

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΦΛΩΡΙΝΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ

Αντώνιος Β. Βασιλείου

Η γλώσσα των Βλάχων (Καραγκούνηδων) της Ακαρνανίας: Καταγραφή μιας
γλώσσας υπό εξαφάνιση

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Κωνσταντίνος Ντίνας
Αθανάσιος Νάκας
Αναστασία Στάμου

ΦΛΩΡΙΝΑ, 2014

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΦΛΩΡΙΝΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

Η γλώσσα των Βλάχων (Καραγκούνηδων) της Ακαρνανίας: Καταγραφή μιας
γλώσσας υπό εξαφάνιση

Αντώνιος Β. Βασιλείου

ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Κωνσταντίνος Ντίνας, Καθηγητής Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας, Επιβλέπων
Αθανάσιος Νάκας, Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών, Μέλος
Αναστασία Στάμου, Επικ. Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας, Μέλος

ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Κωνσταντίνος Ντίνας, Καθηγητής Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας
Αθανάσιος Νάκας, Καθηγητής Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών
Βασίλειος Νιτσιάκος, Καθηγητής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
Σωφρόνης Χατζησαββίδης, Καθηγητής Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης
Σταύρος Καμαρούδης, Αν. Καθηγητής Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας
Αναστασία Στάμου, Επικ. Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας
Σταμάτης Μπέης, Ερευνητής Γ' βαθμίδας Ακαδημίας Αθηνών

*Η έγκριση της Διδακτορικής Διατριβής
από το Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών
της Παιδαγωγικής Σχολής Φλώρινας
του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας
δεν υποδηλώνει την αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα.
(Ν. 5343/32, Άρθρο 202, § 2)*

*Αφιερώνεται στη μητέρα μου
και στη γενέθλια γλωσσική ομάδα.*

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	1
Εισαγωγή	5
Μέρος Πρώτο	
Κεφάλαιο πρώτο	
1. Γεωγραφική επισκόπηση της Βλάχικης περιοχής της Ακαρνανίας	11
1.1 Φυσική Γεωγραφία (Μορφολογία του εδάφους)	11
1.2 Ανθρωπογεωγραφία και οικονομική γεωγραφία	13
1.2.1 Διοικητική διαίρεση	13
1.2.2 Πληθυσμός των χωριών	14
1.2.3 Ασχολίες των κατοίκων	19
Κεφάλαιο δεύτερο	
2. Ιστορική επισκόπηση της Βλάχικης περιοχής της Ακαρνανίας	23
2.1 Οι Βλάχοι στον χώρο της Αιτωλοακαρνανίας	23
2.2 Μόνιμη εγκατάσταση των Καραγκούνηδων στην Ακαρνανία	43
2.3 Το όνομα Καραγκούνης	46
2.3.1 Η ετυμολογία του ονόματος Καραγκούνης	49
2.4 Καταγωγή των Καραγκούνηδων της Ακαρνανίας	52
Κεφάλαιο τρίτο	
3. Η Βλάχικη γλώσσα	57
3.1 Η Βλάχικη γλώσσα στην Ελλάδα και την Ακαρνανία	62
3.2 Τα ιδιώματα της Βλάχικης γλώσσας	62
3.3 Το Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας	68

Κεφάλαιο τέταρτο

4. Η έρευνα	77
4.1. Σκοπός και στόχοι της εργασίας	77
4.2. Μεθοδολογία – πορεία της έρευνας	78
4.3. Η χρησιμότητα της μελέτης του Βλάχικου ιδιώματος της Ακαρνανίας	79
4.4. Βιβλιογραφική επισκόπηση για το Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας	80
4.5. Η σημερινή κατάσταση του Βλάχικου ιδιώματος της Ακαρνανίας	81

Μέρος Δεύτερο

Κεφάλαιο πρώτο

1. Φωνητική	87
1.1. Το γραφικό σύστημα της Βλάχικης γλώσσας	87
1.2. Το φωνολογικό σύστημα του Βλάχικου ιδιώματος της Ακαρνανίας	92
1.3. Φαινόμενα συμπροφοράς	96
1.4. Κώφωση-αποβολή	96
1.5. Μεταφωνία	96
1.6. Ο τόνος	96

Κεφάλαιο δεύτερο

2. Οι λέξεις	98
2.1. Καταγωγή των λέξεων του Βλάχικου ιδιώματος της Ακαρνανίας	98
2.2. Σχηματισμός των λέξεων του Βλάχικου ιδιώματος της Ακαρνανίας	99
2.2.1. Υποκοριστικά/μεγεθυντικά	100
2.2.2. Εθνικά ή πατριδωνυμικά	101
2.2.3. Επαγγελματικά	101
2.2.4. Ανδρωνυμικά	102
2.2.5. Η σύνθεση	103
2.2.5.1. Η σύνθεση με αχώριστα μόρια	103
2.2.5.2. Η σύνθεση λέξεων	104
2.3. Τα κύρια ονόματα	106
2.3.1. Ανθρωπωνύμια	106
2.3.1.1. Βαπτιστικά ονόματα	106

2.3.1.2. Οικογενειακά ονόματα (επώνυμα)	108
2.3.1.2.1. Πατρωνυμικά οικογενειακά ονόματα (επώνυμα).....	109
2.3.1.2.2. Μητρωνυμικά οικογενειακά ονόματα (επώνυμα)	110
2.3.1.2.3. Επαγγελματικά οικογενειακά ονόματα (επώνυμα)	110
2.3.1.2.4. Εθνικά ή πατριδωνυμικά οικογενειακά ονόματα (επώνυμα)	110
2.3.1.2.5. Οικογενειακά ονόματα (επώνυμα) που προέρχονται από παρωνύμια (παρωνυμικά)	111
2.3.1.2.6. Ξενικά οικογενειακά ονόματα (επώνυμα)	111
2.3.1.2.7. Παρατηρήσεις στα οικογενειακά ονόματα (επώνυμα)	111
2.3.1.3. Παρωνύμια	113
2.3.1.3.1. Κατάταξη παρωνυμίων	115
2.3.1.3.2. Παρατηρήσεις στα παρωνύμια	116
2.3.1.4. Οικογενειακά προσωνύμια	117
2.3.2. Τοπωνύμια	119
2.3.2.1. Εμπλεκόμενοι επιστημονικοί κλάδοι στην τοπωνυμική έρευνα	120
2.3.2.2. Η αξία της τοπωνυμικής έρευνας	120
2.3.2.3. Μέθοδος συλλογής του τοπωνυμικού υλικού	121
2.3.2.4. Κατάταξη των τοπωνυμίων της συλλογής	123
2.3.2.5. Η δομή των τοπωνυμικών λημμάτων	127
2.3.2.6. Εκφορά των τοπωνυμίων	129
2.3.2.7. Παρατηρήσεις στα τοπωνύμια	132

Κεφάλαιο τρίτο

3. Οι τύποι - τα μέρη του λόγου του Βλάχικου ιδιώματος της Ακαρνανίας	140
3.1. Κλιτά μέρη του λόγου	140
3.2. Άκλιτα μέρη του λόγου	140
3.3. Πτώσεις, γένος, αριθμός και κλίση	140

Κεφάλαιο τέταρτο

4. Το άρθρο	142
4.1. Οριστικό άρθρο	142
4.1.1. Κλίση οριστικού άρθρου	144
4.1.1.1. Κλίση ουσιαστικού με οριστικό άρθρο	145

4.1.2. Το οριστικό άρθρο των κύριων ονομάτων	147
4.1.2.1. Έναρθη κλίση κύριων ονομάτων	148
4.2. Αόριστο άρθρο	150
4.2.1. Κλίση αόριστου άρθρου	151

Κεφάλαιο πέμπτο

5. Το ουσιαστικό	152
5.1. Το γένος των ουσιαστικών	152
5.1.1. Προσδιορισμός του γένους των ουσιαστικών	153
5.1.1.1. Προσδιορισμός του γένους των αρσενικών ουσιαστικών	155
5.1.1.2. Προσδιορισμός του γένους των θηλυκών ουσιαστικών	156
5.1.1.3. Προσδιορισμός του γένους των ουδέτερων ουσιαστικών	159
5.1.2. Η κλίση των ουσιαστικών	160
5.1.2.1. Αναρθη κλίση ουσιαστικών	161
5.1.2.2. Έναρθη κλίση ουσιαστικών	164
5.1.2.3. Κλίση κύριων ονομάτων	167

Κεφάλαιο έκτο

6. Το επίθετο	169
6.1. Κατάταξη των επιθέτων	170
6.2. Κλίση των επιθέτων	173
6.3. Παραθετικά	181
6.3.1. Επίθετα χωρίς παραθετικά	184
6.3.2. Παραθετικά επιρρημάτων	184

Κεφάλαιο έβδομο

7. Τα αριθμητικά	185
7.1. Απόλυτα αριθμητικά	186
7.1.1. Σχηματισμός απόλυτων αριθμητικών	187
7.1.2. Κλίση απόλυτων αριθμητικών	192
7.2. Τακτικά, πολλαπλασιαστικά και αναλογικά αριθμητικά	195
7.3. Η έκφραση της μισής μονάδας	196

7.4. Περιληπτικά αριθμητικά	196
7.5. Διάφοροι τύποι έκφρασης αριθμητικών σχέσεων	196
7.6. Συντακτικές λειτουργίες των αριθμητικών	197
7.7. Πίνακας απόλυτων αριθμητικών	198

Κεφάλαιο όγδοο

8. Οι Αντωνυμίες	199
8.1. Προσωπικές αντωνυμίες	199
8.1.1. Παρατηρήσεις στις προσωπικές αντωνυμίες	201
8.2. Κτητικές αντωνυμίες	204
8.2.1. Παρατηρήσεις στις κτητικές αντωνυμίες	209
8.3. Δεικτικές αντωνυμίες	210
8.4. Ερωτηματικές αντωνυμίες	212
8.5. Αναφορικές αντωνυμίες	213
8.6. Αυτοπαθείς αντωνυμίες	215
8.7. Οριστικές αντωνυμίες	216
8.8. Αόριστες αντωνυμίες	217
8.9. Συσχετικές αντωνυμίες	220

Κεφάλαιο ένατο

9. Το ρήμα	222
9.1. Γραμματικές κατηγορίες του ρήματος (παρεπόμενα)	222
9.1.1. Διαθέσεις	222
9.1.1.1. Ενεργητική διάθεση	222
9.1.1.2. Παθητική διάθεση	223
9.1.1.3. Μέση διάθεση	223
9.1.1.4. Ουδέτερη διάθεση	223
9.1.2. Φωνές	223
9.1.2.1. Ενεργητική φωνή	223
9.1.2.2. Παθητική φωνή	224
9.1.3. Εγκλίσεις	224
9.1.3.1. Οριστική	224

9.1.3.2. Υποτακτική	225
9.1.3.3. Προστακτική	225
9.1.3.4. Γερούνδιο	225
9.1.3.5. Μετοχή	227
9.1.3.6. Απαρέμφατο	228
9.1.4. Χρόνοι του ρήματος	229
9.1.4.1. Η σημασία των χρόνων στην οριστική	229
9.1.4.2. Η σημασία των χρόνων στην υποτακτική	233
9.1.4.3. Η σημασία των χρόνων στην προστακτική	235
9.1.4.4. Μονολεκτικοί και περιφραστικοί χρόνοι	236
9.1.5. Αριθμοί και πρόσωπα του ρήματος	239
9.2. Συζυγίες	239
9.2.1. Πρώτη συζυγία	240
9.2.2. Δεύτερη συζυγία	240
9.2.3. Τρίτη συζυγία	241
9.2.4. Τέταρτη συζυγία	241
9.3. Κλίση των ρημάτων	242
9.3.1. Συγκεντρωτικοί πίνακες καταλήξεων ρημάτων στην οριστική	243
9.3.1.1. Ενεστώτας	243
9.3.1.2. Παρατατικός	244
9.3.1.3. Αόριστος	245
9.3.2. Συγκεντρωτικοί πίνακες καταλήξεων ρημάτων στην υποτακτική	246
9.3.2.1. Ενεστώτας	246
9.3.2.2. Παρατατικός	247
9.3.2.3. Παρακείμενος & Υπερσυντέλικος	247
9.3.3. Συγκεντρωτικός πίνακας καταλήξεων ρημάτων στην προστακτική ...	247
9.3.3.1. Ενεστώτας	247
9.3.4. Σχηματισμός Γερονδίου	249
9.3.5. Σχηματισμός Μετοχής	249
9.3.6. Κλιτικά παραδείγματα ρημάτων στην ενεργητική φωνή	250
9.3.6.1. Ρήματα της πρώτης συζυγίας	250
9.3.6.2. Ρήματα της δεύτερης συζυγίας	258
9.3.6.3. Ρήματα της τρίτης συζυγίας	265

9.3.6.4. Ρήματα της τέταρτης συζυγίας	272
9.3.7. Κλιτικά παραδείγματα ρημάτων στην παθητική φωνή	279
9.4. Βοηθητικά ρήματα	287
9.4.1. Κλίση βοηθητικών ρημάτων	288
9.4.1.1. Το ρήμα <i>ámχ</i> (= έχω)	288
9.4.1.2. Το ρήμα <i>éscχ</i> (= είμαι)	292
9.4.1.3. Το ρήμα <i>νόχ</i> (= θέλω)	296
9.4.2. Παρατηρήσεις στην κλίση των βοηθητικών ρημάτων	300
9.5. Ανώμαλα ρήματα	302
9.5.1. Κλίση ανώμαλων ρημάτων	303
9.5.1.1. Το ρήμα <i>fácχ</i> (= κάνω)	303
9.5.1.2. Το ρήμα <i>fréngχ</i> (= σπάω/τσακίζω)	307
9.5.1.3. Το ρήμα <i>dácχ</i> (= δίνω)	308
9.5.1.4. Το ρήμα <i>stácχ</i> (= στέκομαι/κάθομαι)	312
9.5.1.5. Το ρήμα <i>adúnχ</i> (= μαζεύω)	316
9.5.1.6. Το ρήμα <i>μόχ</i> (= μουσκεύω/μαλακώνω)	316
9.5.1.7. Το ρήμα <i>adžócχ</i> (= παίζω/χορεύω/χορατεύω)	321
9.5.1.8. Το ρήμα <i>ρότχ</i> (= μπορώ/δύναμαι)	325
9.6. Απρόσωπα ρήματα	329

Κεφάλαιο δέκατο

10. Τα επιρρήματα	331
10.2. Τοπικά επιρρήματα	332
10.3. Τροπικά επιρρήματα	333
10.4. Χρονικά επιρρήματα	335
10.5. Ποσοτικά επιρρήματα	336
10.6. Βεβαιωτικά, διστακτικά και αρνητικά επιρρήματα	337
10.7. Παρατηρήσεις στα επιρρήματα	338
10.8. Συσχετικά επιρρήματα	340

Κεφάλαιο ενδέκατο

11. Οι προθέσεις	341
11.2. Προθέσεις του ιδιώματος της Ακαρνανίας	342
11.2.1. Η πρόθεση a	342
11.2.2. Η πρόθεση ca	342
11.2.3. Η πρόθεση cu	343
11.2.4. Η πρόθεση cáti/cátă	343
11.2.5. Η πρόθεση di	344
11.2.6. Η πρόθεση dit	347
11.2.7. Η πρόθεση díndri	347
11.2.8. Η πρόθεση dúru	347
11.2.9. Η πρόθεση in/n	347
11.2.10. Η πρόθεση fǎrǎ/féri	348
11.2.11. Η πρόθεση la/ua	348
11.2.12. Η πρόθεση híngǎ	350
11.2.13. Η πρόθεση ntri	350
11.2.14. Η πρόθεση pen/peni	350
11.2.15. Η πρόθεση pi	350
11.2.16. Η πρόθεση písti	351
11.2.17. Η πρόθεση rítu	352
11.2.18. Η πρόθεση sítu	352
11.2.19. Η πρόθεση ti/ta	352
11.2.20. Η πρόθεση tri	353
11.2.21. Η πρόθεση tu	353
11.3. Παρατηρήσεις στις προθέσεις	354

Κεφάλαιο δωδέκατο

12. Οι σύνδεσμοι	355
12.1. Παρατακτικοί σύνδεσμοι	355
12.1.1. Συμπλεκτικοί σύνδεσμοι	356

12.1.2. Διαχωριστικοί ή διαζευκτικοί σύνδεσμοι	356
12.1.3. Αντιθετικοί σύνδεσμοι	358
12.1.4. Συμπερασματικοί σύνδεσμοι	359
12.2. Υποτακτικοί σύνδεσμοι	359
12.2.1. Ειδικοί σύνδεσμοι	360
12.2.2. Χρονικοί σύνδεσμοι	360
12.2.3. Αιτιολογικοί σύνδεσμοι	362
12.2.4. Υποθετικοί σύνδεσμοι	363
12.2.5. Αποτελεσματικοί ή συμπερασματικοί σύνδεσμοι	364
12.2.6. Βουλευτικοί σύνδεσμοι	365
12.2.7. Τελικοί σύνδεσμοι	365
12.2.8. Ενδοιαστικοί/διστακτικοί σύνδεσμοι	366
12.2.9. Εναντιωματικοί και παραχωρητικοί σύνδεσμοι	367
12.3. Μόρια	367

Κεφάλαιο δέκατο τρίτο

13. Τα επιφωνήματα	375
13.1. Κατάταξη των επιφωνημάτων	376
13.2. Παρουσίαση των επιφωνημάτων του ιδιώματος της Ακαρνανίας	377
13.2.1. Απλά ή καθαυτό επιφωνήματα	377
13.2.2. Επιφωνήματα από ονοματοποιία	380
13.2.3. Επιφωνηματικές εκφράσεις	383
13.2.4. Ευχητικές επιφωνηματικές εκφράσεις	387

Κεφάλαιο δέκατο τέταρτο

14. Συμπεράσματα-προτάσεις	389
----------------------------------	-----

Παραρτήματα

Παράρτημα 1 Αλφαβητικός κατάλογος λέξεων στις οποίες παρατηρείται το φαινόμενο της αλλοφωνίας του /l/	393
Παράρτημα 2 Κατάλογος των ρημάτων του ιδιώματος της Ακαρνανίας (ευθύς και αντίστροφος)	412

Παράρτημα 3 Κατάλογος υποκοριστικών/χαϊδευτικών κύριων ονομάτων (βαπτιστικών) που απαντώνται στα Βλαχόφωνα χωριά της Ακαρνανίας	439
Παράρτημα 4 Αλφαβητικός κατάλογος επωνύμων που απαντώνται στα Βλαχόφωνα χωριά της Ακαρνανίας	442
Παράρτημα 5 Αλφαβητικός κατάλογος παρωνυμίων των Βλαχόφωνων της Ακαρνανίας	495
Παράρτημα 6 Αλφαβητικός κατάλογος τοπωνυμίων της Βλάχικης περιοχής της Ακαρνανίας	586
Παράρτημα 7 Έγγραφο υπ' αριθμόν 614 (αριθμός φακέλου 7) του αρχείου Ι. Χώτζη της Αμερικάνικης Σχολής Κλασικών Σπουδών Αθήνας	705
Παράρτημα 8 Έγγραφο υπ' αριθμόν 1121 (αριθμός φακέλου 12) του αρχείου Ι. Χώτζη της Αμερικάνικης Σχολής Κλασικών Σπουδών Αθήνας	713
Παράρτημα 9 Έγγραφο-επιστολή προς τον Κυβερνήτη Ιωάννη Καποδίστρια ...	717
Παράρτημα 10 Έγγραφο-επιστολή προς τον Βασιλέα της Ελλάδος Όθωνα	720
Παράρτημα 11 Δείγμα διαλεκτικού κειμένου	730

Ευρετήρια

Ευρετήριο τοπωνυμίων και οικωνυμίων	737
Ευρετήριο σημαντικότερων όρων και ονομάτων	741
Βιβλιογραφία	743

Πρόλογος

Αντικείμενο της παρούσας διδακτορικής διατριβής αποτελεί η μελέτη του ιδιώματος της Βλάχικης (Καραγκούνικης) γλωσσικής ομάδας της Ακαρνανίας.

Η διατριβή αποτελείται από δύο μέρη και σε γενικές γραμμές έχει την ακόλουθη δομή: Το πρώτο μέρος περιλαμβάνει τέσσερα κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο εξετάζεται από γεωγραφική άποψη η περιοχή της Ακαρνανίας στην οποία κατοικούν σήμερα οι Καραγκούνηδες. Εξετάζεται από τη μια η φυσική γεωγραφία (μορφολογία του εδάφους) κι από την άλλη η ανθρωπογεωγραφία (διοικητική διαίρεση της περιοχής, πληθυσμός και ασχολίες των συγκεκριμένων κατοίκων). Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται μια ιστορική επισκόπηση της περιοχής της Αιτωλοακαρνανίας όπου ζουν σήμερα οι Καραγκούνηδες, αλλά και των περιοχών όπου έζησαν στα παλιότερα χρόνια τόσο οι ίδιοι όσο και οι άλλοι Βλαχόφωνοι που κατά καιρούς πέρασαν από κει. Επίσης στο ίδιο κεφάλαιο καταγράφεται η ιστορική πορεία της συγκεκριμένης γλωσσικής ομάδας.

Στο τρίτο κεφάλαιο, που φέρει τον τίτλο «Η Βλάχικη γλώσσα», περιέχονται στοιχεία για τη Βλάχικη γλώσσα, όπως καταγωγή, ταξινόμια, διάλεκτοι κ.λπ. Στο ίδιο κεφάλαιο επίσης δίνονται στοιχεία για τις βασικές διαφορές των διάφορων Βλάχικων ιδιωμάτων μεταξύ τους (βόρεια και νότια) με ιδιαίτερη έμφαση στις διαφοροποιήσεις που παρουσιάζει το Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας από τα άλλα ιδιώματα.

Στο τέταρτο κεφάλαιο δίνονται στοιχεία σχετικά με την έρευνα που πραγματοποιήσαμε σε όλα τα Βλαχόφωνα χωριά της Ακαρνανίας. Συγκεκριμένα περιγράφονται ο σκοπός και οι στόχοι της εργασίας καθώς και η μεθοδολογία της έρευνας που ακολουθήσαμε. Επίσης στο ίδιο κεφάλαιο γίνεται βιβλιογραφική επισκόπηση των όσων έχουν γραφτεί μέχρι σήμερα αναφορικά με τη συγκεκριμένη γλωσσική ομάδα και εξετάζεται η σημερινή κατάσταση του Βλάχικου ιδιώματος της Ακαρνανίας.

Στο δεύτερο μέρος -το οποίο περιλαμβάνει δεκατέσσερα κεφάλαια- περιγράφεται αναλυτικά το Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας, όπως αυτό διασώζεται σήμερα, τόσο από φωνολογική, όσο και από μορφολογική και συντακτική σκοπιά. Για την περιγραφή αυτή στηριχτήκαμε σε ανάλογες επιστημονικές εργασίες εγνωσμένου κύρους τόσο από την ελληνική όσο και από τη διεθνή βιβλιογραφία.

Στην εργασία περιλαμβάνονται επίσης έντεκα παραρτήματα, το υλικό των οποίων στην πλειοψηφία του προέρχεται από επιτόπια έρευνα. Το πρώτο παράρτημα περιλαμβάνει αλφαβητικό κατάλογο λέξεων στις οποίες παρατηρείται το φαινόμενο

της αλλοφωνίας του /l/. Το δεύτερο περιλαμβάνει κατάλογο των ρημάτων κατά συζυγίες τού υπό εξέταση ιδιώματος. Στο τρίτο παράρτημα περιλαμβάνεται κατάλογος υποκοριστικών/χαϊδευτικών κύριων ονομάτων (βαπτιστικών) που απαντώνται στα Βλαχόφωνα χωριά της Ακαρνανίας. Στο τέταρτο περιλαμβάνεται κατάλογος στον οποίο παρατίθενται τα επώνυμα των κατοίκων των Βλαχόφωνων χωριών της υπό εξέταση περιοχής. Στο πέμπτο παράρτημα περιλαμβάνεται αλφαβητικός κατάλογος των παρωνυμίων πολλών κατοίκων των Βλαχόφωνων χωριών της περιοχής. Στο έκτο παράρτημα έχουμε συμπεριλάβει αλφαβητικό κατάλογο των τοπωνυμίων της Βλάχικης περιοχής της Ακαρνανίας. Στο έβδομο, το όγδοο, το ένατο και το δέκατο παράρτημα έχουμε συμπεριλάβει έγγραφα του 19^{ου} αιώνα που αφορούν την υπό εξέταση Βλαχόφωνη γλωσσική ομάδα. Στο ενδέκατο παράρτημα παραθέτουμε ένα μικρό δείγμα καταγραφής Βλάχικου διαλεκτικού κειμένου, το οποίο προέρχεται από απομαγνητοφώνηση συνέντευξης/συζήτησης στην οποία συμμετέχουν οι πληροφορητές Ευάγγελος και Ελένη Γκόντα. Τέλος, επισυνάπτουμε ένα ηχητικό ντοκουμέντο (cd) διάρκειας μίας περίπου ώρας στο οποίο περιλαμβάνεται ολόκληρη η παραπάνω συνέντευξη/συζήτηση. Με το κείμενο αυτό, καθώς και με το ηχητικό ντοκουμέντο το οποίο επισυνάπτουμε, ο αναγνώστης θα έχει την ευκαιρία να διαβάσει ένα συνεχές και αυθεντικό κείμενο του συγκεκριμένου ιδιώματος, καθώς και να ακούσει «ζωντανά» την ίδια τη γλώσσα από φυσικούς ομιλητές της, ούτως ώστε να εξάγει καλύτερα τα συμπεράσματά του.

Στην εργασία περιλαμβάνονται ακόμη δύο ευρετήρια. Στο πρώτο παρατίθενται διάφορα τοπωνύμια και οικωνύμια που σχετίζονται άμεσα με τη Βλαχόφωνη γλωσσική ομάδα της Ακαρνανίας και την περιοχή στην οποία κατοικούν, ενώ στο δεύτερο ευρετήριο παρατίθενται διάφορα ονόματα (ελληνικά και ξένα) που απαντώνται στη συγκεκριμένη διατριβή και τα οποία επίσης σχετίζονται με την παραπάνω γλωσσική ομάδα.

Για τη συλλογή του γλωσσικού υλικού πάνω στο οποίο στηρίζεται η εργασία αυτή πραγματοποιήσαμε επιτόπια έρευνα και ήρθαμε σε άμεση επαφή με συγκεκριμένους ανθρώπους απ' όλα τα Βλαχόφωνα χωριά της περιοχής. Οι άνθρωποι αυτοί ήταν σε θέση να μας δώσουν ακριβείς πληροφορίες για το υπό εξέταση ιδίωμα. Θεωρώ λοιπόν απαραίτητο να αναφέρω και να ευχαριστήσω όλους τους πληροφορητές που πρόθυμα με βοήθησαν σε όλες τις φάσεις της εκπόνησης της συγκεκριμένης διατριβής. Οι άνθρωποι αυτοί κατά αλφαβητική σειρά των χωριών τους είναι: *Αγράμπελο*: Πέτρος Μπαμπάνης (ετών 75), *Γουριώτισσα*: Θεόδωρος Αργύρης (ετών

83), Ελένη Γκόντα (ετών 78) και Ευάγγελος Γκόντας (ετών 79), *Όχθια*: Ηλίας Αδάμος (ετών 85) και Αθανασία Βασιλείου (ετών 77), *Παλαιομάνινα*: Κωνσταντίνος Κουτσομπίνας (ετών 74) και Δημήτριος Πούλιος (ετών 48), *Στράτος*: †Στυλιανός Τσέπας (ετών 88), *Στρογγυλοβούνι*: Κοσσόβα Γιαννούλα (ετών 68) και †Κοσσόβας Ηλίας (ετών 70).

Αισθάνομαι επίσης την ανάγκη να ευχαριστήσω θερμά όλους όσους συνέβαλαν καθοριστικά στην εκπόνηση της παρούσας εργασίας:

-Τον επιβλέποντα της διατριβής κ. **Κωνσταντίνο Ντίνα**, Καθηγητή Γλωσσολογίας – Ελληνικής Γλώσσας και Διδακτικής της στο Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών της Παιδαγωγικής Σχολής Φλώρινας του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας, για την ευκαιρία που μου έδωσε να ασχοληθώ επιστημονικά με τη μητρική μου γλώσσα καθώς και για τις χρήσιμες παρατηρήσεις και υποδείξεις του. Ιδιαίτερος όμως τον ευχαριστώ για την πολύτιμη βοήθειά του στον σχεδιασμό και την οργάνωση της παρούσας διατριβής, καθώς και για τη συνεχή καθοδήγησή του χωρίς την οποία δεν θα ήταν δυνατή η ολοκλήρωσή της. Οι γνώσεις τέλος και η εμπειρία του κ. Ντίνα σε θέματα που αφορούν τη Βλάχικη γλώσσα στάθηκαν για μένα πολύτιμος οδηγός σε όλες τις φάσεις της εκπόνησης της διατριβής αυτής. Τον ευχαριστώ ειλικρινά από βάθους καρδιάς.

-Τα μέλη της Τριμελούς Συμβουλευτικής Επιτροπής κ. **Αθανάσιο Νάκα**, Καθηγητή Γλωσσολογίας στο Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Αθηνών, και κ. **Αναστασία Στάμου**, Επίκουρη Καθηγήτρια Κοινωνιογλωσσολογίας και Ανάλυσης του Λόγου στο Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών της Παιδαγωγικής Σχολής Φλώρινας του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας, για τη συνεχή καθοδήγηση και τις εύστοχες υποδείξεις τους σε όλες τις φάσεις εκπόνησης της παρούσας διατριβής.

-Τον Καθηγητή του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων κ. **Βασίλειο Νιτσιάκο**, τον Καθηγητή του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. **Σωφρόνη Χατζησαββίδη**, τον Αναπληρωτή Καθηγητή του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας κ. **Σταύρο Καμαρούδη** και τον Ερευνητή Γ΄ βαθμίδας της Ακαδημίας Αθηνών κ. **Σταμάτη Μπέη** για την ευγενική ανταπόκρισή τους να συμμετάσχουν στην Επταμελή Εξεταστική Επιτροπή.

Τέλος, κλείνοντας θα θέλαμε να αναφέρουμε ότι το έτος 2008 είχε ανακηρυχθεί από τη Γενική Συνέλευση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) ως «Διεθνές Έτος των Γλωσσών». Επίσης το 2001 η Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.) σε συνεργασία με

το Συμβούλιο της Ευρώπης γιόρτασαν το Ευρωπαϊκό έτος γλωσσών. Σκοπός όλων των παραπάνω εορταστικών εκδηλώσεων ήταν η προβολή του γλωσσικού πλούτου της ανθρωπότητας, η στήριξη και η εκμάθηση, όσο το δυνατόν περισσότερων γλωσσών και ιδιαίτερα αυτών που συγκαταλέγονται στις λεγόμενες «λιγότερο διαδεδομένες γλώσσες». Μεταξύ αυτών των γλωσσών βρίσκεται και η Βλάχικη γλώσσα με την οποία ασχολούμαστε στην παρούσα διατριβή.

Φλώρινα, Απρίλιος 2014

Εισαγωγή

Στον νομό Αιτωλοακαρνανίας, κατά μήκος του κάτω Αχελώου και συγκεκριμένα μεταξύ της δεξιάς όχθης του ποταμού και του βελανιδοδάσους της Μάνινας (περίπου στα νότια και ανατολικά «σύνορα» των πρώην επαρχιών Βάλτου και Ξηρομέρου-Βονίτισης), υπάρχουν σήμερα έξι χωριά κι ένας οικισμός οι περισσότεροι κάτοικοι των οποίων είναι δίγλωσσοι.^{1, 2} Οι άνθρωποι αυτοί εκτός από την ελληνική μιλούν και τη Βλάχικη γλώσσα και ανήκουν στην ίδια γλωσσική ομάδα, στους λεγόμενους Αρβανιτόβλαχους ή Καραγκούνηδες.³ Τα χωριά στα οποία κατοικούν είναι η *Στράτος* (πρώην *Σωροβίγλι*), τα *Όχθια*, η *Γουριώτισσα* (πρώην *Γαλιτσά*), η *Παλαιομάνινα*, το *Αγράμπελο/τα Αγράμπελα*, το *Στρογγυλοβούνι* (πρώην *Καλέντζι*) και ο οικισμός *Μάνινα Βλιζιανών*.

Η εν λόγω γλωσσική ομάδα λοιπόν παρουσιάζει ιδιαίτερο ερευνητικό ενδιαφέρον, μιας και αποτελεί σήμερα το νοτιότερο σημείο εξάπλωσης της Βλάχικης γλώσσας στην Ελλάδα αλλά και στον ευρύτερο βαλκανικό χώρο.⁴ Ιδιαίτερα ενδιαφέρον είναι επίσης το γεγονός ότι η συγκεκριμένη γλωσσική ομάδα διαφοροποιείται από τους υπόλοιπους Βλάχους (γλωσσικά, πολιτισμικά, εθνογραφικά κ.λπ.) σε σημαντικό βαθμό (Μπουσμπούκης, 1999: 54-55· Kahl, 2009: 267-269 & Αλεξιάκης, 2009: 20).

¹ Με τον νόμο «Καποδίστριας», νόμο 2539/1997 (ΦΕΚ Α', 244), οι επαρχίες δεν υφίστανται πλέον ως διοικητικές μονάδες.

² Σύμφωνα με την απογραφή του 2001 οι μόνιμοι κάτοικοι των συγκεκριμένων οικισμών είναι 3.502. Στον αριθμό αυτό περιλαμβάνεται κι ένα ποσοστό κατοίκων οι οποίοι δεν είναι Βλαχόφωνοι κι έχουν εγκατασταθεί στην περιοχή είτε ως επήλυδες σε μεταγενέστερες εποχές είτε λόγω των επιγαμιών. Δυστυχώς τα στατιστικά στοιχεία που αφορούν την απογραφή του 2011 η Εθνική Στατιστική Υπηρεσία τα έχει ανακοινώσει μέχρι σήμερα (καλοκαίρι του 2013) μόνο ανά Δήμους κι όχι κατά Δημοτικό Διαμέρισμα. Έτσι δεν είναι δυνατόν να δει κανείς τον πληθυσμό του κάθε χωριού, μιας και αυτά ανήκουν σε δύο διαφορετικούς Δήμους (Αγρινίου και Ξηρομέρου). Από διάφορες εκτιμήσεις πάντως προκύπτει ότι ο πληθυσμός των συγκεκριμένων οικισμών έχει μειωθεί σημαντικά.

³ Η συγκεκριμένη γλωσσική ομάδα αποτελεί υποδιαίρεση της ευρύτερης Βλάχικης γλωσσικής ομάδας και εμφανίζει κάποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που τη διαφοροποιούν από τις υπόλοιπες ομόγλωσσες ομάδες. Επίσης όπως αναφέραμε φέρει το προσωνύμιο Καραγκούνηδες. Με το προσωνύμιο αυτό, πέραν του ότι αυτοαποκαλούνται και ετεροαποκαλούνται οι συγκεκριμένοι άνθρωποι στις επαφές τους με αλλόγλωσσους, αναφέρονται και στη βιβλιογραφία που τους αφορά. Δες σχετικά: Leake, 1967, vol. III: 513· Αραβαντινός, 1856: 147· Heuzey, 1860: 279· Γ.Μ., 1867: 140-142 (πρωτοδημοσιεύτηκε στην εφημερίδα «Αθηνά» την 4^η Δεκεμβρίου 1856, αριθμός 2500)· Κρέμου, 1884: 141-142· Λαμπρίδου, 1888: 10· Αραβαντινού, 2000 [1905]: 35-39· Λουκόπουλου, 1927: 94-98· Κασομούλη, 1939, τόμος Α': 104· Φαλάιτς, χ.χ.: 791· Κρυστάλλη, 1952: 7-8· Τσαμπάζη, 1961: 249-255· Μπερερή, 1972a: 21-27 & Μπερερή, 1972b: 16-28· Λαζάρου, 1976: 86· Κουκούδης, 2000, τόμος Β': 307-318· Έξαρχος, 2001, τόμος Α': 28, 35-42· Ρίζος, 2004: 231-239 κ.ά.

⁴ Παλιότερα εντοπίζονταν Βλάχοι και πιο νότια. Βλάχοι υπήρχαν στον Παρνασσό, την περιοχή της αρχαίας Δωρίδος, ακόμη και την Αττική (Φαλλμεράνερ, 1984: 92 & 75) αλλά και τη Φθιώτιδα (Βενιαμίν εκ Τουδέλης, 1994: 63 & Κολοκοτρώνης, 1881: 276-281). Βλάχοι αναφέρονται τέλος μέχρι την Πελοπόννησο (Άργος) για τους οποίους κάνει λόγο ο γάλλος πρόξενος στη Θεσσαλονίκη Κουζινερί στα χρόνια της επανάστασης του 1821 (Κουκούδης, 2000, τόμος Β': 311) αλλά και ως τη Μάνη (Έξαρχος, 2001, τόμος Α': 137-138).

Σε κάποια φάση της ιστορίας της μάλιστα η ομάδα αυτή υπήρξε ακόμη και τρίγλωσση, με τους ομιλητές της να μιλούν συγχρόνως Βλάχικα, Ελληνικά και Αλβανικά/Αρβανίτικα (Weigand, 2001, τόμος Α΄: 226). Τέλος είναι η μόνη Βλάχικη γλωσσική ομάδα που φέρει το προσωνύμιο Γκαρακούνηδες ή Καραγκούνηδες, γεγονός που χρειάζεται περαιτέρω διερεύνηση.

Επίσης ιδιαίτερα ενδιαφέρον είναι το γεγονός ότι η ομάδα αυτή έχει αποκοπεί από την «κοιτίδα» της στην Ελλάδα και την Αλβανία (Πίνδο, Δυτική Μακεδονία, Ήπειρο κ.λπ.) τουλάχιστον πριν από εκατόν πενήντα με εκατόν ογδόντα χρόνια. Το γεγονός αυτό συνέβη μετά την απελευθέρωση του ελληνικού κράτους από τους Τούρκους καθώς και μετά την εγκατάλειψη από τους ανθρώπους αυτούς των εποχικών μετακινήσεων και της κτηνοτροφίας ημινομαδικού χαρακτήρα (transhumance) την οποία ασκούσαν επί αιώνες. Αυτή η μεταβολή στον τρόπο ζωής των συγκεκριμένων ανθρώπων έγινε λόγω των δυσκολιών που επέφερε η χάραξη των συνόρων μεταξύ ελληνικού και οθωμανικού κράτους, αλλά και λόγω της επιλογής τους για μόνιμη εγκατάστασή τους στην εν λόγω περιοχή της Ακαρνανίας.⁵

Έτσι δεν θα ήταν υπερβολή να πούμε ότι η συγκεκριμένη γλωσσική ομάδα αποτελεί σήμερα μια αποκομμένη «νησίδα» Βλαχοφωνίας, η οποία περιβάλλεται πανταχόθεν από ελληνόφωνους, κι ως εκ τούτου είναι ένα «ζωντανό απολίθωμα» της Βλάχικης γλώσσας. Η ομάδα αυτή λοιπόν είναι ουσιαστικά απομονωμένη για αιώνες από τους υπόλοιπους Βλάχους (κυρίως της Θεσσαλίας και της Μακεδονίας εν μέρει και της Ηπείρου) με ό,τι αυτό συνεπάγεται σε γλωσσολογικό επίπεδο (π.χ. διαφοροποίηση, αμοιβαία κατανόηση κ.λπ.). Το γεγονός αυτό και μόνο θεωρούμε ότι καθιστά de facto το συγκεκριμένο ιδίωμα ξεχωριστή διάλεκτο της Βλάχικης

⁵ Όπως προκύπτει από αδημοσίευτο έγγραφο του 1839 που έχουμε στη διάθεσή μας (δες παράρτημα 10), το οποίο απευθυνόταν προς τον τότε Βασιλέα της Ελλάδος Όθωνα, η μεταβολή αυτή έγινε σταδιακά. Για αρκετά χρόνια μετά την απελευθέρωση οι συγκεκριμένοι άνθρωποι ανέβαιναν πλέον για ξεκαλοκαιριό στα βουνά της Ευρυτανίας, αφού η διέλευση των ελληνοτουρκικών συνόρων ήταν χρονοβόρα και πολυδάπανη γι' αυτούς (πλήρωναν διπλούς φόρους). Terminus post quem λοιπόν για τη μόνιμη εγκατάσταση των Βλαχόφωνων στην περιοχή μπορεί να θεωρηθεί η 6^η Μαρτίου 1857, ημερομηνία κατά την οποία δημοσιεύτηκε στο ΦΕΚ 4/1857 ο νόμος περί «Εθνικών βοσκών» ο οποίος στο άρθρο 21 όριζε τα εξής: «Εἰς τοὺς σκηνίτας κτηνοτρόφους τότε μόνον ἀπονέμονται ἔθνικαὶ βοσκαὶ, ὅταν μόνιμως κατοικήσωσι μετὰ τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν ἐν τινὶ πόλει, καμοπόλει ἢ χωρίῳ τοῦ Κράτους. Δὲν ἐπιτρέπεται ἄνευ ἀπαραιτήτου ἀνάγκης οἱ ἄλλοτε σκηνῖται νὰ συντοποθετῶνται οὔτε νὰ συσκηνώσι μόνοι». Εξαιτίας αυτού του νόμου αλλά και άλλων «Περί διανομῆς ἔθνικῶν βοσκῶν» που επακολούθησαν και ουσιαστικά επαναλαμβάνουν τον πρώτο (όπως το ΦΕΚ 12/2-5-1858, «Ἄρθρον μοναδικόν» και το ΦΕΚ 14/9-4-1859, «Ἄρθρον μοναδικόν») οι Βλάχοι της περιοχῆς αναγκάστηκαν να δημιουργήσουν μόνιμους οικισμούς, από τους οποίους στη συνέχεια προήλθαν τα σημερινά Βλαχόφωνα χωριά.

γλώσσας, που χρήζει μάλιστα ιδιαίτερης ερευνητικής προσέγγισης.⁶ Τέλος το Βλάχικο ιδίωμα των κατοίκων της περιοχής αυτής συρρικνώνεται καθημερινά και βρίσκεται ένα βήμα πριν την ολοκληρωτική του εξαφάνιση, τον θάνατο. Το στοιχείο αυτό καθιστά ακόμη πιο επιτακτική την ανάγκη για άμεση καταγραφή του, αλλά και για έρευνα κοινωνιογλωσσολογικού περιεχομένου.⁷

⁶ Ιδίωμα είναι η γλωσσική ποικιλία που είναι χαρακτηριστική σε έναν τόπο και δεν παρουσιάζει σημαντικές διαφοροποιήσεις από την κοινή για να μπορεί να χαρακτηριστεί διάλεκτος. Συνήθως παρουσιάζει μικρό αριθμό αποκλίσεων που εντοπίζονται κυρίως στη φωνολογία και στο λεξιλόγιο (π.χ. βόρεια και νότια ιδιώματα της ελληνικής). Αντίθετα η διάλεκτος είναι μια ποικιλία της γλώσσας, η οποία παρουσιάζει πιο έντονες αποκλίσεις από την κοινή (π.χ. η ποντιακή σε σχέση με την ελληνική). Η διάλεκτος μπορεί να οφείλεται σε γεωγραφικούς λόγους (απομάκρυνση, απομόνωση κ.λπ.) όπως το Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας (οπότε μιλάμε για γεωγραφική διάλεκτο, έχουμε δηλαδή οριζόντια διαφοροποίηση στον χώρο) ή σε κοινωνικούς παράγοντες (κοινωνική τάξη, μορφωτικό επίπεδο ομιλητών κ.λπ.) οπότε μιλάμε για κοινωνικές διαλέκτους (κοινωνιολέκτους), εδώ έχουμε κάθετη διαφοροποίηση σε έναν χώρο, π.χ. σε ένα αστικό κέντρο. Η διάλεκτος μπορεί να περιλαμβάνει περισσότερα από ένα ιδιώματα. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τους συγκεκριμένους όρους, οι οποίοι ούτως ή άλλως είναι δύσκολο να προσδιοριστούν επαρκώς γλωσσολογικά, δες Αρχάκης & Κονδύλη, 2004: 57-66 και Κωστούλα-Μακράκη, 2001: 31-38.

⁷ Με τον όρο γλωσσικό θάνατο (language death) εννοούμε την απόλυτη εξαφάνιση μιας γλώσσας. Το φαινόμενο του γλωσσικού θανάτου διέρχεται από διάφορα στάδια και το τελικό στάδιο αυτής της διαδικασίας είναι η ολοκληρωτική μετακίνηση των μελών μιας γλωσσικής κοινότητας από τη μητρική τους γλώσσα προς μια νέα γλώσσα. Αποτέλεσμα αυτής της διαδικασίας είναι το φαινόμενο η πρώτη (μητρική) γλώσσα να μένει πλέον χωρίς ομιλητές, δηλαδή να καθίσταται ουσιαστικά και τυπικά μια «νεκρή» γλώσσα. Ο όρος «νεκρή» γλώσσα ωστόσο δεν είναι απόλυτα εύστοχος όσον αφορά τη Βλάχικη, μιας και έχει επικρατήσει να χρησιμοποιείται κυρίως για αρχαίες γλώσσες οι οποίες έχουν μεν εξαφανιστεί αλλά άφησαν γραπτά μνημεία και ήταν κατά βάση γλώσσες «υψηλού» κύρους (prestige) όπως π.χ. η αρχαία ελληνική, η λατινική κ.λπ. Η Βλάχικη ως γνωστόν δεν συγκαταλέγεται σε αυτές τις γλώσσες. Γλωσσικό θάνατο όμως μπορεί να έχουμε και με την φυσική εξόντωση των μελών μιας γλωσσικής κοινότητας, όπως π.χ. οι ιθαγενείς των νέων χωρών κ.λπ., χωρίς δηλαδή να μεσολαβήσει γλωσσική μετακίνηση. Σε γενικές γραμμές ωστόσο, όταν μια γλωσσική κοινότητα, όπως η Βλάχικη στην περίπτωση μας, δεν μπορεί να διαφυλάξει τη μητρική της γλώσσα και αρχίζει να την αντικαθιστά με μια άλλη (την ελληνική εν προκειμένω), τότε μιλάμε για γλωσσική αλλαγή με τελική απόληξη τον θάνατο της πρώτης. Πριν από τη γλωσσική αλλαγή, συνήθως προπορεύεται μια κατάσταση διγλωσσίας (Σελλά-Μάζη, 2006: 97) δύο με τρεις γενιές το πολύ. Το εκπληκτικό με τη Βλάχικη γλώσσα είναι ότι επέζησε σε καταστάσεις διγλωσσίας για αρκετούς αιώνες. Η Βλάχικη τέλος της περιοχής της Ακαρνανίας βρίσκεται, σύμφωνα μάλιστα και με σχετική έρευνα που πραγματοποιήσαμε το 2008, πολύ κοντά σε αυτό το στάδιο, δηλαδή στον γλωσσικό θάνατο (Βασιλείου, 2008: 119-136). Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το θέμα αυτό όσον αφορά τη Βλάχικη γλώσσα δες: Ανδρουλάκης Γ. (1991) Η Κουτσοβλάχικη γλώσσα και η συρρικνωση του λεξιλογίου της. *Μελέτες για την Ελληνική γλώσσα*. Πρακτικά της 11^{ης} ετήσιας συνάντησης του Τομέα Γλωσσολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη, εκδοτικός οίκος Αφών Κυριακίδη, 103-117. Beis St. (2000) Le parler aroumain de Metsovo. Description d' une langue en voie de disparition en Grece. Universite Paris V-Sorbonne (ειδικότερα οι σελίδες 108-156) Ντίνας, Κ. (2004) Η Βλαχοφωνία στο νομό Φλώρινας: ένα βήμα πριν την εξαφάνιση; Κοινωνιογλωσσολογική προσέγγιση. Στο: *Πρακτικά Συνεδρίου «Φλώρινα 1912-2002: Ιστορία και Πολιτισμός» της Παιδαγωγικής Σχολής Φλώρινας και του Τμήματος Βαλκανικών Σπουδών*, 355-381.

Μέρος πρώτο

Κεφάλαιο πρώτο

1. Γεωγραφική επισκόπηση της Βλάχικης περιοχής της Ακαρνανίας

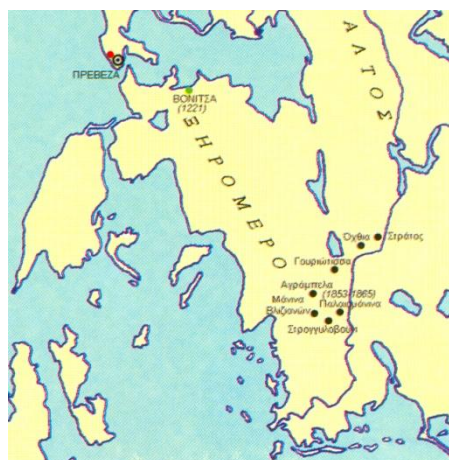
1.1. Φυσική Γεωγραφία (Μορφολογία του εδάφους)

Η περιοχή των Βλαχόφωνων χωριών της Ακαρνανίας, όπως αναφέρθηκε, βρίσκεται κατά μήκος του κάτω Αχελώου και συγκεκριμένα μεταξύ της δεξιάς όχθης του ποταμού και του βελανιδοδάσους της Μάνινας. Περιλαμβάνει ένα τμήμα (το νοτιότερο) της πρώην επαρχίας Βάλτου και ένα τμήμα (το ανατολικότερο) της πρώην επαρχίας Βονίτισης-Ξηρομέρου.

Επιγραμματικά, θα λέγαμε ότι βρίσκεται περίπου στα νότια και ανατολικά «σύνορα» των παραπάνω επαρχιών (δες στον χάρτη της εικόνας 1).

Η έκταση που καλύπτουν σήμερα οι συγκεκριμένοι οικισμοί είναι 111 τετραγωνικά χιλιόμετρα, ενώ παλαιότερα, πριν τη δημιουργία των μόνιμων οικισμών, η επιφάνεια στην οποία δραστηριοποιούνταν τα μέλη της συγκεκριμένης γλωσσικής ομάδας κάλυπτε πολύ μεγαλύτερη έκταση.⁸

Η συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή, όπως είδαμε, μοιράζεται μεταξύ δύο πρώην επαρχιών, της επαρχίας Βάλτου και της επαρχίας Βονίτισης-Ξηρομέρου, και τα φυσικά της όρια σε γενικές γραμμές είναι ανατολικά ο Αχελώος ποταμός, βόρεια η παλαιά εθνική οδός Αγρινίου - Ιωαννίνων (αν εξαιρέσουμε ένα τμήμα της περιφέρειας του χωριού Στράτος αλλά και τον ίδιο τον οικισμό), δυτικά τα Ακαρνανικά όρη, ενώ νότια δεν υπάρχει κάποιο σαφές όριο και συμβατικά θα ορίζαμε την επαρχιακή οδό Αιτωλικού-Αστακού. Η οριοθέτηση αυτή είναι συμβατική και στηρίζεται αφενός σε

Εικόνα 1. Χάρτης της Ακαρνανίας όπου φαίνονται τα Βλαχόφωνα της περιοχής (Κουκούδης, 2000, τόμος Β΄: 65)

⁸ Σύμφωνα με έγγραφο (δεφτέρι διανομής χειμαδιών) του Αλή Πασά με χρονολογία έκδοσης το 1812, το οποίο δημοσιεύουμε στο παράρτημα 7, οι Βλαχόφωνοι της περιοχής κάλυπταν προς τα νοτιοανατολικά της Αιτωλοακαρνανίας έκταση μέχρι το χωριό Μάστρο της επαρχίας Μεσολογγίου, βόρεια μέχρι το χωριό Κρικκούκι (νυν Καστράκι), την Πογδορά (νυν Ποδογορά) και την Πρεβέντζα (Πραντικόν/νυν Μαλατέικο), ενώ δυτικά έφταναν μέχρι το Δραγαμέστο (νυν Καραϊσκάκης) και τη Χρυσοβίτσα Ξηρομέρου. Η γεωγραφική έκταση αυτή είναι πολλαπλάσια της σημερινής.

γεωμορφολογικά κριτήρια (οροσειρές, ποταμούς κ.λπ.) και αφετέρου σε ανθρώπινες δραστηριότητες (διοικητική διαίρεση, δρόμους κ.λπ.).

Η σημερινή γεωγραφική επιφάνεια που καταλαμβάνουν τα συγκεκριμένα χωριά είναι σχετικά ενιαία, αν εξαιρέσουμε το γεγονός ότι παρεμβάλλονται δύο μη Βλαχόφωνα χωριά, η Ρίγανη και ο Πρόδρομος, στον οποίων όμως τις περιφέρειες δραστηριοποιούνταν σε παλιότερες εποχές οι Βλαχόφωνοι της περιοχής.⁹ Κατά συνέπεια ενιαία θα μπορούσαμε να χαρακτηρίσουμε τη συγκεκριμένη περιοχή όχι μόνο γλωσσικά, αφού μιλούν όλοι τη Βλάχικη γλώσσα, αλλά και πολιτισμικά, ακόμη δε και γεωγραφικά.

Η περιοχή που καταλαμβάνουν οι εν λόγω οικισμοί είναι κατά βάση πεδινή, αλλά υπάρχει και ένα μεγάλο ημιορεινό κομμάτι που καταλαμβάνουν οι περιφέρειες των χωριών Αγράμπελο, Γουριώτισσα, Παλαιομάνινα, Στρογγυλοβούνι και του οικισμού Μάνινα Βλυζανών. Η πεδινή περιοχή βρίσκεται στο μεγαλύτερο μέρος της στην επαρχία Βάλτου και ένα μέρος στην επαρχία Βονίτσης-Ξηρομέρου. Ουσιαστικά η πεδιάδα αυτή ταυτίζεται κατά ένα μεγάλο μέρος της με την αρχαία Στρατική πεδιάδα (της αρχαίας πόλης Στράτος) την οποία ο ιστορικός Πολύβιος (http://el.wikipedia.org/wiki/λήμμα_Στράτος_Αιτωλοακαρνανίας) τη χαρακτηρίζει πολύ εύφορη ήδη από την αρχαιότητα. Πράγματι και σήμερα η συγκεκριμένη πεδιάδα είναι το ίδιο εύφορη (αυτό το οφείλει στα πλούσια νερά του ποταμού Αχελώου) και η μόνιμη εγκατάσταση των Βλαχόφωνων κατοίκων στην περιοχή δεν έγινε χωρίς προβλήματα με τους κατοίκους των γύρω μη Βλαχόφωνων χωριών (Λεπενού, Φυτείες κ.λπ.). Οι τελευταίοι είχαν ήδη εγκατασταθεί μόνιμα στην περιοχή πολύ πριν την οριστική εγκατάσταση των Βλαχόφωνων, που έλαβε χώρα τη δεκαετία του 1860, και την εποφθαλμιούσαν.^{10, 11} Η ημιορεινή περιοχή ανήκει ουσιαστικά στο Ξηρόμερο και αποτελεί το δυτικό άκρο του ορεινού όγκου του.

⁹ Δες σχετικά στο παράρτημα 7 και στο έγγραφο (δεφτέρι) του Αλή Πασά, σύμφωνα με το οποίο οι περιφέρειες των συγκεκριμένων χωριών ανήκαν όσον αφορά τη νομή στον Βλαχόφωνο αρχιτσέλιγκα Σιδέρη.

¹⁰ Ο Heuzey (1860: 290-291) μάλιστα αναφέρει ότι οι Ακαρνάνες αγρότες μισούσαν τους Καραγκούνηδες και τους θεωρούσαν εχθρούς της περιουσίας τους. Επιπλέον τους θεωρούσαν μετά βίας χριστιανούς και ότι ήταν μια ράτσα καταραμένη και καταδικασμένη για τα αρχαία εγκλήματά της. Και οι Καραγκούνηδες από την άλλη δεν παρέλειπαν να δικαιολογήσουν το μίσος που τους έτρεφαν οι ντόπιοι, αφού σύμφωνα με τον ίδιο ήταν έτοιμοι για ζαβολιές και λεηλασία.

¹¹ Μάλιστα μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1960 το ιδιοκτησιακό καθεστώς σε μερικές περιοχές ήταν ρευστό. Για παράδειγμα την εποχή αυτή αφαιρέθηκε ένα μέρος των κτημάτων, που είχαν παραχωρηθεί σε Βλαχόφωνους του χωριού Όχθια, για να δοθούν σε πρόσφυγες της Μικρασιατικής καταστροφής του χωριού Κυψέλη (πρώην Σφήνα) και σε ακτήμονες των γύρω χωριών, αλλά και

1.2. Ανθρωπογεωγραφία και οικονομική γεωγραφία

1.2.1. Διοικητική διαίρεση

Τα Βλαχόφωνα χωριά της περιοχής Ακαρνανίας από την ίδρυσή τους, δεκαετία του 1860, είχαν «μοιραστεί» διοικητικά σε τρεις Δήμους, στον Δήμο Αστακού, τον Δήμο Στράτου και τον Δήμο Οινιαδών. Οι παραπάνω Δήμοι συστάθηκαν το 1836 με την πρώτη διοικητική μεταρρύθμιση της Ελλάδος. Συγκεκριμένα στον Δήμο Αστακού ανήκε το Αγράμπελο, η Γουριώτισσα, το Στρογγυλοβούνι και ο οικισμός Μάνινα Βλυζανών. Στον Δήμο Στράτου ανήκαν τα Όχθια και η Στράτος και στον Δήμο Οινιαδών ανήκε η Παλαιομάνινα.¹²

Με τη δεύτερη διοικητική μεταρρύθμιση της Ελλάδος το 1912 και ως το 1997 τα παραπάνω χωριά αποτέλεσαν αυτόνομες κοινότητες οι οποίες ανήκαν στις πρώην επαρχίες Βάλτου και Ξηρομέρου.¹³ Η Στράτος και τα Όχθια ανήκαν στην επαρχία Βάλτου,¹⁴ ενώ η Γουριώτισσα, το Αγράμπελο, η Παλαιομάνινα, το Στρογγυλοβούνι και ο οικισμός Μάνινα Βλυζανών ανήκαν στην επαρχία Βονίτισης-Ξηρομέρου.

Από το 1997 έως το 2010, σύμφωνα με τον νόμο «Καποδίστριας» του 1997, τα χωριά αυτά έγιναν Δημοτικά Διαμερίσματα του Δήμου Στράτου (Γουριώτισσα, Όχθια και Στράτος) και του Δήμου Αστακού (Αγράμπελο, Παλαιομάνινα, Στρογγυλοβούνι και ο οικισμός Μάνινα Βλυζανών).

Από το 2011 μέχρι σήμερα, σύμφωνα με τον νόμο «Καλλικράτης» του 2010, τα χωριά αποτελούν Τοπικές Κοινότητες της Δημοτικής Ενότητας Στράτου του Δήμου Αγρινίου (Γουριώτισσα, Όχθια και Στράτος) και της Δημοτικής Ενότητας Αστακού του νεοσυσταθέντα Δήμου Ξηρομέρου (Αγράμπελο, Παλαιομάνινα, Στραγγυλοβούνι και ο οικισμός Μάνινα Βλυζανών).

Καθένα από τα παραπάνω Βλαχόφωνα χωριά ανήκει από πλευράς δημόσιων υπηρεσιών (π.χ. ΔΟΥ, εκπαιδευτικές περιφέρειες, οργανισμούς κοινής ωφέλειας κ.λπ.) σε μία ή και περισσότερες από τις παρακάτω πόλεις της Αιτωλοακαρνανίας: Αγρίνιο, Αιτωλικό, Μεσολόγγι, Αστακό και Αμφιλοχία. Στην

άλλους οι οποίοι εγκαταστάθηκαν στην περιοχή κατά τη διάρκεια του εμφύλιου πολέμου προερχόμενοι από τις ορεινές περιοχές κυρίως της Ευρυτανίας.

¹² Αναφερόμαστε μόνο στα Βλαχόφωνα χωριά/οικισμούς τα οποία υφίστανται ακόμη και σήμερα.

¹³ Κάποια από τα χωριά δεν αποτέλεσαν κοινότητα από το 1912, όπως π.χ. το Αγράμπελο που έγινε κοινότητα το 1919 και το Στραγγυλοβούνι το οποίο αποτέλεσε κοινότητα το 1930. Για περισσότερες πληροφορίες δεξ στα αντίστοιχα οικονύμια.

¹⁴ Εκτός από ένα μικρό χρονικό διάστημα επτά μηνών (από 29/9/1925 έως 15/4/1926) που υπήχθησαν στην επαρχία Τριχονίδος.

περιοχή που ορίζεται από τη νοητή γραμμή των παραπάνω πόλεων κινήθηκαν σε γενικές γραμμές κατά καιρούς ως μετακινούμενοι κτηνοτρόφοι τα μέλη της Βλάχικης γλωσσικής ομάδας. Βλέπουμε λοιπόν να επικρατεί, όσον αφορά τα συγκεκριμένα χωριά, μια πολυδιάσπαση και σε αυτόν τον τομέα με αρνητικές συνέπειες στη γλωσσική, την πολιτισμική κ.λπ. ενότητα της συγκεκριμένης γλωσσικής ομάδας.

1.2.2. Πληθυσμός των χωριών

Ο συνολικός μόνιμος πληθυσμός των κατοίκων των Βλαχόφωνων χωριών της Ακαρνανίας παρουσιάζει από την ίδρυσή τους μέχρι σήμερα την εξέλιξη που εμφανίζεται στον πίνακα 1.¹⁵

¹⁵ Για το έτος 1856 έχουμε την πληροφορία ότι στην περιοχή της Ακαρνανίας ζούσαν πάνω από 2.000 Καραγκούνηδες (Γ.Μ., 1867: 142).

Πίνακας 1.

ΕΤΟΣ	Χ Ω Ρ Ι Ο						ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ
	Αγράμπε- λο	Γουριώ- τισσα ¹⁶	Όχθια	Παλαιο- μάνινα ¹⁷	Στράτος ¹⁸	Στρογγυ- λοβούνι ¹⁹	
1879	188	376	250	558	360	163	1.895
1889	241	406	355	730	458	128	2.298
1890	250	450	350	750	450	225	2.625
1896	246	388	346	781	440	318	2.519
1907	311	511	317	855	429	265	2.688
1920	258	536	284	960	710	129	2.877
1928	(269+27) 296 ²⁰	630	286	1.028	451	172	(2.836+27) 2.863
1940	366	681	356	1.140	642	(115+78) 193	3.378
1951	340	800	387	1.304	676	(274+88) 362	3.869
1961	400	965	470	1.529	1.062	(378+67) 445	4.871
1971	365	894	553	1.340	1.208	(223+191) 414	4.774
1981	216	721	617	1.136	1.139	(171+157) 328	4.157
1991	320	756	580	983	1.101	(178+170) 348	4.088
2001	87	676	570	888	1.107	(174+128) 302	3.630

¹⁶ Στην απογραφή του 1879 αναφέρεται ως Γαλιτζά ή Γουριώτισσα. Στις επόμενες και μέχρι την απογραφή του 1907 καταγράφεται πότε με ένα και πότε με δύο /σ/. Από την απογραφή του 1920 και μετά καταγράφεται με δύο /σ/.

¹⁷ Έως και την απογραφή του 1928 καταγράφεται ως Παλιομάνινα, ενώ από την απογραφή του 1940 και μετά ως Παλαιομάνινα. Για την Παλαιομάνινα έχουμε πληθυσμιακά στοιχεία και για το έτος 1861, σύμφωνα με τα οποία κατοικούσαν 249 άνθρωποι (Ζώγας, 2003: 290).

¹⁸ Στις απογραφές έως το 1920 αναφέρεται ως Σωροβίγλι, στην απογραφή του 1928 αναφέρεται ως Στράτος-Σωροβίγλι, ενώ στις επόμενες απογραφές αναφέρεται ως Στράτος.

¹⁹ Στις απογραφές έως το 1889 αναφέρεται ως Μάνινα Βλυζανών, στις απογραφές του 1896, 1907 και 1920 αναφέρεται ως Μάνινα Βλυζανών ή Καλέντζι, στην απογραφή του 1928 αναφέρεται ως Στρογγυλοβούνι (Μάνινα Βλυζανών ή Καλέντζι), ενώ από την απογραφή του 1940 και μετέπειτα αναφέρονται ξεχωριστά το Στρογγυλοβούνι και η Μάνινα Βλυζανών (με /ι/). Για τον λόγο αυτόν υπάρχουν και οι δύο διαφορετικοί αριθμοί στην αντίστοιχη στήλη στον πίνακα 1.

²⁰ Στη συγκεκριμένη απογραφή απογράφηκαν στο Αγράμπελο και 27 σκηνίτες.

Όπως προκύπτει από τη μελέτη του πίνακα 1, από την απογραφή του 1971 και εντεύθεν (δηλαδή από το έτος 1961 και μετά) παρατηρούμε μια σταδιακή μείωση του συνολικού πληθυσμού των χωριών της συγκεκριμένης γλωσσικής ομάδας, η οποία στην απογραφή του 2001 ήταν περίπου της τάξης του 25,5% από την αμέσως προηγούμενη (1991). Η πυκνότητα επίσης του Βλαχόφωνου πληθυσμού στην περιοχή σύμφωνα με την τελευταία απογραφή είναι περίπου 36 κάτοικοι ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο.

Η μείωση του πληθυσμού που παρατηρείται είναι αποτέλεσμα κυρίως της εσωτερικής καθώς και της εξωτερικής μετανάστευσης. Στον πληθυσμό επομένως των απογραφών μετά το 1971 θα πρέπει να προσθέσουμε ένα πολύ μεγάλο ποσοστό ανθρώπων, που προέρχονται από τα συγκεκριμένα χωριά, οι οποίοι έχουν φύγει από τα χωριά τους τα τελευταία χρόνια, ιδιαίτερα τις δεκαετίες 1960 και 1970 (αλλά και μεταγενέστερα) λόγω της μετανάστευσης. Οι συγκεκριμένοι άνθρωποι, όπως είναι φυσικό, δεν «φαίνονται» στις απογραφές αυτές. Αυτοί που μετανάστευσαν στο εσωτερικό ζούνε κυρίως στα κοντινά αστικά κέντρα (Αγρίνιο, Μεσολόγγι, Πάτρα κ.λπ.) και στην Αθήνα.²¹

Μεγάλο μεταναστευτικό ρεύμα προς το εξωτερικό γνώρισαν τα συγκεκριμένα χωριά στις αρχές του 20^{ου} αιώνα προς την Αμερική, τη δεκαετία 1960 και στις αρχές της δεκαετίας 1970 προς την Ευρώπη και ιδιαίτερα τη Γερμανία. Αν λάβουμε υπόψη λοιπόν και αυτούς τους ανθρώπους, πολλοί από τους οποίους (ιδιαίτερα της πρώτης αλλά και κάποιοι της δεύτερης γενιάς) μιλούν τη Βλάχικη γλώσσα, τότε ο πληθυσμός των τελευταίων απογραφών γίνεται πολύ μεγαλύτερος. Αυθαίρετα θα λέγαμε (μιας και δεν διαθέτουμε στοιχεία) ότι ο πληθυσμός αυτός μπορεί να είναι και διπλάσιος.

Θα πρέπει να παρατηρήσουμε ακόμη ότι η μείωση του πληθυσμού στα Βλαχόφωνα χωριά του Ξηρομέρου (Αγράμπελο, Γουριώτισσα, Παλαιομάνινα, Στρογγυλοβούνι και Μάνινα Βλυζανών) είναι πολύ μεγαλύτερη απ' ό,τι στα Βλαχόφωνα χωριά της επαρχίας Βάλτου (Οχθια και Στράτος).²² Αυτό το φαινόμενο οφείλεται στο γεγονός ότι στα χωριά του Ξηρομέρου υπήρξε μεγαλύτερο μεταναστευτικό ρεύμα, λόγω του ότι η περιοχή αυτή είναι πιο άγονη,

²¹ Πολλές Βλαχόφωνες οικογένειες (κυρίως «αριστερών» πεποιθήσεων) έφυγαν αναγκαστικά από τα χωριά μετά τον εμφύλιο πόλεμο (δεκαετία του 1950) ως αντίποινα, λόγω της εμπλοκής τους σε αυτόν.

²² Δες σχετικά στα αντίστοιχα οικωνύμια.

άρα λιγότερο προσοδοφόρα στις γεωργικές καλλιέργειες στις οποίες επιδόθηκαν οι Βλαχόφωνοι μετά την εγκατάλειψη της κτηνοτροφίας. Τέλος, όσον αφορά τις τελευταίες δεκαετίες θα πρέπει να προσθέσουμε στα αίτια της πληθυσμιακής μείωσης και το φαινόμενο της υπογεννητικότητας.

Στο σημείο αυτό ωστόσο θα πρέπει να αναφερθεί ότι κάποιοι κάτοικοι των συγκεκριμένων Βλαχόφωνων χωριών έχουν έρθει ως παραχεμιάζοντες κτηνοτρόφοι (π.χ. Σαρακατσάνοι κ.ά.) στην περιοχή και στη συνέχεια έμειναν μόνιμα στα Βλαχόφωνα χωριά. Τους τελευταίους οι Βλαχόφωνοι της περιοχής τους αποκαλούν βλάχους (με βήτα μικρό), δηλαδή κτηνοτρόφους.²³ Η πραγματική μείωση επομένως του Βλαχόφωνου πληθυσμού της περιοχής είναι πολύ μεγαλύτερη, αν λάβουμε υπόψη το γεγονός ότι τις δεκαετίες για τις οποίες μιλάμε ήρθαν αρκετοί νέοι κάτοικοι μη Βλάχικης καταγωγής στα χωριά αυτά. Άρα από τον πληθυσμό των τελευταίων απογραφών, κυρίως μετά την απογραφή του 1951, θα πρέπει να αφαιρέσουμε το ποσοστό αυτών των ανθρώπων (άγνωστο πόσο αφού δεν έχει γίνει σχετική έρευνα). Επίσης στα Βλαχόφωνα χωριά της περιοχής έχουν έρθει τα τελευταία χρόνια, ιδιαίτερα κατά τον εμφύλιο πόλεμο αλλά και αργότερα, ως επήλυδες κάποιοι κάτοικοι είτε λόγω των προβλημάτων του εμφύλιου πολέμου είτε για την αναζήτηση καλύτερης τύχης λόγω του ότι η περιοχή είναι αρκετά εύφορη (ιδιαίτερα των Βλαχόφωνων χωριών που βρίσκονται στην πεδιάδα) είτε λόγω επιγαμιών. Το τελευταίο γεγονός αφορά κυρίως γυναίκες μη Βλαχόφωνες, αλλά και κάποιους άνδρες, πολλές/πολλοί από τις/τους οποίες/οποίους ενσωματώθηκαν στη συνέχεια πολιτισμικά αλλά και γλωσσικά στη συγκεκριμένη ομάδα.²⁴

Το γεγονός λοιπόν ότι τα τελευταία πενήντα χρόνια εξασθένησε σημαντικά το φαινόμενο της ενδογαμίας, που ίσχυε στη συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα, είχε ως αποτέλεσμα, όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, να έρθουν στα Βλαχόφωνα χωριά της περιοχής πολλές γυναίκες αλλά και κάποιοι άνδρες μη Βλάχικης καταγωγής, οι οποίοι στη συνέχεια απογράφηκαν στις συγκεκριμένες απογραφές και φαίνονται ως Βλαχόφωνοι. Επίσης πολλές Βλαχόφωνες γυναίκες και κάποιοι

²³ Η λέξη Βλάχος, όπως έχει ήδη αναφερθεί, δεν αυτοπροσδιορίζει ούτε ετεροπροσδιορίζει τους Βλαχόφωνους της Ακαρνανίας. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το ζήτημα δες στη σημείωση 3.

²⁴ Οι απογραφές από το 1940 και προγενέστερα αφορούν κυρίως Βλαχόφωνους πληθυσμούς των συγκεκριμένων χωριών με κάποιες μικρές εξαιρέσεις.

άνδρες παντρεύτηκαν/νυμφεύτηκαν σε μη Βλαχόφωνα χωριά της περιοχής αλλά και σε διάφορα αστικά κέντρα, ενώ πριν οι γάμοι γινόταν κυρίως εντός του χωριού ή εντός των χωριών της συγκεκριμένης γλωσσικής ομάδας. Αποτέλεσμα επομένως της εξασθένησης της ενδογαμίας και της μετακίνησης Βλαχόφωνων ατόμων σε μη Βλαχόφωνες περιοχές ήταν να μειωθεί ο Βλαχόφωνος πληθυσμός στα χωριά αυτά.²⁵

Από τον επίσημο αριθμό των απογραφών ωστόσο, ιδιαίτερα των τελευταίων δεκαετιών, θα πρέπει να αφαιρεθούν κάποια Βλαχόφωνα άτομα (άγνωστο πόσα) που δεν μένουν μόνιμα στα χωριά αυτά αλλά στα γύρω αστικά κέντρα (Αγρίνιο, Μεσολόγγι κ.λπ.) και απογράφονται από συνήθεια ή από ενδιαφέρον για τον ιδιαίτερο τόπο καταγωγής τους ως κάτοικοι των συγκεκριμένων χωριών. Τέλος, θα πρέπει να αφαιρεθεί και κάποιο άλλο ποσοστό κατοίκων που, αν και είναι Βλάχικης καταγωγής, δεν μιλάνε πλέον τη βλάχικη γλώσσα. Το τελευταίο φαινόμενο αφορά κυρίως τους νέους.²⁶

Όλα τα παραπάνω προβλήματα πληθυσμιακής απογραφής και ακριβούς καθορισμού του πραγματικού αριθμού των Βλαχόφωνων κατοίκων της περιοχής προκύπτουν από το γεγονός ότι το ελληνικό κράτος δεν προβλέπει για ευνόητους λόγους ερώτηση στα απογραφικά δελτία η οποία να σχετίζεται με τη γλώσσα του απογραφόμενου. Εάν υπήρχε αυτή η πρόνοια, θα μπορούσαμε να μιλήσουμε για τον ακριβή αριθμό των Βλαχόφωνων ατόμων της περιοχής.

²⁵ Η εξασθένηση της ενδογαμίας έφτασε σε τέτοιο σημείο, που κατά τις τελευταίες δεκαετίες ελάχιστοι γάμοι γίνονταν ανάμεσα σε μέλη της ίδιας γλωσσικής ομάδας είτε από το ίδιο χωριό είτε από το γύρω ομόγλωσσα χωριό. Υπήρχαν περιπτώσεις μάλιστα όπου οι κοπέλες (κυρίως) προτιμούσαν να παντρευτούν έναν ξένο (μη Βλαχόφωνο), άσχετα από την κοινωνική ή οικονομική του κατάσταση, παρά να πάρουν έναν νέο από το χωριό τους ή από τα γύρω Βλαχόφωνα χωριά. Σ' αυτό φυσικά συνετέλεσε και το γεγονός ότι οι συνθήκες ζωής στα Βλαχόφωνα χωριά κατά τις περασμένες δεκαετίες (1960-2000) ιδιαίτερα με την εντατική καλλιέργεια του καπνού είχαν γίνει πολύ δύσκολες για τις γυναίκες (δουλειά στο σπίτι και στο χωράφι). Γι' αυτό λοιπόν κι αυτές (όπως κι οι γονείς τους) προτιμούσαν να παντρευτούν κάποιον που θα τους έδινε τη δυνατότητα «να ξεφύγουν από την καπνόριζα», όπως χαρακτηριστικά λέγανε. Εκτός από τα παραπάνω στο γεγονός της εξωγαμίας συνετέλεσε και η γενικότερη τάση αστυφιλίας που επικρατούσε την περίοδο εκείνη κι ο γάμος ήταν ένας τρόπος για μια γυναίκα να μετακομίσει σε ένα αστικό κέντρο.

²⁶ Σύμφωνα με κοινωνιογλωσσολογική έρευνα που πραγματοποιήσαμε το 2008 στο χωριό Όχθια, τα πορίσματα της οποίας ισχύουν σε γενικές γραμμές και για τα άλλα Βλαχόφωνα χωριά της περιοχής, τα άτομα αυτά ανήκουν κυρίως στις ηλικιακές ομάδες των σαράντα ετών και κάτω, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι τα ηλικιακά όρια είναι παντού σταθερά. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το συγκεκριμένο φαινόμενο δες Βασιλείου, 2008: 148 κ.ε.

1.2.3. Ασχολίες των κατοίκων

Βασική ασχολία των Βλαχόφωνων κατοίκων της περιοχής υπήρξε για αιώνες η κτηνοτροφία και μάλιστα μια κτηνοτροφία ημινομαδικού χαρακτήρα (transhumance). Εξαιτίας αυτού του τρόπου ζωής, όπως αναφέραμε, τα μέλη της συγκεκριμένης γλωσσικής ομάδας διαβιούσαν στην Ακαρνανία έξι μήνες τον χρόνο περίπου (από Οκτώβριο έως Απρίλιο) για παραχείμαση. Τους υπόλοιπους έξι μήνες ανέβαιναν στα βουνά για ξεκαλοκαιριό, μέχρι την επανάσταση του 1821 και την ίδρυση του ελληνικού κράτους ή και λίγο μετά, στην Ήπειρο και μετά την ίδρυση του ελληνικού κράτους στα βουνά της Ευρυτανίας (δες σχετικά στο παράρτημα 10). Οι συγκεκριμένοι Βλάχοι νομάδες σχημάτιζαν ομάδες οι οποίες απαρτιζόνταν από 20 έως 50 ή και περισσότερες οικογένειες. Κάθε ομάδα κατασκήνωνε συνήθως χωριστά και είχε ως αρχηγό τον επονομαζόμενο Σκουτέρη ή Τσέλιγκα (Τσέλεγκα), ο οποίος είχε κυριαρχική εξουσία στα μέλη της υπόλοιπης ομάδας (Γ.Μ., 1867: 141 & Weigand, 2001, τόμος Α': 223-224). Μάλιστα ο Θεόδωρος Γενναίου Κολοκοτρώνης (1881: 277) αποκαλεί τους αρχηγούς των ομάδων αυτών ως αληθινούς βασιλείς.^{27, 28, 29} Από ένα χρονικό σημείο και μετά

²⁷ Η λέξη Σκουτέρης δεν απαντάται στο λεξιλόγιο των Βλαχόφωνων κατοίκων της περιοχής, σε αντίθεση με τη λέξη τσέλιγκας που υπάρχει ακόμη και σήμερα. Η πρώτη λέξη είναι αλβανικής προέλευσης, καθώς στην αλβανική skuter, -i [σκουτέρ, -i] σημαίνει τον κτηνοτρόφο, τον τσέλιγκα, τον αρχιποίμενα, τον αρχιβοσκό (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 608). Στην αλβανική επίσης *Skuterinë σημαίνει τον τόπο όπου διαμένει τσέλιγκας (Συμεωνίδη, 2010, τόμος Β': 1.286). Η συγκεκριμένη λέξη σχετίζεται με τη σλαβική λέξη skotari που σημαίνει τον βοσκό κι η οποία, σύμφωνα με τον T. Parahagi, προέρχεται από το σλαβικό ουσιαστικό σκοτ [σκοτ] που σημαίνει το κτήνος, το ζώο (Ομάδα καθηγητών σερβικής γλώσσας, 2001: 304 & Συμεωνίδη, 2010, τόμος Β': 1.286). Από δω κατά πάσα πιθανότητα προέρχονται και τα οικωνύμια Σκουτερά Τριγωνίδος, Σκουτάριον Λακωνίας και Σκουτέρνα Πιερίας. Στην Αιτωλοακαρνανία επίσης υπάρχει χωριό με την ονομασία Σκουτεσιάδα (επαρχία Τριγωνίδος) το οποίο ο Συμεωνίδης (2010, τόμος Β': 1.286) όμως το ετυμολογεί από την αλβανική λέξη Skutë-a (= γωνιά, εστία). Τέλος, στην περιοχή του Αγρινίου απαντάται το επώνυμο Κουτέρης (όχι ανάμεσα σε Βλαχόφωνους) το οποίο κατά πάσα πιθανότητα σχετίζεται με τη συγκεκριμένη λέξη με αποκοπή του /σ/. Αντίθετα η λέξη τσέλιγκας, όπως ήδη αναφέραμε, είναι ακόμη και σήμερα σε χρήση στο συγκεκριμένο γλωσσικό ιδίωμα με την ίδια σημασία που έχει και στην ελληνική, όμως σήμερα σημαίνει οποιονδήποτε βοσκό, όσα ποιμνία και να διαθέτει (λίγα ή πολλά) και χρησιμοποιείται κυρίως σε χαιρετισμούς χάριν αστειότητας. Η συγκεκριμένη λέξη προέρχεται, σύμφωνα με τον Weigand (2001, τόμος Α': 223) από τη σλαβική λέξη tselnik που σημαίνει τον αρχηγό του δήμου, τον ηγέτη της πατριάς. Σύμφωνα με τον Σταματάκο (1971, τόμος Γ': 2.759) η λέξη στη σλαβική είναι tselinik. Θεωρούμε ότι η συγκεκριμένη λέξη σχετίζεται με το σλάβικο επίθετο челни [τσέλνι] που σημαίνει τον μετωπικό, τον επικεφαλής, τον μπροστινό (Ομάδα καθηγητών σερβικής γλώσσας, 2001: 366), αφού ο τσέλιγκας είναι ο επικεφαλής, ο μπροστάρης του ποιμνίου του αλλά και της πατριάς, της φάρας.

²⁸ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με αυτόν τον τρόπο οργάνωσης της κοινωνίας της συγκεκριμένης γλωσσικής ομάδας δες Heuzey (1860: 280) Γ. Μ. (1867: 140-142) Κολοκοτρώνης (1881: 277) και Weigand (2001, τόμος Α': 222-224).

²⁹ Ενδεικτικό για την εξουσία που διέθεταν οι συγκεκριμένοι αρχηγοί των Βλαχόφωνων ομάδων είναι το γεγονός ότι στο χωριό Όχθια υπάρχει παράδοση σύμφωνα με την οποία κάποιο άτομο του χωριού μειωμένης διανοητικής ικανότητας που κατατάχθηκε ως κληρωτός στον στρατό στις αρχές του 20^{ου}

(μετά την ίδρυση του Ελληνικού κράτους αλλά κυρίως μετά την παραχώρηση σ' αυτούς γη για μόνιμη διαμονή) οι Βλάχοι της Ακαρνανίας εγκατέλειψαν τον συγκεκριμένο τρόπο ζωής και σιγά-σιγά και την ίδια την ασχολία τους, την κτηνοτροφία. Αποτέλεσμα αυτής της επαγγελματικής αλλαγής ήταν να ατονήσει σταδιακά και η εξουσία των τσελιγκάδων με αποκορύφωμα την περίοδο του εμφύλιου πολέμου.

Από προφορικές μαρτυρίες ηλικιωμένων αλλά και από σχετικά έγγραφα των αρχών του 19^{ου} αιώνα (δες στο παράρτημα 10) προκύπτει ότι τα μέλη της συγκεκριμένης γλωσσικής ομάδας διατηρούσαν εκατοντάδες χιλιάδες ποίμνια. Σε σχετικό άρθρο του Γ.Μ. μάλιστα, όπως ήδη αναφέρθηκε, το οποίο γράφτηκε στην Ακαρνανία στις 20 Νοεμβρίου 1856 και δημοσιεύτηκε την 1^η Ιουλίου 1867 στο περιοδικό Πανδώρα (Γ.Μ., 1867: 142) γίνεται λόγος για πληθυσμό άνω των 2.000 Καραγκούνηδων που ζούσαν στην Ελλάδα (Ακαρνανία) και για αριθμό κτηνών που υπερέβαινε τις 100.000.³⁰ Από την εκμετάλλευση των παραπάνω ζώων το ελληνικό δημόσιο εισέπραττε κατά μέσο όρο φόρο 120.000 δραχμών στις οποίες δεν συμπεριλαμβάνονταν όσα εισέπραττε από την εξαγωγή των προϊόντων τους και προπάντων από το μαλλί τους και των παραγώγων του. Θεωρούμε ότι οι αριθμοί αυτοί, όσον αφορά τα ποίμνια, ήταν κατά πολύ μεγαλύτεροι μέχρι την κήρυξη της ελληνικής επανάστασης.³¹

Την εποχή αυτή, δηλαδή μετά την κήρυξη της ελληνικής επανάστασης αλλά και την πτώση του Αλή Πάσα με τον οποίον η συγκεκριμένη γλωσσική ομάδα είχε ιδιαίτερες σχέσεις, επήλθε στα μέλη της ομάδας το πρώτο πλήγμα όσον αφορά την κτηνοτροφία. Αυτό συνέβη διότι από τη μια, σύμφωνα με πληροφορίες, πολλά ζώα προσφέρθηκαν στον αγώνα και από την άλλη λόγω των εχθροπραξιών αποκόπηκαν από τον φυσικό τους χώρο, την Ήπειρο. Μετά την ίδρυση του ελληνικού κράτους μάλιστα ήταν πολύ δύσκολο οι συγκεκριμένοι κτηνοτρόφοι να μεταβαίνουν στα

αιώνα, όταν ρωτήθηκε από τους ανωτέρους του ποιος ήταν ο βασιλιάς της Ελλάδος, εκείνο απάντησε με το όνομα του αρχιτσέλιγκα του συγκεκριμένου χωριού. Το γεγονός αυτό μάλιστα, σύμφωνα με την παράδοση, ήταν και η αφορμή (μεταξύ άλλων αιτιών) να απολυθεί από το στράτευμα, λόγω ανικανότητας. Επίσης στο χωριό Στράτος κατά τον 19^ο αιώνα, όπως αναφέρουν οι παλιότεροι, ο αρχιτσέλιγκας είχε τόσο μεγάλη εξουσία που ο παπάς του χωριού περίμενε να έρθει στην εκκλησία ο ίδιος ο αρχιτσέλιγκας για να τελέσει την ακολουθία της Αναστάσεως κατά το Πάσχα.

³⁰ Πρώτη δημοσίευση του άρθρου έγινε το 1856 στην εφημερίδα «Αθηνά» στο φύλλο της 4^{ης} Δεκεμβρίου, αριθμός 2.500.

³¹ Ο Παπατρέχας (1991: 197) αναφέρει ότι ο Αλή Πασάς που διέθετε εκατοντάδες χιλιάδες πρόβατα και γελάδια, αμέτρητα κοπάδια, τα είχε εμπιστευθεί κυρίως σε Καραγκούνηδες τσελιγκάδες. Από αυτό φαίνεται καθαρά το μέγεθος των ποιμνίων που διέθεταν οι Καραγκούνηδες, αλλά και η ιδιαίτερη σχέση που είχε ο Αλής μαζί τους.

βουνά της Ηπείρου για ξεκαλοκαιριό, μιας και οι σχετικές διατυπώσεις ήταν πολύπλοκες (διέλευση συνόρων) και επίσης υποχρεωνόταν στην καταβολή δασμών τόσο στο ελληνικό όσο και στο οθωμανικό κράτος.³² Ακόμη οι Καραγκούνηδες την εποχή αυτή χάσανε έναν ισχυρό σύμμαχο, τον Αλή Πασά. Καίριο πλήγμα επίσης δέχτηκε ο τρόπος ζωής της συγκεκριμένης γλωσσικής ομάδας και ειδικότερα η κτηνοτροφία, μετά την χορήγηση γαιών και την ίδρυση των οικισμών (γύρω στη δεκαετία του 1860) από τους Βλαχόφωνους της περιοχής. Από την εποχή αυτή και μετά άρχισε σιγά-σιγά να ελαττώνεται η κτηνοτροφία και οι συγκεκριμένοι άνθρωποι στράφηκαν σταδιακά προς τη γεωργία, που ως γνωστόν απαιτεί μόνιμη εγκατάσταση, την οποία παλιότερα την απέφευγαν συστηματικά (Γ.Μ., 1867: 141) προφανώς λόγω του ότι η κτηνοτροφία απαιτούσε συνεχείς μετακινήσεις. Σήμερα έχουν μείνει μόνο τα τοπωνύμια, τα οποία σχετίζονται με τη συγκεκριμένη επαγγελματική δραστηριότητα (κτηνοτροφία), για να τη θυμίζουν.

Η βασική γεωργική ενασχόληση των κατοίκων των Βλαχόφωνων χωριών της Ακαρνανίας, μετά τη συρρίκνωση της κτηνοτροφίας, ήταν η καπνοκαλλιέργεια.³³ Το συγκεκριμένο είδος καλλιέργειας ήταν πολύ προσοδοφόρο σε σχέση με τις άλλες γεωργικές ασχολίες αλλά και την κτηνοτροφία, έτσι ώστε οι Καραγκούνηδες στα επόμενα χρόνια, ιδίως κατά τον 20^ο αιώνα, ασχολήθηκαν εντατικά με αυτού του είδους την καλλιέργεια. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα η καλλιέργεια του καπνού να φτάσει στις δεκαετίες του 1970, 1980 και 1990 να γίνει σχεδόν μονοκαλλιέργεια, με ό,τι αυτό συνεπάγεται για την τοπική κοινωνία, την οικονομία, το περιβάλλον, τη Βλάχικη γλώσσα αλλά και την υγεία των συγκεκριμένων ανθρώπων.³⁴ Οι συνέπειες (οικονομικές, περιβαλλοντικές, υγείας, πολιτισμικές κ.λπ.) είναι ακόμη και σήμερα, μετά την κατάργηση της καπνοκαλλιέργειας, η οποία έγινε στις αρχές της δεκαετίας του 2000, ιδιαίτερα εμφανείς.

Άλλες γεωργικές καλλιέργειες στις οποίες επιδόθηκαν κατά καιρούς και επιδίδονται ακόμη και σήμερα τα μέλη της συγκεκριμένης γλωσσικής ομάδας ήταν η

³² Όπως προκύπτει από αδημοσίευτο έγγραφο του 1839 που έχουμε στη διάθεσή μας (δες παράρτημα 10), το οποίο απευθυνόταν προς τον τότε Βασιλέα της Ελλάδος Όθωνα, οι Βλάχοι της Ακαρνανίας στράφηκαν πλέον για ξεκαλοκαιριό στα βουνά της Ευρυτανίας. Για αρκετά χρόνια λοιπόν μετά την απελευθέρωση οι συγκεκριμένοι άνθρωποι ανέβαιναν πλέον με τα ποίμνιά τους στα συγκεκριμένα βουνά, αφού η διέλευση των ελληνοτουρκικών συνόρων, όπως αναφέρθηκε, ήταν και χρονοβόρα και πολυδάπανη γι' αυτούς.

³³ Ήταν γνωστά σε όλο το πανελλήνιο αλλά και το εξωτερικό τα καπνά του Αγρινίου, κυρίως τα μυρώδατα και τα τσεμπέλια, αλλά και τα τύπου Βιρτζίνια που καλλιεργήθηκαν κατά τα τελευταία χρόνια (δεκαετίες του 1980, του 1990 και του 2000).

³⁴ Η κτηνοτροφία αυτή την περίοδο είχε σχεδόν εξαφανιστεί από την περιοχή ή την ασκούσαν μη Βλαχόφωνοι, κυρίως επήλυδες «βλάχοι» σαρακατσάνικης καταγωγής!

καλλιέργεια σιταριού (ιδιαίτερα μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1970), καλαμποκιού, τριφυλλιού, ελαιόδεντρων, καρπουζιών (ιδιαίτερα στις δεκαετίες 1960 και 1970) και τις τελευταίες δεκαετίες εσπεριδοειδών.

Μετά την κατάργηση της καπνοκαλλιέργειας στην περιοχή παρατηρείται μια επιστροφή στην κτηνοτροφία, η οποία όμως σε καμιά περίπτωση δεν μπορεί να συγκριθεί με αυτή των προηγούμενων χρόνων με τα μεγάλα κοπάδια. Συνήθως δημιουργούνται μικρές μονάδες 50 έως 60 ζώων τα οποία κυρίως είναι σταβλισμένα (οικόσιτη κτηνοτροφία).

Τέλος, θα πρέπει να αναφέρουμε ότι οι κάτοικοι της περιοχής αντιμετωπίζουν σήμερα πολύ σημαντικό επαγγελματικό και κατ' επέκταση οικονομικό πρόβλημα, διότι μετά την κατάργηση της καπνοκαλλιέργειας και την παύση των επιδοτήσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία θα συμβεί ολοκληρωτικά το 2013, δεν έχει προβλεφθεί και σχεδιαστεί από τους ιθύνοντες κάποια καινούργια καλλιέργεια (αναδιάρθρωση). Αποτέλεσμα όλων αυτών είναι να έχει εμφανιστεί ήδη στην περιοχή έντονο οικονομικό πρόβλημα, πέρα από τη γενικότερη δύσκολη οικονομική συγκυρία της χώρας, το οποίο θα διογκωθεί τα επόμενα χρόνια, με ό,τι αυτό συνεπάγεται για την τοπική κοινωνία γενικότερα αλλά και για τη Βλάχικη γλώσσα ειδικότερα.

Κεφάλαιο δεύτερο

2. Ιστορική επισκόπηση της Βλάχικης περιοχής της Ακαρνανίας

Είναι απολύτως απαραίτητη η αναφορά στην ιστορική πορεία ενός λαού αλλά και του τόπου στον οποίο αυτός κατοικεί, πριν ασχοληθεί κάποιος με τη γλώσσα του. Είναι εξάλλου κοινώς παραδεκτό στη σύγχρονη γλωσσολογική επιστήμη ότι καμία γλώσσα δεν μπορεί να μελετηθεί ξεκομμένη από τους ομιλητές της και την ιστορία τους, δηλαδή τον χώρο και τον χρόνο (Μπαμπινιώτη, 1998b: 20).

Για τον λόγο αυτόν στο συγκεκριμένο κεφάλαιο θα ασχοληθούμε εκτεταμένα με την ιστορική επισκόπηση της περιοχής που δραστηριοποιήθηκαν παλιότερα ή δραστηριοποιούνται ακόμη και σήμερα οι Βλαχόφωνοι της Ακαρνανίας (χώρος), αλλά και με την πορεία της συγκεκριμένης γλωσσικής ομάδας στον χρόνο. Επειδή όμως μια γενική ιστορική εξέταση της περιοχής της Ακαρνανίας από αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερα δεν εμπίπτει στο πλαίσιο και τον σκοπό της συγκεκριμένης μελέτης, θα περιοριστούμε στην ιστορική εξέταση της περιοχής αυτής (αλλά και της Αιτωλίας) μόνο σε σχέση με τη συγκεκριμένη γλωσσική ομάδα.³⁵

2.1. Οι Βλάχοι στον χώρο της Αιτωλοακαρνανίας

Όσον αφορά γενικά τους Βλάχους, η ιστορική παρουσία τους στον ευρύτερο βαλκανικό χώρο μετράει πολλές εκατοντάδες χρόνια. Πολλές και διάσπαρτες αναφορές έχουμε στα βυζαντινά κείμενα γι' αυτούς. Πρώτη σαφή αναφορά στην ονομασία Βλάχος έχουμε από τον βυζαντινό χρονογράφο, Ιωάννη Σκυλίτζη.³⁶ Αυτός αναφέρει ότι Βλάχοι οδοιπόροι-ταξιδιώτες (ίσως αγωγιάτες ή κτηνοτρόφοι) σκότωσαν τον Δαβίδ, πρωτότοκο αδερφό του Βούλγαρου τσάρου και ιδρυτή του

³⁵ Μια γενικότερη λοιπόν ιστορική εξέταση σε βάθος χιλιετιών, πέραν του ότι συνήθως είναι αμφίβολης επιστημονικής αξίας, δεν έχει να προσφέρει κάτι περισσότερο στην εργασία μας, αφού εμείς εξετάζουμε μόνο τα τοπωνύμια που είναι διατυπωμένα στη Βλάχικη γλώσσα. Εξάλλου, όπως όλα δείχνουν, η Βλάχικη γλωσσική ομάδα της Ακαρνανίας δεν είναι αυτόχθονη αλλά έχει μετοικήσει στην περιοχή κατά τους προηγούμενους αιώνες, οπότε δεν έχει κανένα τοπωνυμικό ενδιαφέρον για την εργασία μας μια γενικότερη ιστορική επισκόπηση. Το τελευταίο θα είχε ίσως κάποια επιστημονική αξία, αν σκοπός της εργασίας μας ήταν να καταγράψουμε όλα τα τοπωνύμια (προελληνικά, αρχαία ελληνικά, βυζαντινά, νεότερα κ.λπ.) τα οποία μάλιστα είναι διατυπωμένα σε όλες τις γλώσσες, που κατά καιρούς μιλήθηκαν στον συγκεκριμένο τόπο, δηλαδή αν προβαίναμε σε τοπωνυμική διαστρωμάτωση της περιοχής. Σε αυτή την περίπτωση θα καταγράφαμε όλα τα τοπωνύμια της συγκεκριμένης περιοχής και μάλιστα όλων των ιστορικών περιόδων. Τέτοιο στόχο δεν έχει η συγκεκριμένη εργασία. Όμως όπου προκύψει κάποιο τοπωνύμιο, το οποίο σχετίζεται με αρχαιολογικά κατάλοιπα του παρελθόντος της περιοχής που δεν εξετάζουμε, θα δοθούν οι απαραίτητες ιστορικές πληροφορίες και βιβλιογραφικές αναφορές.

³⁶ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη ζωή και το έργο του Ιωάννη Σκυλίτζη δεξ Βασιλικοπούλου-Ιωαννίδου, χ.χ. : 69.

λεγόμενου δευτέρου Μακεδονικού κράτους Σαμουήλ (976-1014 μ.Χ.), σε μια συμπλοκή (ενέδρα) μεταξύ Πρεσπών και Καστοριάς.^{37, 38} Το ίδιο περιστατικό αναφέρεται και από τον μοναχό Γεώργιο Κεδρηνό (Κεδρηνός, 1838-1839, II: 435).³⁹ Ο τελευταίος όμως για τα γεγονότα των ετών 811-1057 μ.Χ., όπου εντάσσεται το περιστατικό, αντιγράφει πιστά τον Ιωάννη Σκυλίτζη.

Από τον 11^ο με 12^ο μ.Χ. αιώνα και μετά αρχίζουν να πυκνώνουν οι αναφορές στους Βλάχους τόσο στις βυζαντινές πηγές (Κεκαυμένος/«Στρατηγικόν», Νικήτας Χωνιάτης/«Ιστορία», Άννα Κομνηνή/«Αλεξιάς», Ιωάννης Απόκαυκος κ.λπ.) όσο και σε δυτικές πηγές. Συγκεκριμένα στην αλληλογραφία μεταξύ του πάπα Ινοκέντιου Γ' και του ηγεμόνα των Βουλγάρων, Καλογιάννη (1197-1207 μ.Χ.), ο πρώτος ονομάζει τον ηγεμόνα, κύριο των Βουλγάρων και των Βλάχων, ενώ ο ίδιος ο Καλογιάννης αυτοτιτλοφορείται "Imperator totius Bulgarie et Vlachie" (Ostrogorsky, 1981, τόμος Γ': 297-298).⁴⁰

Από τις αναφορές επομένως στους διάφορους βυζαντινούς ιστορικούς και τις δυτικές πηγές διαπιστώνουμε ότι ήδη από τον 10^ο μ.Χ. αιώνα οι Βλάχοι είχαν μπει για τα καλά στο προσκήνιο της Βαλκανικής ιστορίας, μιας και από το χρονικό σημείο αυτό και μετά, βλέπουμε να πυκνώνουν οι αναφορές και οι πληροφορίες για τους Βλάχους στους ιστορικούς της εποχής.

Αναφορικά με τη Βλάχικη γλωσσική ομάδα της Ακαρνανίας και την ιστορική της διαδρομή στην περιοχή, θα λέγαμε ότι τα στοιχεία (πηγές) που την αφορούν είναι ιδιαίτερα πενιχρά, μιας και οι Βλάχοι δεν κατοικούσαν μόνιμα στην περιοχή, αλλά μετακινούνταν για επαγγελματικούς λόγους εντός και εκτός αυτής. Είναι γνωστό εξάλλου ότι η μη μόνιμη εγκατάσταση ενός λαού σε έναν τόπο έχει ως συνέπεια συνήθως να μην αφήνει ο συγκεκριμένος λαός τα «ίχνη» του στον τόπο αυτόν. Το

³⁷ Τα τέσσερα αδέρφια Κομητόπουλοι (Κατηφόρη, χ.χ.: 632) οι οποίοι ηγήθηκαν βουλγαρικού επαναστατικού κινήματος, ήταν οι: Δαβίδ (πρωτότοκος) Μωσής, Ααρών και Σαμουήλ. Και οι τέσσερις πέθαναν από βίαιο θάνατο. Σχετικά με το επαναστατικό κίνημα των αδελφών Κομητόπουλων δεξ επίσης Χριστοφιλοπούλου, 1997, τόμος Β' 2 867-1081: 160 κ.ε.. Επίσης για το λεγόμενο Μακεδονικό κράτος των Βουλγάρων δεξ Ostrogorsky, 1981 τόμος Γ': 361.

³⁸ Το πλήρες απόσπασμα του κειμένου του Σκυλίτζη έχει ως εξής: «τούτων δὲ τῶν τεσσάρων ἀδελφῶν Δαβίδ μὲν εὐθύς ἀπεβίω ἀναιρεθεὶς μέσον Καστορίας καὶ Πρέσπας εἰς (εἰς] και C) τὰς λεγόμενας Καλὰς δρυὸς παρὰ τινῶν Βλάχων ὀδιτῶν», Ioannis Scylitzae, MCMLXXIII (1973): 329.

³⁹ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη ζωή και το έργο του Γεωργίου Κεδρηνού δεξ Βασιλικοπούλου-Ιωαννίδου, χ.χ. : 70.

⁴⁰ Στις 8 Νοεμβρίου 1204 ο καρδινάλιος Λέων του Santa Crose, με εντολή του Πάπα Ινοκέντιου Γ', έστειψε στο Τέρνοβο τον Καλογιάννη «Βασιλέα Βουλγάρων και Βλάχων» (Καραγιαννόπουλος, 1999, τόμος Γ': 325).

τελευταίο ισχύει ακόμη πιο έντονα για γλωσσικές ομάδες που μιλούν αμάρτυρες γλώσσες, όπως η Βλάχικη.

Οι ιστορικές πηγές (έμμεσες και άμεσες) αλλά και οι πληροφορίες/παραδόσεις πυκνώνουν για τους Βλαχόφωνους της Ακαρνανίας (ιδιαίτερα τους Καραγκούνηδες) μόνο κατά τους τελευταίους αιώνες και ειδικότερα από την εποχή του Αλή Πασά, κυρίως όμως μετά τη μόνιμη εγκατάστασή τους στην περιοχή. Παρόλα αυτά όμως θα επιχειρήσουμε να σκιαγραφήσουμε την πορεία στον χρόνο της συγκεκριμένης γλωσσικής ομάδας, αναφορικά πάντα με τον χώρο της Αιτωλοακαρνανίας.

Πρώτη ιστορική μαρτυρία λοιπόν σύμφωνα με τον Βέη (1927: 331) για την ύπαρξη Βλάχων στην Ακαρνανία γενικότερα, αλλά και ειδικότερα στην περιοχή Βονίτσης-Ξηρομέρου, έχουμε στις αρχές του 13^{ου} και συγκεκριμένα στα κατάλοιπα του Μητροπολίτη Άρτης και Ναυπάκτου, Ιωάννου Απόκαυκου.⁴¹ Συγκεκριμένα σε ένα σημείωμα (συνοδικό έγγραφο) με τίτλο: «Διάγνωσις γιά βιασμό κόρης καί κακοποιήσις τοῡ πατρός καί τοῡ γαμπροῦ αυτών» της 15^{ης} Οκτωβρίου 1222 ο Απόκαυκος αναφέρεται στην ύπαρξη Βλάχων στην ανωτέρω περιοχή. Ο τελευταίος είχε επισκεφτεί εκείνη τη χρονιά τον Επίσκοπο Βόνιτσης⁴² και μετά τη Θεία Λειτουργία, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει, τον πλησίασε ένας γέρος, το όνομα του οποίου ήταν Συμεών και το επώνυμο Σγουρόπουλος. Ο τελευταίος είχε χτυπηθεί από κάποιον Βλάχο στην καταγωγή, που ονομαζόταν Κωνσταντίνος. Ο Κωνσταντίνος την προηγούμενη χρονιά είχε βιάσει και καταστήσει έγκυο την κόρη του Σγουρόπουλου, Βλασία, με αποτέλεσμα αυτή να γεννήσει και παιδί. Όταν ο Σγουρόπουλος ζήτησε τον λόγο από τον συγκεκριμένο Βλάχο, εκείνος ένα βράδυ μαζί με τριάντα άλλους ομοεθνείς τού επιτέθηκε και ξυλοκόπησε αυτόν και τον γαμπρό του από την άλλη κόρη.⁴³

⁴¹ Ο Απόκαυκος γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη μεταξύ των ετών 1153-1160 και πέθανε κατά το 1233 ή το 1234. Το 1199 ή 1200 χειροτονήθηκε στην Κωνσταντινούπολη μητροπολίτης Ναυπάκτου και έμεινε στη μητρόπολή του τουλάχιστον μέχρι την 6-8-1232. Για περισσότερα βιογραφικά στοιχεία δες Δελημάρη, 2000: 9-19. Ο Π. Αραβαντινός, τέλος, χρονογράφος της Ηπείρου, αναφέρει ότι η Άρτα από τον ΙΓ΄ αιώνα ήταν έδρα Μητροπολίτου με τίτλο (μέχρι το 1820) «Άρτης και Ναυπάκτου, υπερτίμου και εξάρχου πάσης Αιτωλίας» (<http://www.imartis.gr/imartis/istoriko.php>).

⁴² Η Βόνιτσα εκείνη την εποχή ήταν έδρα επισκοπής της μητρόπολης Ναυπάκτου και Άρτης.

⁴³ Ως γνωστόν εκείνη την εποχή οι Αρχιερείς είχαν και δικαστικές εξουσίες, μάλιστα λόγω αυτής της ιδιότητας επισκέφτηκε τον Απόκαυκο και ο Σγουρόπουλος. Τέλος, λόγω της πολύ μεγάλης ιστορικής αξίας του συγκεκριμένου κειμένου για τους Βλάχους της Ακαρνανίας θεωρήσαμε σκόπιμο να παραθέσουμε μερικά ενδεικτικά αποσπάσματά του: «*Η τοῡ σώματος ήμων πληθώρα και τὸ πολλαῖς παρενοχλεῖσθαι ταῖς νόσοις... ἠνάγκασαν ἡμᾶς Βόνδιτζαν ιδεῖν καί τὸ ταύτης ἐπισκόπῳ περιτυχεῖν... Καὶ ὡς τὴν περὶ τούτων ὁμιλίαν εἶχεν ἡ γλῶσσα (εννοεῖται μεταξύ Απόκαυκου και επισκόπου Βονίτσης), ἀνὴρ τις, γηραιός ἤδη, ὄνομα Συμεών, ἐπωνυμίαν*

Με βάση το συγκεκριμένο περιστατικό μπορούμε να πούμε με βεβαιότητα ότι εδώ έχουμε μια σαφέστατη αναφορά για ύπαρξη Βλάχων στην Ακαρνανία κατά την ύστερη βυζαντινή περίοδο, η οποία μάλιστα θα πρέπει να θεωρηθεί ως *terminus post quem* για τη συγκεκριμένη γλωσσική ομάδα στην περιοχή αυτή. Αυτό βέβαια σε καμία περίπτωση δεν σημαίνει ότι δεν μπορεί να υπήρχαν Βλάχοι στην περιοχή και προγενέστερα. Απλά αυτή τη χρονιά έχουμε την πρώτη καταγραφή. Επίσης δεν μπορούμε να ισχυριστούμε με βεβαιότητα ότι οι σημερινοί Βλάχοι της Ακαρνανίας (Καραγκούνηδες) σχετίζονται άμεσα με τους συγκεκριμένους Βλάχους για τους οποίους κάνει λόγο ο Απόκαυκος.

Σήμερα ωστόσο στην περιοχή της Βόνιτσας και γενικά της Δυτικής Ακαρνανίας δεν υπάρχουν πλέον Βλαχόφωνοι. Προφανώς αυτοί που υπήρχαν έχουν αποβλαχιστεί εδώ και αιώνες. Όμως κατά πάσα πιθανότητα κατάλοιπα των Βλάχων που αναφέρονται στον Απόκαυκο θεωρούμε ότι υπήρχαν στην περιοχή Βονίτσας-Ξηρομέρου μέχρι τον 19^ο αιώνα. Όπως διαβάζουμε μάλιστα σε Βασιλικό Διάταγμα της 13/25 Απριλίου του 1835, Καραγκούνηδες θα εγκαθίσταντο την εποχή αυτή στις θέσεις *Ντερσοβά*⁴⁴ και *Κρυονέρι* του Δήμου Ανακτορίων Βονίτσας (Μιτάκης, 1989: 128). Επίσης ο Στράτος Ράππος από την Κονοπίνα Ξηρομέρου σε χειρόγραφο αφήγησή του γράφει τα εξής: «*Επί Όθωνος στο Βοϊδολίβαδο και στην γύρω περιοχή είχαν εγκατασταθεί ορισμένες οικογένειες Καραγκούνηδων σκηνιτών και οι οποίοι εκκλησιάζοντο εις την εκκλησίαν Άγιοι Ανάργυροι όπου υπάρχουν σήμερα τα ερείπια*» (<http://www.konopinaps.gr/axiotheata.php?chu=7>). Το συγκεκριμένο ξωκκλήσι βρίσκεται στη θέση Παλιοκατούνα της περιοχής Καλίτσας του χωριού Κονοπίνα.

Σγουρόπουλος... δεινοπαθῶν ἡμῖν παρέστη ἐνώπιος... Ἐφῆσε γάρ (εννοείται ο Σγουρόπουλος), ὡς Ἀὐριλιόνης τις, Ρωμαίων ἄποικος, ὄνομα Κωνσταντῖνος, Βλάχους τοῦτο τό γένος ὁ καιρός ἠνόμασεν ἄνθρωπος, κατὰ χρόνον τόν πέρυσι, Βλασίαν, τήν αὐτοῦ θυγατέρα, παρθένον οὖσαν καί νέαν, ἀπερχομένην ὑδρεύσασθαι ἀπό τῆς ἔγγιστά που πηγῆς, κατασχών καί περί τινα ῥαγάδα γῆς ἀγαγών, ἔνθα βοήθειαν ἔσεσθαι πόθεν τῇ Βλασία ὁ Κωνσταντῖνος οὐκ ᾤετο, ἀλλ' οὐδέ φωνούσης ἀκουσθῆναι ὑπό τινος, τήν παρθενικήν ἐκεῖσε πυλίδα τῆς Βλασίας ἀνέωξε· ἐξ ἐκείνου δέ ὡς αὐτῇ περιέτυχεν, ἐπάγων βίαν ἐμίγνυτο, ἕως ποιήσας ἐγκύμονα καί παῖδα ταύτης ἀπέτεκε... ἐγκοτῶν μοι τῆς θυγατρὸς ὑπερμαχομένῳ ἢ ἄνθρωπῶν με ὑπολαβῶν ἀβοήθητον, καθότι καί ταπεινός (εννοείται ο Σωμεὼν Σγουρόπουλος), μεθ' ὁμογενοῦς λαοῦ ἐπελθῶν (εννοείται ο Κωνσταντῖνος) περί τόν μέσον δρόμον τῆς αὐτίκα νυκτός, ὑπελεύκαινε δέ σελήνη τήν νύκτα ἐκείνην, καί πλήθος εἰκάζειν ἦν ἐς τριάκοντα, ἐμέ τε (εννοείται τον Σγουρόπουλο) καί Νικόλαον, τόν ἐφ' ἑτέρα θυγατρί μου γαμβρόν, ἀπανθρώπως ῥάβδοις ἠκίσαντο...» (Δελημάρη, 2000: 382-385).

⁴⁴ Η Ντερσοβά ή Δερσοβά μετονομάστηκε σε Σπαρτοχώρι στις 9-9-1927 (ΦΕΚ 206/1927) και σήμερα αποτελεί οικισμό της Τοπικής Κοινότητας Θυρίου της Δημοτικής Ενότητας Ανακτορίου του Δήμου Ακτίου-Βονίτσας.

Ο Μήτσης (2009: 21) επίσης αναφέρει ότι σε πολλά ορεινά χωριά του Ξηρομέρου αρκετές οικογένειες έλκουν την καταγωγή τους από τους Βλάχους. Τα χωριά αυτά, μεταξύ άλλων, είναι ο Άγιος Βασίλειος, η Τρύφου, η Κατούνα, το Αρχοντοχώρι, ο Αετός, ο Μαχαλάς, η Κονοπίνα, τα Βλυζανά, ο Βάρνακας, το Μοναστηράκι, το Βούστρι κ.λπ. Ακόμη πολλοί αγωνιστές της επανάστασης του '21 στην περιοχή της Δυτικής Ακαρνανίας ήταν Βλάχικης καταγωγής. Ο Μήτσης (2009: 117, 132, 387 και 485) μάλιστα αναφέρει μεταξύ άλλων τα παρακάτω ονόματα Βλαχόφωνων αγωνιστών: Βλάχος Κώστας ή Σπανός,⁴⁵ Γκρέκος Σταύρος (Βλαχοποιμίν), Μωραΐτης Αθανάσιος (Βλαχοποιμίν), Σταχτιάρης Αναγνώστης και ο γνωστότερος Γεώργιος Τσόγκας. Οι Καραγκούνηδες επίσης, πριν τη μόνιμη εγκατάστασή τους στους οικισμούς που βρίσκονται σήμερα, είχαν μετασταθμεύσει στο Ξηρόμερο (Παπατρέχα, 1982: 332-333) το οποίο ούτως ή άλλως νεμόταν για πολλά χρόνια, όπως προκύπτει από το έγγραφο του Αλή Πασά του 1812 σχετικά με διανομή των χειμερινών λιβαδιών (δες σχετικά στο παράρτημα 7).

Ακόμη σύμφωνα με την παράδοση στην περιοχή του χωριού *Σπάρτο* Αμφιλοχίας (βρίσκεται στον δρόμο Αμφιλοχίας-Βονίτσης) είχαν τοποθετηθεί ως παραχειμάζοντες οι Καραγκούνηδες του χωριού Στράτος (πιθανώς και άλλοι σημερινοί κάτοικοι Βλαχόφωνων χωριών), πριν τη μόνιμη εγκατάστασή τους στον σημερινό οικισμό. Τη συγκεκριμένη πληροφορία τη διασώζει ο Κρεκούκας (1967: 383-384), ο οποίος μάλιστα αναφέρει και το τοπωνύμιο *Καραγονογάλ'βα* (= Καραγκουνοκάλυβα), όνομα ορεινής τοποθεσίας καθώς και το τοπωνύμιο *Βλυχά* (τα), στα οποία εγκαταστάθηκαν οι Καραγκούνηδες με προτροπή του Αλή Πασά.

Στην εγκατάσταση των Καραγκούνηδων στο Σπάρτο αντέδρασαν οι ντόπιοι και με επικεφαλής τον Γιώργο Θώμο (το επώνυμο Θώμος απαντάται και μεταξύ των Βλαχόφωνων της Ακαρνανίας στη Γουριώτισσα και τη Στράτο) εκδίωξαν τους Καραγκούνηδες απ' την περιοχή.⁴⁶ Οι τελευταίοι με επικεφαλής τον Γιάγκα

⁴⁵ Το επώνυμο Σπανός απαντάται ακόμη και σήμερα μεταξύ των Βλαχόφωνων της περιοχής και συγκεκριμένα στο χωριό Παλαιομάνινα.

⁴⁶ Πρόκειται για τον περιβόητο κλέφτη Γιώργο Θώμο από το Σπάρτο που έδρασε στην περιοχή της Ακαρνανίας (και όχι μόνο) την εποχή του Αλή Πασά. Για τον Γιώργο Θώμο ο Γιουσούφ Αράπης, ο οποίος ήταν στην υπηρεσία του Αλή, αναφέρει σε οθωμανικό έγγραφο της εποχής ότι δεν γνώρισε φοβερότερο εχθρό από αυτόν στα πενήντα χρόνια της πολεμικής του ζωής. Από την ίδια οικογένεια προέρχεται ο Κωνσταντίνος Θώμος, αγωνιστής του '21 και μετέπειτα χιλίαρχος και στρατηγός καθώς και οι αγωνιστές της επανάστασης Αθανάσιος και Δημήτριος Θώμος (http://www.kosmasaitolos-atlas.gr/com_appendix/prosopikotites/theta.html).

(Γιάνν'κα) μετοίκησαν πλέον στη Λεπενού (Λιπινού).⁴⁷ Αναφέρει μάλιστα ο Κρεκούκας ότι κατά τα επεισόδια φονεύτηκε από τον Γιώργο Θώμο μια έγκυος γυναίκα (καραγκούνα), η οποία κυφορούσε δίδυμα.⁴⁸ Το συγκεκριμένο περιστατικό το καταγράφει και ο Βλαχοδήμος (2010b: 14), ο οποίος αναφέρει ότι ο Θώμος, για να εκδικηθεί τον Αλή Πασά, χτύπησε τους τσομπάνηδες τους (τους Καραγκούνηδες του Γιάγκα) και του κατέσφαξε μάλιστα πέντε χιλιάδες πρόβατα, τα οποία έβοσκαν στο Σπάρτο. Από τις παραπάνω πληροφορίες λοιπόν προκύπτει ότι οι σημερινοί κάτοικοι του Σωροβιγλίου, αλλά προφανώς και άλλοι Βλαχόφωνοι της περιοχής, πριν εγκατασταθούν μόνιμα στους σημερινούς οικισμούς, είχαν μετασταθμεύσει στην περιοχή Ξηρομέρου αλλά και της Βόνιτσας.

⁴⁷ Προφανώς ο Κρεκούκας εννοεί την περιοχή της Λεπενούς κι όχι το ομώνυμο χωριό, δίπλα στην οποία βρίσκεται και το Σωροβίγλι. Η εγκατάσταση του Γιάγκα στο Σωροβίγλι έγινε λοιπόν κατά πάσα πιθανότητα τέλη 18^{ου} αρχές 19^{ου} αιώνα, μιας και στο χρονικό διάστημα 1800 με 1802 σύμφωνα με την παράδοση συνέβη το περιστατικό του Γιάγκα Καραγκούνη (Γιάγκα) και του Κατσαντώνη. Άρα από το περιστατικό αυτό προκύπτει ότι ο Γιάγκας και οι Βλαχόφωνοι του Σωροβιγλίου είχαν ήδη εγκατασταθεί στην περιοχή ως παραχειμάζοντες (όχι μόνιμα) πριν από το διάστημα 1800 με 1802. Με την ευκαιρία αυτή θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε το Κέντρο Συντάξεως του Ιστορικού Λεξικού της Ακαδημίας Αθηνών και ειδικότερα τη Διευθύντρια κ. Χριστίνα Μπασέα-Μπεζαντάκου για τη δυνατότητα πρόσβασης στο συγκεκριμένο χειρόγραφο.

⁴⁸ Ο Κρεκούκας αναφέρει ότι σύμφωνα με την παράδοση ο Θώμος της έβγαλε τα παιδιά από την κοιλιά (την ξεκοίλιασε). Τέλος, καταγράφει για το συγκεκριμένο συμβάν και το επόμενο τραγούδι (ακολουθείται η ορθογραφία και το σύστημα καταγραφής του πρωτοτύπου):

(Ού Γιώργου Θώμους φώναξι,
Ού Γιώργου Θώμους λέει:
(Έψές ήμουν 'ςτά Γιάννινα
ψηλά 'ςτά Λιθαρίτσα
κι άκουσ' σκιαέτια (= χαμπάρια) πόρχουδαν
άπου του Γιώργου Θώμου)
(έσφαξι τή γαρακουνιά
τούς πιστικούς του Γιάνν'κα)
(Κι ού Γιάνν'κας καβαλλίκεψι
μέσ' 'ςτου πασα νά πάη)
(Σά δή σκιαέτια, Γιάνν'κα μου,
άπου του Γιώργου Θώμου;)

Η κτητική αντωνυμία «μου» που υπάρχει στον προτελευταίο στίχο (Σά δή σκιαέτια, Γιάνν'κα μου), αν δεχτούμε ότι αποτελεί την προσφώνηση του Αλή Πασά προς τον Γιάγκα κατά την επίσκεψη του τελευταίου στα Γιάννενα, δείχνει το ενδιαφέρον και τη συμπάθεια του Αλή προς το πρόσωπο του Γιάγκα. Επιβεβαιώνεται έτσι μέσα από μια έμμεση ιστορική πηγή (όπως είναι το Δημοτικό τραγούδι) η ιδιαίτερη σχέση του Αλή με τον Γιάγκα. Σχετικό με το συγκεκριμένο περιστατικό αλλά και εν γένει με την παράνομη δραστηριότητα του Θώμου είναι και το γράμμα του Νικολού Λογοθέτη που εστάλη στις 6 Μαΐου 1800 από τη Βόνιτσα προς άδηλο μητροπολίτη (ίσως προς τον Άρτης Ιγνάτιο) όπου αναφέρεται ότι ο Θώμος κνηγήθηκε από τον καπεταν-Τρύφο στο Μεγανήσι, όπου συνελήφθη η συντροφιά του κι έγινε γνωστό το κρησφύγετό του (Παναγιωτόπουλος, συνεργασία Δημητρόπουλου & Μιχαηλάρη, τόμος Α': 111). Το συγκεκριμένο έγγραφο με αριθμό 890 βρίσκεται στο Αρχείο του Αλή Πασά της συλλογής Χώτζη της Γενναδείου Βιβλιοθήκης της Αμερικανικής Σχολής Αθηνών.

Όλα τα παραπάνω ιστορικά στοιχεία καθώς και κάποιες προφορικές παραδόσεις τις οποίες έχουμε ακούσει από παλιότερους, μας φανερώνουν την ύπαρξη Βλάχων στην περιοχή Βονίτσης-Ξηρόμερου τουλάχιστον έως τον 19^ο αιώνα. Όλα αυτά έρχονται σε απόλυτη συμφωνία με τη συγκεκριμένη περιγραφή του Απόκαυκου.

Η ύπαρξη των Βλάχων στην περιοχή της Αιτωλοακαρνανίας κατά την ύστερη βυζαντινή περίοδο, που αναφέρθηκε προηγουμένως, θεωρούμε ότι σχετίζεται άμεσα με τη διάλυση του βυζαντινού κράτους, μετά την πτώση της Κωνσταντινούπολης στους Σταυροφόρους το 1204 αλλά και τις προηγούμενες σταυροφορίες. Οι Βλάχοι, οι οποίοι ζούσαν στο Βυζάντιο τουλάχιστον από τον 10^ο αιώνα στην βορειοδυτική και κεντρική Ελλάδα (Πίνδο, Ήπειρο, Δυτική Μακεδονία, Θεσσαλία κ.λπ.), την εποχή αυτή φαίνεται ότι απέκτησαν κάποιο βαθμό αυτονομίας, λόγω της κατάρρευσης της βυζαντινής κεντρικής διοίκησης. Αυτό το γεγονός είχε σαν αποτέλεσμα να κινηθούν νοτιότερα, μέχρι την Αιτωλοακαρνανία.⁴⁹ Ενισχυτική πληροφορία για τη συγκεκριμένη άποψη είναι και το γεγονός ότι την εποχή αυτή (13^{ος} μ.Χ. αιώνας) εμφανίστηκε ένας οικισμός ονόματι *Βραχώρι* στην περιοχή όπου βρισκόταν κατά την αρχαιότητα η πόλη του Αγρινίου, η οποία καταστράφηκε το 314 π.Χ. (Μπαμπινιώτη, 1998a: 61). Το οικωνύμιο Βραχώρι ωστόσο, αν και δεν είναι Βλάχικης προέλευσης, θεωρούμε ότι σχετίζεται άμεσα με τους Βλάχους της Αιτωλοακαρνανίας, μιας και κατά μία εκδοχή προέρχεται από τη λέξη *Βλαχοχώρι*, με τροπή του /λ/ σε /ρ/ και αποκοπή της συλλαβής /-χο-/ και σημαίνει το χωριό που κατοικείται από Βλάχους.⁵⁰

⁴⁹ Η συγκεκριμένη περιοχή, όπως έχουμε ήδη αναφέρει αποτελεί σήμερα το νοτιότερο σημείο εξάπλωσης των Βλάχων στον βαλκανικό χώρο. Ωστόσο παλιότερα εντοπιζόταν Βλάχοι και πιο νότια.

⁵⁰ Για περισσότερες πληροφορίες δες στο συγκεκριμένο οικωνύμιο. Ωστόσο ο Παπατρέχας (1991: 117 & 115), αν και αναφέρεται στη συγκεκριμένη ετυμολογική προσέγγιση την οποία μάλιστα υποστηρίζει και ως επικρατέστερη, θεωρεί τον οικισμό Βραχώρι μεταγενέστερο και συγκεκριμένα ότι ιδρύθηκε μετά την πτώση του Αγγελοκάστρου στους Τούρκους, δηλαδή στη δεκαετία του 1460 ή την επόμενη.

Ένα ακόμη στοιχείο που ενισχύει περαιτέρω την άποψη για την ύπαρξη Βλάχων στην ευρύτερη περιοχή της Αιτωλοακαρνανίας, αλλά και βόρεια (Ευρυτανία) καθώς και ανατολικότερα αυτής (Φωκίδα-Φθιώτιδα) ήδη από τις αρχές του 13^{ου}

αιώνα αποτελεί ένα ακόμη συνοδικό έγγραφο του Ιωάννη Απόκαυκου, το οποίο χρονολογείται από το 1204 (Σταυρίδου-Ζαφράκα, 2000: 178). Στο σημείωμα αυτό αναφέρεται ότι μια γυναίκα από την Κόρινθο πήγε στη

Ναύπακτο σε αναζήτηση του συζύγου της, ο οποίος την είχε εγκαταλείψει. Η συγκεκριμένη γυναίκα είχε πληροφορηθεί ότι ο σύζυγός της ζούσε, έχοντας αποκτήσει μάλιστα περιουσία, στα μέρη της *Βελαχατουίας* και *Ναυπάκτου*. Η Σταυρίδου-Ζαφράκα (ό.π.) αναφέρει ότι η περιοχή Βελαχατουία (δες χάρτη εικόνας 2.) σχετίζεται με τους Βλάχους και προσδιορίζεται στην περιοχή της Δωρίδος, μεταξύ Ναυπάκτου, Αμφισσας και Νέων Πατρών (Υπάτης).^{51, 52}

Επίσης σε άλλο συνοδικό έγγραφο (σημείωμα διαζυγίου) του Ιωάννου Απόκαυκου με προβληματική χρονολόγηση (σύγχρονο όμως των προηγούμενων) αναφέρεται ότι κάποιος δεκαοχτάχρονος ονόματι Ιωάννης, ο οποίος είχε παντρευτεί παρά τη θέλησή του και με συνοικέσιο μια πολύ μεγαλύτερή του γυναίκα ονόματι Ρουσά, έκανε αίτηση διαζυγίου. Αιτία, εκτός προφανώς της μεγάλης διαφοράς ηλικίας, ήταν το γεγονός ότι η σύζυγός του, η οποία καταγόταν από τα ορεινά μέρη της Βελαχατουίας, ήταν απότομη, παράλογη, βάρβαρη και δεν

Εικόνα 2. Χάρτης με τα Βλαχοχώρια της Ρούμελης την εποχή του Rouqueville (1800-1810). Η περιοχή ταυτίζεται περίπου με τη Βελαχατουία του Μεσαίωνα (πηγή: Κουκουόδης, 2000, τόμος Β': 69).

⁵¹ Για την ύπαρξη Βλάχων στην αρχαία Δωρίδα μιλά και ο Φαλλμεράνερ (1984: 92). Ο τελευταίος μάλιστα αναφέρει ότι μία περιοχή πίσω από τους Δελφούς στον Παρνασσό ονομαζόταν ακόμη στην εποχή του *Βλαχοχώρια* (δες σημείωση 4).

⁵² Η ονομασία Βελαχατουία σχετίζεται πιθανότατα με τη λέξη Βλαχία στην πρώτη συλλαβή της οποίας έχει προστεθεί ένα /ε/ προφανώς από λογιολατισμό. Ωστόσο ο Οικονόμου (2008: 65, 126 & 139) αναφέρει ότι κατά τη διανομή των εδαφών της Ελλάδας στους Φράγκους μετά την Δ' Σταυροφορία η περιοχή της επαρχίας Αλμυρού του νομού Μαγνησίας αναφέρεται ως Βελαχατουία (Provincia Velechative) ή Επίσκεψις Βελεχατουίας. Μάλιστα την ονομασία αυτή την αποδίδει στους Σλάβους και συγκεκριμένα στους Βελεγιζήτες οι οποίοι εγκαταστάθηκαν στην περιοχή κατά το τελευταίο τέταρτο του 7^{ου} αιώνα. Η περιοχή του Αλμυρού αλλά και ολόκληρη η Θεσσαλία όμως κατοικήθηκε και κατοικείται από Βλάχους.

μιλούσε σωστά ελληνικά.⁵³ Έχουμε λοιπόν κι εδώ μία ακόμη απόδειξη ότι οι Βλάχοι κατοικούσαν στην περιοχή της Βελαχατουίας, μέρος της οποίας, όπως αναφέρθηκε, ανήκε στην Αιτωλοακαρνανία. Το όνομα μάλιστα της συγκεκριμένης γυναίκας, το οποίο σχολιάζει ο Απόκαυκος ως ενδεικτικό της καταγωγής της, στη Βλάχικη γλώσσα σημαίνει την κόκκινη.⁵⁴ Επίσης από τα σχόλια του Απόκαυκου συμπεραίνουμε ότι η ανωτέρω γυναίκα δεν μιλούσε καλά ελληνικά και δεν είχε ελληνική συνείδηση (τρόπους), αφού περιγράφεται ως βάρβαρη «καί οὐκ ὀρθῶς ἑλληνίζουσα».⁵⁵

Ο βυζαντινός ιστορικός της άλωσης Γεώργιος Φραντζής (1401-1480) αναφέρει επίσης στην Αιτωλία τη *Μικρά Βλαχία*, σε αντιδιαστολή με τη *Μεγάλη Βλαχία*.⁵⁶ ⁵⁷ Ο όρος όμως Μεγάλη Βλαχία χρησιμοποιούνταν ήδη από τα τέλη του 12^{ου} και τις αρχές του 13^{ου} μ.Χ. αιώνα. Πρώτος τον χρησιμοποιεί μάλιστα ο ιστορικός Νικήτας Χωνιάτης αναφερόμενος στην Πίνδο και τη δυτική ορεινή Θεσσαλία.^{58, 59} Η αναφορά αυτή του Χωνιάτη ήδη από τις αρχές του 13^{ου} αιώνα οδήγησε τον Γ. Σούλη (Σταυρίδου-Ζαφράκα, 2000: 178) να υποστηρίξει ότι το όνομα Μεγάλη Βλαχία προϋποθέτει την ύπαρξη του ονόματος Μικρή Βλαχία ήδη από αυτή την εποχή κι όχι από τον 15^ο αιώνα που το καταγράφει ο Φραντζής. Ο Συμεωνίδης (2010, τόμος Α': 117) όμως αναφέρει ότι ο όρος Μικρή Βλαχία πιθανότατα αφορούσε τις Βλάχικες περιοχές του βόρειου ελληνικού χώρου σε αντιδιαστολή με τη Μεγάλη Βλαχία της Ρουμανίας. Ωστόσο ο ίδιος αναφέρει ότι σύμφωνα με τον Weigand τη Μικρή Βλαχία απάρτιζαν κατά τον Μεσαίωνα οι Βλάχικοι πληθυσμοί

⁵³ Παραθέτουμε σχετικά αποσπάσματα από το πρωτότυπο κείμενο: «ἐπράχθη... ἀκούσιον συνοικέσιον ἐπὶ Ἰωάννη... καὶ γυναικί προβεβηκυῖα ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῆς κὰκ τῶν ὀρεινοτέρων τῆς Βελαχατουῖας ὀρμωμένη μερῶν, καθ' ἃ δηλοῖ καὶ τὸ ὄνομα Ρουσά... Γυνή δέ αὕτη δριμεῖα καὶ ἐν παραλόγοις μᾶλλον θεληματαίνουσα τὴν ἕξωρον ταύτην καὶ ὡς τὰ ἀρτιγενῆ ὀλίγου δεῖν ἀναδόντων, βάρβαρόν τε καὶ οὐκ ὀρθῶς ἑλληνίζουσαν...» (Δελημάρη, 2000: 430).

⁵⁴ Προέρχεται από το Βλάχικο επίθετο *ρόζυ* (= κόκκινος), *θηλυκό* *ρόζα* (= κόκκινη).

⁵⁵ Ο χαρακτηρισμός αυτός είναι ένα ακόμη στοιχείο για την καταγωγή των Βλάχων.

⁵⁶ Για πληροφορίες σχετικά με τη ζωή και το έργο του ιστορικού Γεωργίου Φραντζή ή Σφραντζή δεξ Τωμαδάκη, 1993: 137-166.

⁵⁷ Ο Φραντζής (Σταυρίδου-Ζαφράκα, 2000: 178) γράφει συγκεκριμένα: «ἀπῆρε πάντας τοὺς περὶ τὴν Ναύπακτον καὶ τὴν αὐτοῦ περιοχὴν τὸν Γαλατὰν, οὕτω Βενετικούς, ὡς τάχα καὶ χαρατζαρίους τοῦ τῆς Μικρᾶς Βλαχίας φλαμπούλου αὐτοῦ».

⁵⁸ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη ζωή και το έργο του ιστορικού Νικήτα Χωνιάτη δεξ Βασιλικοπούλου-Ιωαννίδου, χ.χ.: 64-65.

⁵⁹ Ο Χωνιάτης (1835: 841) γράφει συγκεκριμένα: «ἐπὶ δὲ τούτοις καὶ ἄλλος τις τὰ Θετταλίας κατέχων μετέωρα, ἃ νῦν μεγάλη Βλαχία κικλήσκειται».

της Αιτωλίας και της Ακαρνανίας, των οποίων οι απόγονοι εντοπίζονται σήμερα στους Βλάχους της Ακαρνανίας.

Το γεγονός λοιπόν ότι η περιοχή της Αιτωλοακαρνανίας ονομάστηκε Μικρά Βλαχία δείχνει καθαρά το μέγεθος του Βλάχικου πληθυσμού που κατοικούσε στη συγκεκριμένη περιοχή την εποχή εκείνη, ο οποίος θα ήταν αρκετά μεγάλος ούτως ώστε να δώσει το όνομά του στην περιοχή. Μάλιστα οι κάτοικοι της Μικρής Βλαχίας ονομαζόταν Μικρόβλαχοι σε αντιδιαστολή προς τους Μεγαλόβλαχους της Θεσσαλίας (Έξαρχος, 2001, τόμος Α΄: 32). Ο όρος Μικρή Βλαχία υιοθετήθηκε μετά την πτώση του Βυζαντίου και από τους Τούρκους της οθωμανικής αυτοκρατορίας, οι οποίοι ονόμαζαν στη γλώσσα τους την περιοχή της Αιτωλοακαρνανίας ως *Κιουτσούκ Βαλαχί* και τους κατοίκους της ως *Κιουτσούκ Βαλάχ*.⁶⁰ Προκύπτει λοιπόν καθαρά από τις ανωτέρω αναφορές ότι η Αιτωλοακαρνανία ήδη από την εποχή του Βυζαντίου κατοικούνταν έστω και περιστασιακά (έξι μήνες το χρόνο) από μεγάλους πληθυσμούς Βλάχων.

Οι παραπάνω πληροφορίες θεωρούμε ότι μας δίνουν το δικαίωμα να μιλάμε για Βλάχους στην περιοχή της Αιτωλοακαρνανίας, όπως ήδη αναφέραμε, από τις αρχές του 13^{ου} μ.Χ. αιώνα. Αυτό όμως σε καμία περίπτωση δεν σημαίνει, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, ότι οι συγκεκριμένοι Βλάχοι ταυτίζονται με τη Βλάχικη γλωσσική ομάδα τα τοπωνύμια της οποίας εξετάζουμε στην περιοχή της Ακαρνανίας, δηλαδή τους σημερινούς Καραγκούνηδες. Τίποτα όμως από την άλλη δεν μπορεί να μας αποτρέψει από το να ισχυριστούμε κάτι τέτοιο. Απεναντίας, αν λάβουμε υπόψη μια πληροφορία από αδημοσίευτο έγγραφο του 1839 το οποίο απευθυνόταν προς τον τότε Βασιλέα της Ελλάδος Όθωνα, υπάρχουν πολλές πιθανότητες η συγκεκριμένη Βλάχικη γλωσσική ομάδα να μετρούσε ήδη την εποχή της Βαυαροκρατίας πολλούς αιώνες παρουσίας της στην Ακαρνανία.⁶¹ Συγκεκριμένα στο ανωτέρω έγγραφο οι Βλαχόφωνοι ποιμένες της περιοχής (τσελιγκάδες) αλλά και άλλοι μη Βλαχόφωνοι παραπονούνται στον Όθωνα για τη συμπεριφορά του Διοικητή της Διοικήσεως Ευρυτανίας. Ο τελευταίος, σύμφωνα

⁶⁰ Στην τουρκική γλώσσα *küçük* [κουτσούκ] σημαίνει τον μικρό (Ομάδα καθηγητών τούρκικης γλώσσας, 2003: 167). Από δώ κατά πάσα πιθανότητα και το επώνυμο Κουτσούκης που υπάρχει στην Ευρυτανία και την Αιτωλοακαρνανία. Επίσης από τη φράση *Κιουτσούκ Βαλάχ* προέρχεται και το εθνώνυμο Κουτσόβλαχος.

⁶¹ Λόγω της μεγάλης ιστορικής αξίας του συγκεκριμένου εγγράφου για τους Βλάχους της Ακαρνανίας θεωρήσαμε σκόπιμο να το δημοσιεύσουμε ολόκληρο στο παράρτημα 10 μεταγραμμένο μάλιστα στη νεοελληνική και σχολιασμένο.

με το έγγραφο, παραβαίνοντας τις διαταγές τοποθέτησε στα θερινά λιβάδια της περιφέρειάς του άλλους κτηνοτρόφους, αφήνοντας έτσι τους συγκεκριμένους τσελιγκάδες και τα ποιμνιά τους χωρίς εκτάσεις για θερινή βόσκηση. Υπάρχει μάλιστα στο συγκεκριμένο έγγραφο μία φράση η οποία υποδηλώνει ότι οι Βλαχόφωνοι ποιμένες της Ακαρνανίας νέμονταν την περιοχή αυτή από τα πολύ παλιά χρόνια. Συγκεκριμένα αναφέρεται η φράση «*προ αμνημονεύτων χρόνων*» κάτι που πιστεύουμε ότι δηλώνει τη σχέση των Βλαχόφωνων της Ακαρνανίας με τη συγκεκριμένη περιοχή και με την Ευρυτανία σε βάθος αιώνων.⁶²

Κατά την εποχή της ύστερης βυζαντινής περιόδου (μετά τον Απόκαυκο) αλλά και καθ' όλη σχεδόν τη διάρκεια της τουρκοκρατίας, όπως είδαμε παραπάνω, έχουμε «σιγή» των πηγών όσον αφορά τους Βλάχους στην Ακαρνανία (τουλάχιστον εμείς δεν έχουμε εντοπίσει κάποια σχετική πηγή). Οι αμέσως επόμενες μαρτυρίες για την ύπαρξη Βλάχων και συγκεκριμένα Καραγκούνηδων στην περιοχή ανάγονται στο τέλος της τουρκοκρατίας. Αυτό φυσικά σε καμιά περίπτωση δεν σημαίνει ότι δεν υπήρχαν Βλαχόφωνοι στην περιοχή πριν από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα. Αντίθετα μάλιστα, θεωρούμε ότι οι Βλάχοι συνέχισαν να επισκέπτονται κανονικά την περιοχή της Ακαρνανίας για ξεχειμώνιασμα (από τον Οκτώβριο έως τον Απρίλιο), όπως εξάλλου κάνανε ανέκαθεν, και στη συνέχεια ανέβαιναν τον υπόλοιπο χρόνο στην κοιτίδα τους.

Ωστόσο όσον αφορά την περίοδο της τουρκοκρατίας θεωρούμε ως μια έμμεση μαρτυρία για την παρουσία Βλάχων και συγκεκριμένα Καραγκούνηδων στην περιοχή του Ξηρομέρου το τοπωνύμιο *La Hašivúňj* (= Στο Χαδιβούνι). Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο αναφέρεται σε μια περιοχή στην περιφέρεια του χωριού Γουριώτισσα και θεωρούμε ότι σχετίζεται με το γεγονός ότι η περιοχή αυτή αλλά και γενικότερα το βελανιδοδάσος του Ξηρομέρου ανήκε στη μητέρα του εκάστοτε Σουλτάνου, τη Βαλιδέ Σουλτάνα, η οποία και το εκμεταλλευόταν.⁶³ Το γεγονός λοιπόν της ύπαρξης στους Βλαχόφωνους της περιοχής και μάλιστα στη γλώσσα τους ενός τοπωνυμίου σχετικού με την τουρκοκρατία θεωρούμε ότι είναι μια ισχυρή ένδειξη ότι οι συγκεκριμένοι άνθρωποι συνέχισαν να επισκέπτονται την περιοχή αυτή αδιαλείπτως και κατά το διάστημα της συγκεκριμένης χρονικής

⁶² Για περισσότερες πληροφορίες δεξ στο σχετικό έγγραφο στο παράρτημα 10.

⁶³ Για περισσότερες πληροφορίες δεξ στο συγκεκριμένο τοπωνύμιο.

περιόδου.^{64, 65} Τέλος, ενισχυτικό στοιχείο για την ύπαρξη των Βλαχόφωνων της Ακαρνανίας στη συγκεκριμένη περιοχή κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας αποτελεί και το προσωνύμιο Καραγκούνης, το οποίο όπως θα δούμε παρακάτω συνδέεται άμεσα από πολλούς με τη συγκεκριμένη ιστορική περίοδο.⁶⁶

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει και πιο πάνω, οι πηγές για τους Βλάχους της Αιτωλοακαρνανίας και ειδικότερα για τους Καραγκούνηδες πυκνώνουν από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα και μετά. Τις περισσότερες πληροφορίες για τη χρονική αυτή περίοδο τις αντλούμε από τους ξένους περιηγητές, που κατά καιρούς πέρασαν από τη συγκεκριμένη περιοχή. Πρώτος ο Rouqueville (Πουκεβίλ, 1995: 30-33) αναφέρεται στην ύπαρξη Βλάχων στην ευρύτερη περιοχή Αιτωλοακαρνανίας, Ευρυτανίας και Δωρίδος.⁶⁷ Συγκεκριμένα ο Rouqueville αναφέρει Βλάχους στα δυτικά της επαρχίας Καρπενησίου από την πλευρά της Αιτωλίας, στα λεγόμενα Βλαχοχώρια.⁶⁸ Για τους Βλάχους αναφέρει ακόμη ότι εμφανίστηκαν στην Ελλάδα κατά τον δέκατο αιώνα. Επίσης ο ίδιος περιηγητής κατέγραψε Βλάχους στο *Σουβάλαχο* (κοντά στα Πολιτοχώρια) της Ευρυτανίας, που κατοικούσαν στα παρακλάδια του ποταμού Εύηνου, τους οποίους ονομάζει Σουβλάχους.⁶⁹ Επίσης ο Rouqueville αναφέρει Βλάχους στην Αποδοτία (επαρχία

⁶⁴ Επίσης έχουμε καταγράψει στα Βλαχόφωνα χωριά της περιοχής και μια σειρά από άλλα τοπωνύμια σχετικά με την τουρκοκρατία, όπως π.χ. *La Cúlja*, *La Ttráru* *ay Sináp* κ.λπ. Δες σχετικά στα συγκεκριμένα τοπωνύμια.

⁶⁵ Εδώ έχουμε μια χαρακτηριστική περίπτωση βοήθειας της τοπωνυμικής στην ιστορική έρευνα, η οποία αναπληρώνει την έλλειψη άμεσων πηγών.

⁶⁶ Είναι πολύ πιθανόν βέβαια το προσωνύμιο Καραγκούνης να συνδέεται με τους Τούρκους, όχι όμως ειδικά με την κατάκτηση της Ακαρνανίας (μέσα 15^{ου} αιώνα) αλλά με τη γενικότερη παρουσία τους στον βορειοδυτικό βαλκανικό χώρο που χρονολογείται ήδη από τον 14^ο αιώνα (μάχη του Κοσόβου 1389 μ.Χ.).

⁶⁷ Φραγκίσκος- Κάρολος-Ούγγος-Λαυρέντιος Πουκεβίλ (François Charles Hugues Laurent Rouqueville) 1770-1838. Γάλλος ιατρός, περιηγητής, διπλωμάτης, ιστορικός συγγραφέας, ακαδημαϊκός και σπουδαίος φιλέλληνας (<http://el.wikipedia.org/wiki>). Ο Rouqueville έζησε και ταξίδεψε στον ελλαδικό χώρο από το 1805 έως το 1815. Για αρκετό διάστημα μάλιστα έζησε και στην αυλή του Αλή Πασά.

⁶⁸ Το Καρπενήσι ο Rouqueville το καταγράφει ως *Καρπινίτζ*, λέξη πολύ κοντινή στην ετυμολογική προσέγγιση του Καρπενησίου την οποία υποστηρίζουμε. Για περισσότερες πληροφορίες δες στο συγκεκριμένο οικωνύμιο καθώς και στο τοπωνύμιο *La Cárpinu* που καταγράφεται στη Γουριώτισσα και την Παλαιομάνινα. Ο Rouqueville αναφέρει επίσης ότι στο Καρπενήσι την εποχή εκείνη κατοικούσαν εξακόσιες οικογένειες Βλάχων καθώς και Αλβανών μωαμεθανών.

⁶⁹ Ίσως πρόκειται για το γνωστό τοπωνύμιο Σοβολάκο κοντά στα Κρεμαστά, όπου στις 15 Ιανουρίου 1823 έγινε μεταξύ Καραϊσκάκη, Ομέρ Βρυώνη και Κιουταχή η γνωστή μάχη του Σοβολάκου ή Κορομηλιάς ή Αγίου Βλασίου. Για περισσότερες πληροφορίες δες στο οικωνύμιο Στράτος/Σωροβίγλι. Ο Rouqueville μάλιστα αναφέρει ότι τα χωριά των Σουβλάχων είναι σκορπισμένα στις όχθες του ποταμού Σουβάλαχου. Για ύπαρξη Βλάχων στην περιοχή κάνει λόγο και αρτζουχάλι (= αναφορά, αίτηση, έκκληση προς ανώτερο, Παναγιωτόπουλος & συνεργάτες, 2007, τόμος Δ': 196) του Ιωάννη Χατζόπουλου προς τον Αλή Πασά στα 1801. Ο πρώτος αναφέρει στην επιστολή του τον όρο Βλαχοχώρια μεταξύ των οποίων μάλιστα κατατάσσει και το Σύγκρελο. Η συγκεκριμένη επιστολή

της αρχαίας Αιτωλίας) τους οποίους ονομάζει Βωμιούς. Εκεί, σύμφωνα με τον ίδιο, με κέντρο τον οικισμό *Κοσίνα* ζούσαν χίλιες διακόσιες οικογένειες, μέχρι που ο πλούτος τους τράβηξε την προσοχή του Αλή Πασά, ο οποίος και τους διασκόρπισε ως τις κοιλάδες του Ελικώνα και τη Βοιωτία. Βλέπουμε λοιπόν σαφέστατα ότι η περιοχή της Αιτωλίας και Ευρυτανίας κατοικούνταν από Βλάχους μέχρι και τις αρχές του 19^{ου} αιώνα. Οι συγκεκριμένοι Βλάχοι στη συνέχεια προφανώς αποβλαχίστηκαν και αφομοιώθηκαν από τους ντόπιους πληθυσμούς. Κάποιοι τέλος ενδέχεται και να μετακινήθηκαν σε άλλες περιοχές.⁷⁰ Ένα μεγάλο μέρος των Βλάχων της περιοχής αυτής θα πρέπει να τους θεωρήσουμε απογόνους των Βλάχων για τους οποίους αναφέρει ο Απόκαυκος ότι κατοικούσαν ήδη από τον Μεσαίωνα στη Βελαχατουία.

Επόμενος περιηγητής, ο οποίος μάλιστα αναφέρεται στους Βλάχους της Ακαρνανίας και συγκεκριμένα στους Καραγκούνηδες, είναι ο Leake.⁷¹ Ο Leake (1967, vol. III, 513) αναφέρει ότι πηγαίνοντας από το χωριό *Σκουρτού* (η) στον *Πρόδρομο* είδε να περνάνε μπροστά του μεγάλα κοπάδια από πρόβατα που τα φρόντιζαν οι Βλάχοι Καραγκούνηδες, οι οποίοι προέρχονταν από το βουνό Πίνδος. Επίσης ο ίδιος περιηγητής στη σελίδα 519 του βιβλίου του περιγράφει το ταξίδι του από τον Πρόδρομο προς την *Ποδολοβίτσα* (νυν Πεντάλοφο). Αναφέρει συγκεκριμένα ότι το ταξίδι αυτό ήταν πολύ δύσκολο (διήρκησε 4 ώρες και 7 λεπτά), ότι έγινε πεζά και με τη συνοδεία Αλβανών, που προφανώς γνώριζαν την περιοχή, κι ότι ο τόπος ήταν ένα απέραντο δάσος στο οποίο σύχναζαν μόνο ληστές και Καραγκούνηδες με τα κοπάδια τους. Εδώ έχουμε λοιπόν την πρώτη

υπάρχει στο Αρχείο του Αλή Πασά της Συλλογής Ι. Χώτζη με τον αριθμό 470 (αριθμός φακέλου 5) η οποία ανήκει στη Γεννάδειο βιβλιοθήκη της Αμερικανικής Σχολής Κλασικών Σπουδών της Αθήνας.

⁷⁰ Επίσης στην ιστοσελίδα www.nafpaktia.gr αναφέρεται πως μία σειρά οικισμών στην ευρύτερη περιοχή της Ναυπακτίας κατοικούνταν από Βλάχους. Τα χωριά αυτά ήταν: Η *Μεγάλη Παλούκοβα* (σημερινή Μανδρινή) η *Μικρή Παλούκοβα* (σημερινή Λεύκα) η *Σιτίστα* (σημερινή Γραμμένη Οξυά) τα *Κουτουλίτσια* (σημερινά Κρυονέρια) η *Στρόμιανη/Στρομίνιανη* (σημερινή Καλλονή) η *Αβόρανη* (σημερινό Λιβαδάκι) και η *Τέρνοβα* (σημερινό Δενδροχώρι). Επίσης, λίγο πιο αριστερά, στην ευρύτερη περιοχή της Τριχωνίδας υπάρχει χωριό με το όνομα *Βλοχός* (Βλόχοι είναι μία από τις παραλλαγές του ονόματος Βλάχος). Στον συγκεκριμένο οικισμό αναφέρεται και ο Rouqueville. Στην παραπάνω περιοχή μάλιστα υπάρχει ένα βουνό το οποίο λέγεται *Βλαχοβούνι*. Λίγο πιο πάνω (στο νομό Ευρυτανίας) βρίσκεται κι ένα άλλο συγκρότημα Βλάχικων χωριών, τα οποία έχουν αποβλαχιστεί πολύ ωρίς, μεταξύ των οποίων το *Κρίκελο*, η *Δομνίστα*, οι *Στάβλοι*, η *Σταυροπηγή* κ.λπ. (δες χάρτη εικόνας 2.). Αν επισκεφθεί κανείς αυτά τα χωριά, αμέσως έχει την αίσθηση ότι βρίσκεται σε Βλαχοχώρια (από τη δόμηση των οικισμών, τις ασχολίες των κατοίκων και γενικά την όλη «ατμόσφαιρα» που κυριαρχεί στην περιοχή). Οι σημερινοί κάτοικοί τους όμως, σε σχετικές συζητήσεις που έχουμε κάνει με μερικούς, δεν γνωρίζουν κάτι σχετικό με τη Βλάχικη καταγωγή τους.

⁷¹ Γουλιέλμος Μαρτίνος Ληκ (William Martin Leake) Βρετανός στρατιωτικός, τοπογράφος, αρχαιολόγος, και περιηγητής στην Ελλάδα και τη Μικρά Ασία κατά τις αρχές του 19^{ου} αιώνα (http://el.wikipedia.org/λήμμα_Ληκ). Ο Leake επισκέφτηκε την περιοχή της Ακαρνανίας το 1805.

σαφέστατη αναφορά (που εμείς έχουμε εντοπίσει) στους Καραγκούνηδες της Ακαρνανίας και μάλιστα με το συγκεκριμένο προσωνύμιο.

Ο Μακρυγιάννης (χ.χ.: 61) στα Απομνημονεύματά του αναφέρεται κι αυτός στους Καραγκούνηδες και μάλιστα ότι τους συνάντησε το Νοέμβριο του 1821 στη Δυτική Ελλάδα και συγκεκριμένα στο *Σπαρτοβούνι* (περιοχή του Μακρυνόρους). Προφανώς η συγκεκριμένη ομάδα, τα μέλη της οποίας δεν είναι άλλα από τους προγόνους πολλών από τους σημερινούς Καραγκούνηδες, βρισκόταν καθ' οδόν προς τα χειμαδιά της Ακαρνανίας.⁷²

Πρώτη αναφορά για τους Καραγκούνηδες σε επίσημο κρατικό (οθωμανικό) έγγραφο έχουμε στις 25 Οκτωβρίου 1812 στο έγγραφο (δεφτέρι) του Αλή Πασά.⁷³ Με το συγκεκριμένο έγγραφο, όπως έχουμε ήδη αναφέρει, γινόταν η διανομή των χειμερινών λιβαδιών (χειμαδιών) στους τσελιγκάδες (βλαχόφωνους και μη) της Ακαρνανίας. Το έγγραφο αυτό είναι πολύ σημαντικό για την παρουσία των Καραγκούνηδων στην περιοχή, διότι ουσιαστικά είναι η πρώτη επίσημη αναφορά που γίνεται ονομαστικά σε κάποια από τα μέλη (αρχιτσελιγκάδες) της συγκεκριμένης γλωσσικής ομάδας.⁷⁴

Επόμενη αναφορά σε επίσημο κείμενο για τους Βλάχους της Ακαρνανίας αλλά και άλλων ποιμένων έχουμε σε ένα έγγραφο με ημερομηνία 27 Σεπτεμβρίου 1829, το οποίο εστάλη από τη Ναύπακτο προς τον Κυβερνήτη Ιωάννη Καποδίστρια και αναφέρεται στην επιθυμία των συγκεκριμένων ποιμένων και γεωργών να εγκατασταθούν μόνιμα στην Ακαρνανία και μάλιστα στην περιοχή της Μάνινας. Το έγγραφο αυτό θεωρούμε ότι αφορά κυρίως τους Βλαχόφωνους της Ακαρνανίας (Καραγκούνηδες) οι οποίοι ακόμη δεν είχαν εγκατασταθεί μόνιμα στην περιοχή. Το ότι αναφέρεται στους Βλάχους το συμπεραίνουμε επίσης από το γεγονός ότι μιλά κυρίως για κτηνοτρόφους οι οποίοι μάλιστα ζούσαν και στο οθωμανικό κράτος. Ως γνωστόν οι Καραγκούνηδες εκείνα τα χρόνια πηγαινοερχόταν μεταξύ της Πίνδου (ξεκαλοκαιριό) και δυτικής Ακαρνανίας (ξεχειμώνιασμα). Ένα άλλο στοιχείο που ενισχύει τον ισχυρισμό μας ότι το

⁷² Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το περιστατικό δεξ σημείωση 108.

⁷³ Έγγραφο οθωμανικής αρχής που αφορά λογαριασμούς φορολογικής φύσεως.

⁷⁴ Το έγγραφο αυτό βρίσκεται στο Αρχείο του Αλή Πασά της Συλλογής Ι. Χώτζη, η οποία ανήκει στη Γεννάδειο βιβλιοθήκη της Αμερικανικής Σχολής Κλασικών Σπουδών της Αθήνας. Λόγω της μεγάλης ιστορικής αξίας του συγκεκριμένου εγγράφου για τους Καραγκούνηδες της Ακαρνανίας, θεωρήσαμε σκόπιμο να το δημοσιεύσουμε ολόκληρο στο παράρτημα μεταγραμμένο στη νεοελληνική και σχολιασμένο. Για περισσότερες πληροφορίες δεξ στο παράρτημα 7.

έγγραφο αναφέρεται στους Καραγκούνηδες αποτελεί το γεγονός ότι οι συγκεκριμένοι κτηνοτρόφοι ζητούνε να εγκατασταθούν στη Μάνινα, την οποία μάλιστα αποκαλούν γνωστή τους θέση, περιοχή που ως γνωστόν νέμονταν οι Καραγκούνηδες από χρόνια. Το γεγονός αυτό μάλιστα αναφέρεται και στην επιστολή. Τέλος ζητάνε από τον Κυβερνήτη να διατάξει τις πολιτικές και πολεμικές αρχές της περιοχής να τους γνωρίσουν (αναγνωρίσουν) Έλληνες. Προφανώς οι ντόπιοι λόγω της διγλωσσίας των Καραγκούνηδων αμφισβητούσαν ακόμη και την ελληνικότητά τους.⁷⁵

Άλλη επίσημη έγγραφη (κρατική) αναφορά στους Καραγκούνηδες της περιοχής Ακαρνανίας έχουμε σε μια επιστολή/αίτηση της 9^{ης} Μαΐου 1839 από την Οιχαλία (Καρπενήσι) προς τον τότε Βασιλέα της Ελλάδος Όθωνα, για την οποία έγινε λόγος παραπάνω. Με τη συγκεκριμένη επιστολή μερικοί δημότες (τσελιγκάδες) των Δήμων Μαραθίας, Στράτου και Εχίνου (Εχινού στο πρωτότυπο) ζητούν από τον Όθωνα να δώσει εντολή στον τότε Διοικητή της Διοικήσεως Ευρυτανίας να τους επιτρέψει να βόσκουν κι αυτοί στα θερινά λιβάδια της Ευρυτανίας.^{76, 77} Από το έγγραφο αυτό παίρνουμε πολλές πληροφορίες για τους Καραγκούνηδες της Ακαρνανίας και τις κινήσεις τους στην ευρύτερη περιοχή Αιτωλοακαρνανίας-Ευρυτανίας. Επίσης προκύπτει από το έγγραφο αυτό ότι οι Καραγκούνηδες τσελιγκάδες είχαν ήδη αρχίσει να εγκαταλείπουν την αρχική τους κοιτίδα (Πίνδο) για το ξεκαλοκαιριό και προσανατολίστηκαν πλέον προς την Ευρυτανία, η οποία διέθετε ανάλογη χλωρίδα το καλοκαίρι με αυτή της Πίνδου και συνέφερε περισσότερο οικονομικά.⁷⁸

⁷⁵ Λόγω της μεγάλης ιστορικής αξίας και αυτού του εγγράφου για τους Καραγκούνηδες της Ακαρνανίας, θεωρήσαμε σκόπιμο να το δημοσιεύσουμε ολόκληρο στο παράρτημα μεταγραμμένο στη νεοελληνική. Για περισσότερες πληροφορίες δες στο παράρτημα 9.

⁷⁶ Το συγκεκριμένο έγγραφο είναι ανέκδοτο και το θεωρούμε πολύ σημαντικό για τη Βλάχικη γλωσσική ομάδα της Ακαρνανίας, μιας και αναφέρεται σ' αυτή και στο γεγονός ότι μετά την απελευθέρωση οι συγκεκριμένοι Βλάχοι ανέβαιναν πλέον στα βουνά της Ευρυτανίας για ξεκαλοκαιριό και όχι στην Ήπειρο, όπως συνέβαινε για αιώνες. Λόγω της μεγάλης ιστορικής αξίας του εγγράφου, θεωρήσαμε σκόπιμο να το δημοσιεύσουμε ολόκληρο στο παράρτημα 10 μεταγραμμένο και σχολιασμένο.

⁷⁷ Μεταξύ των αιτούντων διαβάζουμε τα ονόματα των Βλαχοποιημένων: Νικόλαου Πάγκειου (εγκαταστάθηκε μόνιμα στα Όχθια), Νικόλαου Κουτσουμπίνα (εγκαταστάθηκε μόνιμα στην Παλαιομάνινα), Δημητρίου Νταγιάντα (εγκαταστάθηκε μόνιμα στο Αγράμπελο), Νούσια (προφανώς ο ιδρυτής του χωριού Νούσια/Νουσέικα, το οποίο έχει εγκαταλειφθεί), Γιάννη Σιδέρη (το επώνυμο απαντάται στα Όχθια και τη Στράτο) κ.λπ. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το συγκεκριμένο έγγραφο δες στο παράρτημα 10.

⁷⁸ Για αρκετά χρόνια μετά την απελευθέρωση και μέχρι τη μόνιμη εγκατάστασή τους στους σημερινούς οικισμούς οι Καραγκούνηδες ανέβαιναν πλέον για ξεκαλοκαιριό στα βουνά της Ευρυτανίας, αφού η διέλευση των ελληνοτουρκικών συνόρων ήταν χρονοβόρα και πολυδάπανη γι' αυτούς (πλήρωναν διπλούς φόρους). Το γεγονός αυτό εξηγεί και τις ιδιαίτερες σχέσεις που είχαν

Επόμενη αναφορά (χρονολογικά) στους Καραγκούνηδες της Ακαρνανίας έχουμε στο βιβλίο *Χρονογραφία της Ηπείρου* του Αραβαντινού, το οποίο εκδόθηκε το 1856. Ο Αραβαντινός (1856, τόμος πρώτος: 147) αναφέρει ότι οι Αρβανιτόβλαχοι λέγονται και Γκαραγκούνιδες ή Καρακούνιδες (Καραγκούνηδες) και μιλούν τη Βλαχική και την αλβανική γλώσσα.⁷⁹ Είναι μάλιστα οι Καραγκούνηδες, σύμφωνα με τον Αραβαντινό, οι βαρβαρότεροι και βδελυρότεροι όλων των άλλων σκηνιτών. Επίσης, σύμφωνα με τον ίδιο, δείχνουν στους Έλληνες πολύ μεγάλη αποστροφή και απέχθεια, ώστε ποτέ δεν συγγενεύουν με αυτούς μέσω επιγαμιών. Η φυλή αυτή, αναφέρει ο Αραβαντινός, κατοικεί τα καλοκαίρια στην Αλβανία υπό την προστασία Αλβανοτούρκων αγάδων προς τους οποίους δίνουν κάποιο φόρο. Αναφέρει επίσης ότι υπολογίζονται γύρω στις δύο χιλιάδες οικογένειες, οι οποίες κατοικούσαν μεταξύ άλλων στην περιοχή της Πρεμετής, της Φάρσερης, του Κοστρετίου και της Ζάρκανης (δες χάρτη εικόνας 3.). Τέλος αναφέρει ότι πολλοί Αλβανότουρκοι, που κατοικούσαν στην ανωτέρω περιοχή κατά την εποχή του, προέρχονταν από τους Καραγκούνηδες, οι οποίοι εκτουρκίσθησαν κατά τις προηγούμενες εκατονταετίες.⁸⁰

Στο περιοδικό Πανδώρα (τόμος ΙΗ΄, φυλλάδιο 415, 1 Ιουλίου 1867), όπως ήδη αναφέρθηκε, υπάρχει άρθρο ενός συγγραφέα με τα αρχικά Γ.Μ., το οποίο μιλάει για τους Καραγκούνηδες. Ο συγγραφέας αναφέρει πολύ σημαντικές πληροφορίες για τη συγκεκριμένη γλωσσική ομάδα της Ακαρνανίας. Γράφει μάλιστα ότι οι

ανέκαθεν οι Καραγκούνηδες με την περιοχή της Ευρυτανίας, αλλά και το μεγάλο σεβασμό που έτρεφαν και τρέφουν ακόμη και σήμερα για τη Μονή Παναγίας Προυσιώτισσας. Ωστόσο δεν θα πρέπει να λησμονούμε, όπως ήδη αναφέρθηκε, ότι Βλάχικοι πληθυσμοί υπήρχαν στην Ευρυτανία ήδη από τον Μεσαίωνα. Το γεγονός αυτό το μαρτυρεί εξάλλου και η ονομασία του Καρπενησιού (δες σχετικά στο συγκεκριμένο οικωνύμιο). Επίσης από το ίδιο έγγραφο προκύπτει ότι για κάποια χρόνια μετά την απελευθέρωση συνέχιζαν κάποιοι Καραγκούνηδες να ξεκαλοκαιριάζουν στην Ήπειρο.

⁷⁹ Την πληροφορία αυτή την επιβεβαιώσαμε κι εμείς μέσα από τη συγκεκριμένη μελέτη.

⁸⁰ Ο Αραβαντινός γράφει συγκεκριμένα: «*Διάφοροι δὲ τῶν τριῶν ἀνωτέρω εἰδῶν (σ.σ. εννοεῖ τους Σαρακατσάνους, τους Πετσανιάνους που κατοικοῦσαν στα Τζουμέρκα και τους απλούς Βλάχους) εἰσὶν οἱ Ἀλβανιτόβλαχοι, λεγόμενοι Γκαραγκούνιδες ἢ Κορακούνιδες (σ.σ. προφανῶς πρόκειται για τυπογραφικὸ λάθος ἀντὶ για Καρακούνιδες), οἵτινες καὶ τὴν Βλαχικὴν καὶ τὴν Ἀλβανικὴν γλῶσσαν λαλοῦντες εἰσὶ βαρβαρώτεροι καὶ ἀγριώτεροι καὶ βδελυρώτεροι τῶν λοιπῶν. Οὗτοι δεικνύουσι πρὸς τὴν Γραικικὴν φυλὴν τσαυτὴν ἀποστροφὴν καὶ ἀπέχθειαν, ὥστε οὐδέποτε συγκατατέθησαν ἵνα συγγενεύσωσι μετ' αὐτῶν. Ἡ βοσκηματοτρόφος καὶ μάχιμος αὕτη φυλὴ τῶν τελευταῖων ἐνοικεῖ κατὰ τὸ θέρος εἰς χωρία τῆς Ἀλβανίας ὑπὸ τὴν προστασίαν Ἀλβανοτούρκων Ἀγάδων καὶ Μπέϊδων, πρὸς οὓς δίδωσι προσιωρισμένον τινα φόρον, καὶ σχηματίζει περὶ τὰς δισχιλίαις οἰκογένειας. Τα χωρία τῆς Πρεμετῆς, Φράσσιαρης, Κοστρέτσι, Ζάρκανη, καὶ ἕτερα, περιεῖχον ἱκανὰς οἰκογενείας αὐτῶν μονίμως ἐνοικοῦσας, καὶ οἱ ἐν τοῖς χωρίοις αὐτοῖς ἐνοικοῦντες Ἀλβανότουρκοι, λέγεται, ὅτι κατάγονται ἐκ τοιαύτης φυλῆς ἐκτουρκισθείσης πρὸ ὀλίγων ἐκατονταετηρίδων».*

Καραγκούνηδες κατέφυγαν στην Ακαρνανία μετά τον θάνατο του Αλή Πασά.⁸¹ Ακόμη αναφέρει ότι κατά την εποχή της ακμής του Αλή κατοικούσαν στην Αλβανία, όπου είχαν ανεγείρει σπίτια και είχαν σχηματίσει ιδιοκτησίες.⁸² Στο άρθρο αυτό επίσης περιλαμβάνονται λαογραφικές, εθνολογικές κ.ά. πληροφορίες για τη συγκεκριμένη γλωσσική ομάδα.⁸³

Ο Αραβαντινός (2000 [1905]: 34-36) επίσης στο βιβλίο του *Μονογραφία περί Κουτσοβλάχων*⁸⁴ κάνει ειδική αναφορά στους Αρβανιτόβλαχους (Καραγκούνηδες) για τους οποίους αναφέρει ότι διαφέρουν αρκετά από τους υπόλοιπους Βλάχους. Ως προς την καταγωγή τους γράφει ότι οι Καραγκούνηδες κατάγονται από τους Δακορουμάνους, που είχαν εγκατασταθεί στη Στενήμαχο (πόλη της νοτιοδυτικής Βουλγαρίας, νοτιοανατολικά της Φιλιπούπολης) από τους οποίους, σύμφωνα με την παράδοση, αποσπάστηκαν μαζί με τα ποιμνιά τους κατά τον 13^ο αιώνα. Στη συνέχεια εγκαταστάθηκαν στην Πίνδο στα όρη της Πρεμετής κοντά στις Ηπειρωτικές κωμοπόλεις Κοστρέτσι και Φράσαρη.⁸⁵ Εκεί αναμίχθηκαν με τους Αλβανούς της Αυλώνας και του Μπερατίου, όπου και έμαθαν την αλβανική γλώσσα, διατηρώντας ωστόσο αναλλοίωτη τη δακορουμανική γλώσσα καθώς και τα ήθη των προγόνων τους. Αυτό που θα πρέπει να μείνει, μεταξύ άλλων, από τις πληροφορίες του Αραβαντινού είναι η περιοχή στην οποία κατοικούσαν οι Καραγκούνηδες πριν τη μόνιμη εγκατάστασή τους στην Ακαρνανία, δηλαδή η ευρύτερη περιοχή της Πρεμετής της νότιας Αλβανίας (δες χάρτη εικόνας 3.).

Ο Heuzey στο έργο του *Le Mont Olympe et l' Acarnanie*, το οποίο δημοσιεύτηκε το 1860, κάνει εκτενή αναφορά στους Καραγκούνηδες της Ακαρνανίας.⁸⁶ Αναφέρεται μάλιστα εκτενώς στη συγκεκριμένη γλωσσική ομάδα, η οποία εκείνη την εποχή ή λίγο αργότερα άρχισε να εγκαθίσταται μόνιμα στην περιοχή. Για το γεγονός

⁸¹ Προφανώς ο συγγραφέας εννοεί τη μόνιμη εγκατάσταση, διότι οι Καραγκούνηδες όπως ήδη αναφέραμε παραχέιμαζαν στην Ακαρνανία από πολύ παλιότερα.

⁸² Η συγκεκριμένη πληροφορία για ανέγερση οικιών ελέγχεται, καθώς οι περισσότεροι τουλάχιστον από τους Καραγκούνηδες δεν διέθεταν μόνιμες κατοικίες στην περιοχή αυτή, αλλά προσωρινά καταλύματα.

⁸³ Ο Αραβαντινός (2000 [1905]: 35) ωστόσο αναφέρει ότι οι πληροφορίες που περιλαμβάνονται στο συγκεκριμένο άρθρο σχετικά με την καταγωγή των Καραγκούνηδων (απόγονοι των Ρωμαίων) και με τον χαρακτήρα τους δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα.

⁸⁴ Το συγκεκριμένο βιβλίο έχει γραφτεί το 1862, αλλά δημοσιεύτηκε από τους γιους του Αραβαντινού το 1905.

⁸⁵ Από δω και το προσωνύμιό τους Φρασεριώτες (δες σχετικά G. Weigand, 2001, τόμος Α': 220, 221 κ.α.) ή Φαρσιλάτες (Έξαρχος, 2001, τόμος Α': 35).

⁸⁶ Λέων Εζέ (Léon Heuzey, 1831 – 1922), γάλλος περιηγητής, αρχαιολόγος και ιστορικός που επισκέφτηκε και περιηγήθηκε στην Ακαρνανία τα έτη 1856-1857. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη ζωή και το έργο του (ιδιαίτερα για την περιήγηση στην Ακαρνανία) δες Καρώνης, 2010: 99-122.

της μόνιμης εγκατάστασης των Καραγκούνηδων ο Heuzey (1860: 279-280) γράφει ότι αυτό δεν έγινε χωρίς προβλήματα, αφού οι ντόπιοι Ακαρνάνες μισούσαν τους Καραγκούνηδες και τους θεωρούσαν εχθρούς της περιουσίας τους.⁸⁷ Ο ίδιος αναφέρει ότι η συγκεκριμένη Βλάχικη φυλή δεν θα πρέπει να κατατάσσεται στον κανονικό πληθυσμό της Ακαρνανίας, αφού έρχεται στην περιοχή τον χειμώνα και το καλοκαίρι φεύγει για τα βουνά των Αγράφων.

Ο Heuzey (1860: 268-280) επίσης αναφέρει ότι οι Καραγκούνηδες της Ακαρνανίας είναι παρακλάδι των Βλάχων, ότι αποκαλούνται και Αρβανιτόβλαχοι, αφού οι πρόγονοί τους έστηναν τις καλύβες τους στη Βόρεια Ήπειρο και στα σύνορα της Αλβανίας κι ότι έλκουν την καταγωγή τους από τους Βλάχους του Δούναβη. Επίσης αναφέρει ότι η ελληνική κυβέρνηση εισπράττει από αυτούς φόρους μόνο για τα ζώα τους κι ότι τους επιτρέπει να ξεχειμωνιάζουν στα βοσκοτόπια των δασών και των ακαλλιέργητων περιοχών που εκτείνονται μεταξύ του Αχελώου και του δάσους της Μάνινας, οι οποίες ανήκαν στο δημόσιο.⁸⁸

Από τις περιγραφές του Heuzey προκύπτει σαφέστατα ότι ακόμη (1856-1857) δεν είχαν εγκατασταθεί μόνιμα οι Καραγκούνηδες στην περιοχή κι ότι είχαν εγκαταλείψει οι περισσότεροι ήδη την Ήπειρο για ξεκαλοκαιριό των ποιμνίων τους, καθώς το καλοκαίρι ανέβαιναν στα βουνά της Ευρυτανίας. Ο Heuzey επίσης γράφει ότι οι Καραγκούνηδες κατετάγησαν ως πολίτες όμοιοι τίτλου με τους Έλληνες (προφανώς εννοεί ότι τους δόθηκε η ελληνική υπηκοότητα) με την προϋπόθεση ότι δεν θα ξαναπεράσουν με τις ετήσιες περιπλανήσεις τους τα σύνορα με την Τουρκία. Από το τελευταίο προκύπτει ότι μέχρι τη δεκαετία του 1850 ανέβαιναν ακόμη κάποιοι στην πατρογονική τους εστία, την Πίνδο. Ο ίδιος περιηγητής διαχωρίζει ρητά τους Καραγκούνηδες από τους άλλους νομάδες, π.χ. τους Σαρακατσάνους, καθώς οι τελευταίοι, όπως αναφέρει, δεν μιλούν άλλη γλώσσα εκτός από τα ελληνικά. Αντιθέτως για τους Καραγκούνηδες αναφέρει ότι είναι μια φυλή τρίγλωσση, αφού μιλούσαν Βλάχικα, ελληνικά και αλβανικά.

Ως προς την κοινωνική οργάνωση των Καραγκούνηδων της εποχής, ο Heuzey (1860: 270-271) μας δίνει πολύτιμες πληροφορίες. Αναφέρει ότι αυτοί ενώνονταν σε ομάδες των 50 έως 100 οικογενειών, στις οποίες ο καθένας ήταν ανεξάρτητος

⁸⁷ Προφανώς αυτό συνέβαινε, διότι οι Καραγκούνηδες με τα εκατοντάδες χιλιάδες ποιμνιά τους προξενούσαν ζημιές στις γεωργικές καλλιέργειες των ντόπιων αγροτών. Επίσης οι ντόπιοι τους έβλεπαν και ως καταπατητές της γης (δημόσιας) την οποία κι εκείνοι εποφθαλμιούσαν.

⁸⁸ Από τη συγκεκριμένη πληροφορία του Heuzey διαπιστώνουμε ότι η περιοχή δεν είχε διανεμηθεί ακόμη στους Καραγκούνηδες την εποχή αυτή (μέσα δεκαετίας 1850)..

από τον άλλον αλλά όλοι μαζί σχημάτιζαν μια στάνη. Η στάνη αποτελούσε ένα «χωριό» το οποίο ουσιαστικά άλλαζε τοποθεσία κάθε φορά. Ο ίδιος καταμέτρησε δώδεκα τέτοιες στάνες («χωριά») στην Ακαρνανία και σύμφωνα με τους υπολογισμούς του θα πρέπει να υπήρχαν στην περιοχή περίπου 800 οικογένειες Καραγκούνηδων. Η κάθε στάνη, συνεχίζει ο Heuzey, είχε έναν αρχηγό του οποίου φέρει το όνομα, π.χ. η στάνη του Μίχα, του Κουτσουπίνα, του Σιδέρη κ.λπ.⁸⁹ Ο αρχηγός της στάνης δεν ήταν εκλεγμένος, ο οποίος άλλαζε από τη μία μέρα στην άλλη, αλλά η εξουσία του ήταν ένα είδος βουκολικής και ιερατικής βασιλείας, η οποία ήταν κληρονομική. Σύμφωνα με την παράδοση, ο αρχηγός ήταν σεβαστός από όλους και πάντα ήταν ο πιο πλούσιος από όλους τους ποιμένες που εξουσίαζε. Οι Καραγκούνηδες τον αποκαλούσαν *τσέλιγκα*, ενώ στην ελληνική τον αποκαλούσαν *σκουτέριο*.⁹⁰ Η σκηνή του τσέλιγκα ήταν το σημείο συγκέντρωσης και το κέντρο της στάνης, θα λέγαμε σήμερα το κέντρο εξουσίας. Ως προς τη φορολόγηση αναφέρει ότι ο φόρος ήταν αναλογικός κι ότι κάθε οικογένεια πλήρωνε το μερίδιό της. Ο αρχηγός, που προφανώς εισέπραττε τον φόρο και τον απέδιδε στο κράτος, φορολογούνταν με βάση τον αριθμό των ποιμνίων της στάνης.⁹¹

Πολλές είναι επίσης στον Heuzey (1860: 274-280) οι εθνογραφικές και λαογραφικές πληροφορίες για τους Καραγκούνηδες, αλλά και οι πληροφορίες για τις συνθήκες διαβίωσής τους. Αναφέρει συγκεκριμένα ο Heuzey ότι ο Καραγκούνης βοσκός κοιμόταν όλο τον χρόνο χωρίς προστασία στο ύπαιθρο για να προστατεύει το κοπάδι του από τους κλέφτες και τα άγρια ζώα. Οι γυναίκες ήταν δυνατές και εργατικές και μάλιστα τις περιγράφει ως «ακούραστες εργάτριες» που κουβαλούσαν τα διάφορα φορτία στην πλάτη τους. Κάνει επίσης εκτενή αναφορά στον γάμο των Καραγκούνηδων και στα έθιμά του. Αναφέρεται μεταξύ άλλων στο φαινόμενο της ενδογαμίας, του προξενιού, της προίκας κ.λπ. Μάλιστα για το τελευταίο γράφει ότι ο γαμπρός έπρεπε να δώσει «προίκα» στον πεθερό του για να «αγοράσει», να πάρει τη νύφη.⁹² Από τις παραπάνω αναφορές

⁸⁹ Κάποια από τα ονόματα αυτά υπάρχουν στο έγγραφο/δεφτέρι του Αλή Πασά του 1812 και στο μπουγιουρντί του Αλή Πασά του 1814 καθώς και στο έγγραφο του 1839 που εστάλη στον τότε βασιλέα της Ελλάδος, τον Όθωνα (δες στα παραρτήματα 7, 8 και 10).

⁹⁰ Για τις λέξεις τσέλιγκας και σκουτέρης δες σημείωση 27.

⁹¹ Το ίδιο καθεστώς προφανώς ίσχυε και κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας δες σχετικά στα παραρτήματα 7 και 8.

⁹² Αν και σήμερα έχει αντιστραφεί το έθιμο και η νύφη (ο πατέρας της) δίνει χρήματα στον γαμπρό του ως προίκα, εν τούτοις υπήρχαν στους Καραγκούνηδες μέχρι πριν μερικά χρόνια κάποια κατάλοιπά του.

του Heuzey αντλούμε πολύτιμες πληροφορίες για την ιστορία των Καραγκούνηδων στην περιοχή, για τον τρόπο ζωής τους, την κοινωνική τους οργάνωση, τα ήθη και τα έθιμά τους κ.λπ.

Ο Λαμπρίδης (1888: 10) στο βιβλίο του *Ηπειρωτικά Μελετήματα* αναφέρεται κι αυτός στους Καραγκούνηδες της Ακαρνανίας. Γράφει μάλιστα ότι η συγκεκριμένη γλωσσική ομάδα εγκαταστάθηκε στην περιοχή του *Λέπινου* (Λεπενούς) μετά τη διάλυση του Μπιτσικόπουλου του Παληοπωγωνίου το 1840 (δες χάρτη εικόνας 5).⁹³

Ο Weigand⁹⁴ (2001, τόμος Α': 220-231 & 2004, τόμος Β': 187-193) στο δίτομο έργο του *Οι Αρωμόνοι* κάνει εκτενή αναφορά στους Καραγκούνηδες της Ακαρνανίας. Ο συγκεκριμένος ερευνητής επισκέφτηκε την περιοχή αυτή της Ακαρνανίας στις αρχές του 1890 και μας δίνει πολύτιμα ιστορικά, γλωσσολογικά, πολιτιστικά, λαογραφικά, εθνογραφικά κ.ά. στοιχεία για τη συγκεκριμένη γλωσσική ομάδα. Την εποχή αυτή μάλιστα οι Καραγκούνηδες είχαν ήδη εγκατασταθεί μόνιμα στην περιοχή κι είχαν δημιουργήσει τα χωριά στα οποία κατοικούν ακόμη και σήμερα.

Ο Λουκόπουλος (1927: 94-98) στο βιβλίο του *Πώς υφαίνουν και πώς ντύνονται οι Αιτωλοί* κάνει μια εκτενή εθνογραφική αναφορά στους Καραγκούνηδες της Ακαρνανίας και στον τρόπο ζωής τους και ειδικότερα στον τρόπο με τον οποίο ντύνονταν οι άντρες και οι γυναίκες.

Συγκεκριμένα την ημέρα που έπαιρναν τα προικιά (συνήθως Παρασκευή) οι συγγενείς του γαμπρού θα έπρεπε να δώσουν στους συγγενείς της νύφης κάποιο συμβολικό χρηματικό ποσό (συνήθως πολύ μικρό) για να «αγοράσουν» το κάθε αντικείμενο από τα προικιά, ιδιαίτερα τα μεγαλύτερης αξίας, π.χ. τον ματιισμό, τα έπιπλα κ.λπ. Αρκετές φορές μάλιστα συνέβαιναν και παρεξηγήσεις, ιδιαίτερα κατά τα τελευταία χρόνια, όπου γίνονταν γάμοι με μέλη έξω από τη συγκεκριμένη γλωσσική κοινότητα, οι οποίοι δεν γνώριζαν (και δεν αναγνώριζαν) το συγκεκριμένο έθιμο. Το έθιμο αυτό θα πρέπει να αναφέρουμε υπήρχε σε πολλούς λαούς, όπως π.χ. στους αρχαίους Έλληνες, οι οποίοι έδιναν τα λεγόμενα «έδνα». Μάλιστα πολλές γυναίκες ονομαζόταν αλφεσίβοιαι (< ρήμα αλφάνω = φέρνω κέρδος, αποκτώ και τη λέξη βους) και σήμαινε αυτές που θα φέρουν πολλά βόδια ως προίκα στους πατεράδες τους. Ο Όμηρος (Ιλιάδα, Σ, 593) μάλιστα αναφέρει τη φράση: «άλφεσίβοιαι παρθένου». Επίσης στην αρχαιότητα υπάρχει το κύριο γυναικείο όνομα Αλφεσίβοια, κάτι σαν το σημερινό όνομα Ακριβή, Πολύτιμη κ.λπ. (Πελεκίδη, 1988: 123).

⁹³ Ο Λαμπρίδης γράφει χαρακτηριστικά: «Καί οί παρά τὸ Λέπινο τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος εἰς Σοροβίλη καὶ Ὀχθια ἐγκαταστάντες Ἀλβανόβλαχοι μετὰ τὴν ὀλοσχερῆ διάλυσιν (1840) τοῦ Μπιτσικοπούλου, χωρίον ἐπὶ τοῦ ὄροπεδίου Βρόσιανης τοῦ Παληοπωγώνη, συνοικισθέντος ἐκ τοιαύτης ἀναμίκτου φυλῆς 650 οἰκογενειῶν ὑπὸ τοῦ Ἀλλῆ, ἐξακολουθοῦσι μέχρι τοῦ νῦν ἀποφεύγοντες ἐπιγαμίας μετ' ἄλλων φυλῶν καὶ σχέσεις στενάς». Ο Λαμπρίδης αναφέρεται μόνο στους δύο οικισμούς των Καραγκούνηδων στην περιοχή (Στράτος/Σοροβίλι/Σωροβίλι και Ὀχθια) προφανώς διότι ήταν οι πιο γνωστοί λόγω του ότι βρίσκονται σχεδόν πάνω στην εθνική οδό Αργινίου-Ιωαννίνων. Οι άλλοι οικισμοί ήταν την εποχή εκείνη πιο «απομονωμένοι», μιας και βρίσκονται στο βελανιδοδάσος της Μάνινας στο Ξηρόμερο.

⁹⁴ Γκουστάβ Βάιγκαντ (Gustav Weigand), γερμανός γλωσσολόγος και βαλκανιολόγος. Γεννήθηκε την 1η Φεβρουαρίου 1860 και πέθανε την 8η Ιουλίου 1930. Στις έρευνές του ασχολήθηκε ιδιαίτερα με τους Βλάχους των Βαλκανίων.

Όλα τα παραπάνω στοιχεία και οι πληροφορίες είναι απαραίτητα για να κατανοήσουμε καλύτερα τη συγκεκριμένη γλωσσική ομάδα καθώς και τη γλώσσα της, που μας απασχολούν στη συγκεκριμένη μελέτη.

2.2. Μόνιμη εγκατάσταση των Καραγκούνηδων στην Ακαρνανία

Ημερομηνία ορόσημο (*terminus post quem*) για τη μόνιμη εγκατάσταση των Βλαχόφωνων στην περιοχή της Ακαρνανίας μπορεί να θεωρηθεί η 6^η Μαρτίου 1857, ημερομηνία κατά την οποία δημοσιεύτηκε στο ΦΕΚ 4/1857 ο νόμος περί «Εθνικών βοσκών».⁹⁵ Αν και δεν γίνεται σαφής αναφορά στον συγκεκριμένο νόμο για τους Καραγκούνηδες, αλλά αφορά όλους τους σκηνίτες του ελληνικού κράτους, θα πρέπει να πούμε ότι αφορά και τη συγκεκριμένη γλωσσική ομάδα.

Ωστόσο πολύ πιο πριν το 1857 οι Καραγκούνηδες προσπάθησαν να εγκατασταθούν μόνιμα στην περιοχή.⁹⁶ Είδαμε μάλιστα παραπάνω ότι το 1829 έστειλαν επιστολή στον Καποδίστρια με την οποία ζητούσαν να τους επιτραπεί να εγκατασταθούν μόνιμα στην Ακαρνανία και συγκεκριμένα στη Μάνινα. Επίσης ο Όθωνας εξέδωσε δύο Βασιλικά Διατάγματα, το ένα στις 25 Ιουνίου 1834 και το άλλο στις 14 Οκτωβρίου του ίδιου χρόνου, σχετικά με τον εποικισμό των Καραγκούνηδων στον νομό Αιτωλοακαρνανίας, τα οποία όμως δεν δημοσιεύτηκαν στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως (Μιτάκη, 1989: 127-128 & Μήτσης, 2009: 19-21). Το πρώτο διάταγμα αναφέρει ότι εγκρινόταν να θεμελιώσουν «οικιακάς ειδικάς αποκαταστάσεις οι υπό το όνομα Καραγκούνηδες εγνωσμένοι νομάδες εις τον νομόν Ακαρνανίας και Αιτωλίας κατά τα χωριά: Λεπενού, Παλιομάνινα και Αετού και παραχωρηθώσιν αυτοίς Εθνικαί γαίαι ακαλλιέργητοι αλλά διαθέσιμοι και καλλιεργήσιμοι διά του αυτού διατάγματος παρηγγέλθει το Υπουργείον να φροντίσει ίνα καταμετρηθώσιν αι έχουσαι τας ανωτέρω ιδιότητας εκτάσεις να διαγραφεί σχέδιον των σχηματισθησομένων κωμοπόλεων, να αφήσει δε αυτούς να συστήσωσιν εάν θέλωσι και τρεις ανθ' ενός δήμους». Με το δεύτερο διάταγμα δινόταν παραγγελία στο αρμόδιο Υπουργείο να εξετάσει τις ανάγκες των νομάδων αυτών, να πληροφορηθεί για τις επιθυμίες τους και

⁹⁵ Δες σχετικά σημείωση 5.

⁹⁶ Ήδη από τη δεκαετία του 1840 πολλοί Βλαχόφωνοι της περιοχής του Ξηρομέρου ήταν εγγεγραμμένοι σε εκλογικούς καταλόγους του Δήμου Αστακού (Μήτσης, υπό δημοσίευση: 527-528). Από το γεγονός αυτό μπορούμε να υποθέσουμε ότι τη δεκαετία του 1840 είχαν αρχίσει ήδη οι Καραγκούνηδες να μονιμοποιούνται στην περιοχή, μιας και καταγράφονται πλέον σε επίσημα κρατικά έγγραφα της συγκεκριμένης περιοχής.

να υποβάλει ανάλογες προτάσεις για αποκατάσταση αυτών και για πραγματοποίηση του εποικισμού.

Επίσης με δύο άλλα Βασιλικά Διατάγματα, στις 13/25 Απριλίου 1835 και στις 17/29 Μαΐου του ιδίου έτους, που και αυτά δεν δημοσιεύτηκαν ποτέ, εξεταζόταν ξανά το θέμα του εποικισμού των Καραγκούνηδων στην Ακαρνανία. Συγκεκριμένα με το πρώτο δινόταν παραγγελία στο αρμόδιο Υπουργείο να ενεργήσει για τον εποικισμό των Καραγκούνηδων, όπως και για τον εποικισμό και άλλων τέτοιων πολιτών, στις θέσεις *Ντερσοβά* και *Κρυονέρι* του Δήμου Ανακτορίων Βονίτσης (όπως αναφέρθηκε παραπάνω), σύμφωνα με όσα είχαν διαταχθεί σχετικά με τον εποικισμό των Σαρακατσάνων. Με το δεύτερο διάταγμα δινόταν παραγγελία επιπροσθέτως στο αρμόδιο Υπουργείο να πραγματοποιήσει τον εποικισμό είκοσι οικογενειών μεταξύ *Γαλατά* και *Γαυρολίμνης*, σύμφωνα και πάλι με τον εποικισμό των Σαρακατσάνων.

Δυστυχώς τα παραπάνω διατάγματα, όπως αναφέρθηκε, δεν δημοσιεύτηκαν στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως κι έτσι ποτέ δεν έλαβαν την ισχύ νόμου, σώζονται όμως στα αρχεία του Υπουργείου Εσωτερικών. Αποτέλεσμα ωστόσο της μη δημοσίευσής τους ήταν να μην προχωρήσει τότε το ζήτημα του εποικισμού των Καραγκούνηδων στην Ακαρνανία και κανένας από αυτούς τους νομάδες να μην αποκατασταθεί πουθενά εκείνη την εποχή. Θεωρούμε λοιπόν ότι κάποιος ισχυρός παράγοντας εμπόδισε τη δημοσίευσή τους. Αν λάβουμε υπόψη μάλιστα την πληροφορία του Παπατρέχα (1982: 333) ότι οι Καραγκούνηδες είχαν φανατικό πολέμιο τον Γρίβα και για τον λόγο αυτόν μεταξύ άλλων δεν πήραν μερίδιο από το Βελανιδοδάσος του Ξηρομέρου όταν έγινε η διανομή του την εποχή του Όθωνα, τότε κατά πάσα πιθανότητα ο Γρίβας εμπόδισε τη δημοσίευση των παραπάνω Διαταγμάτων.⁹⁷

Σημαντικό ρόλο επίσης για τη μη μόνιμη εγκατάσταση των Καραγκούνηδων στην Ακαρνανία κατά τα πρώτα χρόνια της ίδρυσης του Ελληνικού κράτους θεωρούμε ότι διαδραμάτισαν και οι κάτοικοι των χωριών που βρίσκονται κοντά στην περιοχή, όπου εγκαταστάθηκαν τελικά οι συγκεκριμένοι ποιμένες. Αναφερόμαστε στους κατοίκους των χωριών Λεπενού, Μαχαλάς (Φυτείες), Μπαμπίνης κ.λπ., οι οποίοι είχαν κτήματα στη διεκδικούμενη περιοχή (την οποία ούτως ή άλλως εποφθαλμιούσαν) κι έβλεπαν ότι με την εγκατάσταση των Καραγκούνηδων έχαναν την ευκαιρία να διεκδικήσουν

⁹⁷ Πρόκειται για τον Θεόδωρο Γρίβα (1797-1862) αγωνιστή του '21, οπλαρχηγό, στρατηγό και βουλευτή. Για περισσότερες πληροφορίες δες στην ιστοσελίδα http://el.wikipedia.org/wiki/λήμμα_Γρίβας_Θεόδωρος.

κι αυτοί μερίδιο από τη συγκεκριμένη δημόσια γη.⁹⁸ Τέλος μέχρι τα μέσα του 20^{ου} αιώνα υπήρχαν προβλήματα σχετικά με το ιδιοκτησιακό καθεστώς πολλών εκτάσεων που κατείχαν οι Καραγκούνηδες.⁹⁹

Θεωρούμε επίσης ότι ένας σημαντικός λόγος για τον οποίο το ελληνικό κράτος καθυστερούσε τη μόνιμη εγκατάσταση των Καραγκούνηδων, όπως και άλλων ανάλογων ομάδων, αποτελούσε το γεγονός ότι ήταν αντίθετο σε τέτοιου είδους μαζικές εγκαταστάσεις σε έναν συγκεκριμένο τόπο, λόγω του φόβου της δημιουργίας «γκέτο», δηλαδή περιοχή, όπου μια μειονότητα ανθρώπων ζει απομονωμένη από τον υπόλοιπο πληθυσμό. Τέτοιου είδους εγκαταστάσεις, ως γνωστόν, έχουν πολλές φορές ως αποτέλεσμα την πρόκληση ταραχών τόσο με τους ντόπιους πληθυσμούς όσο και με την κεντρική διοίκηση. Μάλιστα για τον ίδιο λόγο ο Καποδίστριας αποδεδειγμένα ήταν αντίθετος σε τέτοιου είδους εγκαταστάσεις όσον αφορά τους Σουλιώτες (Μήτσης, 2009: 18). Για τον λόγο αυτόν λοιπόν το ελληνικό κράτος προτιμούσε τον διαχωρισμό των Καραγκούνηδων και τη μεμονωμένη εγκατάστασή τους στο πλαίσιο άλλων οικισμών. Τέλος δεν είναι τυχαίο ότι, όταν ιδρύθηκαν οι οικισμοί των Καραγκούνηδων στην περιοχή, υπήχθησαν διοικητικά σε διαφορετικούς Δήμους (Οινιαδών, Αστακού και Στράτου). Το τελευταίο γεγονός ισχύει σε γενικές γραμμές έως τις μέρες μας, μιας και τα Βλαχόφωνα χωριά της περιοχής ήταν μοιρασμένα στους Δήμους Αστακού και Στράτου σύμφωνα με τον νόμο «Καποδίστριας», ενώ σήμερα σύμφωνα με τον νόμο «Καλλικράτης» υπάγονται στους Δήμους Ξηρομέρου και Αγρινίου.

Ωστόσο θα πρέπει να αναφέρουμε ότι η έκδοση και μόνο των παραπάνω διαταγμάτων την εποχή του Όθωνα, άσχετα από το γεγονός ότι για διάφορους λόγους δεν δημοσιεύτηκαν, δείχνει καθαρά ότι από πολύ νωρίς είχε απασχολήσει το

⁹⁸ Με τους κατοίκους των γύρω χωριών οι Καραγκούνηδες είχαν προβλήματα πριν αλλά και μετά τη μόνιμη εγκατάστασή τους στην περιοχή. Ο Heuzey (1860: 279-280), όπως ήδη αναφέραμε, γράφει ότι οι Ακαρνάνες αγρότες μισούσαν τους Καραγκούνηδες και τους θεωρούσαν εχθρούς της περιουσίας τους που εισβάλλουν δια μέσω της φύσης. Αυτό συνέβαινε, όπως αναφέραμε και παραπάνω, τόσο λόγω των ζημιών που προκαλούσαν οι τελευταίοι με τα κοπάδια τους στις καλλιέργειες των αγροτών όσο και στο γεγονός ότι επιχειρούσαν να εγκατασταθούν σε μια περιοχή που την εποφθαλμιούσαν και οι ντόπιοι. Επίσης ο Heuzey αναφέρει ότι ο Σκουτέριος (αρχιτέλιγκας) των Καραγκούνηδων, όντας σίγουρος για τις εκατοντάδες ανθρώπων που συμφωνούσαν μαζί του, ήταν ένα πρόσωπο που ανταγωνιζόταν σε επιρροή με τους δημάρχους και τους ντόπιους καπεταναίους. Αυτό δημιουργούσε περαιτέρω ένταση με τους τοπικούς παράγοντες της περιοχής. Επίσης μεταξύ των Καραγκούνηδων και των ντόπιων κατοίκων δεν είχαν λείψει οι έντονες αντιπαραθέσεις, οι οποίες πολλές φορές είχαν οδηγήσει και σε φόνους (δες σχετικά στο τοπωνύμιο *L' Anáthima*). Η «έχθρα» αυτή μεταξύ Καραγκούνηδων και ντόπιων κατοίκων της Ακαρνανίας υπήρχε μέχρι τις τελευταίες δεκαετίες.

⁹⁹ Στις αρχές της δεκαετίας του 1960 μάλιστα αποσπάστηκε ένα μεγάλο κομμάτι από τις εκτάσεις που είχαν δοθεί στους Καραγκούνηδες του χωριού Όχθια στην περιοχή Σφήνα και δόθηκε στους μικρασιάτες πρόσφυγες του ομώνυμου χωριού (νυν Κυψέλη) και σε ακτήμονες των γύρω χωριών.

νεοσυσταθέν ελληνικό κράτος το θέμα της μόνιμης εγκατάστασης των Καραγκούνηδων της Ακαρνανίας. Μάλιστα μαζί με το ζήτημα του εποικισμού των Ηπειροσουλιωτών και των Σαρακατσάνων, το θέμα της εγκατάστασης των Καραγκούνηδων ήταν από τα σημαντικότερα εποικιστικά ζητήματα που απασχόλησε το ελληνικό κράτος αμέσως μετά την ίδρυσή του (Μήτσης, 2009: 18-20).

Τέλος από τη διοικητική μεταρρύθμιση του 1912 και μετά οι περισσότεροι από τους Βλαχόφωνους οικισμούς της Ακαρνανίας αποτέλεσαν πλέον αυτόνομες κοινότητες (πλην του Αγράμπελου και του Στρογγυλοβουνίου, τα οποία -όπως αναφέρθηκε- αναγνωρίστηκαν ως κοινότητες το 1919 και 1930 αντίστοιχα) και έκτοτε μπορούμε να πούμε ότι οι οικισμοί αυτοί ακολούθησαν την πορεία που είχαν και οι υπόλοιποι οικισμοί της περιοχής αλλά και ολόκληρης της ελληνικής επικράτειας.¹⁰⁰

2.3. Το όνομα Καραγκούνης

Μία από τις πολλές ονομασίες των Βλάχων είναι και το προσωνύμιο Καραγκούνηδες.¹⁰¹ Οι Αρβανιτόβλαχοι λοιπόν και συγκεκριμένα οι Καραγκούνηδες, όπως έχουμε ήδη αναφέρει, είναι οι Βλάχοι οι οποίοι προέρχονται κυρίως από την περιοχή της Ηπείρου (δες χάρτες εικόνων 3, 4 και 5). Σε αυτήν την κατηγορία ανήκουν και οι Βλάχοι της περιοχής της Ακαρνανίας. Πρώτη αναφορά στο προσωνύμιο Καραγκούνηδες έχουμε από τον Αθανάσιο Ψαλίδα, ο οποίος μάλιστα τους αναφέρει μαζί με τους Βλάχους, τους Αρβανιτόβλαχους και τους Μπουρτζόβλαχους (Εξαρχος, 2001: 35), άρα τους θεωρεί συγγενική ομάδα με τους υπόλοιπους Βλάχους. Η γλωσσική ομάδα των Καραγκούνηδων αποτελεί υποδιαίρεση

¹⁰⁰ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τις διοικητικές μεταβολές του καθένα από τους Βλαχόφωνους οικισμούς της περιοχής δες στα αντίστοιχα οκτώμια.

¹⁰¹ Επειδή θα ξέφευγε κατά πολύ από τους στόχους της συγκεκριμένης μελέτης μια εκτεταμένη αναφορά στις διαφορετικές ονομασίες των Βλάχων, γι' αυτό θα περιοριστούμε στις πιο γνωστές. Εκτός λοιπόν από το όνομα Βλάχος υπάρχουν και οι εξής ονομασίες (Εξαρχος, 2001, τόμος Α': 28-29): Στην Ελλάδα: Κουτσόβλαχοι, Μπουρτζόβλαχοι, Αρβανιτόβλαχοι, Καραγκούνηδες, Τσιντσάροι, Μακεδονόβλαχοι, Γραικόβλαχοι, Ελληνόβλαχοι, Γραικολατίνοι, Μογλενίτες, Καράβλαχοι ή Μαυρόβλαχοι, Μοσχόβλαχοι, Ρουμανόβλαχοι κ.λπ. Στην Αλβανία: Vlleu't, Vlle't, Goga και Tsiopani. Στην πρώην Γιουγκοσλαβία: Vlashi, Tsintsari κ.λπ. Στην πρώην ΓΔΜ: Vlashi, Tsintsari, Aromani. Στη Βουλγαρία: Vlashi, Tsintsari. Στη Ρουμανία: Aromani, Macedonogromani, Macedoneani, Romani din Macedonia. Στην Τουρκία: Vla, Ula, Ulak. Από τα παραπάνω ονόματα διαπιστώνουμε λοιπόν ότι σε κάθε κράτος του βαλκανικού χώρου, όπου ζουν ή ζούσαν οι Βλάχοι, υπάρχουν και διαφορετικές ονομασίες των τελευταίων. Πιστεύουμε πως το γεγονός αυτό πρέπει να είναι από τα πιο σπάνια στα παγκόσμια χρονικά. Αυτό και μόνο το γεγονός, της πολυωνυμίας αυτής της γλωσσικής ομάδας, υποδηλώνει τις προσπάθειες που έγιναν και γίνονται από κάθε πλευρά να προσεταιριστεί την εν λόγω γλωσσική ομάδα.

της ευρύτερης Βλάχικης γλωσσικής ομάδας και εμφανίζει, όπως έχουμε αναφέρει, κάποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που τη διαφοροποιούν από τις υπόλοιπες ομόγλωσσες ομάδες. Επίσης είναι η μόνη που φέρει το προσωνύμιο Καραγκούνηδες. Όπως ήδη αναφέρθηκε, με το προσωνύμιο αυτό, πέραν του ότι αυτοαποκαλούνται και ετεροαποκαλούνται οι συγκεκριμένοι άνθρωποι στις επαφές τους με αλλόγλωσσους, αναφέρονται και στη βιβλιογραφία που τους αφορά.¹⁰² Οι Καραγκούνηδες της Ακαρνανίας τέλος στη γλώσσας τους αυτοαποκαλούνται ως Rriménu (ένας)/Rriméhi (πολλοί).¹⁰³

Εδώ είναι απαραίτητο να γίνει αναφορά στην ονομασία Καραγκούνης και στους ανθρώπους που τη φέρουν. Με το όνομα αυτό εκτός από τους Βλάχους της Ακαρνανίας αναφέρεται και μια ομάδα γεωργοκτηνοτρόφων της Θεσσαλίας, οι οποίοι αυτοπροσδιορίζονται και ετεροπροσδιορίζονται με αυτό το προσωνύμιο. Οι άνθρωποι αυτοί κατοικούν στα πεδινά μέρη του θεσσαλικού κάμπου, κυρίως στο βορειοανατολικό τμήμα του νομού Καρδίτσας και σε ορισμένα χωριά των Φαρσάλων και των Τρικάλων, και δεν είναι άλλοι από τους κολλήγους των τσιφλικιών της Τουρκοκρατίας αλλά και της αγροτικής εξέγερσης του Κιλελέρ. Σε ορισμένες περιοχές της Θεσσαλίας μάλιστα υπάρχει για τους Καραγκούνηδες της περιοχής αυτής και ο σπανιότερος όρος Καραγκουνόβλαχος (Νέα Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια Χάρη Πάτση, 1972, τόμος 15^{ος}: 33, λήμμα Καραγκούνης).

Οι Καραγκούνηδες της Θεσσαλίας ωστόσο δεν είναι δίγλωσσοι, όπως οι Καραγκούνηδες της Ακαρνανίας, και μιλούν μόνο ελληνικά. Το γεγονός αυτό έχει οδηγήσει πολλούς να υποστηρίξουν ότι οι συγκεκριμένοι άνθρωποι δεν είναι Βλάχικης καταγωγής κι ότι δεν έχουν σχέση με τους Καραγκούνηδες της Ακαρνανίας (Τσαμπάζη, 1961: 255· Κουκούδης, 2000, τόμος Β': 271). Μάλιστα έχει γίνει και μια ανθρωπολογική μελέτη το 1970 μεταξύ των κατοίκων των χωριών Μαλακάσι, Παναγία και Προάστειο Καρδίτσας (οι κάτοικοι των δύο πρώτων είναι Βλαχόφωνοι, ενώ του τρίτου είναι Καραγκούνηδες μη Βλαχόφωνοι) από την οποία, σύμφωνα με

¹⁰² Δες σχετικά σημείωση 3.

¹⁰³ Οι Αρβανιτόβλαχοι αυτοαποκαλούνται ως Rriménu/Rriméhi, χωρίς δηλαδή το προθετικό /a-, ενώ οι Γραικόβλαχοι αυτοαποκαλούνται Ağaemaeni (Εξαρχος, 2001, τόμος Α': 378). Το προθετικό /a- είναι ένα χαρακτηριστικό της Βλάχικης γλώσσας και εμφανίζεται συνήθως μπροστά από λέξεις που αρχίζουν κυρίως από r, l αλλά και άλλα σύμφωνα (Κατσάνης, 1998: 53). Για παράδειγμα το λατινικό ρήμα rideo (= γελάω) γίνεται στην Βλάχικη γλώσσα aridu. Το προθετικό /a- είναι επίσης χαρακτηριστικό των ιδιωμάτων του βορειοελλαδικού φωνηεντισμού των βαλκανικών γλωσσών, μεταξύ των οποίων και της Ελληνικής (Εξαρχος, 2001, τόμος Α': 234). Για παράδειγμα, ποδήλατο/απουδήλατου, πηδάω/αβδάου, σε ρωτάω/σι αρουτάω κ.λπ.. Το γεγονός της μη ύπαρξης του προθετικού /a- στην ονομασία της συγκεκριμένης γλωσσικής ομάδας είναι ένα από τα διαφοροποιητικά στοιχεία από τους υπόλοιπους Βλάχους. Το φαινόμενο αυτό ωστόσο χρήζει περαιτέρω έρευνας.

τον ισχυρισμό της ερευνήτριας που την πραγματοποίησε, προέκυψαν στοιχεία φυλετικής διαφοράς μεταξύ των μελών των δύο παραπάνω ομάδων (Τσιώλη, 1974: 30-31). Ωστόσο θα πρέπει να αναφέρουμε ότι η παραπάνω έρευνα συνέκρινε τους Καραγκούνηδες της Θεσσαλίας με τους Βλάχους της ίδιας περιοχής. Με τους τελευταίους οι Βλάχοι (Καραγκούνηδες) της Ακαρνανίας παρουσιάζουν αρκετές διαφορές. Ενδιαφέρον λοιπόν θα ήταν μία ανάλογη έρευνα να είχε πραγματοποιηθεί μεταξύ των Καραγκούνηδων της Θεσσαλίας και των Καραγκούνηδων (Αρβανιτόβλαχων) της Ακαρνανίας.

Νεότεροι ερευνητές ωστόσο έχουν υποστηρίξει την άποψη ότι οι δύο αυτές ομάδες Καραγκούνηδων έχουν σχέση μεταξύ τους, άσχετα από το γεγονός ότι τα μέλη της μιας δεν μιλάνε τη Βλάχικη γλώσσα. Είναι πολύ πιθανόν λοιπόν η μία ομάδα να έχει «αποβλαχιστεί» γλωσσικά εδώ και αιώνες κι έτσι να μην προκύπτει κάποια γλωσσική συγγένεια μεταξύ των δύο ομάδων. Εξάλλου η γλώσσα δεν είναι το μόνο στοιχείο που μπορεί να προσδιορίσει εθνολογικά μια ομάδα.¹⁰⁴ Ο Ρίζος (2004: 231) μάλιστα στηριζόμενος σε μαρτυρίες ιστορικών πηγών υποστηρίζει πως οι Γκααραγκούνηδες της νοτιοδυτικής Θεσσαλίας, η τελευταία ήταν εξάλλου μέρος της Μεγάλης Βλαχίας του Μεσαίωνα αλλά και της Τουρκοκρατίας, είναι εξελληνισμένοι Αρβανίτες που μετανάστευσαν στην περιοχή αλλά και στην υπόλοιπη κεντρική Ελλάδα (Φθιώτιδα κ.λπ.) στις αρχές του 14^{ου} μ. Χ. αιώνα.^{105, 106} Αν δεχτούμε αυτή την άποψη, τότε κατά πάσα πιθανότητα προκύπτει σχέση μεταξύ των Καραγκούνηδων της Ακαρνανίας (Αρβανιτόβλαχοι) και των Καραγκούνηδων της Θεσσαλίας (εξελληνισμένοι Αρβανίτες), άσχετα από τη γλωσσική διαφοροποίηση των μελών της καθεμιάς. Εξάλλου, όπως έχουμε αναφέρει, αποβλαχισθέντες ως προς τη γλώσσα τους υπάρχουν και άλλοι Βλάχοι σε αρκετές περιοχές της Ελλάδας, π.χ. στην Ευρυτανία, τη Ναυπακτία κ.λπ., οι οποίοι μάλιστα αγνοούν την καταγωγή τους αυτή.

¹⁰⁴ Η ελληνική ιστορία μάλιστα περιλαμβάνει πολλά παραδείγματα Ελλήνων που «απώλεσαν» την ελληνική γλώσσα διατηρώντας ωστόσο την ελληνική συνείδηση με πιο γνωστό αυτό των Καραμανλήδων της Μικράς Ασίας.

¹⁰⁵ Ο χρόνος αυτός είναι αρκετά κοντινός στον 13^ο μ.Χ., χρονική περίοδο κατά την οποία, όπως είδαμε, πρωτοεμφανίστηκαν και οι Βλάχοι και στην Ακαρνανία.

¹⁰⁶ Πράγματι στους Αρβανιτόβλαχους και συγκεκριμένα στους Καραγκούνηδες θα πρέπει να εντάξουμε και τους Βλάχους της Φθιώτιδος για τους οποίους κάνει λόγο ο Θ. Γενναίου Κολοκοτρώνης που επισκέφτηκε την περιοχή ως Ανθυπολοχαγός το 1851 (Κολοκοτρώνης, 1881: 276-281). Από τις περιγραφές του Κολοκοτρώνη σχετικά με τους ανθρώπους, τα ήθη και τα έθιμά τους δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι πρόκειται για Καραγκούνηδες, ομάδα συγγενική με αυτή των Βλάχων της Ακαρνανίας. Μάλιστα ο Κολοκοτρώνης καταγράφει και το όνομα του γιου του αρχιτσέλιγκα (Πούλιου) όνομα που υπάρχει ως επώνυμο στα χωριά Όχθια και Παλαιομάνινα ακόμη και σήμερα.

Ένα ακόμη στοιχείο που συνηγορεί υπέρ της άποψης ότι οι Καραγκούνηδες της Θεσσαλίας ίσως σχετίζονται με τους Βλάχους και συγκεκριμένα με τους Αρβανιτόβλαχους (Καραγκούνηδες) είναι και το γεγονός ότι παλιότερα, όπως αναφέρθηκε, είχαν και το προσωνύμιο Καραγκουνόβλαχοι, όπως και οι Καραγκούνηδες της Ακαρνανίας. Το γεγονός αυτό θεωρούμε ότι δείχνει καθαρά τη σχέση τους με τους Βλάχους.¹⁰⁷ Επίσης θεωρούμε ότι ενισχυτικό για την παραπάνω άποψη είναι και το γεγονός της ομωνυμίας των δύο αυτών ομάδων (Καραγκούνηδες). Δεν είναι σύνηθες να προσδιορίζονται συγχρόνως με το ίδιο όνομα δύο διαφορετικές ομάδες πληθυσμών, που κατοικούν μάλιστα σε διαφορετικούς τόπους κι οποίες δεν έχουν καμία επαφή μεταξύ τους. Το θέμα ωστόσο χρειάζεται περαιτέρω διερεύνηση, κάτι που ξεφεύγει από το πλαίσιο της συγκεκριμένης μελέτης. Σε πρώτη φάση όμως θα μπορούσε, όπως ήδη αναφέραμε, να μελετηθούν οι δύο Καραγκούνικες ομάδες λαογραφικά, εθνογραφικά, ανθρωπολογικά κ.λπ., ούτως ώστε να εντοπιστούν ομοιότητες σε αυτά τα επίπεδα, καθώς επίσης να μελετηθούν και τα ονόματα (επώνυμα) που απαντώνται στα μέλη τους. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το θέμα αυτό το οποίο παραμένει ανοιχτό για την επιστομονική έρευνα δες Ντούλα, 2011: 337-387.

2.3.1. Η ετυμολογία του ονόματος Καραγκούνης

Για την ετυμολογία του προσωνύμιου Καραγκούνης έχουν διατυπωθεί πολλές και διαφορετικές προτάσεις κι έχουν δοθεί ανάλογες ερμηνείες. Παρατηρείται δηλαδή κι εδώ ό,τι παρατηρείται ως προς την ετυμολογία/ερμηνεία και με το εθωνύμιο Βλάχος. Από όλες αυτές τις προτάσεις θα αναφέρουμε τις πιο σημαντικές κατά την άποψή μας.

Το προσωνύμιο Καραγκούνης λοιπόν είναι σύνθετο. Όσον αφορά το πρώτο συνθετικό δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι πρόκειται για την τουρκική λέξη *kara*, η οποία σημαίνει το μαύρο (Ομάδα καθηγητών τούρκικης γλώσσας, 2003: 143). Κατ' επέκταση το πρώτο συνθετικό μπορεί να σημαίνει τον μελαχρινό στην όψη αλλά και μεταφορικά τον δυστυχή, τον ταλαίπωρο κ.λπ. Ο Μακρυγιάννης (χ.χ.: 61) μάλιστα

¹⁰⁷ Το προσωνύμιο Καραγκουνόβλαχος είναι αρκετά προσδιοριστικό για τη γλωσσική ομάδα της Ακαρνανίας και ως εκ τούτου θεωρούμε ότι θα πρέπει να υιοθετηθεί από τη βιβλιογραφία που αναφέρεται στη συγκεκριμένη γλωσσική ομάδα. Με τον όρο αυτόν μάλιστα ονομάζει τους Κεστρινιώτες της Θεσπρωτίας (υποομάδα των Κολωνιατών Βλάχων/Αρβανιτοβλάχων) ο Σπ. Μουσελίμης (Τράσιας, http://vlahofonoi.blogspot.gr/2011/05/blog-post_7292.html/Αρβανιτόβλαχοι/Ρεμένοι).

αποκαλεί τους Καραγκούνηδες ως «καημένους», όρος που ταιριάζει απόλυτα με την μεταφορική ερμηνεία στην ελληνική γλώσσα της τούρκικης λέξης *kara*.^{108, 109}

Το δεύτερο συνθετικό χρειάζεται ιδιαίτερη ετυμολογική προσέγγιση. Έχουν υποστηριχθεί μάλιστα διάφορες ετυμολογικές και ερμηνευτικές προτάσεις. Ο Αραβαντινός (2000 [1905]: 35) έχει υποστηρίξει ότι προέρχεται από την αλβανική λέξη *γκούνα* (= επενδύτης ή κάπα). Επειδή το ένδυμα αυτό λοιπόν ήταν μαύρο, μιας και κατασκευαζόταν από μαύρο κατσικίσιο/τραγίσιο μαλλί, ονομάστηκαν αυτοί που του φορούσαν ως Καραγκούνηδες.^{110, 111} Ο Κρυστάλλης (1952: 7-8) επίσης υποστηρίζει κι αυτός την προέλευση του δεύτερου συνθετικού από την αλβανική λέξη *γκουν* (= ένδυμα, σιγκούνι).¹¹² Ο ίδιος αναφέρει ακόμη ότι η ονομασία Καραγκούνης είναι αλβανική και δόθηκε στους συγκεκριμένους ανθρώπους μετά την κατάκτηση της περιοχής από τους Τούρκους, μιας και η λέξη *καρά* είναι καθαρά τουρκική και κατ' επέκταση πριν την έλευση των τούρκων ήταν άγνωστη. Με την αλβανική ετυμολογία του ονόματος Καραγκούνι/Καραγκούνηδες συμφωνεί σύμφωνα με τον Κρυστάλλη (ό.π.), και ο Leake. Ο τελευταίος αναφέρει ότι ονομάστηκαν έτσι σε αντιδιαστολή με τους άλλους Βλάχους, οι οποίοι φορούσαν λευκά ενδύματα. Ο Κρυστάλλης όμως γράφει ότι οι Αλβανοί φορούσαν κυρίως άσπρα ενδύματα κι ότι αυτοί ονόμασαν έτσι τους Καραγκούνηδες, αφού οι τελευταίοι φορούσαν μαύρα ρούχα.

¹⁰⁸ Ο Μακρυγιάννης αναφέρει συγκεκριμένα: «*Από κεῖ τούς πῆγα εἰς τὸ Σπαρτοβοῦνι (σ.σ. εννοεῖ κάποιους ανθρώπους θύματα κακοποίησης Ελλήνων επαναστατῶν και μάλιστα των Γριβαίων) καὶ πέρναγαν οἱ καημένοι οἱ Καραγκούνηδες μὲ τὰ πράτα τους (= πρόβατά τους) κι' ἀγόρασα πέντ' ἔξι σφαχτά και μᾶς δῶσαν κι' αὐτῆνοι ἄλλα τόσα κι' ἀλεύρι και τούς πορέψαμεν. Κι' ἀπό κεῖ πῆγαν ἄλλοι διὰ Βραχώρι και Μισολόγγι και οἱ περισσότεροι –τούς πῆγα εἰς τὴν Κατούνα».* Η συνάντηση αυτή με τους Καραγκούνηδες έγινε στα τέλη Νοεμβρίου 1821. Ωστόσο θα πρέπει να αναφέρουμε ότι ο Μακρυγιάννης χρησιμοποιεί αρκετά συχνά τη λέξη «καημένος» και για άλλους ανθρώπους στα Απομνημονεύματά του π.χ. για τους Αρτινούς κ.λπ.

¹⁰⁹ Ωστόσο ο Καββαδίας (2005: 16-17) καταγράφει την άποψη ότι το πρώτο συνθετικό ίσως προέρχεται από την αρχαιοελληνική λέξη *κάρα* (= κεφάλι) και το δεύτερο από το ελληνικό ρήμα *κουνά* και σημαίνει αυτόν που κουνά το κεφάλι του, «ο την *κάρα* κινών». Αυτό οφειλόταν, σύμφωνα με τον ίδιο, στο γεγονός ότι οι Καραγκούνηδες συνήθιζαν να κουνάνε το κεφάλι τους κατά τις συνομιλίες τους, μιας και δεν γνώριζαν καλά την ελληνική γλώσσα. Ο ίδιος αναφέρει επίσης ότι η εκδοχή αυτή στερείται επιστημονικής βάσης. Την ίδια άποψη για τη συγκεκριμένη ετυμολογική προσέγγιση έχει και ο Τσαμπάζης (1961: 255). Ο Κρυστάλλης (1952: 7) αναφέρει την άποψη ότι το πρώτο συνθετικό προέρχεται από τη λέξη/εθνονύμιο *Κάρες* (= αρχαίος λαός της Μικράς Ασίας) και το δεύτερο από τη λέξη/εθνονύμιο *Ούνοι* (= νομαδικός λαός μογγολικής καταγωγής που έδρασε στην Ευρώπη κυρίως τον 5^ο μ.Χ. αιώνα).

¹¹⁰ Ωστόσο το συγκεκριμένο ένδυμα οι Βλαχόφωνοι της περιοχής της Ακαρνανίας το ονομάζουν *tibáti* ή *maǵiǵota*.

¹¹¹ Πρώτος υποστήριξε τη συγκεκριμένη ετυμολογία ο Rouqueville (Γ.Μ., 1867: 140).

¹¹² Το σιγκούνι ήταν χοντρό μάλλινο πανωφόρι που φορούσαν οι Βλαχόφωνες γυναίκες στα παλιότερα χρόνια. Απ' αυτό μάλιστα ονομάστηκε ολόκληρη η φορεσιά (τα σιγκούνια).

Ο Οικονόμου (1991: 143) που καταγράφει το τοπωνύμιο *Μνήμα Καραγκούνιας* στο Ζαγόρι Ιωαννίνων αναφέρει ότι η λέξη Καραγκούνιας είτε προέρχεται από τις τουρκικές λέξεις *kara* και *gupa* (= μαύρη κάπα) είτε από τις τουρκικές λέξεις *kara* και *yupan* (= μαύρος Έλληνας) είτε είναι αγνώστου ετυμολογικής προελεύσεως.¹¹³ Ο Οικονόμου (ό.π.) επίσης αναφέρει ότι ο T. Parahagi υποστηρίζει πως με το όνομα *Gärägün* αποκαλούνται οι εξελληνισμένοι Βλάχοι. Αυτό το τελευταίο θεωρούμε ότι έχει ιδιαίτερη αξία, μιας και, όπως ήδη αναφέραμε, φρονούμε ότι οι Βλάχοι της Ακαρνανίας, οι οποίοι αποκαλούνται και (Γ)καραγκούνηδες συνδέονται με τους Καραγκούνηδες της Θεσσαλίας, τους οποίους θεωρούμε εξελληνισμένους Βλάχους.

Άλλοι υποστηρίζουν ότι το προσωνύμιο Καραγκούνηδες προέρχεται από τη σύνθεση των τουρκικών λέξεων *kara* και *gün*, οι οποίες μαζί σημαίνουν αυτούς που έχουν μαύρη μέρα, τους δυστυχείς (Γ.Μ., 1867: 140). Πράγματι στην τουρκική γλώσσα *gün* [γκουν] και *gündüz* [γκουντουζ] είναι η μέρα (Ομάδα καθηγητών τούρκικης γλώσσας, 2003: 678 & 110 αντίστοιχα). Την ίδια άποψη για την ετυμολογία του συγκεκριμένου προσωνυμίου έχει και ο Ρίζος (2004: 231-232). Ο ίδιος μάλιστα αναφέρει ότι στην τουρκική γλώσσα η φράση *Ak gün* (*Ak* = άσπρος, λευκός και ασπράδι του αυγού, Ομάδα καθηγητών τούρκικης γλώσσας, 2003: 15) σημαίνει την ευοίωνη μέρα, ενώ η φράση *Kara gün* σημαίνει την αποφράδα ημέρα. Ο Ρίζος επίσης αναφέρει ότι έχει καταγραφεί στην Τουρκία και συγκεκριμένα μόνο στον τηλεφωνικό κατάλογο της Άγκυρας το επώνυμο *Akgün* (= γουρλής, καλομοίρης) σε 465 συνδρομητές, ενώ το επώνυμο *Karagün* (= γρουσούζης, κακομοίρης) σε 6 συνδρομητές.¹¹⁴

Ο Έξαρχος (2001, τόμος Α': 42) τέλος αναφέρει άλλες δύο ερμηνείες του προσωνυμίου Καραγκούνιας. Σύμφωνα με την πρώτη προέρχεται από την αρβανιτοβλάχικη λέξη Γκερκούνιοι (= Γραικοί), που κατόπιν μεταβλήθηκε σε Γκαρκούνιοι, και στη συνέχεια τράπηκε σε Καραγκούνιοι. Σύμφωνα με τη δεύτερη ερμηνεία προέρχεται από την ονομασία κατά τα βυζαντινά χρόνια Ασιατών εποίκων

¹¹³ Ως γνωστόν Γιουνάν ονομάζονται οι Έλληνες από τους ανατολικούς λαούς, μεταξύ των οποίων και από τους Τούρκους. Η λέξη προέρχεται από το εθνώνυμιο Ίων, Ίωνες και το πατριδώνυμιο Ιωνία.

¹¹⁴ Στο ίδιο άρθρο (ό.π.) αναφέρεται ότι το τούρκικο /-ü-/ τρέπεται σύμφωνα με τον Γεωργιάδη στα ελληνικά σε /ου/, π.χ. *küçük* > κούτσικος (= μικρός) *gümbür* > κουμπούρα (= πολύς θόρυβος, σαματάς), αν και έχει υποστηριχθεί και η άποψη ότι κατά τη μεταφορά του /-ü-/ στην ελληνική προστίθεται ένα /i/, όταν ακολουθεί τα σύμφωνα /g/ ή /k/, π.χ. *küp* (= κιούπι), *günes* (= γκιουβέτσι) κ.λπ. Βλέπουμε ωστόσο καθαρά ότι η λέξη Καραγκούνιας με τη σημασία που αναφέραμε υπάρχει ως επώνυμο και στην Τουρκία.

Ιβήρων στη Θεσσαλία, οι οποίοι ήταν γνωστοί ως Γεωργιανοί και καλούντο από τους γείτονές τους ως Γκιουρδδζ (Giurdz) ή Γκιούργκεν. Από δω σύμφωνα με τον ίδιο προήλθε η λέξη Γκαργκούνοι, η οποία στη συνέχεια τράπηκε σε Καραγκούνοι.

2.4. Καταγωγή των Καραγκούνηδων της Ακαρνανίας

Όσον αφορά το θέμα της καταγωγής των Καραγκούνηδων της Ακαρνανίας όλες οι πηγές αλλά και οι πληροφορίες συγκλίνουν στην άποψη ότι οι συγκεκριμένοι άνθρωποι έχουν μεταναστεύσει στην Ακαρνανία (στην αρχή ως παραχειμάζοντες και στη συνέχεια ως μόνιμοι) από την περιοχή της Ηπείρου. Όπως αναφέρθηκε ήδη, ο Αραβαντινός (1856, τόμος πρώτος: 147 & 2000 [1905]: 34-35) αναφέρει ότι οι Καραγκούνηδες κατοικούσαν κατά το θέρος (ξεκαλοκαιριό) σε χωριά της Αλβανίας της περιοχής

Εικόνα 3. Χάρτης με τμήμα της Βόρειας Ηπείρου (νότιας Αλβανίας) όπου φαίνονται οι περιοχές όπου ξεκαλοκαιρίαζαν οι Καραγκούνηδες (πηγή: Κουκούδης, 2000, τόμος Β': 75).

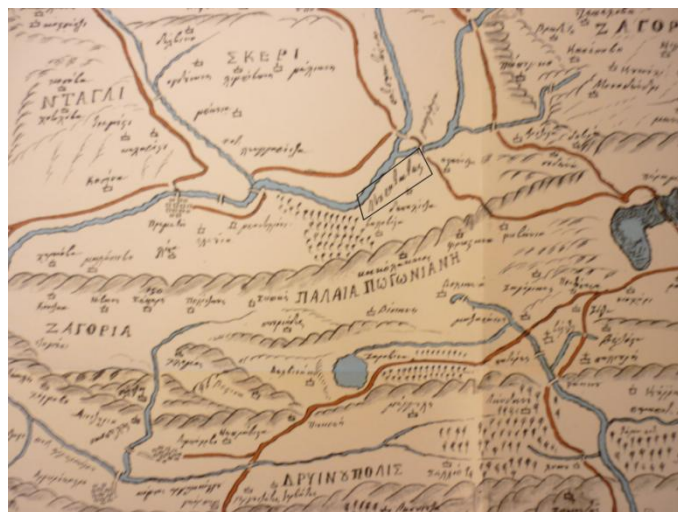
της Πρεμετής, της Φάρσερης/Φράσιαρης, του Κοστρετσιού/Κοστετσιού και της Ζάρκανης (δες χάρτη εικόνας 3). Η συγκεκριμένη πληροφορία του Αραβαντινού, καθώς και προγενέστερων αλλά και μεταγενέστερων ιστορικών/μελετητών, επαληθεύεται τόσο από τις προφορικές μαρτυρίες των ηλικιωμένων που είχαμε ακούσει τα παλιότερα χρόνια όσο και από τις ίδιες τις ιστορικές πηγές της εποχής. Πράγματι η συγκεκριμένη πληροφορία ενισχύεται από το γεγονός ότι στο έγγραφο (δεφτέρι) του 1812, που εξέδωσε ο Αλή Πασάς και με το οποίο γινόταν η διανομή των χειμερινών λιβαδιών στους Βλάχους της Ακαρνανίας,¹¹⁵ αναφέρεται ότι τα χρήματα που ορίζονται για τα χειμερινά λιβαδιάτικα είναι ξεχωριστά από τα Καραμουρατάτικα. Σύμφωνα με τους Θεσπρωτό & Ψαλίδα (1964: 64) οι Καραμουρατάτες είναι περιοχή μέσα στην επαρχία Πρεμετής και συγκεκριμένα στα σύνορα της Παλαιάς Πωγωνιανής (δες χάρτη εικόνας 4).¹¹⁶ Εκεί λοιπόν, όπως

¹¹⁵ Δες στο παράρτημα 7.

¹¹⁶ Στο βιβλίο των Θεσπρωτού & Ψαλίδα και με τον τίτλο «Η Φράσιαρη» αναφέρεται συγκεκριμένα: «Μέσα εις την επαρχίαν της Πρεμετής είναι και ή περιοχή Καραμουρατάτες, εις τὰ

προκύπτει από το έγγραφο του Αλή, ήταν ο χώρος όπου οι Καραγκούνηδες, μεταξύ άλλων ποιμένων, περνούσαν με τα κοπάδια τους κατά το θέρος (ξεκαλοκαιριό). Επίσης από το ίδιο έγγραφο προκύπτει ότι η καταμέτρηση των κοπαδιών γίνονταν στη *Ζέλοβα* (νυν Βουνοπλαγιά Δωδώνης), η οποία βρίσκεται έξι χιλιόμετρα δυτικά της πόλεως των Ιωαννίνων. Από τις πληροφορίες αυτές σε συνδυασμό με την πληροφορία του Μακρυγιάννη (χ.χ. 61) βλέπουμε τη διαδρομή που ακολουθούσαν οι Καραγκούνηδες από τα θερινά λιβάδια (Ηπειρος) στα χειμερινά (Ακαρνανία). Ο Κρέμος (1884: 142) αναφέρει κι αυτός ότι οι Καραγκούνηδες μετανάστευσαν στην Ακαρνανία προερχόμενοι από την επαρχία Κολώνια (Κολώνια) της Βόρειας Ηπείρου (δες χάρτη εικόνας 3.). Ο Τράσιας (http://vlahofonoι.blogspot.gr/2011/05/blog-post_7292.html) αναφέρει ότι οι Καραγκούνιοι (υποομάδα των Αρβανιτόβλαχων που προερχόταν από την Κολώνια) εγκαταστάθηκαν στην περιοχή του Ξηρομέρου μετά την καταστροφή του καλυβικού οικισμού Παλιοχώρας του Μπιτισκόπουλου το 1840, αφού συνενώθηκαν με άλλους σκηνίτες της περιοχής Θεσπρωτίας.¹¹⁷

Ο Leake (1967, vol. III, 513), όπως είδαμε παραπάνω, αναφέρει ότι οι Καραγκούνηδες που συνάντησε στο Ξηρόμερο, στις αρχές του 19^{ου} αιώνα προέρχονταν από το βουνό Πίνδος. Σύμφωνα με τον Λαμπρίδη (1888: 10) επίσης, οι Βλαχόφωνοι της Ακαρνανίας εγκαταστάθηκαν στην περιοχή αυτή μετά την

Εικόνα 4. Χάρτης με τμήμα της Ηπείρου όπου φαίνονται οι Καραμουρατάτες μέσα στο πλάγιο μαύρο πλαίσιο (πηγή: Θεσπρωτού & Ψαλίδα, 1964: παράρτημα).

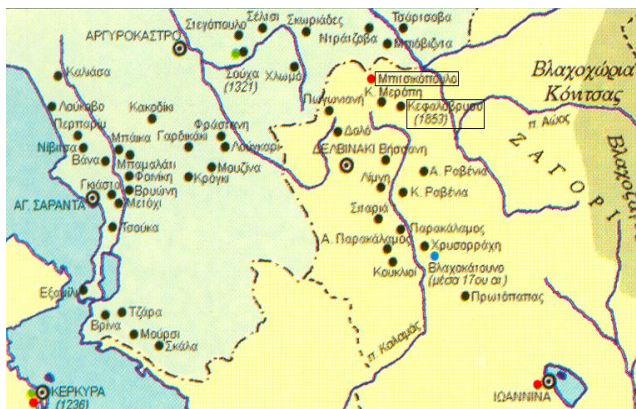
ολοσχερή διάλυση του Μπιτισκόπουλου. Το τελευταίο αποτελούσε χώρο θερινής διαμονής των Βλάχων (ξεκαλοκαιριό) και βρίσκεται στο όρος Δούσκο ή Νεμέρτσκα

σύνορα της Παλαιᾶς Πωγωνιανῆς, εἰς τὰ πλάγια τοῦ βουνοῦ, τοῦ ὁποῖου τὰ ριζὰ ποτιζονται ἀπὸ τὴν Βιῶσαν». Τέλος, στο τοπωνύμιο Καραμουρατάτες υπάρχει ως πρώτο συνθετικό η λέξη *καρά*, η οποία υπάρχει και στο προσωνύμιο Καραγκούνης.

¹¹⁷ Σύμφωνα με τον Βέη (Αωνύμου του Έλληνας, 1949: 35-36) η οικογένεια Γιάγκα καταγόταν από την Παραμυθιά Θεσπρωτίας. Οι δύο πληροφορίες κατά πάσα πιθανότητα σχετίζονται μεταξύ τους.

κοντά στα Ελληνοαλβανικά σύνορα στην περιοχή Πωγωνίου του νομού Ιωαννίνων. Εκεί υπάρχει ακόμη και σήμερα τοπωνύμιο Μπιτσικόπουλο και μάλιστα στην περιοχή υπάρχουν διάσπαρτες στάνες. Στο Μπιτσικόπουλο επίσης διέθετε σειρά 50 δωματίων και ο Αλή Πασάς (Κούρος, 2005: 7-8).

Ο Τσαμπάζης (1961: 255) αναφέρει ότι οι Καραγκούνηδες της Ακαρνανίας προέρχονται από το *Μεντζιτιέ/Μιτζιντέι* (νυν Κεφαλόβρυσο) της επαρχίας Πωγωνίου του νομού Ιωαννίνων, το οποίο βρίσκεται κοντά στα Ελληνοαλβανικά σύνορα (δες χάρτη εικόνας 5). Την ίδια

Εικόνα 5. Χάρτης με τμήμα της Ηπείρου όπου φαίνονται το Μπιτσικόπουλο και το Κεφαλόβρυσος μέσα στα μαύρα πλαίσια (πηγή: Κουκούδης, 2000, τόμος Β': 65).

άποψη έχει διατυπώσει και ο Αναγνωστόπουλος (1926: 88), ο οποίος αναφέρει ότι ο Μεντζιντιές ήταν Βλαχόφωνο χωριό το οποίο κατοικούσαν από Γκαραγκούνηδες κι ονομάστηκε έτσι προς τιμήν του σουλτάνου Αβδούλ Μετζίτ. Οι κάτοικοι του συγκεκριμένου χωριού όμως προέρχονται από τη Φάρσερη της Αλβανίας και παλαιότερα ήταν εγκαταστημένοι στη θέση Μπιτσικόπουλο. Η εγκατάσταση των συγκεκριμένων κατοίκων στο Κεφαλόβρυσο χρονολογείται από το 1853, χρονιά που ο Σουλτάνος Αβδούλ Μετζίτ προσπάθησε να αποκαταστήσει τους συγκεκριμένους κτηνοτρόφους μετά την καταστροφή του Μπιτσικόπουλου (Αλεξάκης, 2009: 24-28). Σύμφωνα επίσης με τον Αλεξάκη (ό.π.: 25), από τον συγκεκριμένο χώρο προέρχονται οι Βλάχοι της Ακαρνανίας, οι οποίοι εγκατέλειψαν οριστικά την περιοχή από τον φόβο των Τούρκων, λόγω της συνεργασίας τους με τον Αλή Πασά.

Ωστόσο, όσον αφορά τη συγκεκριμένη πληροφορία, υπάρχει ένα πρόβλημα με τις χρονολογίες. Το χωριό Μεντζιτιέ αναφέρεται ότι εποίκιστηκε από τους Βλάχους το 1853, χρονιά κατά την οποία οι Καραγκούνηδες κατά πάσα πιθανότητα δεν επισκέπτονταν πλέον την περιοχή για ξεκαλοκαιριό. Σύμφωνα μάλιστα με το έγγραφο που παραθέτουμε στο παράρτημα 10, ήδη από το 1839 είχαν αναζητήσει θερινά λιβάδια στην περιοχή της Ευρυτανίας, αποκόπτοντας έτσι τις επαφές τους με την Ήπειρο. Μάλιστα λίγα χρόνια αργότερα από τον εποικισμό του Μεντζιτιέ (δεκαετία 1860) εγκαταστάθηκαν μόνιμα στην Ακαρνανία.

Ο Μεντής (2011: 45) υποστηρίζει ότι οι Καραγκούνηδες της Ακαρνανίας, οι οποίοι σύμφωνα με τον ίδιο αποτελούν υποομάδα των Φρασιαριωτών Βλάχων, εγκαταστάθηκαν στο Ξηρόμερο μετά την εγκατάλειψη του οικισμού Παλιοχώρα Νεμέρτσικας (κοντά στα ελληνοαλβανικά σύνορα) το 1821-1822 και την πτώση του Αλή Πασά.

Θεωρούμε, όπως ήδη αναφέρθηκε, ακριβείς τις παραπάνω πληροφορίες για την προέλευση των Καραγκούνηδων, μιας και πέρα από τις ιστορικές πηγές συμφωνούν και με την παράδοση σχετικά με την καταγωγή τους, που υπήρχε μέχρι τα τελευταία χρόνια στους παλαιότερους κατοίκους των Βλαχόφωνων χωριών της Ακαρνανίας. Θα πρέπει όμως να αναφερθεί ότι κατά πάσα πιθανότητα δεν προέρχονται όλοι οι Καραγκούνηδες από ένα μόνο χωριό, αλλά από την ευρύτερη περιοχή την οποία αναφέραμε. Το τελευταίο το στηρίζουμε στο γεγονός ότι και σε άλλα χωριά του Πωγωνίου και της Κονίτσας συναντώνται επώνυμα ή τοπωνύμια παρεμφερή με πολλά από τα επώνυμα ή τοπωνύμια που υπάρχουν στα Βλαχόφωνα χωριά της Ακαρνανίας. Για παράδειγμα, στα Όχθια απαντάται το επώνυμο Μπραζιώτης, το οποίο θεωρούμε ότι σχετίζεται με το οικονύμιο *Μπριάζα/Βριάζα* (νυν Δίστρατο) που ανήκε στην πρώην επαρχία Κονίτσης (νυν Δήμο Κονίτσης) του νομού Ιωαννίνων και σημαίνει τον προερχόμενο από τη Μπριάζα (Βριάζα)¹¹⁸ Επίσης στα Όχθια υπάρχει το επώνυμο Αδάμος, το οποίο απαντάται και στο Δίστρατο.¹¹⁹ Ακόμη στο Δίστρατο υπάρχει το επώνυμο Σπανός, που απαντάται και στην Παλαιομάνινα. Επίσης στο χωριό Αετομηλίτσα (πρώην Δέντσικο – Ντένισκο) Κονίτσης του νομού Ιωαννίνων απαντάται το επώνυμο Νιτσιάκος, το οποίο υπάρχει ως Νιτσάκης και στα Βλαχόφωνα χωριά της Ακαρνανίας (Όχθια και Παλαιομάνινα) κ.λπ.¹²⁰ Τέλος ο Οικονόμου (1991:

¹¹⁸ Ο Ντίνας (1980: 324) έχει καταγράψει στη Σαμαρίνα το τοπωνύμιο *La Kälivã al Hrista al Bražitiku* (= Στην καλύβα του Χρίστου Μπραζιτίκου). Βλέπουμε λοιπόν ότι και στη συγκεκριμένη Βλαχόφωνη περιοχή υπάρχει επώνυμο αλλά και τοπωνύμιο παρεμφερές με το επώνυμο Μπραζιώτης.

¹¹⁹ Το συγκεκριμένο επώνυμο είναι κατά πάσα πιθανότητα αλβανικής προελεύσεως. Στην Αττική μάλιστα, που αποδεδειγμένα έχει εποικιστεί από Αρβανίτες, υπήρχε το τοπωνύμιο *Αδάμες*, νοτιοδυτικά του Μαρουσίου. Ο Φουρικής (1930: 112) υποστηρίζει πως η συγκεκριμένη θέση πήρε το όνομά της από το αλβανικό *dam* (πληθυντικός *dame* και *dãme*) που σημαίνει καλύβα, αγροικία φτωχή. Τα επώνυμα *Αδάμης* και *Αδάμος* υπάρχουν στην Αττική. Ο Στεργιόπουλος (1938: 161) αναφέρει στην επαρχία Κονίτσης το τοπωνύμιο *Πηγάδι του Αδάμου* (στ' Αδάμ' τ' Μπ'γάδ'), δεξ σχετικά και στη σελίδα 491.

¹²⁰ Ωστόσο κάποια άλλα επώνυμα κατοίκων των Βλαχόφωνων χωριών της περιοχής σχετίζονται με οικισμούς οι οποίοι βρίσκονται αρκετά πιο βόρεια και συγκεκριμένα στην κεντρική Αλβανία. Στο χωριό Στρογγυλοβούνι, για παράδειγμα, απαντάται το επώνυμο Κοσσόβας. Το επώνυμο *Kosova* απαντάται και στην Αλβανία. Το συγκεκριμένο επώνυμο σχετίζεται πιθανότατα με τον γεωγραφικό όρο Κόσοβο. Με την ονομασία *Κοσόβα* υπάρχει επίσης Αρβανιτοβλάχικη χειμερινή εγκατάσταση στα πεδινά της κεντρικής Αλβανίας, βορειοανατολικά του Φίερι και νοτιοανατολικά της Λούσνια

144-145) αναφέρει στο χωριό Φλαμπουράρι του Ανατολικού Ζαγορίου το τοπωνύμιο *Το μνήμα της Καραφέρως*, από το όνομα μιας μικρής Βλάχας κόρης του Καραφέρη, που πέθανε από βλογιά και θάφτηκε σ' εκείνο το μέρος. Επίσης ο ίδιος αναφέρει ότι στο χωριό Παλιοσέλι Κονίτσης υπάρχει τοπωνύμιο σε βρύση που έγινε με έξοδα του Καραφέρη. Το επώνυμο Καραφέρης απαντάται και στα Όχθια.¹²¹

Όλα τα παραπάνω θεωρούμε ότι ενισχύουν την άποψη για καταγωγή των Καραγκούνηδων από την ευρύτερη περιοχή (Πωγωνίου, Κονίτσης κ.λπ.). Ωστόσο υπάρχει η πιθανότητα οι Καραγκούνηδες να ήρθαν κατ' ευθείαν από την πρώτη κοιτίδα τους (την περιοχή της Πρεμέτης της Αλβανίας) χωρίς «μεταστάθμευση» στα προηγούμενα χωριά. Το γεγονός επομένως της κοινής παράδοσης των Καραγκούνηδων της Ακαρνανίας και των Βλάχων του Πωγωνίου και της Κονίτσης μπορεί να οφείλεται στο ότι έχουν κοινή καταγωγή από την ίδια περιοχή της Νότιας Αλβανίας. Το θέμα ωστόσο χρειάζεται περαιτέρω διερεύνηση.

(Κουκούδης, 2000, τόμος Β': 67). Η συγκεκριμένη εγκατάσταση απέχει πολύ από την περιοχή της Πρεμέτης, όπου όπως αναφέρθηκε ήταν το κέντρο των Αρβανιτόβλαχων και ειδικότερα των Καραγκούνηδων, και δείχνει κατά πάσα πιθανότητα μέχρι πού μπορεί να έφταναν οι εγκαταστάσεις των Καραγκούνηδων στην Αλβανική ενδοχώρα. Επίσης, ο Φαλλμεράυερ (1984: 104) έχει καταγράψει το τοπωνύμιο *Κόσοβα* στην περιοχή του Βόλγα της Ρωσίας καθώς και στη νότια Πελοπόννησο.

¹²¹ Οι συγκεκριμένες οικογένειες (δύο) έχουν εγκατασταθεί στο χωριό προερχόμενες από το *Παλιοσέλι* Ιωαννίνων σε μεταγενέστερη χρονική περίοδο σε σχέση με τους υπόλοιπους Βλάχους της περιοχής και τα μέλη τους ασχολούνταν στα παλιότερα χρόνια αποκλειστικά με το επάγγελμα του μωλανά. Η επιλογή ωστόσο του συγκεκριμένου χωριού από αυτούς δείχνει ότι υπήρχε κάποια σχέση με τους υπόλοιπους κατοίκους του ή έστω κάποια ανάμνηση της κοινής καταγωγής (δες σχετικά στα τοπωνύμια *Ύά Μόρα αμ Μυράϊτι/Ύά Μόρά'ά αμ Μυράϊτι* και *Ύά Μόρα αμ Νάσου Καράφέρη/Νάσου Μυράρι*). Ο Οικονόμου (ό.π.) τέλος ετυμολογεί το επώνυμο Καραφέρης από το τούρκικο όνομα της Βέροιας: Καραβέροια-Καραφέρια (= Μαύρη Βέροια). Η ονομασία αυτή σύμφωνα με τον ίδιο δόθηκε στην πόλη από τους Τούρκους, γιατί ταλαιπωρήθηκαν πολύ για την κατάληψή της το 1432.

Κεφάλαιο τρίτο

3. Η Βλάχικη γλώσσα

Με τον όρο Βλάχικη γλώσσα γίνεται αναφορά στο σύνολο των ιδιωμάτων της νεολατινικής, η οποία μιλιέται στην Ελλάδα αλλά και στον ευρύτερο Βαλκανικό χώρο από τους Βλάχους. Η Βλάχικη γλώσσα επομένως είναι μια λατινογενής γλώσσα. Με τον όρο λατινογενείς γλώσσες χαρακτηρίζονται όλες οι γλώσσες οι οποίες προήλθαν σε διάφορες ιστορικές περιόδους από τη δημώδη λατινική, όπως - μεταξύ των άλλων- η ιταλική, η γαλλική, η ισπανική, η πορτογαλική, η βαλκανική λατινική κ.ά.¹²² (Μαλαβάκης, χ.χ.: 15). Επίσης, οι παραπάνω γλώσσες ονομάζονται και ρωμανικές (Σελλά-Μάζη, 2006: 176), δηλαδή γλώσσες που προήλθαν από τη δημώδη λατινική και την ανάμιξη των κατά τόπους μητρικών γλωσσών, μετά τη διάλυση του ρωμαϊκού κράτους (Κεραμόπουλλος [1939] 2000: 66). Αυτό είχε ως συνέπεια να εμφανιστούν πολλές ρωμανικές γλώσσες, ανάλογα με τις κατά τόπους γλώσσες με τις οποίες ήρθε σε επαφή η λατινική.

Οι ρωμανικές γλώσσες, που λέγονται και νεολατινικές, διαιρούνται σε τέσσερις υποομάδες (Tagliavini, 1964: 298): α) την ιταλο-ρωμανική, η οποία περιλαμβάνει τη δαλματική, την ιταλική, τη σαρδική και τη ραιτορρωμανική, β) τη γαλλο-ρωμανική, που περιλαμβάνει τη γαλλο-προβηγκιανή, τη προβηγκιανή (και γασκονική) και την καταλανική, γ) την ιβηρο-ρωμανική η οποία περιλαμβάνει την ισπανική και την πορτογαλική και δ) τη βαλκανο-ρωμανική ή ανατολικές ρωμανικές γλώσσες ή αλλιώς βαλκανικές.¹²³ Η βαλκανική λατινική (*latinum balcanicum*), η οποία

¹²² Η δημώδης λατινική ήταν η γλώσσα που μιλούσαν οι στρατιώτες, οι άποικοι και οι σκλάβοι της άλλοτε ρωμαϊκής αυτοκρατορίας. Η γλώσσα αυτή διέφερε από τα κλασικά λατινικά της Ρώμης και των λογίων. Η δημώδης λατινική επεκτεινόταν από την Ιβηρική χερσόνησο ως τις δυτικές ακτές της Μαύρης Θάλασσας. Τηρουμένων των αναλογιών, ήταν ό,τι η κοινή ελληνική (ελληνιστική) σε σχέση με την κλασική ελληνική γλώσσα (αττική διάλεκτο). Μπορούμε, μάλιστα, να βρούμε πολλά κοινά στοιχεία στην εξέλιξη της αττικής διαλέκτου σε ελληνιστική με την αντίστοιχη εξέλιξη της κλασικής λατινικής σε δημώδη. Και οι δύο υιοθετήθηκαν ως γλώσσες διπλωματίας και διοίκησης από δύο μεγάλες αυτοκρατορίες. Η πρώτη από την αυτοκρατορία του Μ. Αλεξάνδρου και τους επιγόνους του και η δεύτερη από τη ρωμαϊκή αυτοκρατορία. Σημαντικές χρονολογίες για την καθεμία γλώσσα και τη μετεξέλιξή τους σε παγκόσμιο όργανο επικοινωνίας (*lingua franca*) ήταν για την ελληνική η υιοθέτησή της στα μέσα περίπου του 4^{ου} αιώνα π.Χ. από τον Φίλιππο Β', βασιλιά του μακεδονικού κράτους και πατέρα του Μ. Αλεξάνδρου και για τη λατινική η χορήγηση του δικαιώματος του ρωμαίου πολίτη το 212 μ.Χ από τον Καρακάλα με το περίφημο διάταγμά του (Αλεξίου, χ.χ.: 275). Η λατινική, όμως, είχε από πριν υιοθετηθεί από πολλούς λαούς που είχαν υποταχθεί στους Ρωμαίους, όπως για παράδειγμα από τους Δάκες (τέλη 1^{ου} – αρχές 2^{ου} μ.Χ. αιώνα) (Αλεξίου, χ.χ.: 270).

¹²³ Οι γλώσσες που περιλαμβάνονται σε αυτή την ομάδα έχουν κάποια κοινά χαρακτηριστικά τα οποία τις διαφοροποιούν από τις άλλες ρωμανικές γλώσσες. Τα πιο αξιοσημείωτα από αυτά είναι κάποια γραμματικά χαρακτηριστικά που μοιράζονται οι γλώσσες του λεγόμενου βαλκανικού γλωσσικού δεσμού, όπως και κάποιες σημασιολογικές ιδιαιτερότητες. Επίσης, οι γλώσσες αυτής της ομάδας

αναπτύχθηκε στην νοτιοανατολική Ευρώπη από την ανατολική ποικιλία της δημόδους λατινικής, σύμφωνα με τους ειδικούς (Tagliavini, 1964: 300 και Κατσάνης, 1998: 43) χωρίζεται σε τέσσερις υποδιαιρέσεις:¹²⁴ α) τη δακορουμανική από την οποία προήλθε η ρουμανική,¹²⁵ β) την ιστορουμανική,¹²⁶ γ) τη μεγλενίτικη ή μεγλενορουμάνικη¹²⁷ και δ) τη Βλάχικη ή αρωμουλική. Οι δύο πρώτες υποστηρίζεται ότι αναπτύχθηκαν στον άξονα του Δούναβη (Ιστρος ήταν η αρχαία ονομασία του Δούναβη) ενώ οι δύο τελευταίες στον άξονα της Εγνατίας οδού.¹²⁸ Στο σημείο αυτό χρήσιμο θα ήταν να παρουσιάσουμε ένα σχεδιάγραμμα σχετικά με την καταγωγή και την κατάταξη των περισσότερων ευρωπαϊκών (ινδοευρωπαϊκών) γλωσσών.¹²⁹

περιλαμβάνουν ένα παλαιοβαλκανικό υπόστρωμα, που το μοιράζονται με την αλβανική (η οποία θεωρείται δακικής προέλευσης) σλαβικά δάνεια, αλλά και δάνεια από την ουγγρική (ρουμάνικη, ιστορουμάνικη).

¹²⁴ Σύμφωνα με την παραπάνω διαίρεση η Βλάχικη δεν προέρχεται από τη ρουμανική γλώσσα, δηλαδή, δεν υφίσταται σχέση «θυγατέρας» και «μητέρας» γλώσσας, αλλά και οι δύο προέρχονται από την ίδια «μητέρα», τη βαλκανική λατινική, άρα υφίσταται μόνο σχέση «αδερφική». Με το τελευταίο διαφωνούν πολλοί γλωσσολόγοι, κυρίως ρουμανικής καταγωγής.

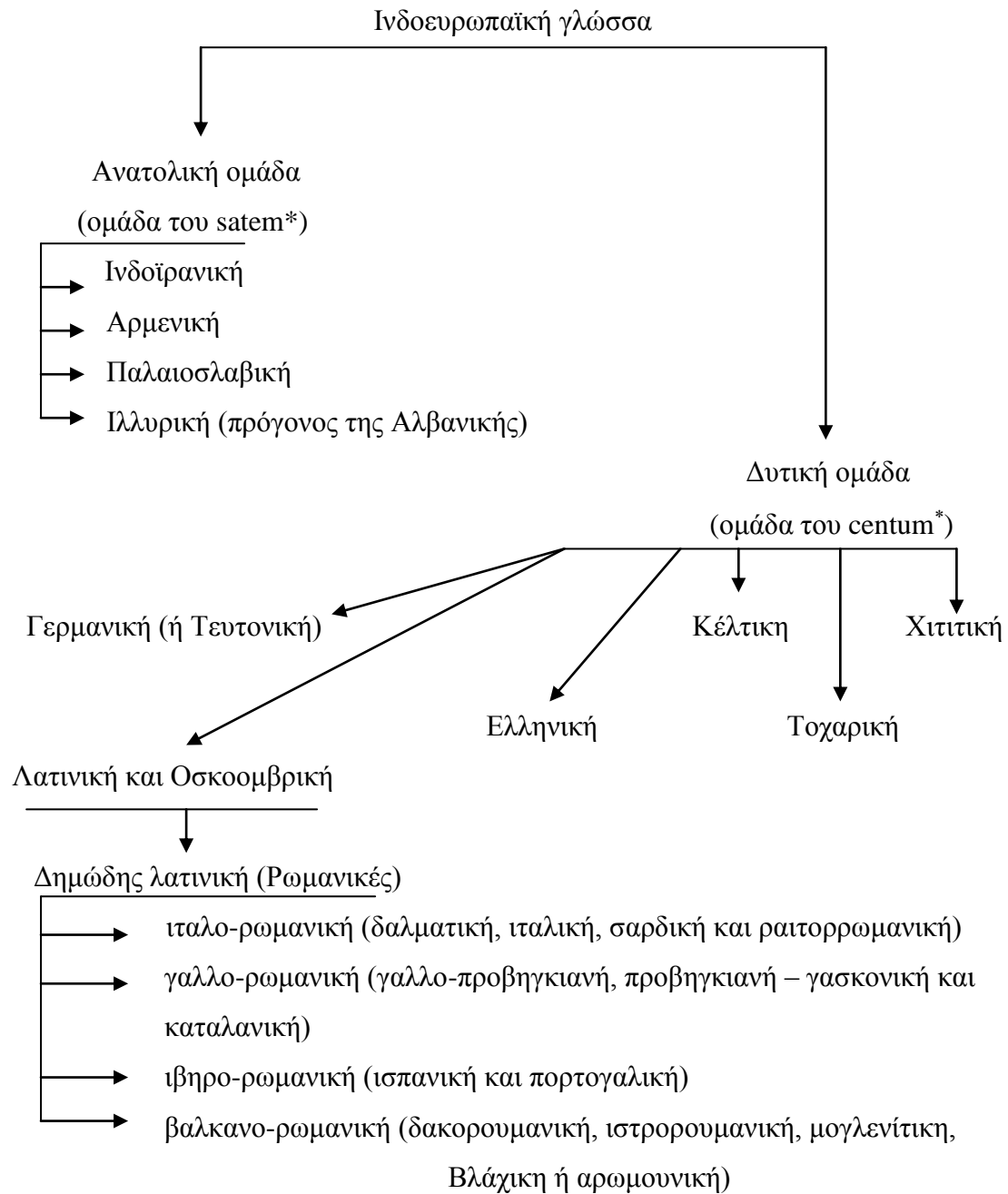
¹²⁵ Στην πρώην Σοβιετική Ένωση υιοθετήθηκε επίσημα η Μολδαβική γλώσσα για πολιτικούς λόγους, για να διακρίνονται το μολδαβικό και το ρουμανικό έθνος, αν και οι γλώσσες τους δεν έχουν ουσιαστικές διαφορές.

¹²⁶ Η ιστορουμάνικη μιλιέται από ελάχιστους πλέον ομιλητές στη χερσόνησο της Ιστρίας της Κροατίας (KEMO, 2001: 71).

¹²⁷ Η μεγλενίτικη ή μεγλενορουμάνικη ομιλείται από πολύ λίγους ομιλητές στην πεδιάδα των Μεγλενών ή Μογλενών στην επαρχία Αλμωπίας, στα σύνορα της Ελλάδας με την πΓΔΜ (KEMO, 2001: 71).

¹²⁸ Για περισσότερα στοιχεία σχετικά με τα τέσσερα βαλκανικά ιδιώματα της λατινικής, δεξ Κοντοσόπουλου, 1998: 571-574.

¹²⁹ Το σχεδιάγραμμα στηρίζεται σε γενικές γραμμές στο βιβλίο του καθηγητή Χρυσή Πελεκίδη (1988) Αρχαία Ελληνική ιστορία. Από την προϊστορική εποχή ως τις παραμονές των Περσικών πολέμων, Γιάννινα, εκδόσεις Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, σελ. 48-53.

Πολλοί γλωσσολόγοι όμως, κυρίως Ρουμάνοι (Μαλαβάκης, χ.χ.: 15), υποστηρίζουν ότι η Βλάχικη γλώσσα και τα άλλα βαλκανικά λατινικά ιδιώματα προέρχονται από τη δακορουμανική γλώσσα ή πρωτορουμανική ή κοινή ρουμανική “primitive roumaine”, μετά από διάσπαση. Η διάσπαση, σύμφωνα με τους ίδιους, οφειλόταν στην εισβολή των Σλάβων στη βαλκανική χερσόνησο και τη μετανάστευση διαφόρων λαών προς το νότο (Κατσάνης, 1998: 45), μεταξύ των

* Από τη λέξη εκατό (αρχαία ιρανικά satem, λατινικά centum, δες σχετικά Liddell & Scott, τόμος II, χ.χ.: 50).

οποίων και των Βλάχων.¹³⁰ Δίνουν λοιπόν έτσι την πρωτοπορία στη ρουμανική γλώσσα έναντι των άλλων νεολατινικών γλωσσών της Βαλκανικής, αφήνοντας να εννοηθεί και γενετική (φυλετική) συγγένεια μεταξύ ρουμάνων και Βλάχων. Γι' αυτό αρκετοί (Κατσάνης, 1998: 46) υποστηρίζουν ότι αντί του όρου πρωτορουμανική σωστότεροι είναι οι όροι πρωτορωμανική ή βαλκανική ρωμανική.

Σχέση εξάρτησης μεταξύ δακορουμανικής και Βλάχικης (Αρωμουνικής) «βλέπει» και ο Λαζάρου (1976: 137)¹³¹ ο οποίος συγκεκριμένα υποστηρίζει ότι η ανεξαρτητοποίηση της Βλάχικης από τη δακορουμανική είχε συντελεστεί ήδη από τον 5^ο μ.Χ. αιώνα κι ότι ολοκληρώθηκε η διάσπασή τους στους δύο επόμενους αιώνες, κατά τους οποίους σημειώθηκαν αλλαγές στη μορφολογία και στο λεξιλόγιο.¹³² Οι τελευταίες αλλαγές συντελέστηκαν κάτω από την επίδραση της ελληνικής γλώσσας αλλά και των άλλων βαλκανικών γλωσσών (σλαβικής, βουλγαρικής κ.λπ.). Αν ισχύει το τελευταίο, δηλαδή ότι η ανεξαρτητοποίηση της Βλάχικης από τη δακορουμανική έγινε έστω τον 5^ο μ.Χ. αιώνα, τότε η Βλάχικη γλώσσα ήταν ήδη ολοκληρωμένη, πριν την επαφή της με την ελληνική. Άρα δεν μπορούμε να μιλάμε για δημιουργία της Βλάχικης στον Ελλαδικό χώρο, κατά την περίοδο της ρωμαιοκρατίας ούτε για εκλατινισμό ελληνικών πληθυσμών.

Όμως, ακόμη και αν προέρχεται η Βλάχικη από την πρωτορουμανική γλώσσα, είναι πολύ δύσκολο να πούμε ότι η πρώτη είναι διάλεκτος της δεύτερης. Αυτό συμβαίνει όχι για καθαρά γλωσσολογικούς λόγους, αλλά για άλλους λόγους (πολιτικούς, εθνικιστικούς κ.λπ.). Η διάκριση λοιπόν μεταξύ διαλέκτων και γλωσσών είναι πολύ δύσκολο να γίνει με γλωσσολογικά κριτήρια μόνο. Το κριτήριο που συνήθως χρησιμοποιείται είναι αυτό της αμοιβαίας κατανόησης, το οποίο όμως πολλές φορές είναι προβληματικό, μιας και υπάρχουν περιπτώσεις όπου σαφώς δεν ισχύει. Για παράδειγμα, τα ποντιακά και τα κατωιταλιώτικα θεωρούνται διάλεκτοι της ελληνικής, αν και δεν ισχύει ο όρος της αμοιβαίας κατανόησης των ομιλητών τους με τους ομιλητές της νέας ελληνικής. Επίσης, ενώ οι ομιλητές των σκανδιναβικών γλωσσών (δανικών, νορβηγικών, σουηδικών) κατανοούνται αρκετά καλά μεταξύ τους, εν τούτοις μιλάνε για ξεχωριστές γλώσσες και όχι για διαλέκτους

¹³⁰ Δηλαδή υποστηρίζουν ότι υπάρχει σχέση μητρική μεταξύ των δύο γλωσσών με ό,τι αυτό συνεπάγεται για την καταγωγή των Βλάχων.

¹³¹ Παρά το γεγονός ότι δεν υποστηρίζει φυλετική συγγένεια μεταξύ Βλάχων και Ρουμάνων.

¹³² Περισσότερα για τις έρευνες σχετικά με το καθορισμό του χρόνου διάσπασης της γλωσσικής ενότητας των Βλαχόφωνων δεξ στο Λαζάρου (1976: 131-137).

(Αρχάκης & Κονδύλη, 2004: 60).¹³³ Γλώσσα, σύμφωνα με την εύστοχη διατύπωση του Max Weinreich, είναι μια διάλεκτος με στρατό και στόλο, ενώ, σύμφωνα με τον Calvet, η διάλεκτος δεν είναι παρά μια ηττημένη γλώσσα (Αρχάκης & Κονδύλη, 2004: 63). Άρα το θέμα της διάκρισης γλώσσας και διαλέκτου είναι και πολιτικό.

Οι μειονοτικές γλώσσες, επίσης, σε σχέση με τις γειτονικές τους γλώσσες, διακρίνονται σε «γλώσσες σύγκλισης» και «γλώσσες απόκλισης». Σύμφωνα με τη Σελλά-Μάζη (2006: 170) γλώσσες απόκλισης (Abstand) είναι εκείνες που δικαιωματικά θεωρούνται «γλώσσες» και όχι διάλεκτοι, χάρις στα πολύ διαφορετικά χαρακτηριστικά που διαθέτουν σε σχέση με τις άλλες γλώσσες π.χ. τα Βάσκινα σε σχέση με την ισπανική και τη γαλλική. Γλώσσες σύγκλισης (Ausbau) θεωρούνται οι γλωσσικές ποικιλίες οι οποίες χαρακτηρίζονται από το καθεστώς της «γλώσσας», μάλλον, παρά της διαλέκτου, όχι για τα ιδιαίτερα γλωσσικά τους χαρακτηριστικά, αλλά για συγκεκριμένα κοινωνικά, πολιτιστικά ή και πολιτικά χαρακτηριστικά. Τα τελευταία πολλές φορές συνέχονται και με τις έννοιες «αυτονομία» και «τυποποίηση». Σε αυτή την κατηγορία υπάγονται, όπως ήδη αναφέραμε, οι σκανδιναβικές γλώσσες.

Κατά τον ίδιο τρόπο λοιπόν και η Βλάχικη γλώσσα ακόμη και αν αποτέλεσε, σε κάποια χρονική περίοδο διάλεκτο της πρωτορουμανικής, αν και υπάρχει κάποια αμοιβαία κατανόηση μεταξύ των ομιλητών των δύο γλωσσών, εν τούτοις σήμερα θεωρείται από πολλούς (μεταξύ των οποίων και από ομιλητές της) ξεχωριστή γλώσσα, λόγω των πολλών αιώνων ξεχωριστής πορείας και των διαφοροποιήσεων που υπέστησαν, αλλά κυρίως λόγω της επιθυμίας των ομιλητών της Βλάχικης γλώσσας, δηλαδή για κοινωνικούς, πολιτιστικούς και πολιτικούς λόγους.¹³⁴ Το γεγονός αυτό είναι σύνηθες στη γλωσσολογία. Υπάρχουν ομιλητές διαλέκτων, όπως έχουμε αναφέρει, οι οποίοι πολύ συχνά, όχι για λόγους γλωσσολογικούς αλλά πολιτικής ομοιογένειας, πιστεύουν ή αναγκάζονται να πιστέψουν ότι η διάλεκτός τους είναι αυτόνομη (autonomous) ή ετερόνομη (heteronomous) ως προς μια συγκεκριμένη γλώσσα κι όχι ως προς μια άλλη (Αρχάκης & Κονδύλη, 2004: 62).

¹³³ Αυτό συμβαίνει για πολιτικούς λόγους, διότι, για παράδειγμα, η Νορβηγία υπήρξε έως το 1905 υποτελής στους Δανούς και η γλώσσα της Νορβηγίας ήταν η δανική. Μετά την αναγνώριση της Νορβηγίας ως ανεξάρτητου κράτους, κάποια από τις νορβηγικές διαλέκτους αναπτύχθηκε σε νορβηγική αυτόνομη γλώσσα (Αρχάκης & Κονδύλη, 2004: 62). Θέλησαν και τα κατάφεραν με αυτόν τον τρόπο οι Νορβηγοί να δημιουργήσουν μια ξεχωριστή γλώσσα από τη δανική, αν και η βάση της είναι η τελευταία. Το ίδιο έχει συμβεί και με τα κράτη της πρώην Γιουγκοσλαβίας.

¹³⁴ Φυσικά, η Βλάχικη γλώσσα αποτελεί γλώσσα απόκλισης σε σχέση με την ελληνική και όχι διάλεκτο της τελευταίας.

Αυτό έχει συμβεί και με τους Βλάχους, ιδιαίτερα με τους περισσότερους ειδικούς, όσον αφορά τη Βλάχικη γλώσσα στην Ελλάδα, που όπως θα δούμε στη συνέχεια, θεωρούν τη Βλάχικη πιο κοντινή στην ελληνική, παρά στη ρουμανική γλώσσα.

3.1. Η Βλάχικη γλώσσα στην Ελλάδα και την Ακαρνανία

Η Βλάχικη γλώσσα μιλήθηκε (και μιλιέται έως έναν βαθμό μέχρι σήμερα) από μεγάλους πληθυσμούς στον βαλκανικό χώρο. Η γλώσσα αυτή είναι «σκορπισμένη», ακολουθώντας τη μοίρα των ομιλητών της, από τα βορειότερα σημεία της βαλκανικής χερσονήσου (εκατέρωθεν του κάτω Δούναβη) έως τα νοτιότερα. Όσον αφορά τα νοτιότερα σημεία εξάπλωσης της γλώσσας στη βαλκανική, αυτά σε παλιότερες εποχές εντοπίζονταν μέχρι την Πελοπόννησο (Weigand, 2001, τόμος Α': 231). Βλαχοχώρια ακόμη υπήρχαν μέχρι και τον 19^ο μ.Χ. αιώνα στην αρχαία περιοχή της Δωρίδος, στους Δελφούς στον Παρνασσό, ακόμη και στην Αττική (Φαλλμεράνερ, 1984: 92). Σύμφωνα επίσης με τον περιηγητή Rouqueville (Πουκεβίλ, 1995: 326), η γεωγραφική διασπορά των βλάχικων οικισμών του ελλαδικού χώρου δεν περιοριζόταν μόνο σε Ήπειρο και Μακεδονία, αλλά έφτανε ακόμη και ως την Πελοπόννησο, την Ανατολική Στερεά Ελλάδα (Βοιωτία, Αττική) κ.α. (Εξαρχος, 2001, τόμος Α': 137).

Σήμερα στον ελλαδικό χώρο εντοπίζεται η συγκεκριμένη γλωσσική ομάδα κυρίως εκατέρωθεν της βόρειας Πίνδου (Ήπειρος, Δυτική Μακεδονία, Θεσσαλία κ.α.). Το νοτιότερο σημείο εξάπλωσης όμως της Βλάχικης γλώσσας στην Ελλάδα είναι στην περιοχή της Ακαρνανίας.

3.2. Τα ιδιώματα της Βλάχικης Γλώσσας

Μέχρι σήμερα δεν έχουν μελετηθεί ικανοποιητικά τα ιδιώματα (παραλλαγές) της Βλάχικης γλώσσας στον ελλαδικό χώρο ούτως ώστε να μπορούμε να σχηματίσουμε μια συνολική εικόνα για τη συγκεκριμένη γλώσσα. Αυτό μπορεί να γίνει μόνο με τη μελέτη των κατά τόπους ιδιωμάτων και τη δημιουργία κατόπιν του διασυστήματος της Βλάχικης γλώσσας. Προς αυτή την κατεύθυνση κινείται η συγκεκριμένη εργασία, όσον αφορά φυσικά τη μελέτη του ιδιώματος της Ακαρνανίας.

Σύμφωνα με τους ειδικούς ερευνητές, οι ομιλητές της Βλάχικης γλώσσας διαιρούνται βασικά σε δύο μεγάλες διαλεκτικές ομάδες: τη βόρεια και τη νότια (Κατσάνη, 1977: 24-25· Μπουσμπούκη, 1982: 28· Ντίνας, 1986: 2· Κατσάνης, 1990:

26.) Το ιδίωμα της κάθε μίας από αυτές τις ομάδες περιλαμβάνει κάποια διακριτικά γνωρίσματα που το διαφοροποιούν από το ιδίωμα της άλλης και συντελούν έτσι στη δημιουργία των ισόγλωσσων της συγκεκριμένης γλώσσας. Ο Capidan (1932: 194) αναφέρει τα παρακάτω χαρακτηριστικά γνωρίσματα για την καθεμιά διαλεκτική ομάδα:

1. Σίγηση ή συγκοπή ή αποκοπή των άτονων φωνηέντων. Το φαινόμενο αυτό χαρακτηρίζει όλα τα ιδιώματα της Βλάχικης γλώσσας (βόρεια και νότια) είναι όμως εντονότερο στα νότια ιδιώματα, π.χ. η λέξη *muṣḗtã* (= όμορφη) απαντάται στα νότια ιδιώματα ως *mṣãtã*, το ρήμα *mîcũ* (= τρώω) στα νότια ιδιώματα απαντάται στο πρώτο πληθυντικό πρόσωπο ως *mcãmũ* ή *mãcãmũ* (= τρώμε) ενώ στα βόρεια απαντάται ως *mucãmũ* κ.λπ. Το ιδίωμα της Ακαρνανίας ωστόσο, αν και ανήκει στα βόρεια εμφανίζει το συγκεκριμένο φαινόμενο σε μεγαλύτερη έκταση, προφανώς λόγω της επίδρασης του ελληνικού βορειοδυτικού ιδιώματος της Ακαρνανίας με το οποίο βρίσκεται σε άμεση επαφή εδώ και αιώνες. Το φαινόμενο της αποκοπής εμφανίζεται και στην ελληνική γλώσσα, εκεί ωστόσο έχει μεγαλύτερη έκταση στα βόρεια ιδιώματα και όχι στα νότια, όπως συμβαίνει με τη Βλάχικη γλώσσα.

2. Η τροπή του τελικού /e/ σε [i]. Το φαινόμενο αυτό, αν και χαρακτηρίζει τη Βλάχικη γλώσσα στο σύνολό της, στα νότια ιδιώματα απαντάται σε πολύ μεγαλύτερη έκταση απ' ό,τι στα βόρεια στα οποία συνήθως διατηρείται το /e/. Ωστόσο στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας, αν και ανήκει στα βόρεια, το φαινόμενο αυτό απαντάται σε μεγαλύτερη έκταση σε σχέση με τα υπόλοιπα βόρεια ιδιώματα. Προφανώς αυτό συμβαίνει λόγω της επίδρασης του ελληνικού βορειοδυτικού ιδιώματος της Ακαρνανίας με το οποίο βρίσκεται σε άμεση επαφή μετά τη μόνιμη εγκατάσταση των Βλαχόφωνων στην περιοχή της Ακαρνανίας από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα, αλλά και νωρίτερα κατά την περίοδο των εποχικών μετακινήσεων των Καραγκούνηδων (ξεχειμωνιάσματος).

3. Τα σύμφωνα /c/, /p/ και /t/ ηχηροποιούνται στα νότια ιδιώματα μετά από τα έρρινα σύμφωνα /m/ και /n/, ενώ στα βόρεια παραμένουν άηχα. Για παράδειγμα στα βόρεια ιδιώματα έχουμε τη λέξη *cãptũ* (= τραγουδώ) ενώ στα νότια η ίδια λέξη απαντάται ως *cîndu*. Η λέξη κάμπος στα βόρεια ιδιώματα απαντάται ως *cãmpũ*, ενώ στα νότια απαντάται ως *cîmbu*. Το ρήμα ιπεύω/καβαλικεύω στα βόρεια ιδιώματα απαντάται ως *ncãlicũ*, ενώ στα νότια απαντάται ως *ngãlicũ* κ.λπ.

4. Ο σχηματισμός του μέλλοντα παρουσιάζει διαφοροποιήσεις στα βόρεια και στα νότια ιδιώματα. Συγκεκριμένα στα νότια ιδιώματα ο μέλλοντας σχηματίζεται με το μόριο *va/vaḯ* (= θα) και την οριστική ενεστώτα π.χ. *va/vaḯ fúgḯ* (= θα φύγω). Αντίθετα ο ίδιος χρόνος στα βόρεια ιδιώματα σχηματίζεται με τον αρχαιότερο τύπο *va s' fúgḯ* (= θε να φύγω). Ωστόσο στο ιδίωμα της Ακαρνανίας έχουμε περαιτέρω διαφοροποίηση τόσο από το νότια ιδιώματα όσο και από τα υπόλοιπα βόρεια ιδιώματα. Έτσι ο μέλλοντας σχηματίζεται με τον με τον τύπο *u s' fúgḯ* (= θε να φύγω) κ.λπ.

5. Το βοηθητικό ρήμα *éscḯ* (= είμαι, υπάρχω) στα νότια ιδιώματα της Βλάχικης γλώσσας και συγκεκριμένα στο πρώτο και το δεύτερο ενικό πρόσωπο απαντάται ως *himḯ/hiḯ* και *hiḯ* αντίστοιχα, ενώ στα βόρεια ιδιώματα οι ίδιοι τύποι απαντώνται ως *éscḯ* και *ésti* αντίστοιχα. Στο ιδίωμα της Ακαρνανίας ωστόσο έχουμε περαιτέρω διαφοροποίηση τόσο από το νότια ιδιώματα όσο και από τα υπόλοιπα βόρεια ιδιώματα κι έτσι το πρώτο ενικό πρόσωπο του ίδιου ρήματος απαντάται μερικές φορές ως *éstḯ* (με τροπή του /c/ σε /t/).

6. Η ερωτηματική και αναφορική αντωνυμία *ποιος/τι* απαντάται στα βόρεια ιδιώματα ως *tṣi*, ενώ στα νότια ως *tse*. Το φαινόμενο αυτό έρχεται σε αντίθεση με τη γενικότερη τάση που αναφέρθηκε προηγουμένως (περίπτωση 2), σύμφωνα με την οποία στα νότια ιδιώματα το /e/ εξασθενεί και τρέπεται σε [i], ενώ στα βόρεια διατηρείται. Στο συγκεκριμένο παράδειγμα λοιπόν συμβαίνει ακριβώς το αντίθετο.

7. Το ίδιο φωνολογικό φαινόμενο με το προηγούμενο παρατηρείται και με το αρσενικό και ουδέτερο της δεικτικής αντωνυμίας *αυτός, αυτό*. Η συγκεκριμένη αντωνυμία απαντάται στα νότια ιδιώματα ως *aéstḯ*, ενώ στα βόρεια ως *aístḯ*.

8. Ένα ακόμη φωνολογικό φαινόμενο που διαφοροποιεί τα βόρεια από τα νότια ιδιώματα είναι η προφορά του φωνήματος /r/. Το /r/ στα βόρεια ιδιώματα και ιδιαίτερα στο Φρασαριώτικο (μέρος του οποίου είναι και το ιδίωμα της Ακαρνανίας) προφέρεται πολλές φορές πιο έντονα (παλλόμενα) κι εκτεταμένα (μακρά). Κάποιοι συμβολίζουν το φώνημα αυτό με δύο (rr) στη σειρά ή με το r και μια παύλα (-) από πάνω για να δείξουν ακριβώς αυτή τη διαφορά στην προφορά (Weigand, 2004: τόμος Β': 188-189 και Λαζάρου, 1976: 174). Όσον αφορά το συγκεκριμένο φώνημα του Φρασαριώτικου ιδιώματος, η Caragiu-Marioțeanu (1968: 48) κάνει λόγο για /r/ *grasseyée* (= παχύ). Προφανώς ο συγκεκριμένος φθόγγος στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας έχει επηρεαστεί από την αλβανική

γλώσσα, με την οποία έχει έρθει σε επαφή, όπου απαντάται τόσο ο φθόγγος /r/ (= ρ) όσο και ο φθόγγος /r/ (= ρ παχύ//Ομάδα καθηγητών της αλβανικής γλώσσας, 2006: 9), π.χ. ar/ë [άρ/ε] (= αγρός, χωράφι) και arr/ë [άρρ/ε] (= καρδιά) (Ομάδα καθηγητών της αλβανικής γλώσσας, 2006: 34 και 38). Αλβανική επίδραση για το συγκεκριμένο φαινόμενο έχει υποστηρίζει και ο Weigand (ό.π.), ο οποίος μάλιστα αναφέρει ότι το /r/ με τον έντονο κραδασμό παρατηρείται στο ιδίωμα της Ακαρνανίας κυρίως στο εσωτερικό των λέξεων και ειδικότερα, όταν αυτό βρίσκεται ανάμεσα από δύο φωνήεντα, π.χ. arrósũ (= κόκκινος), árrĩ (= έχει) κ.λπ. Ενώ, σύμφωνα με τον ίδιο, δεν παρατηρείται όταν βρίσκεται δίπλα σε σύμφωνο, π.χ. trécũ (= περνώ) κ.λπ. Ο «κανόνας» αυτός του Weigand ισχύει σε γενικές γραμμές, ωστόσο η έντονη προφορά του /r/ παρατηρείται και σε άλλες θέσεις, όπως στην αρχή μιας λέξης, π.χ. Rrëhja (= ο Ψωριάρης), Rrimënj (= Ριμένος//Καραγκούνης)/Rrimëhĩ (= Ριμένοι//Καραγκούνηδες), καθώς και μεταξύ σύμφωνου και φωνήεντος, π.χ. La Trrárm atsém réu (=Στη Ρεματιά αυτή/εκείνη την άσχημη, την απότομη//τοπωνύμιο στην περιφέρεια Γουριωτίσσης) κ.λπ.

9. Η χρήση του προθετικού /a-/ στις δύο διαλεκτικές ομάδες της Βλάχικης γλώσσας μαρτυρεί μία ακόμη φωνολογική διαφορά μεταξύ τους. Στη νότια διαλεκτική ομάδα έχουμε συχνότερη εμφάνιση του προθετικού /a-/ απ' ό,τι έχουμε στη βόρεια ομάδα. Αυτό φαίνεται καθαρά ακόμη και από την ονομασία που έχει για τη γλώσσα της η κάθε διαλεκτική ομάδα. Οι ομιλητές της νότιας ομάδας αποκαλούν τη γλώσσα τους ως armãneáshti (= Αρουμούνικα) ενώ της βόρειας ομάδας ως rrãmãneshti (= ρουμούνικα). Οι Βλάχοι της Ακαρνανίας μάλιστα την αποκαλούν ως rriminëštĩ (κατόπιν κώφωσης) και οι ίδιοι αυτοαποκαλούνται ως Rrimënj (ένας)/Rrimëhĩ (πολλοί). Οι Βλάχοι της νότιας διαλεκτικής ομάδας αντίθετα αυτοαποκαλούνται ως Armihĩ (Εξαρχος, 2001, τόμος Α': 378).¹³⁵

10. Άλλη διαφορά μεταξύ των δύο διαλεκτικών ομάδων είναι η συναίρεση των δίφθογγων /ea/ και /ða/ οι οποίοι απαντώνται πολύ συχνά στη νότια διαλεκτική ομάδα, ενώ απαντώνται σπάνια ή καθόλου στα ιδιώματα της βόρειας διαλεκτικής ομάδας (ιδιαίτερα στο ιδίωμα της Ακαρνανίας). Έτσι η λέξη xðarã (= χωριό) των νότιων ιδιωμάτων απαντάται στα βόρεια ως xóã. Κάποιες φορές ωστόσο απαντάται στο ιδίωμα της Ακαρνανίας και ως xðarã, γεγονός που δείχνει ότι το φαινόμενο βρίσκεται σε εξέλιξη. Το θηλυκό ενικού της κτητικής αντωνυμίας για

¹³⁵ Για περισσότερες πληροφορίες δες στη σημείωση 103.

πολλούς κτήτορες απαντάται στα νότια ιδιώματα ως *anuastră/noastra*, ενώ στα βόρεια ιδιώματα απαντάται ως *apósta* (χωρίς /r/).

11. Επίσης στα βόρεια ιδιώματα έχουμε απλοποίηση διάφορων συμφωνικών συμπλεγμάτων (π.χ. /rɫ/, /rɱ/, /str/ κ.λπ.) ενώ στα νότια ιδιώματα τα συμφωνικά συμπλέγματα προφέρονται κανονικά. Έτσι η λέξη *fițórlu* (= το παιδί) στα βόρεια ιδιώματα προφέρεται ως *fițóru*, το ουσιαστικό *grânu/gârnu* (= σιτάρι) στα βόρεια ιδιώματα τρέπεται σε *găru*, η αντωνυμία *noastra*, όπως ήδη αναφέραμε, στα βόρεια ιδιώματα απαντάται ως *apósta* κ.λπ. Πλήρης σειρά των συγκεκριμένων φωνολογικών φαινομένων υπάρχει στο κεφάλαιο όπου εξετάζονται αναλυτικά τα φαινόμενα αυτά σχετικά με το ιδίωμα της Ακαρνανίας.

Η ρουμάνα γλωσσολόγος Caragiu-Marioțeanu (1968: 264) διαιρεί τα Βλάχικα ιδιώματα σε δύο τύπους: Στον τύπο A (Αρωμουνική), ο οποίος ουσιαστικά συμπίπτει με τα νότια ιδιώματα, και στον τύπο F (Φρασαριώτικη), που συμπίπτει με τα βόρεια ιδιώματα. Τα κύρια χαρακτηριστικά γνωρίσματα, σύμφωνα με την ίδια, τα οποία διαφοροποιούν τους δύο παραπάνω τύπους είναι: α) Η απουσία από τα ιδιώματα του τύπου F του φωνήματος /i/, το οποίο υπάρχει στα ιδιώματα του τύπου A, που εμφανίζουν πλήρη την κεντρική σειρά των φωνηέντων (δες σχετικά στο τρίγωνο φωνηέντων στο κεφάλαιο 1.2. του δεύτερου μέρους), β) Η απουσία κώφωσης στα ιδιώματα του τύπου F, στα οποία υπάρχει ταυτότητα του τονισμένου και του άτονου φωνηεντικού συστήματος, ενώ τα ιδιώματα τύπου A διαφοροποιούν το φωνηεντικό τρίγωνο σε θέση άτονη και τονισμένη και γ) Η εμφάνιση στα ιδιώματα τύπου F τελικής συλλαβής σε -x (ασυλλαβικής) τόσο μετά από απλά σύμφωνα όσο και μετά από δίψηφο συμφωνικό σύμπλεγμα. Αντίθετα στα ιδιώματα τύπου A η τελική συλλαβή -u μετά από δίψηφο συμφωνικό σύμπλεγμα είναι συλλαβική, π.χ. *albu/álbu* (= άσπρος, λευκός), *aspargu/aspárgu* (= χαλάω, καταστρέφω, διακορεύω) κ.λπ.

Στη βόρεια διαλεκτική ομάδα (ομάδα F) ανήκουν τα ιδιώματα που μιλιούνται από τους Φρασαριώτες ή Αρβανιτόβλαχους, δηλαδή αυτούς που προέρχονται από τη Φράσαρη της Αλβανίας, τους Μοσχοπολίτες, αυτούς που προέρχονται από τη Μοσχόπολη και τους Μουζακίαρους, αυτούς που προέρχονται από τη Μουζακιά της Αλβανίας, περιοχή μεταξύ του Δυρραχίου και της Απολλωνίας (η τελευταία βρίσκεται κοντά στο Φιέρη της Αλβανίας). Επίσης στην ίδια διαλεκτική ομάδα ανήκει το ιδίωμα των Γραμμουστιάνων, αυτών που προέρχονται από την περιοχή

του όρουσ Γράμμου οι οποίοι έχουν διασπαρθεί στην π.ΓΔΜ, τη Βουλγαρία και ένα μικρό κομμάτι στην ελληνική Μακεδονία. Ακόμη στην ίδια ομάδα ανήκουν τα ιδιώματα των Βλάχων του Μεγάροβου, της Μηλόβιστας, του Γκόπεσι κ.λπ. της π.ΓΔΜ καθώς και των κατοίκων των Βλαχοχωρίων των βουνών Βαρνούντα (όρος που εκτείνεται από τη Φλώρινα έως την π.ΓΔΜ) και του Βιτσίου και κυρίως των οικισμών του Πισοδερίου και της Νέβεσκαs (Μπουσμπούκη, 1982: 29). Φυσικά σε αυτή τη γλωσσική ομάδα ανήκουν και οι Βλαχόφωνοι της Ακαρνανίας, οι οποίοι, όπως είδαμε, έλκουν την καταγωγή τους από την Αλβανία.

Στη νότια διαλεκτική ομάδα (ομάδα Α) ανήκουν κυρίως τα Βλάχικα ιδιώματα του ελλαδικού χώρου, όπως της Δυτικής Μακεδονίας με κέντρο τη Σαμαρίνα, της Ηπείρου με κέντρο το Μέτσοβο, της βορειοδυτικής ορεινής Θεσσαλίας (Περτούλι, Κουτσούφλιανη, Γαρδίκι κ.λπ.) καθώς και του Ολύμπου και των Πιερίων (Λιβάδι, Κοκκινοπλός, Βλαχοφτέρη κ.λπ.) (Μπουσμπούκη, 1982: 30). Επίσης θα πρέπει να αναφερθεί ότι σε όλες τις άλλες περιοχές του ελλαδικού χώρου όπου υπάρχουν μεταγενέστερες εγκαταστάσεις Βλάχων μιλιέται σε γενικές γραμμές το ιδίωμα που έφερε η κάθε ομάδα από την κοιτίδα της.

Ωστόσο θα πρέπει να αναφέρουμε πως, λόγω του ότι η γλωσσική ομάδα των Βλάχων αποτελούνταν από μετακινούμενες μικρότερες ομάδες οι οποίες κάθε φορά έρχονταν σε επαφή με διαφορετικούς λαούς και γλώσσες (Ελληνες, Σλάβους, Αλβανούς κ.λπ.) αλλά και μεταξύ τους, είναι πρακτικά αδύνατον μια απόλυτη διάκριση μεταξύ των διαλέκτων που την απαρτίζουν. Εξάλλου η ζωντανή γλωσσική πραγματικότητα, ιδιαίτερα της Βλάχικης γλωσσικής ομάδας, χαρακτηρίζεται από πλήθος παραλλαγών, μεταβατικών τύπων και μικτών διαλέκτων (Kahl, 2009: 269-270) εξαιτίας των παραπάνω λόγων αλλά και της απομόνωσης κάποιων από αυτές. Δεν υπάρχουν δηλαδή απόλυτα «στεγανά» μεταξύ των ιδιωμάτων των διάφορων διαλεκτικών ομάδων. Αυτό φαίνεται επίσης πολύ καθαρά και στη Βλάχικη γλωσσική ομάδα της Ακαρνανίας, η οποία αν και ανήκει στη βόρεια διαλεκτική ομάδα έχει πολλά χαρακτηριστικά και από τα νότια ιδιώματα καθώς και πολλές διαφορές από τα υπόλοιπα βόρεια ιδιώματα. Προβαίνουμε όμως σε αυτή την τεχνητή διάκριση μεταξύ βόρειων και νότιων ιδιωμάτων καθαρά για επιστημονικούς λόγους και στο βαθμό που αυτή βοηθάει στην κατανόηση των υπαρκτών διαφορών μεταξύ των διαφόρων ιδιωμάτων.

3.3. Το Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, το Βλάχικο γλωσσικό ιδίωμα της Ακαρνανίας ανήκει στα βόρεια ιδιώματα, αν και οι ομιλητές του κατοικούν στον νότο και μάλιστα αποτελούν σήμερα το νοτιότερο σημείο εξάπλωσης της Βλάχικης γλώσσας στα Βαλκάνια. Αυτό εξηγείται φυσικά από το γεγονός ότι η συγκεκριμένη γλωσσική ομάδα εγκαταστάθηκε μόνιμα στην περιοχή της Ακαρνανίας μόλις στα μέσα περίπου του 19^{ου}, ενώ μέχρι τότε πηγαινοερχόταν μεταξύ της παραπάνω περιοχής και της «κοιτίδας» της, δηλαδή τις περιοχές της Ηπείρου κι ενός μέρους της Δυτικής Μακεδονίας.

Από την έρευνά μας λοιπόν αλλά και την προσωπική μας εμπειρία ως ομιλητές του συγκεκριμένου ιδιώματος διαπιστώσαμε την ύπαρξη αρκετών διαφορών στο ιδίωμα αυτό, τόσο σε σχέση με τα νότια ιδιώματα (όπως είναι φυσικό) όσο και σε σχέση με τα υπόλοιπα βόρεια ιδιώματα με τα οποία ανήκει στην ίδια γλωσσική ομάδα (τη βόρεια). Το ιδίωμα της Ακαρνανίας λοιπόν εμφανίζει τις εξής φωνητικές, μορφολογικές και λεξιλογικές ιδιαιτερότητες σε σχέση με τα υπόλοιπα ιδιώματα της νότιας αλλά και της βόρειας διαλεκτικής ομάδας:

1. Όπως ήδη αναφέρθηκε, στο Καραγκούνικο ιδίωμα παρατηρείται τροπή του τελικού /e/ σε [i] σε πολύ μεγαλύτερη έκταση απ' ό,τι στα υπόλοιπα βόρεια ιδιώματα, στα οποία συνήθως διατηρείται το /e/, ιδιαίτερα όταν το /e/ είναι μετατονικό, π.χ. η λέξη αδερφός απαντάται στα νότια ιδιώματα ως *fráti*, ενώ στα βόρεια ως *fráte*. Αντίθετα στο ιδίωμα της Ακαρνανίας απαντώνται και οι δύο τύποι *fráte/fráti* κ.λπ. Ως ερμηνεία του φαινομένου αυτού, όπως αναφέραμε και παραπάνω, αποτελεί το γεγονός της επαφής του Καραγκούνικου ιδιώματος με το ελληνικό βορειοδυτικό ιδίωμα της Ακαρνανίας, στο οποίο παρατηρείται πολύ έντονα το συγκεκριμένο φωνολογικό φαινόμενο (φυσικά όσον αφορά την ελληνική γλώσσα). Αυτό το φαινόμενο λοιπόν πέρασε κατά πάσα πιθανότητα και στο Βλάχικο ιδίωμα της περιοχής, αφού οι Καραγκούνηδες ως δίγλωσσοι μιλούσαν φυσικά το ελληνικό βορειοδυτικό ιδίωμα της Ακαρνανίας.

2. Επίσης σε μεγαλύτερο βαθμό απ' ό,τι στα υπόλοιπα βόρεια ιδιώματα της Βλάχικης γλώσσας παρατηρείται και το φαινόμενο της σίγησης ή συγκοπής ή αποκοπής των άτονων φωνηέντων. Και αυτό το φαινόμενο το αποδίδουμε στην επαφή των Καραγκούνηδων με τους ελληνόφωνους της περιοχής της Ακαρνανίας.

3. Άλλο φωνολογικό φαινόμενο που παρατηρείται σε μεγαλύτερη έκταση στο Καραγκούνικο ιδίωμα της Ακαρνανίας σε σχέση με τα υπόλοιπα βόρεια ιδιώματα είναι αυτό της κώφωσης/στένωσης/εξασθένωσης των άτονων /e/, /o/ και /a/ και η τροπή τους σε [i], [u] και [ǎ] ή [j] αντίστοιχα. Για παράδειγμα καταγράψαμε στην περιοχή της Ακαρνανίας τα Βλαχόφωνα τοπωνύμια *Tu Aǎjadiftéřǎ* (= Στην Αγιαδιφτέρα/Στο Νεκροταφείο) αντί *Tu Aǎjadefterǎ*, *La Funtǎnǎ* (= Στην Πηγή) αντί *La Fontána* κ.λπ. Το παραπάνω φαινόμενο το αποδίδουμε κι αυτό σε επίδραση του ελληνικού βορειοδυτικού ιδιώματος της περιοχής.

Σε γενικές γραμμές θα πρέπει να αναφέρουμε ότι τα παραπάνω φωνολογικά φαινόμενα παρατηρούνται σε μεγάλο βαθμό στο ελληνικό βορειοδυτικό ιδίωμα της Ακαρνανίας και συγκεκριμένα στο Ξηρομερίτικο ιδίωμα, δηλαδή σε αυτό που μιλιέται στην περιοχή του Ξηρομέρου (Παπατρέχα, 2007: 23-26). Στην παραπάνω περιοχή μάλιστα βρίσκονται τα τέσσερα από τα έξι Βλαχόφωνα χωριά της Ακαρνανίας (Αγράμπελο, Γουριώτισσα, Παλαιομάνινα, Στρογγυλοβούνι) αλλά και ο οικισμός Μάνινα Βλυζανών. Πολύ κοντά επίσης (ακριβώς στα «σύνορα» του Ξηρομέρου και του Βάλτου) βρίσκονται και τα άλλα δύο Βλαχόφωνα χωριά (Οχθια και Στράτος). Επίσης το μεγαλύτερο μέρος της περιοχής που περιλαμβάνουν τα σημερινά Βλαχόφωνα χωριά συμπίπτει κυρίως με το βελανιδοδάσος της Μάνινας (Ξηρομέρου), το οποίο νέμονταν, όπως ήδη αναφέρθηκε, για πολλούς αιώνες τα μέλη της Βλάχικης γλωσσικής ομάδας. Επόμενο ήταν λοιπόν να έχει υποστεί επιδράσεις η γλώσσα τους από το ελληνικό βορειοδυτικό ιδίωμα του Ξηρομέρου αλλά και να έχει ασκήσει ανάλογες επιρροές στο ελληνικό ιδίωμα της περιοχής (Παπατρέχα, 2007: 25).

4. Ένα ακόμη πολύ σημαντικό φωνολογικό φαινόμενο που παρατηρείται μόνο στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας και όχι στα υπόλοιπα βόρεια ιδιώματα αλλά και γενικότερα στη Βλάχικη γλώσσα, είναι η αλλοφωνία του /l/ πριν από τα φωνήεντα /a/, /o/, /i/ και /u/ αλλά και κάποια σύμφωνα (ιδιαίτερα πριν από συμφωνικά συμπλέγματα). Θεωρούμε μάλιστα το φωνολογικό φαινόμενο αυτό ως ένα από τα κυριότερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του συγκεκριμένου ιδιώματος. Όσον αφορά λοιπόν το φαινόμενο αυτό θα πρέπει να αναφέρουμε ότι σε πολλές περιπτώσεις έχουμε είτε φωνηεντοποίηση του φθόγγου /l/, ο οποίος γίνεται πλέον ένα βραχύ (ημιφωνικό) /ɫ/ που προφέρεται συνήθως στον μισό χρόνο από τον χρόνο προφοράς του επόμενου φωνήεντος και αποκτά υπερωικό χαρακτήρα, π.χ. la > ɫa (=

στον, στην, στο) κ.λπ., είτε πλήρη αποβολή του, π.χ. *lócɨ* (= τόπος, χώρος κ.λπ.) > *ócu* κ.λπ. Θα πρέπει να αναφέρουμε εδώ ότι δεν παρατηρείται το φωνολογικό φαινόμενο αυτό, δηλαδή η αλλοφωνία του /l/, στο ελληνικό ιδίωμα της περιοχής του Ξηρομέρου, άρα δεν μπορούμε να υποστηρίξουμε επίδρασή του. Ωστόσο στο τελευταίο ιδίωμα παρατηρείται μία ανάλογη συμπεριφορά (αποβολή) του φωνήματος /ɣ/ σε αρκετές λέξεις, π.χ. η λέξη *παγούρι* (το) προφέρεται ως *παούρι* κ.λπ. (Παπατρέχα, 2007: 23-24).

5. Ένα άλλο φωνολογικό φαινόμενο το οποίο διαφοροποιεί το Καραγκούνικο ιδίωμα της Ακαρνανίας και γενικά τα βόρεια ιδιώματα από τα υπόλοιπα Βλάχικα ιδιώματα είναι η απουσία του φωνήεντος /i/. Ενώ σε όλα τα άλλα ιδιώματα (νότια) υπάρχει το συγκεκριμένο φωνήεν, στο ιδίωμα της Ακαρνανίας απουσιάζει. Στο τελευταίο ιδίωμα λοιπόν τα φωνήεντα είναι έξι, ενώ στα άλλα ιδιώματα είναι επτά. Στο ιδίωμα της Ακαρνανίας το φώνημα /i/ έχει απορροφηθεί κυρίως από τα φωνήματα /i/, /e/ και /ǎ/. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το συγκεκριμένο φωνολογικό φαινόμενο δες στο κεφάλαιο της φωνητικής, όπου εξετάζεται αναλυτικά.

6. Ένα ακόμη φωνολογικό φαινόμενο που διαφοροποιεί το ιδίωμα της Ακαρνανίας από τα νότια ιδιώματα είναι η προφορά του φωνήματος /r/. Το /r/ στα βόρεια ιδιώματα και ιδιαίτερα στο Φρασαριώτικο, όπως είδαμε παραπάνω, προφέρεται πολλές φορές πιο έντονα κι εκτεταμένα (μακρά) σαν δύο /rr/ στη σειρά. Δες σχετικά στο κεφάλαιο 3.2 (περίπτωση 8).

7. Άλλο σημαντικό στοιχείο που διαφοροποιεί το Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας ακόμη και από τα υπόλοιπα βόρεια ιδιώματα είναι η τάση που εμφανίζει το πρώτο για διάλυση (απλοποίηση) διάφορων συμφωνικών συμπλεγμάτων (ιδιαίτερα δυσκολοπρόφερτων). Το φαινόμενο αυτό, αν και παρατηρείται γενικότερα στα βόρεια ιδιώματα, όπως ήδη αναφέρθηκε, εν τούτοις στο ιδίωμα της Ακαρνανίας παρουσιάζει πολύ μεγαλύτερη έκταση. Για την απλοποίηση των συμπλεγμάτων άλλοτε αναπτύσσεται ανάμεσά τους κάποιο φωνήεν (συνήθως το /u/, το /i/ και κάποιες φορές το /a/) άλλοτε έχουμε μετάθεση κάποιων συμφώνων. Τα συμφωνικά συμπλέγματα που συνήθως απλοποιούνται είναι τα: /cr/, /gr/, /tr/, /pr/, /fn/, /rv/, /rl/, /tn/, /str/ κ.λπ. Παρατηρούμε λοιπόν ότι τα συμφωνικά συμπλέγματα που απλοποιούνται περιλαμβάνουν τουλάχιστον ένα σύμφωνο υγρό ή έρρινο. Η συντριπτική πλειοψηφία περιλαμβάνει το υγρό σύμφωνο /r/ και σε μία περίπτωση

περιλαμβάνεται το έρρινο σύμφωνο /n/. Έτσι οι λέξεις *ágru* (= αγρός, χωράφι), *ýiátru* (= γιατρός) *úcuru* (= δουλειά) τρέπονται αντίστοιχα σε *ágru*, *ýiátru* και *úcuru*. Η λέξη *cágra* τρέπεται σε *cágru*, π.χ. καταγράψαμε το τοπωνύμιο *La Tšitšógru am cágru* (= Στο Μονοπάτι των κατσικιών). Η λέξη *dáφνη* τρέπεται σε *dafínã*, π.χ. καταγράψαμε το τοπωνύμιο *La Tirárgu alí Dafínã* (= Στο Ρέμα/Στη Ρεματιά με τις Δάφνες/τα Βάγια). Η αλβανική λέξη *kënet/ë*, -a [κνέτ/-α], που σημαίνει το τέλμα, τον βάλτο, το έλος (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 281) τρέπεται σε *canéta*, π.χ. καταγράψαμε το τοπωνύμιο *La Canéta* (= Στην Κανέτα/Στο Βαρκό/Στα Βαρκά). Η αλβανική λέξη *gradinë* -a που προέρχεται από το ουσιαστικό *gardh*, -i [γκάρδ, -ι] το οποίο σημαίνει τον φράχτη, το περίφραγμα, την περίφραξη, το εμπόδιο, το φράγμα, το φράξιμο (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 196) η οποία σχετίζεται με τη σλαβική λέξη *gradina* που απαντάται στη σλαβική γλώσσα ως *οграда* [όγκραντα] και σημαίνει τον φράχτη, το περίφραγμα (Ομάδα καθηγητών σερβικής γλώσσας, 2001: 210 & 710), τρέπονται στο ιδίωμα (αλλά και σε άλλα ιδιώματα) σε *gárdu* (= κήπος) κ.λπ.

Θα πρέπει να αναφέρουμε επίσης ότι, σε αντίθεση με το Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας, στα νότια ιδιώματα παρατηρείται το φαινόμενο να είναι ανεκτά πολύ δύσκολα συμφωνικά συμπλέγματα, που οφείλονται κυρίως στο φαινόμενο της αποκοπής των φωνηέντων, και τα οποία δεν είναι ανεκτά στο ιδίωμα της Ακαρνανίας. Για παράδειγμα στα άλλα ιδιώματα (κυρίως στα νότια) λόγω του φαινομένου της έντονης αποκοπής των φωνηέντων, όπως αναφέρθηκε, προκύπτουν τύποι, όπως *mcaí* (= έφαγα), *ptuí* (= μπόρεσα) κ.λπ. (δες στα ανώμαλα ρήματα Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 114) στους οποίους υπάρχει ακολουθία συμφώνων (mc, pt κ.λπ.), που δεν γίνεται ανεκτή από τους ομιλητές του ιδιώματος της Ακαρνανίας και οι τύποι απαντώνται ολοκληρωμένοι, π.χ. *mucáí*, *putíí* κ.λπ.

8. Μια πολύ σημαντική μορφολογική διαφορά του ιδιώματος των Καραγκούνηδων έναντι των βόρειων ιδιωμάτων, κατ' επέκταση και των νότιων, είναι ο σχηματισμός του απλού μέλλοντα. Στα νότια ιδιώματα λοιπόν ο απλός μέλλοντας σχηματίζεται περιφραστικά με τα μόρια *va* (*vaí*), τα οποία προέρχονται από το ρήμα *νόχ* (= θέλω) και την υποτακτική ενεστώτα, π.χ. *va* ή *vaí* *fúgu* (= θα φύγω). Στα βόρεια ιδιώματα όμως σχηματίζεται με τον αρχαιότερο τύπο *va s' fúgu* (= θε να φύγω/θα φύγω) δηλαδή με το μόριο *va*, τον τελικό σύνδεσμο *sí* (s') και την υποτακτική ενεστώτα. Στο ιδίωμα της Ακαρνανίας ωστόσο ο σχηματισμός του απλού

μέλλοντα διαφοροποιείται από τα παραπάνω ιδιώματα, ακόμη και από τα βόρεια, και σχηματίζεται με το μόριο *u* (= *θε*), τον τελικό σύνδεσμο *si/s'* (= *να*) και την υποτακτική ενεστώτα, π.χ. *u s' fúgu* (= *θε να φύγω/θα φύγω*).

Ο σχηματισμός του απλού μέλλοντα στα βόρεια ιδιώματα και φυσικά στο ιδίωμα της Ακαρνανίας έχει πολλές ομοιότητες με τον σχηματισμό του μέλλοντα της ελληνικής γλώσσας κατά την ύστερη αρχαιότητα και τον Μεσαίωνα, όπου ως γνωστόν σχηματιζόταν περιφραστικά με τη βοήθεια του ρήματος *θέλω*, π.χ. *θε να φύγω* κ.λπ. Προφανώς στη συγκεκριμένη μορφολογική διαφοροποίηση των βόρειων ιδιωμάτων και του ιδιώματος της Ακαρνανίας έχουμε επίδραση της ελληνικής γλώσσας (Μπουσμπούκη, 1982: 186). Βλέπουμε επομένως ότι στα νότια ιδιώματα ο τύπος *να* (*naĩ*) και η υποτακτική ενεστώτα παραμέρισαν τις άλλες περιφράσεις, όπως ακριβώς συνέβη και στην ελληνική γλώσσα με τον τύπο *θα* και την υποτακτική ενεστώτα (π.χ. *θα φύγω*) κατά τον ύστερο Μεσαίωνα, πράγμα που συνεχίζεται μέχρι σήμερα. Στα βόρεια ιδιώματα ωστόσο, προφανώς λόγω της απομόνωσης των ομιλητών τους, παρέμεινε ο αρχαιότερος τύπος. Πολύ δε περισσότερο ισχύει αυτό στο ιδίωμα της Ακαρνανίας. Στο τελευταίο μάλιστα έχουμε τροπή του *να* (*naĩ*) σε *u*, φωνολογικό φαινόμενο που χρειάζεται περαιτέρω διερεύνηση.

9. Μια πολύ σημαντική επίσης μορφολογική διαφορά του ιδιώματος της Ακαρνανίας έναντι των άλλων ιδιωμάτων είναι η κατάληξη του δεύτερου πληθυντικού προσώπου του παρατατικού στην οριστική και την υποτακτική. Ενώ στα νότια ιδιώματα (στο συγκεκριμένο πρόσωπο του χρόνου αυτού και στις εγκλίσεις που αναφέρθηκαν) απαντάται η κατάληξη *-atsĩ* για τα ρήματα της πρώτης συζυγίας και της δεύτερης υποκατηγορίας της τέταρτης και *-ĩatsĩ* για τα ρήματα της δεύτερης, της τρίτης και της πρώτης υποκατηγορίας της τέταρτης συζυγίας (δες σχετικά Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 77), στο ιδίωμα της Ακαρνανίας στο ίδιο πρόσωπο του παρατατικού (οριστικής και υποτακτικής) απαντώνται αντίστοιχα οι καταλήξεις *-átũ* και *-ĩátũ*, π.χ. *lucratsĩ/lucrátũ* (= *δουλεύατε*) // πρώτη συζυγία, *avdzĩtsĩ/avdzátũ* (= *ακούγατε*) // δεύτερη υποκατηγορία τέταρτης συζυγίας, *vidiatsĩ/vidiátũ* (= *βλέπατε*) // δεύτερη συζυγία, *dzĩtsiatsĩ/dzĩtsiátũ* (= *λέγατε*) // τρίτη συζυγία, *pultiatsĩ/pultiátũ* (= *πληρώνατε*) // πρώτη υποκατηγορία τέταρτης συζυγίας κ.λπ. Το φαινόμενο αυτό αφορά και τους χρόνους που σχηματίζονται από τον παρατατικό (π.χ. τον μέλλοντα στο παρελθόν). Το μορφολογικό φαινόμενο

αυτό αφορά και τα βοηθητικά ρήματα καθώς και τα ανώμαλα (δες σχετικά στις αντίστοιχες κατηγορίες ρημάτων).

10. Πολλές και σημαντικές μορφολογικές και φωνολογικές διαφορές παρουσιάζει το Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας έναντι των άλλων ιδιωμάτων και στον σχηματισμό των βοηθητικών ρημάτων, δηλαδή του *ámχ* (= έχω), του *éscχ* (= είμαι) και του *νόχ* (= θέλω). Συγκεκριμένα, πέρα από τη διαφοροποίηση του δεύτερου πληθυντικού προσώπου του παρατατικού, στην οποία αναφερθήκαμε προηγουμένως, και που έχει ως αποτέλεσμα τους τύπους *ανιάτχ* (= είχατε) αντί *a(v)íatsχ̂*, *irátχ* (= ήσαστε/ήσασαν) αντί *iaratsχ̂/eratsχ̂* και *νιιάτχ* (= θέλατε) αντί *vriatsχ̂* (δες σχετικά Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 106) έχουμε και τις παρακάτω μορφολογικές διαφοροποιήσεις (αναφέραμε μερικές και παραπάνω): α) στο τρίτο πληθυντικό πρόσωπο του ρήματος *ámχ* (= έχω) απαντάται στο ιδίωμα της Ακαρνανίας ο τύπος *άτχ* (= έχουν), ενώ στο ίδιο πρόσωπο των άλλων ιδιωμάτων απαντάται ο τύπος *αχ* (= έχουν), β) στο τρίτο πληθυντικό του ρήματος *éscχ* (= είμαι) απαντάται στο ιδίωμα της Ακαρνανίας ο τύπος *σέντχ* (= είναι), ενώ στο ίδιο πρόσωπο των άλλων ιδιωμάτων απαντώνται οι τύποι *suntu/sunχ* (= έχουν), γ) στο δεύτερο ενικό του ρήματος *νόχ* (= θέλω) απαντάται στο ιδίωμα της Ακαρνανίας ο τύπος *νρε* (= θέλεις), ενώ στο ίδιο πρόσωπο των άλλων ιδιωμάτων απαντάται ο τύπος *νρεχ* (= θέλεις), δ) στο τρίτο πληθυντικό πρόσωπο του ρήματος *νόχ* (= θέλω) απαντάται στο ιδίωμα της Ακαρνανίας ο τύπος *να* (= θέλουν), ενώ στο ίδιο πρόσωπο των άλλων ιδιωμάτων απαντάται ο τύπος *νοτχ* (= θέλουν).

Στα βοηθητικά ρήματα επίσης έχουμε και κάποιες άλλες φωνολογικές ή μορφολογικές διαφοροποιήσεις μεταξύ του Καραγκούνικου και των άλλων Βλάχικων ιδιωμάτων, όπως: α) στο πρώτο ενικό πρόσωπο του ρήματος *ámχ* (= έχω) ο συγκεκριμένος τύπος απαντάται πολλές φορές στο ιδίωμα της Ακαρνανίας, ιδιαίτερα στον ρέοντα λόγο, ως *όμχ* (= έχω), π.χ. *Ν' όμχ* (= Δεν έχω) κ.λπ., β) στο ρήμα *ámχ* (= έχω) και σε όλους τους τύπους, όπου υπάρχει, απαντάται πάντοτε το σύμφωνο /v/ στο ιδίωμα της Ακαρνανίας, π.χ. *ανέμχ* (= έχουμε), *ανέτςχ* (= έχετε), *ανιάτχ* (= είχα/είχαμε) κ.λπ., ενώ σε κάποια από τα άλλα ιδιώματα δεν απαντάται πάντοτε αλλά κάποιες αποκόπτεται ή είναι προαιρετικό ως αποτέλεσμα της έντονης αποκοπής που επικρατεί στα τελευταία, π.χ. *a(v)έμχ* (= έχουμε), *a(v)έτςχ* (= έχετε), *a(v)ιάτχ* (= είχα/είχαμε) κ.λπ., γ) στο δεύτερο ενικό πρόσωπο του ρήματος *éscχ* (= είμαι) απαντάται στο ιδίωμα της Ακαρνανίας συνήθως ο τύπος *έσχ* (=

είσαι) και σπανίως ο τύπος *χί* (= είσαι), αντίθετα στα άλλα ιδιώματα απαντώνται αντίστοιχα οι τύποι *esti* (= είσαι) και *hiĭ* (= είσαι)/ο τελευταίος μάλιστα είναι και ο πιο συνηθισμένος, δ) στο τρίτο ενικό πρόσωπο του ρήματος *έscμ* (= είμαι) απαντάται στο ιδίωμα της Ακαρνανίας ο τύπος *έsti* (= είναι), ο οποίος όπως είδαμε παραπάνω απαντάται στο δεύτερο ενικό στα άλλα ιδιώματα, και πιο συχνά ο τύπος *ί* (= είναι), ενώ στα άλλα ιδιώματα στο τρίτο ενικό πρόσωπο απαντώνται οι τύποι *íaste* και *ί(e)*, οι οποίοι σημαίνουν *είναι*, ε) στον παρατατικό του ρήματος *έscμ* (= είμαι) στο ιδίωμα της Ακαρνανίας απαντώνται μόνον οι τύποι *irámμ* (= ήμουν/ήμασταν), *iráj* (= ήσουν), *irá* (= ήταν) κ.λπ., ενώ στα άλλα ιδιώματα απαντώνται αντίστοιχα οι τύποι *iarámμ/eramμ* (= ήμουν/ήμασταν), *iaráj/eráj* (= ήσουν), *iará/erá* (= ήταν) κ.λπ. (δες σχετικά Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 106).

11. Μία ακόμη σημαντική μορφολογική διαφορά του Βλάχικου ιδιώματος της Ακαρνανίας έναντι των άλλων Βλάχικων ιδιωμάτων αφορά τον σχηματισμό των περιφραστικών χρόνων (παρακειμένο και υπερσυντέλικο) καθώς και τον συντελεσμένο μέλλοντα στην παθητική φωνή. Στα άλλα ιδιώματα η παθητική φωνή σχηματίζεται κυρίως με την αυτοπαθή αντωνυμία, η οποία τίθεται πριν το βοηθητικό ρήμα, π.χ. *ámμ avdzátă* (= έχω ακούσει//παρακειμένος ενεργητικής φωνής) - *mi ámμ adunátă* (= έχω μαζευτεί//παρακειμένος παθητικής φωνής), *avjámμ adunátă* (= είχα μαζέψει//υπερσυντέλικος ενεργητικής φωνής) - *mi avjámμ adunátă* (= είχα μαζευτεί/υπερσυντέλικος παθητικής φωνής), *u s' ámμ adunátă* (= Θα έχω μαζέψει// συντελεσμένος μέλλοντας ενεργητικής φωνής) - *u s' mi ámμ adunátă* (= θα έχω μαζευτεί//συντελεσμένος μέλλοντας παθητικής φωνής) κ.λπ.

Στο ιδίωμα της Ακαρνανίας όμως δεν απαντάται ο συγκεκριμένος τρόπος σχηματισμού των παραπάνω χρόνων. Αντίθετα στο συγκεκριμένο ιδίωμα για την παθητική φωνή χρησιμοποιούνται περιφράσεις που σχηματίζονται από το βοηθητικό ρήμα *έscμ* (= είμαι) και τη μετοχή του παρακειμένου στο αρσενικό γένος. Η μετοχή αυτή κλίνεται κατά τον αριθμό (ενικό και πληθυντικό), π.χ. *έscμ adunátμ* (= είμαι μαζεμένος//παρακειμένος παθητικής φωνής/πρώτο ενικό) - *χίμμ adunátσĭ* (= είμαστε μαζεμένοι//παρακειμένος παθητικής φωνής/πρώτο πληθυντικό), *irámμ adunátμ* (= ήμουν μαζεμένος//υπερσυντέλικος παθητικής φωνής/πρώτο ενικό) - *irámμ adunátσĭ* (= ήμασταν μαζεμένοι//υπερσυντέλικος παθητικής φωνής/πρώτο πληθυντικό), *u s' έscμ adunátμ* (= θα είμαι μαζεμένος// συντελεσμένος μέλλοντας

ενεργητικής φωνής/πρώτο ενικό) - *u s' xímχ adunátsj* (= θα είμαστε μαζεμένοι// συντελεσμένος μέλλοντας παθητικής φωνής/πρώτο πληθυντικό) κ.λπ.

12. Μία άλλη μορφολογική διαφορά ανάμεσα στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας και στα άλλα Βλάχικα ιδιώματα είναι και το γεγονός ότι κάποια επίθετα που στα άλλα ιδιώματα κατατάσσονται σε αυτά των τριών τύπων στο ιδίωμα της Ακαρνανίας εμφανίζουν τέσσερις τύπους. Δηλαδή τα επίθετα αυτά, ενώ στα άλλα ιδιώματα έχουν έναν τύπο για το αρσενικό του ενικού και έναν τύπο για το αρσενικό του πληθυντικού καθώς και έναν τύπο για το θηλυκό του ενικού και πληθυντικού, στο ιδίωμα της Ακαρνανίας εμφανίζουν ξεχωριστό τύπο για το αρσενικό (τόσο στον ενικό όσο και στον πληθυντικό) και ξεχωριστό τύπο για το θηλυκό (τόσο στον ενικό όσο και στον πληθυντικό), π.χ. *róšχ* (= κόκκινος/αρσενικό//κόκκινο/ουδέτερο), *róšă* (= κόκκινη/θηλυκό), *róšj* (= κόκκινοι/αρσενικό), *róši* (= κόκκινες/θηλυκό//κόκκινα/ουδέτερο). Για το ουδέτερο ισχύει ό,τι ισχύει και στα άλλα επίθετα. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη συγκεκριμένη μορφολογική διαφορά δεξ στο κεφάλαιο των επίθετων.

13. Μία ακόμη μορφολογική διαφορά ανάμεσα στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας και στα άλλα Βλάχικα ιδιώματα είναι και το γεγονός ότι κάποια ρήματα που στα άλλα Βλάχικα ιδιώματα κατατάσσονται στα ανώμαλα στο ιδίωμα της Ακαρνανίας κλίνονται ομαλά. Έτσι, ενώ στα άλλα ιδιώματα (νότια) απαντώνται οι ρηματικοί τύποι *ptemχ* (= μπορούμε), *ptetsj* (= μπορείτε), *ptiaj* (= μπορούσες) κ.λπ., στο ιδίωμα της Ακαρνανίας οι αντίστοιχοι τύποι είναι *putemχ* (= μπορούμε), *putetsj* (= μπορείτε), *putiaj* (= μπορούσες) κ.λπ. Αυτό είναι αποτέλεσμα της έντονης αποκοπής των φωνηέντων που λαμβάνει χώρα στα νότια ιδιώματα. Για περισσότερες πληροφορίες δεξ στο κεφάλαιο των ανώμαλων ρημάτων.

14. Άλλη σημαντική διαφορά του Βλάχικου ιδιώματος της Ακαρνανίας, κυρίως σε σχέση με τα νότια, είναι η ύπαρξη στο λεξιλόγιό του πολλών λέξεων οι οποίες δεν απαντώνται στα άλλα γλωσσικά ιδιώματα. Πολλές από αυτές τις λέξεις επίσης μπορεί να τις συναντήσει κανείς στο βορειοδυτικό ελληνικό ιδίωμα της περιοχής (Ξηρομερίτικο) και κάποιες από αυτές είναι αλβανικής προέλευσης, ιδιαίτερα πολλά τοπωνύμια. Σε έρευνα μάλιστα που πραγματοποιήσαμε σχετικά με τα τοπωνύμια της Βλάχικης περιοχής της Ακαρνανίας (Βασιλείου, 2012b: 278-279) διαπιστώσαμε ότι το ποσοστό των αλβανικής προελεύσεως λέξεων στη συγκεκριμένη κατηγορία γλωσσικού υλικού ήταν περίπου 21%, το οποίο είναι τρίτο

στη σειρά μετά από το αντίστοιχο ποσοστό των λέξεων λατινικής προέλευσης (περίπου 33,5%) και της ελληνικής (περίπου 27,5%) . Φάνηκε καθαρά λοιπόν από τη συγκεκριμένη έρευνα ότι η αλβανική γλώσσα κατατάσσεται τρίτη στη σειρά όσον αφορά τη λεξιλογική σύνθεση του τοπωνυμικού υλικού της συγκεκριμένης περιοχής.

Το γεγονός της ύπαρξης πολλών λέξεων αλβανικής προέλευσης στο λεξιλόγιο της συγκεκριμένης γλωσσικής ομάδας δικαιολογεί απόλυτα το προσωνύμιο Αρβανιτόβλαχοι που της έχει αποδοθεί. Επίσης επιβεβαιώνει και τις βιβλιογραφικές πληροφορίες οι οποίες αναφέρουν ότι η γλωσσική ομάδα των Καραγκούνηδων υπήρξε κατά τους προηγούμενους αιώνες ακόμη και τρίγλωσση, με τρίτη γλώσσα την αλβανική (Αραβαντινός, 1856: 147· Weigand, 2001, τόμος Α΄: 226). Αρκετές από τις λέξεις αυτές μάλιστα απαντώνται, όπως αναφέρθηκε, και στο Ξηρομερίτικο ιδίωμα της περιοχής. Προφανώς έχουν εισαχθεί στο παραπάνω ιδίωμα κυρίως λόγω της επαφής του με τη γλώσσα των Καραγκούνηδων. Ωστόσο δεν μπορούμε να αποκλείσουμε αλβανική επίδραση στο ελληνικό βορειοδυτικό ιδίωμα του Ξηρομέρου, μιας και στην περιοχή μαρτυρείται η ύπαρξη κι άλλων αλβανόφωνων κατοίκων κατά τους προηγούμενους αιώνες εκτός από τους Καραγκούνηδες (Leake, 1967, vol. III: 519).

Κεφάλαιο τέταρτο

4. Η έρευνα

4.1. Σκοπός και στόχοι της εργασίας

Σκοπός της εργασίας αυτής είναι η συγχρονική μελέτη των σημαντικότερων στοιχείων του Βλάχικου γλωσσικού ιδιώματος της Ακαρνανίας (φωνητική-φωνολογία, μορφολογία, σύνταξη κ.λπ.). Επίσης στόχο αποτελεί η καταγραφή αλλά και ο σχολιασμός του λεξιλογίου του παραπάνω ιδιώματος σε τομείς όπου αυτό παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον και συγκεκριμένα στο πεδίο της ονομαστικής (κυρίως ανθρωπωνυμική και τοπωνυμική). Η κατηγορία αυτού του γλωσσικού υλικού είναι μοναδική για κάθε γλωσσική ομάδα, όπως η συγκεκριμένη που μελετάμε, και παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Επίσης θα μπορούσε να αξιοποιηθεί στο μέλλον από διάφορους ερευνητές. Επιμέρους στόχο ακόμη αποτελεί και η εξέταση του βαθμού στον οποίο η Βλάχικη γλώσσα της περιοχής αυτής έχει υποστεί (ή προξενήσει) επιδράσεις από (ή προς) το ιδίωμα της σύγχρονης Αιτωλοακαρνανικής ελληνικής γλώσσας (και σε ποιους τομείς), με το οποίο συνυπάρχει χωροταξικά τουλάχιστον τους δύο τελευταίους αιώνες.¹³⁶ Η επίτευξη των παραπάνω σκοπών και στόχων προϋποθέτει μεταξύ των άλλων τη σύνθεση του ιστορικού «προφίλ» των κατοίκων των εν λόγω Βλαχόφωνων χωριών, γιατί καμία γλώσσα δεν μπορεί να μελετηθεί ξεκομμένη από τους ομιλητές της και τις πραγματικές συνθήκες επικοινωνίας (Μπαμπινιώτης, 1998b: 20).

Στη συγκεκριμένη εργασία δεν αποτέλεσε στόχο η κοινωνιογλωσσολογική προσέγγιση του υπό εξέταση γλωσσικού ιδιώματος, δηλαδή η ανίχνευση και η καταγραφή της σημερινής κατάστασης της γλώσσας αυτής στους Βλαχόφωνους κατοίκους της περιοχής της Ακαρνανίας (π.χ. ποιος τη μιλάει, σε ποιο βαθμό, για ποιο λόγο, προς ποιον, για ποιο θέμα, πού, πότε κ.λπ.). Όλα αυτά θα μπορούσε να αποτελέσουν αντικείμενο μιας άλλης έρευνας. Επίσης μια μελλοντική έρευνα

¹³⁶ Στο συγκεκριμένο Βλάχικο ιδίωμα για παράδειγμα μαρτυρείται, όπως θα δούμε στη συνέχεια, το φαινόμενο της κώφωσης (μετατροπή των άτονων φωνηέντων /e/ και /o/ σε [i] και [u] αντίστοιχα) κάτι που είναι χαρακτηριστικό των βορειοδυτικών ιδιωμάτων της νέας ελληνικής στα οποία ανήκει και το ιδίωμα της σύγχρονης Αιτωλοακαρνανικής (Θεοφανοπούλου-Κοντού, 2007: 374). Το ερώτημα είναι αν αυτό αποτελεί επίδραση του νεοελληνικού ιδιώματος της Αιτωλοακαρνανικής ή είναι φαινόμενο της Βλάχικης γλώσσας των ομιλητών της περιοχής της Ακαρνανίας που υπήρχε πριν την εγκατάσταση των συγκεκριμένων ομιλητών στην εν λόγω περιοχή. Βέβαια θα πρέπει να αναφέρουμε πως έχει υποστηριχθεί ότι το συγκεκριμένο γνώρισμα (κώφωση) έχει την αφετηρία του στη λαϊκή λατινική (Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 20).

κοινωνιογλωσσολογικού περιεχομένου θα μπορούσε να εξετάσει τη σημερινή κοινωνική και συμβολική λειτουργία του ιδιώματος για τους ομιλητές του καθώς και να καταγράψει τα διάφορα γλωσσολογικά φαινόμενα που συνηγορούν στην εξαφάνιση μιας γλώσσας, όπως τη συρρίκνωση του λεξιλογίου, τον δανεισμό από την ισχυρή γλώσσα με την οποία βρίσκεται σε επαφή (την ελληνική συγκεκριμένα), την απλοποίηση των γραμματικών και συντακτικών δομών κ.λπ. Τέλος, μια νέα έρευνα θα μπορούσε να διερευνήσει τις προοπτικές που τυχόν υπάρχουν γι' αυτή τη γλώσσα σήμερα κυρίως όσον αφορά την αναβίωση/αναζωογόνησή της (language revival/language revitalization) κ.λπ.

4.2 Μεθοδολογία – πορεία της έρευνας

Η εργασία αυτή βασίζεται πρωτίστως σε πρωτογενή (επιτόπια) αλλά και σε δευτερογενή έρευνα (ανασκοπήσεις). Ειδικότερα στο πρώτο μέρος της εργασίας γίνεται ανασκόπηση της ελληνικής και διεθνούς βιβλιογραφίας. Η ανασκόπηση αυτή αφορά κυρίως την ιστορία των Βλάχων της Ακαρνανίας και τη γλώσσα τους. Εστίασαμε ιδίως στη συγκεκριμένη γλωσσική ομάδα, διότι μια ενδεχόμενη εκτενής αναφορά στην ιστορία όλων των Βλάχων της Βαλκανικής και της γλώσσας τους θα μας εξέτρεπε από τον βασικό σκοπό της εργασίας μας, που δεν είναι άλλος από τη μελέτη της Βλάχικης γλωσσικής ομάδας της Ακαρνανίας. Φυσικά, επειδή η παραπάνω γλωσσική ομάδα αποτελεί παρακλάδι της ευρύτερης Βλάχικης γλωσσικής ομάδας της Βαλκανικής, γίνονται οι αναγκαίες αναφορές, όπου αυτό είναι απαραίτητο.

Επίσης στο πρώτο μέρος παρουσιάζονται τα αποτελέσματα από πρωτογενή έρευνα που διεξήχθη σε διάφορα αρχεία (όπως: Γενικά Αρχεία του Κράτους, Αρχείο της Βουλής των Ελλήνων, Εθνική Βιβλιοθήκη, Γεννάδειο Βιβλιοθήκη, Εθνική Στατιστική Υπηρεσία, Υπουργείο Εσωτερικών, Αποκέντρωσης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης κ.λπ.) και αφορούσε τη Βλάχικη γλωσσική ομάδα της Ακαρνανίας. Σκοπός της έρευνας αυτής ήταν η ένταξη της συγκεκριμένης γλωσσικής ομάδας στον χώρο και τον χρόνο κατά τους δύο τελευταίους αιώνες. Ο χρόνος αυτός είναι ιδιαίτερα σημαντικός για τη Βλάχικη ομάδα της Ακαρνανίας, μιας και όπως όλα δείχνουν πριν από δύο περίπου αιώνες άρχισε η σταδιακή αποκοπή της συγκεκριμένης ομάδας από τους υπόλοιπους Βλάχους με ό,τι αυτό συνεπάγεται σε γλωσσολογικό επίπεδο.

Στο δεύτερο μέρος, στο οποίο δίνεται το μεγαλύτερο βάρος, πραγματοποιείται μελέτη της συγχρονικής κατάστασης της γλώσσας. Γίνεται μια προσπάθεια, τόσο μέσα από επιτόπια έρευνα όσο και με βιβλιογραφική ανασκόπηση, για τη δημιουργία "Γραμματικής" του συγκεκριμένου γλωσσικού ιδιώματος σε φωνητικό-φωνολογικό, μορφολογικό και συντακτικό επίπεδο, καθώς και για τη μελέτη των ενδεχόμενων επιδράσεων με τις γειτονικές (ελληνόφωνες) περιοχές. Το γλωσσικό υλικό που αποτελεί τη βάση ανάλυσης του συγκεκριμένου ιδιώματος είναι πρωτότυπο και προέκυψε μέσα από απομαγνητοφώνηση αφηγήσεων (συνεντεύξεων) των πληροφορητών αλλά και από συζητήσεις μαζί τους, αφού ως γνωστόν δεν υπάρχει κάποια γραπτή πηγή. Οι πληροφορητές μας ήταν κυρίως άτομα μεγάλης ηλικίας, μόνιμοι κάτοικοι των χωριών τους, και ασχολούνταν ή ασχολούνται ακόμη και σήμερα με την κτηνοτροφία ή/και τη γεωργία. Η επιλογή τους έγινε κυρίως με κριτήριο τον βαθμό κατοχής της γλώσσας αλλά και την προθυμία τους να συμμετάσχουν στην έρευνά μας. Πιστεύουμε ότι το συγκεκριμένο δείγμα (δειγματοληψία κρίσης) είναι αρκετά αποτελεσματικό, παρά το ότι δεν έχει επιλεγεί με αυστηρά στατιστικά κριτήρια, και ήταν σε θέση να μας δώσει μια σαφή εικόνα για τα γλωσσικά φαινόμενα που μελετάμε. Επίσης ένα μεγάλο κομμάτι του υλικού είναι προϊόν μακροχρόνιων προσωπικών παρατηρήσεων, μιας και το ιδίωμα αυτό αποτελεί μητρική μας γλώσσα. Για τη μελέτη του γλωσσικού υλικού στηριχτήκαμε σε ανάλογες επιστημονικές εργασίες εγνωσμένου κύρους τόσο από την ελληνική όσο και από τη διεθνή βιβλιογραφία.

4.3 Η χρησιμότητα της μελέτης του Βλάχικου ιδιώματος της Ακαρνανίας

Μέχρι σήμερα δεν έχουν μελετηθεί επαρκώς οι διάφορες παραλλαγές (ιδιώματα) της Βλάχικης γλώσσας που ομιλούνται στον ελλαδικό χώρο. Έτσι δεν είναι δυνατόν να σχηματίσουμε μια συνολική εικόνα γι' αυτά και κατ' επέκταση για τη Βλάχικη γλώσσα γενικότερα (Κατσάνης, 1998: 48). Η μελέτη επομένως ενός γλωσσικού ιδιώματος της Βλάχικης γλώσσας, τόσο ξεχωριστού μάλιστα απ' όλα τα άλλα όπως το ιδίωμα της Ακαρνανίας, είναι ιδιαίτερα χρήσιμη και συμβάλλει αποφασιστικά στη συνολικότερη μελέτη της Βλάχικης γλώσσας στην Ελλάδα και γενικότερα στον ευρύτερο βαλκανικό χώρο. Η ανάγκη επίσης μελέτης του συγκεκριμένου ιδιώματος γίνεται ιδιαίτερα σημαντική αλλά και επιτακτική, αν

λάβουμε υπόψη το γεγονός ότι αυτό βρίσκεται σε φάση έντονης συρρίκνωσης κι ένα βήμα πριν από την ολοκληρωτική του εξαφάνιση, τον θάνατο.

Η μελέτη επίσης των ιδιωμάτων μιας γλώσσας, ιδιαίτερα όταν αυτή είναι μόνο προφορική, όπως η Βλάχικη, συμβάλλει στον εμπλουτισμό της γλώσσας αυτής και κατ' επέκταση στη δημιουργία της «κοινής» Βλάχικης γλώσσας. Επίσης η μελέτη των διάφορων τοπικών γλωσσικών ιδιωμάτων λόγω της συντηρητικότητας που τα διακρίνει, μιας και ομιλούνταν συνήθως από μικρές και απομονωμένες ομάδες ανθρώπων όπως οι Καραγκούνηδες της Ακαρνανίας, μας δίνει μια μοναδική ευκαιρία για να αποκομίσουμε συμπεράσματα σχετικά με τη διάρθρωση καθώς και με την κοινωνική και πολιτιστική δομή μιας τοπικής κοινωνίας σε μια δεδομένη χρονική περίοδο (Ντίνας, 2005: 32).

4.4. Βιβλιογραφική επισκόπηση για το Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας

Το γεγονός της μη επαρκούς μελέτης των διάφορων ιδιωμάτων της Βλάχικης γλώσσας στον ελλαδικό χώρο ισχύει ιδιαίτερα για το ιδίωμα της Ακαρνανίας, το οποίο μέχρι σήμερα δεν έχει μελετηθεί γλωσσολογικά. Έχουν υπάρξει κατά καιρούς λίγες εργασίες, οι οποίες όμως επικεντρώνονται κυρίως σε λαογραφικά θέματα, εκτός από κάποιες που εκπονήθηκαν τα τελευταία χρόνια και αφορούν θέματα κοινωνιογλωσσολογικά και τοπωνυμικά.

Οι εργασίες λοιπόν που αφορούν το Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας είναι βασικά οι παρακάτω (κατά χρονολογία δημοσίευσης): Λ. Τσαμπάζη (1961), Δ. Μπερερή (1972a και 1972b), Δ. Στεργίου (1996, 2001 και 2007), Π. Ζώγας (2003), Α. Βασιλείου (2008, 2011, 2012a και 2012b). Οι δύο τελευταίες εργασίες του Βασιλείου αφορούν κυρίως την τοπωνυμική έρευνα.

Πολύ χρήσιμες πληροφορίες (κυρίως λαογραφικού περιεχομένου όμως) για τους Βλαχόφωνους κατοίκους της περιοχής αυτής μας δίνουν κάποιοι περιηγητές του 19^{ου} αιώνα και ιδιαίτερα ο Heuzey (1860 : 268-280) και ο Γερμανός Gustav Weigand στους δύο τόμους του περίφημου έργου του, Οι Αρωμόνοι (Βλάχοι) και συγκεκριμένα στις σελ. 220-231 του Α΄ τόμου και 187-193 του Β΄ τόμου.

Διάσπαρτες πληροφορίες επίσης για τη Βλάχικη γλωσσική ομάδα της Ακαρνανίας βρίσκουμε σε κείμενα του Αραβαντινού (1856, τόμος πρώτος: 147 και 2000 [1905]: 34-36), του Γ. Μ. στο περιοδικό Πανδώρα (τόμος ΙΗ΄, φυλλάδιο 415, 1 Ιουλίου 1867), του Λαμπρίδη (1888: 10), του Λουκόπουλου (1927: 94-98) και του

Κρυστάλλη (1952: 7-8). Οι παραπάνω εργασίες όμως σε καμιά περίπτωση δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι μελετούν το συγκεκριμένο γλωσσικό ιδίωμα από γλωσσολογική σκοπιά.

4.5. Η σημερινή κατάσταση του Βλάχικου ιδιώματος της Ακαρνανίας

Έχει υποστηριχθεί εύστοχα πως με το τέλος του 20^{ου} αιώνα έληξε ο ιστορικό ρόλος των Βλάχων και φυσικά και της γλώσσας τους (Κατσάνης, 1998: 37). Αυτή η διαπίστωση δεν αφορά μόνο τη Βλάχικη γλώσσα και τις διαλέκτους της αλλά και γλώσσες ή διαλέκτους γλωσσών περισσότερο ισχυρές από την τελευταία, όπως είναι για παράδειγμα η ελληνική. Έχει διαπιστωθεί επίσης ιστορικά πως διάφορα αίτια, όπως πολιτιστικά, κοινωνικά, πολιτικά, ψυχολογικά, γλωσσικά, οικονομικά κ.λπ. επηρεάζουν αρνητικά γλώσσες με μικρό αριθμό ομιλητών και περιορισμένη επιρροή, οι οποίες τελικά εξαφανίζονται (Ντίνας, 2005: 34).

Σε αυτή την κατηγορία γλωσσών βρίσκεται, όπως αναφέρθηκε, η Βλάχικη γλώσσα και φυσικά το υπό εξέταση ιδίωμα της Ακαρνανίας. Σε έρευνα μάλιστα που πραγματοποιήσαμε το 2008 στα Βλαχόφωνα χωριά της περιοχής της Ακαρνανίας στο πλαίσιο της Μεταπτυχιακής Διπλωματικής εργασίας μας (Βασιλείου, 2008: 192-196) διαπιστώσαμε ότι το Βλάχικο ιδίωμα της περιοχής αυτής έχει πάψει πλέον εδώ και δεκαετίες να αποτελεί τη γλώσσα που μαθαίνουν οι νεότερες γενιές των Βλάχων. Οι νέες γενιές μαθαίνουν την ελληνική ως πρώτη γλώσσα και με τη Βλάχικη έχουν πλέον πολύ περιορισμένη σχέση. Εξάλλου, η συχνότητα χρήσης της Βλάχικης γλώσσας έχει περιοριστεί σημαντικά, και το ποσοστό καθημερινής χρήσης της από τις νεότερες γενιές είναι πολύ χαμηλό. Ακόμη, διαπιστώσαμε περιορισμένη χρήση της γλώσσας εντός της οικογένειας και, όπου αυτή υπάρχει, γίνεται κυρίως μεταξύ των ηλικιωμένων μελών της και όχι με τις νεότερες γενιές. Δεν υπάρχει πλέον στη Βλάχικη οικογένεια των μελών της Ακαρνανίας συνειδητή μετάδοση της γλώσσας στα μέλη της νέας γενιάς, κάτι που προδιαγράφει δυσοίωνα το μέλλον της.

Επίσης, όσον αφορά τις περιστάσεις επικοινωνίας μέσω της Βλάχικης γλώσσας, διαπιστώσαμε ότι η χρήση της συγκεκριμένης γλώσσας περιορίζεται κυρίως στο στενό οικογενειακό περιβάλλον (σπίτι), στο ευρύτερο συγγενικό περιβάλλον και στις επαφές του ευρύτερου κοινωνικού περιβάλλοντος (χωριό). Πολύ περιορισμένη ήταν η χρήση της στον επαγγελματικό χώρο και ανύπαρκτη σε χώρους πολιτιστικής δραστηριότητας, διοίκησης ή εκπαίδευσης. Η χρήση της γλώσσας, επίσης, μπροστά

σε αλλόγλωσσα άτομα είναι πολύ περιορισμένη και, όταν γίνεται κάτι τέτοιο, γίνεται κυρίως για λόγους μυστικότητας, κάτι που επιτείνει τον περιθωριακό χαρακτήρα της συγκεκριμένης γλώσσας.

Η στάση των ομιλητών (αυτοσυναίσθημα) απέναντι στη Βλάχικη γλώσσα ήταν αντιφατική. Από τη μια αναγνώριζαν σε πολύ μεγάλο ποσοστό ότι η γνώση της συγκεκριμένης γλώσσας (της Βλάχικης) αποτελεί προσόν για τους ίδιους, από την άλλη όμως υποστήριζαν, σε αρκετά μεγάλο ποσοστό επίσης, ότι η Βλάχικη γλώσσα είναι υποδεέστερη έναντι των άλλων γλωσσών. Ως σημαντικότερο λόγο γι' αυτή την κατάσταση ανέφεραν οι ερωτώμενοι το γεγονός ότι η Βλάχικη γλώσσα δεν γράφεται.

Αναφορικά με το επίπεδο γνώσης της γλώσσας βρήκαμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των νέων ανθρώπων ανέφεραν ότι δεν μπορούν να μιλήσουν τη Βλάχικη γλώσσα σε αρκετά ικανοποιητικό επίπεδο, δηλαδή δεν είναι παραγωγικά ικανοί ομιλητές. Το τελευταίο έγινε φανερό και στα αποτελέσματα των αντίστοιχων ηλικιακών ομάδων σε λεξιλογικό ερωτηματολόγιο το οποίο τους χορηγήθηκε. Αντίθετα, οι ερωτώμενοι των μεγαλύτερων ηλικιακών ομάδων (κυρίως πάνω από 50 ετών) ανέφεραν ότι είναι παραγωγικά ικανοί ομιλητές της Βλάχικης, κάτι που έγινε φανερό και από τα αποτελέσματα στο λεξιλογικό τεστ στο οποίο υποβλήθηκαν. Προέκυψε λοιπόν ξεκάθαρα από την παραπάνω έρευνα ότι η ικανότητα στη χρήση της γλώσσας μειώνεται, όσο κατεβαίνουμε τις ηλικίες, κάτι το οποίο έχει συνειδητοποιηθεί και από τους ίδιους τους ομιλητές.

Επίσης, όσον αφορά τον γλωσσικό αυτοματισμό βρέθηκε από την έρευνα ότι η συντριπτική πλειοψηφία των νέων ατόμων σκέφτεται και εκφράζεται καλύτερα, ακόμη και για θέματα Βλαχόφωνου περιβάλλοντος, στην ελληνική γλώσσα. Αυτό σημαίνει ότι οι νέες γενιές οδηγούνται σταδιακά στη μονογλωσσία (ελληνοφωνία).

Επιπλέον, πολύ μικρή είναι η γνώση, όπως προέκυψε από την έρευνα, ακόμη και στις μεγαλύτερες γενιές, ηθών και εθίμων του Βλάχικου πολιτισμού, τραγουδιών, παραμυθιών, διηγήσεων κ.λπ. Όλα αυτά είναι αποτέλεσμα της αποξένωσης από τη γλώσσα, κι από την άλλη αυτά με τη σειρά τους επιτείνουν τη συρρίκνωση της γλώσσας.

Τέλος, αναφορικά με τη λεξιλογική γνώση ανά ηλικιακή ομάδα, διαπιστώσαμε από το τεστ στο οποίο υποβλήθηκαν τα υποκείμενα της έρευνας ότι η συρρίκνωση της λεξιλογικής ικανότητας είναι εμφανέστατη από γενιά σε γενιά ομιλητών. Η κρίσιμη ηλικία απ' όπου αρχίζει η συρρίκνωση αυτή να γίνεται πιο σημαντική είναι η ηλικία των 50 ετών και κάτω. Προφανώς, στα τέλη της δεκαετίας του '50 και στις

αρχές της δεκαετίας του '60 είχαμε αλλαγές στη ζωή των Βλάχων τής περιοχής, κυρίως στον οικονομικό και κατ' επέκταση στον κοινωνικό τομέα, οι οποίες σηματοδότησαν και διαφορετική αντιμετώπιση της γλώσσας από τη Βλάχικη κοινότητα. Όλα τα παραπάνω έκαναν ακόμη περισσότερο επιτακτική την ανάγκη για άμεση έρευνα και καταγραφή του συγκεκριμένου γλωσσικού ιδιώματος, μιας και ο χρόνος λειτουργεί πλέον αντίστροφα γι' αυτό.

Μέρος δεύτερο

Κεφάλαιο πρώτο

1. Φωνητική

1.1. Το γραφικό σύστημα της Βλάχικης γλώσσας

Για τη γραπτή απόδοση στην εργασία αυτή των φθόγγων του Βλάχικου ιδιώματος της Ακαρνανίας, το οποίο δεν διαθέτει δικό του αλφάβητο (όπως εξάλλου η Βλάχικη γλώσσα γενικά), χρησιμοποιήθηκε ένας συνδυασμός γραφημάτων του ελληνικού και του λατινικού αλφαβήτου με την προσθήκη και περιορισμένου αριθμού φωνητικών συμβόλων. Δεν χρησιμοποιήθηκε το Διεθνές Φωνητικό αλφάβητο (IPA), αλλά ένας συνδυασμός γραφημάτων που προτείνεται στη Γραμματική της Κοινής Κουτσοβλαχικής των Ν. Κατσάνη και Κ. Ντίνα (Κατσάνης και Ντίνας, 1990: 27), καθώς θεωρούμε ότι ικανοποιεί τη φωνητική απόδοση των λέξεων του ιδιώματος και είναι πιο προσιτό στο ευρύ κοινό.

Το ζήτημα της επιλογής ενός συστήματος γραφής της Βλάχικης γλώσσας έχει απασχολήσει ιδιαίτερα τους ειδικούς επιστήμονες, χωρίς ωστόσο να έχουν καταλήξει μέχρι στιγμής σε μία πρόταση κοινής αποδοχής. Μία προσπάθεια τυποποίησης ενός συστήματος γραφής της Βλάχικης γλώσσας επιχειρήθηκε στο συνέδριο των Μπιτωλίων (Μοναστηρίου) της π.Γ.Δ. Μακεδονίας το 1997. Πολύ κατατοπιστική για το θέμα αυτό είναι και μια ανακοίνωση του Σταμάτη Μπέη στο Λούγκο της Ισπανίας στο πλαίσιο το 51^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου Λειτουργικής Γλωσσολογίας (11-15/09/2007) με τίτλο: 'Προτάσεις για ένα σύστημα γραφής της Αρωμουνικής' (Beis, 2008: 103-106).

Η Βλάχικη γλώσσα δεν ανέπτυξε γραπτή μορφή, λόγω των ιδιαίτερων κοινωνικών συνθηκών διαβίωσης των Βλάχων (μη υιοθέτηση της γλώσσας από κάποιο κρατικό μόρφωμα, έλλειψη οργανωμένης εκπαίδευσης κ.λπ.). Δεν υπήρξε με άλλα λόγια ανάγκη συστήματος γραφής της Βλάχικης γλώσσας, αφού οι Βλάχοι ήταν δίγλωσσοι και έγραφαν (όσοι ήταν εγγράμματοι) σε άλλες γλώσσες, κυρίως στην ελληνική, αλλά και στις γλώσσες των χωρών όπου κατά καιρούς βρέθηκαν.

Το «αλφάβητο» που χρησιμοποιείται για το Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας αποτελείται από τριάντα έξι γραφήματα (γράμματα), τα οποία αντιστοιχούν σε ανάλογους φθόγγους του συγκεκριμένου ιδιώματος, και είναι κατά ένα λιγότερα από το 'αλφάβητο' των άλλων Βλάχικων ιδιωμάτων. Στα άλλα ιδιώματα (νότια)

υπάρχει ένας επιπλέον φωνηεντικός φθόγγος, ο [i], ο οποίος δεν απαντάται στο ιδίωμα της Ακαρνανίας (Κατσάνης και Ντίνας, 1990: 27), βλ. πιο κάτω κεφ. 1.2.

Η αλφαβητική σειρά των γραφημάτων είναι η εξής:

A-a	Dž-dž	Γ-γ	L-l	P-p	Tš-tš
Ǻ-ǻ	Δ-δ	Γ́-γ́	Љ-Љ́	R-r	Θ-θ
B-b	E-e	H-x	M-m	S-s	U-u
C-c	F-f	Ǻ-ǻ	N-n	Š-š,	V-v
D-d	G-g	I-i	Ń-ń	T-t	Z-z
Dz-dz	Ǻ́-ǻ́	Ǻ́-ǻ́	O-o	Ts-ts	Ž-ž

Στον παρακάτω πίνακα παραθέτουμε τα σύμβολα και την αντιστοιχία τους με τα σύμβολα του Διεθνούς Φωνητικού Αλφάβητου (ΔΦΑ).

Λατινικοί χαρακτήρες

A-a: ανοιχτός, κεντρικός φθόγγος, αντιστοιχεί στο σύμβολο [a] του ΔΦΑ, π.χ. arándu (= υπομένω, υποφέρω, αντέχω κ.λπ.).

B-b: διχειλικός, κλειστός, ηχηρός, στιγμιαίος φθόγγος, αντιστοιχεί στο σύμβολο [b] του ΔΦΑ, π.χ. birbátu (= άνδρας).

C-c: υπερωικός, κλειστός, άηχος, στιγμιαίος φθόγγος, αντιστοιχεί στο σύμβολο [k] του ΔΦΑ, π.χ. cáli (= δρόμος).

D-d: ακρογλωσσοδοντικός, κλειστός, ηχηρός, στιγμιαίος, μη έρρινος φθόγγος, αντιστοιχεί στο σύμβολο [d] του ΔΦΑ, π.χ. dín̄ti (= δόντι).

Dz-dz: φατνιακός, ηχηρός, προστριβόμενος, στιγμιαίος φθόγγος, αντιστοιχεί στο σύμβολο [ʤ] του ΔΦΑ, π.χ. dzáma (= ζουμί).

E-e: μισόκλειστος, μπροστινός, μη στρογγυλός φθόγγος, αντιστοιχεί στο σύμβολο [e] του ΔΦΑ, π.χ. téta (= θεία).

F-f: χειλοδοντικός, τριβόμενος, άηχος, εξακολουθητικός φθόγγος, αντιστοιχεί στο σύμβολο [f] του ΔΦΑ, π.χ. fácu (= κάνω).

G-g: υπερωικός, κλειστός, ηχηρός, στιγμιαίος φθόγγος, αντιστοιχεί στο σύμβολο [g] του ΔΦΑ, π.χ. góu (= άδειος), glétsu (= παγωμένος).

H-x:¹³⁷ υπερωικός, τριβόμενος, άηχος, εξακολουθητικός φθόγγος, αντιστοιχεί στο σύμβολο [x] του ΔΦΑ, π.χ. χαλέ (= ο απόπατος αλλά και ο αθυρόστομος άνθρωπος, αυτός που βγάζει «βρομιές» από το στόμα του).

I-i: κλειστός, μπροστινός, μη στρογγυλός φθόγγος, αντιστοιχεί στο σύμβολο [i] του ΔΦΑ, π.χ. fitica (= μικρό κορίτσι/κοριτσάκι).

L-l: γλωσσοδοντικός, πλευρικός, ηχηρός, εξακολουθητικός φθόγγος, αντιστοιχεί στο σύμβολο [l] του ΔΦΑ, π.χ. lála (= θεός αλλά και ο μεγάλος αδερφός).

M-m: διχειλικός, κλειστός, ηχηρός, εξακολουθητικός, έρρινος φθόγγος, αντιστοιχεί στο σύμβολο [m] του ΔΦΑ, π.χ. máia (= γιαγιά).

N-n: ακρογλωσσοδοντικός, κλειστός, ηχηρός, εξακολουθητικός, έρρινος φθόγγος, αντιστοιχεί στο σύμβολο [n] του ΔΦΑ, π.χ. nu (= όχι, δεν, μη/μην).

O-o: μισόκλειστος, οπίσθιος, στρογγυλός φθόγγος, αντιστοιχεί στο σύμβολο [o] του ΔΦΑ, π.χ. órbu (= τυφλός).

P-p: διχειλικός, κλειστός, άηχος, στιγμιαίος φθόγγος, αντιστοιχεί στο σύμβολο [p] του ΔΦΑ, π.χ. pórçu (= γουρούνι).

R-r: φατνιακός, υγρός, ηχηρός, εξακολουθητικός φθόγγος, αντιστοιχεί στο σύμβολο [r] του ΔΦΑ, π.χ. pířa (= γκρεμός, απότομη κατηφόρα).

Rr, rr: φατνιακός, παλμώδης, ηχηρός, εξακολουθητικός φθόγγος, αντιστοιχεί στο σύμβολο [r] του ΔΦΑ, π.χ. rreřcamánu (= ο κουρελής, ο διακονιάρης), tsirritóħu (= ο διακονιάρης, ο άφραγκος) κ.λπ.

S-s: φατνιακός, συριστικός, τριβόμενος, άηχος, εξακολουθητικός φθόγγος, αντιστοιχεί στο σύμβολο [s] του ΔΦΑ, π.χ. sáre (= αλάτι).

T-t: ακρογλωσσοδοντικός, κλειστός, άηχος, στιγμιαίος φθόγγος, αντιστοιχεί στο σύμβολο [t] του ΔΦΑ, π.χ. tórçu (= γνέθω).

Ts-ts: φατνιακός, προστριβόμενος, άηχος φθόγγος, αντιστοιχεί στο σύμβολο [ts] του ΔΦΑ, π.χ. tsásu (= υφαίνω).

U-u: κλειστός, οπίσθιος, στρογγυλός φθόγγος, αντιστοιχεί στο σύμβολο [u] του ΔΦΑ, π.χ. urúħu (= απεχθής, μισητός, αποτρόπαιος, άσχημος κ.λπ.).

V-v: χειλοδοντικός, τριβόμενος, ηχηρός, εξακολουθητικός φθόγγος, αντιστοιχεί στο σύμβολο [v] του ΔΦΑ, π.χ. véħu (= βλέπω).

¹³⁷ Για τεχνικούς λόγους και για λόγους ομοιομορφίας στο πεζό γράμμα χρησιμοποιείται το σύμβολο /x/ αντί του /h/, όπως ακριβώς και στο πεζό γράμμα /x/ χρησιμοποιείται το σύμβολο /x/ με (') επίσης πάλι αντί του /h/ με (') (δες σχετικά παρακάτω στα σύμβολα H-ħ). Στα κεφαλαία χρησιμοποιούνται αντίστοιχα τα σύμβολα /H/ και /H/.

Z-z: φατνιακός, συριστικός, τριβόμενος, ηχηρός φθόγγος, αντιστοιχεί στο σύμβολο [z] του ΔΦΑ, π.χ. zβóγμ (= λόγος, ομιλία, υπόσχεση, αρραβώνας κ.λπ.).

Ελληνικοί χαρακτήρες

Γ-γ: υπερωικός, τριβόμενος, ηχηρός, εξακολουθητικός φθόγγος, αντιστοιχεί στο σύμβολο [ɣ] του ΔΦΑ, π.χ. γυπυσάγμ (= γανωματής).

Δ-δ: μεσοδοντικός, τριβόμενος, ηχηρός, εξακολουθητικός φθόγγος, αντιστοιχεί στο σύμβολο [ð] του ΔΦΑ, π.χ. δεksameníǎ (= δεξαμενή).

Θ-θ: μεσοδοντικός, τριβόμενος, άηχος, εξακολουθητικός φθόγγος, αντιστοιχεί στο σύμβολο [θ] του ΔΦΑ, π.χ. L' Anáθima (= Στο Ανάθεμα/τοπωνύμιο).

Ειδικά σύμβολα

Όσον αφορά τα ειδικά φωνητικά σύμβολα, τα οποία όπως αναφέραμε ήταν απολύτως απαραίτητα για την απόδοση ορισμένων φθόγγων της Βλάχικης γλώσσας, έχουν την παρακάτω φωνητική αξία:

Ǟ-ǟ: ημίκλειστος, κεντρικός φθόγγος με προφορά ανάμεσα στο [e] και το [o], αντιστοιχεί στο σύμβολο [ə] του ΔΦΑ, π.χ. fǵátǎ (= κοπέλα, κορίτσι).

Dž-dž: ουρανικοφατνιακός, ηχηρός, προστριβόμενος, παχύς συριστικός, κλειστός φθόγγος, αντιστοιχεί στο σύμβολο [dʒ] του ΔΦΑ, π.χ. džúba (= καρούμπαλο) κ.λπ.

Š-š: ουρανικοφατνιακός, άηχος, τριβόμενος, παχύς συριστικός, εξακολουθητικός φθόγγος, αντιστοιχεί στο σύμβολο [ʃ] του ΔΦΑ, π.χ. La Hašivúnǵi (= Στο Χασιβούνγ/τοπωνύμιο).

Tš-tš: ουρανικοφατνιακός, άηχος, προστριβόμενος, παχύς συριστικός, κλειστός φθόγγος, αντιστοιχεί στο σύμβολο [tʃ] του ΔΦΑ, π.χ. tšitšóγμ (= πόδι).

Ž-ž: ουρανικοφατνιακός, ηχηρός, τριβόμενος, παχύς συριστικός, εξακολουθητικός φθόγγος, αντιστοιχεί στο σύμβολο [ʒ] του ΔΦΑ, π.χ. bažína (= είδος φαγητού με νερό και αλεύρι ψημένο στο τηγάνι) κ.λπ.

Ǧ-ǧ: Ουρανικός, τριβόμενος, ηχηρός, εξακολουθητικός φθόγγος, αντιστοιχεί στο σύμβολο [j] του ΔΦΑ, π.χ. La Ǧíníli (= Στα Αμπέλια//τοπωνύμιο), ǧérγμ (= σκουλήκι), ǧím (= ζωντανός, ωμός), ǧím (= πού/που) κ.λπ.

Ǫ-ǫ: Ουρανικός, κλειστός, ηχηρός, στιγμιαίος φθόγγος. αντιστοιχεί στο σύμβολο [ɔ] του ΔΦΑ, π.χ. *ǫ́mǫ* (= φαγητό), *ǫ́pǫ* (= καλά) κ.λπ.

Ǫ̣-ǫ̣: Ουρανικός, κλειστός, άηχος, στιγμιαίος φθόγγος, αντιστοιχεί στο σύμβολο [c] του ΔΦΑ, π.χ. *ǫ̣m* (= χάνω), *ǫ̣p* (= ο χαμένος, αλλά και ο χαζός, ο ηλίθιος), *ǫ̣pǫrtǫ* (χτενίζω) κ.λπ.

Ǫ̣̂-ǫ̣̂: Ουρανικός, πλευρικός, ηχηρός, εξακολουθητικός φθόγγος, αντιστοιχεί στο σύμβολο [ʎ] του ΔΦΑ, π.χ. *ǫ̣̂p* (= καλύβα), *ǫ̣̂p* (= συγχωρώ) κ.λπ..

Ǫ̣̃-ǫ̣̃: Ουρανικός, κλειστός, ηχηρός, εξακολουθητικός, έρρινος φθόγγος, αντιστοιχεί στο σύμβολο [ɲ] του ΔΦΑ, π.χ. *ǫ̣̃p* (= μικρός), *ǫ̣̃p* (= αρνί) κ.λπ.

Ǭ̣-ǭ̣: Ουρανικός, τριβόμενος, άηχος, εξακολουθητικός φθόγγος, αντιστοιχεί στο σύμβολο [ʒ] του ΔΦΑ, π.χ. *ǭ̣p* (= βράζω), *ǭ̣p*/*ǭ̣p* (= γιος/κόρη), *ǭ̣p* (= Στη Συκιά//τοπωνύμιο), *ǭ̣p* (= πυρετός) κ.λπ.

Ǫ̣̅: Προφέρεται ως ημίφωνο, δηλαδή όχι ολόκληρος ο φθόγγος [i] αλλά μισός, π.χ. *ǫ̣̅p* (= άκουσα).

Ǫ̣̆: Προφέρεται ως ημίφωνο, δηλαδή όχι ολόκληρος ο φθόγγος [u] αλλά μισός, π.χ. *ǫ̣̆p* (= άλογο).

Ǫ̣̇, ǫ̣̇:¹³⁸ Προφέρεται ως ημίφωνο, δηλαδή όχι ολόκληρος ο φθόγγος [o] αλλά μισός, π.χ. *ǫ̣̇p* (= μύλος) κ.λπ.

Ǫ̣̈: Χρησιμοποιείται ως ημίφωνο του /l/ σε κάποιες ελληνικές λέξεις.

Ǫ̣̉: Χρησιμοποιείται σε ελληνικές λέξεις και αντιστοιχεί στον φθόγγο [ʃ], π.χ. η φράση *Δεν σε θέλω* προφέρεται ως *Δε ʃι θέλου* κ.λπ.

Ǫ̣̊: Χρησιμοποιείται σε ελληνικές λέξεις και αντιστοιχεί στον φθόγγο [ʒ], π.χ. *ǫ̣̊p* (= το στείρο θηλυκό πρόβατο και μεταφορικά η μεγάλης ηλικίας και στείρα γυναίκα).

[Ǫ̣̋]: κεντρικό, πισινό, κλειστό φωνήεν. Το φώνημα /Ǫ̣̋/ δεν απαντάται στο ιδίωμα της Ακαρνανίας (βλ. κεφάλαιο 1.2), το καταγράφουμε, όμως, καθώς γίνεται χρήση του σε λέξεις των άλλων Βλάχικων ιδιωμάτων.

Για τη γραφή του 'αλφαβήτου' αυτού στον ηλεκτρονικό υπολογιστή χρησιμοποιήθηκε η γραμματοσειρά *FlorinaSerif*, των καθηγητών Κωνσταντίνου

¹³⁸ Για τεχνικούς λόγους το σύμβολο (^) τίθεται στο επάνω μέρος του στοιχείου και όχι στο κάτω.

Ντίνα και Θεόδωρου Κασκάλη, η οποία έχει πολλές δυνατότητες και είναι η πλέον κατάλληλη για τη φωνητική καταγραφή των γλωσσών του βαλκανικού χώρου.¹³⁹

Τέλος, μπροστά από μερικές λέξεις υπάρχει ένας αστερίσκος (*) ο οποίος δηλώνει ότι η λέξη δεν υπάρχει ή υποτίθεται ότι έχει υπάρξει (αμάρτυρος τύπος).

1.2. Το φωνολογικό σύστημα του Βλάχικου ιδιώματος της Ακαρνανίας

Παραλείπουμε το συγκεκριμένο κεφάλαιο, στο οποίο θα περίμενε κανείς να εντοπίσουμε μέσω μιας φωνολογικής διαδικασίας (π.χ. του εντοπισμού ελαχίστων ζευγών) τα φωνήματα του ιδιώματος που μελετάμε, καθώς στο ιδίωμα της Ακαρνανίας δεν παρατηρούνται αποκλίσεις στο θέμα αυτό σε σχέση με τα άλλα Βλάχικα ιδιώματα του ελληνικού χώρου. Για τον λόγο αυτό για περισσότερα και αναλυτικότερα επ' αυτού παραπέμπουμε στη διδακτορική διατριβή του Κωνσταντίνου Ντίνα (Ντίνας, 1986), η οποία είναι αφιερωμένη σ' αυτό ακριβώς το θέμα, όπως προκύπτει και από τον υπότιτλό της: «Φωνολογική ανάλυση».

Έχουμε ωστόσο να παρατηρήσουμε δύο αξιοσημείωτες διαφορές στο ιδίωμα που μελετάμε σε σύγκριση με άλλα Βλάχικα ιδιώματα. Το πρώτο αφορά τα φωνήεντα και το δεύτερο τα σύμφωνα.

Από το φωνολογικό σύστημα των φωνηέντων λείπει το φώνημα /i/, για το οποίο έγινε ήδη λόγος. Με την έννοια αυτή το ιδίωμα της Ακαρνανίας εντάσσεται στα βόρεια Βλάχικα ιδιώματα και συγκεκριμένα στον τύπο F (Φρασαριώτικα), στα οποία δεν υπάρχει αυτό το κεντρικό, κλειστό φωνήεν /i/, όπως φαίνεται στον πίνακα φωνηέντων:

	μπροστινά	κεντρικά	οπίσθια
κλειστά	i	-	u
ενδιάμεσα		e ə	o
ανοιχτό		a	

Τα Βλάχικα ιδιώματα που ανήκουν στη νότια διαλεκτική ομάδα, στον τύπο A (Αρωμονικά), εμφανίζουν αυτό το φώνημα (κλειστό, κεντρικό), το /i/, (Λαζάρου,

¹³⁹ Η συγκεκριμένη γραμματοσειρά είναι διαθέσιμη στο διαδίκτυο και διατίθεται χωρίς καμία επιβάρυνση στην ιστοσελίδα <http://www.nured.uowm.gr/florinaserif/>.

1976: 175, Κατσάνης, 1977: 34, Ντίνας 1986: 66, Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 28 και Κατσάνη, 1990: 26-27), όπως φαίνεται στον πίνακα:

	μπροστινά	κεντρικά	οπίσθια
κλειστά	i	î	u
ενδιάμεσα	e	ǎ	o
ανοιχτό		a	

Σε λέξεις του ιδιώματος της Ακαρνανίας στις οποίες θα περιμέναμε να εμφανίζεται î (όπως συμβαίνει στα ιδιώματα της ομάδας Α) βρίσκουμε συνήθως e, π.χ. το ρήμα tsînu (= κρατώ, Κατσάνης, 1990: 27) απαντάται ως: tsénu (κρατώ//θυμάμαι κ.λπ.), π.χ. *U tsénu tu ménǎ!* (= Τον κρατάω στο χέρι!), *Tséñi mínti?* (= Κρατάς μυαλό;/Θυμάσαι;) κ.λπ.

Τα σύμφωνα του ιδιώματος, για τον φωνολογικό εντοπισμό των οποίων βλ. Ντίνας 1986: 24-65, φαίνονται στον παρακάτω πίνακα, όπως θα μπορούσαν να γραφούν με το σύστημα γραφής το οποίο έχουμε υιοθετήσει:

Πίνακας συμφώνων (φωνητική εικόνα)

		χειλικά	οδοντικά	συριστικά	παχιά συριστικά	ουρανικά	υπερωικά
κλειστά	άηχα	p	t	ts	tš	ќ	k
	ηχηρά	b	d	dz	dž	ѓ	g
τριβόμενα	άηχα	f	θ	s	š	ќ	x
	ηχηρά	v	δ	z	ž	ѓ	γ
έρρινα		m	n			ń	
πλευρικά			l			ĺ	
παλλόμενα			r				

Το δεύτερο φωνολογικό φαινόμενο το οποίο διαφοροποιεί το ιδίωμα της Ακαρνανίας από τα άλλα Βλάχικα ιδιώματα είναι η αλλοφωνία του συμφώνου /l/

σε πολλές λέξεις, πριν από τα φωνήεντα /a/, /o/, /u/ ενίοτε και /i/ αλλά και πριν καθώς και μετά από κάποια σύμφωνα (ιδιαίτερα πριν και μετά από συμφωνικά συμπλέγματα).¹⁴⁰ Το φωνολογικό αυτό φαινόμενο (μαζί με το φαινόμενο του ιδιαίτερου σχηματισμού του μέλλοντα) αποτελούν ίσως τα κυριότερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του συγκεκριμένου Βλάχικου ιδιώματος.¹⁴¹

Το φαινόμενο της αλλοφωνίας του /l/ εμφανίζει τις εξής περιπτώσεις: α) φωνηεντοποίηση του /l/ και ημιφωνική προφορά του: [ɫ], π.χ. la > μα (= στον, στην, στο) κ.λπ. και β) πλήρη αποβολή του, π.χ. lóɫɫ (= τόπος, χώρος κ.λπ.) > óɫɫ κ.λπ.¹⁴² Η αλλοφωνία του /l/ παρατηρείται τόσο σε αρχική όσο και σε εσωτερική θέση.

Σε αρχική θέση:

α) πριν από το /a/ τρέπεται σε ένα ημίφωνο [ɫ], π.χ. η πρόθεση la τρέπεται σε μα, το ρήμα láɫ (= πλένω, λούζω < το λατ. lavo) σε μάɫ (= πλένω, λούζω), το ουσιαστικό lárte (= γάλα < το λατ. lac, -ctis) σε χάρti (= γάλα), το επίθετο lárɫu (= πλατύς < από το λατ. largus) σε χάρɫu κ.λπ. Εξαιρέσεις: το ρήμα léɫɫ (= δένω), το ουσιαστικό léɫɫu (= ξύλο).

β) πριν από το /o/ και το /u/, π.χ. το ουσιαστικό lóɫɫ (= τόπος, χώρος < το λατ. locus) τρέπεται σε óɫɫ, π.χ. το ουσιαστικό lúɫɫu (= δουλειά < λατ. lucrum) σε úɫɫu/úɫɫu (= δουλειά), το ουσιαστικό lúɫɫu (= λύκος < το λατ. lupus) σε úɫɫ κ.λπ.

δ) Πριν από το /i/ το /l/ τρέπεται σε [u] με παράλληλη έκπτωση του /i/, π.χ. η λέξη liturǵie (< το ελλ. λειτουργία/λειτουργιά) τρέπεται σε uturǵie, το liturǵisésɫu (= λειτουργώ) τρέπεται σε uturǵisésɫu, uturǵisítɫu (= λειτουργημένος). Στις παραπάνω λέξεις, όπως αναφέρθηκε, προσβάλλεται και το /i/, το οποίο και εκπίπτει.

Σε εσωτερική θέση:

¹⁴⁰ Αλλόφωνα ονομάζονται οι διαφορετικές μορφές του ίδιου φωνήματος (Ράλλη, 2005: 65). Μπορεί δηλαδή ένα φώνημα να πραγματώνεται με διαφορετικούς τρόπους ανάλογα με το περιβάλλον στο οποίο εμφανίζεται. Έτσι, στην ελληνική το φώνημα /ɣ/ πραγματώνεται με δύο διαφορετικά αλλόφωνα: ουρανικό πριν από τα φωνήματα /e/ και /i/, π.χ. γέφυρα, γύρος κ.λπ. και υπερωικό πριν από τα υπόλοιπα, π.χ. γάλα, γούβα, γράφω κ.λπ.

¹⁴¹ Το φωνολογικό φαινόμενο αυτό, αν και σπάνιο, παρατηρείται -όσον αφορά όμως την ελληνική γλώσσα- και στο γλωσσικό ιδίωμα των προσφύγων από το Καβακλί της ανατολικής Ρωμυλίας (δες σχετικά Ηλιούδη, 1985: 215-231). Επίσης το φαινόμενο απαντάται στη Νάξο και στη Σαμοθράκη (δες σχετικά στην ιστοσελίδα <http://kefteri.wordpress.com>). Μερικά παραδείγματα από την ελληνική είναι: λαγός > 'αός, καλά > καουά, θέλω > θέουω κ.λπ.

¹⁴² Κάποιες φορές ωστόσο στη συγκεκριμένη λέξη το /l/ τρέπεται σε [r]. Αυτό συμβαίνει, όταν η λέξη απαντάται μέσα σε προτάσεις. Έτσι έχουμε την αρατική φράση: *U! s' ti bǵɫu tu pǵɫɫu, miǵǵatǵ Stimiriǵ!* (= *Ου! να σε βάλω στο χώμα, δηλαδή να σε θάψω, όμορφη Παναγία/Παναγία μου!*). Το φαινόμενο το καταγράφει και η Caragiu-Mariojeanu (1968: 265) όσον αφορά τα Βλάχικα ιδιώματα του τύπου F (Φρασαριώτικα), δηλαδή τα βόρεια ιδιώματα στα οποία ανήκει και το Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την έντονη προφορά του /r/ στο φρασαριώτικο ιδίωμα δες στο κεφάλαιο 3.2 (περίπτωση 8) του πρώτου μέρους.

α) σε μεσοφωνηεντική θέση ανάμεσα σε όμοια φωνήεντα τρέπεται σε ημίφωνο [ɤ], όταν τα δύο όμοια φωνήεντα είναι a, π.χ. το ρήμα aláɣɤ (= τρέχω) τρέπεται σε αιάɣɤ, το ρήμα alásɤ (= αφήνω < προθετικό a- + λατ. laxo) σε αιάsɤ, το αρσενικό της δεικτικής αντωνυμίας alántu (= ο άλλος) σε αιάntu κ.λπ. Ανάμεσα σε δύο /u/ αποβάλλεται, π.χ.: το ksinulucródɤ (= ξενοδολεύω) τρέπεται σε ksinuucródɤ.

β) σε μεσοφωνηεντική θέση ανάμεσα σε ανόμοια φωνήεντα συνήθως εκπίπτει, π.χ. οι τύποι της προσωπικής αντωνυμίας, το élu (= αυτός/ εκείνος) τρέπεται σε éɤ, το alíu (= αυτού/αυτουνού) σε αίɤ, το alóɤ (= αυτών/αυτωνών) σε αόɤ, η γενική/δοτική πτώση του αρσενικού οριστικού άρθρου álu (= του) σε áɤ, το επίθετο gólu, θηλυκό gólă (= γυμνός, άδειος) σε góɤ, góă, το ουσιαστικό culádɤ (= κουλούρι) σε cuácɤ κ.λπ. Ωστόσο ανάμεσα στα φωνήεντα /e/ και /ă/ τρέπεται σε [ɤ], π.χ. fânélă (= φανέλα) > fanéɤă, furtsélă (= κιβώτιο, μπαούλο, κασέλα) > furtséɤă, fustanélă (= φουστανέλα) > fustanéɤă, gélă (= φαγητό) > géɤă, sârdélă (= σαρδέλα) > sardéɤă κ.λπ. Καταγράφονται και ελάχιστες περιπτώσεις παραμονής του /l/ σε εσωτερική μεσοφωνηεντική θέση, π.χ.: cále (= δρόμος), Dále (παρωνύμιο σε χωριό της περιοχής) κ.λπ.

γ) μεταξύ σύμφωνου και φωνήεντος άλλες φορές εκπίπτει, π.χ. το ρήμα áflu (= βρίσκω) τρέπεται σε áfu, και άλλες φορές τρέπεται σε [u] ή [ɤ] (αν ακολουθεί φωνήεν), π.χ. το blâstéɤɤ (= βλασφημία, κατάρα) τρέπεται σε bustéɤɤ, το blastimɤ (= βλασφημώ, καταριέμαι) σε buástimɤ, (το συγκεκριμένο ρήμα ωστόσο απαντά και ως bástimɤ, με αποκοπή του /l/), το plámɤtu (= δακρυσμένος, κλαμένος) σε ruémɤtu, το plângɤ (= κλαίω, θρηνώ) σε ruéngɤ, το plângurósɤ (= κλαψιάρης) σε pungurósɤ, το plândzere (= θρήνος, κλάψιμο) σε pundzére, το plátésɤu (= πληρώνω) σε pultésɤu, το plátire (= πληρωμή) σε pultéri, pleánhítsă, το pleámitsă και pleámɤtsă (= αχυρώνας, καλύβια) σε ruátă, το ploáe (= βροχή) σε róɤ, το pluínă (= βροχερός καιρός) σε ruínă, το pluíósɤ (= βροχερός) σε ruósɤ, το spirólungu (= πολύ ψηλός) σε periúngu κ.λπ.

δ) μεταξύ φωνήεντος και συμφώνου (ιδιαίτερα πριν το ηχηρό χειλικό /b/) πολλές φορές εκπίπτει, π.χ. το spúblirɤ (= τινάζω την σκόνη, λιχνίζω) τρέπεται σε spúbirɤ, το spulbiráre (= τίναγμα) σε spubiráre, το spulbirátɤ (= τιναγμένος) σε spubirátɤ κ.λπ. Εξάιρεση: το álbu, -ă (= άσπρος, -η) κ.λπ.

Για το συγκεκριμένο φωνολογικό φαινόμενο, λόγω και της μεγάλης γλωσσολογικής αξίας του για το ιδίωμα, έχει συνταχθεί αλφαβητικός κατάλογος με 182 λέξεις, βλ. Παράρτημα 1.

1.3. Φαινόμενα συμπροφοράς

Για τα φαινόμενα συμπροφοράς, ό,τι έχουμε συνηθίσει στην παραδοσιακή κυρίως γραμματική ορολογία να αποκαλούμε «πάθη» των φωνημάτων, βλ. Ντίνας 1986: 133-148, καθώς στο υπό μελέτη ιδίωμα δεν εμφανίζονται ουσιώδεις διαφορές σε σύγκριση με τα άλλα.

1.4. Κώφωση – αποβολή

Το φαινόμενο αυτό, που αποτελεί ένα από το ιδιαίτερα εμφανή 'πάθη' των φωνηέντων, εξετάζεται χωριστά, λόγω της μεγάλης έκτασής του και των πολλαπλών επιπτώσεων που έχει στη φωνητική μορφή των λέξεων. Και σε αυτό το φαινόμενο το Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας φαίνεται να μην αποκλίνει από το άλλα Βλάχικα ιδιώματα, οπότε βλ. αναλυτική παρουσίασή του στο: Ντίνας 1986: 149-154.

1.5. Μεταφωνία

Το φαινόμενο της μεταφωνίας (διφθογγισμού) ορίζεται ως μια μεταβολή στους φωνηεντικούς ήχους των λέξεων, η οποία προκαλείται από γειτονικούς φθόγγους και συχνά έχει ως αποτέλεσμα μια σειρά αλλαγών στην ιστορική εξέλιξη μιας γλώσσας. Το φαινόμενο αυτό αφορά τη Βλάχικη γλώσσα στο σύνολό της και εμφανίζεται ομοίως και στο υπό μελέτη Βλάχικο ιδίωμα. Για περισσότερα βλ. Ντίνας 1986: 155-157.

1.6. Ο τόνος

Ο τόνος στη Βλάχικη γλώσσα (άρα και στο υπό μελέτη ιδίωμα) είναι δυναμικός, ελεύθερος (κινητός) και περιορίζεται, όπως και στην ελληνική, από τον νόμο της τρισυλλαβίας, βλ. Ντίνας 1986: 158-161 και Κατσάνης και Ντίνας, 1990: 30, π.χ. μπορεί να έχουμε μετακίνηση του τόνου κατά την κλίση ή την παραγωγή, π.χ. *fácu*

(= κάνω) - *fitsém̄* (= κάνουμε)/κλίση - *fĭátǎ* (= κόρη) - *fítícǎ* (= κοριτσάκι)/
παραγωγή υποκοριστικού κ.λπ.

Κεφάλαιο δεύτερο

2 Οι λέξεις

Οι λέξεις από τις οποίες αποτελείται το λεξιλόγιο του Βλάχικου ιδιώματος της Ακαρνανίας θα μπορούσε να εξεταστούν ως προς την *καταγωγή* τους, τον *σχηματισμό* τους και τη *σημασία* τους.

2.1. Καταγωγή των λέξεων του Βλάχικου ιδιώματος της Ακαρνανίας

Το Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας αποτελεί, όπως έχει ήδη αναφερθεί, διάλεκτο της Βλάχικης γλώσσας. Ως εκ τούτου το λεξιλόγιο το οποίο απαντάται στο συγκεκριμένο ιδίωμα δεν παρουσιάζει πολύ μεγάλες αποκλίσεις από το αντίστοιχο λεξιλόγιο των άλλων ιδιωμάτων, εκτός φυσικά από κάποιες φωνολογικές/φωνητικές αποκλίσεις για τις οποίες έχουμε ήδη μιλήσει και κάποιες άλλες για τις οποίες θα μιλήσουμε στη συνέχεια. Ωστόσο το ιδίωμα της Ακαρνανίας λόγω ιδιαίτερων συνθηκών (γεωγραφικών, ιστορικών, πολιτιστικών κ.λπ.) παρουσιάζει κάποιες διαφοροποιήσεις από το γενικότερο λεξιλόγιο της Βλάχικης γλώσσας. Μία τέτοια διαφορά είναι σχετική με την προέλευση των λέξεων που το αποτελούν.¹⁴³

Όπως είναι φυσικό, ο βασικός κορμός του λεξιλογίου της Βλάχικης γλώσσας αλλά και του ιδιώματος της Ακαρνανίας προέρχεται από τη λατινική γλώσσα. Δεύτερη μεγάλη «πηγή» από την οποία αρύεται λεξιλογικά η Βλάχικη γλώσσα είναι η ελληνική με την οποία έχει έρθει σε επαφή πολλές εκατοντάδες χρόνια. Ωστόσο στο λεξιλόγιο της Βλάχικης γλώσσας απαντώνται πολλές λέξεις και από άλλες βαλκανικές γλώσσες (αλβανική, σλαβική, τουρκική, βουλγαρική κ.λπ.) με τους ομιλητές των οποίων ήρθαν σε επαφή κατά καιρούς οι Βλαχόφωνοι των Βαλκανίων.

Έχει αποδειχτεί ιστορικά πως οι Βλαχόφωνοι της Ακαρνανίας υπήρξαν σε κάποια φάση της ιστορικής τους πορείας ακόμη και τρίγλωσσοι, με τρίτη γλώσσα την Αλβανική (Weigand, 2001, τόμος Α': 226). Οι ομιλητές λοιπόν του συγκεκριμένου ιδιώματος μιλούσαν σε παλιότερες εποχές συγχρόνως Βλάχικα, ελληνικά και αλβανικά. Αυτό το γεγονός αντανακλάται και στη σύνθεση του λεξιλογίου της συγκεκριμένης γλωσσικής ομάδας. Παρατηρούνται λοιπόν στο λεξιλόγιο των Καραγκούνηδων της Ακαρνανίας λέξεις αλβανικής προέλευσης σε πολύ μεγαλύτερη συχνότητα απ' ό,τι εμφανίζονται στο λεξιλόγιο των υπόλοιπων Βλάχικων γλωσσικών

¹⁴³ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη σύσταση του λεξιλογίου της Βλάχικης γλώσσας δεξ Κατσάνης, 1998: 63-66.

ομάδων. Εξάλλου, όπως ήδη έχει αναφερθεί, οι Καραγκούνηδες για πολλούς αιώνες ζούσαν κατά το θέρος σε περιοχές όπου επικρατούσε το αλβανικό στοιχείο. Σε έρευνα μάλιστα που πραγματοποιήσαμε το 2012 και αφορούσε τα τοπωνύμια της Βλάχικης περιοχής της Ακαρνανίας βρήκαμε σε αυτά πολύ υψηλά ποσοστά λέξεων αλβανικής προέλευσης (δες σχετικά Βασιλείου, 2012b: 277-278). Συγκεκριμένα μελετήθηκαν 222 τοπωνύμια και οι λέξεις από τις οποίες αποτελούνταν ήταν 163.¹⁴⁴ Όσον αφορά την προέλευση των λέξεων αυτές ήταν: λατινικές 55 (περίπου 33,5%), ελληνικές 45 (περίπου 27,5%), αλβανικές 34 (περίπου 21%), σλαβικές 10 (περίπου 6,1 %), τουρκικές 5 (περίπου 3%), υβριδικές 3 (περίπου 2 %), ενώ αγνοούμε την προέλευση 11 λέξεων (περίπου 6,8 %).

Από τα στοιχεία της παραπάνω έρευνας λοιπόν προκύπτει καθαρά ότι η αλβανική γλώσσα κατατάσσεται τρίτη στη σειρά όσον αφορά τη λεξιλογική σύνθεση της συγκεκριμένης τοπωνυμικής συλλογής στην οποία αναφερθήκαμε. Το γεγονός αυτό θεωρούμε ότι είναι απολύτως αναμενόμενο, αν λάβουμε υπόψη ότι η συγκεκριμένη γλωσσική ομάδα υπήρξε τρίγλωσση (με τρίτη γλώσσα την αλβανική). Στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι τα στρώματα του λεξιλογίου του είναι κατά βάση τρία: το λατινικό, το ελληνικό και το αλβανικό.

Τέλος, μια εξειδικευμένη μελέτη/έρευνα προς αυτή την κατεύθυνση θα έλυνε αρκετές απορίες σχετικά με τις λέξεις αλβανικής προελεύσεως που απαντώνται στο ιδίωμα της Ακαρνανίας.

2.2. Σχηματισμός των λέξεων του Βλάχικου ιδιώματος της Ακαρνανίας

Στη συγκεκριμένη ενότητα θα ασχοληθούμε με διάφορες κατηγορίες λέξεων του Βλάχικου ιδιώματος της Ακαρνανίας, όπως τα υποκοριστικά/μεγεθυντικά, τα εθνικά ή πατριδωνυμικά, τα επαγγελματικά και τα αντρωνυμικά και θα αναφερθούν κάποια στοιχεία σχετικά με τη σύνθεση, ιδιαίτερα με τα αχώριστα μόρια.

¹⁴⁴ Αναφερόμαστε μόνο στα λήμματα και όχι στα δείγματα (τύπους της ίδιας λέξης) που υπάρχουν στη συλλογή. Λήμμα ονομάζεται κάθε λέξη που περιλαμβάνεται και σχολιάζεται σε ένα λεξικό, π.χ. το λήμμα *tráru*, το λήμμα *dzápa* κ.λπ. Μάλιστα υπολογίσαμε μόνο μια φορά το κάθε λήμμα, άσχετα από το πόσες φορές αυτό επαναλαμβάνονταν στη συλλογή. Για παράδειγμα, ενώ το λήμμα *tráru* επαναλαμβάνονταν εννέα φορές, εμείς το υπολογίσαμε μία φορά κ.ο.κ. Επίσης δεν λάβαμε υπόψη τα δείγματα που προέκυψαν από το κάθε λήμμα με την παραγωγή, τη σύνθεση ή την κλίση των λημμάτων. Για παράδειγμα το λήμμα *ruťisicu* (= βρυσούλα) απαντάται στο τοπωνύμιο *La Púťisicu*. Το ίδιο λήμμα όμως απαντάται στον πληθυντικό αριθμό ως *ruťisicuři* (= βρυσούλες) και συγκεκριμένα στο τοπωνύμιο *La Púťisicuři*. Εμείς ωστόσο το υπολογίσαμε μόνο μία φορά. Τα δείγματα λοιπόν που απαντώνται στη συγκεκριμένη συλλογή είναι 572.

2.2.1 Υποκοριστικά/μεγεθυντικά

Υποκοριστικά ονομάζονται οι λέξεις (ουσιαστικά) οι οποίες παράγονται από άλλα ουσιαστικά και φανερώνουν το σημαινόμενο της πρωτότυπης λέξης ως κάτι μικρό είτε γιατί έτσι είναι πραγματικά είτε για λόγους τρυφερότητας και συμπάθειας (χαϊδευτικά). Για τον λόγο αυτόν τα υποκοριστικά ονομάζονται και χαϊδευτικά, π.χ. *Víni úny fitšurácŭ* (= Ήρθε ένα παιδάκι) κ.λπ. Υποκοριστικά στη Βλάχικη γλώσσα μπορεί να χρησιμοποιηθούν και για άλλους λόγους, όπως περιφρόνηση, π.χ. *Atsá ésti ca matsóčǎ* (= Αυτή είναι σαν γατάκι/πολύ αδύνατη/καχεκτικιά) κ.λπ.

Οι κατάληξεις οι οποίες χρησιμοποιούνται ως υποκοριστικές στο ιδίωμα της Ακαρνανίας είναι οι: -ácŭ, η οποία αντιστοιχεί με την ελληνική υποκοριστική κατάληξη -ακος/-άκι, και η -óčǎ, η οποία επίσης αντιστοιχεί με την ελληνική υποκοριστική κατάληξη -ακος/-άκι. Κάποιες φορές σε ελληνικά δάνεια χρησιμοποιείται η ελληνική υποκοριστική κατάληξη -άκι (-άκι), π.χ. *Mitaθάκι* (= Μητσάκη/Δημητράκη//υποκοριστικό του ονόματος Δημήτρης) κ.λπ.

Στο ιδίωμα της Ακαρνανίας για την απόδοση του υποκορισμού πολλές φορές δεν χρησιμοποιούνται υποκοριστικές κατάληξεις αλλά περίφραση με το ουσιαστικό, τη δεικτική αντωνυμία *atsém/atsá* (= αυτός/αυτή) και το επίθετο *ńícŭ/ńíca* (= μικρός/μικρή), π.χ. *Funtána atsáńíca* (= Η πηγή/η βρύση αυτή η μικρή/η πηγούλα/η βρυσούλα), *Cálja atsáńíca* (= Η οδός αυτή η μικρή//οδρομάκος) κ.λπ.

Μεγεθυντικά ονομάζονται οι λέξεις (ουσιαστικά) οι οποίες παράγονται από άλλα ουσιαστικά και φανερώνουν το σημαινόμενο της πρωτότυπης λέξης ως κάτι μεγάλο. Στο ιδίωμα της Ακαρνανίας ωστόσο για την απόδοση της μεγέθυνσης δεν χρησιμοποιούνται μεγεθυντικές κατάληξεις και κατ' επέκταση μεγεθυντικά ουσιαστικά, αλλά περιφράσεις με το ουσιαστικό, τη δεικτική αντωνυμία *atsém/atsá* (= αυτός/αυτή) και το επίθετο *máre/mári* (= μεγάλος/μεγάλη), π.χ. *La Ščǎba atsámári* (= Στην Πέτρα αυτή τη μεγάλη/Στον Βράχο αυτόν τον μεγάλο), *La Funtána atsámári* (= Στην Πηγή/Στη Βρύση αυτή τη μεγάλη), *Tu Fúga atsámári* (= Στη Φυγή/Στην Κρυψώνα αυτή τη μεγάλη), *Tu Grópa atsámári* (= Στον Λάκκο αυτόν τον μεγάλο/Στον μεγάλο Λάκκο) κ.λπ.

2.2.2 Εθνικά ή πατριδωνυμικά

Εθνικά ή πατριδωνυμικά ονομάζονται τα ουσιαστικά που παράγονται από το όνομα μιας χώρας, μιας πόλης, ενός χωριού και γενικότερα ενός τόπου, και τα οποία σημαίνουν τον άνθρωπο που κατάγεται από τον τόπο αυτό ή που του ανήκει. Στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας χρησιμοποιούνται ελάχιστα τέτοια ουσιαστικά (κυρίως για τους κατοίκους των γύρω Βλαχόφωνων και μη χωριών και για λαούς ή εθνοτικές ομάδες με τους οποίους ήρθαν άμεσα σε επαφή, π.χ. Έλληνες, Αλβανούς, Γύφτους κ.λπ.). Για τις άλλες περιπτώσεις χρησιμοποιούνται κυρίως δάνεια από την ελληνική γλώσσα. Οι καταλήξεις που συνήθως χρησιμοποιούνται στα εθνικά/πατριδωνυμικά είναι οι ακόλουθες: α) *-ότμ/-ότα// -χότμ/-χότα* (-ώτης/-ώτισσα// -ιώτης/-ιώτισσα), β) *-ίτμ/-ίτα* (-ίτης/-ίτισσα// -ιώτης/-ιώτισσα), γ) *-μ/-α* (-ας/-ίδα, -ος/-άλα, -νος/-να, -ος/-ισσα) και δ) *-όμ/-όμια* (-ανός/-ίδα, -ός/-ιά).

α) *-ότμ/-ότα// -χότμ/-χότα*: *Daidótμ/Daidóta* (= Νταγιαντιώτης/Νταγιαντιώτισσα//ο/η κάτοικος του χωριού Νταγιάντα/Αγράμπελο), *Maníótμ/Maníóta* (= Μανιώτης/Μανιώτισσα//ο/η κάτοικος του χωριού Παλαιομάνινα), *Catsarótμ/Catsaróta* (= Κατσαριώτης/Κατσαριώτισσα//ο/η κάτοικος του χωριού Κατσαρού/Γουριώτισσα), *Survilíótμ/Survilíóta* (= Σωρβιλιώτης/Σωρβιλιώτισσα//ο/η κάτοικος του χωριού Σωροβίγλι/νυν Στράτος) κ.λπ.

β) *-ίτμ/-ίτα*: *Uxtítμ/Uxtíta* (= Οχθίτης/Οχθιώτης//Οχθίτισσα/Οχθιώτισσα//ο/η κάτοικος του χωριού Όχθια) κ.λπ.

γ) *-μ/-α*: *Rriméμ/Rriména* (= Ριμένος/Ριμένα//έτσι αυτοπροσδιορίζονται οι Βλαχόφωνοι της Ακαρνανίας), *Túrμ/Túrca* (= Τούρκος/Τούρκα/Τουρκάλα), *Giftμ/Gífta* (= Γύφτος/Γύφτισσα), *Grécμ/Gríaca* (= Έλληνας/Ελληνίδα) κ.λπ.

δ) *-όμ/-όμια*: *Alvanóm/Alvanómia* (= Αλβανός/Αλβανίδα), *Criticóm/Criticómia* (= Κρητικός/Κρητικιά) κ.λπ.

2.2.3 Επαγγελματικά

Επαγγελματικά ονομάζονται τα ουσιαστικά τα οποία προέρχονται από άλλα ουσιαστικά και δηλώνουν κάποιο επάγγελμα σχετικό με αυτό που φανερώνει η πρωτότυπη λέξη. Τα επαγγελματικά στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας είναι πολύ περιορισμένα και αναφέρονται κυρίως σε επαγγέλματα του άμεσου περιβάλλοντος των Βλάχων, τα οποία είτε τα άσκησαν είτε ήρθαν σε άμεση επαφή. Για όλα τα άλλα επαγγελματικά χρησιμοποιούνται δάνεια από την ελληνική γλώσσα.

Οι παραγωγικές καταλήξεις οι οποίες χρησιμοποιούνται στο ιδίωμα της Ακαρνανίας για τα επαγγελματικά ουσιαστικά είναι οι ακόλουθες: α) *-árɣ* (-άς/-κόμος/-ός, -ης), β) *-árɣ* (-άς), γ) *-džírɣ* (-τζής), δ) *-ém* (-άς) και ε) *-átɣ* (-ης).

α) *-árɣ*: *murárɣ* (= μυλωνάς), *picurárɣ* (= ποιμένας/βοσκός), *ɣunusárɣ* (= γανωματής), *pratárɣ* (= πρατάρης), *čáprárɣ* (= γιδάρης/γιδοβοσκός), *cašárɣ* (= τυροκόμος), *pindárɣ* (= αγροφύλακας) κ.λπ.

β) *-árɣ*: *ɣalatárɣ* (= γαλατάς), *sidirárɣ* (= σιδεράς) κ.λπ.

γ) *-džírɣ*: *cafídžírɣ* (= καφετζής), *taksidžírɣ* (= ταξιτζής), *paljadžírɣ* (= παλιατζής), *kiradžírɣ* (= κираτζής/αγωγιότης) κ.λπ.

δ) *-ém*: *caljávém* (= καλιβωκάς//αυτός που καλιγώνει τα άλογα) κ.λπ.

ε) *-átɣ*: *dragárɣ* (= δραγάτης/αγροφύλακας), *irgárɣ* (= εργάτης) κ.λπ.

2.2.4 Ανδρωνυμικά

Ανδρωνυμικά ονομάζονται τα κύρια ονόματα των γυναικών τα οποία προέρχονται από το βαφτιστικό ή το οικογενειακό ή ακόμη και το παρωνύμιο του άνδρα. Στην ελληνική γλώσσα τα ανδρωνυμικά προέρχονται από το όνομα του άνδρα στο οποίο προστίθεται η κατάληξη *-αίνα*, π.χ. Γιώργος > Γιώργαίνα, Νίκος > Νίκαινα κ.λπ.

Στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας όμως, σε αντίθεση με ό,τι συμβαίνει στην ελληνική γλώσσα, δεν απαντώνται μονολεκτικά ανδρωνυμικά αλλά τα συγκεκριμένα ονόματα δίνονται με μια σύνθετη δομή στην οποία περιλαμβάνεται η δεικτική αντωνυμία *atsá* (= αυτή), το αρσενικό του οριστικού άρθρου *aɣ* (= του) και το όνομα του άνδρα. Στην αντωνυμία *atsá* αποβάλλεται το αρχικό /a-/ και προσκολλάται το άρθρο *aɣ* το οποίο τελικά απορροφάται αποτελώντας συνήθως μια φωνολογική λέξη. Το κύριο όνομα του άνδρα παραμένει αμετάβλητο. Έτσι στο ιδίωμα της Ακαρνανίας έχουμε τα ανδρωνυμικά: *Atsá aɣ Gógu/Atsáɣ Gógu/Tsáɣ Gógu/* (= Αυτή του Γιώργου//Η Γιώργαίνα), *Atsá aɣ Rákja/Atsáɣ Rákja/Tsáɣ Rákja* (= Αυτή του Ράκια/του Θόδωρου//Η Ράκαινα), *Atsá aɣ Cólí/Atsáɣ Cólí/Tsáɣ Cólí* (= Αυτή του Κόλι/του Νίκου//Η Κόλαινα/Η Νίκαινα), *Atsá aɣ Bákja/Atsáɣ Bákja/Tsáɣ Bákja* (= Αυτή του Μπάκια/του Λάμπρου//Η Λάμπραίνα) κ.λπ. Επίσης και τα παρωνύμια του άνδρα, όπως αναφέραμε, χρησιμοποιούνται πολλές φορές για ανδρωνυμικά, π.χ. *Tsáɣ Balétsa* (= Αυτή του Μπαλέτσα//Η Μπαλέτσαίνα), *Tsáɣ Bilúša* (= Αυτή του Μπιλούσα//Η Μπιλούσαίνα) κ.λπ.

Παρατηρούμε από τα παραπάνω παραδείγματα ότι στις δομές που χρησιμοποιούνται για ανδρωνυμικά στο ιδίωμα της Ακαρνανίας κυριαρχεί η λέξη/δεικτική αντωνυμία *atsá* (= αυτή). Η συγκεκριμένη αντωνυμία χρησιμοποιείται για προσφωνήσεις και στην ελληνική γλώσσα. Για παράδειγμα, όταν ένας/μία δεν γνωρίζει το όνομα κάποιου ή δεν θέλει να το πει, τον προσφωνεί με το «αυτέ» ή «αυτή», π.χ. *E, auté* (= φίλε), *έλα δω* κ.λπ. Μπορούμε να συμπεράνουμε επίσης από τα παραπάνω παραδείγματα ότι η θέση της γυναίκας στη Βλάχικη κοινωνία ήταν υποδεέστερη από αυτή του άνδρα και σηματοδοτούνταν από τη θέση του συζύγου, στον οποίο η γυναίκα ήταν κατά κάποιον τρόπο ένα «αντικείμενο» κτήσης. Αυτό εξάλλου φανερώνει και η συγκεκριμένη συντακτική δομή. Θα πρέπει να παρατηρήσουμε επίσης ότι από τη στιγμή που η γυναίκα παντρευόταν έπαυε συνήθως να χρησιμοποιείται το βαπτιστικό της όνομα και χρησιμοποιούνταν μόνο το ανδρωνυμικό της. Αυτό το φαινόμενο ίσχυε σε τέτοιο βαθμό στα παλιότερα χρόνια, που πολλές φορές το όνομα της γυναίκας από την αχρησία έπεφτε στη λησμονιά και χρησιμοποιούνταν μόνο στις επαφές της με κάποιον δημόσιο φορέα. Κάποιες φορές μάλιστα οι νεότεροι μάθαιναν το όνομα μιας γυναίκας την ημέρα του θανάτου της κατά τη νεκρώσιμη ακολουθία. Πάντως θα πρέπει να αναφέρουμε ότι τα ανδρωνυμικά ίσχυαν μόνο για τους συγγενείς και τους γνωστούς (χωριανούς) του γαμπρού (άνδρα). Οι συγγενείς από την πλευρά της νύφης (γυναίκας) συνέχιζαν να προσφωνούν τη γυναίκα αυτή με το βαπτιστικό της ακόμη και μετά τον γάμο της.

2.2.5 Η σύνθεση

Η σύνθεση των λέξεων στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας γίνεται με δύο τρόπους:

α) Μια λέξη παίρνει στην αρχή της ένα αχώριστο μόριο, π.χ. *ucrátɥ* (= δουλεμένος) - *ńıucrátɥ* (= αδούλευτος), *fácɥ* (= κάνω) - *disfácɥ* (= καταστρέφω, ανοίγω) κ.λπ. β) δύο ή περισσότερες λέξεις ενώνονται σε μία, π.χ. *ksınuucrédzu* (= ξενοδουλεύω) κ.λπ.

2.2.5.1 Η σύνθεση με αχώριστα μόρια

Αχώριστα μόρια ονομάζονται μερικές λέξεις με επιρρηματική σημασία οι οποίες δεν λέγονται μόνες τους στον λόγο αλλά απαντώνται μόνο στη σύνθεση. Τα αχώριστα μόρια στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας είναι δύο το *ńı-* και το *dis-*.

Το αχώριστο μόριο *hi-* είναι στερητικό, σημαίνει άρνηση ή στέρηση εκείνου που δηλώνεται από το δεύτερο συνθετικό και αντιστοιχεί με το ελληνικό αχώριστο μόριο α-, π.χ. *fáritɥ* (= φτιαγμένος, γινωμένος, ώριμος) - *hífáritɥ* (= άφτιαχτος, αγίνωτος, ανώριμος), *avítɥ* (= εύπορος, πλούσιος, αυτός που έχει) - *híavítɥ* (= άπορος, φτωχός, αυτός που δεν έχει), *putútɥ* (= αυτός που μπορεί) - *híputútɥ* (= ανήμπορος) κ.λπ. Προέρχεται από το λατινικό αρνητικό μόριο *ne* το οποίο σημαίνει όχι, μη, για να μη κ.λπ. (Σιδέρη, 1964: 493).

Το αχώριστο μόριο *dis-* είναι κι αυτό στερητικό, σημαίνει στέρηση ή την αναίρεση εκείνου που δηλώνεται από το δεύτερο συνθετικό και αντιστοιχεί με το ελληνικό αχώριστο μόριο *ξε-*, π.χ. *clídɥ* (= κλείνω, κλειδώνω) - *discídɥ* (= ανοίγω, κλειδώνω), *aukséscɥ* (= αλλάζω, βάζω τα ρούχα) - *disaukséscɥ* (= ξαλλάζω, βγάζω τα ρούχα που είχα φορέσει) κ.λπ.

Κάποιες φορές έχουμε καταγράψει και το ελληνικό αχώριστο μόριο *kse-/ksi-* (= *ξε-*), π.χ. *mi bétɥ* (= μεθάω) - *mi ksibétɥ* (= ξεμεθάω) κ.λπ. Το μόριο αυτό είναι δάνειο κατευθείαν από την ελληνική και κατά πάσα πιθανότητα έχει εισαχθεί μεταγενέστερα στο ιδίωμα που μελετάμε.

2.2.5.2 Η σύνθεση λέξεων

Όπως ήδη αναφέρθηκε, στη Βλάχικη γλώσσα παρατηρείται το φαινόμενο δύο ή και περισσότερες λέξεις να ενώνονται σε μία, π.χ. το τοπικό επίρρημα *dinipárti* (= από μακριά) προέρχεται σύμφωνα με τον Νικολαΐδη (1999 [1909]: 364) από τη λατινική πρόθεση *de* που σημαίνει από (Σιδέρη, 1964: 199), τη λατινική πρόθεση *in* η οποία σημαίνει εις, μέσα (Σιδέρη, 1964: 360), τη λατινική δεικτική αντωνυμία *illa* (θηλυκό της αντωνυμίας *ille, illa, illud*) που σημαίνει εκείνη (Σιδέρη, 1964: 350) και τη λατινική λέξη *parte* η οποία προέρχεται από το θηλυκό ουσιαστικό της λατινικής λέξης *pars, -tis* που σημαίνει το μέρος, τη μεριά (Σιδέρη, 1964: 544).

Θα πρέπει να αναφέρουμε όμως το γεγονός ότι στη Βλάχικη γλώσσα γενικότερα αλλά και στο ιδίωμα της Ακαρνανίας ειδικότερα δεν παρατηρείται η σύνθεση λέξεων στην έκταση που παρατηρείται στην ελληνική γλώσσα. Για παράδειγμα δεν παρατηρούνται ή παρατηρούνται ελάχιστα σύνθετα παρατακτικά, προσδιοριστικά, κτητικά και αντικειμενικά. Για παράδειγμα έχουμε καταγράψει στη Γουριώτισσα το τοπωνύμιο *La Hašínúhí* (= Στο Χαδιβούνι/Στο Χασιβούνι) το οποίο είναι σύνθετο κι αποτελείται από την τουρκική λέξη *has* (= καθαρός) και την ελληνική

λέξη βουνό. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το συγκεκριμένο τοπωνύμιο δεξ Βασιλείου, 2012b: 169-170 και στο τοπωνύμιο *La Hašivíníj* στην παρούσα εργασία. Ωστόσο έχουμε καταγράψει στο ιδίωμα της Ακαρνανίας κάποια προσδιοριστικά σύνθετα (το πρώτο συνθετικό προσδιορίζει το δεύτερο) με πρώτο συνθετικό τα ελληνικά επιρρηματικά *ksinu-* (= ξενο-), *xamu-* (= χαμο-), *psiftu-* (= ψευτό), *mata-* (= ματα-/ξανα-) κ.λπ. και δεύτερο συνθετικό κάποιο ρήμα της Βλάχικης γλώσσα, π.χ. *ksinuucrédzɥ* (= ξενοδουλεύω), *matavédɥ* (= ξαναβλέπω) κ.λπ. Τα επιρρηματικά *xamu-* και *psiftu-* προσδίδουν στο δεύτερο συνθετικό υποκοριστική ή μετριαστική σημασία κι έτσι τα ρήματα που προκύπτουν είναι υποκοριστικά, π.χ. *xatumécɥ* (= χαμοτρώω/ψευτοτρώω//τρώω λίγο), *psiftubinǎdzɥ* (= ψευτοζώω//ζω μια μέτρια ζωή) κ.λπ.

Για να επανέλθουμε στα τοπωνύμια, σε σχέση με τη χρήση σύνθετων λέξεων σε αυτά, θα πρέπει να αναφέρουμε ότι σε έρευνα που κάναμε (Βασιλείου, 2012b: 287-288) καταγράψαμε στην Βλαχόφωνη περιοχή της Ακαρνανίας πολλά τοπωνύμια με αναλυτικές δομές (πολλές λέξεις) ενώ στην ελληνική γλώσσα τα αντίστοιχα τοπωνύμια δίνονται με μία σύνθετη λέξη (προσδιοριστικό σύνθετο). Έτσι καταγράψαμε τα παρακάτω τοπωνύμια: *La Baémɥ atséu áɣɥru* (= Στο Αμύγδαλο/Στην Αμυγδαλιά αυτό/εκείνο/αυτή/εκείνη το/την άγριο/άγρια). Το ίδιο τοπωνύμιο στην ελληνική γλώσσα θα ήταν: Στο Πικραμύδαλο/Στην Πικραμυγδαλιά. *La Ocu atsém álbu* (= Στο Χώμα/Στον Τόπο/Στο Έδαφος αυτό/εκείνο το άσπρο) στην ελληνική θα ήταν: Στο Ασπρόχωμα. *Uá Ocu di mu(1)tšátze* (= Στο Χώμα/Στον Τόπο/Στο Έδαφος από Λάσπη) στην ελληνική θα ήταν: Στη Λασπουριά, Στο Λασπότοπο. Το τοπωνύμιο *La Tšitšórɥ a cápiru* (= Στο Πόδι των κατσικιών/γιδιών//Στο Μονοπάτι των κατσικιών/γιδιών// Στη Γιδόστρατα) στην ελληνική θα ήταν: Στον Κατσικόδρομο/Στη Γιδόστρατα κ.λπ.

Παρατηρούμε ότι στο Βλάχικο ιδίωμα της περιοχής δεν σχηματίζονται τοπωνύμια που αποτελούνται από σύνθετες λέξεις (και γενικά η σύνθεση) και αντί αυτών έχουμε πιο εκτεταμένες (αναλυτικές) δομές. Κάποια τοπωνύμια που καταγράψαμε και τα οποία αποτελούνται από σύνθετες λέξεις είναι δάνεια από την ελληνική, π.χ. *Tu Áɣjadiftéř* (= Στην Αγια-Δευτέρα), *L' Áɣjalénu* (= Στην Αγία Ελένη), *Uá Áɣilíáu* (= Στον Αι-Λια), *L' Áɣiuθanásj* (= Στον Άγιο Αθανάσιο), *L' Agruskíáu* (= Στην Αγριοσυκιά), *La Palíucatuńǎ* (= Στην Παλιοκατούνα), *La*

Paľioxóř/La Paľioxóř (= Στην Παλιοχώρα), *La Paľiocǎľívi/La Paľjucǎľívi* (= Στις Παλιοκαλύβες) κ.λπ.

2.3. Τα κύρια ονόματα

Κύρια ονόματα ονομάζονται τα ουσιαστικά τα οποία σημαίνουν ένα ορισμένο πρόσωπο, ζώο, φυτό, πράγμα ή τόπο. Με τη μελέτη των κύριων ονομάτων ασχολείται η ονομαστική, η οποία είναι κλάδος της γλωσσολογίας. Παρακλάδια της ονομαστικής είναι ανθρωπωνυμική, η φυτωνυμική, η ζωωνυμική και η τοπωνυμική. Η φυτωνυμική ασχολείται με τις ονομασίες των διάφορων φυτών και δέντρων, ενώ η ζωωνυμική ασχολείται με τις ονομασίες των διάφορων ζώων. Στη συγκεκριμένη εργασία δεν θα ασχοληθούμε με τις δύο παραπάνω υποκατηγορίες της ονομαστικής, διότι θεωρούμε ότι δεν θα προκύψουν με τη μελέτη τους σημαντικές πληροφορίες για το υπό εξέταση ιδίωμα. Αντίθετα θα ασχοληθούμε εκτεταμένα με την ανθρωπωνυμική και την τοπωνυμική, μιας και στις δύο αυτές υποκατηγορίες της ονομαστικής υπάρχουν συνήθως λέξεις μοναδικές και ανεπανάληπτες και ως εκ τούτου έχουν τεράστια γλωσσολογική αξία για το ιδίωμα που μελετάμε.

2.3.1. Ανθρωπωνύμια

Ανθρωπωνύμια ονομάζονται τα ονόματα των ανθρώπων. Αυτά υποδιαιρούνται σε *βαπτιστικά*, σε *οικογενειακά* (επώνυμα), σε *παρωνύμια* (παρατσούκλια) και σε *οικογενειακά προσωνύμια*.

2.3.1.1. Βαπτιστικά ονόματα

Βαπτιστικά ή «μικρά» ονομάζονται τα ονόματα τα οποία παίρνουν οι άνθρωποι, όταν βαπτιστούν ή τους δοθούν στο ληξιαρχείο του Δήμου. Η μελέτη των ανθρωπωνυμίων (βαπτιστικών) έχει διχάσει τους γλωσσολόγους. Αυτό συμβαίνει διότι σήμερα τα βαπτιστικά ονόματα δεν έχουν κάποια λειτουργική σημασία, όπως παλιότερα που ανταποκρίνονταν σε πραγματικά χαρακτηριστικά (σωματικά, ηθικά κ.λπ.) αυτού που δεχόταν το όνομα. Σήμερα ως γνωστόν δίνονται κυρίως για ιστορικούς ή παραδοσιακούς (οικογενειακούς) λόγους. Εντούτοις και σήμερα η αξία των ονομάτων είναι σημαντική, διότι λόγω της συντηρητικότητάς τους μπορεί να δει κανείς μέσα από αυτά παλιότερες φάσεις της γλωσσικής ιστορίας αλλά και γλωσσικούς τύπους που δεν υπάρχουν σήμερα (Κατσάνης, 1990: 41-42). Το

τελευταίο ισχύει ιδιαίτερα για τα υποκοριστικά των βαπτιστικών ονομάτων (με τα οποία ουσιαστικά ασχολούμαστε στη συγκεκριμένη εργασία) και για τα παρωνύμια για τα οποία θα μιλήσουμε στη συνέχεια.

Τα βαπτιστικά ονόματα των Βλάχων της Ακαρνανίας δεν διαφέρουν από τα βαπτιστικά των άλλων περιοχών της Ελλάδας, με τη μόνη παρατήρηση ότι κατά τα παλιότερα χρόνια συνηθίζονταν σε μεγαλύτερη έκταση κατά την ονοματοδοσία να δίνονται στα παιδιά ονόματα αρχαιοελληνικά (π.χ. Αριστοτέλης, Αφροδίτη, Αθηνά, Ανδρομάχη, Ουρανία κ.λπ.). Αυτή η παρατήρηση όμως είναι καθαρά εμπειρική και χρειάζεται περαιτέρω διερεύνηση, όσο βέβαια επιτρέπουν τα στοιχεία που υπάρχουν σήμερα (δημοτολόγια, μητρώα αρρένων κ.λπ.).

Μεγάλο ενδιαφέρον, όπως ήδη αναφέρθηκε, παρουσιάζουν τα υποκοριστικά των βαπτιστικών ονομάτων που συνηθίζονται στα Βλαχόφωνα χωριά της Ακαρνανίας και ιδιαίτερα τα χαϊδευτικά. Τα τελευταία χρησιμοποιούνται συνήθως στο οικογενειακό ή φιλικό περιβάλλον ή στο ευρύτερο περιβάλλον ενός χωριού και προκύπτουν είτε από αφαίρεση συλλαβών (στην αρχή, στη μέση ή στο τέλος) είτε από μετατροπές φωνηέντων και συμφώνων είτε τέλος από έναν γενικότερο μετασχηματισμό του ονόματος σε βαθμό που αυτό διαφοροποιείται τελείως από το αρχικό του. Η μελέτη επομένως αυτού του είδους των ονομάτων μπορεί να μας δώσει αξιόλογες πληροφορίες για την κοινωνία που τα δημιούργησε, όπως θρησκευτικές, κοινωνικές, λαογραφικές, πολιτισμικές, ιστορικές ακόμη και γλωσσολογικές.

Ως γενική παρατήρηση θα μπορούσαμε να αναφέρουμε επίσης ότι ένα βαπτιστικό όνομα μπορεί να έχει περισσότερους από έναν μετασχηματισμένους τύπους, π.χ. τα χαϊδευτικά του ονόματος Λάμπρος είναι Βάκκια και Βύξια (το τελευταίο απαντάται και ως χαϊδευτικό του ονόματος Λαμπρινή). Ακόμη παρατηρείται και το φαινόμενο κάποιο χαϊδευτικό όνομα να ανήκει συγχρόνως σε δύο βαπτιστικά, π.χ. το Ρόγια το έχουμε καταγράψει ως υποκοριστικό του ονόματος Ηρώ αλλά και του ονόματος Καλλιρρόη. Επίσης παρατηρείται το φαινόμενο κάποιο χαϊδευτικό όνομα να ανήκει σε ένα βαπτιστικό όνομα τόσο στην «αρσενική» όσο και στη «θηλυκή» εκδοχή του συγχρόνως, είδαμε προηγουμένως το χαϊδευτικό Βύσα. Άλλο παράδειγμα είναι το Γίότα/Ιότα το οποίο ανήκει συγχρόνως τόσο στο όνομα Παναγιώτης όσο και στο όνομα Παναγιώτα.

Μία ακόμη παρατήρηση που θα μπορούσαμε να κάνουμε σχετικά με τα υποκοριστικά των κύριων ονομάτων τα οποία συνηθίζονται στο Βλάχικο ιδίωμα

της Ακαρνανίας είναι ότι πολλά από αυτά απαντώνται και στους Αρβανίτες, όπως π.χ. το *Νάσα* (Násă στους Βλαχόφωνους), που προέρχεται από το όνομα Αθανασία, το υποκοριστικό *Κατέρο* (Catéro/u στους Βλαχόφωνους) από το κυριώνυμο Αικατερίνη, το Τσάνε (Tšánta στους Βλαχόφωνους) από το όνομα Αλεξάνδρα, το Νάστα (Násta στους Βλαχόφωνους) από το όνομα Αναστασία, το *Μίχα* (Μίχα στους Βλαχόφωνους) από το κυριώνυμο Μιχάλης κ.λπ. (Μιχαήλ-Δέδε, 1997: 152). Αυτό το γεγονός θεωρούμε ότι δείχνει τις σχέσεις τής υπό μελέτη Βλάχικης γλωσσικής ομάδας με τους Αρβανίτες και την αλβανική γλώσσα γενικότερα.

Στη συγκεκριμένη εργασία καταγράφουμε μόνο τα υποκοριστικά/χαϊδευτικά ονόματα τα οποία παρουσιάζουν κάποια διαφοροποίηση από τα αντίστοιχα που απαντώνται στην ελληνική γλώσσα. Όσα υποκοριστικά/χαϊδευτικά ονόματα δεν διαφοροποιούνται από αυτά της ελληνικής δεν τα αναφέρουμε καθόλου. Τέλος για πλήρη κατάλογο των υποκοριστικών/χαϊδευτικών ονομάτων δεξ στο Παράρτημα 3.

2.3.1.2. Οικογενειακά ονόματα (επώνυμα)

Μεγάλο ενδιαφέρον για τη γλωσσολογική επιστήμη παρουσιάζει η μελέτη των οικογενειακών ονομάτων (επωνύμων). Επίσης πολύ ενδιαφέροντα είναι τα επώνυμα για έναν λαό ή γλωσσική ομάδα όσον αφορά την ιστορία τους, καθώς μέσα από αυτά μπορεί να δει κάποιος μεταξύ των άλλων τις μεταναστεύσεις τους, με ποιους λαούς αυτοί έχουν έρθει σε επαφή, τη λαογραφία τους, τις οικονομικές και κοινωνικές δραστηριότητές τους κ.λπ. Ωστόσο για να βγουν ασφαλή συμπεράσματα από τη μελέτη των επωνύμων χρειάζεται εξειδικευμένη μελέτη τους με τη βοήθεια πολλών επιστημών.

Ως γενική αρχή θα πρέπει να αναφέρουμε πως κανένα οικογενειακό όνομα, όσο δυσερμήνευτο και να φαίνεται, δεν στερείται σημασίας. Είναι σίγουρο ότι αυτό κάποτε είχε τη σημασία του (Ντίνας, 1995: 43). Εναπόκειται λοιπόν στη γλωσσολογική επιστήμη να την αποκρυπτογραφήσει. Αυτή η εργασία επίσης είναι ιδιαίτερα σημαντική και χρήσιμη για λαούς ή γλωσσικές ομάδες των οποίων η γλώσσα δεν έχει γραπτή παράδοση, όπως το Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας που μελετάμε, μιας και αυτή η μορφή γλωσσικού υλικού παρέχει πολλές χρήσιμες πληροφορίες στον μελετητή.

Εμείς στη συγκεκριμένη εργασία θα παραθέσουμε όλα τα επώνυμα των Βλαχόφωνων οικογενειών της Ακαρνανίας, όπως αυτά είναι καταγεγραμμένα στα δημοτολόγια των Βλαχόφωνων χωριών της περιοχής, θα τα κατατάξουμε σε κατηγορίες σύμφωνα με την προέλευσή τους και θα αναζητήσουμε την ετυμολογική αρχή σε πολλά από αυτά.

Τα οικογενειακά ονόματα λοιπόν της Βλάχικης περιοχής της Ακαρνανίας θα τα κατατάσσαμε σύμφωνα με την καταγωγή τους σε έξι κατηγορίες: α) τα *πατρωνυμικά*, β) τα *μητρωνυμικά*, γ) τα *επαγγελματικά*, δ) τα *εθνικά* ή *πατριδωνυμικά*, ε) *αυτά που προέρχονται από παρωνύμια* και στ) τα *ξενικά*.

2.3.1.2.1. Πατρωνυμικά οικογενειακά ονόματα (επώνυμα)

Πατρωνυμικά ονομάζονται τα επώνυμα που προέρχονται από το όνομα (βαπτιστικό, υποκοριστικό, παρωνύμιο ή επαγγελματικό) του πατέρα ή κάποιου άλλου προγόνου. Αρκετά από τα επώνυμα των Βλαχόφωνων της Ακαρνανίας κατατάσσονται σε αυτή την κατηγορία. Τα πατρωνυμικά εκφέρονται σε άναρθρη γενική πτώση, όπως ακριβώς και στην ελληνική (Ντίνας, 1995: 75). Έτσι καταγράφουμε στην περιοχή τα πατρωνυμικά επώνυμα: *Αναστασίου, Αποστόλου, Γιάγκας, Δήμος, Θώμος, Κώνστας, Κωνσταντίνου, Κώστας, Κωστικός, Νικολάου, Στεργίου Τζώρτζας, Τέγας* κ.λπ. Ως γενική παρατήρηση θα αναφέραμε ότι πολλά από τα συγκεκριμένα επώνυμα θεωρούμε ότι είναι μεταγενέστερα, κυρίως είναι από την εποχή που καταγράφηκαν οι συγκεκριμένοι άνθρωποι στην περιοχή, δηλαδή προς τα μέσα του 19^{ου} αιώνα, οπότε και δημιουργήθηκαν οι μόνιμοι οικισμοί. Κάποια μάλιστα από αυτά τα επώνυμα έχουν αντικαταστήσει παλιότερα ονόματα ή και παρωνύμια των οικογενειών τους, όπως συμβαίνει για παράδειγμα με το επώνυμο Νικολάου στα Όχθια, που αντικατέστησε το όνομα Τάμπης, με το οποίο ακόμη και σήμερα αποκαλούν οι παλιότεροι τα μέλη των οικογενειών που φέρουν το συγκεκριμένο επώνυμο. Το επώνυμο Τάμπας μάλιστα υπήρχε στη Στράτο. Το ίδιο συμβαίνει και με το επώνυμο Γιάγκας στα Όχθια, που αντικατέστησε το όνομα Χήρας, το οποίο απαντάται ως επώνυμο στην Παλαιομάνινα κ.λπ.

Από τα επώνυμα της συγκεκριμένης κατηγορίας λοιπόν δεν μπορούμε να αποκομίσουμε κάποια χρήσιμα συμπεράσματα για το γλωσσικό ιδίωμα της περιοχής, εκτός φυσικά από κάποια από αυτά τα οποία δείχνουν καθαρά ότι είναι Βλάχικης προέλευσης, π.χ. *Θώμος, Τζώρτζας, Τέγας* κ.λπ.

2.3.1.2.2. Μητρωνυμικά οικογενειακά ονόματα (επώνυμα)

Μητρωνυμικά ονομάζονται τα επώνυμα που προέρχονται από το όνομα (βαπτιστικό, υποκοριστικό ή παρωνύμιο) της μητέρας ή κάποιου άλλου προγόνου θηλυκού γένους. Τα μητρωνυμικά, όπως και τα πατρωνυμικά, εκφέρονται σε άναρθρη γενική πτώση. Έτσι καταγράφουμε στην περιοχή τα μητρωνυμικά επώνυμα: *Βάγγιας, Γίτσας, Νάστας, Νίτσας, Ντίτας* κ.λπ.

Από τα επώνυμα της συγκεκριμένης κατηγορίας μπορούμε να αποκομίσουμε κάποια χρήσιμα συμπεράσματα, όπως για παράδειγμα για τα θηλυκά υποκοριστικά ονόματα του ιδιώματος κ.λπ.

2.3.1.2.3. Επαγγελματικά οικογενειακά ονόματα (επώνυμα)

Επαγγελματικά ονομάζονται τα επώνυμα που δηλώνουν το επάγγελμα με το οποίο ασχολούνταν κάποιο μέλος της συγκεκριμένης οικογένειας ή το αξίωμα που αυτό έφερε. Αυτής της κατηγορίας τα επώνυμα είναι ελάχιστα μεταξύ των Βλαχόφωνων της Ακαρνανίας, μιας και τα μέλη της συγκεκριμένης ομάδας δεν άσκησαν πολλά επαγγέλματα (πέραν της κτηνοτροφίας) ούτε κατείχαν κάποιου είδους αξιώματα. Ωστόσο υπάρχουν μερικά επώνυμα και της κατηγορίας αυτής. Αυτά είναι τα: *Κασσάρας, Μπατσαριάς, Ράπτης, Χαντζής, Τσαμπάζης, Τσομπάνης* κ.λπ., καθώς και τα: *Παππός* και *Τσαούσης*, τα οποία μάλιστα είναι από τα ελάχιστα επώνυμα της περιοχής που δηλώνουν κάποιο αξίωμα.

2.3.1.2.4. Εθνικά ή πατριδωνυμικά οικογενειακά ονόματα (επώνυμα)

Εθνικά ή πατριδωνυμικά ονομάζονται τα επώνυμα που δηλώνουν την εθνικότητα, τον τόπο καταγωγής ή διαμονής των ατόμων που τα φέρουν. Και αυτής της κατηγορίας τα επώνυμα είναι λίγα μεταξύ των Βλαχόφωνων της Ακαρνανίας, μιας και τα μέλη της συγκεκριμένης γλωσσικής ομάδας μέχρι πριν μερικές δεκαετίες δεν ερχόταν σε ανάμιξη με μέλη άλλων γλωσσικών ομάδων. Ωστόσο υπάρχουν μερικά επώνυμα και της κατηγορίας αυτής. Αυτά είναι τα: *Αρβανίτης, Καραφέρης, Κοσσόβας, Λεπενιώτης, Μήλας, Μπραζιώτης* κ.λπ.

2.3.1.2.5. Οικογενειακά ονόματα (επώνυμα) που προέρχονται από παρωνύμια (παρωνυμικά)

Τα επώνυμα αυτής της κατηγορίας προέρχονται από το παρωνύμιο (παρατσούκλι) που έφερε κάποιο από τα μέλη της συγκεκριμένης οικογένειας. Αυτής της κατηγορίας επώνυμα θεωρούμε μεταξύ άλλων τα παρακάτω: *Κέκος, Μπέκος, Μπίκας, Πόρκος, Ρούσσοι, Σπανός* κ.λπ.

2.3.1.2.6. Ξενικά οικογενειακά ονόματα (επώνυμα)

Κάποια από τα επώνυμα που απαντώνται ανάμεσα στους Βλαχόφωνους της Ακαρνανίας είναι ξένης προέλευσης (μη Βλάχικης). Σε αυτή την κατηγορία ανήκουν ονόματα Αλβανικά, σλαβικά και τουρκικά.¹⁴⁵ Αναφέρουμε μεταξύ άλλων τα παρακάτω επώνυμα: Αλβανικά: *Αδάμος, Κοσσόβας, Μπέκος* κ.λπ., σλαβικά: *Μπίκας, Τσίτσος* κ.λπ., τουρκικά: *Τσαμπάζης, Τσαούσης* κ.λπ.

2.3.1.2.7. Παρατηρήσεις στα οικογενειακά ονόματα (επώνυμα)

Όπως προκύπτει από τη μελέτη των Βλάχικων επωνύμων, η πλειοψηφία αυτών αποτελείται από δύο συλλαβές, είναι δηλαδή δισύλλαβα και τονίζονται στην παραλήγουσα, π.χ. *Βάγγιας, Γίτσας, Γκόντας, Δόσκας, Ζώγας, Θώμος, Κάκος, Κάμπος, Κέκος, Κώτσιας, Λίλλης, Μάρας, Μάσσοι, Μήλας, Μίχας, Μόσιος, Μπίλης, Μπίκας, Μπίτας, Μπόσης, Νάκας, Νάστας, Νίνας, Νίτσας, Ντίτας, Πέτρας, Πίζγας, Πόππης, Πόρκος, Πούλιος, Σούτης, Στέπας, Στούμπης, Στρέτης, Τάγκας, Τάκος, Τάμπας, Τάσσης, Τέγας, Τέζας, Τέλιος, Τίτης, Τόγιας, Τόλης, Τούκας, Τσέλιος, Τσέπας, Τσίπης, Τσούτσας, Τσώλης, Φέρρας* κ.λπ. Τα επώνυμα που αποτελούνται από περισσότερες από δύο συλλαβές κυρίως δεν είναι Βλάχικης ή αρβανίτικης προέλευσης, π.χ. *Αναστασίου, Αποστόλου, Γεωργάκης, Γιαννάκης, Κωνσταντίνου, Λεπενιώτης, Ζαρκανιώτης, Παπατζάνης, Τσαμπάζης, Τσαούσης, Τιμπούκης* κ.λπ. Ωστόσο πολλά από αυτά ανήκουν σε αρβανιτόβλαχους.

Αρκετά επώνυμα των Βλαχόφωνων της περιοχής ήταν διπλά, αποτελούνταν δηλαδή από δύο ονόματα. Αυτό θεωρούμε ότι δείχνει τις αλλαγές που έγιναν στα ονόματα των συγκεκριμένων ανθρώπων καθώς και το μεταβατικό στάδιο από το

¹⁴⁵ Όσον αφορά τα αλβανικής προέλευσης επώνυμα τυπικά δεν πρέπει να θεωρούνται αυτά ως ξένα για τους Βλάχους της Ακαρνανίας, μιας και τα μέλη της συγκεκριμένης ομάδας κατά το παρελθόν μιλούσαν και αλβανικά. Το ίδιο ισχύει και για τα ελληνικής προέλευσης επώνυμα, αφού οι Καραγκούνηδες μιλούσαν και ελληνικά (ήταν τρίγλωσσοι).

οποίο πέρασαν πολλά από τα ονόματα αυτά μέχρι την επικράτηση του ενός από τα δύο. Υπήρχαν στην περιοχή μεταξύ άλλων τα διπλά επώνυμα: *Λίλης-Μπόσος*, *Ζώγας-Ντίνος* (*Ζωγαντίνος*), *Αδάμος-Τσούλος*, *Ντέβρος-Γκουτσέλης*, *Στεργίου-Τάσης* κ.λπ.

Πολλοί Βλαχόφωνοι της περιοχής άλλαξαν το επώνυμό τους υιοθετώντας κάποιο πιο «ελληνικό» ή κάποιο πιο γνωστό και με μεγαλύτερο κύρος, π.χ. *Τάμπας/Τάμπης/Τάβι* > *Νικολάου*, *Τσακαλιάς* > *Τόλης*, *Χήρας* > *Γιάγκας* κ.λπ.

Επίσης, όπως είδαμε παραπάνω, σε άλλα χωριά του Πωγωνίου και της Κόνιτσας συναντώνται επώνυμα παρεμφερή με πολλά από τα επώνυμα που υπάρχουν στα Βλαχόφωνα χωριά της Ακαρνανίας.¹⁴⁶ Είναι πολύ χρήσιμη μια συγκριτική μελέτη των επωνύμων των Βλαχόφωνων της Ακαρνανίας με τα επώνυμα Βλάχων από άλλες περιοχές αρβανιτόβλαχων, π.χ. Κόνιτσα, Πωγώνι κ.λπ.

Κάποια από τα επώνυμα που καταγράφουμε δεν απαντώνται σήμερα στα χωριά που αναφέρουμε αλλά σε άλλα Βλαχόφωνα χωριά της περιοχής ή και σε κανένα. Αυτό συμβαίνει διότι οι άνθρωποι που τα έφεραν είτε δεν άφησαν απογόνους αρσενικού γένους είτε μετοίκησαν σε άλλο χωριό ή εκτός της Βλάχικης περιοχής. Ωστόσο τα ονόματα αυτά υπάρχουν στα δημοτολόγια των χωριών τους και όπως ήταν φυσικό τα καταγράψαμε.

Τα επώνυμα που αναφέρουμε τα καταγράφουμε όπως ακριβώς βρίσκονται στα δημοτολόγια, όπου όμως υπάρχουν διαφορές με την προφορική τους μορφή τις σημειώνουμε (δες για παράδειγμα το επώνυμο *Μπατσαριάς/Μπατσαρίας* κ.λπ.). Παρατηρούνται επίσης πολλές διπλοτυπίες στο ίδιο όνομα τόσο μέσα στο ίδιο χωριό όσο και από χωριό σε χωριό. Έτσι στα Όχθια καταγράφουμε τα επώνυμα *Γιάννικας* και *Γιάγκα* (προφανώς πρόκειται για το ίδιο όνομα). Στη Στράτο καταγράψαμε το επώνυμο *Γκάμπος*, ενώ στη Γουριώτισσα καταγράψαμε τα επώνυμα *Κέμπος*, *Κέμπας* και *Κάμπος* (προφανώς πρόκειται για το ίδιο όνομα). Στη Γουριώτισσα επίσης καταγράψαμε τα επώνυμα *Ναούμ* και *Ναούμης* (προφανώς κι εδώ πρόκειται για το ίδιο όνομα). Το τελευταίο (*Ναούμης*) καταγράφεται και στην Παλαιομάνινα.

Αρκετά επώνυμα καταγράφηκαν σε δύο ή ακόμη και τρία χωριά. Έτσι το επώνυμο *Χρήστου* καταγράφεται στα Όχθια, στη Στράτο και στη Γουριώτισσα. Αυτό το φαινόμενο μας δίνει πληροφορίες για τις εσωτερικές μετακινήσεις των Βλαχόφωνων οικογενειών από χωριό σε χωριό ή καλύτερα από περιοχή σε περιοχή, πριν την παγίωση των οικισμών στη σημερινή τους μορφή.

¹⁴⁶ Δες σχετικά σελίδα 55.

Πολλά επώνυμα επίσης τα οποία καταγράφονται ανάμεσα στους Βλαχόφωνους της Ακαρνανίας απαντώνται και στις περιοχές της Ηπείρου, απ' όπου, όπως όλα δείχνουν, προέρχονται τα μέλη της συγκεκριμένης ομάδας. Για παράδειγμα, όπως αναφέρθηκε, τα επώνυμα Αδάμος, Σπανός, Νιτσάκης κ.λπ. απαντώνται αντίστοιχα τα δύο πρώτα στο Δίστρατο (πρώην Μπριάζα), ενώ το τρίτο στην Αετομηλίτσα (πρώην Δέντισκο – Ντένισκο) Ιωαννίνων. Επίσης πολλά επώνυμα που καταγράφονται στους Βλαχόφωνους της Ακαρνανίας απαντώνται στο χωριό Κεφαλόβρυσο (πρώην Μιτζιτιέ) Ιωαννίνων, όπως Ευθυμίου, Κώτσας, Λούτσος, Νάστας, Νάτσιας, Σιδέρης, Σιούτης, Τσέπας, Τσίνοσ κ.λπ. Τα παραπάνω επώνυμα μας δίνουν αδιάσειστες πληροφορίες για τον τόπο προέλευσης των Βλάχων της Ακαρνανίας. Εκτός όμως από αυτή την πληροφορία μάς φανερώνουν επίσης ότι τα επώνυμα αυτά είχαν ήδη διαμορφωθεί πριν τη μόνιμη εγκατάσταση των συγκεκριμένων Βλάχων στην Ακαρνανία, δηλαδή πριν τα μέσα περίπου του 19^{ου} αιώνα, αν όχι πολύ νωρίτερα.

Τέλος, πλήρης κατάλογος των οικογενειακών ονομάτων (επωνύμων) των Βλαχόφωνων κατοίκων της περιοχής της Ακαρνανίας υπάρχει στο Παράρτημα 4.

2.3.1.3. Παρωνύμια

Παρωνύμια ή παρατσούκλια ονομάζονται τα πρόσθετα ονόματα που δίνονται σε μερικούς ανθρώπους παράλληλα με το βαπτιστικό τους όνομα. Μάλιστα σε κάποιες περιπτώσεις παρατηρείται το φαινόμενο ένα παρωνύμιο να είναι ισχυρότερο ακόμη και από το βαπτιστικό ή οικογενειακό όνομα ενός ατόμου. Η ύπαρξη παρωνυμίων παρατηρείται ακόμη από την αρχαιότητα. Για παράδειγμα ο θεός Απόλλωνας είχε το παρωνύμιο Λοξίας, εξαιτίας των διαφορούμενων χρησμών που έδινε (Liddell & Scott, τόμος III, χ.χ.: 58). Ο θεός Ήφαιστος ονομάζεται σε πολλά σημεία των ομηρικών επών ως «κυλλός τούς πόδας», δηλαδή αυτός που έχει στραβά τα πόδια, ο χωλός, ο «στραβοπόδης», ο «κουτσός» (Συμεωνίδης, 2010, τόμος Α': 149). Επίσης ο Όμηρος ήδη από τον πρώτο στίχο της ραψωδίας α' της Οδύσσειας αποκαλεί τον Οδυσσέα «πολύτροπον», δηλαδή πολυμήχανο, πανέξυπνο κ.λπ. Αλλά και στο βυζαντινά χρόνια συνηθιζόταν σε πολύ μεγάλο βαθμό τα παρωνύμια. Πολλοί αυτοκράτορες μάλιστα έμειναν γνωστοί στην ιστορία με τα παρωνυμιά τους, π.χ. Κωνσταντίνος Πωγωνάτος (= αυτός που είχε γένια), Ιωάννης Τσιμισκής (ίσως από το αρμενικό ձիմուշκ που σημαίνει ο κοντός) κ.λπ. (Συμεωνίδης, 2010, τόμος Α': 150).

Τα παρωνύμια είναι μια κατηγορία γλωσσικού υλικού που παρουσιάζει μεγάλο ενδιαφέρον για τη γλωσσολογική επιστήμη. Επίσης πολύ ενδιαφέροντα είναι τα παρωνύμια για έναν λαό ή γλωσσική ομάδα όσον αφορά τα ήθη, τα έθιμά του, τις αξίες του και γενικά τον πολιτισμό του. Το τελευταίο συμβαίνει, διότι τα παρωνύμια δεν δίνονται τυχαία και δεν στερούνται σημασίας, αλλά, όπως ήδη αναφέραμε, φανερώνουν κάποιες χαρακτηριστικές ιδιότητες των ατόμων στα οποία προσάπτονται καθώς και τη στάση της ίδιας της κοινωνίας απέναντι σε αυτές.

Κανένα παρωνύμιο, όπως ακριβώς συμβαίνει με τα οικογενειακά ονόματα, δεν στερείται σημασίας. Συνήθως η αιτία δημιουργία τους είναι ο αστεϊσμός, η κοροϊδία κ.λπ. Ωστόσο κάποιες φορές στηρίζονται σε αντικειμενικά χαρακτηριστικά (εξωτερικά ή εσωτερικά) του ατόμου στο οποίο αποδίδονται, χωρίς να υπάρχει κατ' ανάγκη σκωπτική διάθεση. Επίσης πολλές φορές δημιουργούνται από την πρακτική ανάγκη να διακριθούν άτομα με το ίδιο όνομα και επώνυμο, φαινόμενο πολύ συχνό στις κλειστές κοινωνίες, όπως η Βλάχικη της Ακαρνανίας, όπου η ονοματοδοσία γινόταν και γίνεται ακόμη και σήμερα με τον παραδοσιακό τρόπο (από παππού/γιαγιά σε εγγονό/εγγονή κ.λπ.).

Στους Βλαχόφωνους της Ακαρνανίας παρατηρείται πολλές το φαινόμενο το παρωνύμιο να μεταδίδεται από γενιά σε γενιά στους απογόνους κάποιου, όπως ακριβώς συμβαίνει με το επώνυμο, π.χ. το παρωνύμιο Bilúša/Belúša δόθηκε αρχικά σε ένα άτομο, στη συνέχεια δόθηκε στα παιδιά του και κατόπιν στα εγγόνια του. Επίσης παρατηρείται το φαινόμενο οι γυναίκες, όπως ήδη αναφέρθηκε, να παίρνουν μετά το γάμο τους εκτός από το ανδρωνυμικό και το παρωνύμιο του άνδρα τους, π.χ. *Tsám Rákja* (= Αυτή του Ράκια/του Θόδωρου//Η Ράκαινα), ανδρωνυμικό από το όνομα του άντρα της, το οποίο ήταν Θεόδωρος/Ράκιας. Το ίδιο πρόσωπο (γυναίκα) όμως προσφωνείται και *Tsám Balétša* (= Αυτή του Μπαλέτσια//Η Μπαλέτσινα) από το παρωνύμιο του άνδρα της (ανδρωνυμικό παρωνύμιο). Δεν παρατηρείται στα Βλαχόφωνα χωριά της περιοχής αντίστροφη πορεία, δηλαδή από το όνομα ή το παρωνύμιο της γυναίκας να ονομαστεί ο άνδρας. Επίσης τα παρωνύμια είναι η βασικότερη πηγή για τη δημιουργία των επωνύμων. Μάλιστα πολλά επώνυμα των Βλάχων της Ακαρνανίας οφείλονται σε παρωνύμια (δες σχετικά στο παράρτημα των επωνύμων). Θεωρούμε ότι και αυτή η μορφή γλωσσικού υλικού παρέχει πολλές χρήσιμες πληροφορίες στον μελετητή, μιας και τα παρωνύμια είναι συνήθως λέξεις μοναδικές και ανεπανάληπτες, ως εκ τούτου και πολύτιμες.

Εμείς στη συγκεκριμένη εργασία θα παραθέσουμε τα παρωνύμια των Βλαχόφωνων της Ακαρνανίας, όπως τα καταγράψαμε μετά από επιτόπια έρευνα. Εδώ θα πρέπει να αναφερθεί ότι οι πληροφορητές, σε αντίθεση με τις άλλες μορφές γλωσσικού υλικού, π.χ. τα τοπωνύμια, στα παρωνύμια ήταν ιδιαίτερα προσεκτικοί, «φειδωλοί» θα λέγαμε, έως αρνητικοί να συνεργαστούν. Αυτό το φαινόμενο συνέβη προφανώς λόγω της ιδιαιτερότητας αυτής της κατηγορίας γλωσσικού υλικού και κυρίως για την αποφυγή παρεξηγήσεων. Το γεγονός αυτό μάς δυσκόλεψε ιδιαίτερα στην έρευνα, κυρίως στα άλλα χωριά, εκτός από το χωριό από το οποίο καταγόμαστε, τα παρωνύμια του οποίου στη συντριπτική τους πλειοψηφία τα γνωρίζαμε οι ίδιοι.

2.3.1.3.1. Κατάταξη παρωνυμίων

Τα παρωνύμια κατατάσσονται σε κατηγορίες κυρίως σύμφωνα με διάφορα σημασιολογικά κριτήρια (Συμεωνίδης, 2010: 150). Ανάλογα με τα κριτήρια αυτά, την αιτία δηλαδή της δημιουργίας τους, τα παρωνύμια της Βλάχικης περιοχής της Ακαρνανίας που καταγράψαμε θα τα κατατάσσαμε στις εξής κατηγορίες: α) αυτά που φανερώνουν διάφορες **σωματικές ιδιότητες** του φέροντος, π.χ. *Búizda* (= αυτός που έχει μεγάλα χείλια, ο Χειλάς), *Buluvína* (= η Χοντροκομμένη), *Cusurósu* (= ο Καμπούρης), *Cútra* (= ο Κεφάλας), *Dúgă* (= η Χοντρούλα, η Εύσωμη, η Τροφαντή), *Džuburósa* (= η Καμπουριασμένη), *Hadúmŷ* (= ο Χαντούμης, ο Ανίκανος), *Gridáma* (= ο Πανύψηλος, το Γκριντάλι), *Gutzumóra* (= η Καμπουριασμένη), *Gurastréba* (= αυτός που έχει στραβό στόμα), *Guruárga* (= αυτός που έχει μεγάλο στόμα), *Rréhja* (= ο Ψωριάρης), *Šúrdu/súrdu* (= ο Κωφός), *Tširúca* (= η Μικροκαμωμένη) κ.λπ. β) αυτά που φανερώνουν διάφορες **ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες** του φέροντος, π.χ. *Autráta* (= η Φωνακλού), *Baběšă* (= ο Άπιστος, ο Δόλιος), *Bóia* (= ο Σκληρόκαρδος, ο Μπόγιας), *Carrabúšŷ* (= ο Βλάκας, ο Χοντροκέφαλος), *Maganéu/Magavá* (= ο Χαζός), *Mámu* (= ο Γυναικάς), *Tăraféra* (= η Ελαφρόμουαλη), *Trubáta* (= η Λυσασμένη), *Tšixtisítă* (= η Χαζούλα, η Λαχταρισμένη), *Tšivía* (= η Μαρτυριάρα, το Καρφί) κ.λπ. γ) αυτά που φανερώνουν **παρομοιώσεις με ζώα**, π.χ. *Béu* (= το Βόδι, το Βουβάλι), *Bía* (= το Βόδι), *Béri* (= ο Τράγος), *Bróăšcă* (= η Χελώνα), *Cápra* (= η Γίδα), *Mšíaca* (= το Μπαμπακάκι, το Βατραχάκι), *Tšakárŷ* (= το Τσακάλι) κ.λπ. δ) αυτά που φανερώνουν **παρομοιώσεις με φυτά ή καρπούς**, π.χ. *Búcu* (= είδος Βελανιδιάς ή μεγάλης οξιάς//μεταφορικά ο Άξεστος), *Caúhŷ* (= το Πεπόνι) *Marišta* (= η Κουμαριά//μεταφορικά ο Φλύαρος) κ.λπ., ε) αυτά που

φανερώνουν **αντικείμενα του καθημερινού βίου** (φαγητά, σκεύη, εργαλεία κ.λπ.), π.χ. *Bažina* (= ο Μπαζίνας//είδος φαγητού), *Bucuná(1)a* (= ο Μπουκουβάλας//είδος πρόχειρου φαγητού), *Davlá* (= ο Νταβλάς// από τον νταβά, σκεύος για το ψήσιμο του ψωμιού), *Tzamára* (= η Φλογέρα// μεταφορικά ο Ανόητος), *Lagiólía* (= το Λαγιόλι της φουστανέλας//μεταφορικά ο Αλλοπρόσαλλος), *Payúra* (= ο Παγούρας) κ.λπ., στ) αυτά που φανερώνουν **συγγένεια ή ηλικία**, π.χ. *Cáca* (= μεγάλος αδερφός), *Mándžu* (= το νεαρό ζώο, ιδίως μοσχάρι//μεταφορικά το νεαρό παιδί), *Stríkitúrġ* (= το Αποστραγκίδι, ο Αποσπόρης, δηλαδή το τελευταίο παιδί), *Táta* (= ο Πατέρας) κ.λπ., ζ) αυτά που φανερώνουν **καταγωγή** (οικογενειακή, εθνική κ.λπ.), π.χ. *Ġelemácu* (= Ο Βαγγέλης του Μάκου/Γεράσιμου), *Miřantónia* (= ο Μήτσος του Αντώνη), *Rumánu* (= ο Ρουμούνος), *Grécu* (= ο Έλληνας) κ.λπ., η) αυτά που φανερώνουν **κοινωνική ή οικονομική κατάσταση**, π.χ. *Dóřu* (= ο Μούλος, αυτός που δεν έχει πατέρα), *Rreřcamánu* (= ο Κουρελής, ο Διακονιάρης), *Rreřcósu* (= ο Κουρελής, ο Διακονιάρης), *Tsirritóřu* (= ο Διακονιάρης, ο Άφραγκος) κ.λπ., θ) αυτά που φανερώνουν κάποιο **επάγγελμα**, π.χ. *Calíanéu* (= ο Πεταλωτής, ο Καλιβωκάς), *Ġunusáru* (= ο Γανωματής//μεταφορικά ο Γύφτος, ο Μελαμψός), *Muláru/muráru* (= ο Μυλωνάς), *Cařára* (= ο Τυροκόμος) κ.λπ., ι) αυτά που φανερώνουν κάποιον ήχο (**ηχομιμητικά**), π.χ. *Žjužia* (= αυτή που με το πέρασμά της παράγει ήχο όπως τα έντομα, η Σφήκα//μεταφορικά η αεικίνητη) κ.λπ., ια) αυτά που σχετίζονται με το **βαπτιστικό όνομα** του φέροντος, π.χ. *Antréġa* (από το όνομα Ανδρέας), *Apustulécu* (από το όνομα Αποστόλης), *Tóġ* (από το όνομα Αποστόλης) κ.λπ., ιβ) αυτά που οφείλονται σε **φράσεις ή λέξεις που συνήθιζε ο παρωνομαζόμενος**, π.χ. *Ca láiu-láiu* (= Σαν μαύρος-μαύρος), *Táta* (= πατέρας) κ.λπ. και ιγ) αυτά που οφείλονται σε **δοξασίες ή παραδόσεις**, π.χ. *Túlġa* (= ο Τούλιας) κ.λπ. Τέλος κάποια παρωνύμια τα οποία δεν κατορθώσαμε να ετυμολογήσουμε ή να ερμηνεύσουμε, όπως ήταν φυσικό, δεν τα κατατάξαμε σε καμιά από τις παραπάνω κατηγορίες.

2.3.1.3.2. Παρατηρήσεις στα παρωνύμια

Όπως προκύπτει από τη μελέτη των Βλάχικων παρωνυμίων της περιοχής της Ακαρνανίας, η πλειοψηφία αυτών φανερώνει διάφορες σωματικές ιδιότητες του φέροντος. Δεύτερα στη σειρά, όσον αφορά τον αριθμό τους, είναι τα παρωνύμια που

φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος, ενώ τρίτα είναι αυτά που φανερώνουν παρομοιώσεις με ζώα.

Αρκετά παρωνύμια καταγράφηκαν σε δύο χωριά, π.χ. τα παρωνύμια *Bažina*, *Balaúra*, *Patšita* κ.λπ. Αυτό δείχνει την ενότητα της Βλάχικης γλώσσας της περιοχής αλλά και τις μετακινήσεις των μελών της συγκεκριμένης ομάδας από χωριό σε χωριό κατά τα παλιότερα χρόνια.

Τα περισσότερα από τα παρωνύμια που καταγράψαμε δεν χρησιμοποιούνται σήμερα, μιας και τα άτομα που τα έφεραν δεν βρίσκονται στη ζωή. Το γεγονός αυτό κάνει ακόμη πιο σημαντική τη συγκεκριμένη συλλογή, αφού το γλωσσικό υλικό αυτό θα εξαφανιζόταν άμεσα. Επίσης από την έρευνά μας παρατηρήσαμε το φαινόμενο σήμερα να μην δίνονται παρωνύμια στους ανθρώπους της περιοχής που ερευνήσαμε ή να μην δίνονται στην έκταση που δινόταν κατά τα παλαιότερα χρόνια. Αυτό δεν αφορά μόνο τα παρωνύμια που δίδονται στη Βλάχικη γλώσσα (τα οποία είναι σχεδόν μηδενικά) αλλά και αυτά που δίνονται στην ελληνική γλώσσα. Γενικά οι άνθρωποι της περιοχής αυτής σήμερα δεν καταφεύγουν στη χρήση αυτού του γλωσσικού υλικού και όπου αυτό γίνεται αφορά κυρίως τα ονόματα τηλεοπτικών, καλλιτεχνικών ή αθλητικών «αστέρων». Τα τελευταία, όπως είναι φυσικό, δεν αφορούν τη Βλάχικη γλώσσα και φυσικά τη συγκεκριμένη έρευνα.

Τέλος, πλήρης κατάλογος των παρωνυμίων της Βλάχικης περιοχής της Ακαρνανίας υπάρχει στο Παράρτημα 5.

2.3.1.4. Οικογενειακά προσωνύμια

Στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας απαντάται μια ειδική κατηγορία ονομάτων τα οποία θα τα ονομάζαμε οικογενειακά προσωνύμια. Αυτά δεν ανήκουν ούτε στα επώνυμα, αν και κάποια περιλαμβάνουν ένα επώνυμο, ούτε στα βαπτιστικά, αν και μπορεί να περιλαμβάνουν ένα ή περισσότερα βαπτιστικά, ούτε όμως στα καθαυτό παρωνύμια (παρατσούκλια) με τη στενή έννοια του όρου, μιας και δεν έχουν αυτή τη λειτουργία. Τα ονόματα αυτά, δηλαδή, δεν δείχνουν κάποιο ελάττωμα (ψυχικό ή σωματικό) ούτε φανερώνουν κάποιες χαρακτηριστικές ιδιότητες των ατόμων στα οποία προσάπτονται, όπως συμβαίνει συνήθως με τα παρωνύμια. Ίσως θα μπορούσαμε να τα κατατάξουμε στα παρωνύμια που φανερώνουν οικογενειακή καταγωγή. Ωστόσο τα εξετάζουμε χωριστά από τα παρωνύμια, μιας και τα θεωρούμε ξεχωριστή κατηγορία ονομάτων κι έτσι λειτουργούν στη γλωσσική ομάδα που

μελετάμε. Τα οικογενειακά προσωνύμια είναι πολύ ισχυρά και μεταδίδονται από γενιά σε γενιά. Αυτά τα ονόματα είναι ανεπίσημα, είναι σύνθετα (αποτελούνται από δύο ή τρεις λέξεις) και έχουν την ακόλουθη μορφή/δομή:

α) Η πρώτη κατηγορία αυτών των ονομάτων είναι σύνθετα ονόματα τα οποία αποτελούνται από δύο βαπτιστικά, το όνομα του παιδιού και το όνομα του πατέρα του, π.χ. *GoguLía/Gogu-Lía* (= Γιώργο-Λία) < *Gógu* (= Γιώργος) + *Lía* (= Ηλίας), *Mixagóli/ Mixa-Góli* (= Μιχα-Γόλη) < *Míxa* (= Μίχας/Μιχάλης) + *Góli* (= Γόλη/Γόλιας/Γρηγόρης), *Tsilíkustíki/Tsilí-Kustíki* (= Τσιλι-Κουστίκη) < *Tsilí* (= Τσίλιας/ Βασίλειος) + *Kustíki* (= Κωστάκης) κ.λπ. Πολλές φορές τα οικογενειακά προσωνύμια αυτά ακούγονται και ως εξής: *GogaLía*, *Tsilíakustíki* κ.λπ. Αυτό σημαίνει ότι τα συγκεκριμένα ονόματα είναι σύνθετα και αποτελούνται από τρεις λέξεις, από το Βαπτιστικό του φέροντος (αυτού που πρωτοονομάστηκε), το βαπτιστικό του πατέρα του και το οριστικό άρθρο *αυ* (= του), π.χ. *Gógu αυ Lía* (= Ο Γιώργος του Ηλία) > *GogaLía* > *GoguLía*, *Tsilía αυ Kustíki* (= Ο Βασίλης του Κωστάκη) > *Tsilíakustíki* > *Tsilíkustíki* κ.λπ.

β) Η δεύτερη κατηγορία αυτών των ονομάτων είναι σύνθετα ονόματα τα οποία αποτελούνται από ένα βαπτιστικό (το βαπτιστικό αυτού που πρωτοονομάστηκε έτσι) και το επώνυμο της συγκεκριμένης γενιάς/οικογένειας, π.χ. *Ǫjanudíma/Ǫjanu-Díma* (= Γιαννου-Ντήμα/Γιαννου-Δήμα/Γιαννου-Δήμος/Γιάννης Δήμος) < *ǪǪanu* (= Ιωάννης) + *Díma* (= Ντήμα/Δήμας/Δήμος//το επώνυμο της συγκεκριμένης οικογένειας), *NáǪjudíma/NáǪju-Díma* (= ΝαǪχου-Ντήμα/ΝαǪχου-Δήμα/ΝαǪχου-Δήμος/Νάσος Δήμος) < *NáǪju* (= Αθανάσιος) + *Díma* (= Ντήμα/Δήμας/Δήμος), *RakǪianángǪia/RakǪia-VángǪia* (= Ρακία-Βάγγια/Ράκιας/Θεόδωρος Βάγγιας) < *RakǪia* (= Ράκιας/Θεόδωρος) + *VángǪia* (= Βάγγιας//το επώνυμο της συγκεκριμένης οικογένειας) κ.λπ.

γ) Η τρίτη κατηγορία αυτών των ονομάτων είναι σύνθετα ονόματα τα οποία αποτελούνται από ένα βαπτιστικό (το βαπτιστικό αυτού που πρωτοονομάστηκε έτσι) και το παρωνύμιο του πατέρα του ή της γενιάς/οικογένειας/φάρας από την οποία προέρχεται αυτός που φέρει το προσωνύμιο, π.χ. *GolípatǪíta/Golí-PatǪíta* (= Γόλη-Πατδίτα) < *Golí* (= Γρηγόριος) + *PatǪíta* (= Πατδίτα//το παρωνύμιο της συγκεκριμένης οικογένειας/φάρας), *ColíǪíra/Colí-Híra* (= Κόλη-Χήρα) < *Colí* (= Νικόλαος) + *Híra* (= Χήρας//το παρωνύμιο της συγκεκριμένης οικογένειας/φάρας) κ.λπ.

Τέλος, τα προσωνύμια της συγκεκριμένης κατηγορίας, όπως αναφέρθηκε, μεταδιδόταν («κληρονομούνταν») από γενιά σε γενιά (από πατέρα σε γιο κι από γιο σε εγγονό). Έτσι προκύπτουν οι ονομασίες: *Λία αμ Goguλία/Gogu-Λία* (= Ο Λίας του Γιωργουλία/Γιωργο-Λία/Ο Λίας του Γιώργου του Λία//τρία βαπτιστικά), *Βάκρια αμ Custάκι Fotantóηια/Fotu-Antóηια* (= Ο Μπάκιας/Λάμπρος του Κωστάκη Φωταντόνια/του Φώτη του Αντώνη//τέσσερα βαπτιστικά), *Μίχα αμ Γολίπατσίτα/Γολί-Patsíta* (= Ο Μίχας του Γολή-Πατδίτα//δύο βαπτιστικά και ένα παρωνύμιο), *Ράκρια αμ Custάκι Rakíανάηια/Rakía-Vánηια* (= Ο Ράκιας/Θεόδωρος του Κωστάκη Ρακια-Βάγγια/του Ράκια Βάγγια//τρία βαπτιστικά και ένα επώνυμο) κ.ο.κ.

2.3.2. Τοπωνύμια

Από τις πρώτες ονοματοδοτήσεις που επινόησαν οι άνθρωποι, ιδιαίτερα μετά την μόνιμη εγκατάστασή τους σε ένα συγκεκριμένο τόπο, αλλά κατά πάσα πιθανότητα και πολύ νωρίτερα, ήταν οι τοπωνυμίες.¹⁴⁷ Οι άνθρωποι δηλαδή έδιναν σε κάθε τόπο, μικρότερο ή μεγαλύτερο, ένα όνομα με σκοπό να τον προσδιορίσουν καλύτερα κι έτσι να επικοινωνήσουν ευκολότερα. Προϋπόθεση φυσικά για την ονομασία ενός τόπου ήταν να έχει κατοικηθεί από τον άνθρωπο ή να βρίσκεται στη «σφαίρα» της επιρροής του ή τέλος πάντων στο οπτικό του πεδίο. Αυτό αφορά ακόμη και τους πλανήτες αλλά και το σύμπαν ολόκληρο. Όμως θα πρέπει να δεχθούμε πρώτον ότι οι διάφοροι τόποι, οι οποίοι σήμερα διαθέτουν ένα όνομα, ήταν αρχικά ανώνυμοι, μιας και δεν κατοικήθηκαν όλοι από την αρχή και δεύτερον ότι υπάρχει η πιθανότητα στο βάθος των αιώνων να έχει μεταβληθεί το όνομα κάποιας τοποθεσίας εξαιτίας διαφόρων παραγόντων.¹⁴⁸ Με την ονομασία ενός τόπου, όπως ήδη αναφέρθηκε, ασχολείται η τοπωνυμική. Η σημασία της τοπωνυμικής έχει σήμερα αναγνωρισθεί διεθνώς και η σπουδή της αποτελεί αντικείμενο ενδιαφέροντος σε όλον τον κόσμο (Βαγιακάκος, 1962: 300).

¹⁴⁷ Αυτό το διαπιστώνουμε και από την Παλαιά Διαθήκη, όπου στα χωρία 10 έως 14 του 2^{ου} κεφαλαίου της Γενέσεως αναφέρονται τα τοπωνύμια Εδέμ, Φισών, Ευειλά, Γιχών, Χους, Τίγρης, Ασσυρία και Ευφράτης πριν καν αναφερθεί το όνομα Αδάμ, ο οποίος αναφέρεται απλά ως άνθρωπος, και πολύ πιο πριν ονοματίσει ο Αδάμ τη γυναίκα του Εύα, η οποία ως τότε αναφερόταν μόνο ως Γυναίκα.

¹⁴⁸ Ενώ στους τόπους είναι δυνατόν να μεταβάλλονται τα διάφορα ονόματα στο βάθος του χρόνου, στους ανθρώπους αυτό είναι πολύ πιο δύσκολο, όχι βέβαια αδύνατον (π.χ. ιερωμένοι) εξαιτίας του σύντομου χρόνου της ζωής των ανθρώπων αλλά και της σύγχυσης που θα επέφερε κάτι τέτοιο.

2.3.2.1. Εμπλεκόμενοι επιστημονικοί κλάδοι στην τοπωνυμική έρευνα

Η τοπωνυμική, όπως ήδη αναφέραμε κι όπως εξάλλου προκύπτει και από την ετυμολογία της λέξεως, ασχολείται με τη μελέτη των ονομάτων ενός τόπου. Εξετάζει τα διάφορα τοπωνύμια και τις τοπωνυμίες τόσο από γλωσσική σκοπιά όσο και από ιστορική, κοινωνική, γεωγραφική, εθνολογική, λαογραφική κ.λπ. Στη διαδικασία της μελέτης των τοπωνυμίων, επομένως, εμπλέκονται διάφοροι επιστημονικοί κλάδοι, όπως η γλωσσολογία, η ιστορία, η κοινωνική ανθρωπολογία, η αρχαιολογία, η γεωγραφία, η λαογραφία κ.ά. Πρωτίστως όμως αφορά τη γλωσσολογία, με τη βοήθεια της οποίας γίνεται προσπάθεια να ερμηνευθούν και να ετυμολογηθούν τα διάφορα τοπωνύμια καθώς και να ερευνηθούν οι τυχόν μορφολογικές, φωνολογικές, σημασιολογικές κ.λπ. μεταβολές τους που έλαβαν χώρα στο βάθος του χρόνου (Παπαδόπουλλος, 1972: 4).

Σημαντική επίσης στην τοπωνυμική έρευνα είναι η βοήθεια της ιστορίας, ιδιαίτερα όσον αφορά τις μεταβολές των διαφόρων τοπωνυμίων στον χρόνο (μετονομασίες) αλλά και τη δημιουργία νέων, καθώς όλα τα παραπάνω συνδέονται (εκτός από τους διάφορους γλωσσικούς νόμους) άμεσα με τις ιστορικές περιστάσεις ενός τόπου, όπως πολέμους, κατακτήσεις, μετακινήσεις και επαφές διαφόρων γλωσσικών (κατ' επέκταση εθνικών) ομάδων κ.λπ. Η κοινωνική ανθρωπολογία ακόμη, ως κοινωνική επιστήμη που μελετά τους ανθρώπινους πολιτισμούς, θα μπορούσε να βοηθήσει στη μελέτη των τοπωνυμίων, καθώς πολλά από αυτά μπορεί να εκφράζουν κοινωνικές ή οικονομικές σχέσεις σε έναν γεωγραφικό χώρο είτε ευρύτερο (εθνικό) είτε πιο στενό (τοπικό). Επίσης αρκετά τοπωνύμια έχουν στενή σχέση με την κοινωνική, θρησκευτική και γενικά την πολιτισμική ζωή ενός λαού και είναι προϊόντα του λαϊκού παραδοσιακού πολιτισμού. Εδώ έρχεται να βοηθήσει και η λαογραφία. Τέλος, η αρχαιολογία συνδέεται στενά με την τοπωνυμική έρευνα, μιας και η τελευταία μπορεί να δώσει αλλά και να πάρει σημαντικές πληροφορίες για παλιούς οικισμούς και θέσεις ανθρώπινων εγκαταστάσεων ή κατασκευών που σήμερα έχουν εκλείψει.

2.3.2.2. Η αξία της τοπωνυμικής έρευνας

Η αξία καταγραφής των τοπωνυμίων ενός τόπου είναι πάρα πολύ σημαντική. Από τα τοπωνύμια μπορούμε να αντλήσουμε πολλές πληροφορίες γλωσσικές, ιστορικές, πολιτισμικές, θρησκευτικές κ.λπ. για έναν λαό σε μια δεδομένη ιστορική στιγμή

αλλά και στο βάθος του χρόνου. Επίσης μπορούμε να πάρουμε πληροφορίες ιστορικές, εθνολογικές κ.ά. για το παρελθόν ενός τόπου. Τα τοπωνύμια λοιπόν δικαιολογημένα έχουν χαρακτηριστεί ως «επιγραφαι γεγλυμμένοι επί του εδάφους» (Αναγνωστόπουλου, 1926: 86), δηλαδή επιγραφές σκαλισμένες πάνω στο έδαφος.

Ιδιαίτερα χρήσιμη όμως είναι αυτού του είδους η εργασία, όταν αφορά λαούς ή γλωσσικές ομάδες των οποίων η γλώσσα είναι αμάρτυρη, δηλαδή δεν έχει γραπτή παράδοση, όπως η Βλάχικη, και ως εκ τούτου δεν υπάρχουν γραπτά δεδομένα για μια διαχρονική μελέτη της. Τα τοπωνύμια επομένως, ως τα κατεξοχήν συντηρητικά γλωσσικά στοιχεία μέσα στα οποία μπορεί κανείς να δει μεταξύ άλλων παλαιότερους γλωσσικούς τύπους που σήμερα δεν υπάρχουν σε μια γλώσσα (Κατσάνης, 1990: 75), μπορούν να βοηθήσουν προς αυτή την κατεύθυνση. Επίσης ένας ακόμη λόγος για τοπωνυμική έρευνα περιοχών που κατοικούνται από γλωσσικές ομάδες οι οποίες ομιλούν μια από τις λιγότερο διαδεδομένες γλώσσες, όπως η Βλάχικη, αποτελεί και το γεγονός ότι αυτές οι γλώσσες βρίσκονται ένα βήμα πριν την ολοκληρωτική εξαφάνισή τους, τον γλωσσικό θάνατο. Αυτό και μόνο το στοιχείο καθιστά επιτακτική την ανάγκη για τέτοιου είδους έρευνες, καθώς τα τοπωνύμια, όπως επίσης και τα παρωνύμια για τα οποία μιλήσαμε προηγουμένως, είναι συνήθως λέξεις μοναδικές και ανεπανάληπτες και ως εκ τούτου έχουν τεράστια γλωσσολογική αξία. Είναι όμως αυτά τα δύο (τοπωνύμια και παρωνύμια) τα πρώτα «θύματα» που πλήττονται από τέτοιου είδους γλωσσικές ανακατατάξεις. Τα τοπωνύμια λοιπόν σε μια προφορική γλώσσα θα λέγαμε ότι είναι τόσο σημαντικά για τη γλώσσα αυτή όσο είναι τα αρχαιολογικά ευρήματα για την προϊστορική περίοδο, δηλαδή την περίοδο για την οποία δεν υπάρχουν γραπτές πηγές (Βαγιακάκος, 1962: 334).

2.3.2.3. Μέθοδος συλλογής του τοπωνυμικού υλικού

Το γλωσσικό υλικό της συλλογής που παραθέτουμε προέρχεται από επιτόπια συγχρονική έρευνα, μιας και δεν υπάρχουν γραπτές ιστορικές μαρτυρίες του. Το υλικό αυτό συγκεντρώθηκε κατόπιν προσωπικών επαφών με συγκεκριμένα άτομα (πληροφορητές) από όλα τα Βλαχόφωνα χωριά της περιοχής. Τα άτομα αυτά ήταν κυρίως μεγάλης ηλικίας, μόνιμοι κάτοικοι των χωριών τους, οι οποίοι

καταγίνονταν με γεωργικές και κτηνοτροφικές εργασίες κι είχαν τη Βλάχικη γλώσσα ως μητρική.^{149, 150}

Όλες οι παραπάνω προϋποθέσεις ήταν απαραίτητες για να μπορέσουμε να καταγράψουμε όσο το δυνατόν περισσότερα τοπωνύμια στην αυθεντική τους φωνητική εκδοχή και να πάρουμε ακριβείς πληροφορίες τόσο για την περιγραφή των θέσεων, όπου απαντώνται τα συγκεκριμένα τοπωνύμια, όσο και για την αιτία που τα προκάλεσε. Το τελευταίο πολλές φορές ήταν δύσκολο, λόγω του ότι πολλά από τα τοπωνύμια αυτά είναι λέξεις που δεν υπάρχουν πλέον στο Βλάχικο ιδίωμα της περιοχής, ως εκ τούτου αδυνατούσαν οι πληροφορητές να μας δώσουν σχετικές πληροφορίες. Επίσης πολλές δυσκολίες προέκυψαν εξαιτίας του ότι η περιοχή στο πέρασμα των χρόνων και με τη συνεχή παρέμβαση του ανθρώπου (καλλιέργειες, εκχερσώσεις, πυρκαγιές κ.λπ.) έχει αλλάξει όψη με αποτέλεσμα κάποια τοπωνύμια να μην ανταποκρίνονται πλέον στην αιτία που τα δημιούργησε. Για την υπέρβαση αυτών των δυσκολιών πραγματοποιήσαμε αρκετές επισκέψεις στις περιοχές, όπου καταγράφονται κάποια δυσσεμνήνευτα τοπωνύμια.

Η συντριπτική πλειοψηφία των τοπωνυμίων που καταγράφονται δεν χρησιμοποιείται πλέον σήμερα, ακόμη και από τους Βλαχόφωνους κατοίκους των χωριών της περιοχής, και τα τοπωνύμια αυτά είτε έχουν αντικατασταθεί με ελληνικά είτε έχουν περιπέσει στη λήθη. Τα συγκεκριμένα τοπωνύμια τέλος βλέπουν για πρώτη φορά το φως της δημοσιότητας, μιας και δεν έχει γίνει μέχρι σήμερα καμιά ανάλογη εργασία για τα Βλάχικα τοπωνύμια της περιοχής κι εδώ, μεταξύ των άλλων, πιστεύουμε ότι έγκειται η αξία της συγκεκριμένης συλλογής.¹⁵¹

¹⁴⁹ Αρκετά από τα τοπωνύμια που καταγράφονται τα γνωρίζαμε εμείς οι ίδιοι, μιας και έλκουμε την καταγωγή από τη συγκεκριμένη περιοχή.

¹⁵⁰ Σε αρκετές περιπτώσεις και όπου αυτό ήταν εφικτό έγινε διασταύρωση των πληροφοριών και από δεύτερο ή και τρίτο πληροφορητή.

¹⁵¹ Εξάιρεση αποτελούν τα τοπωνύμια του χωριού Παλαιομάνινα, το μεγαλύτερο μέρος των οποίων έχει αναρτηθεί στο διαδίκτυο από την Εταιρεία Φίλων των μνημείων της Παλαιομάνινας στην ιστοσελίδα http://paleomanina.blogspot.com/2008/02/blog-post_2007.html, όπου όμως δεν υπάρχει επαρκής ερμηνεία και ετυμολογική τεκμηρίωσή τους. Εμείς τα συγκεκριμένα τοπωνύμια ωστόσο τα πληροφορηθήκαμε από τον κ. Δημήτριο Πούλιο, κάτοικο της Παλαιομάνινας και μέλος της Εταιρείας Φίλων των μνημείων της Παλαιομάνινας, ο οποίος τα είχε παραχωρήσει στους συντάκτες της εν λόγω ιστοσελίδας, και την κ. Μαρία Μπόμπα, κάτοικο Αθηνών που προέρχεται όμως από το συγκεκριμένο χωριό. Τέλος, πολλά από τα τοπωνύμια αυτά τα επαληθεύσαμε με τη βοήθεια του κ. Κωνσταντίνου Κουτσουμπίνα, κάτοικου Παλαιομάνινας, ο οποίος μας έδωσε αρκετές διευκρινιστικές πληροφορίες για πολλά από αυτά.

2.3.2.4. Κατάταξη των τοπωνυμίων της συλλογής

Πολλές και διαφορετικές θα μπορούσε να είναι οι ταξινομήσεις των τοπωνυμίων που καταγράψαμε με την έρευνά μας. Καταρχήν ως προς το είδος τους θα μπορούσαμε να τα κατατάξουμε σε δύο μεγάλες κατηγορίες: πρώτον στα **μακροτοπωνύμια** και δεύτερον στα **μικροτοπωνύμια**. Τα πρώτα αναφέρονται στην ονομασία ενός συγκεκριμένου τόπου (περιοχής, πόλεως ή τοποθεσίας) ούτως ώστε ο τόπος αυτός να προσδιορίζεται με κάποια ιδιαίτερη ονομασία, πέρα από τις γεωγραφικές συντεταγμένες (Τσάτσαρης κ.ά., 2006: 4). Στα μακροτοπωνύμια της συλλογής μας, τα περισσότερα των οποίων είναι και οικωνύμια, περιλαμβάνουμε κυρίως κατοικημένες περιοχές (πόλεις, χωριά, οικισμούς κ.λπ.) π.χ. *La Catsaróμ* (= Η Κατσαρού/Η Γουριώτισσα) καθώς και τοπωνύμια μη κατοικημένα (διάφορες τοποθεσίες, όρη, λίμνες, ποταμούς κ.λπ.) τα οποία όμως είναι γνωστά σε ένα ευρύτερο κοινό κι όχι μόνο σε μια κλειστή ομάδα ανθρώπων, για παράδειγμα μόνο στους κατοίκους ενός χωριού, π.χ. *La Máina/La Máina/La Máña* (= Στη Μάινα/Στη Μάνινα/Στη Μάνια). Συνήθως τα τοπωνύμια αυτού του είδους βρίσκονται καταγεγραμμένα σε διάφορους χάρτες, έγγραφα κ.λπ.

Στα μικροτοπωνύμια περιλαμβάνουμε την ονομασία διαφόρων θέσεων (μικρότερων γεωγραφικών περιοχών) εντός των διοικητικών ορίων ενός τόπου, ενός χωριού, ενός οικισμού κ.λπ. (Τσάτσαρης κ.ά., 2006: 2). Αυτά συνήθως βρίσκονται σε αγροτικές περιοχές, είναι κατά βάση μη κατοικημένα και είναι γνωστά στα μέλη μιας κλειστής ομάδας ανθρώπων, για παράδειγμα μόνο στους κατοίκους ενός χωριού, π.χ. *La Vivóda* (= Στη Βιβόντα/ Στο Νερό/Στην Πηγγή).

Στη μελέτη μας αυτή ασχολούμαστε κυρίως με τη δεύτερη κατηγορία τοπωνυμίων, τα μικροτοπωνύμια, τα οποία διατρέχουν και τον μεγαλύτερο κίνδυνο να εξαφανιστούν, μιας και στη συντριπτική τους πλειοψηφία δεν έχουν καταγραφεί πουθενά και μεταδίδονται μόνο προφορικά από γενιά σε γενιά.¹⁵² Παρόλα αυτά καταγράφουμε και κάποια μακροτοπωνύμια, όπως π.χ. τα ονόματα των Βλαχόφωνων χωριών και οικισμών της περιοχής ή διαφόρων πόλεων και χωριών της ευρύτερης περιοχής Αιτωλοακαρνανίας και Ευρυτανίας. Τα μακροτοπωνύμια αυτά τα θεωρούμε απαραίτητα για την τεκμηρίωση της

¹⁵² Τα μικροτοπωνύμια είναι σε γενικές γραμμές πιο υποτιμημένα σε σχέση με τα μακροτοπωνύμια κι έτσι διατρέχουν τον κίνδυνο της εξαφάνισης ακόμη και αυτά που βρίσκονται στην ελληνική γλώσσα, πολύ δε περισσότερο αυτά που είναι διατυπωμένα σε λιγότερο ομιλούμενες γλώσσες, όπως η Βλάχικη.

ιστορικής πορείας των Βλαχόφωνων κατοίκων της Ακαρνανίας καθώς και για την ερμηνεία πολλών μικροτοπωνυμίων. Στην περίπτωση των μακροτοπωνυμίων εμπίπτουν, για παράδειγμα, τα οικωνύμια *Βραχώρι* (νυν Αγρίνιο), *Καρπενήσι*, *Λεπενού*, *Σκουρτού*, *Οζερός* κ.λπ.

Μια δεύτερη κατάταξη των τοπωνυμίων που καταγράψαμε θα μπορούσε να γίνει σύμφωνα με τον αριθμό των λέξεων από τις οποίες αποτελούνται. Έτσι θα τα κατατάσσαμε σε **απλά** και **σύνθετα**. Απλά είναι τα τοπωνύμια που αποτελούνται από μία μόνο λέξη (μονολεκτικά) χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η πρόθεση με την οποία εισάγονται (la, dúru, ri ή tu), π.χ. *La Cańéta* (= Στην Κανέτα/Στο Βαρκό), ενώ τα σύνθετα τοπωνύμια αποτελούνται από περισσότερες της μιας λέξεις (περιφραστικά), π.χ. *L' Abóru aǵ Mítsu* (= Στην Αυλή/Στο Μαντρί/Στην Αμπουριά του Μήτδου).

Μια άλλη κατάταξη των τοπωνυμίων μας, την οποία σε γενικές γραμμές ακολουθούμε, θα μπορούσε να γίνει με κριτήριο την εννοιολογική προέλευσή τους, δηλαδή την αιτία δημιουργίας τους. Έτσι λοιπόν θα μπορούσαμε να τα κατατάξουμε σε δύο γενικές ειδολογικές-σημασιολογικές κατηγορίες: πρώτον **σε αυτά που αφορούν ανθρώπινες δραστηριότητες** και δεύτερον **σε αυτά που έχουν σχέση με τη φύση** και είτε αφορούν φυσικά φαινόμενα είτε φανερώνουν διάφορα γεωγραφικά χαρακτηριστικά ενός τόπου, όπως π.χ. χλωρίδα, ύπαρξη υδάτων κ.λπ. (άψυχα αντικείμενα) είτε τέλος φανερώνουν την πανίδα μιας περιοχής κ.λπ. (έμψυχα όντα).

Στην πρώτη κατηγορία, που αφορούν τις ανθρώπινες δραστηριότητες, θα περιλαμβάνουμε τα παρακάτω είδη τοπωνυμίων: α) Τα **ανθρωπωνύμια** ή **κυριώνυμια**, δηλαδή τα τοπωνύμια που έχουν πάρει την ονομασία τους από το όνομα ενός ανθρώπου, είτε το επώνυμο είτε το βαπτιστικό είτε το υποκοριστικό είτε το παρωνύμιο, π.χ. *La Bécu* (= Στου Μπέκου/επώνυμο), *La Mixáǵi* (= Στου Μιχάλη/όνομα), *La Létšu* (= Στης Λέτσως [Αλεξάνδρας]/υποκοριστικό), *La Baǵína* (= Στου Μπαζίνα/παρωνύμιο) κ.λπ. β) Τα **αγιωνύμια**, δηλαδή τα τοπωνύμια που οφείλουν την ονομασία τους σε κάποιον άγιο ή τον ναό του (κυρίως ξωκκλήσι) που υπάρχει στην περιοχή. Γι' αυτού του είδους τα τοπωνύμια υπάρχει και ο όρος **ναωνύμια** ή **θρησκευτικά** τοπωνύμια, π.χ. *Tu Aǵiadiǵtérǵ* (= Στην Αγία – Δευτέρα), *L' Aǵiuthanásǵi* (= Στον Άγιο Αθανάσιο) κ.λπ. γ) Τα **οικωνύμια**, δηλαδή τα τοπωνύμια που αναφέρονται σε μια κατοικημένη περιοχή, π.χ. *La Sorvíǵi/La Survíǵi* (= Στο

Σορβίλι/Στο Σουρβίλι/Στο Σωροβίγλι/νυν Στράτος) κ.λπ. Αυτού του είδους τα τοπωνύμια ονομάζονται και **εθωνώνμια** ή **πατριδωνύμια**. δ) Τα **ιστορικά** τοπωνύμια, δηλαδή τα τοπωνύμια που οφείλουν την ονομασία τους σε κάποιο ιστορικό γεγονός ή σε κάποιο συμβάν τοπικής σημασίας, π.χ. *La Hašivíníj* (= Στο Χαšιβούνι/Στο Βασιλικό Βουνό/το ιστορικό γεγονός της παραχώρησης κατά την τουρκοκρατία της περιοχής στη Βαλιδέ Σουλτάνα για οικονομική εκμετάλλευση), *L' Anáthima* (= Στο Ανάθεμα/ιστορικό συμβάν τοπικής σημασίας-φόνος) κ.λπ. ε) Τα **κτηριώνμια**, δηλαδή τα τοπωνύμια που οφείλουν την ονομασία τους σε κάποιο σημαντικό για την περιοχή κτήριο, π.χ. *La Cúljia* (= Στην Κούλια/Στο Κάστρο), στ) Τα τοπωνύμια που οφείλουν την ονομασία τους σε διάφορες **ανθρώπινες κατασκευές** (δρόμους, δεξαμενές, πηγάδια, μαντριά, γρέκια (= πρόχειρα καταλύματα των ζώων), καλύβες κ.λπ.), π.χ. *Tu Cále mári* (= Στον Δρόμο τον μεγάλο//Στον Δημόσιο δρόμο), *La Deksameńiǎ* (= Στη Δεξαμενή), *La Ğjánu Piyádǎ* (= Στου Γιάννου Πηγάδι/Στο Πηγάδι του Γιάννου), *L' Abóru aǎ Mítšu* (= Στην Αυλή/Στο Μαντρί/Στην Αμπουριά του Μήτσου), *La Cǎlívilí aǎ Lábri* (= Στις Καλύβες/Στα Μαντριά του Λάμπρου) κ.λπ. ζ) Τα τοπωνύμια που φανερώνουν **ιδιοκτησία**, π.χ. *La Pádǎ aǎ Cutsubína* (= Στην Πεδιάδα/Στον κάμπο του Κουτσουμπίνα) κ.λπ. η) Τα τοπωνύμια που φανερώνουν **οικονομική ή επαγγελματική δραστηριότητα**, π.χ. *La Curpéi a óǎǎǎǎ* (= Στην Κοπριά των προβάτων) κ.λπ. θ) Τα τοπωνύμια που οφείλουν την ονομασία τους σε **αρχαιολογικά ευρήματα, ανασκαφές** κ.λπ., π.χ. *L' Arapucóna* (= Στην Αραπουκόνα/Στη Μαυρισμένη Εικόνα) κ.λπ. ι) Τα τοπωνύμια που οφείλουν την ονομασία τους σε **κάποιο χώρο συνάντησης ή κοινωνικών επαφών**, π.χ. *La Mesimél* (= Στο Μεσημέρι), *La Calíméǎ* (= Στην Καλημέρα) κ.λπ. ια) Τα τοπωνύμια που οφείλουν την ονομασία τους στην **ύπαρξη στρατιωτικών, αστυνομικών ή άλλων εποπτικών αρχών** (αγροφύλακες κ.λπ.), π.χ. *ǎǎ Drazǎta* (= Στη Δραγάτα/δραγάτης) κ.λπ. και ιβ) Τα τοπωνύμια που οφείλουν την ονομασία τους σε **δεισιδαιμονίες, παραδόσεις, δοξασίες** κ.λπ., π.χ. *La Vunóm* (= Στο Βουβό) κ.λπ.

Στη δεύτερη κατηγορία, δηλαδή σε αυτά που έχουν σχέση με τη φύση, θα περιλαμβάνουμε τα εξής είδη τοπωνυμίων: α) Τα **εδαφώνμια**, δηλαδή τα τοπωνύμια τα οποία έχουν πάρει την ονομασία τους με βάση το έδαφος. Σε αυτού του είδους τα τοπωνύμια μπορούμε να διακρίνουμε αρκετές υποκατηγορίες. ι) Αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη **μορφή του εδάφους**, όπως για

παράδειγμα ένα στενό πέρασμα, μια μεγάλη τρύπα, έναν κάμπο (ίσωμο), μια κρυψώνα, ένα λαγκάδι, την ύπαρξη λίθων (πετρώδες έδαφος) κ.λπ., π.χ. *La Kíáfa aμ Míxa* (= Στο Πέρασμα του Μίχα), *Tu Grópa atsá mári* (= Στον Λάκκο αυτόν τον μεγάλο/Στον μεγάλο Λάκκο), *Υά Cámru* (= Στον Κάμπο), *La Fugíã* (= Στην Κρυψώνα), *La Langáda* (= Στη Λαγκάδα/Στο Λαγκάδι), *La Tiráru aμ fúru* (= Στην Τρύπα/Στον Λάκκο (και κατ' επέκταση στη Σπηλιά, στη Φωλιά) του κλέφτη), *La Kítrité(Du)* (= Στις Πετρούλες/Στα Πετραδάκια/Στις Κροκάλες) κ.λπ. ii) Αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη **σύσταση του εδάφους**, π.χ. *La Ócu atsém álbu* (= Στο Χώμα αυτό/εκείνο το άσπρο, δηλαδή Στο Ασπρόχωμα) κ.λπ. iii) Αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη συγκεκριμένη **θέση του εδάφους** σε σχέση με άλλα εδάφη, π.χ. *Υά Džúgu* (= Στο Ύψωμα/Στη Ραχούλα), *Pi dzánã di námisa* (= Στο ύψωμα/Στη ραχούλα (από) ανάμεσα, δηλαδή Στο ύψωμα/Στη ραχούλα που βρίσκεται ανάμεσα/εννοείται από άλλες ραχούλες) κ.λπ. iv) Αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη **χρήση του εδάφους**, π.χ. *La Máina aμ ói* (= Στη Μάινα/Στη Μάινα των προβάτων/Στα Βοσκοτόπια των προβάτων) κ.λπ. v) Αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στα **νερά** που υπάρχουν ή δεν υπάρχουν στο έδαφος, π.χ. *La Ócu di mu(D)tsátze* (= Στο Χώμα/Στον Τόπο από λάσπη/Στο Λασπερό Χώμα/Στη Λασπουριά) κ.λπ. β) Τα **υδρωνύμια**, δηλαδή τα τοπωνύμια που έχουν πάρει την ονομασία τους από την ύπαρξη μιας πηγής, ενός ρυακιού, ενός χειμάρρου, ενός ποταμού, μιας λίμνης και γενικά την ύπαρξη νερού, π.χ. *La Funtánã atsá mári* (= Στην Πηγή/Στη Βρύση αυτή τη μεγάλη), *La Gérobóro* (= Στου Γερομπόρου/Στο Γερομπόρο/χειμάρρος της περιοχής), *La Réu* (= Στο Ποτάμι/εννοείται ο ποταμός Αχελώος), *Tu Uáru* (= Στη Λίμνη/Στο Πέλαγο/ εννοείται η λίμνη Οζερός) κ.λπ. γ) Τα **φυτωνύμια**, δηλαδή τα τοπωνύμια τα οποία έχουν πάρει την ονομασία τους από την ύπαρξη κάποιου φυτού, π.χ. *La Bardéhía* (= Στα Μπαρντένια/το φυτό ασφόδελο, κοινώς σπερδούκλι) κ.λπ. δ) Τα **δενδρωνύμια**, δηλαδή τα τοπωνύμια τα οποία έχουν πάρει την ονομασία τους από την ύπαρξη κάποιου δένδρου, π.χ. *La Carpinu* (= Στο Γαυρί/Στην Οξιά) κ.λπ. ε) Τα **δασωνύμια**, δηλαδή τα τοπωνύμια που έχουν πάρει την ονομασία τους από την ύπαρξη κάποιου δάσους, π.χ. *La Vudáru* (= Στη Βελανιδιά/Στον τόπο με τη Βελανιδιά-ιές/βελανιδοδάσος Ξηρομέρου) κ.λπ. στ) Τα **ορ(ε)ωνύμια**, δηλαδή τα τοπωνύμια τα οποία έχουν πάρει την ονομασία τους από την ύπαρξη κάποιου βουνού, π.χ. *La Béru aμ Mítsu* (= Στο Βουνό του Μήτσο), *La Untítsu* (= Στο

Βουναλάκι) κ.λπ. ζ) Τα **ζωωνύμια**, δηλαδή τα τοπωνύμια που οφείλουν την ονομασία τους στα ζώα που συχνάζουν ή βόσκουν στην περιοχή, π.χ. *La Tsítódórɔ a cápiru* (= Στο Πόδι των κατσικιών/γιδιών, δηλαδή Στο Μονοπάτι των κατσικιών/γιδιών//Στη Γιδόστρατα), *La Tsafatsjácalɔ* (= Στου Τσαφατσάκαλου/Στον Τσακαλότοπο) κ.λπ.

Η κατάταξη των μικροτοπωνυμίων της συλλογής γίνεται σε απόλυτη αλφαβητική σειρά (προηγούνται τα λατινικά στοιχεία, έπονται τα ελληνικά και ακολουθούν οι ειδικοί χαρακτήρες της κάθε αλφαβήτου). Στη συνέχεια γίνεται η ερμηνεία και η ανάλυσή τους. Θεωρήσαμε προτιμότερο τον συγκεκριμένο τρόπο κατάταξης, για να μην διασπαστεί η ενότητα της έρευνας, κάτι που πιστεύουμε ότι θα συνέβαινε, αν τα κατατάσσαμε σύμφωνα με ένα ή περισσότερα από τα πολλά κριτήρια ταξινόμησης, τα οποία περιγράψαμε παραπάνω. Λόγω λοιπόν των πολλών και πολύπλοκων κριτηρίων, αλλά και λόγω του γεγονότος ότι πολλά τοπωνύμια συνέπιπταν συγχρόνως σε περισσότερες από μία από αυτές τις κατηγορίες, θεωρήσαμε προτιμότερη τη συγκεκριμένη κατάταξή τους. Η παράθεση των τοπωνυμίων γίνεται ενιαία για όλα τα χωριά της περιοχής κι όχι για κάθε χωριό χωριστά, μιας και θεωρούμε τον συγκεκριμένο χώρο στον οποίο κατοικούν οι Βλαχόφωνοι της περιοχής, ενιαίο γεωγραφικά, γλωσσικά και πολιτισμικά. Επίσης είναι αποδεδειγμένο ότι στις παλιότερες εποχές, πριν δηλαδή δημιουργηθούν τα Βλαχόφωνα χωριά με τη σημερινή τους παγιωμένη μορφή, πολλοί Βλαχόφωνοι της περιοχής ως νομάδες μετακινούνταν από τόπο σε τόπο εντός του συγκεκριμένου γεωγραφικού χώρου που εξετάζουμε.¹⁵³

2.3.2.5. Η δομή των τοπωνυμικών λημμάτων

Τα περιφραστικά τοπωνυμικά λήμματα, δηλαδή αυτά που αποτελούνται από περισσότερες της μιας λέξης (εξαιρείται η πρόθεση), δημιουργούν ορισμένα προβλήματα σχετικά με την αλφαβητική τους κατάταξη. Για τον λόγο αυτόν στη συγκεκριμένη συλλογή παρατίθενται κι αυτά σε απόλυτη αλφαβητική σειρά με βάση όμως μία λέξη/κλειδί. Αυτή η λέξη/κλειδί θεωρήθηκε ότι είναι η λέξη που

¹⁵³ Το τελευταίο προκύπτει πέρα από την προφορική παράδοση κι απ' το γεγονός ότι υπάρχουν ονομασίες τοπωνυμίων σε κάποια χωριά, οι οποίες αναφέρονται σε επώνυμο που δεν απαντώνται πλέον στα συγκεκριμένα χωριά, π.χ. υπάρχει τοπωνύμιο *La Sidéjɔ* στην περιφέρεια της Παλαιομάνινας, ενώ δεν απαντάται το συγκεκριμένο επώνυμο στο χωριό αυτό. Είναι γνωστό όμως από σχετικά έγγραφα των αρχών του 19^{ου} αιώνα (δες παράρτημα 7) ότι την εποχή αυτή η νομή ενός μέρους της περιοχής αυτής ανήκε στον συγκεκριμένο αρχισέλιγκα.

βρίσκεται αμέσως μετά την πρόθεση. Η συγκεκριμένη λέξη, η οποία συνήθως είναι κι η σημαντικότερη του τοπωνυμίου, είναι γραμμένη με κεφαλαίο το πρώτο της γράμμα. Το τοπωνύμιο γράφεται στην αρχή χωρίς την πρόθεση, ούτως ώστε να γίνει η αλφαβητική κατάταξη και στη συνέχεια ξαναγράφεται ολοκληρωμένο (μαζί με την πρόθεση). Τα τοπωνύμια που δεν εκφέρονται με πρόθεση γράφονται κι αυτά σε αλφαβητική σειρά με βάση το πρώτο γράμμα της πρώτης λέξης τους.

Σε κάθε τοπωνυμικό λήμμα δίνεται η φωνητική απόδοση του τοπωνυμίου και το χωριό ή η περιφέρεια όπου απαντάται. Δίνεται επίσης η ερμηνεία του τοπωνυμίου με βάση τις πληροφορίες των πληροφορητών, η ετυμολογική του εξέταση. Όπου αυτό είναι εφικτό αλλά και απαραίτητο, δίνονται στοιχεία σχετικά με τη θέση στην οποία απαντάται το τοπωνύμιο καθώς και διάφορα στοιχεία λαογραφικά, ιστορικά κ.λπ. που αφορούν το τοπωνύμιο. Τέλος, αποδίδεται το τοπωνύμιο στην ελληνική γλώσσα και κατατάσσεται σε μία από τις κατηγορίες κατάταξης των τοπωνυμίων που έχουν προηγηθεί.

Όπως ήδη αναφέρθηκε, τα τοπωνύμια που καταγράψαμε διακρίνονται σε απλά και σύνθετα. Τα απλά είναι αυτά που αποτελούνται μόνο από μια λέξη (εκτός από την πρόθεση), π.χ. *Uá Féritsj* (= Στις Φτέρες), ενώ τα σύνθετα αποτελούνται από περισσότερες της μιας λέξεις, π.χ. *La Kǐáfa aμ Míxa* (= Στο Πέρασμα του Μίχα). Στα σύνθετα τοπωνύμια διακρίνουμε την εξής δομή: Στο πρώτο μέρος έχουμε ένα ουσιαστικό (κοινό) στο οποίο προτάσσεται η πρόθεση (La/Uá, Pi, Tu) ενώ στο δεύτερο μέρος μπορεί να έχουμε ουσιαστικό, επίθετο, παθητική μετοχή ή επίρρημα στα οποία προτάσσεται ένα οριστικό άρθρο (áu/áli), π.χ. *La Béru aμ Mítsu* (= Στο Βουνό του Μήτδου), *La Béru alí Túlǎ/i* (= Στο Βουνό της Τούλας), μια αντωνυμία δεκτική (atséu/atsá), π.χ. *La Baémǔ atséu áǵǵru* (= Στο Αμύγδαλο/Στην Αμυγδαλιά αυτό/εκείνο/αυτή/εκείνη το/την άγριο/άγρια ή αλλιώς: Στο Πικραμύγδαλο/Στην Πικραμυγδαλιά), *La Bisérica atsá aspártǎ* (= Στην εκκλησία αυτή τη χαλασμένη/την κατεστραμμένη/την ερειπωμένη) ή μία πρόθεση (di, cu), π.χ. *La Lútsa di xímǎ* (= Στη Λούτσα την Κάτω/Στην Κάτω Λούτσα), *La Pádǐa cu féritsj* (= Στην Πεδιάδα/Στη Λάκα με τις Φτέρες) κ.λπ. Σε μια περίπτωση στο πρώτο μέρος ενός σύνθετου τοπωνυμίου αντί για ουσιαστικό υπάρχει αριθμητικό, π.χ. *La Tre Lútse* (= Στις Τρεις Λούτσες).

2.3.2.6. Εκφορά των τοπωνυμίων

Όλα σχεδόν τα τοπωνύμια των Βλαχόφωνων χωριών της Ακαρνανίας που καταγράψαμε εκφέρονται εμπρόθετα με εξαίρεση το τοπωνύμιο *Aó pringjósu* (= Εδώ παρακάτω), το οποίο αποτελείται από δύο τοπικά επιρρήματα και εκφέρεται απόλυτα, και το τοπωνύμιο *Dingjósu di níã* (= Από κάτω από το αυλάκι/τον αύλακα) που αποτελείται από το τοπικό επίρρημα *dinǰjósu*, από την πρόθεση *di* και το θηλυκό ουσιαστικό *níã*.¹⁵⁴ Προφανώς αυτά τα δύο τοπωνύμια ίσως να ξεκίνησαν ως κοινές επιρρηματικές φράσεις του τόπου οι οποίες στη συνέχεια παγιώθηκαν χαρακτηρίζοντας μόνιμα τις συγκεκριμένες περιοχές κι έτσι μετεξελίχθηκαν σε τοπωνύμια. Επίσης χωρίς πρόθεση προφέρονται/εκφέρονται και τα ονόματα των Βλαχόφωνων οικισμών της περιοχής (οικονύμια), π.χ. *Catsaróu* (Κατσαρού/Γουριώτισσα), *Máñina/Máñja* (Μάνινα/Μάνια/Παλαιομάνινα) κ.λπ.

Οι προθέσεις με τις οποίες συντάσσονται τα τοπωνύμια της περιοχής είναι οι: *la/μά* (= σε, εις, στο(ν)/στη κ.λπ.),¹⁵⁵ *dúru* (= μετά, πίσω, όπισθεν κ.λπ.),¹⁵⁶ *ri* (= σε, με, πάνω, πάνω σε κ.λπ.)¹⁵⁷ και *tu* (= εις, εν, σε κ.λπ.).¹⁵⁸ Συγκεκριμένα σε σύνολο 222 τοπωνυμίων, με την πρόθεση *la/μά* καταγράψαμε 203 τοπωνύμια, με την πρόθεση *dúru* καταγράψαμε 1 τοπωνύμιο, με την πρόθεση *ri* καταγράψαμε 4 τοπωνύμια και με την πρόθεση *tu* καταγράψαμε 14 τοπωνύμια.

Θα πρέπει να αναφέρουμε ότι οι προθέσεις *La/ΰά* και *Tu* μερικές φορές εναλλάσσονται σε κάποια τοπωνύμια. Όσον αφορά τις προθέσεις εισαγωγής των τοπωνυμίων, σε έρευνα που έγινε για τα Βλάχικα τοπωνύμια της Σαμαρίνας (Ντίνας, 1980: 308-310) αναφέρεται ότι τα τοπωνύμια που συντάσσονται με την πρόθεση *La/ΰά* φανερώνουν στην πλειονότητά τους μια τοποθεσία ανοιχτή όσον αφορά τη διαμόρφωση του εδάφους ή μια τοποθεσία μεγάλη σε έκταση. Πράγματι το γεγονός αυτό το παρατηρήσαμε κι εμείς στις περισσότερες περιπτώσεις αναφορικά με τα Βλάχικα τοπωνύμια της Ακαρνανίας, π.χ. *La Pádja* (= Στην Πεδιάδα/Στη Λάκκα), *ΰά Kísutiã* (= Στην Κισωτή) κ.λπ. Ωστόσο παρατηρείται το γεγονός κάποιες φορές τοπωνύμια που αναφέρονται σε ανοιχτές ή μεγάλες τοποθεσίες να συντάσσονται

¹⁵⁴ Για περισσότερες πληροφορίες δες στα συγκεκριμένα τοπωνύμια.

¹⁵⁵ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη συγκεκριμένη πρόθεση δες στο τοπωνύμιο *L' Abóru au Mítsu*.

¹⁵⁶ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη συγκεκριμένη πρόθεση δες στο τοπωνύμιο *Dúru Dzánã*.

¹⁵⁷ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη συγκεκριμένη πρόθεση δες στο τοπωνύμιο *Pi Dzánã*.

¹⁵⁸ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη συγκεκριμένη πρόθεση δες στο τοπωνύμιο *Tu Fúgã atsá mári*.

με την πρόθεση Tu, π.χ. *Tu Cále mári* (= Στον Δρόμο τον μεγάλο/Στον Μεγάλο δρόμο/Στον Δημόσιο δρόμο), *Tu Uácɔ* (= Στη Λίμνη/Στο Πέλαγο) κ.λπ.

Η πρόθεση tu, όπως επισημαίνεται και στην παραπάνω έρευνα του Ντίνα, συντάσσεται τις περισσότερες φορές με τοπωνύμια που δηλώνουν είτε τοποθεσία κλειστή, π.χ. *Tu Gúnǎ aɣ fúɣ* (= Στην Τρύπα/Στη Σπηλιά του κλέφτη) είτε τοποθεσία μικρή σε έκταση, π.χ. *Tu Aǵáɗiféǎ* (= Στην Αγια-Δευτέρα). Το τελευταίο τοπωνύμιο αναφέρεται μόνο στον χώρο του νεκροταφείου και σε πολύ λίγα κτήματα γύρω από αυτό. Εξάλλου η πρόθεση tu προέρχεται από το λατινικό επίρρημα *intro* που σημαίνει ένδον, εντός, εσωτερικώς, μέσα κ.λπ. (Σιδέρη, 1964: 398), δηλαδή σημαίνει τον κλειστό χώρο. Υπάρχει για παράδειγμα στο Βλάχικο ιδίωμα της περιοχής η αρατική φράση: *U! s' ti báɣɔ tu casónǎ* (= Ου! να σε βάλω στην κασόνα/στο φέρετρο, δηλαδή σε κάτι κλειστό) κ.λπ. Ωστόσο, όπως είδαμε και προηγουμένως, η ίδια πρόθεση μερικές φορές προτάσσεται σε τοπωνύμια που αναφέρονται σε μεγάλες ή ανοιχτές τοποθεσίες.

Αναφορικά με την πρόθεση ri προκύπτει από την έρευνα που πραγματοποιήσαμε ότι αυτή συντάσσεται με τοπωνύμια τα οποία φανερώνουν μια έκταση που βρίσκεται ψηλά σε βουνό, σε ύψωμα κ.λπ., π.χ. *Pi Dzáǎǎ* (= Στο ύψωμα/Στη ράχη), *Pi Dzáǎǎ aɣ mórtu* (= Στο Ύψωμα/Στη Ράχη του πεθαμένου) κ.λπ. Εξάλλου η πρόθεση ri σημαίνει στη Βλάχικη γλώσσα, μεταξύ άλλων, επάνω σε κ.λπ., π.χ. υπάρχει η φράση: *U s' u báɣɔ ri firíǎǎ* (= Θα το βάλω πάνω στο παράθυρο).

Τέλος, σχετικά με την πρόθεση dúru, αν και καταγράφηκε μόνο μία φορά, θα πρέπει να αναφέρουμε ότι συντάσσεται με τοπωνύμια τα οποία φανερώνουν μια περιοχή η οποία προσδιορίζεται σε σχέση με κάποιο άλλο μέρος, π.χ. *Dúpu Dzáǎǎ* (= Πίσω από το Ύψωμα/Πίσω από τη Ράχη/Πέρα από τη Ράχη) κ.λπ. Εξάλλου η πρόθεση dúru σημαίνει μετά, κατόπιν, πίσω κ.λπ., π.χ. υπάρχει η φράση: *Atséu gíǎí dúru áǎí* (= Αυτός έρχεται πίσω από σένα/από πίσω σου).

Το γενικό σχήμα εκφοράς των τοπωνυμίων που καταγράψαμε και περιλαμβάνονται στη συγκεκριμένη συλλογή έχει ως εξής:

A) La/Uá

- I) La/Uá + αιτιατική ουσιαστικού. Το ουσιαστικό μπορεί να είναι κοινό, π.χ. *La Canéta* (= Στην Κανέτα) ή κύριο όνομα (βαπτιστικό, υποκοριστικό, επώνυμο, παρωνύμιο), π.χ. *La Mixáǎí* (= Στου Μιχάλη),

- La Létsu* (= Στης Λέτσως/Στης Αλεξάνδρας), *La Bécu* (= Στου Μπέκου), *La Bažína* (= Στου Μπαζίνα) κ.λπ.
- II) La/Ḳá + αιτιατική ουσιαστικού + γενική ουσιαστικού (με οριστικό άρθρο). Το δεύτερο ουσιαστικό μπορεί να είναι κοινό, π.χ. *La Gíńíli alí xórǎ/xóárǎ* (= Στ' Αμπέλια της χώρας/του χωριού) ή κύριο, π.χ. *L' Abóru aḡ Mítsu* (= Στην Αμποριά του Μήτδου) κ.λπ.
- III) La/Ḳá + αιτιατική ουσιαστικού + αντωνυμία δεικτική + αιτιατική επιθέτου ή παθητικής μετοχής, π.χ. *La Funtánǎ atsá mári* (= Στην Πηγή αυτή τη μεγάλη/Στη Μεγάλη Πηγή), *La Biséřica atsá aspártǎ* (= Στην εκκλησία αυτή τη χαλασμένη/την κατεστραμμένη/την ερειπωμένη) κ.λπ.
- IV) La/Ḳá + αιτιατική ουσιαστικού + πρόθεση di + αιτιατική (ουσιαστικού), π.χ. *Ḳá Biséřica di móřtsǐ* (= Στην Εκκλησία των πεθαμένων//Στο Νεκροταφείο) κ.λπ. Στο συγκεκριμένο σχήμα μαζί με την πρόθεση di έχουμε καταγράψει σε μια περίπτωση και την πρόθεση pri, π.χ. *Ḳá Biséřica di pri móřtsǐ* (= Στην Εκκλησία άνωθεν των πεθαμένων/Στην Εκκλησία πάνω από τους πεθαμένους). Εδώ δηλαδή έχουμε δύο προθέσεις στη σειρά (*di* και *pri*).
- V) La/Ḳá + αιτιατική ουσιαστικού + πρόθεση cu + αιτιατική (ουσιαστικού), π.χ. *La Pádǐa cu góřtsu* (= Στην πεδιάδα/Στον Κάμπο με την αγραπιδιά) κ.λπ.
- VI) La/Ḳá + αιτιατική ουσιαστικού (κοινού) + πρόθεση di + επίρρημα, π.χ. *La Lúřta di xímǎ* (= Στη Λούτσα την κάτω/Στην Κάτω Λούτσα) κ.λπ.
- VII) La/Ḳá + αιτιατική ουσιαστικού + επίθετο, π.χ. *La Skéřba (L)únga* (= Στην Πέτρα (την) Ψηλή/(τη) Μεγάλη)) κ.λπ.
- VIII) La/Ḳá + αιτιατική ουσιαστικού (κοινού) + ουσιαστικό (κύριο) σε γενική χωρίς άρθρο, π.χ. *Ḳá Póru Patšǎ* (= Στον Πόρο Πατσιά).
- IX) La/Ḳá + γενική ουσιαστικού (κύριου) + ουσιαστικό (κοινό) σε αιτιατική, π.χ. *La Panóřǐa Vřísǐ* (= Στης Πανωραίας τη βρύση) κ.λπ.
- X) La/Ḳá + αιτιατική επιθέτου + αιτιατική ουσιαστικού (κοινού), π.χ. *La Spářtsǎ cářiurǐ* (= Στους Χωρισμένους Δρόμους/Στη Διχάλα/Στο Σταυροδρόμι) κ.λπ.
- XI) La/Ḳá + αιτιατική ουσιαστικού (κοινού) + ουσιαστικό (κοινό), π.χ. *La Třárǐu Corpatsùnu* (= Στη Ρεματιά με τις αγραπιδιές/μελικοκιές) κ.λπ.

XII) La/Ψά + αριθμητικό + ουσιαστικό, π.χ. *La Tre Lútse* (= Στις Τρεις Λούτσες) κ.λπ.

B) Dúpu

I) Dúpu + αιτιατική ουσιαστικού (κοινού), π.χ. *Dúpu Dzánă* (= Πίσω από το Ύψωμα/Πίσω από τη Ράχη/Πέρα από τη Ράχη).

Γ) Pi

I) Pi + αιτιατική ουσιαστικού (κοινού), π.χ. *Pi Dzánă* (= Στο Ύψωμα/Στη Ράχη) κ.λπ.

II) Pi + αιτιατική ουσιαστικού (κοινού) + γενική κοινού ουσιαστικού (με οριστικό άρθρο), π.χ. *Pi Dzánă aḡ mórtu* (= Στο Ύψωμα/Στη Ράχη του πεθαμένου) κ.λπ.

III) Pi + αιτιατική ουσιαστικού (κοινού) + πρόθεση di + επίρρημα, π.χ. *Pi Dzánă di námisa* (= Στο Ύψωμα/Στη Ράχη από ανάμεσα//εννοείται ανάμεσα από άλλα υψώματα) κ.λπ.

Δ) Tu

I) Tu + αιτιατική ουσιαστικού (κοινού), π.χ. *Tu Gúnă* (= Στην Τρύπα/Στη Σπηλιά) κ.λπ.

II) Tu + αιτιατική ουσιαστικού (κοινού) + γενική κύριου ουσιαστικού (με οριστικό άρθρο), π.χ. *Tu Grópa aḡ Stéa* (= Στον Λάκκο του Στέα/Στέργια/Στέργιου ή Στέλιου) κ.λπ.

III) Tu + αιτιατική ουσιαστικού (κοινού) + επίθετο, π.χ. *Tu Cále mári* (= Στον Δρόμο τον μεγάλο/Στον Μεγάλο δρόμο/Στον Δημόσιο δρόμο) κ.λπ.

IV) Tu + αιτιατική ουσιαστικού (κοινού) + αντωνυμία δεικτική + επίθετο, π.χ. *Tu Fúgă atsá mári* (= Στη Φυγή/Στην Κρυψώνα αυτή τη μεγάλη) κ.λπ.

2.3.2.7. Παρατηρήσεις στα τοπωνύμια

Όσον αφορά τις γενικότερες παρατηρήσεις στα τοπωνύμια της συγκεκριμένης συλλογής μπορούμε να αναφέρουμε τα εξής:

α) Τα πιο συχνά στοιχεία από τα οποία αποτελούνται τα τοπωνύμια της Βλάχικης περιοχής της Ακαρνανίας είναι διάφοροι γεωγραφικοί όροι (εδαφονύμια), όπως π.χ. grópa (= λάκκος), gúnă (= τρύπα, σπηλιά), langáda (= λαγκάδι, λόγγος), ráđia (= πεδιάδα, κάμπος, λάκκα), skéba (= πέτρα), trárm (= ρεματιά, λαγκάδι) κ.λπ. Αυτό

φυσικά είναι αναμενόμενο, μιας και τα τοπωνύμια από μόνα τους αναφέρονται σε τόπους/εδάφη τα οποία μάλιστα τα προσδιορίζουν συνήθως με βάση συγκεκριμένα εδαφολογικά χαρακτηριστικά. Επίσης παρατηρείται το φαινόμενο ότι τα περισσότερα τοπωνύμια που αφορούν διαμόρφωση του εδάφους και συγκεκριμένα βουνά, χαράδρες, ρεματιές κ.λπ. καταγράφονται κυρίως στα Βλαχόφωνα χωριά του Ξηρομέρου (Αγράμπελο, Γουριώτισσα, Παλαιομάνινα και Στρογγυλοβούνι), μιας και αυτά βρίσκονται πιο κοντά σε εδάφη με παρόμοια διαμόρφωση (ημιορεινά). Αντίθετα, στα Βλαχόφωνα χωριά του Βάλτου (Όχθια και Στράτος) τα οποία είναι πεδινά παρατηρούνται ελάχιστα ή και καθόλου τα συγκεκριμένα τοπωνύμια.

β) Τα κυριώνυμα, αυτά δηλαδή που φανερώνουν κάποιον ιδιοκτήτη, συνοδεύουν κυρίως γεωγραφικές εκτάσεις, π.χ. *La Tráru aμ Mítu Babáji* (= Στη Ρεματιά του Μήτρου Μπαμπάνη), *La Tráru aμ Míla* (= Στη Ρεματιά του Μήλα), *La Pádja aμ Cutsubína* (= Στην Πεδιάδα/Στον Κάμπο του Κουτσουμπίνα), *La Béru aμ Mítšu* (= Στο Βουνό του Μήτσου) κ.λπ. Αντίθετα, είναι σχετικά λίγα τα κυριώνυμα που συνοδεύουν (και φανερώνουν) ιδιοκτησία κάποιας κατασκευής, π.χ. *La Bisérica aμ Bóba* (= Στην Εκκλησία του Μπόμπα), *La Casa alí Kiriáu* (= Στο Σπίτι της Κυράς/Αρχόντισσας), *Uá Móra aμ Pelecánu* (= Στον Μύλο του Πελεκάνου) κ.λπ. Αυτό εξηγείται από το γεγονός ότι τα μέλη της συγκεκριμένης γλωσσικής ομάδας, επειδή δεν κατοικούσαν μόνιμα στην περιοχή, δεν προέβαιναν και στη δημιουργία μόνιμων κατασκευών.¹⁵⁹ Τα κτηριώνυμα *La Bisérica aμ Bóba* (= Στην Εκκλησία του Μπόμπα), *Uá Móra aμ Muraítji/Uá Móarǎ aμ Muraítji* (= Στον Μύλο του Μοραϊτή), *Uá Móra aμ Pelecánu* (= Στον Μύλο του Πελεκάνου) κ.λπ., αν και αναφέρονται σε κάποια μεγάλα κτήρια, εν τούτοις όμως το μεν πρώτο αφορά ένα ξωκκλήσι, δηλαδή ένα κτήριο που οικοδομήθηκε κατά πάσα πιθανότητα ως τάμα και λειτουργούσε ελάχιστες φορές τον χρόνο, ενώ τα υπόλοιπα ανήκαν σε άτομα που δεν ήταν μέλη της συγκεκριμένης γλωσσικής ομάδας. Κάποια κυριώνυμα που συνοδεύουν κατασκευές είτε συνδέονται με κάποιο ιστορικό γεγονός τοπικής σημασίας, π.χ. *La Panória Vrisi* (= Στη Βρύση της Πανωραίας, εκεί όπου έχασε τη ζωή της η Πανωραία) είτε με κατασκευές ελάσσονος σημασίας, όπως μαντριά ή πηγάδια για ύδρευση ή για πότισμα των ζώων κ.λπ., π.χ. *L' Abóru aμ Mítšu* (= Στην

¹⁵⁹ Επίσης από τις μόνιμες κατασκευές θα πρέπει να αποκλειστούν τα ναωνύμια, π.χ. *L' Aγίουθανάσι* κ.λπ. τα οποία ούτως ή άλλως υπάρχουν σε κάθε μέρος της Ελλάδος. Κι αυτά όμως είναι πολύ λίγα.

Αμποργιά/Στην Αυλή/Στο Μαντρί του Μήτσου), *La Ğíanu Piyáđi* (= Στο πηγάδι του Γιάννου) κ.λπ.

γ) Πολλά από τα τοπωνύμια αναφέρονται σε κάποιο ιστορικό γεγονός τοπικής σημασίας, π.χ. *L' Anáθima* (= Στο Ανάθεμα), *Pi Dzánă aμ mórtu* (= Στο Ύψωμα/Στη Ράχη του πεθαμένου), *Tu Gúnă aμ fúru* (= Στην Τρύπα/Στη Σπηλιά του κλέφτη), *La Skéba alí Ğianúlă* (= Στην Πέτρα της Γιαννούλας), *La Trráru aμ Ğiléca* (= Στη Ρεματιά του Γκιλέκα/Βαγγέλη) κ.λπ. Απουσιάζουν ωστόσο τοπωνύμια με γενικότερη ιστορική σημασία, π.χ. μάχες, ιστορικά περιστατικά μεγάλης έκτασης κατά την τουρκοκρατία ή την επανάσταση του '21 κ.λπ. Το τοπωνύμιο *La Tabóro* (= Στα Ταμπούρια), που υπάγεται σε αυτή την κατηγορία θεωρούμε ότι είναι δάνειο από τους ελληνόφωνους της περιοχής, μιας και απαντάται και σε αυτούς.¹⁶⁰

δ) Μεγάλος αριθμός τοπωνυμίων σχετίζεται με τη χλωρίδα του τόπου, η οποία είναι αρκετά πλούσια. Τα τοπωνύμια αυτά αναφέρονται σε δένδρα ή φυτά (δενδρωνύμια ή φυτωνύμια), π.χ. *La Baémru atséu ágru* (= Στο Πικραμύγδαλο/Στην Πικραμυγδαλιά), *La Dárdru* (= Στην Αχλαδιά), *La Bardéhja* (= Στα Μπαρντένια, είδος φυτού) κ.λπ.

ε) Επίσης καταγράφονται στη συλλογή αρκετά εδαφονύμια και συγκεκριμένα αυτά που οφείλουν τη σημασία τους στη σύσταση του εδάφους π.χ. *La Grána/Grána* (= Στη Γράνα/Στις Μπλάνες/Στις Πέτρες κ.λπ.), *Uá Cútsji* (= Στο Κούτσι/Στο Κοκκινόχωμα//Στον Λόφος/Στην Κορυφή/Στο Πρανές), *La Ócu atséu álbu* (= Στο Χώμα αυτό/εκείνο το άσπρο//Στο Ασπρόχωμα) κ.λπ. κάτι που φανερώνει την ενασχόληση των συγκεκριμένων ανθρώπων με τη γεωργία μετά τη μόνιμη εγκατάστασή τους στην περιοχή και τη σταδιακή εγκατάλειψη της κτηνοτροφίας. Κατά συνέπεια τα συγκεκριμένα τοπωνύμια θα πρέπει να θεωρηθούν σχετικά νεότερα, αφού προϋποθέτουν, όπως αναφέραμε, την ενασχόληση με τη γεωργία. Νεότερα επίσης θα πρέπει να θεωρηθούν και κάποια άλλα εδαφονύμια και συγκεκριμένα αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στην ύπαρξη υδάτων, π.χ. *La Canéta* (= Στην Κανέτα), *La Lútsa* (= Στη Λούτσα), *La Ócu di mu(l)tsátze* (= Στο Χώμα/Στον Τόπο από λάσπη/Στο Λασπερό Χώμα/Στη Λασπουριά) κ.λπ. Και αυτά τα εδαφονύμια προέκυψαν κατά πάσα πιθανότητα,

¹⁶⁰ Για περισσότερες πληροφορίες δες στο συγκεκριμένο τοπωνύμιο.

μετά την ενασχόληση των Καραγκούννηδων με τη γεωργία, αφού για αυτή τη δραστηριότητα έχουν τη μεγαλύτερη αξία.

στ) Πολλά τοπωνύμια σχετίζονται με την πατροπαρόδοτη επαγγελματική δραστηριότητα των Βλαχόφωνων της Ακαρνανίας, την κτηνοτροφία, π.χ. *L' Abóru aμ Mítsu* (= Στην Αμποργιά/Στην Αυλή/Στο Μαντρί του Μήτσου), *La Curpéi a ólíforu* (= Στην Κοπριά των προβάτων), *La Curpésti atséłi ascúmtáli* (= Στα Γρέκια σ' εκείνα/σ' αυτά τα κρυφά/Στα Κρυφά Γρέκια), *La Curpésti aμ Míla* (= Στα Γρέκια του Μήλα), *La Curpésti á Vátšuru* (= Στα Γρέκια των Αγελάδων), *La Máina aμ ój* (= Στη Μάινα/Στη Μάνινα των προβάτων/Στα Βοσκοτόπια των προβάτων), *La Tšitšóru a cápiru* (= Στο Πόδι των κατσικιών/γιδιών, δηλαδή Στο Μονοπάτι των κατσικιών/γιδιών//Στη Γιδόστρατα), *La Varóu aμ Bécu* (= Στο μαντρί/Στην Αυλή/Στην Αμποριά/Στην Περίφραξη του Μπέκου) κ.λπ. Πέρα από τα παραπάνω τοπωνύμια που άμεσα αναφέρονται στην κτηνοτροφία, υπάρχουν και κάποια που αναφέρονται έμμεσα στη συγκεκριμένη δραστηριότητα, π.χ. *Υά Calíméj* (= Στην Καλημέρα, δηλαδή στην περιοχή όπου αντάμωναν το πρωί οι βοσκοί και συνήθιζαν να ανταλλάσσουν τον συγκεκριμένο χαιρετισμό), *La Mesimél* (= Στο Μεσημέρι, δηλαδή εκεί που στάλιζαν τα πρόβατα κατά τις μεσημεριανές ώρες) κ.λπ.

ζ) Σχετικά μικρός αριθμός τοπωνυμίων της συλλογής σχετίζεται με τη δεύτερη σημαντική επαγγελματική δραστηριότητα των Βλαχόφωνων της περιοχής, τη γεωργία. Ιδιαίτερα μικρός μάλιστα είναι ο αριθμός των τοπωνυμίων που αφορούν γεωργικές καλλιέργειες οι οποίες απαιτούν μεγάλα χρονικά διαστήματα για να αποδώσουν, όπως π.χ. ελαιώνες, αμπελώνες κ.λπ. Απαντώνται πολύ λίγα τέτοια τοπωνύμια, όπως π.χ. *Υά Gíjǎ* (= Στ' Αμπέλια), *La Gíjǎlí alí xóř/xóárǎ* (= Στ' Αμπέλια της χώρας/του χωριού), *Υά Másiñi* (= Στις Ελιές/Στον Ελαιώνα) κ.λπ. Και αυτό το γεγονός είναι αναμενόμενο, μιας και οι γεωργικές καλλιέργειες και ιδιαίτερα οι καλλιέργειες δένδρων, αμπελιών κ.λπ. απαιτούν μόνιμες εγκαταστάσεις και είναι ιδιαίτερα χρονοβόρες.

η) Αρκετά από τα τοπωνύμια της συλλογής αναφέρονται σε κλέφτες ή ληστές που έδρασαν κατά την τουρκοκρατία ή και αργότερα, π.χ. *Tu Gúvǎ aμ Delí* (= Στην Τρύπα/Στη Σπηλιά του Ντελή), *Tu Gúvǎ aμ fúru* (= Στην Τρύπα/Στη Σπηλιά του κλέφτη), *La Spiθǎj aμ fúru* (= Στο Σπιθάρι του κλέφτη), *La Trrǎru aμ fúru* (= Στην τρύπα/Στον λάκκο και κατ' επέκταση στη σπηλιά, στη φωλιά του κλέφτη) κ.λπ. Το

γεγονός αυτό είναι αναμενόμενο, μιας και η περιοχή λόγω της χλωρίδας που διέθετε (έντονη και πυκνή βλάστηση) αλλά και της μορφολογίας του εδάφους (ύπαρξη ρεματιών, σπηλαίων κ.λπ.) ήταν ιδανικό μέρος για ενδιαίτημα κλεφτών και ληστών. Μάλιστα το γεγονός αυτό το καταγράφουν και οι περιηγητές του 19^{ου} αιώνα, όπως ο Leake (1967, vol. III: 513-520), που αναφέρει ότι η περιοχή στην οποία εντοπίζονται τα περισσότερα από τα τοπωνύμια ήταν απροσπέλαστη κι ότι εκεί ζούσαν μόνο ληστές και Βλάχοι Καραγκούνηδες. Τα τοπωνύμια που αφορούν τα λημέρια των κλεφτών και των ληστών καταγράφονται όπως είναι φυσικό μόνο στα Βλαχόφωνα χωριά του Ξηρομέρου, εκεί δηλαδή όπου επικρατούσαν οι συγκεκριμένες περιβαλλοντικές/γεωφυσικές συνθήκες.

θ) Εντύπωση προκαλεί το γεγονός, όπως ήδη αναφέρθηκε, ότι από τη συγκεκριμένη συλλογή απουσιάζουν τοπωνύμια τα οποία σχετίζονται με την πανίδα της περιοχής, η οποία ήταν μάλιστα αρκετά πλούσια τα προηγούμενα χρόνια. Ένα από τα ελάχιστα τοπωνύμια αυτού του είδους είναι το ζωωνύμιο *La Tšafatšjácali* (= Στο Τšαφατσάκαλο//Στον Τσακαλότοπο), το οποίο αναφέρεται στην ύπαρξη τσακαλιών στην περιοχή. Μάλιστα το συγκεκριμένο ζωωνύμιο αναφέρεται στην ύπαρξη ζώων τα οποία αποτελούσαν άμεσο κίνδυνο για την επαγγελματική δραστηριότητα των Καραγκούνηδων, την κτηνοτροφία. Τα υπόλοιπα ζωωνύμια που καταγράφονται ωστόσο, πλην ελάχιστων περιπτώσεων, σχετίζονται αποκλειστικά με την κτηνοτροφία, όχι όμως με την άγρια πανίδα.

ι) Αρκετά από τα τοπωνύμια σχετίζονται με το υγρό στοιχείο, λίμνες, ποτάμια, χείμαρροι κ.λπ., π.χ. *Uá Arjáčă* (= Στον Αριάκα), *Uá Ğerobóro* (= Στον Γερομπόρο), *Uá Réu* (= Στο Ποτάμι), *Tu Uáču* (= Στη Λίμνη/Στο Πέλαγο), *Uá Váringi* (= Στα Βαράγγια/Φαράγγια), *Uá Vía* (= Στον Αύλακα), *Uá Virítša/Vrítša* (= Στο Αυλάκι) κ.λπ. Αυτού του είδους τα τοπωνύμια (υδρωνύμια) απαντώνται κυρίως στα Βλαχόφωνα χωριά του Βάλτου (Οχθια και Στράτο), τα οποία είναι πεδινά και βρίσκονται πολύ κοντά στο υγρό στοιχείο, στον ποταμό Αχελώο.

ια) Κάποια τοπωνύμια σχετίζονται με αρχαιολογικά ευρήματα, ανασκαφές κ.λπ., π.χ. *L' Anascafiă* (= Στην Ανασκαφή), *La Pórtă/Uá Pórtă* (= Στην Πόρτα), *La Stérna atsa mára* (= Στη Στέρνα αυτή/εκείνη τη μεγάλη ή Στη Μεγάλη Στέρνα), *La Vaéńja* (= Στα Βαρέλια) κ.λπ. Αυτού του είδους τα τοπωνύμια απαντώνται κυρίως στις περιφέρειες των χωριών Παλαιομάνινας και Στράτου, όπου ως γνωστόν υπήρξαν στην αρχαιότητα οι σημαντικότερες πόλεις της περιοχής κι έχουν να

κάνουν κυρίως με κλασικά και ελληνοιστικά μνημεία. Ωστόσο και σε άλλα χωριά απαντώνται κάποια τοπωνύμια αυτού του είδους, όπως π.χ. στην περιφέρεια Όχθίων το τοπωνύμιο *Υά Κισυτίά* (= Στην Κισωτή), όπου υπάρχουν τα ερείπια ενός παλαιοχριστιανικού ναού, στην περιφέρεια Γουριωτίσσης, τα τοπωνύμια *L' Arapucóna* (= Στην Αραπουκόνα/Στη Μαυρισμένη Εικόνα), *La Culóna* (= Στην κολόνα) κ.λπ. Τα τελευταία έχουν να κάνουν κυρίως με χριστιανικά μνημεία.

ιβ) Αρκετά από τα τοπωνύμια της συλλογής σχετίζονται με ονόματα (επώνυμα) τα οποία δεν απαντώνται ανάμεσα στους Βλαχόφωνους της Ακαρνανίας, π.χ. *La Fatšjalétu* (= Στου Φατσιαλέτου/Φατσιλέτου), *La Malíšóna* (= Στου Μαλισόβα), *Υά Mašína* (= Στου Μασίνα), *Υά Pipiríngu* (= Στου Πιπιρίγκου), *Υά Zorbélu* (= Στου Ζορμπά) κ.λπ. Κάποια από αυτά τα επώνυμα υπάρχουν ή υπήρχαν σε γειτονικά (μη Βλαχόφωνα) χωριά, π.χ. τα Φατσιλέτος και Ζορμπάς απαντώνται στη Χρυσοβίτσα Ξηρομέρου, το επώνυμο Πιπερίγκος υπήρχε στο χωριό Μπαμπίνη Ξηρομέρου κ.λπ. Κάποια επίσης ανήκουν κατά πάσα πιθανότητα σε κτηνοτρόφους μη Βλάχικης καταγωγής (ίσως Σαρακατσάνους) που παραχειμάζαν κατά περιόδους στη συγκεκριμένη περιοχή. Αυτά τα τοπωνύμια μας δίνουν πληροφορίες μεταξύ άλλων για τις σχέσεις των Καραγκούνηδων με τους ντόπιους κατοίκους αλλά και τους υπόλοιπους κτηνοτρόφους που κατά καιρούς βρέθηκαν στην περιοχή. Επίσης αποτελούν χρήσιμη πηγή και για τους μη Βλαχόφωνους κατοίκους της περιοχής και όχι μόνο.

ιγ) Κάποια τοπωνύμια που οφείλουν την ονομασία τους σε επώνυμα Βλαχόφωνων κατοίκων της περιοχής (κυριώνυμα) απαντώνται σε περιφέρειες οι οποίες ανήκουν σε χωριά όπου δεν υπάρχουν εκεί σήμερα τα συγκεκριμένα επώνυμα. Για παράδειγμα τα τοπωνύμια *La Bécu* (= Στου Μπέκου), *La Tiráru aμ Míla* (= Στο Ρέμα/Ρεματιά του Μήλα), *La Sidéxi* (= Στου Σιδέρι) απαντώνται στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα, ενώ σήμερα δεν υπάρχουν στο χωριό αυτό τα συγκεκριμένα επώνυμα. Αντίθετα το μεν πρώτο απαντάται στη Στράτο, το δεύτερο απαντάται στη Γουριωτίτσα, στα Όχθια και στη Στράτο, ενώ το τρίτο στα Όχθια και στη Στράτο. Προφανώς αυτά τα τοπωνύμια υπάρχουν πριν τον σχηματισμό του σημερινού χωριού της Παλαιομάνινας, διότι δεν εντοπίζονται ούτε καν στα δημοτολόγια της συγκεκριμένης κοινότητας, όπως προέκυψε ύστερα από σχετική έρευνα. Το γεγονός της ύπαρξης των συγκεκριμένων τοπωνυμίων πάντως μας δίνει πληροφορίες για τις εσωτερικές μετακινήσεις των Βλαχόφωνων

οικογενειών (φαρών) από χωριό σε χωριό ή καλύτερα από περιοχή σε περιοχή κατά τα παλιότερα χρόνια, αφού έλαβαν χώρα πριν τον σχηματισμό των σημερινών οικισμών. Επίσης μας δίνουν την πληροφορία ότι οι περισσότεροι τσελιγκάδες προτιμούσαν την περιοχή της Μάνινας για τη βόσκηση των ποιμνίων τους. Κάποια από αυτά τα επώνυμα, όπως π.χ. Μπέκος, Σιδέρης κ.λπ., τα έχουμε εντοπίσει και σε έγγραφα του 19^{ου} αιώνα, από τα οποία φαίνεται ότι στους συγκεκριμένους ανθρώπους ανήκαν τμήματα της περιοχής στην οποία καταγράφονται τα τοπωνύμια (βλ. σχετικά στα παραρτήματα 7, 8 και 10).

ιδ) Πολλά από τα τοπωνύμια (74 στον αριθμό) εκφέρονται με σύνθετες δομές.¹⁶¹ Δηλαδή πολλά από τα τοπωνύμια αποτελούνται από περισσότερες λέξεις και όχι από μία (εξαιρείται η πρόθεση) δημιουργώντας έτσι σύνθετες κατασκευές. Παρατηρούμε ότι στο Βλάχικο ιδίωμα της περιοχής αποφεύγονται τα τοπωνύμια που αποτελούνται από σύνθετες λέξεις (και γενικά η σύνθεση) και αντί αυτών έχουμε πιο εκτεταμένες (αναλυτικές) δομές.

Από τη συνολική πραγμάτευση των τοπωνυμίων της συλλογής συμπεραίνουμε ότι κυριαρχούν αυτά που σχετίζονται κυρίως με τις κτηνοτροφικές αλλά και τις γεωργικές ασχολίες. Το γεγονός αυτό είναι φυσικό, μιας και αντανακλούν με τον καλύτερο τρόπο το επαγγελματικό παρελθόν των αναδόχων τους. Επίσης τα μεγάλα ποσοστά αλβανικών λέξεων στο τοπωνυμικό της συγκεκριμένης γλωσσικής ομάδας φανερώνει το ιστορικό γεγονός της τριγλωσσίας της (τρίτη γλώσσα η αλβανική) κάτι που το αναφέρουν όλοι σχεδόν οι ιστορικοί/περιηγητές του 19^{ου} αιώνα, οι οποίοι ασχολήθηκαν με τη συγκεκριμένη γλωσσική ομάδα (δες π.χ. Weigand, 2001, τόμος Α': 226). Ενώ λοιπόν η συγκεκριμένη ομάδα δεν μιλάει πλέον αλβανικά ούτε έχει διατηρηθεί κάτι τέτοιο στη συλλογική μνήμη των μελών της, εν τούτοις τα τοπωνύμια, ως τα κατ' εξοχή συντηρητικά γλωσσικά στοιχεία, το φανερώνουν. Βλέπουμε καθαρά πώς τα τοπωνύμια επιβεβαιώνουν μια ιστορική πραγματικότητα η οποία πλέον έχει λησμονηθεί. Πολλές αλβανικές λέξεις επίσης, όπως έχουμε αναφέρει, υπάρχουν πέρα από τα τοπωνύμια και στο καθημερινό λεξιλόγιο των Καραγκούνηδων. Δικαιολογημένα τους έχει δοθεί το προσωνύμιο Αρβανιτόβλαχοι.

¹⁶¹ Το φαινόμενο αυτό, όσον αφορά το Βλάχικη γλώσσα, έχει επισημανθεί και από άλλους ερευνητές (δες σχετικά Κατσάνης, 1990: 80).

Τέλος, πλήρης κατάλογος των τοπωνυμίων της Βλάχικης περιοχής της Ακαρνανίας υπάρχει στο Παράρτημα 6.

3 Οι τύποι – τα μέρη του λόγου του Βλάχικου ιδιώματος της Ακαρνανίας

Το Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας διαθέτει δέκα μέρη του λόγου. Τα μέρη του λόγου στο ιδίωμα αυτό είναι: το *άρθρο*, το *ουσιαστικό*, το *επίθετο*, η *αντωνυμία*, το *ρήμα*, η *μετοχή*, το *επίρρημα*, η *πρόθεση*, ο *σύνδεσμος* και το *επιφώνημα*. Τα άλλα Βλάχικα ιδιώματα διαθέτουν κι ένα ακόμη μέρος του λόγου, το *γερούνδιο*. Στο υπό εξέταση ιδίωμα όμως το γερούνδιο έχει σήμερα πολύ μικρή χρήση και τείνει να εξαφανιστεί. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το γερούνδιο στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας δες στο κεφάλαιο 9.1.3.4. όπου εξετάζεται ο συγκεκριμένος γραμματικός τύπος. Από τα δέκα μέρη του λόγου άλλα είναι *κλιτά* και άλλα *άκλιτα*.

3.1. Κλιτά μέρη του λόγου

Τα κλιτά μέρη του λόγου είναι έξι: το *άρθρο*, το *ουσιαστικό*, το *επίθετο*, η *αντωνυμία*, το *ρήμα* και η *μετοχή*. Έτσι έχουμε τους τύπους: *mnvásta* (= η νύφη), *a mnéstíli* (= της νύφης), *mnéstíli* (= οι νύφες), *a mnésturu* (= των νυφών)//ουσιαστικό με το άρθρο, *axǎndósu* (= βαθύς/αρσενικό//βαθύ/ ουδέτερο), *axǎndósǎ* (= βαθιά/θηλυκό), *axǎndósǐ* (= βαθιοί/αρσενικό), *axǎndósí* (= βαθιές/θηλυκό//βαθιά/ ουδέτερο)// επίθετο, *míni* (= εγώ), *anía* (= σε μένα), *noǐ* (= εμείς), *anáu* (= σε μας)//αντωνυμία, *adúnu* (= μαζεύω), *adúni* (= μαζεύεις), *adúnǎ/adúne/adúni* (= μαζεύει), *adunému* (= μαζεύουμε), *adunátsi* (= μαζεύετε), *adúnǎ/adúne/adúni* (= μαζεύουν)//ρήμα, *adunátu* (= μαζεμένος), *adunátsi* (= μαζεμένοι), *adunátǎ* (= μαζεμένη), *adunáti* (= μαζεμένες)//μετοχή κ.λπ.

3.2. Άκλιτα μέρη του λόγου

Τα άκλιτα μέρη του λόγου είναι τέσσερα: το *επίρρημα*, η *πρόθεση*, ο *σύνδεσμος* και το *επιφώνημα*.

3.3. Πτώσεις, γένος, αριθμός και κλίση

Οι διάφοροι τύποι τους οποίους παίρνουν το άρθρο, το ουσιαστικό, το επίθετο, η αντωνυμία και η μετοχή ονομάζονται πτώσεις και τα παραπάνω μέρη του λόγου που

τις διαθέτουν ονομάζονται πτωτικά, π.χ. *María ári únh fitsórɔ* (= Η Μαρία έχει ένα παιδί)//ονομαστική ενικού, *Fitsórɔ alí Maríi nu i gííi* (= Το παιδί της Μαρίας δεν είναι καλά)//γενική ενικού, *U dédu alí Maríi* (= Το έδωσα στη Μαρία/της Μαρίας)//δοτική ενικού, *Atséɔ agudí María* (= Αυτός χτύπησε τη Μαρία)//αιτιατική ενικού, *María, tsi fátsɔ?* (= Μαρία, τι κάνεις;)//κλητική ενικού.

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω οι πτώσεις στη Βλάχικη γλώσσα και στο ιδίωμα της Ακαρνανίας είναι πέντε: Η *ονομαστική*, η *γενική*, η *δοτική*, η *αιτιατική* και η *κλητική*. Η ονομαστική είναι η πτώση με την οποία απαντάμε στην ερώτηση *cáɔ?* (= ποιος/ποια/ποιο;) ή *tsi?* (= τι;), η γενική και η δοτική είναι οι πτώσεις με τις οποίες απαντούμε στην ερώτηση *acúɔ?* (= ποιανού/ποιανής//σε ποιον/σε ποια/σε ποιο;), η αιτιατική είναι η πτώση με την οποία απαντάμε στην ερώτηση *cáɔ?* (= ποιον/ποια/ποιο;) ή *tsi?* (= τι;). Τέλος, η κλητική είναι η πτώση την οποία χρησιμοποιούμε, όταν θέλουμε να καλέσουμε ή να προσφωνήσουμε κάποιον άνθρωπο ή ζώο. Η γενική πτώση εμφανίζεται ενοποιημένη (μορφολογικά όχι όμως λειτουργικά) με τη δοτική στα ουσιαστικά, τα επίθετα και τις αντωνυμίες, ενώ απουσιάζει από το κλιτικό σύστημα της προσωπικής αντωνυμίας (Μπουσμπούκης, χ.χ.α: 39). Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τις δύο αυτές πτώσεις δεξ στα αντίστοιχα μέρη του λόγου.

Τα πτωτικά εκτός από τις πτώσεις διαθέτουν *γένος*, *αριθμό* και *κλίση*. Τα γένη των πτωτικών είναι τρία: *αρσενικό*, *θηλυκό* και *ουδέτερο*. Θα πρέπει ωστόσο να σημειώσουμε εδώ ότι πολλοί (Caridan, 1932: 374) τα ουδέτερα δεν τα θεωρούν ως ξεχωριστό γένος και τα ονομάζουν αμφιγενή, διότι τα ονόματα αυτά κλίνονται (έχουν τις ίδιες καταλήξεις) στον ενικό όπως τα αρσενικά και στον πληθυντικό όπως τα θηλυκά (μετέχουν δηλαδή και στα δύο γένη).

Οι αριθμοί των πτωτικών είναι δύο, ο *ενικός* και ο *πληθυντικός*. Τέλος, για την κλίση των πτωτικών στο ιδίωμα δεξ στα κεφάλαια όπου εξετάζονται τα διάφορα μέρη του λόγου.

Κεφάλαιο τέταρτο

4 Το άρθρο

Το ιδίωμα διαθέτει δύο άρθρα: ένα *οριστικό* και ένα *αόριστο*. Και τα δύο άρθρα κλίνονται ως προς την πτώση και το γένος.

4.1. Οριστικό άρθρο

Το οριστικό άρθρο προσδιορίζει ονόματα και στους δύο αριθμούς και είναι διπτωτικό, έχει δηλαδή ξεχωριστούς τύπους για το αρσενικό και το θηλυκό γένος (Λαζάρου, 1976: 227, Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 37-39, Κατσάνης, 1990: 33). Για το ουδέτερο γένος χρησιμοποιεί στον ενικό αριθμό τους τύπους του αρσενικού και στον πληθυντικό τους τύπους του θηλυκού (Κολτσίδα, 1993: 219) είναι δηλαδή αμφιγενές.¹⁶² Το οριστικό άρθρο των κοινών ονομάτων είναι εγκλιτικό, επιτάσσεται στις πτώσεις ονομαστική και αιτιατική ενικού και πληθυντικού, ενώ προτάσσεται και επιτάσσεται στις πτώσεις γενική και δοτική και των δύο αριθμών. Στα κύρια ονόματα το άρθρο στη γενική και τη δοτική μόνο προτάσσεται, ενώ στην ονομαστική και την αιτιατική, όταν και εφόσον εμφανίζεται, επιτάσσεται.

Λόγω διάφορων φωνολογικών ιδιαιτεροτήτων, όπως η αλλοφωνία του /l/ για την οποία μιλήσαμε στο κεφάλαιο 1.2., το επιτασσόμενο οριστικό άρθρο δείχνει να απουσιάζει σε κάποιες πτώσεις. Ιδιαίτερα αυτό συμβαίνει στην ονομαστική και την αιτιατική ενικού του αρσενικού με τον τύπο /-lu/ και με ονόματα τα οποία λήγουν σε /-u/ (/ -u/ ή /-u/). Θεωρούμε όμως ότι κατά πάσα πιθανότητα δεν πρόκειται για απουσία άρθρου, αλλά για αποκοπή ή συγχώνευση του /l/ του επιτασσόμενου οριστικού άρθρου /-lu/ με αποτέλεσμα να δημιουργείται αμάλαμα (σύμφυρμα) του /-u/, το οποίο απομένει από το άρθρο /-lu/, με το /-u/ (/ -u/ ή /-u/) της τελευταίας συλλαβής του προσδιοριζόμενου ονόματος. Αποτέλεσμα αυτής της συγχώνευσης είναι το γεγονός ότι η τελευταία συλλαβή του ονόματος ισχυροποιείται, «μακραίνει» και προφέρεται σε μεγαλύτερο χρόνο και πιο έντονα. Αντίθετα, όταν δεν υπάρχει το άρθρο η τελευταία συλλαβή του ονόματος προφέρεται (λόγω και της κώφωσης) σαν ημίφωνο, π.χ. fiṭṣóŋ (= παιδί, ένα οποιοδήποτε παιδί//χωρίς άρθρο)

¹⁶² Ωστόσο στο ιδίωμα της Ακαρνανίας, λόγω της κώφωσης του φωνήεντος /-e/ του τύπου -le της ονομαστικής και αιτιατικής πληθυντικού του θηλυκού οριστικού άρθρου οι τύποι του πληθυντικού του συγκεκριμένου άρθρου συμπίπτουν και στα τρία γένη (-lí, -lí, -lí αντί για -lí, -le, -le). Η διάκριση του γένους γίνεται από το όνομα και τα συμφραζόμενα. Για περισσότερες πληροφορίες δες στον πίνακα όπου κλίνεται το οριστικό άρθρο.

και *fitšóru* (= το παιδί//με άρθρο). Σε αντίθετη περίπτωση, αν δηλαδή δεν συγχωνευόταν τα δύο /u/ τα οποία βρίσκονται στη σειρά μετά την αποκοπή του /l/ του επιτασσόμενου άρθρου, θα δημιουργούνταν χασμωδία από την ύπαρξη των δύο συνεχόμενων /u/ (ένα της κατάληξης του ονόματος κι ένα του άρθρου). Στοιχείο που συνηγορεί κατά τη γνώμη μας για την ύπαρξη επιτασσόμενου άρθρου στην ονομαστική και την αιτιατική του ενικού των παραπάνω ονομάτων στο ιδίωμα της Ακαρνανίας είναι και το γεγονός ότι τα ονόματα εμφανίζουν άρθρο αυτού του είδους (επιτασσόμενο) σε όλες τις πτώσεις του πληθυντικού αριθμού. Το ίδιο επιτασσόμενο άρθρο (-u αντί -lu) παίρνουν και όσα αρσενικά ουσιαστικά τελειώνουν σε δίφθογγο (φωνήεν + υ), π.χ. *boυ* (= βόδι) τρέπεται έναρθρα σε *bóu* (= το βόδι) κι όχι σε *boυlu* όπως στα άλλα ιδιώματα, *réυ* (= ποτάμι) τρέπεται έναρθρα σε *réu* (= το ποτάμι) κι όχι σε *aίυlu* όπως στα άλλα Βλάχικα ιδιώματα (Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 39).

Αυτό το χαρακτηριστικό, δηλαδή η ισχυροποίηση της τελευταίας συλλαβής του ονόματος και η πιο έντονη προφορά της, είναι και το στοιχείο που διαφοροποιεί το όνομα από την ύπαρξη ή όχι του άρθρου.

Ωστόσο θα πρέπει να αναφέρουμε ότι σε κάποια ιδιώματα της Βλάχικης γλώσσας, όπως στο ιδίωμα που μιλιέται στο Λιβάδι Ολύμπου η έναρθρη κλίση της γενικής και δοτικής του ενικού αριθμού απαντά μόνο με το προκλιτικό άρθρο *al(u)* χωρίς δηλαδή επιτασσόμενο άρθρο (Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 39).

Όσα αρσενικά ουσιαστικά λήγουν σε -e (-i μετά από κόφωση) παίρνουν ως επιτασσόμενο το άρθρο -li (χωρίς αποκοπή του /l/), π.χ. το ουσιαστικό *fráte/fráti* (= αδερφός) με άρθρο γίνεται *frátíli* (= ο αδερφός), π.χ. *Víni frátíli alí Maríe?* (= Ήρθε ο αδερφός της Μαρίας;).

Όσα θηλυκά ουσιαστικά λήγουν σε /-ǎ/ παίρνουν στην ονομαστική και την αιτιατική ενικού το επιτασσόμενο άρθρο /-a/. Στη συνέχεια το /-ǎ/ της κατάληξης του ουσιαστικού και το /-a/ του άρθρου ενώνονται σχηματίζοντας αμάλγαμα (Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 24, 37 & 39) προφανώς για την αποφυγή χασμωδίας. Έτσι η λέξη *fjǎtǎ* (= κόρη) τρέπεται με άρθρο σε *fjǎta* (= η κόρη), π.χ. *Esti unǎ fjǎtǎ María!* (= Είναι μια κοπέλα η Μαρία!), *Fjǎta ańía ésti búńǎ!* (= Η κοπέλα η δική μου είναι καλή!). Η λέξη *cǎsǎ* (= σπίτι) τρέπεται σε *cǎsa*, π.χ. *Are cǎsǎ fitšónu?* (= Έχει σπίτι το παιδί;), *Cǎsa a/ay fitšónu* (= Το σπίτι του παιδιού).

Όσα θηλυκά ουσιαστικά λήγουν σε /-e/ παίρνουν κι αυτά στην ονομαστική και την αιτιατική ενικού το επιτασσόμενο άρθρο /-a/ με τροπή του /-e/ σε /-ǐ/. Έτσι η λέξη *cále* (= δρόμος) τρέπεται σε *cǎlja* (= ο δρόμος), π.χ. *Ari múlta cǎli híga!* (= Έχει πολύ δρόμο ακόμη!), *Cǎlia nu i búna* (= Ο δρόμος δεν είναι καλός), *serbitóre* (= γιορτή) τρέπεται σε *serbitóǝa* (= η γιορτή), π.χ. *Azá ésti serbitóri* (= Σήμερα είναι γιορτή/αργία), *Tilíusi serbitóǝa, viǐi urcutóǝa!* (= Τελείωσε η γιορτή/αργία, ήρθε η εργασία!//εννοείται ημέρα).

Το οριστικό άρθρο δεν συνοδεύει μόνον ουσιαστικά αλλά προσδιορίζει και ουσιαστικοποιεί μια σειρά από μέρη του λόγου, όπως επίθετα, αντωνυμίες, αριθμητικά κ.λπ. *Επίθετα*: *búnu*, *búna* (= καλός, καλή) τρέπεται έναρθρα σε *búnu*, *búna* (= ο καλός, η καλή), π.χ. *Búnu ómu nu nédzi kíruǝa* (= Ο καλός ο άνθρωπος δεν πάει χαμένος), *muǝǝáǝu*, *muǝǝáǝa* (= όμορφος, όμορφη) τρέπεται έναρθρα *muǝǝáǝu*, *muǝǝáǝa* (= ο όμορφος, η όμορφη), π.χ. *Muǝǝáǝa fǝáǝa nu nédzi kíruǝa* (= Η όμορφη η κοπέλα δεν πάει χαμένη), *urúǝu*, *urúǝa* (= άσχημος/κακός, άσχημη/κακιά) τρέπεται έναρθρα σε *urúǝu*, *urúǝa* (= ο άσχημος/κακός, η άσχημη/κακιά), π.χ. *Urúǝu ómu nu védi prucúǝie* (= Ο κακός ο άνθρωπος δεν βλέπει προκοπή) κ.λπ. *Αντωνυμίες*: *aǝáǝde* (= άλλη) έναρθρα τρέπεται σε *aǝáǝda* (= η άλλη), π.χ. *Aǝáǝda fǝáǝa nu i búna* (= Η άλλη κοπέλα δεν είναι καλή) κ.λπ. *Αριθμητικά*: *próǝu*, *próǝa* (= πρώτος, πρώτη) τρέπεται έναρθρα σε *próǝu*, *próǝa* (= ο πρώτος, η πρώτη) π.χ. *Próǝa muǝǝéǝa atsúǝi nu irá búna* (= Η πρώτη γυναίκα αυτουνού δεν ήταν καλή) κ.λπ.

4.1.1. Κλίση οριστικού άρθρου

Το οριστικό άρθρο των κοινών ονομάτων κλίνεται ως εξής:

Πτώση	Γένος					
	Αρσενικό		Θηλυκό		Ουδέτερο	
	Ενικός	Πληθυ- ντικός	Ενικός	Πληθυ- ντικός	Ενικός	Πληθυ- ντικός
Ον.	-u, -ǐ	-ǐi/-ǐǝa	-a	-ǐ	-u, -ǐ	-ǐ
Γεν.	a/aǝ...-u a/aǝ ...-ǐ	a... -oru/ -uru	a... ǐi aǐi	a... -oru/ -uru	a/aǝ...-u a/aǝ ...-ǐ	a... -oru/ -uru
Δοτ.	a/aǝ...-u a/aǝ ...-ǐ	a... -oru/ -uru	a... ǐi aǐi	a... -oru/ -uru	a/aǝ...-u a/aǝ ...-ǐ	a... -oru/ -uru
Ατ.	-u, -ǐ	-ǐi/-ǐǝa	-a	-ǐ	-u, -ǐ	-ǐ

4.1.1.1. Κλίση ουσιαστικού με οριστικό άρθρο

Στη συνέχεια κλίνουμε τα ονόματα *fitšóru* (= παις/παιδί), *mníastă* (= νύφη) και *lému* (= ξύλο) συνοδευόμενα από το οριστικό άρθρο.

Πτώση	Γένος					
	Αρσενικό		Θηλυκό		Ουδέτερο	
	Ενικός	Πληθυντικός	Ενικός	Πληθυντικός	Ενικός	Πληθυντικός
Ον.	<i>fitšóru</i> (= το παιδί)	<i>fitšórlí/</i> <i>fitšórlja</i> (= τα παιδιά)	<i>mníasta</i> (= η νύφη)	<i>mnéstili</i> (= οι νύφες)	<i>lému</i> (= το ξύλο)	<i>lémili</i> (= τα ξύλα)
Γεν.	<i>a/aḡ</i> <i>fitšóru</i> (= του παιδιού)	<i>a fitšóruru</i> (= των παιδιών)	<i>a</i> <i>mnéstili/</i> <i>alı</i> <i>mníastă</i> (= της νύφης)	<i>a mnésturu</i> (= των νυφών)	<i>a/aḡ</i> <i>lému</i> (= του ξύλου)	<i>a lémururu</i> (= των ξύλων)
Δοτ.	<i>a/aḡ</i> <i>fitšóru</i> (= στο παιδί)	<i>a fitšóruru</i> (= στα παιδιά)	<i>a</i> <i>mnéstili/</i> <i>alı</i> <i>mníastă</i> (= στη νύφη)	<i>a mnésturu</i> (= στις νύφες)	<i>a/aḡ</i> <i>lému</i> (= στο ξύλο)	<i>a lémururu</i> (= στα ξύλα)
Αιτ.	<i>fitšóru</i> (= το παιδί)	<i>fitšórlí/</i> <i>fitšórlja</i> (= τα παιδιά)	<i>mníasta</i> (= τη νύφη)	<i>mnéstili</i> (= τις νύφες)	<i>lému</i> (= το ξύλο)	<i>lémili</i> (= τα ξύλα)

Σε μερικές περιπτώσεις από το επιτασσόμενο άρθρο */-lí/* της ονομαστικής και αιτιατικής του πληθυντικού των αρσενικών ονομάτων αποβάλλεται το */l/* υπακούοντας στον γνωστό νόμο της αλλοφωνίας του συγκεκριμένου σύμφωνα που παρατηρείται στο ιδίωμα. Το φαινόμενο αυτό είναι ιδιαίτερα συχνό σε περιπτώσεις όπου πριν από το */l/* του επιτασσόμενου άρθρου */-lí/* προηγείται σύμφωνα από το συνδυασμό του οποίου προκύπτει δυσπρόφερτο συμφωνικό σύμπλεγμα, όπως π.χ. το */cl/* κ.λπ. Έτσι το ουσιαστικό *úru* (= ο λύκος) τρέπεται σε *úklj* (= οι λύκοι) στην

ονομαστική πληθυντικού αλλά και την αιτιατική. Το ίδιο ουσιαστικό έναρθρα απαντάται στα άλλα ιδιώματα ως *lyrli* (= ο λύκος) και *lyklí* (= οι λύκοι). Στη συγκεκριμένη λέξη προσβάλλεται και το αρχικό /l/ υπακούοντας κι αυτό στον γνωστό φωνολογικό νόμο του Βλάχικου ιδιώματος της Ακαρνανίας

Στη συνέχεια κλίνουμε το ουσιαστικό *fráte/fráti* (= αδερφός) συνοδευόμενο από το οριστικό άρθρο.

Πτώση	Αρσενικό	
	Ενικός	Πληθυντικός
Ον.	<i>frátíli</i> (= ο αδερφός)	<i>frátslí/frátslǽ</i> (= οι αδερφοί)
Γεν.	<i>a/aǵ frátíli</i> (= του αδερφού)	<i>a frátsuru</i> (= των αδερφών)
Δοτ.	<i>a/aǵ frátíli</i> (= στον αδερφό)	<i>a frátsuru</i> (= στους αδερφούς)
Αιτ.	<i>frátíli</i> (= τον αδερφό)	<i>frátslí//frátslǽ</i> (= τους αδερφούς)

Πολλές φορές παρατηρείται το φαινόμενο κάποια ονόματα (κυρίως αυτά που φανερώνουν πρόσωπο, π.χ. *fráte/fráti* (= αδερφός), *tátǽ/ táti* (= πατέρας, μπαμπάς) κ.λπ.) κατά την έναρθρη κλίση τους να εμφανίζουν το επίθημα *-su* σε όλες τις πτώσεις. Έτσι προκύπτουν οι τύποι: *frátisu/frátusu* (= ο αδερφός του/της), *a/aǵ frátisu//a/aǵ frátusu* (= του αδερφού του/της), *tátisu/tátusu* (= πατέρας του/της, ο μπαμπάς του/της), *a/aǵ tátisu//a/aǵ tátusu* (= του πατέρα του/της, του μπαμπά του/της) κ.λπ. Έχουμε λοιπόν τις δομές: *Fítšóru ésti aǵ frátisu/frátusu alí Maríi* (= Το παιδί είναι του αδερφού της Μαρίας), *Víni tátisu/tátusu alí Maríi?* (= Ήρθε ο πατέρας/ο μπαμπάς της Μαρίας;) κ.λπ. Το συγκεκριμένο μόρφωμα είναι η γενική του αδύνατου τύπου, γ' προσώπου (*su* = του) της προσωπικής αντωνυμίας *míhi* (= εγώ), *tíhi* (= εσύ), *éu* (= αυτός).

4.1.2. Το οριστικό άρθρο των κύριων ονομάτων

Στην ονομαστική των παραπάνω ονομάτων άλλοτε εμφανίζεται το επιτασσόμενο άρθρο /-lu/ και άλλοτε όχι, π.χ. Νίϋμ και Νίϋlu (= Ο Νίκος), Τέγμ και Τέγlu (= Ο Τέγας/Ο Στέργιος) κ.λπ. (Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 39). Το ίδιο συμβαίνει και στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας, π.χ. *Gógu ésti búημ óημ* (= Ο Γιώργος είναι καλός άνθρωπος), *Gógu nu róημ s' u véδμ* (= Τον Γιώργο δεν μπορώ να τον δω). Ωστόσο δεν αποκλείεται η πιθανότητα στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας να υπάρχει επιτασσόμενο άρθρο και γι' αυτές τις πτώσεις, όσον αφορά τα αρσενικά κύρια ονόματα που λήγουν σε -u, το οποίο όμως δεν γίνεται εύκολα αντιληπτό λόγω του φωνολογικού νόμου της αλλοφωνίας του /l/. Είναι αρκετά πιθανόν δηλαδή στο συγκεκριμένο ιδίωμα να συμβαίνει στο οριστικό άρθρο των κύριων αρσενικών ονομάτων στην ονομαστική και αιτιατική πτώση ό,τι συμβαίνει και με το επιτασσόμενο άρθρο /-lu/ στα κοινά ουσιαστικά.

Οι Κατσάνης και Ντίνας (1990: 39) αναφέρουν επίσης ότι τα θηλυκά κύρια ονόματα που λήγουν σε -ă και -e παίρνουν στην ονομαστική και αιτιατική το άρθρο -a δημιουργώντας αμάλγαμα, π.χ. *Léñă* (= Λένα) > *Léna* (= Η Λένα), *Maríe* (= Μαρία) > *María* (= Η Μαρία). Έτσι στο ιδίωμα καταγράφονται οι φράσεις: *María ésti búñă fĭátă* (= Η Μαρία είναι καλή κοπέλα), *María nu róημ s' u véδμ* (= Τη Μαρία δεν μπορώ να τη δω) κ.λπ.

Στη γενική πτώση τα κύρια ονόματα (αρσενικά και θηλυκά) εμφανίζουν μόνο προκλιτικό άρθρο (προτασσόμενο). Στα αρσενικά κύρια ονόματα προτάσσεται το άρθρο *am* (= του), το οποίο στα υπόλοιπα Βλάχικα ιδιώματα απαντάται ως *al* και *álu*. Στο ιδίωμα της Ακαρνανίας όμως, λόγω της αλλοφωνίας του /l/, οι τύποι *al* και *álu* τρέπονται σε *am*, π.χ. *L' Abóru am Mítšu* (= Στην Αυλή/Στο Μαντρί/Στον Στάβλο/Στην Αμπουργιά του Μήτδου//τοπωνύμιο στο χωριό Αγράμπελο). Στα θηλυκά κύρια ονόματα προτάσσεται το άρθρο *alí* (= της), π.χ. *Ūá Púnti alí Catrínă/i* (= Στη Γέφυρα της Κατερίνας//τοπωνύμιο στα χωριά Όχθια και Στράτος).

4.1.2.1 Έναρθρη κλίση κύριων ονομάτων

Πτώση	Γένος	
	Αρσενικό	Θηλυκό
Ον.	Γόγου (= ο Γιώργος)	Μαρία (= η Μαρία)
Γεν.	αḡ Γόγου (= του Γιώργου)	αλί Marie/αλί Marii ¹⁶³ (= της Μαρίας)
Δοτ.	αḡ Γόγου (= στον Γιώργο)	αλί Marie/αλί Marii (= στη Μαρίας)
Αιτ.	Γόγου (= τον Γιώργο)	Μαρία (= τη Μαρία)
Κλητ.	Γόγου/Γόγο (= Γιώργο)	Marie/Marii/María (= Μαρία)

Το προτασόμενο άρθρο των κύριων ονομάτων τόσο των αρσενικών όσο και των θηλυκών (αḡ και αλί αντίστοιχα) απαντάται και στην κλίση αρκετών κοινών ονομάτων κατ' αναλογία προς τα κύρια. Έτσι έχουμε τους τύπους:

αḡ μάλι (= του θείου, του μπάρμπα), π.χ. *S' binédzi ca xéru, nícu αḡ μάλι!* (= Να ζήσεις σαν το σίδηρο, μικρέ του μπάρμπα!/Να ζήσεις, καμάρι μου!)

αḡ táti (= του μπαμπά), π.χ. *Manáru αḡ táti* (= Μανάρυ/καμάρι του μπαμπά//καμάρι μου).

αḡ fitšóru (= του παιδιού), π.χ. *Sculióu αḡ fitšóru* (= Το σχολείο του παιδιού//του συγκεκριμένου παιδιού).

αḡ gréftu (= του παπά), π.χ. *Fjátă αḡ préftu* (= Η κόρη του παπά//του συγκεκριμένου παπά).

αḡ zúru (= του παλαβού/του τρελού), π.χ. *Fjátă αḡ zúru* (= Η κόρη του τρελού//του συγκεκριμένου τρελού).

αλί dádi (= της μαμάς), π.χ. *Manáru αλί dádi* (= Μανάρυ/καμάρι της μαμάς//καμάρι μου).

αλί mími (= της γιαγιάς), π.χ. *Manáru αλί mími* (= Μανάρυ/καμάρι της γιαγιάς//καμάρι μου) κ.λπ.

Το παραπάνω φαινόμενο, δηλαδή ο σχηματισμός της έναρθρης γενικής πτώσης κοινών ονομάτων μόνο με το προκλιτικό μόρφημα αḡ (= του) για τα αρσενικά και αλί (= της) για τα θηλυκά παρατηρείται κυρίως με ονόματα που φανερώνουν πρόσωπα, όπως π.χ. μάλă (= θείος), táti (= πατέρας), mími (= γιαγιά και πεθερά)

¹⁶³ Σε πολλούς ομιλητές παρατηρείται το φαινόμενο της κώφωσης στο τελικό /-e/ με αποτέλεσμα αυτό να τρέπεται σε [-i].

κ.λπ. Σύμφωνα μάλιστα με κάποιους μελετητές (Λαζάρου, 1976: 228 & Κατσάνης, 1990: 34) το φαινόμενο οφείλεται σε επίδραση των κύριων ονομάτων πάνω σε κάποια κοινά ονόματα τα οποία στη συνείδηση των ομιλητών επέχουν θέση κύριων ονομάτων. Η συγκεκριμένη ερμηνεία θεωρούμε ότι είναι αρκετά κοντά στην πραγματικότητα, καθώς στα παλιότερα χρόνια (αλλά και μέχρι πριν μερικές δεκαετίες) πολλές φορές τα μικρότερα αδέρφια σε ένδειξη σεβασμού δεν προσφωνούσαν τα μεγαλύτερα αδέρφια τους με το όνομά τους αλλά με τη λέξη *lála/μάλί* (= θείε/μεγάλε αδερφέ) ή *γιάι* (= θείε/μεγάλε αδερφέ), εάν ο προσφωνούμενος ήταν αγόρι και *γιάια* ή *πένα* (= θεία/μεγάλη αδερφή), εάν η προσφωνούμενη ήταν κορίτσι.^{164, 165} Τέλος, το φαινόμενο αυτό, δηλαδή η μη διάκριση προσηγορικών και κύριων ονομάτων, θεωρείται από κάποιους ως δείγμα συρρίκνωσης της συγκεκριμένης γλώσσας (Κατσάνης, 1990: 34).

Σε πολλές περιπτώσεις ωστόσο παρατηρείται το φαινόμενο του σχηματισμού της έναρθρης γενικής πτώσης κοινών ονομάτων, τα οποία δεν φανερώνουν πρόσωπα αλλά ζώα ακόμη και πράγματα, μόνο με το προκλιτικό μόρφημα *αχ* (= του) για τα αρσενικά και *αί* (= της) για τα θηλυκά.

Έτσι έχουμε τους τύπους:

αχ cãpi (= του σκύλου), π.χ. *Γέμα αχ cãpi* (= Το φαγητό του σκύλου).

αί cãpri (= της γίδας), π.χ. *Fúnia αί cãpri* (= Η τριχιά της γίδας).

αχ águvu (= του χωραφιού), π.χ. *Όκυ αχ águvu nu i búvu* (= Το χόμα του χωραφιού δεν είναι καλό).

αί chóř/xóarã/xóri (= της χώρας/του χωριού), π.χ. *La Gíniíli αί chóř/xóarã/xóri* (= Στα Αμπέλια της χώρας/του χωριού) κ.λπ.

¹⁶⁴ Οι λέξεις *γιάι* (= θείε/μπάρμπα) και *γιάια* (= θεία) σχετίζονται πιθανότατα με την αλβανική λέξη *daj/ë*, -a, -at [ντάγι/ε, -α, -ατ] η οποία σημαίνει τον θείο (κυρίως τον αδερφό της μητέρας), τον μπάρμπα (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 104).

¹⁶⁵ Βλέπουμε εδώ, με αφορμή το συγκεκριμένο παράδειγμα, ότι στη Βλάχικη γλώσσα λεξικοποιείται όχι μόνο η φυσική σχέση συγγένειας (αδερφική) και το γένος αλλά ακόμη και η ηλικία. Σε άλλες γλώσσες, ωστόσο, λεξικοποιείται μόνο η φυσική σχέση συγγένειας και το γένος, π.χ. στην ελληνική γλώσσα (αδερφός-αδερφή), στην αγγλική (brother-sister), χωρίς αναφορά στην ηλικία του προσδιοριζόμενου ατόμου. Σε άλλες γλώσσες πάλι λεξικοποιείται μόνο η φυσική σχέση συγγένειας (αδερφική), π.χ. στη γλώσσα Malay υπάρχει η λέξη *sudara* για τη δήλωση της αδερφικής σχέσης ανεξάρτητα από ηλικία και φύλο (Μπακάκου-Ορφανού, 2005: 76). Για τη δήλωση του σημαινόμενου “αδερφός” υπάρχει στη Βλάχικη γλώσσα η λέξη *fráte/fráti*, ενώ για τη δήλωση του σημαινόμενου “αδερφή” υπάρχει η λέξη *sóřã*, ανεξάρτητα από την ηλικία.

4.2. Αόριστο άρθρο

Το αόριστο άρθρο προσδιορίζει ονόματα μόνο στον ενικό αριθμό, έχει τρία γένη (αρσενικό, θηλυκό και ουδέτερο) και για τη δήλωσή του χρησιμοποιείται το αριθμητικό *úny* (= ένας), *únǎ* (= μια), *úny* (= ένα), π.χ. *Víní únǎ fǔátǎ* (= Ήρθε μια/κάποια κοπέλα), *Mi agudí úny birbétǔ* (= Με χτύπησε ένα/κάποιο κριάρι), *Kídzu únǎ skébǎ* (= Έπεσε μια/κάποια πέτρα) κ.λπ.

Το αόριστο άρθρο χρησιμοποιείται μερικές φορές για να τονιστεί μια ιδιότητα (καλή ή κακή) του ουσιαστικού που προσδιορίζει, π.χ. *Únǎ xóřǎ s' n' óri (nu ári) farmakíu!* (= Ένα χωριό και δεν έχει φαρμακείο!). Εδώ τονίζει την έννοια του μεγάλου χωριού το οποίο όμως δεν διαθέτει φαρμακείο.

Όταν υπάρχει ανάγκη για αναφορά σε πολλά αόριστα πρόσωπα, ζώα ή πράγματα, τότε γίνεται χρήση του πληθυντικού της αόριστης αντωνυμίας (*ńiskéndzi* = κάμποσοι/μερικοί και *ńiskénde/ńiskéndi* = κάμποσες/μερικές//κάμποσα/μερικά), π.χ. *ńiskéndzi birbátsi* (= Μερικοί/Κάμποσοι άνδρες), *ńiskéndi fuméǔ* (= Μερικές/Κάποιες φαμελιές/οικογένειες), *ńiskéndi trúpurǔ* (= Μερικά/Κάμποσα κορμιά) κ.λπ.

Τέλος, το αόριστο άρθρο ως έναρθρο έχει τον τύπο *úny* (= ο ένας) και τρέπεται σε αόριστη αντωνυμία. Στα άλλα ιδιώματα ο ίδιος τύπος απαντάται ως *únyu*. Στο ιδίωμα ωστόσο της Ακαρνανίας, λόγω του φωνολογικού φαινομένου της αλλοφωνίας του /l/, ο ίδιος τύπος απαντάται ως *úny* με τη μόνη διαφορά από το αρσενικό αόριστο άρθρο την τελευταία συλλαβή, στην οποία πλέον το /u/ προφέρεται ως φωνήεν κι όχι ως ημίφωνο, π.χ. *Atsá muǔjéra u avía úny s' agántu!* (= Αυτή τη γυναίκα την είχε ο ένας κι ο άλλος!).

4.2.1. Κλίση αόριστου άρθρου

Το αόριστο άρθρο $\acute{\upsilon}\eta\chi$ (= ένας), $\acute{\upsilon}\eta\check{\alpha}$ (= μια), $\acute{\upsilon}\eta\mu$ (= ένα) κλίνεται ως εξής:

Πτώση	Γένος		
	Αρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο
Ον.	$\acute{\upsilon}\eta\chi$ (= ένας/κάποιος)	$\acute{\upsilon}\eta\check{\alpha}$ (= μια)	$\acute{\upsilon}\eta\mu$ (= ένα/κάποιο)
Γεν.	a $\acute{\upsilon}\eta\acute{\iota}\acute{\upsilon}\grave{\chi}$ (= ενός/κάποιου)	a $\acute{\upsilon}\eta\acute{\iota}\acute{\iota}\acute{\epsilon}$ (= μιανής)	a $\acute{\upsilon}\eta\acute{\iota}\acute{\upsilon}\grave{\chi}$ (= ενός/κάποιου)
Δοτ.	a $\acute{\upsilon}\eta\acute{\iota}\acute{\upsilon}\grave{\chi}$ (= ενός/κάποιου)	a $\acute{\upsilon}\eta\acute{\iota}\acute{\iota}\acute{\epsilon}$ (= μιανής)	a $\acute{\upsilon}\eta\acute{\iota}\acute{\upsilon}\grave{\chi}$ (= ενός/κάποιου)
Αιτ.	$\acute{\upsilon}\eta\mu$ (έναν/κάποιον)	$\acute{\upsilon}\eta\check{\alpha}$ (= μια)	$\acute{\upsilon}\eta\mu$ (= ένα/κάποιο)

Οι τύποι του αρσενικού και του ουδέτερου αόριστου άρθρου συμπίπτουν. Η διάκριση του γένους γίνεται από τη μορφολογική διαφορά αρσενικών – ουδέτερων (αμφιγενών) ονομάτων.

5. Το ουσιαστικό

Τα ουσιαστικά είναι κλιτές λέξεις οι οποίες αναφέρονται σε ένα πρόσωπο, τόπο, ζώο, πράγμα (συγκεκριμένα ουσιαστικά), αφηρημένη έννοια, ιδιότητα, ενέργεια ή κατάσταση (αφηρημένα ουσιαστικά), π.χ. *ḡátǎ* (= κοπέλα, κορίτσι), *Gógm* (= Γιώργος), *Survíḡi* (= Σοροβίγλι/νυν Στράτος), *mátsǎ* (= γάτα), *ácm* (= βελόνι), *muḡutǎtsǎ* (= ομορφιά), *multzére* (= άρμεγμα), *zurátsǎ* (= τρέλα, παλαβομάρα) κ.λπ. Τα ουσιαστικά χωρίζονται σε κύρια ονόματα και σε κοινά ονόματα.

Τα κύρια ουσιαστικά σημαίνουν ορισμένο πρόσωπο, ζώο, τόπο ή πράγμα, π.χ. *Búḡǎ* (= Λαμπρινή), *Báḡju* (= Μπάλιος, αυτός που έχει βούλες στο πρόσωπο/ο παρδαλός//όνομα αλόγου), *Vraóḡi* (= Βραχώρι/νυν Αγρίνιο) κ.λπ. Τα κοινά ουσιαστικά φανερώνουν όλα τα πρόσωπα, ζώα ή πράγματα από το ίδιο είδος, καθώς και τις αφηρημένες έννοιες, π.χ. *ómḡ* (= άνθρωπος), *cáprǎ* (= γίδα), *ḡiríḡu* (= ποιμενική ράβδος, γκλίτσα//αγκλίτσα την οποία χρησιμοποιούσαν στις αρμάθες του καπνού κατά το άπλωμα στις λιάστρες), *ungóri* (= αρρώστια σοβαρή), *ḡíḡurátsǎ* (= ελαφρότητα, επιπολαιότητα) κ.λπ.

5.1. Το γένος των ουσιαστικών

Στη Βλάχικη γλώσσα, δεν συμπίπτει το γραμματικό με το φυσικό γένος των ονομάτων. Επίσης πολλά ονόματα ανθρώπων ή ζώων δεν έχουν το γένος που τους ταιριάζει, π.χ. το ουσιαστικό *ómḡ* (= άνθρωπος) το οποίο είναι αρσενικού γραμματικού γένους αναφέρεται τόσο για τον άνδρα όσο και για τη γυναίκα. Για παράδειγμα υπάρχουν οι φράσεις: *Tsi ómḡ ésti atséu!* (= Τι άνθρωπος είναι αυτός!) και *Tsi ómḡ i atsá!* (= Τι άνθρωπος είναι αυτή!). Η γνώση ωστόσο του γένους των ουσιαστικών είναι απαραίτητη τόσο για τη σωστή κλίση τους και την επιλογή του κατάλληλου άρθρου όσο και για τον προσδιορισμό τους από κάποιο επίθετο (Holton, Mackridge & Φιλιππάκη-Warburton, 2011: 50).

Η Βλάχικη γλώσσα περιλαμβάνει ουσιαστικά και των τριών γενών: αρσενικά, θηλυκά και ουδέτερα (αμφιγενή).¹⁶⁶ Το γένος των ουσιαστικών στη Βλάχικη

¹⁶⁶ Τα ουδέτερα ουσιαστικά ονομάζονται και αμφιγενή, διότι κατά την κλίση τους μετέχουν σε δύο γένη. Δεν υπάρχει ξεχωριστό γραμματικό γένος (ουδέτερο) γι' αυτά τα ονόματα, τα οποία κλίνονται στον ενικό όπως τα αρσενικά ουσιαστικά και στον πληθυντικό όπως τα θηλυκά (Capidan, 1932: 374).

γλώσσα μπορεί να προσδιοριστεί από μια σειρά κριτηρίων (κατάληξη, οριστικό και αόριστο άρθρο κ.λπ.). Στη συνέχεια παραθέτουμε τα κριτήρια προσδιορισμού του γένους.

5.1.1. Προσδιορισμός του γένους των ουσιαστικών

Για τον προσδιορισμό του γένους των ουσιαστικών στηριχθήκαμε κυρίως στα κριτήρια που υπάρχουν στη Γραμματική των Κατσάνη και Ντίνα, αφού φυσικά τα προσαρμόσαμε στα δεδομένα του ιδιώματος της Ακαρνανίας. Τα κριτήρια αυτά λοιπόν είναι σε γενικές γραμμές τα εξής (Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 41):

α) Η κατάληξη που εμφανίζει το όνομα κατά την κλίση στον ενικό και στον πληθυντικό αριθμό. Για παράδειγμα τα ονόματα που εμφανίζουν την κατάληξη *-u* στον ενικό αριθμό και *-i* στον πληθυντικό είναι αρσενικά. Στο ιδίωμα της Ακαρνανίας, λόγω της κώφωσης που παρατηρείται στα παραπάνω φωνήεντα στην πλειοψηφία των ομιλητών, οι αντίστοιχες καταλήξεις είναι *-u* και *-i*, π.χ. *fitšóu* (= παιδί) και *fitšói* (= παιδιά) κ.λπ. Τα θηλυκά ουσιαστικά εμφανίζουν στον ενικό αριθμό την κατάληξη *-ã* και στον πληθυντικό την κατάληξη *-e*. Στο ιδίωμα της Ακαρνανίας, λόγω της κώφωσης, στην κατάληξη του πληθυντικού αντί για το *-e* εμφανίζεται τις περισσότερες φορές το *-i*, π.χ. *járã* (= χορτάρι) και *járãi* (= χορτάρια) αν και το συγκεκριμένο όνομα είναι θηλυκό κ.λπ. Τα ουδέτερα ουσιαστικά, όπως ήδη αναφέρθηκε, εμφανίζουν κατά την κλίση τους στον ενικό αριθμό τις καταλήξεις του αρσενικού γένους και στον πληθυντικό της καταλήξεις του θηλυκού γένους. Ωστόσο αντί για την κατάληξη (*-e*) του θηλυκού γένους, την οποία θα έπρεπε να εμφανίσουν, εμφανίζουν την κατάληξη (*-i*) λόγω της κώφωσης, π.χ. *lému* (= ξύλο) και *lémi* (= ξύλα). Βλέπουμε λοιπόν ότι το συγκεκριμένο κριτήριο δεν είναι απόλυτο, καθώς σε *-i* (*-i*) καταλήγουν και τα αρσενικά ουσιαστικά.

β) Το αόριστο άρθρο και η κατάληξη το ονόματος είναι ένα ακόμη από τα κριτήρια για τον προσδιορισμό του γένους. Για παράδειγμα ο τύπος *úmu* (= ένας/κάποιος) της ονομαστικής του αόριστου άρθρου τίθεται σε αρσενικά ονόματα, ενώ ο τύπος *úã* (= μια) της ίδιας πτώσης τίθεται σε θηλυκά ονόματα, π.χ. *úmu ómu* (= ένας/κάποιος άνθρωπος//αρσενικό), *úã fãtã* (= μια

Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 41 κ.ε.; Κατσάνης, 1990: 31· Κολτσίδας, 1993: 15.). Το ίδιο ισχύει, όπως ήδη αναφέρθηκε, και για το άρθρο.

κοπέλα//θηλυκό) κ.λπ. Ωστόσο πρόβλημα προκύπτει με το συγκεκριμένο κριτήριο όσον αφορά τον διαχωρισμό των αρσενικών και των ουδέτερων ονομάτων, αφού το αόριστο άρθρο και για τα δύο αυτά γένη συμπίπτει, έχει τον ίδιο τύπο, π.χ. ύη (= ένας/κάποιος αλλά και ένα/κάποιο). Σε αυτή την περίπτωση η διάκριση του γένους γίνεται κυρίως από το προσδιοριζόμενο όνομα κι αυτό προϋποθέτει να είναι γνωστός και ο τύπος του πληθυντικού του συγκεκριμένου ονόματος, π.χ. ύη όη (= ένας/κάποιος άνθρωπος//αρσενικό), ύη όση (= ένα/κάποιο κόκαλο//ουδέτερο) κ.λπ.

γ) Ένα άλλο κριτήριο για τον διαχωρισμό του γένους των ονομάτων είναι το επιτασσόμενο οριστικό άρθρο. Για παράδειγμα στην ονομαστική του ενικού το αρσενικό ουσιαστικό δέχεται άρθρο (-u ή -íi) ενώ το θηλυκό στον αντίστοιχο αριθμό και την ονομαστική πτώση δέχεται άρθρο (-a), π.χ. fitḥóη (= παιδί, ένα οποιοδήποτε παιδί//αρσενικό//χωρίς άρθρο) και fitḥóu (= το παιδί//αρσενικό//με άρθρο), frátí (= αδερφός//αρσενικό//χωρίς άρθρο) και frátíi (= ο αδερφός//αρσενικό//με άρθρο), mniástā (= νύφη//θηλυκό//χωρίς άρθρο) και mniástā (= η νύφη//θηλυκό//με άρθρο). Ωστόσο και με αυτό το κριτήριο υπάρχει κάποιες φορές πρόβλημα διαχωρισμού του γένους των ονομάτων και συγκεκριμένα των αρσενικών και ουδέτερων ουσιαστικών στα οποία, όπως ήδη αναφέρθηκε, επιτάσσεται ο ίδιος τύπος οριστικού άρθρου στον ενικό αριθμό. Συγκεκριμένα τόσο στα αρσενικά όσο και στα ουδέτερα επιτάσσεται στην ονομαστική ενικού στο ιδίωμα της Ακαρνανίας το άρθρο (-u), π.χ. ύη (= λύκος//αρσενικό//χωρίς άρθρο) και ύη (= ο λύκος// αρσενικό//με άρθρο), léη (= ξύλο//ουδέτερο//χωρίς άρθρο) και léη (= το ξύλο//ουδέτερο//με άρθρο).

Το ίδιο κριτήριο δεν «λειτουργεί» επίσης στο ιδίωμα της Ακαρνανίας και στην περίπτωση που το όνομα είναι έναρθρο και βρίσκεται στον πληθυντικό αριθμό. Αυτό συμβαίνει διότι οι τύποι του οριστικού άρθρου στον πληθυντικό αριθμό στο συγκεκριμένο ιδίωμα συμπίπτουν και στα τρία γένη λόγω της κώφωσης που παρατηρείται στο φωνήεν /-e/ του θηλυκού επιτασσόμενου άρθρου ονομαστικής και αιτιατικής του συγκεκριμένου αριθμού. Έτσι αντί για τον τύπο /-le/ του θηλυκού οριστικού επιτασσόμενου άρθρου στον πληθυντικό παρατηρείται ο τύπος /-li/ λόγω της κώφωσης η οποία παρατηρείται σε μεγάλο βαθμό στο συγκεκριμένο ιδίωμα. Αυτό έχει ως συνέπεια να καθίσταται προβληματική η διάκριση του γένους των ονομάτων με βάση το συγκεκριμένο κριτήριο κι όσον αφορά τα αρσενικά και

ουδέτερα ονόματα, αφού στα ουδέτερα ονόματα επιτάσσεται στον πληθυντικό αριθμό το θηλυκό οριστικό άρθρο.

Βλέπουμε λοιπόν ότι τα παραπάνω κριτήρια δεν είναι πάντοτε απόλυτα ασφαλή για τον προσδιορισμό του γένους ενός ουσιαστικού στη Βλάχικη γλώσσα γενικά, αλλά και ιδιαίτερα στο ιδίωμα της Ακαρνανίας στο οποίο λαμβάνουν χώρα κάποιες φωνολογικές μεταβολές (κυρίως στις καταλήξεις) που δυσκολεύουν αυτόν τον προσδιορισμό. Θα πρέπει λοιπόν κάποιος να καταφεύγει στον συνδυασμό διάφορων κριτηρίων για τον προσδιορισμό του γένους των ουσιαστικών με μεγαλύτερη ασφάλεια.

5.1.1.1. Προσδιορισμός του γένους των αρσενικών ουσιαστικών

Για τον προσδιορισμό του γένους των αρσενικών ουσιαστικών αναφέρονται τα παρακάτω κριτήρια (Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 41-42):

α) Όσα ουσιαστικά στον ενικό αριθμό λήγουν σε - μ (-u ή - μ για τα νότια ιδιώματα) το οποίο βρίσκεται τόσο μετά από σύμφωνο όσο και μετά από φωνήεν, και στον πληθυντικό λήγουν σε - $\dot{\imath}$, π.χ.

fitšó μ (= παιδί) - fitšó $\dot{\imath}$ (= παιδιά)

birbát μ (= άνδρας) - birbát $\dot{\imath}$ (= άνδρες)

úr μ (= λύκος) - ú $\dot{\imath}$ (= λύκοι)

préft μ (= παπάς) - préft $\dot{\imath}$ (= παπάδες)

bó μ (= βους/βόδι/γελάδι) - bó $\dot{\imath}$ (= βόες/βόδια/γελάδια) κ.λπ.

β) Όσα ουσιαστικά στον ενικό έχουν την κατάληξη -i (-e για τα νότια ιδιώματα) και στον πληθυντικό λήγουν σε - $\dot{\imath}$, π.χ.

díndi (= δόντι) - dínz $\dot{\imath}$ (= δόντια)

cá $\dot{\imath}$ ni (= σκύλος) - c $\dot{\imath}$ h $\dot{\imath}$ (= σκυλιά)

fráti (= αδερφός) - frát $\dot{\imath}$ (= αδέρφια)

γ) Όσα λήγουν σε - \check{a} (-i για το ιδίωμα της Ακαρνανίας) και στον πληθυντικό σε - $\dot{\imath}$. Σε αυτή την κατηγορία ανήκουν δύο ονόματα τα οποία δηλώνουν συγγένεια, τα: tát \check{a} /tát $\dot{\imath}$ (= πατέρας) - tát $\dot{\imath}$ h $\dot{\imath}$ (= πατεράδες)

lál \check{a} /mál $\dot{\imath}$ (= θεός/μπάρμπα) - x $\dot{\imath}$ h $\dot{\imath}$ (= θείου/μπαρμπάδες).

δ) Όσα ουσιαστικά τελειώνουν στον ενικό αριθμό σε τονισμένο φωνήεν (ά/ᾶ, -έ, -ό, -ί) και στον πληθυντικό αριθμό έχουν την κατάληξη -adzĭ, -edzĭ. Τα περισσότερα ονόματα αυτής της κατηγορίας είναι ξένα δάνεια (ελληνικά, τουρκικά κ.λπ.), π.χ.

baclaná (= μπακλαβάς) - baclanádzĭ (= μπακλαβάδες)

căzmă (= κασμάς/σκαπτικό εργαλείο) - căzmădzĭ (= κασμάδες)

ķifté (= κεφτές) - ķiftédzĭ (= κεφτέδες)

misticó (= μυστικό) - misticádzĭ (= μυστικά), gambró (= γαμπρός) - gambródzĭ (= γαμπροί)

taksidzí (= ταξιτζής) - taksidzĭádzĭ (= ταξιτζήδες) κ.λπ.

ε) Όσα ονόματα στον πληθυντικό λήγουν -έĭǰă και δηλώνουν το σύνολο των μελών μιας οικογένειας ή μιας φάρας (σογιού), π.χ.

Adámos (= Αδάμος) - Daméĭǰă (= Αδαμαίοι)¹⁶⁷

Brazĭótiš (= Μπραζιώτης) - Brazutéĭǰă (= Μπραζιωταίοι)

Dimirósiš (= Δημηρώσης) - Dimiroséĭǰă (= Δημηρωσαίοι)

Nácas (= Νάκας) - Nakéĭǰă (= Νακαίοι)

Ńitsákis (= Νιτσάκης) - Ńitsakéĭǰă (= Νιτσακαίοι)

Rágĭos (= Πάγκειος) - Rágĭéĭǰă (= Παγκαίοι) κ.λπ.

5.1.1.2. Προσδιορισμός του γένους των θηλυκών ουσιαστικών

Για τον προσδιορισμό του γένους των θηλυκών ουσιαστικών αναφέρονται τα παρακάτω κριτήρια (Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 43-44):

α) Όσα ουσιαστικά στον ενικό αριθμό λήγουν σε -ă (-ă ή -a στο ιδίωμα της Ακαρνανίας) και στον πληθυντικό σε -i, -ĭ, -ĭ, -ĭ (-i ή -ĭ στο ιδίωμα της Ακαρνανίας), π.χ.

búdžă (= χεῖλος) - búdzĭ (= χεῖλη)

cásă (= σπίτι) - cási (= σπίτια)

ĭárbă (= χορτάρι) - ĭérgĭ (= χορτάρια)

¹⁶⁷ Στο συγκεκριμένο επώνυμο κατά τη κλίση του στον πληθυντικό αποβάλλεται το προθετικό /a-/ το οποίο είχε προστεθεί στην αλβανική λέξη *dam* (πληθυντικός *dame* και *dăme*) που σημαίνει καλύβα, αγροικία φτωχή (Φουρίκης, 1930: 112). Το συγκεκριμένο επώνυμο είναι κατά πάσα πιθανότητα αλβανικής προελεύσεως (δες σημείωση 119). Στην Αττική μάλιστα όπου αποδεδειγμένα έχει εποικιστεί από Αρβανίτες υπήρχε το τοπωνύμιο *Αδάμες*, νοτιοδυτικά του Μαρουσίου. Ο Φουρίκης υποστηρίζει πως η συγκεκριμένη θέση πήρε το όνομά της από το αλβανικό *dam*.

gúra (= στόμα) - gúri (= στόματα)

númä (= όνομα/ονομαστική εορτή) - númi (= ονόματα/ονομαστικές εορτές)

uénä (= έριο/μαλλί) - uéñi/uénä (= μαλλιά) κ.λπ.

Στην ίδια κατηγορία υπάγονται και όσα ουσιαστικά στον ενικό λήγουν σε -ä και δηλώνουν συγγένεια, π.χ.

múmä (= γιαγιά) - múmi (= γιαγιάδες)

dádä (= μάνα) - dádi (= μανάδες)

tétä (= θεία) - téti (= θείες)

nénä (= θεία/μεγάλη αδερφή) - néni (= θείες/μεγάλες αδερφές)

ýjáä (= θεία/μεγάλη αδερφή) - ýjái (= θείες/μεγάλες αδερφές) κ.λπ.

Στα νότια ιδιώματα ωστόσο κάποια από τα παραπάνω ονόματα λήγουν στον πληθυντικό αριθμό σε - íni, π.χ. múmä - mumíni (Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 43) κάτι που δεν απαντάται στο ιδίωμα της Ακαρνανίας.

β) Όσα ουσιαστικά στον ενικό αριθμό λήγουν σε -e (-i στο ιδίωμα της Ακαρνανίας) και στον πληθυντικό σε -i, -i, -î, -î (-î στο ιδίωμα της Ακαρνανίας), π.χ.

arušéni (= ντροπή) - rušéni (= ντροπές). Στη συγκεκριμένη λέξη έχουμε αποκοπή του προθετικού /a-/ κατά τη μεταφορά της στον πληθυντικό.

cárti (= χαρτί) - cártsi (= χαρτιά/χαρτιά τράπουλας)

múnti (= βουνό) - múntsi (= βουνά)

ruñti (= γέφυρα) - ruñtsi (= γέφυρες)

stráni (= ρούχο) - stráni (= ρούχα)

urécíi (= αφτί) - urécíi (= αφτιά) κ.λπ.

γ) Όσα ουσιαστικά στον ενικό αριθμό λήγουν σε -ä και στον πληθυντικό σε -e (-i στο ιδίωμα της Ακαρνανίας), π.χ.

fiátä (= κόρη) - féti (= κόρες). Στη συγκεκριμένη λέξη έχουμε αλλαγή και στο θέμα της κατά τη μεταφορά της στον πληθυντικό.

árä (= νερό) - ári (= νερά) κ.λπ.

Η λέξη kíäträ/a (= πετραδάκι/χαλικάκι), η οποία υπάγεται σε αυτή την κατηγορία, στον πληθυντικό απαντάται ως kítritséi (= πετραδάκια/χαλικάκια).

δ) Όσα ουσιαστικά στον ενικό αριθμό λήγουν σε -άυ (-uǎ στα νότια ιδιώματα) και στον πληθυντικό σε -λί, π.χ.
stíáυ (= αστέρι) - stélí (= αστέρια)
kítsáυ (= σκύλα) - kítsáλί (= σκύλες)
mišjǎυ (= μασέλα/το πίσω δόντι/τραπεζίτης) - mišjǎλί/mašjǎλί/mišjéλί (= μασέλες)
κ.λπ.

ε) Όσα ουσιαστικά στον ενικό αριθμό λήγουν σε -e ή -i και στον πληθυντικό σε -urǐ ή -éǐ, π.χ.
cále/cáλί (= δρόμος) - cáǐurǐ (= δρόμοι)
xáλί (= χάλι/το) - xáǐurǐ (= χάλια/τα)
túši (= βήχας) - túšǐurǐ (= βήχας/«βήχες»)

στ) Όσα ουσιαστικά στον ενικό αριθμό λήγουν σε -ǎ και στον πληθυντικό σε -ati. Στη συγκεκριμένη κατηγορία υπάγονται κάποια ονόματα που έχουν δανειστεί από την ελληνική, π.χ.
yrámǎ (= γράμμα/το//η επιστολή) - yrámati (= γράμματα/τα//οι επιστολές). Για το σημαντικό του εγγραμματισμού υπάρχει η λέξη yrámǎ η οποία στον πληθυντικό απαντάται ως yréǐ (= ο εγγραμματισμός), π.χ. *Fitsónu nu mvišé yréǐ* (= Το παιδί δεν έμαθε γράμματα).
thámǎ (= θάυμα) - thámati (= θαύματα)
ráthimǎ (= πάθημα) - raθímati (= παθήματα) κ.λπ.

ζ) Οι μέρες της εβδομάδος, π.χ.
Úǐǐ (= Δευτέρα) - Úǐǐ (= Δευτέρες). Η συγκεκριμένη λέξη μάς έχει αναφερθεί στον πληθυντικό αριθμό και ως Úǐiri (= Δευτέρες).
Mártsǐ (= Τρίτη) - Mártsǐ (= Τρίτες). Η συγκεκριμένη λέξη μάς έχει αναφερθεί στον πληθυντικό αριθμό και ως Mártsuri (= Τρίτες).
Nǐércuri (= Τετάρτη) - Nǐércuri (= Τετάρτες).
Džóǐ (= Πέμπτη) - Džóǐ (= Πέμπτες). Η συγκεκριμένη λέξη μάς έχει αναφερθεί στον πληθυντικό αριθμό και ως Džóiri (= Πέμπτες).
Vǐiri (= Παρασκευή) - Vǐiri (= Παρασκευές).

Sébitã (= Σάββατο) - Sébiti (= Σάββατα)

Duméñicã (= Κυριακή) - Duméñitsi (= Κυριακές).

5.1.1.3. Προσδιορισμός του γένους των ουδέτερων ουσιαστικών

Για τον προσδιορισμό του γένους των ουδέτερων ουσιαστικών αναφέρονται τα παρακάτω κριτήρια (Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 45):

α) Όσα ουσιαστικά στον ενικό αριθμό λήγουν σε -u ή -u ή -i και στον πληθυντικό σε -uri, π.χ.

ócu (= χώμα, έδαφος) - ócuri (= χώματα, εδάφη)

óctu (= όχθος, γήλοφος//όχθη) - ócturi (= γήλοφου//όχθες)

ρόnu (= πόνος) ρόνuri (= πόνοι, πόνια (τα))

ruéngu (= κλάμα) - ruénguri (= κλάματα)

réu (= ποταμός) - réuri (= ποταμοί)

sémũ (= σημάδι) - sémpuri (= σημάδια). Η συγκεκριμένη λέξη απαντάται στα άλλα ιδιώματα ως sémpũ. Στο ιδίωμα της Ακαρνανίας, ενώ στον ενικό στον ενικό αποβάλλεται το /n/ προς απλοποίηση του συμφωνικού συμπλέγματος /mɲ/, στον πληθυντικό επανέρχεται.

trũũ (= σώμα, κορμί) - trũũuri (= σώματα, κορμιά)

uãrti (= γάλα) - uãrturi (= γάλατα) κ.λπ.

β) Όσα ουσιαστικά στον ενικό αριθμό λήγουν σε -u ή -u και στον πληθυντικό σε -i (-e για τα άλλα ιδιώματα), π.χ.

dzãũũ (= τυρόγαλο) - dzãũũi (= τυρόγαλα/τα)

lému (= ξύλο/το αντικείμενο) - lémi (= τα ξύλα). Το ξύλο (ο ξυλοδαρμός) στο ιδίωμα της Ακαρνανίας απαντάται ως ruĩĩãũũ, π.χ. *U s' métsĩ ruĩĩãũũ!* (= Θα φας ξύλο!).

ķitsũũũ (= μαχαίρι) ķitsũũũi (= μαχαίρια)

néũũ (= δαχτυλίδι) - néĩũũ (= δαχτυλίδια)

úcu/úcuuru (= δουλειά) - úcũũ/úcuũũi (= δουλειές) κ.λπ.

γ) Όσα ουσιαστικά στον ενικό αριθμό λήγουν σε -u ή -u και στον πληθυντικό σε -ã, π.χ.

gëtu (= σιτάρι) - gëta (= σιτάρια). Η συγκεκριμένη λέξη μάς έχει αναφερθεί στον πληθυντικό αριθμό και ως gëtuṛi (= σιτάρια). Σε αυτή την περίπτωση υπάγεται στην υποκατηγορία α.

görtsu (= γκορτσιά, αγραπιδιά) - görtša (= γκορτσιές, αγραπιδιές). Στα άλλα Βλάχικα ιδιώματα η συγκεκριμένη λέξη απαντάται με το σημαίνόμενο αχλαδιά (Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 45). Στο ιδίωμα της Ακαρνανίας για το σημαίνόμενο αχλαδιά υπάρχει το σημαίνον dardu, το οποίο προέρχεται από το αλβανικό ουσιαστικό dardh/ë [ντάρδ/ε] που σημαίνει την αχλαδιά, το αχλάδι (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 106 και 856).

zbötu (= λόγος) - zböta (= λόγια).

maṛtu (= έντερο) - maṛta (= έντερα).

öu (= αβγό) - öta (= αβγά) κ.λπ.

5.1.2. Η κλίση των ουσιαστικών

Η κλίση των ουσιαστικών της Βλάχικης γλώσσας, σύμφωνα με τη γραμματική των Κατσάνη και Ντίνα (1990: 46) παρουσιάζει δύο κλιτικούς τύπους, τον α' και τον β'. Αυτοί οι δύο κλιτικοί τύποι ισχύουν σε γενικές γραμμές και για το ιδίωμα της Ακαρνανίας. Ο πρώτος τύπος θεωρείται ο παλιότερος, μιας και απαντάται συχνότερα στα πρώτα γραπτά κείμενα της Βλάχικης γλώσσας.¹⁶⁸ Ο δεύτερος τύπος θεωρείται νεότερος και αποδίδεται σε επιρροή της κλίσης των κύριων ονομάτων με το άρθρο πάνω στα κοινά ονόματα.

Κύριο χαρακτηριστικό του πρώτου κλιτικού τύπου είναι η ύπαρξη εγκλιτικού άρθρου σε όλες τις πτώσεις ενικού και πληθυντικού αριθμού. Το επιτασσόμενο άρθρο στη Βλάχικη γλώσσα ενσωματώνεται στη λέξη και δημιουργεί αμαλγάματα. Όσον αφορά τη Βλάχικη γλώσσα γενικά το τελευταίο φαινόμενο παρατηρείται μόνο στα θηλυκά ονόματα. Στο ιδίωμα όμως της Ακαρνανίας παρατηρείται και στα αρσενικά

¹⁶⁸ Ως αρχαιότερο δείγμα Βλάχικου γραπτού λόγου πρέπει να θεωρείται (Λαζάρου, 1976: 139) η επιγραφή του Νεκταρίου Τέρπου σε φορητή εικόνα του έτους 1731, η οποία ανακαλύφθηκε το 1950. Η συγκεκριμένη εικόνα προέρχεται από την εκκλησία της Παναγίας του χωριού Αρδενίτσα της πεδιάδας της Μουζακιάς, κοντά στην πόλη Φίερη της Αλβανίας. Στην εικόνα παριστάνεται η Παναγία Βρεφοκρατούσα. Σε αυτή την εικόνα, μεταξύ ελληνικών και αλβανικών επιγραφών, υπάρχει η φράση με ελληνικούς χαρακτήρες: Βίργιρε Μουμα-λ τουμνεζί ώρε τρε νόι πεκετοσσλόι (λατινική γραφή: Virgira muma-l dumnedza, ora tra noi pecatoshlji) που σημαίνει: Παρθένα, μητέρα του Θεού (Θεοτόκε) δεήσου και για μας τους αμαρτωλούς.

και ουδέτερα ονόματα, λόγω του φωνολογικού φαινομένου της αλλοφωνίας του /l/.¹⁶⁹ Χαρακτηριστικό του δεύτερου κλιτικού τύπου αποτελεί η χρήση προθέσεων, κυρίως της Ia (= σε), η οποία τρέπεται σε μαστο ιδίωμα της Ακαρνανίας λόγω της αλλοφωνίας του /l/, και της πρόθεσης ti (= για). Επίσης σε αυτόν τον κλιτικό τύπο απουσιάζει συνήθως το εγκλιτικό άρθρο στη γενική και τη δοτική και των δύο αριθμών. Στα κλιτικά παραδείγματα από το ιδίωμα της Ακαρνανίας που ακολουθούν θα δοθούν και οι δύο κλιτικοί τύποι.

5.1.2.1. Αναρθη κλίση ουσιαστικών

Α' τύπος

Ενικός αριθμός

Πτώση	Γένος		
	Αρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο
Ον.	ύπχ birbátχ (= ένας άνδρας)	ύπă mviástă (= μια νύφη)	ύπχ trýpχ (= ένα κορμί)
Γεν.	a uniúχ birbátχ (= ενός άνδρα)	a uniíχέ mviástă (= μιανής νύφης)	a uniúχ trýpχ (= ενός κορμιού)
Δοτ.	a uniúχ birbátχ (= ενός άνδρα)	a uniíχέ mviástă (= μιανής νύφης)	a uniúχ trýpχ (= ενός κορμιού)
Αιτ.	ύπχ birbátχ (έναν άνδρα)	ύπă mviástă (= μια νύφη)	ύπχ trýpχ (= ένα κορμί)
Κλητ.	birbátí (= άνδρα)	mviástă (= νύφη)	-

¹⁶⁹ Για περισσότερες πληροφορίες δες στο κεφάλαιο 1.2. όπου εξετάζεται το συγκεκριμένο φωνολογικό φαινόμενο. Για το φαινόμενο του σχηματισμού αμαλγαμάτων με το επιτασσόμενο άρθρο και στα αρσενικά ονόματα δες στο κεφάλαιο 4.1. του οριστικού άρθρου.

Πληθυντικός αριθμός

Πτώση	Γ έ ν ο ς		
	Αρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο
Ον.	ńískéndzĭ birbátsĭ (= μερικοί άνδρες)	ńískéndi mńésti (= μερικές νύφες)	ńískéndi trýpurĭ (= μερικά κορμιά)
Γεν.	di ńískéndzĭ birbátsĭ (= από μερικούς άνδρες)	di ńískéndi mńésti (= από μερικές νύφες)	di ńískéndi trýpurĭ (= από μερικά κορμιά)
Δοτ.	ti ńískéndzĭ birbátsĭ (= για μερικούς άνδρες)	ti ńískéndi mńésti (= για μερικές νύφες)	ti ńískéndi trýpurĭ (= για μερικά κορμιά)
Αιτ.	ńískéndzĭ birbátsĭ (= μερικοί άνδρες)	ńískéndi mńésti (μερικές νύφες)	ńískéndi trýpurĭ (= μερικά κορμιά)
Κλητ.	birbátsĭ (= άνδρες)	mńésti (= νύφες)	-

Β' τύπος

Ενικός αριθμός

Πτώση	Γ έ ν ο ς		
	Αρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο
Ον.	ńų birbátų (= ένας άνδρας)	ńă mńiástă (= μια νύφη)	ńų trýpų (= ένα κορμί)
Γεν.	dĭ ńų birbátų (= από έναν άνδρα)	dĭ ńă mńiástă (= από μια νύφη)	dĭ ńų trýpų (= από ένα κορμί)
Δοτ.	ųa ńų birbátų (= σε έναν άνδρα)	ųa ńă mńiástă (= σε μια νύφη)	ųa ńų trýpų (= σε ένα κορμί)
Αιτ.	ńų birbátų (έναν άνδρα)	ńă mńiástă (= μια νύφη)	ńų trýpų (= ένα κορμί)
Κλητ.	birbátĭ (= άνδρα)	mńiástă (= νύφη)	-

Πληθυντικός αριθμός

Πτώση	Γένος		
	Αρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο
Ον.	ńiskéndzĭ birbátsĭ (= μερικοί άνδρες)	ńiskéndi mnésti (= μερικές νύφες)	ńiskéndi trýpurĭ (= μερικά κορμιά)
Γεν.	di ńiskéndzĭ birbátsĭ (= από μερικούς άνδρες)	di ńiskéndi mnésti (= από μερικές νύφες)	di ńiskéndi trýpurĭ (= από μερικά κορμιά)
Δοτ.	ti ńiskéndzĭ birbátsĭ (= για μερικούς άνδρες)	ti ńiskéndi mnésti (= για μερικές νύφες)	ti ńiskéndi trýpurĭ (= για μερικά κορμιά)
Αιτ.	ńiskéndzĭ birbátsĭ (= μερικοί άνδρες)	ńiskéndi mnésti (= μερικές νύφες)	ńiskéndi trýpurĭ (= μερικά κορμιά)
Κλητ.	birbátsĭ (= άνδρες)	mnésti (= νύφες)	-

5.1.2.2. Έναρθρη κλίση ουσιαστικών
Α' τύπος

Ενικός αριθμός

Πτώση	Γ έ ν ο ς		
	Αρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο
Ον.	ύρυ < ύρυ+u ¹⁷⁰ (= ο λύκος)	mníasta < mníastā+a (= η νύφη)	sém(n)u ¹⁷¹ < sém(n)ṁ+u (= το σημάδι)
Γεν.	a ύρυ < ύρυ+u (= του λύκου)	a mnéstīli < a mníastā+lí (= της νύφης)	a sé(m)n)u < sé(m)n)ṁ+u (= του σημαδιού)
Δοτ.	a ύρυ < ύρυ+u (= στον λύκο)	a mnéstīli < a mníastā+lí (= στη νύφη)	a sé(m)n)u < sé(m)n)ṁ+u (= στο σημάδι)
Αιτ.	ύρυ < ύρυ+u (= τον λύκο)	mníasta < mníastā+a (= τη νύφη)	sém(n)u < sé(m)n)ṁ+u (= το σημάδι)
Κλητ.	e, úř/úři (= ε, λύκε)	ṁa mníastā (= μωρή νύφη)	-

¹⁷⁰ Το -u είναι ό,τι απέμεινε από το επιτασόμενο άρθρο -lu λόγω της αλλοφωνίας του /l/. Το -u του οριστικού άρθρου και το -u της κατάληξης του ονόματος ενώνονται με αποτέλεσμα τη δημιουργία του αμαλγάματος -u. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το φαινόμενο δεξ στο κεφάλαιο του άρθρου.

¹⁷¹ Πολλές φορές αποκόπτεται το /n/ για απλοποίηση του συμφωνικού συμπλέγματος /mn/.

Πληθυντικός αριθμός

Πτώση	Γ έ ν ο ς		
	Αρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο
Ον.	úkjíli ¹⁷² < úkj+lí (= οι λύκοι)	mnéstíli < mnésti+lí (= οι νύφες)	sémhíli < sémhí+lí (= τα σημάδια)
Γεν.	a úkjuru < úkj+uru ¹⁷³ (= των λύκων)	a mnésturu < mnésti+uru (= των νυφών)	a sémnuru < sémhí+uru (= των σημαδιών)
Δοτ.	a úkjuru < úkj+uru ¹⁷⁴ (= στους λύκους)	a mnésturu < mnésti+uru (= στις νύφες)	a sémnuru < sémhí+uru (= στα σημάδια)
Αιτ.	úkjíli < úkj+lí (= τους λύκους)	mnéstíli < mnésti+lí (= τις νύφες)	sémhíli < sémhí+lí (= τα σημάδια)
Κλητ.	e, úkj (= ε, λύκοι)	e, mnésti (= ε, νύφες)	-

Β΄ τύπος

Ενικός αριθμός

Πτώση	Γ έ ν ο ς		
	Αρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο
Ον.	úru < úru+u (= ο λύκος)	mníasta < mníastā+a (= η νύφη)	sém(n)u < sém(n)u+u (= το σημάδι)
Γεν.	au úru < au ¹⁷⁵ +úru (= του λύκου)	alí mníastā (= της νύφης)	di xa sém(n)u (= του σημαδιού)
Δοτ.	au úru < au+úru (= στον λύκο)	alí mníastā (= στη νύφη)	ti sém(n)u (= στο σημάδι)
Αιτ.	úru < úru+u (= τον λύκο)	mníasta < mníastā+a (= τη νύφη)	sém(n)u < sém(n)u+u (= το σημάδι)
Κλητ.	e, úrǎ/úri (= ε, λύκε)	xa mníastā (= μωρή νύφη)	-

¹⁷² Πολλές φορές η ονομαστική πληθυντικού απαντάται και ως úclĭā (= οι λύκοι). Το ίδιο ισχύει και για την αιτιατική.

¹⁷³ Το -uru είναι ό,τι απέμεινε από το επιτασόμενο άρθρο -loru λόγω της αλλοφωνίας του /l/.

¹⁷⁴ Το -uru είναι ό,τι απέμεινε από το επιτασόμενο άρθρο -loru λόγω της αλλοφωνίας του /l/.

¹⁷⁵ Πρόκειται για το οριστικό άρθρο al το οποίο λόγω της αλλοφωνίας του /l/ έχει τραπέι σε au. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το συγκεκριμένο άρθρο δεξ στο κεφάλαιο 4. όπου εξετάζεται το άρθρο.

Πληθυντικός αριθμός

Πτώση	Γ έ ν ο ς		
	Αρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο
Ον.	ύκίλι < ύκί+λί (= οι λύκοι)	μνέστιλι < μνέστι+λί (= οι νύφες)	σέμήιλι < σέμήι+λί (= τα σημάδια)
Γεν.	di μα ύκίλι (= των λύκων)	di μα μνέστιλι (= των νυφών)	di μα σέμήιλι (= των σημαδιών)
Δοτ.	ti ύκίλι (= στους λύκους)	ti μνέστιλι (= στις νύφες)	ti σέμήιλι (= στα σημάδια)
Αιτ.	ύκίλι < ύκί+λί (= τους λύκους)	μνέστιλι < μνέστι+λί (= τις νύφες)	σέμήιλι < σέμήι+λί (= τα σημάδια)
Κλητ.	e, ύκί (= ε, λύκοι)	e, μνέστι (= ε, νύφες)	-

Παρατηρήσεις

Όπως παρατηρούμε από την κλίση των παραπάνω ουσιαστικών, στο ιδίωμα της Ακαρνανίας, όπως και στη Βλάχικη γλώσσα γενικότερα, υπάρχει μόνον ένας μορφολογικός τύπος για όλες τις πτώσεις του ενικού και ένας για όλες τις πτώσεις του πληθυντικού αριθμού. Παρατηρείται δηλαδή στη Βλάχικη γλώσσα το φαινόμενο του συγκρητισμού (συγχώνευσης, ανάμιξης) των πτώσεων και στους δύο αριθμούς. Οι διάφορες πτωτικές λειτουργίες που δηλώνονται σε άλλες γλώσσες, όπως π.χ. στην ελληνική, με τους ξεχωριστούς μορφολογικούς τύπους των πτώσεων (ονομαστική, γενική κ.λπ.), εδώ δηλώνονται μέσω προθέσεων και άρθρων (μα = στον/στην, ti = για, αυ = του κ.λπ.).

Η κλητική πτώση στα θηλυκά ουσιαστικά που λήγουν σε -ă και -e (-i στο ιδίωμα της Ακαρνανίας) είναι ίδια με τον άναρθρο τύπο της ονομαστικής, π.χ. μνιάστă (= νύφη//ονομαστική) - μνιάστă (= νύφη//κλητική), νύρι (= αλεπού//ονομαστική) - νύρι (= αλεπού//κλητική) κ.λπ. Σε κάποιες όμως περιπτώσεις απαντάται σε -o ή -u, π.χ. dáďă (= μάνα//ονομαστική) - dádo (= μάνα//κλητική), sóďă (= αδερφή//ονομαστική) - sóďu (= αδερφή//κλητική) κ.λπ. Τα ονόματα που

σχηματίζουν διαφορετικά την κλητική τους παρατηρούμε ότι φανερώνουν συγγένεια.

Η κλητική των αρσενικών ουσιαστικών του ιδιώματος της Ακαρνανίας εμφανίζει τις ακόλουθες περιπτώσεις: α) όσα ουσιαστικά λήγουν στην ονομαστική σε -i εμφανίζουν κλητική όμοια με τον άναρθρο τύπο της ονομαστικής, π.χ. fráti (= αδερφός) - fráti (= αδερφέ) κ.λπ. β) όσα ουσιαστικά λήγουν στην ονομαστική σε -u, π.χ. dómni (= νοικοκύρης) - dómni (= νοικοκύρη), úr̥ (= λύκος) - úri (= λύκε), xíli (= παιδί/γιος) - xíli (= παιδί/γιε) κ.λπ.

5.1.2.3. Κλίση κύριων ονομάτων

Στα κύρια ονόματα εμφανίζεται πολλές φορές εγκλιτικό (επιτασσόμενο) άρθρο μόνο στην ονομαστική και την αιτιατική του ενικού ενώ στη γενική και τη δοτική εμφανίζεται πάντοτε μόνο προτασσόμενο άρθρο. Αυτό ισχύει τόσο για τα άλλα ιδιώματα της Βλάχικης γλώσσας όσο και για το ιδίωμα της Ακαρνανίας. Συγκεκριμένα στο ιδίωμα της Ακαρνανίας στην ονομαστική και την αιτιατική του ενικού των αρσενικών κύριων ονομάτων επιτάσσεται λόγω της αλλοφωνίας του /l/ το άρθρο -u (-lu για τα άλλα ιδιώματα) στα κύρια ονόματα που τελειώνουν σε -u, π.χ. Góg̥ (= Γιώργος) - Gógu (= Ο Γιώργος) κ.λπ., ενώ στη γενική και τη δοτική προτάσσεται το άρθρο aṁ (al για τα άλλα ιδιώματα), π.χ. aṁ Góg̥ (= του Γιώργου/στον Γιώργο) κ.λπ. Στα αρσενικά κύρια ονόματα που έχουν άλλες καταλήξεις, π.χ. -i, -a κ.λπ. δεν εμφανίζεται επιτασσόμενο άρθρο στην ονομαστική και αιτιατική, εμφανίζεται όμως προτασσόμενο στη γενική και τη δοτική, π.χ. Cólí (= ο Νίκος) - aṁ Cólí (= του Νίκου/στον Νίκο), Gólí (= ο Γρηγόρης) - aṁ Gólí (= του Γρηγόρη/στον Γρηγόρη), Džíódž̥ia (= ο Γιώργος) - aṁ Džíódž̥ia (= του Γιώργου/στον Γιώργο) κ.λπ.

Κάτι ανάλογο με το αρσενικό επιτασσόμενο άρθρο ισχύει και για την ονομαστική και αιτιατική των θηλυκών κύριων ονομάτων που λήγουν σε -ǎ και -e, τα οποία παίρνουν σε αυτές τις πτώσεις το άρθρο -a δημιουργώντας αμάλγαμα, π.χ. Mariǎ (= Μαρία) > Mariá (= Η Μαρία) κ.λπ. Στη γενική και τη δοτική τα κύρια θηλυκά ονόματα εμφανίζουν μόνο το προτασσόμενο άρθρο alí (= της), π.χ. alí Mariǎ (= της Μαρίας) κ.λπ. Στα θηλυκά κύρια ονόματα που έχουν άλλες καταλήξεις, π.χ. -í, -ó, -u κ.λπ. δεν εμφανίζεται επιτασσόμενο άρθρο στην ονομαστική και

αιτιατική, εμφανίζεται όμως προτασσόμενο στη γενική και τη δοτική, Για παράδειγμα Zuí (= η Ζωή) - aίi (= της Ζωής/στη Ζωή), Mariγó (= η Μαριγώ) - aίi Mariγó (= της Μαριγώς/στη Μαριγώ) κ.λπ. Ωστόσο κάποια θηλυκά κύρια ονόματα εμφανίζουν διαφοροποίηση και στις καταλήξεις της γενικής και της δοτικής, π.χ. Dítă (= η Αφροδίτη) - aίi Díti (= της Αφροδίτης/στην Αφροδίτη), Róĭă (= Καλλιρρόη) - aίi Róĭ (= της Καλλιρρόης/στην Καλλιρρόη) κ.λπ. Προφανώς εδώ πρόκειται για φωνολογικές διαφοροποιήσεις και όχι για κάποιο επιτασσόμενο άρθρο.

Παραδείγματα κλίσης κύριων ονομάτων

Πτώση	Γένος	
	Αρσενικό	Θηλυκό
Ον.	Mítšu (= ο Μήτσος)	Róĭa (= η Καλλιρρόη)
Γεν.	aĭ Mítšĭ (= του Μήτσου)	aίi Róĭ (= της Καλλιρρόης)
Δοτ.	aĭ Mítšĭ (= στον Μήτσο)	aίi Róĭ (= στην Καλλιρρόη)
Αιτ.	Mítšu (= τον Μήτσο)	Róĭa (= την Καλλιρρόη)
Κλητ.	Mítšĭ/Mítšo (= Μήτσο)	Róĭa (= Καλλιρρόη)

6. Το επίθετο

Επίθετα ονομάζονται οι κλιτές λέξεις που δηλώνουν ιδιότητα, ποιότητα ή κάποιο χαρακτηριστικό το οποίο ανήκει ή σχετίζεται με ένα ουσιαστικό, π.χ. *zúym ómym* (= τρελός άνθρωπος//ιδιότητα), *búnym cášym* (= καλό τυρί//ποιότητα), *mušátá fĭátá* (= όμορφη κοπέλα//χαρακτηριστικό) κ.λπ. Τα επίθετα που προσδιορίζουν ουσιαστικά συμφωνούν μαζί τους στο γένος και μάλιστα παίρνουν το γένος του προσδιοριζόμενου ουσιαστικού. Έτσι τα επίθετα εμφανίζουν τρία γένη, όπως και τα ουσιαστικά, με τη μόνη διαφορά ότι έχουν μόνο δύο τύπους (έναν για το αρσενικό και τον ενικό του ουδέτερου γένους κι έναν για το θηλυκό και τον πληθυντικό του ουδέτερου γένους), π.χ. *búnym* (= καλός//αρσενικό και καλό//ουδέτερο), *búnã* (= καλή//θηλυκό), *búnĭ* (= καλού//αρσενικό), *búnĭ* (= καλές//θηλυκό και καλά//ουδέτερο). Ακόμη το επίθετο συμφωνεί με το ουσιαστικό ως προς τον αριθμό αλλά και ως προς την πτώση, όπως ακριβώς συμβαίνει και στην ελληνική. Για παράδειγμα στη φράση: *Vĭní a cášã únym búnym ómym* (= Έρθε στο σπίτι ένας καλός άνθρωπος) το επίθετο *búnym* και το ουσιαστικό *ómym* συμφωνούν στο γένος//αρσενικό, τον αριθμό//ενικός και την πτώση//ονομαστική.

Η θέση του επιθέτου στο ιδίωμα μπορεί να είναι τόσο μετά το προσδιοριζόμενο ουσιαστικό όσο και πριν από αυτό, π.χ. *búnym cášym* (= καλό τυρί) - *cášym búnym* (= τυρί καλό). Ωστόσο, όταν προτάσσεται το επίθετο, αυτό γίνεται προφανώς για να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στην ιδιότητα την οποία φανερώνει. Το κτητικό επίθετο τίθεται τόσο μετά το προσδιοριζόμενο ουσιαστικό όσο και πριν, π.χ. *mulĭéra ańía* (= η γυναίκα η δική μου/η γυναίκα μου) - *ńía mulĭéra* (= η δική μου γυναίκα/η γυναίκα μου) κ.λπ. Τα οριστικά επίθετα *áltym* (= άλλος), *áltã* (= άλλη, άλλο) και *ńískéndzi* (= μερικοί), *ńískéndi* (= μερικές, μερικά) τίθενται πάντοτε πριν το προσδιοριζόμενο ουσιαστικό, π.χ. *áltã mviástã* (= άλλη νύφη), *ńískéndzi birbátsĭ* (= μερικοί άνδρες) κ.λπ. Τα *aístym* (= αυτός), *atséym* (= αυτός/εκείνος), *trégym* (= ακέριος, ολόκληρος, μονοκόμματος, ανόητος κ.λπ.) και *tútym* (= όλος) τίθενται τόσο πριν όσο και μετά το προσδιοριζόμενο ουσιαστικό. Ωστόσο, όταν έπονται του ουσιαστικού, τότε το τελευταίο εμφανίζεται έναρθρο, π.χ. *aístym birbátym* (= αυτός ο άνδρας) - *birbátu aístym* (= ο άνδρας αυτός), *atsá fĭátã* (= αυτή/εκείνη η κοπέλα) - *fĭátã atsá* (= η κοπέλα αυτή/εκείνη), *trégym ómym* (= ολόκληρος/ακέριος/μονοκόμματος//ανόητος

άνθρωπος) - *ómu trégu* (= άνθρωπος ολόκληρος/ακέριος/μονοκόμματος//ανόητος),
tútã cása (= όλο το σπίτι) - *cása tútã* (= το σπίτι όλο).

6.1. Κατάταξη των επιθέτων

Τα επίθετα στη Βλάχικη γλώσσα, αλλά και στο ιδίωμα της Ακαρνανίας, κατατάσσονται ανάλογα με τον αριθμό των μορφολογικών τύπων (καταλήξεων) που εμφανίζουν τα τρία γένη στους δύο αριθμούς ως εξής (Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 53-54):

α) Επίθετα τεσσάρων τύπων

Τα επίθετα αυτά εμφανίζουν διαφορετικό τύπο τόσο για το αρσενικό όσο και για το θηλυκό γένους και στους δύο αριθμούς. Τα ουδέτερα επίθετα είναι αμφιγενή, όπως ακριβώς και τα ουσιαστικά που προσδιορίζουν, π.χ.

axãndósu (= βαθύς/αρσενικό//βαθύ/ουδέτερο), *axãndósã* (= βαθιά/θηλυκό)

axãndósĭ (= βαθιοί/αρσενικό), *axãndósi* (= βαθιές/θηλυκό//βαθιά/ουδέτερο),

búnũ (= καλός/αρσενικό//καλό/ουδέτερο), *búnã* (= καλή)

búnĭ (= καλοί/αρσενικό), *búnĭi* (= καλές/θηλυκό//καλά/ουδέτερο),

Íšóru (= ελαφρύς, ελαφρόμυαλος/αρσενικό//ελαφρύ, ελαφρόμυαλο/ουδέτερο)

Íšórã (= ελαφριά, ελαφρόμυαλη/θηλυκό)

Íšórĭ (= ελαφριοί, ελαφρόμυαλοι/αρσενικό)

Íšóri (= ελαφριές, ελαφρόμυαλες/θηλυκό//ελαφριά, ελαφρόμυα/ουδέτερο),

gréu (= βαρύς, βαρύθυμος/αρσενικό//βαρύ, βαρύθυμο ουδέτερο)

grĭã (= βαριά, βαρύθυμη αλλά και έγκυος)

gréĭ (= βαριοί, βαρύθυμοι/αρσενικό),

gréli (= βαριές, βαρύθυμες, έγκυες/θηλυκό//βαριά, βαρύθυμα/ουδέτερο) κ.λπ.

Στη συνέχεια παρουσιάζουμε το επίθετο *búnũ/búnã* μέσα σε προτάσεις για την καλύτερη κατανόησή του:

Atséu ésti búnũ ómu (= Αυτός είναι καλός άνθρωπος//ενικός, αρσενικό)

Nu acupurái búnũ cářu (= Δεν αγόρασα καλό τυρί//ενικός, ουδέτερο)

Atsá ári búnã cása (= Αυτή έχει καλό σπίτι//ενικός, θηλυκό)

Nu séntũ búnĭ birbãtsĭ (= Δεν είναι καλοί άνδρες//πληθυντικός, αρσενικό)

Nu séntũ búnĭi cási (= Δεν είναι καλά σπίτια//πληθυντικός, θηλυκό)

Atséu fátsi búnĭi cářuri (= Αυτός κάνει καλά τυριά//πληθυντικός, ουδέτερο) κ.λπ.

β) Επίθετα τριών τύπων

Τα επίθετα αυτά εμφανίζουν διαφορετικό τύπο για το αρσενικό και για το θηλυκό γένος στον ενικό αριθμό και ένα τύπο για τα δύο γένη στον πληθυντικό (συγκρητισμός). Τα ουδέτερα επίθετα της κατηγορίας αυτής είναι αμφιγενή όπως ακριβώς και τα ουσιαστικά που προσδιορίζουν, π.χ.

úngu (= μακρύς, ψηλός/αρσενικό//μακρύ, ψηλό/ουδέτερο)

úngǎ (= μακριά, ψηλή/θηλυκό)

úndzi (= μακρείς, μακριοί, ψηλοί/αρσενικό//μακριές, ψηλές/θηλυκό//μακριά, ψηλά/ουδέτερο),

véclǐu (= παλιός/αρσενικό//παλιό/ουδέτερο) - véclǐǎ (= παλιά/θηλυκό)

véclǐ (= παλιοί/αρσενικό//παλιές/θηλυκό//παλιά/ουδέτερο) κ.λπ.

Στη συνέχεια παρουσιάζουμε το επίθετο úngu/úngǎ μέσα σε προτάσεις για την καλύτερη κατανόησή του:

Víni úngu birbátǔ úngu (= Ήρθε ένας άνδρας ψηλός//ενικός, αρσενικό)

Atsá muǐjéra ésti úngǎ (= Αυτή η γυναίκα είναι ψηλή//ενικός, θηλυκό)

U s' líǎu úngu úngu lému (= Θα πάρω ένα μακρύ ξύλο//ενικός, ουδέτερο)

Atselǐ birbátsǐ séntǔ úndzi (= Αυτοί οι άνδρες είναι ψηλοί//πληθυντικό, αρσενικό)

Vínirǎ nískéndǐ úndzi muǐjéri (= Ήρθαν μερικές ψηλές γυναίκες//πληθυντικός, θηλυκό)

Nu vréu úndzi lémi (= Δεν θέλω μακριά ξύλα//πληθυντικός, ουδέτερο) κ.λπ.

Σε αυτή την κατηγορία επιθέτων (τριών τύπων) εντάσσονται, σύμφωνα με τη γραμματική των Κατσάνη και Ντίνα (1990: 54), και κάποια επίθετα τα οποία έχουν έναν τύπο για το αρσενικό του ενικού και έναν τύπο για το αρσενικό του πληθυντικού καθώς και έναν τύπο για το θηλυκό του ενικού και πληθυντικού. Τα ουδέτερα επίθετα της κατηγορίας αυτής, όπως και των παραπάνω κατηγοριών, είναι αμφιγενή όπως ακριβώς και τα ουσιαστικά που προσδιορίζουν, και εμφανίζουν στον ενικό τον τύπο του αρσενικού και στον πληθυντικό τον τύπο του θηλυκού. Στην παραπάνω γραμματική αναφέρονται μεταξύ άλλων τα ακόλουθα παραδείγματα:

aróǔ (= κόκκινος/αρσενικό//κόκκινο/ουδέτερο)

aróǔe (= κόκκινη/θηλυκό//κόκκινες/θηλυκό//κόκκινα/ουδέτερο)

aróǔǐ (= κόκκινοι/αρσενικό) και

noǔ (= νέος/αρσενικό//νέο/ουδέτερο)

noauǎ (= νέα/θηλυκό//νέες/θηλυκό/νέα (τα)/ουδέτερο)

νόι (= νέοι) κ.λπ.

Τα παραπάνω επίθετα όμως στο ιδίωμα της Ακαρνανίας απαντώνται ως επίθετα τεσσάρων τύπων και όχι τριών (στο πρώτο μάλιστα αποβάλλεται και το προθετικό /a-/, π.χ.

ρόξ (= κόκκινος/αρσενικό//κόκκινο/ουδέτερο), róšā (= κόκκινη/θηλυκό)

ρόξι (= κόκκινοι/αρσενικό), róši (= κόκκινες/θηλυκό//κόκκινα/ουδέτερο) και

νόχ (= νέος/αρσενικό//νέο/ουδέτερο), πάχ (= νέα/θηλυκό)

νόιι (= νέοι), νάιι (= νέες/θηλυκό//νέα (τα)/ουδέτερο) κ.λπ. Για παράδειγμα στο ιδίωμα της Ακαρνανίας καταγράφονται οι προτάσεις:

Fítsōni esti róšx tu surátā/i (= Το παιδί είναι κόκκινο στο πρόσωπο/είναι ξανααμμένο/ενικός, αρσενικό).

Acupurái únā róšā róχā (= Αγόρασα μία κόκκινη ποδιά//ενικός, θηλυκό).

Atselí birbátsi séntx róxi tu surátā/i (= Αυτοί οι άνδρες είναι κόκκινοι στο πρόσωπο//πληθυντικός, αρσενικό).

Nu vréu róši lílútsi tu cásā (= Δεν θέλω κόκκινα λουλούδια στο σπίτι//πληθυντικός, θηλυκό) κ.λπ.

Όπως παρατηρούμε από τα παραπάνω παραδείγματα τα επίθετα αυτά δεν απαντώνται στην κατηγορία των τριών τύπων, όπως συμβαίνει σε κάποια άλλα ιδιώματα της Βλάχικης γλώσσας, αλλά σε αυτά των τεσσάρων τύπων. Αυτό το χαρακτηριστικό είναι μία ακόμη από τις πολλές διαφορές που εντοπίζονται μεταξύ του ιδιώματος της Ακαρνανίας και των άλλων ιδιωμάτων της Βλάχικης γλώσσας.

γ) Επίθετα δύο τύπων

Τα επίθετα αυτά εμφανίζουν διαφορετικό τύπο μόνο για τον ενικό και για τον πληθυντικό για όλα τα γένη, π.χ.

μάρι (= μέγας/αρσενικό//μεγάλη/θηλυκό//μέγας/ουδέτερο)

μάρι (= μέγας/αρσενικό//μεγάλες/θηλυκό//μέγας/ουδέτερο),

arátsi (= κρύος/αρσενικό//κρύα/θηλυκό//κρύο/ουδέτερο)

arátsi (= κρύου/αρσενικό//κρύες/θηλυκό//κρύα/ουδέτερο) κ.λπ.

Στη συνέχεια παρουσιάζουμε το επίθετο μάρι/μάρι μέσα σε προτάσεις για την καλύτερη κατανόησή του:

Atséμ ésti mári fitsóru (= Αυτό είναι μεγάλο παιδί/αρσενικό, ενικός)

Atsá nu ésti mári muljéřá (= Αυτή δεν είναι μεγάλη γυναίκα/θηλυκό, ενικός)

Vréu úny mári lému (= Θέλω ένα μεγάλο ξύλο/ουδέτερο, ενικός)

Atséj séntu mári birbátı (= Αυτοί είναι μεγάλοι άνδρες/αρσενικό, πληθυντικός)

Atséli séntu mári muljéri, nu séntu ti tíni (= Αυτές είναι μεγάλες γυναίκες, δεν είναι για σένα/θηλυκό, πληθυντικός)

Nu vréu mári lémi (= Δεν θέλω μεγάλα ξύλα/ουδέτερο, πληθυντικός) κ.λπ.

6.2. Κλίση των επιθέτων

Όταν ένα επίθετο προσδιορίζει ένα ουσιαστικό, άλλοτε προτάσσεται το πρώτο και άλλοτε προτάσσεται το δεύτερο. Επίσης και τα δύο (επίθετο και ουσιαστικό) κατά την κοινή τους κλίση άλλοτε εμφανίζονται έναρθρα και άλλοτε άναρθρα:

α) ουσιαστικό άναρθρο και επίθετο άναρθρο, π.χ. *birbátu úngı* (= άνδρας ψηλός), *mviástá muřátá* (= νύφη όμορφη), *lému úngı* (= ξύλο μακρύ).

β) ουσιαστικό έναρθρο και επίθετο άναρθρο, π.χ. *birbátu úngı* (= ο άνδρας ψηλός/ο ψηλός άνδρας), *mviásta muřátá* (= η όμορφη νύφη), *lému úngı* (= το μακρύ ξύλο).

γ) ουσιαστικό έναρθρο και επίθετο έναρθρο, π.χ. *birbátu úngu* (= ο άνδρας ο ψηλός/ο ψηλός ο άνδρας), *mviásta muřáta* (= η νύφη η όμορφη), *lému úngu* (= το ξύλο το μακρύ).

δ) ουσιαστικό έναρθρο, δεικτική αντωνυμία (*atséμ* = αυτός ή *atsá* = αυτή) και επίθετο άναρθρο, π.χ. *birbátu atséμ úngı* (= ο άνδρας αυτός ψηλός/αυτός ο ψηλός ο άνδρας), *muljéra atsá úngă* (= η γυναίκα αυτή ψηλή/αυτή η ψηλή η γυναίκα)

ε) ουσιαστικό έναρθρο, δεικτική αντωνυμία (*atséμ* = αυτός ή *atsá* = αυτή) και επίθετο έναρθρο, π.χ. *birbátu atséμ úngu* (= ο άνδρας αυτός ο ψηλός/αυτός ο ψηλός ο άνδρας) και *muljéra atsá únga* (= η γυναίκα αυτή η ψηλή) κ.λπ.

Στη συνέχεια δίνονται κάποια παραδείγματα κλίσης επίθετου με ουσιαστικό των παραπάνω κατηγοριών:

α) ουσιαστικό άναρθρο και επίθετο άναρθρο.

Στη συγκεκριμένη κλίση προτάσσεται το αόριστο άρθρο *úny* (= ένας), *únă* (= μια), *úny* (= ένα).

i) Αρσενικό

Πτώση	Α ρ ι θ μ ό ς	
	Ενικός	Πληθυντικός
Ον.	únŋ birbátŋ úngŋ (= ένας άνδρας ψηλός)	ńískéndzĭ birbátsĭ úndzĭ (= μερικοί άνδρες ψηλοί)
Γεν.	a uniúĭ birbátŋ úngŋ (= ενός άνδρα ψηλού)	di ńískéndzĭ birbátsĭ úndzĭ (= από μερικούς άνδρες ψηλούς)
Δοτ.	a uniúĭ birbátŋ úngŋ (= ενός άνδρα ψηλού)	ti ńískéndzĭ birbátsĭ úndzĭ (= για μερικούς άνδρες ψηλούς)
Αιτ.	únŋ birbátŋ úngŋ (= έναν άνδρα ψηλό)	ńískéndzĭ birbátsĭ úndzĭ (= μερικοί άνδρες ψηλοί)
Κλητ.	birbátĭ úngŋ (= άνδρα ψηλέ)	birbátsĭ úndzĭ (= άνδρες ψηλοί)

ii) Θηλυκό

Πτώση	Α ρ ι θ μ ό ς	
	Ενικός	Πληθυντικός
Ον.	únă mviástă mušátă (= μια νύφη όμορφη)	ńískéndĭ mvésti mušátĭ (= μερικές νύφες όμορφες)
Γεν.	a uniĭĕ mviástă mušátă (= μιανής νύφης όμορφης)	di ńískéndĭ mvésti mušátĭ (= από μερικές νύφες όμορφες)
Δοτ.	a uniĭĕ mviástă mušátă (= μιανής νύφης όμορφης)	ti ńískéndĭ mvésti mušátĭ (= για μερικές νύφες όμορφες)
Αιτ.	únă mviástă mušátă (= μια νύφη όμορφη)	ńískéndĭ mvésti mušátĭ (= μερικές νύφες όμορφες)
Κλητ.	mviástă mušátă (= νύφη όμορφη)	mvésti mušátĭ (= νύφες όμορφες)

iii) ουδέτερο

Πτώση	Α ρ ι θ μ ό ς	
	Ενικός	Πληθυντικός
Ον.	ύη̄ λέμη̄ ύη̄η̄ (= ένα ξύλο μακρύ)	ή̄ίσκέ̄ν̄δι λέμη̄ ύη̄η̄ζ̄ι (= μερικά ξύλα μακριά)
Γεν.	a un̄ιύ̄ι λέμη̄ ύη̄η̄ (= ενός ξύλου μακριού)	di ή̄ίσκέ̄ν̄δι λέμη̄ ύη̄η̄ζ̄ι (= από μερικά ξύλα μακριά)
Δοτ.	a un̄ιύ̄ι λέμη̄ ύη̄η̄ (= ενός ξύλου μακριού)	ti ή̄ίσκέ̄ν̄δι λέμη̄ ύη̄η̄ζ̄ι (= για μερικά ξύλα μακριά)
Αιτ.	ύη̄η̄ λέμη̄ ύη̄η̄ (= ένα ξύλο μακρύ)	ή̄ίσκέ̄ν̄δι λέμη̄ ύη̄η̄ζ̄ι (= μερικά ξύλα μακριά)
Κλητ.	-	-

β) ουσιαστικό έναρθρο και επίθετο άναρθρο

i) Αρσενικό

Πτώση	Α ρ ι θ μ ό ς	
	Ενικός	Πληθυντικός
Ον.	birbátu ύη̄η̄ (= ο ψηλός άνδρας)	birbáts̄īli/birbáts̄īliã ύη̄η̄ζ̄ι (= οι ψηλοί άνδρες)
Γεν.	aη̄ birbátu ύη̄η̄ (= του ψηλού άνδρα)	a birbátsuru ύη̄η̄ζ̄ι (= των ψηλών ανδρών)
Δοτ.	aη̄ birbátu ύη̄η̄ (= στον ψηλό άνδρα)	a birbátsuru ύη̄η̄ζ̄ι (= στους ψηλούς άνδρες)
Αιτ.	birbátu ύη̄η̄ (= τον ψηλό άνδρα)	birbáts̄īli/birbáts̄īliã ύη̄η̄ζ̄ι (= τους ψηλούς άνδρες)
Κλητ.	-	-

ii) θηλυκό

Πτώση	Α ρ ι θ μ ό ς	
	Ενικός	Πληθυντικός
Ον.	mníásta mušátã (= η όμορφη νύφη)	mnéstíli mušáti (= οι όμορφες νύφες)
Γεν.	a mnéstíli mušátã (= της όμορφης νύφης)	a mnésturu mušáti (= των όμορφων νυφών)
Δοτ.	a mnéstíli mušátã (= στην όμορφη νύφη)	a mnésturu mušáti (= στις όμορφες νύφες)
Αιτ.	mníásta mušátã (= την όμορφη νύφη)	mnéstíli mušáti (= τις όμορφες νύφες)
Κλητ.	-	-

iii) ουδέτερο

Πτώση	Α ρ ι θ μ ό ς	
	Ενικός	Πληθυντικός
Ον.	lému úngũ (= το μακρύ ξύλο)	lémiíli úndzĩ (= τα μακριά ξύλα)
Γεν.	a lému úngũ (= του μακριού ξύλου)	a lémuru úndzĩ (= των μακριών ξύλων)
Δοτ.	a lému úngũ (= στο μακρύ ξύλο)	a lémuru úndzĩ (= στα μακριά ξύλα)
Αιτ.	lému úngũ (= το μακρύ ξύλο)	lémiíli úndzĩ (= τα μακριά ξύλα)
Κλητ.	-	-

γ) ουσιαστικό έναρθρο και επίθετο έναρθρο

i) Αρσενικό

Πτώση	Α ρ ι θ μ ό ς	
	Ενικός	Πληθυντικός
Ον.	birbátu úngu (= ο άνδρας ο ψηλός/ο ψηλός άνδρας)	birbátsǵíli úndzǵíli/birbátsǵíliä úndzǵíliä (= οι άνδρες οι ψηλοί/οι ψηλοί οι άνδρες)
Γεν.	a birbátu úngu (= του άνδρα του ψηλού/του ψηλού άνδρα)	a birbátsuru úndzǵíli (= των ανδρών των ψηλών/ των ψηλών των ανδρών)
Δοτ.	a birbátu úngu (= στον άνδρα τον ψηλό/στον ψηλό άνδρα)	a birbátsuru úndzǵíli (= στους άνδρες τους ψηλούς/στοις ψηλούς τους άνδρες)
Αιτ.	birbátu úngu (= τον άνδρα τον ψηλό/τον ψηλό άνδρα)	birbátsǵíli úndzǵíli/birbátsǵíliä úndzǵíliä (= τους άνδρες τους ψηλούς/τους ψηλούς τους άνδρες)
Κλητ.	-	-

ii) Θηλυκό

Πτώση	Α ρ ι θ μ ό ς	
	Ενικός	Πληθυντικός
Ον.	mníasta mušáta (= η νύφη η όμορφη/η όμορφη νύφη)	mnéstíli mušátíli (= οι νύφες οι όμορφες/οι όμορφες νύφες)
Γεν.	a mnéstíli mušátä (= της νύφης όμορφης/της όμορφης νύφης)	a mnésturu mušátíli (= των νυφών των όμορφων/των όμορφων νυφών)
Δοτ.	a mnéstíli mušátä (= στην νύφη όμορφη/στην όμορφη νύφη)	a mnésturu mušátíli (= στις νύφες τις όμορφες/στις όμορφες νύφες)
Αιτ.	mníasta mušátä (= την νύφη όμορφη/την όμορφη νύφη)	mnéstíli mušátíli (= τις νύφες τις όμορφες/τις όμορφες νύφες)
Κλητ.	-	-

iii) ουδέτερο

Πτώση	Α ρ ι θ μ ό ς	
	Ενικός	Πληθυντικός
Ον.	lému úngu (= το ξύλο το μακρύ/το μακρύ ξύλο)	lémiíi úndzǐí (= τα ξύλα τα μακριά/τα μακριά ξύλα)
Γεν.	a lému úngu (= του ξύλου του μακριού/του μακριού ξύλου)	a lémuru úndzǐí (= των ξύλων των μακριών/των μακριών ξύλων)
Δοτ.	a lému úngu (= στο ξύλου το μακρύ/στο μακρύ ξύλο)	a lémuru úndzǐ (= στα ξύλα τα μακριά/στα μακριά ξύλα)
Αιτ.	lému úngu (= το ξύλο το μακρύ/το μακρύ ξύλο)	lémiíi úndzǐí (= τα ξύλα τα μακριά/τα μακριά ξύλα)
Κλητ.	-	-

δ) ουσιαστικό έναρθο, δεικτική αντωνυμία (*atsém* ή *atsá*) και επίθετο έναρθο

i) Αρσενικό

Πτώση	Α ρ ι θ μ ό ς	
	Ενικός	Πληθυντικός
Ον.	birbátu atsém úngu (= ο άνδρας αυτός ο ψηλός/ο ψηλός αυτός άνδρας)	birbátsǐli/birbátsǐliä atséíi úndzǐ (= οι άνδρες αυτοί οι ψηλοί/οι ψηλοί αυτοί άνδρες)
Γεν.	a birbátu atsiúǐ úngu (= του άνδρα αυτού του ψηλού/του ψηλού αυτού άνδρα)	a birbátsuru atsióǐi úndzǐ (= των ανδρών αυτών των ψηλών/των ψηλών αυτών ανδρών)
Δοτ.	a birbátu atsiúǐ úngu (= στον άνδρα αυτόν τον ψηλό/στον ψηλό αυτόν άνδρα)	a birbátsuru atsióǐi úndzǐ (= στους άνδρες αυτούς τους ψηλούς/στους ψηλούς αυτούς άνδρες)
Αιτ.	birbátu atsém úngu (= τον άνδρα αυτόν τον ψηλό/τον ψηλό αυτόν άνδρα)	birbátsǐli/birbátsǐliä atséíi úndzǐ (= τους άνδρες αυτούς τους ψηλούς//στους ψηλούς αυτούς άνδρες)
Κλητ.	-	-

ii) θηλυκό

Πτώση	Α ρ ι θ μ ό ς	
	Ενικός	Πληθυντικός
Ον.	mníasta atsa mušátã (= η νύφη αυτή η όμορφη/η όμορφη αυτή νύφη)	mnéstíli atselí mušátí (= οι νύφες αυτές οι όμορφες/οι όμορφες αυτές νύφες)
Γεν.	a mnéstíli atsilíé mušátã (= της νύφης αυτής της όμορφης/της όμορφης αυτής νύφης)	a mnésturu atsióγ mušátí (= των νυφών αυτών των όμορφων/των όμορφων αυτών νυφών)
Δοτ.	a mnéstíli atsilíé mušátã (= στη νύφη αυτή την όμορφη/στην όμορφη αυτή νύφη)	a mnésturu atsióγ mušátí (= στις νύφες αυτές τις όμορφες/στις όμορφες αυτές νύφες)
Αιτ.	mníasta atsa mušátã (= τη νύφη αυτή την όμορφη/την όμορφη αυτή νύφη)	mnéstíli atselí mušátí (= τις νύφες αυτές τις όμορφες/τις όμορφες αυτές νύφες)
Κλητ.	-	-

iii) ουδέτερο

Πτώση	Α ρ ι θ μ ό ς	
	Ενικός	Πληθυντικός
Ον.	lému atseḡ úngḡ (= το ξύλο αυτό το μακρύ/το μακρύ αυτό ξύλο)	lémilí atselí úndzḡ (= τα ξύλα αυτά τα μακριά/τα μακριά αυτά ξύλα)
Γεν.	a lému atsiúḡ úngḡ (= του ξύλου αυτού του μακριού/του μακριού αυτού ξύλου)	a lémuru atsióγ úndzḡ (= των ξύλων αυτών των μακριών/των μακριών αυτών ξύλων)
Δοτ.	a lému atsiúḡ úngḡ (= στο ξύλο αυτό το μακρύ/στο μακρύ αυτό ξύλο)	a lémuru atsióγ úndzḡ (= στα ξύλα αυτά τα μακριά/στα μακριά αυτά ξύλα)
Αιτ.	lému atseḡ úngḡ (= το ξύλο αυτό το μακρύ/το μακρύ αυτό ξύλο)	lémilí atselí úndzḡ (= τα ξύλα αυτά τα μακριά/τα μακριά αυτά ξύλα)
Κλητ.	-	-

ε) ουσιαστικό έναρθρο, δεικτική αντωνυμία (*atsém* ή *atsá*) και επίθετο έναρθρο

i) Αρσενικό

Πτώση	Α ρ ι θ μ ό ς	
	Ενικός	Πληθυντικός
Ον.	birbátu atsém úngu (= ο άνδρας αυτός ο ψηλός)	birbátsǐlí atséǐ úndzǐlí (= οι άνδρες αυτοί οι ψηλοί)
Γεν.	a birbátu atsiúǐ úngu (= του άνδρα αυτού του ψηλού)	a birbátsuru atsióǐǐ úndzǐlí (= των ανδρών αυτών των ψηλών)
Δοτ.	a birbátu atsiúǐ úngu (=στον άνδρα αυτόν τον ψηλό)	a birbátsuru atsióǐǐ úndzǐlí (= στους άνδρες αυτούς τους ψηλούς)
Αιτ.	birbátu atsém úngu (= τον άνδρα αυτόν τον ψηλό)	birbátsǐlí atséǐ úndzǐlí (= τους άνδρες αυτούς τους ψηλούς)
Κλητ.	-	-

ii) Θηλυκό

Πτώση	Α ρ ι θ μ ό ς	
	Ενικός	Πληθυντικός
Ον.	mviásta atsá mušáta (= η νύφη αυτή η όμορφη)	mvéstǐlí atséǐ mušátǐlí (= οι νύφες αυτές οι όμορφες)
Γεν.	a mvéstǐlí atsiǐǐé mušátǎ (= της νύφης αυτής όμορφης)	a mvésturu atsióǐǐ mušátǐ (=των νυφών αυτών των όμορφων)
Δοτ.	a mvéstǐlí atsiǐǐé mušátǎ (= στη νύφη αυτή την όμορφη)	a mvésturu atsióǐǐ mušátǐ (= στις νύφες αυτές τις όμορφες)
Αιτ.	mviásta atsá mušáta (= τη νύφη αυτή την όμορφη)	mvéstǐlí atséǐ mušátǐlí (= τις νύφες αυτές τις όμορφες)
Κλητ.	-	-

iii) ουδέτερο

Πτώση	Α ρ ι θ μ ό ς	
	Ενικός	Πληθυντικός
Ον.	lému atsém úngu (= το ξύλο αυτό το μακρύ)	lémiíi atséíi úndzǐíi (= τα ξύλα αυτά τα μακριά)
Γεν.	a lému atsiúíi úngu (= του ξύλου αυτού του μακριού/του ξύλου αυτού του μακριού)	a lémuru atsiógu úndzǐ (= των ξύλων αυτών μακριών/των ξύλων αυτών των μακριών)
Δοτ.	a lému atsiúíi úngu (= στο ξύλο αυτό το μακρύ/στο ξύλο αυτό το μακρύ)	a lémuru atsiógu úndzǐ (= στα ξύλα αυτά μακριά/στα ξύλα αυτά τα μακριά)
Αιτ.	lému atsém úngu (= το ξύλο αυτό το μακρύ)	lémiíi atséíi úndzǐíi (= τα ξύλα αυτά τα μακριά)
Κλητ.	-	-

6.3. Παραθετικά

Οι βαθμοί του επιθέτου

Η Βλάχικη γλώσσα διαθέτει τρεις βαθμούς επιθέτων: α) τον *θετικό*, β) τον *συγκριτικό* και γ) τον *υπερθετικό*.

α) Θετικός

Για τον θετικό βαθμό έγινε λόγος παραπάνω. Στον βαθμό αυτόν το επίθετο φανερώνει μονάχα πως το προσδιοριζόμενο ουσιαστικό έχει μια ιδιότητα, ποιότητα ή κάποιο χαρακτηριστικό χωρίς να γίνεται σύγκριση με κάποιο άλλο ουσιαστικό, π.χ. *Rákǐa ésti búny ómy* (= Ο Ράκιας/Θεόδωρος είναι καλός άνθρωπος).

β) Συγκριτικός

Όταν το επίθετο φανερώνει πως το προσδιοριζόμενο ουσιαστικό έχει μια ιδιότητα, ποιότητα ή κάποιο χαρακτηριστικό σε μεγαλύτερο βαθμό από ένα άλλο, τότε λέγεται ότι είναι συγκριτικού βαθμού ή απλά συγκριτικό, π.χ. *Rákǐa ésti ma búny/cáma búny ómy di Gógu* (= Ο Ράκιας/Θεόδωρος είναι πιο καλός/καλύτερος άνθρωπος από τον Γκόγκο/Γιώργο).

Σχηματισμός του συγκριτικού βαθμού

Ο συγκριτικός βαθμός των επιθέτων σχηματίζεται μόνο περιφραστικά από τον θετικό βαθμό του επιθέτου με την προσθήκη (πριν το επίθετο) των ποσοτικών επιρρημάτων *ma* (= πιο) ή *cáma* (= ακόμη, πλέον, πιο), π.χ. *úngu* (= ψηλός/μακρύς/ψηλό/μακρύ) - *ma/cáma úngu* (= πιο ψηλός/μακρύς/πιο ψηλό/μακρύ) κ.λπ.

Ο δεύτερος όρος σύγκρισης με τον οποίο συγκρίνεται το πρώτο ουσιαστικό εισάγεται πάντοτε με την πρόθεση *di* (= από). Όταν ο δεύτερος όρος σύγκρισης είναι πρόταση, τότε εισάγεται με τον ελληνικό αντιθετικό σύνδεσμο *pará*, π.χ. *Ma/Cáma gíni s' dórmu pará s' ucrédzu* (= Πιο καλά να κοιμηθώ, παρά να δουλέψω) κ.λπ. Στη γραμματική των Κατσάνη και Ντίνα (1990: 57) αναφέρεται ότι, όταν ο δεύτερος όρος σύγκρισης είναι πρόταση, τότε εισάγεται με τον αντιθετικό σύνδεσμο *dic'ítu* (= παρά). Στο ιδίωμα της Ακαρνανίας δεν κατορθώσαμε να καταγράψουμε τον συγκεκριμένο σύνδεσμο. Αντί αυτού χρησιμοποιείται μόνον ο ελληνικός σύνδεσμος *pará*.

γ) υπερθετικός

Στον βαθμό αυτό καταγράφονται δύο κατηγορίες: α) ο σχετικός υπερθετικός και β) ο απόλυτος υπερθετικός.

ι) Σχετικός υπερθετικός

Όταν το επίθετο φανερώνει πως το προσδιοριζόμενο ουσιαστικό έχει μια ιδιότητα, ποιότητα ή κάποιο χαρακτηριστικό σε βαθμό ανώτερο από όλα τα όμοιά του, τότε λέγεται σχετικό υπερθετικό, π.χ. *Fitšóru alí Marii ésti ma/cáma mušátu di tútsj fütšórljá di/dit chóř* (= Το παιδί της Μαρίας είναι το πιο όμορφο απ' όλα τα παιδιά απ' το χωριό/του χωριού).

Σχηματισμός του σχετικού υπερθετικού

Το σχετικό υπερθετικό σχηματίζεται με τα ποσοτικά επιρρήματα *ma* (= πιο) ή *cáma* (= ακόμη, πλέον, πιο) και τον θετικό βαθμό του επιθέτου, το οποίο όμως είναι έναρθρο (υπάρχει επιτασσόμενο άρθρο). Το τελευταίο (εγκλιτικό άρθρο) είναι και το χαρακτηριστικό που διαφοροποιεί τον σχηματισμό του σχετικού υπερθετικού από τον σχηματισμό του συγκριτικού βαθμού. Και στο σχετικό υπερθετικό, όπως ακριβώς και στον συγκριτικό βαθμό, ο δεύτερος όρος σύγκρισης με τον οποίο συγκρίνεται το πρώτο ουσιαστικό εισάγεται πάντοτε με την πρόθεση *di* (= από).

ii) Απόλυτος υπερθετικό

Όταν το επίθετο φανερώνει πως το προσδιοριζόμενο ουσιαστικό έχει μια ιδιότητα, ποιότητα ή κάποιο χαρακτηριστικό σε πολύ μεγάλο βαθμό, χωρίς να γίνεται σύγκριση με άλλα ουσιαστικά, τότε το επίθετο λέγεται απόλυτο υπερθετικό, π.χ. *Rákija ésti úny birbátu mǔltu búny* (= Ο Ράκιας/Θεόδωρος είναι ένας άνδρας πολύ καλός).

Σχηματισμός του απόλυτου υπερθετικού

Το απόλυτο υπερθετικό σχηματίζεται με το ποσοτικό επίρρημα *mǔltu* (= πολύ) και τον θετικό βαθμό του επιθέτου, το οποίο όμως είναι άναρθρο.

Παραδείγματα σχηματισμού παραθετικών

Θετικό	Συγκριτικό	Υπερθετικό	
		Σχετικό	απόλυτο
Íišógu (= ελαφρύς/ελαφρόμυαλος//ελαφρύ/ελαφρόμυαλο)	ma/cáma Íišógu (= πιο ελαφρύς/πιο ελαφρόμυαλος//πιο ελαφρύ/πιο ελαφρόμυαλο)	ma/cáma Íišógu (= ο πιο ελαφρύς/ο πιο ελαφρόμυαλος//το πιο ελαφρύ/το πιο ελαφρόμυαλο)	mǔltu Íišógu (= πολύ ελαφρύς/πολύ ελαφρόμυαλος//πολύ ελαφρύ/πολύ ελαφρόμυαλο)
gréu (= βαρύς/βαρύθυμος//βαρύ, βαρύθυμο)	ma/cáma gréu (= πιο βαρύς/βαρύθυμος//πιο βαρύ/βαρύθυμο)	ma/cáma gréu (= ο πιο βαρύς, βαρύθυμος//το πιο βαρύ/βαρύθυμο)	mǔltu gréu (= πολύ βαρύς/βαρύθυμος//πολύ βαρύ/βαρύθυμο)
mušátu (= όμορφος)	ma/cáma mušátu (= πιο όμορφος)	ma/cáma mušátu (= ο πιο όμορφος)	mǔltu mušátu (= πολύ όμορφος)

6.3.1. Επίθετα χωρίς παραθετικά

Δεν σχηματίζουν παραθετικά κάποια επίθετα που σημαίνουν:

α) καταγωγή, π.χ. *Survíjíótu* (= Σορβιλιώτης/από το Σωροβίγλι/νυν Στράτος),

Μαήόtu (= Μανιώτης/από τη Μάνινα/Παλαιομάνινα) κ.λπ.

β) κατάσταση που δεν αλλάζει, π.χ. *mórtu* (= πεθαμένος) κ.λπ.

6.3.2. Παραθετικά επιρρημάτων

Η Βλάχικη γλώσσα, όπως και το ιδίωμα της Ακαρνανίας, διαθέτει παραθετικά επιρρημάτων. Από τον πληθυντικό του θηλυκού των επιθέτων, ο οποίος είναι ίδιος με τον πληθυντικό του ουδετέρου, σχηματίζονται επιρρήματα σε -i, π.χ.

búnyx (= καλός) - gíni (= καλά) (εδώ παρατηρείται ουράνωση του /b/)

scúmpix (= ακριβός, πολύτιμος) - scúmpri (= ακριβά)

urúti (= άσχημος) - urúti (= άσχημα) κ.λπ.

Τα επιρρήματα αυτά σχηματίζουν περιφραστικά παραθετικά, όπως τα επίθετα, π.χ.

Θετικό	Συγκριτικό	Υπερθετικό
gíni (= καλά/ καλώς)	ma/cáma gíni (= πιο καλά/ καλύτερα)	múltix gíni (= πολύ καλά)
scúmpri (= ακριβά)	ma/cáma scúmpri (= πιο ακρι- βά/ακριβότερα)	múltix scúmpri (= πολύ ακριβά)
urúti (= άσχημα)	ma/cáma urúti (= πιο άσχημα)	múltix urúti (= πολύ άσχημα)

Παραδείγματα με παραθετικά επιρρημάτων μέσα σε προτάσεις:

Gíni vínitu ma cása anóstă (= Καλώς ήρθατε στο σπίτι το δικό μας/στο σπίτι μας)

Ma gíni s' mórx pară s' Íjáu atséx ti birbátix! (= Καλύτερα να πεθάνω παρά να πάρω αυτόν για άντρα!)

-*Tsi fátsj? Gíni?* (= Τι κάνεις; Καλά;)

-*Múltix gíni!* (= Πολύ καλά!)

7. Τα αριθμητικά

Αριθμητικά ονομάζονται οι λέξεις που δηλώνουν αριθμό, σειρά, μέγεθος ή αριθμητική ποσότητα. Τα αριθμητικά δεν αποτελούν ξεχωριστό μέρος του λόγου αλλά εντάσσονται στα ονόματα (ουσιαστικά και επίθετα) και τα επιρρήματα. Τα αριθμητικά είναι κλιτά και χωρίζονται ανάλογα με τη σημασία τους σε απόλυτα, τακτικά, πολλαπλασιαστικά και αναλογικά. Στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας χρησιμοποιούνται κυρίως τα απόλυτα αριθμητικά κι αυτά έως ένα σημείο, ενώ από κει και πάνω χρησιμοποιούνται τα αντίστοιχα της ελληνικής. Για τις άλλες κατηγορίες (τακτικά, πολλαπλασιαστικά και αναλογικά), οι οποίες εμφανίζονται πολύ λιγότερο και δεν αποτελούν πλήρεις τάξεις, χρησιμοποιούνται δάνεια από την ελληνική γλώσσα.

Τα αριθμητικά στη Βλάχικη γλώσσα και στο ιδίωμα της Ακαρνανίας, όταν έχουν θέση επίθετων, τίθενται πάντοτε πριν το προσδιοριζόμενο όνομα, π.χ. *Amx únǎ fǎtǎ* (= Έχω μία κοπέλα), *Acipurái dáμ ágrí* (= Αγόρασα δύο χωράφια) κ.λπ. Στους μεγαλύτερους αριθμούς και συγκεκριμένα από το έντεκα (= *unsprudzǎtsi*) και πάνω, με εξαίρεση το είκοσι (= *ǎnítsi/ǎníǎtsi*), μεταξύ του αριθμητικού και του προσδιοριζόμενου ονόματος παρεμβάλλεται η πρόθεση *di* (= από). Έτσι έχουμε τις ακόλουθες δομές: *Fǎtsi pátru súti di ivró* (= Κάνει/κοστίζει τέσσερις εκατοντάδες από ευρώ/τετρακόσια ευρώ), *Atséμ kíru tredzǎtsi di cápiri* (= Αυτός έχασε/του ψόφησαν τρεις δεκάδες από γίδες/τριάντα γίδες), *Amx ǎnítsi/ǎníǎtsi óǎ* (= Έχω είκοσι πρόβατα) κ.λπ. Μερικές φορές η συγκεκριμένη δομή παρατηρείται και με μικρότερους αριθμούς, όπως π.χ. με το δέκα, και συγκεκριμένα όταν δίνεται ο αριθμός κατά προσέγγιση, π.χ. *Irǎ véri dzǎtsi birbǎtsi acó* (= Ήταν καμιά δεκαριά άνδρες εκεί/περίπου δέκα)//*Irǎ véri dzǎtsi di birbǎtsi acó* (= Ήταν καμιά δεκαριά από άνδρες εκεί/περίπου δέκα) κ.λπ.

Για να δηλωθεί η έννοια του περίπου χρησιμοποιούνται η πρόθεση *pen* (= μέχρι) και η πρόθεση *di* (= από), π.χ. *Vúlpǎ mucǎ pen di patrudzǎtsi di gíliǎ* (= Η αλεπού έφαγε μέχρι από τέσσερις δεκάδες από κότες/Η αλεπού έφαγε περίπου σαράντα κότες) κ.λπ.

Για να δηλωθεί η ομαδοποίηση (κατανομή/μοιρασιά) στα πρόσωπα ή στα διάφορα αντικείμενα, χρησιμοποιείται η πρόθεση *cǎti* (= προς, ανά) και το απόλυτο αριθμητικό, π.χ. *Fudzírǎ/re cǎti dáμ* (= Έφυγαν ανά δύο), *De ǎǎ u cǎti únμ*

(= Δώσε μου τα ανά ένα) κ.λπ. Επίσης οι ίδιες έννοιες μπορούν να δοθούν και με αναδίπλωση του απόλυτου αριθμητικού, π.χ. *Víivirǎ dáμ-dám* (= Ήρθαν δύο-δύο/δυο-δυο) κ.λπ.

Για να δηλωθεί η πρόσθεση απόλυτων αριθμητικών χρησιμοποιείται ο συμπλεκτικός σύνδεσμος *si/s'* (= και) και το ρήμα *fácμ* (= κάνω) στο τρίτο ενικό (*fátsi* = κάνει) ή τρίτο πληθυντικό πρόσωπο (*fácμ* = κάνουν), π.χ. *Cátμ fátsi/fácμ úμ s' dój?* (= Πόσο κάνει/κάνουν ένα και δύο;) - *Úμ s' dój fátsi/fácμ tre* (= Ένα και δύο κάνει/κάνουν τρία) κ.λπ. Για την αφαίρεση χρησιμοποιείται το ρήμα *scótμ* (= βγάζω/αφαιρώ), *Amμ pátru, scótμ dáμ, cátμ fátsi?* (= Έχω τέσσερα, βγάζω δύο, πόσο κάνει;) κ.λπ. Για τη διαίρεση/διανομή χρησιμοποιείται το ρήμα *mpártμ* (= μοιράζω/χωρίζω/διανέμω), π.χ. *Avǎmμ dzátsi ój s' lí pirtsǎj μα dój fitsóri* (= Είχα δέκα πρόβατα και τα μοίρασα στα δύο παιδιά) κ.λπ.

Για τον καθορισμό του χρόνου χρησιμοποιούνται οι παρακάτω αριθμητικές εκφράσεις: α) για τις ώρες, π.χ. *U s' fúγμ ti únǎ sáti* (= Θα φύγω στη μία η ώρα), *U s' fúγμ ti dáμ séti* (= Θα φύγω στις δύο η ώρα) κ.λπ., β) για τις μέρες του χρόνου, π.χ. *Azǎ ári úμ méšμ* (= Σήμερα έχει μία ο μήνας/Σήμερα είναι πρωτομηνιά), *Azǎ Šcúrtu ári tre dzéli* (= Σήμερα ο Κοντός/Φλεβάρης έχει τρεις μέρες//εννοείται που πέρασαν) κ.λπ.

Για να δηλωθεί η αριθμητική προσέγγιση χρησιμοποιούνται: α) κάποιο επίρρημα, π.χ. *apróri* (= κοντά/περίπου), *súsμ-χίμα* (= πάνω-κάτω) κ.λπ., π.χ. *Séntμ apróri dzátsi* (= Είναι κοντά/περίπου δέκα), *Atséμ va súsm-χίμα dáμ súti di ivró* (= Αυτός θέλει/χρειάζεται πάνω-κάτω διακόσια ευρώ) κ.λπ., β) με δύο γειτονικά αριθμητικά, π.χ. *dój/dám-tre* (δύο-τρεις) κ.λπ., π.χ. *Acó séntμ dój-tre birbátsj* (= Εκεί είναι δυο-τρεις άντρες/κάνα δυο-τρεις άντρες), *U s' fúγμ ti dáμ-tre dzéli* (= Θα φύγω σε δυο-τρεις μέρες/σε κάνα δυο-τρεις μέρες) κ.λπ.

7.1. Απόλυτα αριθμητικά

Τα απόλυτα αριθμητικά φανερώνουν ορισμένο πλήθος από πρόσωπα, ζώα ή πράγματα, π.χ.

Atsá avia tsintzi féti (= Αυτή είχε πέντε κορίτσια)//απόλυτο αριθμητικό *tsintzi*.

Acururáj úμ cáμ (= Αγόρασα ένα άλογο)//απόλυτο αριθμητικό *úμ*.

De nj dáμ cumudóri (= Δώσε μου δύο ντομάτες)//απόλυτο αριθμητικό *dám*.

Fátsi tre súti di ivró (= Κάνει/κοστίζει τρεις εκατοντάδες/τρακόσια ευρώ)//
απόλυτο αριθμητικό *tre súti*.

7.1.1. Σχηματισμός απόλυτων αριθμητικών

Τα απόλυτα αριθμητικά διακρίνονται σε *απλά* και *σύνθετα*. Απλά ονομάζονται αυτά που αποτελούνται από μία απλή λέξη και είναι τα αριθμητικά από το ένα έως το δέκα (*ún̄ɥ, dáɥ, tre, rátru, tsintzi, šási, šápti, órtu, náu, dzátsi*) και το είκοσι (*ýínitsi/ýíngitsi*). Σύνθετα ονομάζονται αυτά που είτε αποτελούνται από μία σύνθετη λέξη είτε από δύο ή και περισσότερες λέξεις. Στη δεύτερη κατηγορία υπάγονται όλα τα υπόλοιπα αριθμητικά (εκτός δηλαδή από την πρώτη δεκάδα και το είκοσι, όπως ήδη αναφέραμε), π.χ. *unsprudzátsi* (= έντεκα), *tredzátsi ún̄ɥ* (= τριάντα ένα), *rátru súti* (= τετρακόσια), *tre híłje* (= τρεις χιλιάδες), *dáɥ súti híłje* (= διακόσιες χιλιάδες), *šási catumírij̄* (= έξι εκατομμύρια) κ.λπ.

Συγκεκριμένα, όπως φαίνεται και στον πίνακα στο τέλος του κεφαλαίου, τα αριθμητικά από το ένα έως το δέκα σχηματίζονται σύμφωνα με τα αντίστοιχα λατινικά στα οποία όμως έχουν επέλθει αρκετές φωνολογικές και μορφολογικές μεταβολές, *unus, -a, -um* (= ένας, μία, ένα) > *ún̄ɥ, dũō, duae, duo* (= δύο) > *dáɥ, tres, tria* (= τρεις, τρία) > *tre, quattuor* (= τέσσερα) > *rátru, quinque* (= πέντε) > *tsintzi, sex* (= έξι) > *šási, septem* (= επτά) > *šápti, octō* (= οκτώ) > *órtu, nõvem* (= εννιά) > *náu, dĕcem* (= δέκα) > *dzátsi* κ.λπ.

Για τον σχηματισμό των αριθμών της δεύτερης δεκάδας, και συγκεκριμένα από το έντεκα έως και το δεκαεννέα, χρησιμοποιούνται τα απλά αριθμητικά από το ένα έως το εννέα, το μόρφωμα *srtu*, το οποίο προέρχεται από το λατινικό τοπικό επίρρημα *supra* που σημαίνει *άνωθεν, πάνω* κ.λπ. (Σιδέρη, 1964: 796) και η δεκάδα (= *dzátsi*), π.χ. *unsprudzátsi* (= έντεκα), *daɥsprudzátsi* (= δώδεκα), *tresprudzátsi* (= δεκατρία) κ.λπ. Στην ουσία ο τρόπος αρίθμησης αυτός σημαίνει *ένα πάνω από το δέκα, δύο πάνω από το δέκα, τρία πάνω από το δέκα* κ.ο.κ. Ο τρόπος αρίθμησης αυτός δεν είναι λατινικής προέλευσης, αν και γίνεται χρήση λατινικών στοιχείων, απαντάται όμως και σε άλλες βαλκανικές γλώσσες (π.χ. Αλβανική, σλαβική, ελληνική). Ωστόσο ένας πληροφορητής μας και φυσικός ομιλητής της Βλάχικης γλώσσας από το χωριό Όχθια μάς πληροφόρησε και τις δομές *dzátsi ún̄ɥ* (= δέκα ένα/έντεκα) και *dzátsi s' ún̄ɥ* (= δέκα και ένα/έντεκα), *dzátsi dáɥ* (= δέκα δύο/δώδεκα) και *dzátsi s' dáɥ* (= δέκα και δύο/ δώδεκα) κ.ο.κ. Δεν κατέστη δυνατόν να

επιβεβαιώσουμε τις συγκεκριμένες δομές από άλλον ομιλητή του ίδιου ή άλλου χωριού, χωρίς όμως οι ερωτηθέντες να τις αποκλείουν. Δεν μπορούμε λοιπόν να μην καταγράψουμε τον σχηματισμό αυτόν της δεύτερης δεκάδας, ο οποίος μας αναφέρθηκε, αν λάβουμε υπόψη μάλιστα τη δομή σχηματισμού της τρίτης δεκάδας στη συγκεκριμένη γλωσσική ομάδα (δες σχετικά παρακάτω).

Για το είκοσι υπάρχει η απλή λέξη *γίίitsi* το οποίο προέρχεται επίσης από την άκλιτη λατινική λέξη *viginti* η οποία σημαίνει είκοσι (Σιδέρη, 1964: 882). Στη συγκεκριμένη λέξη έχουμε κατά τη μεταφορά της από τη λατινική στη Βλάχικη γλώσσα τροπή του σύμφωνου /v/ σε /γ/, δηλαδή ουράνωση. Το φωνολογικό φαινόμενο αυτό είναι σύνηθες στη Βλάχικη γλώσσα και απαντάται και σε άλλες λέξεις λατινικής προέλευσης αλλά και ελληνικής, π.χ. το λατινικό ρήμα *venio* (= έρχομαι) τρέπεται σε *γίιπ* (= έρχομαι), το ουδέτερο ουσιαστικό της λατινικής *vinum*, -i (= κρασί) τρέπεται στη Βλάχικη σε *γίιπ* κ.ά.¹⁷⁶ Στο ιδίωμα της Ακαρνανίας έχουμε επίσης στη λέξη *viginti* τροπή του σύμφωνου /g/ σε /n/, ενώ στα άλλα ιδιώματα το συγκεκριμένο αριθμητικό απαντάται ως *γίिंगits* και *γίίindzi* (Κατσάνη, Ντίνα, 1990: 70). Ως *γίिंगits*, όπως ήδη αναφέρθηκε, απαντάται αρκετές φορές ο συγκεκριμένος αριθμός και στο ιδίωμα της Ακαρνανίας.

Για τον σχηματισμό των αριθμών της τρίτης δεκάδας, και συγκεκριμένα από το είκοσι ένα έως και το είκοσι εννέα, χρησιμοποιείται η εικοσάδα (= *γίίitsi/γίिंगitsi*) ακολουθούμενη από τα απλά αριθμητικά από το ένα έως το εννέα, ανάλογα με τον αριθμό που κάθε φορά χρειάζεται να σχηματιστεί π.χ. *γίίitsi úny* (= είκοσι ένα), *γίίitsi dány* (= είκοσι δύο) κ.ο.κ. Ο συγκεκριμένος τρόπος εκφοράς των αριθμητικών αυτών δεν παρατηρείται σε κανένα άλλο Βλάχικο ιδίωμα, παρατηρείται ωστόσο στην ελληνική γλώσσα. Επίσης το είκοσι ένα συνηθίζεται στο ιδίωμα της Ακαρνανίας κυρίως ως σύνθετη λέξη (*γίίitsúny*). Ο συγκεκριμένος τρόπος εκφοράς του αριθμητικού αυτού δεν παρατηρείται επίσης σε κανένα άλλο Βλάχικο ιδίωμα, ωστόσο παρατηρείται στην ελληνική γλώσσα, π.χ. Εικοσιένα (= χρονολογία έναρξης της ελληνικής επανάστασης κατά των Τούρκων) αλλά και εικοσ(ι)ένα (= το γνωστό τυχερό χαρτοπαίγνιο). Ακόμη στο ιδίωμα της Ακαρνανίας έχουμε καταγράψει τον σχηματισμό της τρίτης δεκάδας με τρεις λέξεις, την εικοσάδα (= *γίίitsi/γίिंगitsi*), τον συμπλεκτικό σύνδεσμο *si/s'* (= και) και

¹⁷⁶ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το συγκεκριμένο φωνολογικό φαινόμενο δες Κατσάνη, 1977: 86-87.

τα απλά αριθμητικά από το ένα έως το εννέα, π.χ. *γίήιτσί s' ύηχ* (= είκοσι και ένα/είκοσι ένα), *γίήιτσί s' δάμ* (= είκοσι και δύο/είκοσι δύο) κ.ο.κ. Αυτός ο τρόπος είναι πιο σπάνιος (δες σχετικά παραπάνω για τον σχηματισμό της δεύτερης δεκάδας).

Για τον σχηματισμό των δεκάδων από την τέταρτη δεκάδα έως τη δέκατη, δηλαδή από το τριάντα έως το ενενήντα, χρησιμοποιούνται σύνθετες μορφές έκφρασης (λέξεις) οι οποίες αποτελούνται από τα απλά απόλυτα αριθμητικά και τη δεκάδα. Συγκεκριμένα χρησιμοποιούνται οι μονοψήφιοι αριθμοί από το τρία έως το εννέα σε συνδυασμό με το δέκα με το οποίο αποτελούν, όπως αναφέρθηκε, σύνθετες λέξεις, π.χ. *tredzátsj* (= τριάντα), *patrudzátsj* (= σαράντα) κ.ο.κ. Κατά τη σύνθεση μερικές φορές συμβαίνουν κάποιες φωνολογικές ή μορφολογικές μεταβολές, π.χ. *tsindzátsj* (= πενήντα) προέρχεται από τη σύνθεση του *tsintzi* (= πέντε) και του *dzátsi* (= δέκα), *šáindzátsj* (= εξήντα) προέρχεται από τη σύνθεση του *šási* (= έξι) και του *dzátsi* (= δέκα), *ópdzátsj* (= ογδόντα) προέρχεται από τη σύνθεση του *óptu* (= οκτώ) και του *dzátsi* (= δέκα) κ.λπ. Για τον σχηματισμό των δεκάδων μονάδων εντός των δεκάδων από τριάντα ένα έως ενενήντα εννιά ακολουθεί μετά τη δεκάδα ο αντίστοιχος μονοψήφιος αριθμός, π.χ. *tredzátsj dáμ* (= τριάντα δύο), *tsindzátsj pátru* (= πενήντα τέσσερα), *náudzátsj náu* (= ενενήντα εννέα) κ.λπ. Επίσης έχουμε καταγράψει και τη δομή με τη δεκάδα, το απόλυτο αριθμητικό και ενδιάμεσα τον συμπλεκτικό σύνδεσμο *si/s'* (= και), π.χ. *tredzátsj s' dáμ* (= τριάντα και δύο), *tsindzátsj s' pátru* (= πενήντα και τέσσερα), *náudzátsj s' náu* (= ενενήντα και εννέα) κ.λπ.

Για τον αριθμό εκατό χρησιμοποιείται η απλή λέξη *sútã* στην οποία προτάσσεται πάντα το απόλυτο αριθμητικό *úpã*, π.χ. *úpã sútã* (= εκατό). Για τον λόγο αυτόν δεν θεωρούμε το συγκεκριμένο αριθμητικό απλό αλλά σύνθετο. Κατά τον ίδιο τρόπο σχηματίζονται και οι υπόλοιπες εκατοντάδες, π.χ. *dám súti* (= διακόσια), *tre súti* (= τριακόσια) κ.λπ. Παρατηρούμε ότι η λέξη *sútã* από το διακόσια και πάνω τίθεται στον πληθυντικό αριθμό (*súti*), διαφοροποιείται δηλαδή το συγκεκριμένο αριθμητικό ως προς τον αριθμό. Για τη λέξη *sútã* ο Νικολαΐδης (1909 [1999]: 500) αναφέρει ότι προέρχεται από τη σλαβική λέξη *suto-sto* (= εκατό). Πράγματι στη σλαβική γλώσσα υπάρχει η λέξη (αριθμητικό) *στο*, η οποία σημαίνει εκατό (Ομάδα καθηγητών σλαβικής γλώσσας, 2001: 318). Το αριθμητικό *sútã*, κατ' επέκταση και το σλαβικό *suto-sto/στο*, σχετίζονται με τη

σανσκριτική λέξη (αριθμητικό) *śataṃ*, η οποία σημαίνει εκατό (Liddell & Scott, II, χ.χ.: 50) και την αρχαία ιρανική λέξη *satem* που επίσης σημαίνει εκατό (Πελεκίδη, 1988: 50).

Για τον σχηματισμό των δεκάδων εντός των εκατοντάδων χρησιμοποιούνται οι εκατοντάδες και οι αντίστοιχες δεκάδες, π.χ. *únǎ súťǎ ǵíńítsǰ* (= εκατόν είκοσι), *dáw súťi patrudzǎtsǰ* (= διακόσια σαράντα) κ.ο.κ. Ωστόσο μας αναφέρθηκε και η δομή *únǎ súťǎ s' ǵíńítsǰ* (= εκατό και είκοσι/εκατόν είκοσι), *dáw súťi s' patrudzǎtsǰ* (= διακόσια και σαράντα/διακόσια σαράντα) κ.ο.κ. Σε αυτή τη δομή δηλαδή μεταξύ των εκατοντάδων και των δεκάδων παρεμβάλλεται ο συμπλεκτικός σύνδεσμος *si/s'* (= και). Για τον σχηματισμό των μονάδων εντός των εκατοντάδων χρησιμοποιούνται οι εκατοντάδες και οι αντίστοιχες μονάδες, π.χ. *únǎ súťǎ únǎ* (= εκατόν ένα), *dáw súťi pátru* (= διακόσια τέσσερα), *únǎ súťǎ ǵíńítsúnw* (= εκατόν είκοσι ένα), *tre súťi patrudzǎtsǰ únw* (= τριακόσια σαράντα ένα) κ.ο.κ. Και σε αυτούς τους σχηματισμούς μάς αναφέρθηκαν δομές με την παρεμβολή του συμπλεκτικού συνδέσμου *si/s'* (= και), π.χ. *dáw súťi s' pátru* (= διακόσια και τέσσερα/ διακόσια τέσσερα), *tre súťi s' patrudzǎtsǰ únw* (= τριακόσια και σαράντα ένα/ τριακόσια σαράντα ένα) κ.ο.κ.

Για τον αριθμό χίλια χρησιμοποιείται η απλή λέξη *ńíľǎ* στην οποία προτάσσεται πάντα το απόλυτο αριθμητικό *únǎ*, π.χ. *únǎ ńíľǎ* (= χίλια). Για τον λόγο αυτόν δεν θεωρούμε το συγκεκριμένο αριθμητικό, όπως και το *súťǎ*, απλό αλλά σύνθετο. Κατά τον ίδιο τρόπο σχηματίζονται και οι υπόλοιπες χιλιάδες, π.χ. *dáw ńíľie* (= δύο χιλιάδες), *tre ńíľie* (= τρεις χιλιάδες) κ.λπ. Παρατηρούμε ότι η λέξη *ńíľǎ* από το δύο χιλιάδες και πάνω τίθεται στον πληθυντικό αριθμό (*ńíľie*), δηλαδή όπως και το *súťǎ* έτσι και το *ńíľǎ* διαφοροποιείται ως προς τον αριθμό.

Η λέξη *ńíľǎ* προέρχεται από την άκλιτη λατινική λέξη *mille*, η οποία σημαίνει χίλιοι (Σιδέρη, 1964: 469). Κατά τη μεταφορά της συγκεκριμένης λέξης από τη λατινική στη Βλάχικη γλώσσα έχουμε τροπή του σύμφωνου /m/ σε [ń], δηλαδή ουράνωση. Το συγκεκριμένο φωνολογικό φαινόμενο είναι σύνηθες στη Βλάχικη γλώσσα και απαντάται και σε άλλες λέξεις λατινικής προέλευσης αλλά και ελληνικής, π.χ. η λατινική λέξη *mel, mellis* η οποία σημαίνει το μέλι (Τσακαλώτου,

1926: 497 & Σιδέρη, 1964: 461) τρέπεται στη Βλάχικη σε *h̄iéti*, η ελληνική λέξη *ζημία/ζημιά* τρέπεται στη Βλάχικη γλώσσα σε *zhíã* κ.λπ.¹⁷⁷

Για τον σχηματισμό των εκατοντάδων εντός των χιλιάδων χρησιμοποιούνται οι χιλιάδες και οι εκατοντάδες, π.χ. *únã níljã únã sútã* (= χίλια εκατό), *dám nílje dám suti* (= δύο χιλιάδες διακόσια) κ.ο.κ. Ωστόσο μας αναφέρθηκε και η δομή *únã níljã s' únã sútã* (= χίλια και εκατό/χίλια εκατό), *dám nílje s' dám suti* (= δύο χιλιάδες και διακόσια/δύο χιλιάδες διακόσια) κ.ο.κ. Σε αυτή τη δομή δηλαδή μεταξύ των χιλιάδων και των εκατοντάδων παρεμβάλλεται ο συμπλεκτικός σύνδεσμος *si/s'* (= και). Για τον σχηματισμό των δεκάδων και των μονάδων εντός των χιλιάδων χρησιμοποιούνται οι χιλιάδες και οι εκατοντάδες ακολουθούμενες από την αντίστοιχη δεκάδα ή/και μονάδα, π.χ. *únã níljã únã sútã jíhítsj* (= χίλια εκατόν είκοσι), *dám nílje dám suti patrudzátsj* (= δύο χιλιάδες διακόσια σαράντα), *tre nílje únã sútã tredzátsj únũ* (= τρεις χιλιάδες εκατόν τριάντα ένα) κ.ο.κ. Και σε αυτούς τους σχηματισμούς μάς αναφέρθηκαν δομές με την παρεμβολή του συμπλεκτικού συνδέσμου *si/s'* (= και), π.χ. *únã níljã s' únã sútã jíhítsj* (= χίλια και εκατόν είκοσι/χίλια εκατόν είκοσι), *dám nílje s' dám suti patrudzátsj* (= δύο χιλιάδες και διακόσια σαράντα/δύο χιλιάδες διακόσια σαράντα).

Ωστόσο θα πρέπει να αναφερθεί ότι οι Βλάχοι της Ακαρνανίας σήμερα δεν αριθμούν πλέον με αυτόν τον τρόπο, ιδιαίτερα για τους πολύ μεγάλους αριθμούς, μιας και οι περισσότεροι έχουν αποκτήσει πλέον τον αυτοματισμό αυτόν για πρακτικούς λόγους στην ελληνική γλώσσα. Οι συγκεκριμένοι αριθμοί (ιδιαίτερα οι μεγαλύτεροι και οι πιο πολύπλοκοι) μας αναφέρθηκαν κατόπιν δικών μας ερωτήσεων. Με την παράθεσή τους θεωρούμε ότι μπορεί να σχηματίσει κάποιος γνώμη για το πώς λειτουργούσε το αριθμητικό σύστημα στη συγκεκριμένη γλωσσική ομάδα. Επίσης για τους μεγάλους αριθμούς (εκατομμύριο, δισεκατομμύριο κ.λπ.) οι ομιλητές της συγκεκριμένης γλώσσας χρησιμοποιούν τους αντίστοιχους ελληνικούς. Όμως υπάρχουν αρκετοί ακόμη ομιλητές (κυρίως αυτοί των μεγαλύτερων ηλικιών) οι οποίοι διαθέτουν ακόμη και σήμερα αυτόν τον αυτοματισμό (αρίθμηση) στη Βλάχικη γλώσσα, ιδιαίτερα για τους μικρότερους αριθμούς τους οποίους χρησιμοποιούν στην καθημερινότητά τους.

¹⁷⁷ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το συγκεκριμένο φωνολογικό φαινόμενο δες Κατσάνη, 1977: 91-92.

7.1.2. Κλίση απόλυτων αριθμητικών

Το μεγαλύτερο μέρος των απόλυτων αριθμητικών κλίνονται όπως τα ουσιαστικά. Το αριθμητικό *úny* (= ένας), *únǎ/úni* (= μία), *úny* (= ένα) κλίνεται μόνο στον ενικό αριθμό τόσο άναρθρο όσο και έναρθρο. Όταν το *úny* (= ένας), *únǎ/úni* (= μία), *úny* (= ένα) χρησιμοποιείται ως αόριστο άρθρο, αντωνυμία ή επίθετο, τότε στον πληθυντικό αριθμό γίνεται χρήση της αόριστης αντωνυμίας *nískéndzi* (= κάμποσου/μερικοί και *nískénde/nískéni* (= κάμποσες/μερικές// κάμποσα/μερικά).¹⁷⁸ Το απόλυτο αριθμητικό *dóǰ* (= δύο/αρσενικό), *dáǰ* (= δύο/θηλυκό) και *dáǰ* (= δύο/ουδέτερο) κλίνεται μόνο στον πληθυντικό αριθμό και μόνον έναρθρο.

Τα αριθμητικά *úny* (= ένας), *únǎ/úni* (= μία), *úny* (= ένα) και *dóǰ* (= δύο/αρσενικό), *dáǰ* (= δύο/θηλυκό) και *dáǰ* (= δύο/ουδέτερο) έχουν τρία γένη, π.χ. *Víni úny birbátǰ* (= Ήρθε ένας άνδρας//αρσενικό), *Tricú únǎ fǰátǎ* (= Πέρασε μία κοπέλα//θηλυκό), *Kidzú úny léǰny* (= Έπεσε ένα ξύλο//ουδέτερο), *Agudí dóǰ birbátǰ* (= Χτύπησε δύο άνδρες//αρσενικό), *Vidzúǰ dáǰ muǰǰéri* (= Είδα δύο γυναίκες//θηλυκό), *Ari dáǰ séǰnuri tu surátǎ* (= Έχει δύο σημάδια στο πρόσωπο//ουδέτερο).

Το αριθμητικό *úny* (= ένας), *únǎ* (= μια), *úny* (= ένα) κλίνεται ως εξής:

Άναρθρη κλίση

Πτώση	Γένος		
	Αρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο
Ον.	<i>úny</i> (= ένας)	<i>únǎ</i> (= μία)	<i>úny</i> (= ένα)
Γεν.	<i>a uniúǰ</i> (= ενός)	<i>a uniǰǰé</i> (= μιανής)	<i>a uniúǰ</i> (= ενός)
Δοτ.	<i>a uniúǰ</i> (= ενός)	<i>a uniǰǰé</i> (= μιανής)	<i>a uniúǰ</i> (= ενός)
Αιτ.	<i>úny</i> (έναν)	<i>únǎ</i> (= μία)	<i>úny</i> (= ένα)

¹⁷⁸ Για περισσότερες πληροφορίες δες στο κεφάλαιο 4.2. όπου εξετάζεται το αόριστο άρθρο.

Έναρθρη κλίση

Πτώση	Γένος		
	Αρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο
Ον.	ύnu (= ο ένας)	ύna (= η μία)	ύnu (= το ένα)
Γεν.	a unilúĭ /a unilúı (= του ενός)	a unilíĭé (= της μιανής)	a unilúĭ /a unilúı (= του ενός)
Δοτ.	a unilúĭ /a unilúı (= στου ενός)	a unilíĭé (= στις μιανής)	a unilúĭ /a unilúı (= στου ενός)
Αιτ.	ύnu (τον έναν)	ύna (= τη μία)	ύnu (= το ένα)

Στη γενική και τη δοτική πτώση του αρσενικού και του ουδέτερου γένους της έναρθρης κλίσης κάποιοι πληροφορητές μάς ανέφεραν τον τύπο a unilúĭ (= του ενός) χωρίς δηλαδή την αλλοφωνία του /l/ η οποία παρατηρείται πολύ συχνά στο ιδίωμα της Ακαρνανίας. Τέλος, η κλίση του συγκεκριμένου αριθμητικού παρουσιάζει αρκετές διαφορές με την αντίστοιχη κλίση των άλλων ιδιωμάτων.

Το αριθμητικό *dóĭ* (= δύο/αρσενικό), *dáμ* (= δύο/θηλυκό), *dáμ* (= δύο/ ουδέτερο) κλίνεται έναρθρα ως εξής:

Πτώση	Γένος		
	Αρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο
Ον.	dóĭă (= οι δύο)	dáμĭĭ (= οι δύο)	dáμĭĭ (= τα δύο)
Γεν.	a dóĭıμĭ (= των δύο)	a dáμıμĭ (= των δύο)	a dáμıμĭ (= των δύο)
Δοτ.	a dóĭıμĭ (= στους δύο)	a dáμıμĭ (= στις δύο)	a dáμıμĭ (= στα δύο)
Αιτ.	dóĭă (= τους δύο)	dáμĭĭ (= τις δύο)	dáμĭĭ (= τα δύο)

Παρατηρούμε ότι στο συγκεκριμένο αριθμητικό επιτάσσεται στην ονομαστική και αιτιατική το οριστικό άρθρο -ĭĭ σε όλα τα γένη (στα άλλα ιδιώματα -le για το θηλυκό και το ουδέτερο). Η κλίση και του συγκεκριμένου αριθμητικού παρουσιάζει αρκετές διαφορές με την αντίστοιχη κλίση των άλλων ιδιωμάτων.

Το αριθμητικό *tre* (= τρία//αρσενικό/θηλυκό/ουδέτερο) κλίνεται έναρθρα ως εξής:

Πτώση	Γένος		
	Αρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο
Ον.	tréǰǎ (= οι τρεις)	tréli (= οι τρεις)	tréli (= τα τρία)
Γεν.	a tréurǰ (= των τριών)	a tréurǰ (= των τριών)	a tréurǰ (= των τριών)
Δοτ.	a tréurǰ (= στους τρεις)	a tréurǰ (= στις τρεις)	a tréurǰ (= στα τρία)
Αιτ.	tréliǰ (= τους τρεις)	tréli (= τις τρεις)	tréli (= τα τρία)

Μία άλλη μορφή κλίσης των απόλυτων αριθμητικών γίνεται με τη βοήθεια της αντωνυμίας *atsém* (= αυτός), *atsá* (= αυτή) και *atsém* (= αυτό) για το αριθμητικό *úny* (= ένας), *únǎ* (= μια), *úny* (= ένα) και με την ίδια αντωνυμία στον πληθυντικό αριθμό (*atséli* = αυτοί, *atséli* = αυτές, *atséli* = αυτά) για τα αριθμητικά από το δύο και πάνω. Στη συγκεκριμένη μορφή κλίσης των αριθμητικών από το δύο και πάνω το απόλυτο αριθμητικό, που ακολουθεί την αντωνυμία, απαντά τόσο άναρθρο όσο και έναρθρο, π.χ.

úny (= ένας), *únǎ* (= μια), *úny* (= ένα)

Πτώση	Γένος		
	Αρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο
Ον.	atsém úny (= αυτός ο ένας)	atsá únǎ (= αυτή η μία)	atsém úny (= αυτό το ένα)
Γεν.	atsiúi úny (= αυτουνού του ενός)	atsiǰé únǎ (= αυτηνής της μίας)	atsiúi úny (= αυτουνού του ένα)
Δοτ.	atsiúi úny (= αυτουνού του ενός)	atsiǰé únǎ (= αυτηνής της μίας)	atsiúi úny (= αυτουνού του ένα)
Αιτ.	atsém úny (= αυτόν τον έναν)	atsá únǎ (= αυτή τη μία)	atsém úny (= αυτό το ένα)

dóĭ (= δύο), *dáμ* (= δύο)

Πτώση	Γένος		
	Αρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο
Ον.	atséĭ́ dóĭ/ dóĭĭ/dóĭĭă (= αυτοί οι δύο)	atséĭ́ dáμ/dáμĭĭ (= αυτές οι δύο)	atséĭ́ dáμ/dáμĭĭ (= αυτά τα δύο)
Γεν.	atsióġμ dóĭĭă /dóĭĭμμ (= αυτωνών των δύο)	atsióġμ dáμ/dáμμμ (= αυτωνών των δύο)	atsióġμ dáμ/dáμμμ (= αυτωνών των δύο)
Δοτ.	atsióġμ dóĭ/dóĭĭμμ (= αυτωνών των δύο)	atsióġμ dáμ/dáμμμ (= αυτωνών των δύο)	atsióġμ dáμ/dáμμμ (= αυτωνών των δύο)
Αιτ.	atséĭĭ dóĭ/ dóĭĭ/dóĭĭă (= αυτούς του δύο)	atséĭĭ dáμ/dáμĭĭ (= αυτές τις δύο)	atséĭĭ dáμ/dáμĭĭ (= αυτά τα δύο)

7.2. Τακτικά, πολλαπλασιαστικά και αναλογικά αριθμητικά

Όσον αφορά τα τακτικά, πολλαπλασιαστικά και αναλογικά αριθμητικά, στο ιδίωμα της Ακαρνανίας έχουμε απλή μεταφορά των αντίστοιχων ελληνικών, π.χ. *Atséμ ésti prótu birbátμ atsĭĭé s' atséμ déftiru* (= Αυτός είναι ο πρώτος άνδρας αυτηνής κι αυτός ο δεύτερος)//τακτικά αριθμητικά *prótu, déftiru, Atsá ésti déftira mulĭéră atsúĭ* (= Αυτή είναι η δεύτερη γυναίκα αυτουνού)/τακτικό αριθμητικό *déftiră, Hĭru u s' u bágμ dipló tu ácu, cătsé s' cúrmă* (= Το νήμα/την κλωστή θα τη βάλω διπλή στο βελόνι, γιατί κόβεται)//πολλαπλασιαστικό αριθμητικό *dípló, Atséμ căfti díplásiă pradzi di auántu* (= Αυτός χαλεύει/γυρεύει/ζητάει διπλάσια χρήματα από τον άλλον)//αναλογικό αριθμητικό *díplásiă*.

Από τα παραπάνω παραδείγματα βλέπουμε ότι στα ελληνικά τακτικά αριθμητικά *prótu* (= πρώτος), *déftiru* (= δεύτερος) *déftiră* (= δεύτερη) κ.λπ. εφαρμόζεται ο γενικός κανόνας, δηλαδή επιτάσσεται το οριστικό άρθρο -u για το αρσενικό και -a για το θηλυκό, τα οποία ενώνονται με την τελευταία συλλαβή του αριθμητικού και αποτελούν αμαλγάματα.

7.3. Η έκφραση της μισής μονάδας

Για την έννοια της μισής μονάδας χρησιμοποιείται το ουσιαστικό *džjunitáti* (= το μισό). Στη σύνθεση με άλλα αριθμητικά, τα οποία μάλιστα μένουν πάντοτε άκλιτα, ο τύπος *džjunitáti* παραμένει ίδιος και για τα τρία γένη, π.χ. *dóidžjunitáti* (= δύομισι//αρσενικό), *dámdžjunitáti* (= δύομισι//θηλυκό), *pátrudžjunitáti* (= τεσσερισημισι//αρσενικό/θηλυκό, τεσεράμισι//ουδέτερο) κ.ο.κ. Μερικές φορές ο τύπος *džjunitáti* δεν σχηματίζει σύνθετο με το άλλο αριθμητικό αλλά παρεμβάλλεται μεταξύ τους ο συμπλεκτικός σύνδεσμος *si/s'* (= και), π.χ. *dám s' džjunitáti* (= δύο και μισό/δύομισι), *pátru s' džjunitáti* (= τέσσερις/τέσσερα και μισό//τεσσερισημισι/τεσεράμισι) κ.λπ.

7.4. Περιληπτικά αριθμητικά

Περιληπτικά αριθμητικά δεν διαθέτει το Βλάχικο ιδίωμα που μελετάμε και για την απόδοση αυτής της αριθμητικής έννοιας χρησιμοποιείται η αόριστη αντωνυμία *véti-véri* (κανένας-καμιά/καμιά), η οποία συνοδευόμενη από το απόλυτο αριθμητικό έχει την έννοια του περίπου, π.χ. *Irá véri tredzátsi di ój acó* (= Ήταν καμιά τριανταριά από πρόβατα εκεί/Ήταν περίπου τριάντα πρόβατα εκεί).

7.5. Διάφοροι τύποι έκφρασης αριθμητικών σχέσεων

α) Με την πρόθεση *cáti* (= προς, ανά) και το απόλυτο αριθμητικό, π.χ. *U s' lí bágu cáti dámu* (= Θα τα βάλω κατά/ανά δύο) κ.λπ.

β) Με το μόρφημα *šam-*, το απόλυτο αριθμητικό και το επιτασσόμενο άρθρο, π.χ. *Víniră šamidámlí muljéri* (= Ήρθαν και οι δύο γυναίκες).

γ) Με το απόλυτο αριθμητικό και τη λέξη *óra/óri* (= ώρα, φορά/φορές) τα οποία στη συνέχεια αποτελούν σύνθετη λέξη, π.χ. *dámóri* (= δύο φορές/δεις), *pátrmóri* (= τέσσερις φορές/τετράκις) κ.λπ. Η σύνθετη λέξη δηλαδή που προκύπτει είναι αντίστοιχη με τα αριθμητικά επιρρήματα της ελληνικής *δεις, τρεις, τετράκις* κ.λπ., π.χ. *Víni treóri úmu birbátu s' ti cáftá* (= Ήρθε τρεις φορές/τρεις ένας άνδρας και σε ζητούσε) κ.λπ.

δ) Με τη λέξη *amín* συνοδευόμενη από το αριθμητικό. Η έκφραση αυτή σημαίνει μαζί, π.χ. *amín tréje* (= και τα τρία) κ.λπ.

7.6. Συντακτικές λειτουργίες των αριθμητικών

Από συντακτική άποψη ένα αριθμητικό μπορεί να επιτελεί τις παρακάτω λειτουργίες:

α) Υποκειμένο, π.χ. *Tre ésti cáma putsénu di pátru* (= Το τρία είναι πιο λίγο/πιο μικρό από το τέσσερα).

β) Αντικείμενο, π.χ. *U purtsái pi dáu* (= Το χώρισα στα δύο/δυο).

γ) Επιθετικός προσδιορισμός, π.χ. *Atséu o dáu mulíjéti* (= Αυτός πήρε δύο γυναίκες), *Tre Lútse/i* (= Τρεις Λούτσεζ//τοπωνύμιο).

δ) Κατηγορούμενο, π.χ. *Fitsóru améu ésti prótu tu gréhi* (= Το παιδί το δικό μου/το παιδί μου είναι πρώτο στα γράμματα).

ε) Ποιητικό αίτιο, π.χ. *Fitsóru s' agudí di dój* (= Το παιδί χτυπήθηκε από δύο).

στ) Έμμεσο αντικείμενο, π.χ. *A uníjé dédu prádzi, nu ma túti!* (= Σε μία/μιανής έδωσα χρήματα, όχι σε όλες!).

ζ) Επιρρηματικός προσδιορισμός του χρόνου, π.χ. *Atséu tricú pi aó dáu óri, tsi ti vriá?* (= Αυτός πέρασε από δω δύο φορές, τι σε ήθελε;).

7.7. Πίνακας απόλυτων αριθμητικών

0	miðén/tsivaítšĭ (= τίποτα)	50	tsindzátšĭ
1	únĭ, únă/úni,únĭ,	51	tsindzátšĭ únĭ
2	dóĭ, dáĭ, dáĭ	60	šaindzátšĭ
3	tre	61	šaindzátšĭ únĭ
4	pátru	70	šaptidzátšĭ
5	tsintzi	71	šaptidzátšĭ únĭ
6	šási	80	opdzátšĭ
7	šápti	81	opdzátšĭ únĭ
8	óptu	90	naudzátšĭ
9	náu	91	naudzátšĭ únĭ
10	dzátšĭ	100	únă sŭtă
11	unsprudzátšĭ	101	únă sŭtă únĭ
12	daŭsprudzátšĭ	200	dáĭ sŭti
13	tresprudzátšĭ	300	tre sŭti
14	patrusprudzátšĭ	400	pátru sŭti
15	tsintzisprudzátšĭ	500	tsintzi sŭti
16	šasisprudzátšĭ	600	šási sŭti
17	šaptisprudzátšĭ	700	šápti sŭti
18	optusprudzátšĭ	800	óptu sŭti
19	nausprudzátšĭ	900	náu sŭti
20	ŷínitsĭ/ŷínĭtsĭ	1.000	únă níĭĭe
21	ŷínitsúnĭ/ŷínitsĭ únĭ	2.000	dáĭ níĭĭe
30	tredzátšĭ	10.000	dzátšĭ níĭĭe
31	tredzátšĭ únĭ	100.000	únă sŭtă níĭĭe
40	patrudzátšĭ	1.000.000	únă catumíriu
41	patrudzátšĭ únĭ	1.000.000.000	únă ðisicatumíriu

8. Οι Αντωνυμίες

Αντωνυμίες ονομάζονται οι λέξεις που χρησιμοποιούνται στη θέση ονομάτων (ουσιαστικών ή επιθέτων) αλλά και ονοματικών φράσεων. Οι αντωνυμίες ανήκουν σ' εκείνη τη γραμματική κατηγορία λέξεων η οποία επιτρέπει να δηλώνεται κάποιος ή κάτι χωρίς να κατονομάζεται άμεσα (Μπουσμπούκης, χ.χ.α: 1), π.χ. *Nu nííi atsém* (= Δεν ήρθε αυτός//εννοείται κάποιος ο οποίος δεν κατονομάζεται, π.χ. Γόγου (= Ο Γιώργος κ.λπ.).

Οι περισσότερες αντωνυμίες στη Βλάχικη γλώσσα κλίνονται εκτός από κάποιες περιπτώσεις που είναι άκλιτες. Επίσης στη Βλάχικη γλώσσα κάποιες αντωνυμίες συνηθίζονται στον λόγο μόνες τους (απόλυτη χρήση) σαν να ήταν ουσιαστικά, π.χ. *Mííi u s' fúgu méni!* (= Εγώ θα φύγω αύριο!//εδώ η αντωνυμία *mííi* χρησιμοποιείται απόλυτα αντί του ουσιαστικού/κύριου ονόματος), ενώ άλλες συνηθίζονται σαν επίθετα (επιθετικές) που προσδιορίζουν ένα ουσιαστικό, π.χ. *Cáthi óř tsi ýííi s' báti* (= Κάθε φορά που έρχεται τσακώνεται//εδώ η αόριστη αντωνυμία *cáthi* λειτουργεί ως επίθετο που προσδιορίζει το ουσιαστικό *óř*). Επίσης άλλες φορές οι ίδιες αντωνυμίες μπορεί να χρησιμοποιηθούν είτε απόλυτα είτε επιθετικά, π.χ. *Vííi véru birbátı?* (= Ήρθε κανένας άντρας;//επιθετική χρήση, η αντωνυμία *véru* προσδιορίζει το ουσιαστικό *birbátı*) – *Nu nííi véru!* (= Δεν ήρθε κανένας!//απόλυτη χρήση) κ.λπ. Οι αντωνυμίες του Βλάχικου ιδιώματος της Ακαρνανίας είναι οκτώ ειδών: προσωπικές, κτητικές, δεικτικές, ερωτηματικές, αναφορικές, αυτοπαθείς, οριστικές και αόριστες.

8.1. Προσωπικές αντωνυμίες

Προσωπικές ονομάζονται οι αντωνυμίες που φανερώνουν τα τρία πρόσωπα του λόγου, εκείνον που μιλάει, το πρώτο πρόσωπο (*mííi* = εγώ), εκείνον που του μιλάμε, το δεύτερο πρόσωπο (*tííi* = εσύ) και εκείνον, εκείνη ή εκείνο για τον οποίον/για την οποία/για το οποίο γίνεται λόγος, το τρίτο πρόσωπο (*ém* = αυτός/αυτό, *ía* = αυτή), π.χ. *mííi ucrédzu* (= εγώ δουλεύω), *tííi adúhı* (= εσύ μαζεύεις), *ém dórmi* (= αυτός κοιμάται), *ía zburéřti* (= αυτή μιλάει) κ.λπ. Η προσωπική αντωνυμία του τρίτου προσώπου (*ém/ía*) χρησιμοποιείται και ως δεικτική (δες σχετικά στις δεικτικές αντωνυμίες).

Σχηματισμοί και κλίση της προσωπικής αντωνυμίας

Αριθμός	Πτώση	Α΄ ΠΡΟΣΩΠΟ		Β΄ ΠΡΟΣΩΠΟ	
		τύποι		τύποι	
		ισχυροί	ασθενείς	ισχυροί	ασθενείς
ενικός	Ον.	μίηι (= εγώ)	-	τίηι (= εσύ)	-
	Δοτ.	αίια (= σε μένα)	ήι, ήι, ή' (= μου)	atséa (= σε σένα)	tsă, ts', s (= σου)
	Αιτ.	μίηι (= εμένα)	mi (= με)	τίηι (= εσένα)	ti (= σε)
	Κλητ.	-	-	τίηι (= εσύ)	-
πληθυντικός	Ον.	νόι (= εμείς)	-	νόι (= εσείς)	-
	Δοτ.	ανάμ (= σε μας)	ήι, ήι, ή' (= μας)	ανάμ (= σε σας)	vi, v' (= σας)
	Αιτ.	νόι (= εμάς)	ήι, ήι, ή' (= μας)	νόι (= εσάς)	vi, v' (= σας)
	Κλητ.	-	-	νόι (= εσείς)	-

Αριθμός	Πτώση	Γ' ΠΡΟΣΩΠΟ			
		ισχυροί τύποι		ασθενείς τύποι	
		Αρσενικό	Θηλυκό	Αρσενικό	Θηλυκό
Ενικός	Ον.	έμ, náṣ̣̣̌ (= αυτός)	ία, nása (= αυτή)	-	-
	Δοτ.	αύ̣̣̣ (= αυτού/αυτουνού)	αί̣̣̣ (= αυτής/αυτηνής)	ί̣̣̣ (= του)	ί̣̣̣ (= της)
	Αιτ.	έμ, náṣ̣̣̌ (= αυτόν)	ία, nása (= αυτή/ν)	u (= τον/το)	u (= την)
Πληθυντικός	Ον.	έ̣̣̣̣, náṣ̣̣̣̌ (= αυτοί)	έ̣̣̣̣, nási (= αυτές)	-	-
	Δοτ.	αό̣̣̣̣ (= αυτών/αυτωνών, σ' αυτούς)	αό̣̣̣̣ (= αυτών/αυτωνών, σ' αυτές)	ί̣̣̣̣, ị̣̣̣́ (= τους)	ί̣̣̣̣, ị̣̣̣́ (= τους)
	Αιτ.	έ̣̣̣̣, náṣ̣̣̣̌ (= αυτούς)	έ̣̣̣̣, nási (= αυτές)	ί̣̣̣̣, ị̣̣̣́ (= τους)	ί̣̣̣̣ (= τις/τες)

8.1.1. Παρατηρήσεις στις προσωπικές αντωνυμίες

Το πρώτο και το δεύτερο πρόσωπο έχουν ένα τύπο για τα δύο γένη (αρσενικό, θηλυκό), π.χ. *mííi* (= εγώ//αρσενικό/θηλυκό), *tííi* (= εσύ//αρσενικό/θηλυκό) κ.λπ. Η τριτοπρόσωπη αντωνυμία έχει ξεχωριστούς τύπους για το αρσενικό γένος, π.χ. *ém* (= αυτός//αρσενικό), *áụ̣̣́* (= αυτού/αυτουνού//αρσενικό) και ξεχωριστούς για το θηλυκό, π.χ. *ía* (= αυτή//θηλυκό), *áị̣̣* (= αυτής/αυτηνής//θηλυκό) κ.λπ.

Το ουδέτερο γένος στο τρίτο πρόσωπο και συγκεκριμένα στην αιτιατική πτώση ενικού και πληθυντικού αριθμού διαθέτει μόνο ασθενείς τύπους, τον ίδιο με το αρσενικό και το θηλυκό στον ενικό αριθμό (*u*) και τον ίδιο με το θηλυκό στον πληθυντικό (*íi*), π.χ. *-U frémsi lému?* (= Το έσπασε το ξύλο;) *-Nu u frémsi* (= Δεν το έσπασε), *Lí adúsi lémiíi?* (= Τα έφερε τα ξύλα;) *-Nu lí adúsi* (= Δεν τα έφερε) κ.λπ. Για τους ισχυρούς τύπους στο συγκεκριμένο γένος γίνεται χρήση των δεικτικών αντωνυμιών *aísṭ̣̣* (= αυτό) για τον ενικό αριθμό και *aísṭ̣̣i* (= αυτά) για τον πληθυντικό καθώς και *atsẹ̣̣́m* (= εκείνο) για τον ενικό αριθμό και *atsẹ̣̣́íi* (= εκείνα) για τον

πληθυντικό. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τις δεικτικές αντωνυμίες δεξ στο κεφάλαιο 8.3.

Όπως παρατηρούμε επίσης στους παραπάνω πίνακες, οι προσωπικές αντωνυμίες στην ονομαστική πτώση διαθέτουν μόνο ισχυρούς (τονισμένους) τύπους, ενώ οι πλάγιες πτώσεις (δοτική και αιτιατική) διαθέτουν τόσο ισχυρούς (δυνατούς) όσο και ασθενείς (αδύνατους) τύπους (κλιτικά) με διαφορετικές συντακτικές λειτουργίες. Η γενική πτώση, η οποία εμφανίζεται ενοποιημένη με τη δοτική στα ουσιαστικά, τα επίθετα και τις αντωνυμίες, απουσιάζει από το κλιτικό σύστημα της προσωπικής αντωνυμίας (Μπουσιμπούκης, χ.χ.α: 39). Οι ισχυροί τύποι της προσωπικής αντωνυμίας συνηθίζονται, όταν βρίσκονται μόνοι τους στον λόγο ή όταν θέλουμε να τονίσουμε κάτι ή να το ξεχωρίσουμε από κάποιο άλλο. Με τους ισχυρούς τύπους ο ομιλητής επιθυμεί να δώσει έμφαση στην αντωνυμία, π.χ. *Cáj u fétsi?* (= Ποιος το έκανε;), *-Míni!* (= Εγώ!), *S' fúgǎ éli, nu nój* (= Να φύγουν αυτοί, όχι εσείς), *Anía u dédi dáda, nu atséa!* (= Σε μένα μου το έδωσε η μάνα, όχι σε σένα!), *Míni u fétsu úcuru, nu tíni!* (= Εγώ την έκανα τη δουλειά, όχι εσύ!) κ.λπ. Στα παραπάνω παραδείγματα παρατηρούμε ότι ο ομιλητής χρησιμοποιεί τους ισχυρούς τύπους της προσωπικής αντωνυμίας είτε γιατί είναι μόνες τους στον λόγο (*Míni!*) είτε γιατί θέλει να τονίσει κάποια πρόσωπα σε σχέση με κάποια άλλα (*Anía-atséa, Míni - tíni* κ.λπ.).

Κλητική πτώση η προσωπική αντωνυμία έχει μόνο στο δεύτερο πρόσωπο τόσο στον ενικό όσο και στον πληθυντικό αριθμό, π.χ. *E, tíni, fúdzj di acó!* (= Ε, εσύ, φύγε από κει!), *E, nój, fúdzítsj di acó!* (= Ε, εσείς, φύγετε από κει!) κ.λπ. Η πτώση αυτή, όπως προκύπτει και από τα παραδείγματα που παραθέτουμε, συνδυάζεται με προστακτικές εκφράσεις (Μπουσιμπούκης, χ.χ.α: 39). Η ομωνυμία που παρατηρείται στην ονομαστική και κλητική πληθυντικού *νόj* (= εσείς) ξεπερνιέται με τον επιτονισμό της λέξης. Επίσης συνήθως στην κλητική πτώση προηγείται ή έπεται κάποιο επιφώνημα, π.χ. *Νόj ucrátsj múltu!* (= Εσείς δουλεύετε πολύ!//εδώ είναι ξεκάθαρο ότι ο τύπος *νόj* είναι ονομαστική πτώση), *E, nój, nu ucrátsj níxíámǎ tóra!* (= Ε, εσείς, δεν δουλεύετε λιγάκι τώρα!//εδώ επίσης είναι ξεκάθαρο ότι ο τύπος *νόj* είναι κλητική πτώση).

Η δοτική πληθυντικού του τρίτου προσώπου της προσωπικής αντωνυμίας *αόγμ* (= αυτών/αυτωνών, σ' αυτούς/σ' αυτές) είναι κοινή τόσο για το αρσενικό όσο και

για το θηλυκό γένος. Το γένος στη συγκεκριμένη περίπτωση είναι διακριτό από τα συμφραζόμενα.

Οι ασθενείς τύποι των προσωπικών αντωνυμιών είναι συχνότεροι στον λόγο των Βλάχων απ' ό,τι οι ισχυροί. Τους πρώτους τους χρησιμοποιούμε κυρίως όταν δεν θέλουμε να τονίσουμε κάτι ή να το ξεχωρίσουμε από κάτι άλλο, π.χ. *Ní u o* (= Μου το πήρε), *Ts' u dédi* (= Σου το έδωσε), *L' u dédi* (= Του/της το έδωσε), *De lí u* (= Δώσ' του το) κ.λπ.

Οι ασθενείς τύποι των προσωπικών αντωνυμιών στη Βλάχικη γλώσσα (που είναι ίδιοι με τους τύπους της αυτοπαθούς αντωνυμίας) χρησιμοποιούνται και για τον σχηματισμό της παθητικής φωνής, π.χ. *agudéscu* (= χτυπώ//ενεργητική φωνή) - *mi agudéscu* (= με χτυπώ/χτυπιέμαι//παθητική φωνή), *avdzáj* (= άκουσα//ενεργητική φωνή) - *mi avdzáj* (= ακούστηκα//παθητική φωνή) κ.λπ.

Η χρήση της προσωπικής αντωνυμίας, όταν αυτή λειτουργεί ως υποκείμενο, είναι προαιρετική στον λόγο των Βλαχόφωνων της Ακαρνανίας. Όταν μάλιστα γίνεται χρήση της, αυτό συμβαίνει κυρίως για να δοθεί έμφαση στο σημαινόμενο του ρήματος, π.χ. *Nu u s' fúgu di acó* (= Δεν θα φύγω από κει//εδώ η πρόταση απλά μας πληροφορεί ότι το υποκείμενο δεν πρόκειται να κάνει κάτι) - *Míni nu u s' fúgu di acó!* (= Εγώ δεν θα φύγω από κει!//εδώ η πρόταση μας πληροφορεί ότι το υποκείμενο όχι απλά δεν πρόκειται να κάνει κάτι, αλλά είναι αποφασισμένο να μην το κάνει//συνήθως η δεύτερη περίπτωση συνοδεύεται και από επιτονισμό/έμφαση της φωνής).

Πολλές φορές στον λόγο των Βλαχόφωνων της Ακαρνανίας χρησιμοποιούνται οι ασθενείς τύποι των προσωπικών αντωνυμιών μαζί με τους ισχυρούς. Αυτό γίνεται συνήθως για να δοθεί έμφαση στην αντωνυμία και κατ' επέκταση στο πρόσωπο που αντικαθιστά, απ' ό,τι θα συνέβαινε, αν γινόταν χρήση μόνο του ασθενούς τύπου, π.χ. *Míni nu mi trjábă, cãtsé sti tsi u s' ávdă!* (= Εμένα δεν με ρωτάει, γιατί ξέρει τι θα ακούσει!). Εδώ η παρουσία και των δύο τύπων της προσωπικής αντωνυμίας (*míni* = εμένα και *mi* = με) κάνει πιο ισχυρή την αντίθεση του σημαινόμενου του ρήματος απ' ό,τι θα ίσχυε αν ήταν μόνος του ο αδύνατος τύπος της προσωπικής αντωνυμίας, π.χ. *Nu mi trjábă, cãtsé sti tsi u s' ávdă!* (= Δεν με ρωτάει, γιατί ξέρει τι θα ακούσει!), *Ts' u dédi* (= Σου το έδωσε) - *Atséa t s' u dédi* (= Εσένα σου το έδωσε) κ.λπ.

Το έμμεσο αντικείμενο στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας προηγείται από το άμεσο, π.χ. *Cǎntu u s' n' u dzétsi?* (= Πότε θα μου/μας το πεις;). Η ίδια σειρά των αντικειμένων (έμμεσου και άμεσου) παρατηρείται και στις προστακτικές εκφράσεις (μετά το δεύτερο πρόσωπο της προστακτικής), π.χ. *De n' u* (= Δώσε μου το).

Η προσωπική αντωνυμία επίσης μπορεί να χρησιμοποιηθεί εμπρόθετα και ως *ποιητικό αίτιο*, π.χ. *Úcuru s' aspársi di éu/di néxu* (= Η δουλειά/η προξενιά χάλασε απ' αυτόν). Μπορεί να φανερώνει επίσης *κίνηση προς τόπο*, π.χ. *Azá u s' ýinu cáti nóxi* (= Σήμερα θα έρθω προς εσάς/σε σας), *κίνηση από τόπο*, π.χ. *Víni di nóxi* (= Ήρθε από μας), *στάση σε τόπο*, π.χ. *Atsá ázá irá ma nóxi* (= Αυτή σήμερα ήταν σε μας//στο σπίτι μας), *κίνηση ανάμεσα από τόπο ή κάτι*, π.χ. *Tricíxi ri ma nóxi s' nu mi vidzútu* (= Πέρασα από εσάς/από ανάμεσά σας και δεν με είδατε), *καταγωγή/προέλευση*, π.χ. *Mnjásta ésti di nóxi* (= Η νύφη είναι από μας/από το σόι μας/από το χωριό μας/δική μας), *διαιρεμένο σύνολο*, π.χ. *Cáxi di nóxi u s' fúgǎ?* (= Ποιος από εσάς θα φύγει;), *αποχωρισμό/απομάκρυνση*, π.χ. *Fjátǎ u s' u tsénu dipárti di nóxi* (= την κοπέλα θα την κρατήσω αλάργα/μακριά από εσάς), *εναντίωση*, π.χ. *S' arucǎ cáti nóxi ca xínu!* (= Ρίχτηκε/όρμησε προς εμάς/εναντίον μας σαν χήνος! //Είναι γνωστή η επιθετικότητα της αρσενικής χήνας) κ.λπ. (Μπουσμπούκης, χ.χ.α: 44-45).

8.2. Κτητικές αντωνυμίες

Κτητικές ονομάζονται οι αντωνυμίες οι οποίες φανερώνουν σε ποιον ανήκει κάτι, τον κτήτορα, π.χ. *Fitśóru ésti améu* (= Το παιδί είναι δικό μου) κ.λπ.

Κτητικές αντωνυμίες στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας είναι οι ακόλουθες:

α) Όταν ο ομιλητής θέλει να τονίσει πως κάτι ανήκει σε κάποιον ή να ξεχωρίσει τον κτήτορα ή και απλώς να πει σε ποιον ανήκει κάτι, τότε χρησιμοποιεί τις ακόλουθες κτητικές αντωνυμίες:

Α΄ πρόσωπο

Για έναν κτήτορα

Ενικός αριθμός		
Πτώση	Αρσενικό	θηλυκό
Ον.	améu, ańiéu, ańía (= δικός μου)/ ńiu (= μου)	amíáo, amíáu, ańía (= δική μου)/míã (= μου)
Γεν./Δοτ.	au ... ańiéu, améu, ańía (= του ... του δικού μου)/au, a ... ńiu (= του ... μου)	áí/a ... amíáo/amíáu, ańía (= της ... της δικής μου)/a ... míã (= μου)
Αιτ.	améu, ańiéu, ańía (= δικό μου)/ńiu (= μου)	amíáo, amíáu (= δική μου)/míã (= μου)
Πληθυντικός αριθμός		
Ον.	améí, ańiéí (= δικοί μου)	améí, ańiéí (= δικές μου)
Γεν./Δοτ.	a ... améí/ańiéí (= των ... των δικών μου)	a ... améí/ańiéí (= των ... των δικών μου)
Αιτ.	améí, ańiéí (= δικούς μου)	améí, ańiéí (= δικές μου)

Παραδείγματα:

Táti ésti améu/ańiéu/ańía (= Ο πατέρας είναι δικός μου), *Táti améu/ańiéu/ańía ésti búnu* (= Ο πατέρας ο δικός μου είναι καλός). *Atséí agudírã táti améu/ańiéu/ańía* (= Αυτοί χτύπησαν τον πατέρα τον δικό μου), *Tátińiu ésti búnu* (= Ο πατέρας μου είναι καλός), *Birbáńiu nu ésti búnu* (= Ο άντρας μου δεν είναι καλός), *mulíera amíáu ésti búñã* (= Η γυναίκα η δική μου είναι καλή), *mulíerimíã ésti búñã* (= Η γυναίκα μου είναι καλή) κ.λπ.

Για πολλούς κτήτορες

Ενικός αριθμός		
Πτώση	Αρσενικό	θηλυκό
Ον.	anóstu (= δικός μας)	anóstã (= δική μας)/ńíã (= μας)
Γεν./Δοτ.	au ... anóstu (= του ... του δικού μας)	áí/a ... anóstã (= της ... της δικής μας)
Αιτ.	anóstu (= δικό μας)	anóstã (= δική μας)

Π λ η θ υ ν τ ι κ ό ς α ρ ι θ μ ό ς		
Ον.	απότῃ̇ (= δικοί μας)	απόστι (= δικές μας)/ήι
Γεν./Δοτ.	a ... απότῃ̇ (= των ... των δικών μας)	a ... απόστι(= των ... των δικών μας)
Αιτ.	απότῃ̇ (= δικούς μας)	απόστι (= δικές μας)

Παραδείγματα:

Táti anóstu ésti búny (= Ο πατέρας ο δικός μας είναι καλός), *Cása anóstă nu i búñă* (= Το σπίτι το δικό μας δεν είναι καλό), *Nu séntu anóstῃ̇ atséli* (= Δεν είναι δικοί μας αυτοί) κ.λπ.

Β' πρόσωπο

Για έναν κτήτορα

Ε ν ι κ ό ς α ρ ι θ μ ό ς		
Πτώση	Αρσενικό	θηλυκό
Ον.	ατά̇, até̇ (= δικός σου)/tu (= σου)	ατάο, ατά̇ (= δική σου)/ta (= σου)
Γεν./Δοτ.	aṁ ... ατά̇, até̇ (= του ... του δικού σου)/aṁ ... tu (= του ... σου)	άλί ... ατάο, ατά̇ (= της ... της δικής σου)//άλί/a ... ta (= της ... σου)
Αιτ.	ατά̇, até̇ (= δικό σου)/tu (= σου)	ατάο, ατά̇ (= δική σου)/ta (= σου)
Π λ η θ υ ν τ ι κ ό ς α ρ ι θ μ ό ς		
Ον.	ατέλι̇ (= δικοί σου)	ατέλι (= δικές σου)
Γεν./Δοτ.	a ... ατέλι̇ (= των ... των δικών σας)	a ... ατέλι (= των ... των δικών σας)
Αιτ.	ατέλι̇ (= δικούς σου)	ατέλι (= δικές σου)

Παραδείγματα:

Táti até̇ nu ésti búny (= Ο πατέρας ο δικός σου δεν είναι καλός), *Tátitu nu ésti búny* (= Ο πατέρας σου δεν είναι καλός), *Dáda atá̇ ésti búñă* (= Η μάνα η δική σου είναι καλή), *Murí sócrita?* (= Πέθανε η πεθερά σου;), *Atseli fétili séntu atéli?* (= Αυτές οι κοπέλες είναι δικές σου;) κ.λπ.

Για πολλούς κτήτορες

Ενικός αριθμός		
Πτώση	Αρσενικό	θηλυκό
Ον.	ανόστχ (= δικός σας)	ανόστă, ανόστα (= δική σας)
Γεν./Δοτ.	αχ/α ... ανόστχ (= του ... του δικού σας)	αίι/α ... ανόστă, ανόστα (= της ... της δικής σας)
Αιτ.	ανόστχ (= δικό σας)	ανόστă, ανόστα (= δική σας)
Πληθυντικός αριθμός		
Ον.	ανότσί (= δικοί σας)	ανόστι (= δικές σας)
Γεν./Δοτ.	α ... ανότσί (= των ... των δικών σας)	α ... ανόστι (= των ... των δικών σας)
Αιτ.	ανότσί (= δικούς σας)	ανόστι (= δικές σας)

Παραδείγματα:

Atséμ fitšóru ésti ανόστχ? (= Αυτό το παιδί είναι δικό σας;), *Μνιάστα ανόστα ésti búňă!* (= Η νύφη η δική σας είναι καλή!), *Fétilí ανόστι nu séntχ búni!* (= Οι κοπέλες οι δικές σας δεν είναι καλές!) κ.λπ.

Γ' πρόσωπο

Για έναν κτήτορα

Ενικός αριθμός		
Πτώση	Αρσενικό	θηλυκό
Ον.	αύι (= δικός του)/su (= του)	αίιέ (= δική της)/sa (= της)
Γεν./Δοτ.	αχ ... αύι (= του ... του δικού του)/ αχ/α ... su (= του ... του)	αίι/α ... αίιέ (= της ... της δικής της)
Αιτ.	αύι (= δικό του)/su (= του)	αίιέ (= δική της)/sa (= της)
Πληθυντικός αριθμός		
Ον.	αύι (= δικοί του)	αίιέ (= δικές της)/λί (= της)
Γεν./Δοτ.	α ... αύι (= των ... των δικών του)	α ... αίιέ (= των ... των δικών της)
Αιτ.	αύι (= δικούς του)/λίă (= του)	αίιέ (= δικές της)/λί (= της)

Παραδείγματα:

Táti αύι irá búňμ óμχ! (= Ο πατέρας αυτουνού/ο πατέρας ο δικός του ήταν καλός άνθρωπος!), *Tátisu αύι irá búňμ óμχ!* (= Ο πατέρας αυτουνού/ο πατέρας του ήταν

καλός άνθρωπος!), *Sóra aljé irá búňă muljéřă!* (= Η αδερφή αυτηνής/η αδερφή η δική της ήταν καλή γυναίκα!), *Sórsa aljé irá búňă muljéřă!* (= Η αδερφή αυτηνής/η αδερφή της ήταν καλή γυναίκα!), *Fitsóru s' adžocă cu sótsisu* (= Το παιδί παίζει με τον φίλο του), *Fitsóru s' adžocă cu sótslǎă* (= Το παιδί παίζει με τους φίλους του), *Fjáta s' adžocă cu sótsisa* (= Η κοπέλα παίζει με τη φίλη της), *Fjáta s' adžocă cu sótsilí* (= Η κοπέλα παίζει με τις φίλες της) κ.λπ.

Για πολλούς κτήτορες

Ε ν ι κ ό ς α ρ ι θ μ ό ς		
Πτώση	Αρσενικό	θηλυκό
Ον.	αόγῃ (= δικός τους)	αόγῃ (= δική τους)
Γεν./Δοτ.	αῖ ... αόγῃ (= του ... του δικού τους)	αί/α ... αόγῃ (= της ... της δικής τους)
Αιτ.	αόγῃ (= δικό τους)	αόγῃ (= δική τους)
Π λ η θ υ ν τ ι κ ό ς α ρ ι θ μ ό ς		
Ον.	αόγῃ (= δικοί τους)	αόγῃ (= δικές τους)
Γεν./Δοτ.	α ... αόγῃ (= των ... των δικών τους)	α ... αόγῃ (= των ... των δικών τους)
Αιτ.	αόγῃ (= δικούς τους)	αόγῃ (= δικές τους)

Παραδείγματα:

Táti aóγῃ irá búňă óγῃ! (= Ο πατέρας αυτωνών/ο πατέρας ο δικός τους/ο πατέρας τους ήταν καλός άνθρωπος!), *Dáda aóγῃ irá búňă muljéřă!* (= Η μάνα αυτωνών/η μάνα η δική τους/η μάνα τους ήταν καλή γυναίκα!), *Fitsólǎă s' adžocă cu sótslǎă aóγῃ* (= Τα παιδιά παίζουν με τους φίλους τους δικούς τους/με τους φίλους τους), *Fétilí s' adžocă cu sótsilí aóγῃ* (= Τα κορίτσια παίζουν με τις φίλες τις δικές τους/με τις φίλες τους) κ.λπ.

β) Όταν ο ομιλητής θέλει απλά να πει ότι κάτι ανήκει σε κάποιον, τότε χρησιμοποιεί τους αδύνατους τύπους της προσωπικής αντωνυμίας, π.χ. ήῃ (= μου), μῃα (= μου), tu (= σου), su (= του/της), sa (= της) κ.λπ. Οι τύποι αυτοί εγκλίνονται με το αντικείμενο κτήσης αποτελώντας έτσι δεσμευμένο μόρφημα τους, π.χ. *Vini tatinǎ s' frátisu/frátusu* (= Ήρθε ο πατέρας μου και ο αδερφός του), *Vini frátinǎ cu muljéřisa* (= Ήρθε ο αδερφός μου με τη γυναίκα του), *muljéřimǎ*

(= η γυναίκα μου), *sórimja* (= η αδερφή μου), *birbáhju* (= ο άντρας μου), *tatusu/tatusu* (= ο πατέρας του/της), *sócrinju* (= ο πεθερός μου), *sócrimja* (= η πεθερά μου), *sócritu* (= ο πεθερός σου), *sócrita* (= η πεθερά σου), *sócrisu* (= ο πεθερός του/της), *sócrisa* (= η πεθερά του/της), *χίλίηju* (= ο γιος μου), *χίλίηja/χίλίηja* (= η κόρη μου), *χίλίtu* (= ο γιος σου), *χίλίta* (= η κόρη σου), *χίλίsu* (ο γιος του/της), *χίλίsa* (= η κόρη του/της) κ.λπ. Οι τύποι αυτοί, όπως παρατηρούμε, χρησιμοποιούνται μόνο με λέξεις που σημαίνουν κάποια συγγένεια, π.χ. πατέρας, άντρας (σύζυγος), γυναίκα (σύζυγος), αδερφός, αδερφή, πεθερός, πεθερά, γιος, κόρη κ.λπ.

8.2.1. Παρατηρήσεις στις κτητικές αντωνυμίες

Όπως παρατηρούμε, οι κτητικές αντωνυμίες του ιδιώματος της Ακαρνανίας και στα τρία πρόσωπα δεν διαθέτουν ιδιαίτερο κλιτικό τύπο για τη γενική και δοτική πτώση τόσο του ενικού όσο και του πληθυντικού αριθμού, κάτι που συμβαίνει με τα υπόλοιπα Βλάχικα ιδιώματα (δες σχετικά Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 60-63). Προφανώς οι τύποι αυτοί έχουν εκπέσει. Για την απόδοση αυτών των πτώσεων χρησιμοποιούνται περιφραστικές δομές. Συγκεκριμένα για τον ενικό αριθμό χρησιμοποιείται το άρθρο *αυ* και η αντίστοιχη κτητική αντωνυμία σε ονομαστική πτώση του ενικού, π.χ. *Táti améju/ahéju/ahía ésti búnu* (= Ο πατέρας ο δικός μου είναι καλός//ονομαστική), *Tátinju i búnu* (= Ο πατέρας μου είναι καλός//ονομαστική), *Aυ táti améju/ahéju/ahía ésti atséu* (= Του πατέρα του δικού μου είναι αυτό//γενική), *Aυ tátinju ésti atséu* (= Του πατέρα μου είναι αυτό//γενική) κ.λπ. Στον πληθυντικό αριθμό αντίστοιχα χρησιμοποιείται το άρθρο *a* και η αντίστοιχη κτητική αντωνυμία σε ονομαστική πτώση πληθυντικού, π.χ. *Fétili atéli séntu búni* (= Οι κοπέλες οι δικές σου είναι καλές//ονομαστική), *A féturu atéli* (= Των κοριτσιών των δικών σας/Των κοριτσιών σας//γενική) κ.λπ.

Πολλές φορές στον πληθυντικό αριθμό της κτητικής αντωνυμίας οι τύποι *améli/ahéli* (= δικοί μου), *améli* (= δικές μου), *anótšj* (= δικοί μας), *anósti* (= δικές μας), *atéli* (= δικοί σου), *atéli* (= δικές σου), *avótšj* (= δικοί σας), *avósti* (= δικές σας), *aóru* (= δικοί τους/δικές τους) κ.λπ. χρησιμοποιούνται απόλυτα, δηλαδή ως ουσιαστικά, και σημαίνουν συγγενείς, προσφιλή πρόσωπα κ.λπ., π.χ. *Atseli nu séntu anótšj* (= Αυτοί δεν είναι δικοί μας//συγγενείς/φίλοι κ.λπ.).

Επίσης πολλές φορές απόλυτα χρησιμοποιείται στο ιδίωμα της Ακαρνανίας και ο τύπος *atéli* (= δικές σου), δηλαδή η αιτιατική του δεύτερου προσώπου της

κτητικής αντωνυμίας, όταν αυτός χρησιμοποιείται ως ευχή, π.χ. *S' pi atéli* (= Και στις δικές σου//εννοείται τις χαρές//Και στα δικά σου).

8.3. Δεικτικές αντωνυμίες

Δεικτικές ονομάζονται οι αντωνυμίες τις οποίες χρησιμοποιούμε, όταν δείχνουμε, π.χ. *Aístu fitsóru* (= Αυτό το παιδί), *Atsá fǵáta* (= Εκείνη η κοπέλα) κ.λπ.

Δεικτικές αντωνυμίες είναι οι ακόλουθες:

α) *aístu* (= αυτός, -ό), *aístǎ* (= αυτή). Η συγκεκριμένη αντωνυμία χρησιμοποιείται για να δείξουμε ένα πρόσωπο ή πράγμα που είναι κοντά μας (τοπικά ή χρονικά) ή που το αναφέραμε πιο πριν κι είναι ήδη γνωστό, είναι δηλαδή δεικτική αντωνυμία εγγύτητας (Μπουσμπούκης, χ.χ.α: 70), π.χ. *Aístu ómu ésti zúru* (= Αυτός ο άνθρωπος είναι παλαβός/τρελός).

Κλίση της αντωνυμίας *aístu*, *aístǎ*

Ε ν ι κ ό ς α ρ ι θ μ ό ς		
Πτώση	Αρσενικό	θηλυκό
Ον.	<i>aístu</i> (= αυτός, αυτό)	<i>aístǎ</i> (= αυτή)
Γεν./Δοτ.	<i>aistiúǐ</i> (= αυτού/σ' αυτόν)	<i>aistiǐlé</i> (= αυτής/σ' αυτή(ν))
Αιτ.	<i>aístu</i> (= αυτόν, αυτό)	<i>aístǎ</i> (= αυτή(ν))
Π λ η θ υ ν τ ι κ ό ς α ρ ι θ μ ό ς		
Ον.	<i>aítǐ</i> (= αυτοί)	<i>aítǐ</i> (= αυτές/αυτά)
Γεν./Δοτ.	<i>aistióru</i> (= αυτών/σ' αυτούς)	<i>aistióru</i> (= αυτών/σ' αυτές/σ' αυτά)
Αιτ.	<i>aítǐ</i> (= αυτούς)	<i>aítǐ</i> (= αυτές/αυτά)

β) *atsém* (= εκείνος, -ο), *atsá* (= εκείνη). Η αντωνυμία αυτή χρησιμοποιείται για να δείξουμε ένα πρόσωπο ή πράγμα που είναι μακριά μας (τοπικά ή χρονικά) ή που το αναφέραμε πριν από κάποιο άλλο, είναι δηλαδή δεικτική αντωνυμία του απόμακρου (Μπουσμπούκης, χ.χ.α: 70), π.χ. *U védzi atsá mulǐéra? nu štǐ tsi ári!* (= Τη βλέπεις εκείνη τη γυναίκα; δεν ξέρει τι έχει!), *Mi agudǐ atsém fitsóru!* (= Με χτύπησε εκείνο το παιδί!) κ.λπ. Πολλές φορές ωστόσο η αντωνυμία αυτή χρησιμοποιείται και για κοντινή δείξη. Επίσης πολλές φορές, όπως και η αντωνυμία *aístu* (= αυτός, -ό) και *aístǎ* (= αυτή) χρησιμοποιείται, όταν αναφερόμαστε σε κάτι για το οποίο έχουμε μιλήσει προηγουμένως και είναι ήδη γνωστό. Η συγκεκριμένη αντωνυμία είναι σε πλήρη εναλλαγή με την *aístu*, *aístǎ*.

Κλίση της αντωνυμίας *atsém, atsa*

Ε ν ι κ ό ς α ρ ι θ μ ό ς		
Πτώση	Αρσενικό	Θηλυκό
Ον.	<i>atsém</i> (= εκείνος/εκείνο)	<i>atsá</i> (= εκείνη)
Γεν./Δοτ.	<i>atsíjǐ</i> (= εκείνου/σ' εκείνον/σ' εκείνο)	<i>atsíjé</i> (= εκείνης/σ' εκείνη(ν))
Αιτ.	<i>atsém</i> (= εκείνον/εκείνο)	<i>atsá</i> (= εκείνη(ν))
Π λ η θ υ ν τ ι κ ό ς α ρ ι θ μ ό ς		
Ον.	<i>atséǐ</i> (= αυτοί)	<i>atséi</i> (= αυτές/αυτά)
Γεν./Δοτ.	<i>atsióǐ</i> (= αυτών/σ' αυτούς)	<i>atsióǐ</i> (= αυτών/σ' αυτές/σ' αυτά)
Αιτ.	<i>atséǐ</i> (= αυτούς)	<i>atséi</i> (= αυτές/αυτά)

γ) *aǎntǐ* (= άλλος, -ο), *aǎntǎ* (= άλλη). Η συγκεκριμένη αντωνυμία χρησιμοποιείται για να δείξουμε και να ξεχωρίσουμε ένα πρόσωπο, ζώο ή πράγμα από κάποιο άλλο, π.χ. *Nu níhi Gógu, níhi aǎntǐ fitǎóǐ atsíjé* (= Δεν ήρθε ο Γιώργος, ήρθε ο άλλος γιος εκείνης/αυτηνής) κ.λπ. Η συγκεκριμένη αντωνυμία όμως, όταν συνοδεύει κάποιο ρήμα, τρέπεται σε αόριστη, π.χ. *Íǐú ésti aǎntǐ?* (= Πού είναι ο άλλος;) κ.λπ.

Κλίση της αντωνυμίας *aǎntǐ, aǎntǎ*

Ε ν ι κ ό ς α ρ ι θ μ ό ς		
Πτώση	Αρσενικό	Θηλυκό
Ον.	<i>aǎntǐ</i> (= άλλος/άλλο)	<i>aǎntǎ</i> (= άλλη)
Γεν./Δοτ.	<i>aǎntǐjǐ/aǎntǐjǐ</i> (= άλλου/σ' άλλον/σ' άλλο)	<i>aǎntǐjé</i> (= άλλης/σ' άλλη)
Αιτ.	<i>aǎntǐ</i> (= άλλον/άλλο)	<i>aǎntǎ</i> (= άλλη)
Π λ η θ υ ν τ ι κ ό ς α ρ ι θ μ ό ς		
Ον.	<i>aǎntsǐ</i> (= άλλοι)	<i>aǎntǐ</i> (= άλλες/άλλα)
Γεν./Δοτ.	<i>aǎntǐóǐ</i> (= άλλων/σ' άλλους)	<i>aǎntǐóǐ</i> (= άλλων/σ' άλλες/σ' άλλα)
Αιτ.	<i>aǎntsǐ</i> (= άλλους)	<i>aǎntǐ</i> (= άλλες/άλλα)

δ) *axtári* (= τέτοιος, τέτοια, τέτοιο). Την αντωνυμία αυτή τη χρησιμοποιούμε για να δείξουμε την ποιότητα ενός ουσιαστικού, π.χ. *Vrém axtári cuntóm, nu axtári!* (= Θέλω τέτοιο πουκάμισο, όχι τέτοιο!), *Axtári tsi ésti ma gíni s' mórǎ!* (= Τέτοιος που είναι πιο καλά/καλύτερα να πεθάνει!). Η αντωνυμία αυτή απαντάται και στον πληθυντικό με τον ίδιο τύπο, π.χ. *Axtári tsi séntu ma gíni s' fúgǎ!* (= Τέτοιοι που είναι καλύτερα να φύγουν!).

ε) *axǎntu/aǎntu* (= τόσοσ, τόσο), *axǎnta/aǎnta* (= τόση). Την αντωνυμία αυτή τη χρησιμοποιούμε για να δείξουμε την ποσότητα ενός ουσιαστικού, π.χ. *Tricúra axǎndzi áhí di atúmsina!* (= Πέρασαν τόσο χρόνια από τότε!). Η συγκεκριμένη αντωνυμία απαντάται τόσο στον ενικό αριθμό όσο και στον πληθυντικό με διαφορετικούς τύπους για τα δύο γένη (αρσενικό και θηλυκό) χωρίς ωστόσο να κλίνεται. Έτσι για το αρσενικό (και ουδέτερο) ενικού υπάρχει ο τύπος *axǎntu* (= τόσοσ, τόσο), ενώ για το θηλυκό γένος του ίδιου αριθμού υπάρχει ο τύπος *axǎnta* (= τόση). Στον πληθυντικό αριθμό για το αρσενικό γένος υπάρχει ο τύπος *axǎndzi* (= τόσοι) ενώ για το θηλυκό (και ουδέτερο) υπάρχει ο τύπος *axǎndi* (= τόσες, τόσα). Η ίδια αντωνυμία εξετάζεται και στις αόριστες, μιας και έχει μία αόριστη/απροσδιόριστη διάσταση.

στ) *ém* = αυτός/αυτό, *ía* = αυτή, π.χ. *Ém nu víni* (= Αυτός δεν ήρθε) κ.λπ. Η αντωνυμία αυτή χρησιμοποιείται και σαν προσωπική (τρίτο πρόσωπο). Για την κλίση της δεξ στις προσωπικές αντωνυμίες.

8.4. Ερωτηματικές αντωνυμίες

Ερωτηματικές ονομάζονται οι αντωνυμίες τις οποίες χρησιμοποιούμε, όταν ρωτάμε, π.χ. *Tsi fátsi?* (= Τι κάνεις;), *Acúj ésti tíni?* (= Τίνος/ποιανού είσαι εσύ;) κ.λπ.

Ερωτηματικές αντωνυμίες στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας είναι οι ακόλουθες:

α) Το άκλιτο *tsi* (= τι), π.χ. *Tsi u s' fitsému?* (= Τι θα κάνουμε;) κ.λπ. Το *tsi* εκφράζει ποιότητα, όταν συνοδεύει κάποιο όνομα, π.χ. *Tsi ómu ésti atsém, Dumidzále!* (= Τι άνθρωπος είναι αυτός, Θεέ μου!/Τι λογής άνθρωπος είναι αυτός, Θεέ μου!), *Tsi cásǎ acupurǎ atsá?* (= Τι σπίτι/τι είδους σπίτι αγόρασε αυτή;) κ.λπ.

β) *cáj* (= ποιος, ποια, ποιο), π.χ. *Cáj ésti acó?* (= Ποιος είναι εκεί;) κ.λπ.

Κλίση της αντωνυμίας *cáj* (= ποιος, ποια, ποιο)

Πτώση	Ενικός αριθμός	Πληθυντικός αριθμός
Ον.	<i>cáj</i> (= ποιος, ποια, ποιο)	<i>cáj</i> (= ποιοι, ποιες, ποια)
Γεν./Δοτ.	<i>acúj</i> (= τίνος/ποιου, ποιας/ποιανού, ποιανής)	<i>acúj</i> (= τίνων/ποιανών)
Αιτ.	<i>cáj</i> (= ποιον, ποια, ποιο)	<i>cáj</i> (= ποιους, ποιες, ποια)

Η συγκεκριμένη αντωνυμία διαθέτει έναν μόνον τύπο και για τα τρία γένη.

γ) *cáj* (= πόσος/πόσο), *cáj* (= πόση). Η αντωνυμία απαντάται στον ενικό αριθμό τόσο στο αρσενικό όσο και στο θηλυκό γένος με ένα τύπο για όλες τις πτώσεις (δεν κλίνεται), π.χ. *cáj* (= πόσος/πόσο), *cáj* (= πόση) και με έναν τύπο στον πληθυντικό (έναν για κάθε γένος), π.χ. *cáj* (= πόσοι), *cáj* (= πόσες/πόσα), π.χ. *Cáj esti atsém?* (= Πόσο είναι αυτός;), *Cáj vrém?* (= Πόσα θέλω/χρωστάω;), *Cáj dzéli tricúre?* (= Πόσες μέρες πέρασαν;) κ.λπ. Η αντωνυμία αυτή σημαίνει πόσος/πόση/πόσο, όταν βρίσκεται σε ερωτηματικές ή επιφωνηματικές προτάσεις, π.χ. *Cáj mušatá esti atsá fíata!* (= Πόσο όμορφη είναι αυτή η κοπέλα!) κ.λπ. Αντίθετα, όταν βρίσκεται σε άλλου είδους προτάσεις (π.χ. κρίσεως ή επιθυμίας) η ίδια αντωνυμία είναι αναφορική και σημαίνει όσος/όση/όσο, π.χ. *Amíná tu géma cáj sári vre* (= Ρίξε στο φαγητό όσο αλάτι θέλεις) κ.λπ. Δες σχετικά και στις αναφορικές αντωνυμίες.

8.5. Αναφορικές αντωνυμίες

Αναφορικές ονομάζονται οι αντωνυμίες με τις οποίες μία ολόκληρη πρόταση αναφέρεται (αποδίδεται) σε μία άλλη λέξη, π.χ. *Atsém tsi víní nu esti búnu ómú* (= Αυτός που/ο οποίος ήρθε δεν είναι καλός άνθρωπος). Οι αναφορικές αντωνυμίες χρησιμεύουν ως μέσα για την έκφραση των συντακτικών σχέσεων ανάμεσα στις προτάσεις (Μπουσμπούκης, χ.χ.α: 92).

Αναφορικές αντωνυμίες είναι οι ακόλουθες:

α) Το άκλιτο *tsi* (= που, ο οποίος, η οποία, το οποίο), π.χ. *Dzéli tsi tricúră nu mataýínú* (= Οι μέρες που πέρασαν δεν ξαναέρχονται) κ.λπ. Το *tsi* δεν διαθέτει ούτε γένος ούτε αριθμό ούτε πτώση, έχει όμως τη δυνατότητα να αναφέρεται σε ονόματα κάθε γένους, αριθμού και πτώσης, όπως και το ελληνικό άκλιτο *που*, π.χ.

Birbátu tsi irá acó nu i búny óny (= Ο άνδρας που ήταν εκεί δεν είναι καλός άνθρωπος//αναφέρεται σε όνομα αρσενικό, ενικού αριθμού, ονομαστικής πτώσης), *Fjáta tsi víni fudzí tróř* (= Η κοπέλα που ήρθε έφυγε γρήγορα//αναφέρεται σε όνομα θηλυκό, ενικού αριθμού, ονομαστικής πτώσης) κ.λπ.

β) Το άκλιτο *γῖύ/ῖύ* (= που), π.χ. *Axtári γῖύ ésti tsi u va zuía!* (= Τέτοιος που είναι τι τη θέλει τη ζωή!). Το *γῖύ/ῖύ* επίσης δεν διαθέτει γένος, αριθμό και πτώση, έχει όμως τη δυνατότητα κι αυτό, όπως το tsi, να αναφέρεται σε ονόματα κάθε γένους, αριθμού και πτώσης, π.χ. *Fitśóru γῖύ ésti acó nu i gíni!* (= Το παιδί που είναι εκεί δεν είναι καλά!//αναφέρεται σε αρσενικό όνομα), *Fjáta γῖύ ésti acó nu i gíni!* (= Η κοπέλα που είναι εκεί δεν είναι καλά!//αναφέρεται σε θηλυκό όνομα) κ.λπ.

γ) Το αοριστολογικό *κάῖ* (= όποιος, όποια, όποιο). Η συγκεκριμένη αντωνυμία δεν διαθέτει γένος (είναι κοινή για όλα τα γένη) διαθέτει όμως αριθμό και πτώση, π.χ. *Κάῖ nu va s' nu γίνᾶ!* (= Όποιος/Όποια δεν θέλει να μην έρθει!) κ.λπ.

Κλίση της αντωνυμίας *κάῖ* (= όποιος, όποια, όποιο)

Πτώση	Ενικός αριθμός	Πληθυντικός αριθμός
Όν.	<i>κάῖ</i> (= όποιος, όποια, όποιο)	<i>κάῖ</i> (= όποιοι, όποιες, όποια)
Γεν./Δοτ.	<i>acúῖ</i> (= όποιου/οποιανού, όποιας/οποιανής)	<i>acúῖ</i> (= όποιων/οποιανών)
Αιτ.	<i>κάῖ</i> (= όποιον, όποια, όποιο)	<i>κάῖ</i> (= όποιους, όποιες, όποια)

Η αοριστολογική αναφορική αντωνυμία *κάῖ* είναι ίδια με την ερωτηματική αντωνυμία *κάῖ* (= ποιος, ποια, ποιο). Η αντωνυμία αυτή επιτείνει την αοριστία της, όταν συνοδεύεται από το αοριστολογικό *tsidó* (= ό,τι, οτιδήποτε, καθετί κ.λπ.//εδώ αντιστοιχεί με το ελληνικό αοριστολογικό -δήποτε) και σχηματίζει την αοριστολογική αναφορική αντωνυμία *caῖtsidó* (= οποιοσδήποτε, καθένας κ.λπ.), π.χ. *Γίνῖ caῖtsidó aó* (= Έρχεται ο οποιοσδήποτε/ο καθένας εδώ) κ.λπ. Η συγκεκριμένη αντωνυμία είναι άκλιτη. Για περισσότερες πληροφορίες δεξ στις αόριστες αντωνυμίες.

δ) *κάῖ* (= όσος, όσο), *κάῖř* (= όση), π.χ. *Amínᾶ tu géma cáῖř sári vre* (= Ρίξε στο φαγητό όσο αλάτι θέλεις) κ.λπ. Η συγκεκριμένη αντωνυμία απαντάται στον ενικό αριθμό τόσο στο αρσενικό όσο και στο θηλυκό γένος με ένα τύπο για όλες τις

πτώσεις (δεν κλίνεται), π.χ. *čáťu* (= όσος, όσο), *čáť* (= όση), και με έναν τύπο στον πληθυντικό (έναν για κάθε γένος), π.χ. *čáťsi* (= όσοι), *čáťi* (= όσες/όσα). Η αντωνυμία αυτή σημαίνει όσος/όση/όσο, είναι δηλαδή αναφορική, όταν βρίσκεται σε προτάσεις κρίσεως ή επιθυμίας, π.χ. *Čáťu s' ruéndzj nu ts' u dáu* (= Όσο να κλάψεις/και να κλάψεις δεν σου το δίνω) κ.λπ. Αντίθετα, όταν βρίσκεται σε ερωτηματικές ή επιφωνηματικές προτάσεις, σημαίνει πόσος/πόση/πόσο, π.χ. *Čáť sári s' arúcu tu géma?* (= Πόσο αλάτι να ρίξω στο φαγητό;), *Čáť mušátá ésti atsá fjáta!* (= Πόσο όμορφη είναι αυτή η κοπέλα!) κ.λπ. Δες σχετικά και στις ερωτηματικές αντωνυμίες.

Η αοριστολογική αναφορική αντωνυμία *čáťu* επιτείνει την αοριστία της, όταν συνοδεύεται από το αοριστολογικό *tsidó* (= ό,τι, οτιδήποτε, καθετί κ.λπ.//εδώ αντιστοιχεί με το ελληνικό αοριστολογικό -δήποτε) και σχηματίζει την αοριστολογική αναφορική αντωνυμία *čáťsidó* (= όσο, οσοδήποτε, οσοοδήποτε κ.λπ.), π.χ. *Atsá mécǎ čáťsidó va!* (= Αυτή τρώει όσο/οσοδήποτε θέλει!) κ.λπ. Η συγκεκριμένη αντωνυμία είναι άκλιτη. Για περισσότερες πληροφορίες δες στις αόριστες αντωνυμίες.

ε) Το άκλιτο *ócutsi* (= ό,τι, οτιδήποτε), π.χ. *Mucárǎ ócutsi afjárá* (= Έφαγαν ό,τι/οτιδήποτε βρήκανε)

8.6. Αυτοπαθείς αντωνυμίες

Αυτοπαθείς ή ιδιοπαθείς ονομάζονται οι αντωνυμίες που φανερώνουν πως το ίδιο πρόσωπο ενεργεί και το ίδιο δέχεται την ενέργεια (πάσχει).

Αυτοπαθής αντωνυμία στη Βλάχικη γλώσσα και στο ιδίωμα της Ακαρνανίας είναι οι αδύνατοι τύποι της προσωπικής αντωνυμίας στην αιτιατική πτώση. Η αυτοπαθής αντωνυμία χρησιμοποιείται για τον σχηματισμό της παθητικής φωνής της οποίας και αποτελεί μορφολογικό στοιχείο (δες σχετικά στο κεφάλαιο 9.3.7. όπου μελετάται η παθητική φωνή).

Ενικός αριθμός

Α΄ προσώπου

mi (= με), π.χ. *mi báṣṣu* (= φιλιέμαι)

Β΄ προσώπου

ti (= σε), π.χ. *ti báṣṣi* (= φιλιέσαι)

Γ΄ προσώπου

si/s' (= τον/την), π.χ. *s' báṣṣā* (= φιλιέται)

Πληθυντικός αριθμός

Α΄ προσώπου

ḥi (= μας), π.χ. *ḥi bišáṣṣu* (= φιλιόμαστε)

Β΄ προσώπου

vi (= σας), π.χ. *vi bišáṣṣi* (= φιλιέστε)

Γ΄ προσώπου

si/s' (= τους/τις), π.χ. *s' báṣṣā* (= φιλιούνται)

Η αυτοπαθής αντωνυμία δεν διαθέτει γένος (είναι ίδια στο αρσενικό και το θηλυκό), διαθέτει όμως αριθμό, πρόσωπο (τρία πρόσωπα) και πτώση (αιτιατική). Η ύπαρξη προσώπου είναι αναμενόμενη, αφού ουσιαστικά είναι οι αδύνατοι τύποι της προσωπικής αντωνυμίας.

Το τρίτο πρόσωπο ενικού και πληθυντικού της αυτοπαθούς αντωνυμίας συμπίπτουν (ομωνυμία) και ο διαχωρισμός τους μέσα στον λόγο γίνεται από τα συμφραζόμενα. Ο τύπος si/s' (ενικού και πληθυντικού) προέρχεται από τους αντίστοιχους τύπους sē (= τον εαυτόν του/τους εαυτούς τους) της αιτιατικής του τρίτου προσώπου της λατινικής προσωπικής αντωνυμίας egō (= εγώ), tu (= εσύ), sūi (γενική πτώση) του εαυτού του (για τη συγκεκριμένη λατινική αντωνυμία δες Τζάρτζανου, 1996: 40-41).

8.7. Οριστικές αντωνυμίες

Οριστικές ονομάζονται οι αντωνυμίες οι οποίες ορίζουν και ξεχωρίζουν κάτι από άλλα του ίδιου είδους, π.χ. *Víni sínguṣu* (= Ήρθε μόνος του//όχι με άλλους) κ.λπ.

Στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας για οριστικές αντωνυμίες χρησιμεύουν:

α) Το επίθετο *íšišǐ* (= ο ίδιος, η ίδια, το ίδιο/μόνος, μόνη, μόνο), π.χ. *Víni íšišǐ tátsu* (= Ήρθε ο ίδιος/μόνος ο πατέρας του//όχι κανένας άλλος) κ.λπ. Το συγκεκριμένο επίθετο απαντάται μόνο στον ενικό και εμφανίζει έναν τύπο (συγκρητισμός) και για τα τρία γένη.

β) Το επίθετο *sínguru, síngurǎ* (= μόνος/μόνο, μόνη), π.χ. *Dúsi acó sínguru* (= Πήγε εκεί μόνο του//όχι με άλλους) κ.λπ.

8.8. Αόριστες αντωνυμίες

Αόριστες ονομάζονται οι αντωνυμίες τις οποίες χρησιμοποιούμε για ένα πρόσωπο, ζώο ή πράγμα που δεν το ονομάζουμε, είτε γιατί δεν το ξέρουμε είτε γιατί δεν θέλουμε, π.χ. *Cu cáǐ irǎǐ acó?* (= Με ποιον ήσουν εκεί;) -*Cu úny* (= Με έναν) κ.λπ.

Αόριστες αντωνυμίες στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας είναι οι ακόλουθες:

α) *úny* (= ένας/κάποιος), *únǎ* (= μία/μια/κάποια), *únǔ* (= ένα/κάποιο). Η αντωνυμία αυτή είναι ίδια με το αριθμητικό, το οποίο χρησιμεύει και για αόριστο άρθρο (δες σχετικά στις δύο αυτές κατηγορίες), π.χ. *Dzitsǐǎ úny atúmsina* (= Έλεγε ένας/κάποιος κάποτε), *Vidzúǐ úny tu cáǐ* (= Είδα έναν/κάποιον στον δρόμο) κ.λπ.

β) *vény* (= κάποιος/κάποιο), *véřǎ* (= κάποια). Η αντωνυμία αυτή έχει δύο σημασίες:

i) Όταν η φράση στην οποία βρίσκεται δεν έχει άρνηση, τότε σημαίνει κανείς (= κάποιος), π.χ. *Ama s' mi cáfti vény, acó éscu* (= Άμα με χαλέψευ/ζητήσει κανείς/κάποιος, εδώ είμαι) κ.λπ.

ii) Όταν η φράση στην οποία βρίσκεται έχει άρνηση, τότε σημαίνει κανείς (= κάποιος αλλά και ούτε ένας/κανένας), π.χ. *Ama nu u líó vény, u s' u ófy* (= Άμα δεν το πήρε κανείς/κάποιος, θα το βρω), *Nu u líó vény* (= Δεν το πήρε κανείς/κανένας/ούτε ένας), *Nu u vidzúǐ véřǎ* (= Δεν τον είδε καμία/ούτε μία) κ.λπ.

γ) *ítsǐnény* (= κανένας/κανένας απολύτως), *ítsǐnéřǎ* (= καμία απολύτως), π.χ. *Atsǎ fǐǎta nu u cáfti ítsǐnény* (= Αυτή την κοπέλα δεν τη ζητάει κανείς/κανένας/ούτε ένας//εννοείται για γάμο) κ.λπ.

δ) *nískéndu* (= κάμποσος, κάμποσο), *nískéndǎ* (= κάμποση), π.χ. *Aguru ésti mári?* (= Το χωράφι είναι μεγάλο;) -*Esti nískéndu* (= Είναι κάμποσο). Η συγκεκριμένη αντωνυμία απαντάται τόσο στον ενικό αριθμό όσο και στον πληθυντικό με διαφορετικούς τύπους για τα δύο γένη (αρσενικό και θηλυκό) χωρίς ωστόσο να

κλίνεται. Έτσι για το αρσενικό (και το ουδέτερο) ενικού υπάρχει ο τύπος *ńiskéndu* (= κάμποσος, κάμποσο), ενώ για το θηλυκό γένος του ίδιου αριθμού υπάρχει ο τύπος *ńiskéndă* (= κάμποση). Στον πληθυντικό αριθμό για το αρσενικό γένος υπάρχει ο τύπος *ńiskéndzi* (= κάμποσοι) ενώ για το θηλυκό (και ουδέτερο) υπάρχει ο τύπος *ńiskéndi* (= κάμποσες, κάμποσα). Ο πληθυντικός αριθμός της συγκεκριμένης αντωνυμίας απαντάται και με τη σημασία του μερικοί/μερικές/μερικά, π.χ. *ńiskéndzi* (= μερικοί), *ńiskéndi* (= μερικές, μερικά).

ε) *tútɯ* (= όλος, όλο), *tútă/a* (= όλη), π.χ. *U mucă tútă/a géma?* (= Το έφαγε όλο το φαγητό;), *Fudzíră tótsɯ di acó!* (= Έφυγαν όλοι από κει!) κ.λπ.

Κλίση της αντωνυμίας *tútɯ* (= όλος, όλο), *tútă/a* (= όλη)

Ε ν ι κ ό ς α ρ ι θ μ ό ς		
Πτώση	Αρσενικό	θηλυκό
Ον.	<i>tútɯ</i> (= όλος/όλο)	<i>tútă/túta</i> (= όλη)
Γεν./Δοτ.	<i>a tutiúɯ</i> (= όλου/σ' όλου)	<i>a tutiúé</i> (= όλης/όλη)
Αιτ.	<i>tútɯ</i> (= όλον/όλο)	<i>tútă/túta</i> (= όλη)
Π λ η θ υ ν τ ι κ ό ς α ρ ι θ μ ό ς		
Ον.	<i>tótsɯ/tútsɯ</i> (= όλοι)	<i>túti</i> (= όλες/όλα)
Γεν./Δοτ.	<i>a tutuóɯ</i> (= όλων)	<i>a tutuóɯ</i> (= όλων)
Αιτ.	<i>tótsɯ/tútsɯ</i> (= όλους)	<i>túti</i> (= όλες/όλα)

Στην ονομαστική και αιτιατική πληθυντικού του αρσενικού γένους παρατηρούμε δύο τύπους: *tótsɯ* και *tútsɯ*. Διπλοτυπία παρατηρείται και στην ονομαστική και αιτιατική ενικού του θηλυκού γένους: *tútă/túta* (= όλη).

στ) *áltɯ* (= άλλος), *áltă/álta* (= άλλη). Η συγκεκριμένη αντωνυμία, όπως και η *amántɯ* (= άλλος, -ο), *amántă* χρησιμοποιείται για να δείξουμε και να ξεχωρίσουμε ένα πρόσωπο, ζώο ή πράγμα από κάποιο άλλο, π.χ. *De hí áltɯ lémtɯ, nu atsém* (= Δώσε μου άλλο ξύλο, όχι αυτό) κ.λπ.

Κλίση της αντωνυμίας *áltɥ* (= άλλος, άλλο), *áltǎ/álta* (= άλλη)

Ε ν ι κ ό ς α ρ ι θ μ ό ς		
Πτώση	Αρσενικό	Θηλυκό
Ον.	<i>áltɥ</i> (= άλλος/άλλο)	<i>áltǎ/álta</i> (= άλλη)
Γεν./Δοτ.	<i>altiúǰ</i> (= άλλου/σ' άλλον/σ' άλλο)	<i>altiǰé</i> (= άλλης/σ' άλλη)
Αιτ.	<i>áltɥ</i> (= άλλον/άλλο)	<i>áltǎ/álta</i> (= άλλη)
Π λ η θ υ ν τ ι κ ό ς α ρ ι θ μ ό ς		
Ον.	<i>átsǰ</i> (= άλλοι)	<i>álti</i> (= άλλες/άλλα)
Γεν./Δοτ.	<i>altiόɥ</i> (= άλλων/σ' άλλους)	<i>altiόɥ</i> (= άλλων/σ' άλλες/σ' άλλα)
Αιτ.	<i>átsǰ</i> (= άλλους)	<i>álti</i> (= άλλες/άλλα)

ζ) *caǰtsidó* (= οποιοσδήποτε, καθένας κ.λπ.), π.χ. *Ǧíni caǰtsidó aó si s' fétsi xáɥ* (= Έρχεται ο οποιοσδήποτε/ο καθένας εδώ κι έγινε χάρος/φόρτωμα/μπελάς) κ.λπ. Η συγκεκριμένη αντωνυμία κλίνεται ως προς το πρώτο συνθετικό της, και κάνει *acuitsidó* (= οποιουδήποτε, οποιανού), π.χ. *Acuitsidó ésti fitsóru s' grésti* (= Οποιανού/οποιουδήποτε είναι το παιδί να μιλήσει) κ.λπ.

η) *tsidó* (= ό,τι, οτιδήποτε, καθετί), π.χ. *Míni méɥ tsidó* (= Εγώ τρώω οτιδήποτε/καθετί/ό,τι να 'ναι) κ.λπ. Η αντωνυμία αυτή είναι άκλιτη.

θ) *caθiúɥ* (= καθένας, καθεμία, καθένα), π.χ. *Caθiúɥ s' néǰǰ ma cásǎ aúǰ!* (= Ο καθένας να πάει στο σπίτι το δικό του/στο σπίτι του!) κ.λπ. Η αντωνυμία αυτή είναι άκλιτη.

ι) *tsivá* (= κάτι, τίποτε). Η αντωνυμία αυτή έχει δύο σημασίες:

i) Όταν η φράση στην οποία βρίσκεται δεν έχει άρνηση, τότε σημαίνει τίποτε/κάτι κ.λπ. *De ní tsivá s' méɥ* (= Δώσε μου τίποτε/κάτι να φάω) κ.λπ.

ii) Όταν η φράση στην οποία βρίσκεται έχει άρνηση, τότε σημαίνει τίποτε απολύτως, π.χ. *Nu óɥ s' méɥ tsivá!* (= Δεν έχω να φάω τίποτε!) κ.λπ. Η αντωνυμία αυτή είναι άκλιτη.

ια) *altsivá* (= κάτι άλλο, άλλο τίποτε), π.χ. *Nu óɥ altsivá s' méɥ* (= Δεν έχω κάτι άλλο/άλλο τίποτε να φάω). Η αντωνυμία αυτή είναι άκλιτη.

ιβ) *ítsǰítsivá* (= τίποτε), π.χ. *Tsi vré?* (= Τι θέλεις;) *-Ítsǰítsivá* (= Τίποτε). Η αντωνυμία αυτή είναι άκλιτη.

ιγ) *tsiváitsǰ* (= τίποτε απολύτως), π.χ. *Nu óɥ s' méɥ tsiváitsǰ!* (= Δεν έχω να φάω τίποτε απολύτως!) κ.λπ. Η αντωνυμία αυτή είναι άκλιτη.

ιδ) *cătsidó* (= όσο, οσοδήποτε), π.χ. *Cătsidó s' ruéndzǐ nu ts' u dáu* (= Όσο και να κλάψεις δεν σου το δίνω). Η αντωνυμία αυτή είναι άκλιτη.

ιε) *cáthi* (= κάθε), π.χ. *Fítsóru nu ucǐádzǎ cáthi dzúǎ* (= Το παιδί δεν δουλεύει κάθε μέρα). Επίσης και αυτή η αντωνυμία είναι άκλιτη.

8.9. Συσχετικές αντωνυμίες

Πίνακας συσχετικών αντωνυμιών			
Ερωτηματικές	Αόριστες	Δεικτικές	Αναφορικές
<i>cáǐ?</i> (= ποιος;)	<p>ύη (= ένας/ κάποιος),</p> <p>νέη (= κανένας/κάποιος),</p> <p>caǐtsidó (= καθένας, οποιοσδήποτε),</p> <p>ítǐǐνέη (= κανένας),</p> <p>ńískéndzǐ (= μερικοί),</p> <p>áltǐ (= άλλος),</p> <p>caθιύη (= καθένας),</p>	<p>áístǐ (= αυτός),</p> <p>atsém (= εκείνος)</p>	<p>cáǐ (= όποιος, όποια, όποιο),</p> <p>atsém tsi (= εκείνος που, εκείνος ο οποίος),</p> <p>átǐ/átǐ (= εκείνος που, εκείνος ο οποίος)</p>
<i>tsi?</i> (= τι;)	<p>tsivá (= κάτι, τίποτε),</p> <p>tsidó (= ό,τι, οτιδήποτε, καθετί),</p> <p>altsivá (= κάτι άλλο, άλλο τίποτε),</p> <p>ítǐǐtǐvá (= τίποτε),</p> <p>tǐváiítǐ (= τίποτε απολύτως).</p>	<p>áístǐ (= αυτό),</p> <p>atsém (= εκείνο)</p>	<p>tsidó (= ό,τι, οτιδήποτε, καθετί),</p> <p>ócutsi (= ό,τι, οτιδήποτε)</p>
			caǐtsidó (= οποιοσδήποτε,

tsi? (= τι λογής;/ τι είδος;)	-	axtári (= τέτοιος)	καθένας κ.λπ.), acuitsidó (= οποιουδήποτε, οποιανού), tsidó (= ό,τι, οτιδήποτε, καθετί), ócutsi (= ό,τι, οτιδήποτε)
cátx? (= πόσος;)	ńiskéndx (= κόμποσος), cãtsidó (= όσο, οσοδήποτε),	axántx (= τόσος)	cátx (= όσος), cãtsidó (= όσος, οσοσδήποτε),

9. Το ρήμα

Ρήματα ονομάζονται οι κλιτές λέξεις οι οποίες φανερώνουν πως ένα πρόσωπο, ζώο ή πράγμα ενεργεί ή παθαίνει κάτι (καλό ή κακό) ή βρίσκεται σε μια κατάσταση (ούτε ενεργεί ούτε παθαίνει κάτι), π.χ. *María adúni duáni* (= Η Μαρία μαζεύει καπνό/φύλλα καπνού), *Casa s' aspársi* (= Το σπίτι χόλασε), *Dáda dórmi* (= Η μάνα κοιμάται) κ.λπ.

Τα ρήματα στη Βλάχικη γλώσσα και φυσικά στο ιδίωμα της Ακαρνανίας είναι δύο ειδών: **μεταβατικά** και **αμετάβατα**, π.χ. *Táti tíjé pórcu* (= Ο πατέρας έκοψε/έσφαξε το γουρούνι), *Cáu agudí fitsóru* (= Το άλογο χτύπησε το παιδί), *Atsém gridí águru* (= Αυτός έφραξε το χωράφι)//μεταβατικά, *Fitsórljá auágă* (= Τα παιδιά τριγυρίζουν/τρέχουν από δω κι από κει), *María arédi* (= Η Μαρία γελάει), *Cáni amátră* (= Το σκυλί ουρλιάζει/γαβγίζει) //αμετάβατα.

9.1. Γραμματικές κατηγορίες του ρήματος (παρεπόμενα)

Οι γραμματικές κατηγορίες του ρήματος της Βλάχικης γλώσσας είναι οι διαθέσεις, οι φωνές, οι εγκλίσεις, οι χρόνοι, οι αριθμοί, τα πρόσωπα και οι συζυγίες.

9.1.1. Διαθέσεις

Η ιδιότητα του ρήματος να δείχνει τι κάνει, τι παθαίνει ή σε ποια κατάσταση βρίσκεται το υποκείμενο ονομάζεται διάθεση, π.χ. *Gunusáru gunusésti vásilí* (= Ο γανωματής γανώνει τ' αγγειά/χάλκινα οικιακά σκεύη), *Mvíašta s' auksesti* (= Η νύφη αλλάζει/ξεντύνεται/βάζει το νυφικό πριν από τον γάμο ή το βγάζει μετά από τον γάμο), *Fitsóru s' agudí di scába* (= Το παιδί χτύπησε/χτυπήθηκε από την πέτρα), *Mátsa dórmi* (= Η γάτα κοιμάται). Οι διαθέσεις του ρήματος στη Βλάχικη γλώσσα είναι τέσσερις: **ενεργητική**, **μέση**, **παθητική** και **ουδέτερη**.

9.1.1.1. Ενεργητική διάθεση

Τα ρήματα τα οποία φανερώνουν πως το υποκείμενο ενεργεί έχουν ενεργητική διάθεση και λέγονται ενεργητικά, π.χ. *Picuráru múldzi óilí* (= Ο βοσκός αρμέγει τα πρόβατα), *Fitsóru auágă t' abóru* (= Το παιδί παίζει/τρέχει στην αυλή), το ρήμα

amágǎ (= παίζει/τρέχει από δω κι από κει) κ.λπ. Στην πρώτη πρόταση το ρήμα είναι μεταβατικό, ενώ στη δεύτερη το ρήμα είναι αμετάβατο.

9.1.1.2. Παθητική διάθεση

Τα ρήματα τα οποία φανερώνουν πως το υποκείμενο παθαίνει κάτι, δηλαδή δέχεται μια ενέργεια (καλή ή κακή) από κάποιον άλλον ή από κάτι άλλο, έχουν παθητική διάθεση και λέγονται παθητικά, π.χ. *Duáni s' adipá di róí* (= Ο καπνός//το φυτό ποτίστηκε από τη βροχή), *Fitšóru s' agudí di šcǎbǎ* (= Το παιδί χτυπήθηκε από την πέτρα) κ.λπ.

9.1.1.3. Μέση διάθεση

Τα ρήματα τα οποία φανερώνουν πως το υποκείμενο ενεργεί και η ενέργεια επιστρέφει σ' αυτό έχουν μέση διάθεση και λέγονται μέσα, π.χ. *Táxina mi scóu curúntu* (= Το πρωί σηκώνομαι/ξυπνάω νωρίς), *mi mnéscu* (= ντύνομαι), *mi kíéptinu* (= χτενίζομαι), *mi agudéscu* (= χτυπιέμαι) κ.λπ.

9.1.1.4. Ουδέτερη διάθεση

Τα ρήματα τα οποία φανερώνουν πως το υποκείμενο ούτε ενεργεί ούτε δέχεται κάποια ενέργεια από κάποιον άλλον ή από κάτι άλλο, παρά βρίσκεται σε μια κατάσταση έχουν ουδέτερη διάθεση και λέγονται ουδέτερα, π.χ. *Fjáta sta* (= Η κοπέλα κάθεται), *dórtu* (= κοιμάμαι), *hí fómi* (= πεινάω), *hí séti* (= διψάω) κ.λπ.

9.1.2. Φωνές

Τα ρήματα στη βλάχικη γλώσσα σχηματίζουν δύο ομάδες από τύπους, οι οποίες λέγονται φωνές, η **ενεργητική** και η **παθητική** φωνή. Με τις δύο αυτές φωνές εκφράζονται μορφολογικά και οι τέσσερις διαθέσεις των ρημάτων.

9.1.2.1. Ενεργητική φωνή

Τα ρήματα τα οποία στο πρώτο ενικό πρόσωπο της οριστικής του ενεστώτα σχηματίζονται μονολεκτικά ονομάζονται ενεργητικά ρήματα, π.χ. *agudéscu* (= χτυπώ), *ávdú* (= ακούω), *báǎu* (= φιλάω), *fréngu* (= σπάω/τσακίζω) κ.λπ.

9.1.2.2. Παθητική φωνή

Τα ρήματα τα οποία στο πρώτο ενικό πρόσωπο της οριστικής του ενεστώτα σχηματίζονται είτε με το βοηθητικό ρήμα *éscu* και τη μετοχή του παθητικού παρακειμένου, π.χ. *éscu agudítu* (= είμαι χτυπημένος), *éscu avdzátu* (= είμαι ακουσμένος), *éscu biđátu* (= είμαι φιλημένος), *éscu frémtu* (= είμαι σπασμένος/τσακισμένος) είτε με την αιτιατική της αυτοπαθούς αντωνυμίας (*mi, ti, si/si, ní, vi, si/si*) και τους τύπους της ενεργητικής φωνής, π.χ. *mi agudéscu* (= χτυπιέμαι), *mi ávdu* (= ακούγομαι), *mi báđu* (= φιλιέμαι), *mi fréngu* (= σπάζομαι/τσακίζομαι) κ.λπ. ονομάζονται παθητικά ρήματα. Ο τύπος της παθητικής φωνής με το βοηθητικό ρήμα *éscu* και τη μετοχή του παθητικού παρακειμένου, είναι πολύ σπάνιος στη Βλάχικη γλώσσα γενικότερα (Μπουσμπούκης, 1982: 148) αλλά και στο ιδίωμα της Ακαρνανίας ειδικότερα και προτιμάται ο δεύτερος τύπος με τις αυτοπαθείς αντωνυμίες και τον ενεργητικό τύπο του ρήματος.

9.1.3. Εγκλίσεις

Οι διάφορες μορφές που παίρνει το ρήμα και οι οποίες σχετίζονται με το πώς θέλει να παρουσιάσει ο ομιλητής αυτό που σημαίνει το ρήμα, δηλαδή να δώσει την πληροφορία της πρότασης, ονομάζονται εγκλίσεις, π.χ. *Fudzí fitsóru di aó* (= Έφυγε το παιδί από εδώ//πραγματικό), *Ái s' fudzímú di aó* (= Άι να φύγουμε από εδώ//επιθυμία), *Fúdzí di aó!* (= Φύγε από εδώ!//προσταγή, διαταγή) κ.λπ.

Οι εγκλίσεις στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας είναι τρεις: η **οριστική**, η **υποτακτική** και η **προστακτική**. Σε κάποια άλλα Βλάχικα ιδιώματα παρατηρείται σε μερικούς χρόνους (Ενεστώτα και Παρακείμενο) και μία τέταρτη έγκλιση, η **υποθετική**. Η συγκεκριμένη έγκλιση δεν απαντάται στο ιδίωμα της Ακαρνανίας και στη θέση της χρησιμοποιούνται τύποι της υποτακτικής. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την υποθετική δες Μπουσμπούκης, 1982: 97-98; Ντίνας, 1987: 380 & 382 και Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 74.

9.1.3.1. Οριστική

Η οριστική έγκλιση φανερώνει ότι αυτό που σημαίνει το ρήμα είναι κάτι βέβαιο και πραγματικό, π.χ. *Dzúa di vjára esti/ĭ ma mári* (= Η μέρα του καλοκαιριού είναι πιο μεγάλη), *Ašjára dēdi róia* (= Χθες το βράδυ έδωσε βροχή/έβρεξε), *Nu mucái ti prēndzĭ* (= Δεν έφαγα για μεσημέρι/μεσημεριανό) κ.λπ.

9.1.3.2. Υποτακτική

Η υποτακτική έγκλιση φανερώνει αυτό που σημαίνει το ρήμα σαν κάτι που θέλουμε ή περιμένουμε να γίνει (προσδοκώμενο), π.χ. *Vói s' mēcĭ* (= Θέλω να φάω//θέληση), *Astēptĭ ta s' ĭĭ dáj prādžĭĭ* (= Περιμένω για να μου δώσεις τα λεφτά//προσδοκώμενο) κ.λπ.

Η υποτακτική είναι πολύ συνηθισμένη έγκλιση στη Βλάχικη γλώσσα γενικά αλλά και στο ιδίωμα της Ακαρνανίας, αφού έχει υποκαταστήσει τη χρήση του απαρέμφατου (Μπουσμπούκη, 1982: 85). Επίσης, όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, η έγκλιση αυτή έχει υποκαταστήσει στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας και την υποθετική κι έτσι η χρήση της είναι ακόμη μεγαλύτερη στο συγκεκριμένο ιδίωμα.

9.1.3.3. Προστακτική

Η προστακτική έγκλιση φανερώνει αυτό που σημαίνει το ρήμα σαν προσταγή, επιθυμία, παράκληση, απειλή, ευχή ή κατάρα, προτροπή ή αποτροπή, αδιαφορία, συμβουλή κ.λπ.

Η οριστική, η υποτακτική και η προστακτική έχουν ξεχωριστούς τύπους για τα διάφορα πρόσωπα κάθε αριθμού, είναι δηλαδή προσωπικές εγκλίσεις, π.χ. *fúgĭ* (= φεύγω), *fudzímĭ* (= φεύγουμε), *s'fúgĭ* (= να φύγω), *s' fudzímĭ* (= να φύγουμε), *fúdzĭ* (= φύγε), *fudzítsĭ* (= φύγετε) κ.λπ.

9.1.3.4. Γερούνδιο

Το γερούνδιο έχει επιρρηματικό χαρακτήρα και αντιστοιχεί στην ελληνική γλώσσα με τις επιρρηματικές μετοχές σε -ώντας και -οντας, εκφράζει μάλιστα το σημαινόμενο ως εξελισσόμενη πράξη σύγχρονη με το σημαινόμενο του ρήματος από το οποίο εξαρτάται ή ως πράξη που διαρκεί (Μπουσμπούκης, 1982: 112-114)

Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 74). Το γερούνδιο στη Βλάχικη γλώσσα έχει πλέον πολύ μικρή χρήση, η οποία στο ιδίωμα της Ακαρνανίας είναι ακόμη μικρότερη, και σήμερα σχεδόν έχει εξαφανιστεί. Ελάχιστοι πλέον ομιλητές του συγκεκριμένου ιδιώματος, κυρίως μεγάλης ηλικίας, κάνουν χρήση του ρηματικού τύπου αυτού. Αντί του γερονδίου σήμερα από τους Βλαχόφωνους ομιλητές της Ακαρνανίας χρησιμοποιούνται κυρίως υποθετικές ή χρονικές ή ακόμη και κύριες προτάσεις με τον συμπλεκτικό σύνδεσμο *si* (= και).

Σε έρευνα ωστόσο που πραγματοποίησε ο Μπουσμπούκης στην Ακαρνανία στα τέλη της δεκαετίας του 1970 κατέγραψε τη χρήση του γερονδίου από τους εκεί ομιλητές της Βλάχικης γλώσσας, έστω και σε μικρή έκταση (Μπουσμπούκης, 1982: 114). Από το γεγονός αυτό συμπεραίνουμε ότι στους παλαιότερους ομιλητές του συγκεκριμένου ιδιώματος επιβίωνε σε μεγαλύτερη έκταση ο συγκεκριμένος ρηματικός τύπος, κάτι που σήμερα δεν ισχύει στον ίδιο βαθμό με τους φυσικούς ομιλητές του ιδιώματος αυτού.

Το γερούνδιο στο ιδίωμα της Ακαρνανίας, όπως αναφέρει ο Μπουσμπούκης, καθώς και στα άλλα Βλάχικα ιδιώματα σχηματίζεται από το θέμα της οριστικής ενεστώτα ή αορίστου με την προσθήκη του επιθήματος *-éndā* ή *-índa* ή *-ónda* και την κατάληξη *-u*. Στα άλλα ιδιώματα, στα οποία δεν παρατηρείται το φωνολογικό φαινόμενο της αλλοφωνίας του */l/*, η κατάληξη αυτή είναι *-luḯ* (Μπουσμπούκης, 1982: 112). Στο ιδίωμα της Ακαρνανίας έχουμε καταγράψει τις φράσεις: *Fjáta víní ncásă zǵiléndau* (= Η κοπέλα ήρθε στο σπίτι σκούζοντας), *Atséu ímni dzukéndau* (= Αυτός περπατάει/προχωράει χορεύοντας), *Atséu ímni cǎnténdau/cǎntónda* (= Αυτός περπατάει/προχωράει τραγουδώντας), *Zburéndau tricú óra* (= Κουβεντιάζοντας πέρασε η ώρα) κ.λπ. Σε έναν ηλικιωμένο πληροφορητή από τα Όχθια καταγράψαμε αντίστοιχα τους γερονδιακούς τύπους *zǵiléndalu dzukéndalu cǎnténdalu* και *Zburéndalu*, χωρίς δηλαδή την αλλοφωνία του */l/*. Ωστόσο ο ίδιος πληροφορητής μάς ανέφερε ότι οι τύποι αυτοί δεν είναι και τόσο «καλοί» και ότι «πάει καλύτερα» (κάτι που προτιμάει και ο ίδιος) η αναλυτική δομή για την οποία μιλήσαμε προηγουμένως και για την οποία θα μιλήσουμε αμέσως παρακάτω.

Σήμερα, όπως αναφέρθηκε, οι ομιλητές του Βλάχικου ιδιώματος της Ακαρνανίας, αντί για τη χρήση γερονδίου, προτιμούν άλλους εκφραστικούς τρόπους, π.χ. *Fjáta víní ncásă s' zǵilǵá* (= Η κοπέλα ήρθε στο σπίτι κι έσκουζε/σκούζοντας//κύρια πρόταση αντί γερονδίου), *Atséu ímni s' dzócă* (= Αυτός

περπατάει/προχωράει και χορεύει/χορεύοντας//κύρια πρόταση αντί γερουνδίου), *Atséj ímíi s' cǎnte* (= Αυτός περπατάει/ προχωράει και τραγουδάει/ τραγουδώντας//κύρια πρόταση αντί γερουνδίου), *Cu zboríli tricú óra* (= Με τις κουβέντες/με τα λόγια/κουβεντιάζοντας πέρασε η ώρα//εμπρόθετο αντί γερουνδίου), *Cǎntu zburéști, trétsi óra* (= Όταν κουβεντιάσεις/κουβεντιάζοντας, περνάει η ώρα//χρονική πρόταση αντί γερουνδίου), *Ama zburéști, trétsi óra* (= Άμα κουβεντιάσεις/κουβεντιάζοντας, περνάει η ώρα//υποθετική πρόταση αντί γερουνδίου) κ.λπ.

Σε κάποιους φυσικούς ομιλητές (κυρίως μεγάλης ηλικίας) του ιδιώματος της Ακαρνανίας καταγράψαμε επίσης το γερούνδιο χωρίς όμως την κατάληξη -μ ή /-lμ/. Έτσι καταγράψαμε τους τύπους: *zǐiléndá* (= σκούζοντας), *dzukéndá* (= χορεύοντας), *cǎnténdá/cǎntónda* (= τραγουδώντας), *zburéndá* (= κουβεντιάζοντας) κ.λπ. Σε κάποιους άλλους μάλιστα καταγράψαμε στο τέλος του γερουνδίου την ελληνική κατάληξη /-ς/ προφανώς από επίδραση των επιρρηματικών μετοχών σε -οντας και -ώντας της ελληνικής γλώσσας. Έτσι μας αναφέρθηκαν οι τύποι *zǐiléndas* (= σκούζοντας), *dzukéndas* (= χορεύοντας) κ.λπ. Το τελευταίο είναι ένα ακόμη στοιχείο που δείχνει ότι το συγκεκριμένο ιδίωμα, όπως γενικότερα η Βλάχικη γλώσσα, βρίσκεται σε φάση έντονης συρρίκνωσης. Κάποιοι (ελάχιστοι) ομιλητές μεγάλης ηλικίας μας ανέφεραν τους τύπους *zǐiléndala* (= σκούζοντας), *dzukéndala* (= χορεύοντας), *cǎnténdala/cǎntóndala* (= τραγουδώντας), *zburéndala* (= κουβεντιάζοντας) κ.λπ. Και οι τύποι αυτοί όμως δεν βρίσκονται σήμερα σε χρήση.

Σε γενικές γραμμές λοιπόν η χρήση του γερουνδίου στο συγκεκριμένο ιδίωμα είναι πολύ μικρή κι όπως ήδη αναφέρθηκε προτιμούνται άλλοι εκφραστικοί τρόποι.

9.1.3.5. Μετοχή

Η μετοχή στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας, όπως και στη Βλάχικη γλώσσα γενικότερα, εμφανίζεται με δύο μορφές και χρησιμεύει (Μπουσμπούκης, 1982: 115-118· Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 74-75· Κολτσίδα, 1993: 255): α) ως όνομα (επίθετο)/ονοματική μετοχή, π.χ. *avdzátu/avdzátǎ* (= ακουσμένος/ακουσμένη), *asudátu/asudátǎ* (= ιδρωμένος/ιδρωμένη) κ.λπ., β) ως μόρφημα το οποίο χρησιμεύει μαζί με το βοηθητικό ρήμα *éscu* (= είμαι) στον σχηματισμό της παθητικής φωνής. Στην περίπτωση αυτή η μετοχή κλίνεται και διατηρεί την επιθετική της

αξία/λειτουργία, π.χ. *Atséμ fitsórxu ésti avdzáitu* (= Αυτό το παιδί είναι ακουσμένο/του έχουν «βγει» λόγια/έχει ακουστεί/ακούστηκε), *Bisérica ésti/i aspártă* (= Η εκκλησία είναι χαλασμένη/κατεστραμμένη/καταστράφηκε/ χαλάστηκε), *Atsá fjáta ésti/i aspártă* (= Αυτή η κοπέλα είναι «χαλασμένη»/διακορευμένη/«χαλάστηκε»/ξεπαρθενιάστηκε) κ.λπ. και γ) ως μόρφημα το οποίο χρησιμεύει μαζί με το βοηθητικό ρήμα *ámμ* (= έχω) στον σχηματισμό των περιφραστικών χρόνων της ενεργητικής φωνής. Στην τελευταία περίπτωση είναι άκλιτη, δεν έχει επιθετική αξία/λειτουργία και χρησιμοποιείται πάντοτε στο θηλυκό γένος, π.χ. *Áμμ fáptă* (= Έχω κάνει/έχω καμωμένο//παρακείμενος), *Avjáμμ fáptă* (= Είχα κάνει/είχα καμωμένο// υπερσυντέλικος) κ.λπ.

9.1.3.6. Απαρέμφατο

Το απαρέμφατο στη Βλάχικη γλώσσα, φυσικά και στο ιδίωμα της Ακαρνανίας, είναι άκλιτος ρηματικός τύπος ο οποίος έχει χάσει (αποθέσει) πλέον τη ρηματική του φύση και οι ρηματικές λειτουργίες που επιτελούσε έχουν υποκατασταθεί από την υποτακτική έγκλιση.¹⁷⁹ Συγκεκριμένα το απαρέμφατο έχει πάρει τη μορφή, φυσικά και τη λειτουργία, ουσιαστικού θηλυκού γένους. Ως θηλυκό ουσιαστικό στο ιδίωμα της Ακαρνανίας λήγει σε -i, λόγω του φωνολογικού φαινομένου της κώφωσης που παρατηρείται στο συγκεκριμένο ιδίωμα (δες σχετικά στο κεφάλαιο 5.1.1.2. των θηλυκών ουσιαστικών), ενώ στα περισσότερα Βλάχικα ιδιώματα λήγει σε -e, π.χ. *zburéri* (= το μίλημα//το «ομιλείν»), *durhíeri* (= ο ύπνος//το «κοίμισμα»//το «κοιμάσθαι»), *ucríeri* (= η δουλειά/η εργασία//το «δούλεμα»//το «δουλεύειν»), *scukjári* (= το φτύσιμο//το «πτύειν»), *mucári* (= το φαγητό//το «φαγείν») κ.λπ.

Τα απαρέμφατα, τα οποία πλέον έχουν αποθέσει τη ρηματική τους φύση και έχουν ουσιαστικοποιηθεί, εκφράζουν το σημαϊνόμενο τους ως ενέργεια, ενώ τα ομόρριζα ουσιαστικά εκφράζουν το γενικό περιεχόμενο της έννοιας (Μπουσμπούκης, 1982: 119), π.χ. *Vréμ s' dzécμ únμ zbórxu* (= Θέλω να πω έναν λόγο/μια κουβέντα// γενικό περιεχόμενο), *Atséμ óri míndiă tu zburéri* (= Αυτός έχει το μυαλό του στο μίλημα//στα λόγια//ενέργεια), *Nu óμμ úcμrxu acó!* (= Δεν έχω δουλειά εκεί!//γενικό περιεχόμενο), *Atsá nu óri míndiă tu ucrári* (= Αυτή δεν έχει το μυαλό στη δουλειά//στο να δουλεύει//ενέργεια) κ.λπ.

¹⁷⁹ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την απώλεια της ρηματικής φύσης του απαρεμφάτου στη Βλάχικη γλώσσα αλλά και σε άλλες βαλκανικές γλώσσες, μιας και το φαινόμενο αυτό είναι παμβαλκανικό, δες Λαζάρου (1976: 269-275) & Μπουσμπούκη (1982: 85).

Μερικές φορές το απαρέμφατο χρησιμοποιείται όπως το σουπίνο (supinum) της λατινικής (ρηματικό ουσιαστικό) και φανερώνει αναφορά ή σκοπό, εκφέρεται δε άναρθρα (Μπουσμούκης, ό.π.), π.χ. *Nu avémx tsivá ti mucári* (= Δεν έχουμε τίποτε για φαγητό/για φάγωμα//αναφορά), *Cáftu tsivá ti mucári* (= Γυρεύω τίποτα/κάτι για φάγωμα/για φαγητό//σκοπός), *Atséx nu ésti/i ti surári!* (= Αυτός δεν είναι για «πάντρεμα»//για παντρεία!//αναφορά), *Atséx arúčă catšúa/kítsúa ti bitéri* (= Αυτός πετάει/ρίχνει τη σκούφια του για τσακωμό/με σκοπό να τσακωθεί//σκοπό) κ.λπ.

9.1.4. Χρόνοι του ρήματος

Οι χρόνοι στη Βλάχικη γλώσσα είναι τριών ειδών: α) *παροντικοί*, β) *παρελθοντικοί* και γ) *μελλοντικοί*.

9.1.4.1. Η σημασία των χρόνων στην οριστική

α) Παροντικοί χρόνοι

Οι παροντικοί χρόνοι στη Βλάχικη γλώσσα είναι δύο, ο **ενεστώτας** και ο **παρακείμενος**.

1. Ο ενεστώτας φανερώνει κάτι που γίνεται τώρα είτε εξακολουθητικά είτε επαναλαμβανόμενα, π.χ. *Mi aguńisescx ta s' u fácx* (= Αγωνίζομαι/παλεύω για να το κάνω/να το πετύχω//κάνω κάτι εξακολουθητικά//εξακολουθητικός ενεστώτας), *Cáthi dzúă mi máx tu cárx* (= Κάθε μέρα πλένομαι στο κεφάλι//κάνω κάτι επαναλαμβανόμενα//επαναληπτικός ενεστώτας), *Cáthi ánx ti Critšúnx nídzémx tu bisérică* (= Κάθε χρόνο τα Χριστούγεννα πηγαίνουμε στην εκκλησία//κάνω κάτι επαναλαμβανόμενα//επαναληπτικός ενεστώτας) κ.λπ. Εκτός από τις παραπάνω συνήθεις χρήσεις ο ενεστώτας στη Βλάχικη γλώσσα μπορεί να έχει και τις παρακάτω σημασίες (Μπουσμπούκης, 1982: 61-63): *γνωμικός* (δηλώνει κάτι που έχει καθολική ισχύ), π.χ. *Atséx tsi aguńisésti, fátsi láθuri* (= Αυτός που αγωνίζεται/βιάζεται, κάνει λάθη), *εναρκτικός* (φανερώνει κάτι που αρχίζει να γίνεται), π.χ. *Apiréští, víní óra ta s' fudzímx* (= Ξημερώνει, ήρθε ώρα για να φύγουμε), *δυναμικός* (φανερώνει τη δυνατότητα να γίνει ή να μην γίνει κάτι), π.χ. *Ama nu dáí prádzí, nu ti mutréští jíáturu* (= Άμα δεν δώσεις παράδες/λεφτά, δεν σε κοιτάει/φροντίζει ο γιατρός), *μελλοντικός* ή *βεβαιωτικός* (φανερώνει το μέλλον ή τη βεβαιότητα), π.χ. *Mécă, kítsé nu matavédzî axtári géxă* (= Φάε, γιατί δεν

Ξαναβλέπεις τέτοιο φαγητό/δεν θα Ξαναδείς τέτοιο φαγητό//μέλλον και βεβαιότητα).

2. Ο παρακείμενος φανερώνει πως εκείνο το οποίο σημαίνει το ρήμα έχει γίνει στο παρελθόν και ότι έχει τελειώσει την ώρα που μιλάμε, δηλαδή εκφράζει την ολοκληρωμένη πράξη σε σχέση με το παρόν, π.χ. *U ómχ fáptă gέmă, áχ ta s' métsχ* (= Το έχω κάνει το φαγητό, ά/έλα να φας) κ.λπ.

β) Παρελθοντικοί χρόνοι

Οι παρελθοντικοί χρόνοι στη Βλάχικη γλώσσα είναι τέσσερις, ο **παρατατικός**, ο **αόριστος**, ο **υπερσυντέλικος** και ο **μέλλοντας στο παρελθόν**.

1. Ο παρατατικός φανερώνει κάτι που γινόταν στο παρελθόν είτε εξακολουθητικά είτε επαναλαμβανόμενα, π.χ. *Ašjára ucrámχ túť dzúa* (= Χθες δούλευα όλη τη μέρα//εξακολουθητικά), *Cáti óχ viháμχ a cásă, túμχ s' bitámχ* (= Όσες φορές ερχόμουν στο σπίτι, όλο τσακωνόμουν//επανάληψη στο παρελθόν) κ.λπ. Εκτός από τις παραπάνω συνήθειες χρήσεις ο παρατατικός στη Βλάχικη γλώσσα μπορεί να έχει και τις παρακάτω σημασίες (Μπουσιπούκης, 1982: 72-74): **εναρκτικός** (φανερώνει κάτι το οποίο άρχιζε να συντελείται στο παρελθόν), π.χ. *Cántχ vidzímχ kí cădzjá cásă, fudzímχ tótsχ nafóřă ta s' scăpémχ* (= Όταν είδαμε ότι έπεφτε το σπίτι/άρχιζε να πέφτει, φύγαμε όλοι έξω για να σωθούμε), **δυνητικός** (χρησιμοποιείται αντί για δυνητική έγκλιση), π.χ. *Nu vidjámχ tsivaitšχ* (= Δεν έβλεπα/δεν μπορούσα να δω τίποτε απολύτως), **πιθανολογικός** (φανερώνει κάτι που ήταν πιθανόν στο παρελθόν), π.χ. *Didjá axánti rói, tsi ti arucá pádi* (= Έδινε/έριχνε τόση βροχή/έβρεχε τόσο, που σε έριχνε/θα μπορούσε να σε ρίξει κάτω), **βουλητικός** (φανερώνει βούληση/θέληση στο παρελθόν), π.χ. *Nu mucá féri di tíni* (= Δεν έτρωγε/δεν ήθελε να φάει χωρίς εσένα), **αποπειρατικός** (φανερώνει απόπειρα/προσπάθεια στο παρελθόν), π.χ. *Pundzjá cáμχ putjá ta nu s' fúgă birbásu* (= Έκλεγε όσο μπορούσε/προσπαθούσε να κλάψει όσο μπορούσε για να μην φύγει ο άντρας της), **παρατατικός του πλαγίου λόγου** (στην περίπτωση αυτή χρησιμοποιείται ο παρατατικός αντί του ενεστώτα), π.χ. *Adzjúμχ tu ágμχ s' cáftχ s' áfχ γχú irá cáμ* (= Φτάνω στο χωράφι και ψάχνω να βρω πού ήταν το άλογο//πού είναι το άλογο).

2. Ο αόριστος φανερώνει πως εκείνο που σημαίνει το ρήμα έγινε στο παρελθόν και είναι τη στιγμή που μιλάμε τελειωμένο. Ο αόριστος επίσης δηλώνει την πράξη

του παρελθόντος ως στιγμιαία, χωρίς ωστόσο να αποκλείεται η επανάληψη ή η διάρκεια, π.χ. *U adipáǰ duáni* (= Τον πότισα τον καπνό//μια φορά, στιγμιαία), *U agudí fitšóru tre óǰi* (= Το χτύπησε το παιδί τρεις φορές//επανάληψη), *Tútǎ vǰára tricúǰ gíǰi tu cásǎ alǰé!* (= Όλο το καλοκαίρι πέρασα καλά στο σπίτι αυτηνής!//διάρκεια) κ.λπ. Εκτός από τις παραπάνω συνήθειες χρήσεις ο αόριστος μπορεί να έχει και τις παρακάτω σημασίες (Μπουσμπούκης, 1982: 75): *αποτελεσματικός* (φανερώνει μια πράξη του παρελθόντος η οποία όμως σχετίζεται και με το παρόν και χρησιμοποιείται αντί παρακειμένου), π.χ. *Tóra mó ǰitrǰi, ma nu i ǰíǰi* (= Τώρα πήρε/έχει πάρει φάρμακα, μα δεν είναι καλά//πράξη του παρελθόντος που σχετίζεται με το παρόν//αποτελεσματικότητα), *βεβαιωτικός* (φανερώνει μια πράξη του μέλλοντος σαν βέβαιη, σαν να έχει γίνει ήδη και χρησιμοποιείται αντί για μέλλοντα), π.χ. *Péǰi s' fúdzǰi tíǰi, géǰma s' fétsi* (= Μέχρι να φύγεις εσύ, το φαγητό έγινε/θα γίνει//πράξη του μέλλοντος που σχετίζεται με το παρελθόν//βεβαιότητα), *γνωμικός* (φανερώνει κάτι που έχει καθολική ισχύ και χρησιμοποιείται κυρίως σε γνωμικά ή φράσεις με γενική αποδοχή), π.χ. *Cái ucré, áǰi prádzǰi* (= Όποιος δούλεψε/όποιος δουλεύει, έχει παράδες/λεφτά//γνώμη με καθολική ισχύ), *αντί υπερσυντέλικου* (φανερώνει κάτι που έγινε στο παρελθόν), π.χ. *Lǰi u déǰu prádzǰiǰǰǎ, tsi ní kǰifté dí aǰǰára* (= Του τα έδωσα τα λεφτά που μου ζήτησε/είχε ζητήσει από χθες//πράξη του παρελθόντος πριν από κάτι άλλο, το χθες) κ.λπ.

3. Ο υπερσυντέλικος φανερώνει πως εκείνο που σημαίνει το ρήμα ήταν τελειωμένο στο παρελθόν πριν γίνει κάτι άλλο, π.χ. *Cǰántǰ vǰíǰiǰǰi tíǰi, míǰi u anǰáǰmǰ fáǰtǎ géǰma* (= Όταν ήρθες εσύ, εγώ το είχα κάνει το φαγητό) κ.λπ.

4. Ο μέλλοντας στο παρελθόν φανερώνει πως εκείνο που σημαίνει το ρήμα θα γινόταν στο παρελθόν εξακολουθητικά, π.χ. *Áma nu anǰáǰmǰ prádzǰi, u s' ucráǰmǰ tútǎ dzúǎ* (= Αμα δεν είχα λεφτά, θα δούλευα όλη τη μέρα).

γ) Μελλοντικοί χρόνοι

Οι μελλοντικοί χρόνοι στη Βλάχικη γλώσσα είναι δύο: ο **απλός μέλλοντας** και ο **συντελεσμένος μέλλοντας**.

1. Ο απλός μέλλοντας φανερώνει πως εκείνο που σημαίνει το ρήμα θα γίνει στο μέλλον. Ως προς την τροπικότητα (τον τρόπο) ο απλός μέλλοντας στη Βλάχικη γλώσσα δείχνει πως αυτό που δηλώνει το ρήμα θα γίνει είτε εξακολουθητικά είτε

στιγμιαία (η διάκριση προκύπτει από τα συμφραζόμενα και το συντακτικό περιβάλλον). Ο απλός μέλλοντας στη Βλάχικη δηλαδή εκφράζει ό,τι εκφράζουν ο εξακολουθητικός και ο στιγμιαίος μέλλοντας στη νέα ελληνική. Στη συγκεκριμένη εργασία δίνεται ο τύπος του απλού μέλλοντα κατά την κλίση του, αλλά στη μετάφραση στη νέα ελληνική δίνεται τόσο ο εξακολουθητικός όσο και ο συνοπτικός τύπος, μιας και στη νέα ελληνική οι δύο παραπάνω μέλλοντες δεν συμπίπτουν μορφολογικά. Στη συνέχεια θα δοθούν κάποιες πληροφορίες σχετικά με τη σημασία και τη λειτουργία του απλού μέλλοντα.

i) Ο απλός μέλλοντας, όταν αντιστοιχεί με τον εξακολουθητικό μέλλοντα της νέας ελληνικής, φανερώνει πως εκείνο που σημαίνει το ρήμα θα γίνει στο μέλλον εξακολουθητικά (με διάρκεια), π.χ. *Méni tútã dzúã u s' ucrédzũ* (= Αύριο όλη τη μέρα θα δουλεύω) κ.λπ. Εκτός από την παραπάνω συνήθη χρήση, ο μέλλοντας αυτός μπορεί να έχει και τις παρακάτω σημασίες (Μπουσμπούκης, 1982: 79-80): *επαναληπτικός* (φανερώνει επανάληψη στο μέλλον), π.χ. *Cãti órĩ u s' ándũ atsém cãntũ, u s' ti adúcũ a mĩndĩ* (= Όσες φορές θα ακούω αυτό το τραγούδι, θα σε φέρνω στο μυαλό/θα σε θυμάμαι//επανάληψη στο μέλλον), *ενεστωτικός* (φανερώνει συνήθεια στο παρόν), π.χ. *Atsã cáthi dzúã u s' bátã cu birbãsu s' dapóãa u s' fũgã ti úçũu* (= Αυτή κάθε μέρα θα τσακωθεί/τσακώνεται με τον άντρα της και μετά θα φύγει/φεύγει για τη δουλειά της//συνήθεια στο παρόν), *πιθανός* (φανερώνει πιθανότητα), π.χ. *Atsã fããta u s' áibi ugóri ta tsa ésti/i asjé* (= Αυτή η κοπέλα θα έχει/πιθανόν να έχει κακιά αρρώστια γι' αυτό είναι έτσι//πιθανότητα) κ.λπ.

ii) Ο απλός μέλλοντας, όταν αντιστοιχεί με τον στιγμιαίο μέλλοντα της νέας ελληνικής, φανερώνει πως εκείνο που σημαίνει το ρήμα θα γίνει στο μέλλον μόνο μία φορά, δηλαδή χωρίς συνέχεια ή επανάληψη, π.χ. *Méni u s' négũ tu Vraóãĩ* (= Αύριο θα πάω στο Βραχώρι/Αγρίνιο//μία μόνο φορά). Εκτός από την παραπάνω συνήθη χρήση, ο μέλλοντας αυτός μπορεί να έχει και τις παρακάτω σημασίες (Μπουσμπούκης, 1982: 80): *βουλητικός* (φανερώνει προσταγή, απειλή, απόφαση, επιθυμία, διάθεση κ.λπ. και χρησιμοποιείται πολλές φορές αντί για προστακτική), π.χ. *U s' u tséhĩ gúra!* (= Θα το κρατήσεις/θα το κλείσεις το στόμα!/Κράτα/κλείσε το στόμα!//απειλή, προσταγή), *Nu u s' u dáu fããta atsúã zũnu!* (= Δεν θα τη δώσω την κοπέλα σ' αυτόν τον τρελό!//επιθυμία, απόφαση), *Nu u s' u fáçũ míhĩ axtári úçũu atsúã* (= Δεν θα την κάνω εγώ τέτοια δουλειά αυτουνού/Δεν θέλω/δεν έχω διάθεση να την κάνω εγώ τέτοια δουλειά αυτουνού//βούληση, διάθεση), *αντί ενεστώτα*

(φανερώνει το παροντικό ως μελλοντικό), π.χ. *Azã cu axtãri rói nu u s' négã verítõtu bisericã!* (= Σήμερα με τέτοια βροχή δεν θα πάει/δεν πάει κανένας στην εκκλησία!//μέλλοντας αντί για ενεστώτα) κ.λπ.

2. Ο συντελεσμένος μέλλοντας φανερώνει πως εκείνο που σημαίνει το ρήμα θα είναι τελειωμένο στο μέλλον, αφού πρώτα προηγηθεί (γίνει) κάτι άλλο, π.χ. *Péni s' fúdzj tîpi u s' ámu fáptã géuã* (= Μέχρι να φύγεις εσύ θα έχω κάνει φαγητό), *Péni táxina u s' ámu algítã cása* (= Μέχρι το πρωί θα έχω ασπρίσει/ασβεστώσει το σπίτι) κ.λπ.

Τέλος, στο ιδίωμα της Ακαρνανίας απαντάται η ύπαρξη ενός τύπου μέλλοντα του οποίου η μορφολογική δομή δεν αντιστοιχεί προς τη συνήθη μορφή του μέλλοντα (u s' + οριστική ενεστώτα) αλλά σχηματίζεται με το βοηθητικό ρήμα *ámu* (= έχω) + υποτακτική του ρήματος, π.χ. *Ámu s' mécu méni!* (= Έχω να φάω αύριο!/θα φάω αύριο!), *Ái s' métsj méni!* (= Έχεις να φας αύριο!/ θα φας αύριο!), *Ari s' mecã/e méni!* (= Έχει να φάει αύριο!/θα φαι αύριο!) κ.λπ. Με τον συγκεκριμένο τύπο εκφράζεται ο θαυμασμός, η λαχάρα, ο φόβος ή η απειλή για κάτι που πρόκειται ή δεν πρόκειται να γίνει στο μέλλον (Μπουσμπούκη, 1982: 82).

9.1.4.2. Η σημασία των χρόνων στην υποτακτική

Η **υποτακτική** στη Βλάχικη γλώσσα καθώς και στο ιδίωμα της Ακαρνανίας έχει ενεστώτα, παρατατικό, παρακείμενο και υπερσυντέλικο, π.χ. *s' ucrédzu* (= να δουλεύω), *s' ucrámũ* (= να δούλευα), *s' ámu ucrátã* (= να έχω δουλεμένο/να έχω δουλέψει), *s' anvámũ ucrátã* (= να είχα δουλεμένο/να είχα δουλέψει) κ.λπ.

Η υποτακτική έγκλιση στον ενεστώτα φανερώνει αυτό που σημαίνει το ρήμα σαν κάτι που θέλουμε (βούληση) ή περιμένουμε να γίνει (προσδοκώμενο), π.χ. *Vói ta s' fúgu* (= Θέλω να φύγω//βούληση), *Astéptũ ta s' fúgã* (= Περιμένω για να φύγει//προσδοκώμενο) κ.λπ. Ωστόσο η υποτακτική στον ενεστώτα μπορεί να έχει και άλλες σημασίες, όπως εντολή, προσταγή, προτροπή, πρόταση, ευχή, κατάρα κ.λπ., π.χ. *S' avétsj míndi* (= Να έχετε το μυαλό σας/το νου σας//εντολή), *S' nédzj acó!* (= Να πας εκεί!//εντολή/προσταγή), *Birbãti, cántũ u s' fúdzj, s' h trétsj pi ma úõã* (= Άντρα, όταν θα φύγεις να μου περάσεις από την πόρτα//προτροπή), *S' Í u dému fãáta atsúj, kitsé ésti/j búnu fitsóru* (= Να του τη δώσουμε την κοπέλα αυτουνού, γιατί είναι καλό παιδί//πρόταση), *S' binétsj ca xéru* (= Να ζήσεις σαν το σίδηρο/Να ζήσεις/Να είσαι γερός σαν το σίδηρο//ευχή), *U, s' ti tãlã Dumidzú!* (= Ου, να σε

κόψει ο Θεός!//κατάρα). Στα παραπάνω παραδείγματα η υποτακτική χρησιμοποιείται αντί προστακτικής.

Εκτός από τις παραπάνω σημασίες, η υποτακτική ενεστώτα μπορεί να έχει και τις ακόλουθες (Μπουσμπούκης, 1982: 88-89): *Πιθανότητα* (φανερώνει ότι αυτό που σημαίνει το ρήμα είναι πιθανό/ενδεχόμενο να συμβεί), π.χ. *Váj s' nu ýííi fitsóru* (= Ίσως/πιθανόν να μην έρθει το παιδί), *Συγκατάθεση-παραχώρηση*, *S' da atséx si s' dáx s' míni* (= Να δώσει αυτός και να δώσω κι εγώ), *As s' ýííi atséx si s' vidémx tsi s' fitsémx* (= Ας έρθει αυτός και να δούμε τι να κάνουμε//συγκατάθεση), *απορία*, π.χ. *Tx s' íbã fitsóru aístá óra?* (= Πού να είναι το παιδί αυτή την/τέτοια ώρα;), *υπόθεση*, π.χ. *Ama s' fúdzj, s' n' u dzétsj!* (= Άμα φύγεις, να μου το πεις!).

Ως προς τη χρονική αξία η υποτακτική του ενεστώτα μπορεί να φανερώνει κάτι μελλοντικό, μιας και η συγκεκριμένη έγκλιση δεν απαντάται στον μέλλοντα, π.χ. *S' u fitsétsj cum u fácx míni* (= Να το κάνετε όπως το κάνω εγώ//εννοείται στο μέλλον), *Tsi s' fácx tóra cu aísti tsi pitsáj!* (= Τι να κάνω τώρα με αυτό που έπαθα!/Τι θα κάνω τώρα με αυτό που έπαθα!//εννοεί από δω και πέρα/στο μέλλον). Μπορεί επίσης η υποτακτική ενεστώτα να μην προσδιορίζει επακριβώς χρονικά την πράξη στο παρόν, δηλαδή να την εμφανίζει ως χρονικά ακαθόριστη, π.χ. *Atséx s' ucrádzã útã dzúã s' élj dórmx!* (= Αυτός να δουλεύει όλη τη μέρα κι αυτοί κοιμούνται!//Δεν προσδιορίζει επακριβώς η συγκεκριμένη υποτακτική αν πρόκειται για κάτι που συνέβη στο παρελθόν ή συμβαίνει στο παρόν). Ακόμη η υποτακτική ενεστώτα μπορεί να δηλώνει ως προς το παρελθόν πράξη μεταγενέστερη σε σχέση με την πράξη που φανερώνει το ρήμα από το οποίο εξαρτάται, π.χ. *Astiptámx s' áj prádzj ti númta* (= Περίμενα να έχεις λεφτά για τον γάμο)/αντί: *Astiptámx s' anváj prádzj ti númta* (= Περίμενα να είχες λεφτά για τον γάμο)//χρησιμοποιεί παροντικό χρόνο αντί παρελθοντικού κ.λπ.

Η υποτακτική ενεστώτα σχηματίζεται με το μόριο/τελικό σύνδεσμο *si/s'* (= να) και την οριστική του ίδιου χρόνου, π.χ. *ucrédzx* (= δουλεύω//οριστική), *s' ucrédzx* (= να δουλεύω//υποτακτική) κ.λπ. Η υποτακτική παρακειμένου σχηματίζεται με το μόριο/τελικό σύνδεσμο *si/s'* (= να) και την οριστική του ίδιου χρόνου, π.χ. *ámx ucrátã* (= έχω δουλεμένο/έχω δουλέψει//οριστική), *s' ámx ucrátã* (= να έχω δουλεμένο/να έχω δουλέψει//υποτακτική) κ.λπ.

Η υποτακτική έγκλιση στον παρατατικό φανερώνει μεταξύ άλλων τα εξής (Μπουσμπούκης, 1982: 89-90): *πιθανότητα*, π.χ. *Váj s' nu anváj prádzj ta tsá nu vííi* (=

Ίσως να μην είχε λεφτά γι' αυτό δεν ήρθε), *πρόταση στο μέλλον*, π.χ. *S' fitsjámu nímta tí vjáraǎ?* (= Να κάνουμε τον γάμο το καλοκαίρι;), *υπόθεση στο παρελθόν*, π.χ. *Ama s' anvjámu prádzj atúmsina, u s' acupurámu túťá xóra!* (= Άμα είχα λεφτά τότε, θα αγόραζα όλο το χωριό!), *υπόθεση στο μέλλον*, π.χ. *Ama s' didjá róǰ méni, nu u s' ucrámu* (= Άμα έδινε βροχή/άμα έβρεχε αύριο, δεν θα δούλευα), *επιθυμία*, π.χ. *S' nídzjámu níxjáma tu xóra tsi áltu vjámu!* (= Να πήγαινα λίγο στο χωριό τι άλλο ήθελα!), *προτροπή*, π.χ. *Gíni éstiǰ s' u dáǰ fǰáta atsú!* (= Καλά είναι να τη δώσεις την κοπέλα αυτουνού/σ' αυτόν!) κ.λπ

Η υποτακτική υπερσυντέλικου φανερώνει μεταξύ άλλων: *υπόθεση στο παρελθόν*, π.χ. *Ama s' anvjámu móť prádzj atúmsina, u s' anvjámu ázǎ!* (= Άμα είχα πάρει λεφτά τότε, θα είχα σήμερα!), *επιθυμία ανεκπλήρωτη*, π.χ. *Macári s' anvjámu móť prádzj atúmsina!* (= Μακάρι να είχα πάρει λεφτά τότε!) κ.λπ.

Η υποτακτική του παρατατικού σχηματίζεται με το μόριο/τελικό σύνδεσμο si/s' (= να) και την οριστική του ίδιου χρόνου, π.χ. *fitsjámu* (= κάνουμε// οριστική), *s' fitsjámu* (= να κάνουμε//υποτακτική) κ.λπ. Η υποτακτική του υπερσυντέλικου σχηματίζεται με το μόριο/τελικό σύνδεσμο si/s' (= να) και την οριστική του ίδιου χρόνου, π.χ. *anvjámu móť* (= είχα παρμένο/είχα πάρει// οριστική), *s' anvjámu móť* (= να είχα παρμένο/να είχα πάρει//υποτακτική) κ.λπ.

9.1.4.3. Η σημασία των χρόνων στην προστακτική

Η **προστακτική** έχει μόνο ενεστώτα, π.χ. *ucrǰadzǎ níxjáma!* (= δούλευε/δούλεψε λιγάκι!), *ucrátsj níxjáma!* (= δουλεύετε/δουλέψτε λιγάκι) κ.λπ. Η προστακτική έγκλιση φανερώνει αυτό που σημαίνει το ρήμα σαν *προσταγή*, π.χ. *Fúdzj di aó!* (= Φύγε από εδώ!), *επιθυμία*, π.χ. *De Íǰ ma fitsóru* (= Δώσ' τα του παιδιού), *παράκληση*, π.χ. *Avdzátsj níxjáma!* (= Ακούστε λίγο!), *απειλή*, π.χ. *Fúdzj, kítse u s' ti vátumu!* (= Φύγε, γιατί θα σε σκοτώσω!), *ευχή*, π.χ. *Adžúti mi, Dumidzále!* (= Βοήθησέ με, Θεέ μου!), *κατάρρα*, π.χ. *Fréndzj ti di aó!* (= Τσακίσου από εδώ!/Στα τσακίδια!), *προτροπή ή αποτροπή*, π.χ. *Mécǎ, áma vre!* (= Φάε, άμα θέλεις!), *αδιαφορία*, π.χ. *Tǰǰie svécǎ, n' ómu anǰgi míni!* (= Κόψε τον σβέρκο σου, δεν έχω ανάγκη εγώ!/δεν με νοιάζει!), *συμβουλή*, π.χ. *Avdi tsi dzécu míni s' nu néǰǰ kírútu!* (= Άκου/άκουσε τι λέω εγώ και δεν πας χαμένος/δεν θα χάσεις!) κ.λπ.

Η προστακτική απαντάται μόνο στο δεύτερο και τρίτο ενικό και πληθυντικό πρόσωπο. Στο δεύτερο ενικό και πληθυντικό σχηματίζεται μονολεκτικά, π.χ. *ávdi*

(= άκου/άκουσε), *avdzátsj* (= ακούστε). Στο τρίτο ενικό και πληθυντικό πρόσωπο σχηματίζεται περιφραστικά με τη βοήθεια των προτροπικών μορίων *as* (= ας), *si/s'* (= να) και την υποτακτική του αντίστοιχου προσώπου και αριθμού, π.χ. *As/s' ávdã s' atséj!* (= Ας/να ακούει κι αυτός!), *As/s' ávdã s' atséj!* (= Ας/να ακούνε κι αυτοί!).

Επίσης πολλές φορές στον τύπο της προστακτικής του δεύτερου ενικού και πληθυντικού προσώπου προτάσσονται τα προτροπικά μόρια *áj/ájdí* (= άντε/άντε), *gja* (= για), *ibrós* (= εμπρός) κ.λπ. Σε αυτή την περίπτωση μετριάζεται κάπως η προσταγή, π.χ. *Aj/ájdí ávdi/avdzátsj níxjámã!* (= Άι/άντε άκου/ακούστε λίγο!), *Gja ávdi/avdzátsj níxjámã!* (= Για άκου/ ακούστε λίγο!), *Ibrós, fudzj/fudzítsj di aó!* (= Εμπρός, φύγε/φύγετε από δω!) κ.λπ.

9.1.4.4. Μονολεκτικοί και περιφραστικοί χρόνοι

Στη Βλάχικη γλώσσα οι χρόνοι είναι είτε **μονολεκτικοί** είτε **περιφραστικοί**.

α) Μονολεκτικοί:

1. ενεστώτας: *védm* (= βλέπω)
2. παρατατικός: *vidjám* (= έβλεπα)
3. αόριστος: *vidzúj* (= είδα)

β) Περιφραστικοί:

1. μέλλοντας στο παρελθόν: *u s' vidjám* (= θα έβλεπα). Ο μέλλοντας στο παρελθόν σχηματίζεται με το μόρφημα/άκλιτο μελλοντικό μόριο *u* (= θε), που προέρχεται από το ρήμα *νόj* (= θέλω) και το οποίο με τη σειρά του προέρχεται από το λατινικό ρήμα *volo* (= θέλω), τον τελικό σύνδεσμο *si/s'* (= να) και την οριστική παρατατικού.

2. απλός μέλλοντας: *u s' védm* (= θα βλέπω/θα δω). Ο απλός μέλλοντας σχηματίζεται με το μόρφημα/άκλιτο μελλοντικό μόριο *u* (= θε), τον τελικό σύνδεσμο *si/s'* (= να) και την υποτακτική ενεστώτα. Κάποιες φορές έχουμε ακούσει να σχηματίζεται ο μέλλοντας μόνο με το μελλοντικό μόριο *u* (= θε) χωρίς δηλαδή την ακολουθία του συνδέσμου *si/s'* (= να), π.χ. *U hj mórã fjáta!* (= Θα μου πεθάνει η κοπέλα!).

3. παρακείμενος: *ám* *vidzútã* (= έχω ιδωμένο/έχω δει). Ο παρακείμενος στην ενεργητική φωνή σχηματίζεται με την οριστική ενεστώτα του βοηθητικού ρήματος *ám* (= έχω) και τη μετοχή του παθητικού παρακειμένου στο θηλυκό γένος, η οποία παραμένει άκλιτη σε όλα τα πρόσωπα και των δύο αριθμών, π.χ. *ám* *ucrátã* (= έχω

δουλεμένο/έχω δουλέψει), *avétsj ucrátǎ* (= έχετε δουλεμένο/έχετε δουλέψει) κ.λπ. Στην παθητική φωνή σχηματίζεται με την οριστική ενεστώτα του βοηθητικού ρήματος *éscμ* (= είμαι) και τη μετοχή του παθητικού παρακειμένου στο αρσενικό γένος, η οποία κλίνεται μόνο ως προς τον αριθμό (ενικός/πληθυντικός), π.χ. *éscμ ucrátμ* (= είμαι δουλεμένος), *χίtsj ucrátjsj* (= είστε δουλεμένοι) κ.λπ.

4. υπερσυντέλικος: *avjámμ vidzútǎ* (= είχα ιδωμένο/είχα δει). Ο υπερσυντέλικος στην ενεργητική φωνή σχηματίζεται με την οριστική παρατατικού *avjámμ* (= είχα) του βοηθητικού ρήματος *ámμ* (= έχω) και τη μετοχή του παθητικού παρακειμένου στο θηλυκό γένος, η οποία παραμένει άκλιτη σε όλα τα πρόσωπα και των δύο αριθμών, π.χ. *avjámμ ucrátǎ* (= είχα δουλεμένο/είχα δουλέψει), *avjátjsj ucrátǎ* (= είχατε δουλεμένο/είχατε δουλέψει) κ.λπ. Στην παθητική φωνή σχηματίζεται με την οριστική παρατατικού *irámμ* (= ήμουν) του βοηθητικού ρήματος *éscμ* (= είμαι) και τη μετοχή του παθητικού παρακειμένου στο αρσενικό γένος, η οποία κλίνεται μόνο ως προς τον αριθμό (ενικός/πληθυντικός), π.χ. *irámμ ucrátμ* (= ήμουν δουλεμένος), *irátjsj ucrátjsj* (= ήσαστε/ήσασαν δουλεμένοι) κ.λπ.

5. συντελεσμένος μέλλοντας: *u s'ámμ vidzútǎ* (= θα έχω ιδωμένο/θα έχω δει). Ο συντελεσμένος μέλλοντας στην ενεργητική φωνή σχηματίζεται με το μόρφημα/άκλιτο μελλοντικό μόριο *u* (= θε), τον τελικό σύνδεσμο *si/s'* (= να), την οριστική ενεστώτα *ámμ* (= έχω) του βοηθητικού ρήματος *ámμ* (= έχω) και τη μετοχή του παθητικού παρακειμένου στο θηλυκό γένος, η οποία παραμένει άκλιτη σε όλα τα πρόσωπα και των δύο αριθμών, π.χ. *u s'ámμ ucrátǎ* (= θα έχω δουλεμένο/θα έχω δουλέψει), *u s'avétsj ucrátǎ* (= θα έχετε δουλεμένο/θα έχετε δουλέψει) κ.λπ. Στην παθητική φωνή σχηματίζεται με το μόρφημα/άκλιτο μελλοντικό μόριο *u* (= θε), τον τελικό σύνδεσμο *si/s'* (= να), την οριστική ενεστώτα *éscμ* (= είμαι) του βοηθητικού ρήματος *éscμ* (= είμαι) και τη μετοχή του παθητικού παρακειμένου στο αρσενικό γένος, η οποία κλίνεται μόνο ως προς τον αριθμό (ενικός/πληθυντικός), π.χ. *u s'éscμ ucrátμ* (= θα είμαι δουλεμένος), *u s'χίtsj ucrátjsj* (= θα είστε δουλεμένοι) κ.λπ.

Τα ρήματα *ámμ* (= έχω), *éscμ* (= είμαι) και *νόj/u* (= θέλω/θε), όταν βοηθούν στον σχηματισμό των περιφραστικών χρόνων, ονομάζονται **βοηθητικά ρήματα**.

Πίνακας των χρόνων της οριστικής

Ρήμα: *ávdu* (= ακούω)

Μονολεκτικοί

Χρόνοι	Παροντικοί	Παρελθοντικοί	Μελλοντικοί
Εξακολου- θητικοί	Ενεστώτας <i>ávdu</i> (= ακούω)	Παρατατικός <i>avdzám̃</i> (= άκουγα)	-
Στιγμιαίοι	-	Αόριστος <i>avdzáj</i> (= άκουσα)	-
Συντελεσμέ- νοι	-	-	-

Περιφραστικοί

Χρόνοι	Παροντικοί	Παρελθοντικοί	Μελλοντικοί
Εξακολουθητικοί	-	Μέλλοντας στο παρελθόν <i>u s' avdzám̃</i> (= θα άκουγα)	Απλός μέλλοντας <i>u s' ávdu</i> (= θα ακούω)
Στιγμιαίοι	-	-	Απλός μέλλοντας <i>u s' ávdu</i> (= θα ακούσω)
Συντελεσμένοι	Παρακείμενος <i>ám̃ avdzátã</i> (= έχω ακουσμένο/έχω ακούσει)	Υπερσυντέλικος <i>avjám̃ avdzátã</i> (= είχα ακουσμένο/είχα ακούσει)	Συντελεσμένος μέλλοντας <i>u s' ám̃ avdzátã</i> (= θα έχω ακουσμένο/θα έχω ακούσει)

Στον παραπάνω πίνακα ο απλός μέλλοντας έχει τοποθετηθεί τόσο στους εξακολουθητικούς όσο και στους στιγμιαίους χρόνους, αν και δεν υπάρχει κάποια

μορφολογική διαφοροποίηση μεταξύ των δύο τύπων. Ωστόσο κρίθηκε σκόπιμη η συγκεκριμένη διάκριση, μιας και υπάρχει σημασιολογική διαφοροποίηση.

9.1.5. Αριθμοί και πρόσωπα του ρήματος

Οι αριθμοί του ρήματος είναι δύο: ο ενικός και ο πληθυντικός, π.χ. *ucrédzu* (= δουλεύω//υποκείμενο *míni* (= εγώ), *ucrému* (= δουλεύουμε//υποκείμενο *noji* (= εμείς) κ.λπ.

Τα πρόσωπα του ρήματος είναι τρία:

- α) το πρώτο πρόσωπο: *míni* (= εγώ) *dzécw* (= λέω) - *noji* (= εμείς) *dzitsému* (= λέμε)
- β) το δεύτερο πρόσωπο: *tíni* (= εσύ) *dzétsj* (= λες) - *noji* (= εσείς) *dzitsétsj* (= λέτε)
- γ) το τρίτο πρόσωπο: *éw* (= αυτός)/*ía* (= αυτή) *dzétsi* (= λέει) - *éj* (= αυτοί)/*éli* (= αυτές) *dzécw* (= λένε).

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω παραδείγματα, ο αριθμός και το πρόσωπο του ρήματος φανερώνονται από τις ξεχωριστές καταλήξεις που αυτό παίρνει κάθε φορά μέσα στον λόγο.

9.2. Συζυγίες

Συζυγία ονομάζεται το σύστημα κλίσης των ρημάτων μιας συγκεκριμένης κατηγορίας. Η κατηγοριοποίηση των ρημάτων της Βλάχικης γλώσσας σε συζυγίες, σε αντίθεση με αυτά της ελληνικής, είναι πολύπλοκη. Έχουν προταθεί από τους μελετητές διάφορα κριτήρια κατηγοριοποίησης: α) το επίθημα του απαρέμφατου της λατινικής (Caridan, 1932: 430), β) όλες οι καταλήξεις και τα επιθήματα που έχουν διαφοροποιητική αξία κατά την κλίση του ρήματος και ανήκουν στην ομαλή κλίση (Caragiu, 1968: 107-108 & 134), γ) ο αόριστος του ρήματος (Parahagi, 1905: γλωσσάρι ρημάτων) και δ) ο αόριστος και η μετοχή του ρήματος σε συνδυασμό (Coteanu, 1961: 130). Η πιο προσιτή κατηγοριοποίηση των ρημάτων είναι η τρίτη, η οποία λαμβάνει υπόψη το επίθημα του αορίστου (Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 75-76).

Με βάση λοιπόν το συγκεκριμένο κριτήριο οι συζυγίες των ρημάτων της Βλάχικης γλώσσας, όπως και του ιδιώματος της Ακαρνανίας, είναι τέσσερις. Σε κάποιες ωστόσο από αυτές τις συζυγίες παρατηρούνται και υποκατηγορίες.

9.2.1. Πρώτη συζυγία

Στην πρώτη συζυγία ανήκουν τα ρήματα τα οποία στον αόριστο εμφανίζουν πριν από την κατάληξη του συγκεκριμένου χρόνου το επίθημα -á- (τονισμένο), π.χ. *arúcm* (= ρίχνω//ενεστώτας) - *aruc-á-j* (= έριξα//αόριστος), *adúnŋ* (= μαζεύω//ενεστώτας) - *adun-á-j* (= μάζεψα//αόριστος), *disícŋ* (= σκίζω//ενεστώτας) - *disic-á-j* (= έσκισα//αόριστος), *μάμ* (= πλένω//ενεστώτας) - *μ-á-j* (= έπλυνα//αόριστος), *scápm* (= γλιτώνω//ενεστώτας) - *scăp-á-j* (= γλίτωσα//αόριστος), *ucrédzŋ* (= δουλεύω//ενεστώτας) - *ucr-á-j* (= δούλεψα//αόριστος), *asúdm* (= ιδρώνω//ενεστώτας) - *asud-á-j* (= ιδρώσα//αόριστος), *αμάgm* (= τρέχω/τριγυρνάω από δω κι από κει//ενεστώτας) - *aug-á-j* (= έτρεξα/τριγύρισα από δω κι από κει//αόριστος) κ.λπ.

Στη συζυγία αυτή το επίθημα του αορίστου στο πρώτο πληθυντικό πρόσωπο τρέπεται σε -e-, π.χ. *aruc-é-mŋ* (= ρίξαμε), *adun-é-mŋ* (= μαζέψαμε), *disíc-é-mŋ* (= σκίσαμε), *μ-é-mŋ* (= πλύναμε), *scíp -é-mŋ* (= γλιτώσαμε), *ucr-é-mŋ* (= δουλέψαμε), *asud-é-mŋ* (= ιδρώσαμε), *aug-é-mŋ* (= τρέξαμε/τριγυρίσαμε από δω κι από κει) κ.λπ. Στη συζυγία αυτή στα άλλα Βλάχικα ιδιώματα και με κριτήριο το επίθημα του πρώτου πληθυντικού του αορίστου διακρίνονται δύο υποκατηγορίες: α) Όσα στο πρόσωπο αυτό έχουν επίθημα -ă- και β) όσα στο ίδιο πρόσωπο έχουν επίθημα -e-. Η τροπή μάλιστα του συγκεκριμένου επιθήματος από -ă- σε [-e-] συμβαίνει, όταν πριν από αυτό υπάρχει ουρανικό σύμφωνο (Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 76). Στο ιδίωμα της Ακαρνανίας, όπως προκύπτει και από τα παραδείγματα που παραθέσαμε, το συγκεκριμένο φωνολογικό φαινόμενο (τροπή του -a- σε [-e-] κι όχι σε [-ă-] όπως στα άλλα ιδιώματα) λαμβάνει χώρα πάντοτε και ανεξάρτητα από το σύμφωνο που προηγείται του επιθήματος. Στο ιδίωμα της Ακαρνανίας δεν υπάρχει αυτή η ενδιάμεση διαφοροποίηση στο επίθημα (-a) και κατά συνέπεια δεν υφίστανται οι δύο πιο πάνω υποκατηγορίες.

9.2.2. Δεύτερη συζυγία

Στη δεύτερη συζυγία ανήκουν τα ρήματα τα οποία στον αόριστο εμφανίζουν πριν από την κατάληξη το επίθημα -ú- (τονισμένο), π.χ. *bátŋ* (= χτυπώ//ενεστώτας) - *bit-ú-j* (= χτύπησα//αόριστος), *cádŋ* (= πέφτω//ενεστώτας) - *cădz-ú-j* (= έπεσα//αόριστος), *dóŋ* (= πονάω//ενεστώτας) - *dur-ú-j* (= πόνεσα//αόριστος), *ρότŋ* (= μπορώ//ενεστώτας) - *put-ú-j* (= μπόρεσα//αόριστος), *trécŋ* (= περνάω//ενεστώτας) - *tric-ú-j* (=

πέρασα//αόριστος), *tsénɿ* (= κρατώ//ενεστώτας) - *tsin-ú-ǰ* (= κράτησα//αόριστος) κ.λπ.

9.2.3. Τρίτη συζυγία

Στην τρίτη συζυγία ανήκουν τα ρήματα τα οποία στο δεύτερο ενικό πρόσωπο του αορίστου εμφανίζουν πριν από την κατάληξη του χρόνου αυτού το επίθημα -έ- (τονισμένο), π.χ. *aspárgɿ* (= χαλάω/καταστρέφω/διακορεύω//ενεστώτας) - *aspárǰɿ* (= χάλασα/κατέστρεψα/διακόρευσα//α' ενικό αορίστου) - *aspirǰ-é-ǰǰ* (= χάλασε/κατέστρεψε/διακόρευσε//β' ενικό αορίστου), *dzécɿ* (= λέω//ενεστώτας) - *dzéǰɿ* (= είπα//α' ενικό αορίστου) - *dziǰ-é-ǰǰ* (= είπε/β' ενικό αορίστου), *fáɿ* (= κάνω//ενεστώτας) - *fétǰɿ* (= έκανα//α' ενικό αορίστου) - *fitǰ-é-ǰǰ* (= έκανες//β' ενικό αορίστου), *scótɿ* (= βγάζω// ενεστώτας) - *scóǰɿ* (= έβγαλα//α' ενικό αορίστου) - *scuǰ-é-ǰǰ* (= έβγαλε/β' ενικό αορίστου) κ.λπ.

9.2.4. Τέταρτη συζυγία

Στη συζυγία αυτή διακρίνονται δύο υποκατηγορίες: α) Όσα ρήματα στον αόριστο εμφανίζουν πριν από την κατάληξη το επίθημα -ί- (τονισμένο). Τα ρήματα αυτά έχουν χαρακτήρα (τελευταίο γράμμα του θέματος) στον ενεστώτα οποιοδήποτε σύμφωνο εκτός από οδοντικό, π.χ. *agriǰéǰɿ* (= ξεχνώ//ενεστώτας) - *agris-í-ǰ* (= ξέχασα//αόριστος), *aréǰɿ* (= σκουπίζω την αυλή, το σπίτι κ.λπ.//ενεστώτας) - *ar-í-ǰ* (= σκούπισα//αόριστος), *dórmɿ* (= κοιμάμαι// ενεστώτας) - *durn-í-ǰ* (= κοιμήθηκα// αόριστος), *fúgɿ* (= φεύγω//ενεστώτας) - *fudz-í-ǰ* (= έφυγα//αόριστος) κ.λπ. και β) Όσα ρήματα στον αόριστο εμφανίζουν πριν από την κατάληξη το επίθημα -ά- (τονισμένο) και είναι εκείνα που έχουν χαρακτήρα θέματος στον ενεστώτα οδοντικό σύμφωνο. Εδώ θα πρέπει να σημειώσουμε ότι στα άλλα Βλάχικα ιδιώματα το επίθημα του αορίστου αυτής της υποκατηγορίας είναι -î- (προφέρεται μεταξύ /i/ και /u/) (Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 76). Το φωνήεν αυτό όμως δεν υπάρχει στο ιδίωμα της Ακαρνανίας (δες κεφάλαιο 1.2. του δεύτερου μέρους) και στη συγκεκριμένη περίπτωση έχει τραπέι σε [-á-], π.χ. *ávɿ* (= ακούω//ενεστώτας) - *avdz-á-ǰ* (= άκουσα//αόριστος), *pártɿ* (= χωρίζω//ενεστώτας) - *pirts-á-ǰ* (= χώρισα//αόριστος), *pátɿ* (= παθαίνω//ενεστώτας) - *pits-á-ǰ* (= έπαθα//αόριστος) κ.λπ. Ωστόσο στον παραπάνω κανόνα υπάρχουν κάποιες εξαιρέσεις στο ιδίωμα της Ακαρνανίας. Έτσι ένα ρήμα τουλάχιστον της συγκεκριμένης συζυγίας, ενώ δεν έχει χαρακτήρα

οδοντικό σύμφωνο, εμφανίζει στον αόριστο το επίθημα -ά-, κάτι που δεν συμβαίνει στα άλλα ιδιώματα, π.χ. *έζμ* (= βγαίνω/αφοδεύω κ.λπ.//ενεστώτας) - *ίś-ά-ί* (= βγήκα/αφόδευσα κ.λπ.//αόριστος). Ο κανόνας όμως που περιγράφηκε παραπάνω αναφορικά με τα ρήματα της τέταρτης συζυγίας, εκτός από την περίπτωση αυτή, σε όλες τις άλλες ισχύει κανονικά.

Συγκεντρωτικός πίνακας κατάταξης ρημάτων σε συζυγίες

Συζυγία			
Πρώτη	Δεύτερη	Τρίτη	Τέταρτη
Επίθημα αορίστου -ά-, π.χ. <i>muc-ά-ί</i> (= έφαγα).	Επίθημα αορίστου -ύ-, π.χ. <i>vid-ύ-ί</i> (= πούλησα).	Επίθημα αορίστου (δεύτερου ενικού προσώπου) -έ-, π.χ. <i>spruś-έ-śí</i> (= έδειξε/είπε/μαρτύρησε/κατέδωσε κ.λπ.).	Επίθημα αορίστου: α) -ί- (χαρακτήρας θέματος ενεστώτα οποιοδήποτε σύμφωνο εκτός οδοντικού), π.χ. <i>dórmı</i> (= κοιμάμαι) - <i>durn-ί-ί</i> (= κοιμήθηκα), β) -ά- (χαρακτήρας θέματος ενεστώτα οδοντικό σύμφωνο), π.χ. <i>rátı</i> (= παθαίνω) - <i>pits-ά-ί</i> (= έπαθα//τρελάθηκα). Εξαιρείται το ρήμα <i>έζμ</i> (= βγαίνω//αφοδεύω κ.λπ.) - <i>ίś-ά-ί</i> (= βγήκα//αφόδευσα κ.λπ.).

9.3. Κλίση των ρημάτων

Στο κεφάλαιο αυτό θα δοθούν κλιτικά παραδείγματα δύο ρημάτων κάθε συζυγίας. Στην αρχή θα δοθούν σε συγκεντρωτικούς πίνακες οι καταλήξεις των ρημάτων της κάθε συζυγίας στην οριστική, την υποτακτική και την προστακτική για τους χρόνους ενεστώτα, παρατατικό και αόριστο καθώς και της μετοχής (δες σχετικά Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 77-81). Στη συνέχεια θα παρουσιαστούν τα κλιτικά παραδείγματα αντιπροσωπευτικών ρημάτων της κάθε συζυγίας.

9.3.1. Συγκεντρωτικοί πίνακες καταλήξεων ρημάτων στην οριστική

9.3.1.1. Ενεστώτας

Αριθμός	Πρόσωπο	Θέμα ενεστώτα ¹⁸⁰ + προσωπικές καταλήξεις			
		Πρώτη Συζυγία	Δεύτερη Συζυγία	Τρίτη Συζυγία	Τέταρτη Συζυγία
Ενικός	α΄	-υ	-υ	-υ	-υ
	β΄	-ι	-ι	-ι	-ι
	γ΄	-ǎ/-e/-i ¹⁸¹	-i	-i	-i
Πληθυντικός	α΄	-έμυ	-έμυ	-έμυ	-ίμυ/-έμυ
	β΄	-άτσι	-έτσι	-έτσι	-ίτσι/-άτσι
	γ΄	-ǎ/-e/-i	-υ	-υ	-υ

¹⁸⁰ Το θέμα του ενεστώτα δεν παραμένει πάντοτε σταθερό σε όλα τα πρόσωπα ενικού και πληθυντικού αριθμού, αλλά λαμβάνουν χώρα διάφορες φωνολογικές/μορφολογικές μεταβολές. Το φαινόμενο αυτό αφορά τα ρήματα και των τεσσάρων συζυγιών και οφείλεται στην μετακίνηση του τόνου, π.χ. *mécμ* (= τρώω//α΄ ενικό//πρώτη συζυγία) - *mukémμ* (= τρώμε// α΄ πληθυντικό), *véδμ* (= βλέπω//α΄ ενικό//δεύτερη συζυγία) - *vidémμ* (= βλέπουμε//α΄ πληθυντικό), *dzécμ* (= λέω//α΄ ενικό//τρίτη συζυγία) - *dzitsémμ* (= λέμε//α΄ πληθυντικό), *dórmμ* (= κοιμάμαι//α΄ ενικό//τέταρτη συζυγία) - *durnímμ* (= κοιμόμαστε//α΄ πληθυντικό) κ.λπ. Η μετακίνηση του τόνου στη Βλάχικη γλώσσα, φυσικά και στο ιδίωμα της Ακαρνανίας, είναι ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες διαφοροποίησης του θέματος των ρημάτων (Μπουσμπούκης, 1982: 42), κυρίως μέσω του φαινομένου της κώφωσης, όπως στα παραπάνω παραδείγματα, ή της αποκοπής.

¹⁸¹ Στο συγκεκριμένο πρόσωπο, όπως και στο τρίτο πληθυντικό, παρατηρείται στην κατάληξη κάποιων ρημάτων της πρώτης συζυγίας αντί του φωνήεντος /ǎ/ το φωνήεν /e/. Αυτό συμβαίνει σύμφωνα με τους Κατσάνη και Ντίνα (1990: 77 & 81) στην ουράνωση που προκαλεί το σύμφωνο που προηγείται, π.χ. *molým* (= μουσκεύω/μαλακώνω κ.λπ.//πρώτο ενικό) - *mualé* (= μουσκεύει/μαλακώνει/μουσκεύουν/μαλακώνουν κ.λπ.//τρίτο ενικό και τρίτο πληθυντικό) κ.λπ. Στο ιδίωμα της Ακαρνανίας όμως, ενώ παρατηρείται ουράνωση του /l/, δεν προσβάλλεται πάντοτε το φωνήεν της κατάληξης. Έτσι το ρήμα *mólým* (= μουσκεύω/μαλακώνω κ.λπ.//πρώτο ενικό) απαντάται ως *mólǎ* (= μουσκεύει/μαλακώνει/μουσκεύουν/μαλακώνουν κ.λπ.//τρίτο ενικό και τρίτο πληθυντικό) κι όχι ως *mualé*, όπως απαντάται στα άλλα ιδιώματα. Για παράδειγμα υπάρχει η φράση: *Atsá bágǎ ápǎ ta s' mólǎ strǎnlǎ* (= Αυτή βάζει/ζεσταίνει νερό για να μουσκεύει τα ρούχα). Ωστόσο το φωνήεν της κατάληξης αυτής άλλοτε ακούγεται ως /ǎ/, άλλοτε ως /e/ και άλλοτε ως /i/, ανεξάρτητα από το σύμφωνο που προηγείται. Το γεγονός αυτό θεωρούμε ότι οφείλεται στο φωνολογικό φαινόμενο της κώφωσης, μιας και το φωνήεν αυτό δεν τονίζεται κι έτσι «κλείνει» κατά μία ή και μερικές φορές κατά δύο βαθμίδες. Έχουμε παρατηρήσει επίσης ότι η προφορά του φωνήεντος αυτού διαφέρει από ομιλητή σε ομιλητή, γι' αυτό υπάρχει αυτή η διτυπία ή και πολυτυπία. Σε γενικές γραμμές όμως το /ǎ/ είναι το επικρατέστερο φωνήεν στη συγκεκριμένη κατάληξη με δεύτερο το [e] και τρίτο το [i]. Τα δύο τελευταία αποτελούν αλλόφωνα του /ǎ/ και ακούγονται κάποιες φορές, όταν ο ρυθμός της ομιλίας είναι πολύ γρήγορος.

9.3.1.2. Παρατατικός

Αριθμός	Πρόσωπο	Θέμα ενεστώτα ¹⁸² + προσωπικές καταλήξεις			
		Πρώτη Συζυγία	Δεύτερη Συζυγία	Τρίτη Συζυγία	Τέταρτη Συζυγία
Ενικός	α΄	-άμῃ	-ιάμῃ	-ιάμῃ	-ιάμῃ/-άμῃ ¹⁸³
	β΄	-άῃ	-ιάῃ	-ιάῃ	-ιάῃ/-άῃ
	γ΄	-ά	-ιά	-ιά	-ιά/-ά
Πληθυντικός	α΄	-άμῃ	-ιάμῃ	-ιάμῃ	-ιάμῃ/-άμῃ
	β΄	-άτῃ	-ιάτῃ	-ιάτῃ	-ιάτῃ/-άτῃ
	γ΄	-ά	-ιά	-ιά	-ιά/-ά

Από τον παραπάνω πίνακα παρατηρούμε ότι στις καταλήξεις του παρατατικού της δεύτερης, τρίτης και τέταρτης συζυγίας υπάρχει το ημίφωνο /j/ σε όλα τα πρόσωπα και στους δύο αριθμούς. Το συγκεκριμένο ημίφωνο απουσιάζει από τις καταλήξεις των ρημάτων της πρώτης συζυγίας και από τη δεύτερη υποκατηγορία ρημάτων της τέταρτης συζυγίας (οι καταλήξεις των δύο τελευταίων κατηγοριών/συζυγιών συμπίπτουν απόλυτα στον παρατατικό). Ακόμη παρατηρούμε ότι συμπίπτουν απόλυτα οι καταλήξεις του παρατατικού των τριών άλλων συζυγιών/κατηγοριών: δεύτερης, τρίτης και πρώτης υποκατηγορίας της τέταρτης.

Τέλος, στο δεύτερο πληθυντικό πρόσωπο του παρατατικού παρατηρείται στο ιδίωμα της Ακαρνανίας η κατάληξη -άτῃ (για την πρώτη συζυγία και τη δεύτερη υποκατηγορία της τέταρτης) και -ιάτῃ (για τη δεύτερη, την τρίτη συζυγία καθώς και για την πρώτη υποκατηγορία της τέταρτης συζυγίας). Αντίθετα στα άλλα ιδιώματα στο ίδιο πρόσωπο απαντάται η κατάληξη -atsῃ και -jatsῃ (δες σχετικά

¹⁸² Το θέμα στον χρόνο αυτόν παραμένει σταθερό σε όλα τα πρόσωπα ενικού και πληθυντικού αριθμού, αφού είναι πάντοτε άτονο, τονίζονται μόνον οι καταλήξεις. Για τον σχηματισμό του συγκεκριμένου χρόνου χρησιμοποιείται το «εξασθενημένο» θέμα, δηλαδή αυτό στο οποίο έχει επέλθει κώφωση στην αρχική συλλαβή του λόγω της μετακίνησης του τόνου, π.χ. *mucámῃ* (= έτρωγα), *vidjátmῃ* (= έβλεπα), *dzitsjátmῃ* (= έλεγα), *durhjátmῃ* (= κοιμόμουν/α) κ.λπ.

¹⁸³ Στον παρατατικό της συγκεκριμένης συζυγίας παρατηρούνται δύο τύποι καταλήξεων σε όλα τα πρόσωπα και των δύο αριθμών. Ο ένας περιλαμβάνει το ημίφωνο /j-/ (-ιάμῃ), ενώ ο άλλος δεν το περιλαμβάνει (-άμῃ). Η ύπαρξη ή όχι του ημίφωνου /j-/ οφείλεται στον χαρακτήρα του θέματος. Αν ο χαρακτήρας είναι ουρανικό σύμφωνο, τότε εμφανίζεται το ημίφωνο /j-/ , π.χ. *alg-éscῃ* (= ασπρίζω/ασβεστώνω//ενεστώτας) - *alg-j-ámῃ* (= ασπρίζω/ασβεστώνω//παρατατικός) κ.λπ. Εδώ η εμφάνιση του ημίφωνου /j-/ οφείλεται στον χαρακτήρα του θέματος /g/, το οποίο είναι ουρανικό σύμφωνο. Έχουμε δηλαδή ουράνωση. Αν ο χαρακτήρας του θέματος δεν είναι ουρανικό σύμφωνο, τότε δεν εμφανίζεται το ημίφωνο /j-/ , π.χ. *avd-ῃ* (= ακούω//ενεστώτας) - *avdz-ámῃ* (= ακούω//παρατατικός) κ.λπ.

Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 77). Θεωρούμε ότι αυτή η διαφορά στη συγκεκριμένη κατάληξη οφείλεται είτε σε επίδραση της κατάληξης του ίδιου προσώπου του αορίστου, όπου απαντάται η κατάληξη -tɣ είτε σε επίδραση του τελικού φωνήεντος /ɤ/ της κατάληξης -ámɣ ή -jáɣ (ανάλογα με τη συζυγία/υποκατηγορία) του πρώτου πληθυντικού προσώπου του ίδιου χρόνου. Το ίδιο ισχύει και για το τρίτο πληθυντικό πρόσωπο της υποτακτικής παρατατικού καθώς και για όλους τους χρόνους που σχηματίζονται από τον παρατατικό, π.χ. Μέλλοντας στο παρελθόν (δες σχετικά στις αντίστοιχες εγκλίσεις και χρόνους).

9.3.1.3. Αόριστος

Αριθμός	Πρόσωπο	Θέμα ενεστώτα + επίθημα αορίστου ¹⁸⁴ + προσωπικές καταλήξεις			
		Πρώτη Συζυγία	Δεύτερη Συζυγία	Τρίτη Συζυγία	Τέταρτη Συζυγία
Ενικός	α'	-ά+ɣ̣	-ύ+ɣ̣	-Ø ¹⁸⁵ +ɤ	-ί+ɣ̣/-ά ¹⁸⁶ +ɣ̣
	β'	-ά+ʂɣ̣	-ύ+ʂɣ̣	-έ+ʂɣ̣	-ί+ʂɣ̣/-ά+ʂɣ̣
	γ'	-έ+ Ø ¹⁸⁷ /-ά+Ø	-ύ+Ø	-ί ¹⁸⁸ +Ø	-ί+Ø/-έ ¹⁸⁹ +Ø
Πληθυντικός	α'	-έ+mɣ̣	-ύ+mɣ̣	-έ+mɣ̣	-ί+mɣ̣/-έ+mɣ̣
	β'	-ά+tɣ̣	-ύ+tɣ̣	-έ+tɣ̣	-ί+tɣ̣/-ά+tɣ̣
	γ'	-ά+rǎ/re ¹⁹⁰	-ύ+rǎ/re	έ+rǎ/re	-ί+rǎ/re// -ά+rǎ/re

¹⁸⁴ Σχετικά με το επίθημα αορίστου, το οποίο όπως ήδη αναφέρθηκε χρησιμεύει για την αναγνώριση της συζυγίας στην οποία ανήκει το ρήμα δες στο κεφάλαιο όπου εξετάζονται οι συζυγίες των ρημάτων.

¹⁸⁵ Τα ρήματα της τρίτης συζυγίας δεν εμφανίζουν επίθημα στο πρώτο ενικό πρόσωπο κι έτσι το συγκεκριμένο πρόσωπο σχηματίζεται μόνο με το θέμα και την κατάληξη. Σε όλα τα άλλα πρόσωπα εμφανίζεται κανονικά το επίθημα της συζυγίας του συγκεκριμένου χρόνου.

¹⁸⁶ Το διαφορετικό επίθημα (-ί- ή -ά-) στη συγκεκριμένη συζυγία οφείλεται στο αμέσως προηγούμενο σύμφωνο του θέματος. Σε πολλά άλλα Βλάχικα ιδιώματα αντί για το επίθημα /-a-/ απαντάται το επίθημα /-i-/. Στο ιδίωμα της Ακαρνανίας όμως, όπου δεν απαντάται το συγκεκριμένο φωνήεν, έχει τραπέει σε [-a-].

¹⁸⁷ Το τρίτο ενικό πρόσωπο του συγκεκριμένου χρόνου δεν διαθέτει κατάληξη κι έτσι παραμένουν μόνο το θέμα και το επίθημα. Παρατηρούμε όμως ότι στο ιδίωμα της Ακαρνανίας το επίθημα του συγκεκριμένου χρόνου στο τρίτο ενικό και πρώτο πληθυντικό τρέπεται από /á/ σε /é/ σε όλα τα ρήματα ανεξάρτητα από το προηγούμενο σύμφωνο. Στα άλλα ιδιώματα σύμφωνα με τους Κατσάνη και Ντίνα (1990: 82) το φαινόμενο αυτό συμβαίνει μόνο, όταν το προηγούμενο σύμφωνο είναι ουρανικό. Σε κάθε άλλη περίπτωση παραμένει το /ǎ/.

¹⁸⁸ Το επίθημα του γ' ενικού λόγω της κώφωσης (δεν τονίζεται) τρέπεται από /e/ σε [i] στο ιδίωμα της Ακαρνανίας.

¹⁸⁹ Το επίθημα αορίστου στο τρίτο ενικό και το πρώτο πληθυντικό τρέπεται από /-á-/ σε [-é-], ενώ στα άλλα ιδιώματα δεν μεταβάλλεται και παραμένει το /-i-/. Έτσι λοιπόν το επίθημα αορίστου της συγκεκριμένης υποκατηγορίας της τέταρτης συζυγίας του Βλάχικου γλωσσικού ιδιώματος της Ακαρνανίας συμπίπτει απόλυτα με το επίθημα αορίστου της πρώτης συζυγίας. Κατά συνέπεια θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι στο γλωσσικό ιδίωμα της Ακαρνανίας η πρώτη συζυγία και η δεύτερη υποκατηγορία της τέταρτης συζυγίας συμπίπτουν, όσον αφορά τα επιθήματα άρα και την κλίση τους. Για μεθοδολογικούς λόγους όμως ακολουθούμε τη προτεινόμενη διαίρεση της γραμματικής των Κατσάνη και Ντίνα.

Στον αόριστο της πρώτης συζυγίας παρατηρούμε ότι το επίθημα /-á/ τρέπεται σε [-é] στο τρίτο ενικό και πρώτο πληθυντικό πρόσωπο. Ωστόσο στο τρίτο ενικό της ίδιας συζυγίας κάποιες φορές παρατηρείται αντί του επιθήματος /-é/ το επίθημα /-ǎ/, π.χ. *tuńicǎj* (= νύχτωσα//πρώτο ενικό) - *tuńicǎ* (= νύχτωσε//τρίτο ενικό) κ.λπ.

Για τον σχηματισμό και τις καταλήξεις της οριστικής των άλλων χρόνων (Παρακείμενου, Υπερσυντέλικου, Μέλλοντα στο παρελθόν, απλό και συντελεσμένο Μέλλοντα) δες στο κεφάλαιο 9.1.4.4. όπου εξετάζονται οι συγκεκριμένοι χρόνοι.

9.3.2. Συγκεντρωτικοί πίνακες καταλήξεων ρημάτων στην υποτακτική

9.3.2.1. Ενεστώτας

Αριθμός	Πρόσωπο	Si/s' (= να) + θέμα ενεστώτα + προσωπικές καταλήξεις			
		Πρώτη Συζυγία	Δεύτερη Συζυγία	Τρίτη Συζυγία	Τέταρτη Συζυγία
Ενικός	α'	-ǔ	-ǔ	-ǔ	-ǔ
	β'	-ǐ	-ǐ	-ǐ	-ǐ
	γ'	-ǎ/-e/-i ¹⁹¹	-ǎ	-ǎ	-ǎ
Πληθυντικός	α'	-émǔ	-émǔ	-émǔ	-ímǔ/-émǔ
	β'	-átsǐ	-étsǐ	-étsǐ	-ítsǐ/-átsǐ
	γ'	-ǎ/-e/-i	-ǎ	-ǎ	-ǎ

Οι καταλήξεις της οριστικής και της υποτακτικής των ρημάτων της πρώτης συζυγίας είναι ίδιες σε όλα τα πρόσωπα του ενικού και του πληθυντικού. Στις άλλες τρεις συζυγίες οι καταλήξεις αυτές διαφέρουν από την οριστική στην υποτακτική μόνο στο τρίτο ενικό και τρίτο πληθυντικό πρόσωπο.

¹⁹⁰ Το φωνήεν /ǎ/ της κατάληξης αυτής ακούγεται μερικές φορές ως /e/. Το γεγονός αυτό θεωρούμε ότι οφείλεται στο φωνολογικό φαινόμενο της κώφωσης, μιας και το φωνήεν αυτό δεν τονίζεται κι έτσι «κλείνει» κατά μία βαθμίδα. Έχουμε παρατηρήσει επίσης ότι η προφορά του φωνήεντος αυτού διαφέρει από ομιλητή σε ομιλητή, γι' αυτό υπάρχει αυτή η διτυπία. Σε γενικές γραμμές όμως το /ǎ/ είναι το επικρατέστερο φωνήεν στη συγκεκριμένη κατάληξη με δεύτερο το /e/. Το φωνήεν [e] αποτελεί ουσιαστικά αλλόφωνο του /ǎ/ και ακούγεται κάποιες φορές, όταν ο ρυθμός της ομιλίας είναι πολύ γρήγορος. Ισχύει κι εδώ ό,τι ισχύει και στο τρίτο ενικό και πληθυντικό πρόσωπο της οριστικής του ενεστώτα.

¹⁹¹ Για την κατάληξη του συγκεκριμένου προσώπου στην υποτακτική έγκλιση, όπως και του τρίτου πληθυντικού, ισχύει ό,τι αναφέρθηκε για τα αντίστοιχα πρόσωπα της οριστικής ενεστώτα.

9.3.2.2. Παρατατικός

Αριθμός	Πρόσωπο	Si/s' (= να) + καταλήξεις οριστικής παρατατικού			
		Πρώτη Συζυγία	Δεύτερη Συζυγία	Τρίτη Συζυγία	Τέταρτη Συζυγία
Ενικός	α'	-άμῃ	-ιάμῃ	-ιάμῃ	-ιάμῃ/-άμῃ ¹⁹²
	β'	-άϊ	-ιάϊ	-ιάϊ	-ιάϊ/-άϊ
	γ'	-ά	-ιά	-ιά	-ιά/-ά
Πληθυντικός	α'	-άμῃ	-ιάμῃ	-ιάμῃ	-ιάμῃ/-άμῃ
	β'	-άτῃ	-ιάτῃ	-ιάτῃ	-ιάτῃ/-άτῃ
	γ'	-ά	-ιά	-ιά	-ιά/-ά

Στον παρατατικό και των τεσσάρων συζυγιών η υποτακτική έχει ακριβώς τις ίδιες καταλήξεις με αυτές της οριστικής.

9.3.2.3. Παρακειμένος & Υπερσυντέλικος

Για τον σχηματισμό της υποτακτικής του Παρακειμένου χρησιμοποιείται ο τελικός σύνδεσμος si/s' (= να) + υποτακτική ενεστώτα του βοηθητικού ρήματος *άμῃ* (= έχω) + μετοχή παθητικού παρακειμένου (θηλυκό γένος). Για τον σχηματισμό της υποτακτικής του Υπερσυντέλικου χρησιμοποιείται ο τελικός σύνδεσμος si/s' (= να) + υποτακτική παρατατικού (*ανιάμῃ* = είχα) του βοηθητικού ρήματος *άμῃ* (= έχω) + μετοχή παθητικού παρακειμένου (θηλυκό γένος).

9.3.3. Συγκεντρωτικός πίνακας καταλήξεων ρημάτων στην προστακτική

9.3.3.1. Ενεστώτας

Αριθμός	Πρόσωπο	Πρώτη Συζυγία	Δεύτερη Συζυγία	Τρίτη Συζυγία	Τέταρτη Συζυγία
Ενικός	α'	-	-	-	-
	β'	-ᾶ/-e/-i	-i	-i/-e	-ιά/-i
	γ'	as/s' -ᾶ	as/s' -ᾶ	as/s' -ᾶ	as/s' -ᾶ
Πληθυντικός	α'	-	-	-	-
	β'	-άτῃ	-έτῃ	-έτῃ	-ίτῃ/-άτῃ
	γ'	as/s' -ᾶ	as/s' -ᾶ	as/s' -ᾶ	as/s' -ᾶ

¹⁹² Για τη διτυπία των καταλήξεων της συγκεκριμένης συζυγίας δεξ στο κεφάλαιο 9.2.4. όπου εξετάζεται η συζυγία αυτή.

Στην πρώτη συζυγία εμφανίζονται στην κατάληξη του δεύτερου ενικού προσώπου τρία φωνήεντα: το /-ǎ/, το /-e/ και το /-i/, ενώ στη γραμματική των Κατσάνη και Ντίνα (1990: 80) εμφανίζεται στο αντίστοιχο πρόσωπο της συζυγίας αυτής μόνο η κατάληξη /-ǎ/. Βλέπουμε λοιπόν ότι στο ιδίωμα της Ακαρνανίας το φωνήεν /-ǎ/ αρκετές φορές «κλείνει» κατά μία ή και δύο βαθμίδες ως αποτέλεσμα του φωνολογικού φαινομένου της κώφωσης.

Στην κατάληξη του δεύτερου προσώπου της δεύτερης συζυγίας παρατηρείται στο ιδίωμα της Ακαρνανίας η κατάληξη /-i/, ενώ στη γραμματική των Κατσάνη και Ντίνα (ό.π.) εμφανίζονται στο αντίστοιχο πρόσωπο της συζυγίας αυτής το /-i/ και το /-e/. Και αυτή η μεταβολή είναι αποτέλεσμα του φαινομένου της κώφωσης.

Στην κατάληξη του δεύτερου προσώπου της τρίτης συζυγίας παρατηρούνται στο ιδίωμα της Ακαρνανίας οι κατάληξεις /-i/ και /-e/, ενώ στη γραμματική των Κατσάνη και Ντίνα (1990: 80 & 97) εμφανίζονται στο αντίστοιχο πρόσωπο της συζυγίας αυτής τα φωνήεντα /-e/ και /i/. Παρατηρούμε λοιπόν ότι στο ιδίωμα της Ακαρνανίας το φωνήεν /-e/ των άλλων ιδιωμάτων, που υπάρχει στη συγκεκριμένη κατάληξη, έχει τραπεί σε [-i] λόγω του φαινομένου της κώφωσης, ενώ το φωνήεν /i/, το οποίο δεν υφίσταται στο ιδίωμα της Ακαρνανίας, έχει τραπεί στο τελευταίο ιδίωμα σε [-e].

Στην κατάληξη του δεύτερου προσώπου της τέταρτης συζυγίας παρατηρούνται στο ιδίωμα της Ακαρνανίας οι κατάληξεις /-ǎ/ και /-i/, ενώ στη γραμματική των Κατσάνη και Ντίνα (1990: 80) εμφανίζονται στο αντίστοιχο πρόσωπο της συζυγίας αυτής τα φωνήεντα /-e/, /-i/ και /-ǎ/. Παρατηρούμε λοιπόν ότι στο ιδίωμα της Ακαρνανίας το φωνήεν /-e/ των άλλων ιδιωμάτων, που υπάρχει στη συγκεκριμένη κατάληξη, έχει τραπεί σε [-i] λόγω του φαινομένου της κώφωσης, ενώ η κατάληξη /-ǎ/ παραμένει. Η τελευταία εμφανίζεται σε ρήματα που στο πρώτο ενικό πρόσωπο της οριστικής του ενεστώτα λήγουν σε -éscu, π.χ. *pultéscu* (= πληρώνω//οριστική ενεστώτα) - *pultǎ* (= πλήρωνε/πλήρωσε//προστακτική ενεστώτα), *agudéscu* (= χτυπάω//οριστική ενεστώτα) - *agudǎ* (= πλήρωνε/πλήρωσε//προστακτική ενεστώτα) κ.λπ.

Το τρίτο ενικό πρόσωπο καθώς και το τρίτο πληθυντικό και των τεσσάρων συζυγιών εμφανίζουν την ίδια κατάληξη. Οι τύποι αυτοί σχηματίζονται περιφραστικά με τα μορφήματα *as* = *ας* και *si/s'* = *να*. Οι ρηματικοί τύποι μάλιστα

των προσώπων αυτών και των δύο αριθμών συμπίπτουν με τα αντίστοιχα πρόσωπα (τρίτο ενικό και τρίτο πληθυντικό) ενεστώτα της υποτακτικής των αντίστοιχων συζυγιών.

Το δεύτερο πληθυντικό πρόσωπο και των τεσσάρων συζυγιών συμπίπτει με το δεύτερο πληθυντικό πρόσωπο της οριστικής ενεστώτα των αντίστοιχων συζυγιών.

9.3.4. Σχηματισμός Γερουνδίου

Όπως ήδη αναφέρθηκε, το γερούνδιο στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας απαντάται σε πολύ μικρή έκταση. Για τον σχηματισμό του δεξ στο κεφάλαιο 9.1.3.4.

9.3.5. Σχηματισμός Μετοχής

Η μετοχή για την πρώτη, δεύτερη και τέταρτη συζυγία σχηματίζεται από το θέμα του ενεστώτα, το πρόσφυμα συζυγίας, που είναι πάντοτε το επίθημα του αορίστου της αντίστοιχης συζυγίας, και την κατάληξη *-tɨ* για το αρσενικό γένος ή *-tã* για το θηλυκό, π.χ. *adárɨ* (= ποτίζω//ενεστώτας πρώτης συζυγίας) - *adip-á-ɨ* (= πότισα//αόριστος) - *adip-á-tɨ* (= ποτισμένος//μετοχή αρσενικού γένους) - *adip-á-tã* (= ποτισμένη//μετοχή θηλυκού γένους), *bjáɨ* (= πίνω// ενεστώτας δεύτερης συζυγίας) - *bɨ-ú-ɨ* (= ήπια//αόριστος) - *bɨ-ú-tɨ* (= πιωμένος//μετοχή αρσενικού γένους) - *bɨ-ú- tã* (= πιωμένη//μετοχή θηλυκού γένους), *ráɨ* (= παθαίνω//ενεστώτας τέταρτης συζυγίας) - *pits-á-ɨ* (= έπαθα//αόριστος) - *pits-á-tɨ* (= παθημένος//μετοχή αρσενικού γένους) - *pits-á-tã* (= παθημένη//μετοχή θηλυκού γένους) κ.λπ.

Η μετοχή στην τρίτη συζυγία (η τελευταία όπως ήδη αναφέρθηκε δεν εμφανίζει επίθημα στο πρώτο ενικό πρόσωπο του αορίστου) σχηματίζεται από το θέμα του ενεστώτα παίρνοντας άλλοτε την κατάληξη *-tɨ* και άλλοτε την κατάληξη *-sɨ* χωρίς κάποια κανονικότητα. Επίσης δεν εμφανίζει πρόσφυμα συζυγίας, αφού και ο αόριστος της αντίστοιχης συζυγίας δεν εμφανίζει επίθημα στο πρώτο ενικό πρόσωπο, π.χ. *tórcɨ* (= γνέθω//ενεστώτας τρίτης συζυγίας) - *tórɨ* (= έγενεσα//αόριστος) - *tórsɨ* (= γενεσμένος//μετοχή αρσενικού γένους) - *tórsã* (= γενεσμένη//μετοχή θηλυκού γένους), *trágɨ* (= τραβάω//ενεστώτας τρίτης συζυγίας) - *trápɨ* (= τράβηξα//αόριστος) - *tráptɨ* (= τραβηγμένος//μετοχή αρσενικού γένους) - *tráptã* (= τραβηγμένη//μετοχή θηλυκού γένους), *túndɨ* (= κουρεύω//ενεστώτας τρίτης συζυγίας) - *túmɨ* (= κούρεψα//αόριστος) - *túmsɨ* (= κουρεμένος//μετοχή αρσενικού γένους) - *túmsã* (= κουρεμένη//μετοχή θηλυκού γένους) κ.λπ.

9.3.6. Κλιτικά παραδείγματα ρημάτων στην ενεργητική φωνή

Στη συνέχεια θα παρατεθούν κάποια αντιπροσωπευτικά κλιτικά παραδείγματα ρημάτων και των τεσσάρων συζυγιών (δύο από κάθε συζυγία). Κάποια από τα ρήματα που παρατίθενται είναι τα ίδια με τα ρήματα που παρουσιάζονται στη Γραμματική της κοινής Κουτσοβλαχικής των Νικόλαου Κατσάνη και Κωνσταντίνου Ντίνα (ένα από κάθε συζυγία). Ο λόγος που συμβαίνει αυτό είναι για να δοθεί η δυνατότητα στον αναγνώστη να κάνει συγκρίσεις και να εντοπίσει ευκολότερα τις διαφορές που υπάρχουν στην κλίση των ρημάτων του ιδιώματος της Ακαρνανίας και των άλλων ιδιωμάτων της Βλάχικης γλώσσας. Επίσης παρουσιάζονται και κάποια άλλα κλιτικά παραδείγματα ρημάτων σε κάθε συζυγία, τα οποία κρίναμε απαραίτητο να παρατεθούν για την καλύτερη κατανόηση των ιδιαιτεροτήτων του γλωσσικού ιδιώματος της Ακαρνανίας. Τέλος, για τον πλήρη κατάλογο των ρημάτων της κάθε συζυγίας που κλίνονται σύμφωνα με τα κλιτικά παραδείγματα που παρατίθενται δεξ στους τέσσερις πρώτους πίνακες του Παραρτήματος 2.

9.3.6.1. Ρήματα της πρώτης συζυγίας

Οριστική

Αριθμός	Πρόσωπο	Ενεστώτας	
Ενικός	μίηι (= εγώ)	adúnŋ (= μαζεύω)	ucrédzŋ (= δουλεύω)
	τίηι (= εσύ)	adúňĭ (= μαζεύεις)	ucrédzĭ (= δουλεύεις)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	adúnă/adúne/adúňi ¹⁹³ (= μαζεύει)	ucríádză/ucríázde (= δουλεύει)
Πληθυντικός	νόĭ (= εμείς)	adunémŋ (= μαζεύουμε)	ucrémŋ (= δουλεύουμε)
	νόĭ (= εσείς)	adunátsĭ (= μαζεύετε)	ucrátsĭ (= δουλεύετε)
	έίĭ/έίi (= αυτοί/αυτές)	adúnă/adúne/adúňi (= μαζεύουν)	ucríádză/ucríázde (= δουλεύουν)

¹⁹³ Παρατηρούμε στην κατάληξη του συγκεκριμένου προσώπου, όπως και στο τρίτο πληθυντικό, την ελεύθερη εναλλαγή τριών φωνηέντων, του /ă/, του /e/ και του /i/ με επικρατέστερο στους ομηλητές των μεγαλύτερων ηλικιών το /ă/. Για τον λόγο αυτόν στα συγκεκριμένα πρόσωπα καθώς και όπου αλλού παρατηρείται το φωνολογικό φαινόμενο αυτό καταγράφουμε όλες τις εκδοχές που έχουμε ακούσει.

Αριθμός	Πρόσωπο	Παρατατικός	
Ενικός	μίηι (= εγώ)	adunámχ (= μάζευα)	ucráμχ (= δούλευα)
	τίηι (= εσύ)	adunáι (= μάζευες)	ucráι (= δούλευες)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	aduná (= μάζευε)	ucrá (= δούλευε)
Πληθυντικός	νόι (= εμείς)	adunámχ (= μαζεύαμε)	ucráμχ (= δουλεύαμε)
	νόι (= εσείς)	adunátχ (= μαζεύατε)	ucrátχ (= δουλεύατε)
	είι/είι (= αυτοί/αυτές)	aduná (= μάζευαν)	ucrá (= δούλευαν)

Αριθμός	Πρόσωπο	Αόριστος	
Ενικός	μίηι (= εγώ)	adunáι (= μάζεψα)	ucráι (= δούλεψα)
	τίηι (= εσύ)	adunási (= μάζεψες)	ucráσι (= δούλεψες)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	aduné (= μάζεψε)	ucré (= δούλεψε)
Πληθυντικός	νόι (= εμείς)	adunémχ (= μαζέψαμε)	ucréμχ (= δουλέψαμε)
	νόι (= εσείς)	adunátχ (= μαζέψατε)	ucrátχ (= δουλέψατε)
	είι/είι (= αυτοί/αυτές)	adunáră/adunáre (= μάζεψαν)	ucrář/ucráre (= δούλεψαν)

Αριθμός	Πρόσωπο	Παρακείμενος	
Ενικός	μίηι (= εγώ)	άμῃ adunátă (= έχω μαζέψει)	άμῃ ucrátă (= έχω δουλέψει)
	τίηι (= εσύ)	άἷ adunátă (= έχεις μαζέψει)	άἷ ucrátă (= έχεις δουλέψει)
	έῃ/ία (= αυτός/αυτή)	άρε/άρι adunátă (= έχει μαζέψει)	άρε/άρι ucrátă (= έχει δουλέψει)
Πληθυντικός	νόἱ (= εμείς)	ανέμῃ adunátă (= έχουμε μαζέψει)	ανέμῃ ucrátă (= έχουμε δουλέψει)
	νόἱ (= εσείς)	ανέτσί adunátă (= έχετε μαζέψει)	ανέτσί ucrátă (= έχετε δουλέψει)
	έἱ/έἱι (= αυτοί/αυτές)	άτῃ adunátă (= έχουν μαζέψει)	άτῃ ucrátă (= έχουν δουλέψει)

Αριθμός	Πρόσωπο	Υπερσυντέλικος	
Ενικός	μίηι (= εγώ)	ανιάμῃ adunátă (= είχα μαζέψει)	ανιάμῃ ucrátă (= είχα δουλέψει)
	τίηι (= εσύ)	ανιάἱ adunátă (= είχες μαζέψει)	ανιάἱ ucrátă (= είχες δουλέψει)
	έῃ/ία (= αυτός/αυτή)	ανιά adunátă (= είχε μαζέψει)	ανιά ucrátă (= είχε δουλέψει)
Πληθυντικός	νόἱ (= εμείς)	ανιάμῃ adunátă (= είχαμε μαζέψει)	ανιάμῃ ucrátă (= είχαμε δουλέψει)
	νόἱ (= εσείς)	ανιάτῃ adunátă (= είχατε μαζέψει)	ανιάτῃ ucrátă (= είχατε δουλέψει)
	έἱ/έἱι (= αυτοί/αυτές)	ανιά adunátă (= είχαν/ε μαζέψει)	ανιά ucrátă (= είχαν/ε δουλέψει)

Αριθμός	Πρόσωπο	Μέλλοντας στο παρελθόν	
Ενικός	μίηι (= εγώ)	u s' adunámχ (= θα μάζευα)	u s' ucrámχ (= θα δούλευα)
	τίηι (= εσύ)	u s' adunáη (= θα μάζευες)	u s' ucráη (= θα δούλευες)
	έχ/ία (= αυτός/αυτή)	u s' aduná (= θα μάζευε)	u s' ucrá (= θα δούλευε)
Πληθυντικός	νόη (= εμείς)	u s' adunámχ (= θα μαζεύαμε)	u s' ucrámχ (= θα δουλεύαμε)
	νόη (= εσείς)	u s' adunátχ (= θα μαζεύατε)	u s' ucrátχ (= θα δουλεύατε)
	έη/έηι (= αυτοί/αυτές)	u s' aduná (= θα μάζευαν)	u s' ucrá (= θα δούλευαν)

Αριθμός	Πρόσωπο	Απλός Μέλλοντας	
Ενικός	μίηι (= εγώ)	u s' adúnχ (= θα μαζεύω/θα μαζέψω)	u s' ucredzχ (= θα δουλεύω/θα δουλέψω)
	τίηι (= εσύ)	u s' adúηη (= θα μαζεύεις/θα μαζέψεις)	u s' ucredzη (= θα δουλεύεις/θα δουλέψεις)
	έχ/ία (= αυτός/αυτή)	u s' adúnă/u s' adúne/u s' adúηη (= θα μαζεύει/θα μαζέψει)	u s' ucríádžă/u s' ucríádze (= θα δουλεύει/θα δουλέψει)
Πληθυντικός	νόη (= εμείς)	u s' adunémχ (= θα μαζεύουμε/θα μαζέψουμε)	u s' ucrémχ (= θα δουλεύουμε/θα δουλέψουμε)
	νόη (= εσείς)	u s' adunátση (= θα μαζεύετε/θα μαζέψετε)	u s' ucrátση (= θα δουλεύετε/θα δουλέψετε)
	έη/έηι (= αυτοί/αυτές)	u s' adúnă/u s' adúne/u s' adúηη (= θα μαζεύουν/θα μαζέψουν)	u s' ucríádžă/ u s' ucríádze (= θα δουλεύουν/θα δουλέψουν)

Αριθμός	Πρόσωπο	Συντελεσμένος Μέλλοντας	
Ενικός	μίηι (= εγώ)	u s' ámχ adunátă (= θα έχω μαζεύει)	u s' ámχ ucrátă (= θα έχω δουλέψει)
	τίηι (= εσύ)	u s' áĭ adunátă (= θα έχεις μαζεύει)	u s' áĭ ucrátă (= θα έχεις δουλέψει)
	έυ/ία (= αυτός/αυτή)	u s' áĭbă adunátă (= θα έχει μαζεύει)	u s' áĭbă ucrátă (= θα έχει δουλέψει)
Πληθυντικός	νόĭ (= εμείς)	u s' ανέmχ adunátă (= θα έχουμε μαζεύει)	u s' ανέmχ ucrátă (= θα έχουμε δουλέψει)
	νόĭ (= εσείς)	u s' ανέtsĭ adunátă (= θα έχετε μαζεύει)	u s' ανέtsĭ ucrátă (= θα έχετε δουλέψει)
	έĭĭ/έĭi (= αυτοί/αυτές)	u s' áĭbă adunátă (= θα έχουν μαζεύει)	u s' áĭbă ucrátă (= θα έχουν δουλέψει)

Υποτακτική

Αριθμός	Πρόσωπο	Ενεστώτας	
Ενικός	μίηι (= εγώ)	s' adúnχ (= να μαζεύω)	s' ucrédzχ (= να δουλεύω)
	τίηι (= εσύ)	s' adúnĭ (= να μαζεύεις)	s' ucrédzĭ (= να δουλεύεις)
	έυ/ία (= αυτός/αυτή)	s' adúnă/s' adúne/s' adúni (= να μαζεύει)	s' ucrlădză/s' ucrlădze (= να δουλεύει)
Πληθυντικός	νόĭ (= εμείς)	s' adúnémχ (= να μαζεύουμε)	s' ucrémχ (= να δουλεύουμε)
	νόĭ (= εσείς)	s' adunátsĭ (= να μαζεύετε)	s' ucrátsĭ (= να δουλεύετε)
	έĭĭ/έĭi (= αυτοί/αυτές)	s' adúnă/s' adúne/s' adúni (= να μαζεύουν)	s' ucrlădză/s' ucrlădze (= να δουλεύουν)

Αριθμός	Πρόσωπο	Παρατατικός	
Ενικός	μίηι (= εγώ)	s' adunámχ (= να μάζευα)	s' ucrámχ (= να δούλευα)
	τίηι (= εσύ)	s' adunáχ (= να μάζευες)	s' ucráχ (= να δούλευες)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	s' aduná (= να μάζευε)	s' ucrá (= να δούλευε)
Πληθυντικός	νόχ (= εμείς)	s' adunámχ (= να μαζεύαμε)	s' ucrámχ (= να δουλεύαμε)
	νόχ (= εσείς)	s' adunátχ (= να μαζεύατε)	s' ucrátχ (= να δουλεύατε)
	έίχ/έλι (= αυτοί/αυτές)	s' aduná (= να μάζευαν)	s' ucrá (= να δούλευαν)

Αριθμός	Πρόσωπο	Παρακείμενος	
Ενικός	μίηι (= εγώ)	s' áμχ adunátă (= να έχω μαζέψει)	s' áμχ ucrátă (= να έχω δουλέψει)
	τίηι (= εσύ)	s' áχ adunátă (= να έχεις μαζέψει)	s' áχ ucrátă (= να έχεις δουλέψει)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	s' áχbă adunátă (= να έχει μαζέψει)	s' áχbă ucrátă (= να έχει δουλέψει)
Πληθυντικός	νόχ (= εμείς)	s' ανέμχ adunátă (= να έχουμε μαζέψει)	s' ανέμχ ucrátă (= να έχουμε δουλέψει)
	νόχ (= εσείς)	s' avétsχ adunátă (= να έχετε μαζέψει)	s' avétsχ ucrátă (= να έχετε δουλέψει)
	έίχ/έλι (= αυτοί/αυτές)	s' áχbă adunátă (= να έχουν μαζέψει)	s' áχbă ucrátă (= να έχουν δουλέψει)

Αριθμός	Πρόσωπο	Υπερσυντέλικος	
Ενικός	μίηι (= εγώ)	s' ανιάμχ adunátă (= να είχα μαζέψει)	s' ανιάμχ ucrátă (= να είχα δουλέψει)
	τίηι (= εσύ)	s' ανιάί adunátă (= να είχες μαζέψει)	s' ανιάί ucrátă (= να είχες δουλέψει)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	s' ανιά adunátă (= να είχε μαζέψει)	s' ανιά ucrátă (= να είχε δουλέψει)
Πληθυντικός	νόι (= εμείς)	s' ανιάμχ adunátă (= να είχαμε μαζέψει)	s' ανιάμχ ucrátă (= να είχαμε δουλέψει)
	νόι (= εσείς)	s' ανιάτχ adunátă (= να είχατε μαζέψει)	s' ανιάτχ ucrátă (= να είχατε δουλέψει)
	έιι/έιι (= αυτοί/αυτές)	s' ανιά adunátă (= να είχαν/ε μαζέψει)	s' ανιά ucrátă (= να είχαν/ε δουλέψει)

Προστακτική

Αριθμός	Πρόσωπο	Ενεστώτας	
Ενικός	μίηι (= εγώ)	-	-
	τίηι (= εσύ)	adúnă/adúne/adúni (= μάζεψε/μάζεψε)	ucrîádză/ucrîádze (= δούλεψε/δούλεψε)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	as/s' adúnă//as/s' adúne//as/s' adúni (= ας/να μαζεύει//ας/να μαζέψει)	as/s' ucrîádză//as/s' ucrîádze (= ας/να δουλεύει//ας/να δουλέψει)
Πληθυντικός	νόι (= εμείς)	-	-
	νόι (= εσείς)	adunátși (= μαζεύετε/μαζέψτε)	ucrâtsi (= δουλεύετε/δουλέψτε)
	έιι/έιι (= αυτοί/αυτές)	as/s' adúnă//as/s' adúne//as/s' adúni (= ας/να μαζεύουν//ας/να μαζέψουν)	as/s' ucrîádză//as/s' ucrîádze (= ας/να δουλεύουν//ας/να δουλέψουν)

Μετοχή

Αριθμός	γένος			
	αρσενικό	θηλυκό	αρσενικό	θηλυκό
Ενικός	adunátŭ (= μαζεμένος)	adunátǎ (= μαζεμένη)	ucrátŭ (= δουλεμένος)	ucrátǎ (= δουλεμένη)
Πληθυντικός	adunátsĭ (= μαζεμένοι)	adunáti (= μαζεμένες)	ucrátsĭ (= δουλεμένοι)	ucráti (= δουλεμένες)

Απαρέμφατο

adunári (= το μάζεμα)	ucrári (= το δούλεμα)
-----------------------	-----------------------

Στο απαρέμφατο της πρώτης συζυγίας του Βλάχικου ιδιώματος της Ακαρνανίας λόγω του φαινομένου της κώφωσης απαντώνται δύο τύποι (adunáre/adunári και ucráre/ucrári). Η κατάληξη που χρησιμοποιείται κάθε φορά (/e/ ή /i/) εξαρτάται από τον ομιλητή. Στα άλλα ιδιώματα απαντάται στο απαρέμφατο η κατάληξη /-i/ (Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 86).

9.3.6.2. Ρήματα της δεύτερης συζυγίας

Οριστική

Αριθμός	Πρόσωπο	Ενεστώτας	
Ενικός	μίηι (= εγώ)	bátũ (= χτυπάω)	védũ (= βλέπω)
	τίηι (= εσύ)	bátsĩ (= χτυπάς)	védzĩ (= βλέπεις)
	έũ/ía (= αυτός/αυτή)	báti (= χτυπά/ει)	védi (= βλέπει)
Πληθυντικός	νόĩ (= εμείς)	bitémũ (= χτυπάμε)	vidémũ (= βλέπουμε)
	νόĩ (= εσείς)	bitétsĩ (= χτυπάτε)	vidétsĩ (= βλέπετε)
	έĩ/έli (= αυτοί/αυτές)	bátũ (= χτυπάν/ε)	védũ (= βλέπουν/ε)

Αριθμός	Πρόσωπο	Παρατατικός	
Ενικός	μίηι (= εγώ)	bitĩámũ (= χτυπούσα/χτύπαγα)	vidĩámũ (= έβλεπα)
	τίηι (= εσύ)	bitĩái (= χτυπούσες/χτύπαγες)	vidĩái (= έβλεπες)
	έũ/ía (= αυτός/αυτή)	bitĩá (= χτυπούσε/χτύπαγε)	vidĩá (= έβλεπε)
Πληθυντικός	νόĩ (= εμείς)	bitĩámũ (= χτυπούσαμε/χτυπάγατε)	vidĩámũ (= βλέπαμε)
	νόĩ (= εσείς)	bitĩátũ (= χτυπούσατε/χτυπάγατε)	vidĩátũ (= βλέπατε)
	έĩ/έli (= αυτοί/αυτές)	bitĩá (= χτυπούσαν/ε//χτύπαγαν/χτυπάγανε)	vidĩá (= έβλεπαν)

Αριθμός	Πρόσωπο	Αόριστος	
Ενικός	μίηι (= εγώ)	bitúĭ (= χτύπησα)	vidzúĭ (= είδα)
	τίηι (= εσύ)	bitúšĭ (= χτύπησες)	vidzúšĭ (= είδες)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	bitú (= χτύπησε)	vidzú (= είδε)
Πληθυντικός	νόĭ (= εμείς)	bitúmu (= χτυπήσαμε)	vidzúmu (= είδαμε)
	νόĭ (= εσείς)	bitútĭ (= χτυπήσατε)	vidzútĭ (= είδατε)
	έĭ/έĭi (= αυτοί/αυτές)	bitúřă/bitúre (= χτύπησαν/χτυπήσανε)	vidzúřă/vidzúre (= είδαν/είδανε)

Αριθμός	Πρόσωπο	Παρακείμενος	
Ενικός	μίηι (= εγώ)	ámĭ bitútă (= έχω χτυπήσει)	ámĭ vidzútă (= έχω δει)
	τίηι (= εσύ)	áĭ bitútă (= έχεις χτυπήσει)	áĭ vidzútă (= έχεις δει)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	áre/ári bitútă (= έχει χτυπήσει)	áre/ári vidzútă (= έχει δει)
Πληθυντικός	νόĭ (= εμείς)	avémĭ bitútă (= έχουμε χτυπήσει)	avémĭ vidzútă (= έχουμε δει)
	νόĭ (= εσείς)	avétsĭ bitútă (= έχετε χτυπήσει)	avétsĭ vidzútă (= έχετε δει)
	έĭ/έĭi (= αυτοί/αυτές)	árĭ bitútă (= έχουν χτυπήσει)	árĭ vidzútă (= έχουν δει)

Αριθμός	Πρόσωπο	Υπερσυντέλικος	
Ενικός	μίηι (= εγώ)	ανιάμῃ bitútã (= είχα χτυπήσει)	ανιάμῃ vidzútã (= είχα δει)
	τίηι (= εσύ)	ανιάῖ bitútã (= είχες χτυπήσει)	ανιάῖ vidzútã (= είχες δει)
	έῤ/ία (= αυτός/αυτή)	ανιά bitútã (= είχε χτυπήσει)	ανιά vidzútã (= είχε δει)
Πληθυντικός	νόῖ (= εμείς)	ανιάμῃ bitútã (= είχαμε χτυπήσει)	ανιάμῃ vidzútã (= είχαμε δει)
	νόῖ (= εσείς)	ανιάτῃ bitútã (= είχατε χτυπήσει)	ανιάτῃ vidzútã (= είχατε δει)
	έῖῤ/έῖῤ (= αυτοί/αυτές)	ανιά bitútã (= είχαν/ε χτυπήσει)	ανιά vidzútã (= είχαν/ε δει)

Αριθμός	Πρόσωπο	Μέλλοντας στο παρελθόν	
Ενικός	μίηι (= εγώ)	u s' bitιάμῃ (= θα χτυπούσα/χτύπαγα)	u s' vidιάμῃ (= θα έβλεπα)
	τίηι (= εσύ)	u s' bitιάῖ (= θα χτυπούσες/χτύπαγες)	u s' vidιάῖ (= θα έβλεπες)
	έῤ/ία (= αυτός/αυτή)	u s' bitιά (= θα χτυπούσε/χτύπαγε)	u s' vidιά (= θα έβλεπε)
Πληθυντικός	νόῖ (= εμείς)	u s' bitιάμῃ (= θα χτυπούσαμε/χτυπάγατε)	u s' vidιάμῃ (= θα βλέπαμε)
	νόῖ (= εσείς)	u s' bitιάτῃ (= θα χτυπούσατε/χτυπάγατε)	u s' vidιάτῃ (= θα βλέπατε)
	έῖῤ/έῖῤ (= αυτοί/αυτές)	u s' bitιά (= θα χτυπούσαν/ε//χτύπαγαν/ε)	u s' vidιά (= θα έβλεπαν)

Αριθμός	Πρόσωπο	Απλός Μέλλοντας	
Ενικός	μίηι (= εγώ)	u s' bātṁ (= θα χτυπάω/θα χτυπήσω)	u s' védṁ (= θα βλέπω/θα δω)
	τίηι (= εσύ)	u s' bātsṭi (= θα χτυπάς/θα χτυπήσεις)	u s' védzṭi (= θα βλέπεις/θα δεις)
	έṁ/ία (= αυτός/αυτή)	u s' bātā (= θα χτυπάει//θα χτυπήσει)	u s' vīādā (= θα βλέπει/θα δει)
Πληθυντικός	νόṭ (= εμείς)	u s' bitémṁ (= θα χτυπάμε/θα χτυπήσουμε)	u s' vidémṁ (= θα βλέπουμε/θα δούμε)
	νόṭ (= εσείς)	u s' bitétsṭi (= θα χτυπάτε/θα χτυπήσετε)	u s' vidétsṭi (= θα βλέπετε/θα δείτε)
	έṭ/έλι (= αυτοί/αυτές)	u s' bātā (= θα χτυπάνε//θα χτυπήσουν/ε)	u s' vīādā (= θα βλέπουν/ε/θα δουν/ε)

Αριθμός	Πρόσωπο	Συντελεσμένος Μέλλοντας	
Ενικός	μίηι (= εγώ)	u s' āṁṁ bitūtā (= θα έχω χτυπήσει)	u s' āṁṁ vidzūtā (= θα έχω δει)
	τίηι (= εσύ)	u s' āṭ bitūtā (= θα έχεις χτυπήσει)	u s' āṭ vidzūtā (= θα έχεις δει)
	έṁ/ία (= αυτός/αυτή)	u s' āṭbā bitūtā (= θα έχει χτυπήσει)	u s' āṭbā vidzūtā (= θα έχει δει)
Πληθυντικός	νόṭ (= εμείς)	u s' avémṁ bitūtā (= θα έχουμε χτυπήσει)	u s' avémṁ vidzūtā (= θα έχουμε δει)
	νόṭ (= εσείς)	u s' avétsṭi bitūtā (= θα έχετε χτυπήσει)	u s' avétsṭi vidzūtā (= θα έχετε δει)
	έṭ/έλι (= αυτοί/αυτές)	u s' āṭbā bitūtā (= θα έχουν χτυπήσει)	u s' āṭbā vidzūtā (= θα έχουν δει)

Υποτακτική

Αριθμός	Πρόσωπο	Ενεστώτας	
Ενικός	μίηι (= εγώ)	s' bātũ (= να χτυπάω)	s' védũ (= να βλέπω)
	τίηι (= εσύ)	s' bātsĩ (= να χτυπάς)	s' védzĩ (= να βλέπεις)
	έυ/ία (= αυτός/αυτή)	s' bātã (= να χτυπά/ει)	s' vĩadã (= να βλέπει)
Πληθυντικός	νόĩ (= εμείς)	s' bitémũ (= να χτυπάμε)	s' vidémũ (= να βλέπουμε)
	νόĩ (= εσείς)	s' bitétsĩ (= να χτυπάτε)	s' vidétsĩ (= να βλέπετε)
	έĩ/έλι (= αυτοί/αυτές)	s' bātã (= να χτυπάν/ε)	s' vĩadã (= να βλέπουν/ε)

Αριθμός	Πρόσωπο	Παρατατικός	
Ενικός	μίηι (= εγώ)	s' bitĩámũ (= να χτυπούσα/χτύπαγα)	s' vidĩámũ (= να έβλεπα)
	τίηι (= εσύ)	s' bitĩáĩ (= να χτυπούσες/χτύπαγες)	s' vidĩáĩ (= να έβλεπες)
	έυ/ία (= αυτός/αυτή)	s' bitĩá (= να χτυπούσε/χτύπαγε)	s' vidĩá (= να έβλεπε)
Πληθυντικός	νόĩ (= εμείς)	s' bitĩámũ (= να χτυπούσαμε/χτυπάγατε)	s' vidĩámũ (= να βλέπαμε)
	νόĩ (= εσείς)	s' bitĩátũ (= να χτυπούσατε/χτυπάγατε)	s' vidĩátũ (= να βλέπατε)
	έĩ/έλι (= αυτοί/αυτές)	s' bitĩá (= να χτυπούσαν/ε//χτύπαγαν/ε)	s' vidĩá (= να έβλεπαν)

Αριθμός	Πρόσωπο	Παρακείμενος	
Ενικός	μίηι (= εγώ)	s' άμᵛ bitútă (= να έχω χτυπήσει)	s' άμᵛ vidzútă (= να έχω δει)
	τίηι (= εσύ)	s' άί bitútă (= να έχεις χτυπήσει)	s' άί vidzútă (= να έχεις δει)
	έᵛ/ία (= αυτός/αυτή)	s' άίḃă bitútă (= να έχει χτυπήσει)	s' άίḃă vidzútă (= να έχει δει)
Πληθυντικός	νόἰ (= εμείς)	s' ανέμᵛ bitútă (= να έχουμε χτυπήσει)	s' ανέμᵛ vidzútă (= να έχουμε δει)
	νόἰ (= εσείς)	s' ανέτςἰ bitútă (= να έχετε χτυπήσει)	s' ανέτςἰ vidzútă (= να έχετε δει)
	έἰἰ/έἰι (= αυτοί/αυτές)	s' άίḃă bitútă (= να έχουν χτυπήσει)	s' άίḃă vidzútă (= να έχουν δει)

Αριθμός	Πρόσωπο	Υπερσυντέλικος	
Ενικός	μίηι (= εγώ)	s' ανιάμᵛ bitútă (= να είχα χτυπήσει)	s' ανιάμᵛ vidzútă (= να είχα δει)
	τίηι (= εσύ)	s' ανιάί bitútă (= να είχες χτυπήσει)	s' ανιάί vidzútă (= να είχες δει)
	έᵛ/ία (= αυτός/αυτή)	s' ανιά bitútă (= να είχε χτυπήσει)	s' ανιά vidzútă (= να είχε δει)
Πληθυντικός	νόἰ (= εμείς)	s' ανιάμᵛ bitútă (= να είχαμε χτυπήσει)	s' ανιάμᵛ vidzútă (= να είχαμε δει)
	νόἰ (= εσείς)	s' ανιάτᵛ bitútă (= να είχατε χτυπήσει)	s' ανιάτᵛ vidzútă (= να είχατε δει)
	έἰἰ/έἰι (= αυτοί/αυτές)	s' ανιά bitútă (= να είχαν/ε χτυπήσει)	s' ανιά vidzútă (= να είχαν/ε δει)

Προστακτική

Αριθμός	Πρόσωπο	Ενεστώτας	
Ενικός	míni (= εγώ)	-	-
	tíni (= εσύ)	báti (= χτύπα/χτύπησε)	védi (= βλέπε/δες)
	éu/ía (= αυτός/αυτή)	as/s' bātā (= ας/να χτυπάει//ας/να χτυπήσει)	as/s' vīādā (= ας/να βλέπει//ας/να δει)
Πληθυντικός	nóŋ (= εμείς)	-	-
	νόŋ (= εσείς)	bitétsi (= χτυπάτε/χτυπήστε)	vidétsi (= βλέπετε/δείτε)
	éi/éli (= αυτοί/αυτές)	as/s' bātā (= ας/να χτυπούν/χτυπάνε)	as/s' vīādā (= ας/να βλέπουν//ας/να δουν)

Μετοχή

Αριθμός	γένος			
	αρσενικό	θηλυκό	αρσενικό	θηλυκό
Ενικός	bitútŋ (= χτυπημένος)	bitútā (= χτυπημένη)	vidzútŋ (= ιδωμένος)	vidzútā (= ιδωμένη)
Πληθυντικός	bitútsi (= χτυπημένοι)	bitúti (= χτυπημένες)	vidzútsi (= ιδωμένοι)	vidzúti (= ιδωμένες)

Απαρέμφατο

bitéri (= το χτύπημα//ο τσακωμός)	vidéri (= το κοίταγμα)
-----------------------------------	------------------------

Στο απαρέμφατο της δεύτερης συζυγίας του Βλάχικου ιδιώματος της Ακαρνανίας λόγω του φαινομένου της κώφωσης απαντάται η κατάληξη /-i/ αντί της κατάληξης /-e/ που απαντάται στα άλλα ιδιώματα (Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 92).

9.3.6.3. Ρήματα της τρίτης συζυγίας

Οριστική

Αριθμός	Πρόσωπο	Ενεστώτας	
Ενικός	μίηι (= εγώ)	fréngɥ (= σπάω)	dzécɥ (= λέω)
	τίηι (= εσύ)	fréndzɨ (= σπας)	dzétsɨ (= λες)
	έɥ/ía (= αυτός/αυτή)	fréndzi (= σπάει)	dzétsi (= λέει)
Πληθυντικός	νόɨ (= εμείς)	frindzémɥ (= σπάμε)	dzitsémɥ (= λέμε)
	νόɨ (= εσείς)	frindzétsɨ (= σπάτε)	dzitsétsɨ (= λέτε)
	έɨ/έli (= αυτοί/αυτές)	fréngɥ (= σπάνε)	dzécɥ (= λεν/λένε)

Αριθμός	Πρόσωπο	Παρατατικός	
Ενικός	μίηι (= εγώ)	frindzjáɥ (= έσπαγα)	dzitsjáɥ (= έλεγα)
	τίηι (= εσύ)	frindzjáɨ (= έσπαγες)	dzitsjáɨ (= έλεγες)
	έɥ/ía (= αυτός/αυτή)	frindzjá (= έσπαγε)	dzitsjá (= έλεγε)
Πληθυντικός	νόɨ (= εμείς)	frindzjáɥ (= σπάγαμε)	dzitsjáɥ (= λέγαμε)
	νόɨ (= εσείς)	frindzjáɥ (= σπάγατε)	dzitsjáɥ (= λέγατε)
	έɨ/έli (= αυτοί/αυτές)	frindzjá (= έσπαγαν/σπάγανε)	dzitsjá (= έλεγαν/λέγανε)

Αριθμός	Πρόσωπο	Αόριστος	
Ενικός	μίηι (= εγώ)	frémšɤ (= έσπασα)	dzéšɤ (= είπα)
	τίηι (= εσύ)	frimšéšɤ (= έσπασες)	dzišéšɤ (= είπες)
	έυ/ία (= αυτός/αυτή)	frémsi (= έσπασε)	dzéši (= είπε)
Πληθυντικός	νόη (= εμείς)	frémsimɤ (= σπάσαμε)	dzésimɤ (= είπαμε)
	νόη (= εσείς)	frémsitɤ (= σπάσατε)	dzésitɤ (= είπατε)
	έη/έηι (= αυτοί/αυτές)	frémsiră/frémsire (= έσπασαν/σπάσανε)	dzésiră/dzésire (= είπαν/είπανε)

Αριθμός	Πρόσωπο	Παρακείμενος	
Ενικός	μίηι (= εγώ)	ámɤ frémťă (= έχω σπάσει)	ámɤ dzésă (= έχω πει)
	τίηι (= εσύ)	áh frémťă (= έχεις σπάσει)	áh dzésă (= έχεις πει)
	έυ/ία (= αυτός/αυτή)	áre/ári frémťă (= έχει σπάσει)	áre/ári dzésă (= έχει πει)
Πληθυντικός	νόη (= εμείς)	avémɤ frémťă (= έχουμε σπάσει)	avémɤ dzésă (= έχουμε πει)
	νόη (= εσείς)	avétsɤ frémťă (= έχετε σπάσει)	avétsɤ dzésă (= έχετε πει)
	έη/έηι (= αυτοί/αυτές)	árɤ frémťă (= έχουν σπάσει)	árɤ dzésă (= έχουν πει)

Αριθμός	Πρόσωπο	Υπερσυντέλικος	
Ενικός	μίηι (= εγώ)	ανιάμχ frémťă (= είχα σπάσει)	ανιάμχ dzésă (= είχα πει)
	τίηι (= εσύ)	ανιάί frémťă (= είχες σπάσει)	ανιάί dzésă (= είχες πει)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	ανιά frémťă (= είχε σπάσει)	ανιά dzésă (= είχε πει)
Πληθυντικός	νόι (= εμείς)	ανιάμχ frémťă (= είχαμε σπάσει)	ανιάμχ dzésă (= είχαμε πει)
	νόι (= εσείς)	ανιάτχ frémťă (= είχατε σπάσει)	ανιάτχ dzésă (= είχατε πει)
	έίι/έίι (= αυτοί/αυτές)	ανιά frémťă (= είχαν/ε σπάσει)	ανιά dzésă (= είχαν/ε πει)

Αριθμός	Πρόσωπο	Μέλλοντας στο παρελθόν	
Ενικός	μίηι (= εγώ)	u s' frindzιάμχ (= θα έσπαγα)	u s' dzitsιάμχ (= θα έλεγα)
	τίηι (= εσύ)	u s' frindzιάί (= θα έσπαγες)	u s' dzitsιάί (= θα έλεγες)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	u s' frindzιά (= θα έσπαγε)	u s' dzitsιά (= θα έλεγε)
Πληθυντικός	νόι (= εμείς)	u s' frindzιάμχ (= θα σπάγαμε)	u s' dzitsιάμχ (= θα λέγαμε)
	νόι (= εσείς)	u s' frindzιάτχ (= θα σπάγατε)	u s' dzitsιάτχ (= θα λέγατε)
	έίι/έίι (= αυτοί/αυτές)	u s' frindzιά (= θα έσπαγαν/σπάγανε)	u s' dzitsιά (= θα έλεγαν/λέγανε)

Αριθμός	Πρόσωπο	Απλός Μέλλοντας	
Ενικός	μίηι (= εγώ)	u s' fréngu (= θα σπάω/θα σπάσω)	u s' dzécw (= θα λέω/θα πω)
	τίηι (= εσύ)	u s' fréndzĭ (= θα σπας/θα σπάσεις)	u s' dzétsĭ (= θα λες/θα πεις)
	έυ/ία (= αυτός/αυτή)	u s' fréngă (= θα σπάει/θα σπάσει)	u s' dzécă (= θα λέει/θα πει)
Πληθυντικός	νόĭ (= εμείς)	u s' frindzémw (= θα σπάμε/θα σπάσουμε)	u s' dzitsémw (= θα λέμεθα πούμε)
	νόĭ (= εσείς)	u s' frindzétzĭ (= θα σπάτε/θα σπάσετε)	u s' dzitsétzĭ (= θα λέτε/θα πείτε)
	έĭĭ/έĭli (= αυτοί/αυτές)	u s' fréngă (= θα σπάνε/θα σπάσουν/ε)	u s' dzécă (= θα λεν/λένε//θα πουν/ε)

Αριθμός	Πρόσωπο	Συντελεσμένος Μέλλοντας	
Ενικός	μίηι (= εγώ)	u s' ámw frémťă (= θα έχω σπάσει)	u s' ámw dzésă (= θα έχω πει)
	τίηι (= εσύ)	u s' áĭ frémťă (= θα έχεις σπάσει)	u s' áĭ dzésă (= θα έχεις πει)
	έυ/ία (= αυτός/αυτή)	u s' áĭbă frémťă (= θα έχει σπάσει)	u s' áĭbă dzésă (= θα έχει πει)
Πληθυντικός	νόĭ (= εμείς)	u s' avémw frémťă (= θα έχουμε σπάσει)	u s' avémw dzésă (= θα έχουμε πει)
	νόĭ (= εσείς)	u s' avétsĭ frémťă (= θα έχετε σπάσει)	u s' avétsĭ dzésă (= θα έχετε πει)
	έĭĭ/έĭli (= αυτοί/αυτές)	u s' áĭbă frémťă (= θα έχουν σπάσει)	u s' áĭbă dzésă (= θα έχουν πει)

Υποτακτική

Αριθμός	Πρόσωπο	Ενεστώτας	
Ενικός	μίηι (= εγώ)	s' fréngu (= να σπάω)	s' dzécu (= να λέω)
	τίηι (= εσύ)	s' fréndzi (= να σπας)	s' dzétsi (= να λες)
	έυ/ία (= αυτός/αυτή)	s' fréngă (= να σπάει)	s' dzécă (= να λέει)
Πληθυντικός	νόι (= εμείς)	s' frindzém̄ (= να σπάμε)	s' dzitsém̄ (= να λέμε)
	νόι (= εσείς)	s' frindzétsi (= να σπάτε)	s' dzitsétsi (= να λέτε)
	έι/έλι (= αυτοί/αυτές)	s' fréngă (= να σπανε)	s' dzécă (= να λεν/λένε)

Αριθμός	Πρόσωπο	Παρατατικός	
Ενικός	μίηι (= εγώ)	s' frindzám̄ (= να έσπαγα)	s' dzitsám̄ (= να έλεγα)
	τίηι (= εσύ)	s' frindziái (= να έσπαγες)	s' dzitsái (= να έλεγες)
	έυ/ία (= αυτός/αυτή)	s' frindziá (= να έσπαγε)	s' dzitsiá (= να έλεγε)
Πληθυντικός	νόι (= εμείς)	s' frindzám̄ (= να σπάγαμε)	s' dzitsám̄ (= να λέγαμε)
	νόι (= εσείς)	s' frindziát̄ (= να σπάγατε)	s' dzitsiát̄ (= να λέγατε)
	έι/έλι (= αυτοί/αυτές)	s' frindziá (= να έσπαγαν/σπάγανε)	s' dzitsiá (= να έλεγαν/λέγανε)

Αριθμός	Πρόσωπο	Παρακείμενος	
Ενικός	μίηι (= εγώ)	s' ámu frémtă (= να έχω σπάσει)	s' ámu dzésă (= να έχω πει)
	τίηι (= εσύ)	s' ái frémtă (= να έχεις σπάσει)	s' ái dzésă (= να έχεις πει)
	έυ/ία (= αυτός/αυτή)	s' áibă frémtă (= να έχει σπάσει)	s' áibă dzésă (= να έχει πει)
Πληθυντικός	νόι (= εμείς)	s' avému frémtă (= να έχουμε σπάσει)	s' avému dzésă (= να έχουμε πει)
	νόι (= εσείς)	s' avétsi frémtă (= να έχετε σπάσει)	s' avétsi dzésă (= να έχετε πει)
	έιι/έλι (= αυτοί/αυτές)	s' áibă frémtă (= να έχουν σπάσει)	s' áibă dzésă (= να έχουν πει)

Αριθμός	Πρόσωπο	Υπερσυντέλικος	
Ενικός	μίηι (= εγώ)	s' avíamu frémtă (= να είχα σπάσει)	s' avíamu dzésă (= να είχα πει)
	τίηι (= εσύ)	s' avíai frémtă (= να είχες σπάσει)	s' avíai dzésă (= να είχες πει)
	έυ/ία (= αυτός/αυτή)	s' avía frémtă (= να είχε σπάσει)	s' avía dzésă (= να είχε πει)
Πληθυντικός	νόι (= εμείς)	s' avíamu frémtă (= να είχαμε σπάσει)	s' avíamu dzésă (= να είχαμε πει)
	νόι (= εσείς)	s' avíatu frémtă (= να είχατε σπάσει)	s' avíatu dzésă (= να είχατε πει)
	έιι/έλι (= αυτοί/αυτές)	s' avía frémtă (= να είχαν/ε σπάσει)	s' avía dzésă (= να είχαν/ε πει)

Προστακτική

Αριθμός	Πρόσωπο	Ενεστώτας	
Ενικός	míni (= εγώ)	-	-
	tíni (= εσύ)	fréndzi (= σπάσε)	dze (= λέγε/πες)
	éu/ía (= αυτός/αυτή)	as/s' fréngǎ (= ας/να σπάει//ας/να σπάσει)	as/s' dzécǎ (= ας/να λέει//ας/να πει)
Πληθυντικός	nóĭ (= εμείς)	-	-
	νόĭ (= εσείς)	frindzétšĭ (= σπάστε)	dzitsétšĭ (= λέγετε/πείτε)
	έĭĭ/έĭi (= αυτοί/αυτές)	as/s' fréngǎ (= ας/να σπάνε)	as/s' dzécǎ (= ας/να λένε//ας/να πουν)

Μετοχή

Αριθμός	γένος			
	αρσενικό	θηλυκό	αρσενικό	θηλυκό
Ενικός	frémty (= σπασμένος)	frémtǎ (= σπασμένη)	dzésy (= ειπωμένος)	dzésǎ (= ειπωμένη)
Πληθυντικός	frémtyĭ (= σπασμένοι)	frémtyi (= σπασμένες)	dzésityĭ (= ειπωμένοι)	dzésityi (= ειπωμένες)

Απαρέμφατο

frindzéri (= το σπάσιμο)	dzitséri (= το λεχθέν/αυτό που έχει λεχθεί)
--------------------------	---

Στο απαρέμφατο της τρίτης συζυγίας του Βλάχικου ιδιώματος της Ακαρνανίας λόγω του φαινομένου της κώφωσης απαντάται η κατάληξη /-i/ αντί της κατάληξης /-e/ που απαντάται στα άλλα ιδιώματα (Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 97).

9.3.6.4. Ρήματα της τέταρτης συζυγίας

Οριστική

Αριθμός	Πρόσωπο	Ενεστώτας	
Ενικός	μίηι (= εγώ)	pultéscu (= πληρώνω)	ávdu (= ακούω)
	τίηι (= εσύ)	pultésti (= πληρώνεις)	ávdzi (= ακούς)
	έυ/ία (= αυτός/αυτή)	pultésti (= πληρώνει)	ávdi (= ακούει)
Πληθυντικός	νόι (= εμείς)	pultímũ (= πληρώνουμε)	avdzémũ (= ακούμε)
	νόι (= εσείς)	pultítsi (= πληρώνετε)	avdzátsi (= ακούτε)
	έι/έλι (= αυτοί/αυτές)	pultéscu (= πληρώνουν)	ávdu (= ακούν/ακούνε)

Αριθμός	Πρόσωπο	Παρατατικός	
Ενικός	μίηι (= εγώ)	pultíámũ (= πλήρωνα)	avdzámũ (= άκουγα)
	τίηι (= εσύ)	pultíái (= πλήρωνες)	avdzái (= άκουγες)
	έυ/ία (= αυτός/αυτή)	pultía (= πλήρωνε)	avdzá (= άκουγε)
Πληθυντικός	νόι (= εμείς)	pultíámũ (= πληρόναμε)	avdzámũ (= ακούγαμε)
	νόι (= εσείς)	pultíátũ (= πληρώνατε)	avdzátũ (= ακούγατε)
	έι/έλι (= αυτοί/αυτές)	pultía (= πλήρωναν/πληρώνανε)	avdzá (= άκουγαν/ακούγανε)

Αριθμός	Πρόσωπο	Αόριστος	
Ενικός	μίηι (= εγώ)	pultíĭ (= πλήρωσα)	avdzáĭ (= άκουσα)
	τίηι (= εσύ)	pultířĭ (= πλήρωσες)	avdzářĭ (= άκουσες)
	έυ/ία (= αυτός/αυτή)	pultí (= πλήρωσε)	avdzé (= άκουσε)
Πληθυντικός	νόĭ (= εμείς)	pultímĭ (= πληρώσαμε)	avdzémĭ (= ακούσαμε)
	νόĭ (= εσείς)	pultítĭ (= πληρώσατε)	avdzátĭ (= ακούσατε)
	έĭĭ/έĭi (= αυτοί/αυτές)	pultíră/pultíre (= πλήρωσαν/πληρώσανε)	avdzără/avdzăre (= άκουσαν/ακούσανε)

Αριθμός	Πρόσωπο	Παρακείμενος	
Ενικός	μίηι (= εγώ)	ámĭ pultítă (= έχω πληρώσει)	ámĭ avdzátă (= έχω ακούσει)
	τίηι (= εσύ)	áĭ pultítă (= έχεις πληρώσει)	áĭ avdzátă (= έχεις ακούσει)
	έυ/ία (= αυτός/αυτή)	áre/ári pultítă (= έχει πληρώσει)	áre/ári avdzátă (= έχει ακούσει)
Πληθυντικός	νόĭ (= εμείς)	avémĭ pultítă (= έχουμε πληρώσει)	avémĭ avdzátă (= έχουμε ακούσει)
	νόĭ (= εσείς)	avétsĭ pultítă (= έχετε πληρώσει)	avétsĭ avdzátă (= έχετε ακούσει)
	έĭĭ/έĭi (= αυτοί/αυτές)	árĭ pultítă (= έχουν πληρώσει)	árĭ avdzátă (= έχουν ακούσει)

Αριθμός	Πρόσωπο	Υπερσυντέλικος	
Ενικός	μίηι (= εγώ)	ανιάμῃ pultítǎ (= είχα πληρώσει)	ανιάμῃ avdzátǎ (= είχα πει)
	τίηι (= εσύ)	ανιάίῃ pultítǎ (= είχες πληρώσει)	ανιάίῃ avdzátǎ (= είχες ακούσει)
	έῡ/ία (= αυτός/αυτή)	ανιά pultítǎ (= είχε πληρώσει)	ανιά avdzátǎ (= είχε ακούσει)
Πληθυντικός	νόῃ (= εμείς)	ανιάμῃ pultítǎ (= είχαμε πληρώσει)	ανιάμῃ avdzátǎ (= είχαμε ακούσει)
	νόίῃ (= εσείς)	ανιάτῃ pultítǎ (= είχατε πληρώσει)	ανιάτῃ avdzátǎ (= είχατε ακούσει)
	έίῃ/έίι (= αυτοί/αυτές)	ανιά pultítǎ (= είχαν/ε πληρώσει)	ανιά avdzátǎ (= είχαν/ε ακούσει)

Αριθμός	Πρόσωπο	Μέλλοντας στο παρελθόν	
Ενικός	μίηι (= εγώ)	u s' pultíámῃ (= θα πλήρωνα)	u s' avdzámῃ (= θα άκούγα)
	τίηι (= εσύ)	u s' pultíáiῃ (= θα πλήρωνες)	u s' avdzáiῃ (= θα άκουγες)
	έῡ/ία (= αυτός/αυτή)	u s' pultíá (= θα πλήρωνε)	u s' avdzá (= θα άκουγε)
Πληθυντικός	νόῃ (= εμείς)	u s' pultíámῃ (= θα πληρώναμε)	u s' avdzámῃ (= θα ακούγαμε)
	νόίῃ (= εσείς)	u s' pultíátῃ (= θα πληρώνατε)	u s' avdzátῃ (= θα ακούγατε)
	έίῃ/έίι (= αυτοί/αυτές)	u s' pultíá (= θα πλήρωναν/πληρώνανε)	u s' avdzá (= θα άκουγαν/ακούγανε)

Αριθμός	Πρόσωπο	Απλός Μέλλοντας	
Ενικός	μίηι (= εγώ)	u s' pultéscu (= θα πληρώνω/θα πληρώσω)	u s' ándu (= θα ακούω/θα ακούσω)
	τίηι (= εσύ)	u s' pultéštĭ (= θα πληρώνεις/θα πληρώσεις)	u s' ándzi (= θα ακούς/θα ακούσεις)
	έυ/ία (= αυτός/αυτή)	u s' pultjáscă/u s' pultjástă ¹⁹⁴ (= θα πληρώνει/θα πληρώσει)	u s' ándă (= θα ακούει/θα ακούσει)
Πληθυντικός	νόĭ (= εμείς)	u s' pultímĭ (= θα πληρώνουμε/θα πληρώσουμε)	u s' avdzémĭ (= θα ακούμε/θα ακούσουμε)
	νόĭ (= εσείς)	u s' pultítsĭ (= θα πληρώνετε/θα πληρώσετε)	u s' avdzátsĭ (= θα ακούτε/θα ακούσετε)
	έίĭ/έίĭ (= αυτοί/αυτές)	u s' pultjáscă/u s' pultjástă (= θα πληρώνουν/θα πληρώσουν)	u s' ándă (= θα ακούν/ακούνε//θα ακούσουν/ε)

¹⁹⁴ Στον δεύτερο τύπο του συγκεκριμένου προσώπου, όπως και στο τρίτο πληθυντικό, έχουμε τροπή του /c/ σε [t], σύνηθες φωνολογικό φαινόμενο στο ιδίωμα της Ακαρνανίας.

Αριθμός	Πρόσωπο	Συντελεσμένος Μέλλοντας	
Ενικός	μίηι (= εγώ)	u s' ámuḡ pultítä (= θα έχω πληρώσει)	u s' ámuḡ avdzátä (= θα έχω ακούσει)
	τίηι (= εσύ)	u s' áĭ pultítä (= θα έχεις πληρώσει)	u s' áĭ avdzátä (= θα έχεις ακούσει)
	έu/ía (= αυτός/αυτή)	u s' áĭbă pultítä (= θα έχει πληρώσει)	u s' áĭbă avdzátä (= θα έχει ακούσει)
Πληθυντικός	νόĭ (= εμείς)	u s' ανέmuḡ pultítä (= θα έχουμε πληρώσει)	u s' ανέmuḡ avdzátä (= θα έχουμε ακούσει)
	νόĭ (= εσείς)	u s' ανέtsĭ pultítä (= θα έχετε πληρώσει)	u s' ανέtsĭ avdzátä (= θα έχετε ακούσει)
	έĭĭ/έĭi (= αυτοί/αυτές)	u s' áĭbă pultítä (= θα έχουν πληρώσει)	u s' áĭbă avdzátä (= θα έχουν ακούσει)

Υποτακτική

Αριθμός	Πρόσωπο	Ενεστώτας	
Ενικός	μίηι (= εγώ)	s' pultéscu (= να πληρώνω)	s' ándu (= να ακούω)
	τίηι (= εσύ)	s' pultéštĭ (= να πληρώνεις)	s' ándzi (= να ακούς)
	έu/ía (= αυτός/αυτή)	s' pultĭáscă (= να πληρώνει)	s' ándă (= να ακούει)
Πληθυντικός	νόĭ (= εμείς)	s' pultímġ (= να πληρώνουμε)	s' avdzémġ (= να ακούμε)
	νόĭ (= εσείς)	s' pultítsĭ (= να πληρώνετε)	s' avdzátsĭ (= να ακούτε)
	έĭĭ/έĭi (= αυτοί/αυτές)	s' pultĭáscă (= να πληρώνουν)	s' ándu (= να ακούν/ακούνε)

Αριθμός	Πρόσωπο	Παρατατικός	
Ενικός	μίηι (= εγώ)	s' pultjámu (= να πλήρωνα)	s' avdzámu (= να άκουγα)
	τίηι (= εσύ)	s' pultjái (= να πλήρωνες)	s' avdzái (= να άκουγες)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	s' pultjá (= να πλήρωνε)	s' avdzá (= να άκουγε)
Πληθυντικός	νόι (= εμείς)	s' pultjámu (= να πληρώναμε)	s' avdzámu (= να ακούγαμε)
	νόι (= εσείς)	s' pultjátu (= να πληρώνατε)	s' avdzátu (= να ακούγατε)
	έί/έλι (= αυτοί/αυτές)	s' pultjá (= να πληρώναν/πληρώνανε)	s' avdzá (= να άκουγαν/ακούγανε)

Αριθμός	Πρόσωπο	Παρακείμενος	
Ενικός	μίηι (= εγώ)	s' ámu pultítă (= να έχω πληρώσει)	s' ámu avdzátă (= να έχω ακούσει)
	τίηι (= εσύ)	s' ái pultítă (= να έχεις πληρώσει)	s' ái avdzátă (= να έχεις ακούσει)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	s' áibă pultítă (= να έχει πληρώσει)	s' áibă avdzátă (= να έχει ακούσει)
Πληθυντικός	νόι (= εμείς)	s' avému pultítă (= να έχουμε πληρώσει)	s' avému avdzátă (= να έχουμε ακούσει)
	νόι (= εσείς)	s' avétsi pultítă (= να έχετε πληρώσει)	s' avétsi avdzátă (= να έχετε ακούσει)
	έί/έλι (= αυτοί/αυτές)	s' áibă pultítă (= να έχουν πληρώσει)	s' áibă avdzátă (= να έχουν ακούσει)

Αριθμός	Πρόσωπο	Υπερσυντέλικος	
Ενικός	μίηι (= εγώ)	s' ανιάμῃ pultítǎ (= να είχα πληρώσει)	s' ανιάμῃ avdzátǎ (= να είχα πει)
	τίηι (= εσύ)	s' ανιάί pultítǎ (= να είχες πληρώσει)	s' ανιάί avdzátǎ (= να είχες ακούσει)
	έῡ/ία (= αυτός/αυτή)	s' ανιά pultítǎ (= να είχε πληρώσει)	s' ανιά avdzátǎ (= να είχε ακούσει)
Πληθυντικός	νόῖ (= εμείς)	s' ανιάμῃ pultítǎ (= να είχαμε πληρώσει)	s' ανιάμῃ avdzátǎ (= να είχαμε ακούσει)
	νόῖ (= εσείς)	s' ανιάτῃ pultítǎ (= να είχατε πληρώσει)	s' ανιάτῃ avdzátǎ (= να είχατε ακούσει)
	έῖῃ/έῖι (= αυτοί/αυτές)	s' ανιά pultítǎ (= να είχαν/ε πληρώσει)	s' ανιά avdzátǎ (= να είχαν/ε ακούσει)

Προστακτική

Αριθμός	Πρόσωπο	Ενεστώτας	
Ενικός	μίηι (= εγώ)	-	-
	τίηι (= εσύ)	pultǐǎ (= πλήρωνε/πλήρωσε)	ávdi (= άκου/άκουσε)
	έῡ/ία (= αυτός/αυτή)	as/s' pultǐǎscǎ (= ας/να πληρώνει//ας/να πληρώσει)	as/s' ávdǎ (= ας/να ακούει// ας/να ακούσει)
Πληθυντικός	νόῖ (= εμείς)	-	-
	νόῖ (= εσείς)	pultǐtsǐ (= πληρώστε)	avdzátsǐ (= ακούτε/ακούστε)
	έῖῃ/έῖι (= αυτοί/αυτές)	as/s' pultǐǎscǎ (= ας/να πληρώνουν//ας/να πληρώσουν)	as/s' ávdǎ (= ας/να ακούν//ας/να ακούνε)

Μετοχή

Αριθμός	γένος			
	αρσενικό	θηλυκό	αρσενικό	θηλυκό
Ενικός	pultítŭ (= πληρωμένος)	pultítǎ (= πληρωμένη)	avdzátŭ (= ακουσμένος)	avdzátǎ (= ακουσμένη)
Πληθυντικός	pultítsŭ (= πληρωμένοι)	pultítŭ (= πληρωμένες)	avdzétsŭ (= ακουσμένοι)	avdzéti (= ακουσμένες)

Απαρέμφατο

pultéri (= η πληρωμή)	avdzéri (= το άκουσμα)
-----------------------	------------------------

Στο απαρέμφατο της τέταρτης συζυγίας του Βλάχικου ιδιώματος της Ακαρνανίας λόγω του φαινομένου της κώφωσης απαντάται η κατάληξη /-i/ αντί της κατάληξης /-e/ που απαντάται στα άλλα ιδιώματα (Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 102).

9.3.7. Κλιτικά παραδείγματα ρημάτων στην παθητική φωνή

Η χρήση της παθητικής φωνής δεν είναι ιδιαίτερα συχνή στη Βλάχικη γλώσσα και αντί αυτής προτιμάται κυρίως η ενεργητική. Η παθητική φωνή δεν σχηματίζεται με ξεχωριστές καταλήξεις, αλλά με τον ενεργητικό τύπο του ρήματος στον οποίο προτάσεται η αυτοπαθής αντωνυμία (mi = με, ti = σε, si/s' = τον/την, hŭ = μας, vi = σας, si/s' = τους/τις) σε αιτιατική πτώση, π.χ. *acátŭ* (= πιάνω) - *mi acátŭ* (= πιάνομαι), *adúhŭ* (= μαζεύεις) - *ti adúhŭ* (= μαζεύεσαι), *fréndzi* (= σπάει/τσακίζει) - *si/s' fréndzi* (= σπάζεται/τσακίζεται), *bišémŭ* (= φιλάμε) - *hŭ bišémŭ* (= φιλιόμαστε), *bitétsŭ* (= χτυπάτε) - *vi bitétsŭ* (= χτυπιέστε/τσακώνεστε), *ávdu* (= ακούνε) - *si/s' ávdu* (= ακούγονται) κ.λπ.

Η αυτοπαθής αντωνυμία κατά τον σχηματισμό της παθητικής φωνής προτάσσεται πάντοτε του ρήματος σε όλες τις εγκλίσεις εκτός από την καταφατική προστακτική (προστακτική χωρίς άρνηση), στην οποία επιτάσσεται. Ωστόσο στην αποφατική προστακτική (προστακτική με άρνηση) προτάσσεται. Έτσι έχουμε τα παραδείγματα: *bátɥ* (= χτυπάω//οριστική ενεργητικής φωνής) - *mi bátɥ* (= χτυπιέμαι/τσακώνομαι//οριστική παθητικής φωνής//προτάσσεται), *bitétsɯ vi* (= χτυπηθείτε/τσακωθείτε//καταφατική προστακτική//επιτάσσεται) - *nu vi bitétsɯ* (= μην χτυπηθείτε/μην τσακωθείτε//αποφατική προστακτική//προτάσσεται).

Η υποτακτική έγκλιση σχηματίζεται με το μόρφημα/μόριο (*si/sʹ* = να) και την οριστική της παθητικής φωνής, π.χ. *mi adúnɥ* (= μαζεύομαι) - *sʹ mi adúnɥ* (= να μαζεύομαι) *mi bátɥ* (= χτυπιέμαι/τσακώνομαι) - *sʹ mi bátɥ* (= να χτυπιέμαι/να τσακώνομαι) κ.λπ.

Στους περιφραστικούς χρόνους (παρακεείμενο και υπερσυντέλικο) καθώς και στον συντελεσμένο μέλλοντα των άλλων ιδιωμάτων, πλην του ιδιώματος της Ακαρνανίας, υπάρχουν δύο τρόποι σχηματισμού της παθητικής φωνής. Ο πρώτος γίνεται με την αυτοπαθή αντωνυμία, η οποία τίθεται πριν το βοηθητικό ρήμα, π.χ. *ámɥ avdzátă* (= έχω ακούσει//παρακεείμενος ενεργητικής φωνής) - *mi ámɥ avdzátă* (= έχω ακουστεί//παρακεείμενος παθητικής φωνής), *avjámɥ avdzátă* (= είχα ακούσει//υπερσυντέλικος ενεργητικής φωνής) - *mi avjámɥ avdzátă* (= είχα ακουστεί//υπερσυντέλικος παθητικής φωνής), *u sʹ ámɥ avdzátă* (= Θα έχω ακούσει//συντελεσμένος μέλλοντας ενεργητικής φωνής) - *u sʹ mi ámɥ avdzátă* (= θα έχω ακουστεί//συντελεσμένος μέλλοντας παθητικής φωνής) κ.λπ. (δες σχετικά Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 103-105 και Μπουσμπούκη, 1982: 148-150). Ο δεύτερος τρόπος της παθητικής φωνής του παρακεείμενου, του υπερσυντέλικου καθώς και του συντελεσμένου μέλλοντα των παραπάνω ιδιωμάτων γίνεται με το βοηθητικό ρήμα *éscɥ* και τη μετοχή (Μπουσμπούκη, ό.π.). Κι ενώ στα άλλα ιδιώματα ο δεύτερος αυτός τρόπος σχηματισμού είναι σπανιότατος, στο ιδίωμα της Ακαρνανίας είναι ο μοναδικός.

Ο πρώτος τρόπος σχηματισμού των χρόνων που αναφέρθηκαν δεν παρατηρείται καθόλου στο ιδίωμα της Ακαρνανίας. Αντί γι' αυτούς χρησιμοποιούνται για την παθητική φωνή περιφράσεις που σχηματίζονται από το βοηθητικό ρήμα *éscɥ* (= είμαι) και τη μετοχή του παρακειμένου στο αρσενικό ή στο θηλυκό γένος ανάλογα με το πρόσωπο που μιλάει. Η μετοχή αυτή κλίνεται κατά τον αριθμό (ενικό και

πληθυντικό) και το γένος, π.χ. *éscɥ avdzátɥ* (= είμαι ακουσμένος) - *χίμɥ avdzétsɨ* (= είμαστε ακουσμένοι)/*éscɥ avdzátǎ* (= είμαι ακουσμένη) - *χίμɥ avdzéti* (= είμαστε ακουσμένες), *irámɥ avdzátɥ* (= ήμουν ακουσμένος) - *irámɥ avdzétsɨ* (= ήμασταν ακουσμένοι)/*irámɥ avdzátǎ* (= ήμουν ακουσμένη) - *irámɥ avdzéti* (= ήμασταν ακουσμένες) κ.λπ. Οι τελευταίοι τύποι λοιπόν της παθητικής φωνής είναι και οι μόνοι που απαντώνται σήμερα στο ιδίωμα της Ακαρνανίας.

Η παθητική φωνή των μελλοντικών χρόνων (μέλλοντας στο παρελθόν, απλός μέλλοντας) σχηματίζεται με το μελλοντικό μόρφημα *u s'* (= θε να) και την υποτακτική της παθητικής φωνής, π.χ. *u s' avdzámɥ* (= θα άκουγα) - *u s' mi avdzámɥ* (= θα ακουγόμουν), *u s' ávɔɥ* (= θα ακούω/θα ακούσω) - *u s' mi ávɔɥ* (= θα ακούγομαι/θα ακουστό) κ.λπ.

Ο συντελεσμένος μέλλοντας της παθητικής φωνής σχηματίζεται από τα μελλοντικά μορφήματα *u s'* (= θε να), το βοηθητικό ρήμα *éscɥ* (= είμαι) και τη μετοχή του παρακειμένου στο αρσενικό ή το θηλυκό γένος ανάλογα με το πρόσωπο που μιλάει. Η μετοχή αυτή κλίνεται κατά τον αριθμό (ενικό και πληθυντικό) και το γένος, π.χ. *u s' éscɥ avdzátɥ* (= θα είμαι ακουσμένος) - *u s' χίμɥ avdzétsɨ* (= θα είμαστε ακουσμένοι)/*u s' éscɥ avdzátǎ* (= θα είμαι ακουσμένη) - *u s' χίμɥ avdzéti* (= θα είμαστε ακουσμένες) κ.λπ.

Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την αυτοπαθή αντωνυμία και τη χρήση της στον σχηματισμό της παθητικής φωνής δεξ στο κεφάλαιο των αυτοπαθών αντωνυμιών (8.6.).

Στη συνέχεια κλίνουμε ως παράδειγμα το ρήμα *mi adúɥɥ* (= μαζεύομαι) της πρώτης συζυγίας σε όλους τους χρόνους και τις εγκλίσεις. Όμοια κλίνονται και όλα τα ρήματα της ίδιας αλλά και των άλλων συζυγιών.

Οριστική

Αριθμός	Πρόσωπο	Ενεστώτας	Παρατατικός
Ενικός	μίηι (= εγώ)	mi adúnġ (= μαζεύομαι)	mi adunámġ (= μαζευόμουν)
	τίηι (= εσύ)	ti adúnġ (= μαζεύεσαι)	ti adunáġ (= μαζευόσουν)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	si/s' adúnã/adúne/adúni (= μαζεύεται)	si/s' aduná (= μαζευόταν)
Πληθυντικός	νόġ (= εμείς)	ńġ adúnémġ (= μαζευόμαστε)	ńġ adunámġ (= μαζευόμαστε/ μαζευόμασταν)
	νόġ (= εσείς)	vġ adunátsġ (= μαζεύεστε)	vġ adunátġ (= μαζευόσαστε/ μαζευόσασταν)
	έġ/έġi (= αυτοί/αυτές)	si/s' adúnã/adúne/adúni (= μαζεύονται)	si/s' aduná (= μαζεύονταν)

Αριθμός	Πρόσωπο	Αόριστος	Παρακείμενος
Ενικός	μίηι (= εγώ)	mi adunáġ (= μαζεύτηκα)	éscġ adunátġ/adunátã (= είμαι μαζεμένος/μαζεμένη)
	τίηι (= εσύ)	ti adunáġ (= μαζεύτηκες)	ésti/ésġ adunátġ/adunátã (= είσαι μαζεμένος/μαζεμένη)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	si/s' aduné (= μαζεύτηκε)	ésti/ġ adunátġ/adunátã (= είναι μαζεμένος/μαζεμένη)
Πληθυντικός	νόġ (= εμείς)	ńġ adunémġ (= μαζευτήκαμε)	ńġ adunátsġ/adunáti (= είμαστε μαζεμένοι/μαζεμένες)
	νόġ (= εσείς)	vġ adunátġ (= μαζευτήκατε)	ńġ adunátsġ/adunáti (= είστε μαζεμένοι/μαζεμένες)
	έġ/έġi (= αυτοί/αυτές)	si/s' adunárã/adunáre (= μαζεύτηκαν)	séntġ adunátsġ/adunáti (= είναι μαζεμένοι/μαζεμένες)

Αριθμός	Πρόσωπο	Υπερσυντέλικος	Μέλλοντας στο παρελθόν
Ενικός	μίηι (= εγώ)	irámχ adunátχ/adunátă (= ήμουν μαζεμένος/μαζεμένη)	u s' mi adunámχ (= θα μαζευόμουν)
	τίηι (= εσύ)	iráχ adunátχ/adunátă (= ήσουν μαζεμένος/μαζεμένη)	u s' ti adunáχ (= θα μαζευόσουν)
	έχ/ία (= αυτός/αυτή)	irá adunátχ/adunátă (= ήταν μαζεμένος/μαζεμένη)	u s' si/s' aduná (= θα μαζευόταν)
Πληθυντικός	νόχ (= εμείς)	irámχ adunátsχ/adunáti (= ήμαστε/ήμασταν μαζεμένοι/μαζεμένες)	u s' hχ adunámχ (= θα μαζευόμαστε/θα μαζευόμασταν)
	νόχ (= εσείς)	irátχ adunátsχ/adunáti (= ήσαστε/ήσασταν μαζεμένοι/μαζεμένες)	u s' vχ adunátχ (= θα μαζευόσαστε/θα μαζευόσασταν)
	έίχ/έίι (= αυτοί/αυτές)	irá adunátsχ/adunáti (= ήταν μαζεμένοι/μαζεμένες)	u s' si/s' aduná (= θα μαζεύονταν)

Αριθμός	Πρόσωπο	Απλός Μέλλοντας	Συντελεσμένος Μέλλοντας
Ενικός	μίηι (= εγώ)	u s' mi adúnŋ (= θα μαζεύομαι/θα μαζευτώ)	u s' éscŋ adunátŋ/adunátă (= θα είμαι μαζεμένος/μαζεμένη)
	τίηι (= εσύ)	u s' ti adúnĭ (= θα μαζεύεσαι/θα μαζευτείς)	u s' éstiĭ/ésĭ adunátŋ/adunátă (= θα είσαι μαζεμένος/μαζεμένη)
	έŋ/ία (= αυτός/αυτή)	u s' si/s' adúnă/u s' si/s' adúne/u s' si/s' adúni ¹⁹⁵ (= θα μαζεύεται/θα μαζευτεί)	u s' íbă adunátŋ/adunátă (= θα είναι μαζεμένος/μαζεμένη)
Πληθυντικός	νόĭ (= εμείς)	u s' ĭĭ adunémŋ (= θα μαζευόμαστε/θα μαζευτούμε)	u s' xímŋ adunátŝĭ/adunátĭ (= θα είμαστε μαζεμένοι/μαζεμένες)
	νόĭ (= εσείς)	u s' vĭ adunátŝĭ (= θα μαζεύεστε/θα μαζευτείτε)	u s' xítŝĭ adunátŝĭ/adunátĭ (= θα είστε μαζεμένοι/μαζεμένες)
	έĭĭ/έĭi (= αυτού/αυτές)	u s' si/s' adúnă/u s' si/s' adúne/u s' si/s' adúni (= θα μαζεύονται/θα μαζευτούν)	u s' íbă adunátŝĭ/adunátĭ (= θα είναι μαζεμένοι/μαζεμένες)

Η παθητική φωνή του παρακειμένου, του υπερσυντέλικου και του συντελεσμένου μέλλοντα στην οριστική σχηματίζεται στο ιδίωμα χωρίς την αυτοπαθή αντωνυμία αλλά με το βοηθητικό ρήμα *éscŋ* (= είμαι) και τη μετοχή του παρακειμένου (στον παρακειμένο), το βοηθητικό ρήμα *irámŋ* (= ήμουν) και τη μετοχή του παρακειμένου

¹⁹⁵ Στο συγκεκριμένο πρόσωπο, όπως και στο τρίτο πληθυντικό, όπου συναντιούνται δύο /s/ στη σειρά (ένα του μελλοντικού μορίου κι ένα της αυτοπαθούς αντωνυμίας της παθητικής φωνής) δεν προφέρεται το ένα /s/ για καθαρά φωνολογικούς λόγους, έτσι ακούγονται οι τύποι *u si adúnă/u si adúne/u si adúni* (= θα μαζεύεται) κ.λπ. Η μόνη διαφορά που θα μπορούσαμε να αναφέρουμε με τα αντίστοιχα πρόσωπα του μέλλοντα της ενεργητικής φωνής είναι ότι το *si* ακούγεται ολόκληρο κι όχι με αποκοπή του /i/, π.χ. *u s' adúnă/u s' adúne/u s' adúni* (= θα μαζεύει) κ.λπ. Επίσης η σημασιολογική διαφορά του μέλλοντα των δύο φωνών (ενεργητικής και παθητικής) προκύπτει και από το συντακτικό περιβάλλον (συμφραζόμενα). Η συγκεκριμένη παρατήρηση αφορά και άλλες περιπτώσεις της παθητικής φωνής όπου συναντιούνται τα δύο /s/ στη σειρά, π.χ. υποτακτική ενεστώτα και παρατατικού.

(στον υπερσυντέλικο), τον τελικό σύνδεσμο *si/s'* (= να), το βοηθητικό ρήμα *ésc̣m* (= είμαι) και τη μετοχή του παρακειμένου (στον συντελεσμένο μέλλοντα).

Υποτακτική

Αριθμός	Πρόσωπο	Ενεστώτας	Παρατατικός
Ενικός	μίηι (= εγώ)	s' mi adún̄χ (= να μαζεύομαι)	s' mi adunám̄χ (= να μαζευόμουν)
	τίηι (= εσύ)	s' ti adún̄ήχ (= να μαζεύεσαι)	s' ti aduná̄χ (= να μαζευόσουν)
	έυ/ία (= αυτός/αυτή)	s' si/s' adún̄ă/s' si/s' adúne/s' si/s' adúni (= να μαζεύεται)	s' si/s' aduná (= να μαζευόταν)
Πληθυντικός	νό̄χ (= εμείς)	s' h̄i adúném̄χ (= να μαζεύομαστε)	s' h̄i adunám̄χ (= να μαζευόμαστε/να μαζευόμασαν)
	νό̄χ (= εσείς)	s' v̄i adunáts̄χ (= να μαζεύεστε)	s' v̄i adunát̄χ (= να μαζευόσαστε/να μαζευόσασταν)
	έί̄χ/έί̄ι (= αυτοί/αυτές)	s' si/s' adún̄ă/s' si/s' adúne/s' si/s' adúni (= να μαζεύονται)	s' si/s' aduná (= να μαζευόνταν)

Αριθμός	Πρόσωπο	Παρακείμενος	Υπερσυντέλικος
Ενικός	μίηι (= εγώ)	s' éscu adunátu (= να είμαι μαζεμένος)	s' irámu adunátu (= να ήμουν μαζεμένος)
	τίηι (= εσύ)	s' ésti/ésti adunátu (= να είσαι μαζεμένος)	s' iráti adunátu (= να ήσουν μαζεμένος)
	έu/ía (= αυτός/αυτή)	s' íbã adunátu (= να είναι μαζεμένος)	s' irá adunátu (= να ήταν μαζεμένος)
Πληθυντικός	νόι (= εμείς)	s' xímu adunátsi (= να είμαστε μαζεμένοι)	s' irámu adunátsi (= να ήμασταν μαζεμένοι)
	νόι (= εσείς)	s' xítsi adunátsi (= να είστε μαζεμένοι)	s' irátu adunátsi (= να ήσασταν μαζεμένοι)
	έλι/έλι (= αυτοί/αυτές)	s' íbã adunátsi (= να είναι μαζεμένοι)	s' irá adunátsi (= να ήταν μαζεμένοι)

Η παθητική φωνή του παρακείμενου και του υπερσυντέλικου στην υποτακτική σχηματίζεται στο ιδίωμα χωρίς την αυτοπαθή αντωνυμία αλλά με τον σύνδεσμο *si/s'* (= να), το βοηθητικό ρήμα *éscu* (= είμαι) και τη μετοχή του παρακείμενου (στον παρακείμενο) και με τον σύνδεσμο *si/s'* (= να), το βοηθητικό ρήμα *irámu* (= ήμουν) και τη μετοχή του παρακείμενου (στον υπερσυντέλικο).

Προστακτική

Αριθμός	Πρόσωπο	Ενεστώτας
Ενικός	μίηι (= εγώ)	-
	τίηι (= εσύ)	adúni ti (= μαζέψου)
	έu/ía (= αυτός/αυτή)	as/s' s' adúnã (= ας/να μαζεύεται)
Πληθυντικός	νόι (= εμείς)	-
	νόι (= εσείς)	adunátsi vi (= μαζευτείτε)
	έλι/έλι (= αυτοί/αυτές)	as/s' s' adúnã (= ας/να μαζεύονται)

Η προστακτική της παθητικής φωνής στο δεύτερο ενικό και το δεύτερο πληθυντικό πρόσωπο σχηματίζεται με την προσθήκη του αδύνατου τύπου της προσωπικής αντωνυμίας των συγκεκριμένων προσώπων (ti = σε και vi = σας) η οποία όμως επιτάσσεται του ρηματικού τύπου.

9.4. Βοηθητικά ρήματα

Για τον σχηματισμό των περιφραστικών χρόνων (παρακείμενο, υπερσυντέλικο, μέλλοντα στο παρελθόν, απλό και συντελεσμένο μέλλοντα) χρησιμοποιούνται κάποια βοηθητικά στοιχεία όπως το μόρφημα *u* (= θε) το οποίο προέρχεται από το ρήμα *νόι* (= θέλω), το μόριο *s̄/s'* (= να), τα ρήματα *άμχ* (= έχω), *έσχμ* (= είμαι) και *νόι* (= θέλω) και η μετοχή του παθητικού παρακειμένου τόσο του θηλυκού όσο και του αρσενικού γένους και στους δύο αριθμούς, π.χ. *άμχ adunátă* (= έχω μαζέψει)/*έσχμ adunátı* (= είμαι μαζεμένος)//παρακείμενος, *ανιάμχ adunátă* (= είχα μαζέψει)/*ιράμχ adunátı* (= ήμουν μαζεμένος)//υπερσυντέλικος, *u s' adunámχ* (= θε να/θα μάζεψα)// μέλλοντας στο παρελθόν, *u s' adúnχ* (= θε να/ θα μαζεύω)// εξακολουθητικός μέλλοντας, *u s' adúnχ* (= θε να/θα μαζέψω)//στιγμιαίος μέλλοντας, *u s' άμχ adunátă* (= θε να/θα έχω μαζέψει)/*u s' έσχμ adunátı* (= θε να/θα είμαι μαζεμένος)// συντελεσμένος μέλλοντας κ.λπ.

Το βοηθητικό ρήμα *άμχ* (= έχω) χρησιμοποιείται για τον σχηματισμό του παρακειμένου, υπερσυντέλικου και συντελεσμένου μέλλοντα στην ενεργητική φωνή. Το βοηθητικό ρήμα *έσχμ* (= είμαι) χρησιμοποιείται για τον σχηματισμό του παρακειμένου, υπερσυντέλικου και συντελεσμένου μέλλοντα στην παθητική φωνή. Το βοηθητικό ρήμα *νόι* (= θέλω) > *u* (= θε) χρησιμοποιείται για τον σχηματισμό του μέλλοντα (μέλλοντα στο παρελθόν, απλού και συντελεσμένου).

Τα παραπάνω τρία ρήματα, τα οποία χρησιμοποιούνται για το σχηματισμό των περιφραστικών χρόνων, ονομάζονται βοηθητικά. Τα ρήματα αυτά όμως απαντώνται συχνά και ως ελεύθερα στον λόγο και τότε έχουν την κύρια σημασία τους, π.χ. *Άμχ úνχ fitsórı* (= Έχω ένα παιδί), *Ήιμχ di la Catsaróı* (= Είμαστε από την Κατσαρού/Γουριώτισσα), *Nu νόι s' μέσχ* (= Δεν θέλω να φάω) κ.λπ. Τα βοηθητικά ρήματα κλίνονται σε όλους τους χρόνους και τις εγκλίσεις και διαθέτουν όλους τους ρηματικούς τύπους/παρεπόμενα (χρόνο, έγκλιση, αριθμό, πτώση και πρόσωπο).

9.4.1. Κλίση βοηθητικών ρημάτων

9.4.1.1. Το ρήμα *ámμ* (= έχω)

Οριστική

Αριθμός	Πρόσωπο	Ενεστώτας	Παρατατικός
Ενικός	μίηι (= εγώ)	άμμ (= έχω)	ανιάμμ (= είχα)
	τίηι (= εσύ)	άι (= έχεις)	ανιάι (= είχες)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	άρε/άρι ¹⁹⁶ (= έχει)	ανιά (= είχε)
Πληθυντικός	νόι (= εμείς)	ανέμμ (= έχουμε)	ανιάμμ (= είχαμε)
	νόι (= εσείς)	ανέτσι (= έχετε)	ανιάτμ (= είχατε)
	έι/έλι (= αυτοί/αυτές)	άρμ (= έχουν)	ανιά (= είχαν/ε)

Αριθμός	Πρόσωπο	Αόριστος	Παρακείμενος
Ενικός	μίηι (= εγώ)	ανύι (= είχα/απόκτησα)	άμμ ανύτă (= έχω αποκτήσει)
	τίηι (= εσύ)	ανύσι (= είχες/απόκτησες)	άι ανύτă (= έχεις αποκτήσει)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	ανύ (= είχε/απόκτησε)	άρε/άρι ανύτă (= έχει αποκτήσει)
Πληθυντικός	νόι (= εμείς)	ανύμμ (= είχαμε/αποκτήσαμε)	ανέμμ ανύτă (= έχουμε αποκτήσει)
	νόι (= εσείς)	ανύτμ (= είχατε/αποκτήσατε)	ανέτσι ανύτă (= έχετε αποκτήσει)
	έι/έλι (= αυτοί/αυτές)	ανύτă/τε/ρι (= είχαν/ε//απόκτησαν/ε)	άρμ ανύτă (= έχουν αποκτήσει)

¹⁹⁶ Λόγω του φαινομένου της κώφωσης επικρατέστερο καταληκτικό φωνήεν στον συγκεκριμένο τύπο είναι το /i/.

Αριθμός	Πρόσωπο	Υπερσυντέλικος	Μέλλοντας στο παρελθόν
Ενικός	μίηι (= εγώ)	ανιάμχ ανύτă (= είχα αποκτήσει)	u s' ανιάμχ (= θα είχα)
	τίηι (= εσύ)	ανιάί ανύτă (= είχες αποκτήσει)	u s' ανιάί (= θα είχες)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	ανιά ανύτă (= είχε αποκτήσει)	u s' ανιά (= θα είχε)
Πληθυντικός	νόι (= εμείς)	ανιάμχ ανύτă (= είχαμε αποκτήσει)	u s' ανιάμχ (= θα είχαμε)
	νόι (= εσείς)	ανιάτχ ανύτă (= είχατε αποκτήσει)	u s' ανιάτχ (= θα είχατε)
	έλι/έλι (= αυτοί/αυτές)	ανιά ανύτă (= είχαν/ε αποκτήσει)	u s' ανιά (= θα είχαν/ε)

Αριθμός	Πρόσωπο	Απλός Μέλλοντας	Συντελεσμένος Μέλλοντας
Ενικός	μίηι (= εγώ)	u s' άμχ (= θα έχω)	u s' άμχ ανύτă (= θα έχω αποκτήσει)
	τίηι (= εσύ)	u s' άί (= θα έχεις)	u s' άί ανύτă (= θα έχεις αποκτήσει)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	u s' άιβă (= θα έχει)	u s' άιβă ανύτă (= θα έχει αποκτήσει)
Πληθυντικός	νόι (= εμείς)	u s' ανέμχ (= θα έχουμε)	u s' ανέμχ ανύτă (= θα έχουμε αποκτήσει)
	νόι (= εσείς)	u s' ανετίχ (= θα έχετε)	u s' ανετίχ ανύτă (= θα έχετε αποκτήσει)
	έλι/έλι (= αυτοί/αυτές)	u s' άιβă (= θα έχουν)	u s' άιβă ανύτă (= θα έχουν αποκτήσει)

Υποτακτική

Αριθμός	Πρόσωπο	Ενεστώτας	Παρατατικός
Ενικός	μίηι (= εγώ)	ś áμχ (= να έχω)	ś ανιάμχ (= να είχα)
	τίηι (= εσύ)	ś άι (= να έχεις)	ś ανιάί (= να είχες)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	ś άιβă (= να έχει)	ś ανιά (= να είχε)
Πληθυντικός	νόι (= εμείς)	ś ανέμχ (= να έχουμε)	ś ανιάμχ (= να είχαμε)
	νόι (= εσείς)	ś ανέτσι (= να έχετε)	ś ανιάτχ (= να είχατε)
	έλι/έλι (= αυτοί/αυτές)	ś άιβă (= να έχουν)	ś ανιά (= να είχαν/ε)

Αριθμός	Πρόσωπο	Παρακείμενος	Υπερσυντέλικος
Ενικός	μίηι (= εγώ)	ś άμχ ανύτă (= να έχω αποκτήσει)	ś ανιάμχ ανύτă (= να είχα αποκτήσει)
	τίηι (= εσύ)	ś άι ανύτă (= να έχεις αποκτήσει)	ś ανιάί ανύτă (= να είχες αποκτήσει)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	ś άιβă ανύτă (= να έχει αποκτήσει)	ś ανιά ανύτă (= να είχε αποκτήσει)
Πληθυντικός	νόι (= εμείς)	ś ανέμχ ανύτă (= να έχουμε αποκτήσει)	ś ανιάμχ ανύτă (= να είχαμε αποκτήσει)
	νόι (= εσείς)	ś ανέτσι ανύτă (= να έχετε αποκτήσει)	ś ανιάτχ ανύτă (= να είχατε αποκτήσει)
	έλι/έλι (= αυτοί/αυτές)	ś άιβă ανύτă (= να έχουν αποκτήσει)	ś ανιά ανύτă (= να είχαν/ε αποκτήσει)

Προστακτική

Αριθμός	Πρόσωπο	Ενεστώτας
Ενικός	μίηι (= εγώ)	-
	τίηι (= εσύ)	άι (= έχει)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	as/s' άιβă (= ας/να έχει)
Πληθυντικός	νόι (= εμείς)	-
	νόι (= εσείς)	ανέτσι (= έχετε)
	έλι/έλι (= αυτοί/αυτές)	as/s' άιβă (= ας/να έχουν)

Η προστακτική διαθέτει δικούς της ξεχωριστούς τύπους μόνο στο δεύτερο πρόσωπο ενικού και πληθυντικού. Στο τρίτο πρόσωπο ενικού και πληθυντικού δεν διαθέτει δικούς της ξεχωριστούς τύπους και τους αναπληρώνει από τους τύπους της υποτακτικής του τρίτου προσώπου ενικού και πληθυντικού αντίστοιχα. Στα άλλα ιδιώματα (νότια) δεν απαντώνται καθόλου ξεχωριστοί τύποι στη συγκεκριμένη έγκλιση (Κατσάνης και Ντίνας, 1990: 110).

Μετοχή

Αριθμός	γένος	
	αρσενικό	θηλυκό
Ενικός	ανύτμ (= έχων/λαβόν)	ανύτă (= έχουσα/λαβούσα)
Πληθυντικός	ανύτσι (= έχοντες/λαβόντες)	ανύτι (= έχουσες/λαβούσες)

Απαρέμφατο

ανέρι (= το έχειν/τα έχοντα/το να έχει κάποιος//μεταφορικά τα πλούτη)

9.4.1.2. Το ρήμα *éscu* (= είμαι)

Οριστική

Αριθμός	Πρόσωπο	Ενεστώτας	Παρατατικός
Ενικός	μίηι (= εγώ)	éscu (= είμαι)	irámũ (= ήμουν)
	τίηι (= εσύ)	ésti/ési/éi/xi (= είσαι)	irái (= ήσουν)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	ésti/i (= είναι)	irá = (= ήταν)
Πληθυντικός	νόι (= εμείς)	χίμũ (= είμαστε)	irámũ (= ήμασταν/ήμασταν)
	νόι (= εσείς)	χίτσι (= είστε)	irátũ (= ήσασταν/ήσασταν)
	έλι/έλι (= αυτοί/αυτές)	séntũ (= είναι)	irá (= ήταν)

Αριθμός	Πρόσωπο	Αόριστος	Παρακείμενος
Ενικός	μίηι (= εγώ)	fúĩ (= υπήρξα)	ámũ fútã (= έχω υπάρξει)
	τίηι (= εσύ)	fúšĩ (= υπήρξε)	ái fútã (= έχεις υπάρξει)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	fu (= υπήρξε)	áre/ári fútã (= έχει υπάρξει)
Πληθυντικός	νόι (= εμείς)	fúmũ (= υπήρξαμε)	anémũ fútã (= έχουμε υπάρξει)
	νόι (= εσείς)	fútũ (= υπήρξατε)	avétsi fútã (= έχετε υπάρξει)
	έλι/έλι (= αυτοί/αυτές)	fúrã/re/ri (= υπήρξαν)	árũ fútã (= έχουν υπάρξει)

Αριθμός	Πρόσωπο	Υπερσυντέλικος	Μέλλοντας στο παρελθόν
Ενικός	μίηι (= εγώ)	ανιάμχ fútă (= είχα υπάρξει)	u s' irámχ (= θα ήμουν)
	τίηι (= εσύ)	ανιάί fútă (= είχες υπάρξει)	u s' iráí (= θα ήσουν)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	ανιά fútă (= είχε υπάρξει)	u s' irá (= θα ήταν)
Πληθυντικός	νόι (= εμείς)	ανιάμχ fútă (= είχαμε υπάρξει)	u s' irámχ (= θα ήμαστε/ήμασταν)
	νόι (= εσείς)	ανιάτχ fútă (= είχατε υπάρξει)	u s' irátχ (= θα ήσαστε/ήσασταν)
	έλι/έλι (= αυτοί/αυτές)	ανιά fútă (= είχαν/ε υπάρξει)	u s' irá (= θα ήταν)

Αριθμός	Πρόσωπο	Απλός Μέλλοντας	Συντελεσμένος Μέλλοντας
Ενικός	μίηι (= εγώ)	u s' éscχ (= θα είμαι)	u s' áμχ fútă (= θα έχω υπάρξει)
	τίηι (= εσύ)	u s' éští (= θα είσαι)	u s' áí fútă (= θα έχεις υπάρξει)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	u s' íbă (= θα είναι)	u s' áíbă fútă (= θα έχει υπάρξει)
Πληθυντικός	νόι (= εμείς)	u s' χίμχ (= θα είμαστε)	u s' ανέμχ fútă (= θα έχουμε υπάρξει)
	νόι (= εσείς)	u s' χίτςχ (= θα είστε)	u s' ανέτςχ fútă (= θα έχετε υπάρξει)
	έλι/έλι (= αυτοί/αυτές)	u s' íbă (= θα είναι)	u s' áíbă fútă (= θα έχουν υπάρξει)

Υποτακτική

Αριθμός	Πρόσωπο	Ενεστώτας	Παρατατικός
Ενικός	μίηι (= εγώ)	s' éscu (= να είμαι)	s' irámũ (= να ήμουν)
	τίηι (= εσύ)	s' éštĩ (= να είσαι)	s' iráĩ (= να ήσουν)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	s' íbã (= να είναι)	s' irá = (= να ήταν)
Πληθυντικός	νόĩ (= εμείς)	s' xímũ (= να είμαστε)	s' irámũ (= να ήμασταν/ήμασταν)
	νόĩ (= εσείς)	s' xítsĩ (= να είστε)	s' irátu (= να ήσασταν/ήσασταν)
	έĩ/έλι (= αυτοί/αυτές)	s' íbã (= να είναι)	s' irá (= να ήταν)

Αριθμός	Πρόσωπο	Παρακείμενος	Υπερσυντέλικος
Ενικός	μίηι (= εγώ)	s' ámu futã (= να έχω υπάρξει)	s' aníamu futã (= να είχα υπάρξει)
	τίηι (= εσύ)	s' áĩ futã (= να έχεις υπάρξει)	s' aníai futã (= να είχες υπάρξει)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	s' áibã futã (= να έχει υπάρξει)	s' anía futã (= να είχε υπάρξει)
Πληθυντικός	νόĩ (= εμείς)	s' avémũ futã (= να έχουμε υπάρξει)	s' aníamu futã (= να είχαμε υπάρξει)
	νόĩ (= εσείς)	s' avétsĩ futã (= να έχετε υπάρξει)	s' aniatũ futã (= να είχατε υπάρξει)
	έĩ/έλι (= αυτοί/αυτές)	s' áibã futã (= να έχουν υπάρξει)	s' anía futã (= να είχαν/ε υπάρξει)

Προστακτική

Αριθμός	Πρόσωπο	Ενεστώτας
Ενικός	míni (= εγώ)	-
	tíni (= εσύ)	s' ési/s' xi (= να είσαι)
	éni/ia (= αυτός/αυτή)	as/s' íbă (= ας/να είναι)
Πληθυντικός	nói (= εμείς)	-
	noi (= εσείς)	s' xitsi (= να είστε)
	éni/éni (= αυτοί/αυτές)	as/s' íbă (= ας/να είναι)

Η προστακτική δεν διαθέτει δικούς της ξεχωριστούς τύπους και αναπληρώνεται από τους τύπους της υποτακτικής του δεύτερου και τρίτου προσώπου του ενικού και του πληθυντικού αντίστοιχα. Ο τύπος *s' xi* (= να είσαι) είναι σπάνιος και χρησιμοποιούταν κυρίως από κάποιους κατοίκους των Οχθίων, οι οποίοι προέρχονταν από το Παλιοσέλι της Ηπείρου. Για τους συγκεκριμένους Βλάχους δες και στο κεφάλαιο 9.4.2.

Μετοχή

Αριθμός	γένος	
	αρσενικό	θηλυκό
Ενικός	fúti (= ων/υπάρξας//αυτός που έγινε/υπήρξε)	fútă/fáptă (= ούσα/υπάρξουσα)
Πληθυντικός	fútsi (= όντες/υπάρξαντες)	fúti/fápti (= ούσες/υπάρξαες)

Απαρέμφατο

Δεν απαντάται

9.4.1.3. Το ρήμα νόι (= θέλω)

Οριστική

Αριθμός	Πρόσωπο	Ενεστώτας	Παρατατικός
Ενικός	μίιι (= εγώ)	νοἰ (= θέλω)	νιḡάμḡ (= ήθελα)
	τίιι (= εσύ)	ννε (= θέλεις)	νιḡάἰ (= ήθελες)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	να (= θέλει)	νιḡα (= ήθελε)
Πληθυντικός	νόἰ (= εμείς)	ννέμḡ (= θέλουμε)	νιḡάμḡ (= θέλαμε)
	νόἰ (= εσείς)	ννέτςἰ (= θέλετε)	νιḡάτḡ (= θέλατε)
	έἰἰ/έἰἰ (= αυτοί/αυτές)	να (= θέλουν)	νιḡα (= ήθελαν)

Αριθμός	Πρόσωπο	Αόριστος	Παρακειμένος
Ενικός	μίιι (= εγώ)	ννύἰ (= θέλησα)	άμḡ ννύτḡ (= έχω θελήσει)
	τίιι (= εσύ)	ννύḡἰ (= θέλησες)	άἰ ννύτḡ (= έχεις θελήσει)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	ννυ (= θέλησε)	άρε/άρι ννύτḡ (= έχει θελήσει)
Πληθυντικός	νόἰ (= εμείς)	ννύμḡ (= θελήσαμε)	ανέμḡ ννύτḡ (= έχουμε θελήσει)
	νόἰ (= εσείς)	ννύτḡ (= θελήσατε)	ανέτςἰ ννύτḡ (= έχετε θελήσει)
	έἰἰ/έἰἰ (= αυτοί/αυτές)	ννύḡḡ/ḡε/ḡι (= θέλησαν)	άḡ ννύτḡ (= έχουν θελήσει)

Αριθμός	Πρόσωπο	Υπερσυντέλικος	Μέλλοντας στο παρελθόν
Ενικός	μίηι (= εγώ)	ανιάμχ νρούτᾶ (= είχα θελήσει)	u s' νχιᾶμχ (= θα ήθελα)
	τίηι (= εσύ)	ανιάί νρούτᾶ (= είχες θελήσει)	u s' νχιᾶί (= θα ήθελες)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	ανιά νρούτᾶ (= είχε θελήσει)	u s' νχιᾶ (= θα ήθελε)
Πληθυντικός	νόι (= εμείς)	ανιάμχ νρούτᾶ (= είχαμε θελήσει)	u s' νχιᾶμχ (= θα θέλαμε)
	νόι (= εσείς)	ανιάτχ νρούτᾶ (= είχατε θελήσει)	u s' νχιᾶτχ (= θα θέλατε)
	έι/έι (= αυτοί/αυτές)	ανιά νρούτᾶ (= είχαν/ε θελήσει)	u s' νχιᾶ (= θα ήθελαν)

Αριθμός	Πρόσωπο	Απλός Μέλλοντας	Συντελεσμένος Μέλλοντας
Ενικός	μίηι (= εγώ)	u s' νοι (= θα θέλω/θα θελήσω)	u s' άμχ νρούτᾶ (= θα έχω θελήσει)
	τίηι (= εσύ)	u s' νε (= θα θέλεις/θα θελήσεις)	u s' άι νρούτᾶ (= θα έχεις θελήσει)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	u s' να (= θα θέλει/θα θελήσει)	u s' άιβᾶ νρούτᾶ (= θα έχει θελήσει)
Πληθυντικός	νόι (= εμείς)	u s' ντέμχ (= θα θέλουμε/θα θελήσουμε)	u s' ανέμχ νρούτᾶ (= θα έχουμε θελήσει)
	νόι (= εσείς)	u s' νρέτςι (= θα θέλετε/θα θελήσετε)	u s' ανέτςι νρούτᾶ (= θα έχετε θελήσει)
	έι/έι (= αυτοί/αυτές)	u s' να (= θα θέλουν/θα θελήσουν)	u s' άιβᾶ νρούτᾶ (= θα έχουν θελήσει)

Υποτακτική

Αριθμός	Πρόσωπο	Ενεστώτας	Παρατατικός
Ενικός	μίηι (= εγώ)	s' νοῖ (= να θέλω)	s' νηῖαμῃ (= να ήθελα)
	τίηι (= εσύ)	s' νρε (= να θέλεις)	s' νηῖάηι (= να ήθελες)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	s' να (= να θέλει)	s' νηῖα (= να ήθελε)
Πληθυντικός	νόη (= εμείς)	s' νρέμῃ (= να θέλουμε)	s' νηῖαμῃ (= να θέλαμε)
	νόη (= εσείς)	s' νρέτση (= να θέλετε)	s' νηῖάτῃ (= να θέλατε)
	έη/έηι (= αυτοί/αυτές)	s' να (= να θέλουν)	s' νηῖα (= να ήθελαν)

Αριθμός	Πρόσωπο	Παρακείμενος	Υπερσυντέλικος
Ενικός	μίηι (= εγώ)	s' άμῃ νηῖτά (= να έχω θελήσει)	s' ανῖαμῃ νηῖτά (= να είχα θελήσει)
	τίηι (= εσύ)	s' άη νηῖτά (= να έχεις θελήσει)	s' ανῖάηι νηῖτά (= να είχες θελήσει)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	s' άηβᾶ νηῖτά (= να έχει θελήσει)	s' ανῖά νηῖτά (= να είχε θελήσει)
Πληθυντικός	νόη (= εμείς)	s' ανέμῃ νηῖτά (= να έχουμε θελήσει)	s' ανῖαμῃ νηῖτά (= να είχαμε θελήσει)
	νόη (= εσείς)	s' ανέτση νηῖτά (= να έχετε θελήσει)	s' ανῖάτῃ νηῖτά (= να είχατε θελήσει)
	έη/έηι (= αυτοί/αυτές)	s' άηβᾶ νηῖτά (= να έχουν θελήσει)	s' ανῖά νηῖτά (= να είχαν/ε θελήσει)

Προστακτική

Αριθμός	Πρόσωπο	Ενεστώτας
Ενικός	μίηι (= εγώ)	-
	τίηι (= εσύ)	s' vre (= να θέλεις)
	έυ/ία (= αυτός/αυτή)	as/s' va (= ας/να θέλει)
Πληθυντικός	νόι (= εμείς)	-
	νόι (= εσείς)	s' vrétsi (= να θέλετε)
	έίι/έίι (= αυτοί/αυτές)	as/s' va (= ας/να θέλουν)

Η προστακτική δεν διαθέτει δικούς της ξεχωριστούς τύπους και αναπληρώνεται από τους τύπους της υποτακτικής του δεύτερου και τρίτου προσώπου του ενικού και του πληθυντικού αντίστοιχα.

Μετοχή

Αριθμός	γένος	
	αρσενικό	θηλυκό
Ενικός	ντύτ (= «θελημένος»/ποθητός/ αγαπημένος//αυτός που τον θέλουν)	ντύτă (= «θελημένη»/ποθητή/ αγαπημένη//αυτή που τη θέλουν)
Πληθυντικός	ντύτςι (= «θελημένοι»/ποθητοί/ αγαπημένοι//αυτοί που τους θέλουν)	ντύτι (= «θελημένες»/ποθητές/ αγαπημένες//αυτές που τις θέλουν)

Απαρέμφατο

νρέι (= το θέλεις/το ποθείν//το να θέλει/να ποθεί κάποιος)
--

9.4.2. Παρατηρήσεις στην κλίση των βοηθητικών ρημάτων

Στο ρήμα *ámχ* (= έχω) στο τρίτο πληθυντικό πρόσωπο της οριστικής ενεστώτα απαντάται στο ιδίωμα της Ακαρνανίας ο τύπος *árχ* (= έχουν) ενώ σύμφωνα με τους Κατσάνη και Ντίνα (1990: 106) στα άλλα ιδιώματα απαντάται ο τύπος *αχ* (= έχουν). Επίσης στους τύπους *ámχ* (= έχω) και *árχ* (= έχουν), δηλαδή στο πρώτο ενικό και τρίτο πληθυντικό, έχουμε πολλές φορές στο ιδίωμα της Ακαρνανίας τροπή του αρχικού /a/ σε /o/, κυρίως όταν η προηγούμενη λέξη του ρήματος τελειώνει σε φωνήεν (λόγω συνεκφοράς), π.χ. *Ν' óμχ πράτζι/Νυ άμχ πράτζι* (= Δεν έχω λεφτά), *Ν' óρχ μίνδι/Νυ άρχ μίνδι* (= Δεν έχουν μυαλό) κ.λπ. Η προστακτική του ίδιου ρήματος διαθέτει στο ιδίωμα της Ακαρνανίας δικούς της ξεχωριστούς τύπους στο δεύτερο πρόσωπο ενικού και πληθυντικού, κάτι που δεν συμβαίνει στα άλλα (νότια) ιδιώματα (Κατσάνης και Ντίνας, 1990: 110).

Το ρήμα *έscχ* (= είμαι) στο δεύτερο ενικό του ενεστώτα έχει τον τύπο *έscί* (= είσαι), π.χ. *Νυ έscί γίίί άzά!* (= Δεν είσαι καλά σήμερα!) κ.λπ. Στα άλλα ιδιώματα στο ίδιο πρόσωπο παρατηρείται ο τύπος *ešti* (Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 106). Στο ιδίωμα της Ακαρνανίας στο συγκεκριμένο πρόσωπο έχει αποκοπή το σύμφωνο /t/ του συμφωνικού συμπλέγματος /st/ κι έτσι προέκυψε ο τύπος *έscί*. Όπως ήδη αναφέρθηκε, στο ιδίωμα της Ακαρνανίας δεν είναι ανεκτά πολλά συμφωνικά συμπλέγματα τα οποία και απλοποιούνται. Κάποιες φορές μάλιστα ακούγεται και ο τύπος *έί* (= είσαι), π.χ. *Έί zύρχ, manári!* (= Είσαι τρελός, καμάρι μου/καμάρι μ'!) κ.λπ.

Επίσης, στο δεύτερο ενικό καθώς και στο πρώτο και δεύτερο πληθυντικό του ενεστώτα εμφανίζονται αντίστοιχα οι τύποι *ίί* (= είσαι), *ίίμχ* (= είμαστε) και *ίίtsί* (= είστε), π.χ. *Ήί zύρχ, manári?* (= Είσαι τρελός, μανάρι μου/καμάρι μου;), *Νόί ίίμχ Rriméήί* (= Εμείς είμαστε Ριμένοι/Καραγκούνηδες), *Voί ίίtsί zύρχ!* (= Εσείς είστε τρελοί!) κ.λπ. Οι συγκεκριμένοι τύποι προέρχονται από το λατινικό ρήμα *fin*, *factus sum*, *fieri*, το οποίο σημαίνει γίνομαι και είναι παθητικό του ρήματος *facio*, *feci*, *factum*, *facere* που σημαίνει ποιώ, κάνω κ.λπ. (Σιδέρη, 1964: 306 & 292). Στους τύπους αυτούς έχουμε τροπή του αρχικού λατινικού σύμφωνου /f/ σε [χ], δηλαδή έχουμε ουράνωση. Στα άλλα ιδιώματα (νότια) στο πρώτο ενικό πρόσωπο απαντάται ο τύπος *ίίμχ* (= είμαι) (Μπουσμπούκης, 1982: 127-128 και Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 106) ο οποίος δεν απαντάται στο ιδίωμα της Ακαρνανίας. Για τον τύπο *ίί* (= είσαι) του δεύτερου ενικού του ενεστώτα μάς αναφέρθηκε ότι αυτός

λεγόταν μόνον από κάποιους κατοίκους του χωριού Όχθια, οι οποίοι είχαν εγκατασταθεί στο συγκεκριμένο χωριό σε μεταγενέστερο χρόνο από τους υπόλοιπους Βλάχους, προερχόμενοι από το χωριό Παλιοσέλι της Ηπείρου (γι' αυτό και οι άλλοι κάτοικοι του χωριού τους αποκαλούσαν «Σελίτες») κι ασκούσαν αποκλειστικά το επάγγελμα του μυλωνά. Σε αυτούς τους Βλάχους και στις γλωσσικές διαφορές τους με τους άλλους Καραγκούνηδες αναφερθήκαμε και παραπάνω (κεφάλαιο 9.4.1.)

Ο τύπος *éscu* (= είμαι) σύμφωνα με τον Νικολαΐδη (1999 [1909]: 164) προέρχεται από το λατινικό βοηθητικό ρήμα *sum*, που σημαίνει *είμαι* και το οποίο στο τρίτο ενικό πρόσωπο απαντάται ως *est* (Τζάρτζανου, 1996: 62). Πολλοί ομιλητές μάλιστα του ιδιώματος της Ακαρνανίας προφέρουν το ρήμα *éscu* (= είμαι) ως *éstu* (= είμαι), π.χ. *Azã nu éstu gíni* (= Σήμερα δεν είμαι καλά) κ.λπ. Ο Μπουσιπούκης (1982: 127-128) ωστόσο αναφέρει ότι σύμφωνα με τους ερευνητές ο τύπος *éscu* (= είμαι) προέρχεται είτε από αρχαϊκό λατινικό τύπο *esco* είτε από τη συνήθη κατάληξη των ρημάτων της τέταρτης συζυγίας *-éscu*, η οποία στο δεύτερο ενικό απαντάται ως *-éști*, π.χ. *pultéscu* (= πληρώνω) - *pultéști* (= πληρώνεις) κ.λπ. Στο ιδίωμα της Ακαρνανίας παρατηρείται επίσης σε μερικούς ομιλητές στο πρώτο ενικό πρόσωπο των ρημάτων της τέταρτης συζυγίας αντί της κατάληξης *-éscu* να εμφανίζεται η κατάληξη *-éstu*, με τροπή του /c/ σε [t]. Αυτό το φωνολογικό φαινόμενο προφανώς οφείλεται σε επίδραση του /t/ του δεύτερου και τρίτου ενικού προσώπου (νόμος της αναλογίας) καθώς στα συγκεκριμένα πρόσωπα της συζυγίας αυτής οι καταλήξεις των ρημάτων που απαντούν είναι *-ști* και *-ști* αντίστοιχα. Έτσι έχουμε τους τύπους, **pultéstu* (= πληρώνω) αντί για *pultéscu*, **ncăldzéstu/nglīdzéstu* (= ζεσταίνω) αντί για *ncăldzescu/nglīdzescu* κ.λπ.

Επίσης στο ιδίωμα της Ακαρνανίας, όπως και στα άλλα ιδιώματα της Βλάχικης, παρατηρείται στο τρίτο ενικό πρόσωπο του ενεστώτα του ρήματος *éscu* (= είμαι) αντί για τον τύπο *ésti* (= είναι) και ο τύπος *i* (= είναι), π.χ. *Atséu i zúru!* (= Αυτός είναι τρελός!). Ο τύπος *i* παρατηρείται συνήθως σε περιπτώσεις συνεκφοράς.

Στο ρήμα *νόι* (= θέλω) στο δεύτερο ενικό πρόσωπο της οριστικής ενεστώτα απαντάται στο ιδίωμα της Ακαρνανίας ο τύπος *vre* (= θέλεις) αντί του τύπου *vreǐ* (= θέλεις), που απαντάται στα άλλα ιδιώματα. Ο ίδιος τύπος απαντάται στην υποτακτική του ίδιου χρόνου καθώς και στους άλλους χρόνους όπου υπάρχει ομώνυμος τύπος, π.χ. Απλός Μέλλοντας.

Τέλος, στο δεύτερο πληθυντικό πρόσωπο της οριστικής και της υποτακτικής του παρατατικού των βοηθητικών ρημάτων παρατηρείται στο ιδίωμα της Ακαρνανίας η κατάληξη -ιάτῃ (για τα ρήματα άμῃ/ανιάτῃ (= έχω/είχατε) και νόῃ/νιάτῃ (= θέλω/θέλατε) και -άτῃ (για το ρήμα έςῃ/ιγάτῃ = είμαι/ήσαστε/ήσασαν). Αντίθετα στα άλλα ιδιώματα στο συγκεκριμένο πρόσωπο των τριών βοηθητικών ρημάτων απαντώνται αντίστοιχα οι τύποι a(v)iaťsῃ (= είχατε), vriaťsῃ (= θέλατε) και iaťsῃ (= ήσαστε/ήσασαν). Η συγκεκριμένη κατάληξη (όπως είδαμε παραπάνω) παρατηρείται στο αντίστοιχο πρόσωπο όλων των ομαλών ρημάτων καθώς και σε όλα τα ανώμαλα ρήματα (όπως θα δούμε παρακάτω). Φυσικά το φαινόμενο αυτό αφορά και όλους τους περιφραστικούς χρόνους, οι οποίοι σχηματίζονται με τη χρήση των παραπάνω τριών βοηθητικών ρημάτων.

9.5. Ανώμαλα ρήματα

Ορισμένα ρήματα της Βλάχικης γλώσσας εμφανίζουν κάποιες ανωμαλίες στην κλίση τους. Σε διάφορα συγγράμματα μάλιστα για τη Βλάχικη γλώσσα (Μπουσμπούκης, 1982: 144-147 και Κατσάνης και Ντίνας, 1990: 111-114 κ.ά.) εμφανίζεται μια κατηγορία ρημάτων τα οποία χαρακτηρίζονται ως ανώμαλα είτε λόγω της εμφάνισης θεματικών αλλομόρφων (διαφορετικές μορφές του ίδιου μορφήματος) ως αποτέλεσμα φωνηεντικών μεταπτώσεων ή αναδιπλασιασμών είτε λόγω του φαινομένου της κώφωσης σε κάποιο μεσοσυμφωνικό φωνήεν του θέματος, το οποίο προκαλεί φωνητικές αλλαγές. Δίνεται επίσης μια σειρά από κλιτικά παραδείγματα ρημάτων, κάποια από τα οποία όμως στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας δεν εμφανίζουν τις συγκεκριμένες ανωμαλίες για τις οποίες γίνεται λόγος.

Στην πρώτη κατηγορία εντάσσονται τα ρήματα: *fáčῃ* (= κάνω) το οποίο στον αόριστο απαντάται ως *féťῃ* (έχουμε τροπή του θεματικού /a/ σε /e/), *dáῃ* (= δίνω) και *stáῃ* (= στέκομαι/κάθομαι) τα οποία εμφανίζουν σε κάποιους χρόνους αλλομορφα ως αποτέλεσμα του αναδιπλασιασμού, π.χ. *didjáῃ* (= έδινα), *stitjáῃ* (= στεκόμουν/καθόμουν) κ.λπ. Στην ίδια κατηγορία παρουσιάζεται και το ρήμα *fríngu* (= σπάζω/τσακίζω) που στον αόριστο απαντάται ως *fremῃ/fredῃ* (= έσπασα) και στο οποίο έχουμε τροπή του φωνήεντος /i/ σε /e/. Το συγκεκριμένο ρήμα όμως στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας, στο οποίο όπως έχουμε ήδη αναφέρει δεν υφίσταται το φωνήεν /i/, απαντάται στον ενεστώτα ως *fréngu* και στον αόριστο ως *fremῃ*. Όπως παρατηρούμε το ρήμα αυτό στο ιδίωμα της

Ακαρνανίας δεν εμφανίζει αλλομορφία όσον αφορά τουλάχιστον το φωνήεν /e/ του θέματος κι επίσης κλίνεται ομαλά.

Στη δεύτερη κατηγορία ανώμαλων ρημάτων εντάσσονται αυτά που εξαιτίας της κώφωσης (σίγησης) κάποιου μεσοσυμφωνικού φωνήεντος εντός των θεμάτων τους εμφανίζουν θεματικά αλλόμορφα. Τα ρήματα τα οποία υπάγονται σε αυτή την κατηγορία είναι τα: *adúny* (= μαζεύω), *adžócŭ* (= παίζω), *mólŭ* (= μαλακώνω/μουσκεύω), *mécŭ* (= τρώω) και *ρότŭ* (= μπορώ/δύναμαι). Όλα τα παραπάνω ρήματα της συγκεκριμένης κατηγορίας όμως στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας δεν παρουσιάζουν καμία από τις ανωμαλίες που περιγράφονται και κλίνονται ομαλά. Στη συνέχεια θα κλίνουμε όλα τα παραπάνω ρήματα για να μπορέσει ο αναγνώστης να τα συγκρίνει με τα αντίστοιχα ρήματα των άλλων ιδιωμάτων (κυρίως των νότιων) στα οποία εμφανίζονται οι προαναφερθείσες ανωμαλίες και να μπορέσει έτσι να εξαγάγει τα συμπεράσματά του.

9.5.1. Κλίση ανώμαλων ρημάτων

9.5.1.1. Το ρήμα *fácŭ* (= κάνω)

Οριστική

Αριθμός	Πρόσωπο	Ενεστώτας	Παρατατικός
Ενικός	μίηι (= εγώ)	fácŭ (= κάνω)	fitsjámu (= έκανα)
	τίηι (= εσύ)	fátsŭ (= κάνεις)	fitsjáŭ (= έκανες)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	fátsi (= κάνει)	fitsjá (= έκανε)
Πληθυντικός	νόŭ (= εμείς)	fitsémŭ (= κάνουμε)	fitsjámu (= κάναμε)
	νόŭ (= εσείς)	fitsétsŭ (= κάνετε)	fitsjátu (= κάνατε)
	έŭ/έŭ (= αυτοί/αυτές)	fácŭ (= κάνουν)	fitsjá (= έκαναν)

Αριθμός	Πρόσωπο	Αόριστος	Παρακείμενος
Ενικός	μίηι (= εγώ)	fétšũ (= έκανα)	ámũ fáptă (= έχω κάνει)
	τίηι (= εσύ)	fítséšĩ (= έκανες)	ái fáptă (= έχεις κάνει)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	fétsi (= έκανε)	áre/ári fáptă (= έχει κάνει)
Πληθυντικός	νόĩ (= εμείς)	fétsimũ (= κάναμε)	anémũ fáptă (= έχουμε κάνει)
	νόĩ (= εσείς)	fétšĩtũ (= κάνατε)	anétsĩ fáptă (= έχετε κάνει)
	έĩ/έλι (= αυτοί/αυτές)	fétsiră/fétshire/fétsirĩ (= έκαναν)	árũ fáptă (= έχουν κάνει)

Αριθμός	Πρόσωπο	Υπερσυντέλικος	Μέλλοντας στο παρελθόν
Ενικός	μίηι (= εγώ)	ανĩámũ fáptă (= είχα κάνει)	u s' fítsĩámũ (= θα έκανα)
	τίηι (= εσύ)	ανĩáĩ fáptă (= είχες κάνει)	u s' fítsĩáĩ (= θα έκανες)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	ανĩά fáptă (= είχε κάνει)	u s' fítsĩá (= θα έκανε)
Πληθυντικός	νόĩ (= εμείς)	ανĩámũ fáptă (= είχαμε κάνει)	u s' fítsĩámũ (= θα κάναμε)
	νόĩ (= εσείς)	ανĩátũ fáptă (= είχατε κάνει)	u s' fítsĩátũ (= θα κάνατε)
	έĩ/έλι (= αυτοί/αυτές)	ανĩά fáptă (= είχαν/ε κάνει)	u s' fítsĩá (= θα έκαναν)

Αριθμός	Πρόσωπο	Απλός Μέλλοντας	Συντελεσμένος Μέλλοντας
Ενικός	μίηι (= εγώ)	u s' fáçµ (= θα κάνω)	u s' áµµ fáptă (= θα έχω κάνει)
	τίηι (= εσύ)	u s' fátsĭ (= θα κάνεις)	u s' áĭ fáptă (= θα έχεις κάνει)
	έµ/ía (= αυτός/αυτή)	u s' fátsi (= θα κάνει)	u s' áĭbă fáptă (= θα έχει κάνει)
Πληθυντικός	νόĭ (= εμείς)	u s' fitsémµ (= θα κάνουμε)	u s' ανέµµ fáptă (= θα έχουμε κάνει)
	νόĭ (= εσείς)	u s' fitsétsĭ (= θα κάνετε)	u s' ανέtsĭ fáptă (= θα έχετε κάνει)
	έĭĭ/έĭi (= αυτοί/αυτές)	u s' fáçµ (= θα κάνουν)	u s' áĭbă fáptă (= θα έχουν κάνει)

Υποτακτική

Αριθμός	Πρόσωπο	Ενεστώτας	Παρατατικός
Ενικός	μίηι (= εγώ)	s' fáçµ (= να κάνω)	s' fitsĭámµ (= να έκανα)
	τίηι (= εσύ)	s' fátsĭ (= να κάνεις)	s' fitsĭáĭ (= να έκανες)
	έµ/ía (= αυτός/αυτή)	s' fáçă (= να κάνει)	s' fitsĭá (= να έκανε)
Πληθυντικός	νόĭ (= εμείς)	s' fitsémµ (= να κάνουμε)	s' fitsĭámµ (= να κάναμε)
	νόĭ (= εσείς)	s' fitsétsĭ (= να κάνετε)	s' fitsĭátsĭ (= να κάνατε)
	έĭĭ/έĭi (= αυτοί/αυτές)	s' fáçă (= να κάνουν)	s' fitsĭá (= να έκαναν)

Αριθμός	Πρόσωπο	Παρακείμενος	Υπερσυντέλικος
Ενικός	μίηι (= εγώ)	s' áμᵛ fáptă (= να έχω κάνει)	s' ανιάμᵛ fáptă (= να είχα κάνει)
	τίηι (= εσύ)	s' áᵛ fáptă (=να έχεις κάνει)	s' ανιάᵛ fáptă (= να είχες κάνει)
	έᵛ/ía (= αυτός/αυτή)	s' áᵛbă fáptă (= να έχει κάνει)	s' ανιά fáptă (= να είχε κάνει)
Πληθυντικός	νόᵛ (= εμείς)	s' ανέμᵛ fáptă (=να έχουμε κάνει)	s' ανιάμᵛ fáptă (= να είχαμε κάνει)
	νόᵛ (= εσείς)	s' ανεᵛsᵛ fáptă (=να έχετε κάνει)	s' ανιάᵛ fáptă (= να είχατε κάνει)
	έᵛ/έᵛi (= αυτοί/αυτές)	s' áᵛbă fáptă (= να έχουν κάνει)	s' ανιά fáptă (= να είχαν/ε κάνει)

Προστακτική

Αριθμός	Πρόσωπο	Ενεστώτας
Ενικός	μίηι (= εγώ)	-
	τίηι (= εσύ)	fe (= κάνε)
	έᵛ/ía (= αυτός/αυτή)	as/s' fácă (= ας/να κάνει)
Πληθυντικός	νόᵛ (= εμείς)	-
	νόᵛ (= εσείς)	fítsétsᵛ (= κάνετε/κάντε)
	έᵛ/έᵛi (= αυτοί/αυτές)	as/s' fácă (= ας/να κάνουν)

Μετοχή

Αριθμός	γένος	
	αρσενικό	θηλυκό
Ενικός	fáptɿ (= καμωμένος//αυτός που έχει γίνει)	fáptǎ (= καμωμένη//αυτή που έχει γίνει)
Πληθυντικός	fáptsɿ (= καμωμένοι//αυτοί που έχουν γίνει)	fápti (= καμωμένες//αυτές που έχουν γίνει)

Απαρέμφατο

fítséri (= το φτιάξιμο)

Στα άλλα ιδιώματα (τα νότια) απαντώνται μεταξύ άλλων οι τύποι: fǎtsiamɿ (= έκανα), fǎtsiaɿ (= έκανες//παρατατικός), fiatsiɿɿ (= έκανες//αόριστος) κ.λπ. (Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 112). Οι τύποι αυτοί διαφέρουν από τους αντίστοιχους του ιδιώματος της Ακαρνανίας σε φωνολογικό επίπεδο (έχουμε τροπή του φωνήεντος /ǎ/ σε [i]) και σε κάποιους τύπους αποκοπή του /a/. Κατά τα άλλα το ρήμα κλίνεται κανονικά, όπως και στα άλλα ιδιώματα. Παρατηρούμε επίσης ότι εξαιτίας της μετακίνησης του τόνου στο συγκεκριμένο ρήμα υπάρχουν δύο θέματα: fác- και fits-.

9.5.1.2. Το ρήμα *fréngɿ* (= σπάω/τσακίζω)

Για την κλίση του συγκεκριμένου ρήματος, το οποίο κλίνεται ομαλά στο ιδίωμα της Ακαρνανίας, δεξ στο κεφάλαιο 9.3.6.3.

Στα άλλα ιδιώματα (τα νότια) απαντώνται μεταξύ άλλων οι τύποι: fríngɿ (= σπάω/τσακίζω), fríndzi (= σπας/τσακίζεις), fríndzai (= έσπασες/τσακίζεις), diade (= έσπασε/τσακίσε) κ.λπ. (Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 112). Οι τύποι αυτοί διαφέρουν από τους αντίστοιχους του ιδιώματος της Ακαρνανίας μόνο σε φωνολογικό επίπεδο (έχουμε τροπή του φωνήεντος /ǎ/, το οποίο ούτω ή άλλως δεν υπάρχει στο

ιδίωμα της Ακαρνανίας, σε [i]). Κατά τα άλλα το ρήμα κλίνεται κανονικά, όπως και στα άλλα ιδιώματα.

9.5.1.3. Το ρήμα dáμ (= δίνω)

Οριστική

Αριθμός	Πρόσωπο	Ενεστώτας	Παρατατικός
Ενικός	μίηι (= εγώ)	δάμ (= δίνω)	didjáμχ (= έδινα)
	τίηι (= εσύ)	δάι (= δίνεις)	didjáι (= έδινες)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	da (= δίνει)	didjá (= έδινε)
Πληθυντικός	νόι (= εμείς)	didémχ (= δίνουμε)	didjáμχ (= δίναμε)
	νόι (= εσείς)	didétsi (= δίνετε)	didjáτχ (= δίνατε)
	έλι/έλι (= αυτοί/αυτές)	da (= δίνουν)	didjá (= έδιναν)

Αριθμός	Πρόσωπο	Αόριστος	Παρακείμενος
Ενικός	μίηι (= εγώ)	dédχ (= έδωσα)	ámχ dátă (= έχω δώσει)
	τίηι (= εσύ)	didéxi (= έδωσες)	ái dátă (= έχεις δώσει)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	dédi (= έδωσε)	áre/ári dátă (= έχει δώσει)
Πληθυντικός	νόι (= εμείς)	didémχ (= δώσαμε)	avémχ dátă (= έχουμε δώσει)
	νόι (= εσείς)	didétsi (= δώσατε)	avétsi dátă (= έχετε δώσει)
	έλι/έλι (= αυτοί/αυτές)	dédiră/re/ri (= έδωσαν)	árχ dátă (= έχουν δώσει)

Αριθμός	Πρόσωπο	Υπερσυντέλικος	Μέλλοντας στο παρελθόν
Ενικός	μίηι (= εγώ)	ανιάμῃ dáť (= είχα δώσει)	u s' didjáμῃ (= θα έδινα)
	τίηι (= εσύ)	ανιάί dáť (= είχες δώσει)	u s' didjáι (= θα έδινες)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	ανιά dáť (= είχε δώσει)	u s' didjá (= θα έδινε)
Πληθυντικός	νόι (= εμείς)	ανιάμῃ dáť (= είχαμε δώσει)	u s' didjáμῃ (= θα δίναμε)
	νόι (= εσείς)	ανιάτῃ dáť (= είχατε δώσει)	u s' didjáτῃ (= θα δίνατε)
	έλι/έλι (= αυτοί/αυτές)	ανιά dáť (= είχαν/ε δώσει)	u s' didjá (= θα έδιναν)

Αριθμός	Πρόσωπο	Απλός Μέλλοντας	Συντελεσμένος Μέλλοντας
Ενικός	μίηι (= εγώ)	u s' dáμ (= θα δίνω/θα δώσω)	u s' áμῃ dáť (= θα έχω δώσει)
	τίηι (= εσύ)	u s' dáι (= θα δίνεις/θα δώσεις)	u s' áι dáť (= θα έχεις δώσει)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	u s' da (= θα δίνεις/θα δώσει)	u s' áibă dáť (= θα έχει δώσει)
Πληθυντικός	νόι (= εμείς)	u s' didémῃ (= θα δίνουμε/θα δώσουμε)	u s' ανέμῃ dáť (= θα έχουμε δώσει)
	νόι (= εσείς)	u s' didétsi (= θα δίνετε/θα δώσετε)	u s' avétsi dáť (= θα έχετε δώσει)
	έλι/έλι (= αυτοί/αυτές)	u s' da (= θα δίνουν/θα δώσουν)	u s' áibă dáť (= θα έχουν δώσει)

Υποτακτική

Αριθμός	Πρόσωπο	Ενεστώτας	Παρατατικός
Ενικός	μίηι (= εγώ)	s' dáμ (= να δίνω)	s' didjáμ (= να έδινα)
	τίηι (= εσύ)	s' dáĭ (= να δίνεις)	s' didjáĭ (= να έδινες)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	s' da (= να δίνει)	didjá (= να έδινε)
Πληθυντικός	νόĭ (= εμείς)	s' didémμ (= να δίνουμε)	s' didjáμμ (= να δίναμε)
	νόĭ (= εσείς)	s' didétsĭ (= να δίνετε)	s' didjáτμ (= να δίνατε)
	έĭĭ/έĭi (= αυτοί/αυτές)	s' da (= να δίνουν)	s' didjá (= να έδιναν)

Αριθμός	Πρόσωπο	Παρακείμενος	Υπερσυντέλικος
Ενικός	μίηι (= εγώ)	s' áμμ dátă (= να έχω δώσει)	s' avjáμμ dátă (= είχα δώσει)
	τίηι (= εσύ)	s' áĭ dátă (= να έχεις δώσει)	s' avjáĭ dátă (= είχες δώσει)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	s' aibă dátă (= να έχει δώσει)	s' avjá dátă (= είχε δώσει)
Πληθυντικός	νόĭ (= εμείς)	s' avémμ dátă (= να έχουμε δώσει)	s' avjáμμμ dátă (= είχαμε δώσει)
	νόĭ (= εσείς)	s' avétsĭ dátă (= να έχετε δώσει)	s' avjáτμμμ dátă (= είχατε δώσει)
	έĭĭ/έĭi (= αυτοί/αυτές)	s' aibă dátă (= να έχουν δώσει)	s' avjá dátă (= είχαν/ε δώσει)

Προστακτική

Αριθμός	Πρόσωπο	Ενεστώτας
Ενικός	míni (= εγώ)	-
	tíni (= εσύ)	de (= δώσε)
	éu/ía (= αυτός/αυτή)	as/s' da (= ας/να δίνει)
Πληθυντικός	nói (= εμείς)	-
	noi (= εσείς)	didétsi (= δώστε)
	éi/éi (= αυτοί/αυτές)	as/s' da (= ας/να δίνουν)

Μετοχή

Αριθμός	γένος	
	αρσενικό	θηλυκό
Ενικός	dátu (= δοσμένος//αυτός που έχει δοθεί)	dátă (= δοσμένη//αυτή που έχει δοθεί)
Πληθυντικός	dátsi (= δοσμένοι//αυτοί που έχουν δοθεί)	dáti (= δοσμένες//αυτές που έχουν δοθεί)

Απαρέμφατο

didéri (= το δόσιμο)

Στα άλλα ιδιώματα (τα νότια) απαντώνται μεταξύ άλλων οι τύποι: dădemu (= δίνουμε), dădetsi (= δίνετε), dădiamu (= έδινα), dădiai (= έδινες), diádiși (= έδωσες), diade (= έδωσε) κ.λπ. (Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 112). Οι τύποι αυτοί διαφέρουν από τους αντίστοιχους του ιδιώματος της Ακαρνανίας μόνο σε φωνολογικό επίπεδο (έχουμε τροπή των φωνηέντων /a/ και /ă/ σε [i]). Κατά τα άλλα το ρήμα κλίνεται κανονικά, όπως και στα άλλα ιδιώματα. Τέλος, παρατηρούμε και σ' αυτό

το ρήμα ότι εξαιτίας της μετακίνησης του τόνου υπάρχουν δύο θέματα: dá- και did-.

9.5.1.4. Το ρήμα stáμ (= στέκομαι/κάθομαι)

Οριστική

Αριθμός	Πρόσωπο	Ενεστώτας	Παρατατικός
Ενικός	μίηι (= εγώ)	stám (= κάθομαι)	stitjáμχ (= καθόμουν)
	τίηι (= εσύ)	stáj (= κάθουσαι)	stitjáχ (= καθόσουν)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	sta (= κάθεται)	stitjá (= καθόταν)
Πληθυντικός	νόχ (= εμείς)	stitéμχ (= καθόμαστε)	stitjáμχ (= καθόμαστε/αν)
	νόχ (= εσείς)	stitétsχ (= κάθουσατε)	stitjáτχ (= καθόσατε/αν)
	έλι/έλι (= αυτοί/αυτές)	sta (= κάθονται)	stitjá (= κάθονταν)

Αριθμός	Πρόσωπο	Αόριστος	Παρακείμενος
Ενικός	μίηι (= εγώ)	stitúj (= έκατσα)	ámχ stitútă (= έχω κάτσει)
	τίηι (= εσύ)	stitútsχ (= έκατσες)	áj stitútă (= έχεις κάτσει)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	stitú (= έκατσε)	áre/ári stitútă (= έχει κάτσει)
Πληθυντικός	νόχ (= εμείς)	stitúμχ (= κάτσαμε)	anéμχ stitútă (= έχουμε κάτσει)
	νόχ (= εσείς)	stitútχ (= κάτσατε)	avétsχ stitútă (= έχετε κάτσει)
	έλι/έλι (= αυτοί/αυτές)	stitúră/stitúre/stitúri (= έκατσαν)	árχ stitútă (= έχουν κάτσει)

Αριθμός	Πρόσωπο	Υπερσυντέλικος	Μέλλοντας στο παρελθόν
Ενικός	μίηι (= εγώ)	ανιάμχ stitútă (= είχα κάτσει)	u s' stitjáμχ (= θα καθόμουν)
	τίηι (= εσύ)	ανιάί stitútă (= είχες κάτσει)	u s' stitjáί (= θα καθόσουν)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	ανιά stitútă (= είχε κάτσει)	u s' stitjá (= θα καθόταν)
Πληθυντικός	νόι (= εμείς)	ανιάμχ stitútă (= είχαμε κάτσει)	u s' stitjáμχ (= θα καθόμασταν)
	νόι (= εσείς)	ανιάτχ stitútă (= είχατε κάτσει)	u s' stitjáτχ (= θα καθόσασταν)
	έι/έλι (= αυτοί/αυτές)	ανιά stitútă (= είχαν/ε κάτσει)	u s' stitjá (= θα κάθονταν)

Αριθμός	Πρόσωπο	Απλός Μέλλοντας	Συντελεσμένος Μέλλοντας
Ενικός	μίηι (= εγώ)	u s' stám (= θα κάθομαι/θα κάτσω)	u s' áμχ stitútă (= θα έχω κάτσει)
	τίηι (= εσύ)	u s' stái (= θα κάθεσαι/θα κάτσεις)	u s' áι stitútă (= θα έχεις κάτσει)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	u s' sta (= θα κάθεται/θα κάτσει)	u s' áibă stitútă (= θα έχει κάτσει)
Πληθυντικός	νόι (= εμείς)	u s' stitéμχ (= θα καθόμαστε/θα κάτσουμε)	u s' avémχ stitútă (= θα έχουμε κάτσει)
	νόι (= εσείς)	u s' stitéτχ (= θα κάθεστε/θα κάτσετε)	u s' avéτχ stitútă (= θα έχετε κάτσει)
	έι/έλι (= αυτοί/αυτές)	u s' sta (= θα κάθονται/θα κάτσουν)	u s' áibă stitútă (= θα έχουν κάτσει)

Υποτακτική

Αριθμός	Πρόσωπο	Ενεστώτας	Παρατατικός
Ενικός	μίηι (= εγώ)	si stáμ (= να κάθομαι/να κάτσω)	si stitíámμ (= να καθόμουν)
	τίηι (= εσύ)	si stái (= να κάθεις/να κάσιεις)	si stitíái (= να καθόσουν)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	si sta (= να κάθεται/να κάσει)	si stitíá (= να καθόταν)
Πληθυντικός	νόι (= εμείς)	si stitéμμ (= να καθόμαστε/ να κάτσουμε)	si stitíámμ (= να καθόμαστε/αν)
	νόι (= εσείς)	si stitéσι (= να κάθεται/να κάσιετε)	si stitíátμ (= να καθόσαστε/αν)
	έλι/έλι (= αυτοί/αυτές)	si sta (= να κάθονται/να κάσιουν)	si stitíá (= να κάθονταν)

Αριθμός	Πρόσωπο	Παρακείμενος	Υπερσυντέλικος
Ενικός	μίηι (= εγώ)	s' áμμ stitútă (= να έχω κάσει)	s' aníámμ stitútă (= να είχα κάσει)
	τίηι (= εσύ)	s' áι stitútă (= να έχεις κάσει)	s' aníái stitútă (= να είχες κάσει)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	s' aibă stitútă (= να έχει κάσει)	s' aníá stitútă (= να είχε κάσει)
Πληθυντικός	νόι (= εμείς)	s' anémμ stitútă (= να έχουμε κάσει)	s' aníámμ stitútă (= να είχαμε κάσει)
	νόι (= εσείς)	s' anéσι stitútă (= να έχετε κάσει)	s' aníátμ stitútă (= να είχατε κάσει)
	έλι/έλι (= αυτοί/αυτές)	s' aibă stitútă (= να έχουν κάσει)	s' aníá stitútă (= να είχαν/ε κάσει)

Προστακτική

Αριθμός	Πρόσωπο	Ενεστώτας
Ενικός	míni (= εγώ)	-
	tíni (= εσύ)	ste (= κάτσε)
	éu/ía (= αυτός/αυτή)	as/s' sta (= ας/να κάτσει)
Πληθυντικός	nói (= εμείς)	-
	noi (= εσείς)	stitétsi (= καθίστε/κάτστε)
	éi/éi (= αυτοί/αυτές)	as/s' sta (= ας/να κάτσουν)

Μετοχή

Αριθμός	γένος	
	αρσενικό	θηλυκό
Ενικός	stítutɯ (= καθισμένος//αυτός που έχει κάτσει)	stítutǎ (= καθισμένη//αυτή που έχει κάτσει)
Πληθυντικός	stítutɯsi (= καθισμένοι//αυτοί που έχουν κάτσει)	stítuti (= καθισμένες//αυτές που έχουν κάτσει)

Απαρέμφατο

stári/stitéri (= το καθισιό//το να κάθεται κάποιος)

Στα άλλα ιδιώματα (τα νότια) απαντώνται μεταξύ άλλων οι τύποι: stätetɯ (= καθόμαστε), stätetsi (= κάθεστε), stätiamɯ (= καθόμουν), stätiaɯ (= καθόσουν), stätui (= έκατσα), stätusi (= έκατσε) κ.λπ. (Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 112). Οι τύποι αυτοί διαφέρουν από τους αντίστοιχους του ιδιώματος της Ακαρνανίας μόνο σε φωνολογικό επίπεδο (έχουμε τροπή των φωνηέντων /a/ και /ǎ/ σε [i]). Κατά τα άλλα το ρήμα κλίνεται κανονικά, όπως και στα άλλα ιδιώματα. Τέλος,

παρατηρούμε και σ' αυτό το ρήμα ότι εξαιτίας της μετακίνησης του τόνου υπάρχουν δύο θέματα: stá- και stit-.

9.5.1.5. Το ρήμα *adúŋɥ* (= μαζεύω)

Για την κλίση του συγκεκριμένου ρήματος, το οποίο κλίνεται ομαλά στο ιδίωμα της Ακαρνανίας, δες στο κεφάλαιο 9.3.6.1.

Στο ρήμα αυτό κατά την κλίση του στα άλλα ιδιώματα (τα νότια) απαντώνται μεταξύ άλλων οι τύποι: *anãŋɥ* (= μαζεύουμε), *anatsî* (= μαζεύετε), *anapŋɥ* (= μάζεψα), *anapî* (= μάζεψες), *ana* (= μάζεψε), *anapî* (= μάζεψα), *anapî* (= μάζεψες), *ana* (= μάζεψε) κ.λπ. (Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 113). Οι τύποι αυτοί οφείλονται στην αποκοπή μεσοσυμφωνικών φωνηέντων (συγκεκριμένα του /u/) αλλά και του σύμφωνου /d/ και αποτελούν θεματικά αλλόμορφα τα οποία όμως δεν απαντώνται στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας, όπου το ρήμα κλίνεται κανονικά.

9.5.1.6. Το ρήμα *móŋɥ* (= μουσκεύω/μαλακώνω)

Οριστική

Αριθμός	Πρόσωπο	Ενεστώτας	Παρατατικός
Ενικός	<i>míŋi</i> (= εγώ)	<i>móŋɥ</i> (= μουσκεύω)	<i>muŋámɥ</i> (= μούσκεψα)
	<i>tíŋi</i> (= εσύ)	<i>móŋî</i> (= μουσκεύεις)	<i>muŋápî</i> (= μούσκεψες)
	<i>éŋ/ía</i> (= αυτός/αυτή)	<i>móŋă</i> (= μουσκεύει)	<i>muŋá</i> (= μούσκεψε)
Πληθυντικός	<i>νόŋ</i> (= εμείς)	<i>muŋéŋɥ</i> (= μουσκεύουμε)	<i>muŋámɥ</i> (= μουσκεύαμε)
	<i>νόŋ</i> (= εσείς)	<i>muŋétsî/muŋátsî</i> (= μουσκεύετε)	<i>muŋátɥ</i> (= μουσκεύατε)
	<i>éŋ/éŋi</i> (= αυτοί/αυτές)	<i>móŋă</i> (= μουσκεύουν)	<i>muŋá</i> (= μούσκεψαν)

Αριθμός	Πρόσωπο	Αόριστος	Παρακείμενος
Ενικός	μίηι (= εγώ)	μουλάι (= μούσκεψα)	άμχ μουλάτᾱ (= έχω μουσκέψει) ¹⁹⁷
	τίηι (= εσύ)	μουλάσι (= μούσκεψες)	άι μουλάτᾱ (= έχεις μουσκέψει)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	μουλέ (= μούσκεψε)	άρε/άρι μουλάτᾱ (= έχει μουσκέψει)
Πληθυντικός	νόι (= εμείς)	μουλέμχ (= μουσκέψαμε)	ανέμχ μουλάτᾱ (= έχουμε μουσκέψει)
	νόι (= εσείς)	μουλάτχ (= μουσκέψατε)	ανέτσι μουλάτᾱ (= έχετε μουσκέψει)
	έλι/έλι (= αυτοί/αυτές)	μουλάρα (= μούσκεψαν)	άρχ μουλάτᾱ (= έχουν μουσκέψει)

Αριθμός	Πρόσωπο	Υπερσυντέλικος	Μέλλοντας στο παρελθόν
Ενικός	μίηι (= εγώ)	ανιάμχ μουλάτᾱ (= είχα μουσκέψει)	u s' μουλάμχ (= θα μούσκευα)
	τίηι (= εσύ)	ανιάι μουλάτᾱ (= είχες μουσκέψει)	u s' μουλάι (= θα μούσκευες)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	ανιά μουλάτᾱ (= είχε μουσκέψει)	u s' μουλά (= θα μούσκευε)
Πληθυντικός	νόι (= εμείς)	ανιάμχ μουλάτᾱ (= είχαμε μουσκέψει)	u s' μουλάμχ (= θα μούσκεύαμε)
	νόι (= εσείς)	ανιάτχ μουλάτᾱ (= είχατε μουσκέψει)	u s' μουλάτχ (= θα μούσκεύατε)
	έλι/έλι (= αυτοί/αυτές)	ανιά μουλάτᾱ (= είχαν/ε μουσκέψει)	u s' μουλά (= θα μούσκευαν)

¹⁹⁷ Έχω μουσκέψει κάτι, π.χ. ψωμί (= réhi). Στην παθητική φωνή απαντάται ως *éscχ μουλάτχ* (= είμαι μουσκεμένος/έχω μουσκέψει, π.χ. από τη βροχή).

Αριθμός	Πρόσωπο	Απλός Μέλλοντας	Συντελεσμένος Μέλλοντας
Ενικός	μίηι (= εγώ)	u s' μόιχ (= θα μουσκεύω/ θα μουσκέψω)	u s' άμχ μιλάτă (= έχω μουσκέψει)
	τίηι (= εσύ)	u s' μόιχ (= θα μουσκεύεις/ θα μουσκέψεις)	u s' άιχ μιλάτă (= έχεις μουσκέψει)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	u s' μόιă (= θα μουσκεύει/ θα μουσκέψει)	u s' άιβă μιλάτă (= έχει μουσκέψει)
Πληθυντικός	νόι (= εμείς)	u s' μιλέμχ (= θα μουσκεύουμε/θα μουσκέψουμε)	u s' ανέμχ μιλάτă (= έχουμε μουσκέψει)
	νόι (= εσείς)	u s' μιλέτσι (= θα μουσκεύετε/θα μουσκέψετε)	u s' ανέτσι μιλάτă (= έχετε μουσκέψει)
	έλι/έλι (= αυτοί/αυτές)	u s' μόιă (= θα μουσκεύουν/ θα μουσκέψουν)	u s' άιβă μιλάτă (= έχουν μουσκέψει)

Υποτακτική

Αριθμός	Πρόσωπο	Ενεστώτας	Παρατατικός
Ενικός	μίηι (= εγώ)	s' μόιχ (= να μουσκεύω)	s' μιλάμχ (= να μούσκευα)
	τίηι (= εσύ)	s' μόιχ (= να μουσκεύεις)	s' μιλάι (= να μούσκευες)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	s' μόιă (= να μουσκεύει)	s' μιλά (= να μούσκευε)
Πληθυντικός	νόι (= εμείς)	s' μιλέμχ (= να μουσκεύουμε)	s' μιλάμχ (= να μουσκεύαμε)
	νόι (= εσείς)	s' μιλέτσι (= να μουσκεύετε)	s' μιλάτχ (= να μουσκεύατε)
	έλι/έλι (= αυτοί/αυτές)	s' μόιă (= να μουσκεύουν)	s' μιλά (= να μούσκευαν)

Αριθμός	Πρόσωπο	Παρακείμενος	Υπερσυντέλικος
Ενικός	μίηι (= εγώ)	s' áμχ муlátă (= να έχω μουσκέψει)	s' ανlámχ муlátă (= να είχα μουσκέψει)
	τίηι (= εσύ)	s' áĭ муlátă (= να έχεις μουσκέψει)	s' ανláiĭ муlátă (= να είχες μουσκέψει)
	έμ/ía (= αυτός/αυτή)	s' áĭbă муlátă (= να έχει μουσκέψει)	s' ανlía муlátă (= να είχε μουσκέψει)
Πληθυντικός	νόĭ (= εμείς)	s' ανέμχ муlátă (= να έχουμε μουσκέψει)	s' ανlámχ муlátă (= να είχαμε μουσκέψει)
	νόĭ (= εσείς)	s' avétsĭ муlátă (= να έχετε μουσκέψει)	s' ανlátχ муlátă (= να είχατε μουσκέψει)
	έĭĭ/έĭi (= αυτοί/αυτές)	s' áĭbă муlátă (= να έχουν μουσκέψει)	s' ανlía муlátă (= να είχαν/ε μουσκέψει)

Προστακτική

Αριθμός	Πρόσωπο	Ενεστώτας
Ενικός	μίηι (= εγώ)	-
	τίηι (= εσύ)	μόlă (= μούσκεψε)
	έμ/ía (= αυτός/αυτή)	as/s' μόlă (= ας/να μούσκεψει)
Πληθυντικός	νόĭ (= εμείς)	-
	νόĭ (= εσείς)	муlátĭ (= μούσκεψτε)
	έĭĭ/έĭi (= αυτοί/αυτές)	as/s' μόlă (= ας/να μούσκεψουν)

Μετοχή

Αριθμός	γένος	
	αρσενικό	θηλυκό
Ενικός	mułátχ (= μουσκεμένος)	mułátă (= μουσκεμένη)
Πληθυντικός	mułátșî (= μουσκεμένοι)	mułátî (= μουσκεμένες)

Απαρέμφατο

mułáři (= το μούσκεμα)

Στα άλλα ιδιώματα (τα νότια) απαντώνται μεταξύ άλλων οι τύποι: mbíemχ (= μουσκεύουμε), mbíatsî (= μουσκεύετε), mbíamχ (= μούσκευα), mbíaj (= μούσκευες), mbía (= μούσκευε), mbíaj (= μούσκεψα), mbíajșî (= μούσκεψες), mbíe (= μούσκεψε) κ.λπ. (Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 113). Οι τύποι αυτοί οφείλονται στην αποκοπή μεσοσυμφωνικών φωνηέντων (συγκεκριμένα του /u/) αλλά και στην ανάπτυξη κάποιων συμφώνων (συγκεκριμένα του /b/) και αποτελούν θεματικά αλλόμορφα τα οποία όμως δεν απαντώνται στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας, όπου το ρήμα κλίνεται κανονικά. Τέλος, παρατηρούμε και σ' αυτό το ρήμα ότι εξαιτίας της μετακίνησης του τόνου υπάρχουν δύο θέματα: mói- και muí-.

9.5.1.7. Το ρήμα *adžócŭ* (= παίζω/χορεύω/χωρατεύω)

Οριστική

Αριθμός	Πρόσωπο	Ενεστώτας	Παρατατικός
Ενικός	μίηι (= εγώ)	adžócŭ (= παίζω)	adžucámŭ (= έπαιζα)
	τίηι (= εσύ)	adžótsĭ (= παίζεις)	adžucáĭ (= έπαιξες)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	adžócă (= παίζεις)	adžucá (= έπαιξε)
Πληθυντικός	νόĭ (= εμείς)	adžucémŭ (= παίζουμε)	adžucámŭ (= παίζαμε)
	νόĭ (= εσείς)	adžucátsĭ (= παίζετε)	adžucátŭ (= παίζατε)
	έĭĭ/έĭi (= αυτοί/αυτές)	adžócă (= παίζουν)	adžucá (= έπαιξαν)

Αριθμός	Πρόσωπο	Αόριστος	Παρακείμενος
Ενικός	μίηι (= εγώ)	adžucáĭ (= έπαιξα)	ámŭ adžucátă (= έχω παίξει)
	τίηι (= εσύ)	adžucásiĭ (= έπαιξες)	áĭ adžucátă (= έχεις παίξει)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	adžucá (= έπαιξε)	áre/ári adžucátă (= έχει παίξει)
Πληθυντικός	νόĭ (= εμείς)	adžucámŭ (= παίξαμε)	anéμŭ adžucátă (= έχουμε παίξει)
	νόĭ (= εσείς)	adžucátŭ (= παίξατε)	avétsĭ adžucátă (= έχετε παίξει)
	έĭĭ/έĭi (= αυτοί/αυτές)	adžucáraĭ/adžucáre (= έπαιξαν)	árŭ adžucátă (= έχουν παίξει)

Αριθμός	Πρόσωπο	Υπερσυντέλικος	Μέλλοντας στο παρελθόν
Ενικός	μίηι (= εγώ)	ανιάμχ adžucátă (= είχα παίξει)	u s' adžucámχ (= θα έπαιζα)
	τίηι (= εσύ)	ανιάί adžucátă (= είχες παίξει)	u s' adžucái (= θα έπαιζες)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	ανιά adžucátă (= είχε παίξει)	u s' adžucá (= θα έπαιζε)
Πληθυντικός	νόι (= εμείς)	ανιάμχ adžucátă (= είχαμε παίξει)	u s' adžucámχ (= θα παίζαμε)
	νόι (= εσείς)	ανιάτχ adžucátă (= είχατε παίξει)	u s' adžucátχ (= θα παίζατε)
	έίι/έίι (= αυτοί/αυτές)	ανιά adžucátă (= είχαν/ε παίξει)	u s' adžucá (= θα έπαιζαν)

Αριθμός	Πρόσωπο	Απλός Μέλλοντας	Συντελεσμένος Μέλλοντας
Ενικός	μίηι (= εγώ)	u s' adžócχ (= θα παίζω/θα παίξω)	u s' áμχ adžucátă (= θα έχω παίξει)
	τίηι (= εσύ)	u s' adžótsι (= θα παίζεις/θα παίζεις)	u s' áι adžucátă (= θα έχεις παίξει)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	u s' adžócă (= θα παίζει/θα παίξει)	u s' áιβă adžucátă (= θα έχει παίξει)
Πληθυντικός	νόι (= εμείς)	u s' adžucámχ (= θα παίζουμε/θα παίζουμε)	u s' anémχ adžucátă (= θα έχουμε παίξει)
	νόι (= εσείς)	u s' adžucátsι (= θα παίζετε/θα παίζετε)	u s' anétsι adžucátă (= θα έχετε παίξει)
	έίι/έίι (= αυτοί/αυτές)	u s' adžócă (= θα παίζουν/θα παίζουν)	u s' áιβă adžucátă (= θα έχουν παίξει)

Υποτακτική

Αριθμός	Πρόσωπο	Ενεστώτας	Παρατατικός
Ενικός	μίηι (= εγώ)	s' adžócŭ (= να παίζω)	s' adžucámŭ (= να έπαιζα)
	τίηι (= εσύ)	s' adžótsĭ (= να παίζεις)	s' adžucáĭ (= να έπαιζες)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	s' adžócă (= να παίζει)	s' adžucá (= να έπαιξε)
Πληθυντικός	νόĭ (= εμείς)	s' adžucámŭ (= να παίζουμε)	s' adžucámŭ (= να παίζαμε)
	νόĭ (= εσείς)	s' adžucátsĭ (= να παίζετε)	s' adžucátŭ (= να παίζατε)
	έĭĭ/έĭi (= αυτοί/αυτές)	s' adžócă (= να παίζουν)	s' adžucá (= να έπαιξαν)

Αριθμός	Πρόσωπο	Παρακείμενος	Υπερσυντέλικος
Ενικός	μίηι (= εγώ)	s' ámŭ adžucátă (= να έχω παίξει)	s' anĭámŭ adžucátă (= να είχα παίξει)
	τίηι (= εσύ)	s' áĭ adžucátă (= να έχεις παίξει)	s' anĭáĭ adžucátă (= να είχες παίξει)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	s' áĭbă adžucátă (= να έχει παίξει)	s' anĭá adžucátă (= να είχε παίξει)
Πληθυντικός	νόĭ (= εμείς)	s' avémŭ adžucátă (= να έχουμε παίξει)	s' anĭámŭ adžucátă (= να είχαμε παίξει)
	νόĭ (= εσείς)	s' avétsĭ adžucátă (= να έχετε παίξει)	s' anĭátŭ adžucátă (= να είχατε παίξει)
	έĭĭ/έĭi (= αυτοί/αυτές)	s' áĭbă adžucátă (= να έχουν παίξει)	s' anĭá adžucátă (= να είχαν/ε παίξει)

Προστακτική

Αριθμός	Πρόσωπο	Ενεστώτας
Ενικός	míni (= εγώ)	-
	tíni (= εσύ)	adžócă (= παίξε)
	éu/ía (= αυτός/αυτή)	as/s' adžócă (= ας/να παίξει)
Πληθυντικός	nói (= εμείς)	-
	noi (= εσείς)	adžucátsi (= παίξτε)
	éi/éi (= αυτοί/αυτές)	as/s' adžócă (= ας/να παίξουν)

Μετοχή

Αριθμός	γένος	
	αρσενικό	θηλυκό
Ενικός	adžucátu (= παιγμένος//αυτός που έχει παιχτεί)	adžucátă (= παιγμένη//αυτή που έχει παιχτεί)
Πληθυντικός	adžucátsi (= παιγμένοι//αυτοί που έχουν παιχτεί)	adžucáti (= παιγμένες//αυτές που έχουν παιχτεί)

Απαρέμφατο

adžucári (= το παιχνίδι//το παίξιμο)

Στα άλλα ιδιώματα (τα νότια) απαντώνται μεταξύ άλλων οι τύποι: ašcamu (= παίζουμε), ašcatsî (= παίζετε), ašcaî (= έπαιζες), ašca (= έπαιξε), ašcaî (= έπαιξα), ašcaşî (= έπαιξες), ašca (= έπαιξε) κ.λπ. (Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 113). Οι τύποι αυτοί οφείλονται στην αποκοπή μεσοσυμφωνικών φωνηέντων αλλά και κάποιων συμφώνων και αποτελούν θεματικά αλλόμορφα τα οποία όμως δεν απαντώνται στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας, όπου το ρήμα κλίνεται κανονικά. Τέλος,

παρατηρούμε και σ' αυτό το ρήμα ότι εξαιτίας της μετακίνησης του τόνου υπάρχουν δύο θέματα: adžós- και adžuc-.

9.5.1.8. Το ρήμα *ρότι* (= μπορώ/δύναμαι)

Οριστική

Αριθμός	Πρόσωπο	Ενεστώτας	Παρατατικός
Ενικός	μίηι (= εγώ)	ρότι (= μπορώ)	ριτιάμι (= μπορώσα)
	τίηι (= εσύ)	ρότιςι (= μπορείς)	ριτιάι (= μπορούσες)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	ρότι (= μπορεί)	ριτιά (= μπορούσε)
Πληθυντικός	νόι (= εμείς)	ριτέμι (= μπορούμε)	ριτιάμι (= μπορούσαμε)
	νόι (= εσείς)	ριτέσι (= μπορείτε)	ριτιάτι (= μπορούσατε)
	έι/έλι (= αυτοί/αυτές)	ρότι (= μπορούν)	ριτιά (= μπορούσαν)

Αριθμός	Πρόσωπο	Αόριστος	Παρακείμενος
Ενικός	μίηι (= εγώ)	ριτιί (= μπόρεσα)	άμι ριτιτά (= έχω μπορέσει)
	τίηι (= εσύ)	ριτιίςι (= μπόρεσες)	άι ριτιτά (= έχεις μπορέσει)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	ριτιί (= μπόρεσε)	άρε/άρι ριτιτά (= έχει μπορέσει)
Πληθυντικός	νόι (= εμείς)	ριτιίμι (= μπορέσαμε)	ανέμι ριτιτά (= έχουμε μπορέσει)
	νόι (= εσείς)	ριτιίτι (= μπορέσατε)	ανέσι ριτιτά (= έχετε μπορέσει)
	έι/έλι (= αυτοί/αυτές)	ριτιίρ/ριτιίρε (= μπόρεσαν/μπορέσανε)	άρι ριτιτά (= έχουν μπορέσει)

Αριθμός	Πρόσωπο	Υπερσυντέλικος	Μέλλοντας στο παρελθόν
Ενικός	μίηι (= εγώ)	ανιάμῃ putútă (= είχα μπορέσει)	u s' putiámῃ (= θα μπορούσα)
	τίηι (= εσύ)	ανιάίῃ putútă (= είχες μπορέσει)	u s' putiáiῃ (= θα μπορούσες)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	ανιά putútă (= είχε μπορέσει)	u s' putiá (= θα μπορούσε)
Πληθυντικός	νόῃ (= εμείς)	ανιάμῃ putútă (= είχαμε μπορέσει)	u s' putiámῃ (= θα μπορούσαμε)
	νόίῃ (= εσείς)	ανιάτῃ putútă (= είχατε μπορέσει)	u s' putiátῃ (= θα μπορούσατε)
	έίῃ/έίι (= αυτοί/αυτές)	ανιά putútă (= είχαν/ε μπορέσει)	u s' putiá (= θα μπορούσαν)

Αριθμός	Πρόσωπο	Απλός Μέλλοντας	Συντελεσμένος Μέλλοντας
Ενικός	μίηι (= εγώ)	u s' róτῃ (= θα μπορώ/θα μπορέσω)	u s' áτῃ putútă (= θα έχω μπορέσει)
	τίηι (= εσύ)	u s' rótsῃ (= θα μπορείς/θα μπορέσει)	u s' áῃ putútă (= θα έχεις μπορέσει)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	u s' róti (= θα μπορεί/θα μπορέσει)	u áῃbă putútă (= θα έχει μπορέσει)
Πληθυντικός	νόῃ (= εμείς)	u s' putémῃ (= θα μπορούμε/ θα μπορέσουμε)	u s' ανέμῃ putútă (= θα έχουμε μπορέσει)
	νόίῃ (= εσείς)	u s' putétsῃ (= θα μπορείτε/ θα μπορέσετε)	u s' anétsῃ putútă (= θα έχετε μπορέσει)
	έίῃ/έίι (= αυτοί/αυτές)	u s' róτῃ (= θα μπορούν/θα μπορέσουν)	u s' áῃbă putútă (= θα έχουν μπορέσει)

Υποτακτική

Αριθμός	Πρόσωπο	Ενεστώτας	Παρατατικός
Ενικός	μίηι (= εγώ)	s' rótŭ (= να μπορώ)	s' putjámu (= να μπορούσα)
	τίηι (= εσύ)	s' rótsĭ (= να μπορείς)	s' putjáĭ (= να μπορούσες)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	s' rótă (= να μπορεί)	s' putjá (= να μπορούσε)
Πληθυντικός	νόĭ (= εμείς)	s' putémŭ (= να μπορούμε)	s' putjámu (= να μπορούσαμε)
	νόĭ (= εσείς)	s' putétsĭ (= να μπορείτε)	s' putjátu (= να μπορούσατε)
	έĭĭ/έĭi (= αυτοί/αυτές)	s' rótă (= να μπορούν)	s' putjá (= να μπορούσαν)

Αριθμός	Πρόσωπο	Παρακείμενος	Υπερσυντέλικος
Ενικός	μίηι (= εγώ)	s' ámu putútă (= να έχω μπορέσει)	s' anjámu putútă (= να είχα μπορέσει)
	τίηι (= εσύ)	s' áĭ putútă (= να έχεις μπορέσει)	s' anjáĭ putútă (= να είχες μπορέσει)
	έμ/ία (= αυτός/αυτή)	s' áĭbă putútă (= να έχει μπορέσει)	s' anjá putútă (= να είχε μπορέσει)
Πληθυντικός	νόĭ (= εμείς)	s' avémŭ putútă (= να έχουμε μπορέσει)	s' anjámu putútă (= να είχαμε μπορέσει)
	νόĭ (= εσείς)	s' avétsĭ putútă (= να έχετε μπορέσει)	s' anjátu putútă (= να είχατε μπορέσει)
	έĭĭ/έĭi (= αυτοί/αυτές)	s' áĭbă putútă (= να έχουν μπορέσει)	s' anjá putútă (= να είχαν/ε μπορέσει)

Προστακτική

Αριθμός	Πρόσωπο	Ενεστώτας
Ενικός	míni (= εγώ)	-
	tíni (= εσύ)	s' rótsi (= να μπορέσεις/μπόρεσε)
	éu/ía (= αυτός/αυτή)	as/s' róta (= ας/να μπορέσει)
Πληθυντικός	nóti (= εμείς)	-
	νόti (= εσείς)	putétsi (= μπορέστε)
	éti/éti (= αυτοί/αυτές)	as/s' róta (= ας/να μπορέσουν)

Μετοχή

Αριθμός	γένος	
	αρσενικό	θηλυκό
Ενικός	putúti (= «δυνάμενος»//αυτός που έχει μπορέσει/που μπορεί)	putúta (= «δυνάμενη»//αυτή που έχει μπορέσει/που μπορεί)
Πληθυντικός	putútsi (= «δυνάμενοι»//αυτοί που έχουν μπορέσει/που μπορούν)	putúti (= «δυνάμενες»//αυτές που έχουν μπορέσει/που μπορούν)

Απαρέμφατο

putéti (= το δύνασθαι//το να μπορεί κάποιος//η δύναμη)
--

Στα άλλα ιδιώματα (τα νότια) απαντώνται μεταξύ άλλων οι τύποι: ptemu (= μπορούμε), ptetsi (= μπορείτε), ptia (= μπορούσες), ptia (= μπορούσε), ptui (= μόρεσα), ptusi (= μόρεσες), ptu (= μόρεσε) κ.λπ. (Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 114). Οι τύποι αυτοί οφείλονται στην αποκοπή μεσοσυμφωνικών φωνηέντων (και συγκεκριμένα του /u/) και αποτελούν θεματικά αλλόμορφα τα οποία όμως δεν απαντώνται στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας, όπου το ρήμα κλίνεται

κανονικά. Τέλος, παρατηρούμε και σ' αυτό το ρήμα ότι εξαιτίας της μετακίνησης του τόνου υπάρχουν δύο θέματα: *róti-* και *put-*.

9.6. Απρόσωπα ρήματα

Μερικά ρήματα της Βλάχικης γλώσσας και του ιδιώματος της Ακαρνανίας συνηθίζονται στο τρίτο ενικό πρόσωπο χωρίς υποκείμενο ένα πρόσωπο, ζώο ή πράγμα. Τα ρήματα αυτά ονομάζονται απρόσωπα, π.χ. *Nu róti, ésti/ǵ búny fitšórǵ!* (= Δεν μπορεί, είναι καλό παιδί!) κ.λπ. Στη συγκεκριμένη φράση η ρηματική έκφραση *nu róti* (= δεν μπορεί) δεν διαθέτει κάποιο συγκεκριμένο υποκείμενο (πρόσωπο, ζώο ή πράγμα) και χρησιμοποιείται με την έννοια του δεν είναι δυνατόν. Το ρήμα σε αυτή τη φράση λοιπόν είναι απρόσωπο. Αντίθετα στη φράση: *Nu róti fitšóru* (= Δεν μπορεί/δεν είναι καλά το παιδί) η ρηματική έκφραση *nu róti* διαθέτει κάποιο συγκεκριμένο υποκείμενο (*fitšóru*) οπότε το ρήμα είναι προσωπικό.

Στη Βλάχικη γλώσσα απρόσωπα ρήμα είναι:

α) Τα ρήματα: *undzéšti* (= μοιάζει/αρμόζει/είναι πρόπον κ.λπ.), π.χ. *Nu undzéšti ti únǵ fǵátǵ axtári zbóru* = (Δεν μοιάζει/ταιριάζει/αρμόζει για μια κοπέλα τέτοια κουβέντα/τέτοιος λόγος) κ.λπ., *róti* (= μπορεί/ίσως), π.χ. *Póti s' ýíni táti* (= Μπορεί/ίσως να έρθει ο πατέρας), *préǵi* (= πρέπει), π.χ. *Préǵi s' ýíni atsém* (= Πρέπει να έρθει αυτός) κ.λπ.

β) Ρήματα που φανερώνουν κάποιο φυσικό φαινόμενο. Στα ρήματα αυτά δεν τίθεται ένα συγκεκριμένο υποκείμενο αλλά πολλές φορές εννοείται γενικά και αόριστα κάποια ανώτερη «δύναμη», π.χ. ο Θεός (= *Dumidzém*), η φύση, ο καιρός κ.λπ. Τα απρόσωπα ρήματα που συνηθίζονται στο ιδίωμα της Ακαρνανίας και φανερώνουν φυσικά φαινόμενα είναι τα παρακάτω: *ápirǵ/apirí* (= ξημερώνει// εννοείται ο Θεός, η φύση, η μέρα κ.λπ.), *ári* (= έχει, υπάρχει//χρησιμοποιείται με την πλατιά του έννοια, χωρίς συγκεκριμένο υποκείμενο), *ári arǵóri ázǵ* (= Έχει/υπάρχει/κάνει κρύο σήμερα// εννοείται ο καιρός, η φύση, η μέρα κ.λπ.), *ári cáldúrǵ ázǵ* (= Έχει/υπάρχει/κάνει ζέστη σήμερα), *arúčǵ/e grédinǵ* (= ρίχνει χαλάζι// εννοείται ο Θεός, η φύση, ο καιρός κ.λπ.), *arúčǵ/e híǵǵ* (= ρίχνει χιόνι/χιονίζει), *arúčǵ/e róǵ* (= ρίχνει βροχή/βρέχει), *arúčǵ/e ráǵ* (= ρίχνει δροσιά/δροσιζει), *bubúnǵádžǵ* (= μπουμπουνίζει//εννοείται ο Θεός, η φύση, ο καιρός κ.λπ.), *da grédinǵ* (= «δίνει»/ρίχνει χαλάζι//εννοείται ο Θεός, η φύση, ο καιρός κ.λπ.), *da híǵǵ* (= «δίνει»/ρίχνει χιόνι/χιονίζει), *da róǵ* (= «δίνει»/ρίχνει βροχή/βρέχει), *vǵársǵ róǵ* (=

χύνει/ρίχνει βροχή//βρέχει), *da rǎu* (= «δίνει»/ρίχνει δροσιά/ δροσίζει), *ésti arucóri ázǎ* (= είναι/έχει/υπάρχει/κάνει κρύο σήμερα//εννοείται ο καιρός, η φύση, η μέρα κ.λπ.), *ésti căldură ázǎ* (= είναι/έχει/υπάρχει/κάνει ζέστη σήμερα), *fátsi arucóri ázǎ* (= κάνει κρύο σήμερα), *fátsi căldură ázǎ/ fátsi căróri ázǎ* (= κάνει ζέστη σήμερα), *ńjurǎdzǎ/ńjurǎdzǎ* (= συννεφιάζει), *scápirǎ* (= αστράφτει//εννοείται ο Θεός, η φύση, ο καιρός κ.λπ.), *sfúldzirǎ* (= αστράφτει), *súfǎ* (= φυσάει//εννοείται ο άνεμος)/*fátsi súfǎ* (= κάνει αέρα/φυσάει), *tumńǎdzǎ* (= φθινοπωριάζει), *tunéřicǎ* (= νυχτώνει), *virǎdzǎ* (= καλοκαιριάζει//εννοείται ο καιρός, η φύση κ.λπ.) κ.λπ.

γ) Μερικά προσωπικά ρήματα σε ορισμένες φράσεις: *criteřti* (= πειράζει// χρησιμοποιείται χωρίς συγκεκριμένο υποκείμενο), *fátsi* (= κάνει/επιτρέπεται), π.χ. *Nu fátsi* (= Δεν κάνει/δεν επιτρέπεται), *ńipséřti* (= λείπει/ χρειάζεται//με τη γενική έννοια), *s' ávdi* (= ακούγεται, π.χ. *Ařǎ s' ávdi acó* = Έτσι ακούγεται εκεί//όχι άλλώς), *s' dzétsi* (= λέγεται), *s' védi* (= φαίνεται), *va* (= θέλει/χρειάζεται, π.χ. *Ařǎ va* = Έτσι θέλει//εννοείται ο Θεός, η μοίρα κ.λπ.) κ.λπ.

Στη Βλάχικη γλώσσα της Ακαρνανίας υπάρχουν επίσης και κάποιες απρόσωπες φράσεις. Αυτές, όπως και τα απρόσωπα ρήματα, δεν έχουν ως υποκείμενο κάποιο πρόσωπο, ζώο ή πράγμα, αλλά μια ολόκληρη πρόταση. Οι απρόσωπες φράσεις αυτές σχηματίζονται με το τρίτο ενικό πρόσωπο του ρήματος *éscu* (= είμαι) και κάποιο επίθετο ή ουσιαστικό, π.χ. *Esti anágǎ ta s' ti véduńńǎdzǎ* (= Είναι ανάγκη για να σε δω λιγάκι) κ.λπ. Εδώ στην απρόσωπη φράση *Esti anágǎ* έχουμε ως υποκείμενο την εξαρτημένη πρόταση *ta s' ti véduńńǎdzǎ* κ.λπ.

10. Τα επιρρήματα

Επιρρήματα λέγονται οι άκλιτες λέξεις οι οποίες προσδιορίζουν συνήθως ένα ρήμα και φανερώνουν τόπο, τρόπο, χρόνο, ποσό, βεβαιότητα, δισταγμό, άρνηση κ.ά., π.χ. *Fudzí nafóřǎ* (= Έφυγε έξω), *Nu védi gíni* (= Δεν βλέπει καλά), *Fúdzi méni* (= Φεύγει αύριο), *S' agudí múltu* (= Χτύπησε πολύ), *U s' fúdzǐ méni?* (= Θα φύγεις αύριο;) - *Ié, u s' fúgu* (= Ναι, θα φύγω) - *Váǐ u s' fúgu* (= Ίσως θα φύγω) - *Nu u s' fúgu* (= Δεν θα φύγω) κ.λπ. Οι λέξεις *nafóřǎ* (= έξω), *gíni* (= καλά), *méni* (= αύριο), *múltu* (= πολύ), *ǐé* (= ναι), *váǐ* (= ίσως) και *nu* (= όχι/δεν) είναι άκλιτες.

Τα επιρρήματα στη Βλάχικη γλώσσα αλλά και στο ιδίωμα της Ακαρνανίας μπορεί εκτός από ρήματα να προσδιορίζουν επίθετα, επιθετικές φράσεις, μετοχές, άλλα επιρρήματα και επιρρηματικές φράσεις καθώς μερικές φορές ακόμη και ουσιαστικά, π.χ. *Ěu ésti múltu mušátu* (= Αυτός είναι πολύ όμορφος), *Atsá ésti múlti avdzátǎ* (= Αυτή είναι πολύ ακουσμένη//της έχουν «βγει» λόγια), *Atséu ští rriminésti múlti gíni* (= Αυτός ξέρει ριμένικα/καραγκούνικα πολύ καλά), *Táti dúsi ma dzánǎ Lútsǎ* (= Ο πατέρας πήγε στην πάνω Λούτσα) κ.λπ.

Σύμφωνα με τη μορφολογία τους (τον σχηματισμό τους) τα επιρρήματα στη Βλάχικη γλώσσα καθώς και στο ιδίωμα της Ακαρνανίας διακρίνονται σε *απλά* και *σύνθετα*. Απλά είναι τα επιρρήματα που αποτελούνται από μία λέξη, π.χ. *ǎǐǐúǐa* (= αλλού), *gíni* (= καλά) κ.λπ. Σύνθετα είναι τα επιρρήματα που αποτελούνται από δύο ή και περισσότερες λέξεις, π.χ. *nafóřǎ* (= έξω) που προέρχεται σύμφωνα με τον Νικολαΐδη (1999 [1909]: 105) από τη σύνθεση της λατινικής πρόθεσης *ad* η οποία σημαίνει προς, επί κ.λπ. και χρησιμοποιείται για να δείξει κίνηση προς τόπο κ.λπ. (Σιδέρη, 1964: 20) με το λατινικό τοπικό επίρρημα *foras* το οποίο σημαίνει έξω και χρησιμοποιείται για να δείξει κίνηση προς τόπο κ.λπ. (Σιδέρη, 1964: 311), *dadúnu* (= μαζί) που προέρχεται σύμφωνα με τον Νικολαΐδη ([1909] 1999: 362) από τη λατινική φράση *de ad unum* που σημαίνει μονομιάς, δια μιας, με τη μια κ.λπ. Ωστόσο αυτή η διάκριση είναι ιστορική και όχι συγχρονική.

Επίσης παρατηρείται στον σχηματισμό μερικών επιρρημάτων (κυρίως τοπικών) να επιτάσσονται κάποια μορφήματα τα οποία λειτουργούν ως δεικτικά μόρια και δίνουν μεγαλύτερη προσδιοριστική ακρίβεια στο επίρρημα στο οποίο προσκολλώνται. Μάλιστα συνεκφέρονται με το επίρρημα, αποτελώντας πλέον μία σύνθετη λέξη. Αυτά τα μόρια στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας είναι το *-ǐá* και

το -tsj, π.χ. *aó* (= εδώ) - *aojá* (= εδωδά/εδωνά/ιδουιά), *acó* (= εκεί) - *acojá* (= εκεία/εκειδά), *acótsj* (= εκειδά), *ašjé* (= έτσι), *ašjétsi/ašjétsj* (= ετσιδά/ετσιά) κ.λπ. Το φαινόμενο αυτό απαντάται και στην ελληνική γλώσσα (ιδιαίτερα στα λαϊκά/βορειοδυτικά ιδιώματα) και αφορά κυρίως τα τοπικά και χρονικά επιρρήματα στα οποία προσκολλώνται τα δεικτικά μόρια -ια, -δα, -να, -πα κ.λπ., π.χ. ιδουιά (= εδωδά), ικιά (= εκειδά), εδά, εδωνά, εδαπά, τωραϊά κ.λπ. (Σταματάκου, 1971, τόμος Β': 1.122 & 1.124). Επίσης στο ιδίωμα της Ακαρνανίας προστίθεται συχνά σε κάποια επιρρήματα (κυρίως τοπικά) το άκλιτο *ítšj* (= τίποτε) το οποίο επιτείνει τη σημασία του επιρρήματος, π.χ. *γjυνά/υνά* (= πουθενά) - *γjυναίτšj/υναίτšj* (= πουθενά απολύτως) κ.λπ.

Τέλος, τα επιρρήματα μπορεί να χωριστούν σε τρεις κατηγορίες: α) σε ερωτηματικά, β) σε αναφορικά και γ) σε θετικά (δεικτικά ή αόριστα).

10.2. Τοπικά επιρρήματα

Τα κυριότερα τοπικά επιρρήματα του ιδιώματος της Ακαρνανίας είναι τα ακόλουθα:

- α) **Ερωτηματικά:** *γjύ/γjύ?* (= πού;), *διγjύ/διύ?* (= από πού;), *τί γjύ?* (= για πού;).
- β) **Αναφορικά:** *γjύ/γjύ* (= όπου/που), *γjutsidó/jutsidó/utsidó* (= οπουδήποτε).
- γ) **Θετικά:** *acása* (= στο σπίτι/οίκου//στάση σε τόπο, προς το σπίτι/οίκαδε//κίνηση προς τόπο), π.χ. *Fitšóru ésti acása* (= Το παιδί είναι στο σπίτι//στάση σε τόπο), *Fitšóru nádzi acása* (= Το παιδί πηγαίνει στο σπίτι//κίνηση προς τόπο), *acó* (= εκεί), *acojá* (= εκειδά/ικιά), *acótsi* (= εκεί ακριβώς) *agnágja* (= απέναντι ακριβώς), *aljúria* (= αλλού), *análtu* (= ψηλά/πάνω), *ndréptu/ndriápta/nadriápta* (= δεξιά), *aó* (= εδώ), *aojá* (= εδωδά/ιδουιά), *aótsi* (= εδωδά/εδώ ακριβώς), *aprópi* (= κοντά), *astínga/nasténga* (= αριστερά), *atsía* (= εκεί/αυτού), *avrigíra/avrigára/avigára* (= τριγύρω), *γjυνά/υνά* (= πουθενά/κάπου), *γjυναίτšj/υναίτšj* (= πουθενά απολύτως), *davrigíra/davrigára* (= τριγύρω/ολόγυρα), *dinafóra* (= από έξω), *dinipárti* (= από μακριά), *diníntri* (= από μπροστά), *dinipói* (= από πίσω), *dinígjósu* (= από κάτω), *disúsu* (= από ψηλά), *dipárti* (= μακριά), *disúpra* (= επάνω), *dzána* (= πάνω/ψηλά), *xamblá* (= χαμηλά), *mpádi* (= κάτω/χαμηλά), *nipárti* (= μακριά), *pisúpra* (= επάνω/ψηλά), *nafóra* (= έξω), *námisa* (= ανάμεσα/μεταξύ), *nco* (= προς τα κει, πέρα), *nipóji* (= πίσω/μετά), *núntru* (= μέσα), *nsúsu* (= επάνω/ψηλά), *pringjósu* (= από κάτω/πιο κάτω/παρακάτω), *súsu* (= πάνω), *ximá* (= κάτω/χαμηλά).

Πολλά τοπικά επιρρήματα στο ιδίωμα της Ακαρνανίας προφέρονται συχνά συνοδευόμενα με μία άλλη λέξη (συνήθως πρόθεση), π.χ. *pi dińintri* (= από μπροστά), *di nco* (= από πέρα), *pen acó* (= μέχρις εκεί), *pen aó* (= μέχρις εδώ). Επίσης στο ίδιο ιδίωμα έχουμε καταγράψει τοπωνύμιο που αποτελείται από δύο τοπικά επιρρήματα, π.χ. υπάρχει στα Όχθια το τοπωνύμιο *Aó prinǵíosǵ* (= Εδώ παρακάτω). Η έκφραση ωστόσο *aó prinǵíosǵ* χρησιμοποιείται συχνά στον λόγο των Βλάχων της περιοχής για να δηλωθεί η συγκεκριμένη επιρρηματική σχέση του τόπου (πιο κάτω/παρακάτω).

Μερικά τοπικά επιρρήματα επίσης στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας, κυρίως σε τοπωνυμικές φράσεις, παίρνουν συχνά μπροστά τους την πρόθεση *di* (= από) και ισοδυναμούν τότε με επίθετα, π.χ. *ǰá Lútsǎ di dzǎńǎ* (= Στη Λούτσα την πάνω/Στην Πάνω Λούτσα//τοπωνύμιο), *ǰá Lútsǎ di ximǎ* (= Στη Λούτσα την κάτω/Στην Κάτω Λούτσα//τοπωνύμιο) κ.λπ. Αυτό το φαινόμενο παρατηρείται και στην ελληνική γλώσσα, όπου όμως αντί για πρόθεση προτάσσεται στο επίρρημα το οριστικό άρθρο, π.χ. η πίσω ράχη, το πάνω πάτωμα, η κάτω γειτονιά, η πέρα μεριά, η δώθε μαχαλά κ.λπ. (δες σχετικά Τριανταφυλλίδης, 1978 [1948]: 378).

Κάποια τοπικά επιρρήματα επίσης συνηθίζονται στο ιδίωμα της Ακαρνανίας και με άλλη σημασία, κυρίως χρονική. Το τοπικό επίρρημα *acó* (= εκεί), για παράδειγμα, συνοδευόμενο από το επίσης τοπικό/αναφορικό επίρρημα *ǰǰú* (= όπου/που) σχηματίζουν μαζί χρονικό σύνδεσμο κι έχουν πλέον χρονική κι όχι τοπική σημασία, π.χ. *Acó ǰǰú zburǎmǵ s' agudí fitsóru* (= Εκεί που/την ώρα που κουβεντιάζαμε χτύπησε το παιδί). Το φαινόμενο απαντάται και στην ελληνική γλώσσα (δες σχετικά Τριανταφυλλίδης, ό.π.).

Το επίρρημα *ǰǰunǎ/unǎ* (= πουθενά/κάπου) έχει διπλή σημασία. Όταν βρίσκεται σε καταφατικές προτάσεις σημαίνει *πουθενά/κάπου*, π.χ. *U vudzúǰǰi ǰǰunǎ/unǎ?* (= Τον είδες πουθενά/κάπου;) κ.λπ. Όταν όμως βρίσκεται σε αρνητικές προτάσεις σημαίνει *πουθενά απολύτως/ουδαμού*, π.χ. *Nu u vidzǰǰi ǰǰunǎ/unǎ* (= Δεν τον είδα πουθενά/απολύτως πουθενά) κ.λπ. Το ίδιο φαινόμενο παρατηρείται και στην ελληνική γλώσσα με το επίρρημα *πουθενά*.

10.3. Τροπικά επιρρήματα

Τα κυριότερα τροπικά επιρρήματα του ιδιώματος της Ακαρνανίας είναι τα ακόλουθα:

α) Ερωτηματικά: *cum?* (= πώς;).

β) Αναφορικά: *cum* (= όπως/πως/καθώς), *cumtsidó* (= οπωσδήποτε).

γ) Θετικά: *axórgja* (= αχώρια/χώρια/χωριστά), *axánda/axánda* (= βαθιά), *alíθja* (= αλήθεια/αληθινά), *aljúmtrja* (= αλλιώς), *anápuða* (= ανάποδα), *ašjé* (= έτσι), *ašjétsi/ašjétsj* (= ετσιδά/ετσιά), *avdzéta* (= ακουστά), *cuší* (= τρέχοντας/γρήγορα), *dadúnj* (= μαζί), *daríxira* (= στ' αλήθεια/πραγματικά), *curtšuéťj* (= σταυροπόδι, π.χ. *Atséx tótina sta curtšuéťj* = Αυτός συνεχώς κάθεται σταυροπόδι), *cutútj* (= μαζί με όλο/με όλη/πλήρως, εντελώς/παντελώς), *dipriúnä* (= συνεχώς/συνέχεια), *diunóra* (= μονομιάς/κατευθείαν/με την πρώτη κ.λπ.), *gíni* (= καλά), *gíni* (= καλώς//σε φράσεις υποδοχής, π.χ. *gíni vínitsj* = καλώς ήρθατε/καλώς ορίσατε), *irúšj* (= ίσια/κατευθείαν), *išja* (= ίσια/κατευθείαν), *mušáti* (= όμορφα/ωραία), *fúta* (= τζάμπα/χωρίς πληρωμή//έκανε την «κορόιδα»), *panárga* (= σιγά/αργά), *pidrindzj* (= απίστομα/μπρούμυτα, π.χ. *Atséx dórmi pidrindzj* = Αυτός κοιμάται απίστομα/μπρούμυτα), *ómhja* (= όμοια/ίδια), *réx* (= άσχημα/δύσκολα/πολύ), *sánátosa* (= δυνατά), *tamám* (= ακριβώς/τέλεια), *totina* (= συνεχώς/συνέχεια), *trórä* (= γρήγορα).

Για την ονομασία των διαφόρων γλωσσών χρησιμοποιούνται τροπικά επιρρήματα που έχουν την κατάληξη *-éšti* (όπως και στην αρχαία ελληνική γλώσσα υπάρχει η κατάληξη *-στί*) και ως πρώτο συνθετικό το όνομα του λαού που μιλάει τη γλώσσα, π.χ. *gritšéšti* (= ελληνιστί/στα ελληνικά/κατά τον ελληνικό τρόπο), *iriminéšti* (= ρομανιστί/βλαχιστί/στα Βλάχικα/στα караγκούνικα/κατά τον Βλάχικο τρόπο) κ.λπ.

Στα τροπικά επιρρήματα συμπεριλαμβάνεται και το μόριο *ca* (= σαν). Το μόριο *ca* συνοδεύει ονόματα ή αντωνυμίες: α) όταν πρόκειται να δηλωθεί παρομοίωση κι είναι ομοιοματικό, π.χ. *Fátsi ca zúx* (= Κάνει σαν τρελός), *Míni nu éscx ca tíni!* (= Εγώ δεν είμαι σαν εσένα!) κ.λπ. και β) όταν δηλώνεται αιτία, π.χ. *Tíni ca birbátu tsi éšťj nu i gíni s' nédzj acó!* (= Εσύ σαν άντρας που είσαι/επειδή είσαι άντρας δεν είναι καλό να πας εκεί!).

Μερικά τροπικά επιρρήματα στο ιδίωμα της Ακαρνανίας προφέρονται συχνά συνοδευόμενα με μία άλλη λέξη (συνήθως πρόθεση), π.χ. *cu αγυήj* (= με βια/με βίαση/βιαστικά), *cu/că trórä* (= με βιασύνη/με γρηγοράδα/γρήγορα), *pi ascúmta* (= στα κρυφά/κρυφά) κ.λπ.

10.4. Χρονικά επιρρήματα

Τα κυριότερα χρονικά επιρρήματα του ιδιώματος της Ακαρνανίας είναι τα ακόλουθα:

α) **Ερωτηματικά:** *cǎntu?* (= πότε;), *ti cǎntu?* (= για πότε;), *di cǎntu?* (= από πότε;), *réni cǎntu?* (= ως πότε/μέχρι πότε;).

β) **Αναφορικά:** *γίú/γú* (= όπου/που//την ώρα που), *cǎntu* (= όποτε), *cǎntsidó* (= οποτεδήποτε),

γ) **Θετικά:** *adanávra* (= προηγουμένως/πριν), *altǎdzúǎ/altǎ dzúǎ* (= την άλλη μέρα/προχθές), *altórá/ǎlti órá* (= άλλοτε/άλλη φορά/άλλη ώρα κ.λπ.), *aminátu* (= καθυστερημένα/αργά), *anu* (= πέρυσι), *anútsértsu* (= πρόπερσι), *aóltari* (= τις προάλλες), *aprópi* (= κοντά//χρόνο), *ašjǎrá* (= χθες), *astǎrá* (= απόψε), *astišjǎrá* (= απόψε), *ázǎ* (= σήμερα), *atúmsina/astúmsina* (= τότε), *bunóra* (= πρωί//ιδιαίτερα σε αναδίπλωση, *bunóra-bunóra* = πρωί-πρωί), *dadúnu* (= μαζί/συγχρόνως//χρονικό), *dapója* (= μετά/ύστερα/κατόπιν), *dapripója* (= μετά/ύστερα/κατόπιν), *éstanu* (= φέτος), *itšjvrǎrá* (= ποτέ), *máta* (= πάλλ/ξανά//συνήθως χρησιμοποιείται ως πρώτο συνθετικό σε ρήματα, π.χ. *matagrésu* (= ξαναμιλάω κ.λπ.), *méni* (= αύριο), *námisa* (= ανάμεσα/μεταξύ), *nínga* (= ακόμα), *nípóji* (= μετά/ξανά), *niscǎnti óri/nískénti óri* (= ενίοτε/μερικές φορές), *nóra* (= κάποτε/κάποια φορά), *nóptja* (= νύχτα/νύκτωρ), *pen* (= μέχρι), *próta* (= πρώτα), *pujíméni* (= μεθαύριο), *puté* (= ποτέ), *táxina* (= νωρίς/πρωί-πρωί), *tóra* (= τώρα), *trǎrá* (= γρήγορα/αμέσως), *tótina* (= πάντοτε/παντοτινά), *tutióri* (= όλες τις ώρες/συνεχώς/ολοένα), *tútu* (= όλο/συνεχώς), *vrǎrá* (= ποτέ/καμιά φορά), *cǎtǎ vrǎrá* (= κάπου-κάπου/μερικές φορές).

Το χρονικό επίρρημα *vrǎrá* (= ποτέ/καμιά φορά/ούτε μια φορά) έχει συνήθως αρνητική σημασία. Όμως σε ερωτηματικές προτάσεις μερικές φορές έχει τη σημασία του *καμιά φορά*, π.χ. *U s' métsji vrǎrá;* (= Θα φας ποτέ/καμιά φορά;) κ.λπ.

Το χρονικό επίρρημα *dapója* (= μετά/ύστερα/κατόπιν) πολλές φορές χρησιμοποιείται και ως επιφωνηματική έκφραση που δηλώνει αγανάκτηση, αποτροπιασμό κ.λπ., π.χ. *Dapója, tsi s' dzécu cu tíni!* (= Μετά, τι να πω με σένα!) κ.λπ. Πολλές φορές μάλιστα χρησιμοποιείται μόνο του στον λόγο με τις παραπάνω επιφωνηματικές έννοιες, π.χ. *Dapója!* (= Μετά!) κ.λπ.

Με χρονική σημασία λέγονται, όπως είδαμε παραπάνω, και μερικά τοπικά ή τροπικά επιρρήματα, π.χ. *aprópi* (= κοντά// *Critšúnu séntu aprópi* = Τα Χριστούγεννα

είναι κοντά/σε λίγο), *dadúnŋ* (= μαζί/συγχρόνως//*Dadúnŋ cu númtă s' pitidzǎ s' fițóru* = Μαζί/συγχρόνως με τον γάμο βαπτίστηκε και το παιδί) κ.λπ.

Πολλά χρονικά επιρρήματα συνηθίζονται με τις προθέσεις *di* (= από), *ti* (= για), *réni* (= ως/μέχρι), π.χ. *di cǎntŋ?* (= από πότε;), *di áhŋ* (= από χρόνια/από παλιά), *di nórtŋa* (= απ' τη νύχτα/νύκτωρ), *ti cǎntŋ?* (= για πότε;), *ti méni* (= για αύριο), *réni cǎntŋ?* (= ως πότε/μέχρι πότε;) κ.λπ.

10.5. Ποσοτικά επιρρήματα

Τα κυριότερα ποσοτικά επιρρήματα του ιδιώματος της Ακαρνανίας είναι τα ακόλουθα:

α) **Ερωτηματικά:** *cǎtŋ?* (= πόσο;), *ti cǎtŋ?* (= για πόσο;), *ti cǎtsŋ?* (= για πόσους;), *ti cǎti?* (= για πόσες;), *di cǎtŋ?* (= από πόσο;), *di cǎtsŋ?* (= από πόσους;), *di cǎti?* (= από πόσες;/από πόσα;), *réni cǎtŋ?* (= ως πόσο/μέχρι πόσο;).

β) **Αναφορικά:** *cǎtŋ/cǎti* (= πόσο/όσο, π.χ. *mécă cǎtŋ/cǎti vre* = φάε πόσο/όσο θέλεις κ.λπ.), *cǎtsidó* (= οσοδήποτε), *hiscǎntă* (= κάμποσο).

γ) **Θετικά:** *axǎntŋ* (= τόσο), *cáma* (= πιο), *dip* (= τίποτε, καθόλου//*N' ómŋ dip prádzŋ* = Δεν έχω ντιπ/καθόλου λεφτά), *dótŋ* (= καθόλου//*N' ómŋ dótŋ prádzŋ* = Δεν έχω καθόλου λεφτά), *ítsŋ* (= τίποτε, καθόλου, ντιπ//*N' ómŋ ítsŋ prádzŋ* = Δεν έχω καθόλου λεφτά), *ma* (= πιο), *múltŋ/múltă/múlti* (= πολύ), *híxjámă* (= λιγάκι/ελάχιστο), *hínŋa* (= ακόμα/κι άλλο//ποσοτικό), *putsénŋ* (= λίγο), *réŋ* (= πολύ).

Για μερικά ποσοτικά επιρρήματα, για τα οποία δεν υπάρχει μία μόνο λέξη, χρησιμοποιούνται μερικές φορές κάποιες περιφράσεις, π.χ. *cáma/ma múltŋ/múlti* (= πιο πολύ/περισσότερο//δεν διαθέτει μονολεκτική έκφραση για τη συγκεκριμένη έννοια), *cáma/ma putsénă* (= πιο λίγο/λιγότερο//δεν διαθέτει μονολεκτική έκφραση για τη συγκεκριμένη έννοια), *únă tsícă* (= μια τσίκα/λιγάκι/λιγουλάκι/ελάχιστο/κομματάκι) κ.λπ.

Μερικά ποσοτικά επιρρήματα χρησιμοποιούνται σε αναδίπλωση μέσα σε μια πρόταση για να δοθεί έτσι έμφαση σε αυτό που σημαίνει το συγκεκριμένο επίρρημα, π.χ. *múltă-múltă* (= πολύ-πολύ/πάρα πολύ//*Géŋa ésti múltă-múltă* (= Το φαγητό είναι πολύ-πολύ/αρκετό).

Μερικές φορές για ποσοτικά επιρρήματα χρησιμοποιούνται σε αρνητικές προτάσεις και άλλα μέρη του λόγου, όπως ουσιαστικά, π.χ. *Tsíčǎ nu mucé* (= Κομματάκι/σταγόνα δεν έφαγε)¹⁹⁸ κ.λπ.

Πολλά ποσοτικά επιρρήματα συνηθίζονται με τις προθέσεις *dí* (= από), *tí* (= για), *réni* (= ως/μέχρι), π.χ. *tí cǎtu?* (= για πόσο;), *tí cǎtsǐ?* (= για πόσους;), *tí cǎti?* (= για πόσες;), *dí cǎtu?* (= από πόσο;), *dí cǎtsǐ?* (= από πόσους;), *dí cǎti?* (= από πόσες;/από πόσα;) *réni cǎtu?* (= ως πόσο/μέχρι πόσο;) κ.λπ.

Κάποιες φορές για την έκφραση της ποσότητας σε προσέγγιση χρησιμοποιούνται τα τοπικά επιρρήματα *súsm* (= πάνω) και *číma* (= κάτω) στη σειρά, π.χ. *Séntu súsm-číma pátru dzátsi dí ój* (= Είναι πάνω-κάτω/περίπου σαράντα πρόβατα) κ.λπ.

10.6. Βεβαιωτικά, διστακτικά και αρνητικά επιρρήματα

Η Βλάχικη γλώσσα και φυσικά το ιδίωμα της Ακαρνανίας διαθέτουν βεβαιωτικά, διστακτικά και αρνητικά επιρρήματα. Τα κυριότερα επιρρήματα της κατηγορίας αυτής είναι τα εξής:

α) Βεβαιωτικά: *daríxira* (= σ' αλήθεια/πραγματικά), *jí* (= ναι/μάλιστα) κ.λπ.

β) Διστακτικά: *váj* (= ίσως/πιθανόν/άραγε/τάχα κ.λπ.).

γ) Αρνητικά: *nu* (= όχι/δεν/μην).

Μερικές φορές χρησιμεύουν για διστακτικά επιρρήματα ο διστακτικός σύνδεσμος/μόριο *náca* (= μήπως/άραγε) είτε μόνος του είτε συνοδευόμενος από το πιθανολογικό μόριο *váj* (= ίσως/μήπως), π.χ. *náca váj* (= μήπως άραγε) είτε συνοδευόμενος από τον συμπλεκτικό σύνδεσμο *si/s'* (= και), π.χ. *náca s'* (= μήπως και) κ.λπ. Για παράδειγμα υπάρχουν οι φράσεις: *Náca u vidzú véru?* (= Μήπως το/τον είδε κανένας;), *Náca váj murí?* (= Μήπως άραγε πέθανε;), *Náca s' tricú óra?* (= Μήπως και πέρασε η ώρα;) κ.λπ.

¹⁹⁸ Η λέξη *tsíčǎ* προέρχεται από το αλβανικό ποσοτικό επίρρημα *çikë* [τσοσίκε] το οποίο σημαίνει λίγο, λιγάκι, λιγουλάκι, κοιματάκι κ.λπ. (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 96). Ωστόσο η αλβανική λέξη *çikë* σχετίζεται πιθανότατα με το λατινικό θηλυκό ουσιαστικό *gutta*, -ae, το οποίο σημαίνει σταγόνα, δάκρυ, σπίλος/κηλίδα, μικρή ποσότητα κ.λπ. (Σιδέρη, 1964: 333). Η λέξη *tsíčǎ* στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας εκτός ποσοτικό επίρρημα έχει ουσιαστικοποιηθεί και σημαίνει ακόμη και τον σπινθήρα που πετάγεται από τη φλόγα, π.χ. *Unǎ tsíčǎ dúsi tu óclǐm* (= Μία τσίκα/σπίθα πήγε στο μάτι) κ.λπ. Στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας επίσης με τη λέξη *tsíčǎ* υπάρχει και η φράση: *Tsíčǎ-micǎ* η οποία σημαίνει λίγο-λίγο, σιγά-σιγά, «στα μουλωχτά» κ.λπ.

Πολλές φορές για καταφατική απάντηση αντί να χρησιμοποιηθεί κάποιο βεβαιωτικό επίρρημα χρησιμοποιείται η φράση *cum nu* (= πώς όχι/πώς δεν), π.χ. *Mucáŋi tsivá?* (= Έφαγες τίποτε;) - *Cum nu mucá!* (= Πώς δεν έφαγα!) κ.λπ. Απαντώντας σε μια αρνητική ερώτηση με τη φράση *cum nu* αποφεύγει ο ομιλητής την αβεβαιότητα που θα άφηνε ίσως μια απάντηση με το βεβαιωτικό μόριο *ché* (= ναι) και είναι έτσι πιο απόλυτος και πιο παραστατικός.

10.7. Παρατηρήσεις στα επιρρήματα

Κάποια επιρρήματα στο ιδίωμα της Ακαρνανίας λέγονται σε αναδίπλωση (δύο φορές). Όταν συμβαίνει αυτό, το σημασιόμενο του συγκεκριμένου επιρρήματος που αναδιπλώνεται είτε επιτείνεται (δυναμώνει) είτε τροποποιείται μερικώς είτε αλλάζει εντελώς. Για παράδειγμα το τροπικό επίρρημα *dadúnŋ* (= μαζί), όταν αναδιπλώνεται επίσης επιτείνει τη σημασία του, π.χ. *U s' Íŋ báŋu dadúnŋ-dadúnŋ* (= Θα τα βάλω μαζί-μαζί//επιτείνει την έννοια του μαζί) κ.λπ.

Άλλα επιρρήματα, όπως αναφέρθηκε, τροποποιούν εντελώς τη σημασία τους. Για παράδειγμα το τροπικό επίρρημα *aŋŋé* (= έτσι), όταν είναι μόνο του στον λόγο φανερώνει *την έννοια του τρόπου*, π.χ. *U s' u fáŋu aŋŋé i aŋŋé?* (= Θα το κάνω έτσι ή έτσι;//τρόπο). Το ίδιο επίρρημα μπορεί να φανερώσει *τόπο*, π.χ. *Fe aŋŋé* (= Κάνε έτσι/κάνε στην άκρη/κάνε παραπέρα//τόπο). Στην τελευταία περίπτωση αντιστοιχεί με την ελληνική φράση: Κάμ' έτσι/Κάνε έτσι/Κάνε παραπέρα κ.λπ. Επίσης μπορεί να φανερώσει *επιδοκιμασία*, π.χ. *Aŋŋé manári!* (= Έτσι καμάρι μου!/Μπράβο καμάρι μου!). Μπορεί να φανερώνει ακόμη *αδιαφορία/ανευθυνότητα* κ.λπ., π.χ. *Cátsé víní?* (= Γιατί ήρθε;) - *Aŋŋé* (= Έτσι/για τίποτε//αδιαφορία), *Aŋŋé gréŋti atséu!* (= Έτσι κρένει αυτός!/Έτσι μιλάει αυτός!/Έτσι τα λέει//ανευθυνότητα). Το επίρρημα *aŋŋé* μπορεί να φανερώσει ποσότητα, π.χ. *Esti aŋŋé agudítŋ tsi nu póti s' gréŋti* (= Είναι έτσι/τόσο χτυπημένος που δεν μπορεί να μιλήσει). Ακόμη μπορεί να φανερώσει ευχή, διαμαρτυρία ή απειλή, π.χ. *Aŋŋé z' binédzŋ ca kéŋu, manári* (= Έτσι να ζήσεις σαν το σίδερο, καμάρι μου/Μακάρι/είθε να ζήσεις σαν το σίδερο, καμάρι μου//το *s'* του τελικού συνδέσμου *si/s'* προφέρεται ως *z'*) κ.λπ. Το συγκεκριμένο επίρρημα (*aŋŋé*) όμως σε αναδίπλωση, όπως ήδη αναφέρθηκε, αλλάζει εντελώς το σημασιόμενό του, π.χ. *Cum éŋti?* (= Πώς είσαι;) - *Aŋŋé s' aŋŋé* (= Έτσι κι έτσι/όχι καλά/σχεδόν καλά) κ.λπ. Στην τελευταία περίπτωση το επίρρημα αυτό λέγεται σε αναδίπλωση, όταν ο ομιλητής δεν θέλει να εκφραστεί κατ' ευθείαν για την κατάσταση στην

οποία βρίσκεται ή όταν δεν θέλει να συνεχίσει τη συζήτηση ή όταν δεν είναι ικανοποιημένος από κάτι. Άλλη σημασία της επιρρηματικής έκφρασης *ašjé s' ašjé* είναι αυτή του εξής, π.χ. *Ašjé s' ašjé s' fétsi úcǎru* (= Έτσι κι έτσι έγινε η δουλειά/τα πράγματα/Ως εξής έγινε η δουλειά/έγιναν τα πράγματα) κ.λπ. Ίδια συμπεριφορά με τα παραπάνω επιρρήματα έχουν στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας και άλλα επιρρήματα.

Αρκετά ουσιαστικά επίσης στο ιδίωμα της Ακαρνανίας έχουν κάποιες φορές επιρρηματική σημασία, δηλαδή αποκτούν επιρρηματική χρήση, π.χ. *Atséu sta cásǎ!* (= Αυτός κάθεται σπίτι!//δεν βγαίνει καθόλου έξω). Εδώ η λέξη/ουσιαστικό *cásǎ* (= σπίτι) αντιστοιχεί με το αρχαίο ελληνικό επίρρημα οἶκοι (= ἐν τῷ οἴκῳ). *Cǎntu mi vidzǎ, fudzǎ cuší* (= Όταν με είδε, έφυγε κουδή/έφυγε τρεχάλα/έφυγε τρέχοντας) κ.λπ. Η λέξη κουδή (η) είναι θηλυκό ουσιαστικό (μάλιστα στο ελληνικό βορειοδυτικό ιδίωμα της Ακαρνανίας απαντάται και στον πληθυντικό ως οι κουδιές, που σημαίνει τις τρεχάλες). Στο παραπάνω παράδειγμα όμως λαμβάνεται ως επίρρημα τροπικό, δείχνει με ποιον τρόπο έφυγε (τρέχοντας). *Atséu ucǎrdzǎ nórti-dzúǎ* (= Αυτός δουλεύει νύχτα-μέρα/νυχθημερόν).

Κάποια ουσιαστικά επίσης όταν αναδιπλώνονται, εκφράζουν επιρρηματικές έννοιες, π.χ. *U s' négu márdzinǎ-márdzinǎ* (= Θα πάω άκρη-άκρη) κ.λπ. Εδώ το ουσιαστικό *márdzinǎ* (= άκρη/κράσπεδο/όχθη κ.λπ.) κατά την αναδίπλωση αποκτά επιρρηματική σημασία και σημαίνει συνέχεια, τρόπο κ.λπ. Κάποιες φορές αντί για αναδίπλωση του ουσιαστικού έχουμε επανάληψή του στην οποία παρεμβάλλεται η πρόθεση *dǎ* (= από), π.χ. *U s' négu márdzinǎ dǎ márdzinǎ* (= Θα πάω άκρη από άκρη/άκρη-άκρη) κ.λπ. Κι εδώ παραμένει η επιρρηματική έννοια. Επίσης και κάποια αριθμητικά, όταν αναδιπλώνονται εκφράζουν κι αυτά επιρρηματικές έννοιες, π.χ. *U s' Íǎ bǎgu dǎu-dǎu* (= Θα τις βάλω δύο-δύο/ανά δύο) κ.λπ. Εδώ το αριθμητικό *dǎu* (= δύο/δυο) κατά την αναδίπλωση αποκτά επιρρηματική σημασία και σημαίνει διανομή, τρόπο κ.λπ.

Πολλές φορές χρησιμεύουν για επιρρήματα κάποιες εκφράσεις από ορισμένες λέξεις με ή χωρίς κάποια πρόθεση (επιρρηματικές εκφράσεις), π.χ. *káthi dzúǎ* (= κάθε μέρα/καθημερινά//χρόνο), *pen aó!* (= μέχρι εδώ!/τέρμα!//τόπο//χρόνο), *únǎ xarǎ!* (= μια χαρά!//τρόπο), *dǎ nórtia* (= από τη νύχτα//χρόνο), *dǎ táxina* (= από το πρωί//χρόνο), *dǎ nadǎrǎpta* (= από δεξιά//τόπο), *dǎ nasténga* (= από αριστερά//τόπο), *dǎ apróri* (= από κοντά//χρόνο), *dǎ aó/dǎ acó* (= από δω/από κει//τόπο), *dǎ*

dipárti (= από μακριά//τόπο), *di mǔltsj áhǐ* (= από πολλά χρόνια/από πολύ καιρό/παλαιόθεν//χρόνο), *di nafóřǎ* (= από έξω//τόπο), *darúmina* (= στους ώμους//τρόπο), *dinóra* (= από παλιά//χρόνο), *di pi sǔpri* (= από πάνω//τόπο//τρόπο), *di pri únǎ* (= ολοένα/συνέχεια//χρόνο), *di dipárti* (= από μακριά//τόπο) κ.λπ.

10.8. Συσχετικά επιρρήματα

Πίνακας συσχετικών επιρρημάτων			
Ερωτηματικά	Αόριστα	Δεικτικά	Αναφορικά
Τοπικά: <i>ǰǰú?</i> (= πού;),	<i>ǰǰunǎ/unǎ</i> (= κάπου) <i>ǰǰunavǎitǰǰi/unavǎitǰǰi</i> (= πουθενά απολύτως) <i>alǰǰǰǎ</i> (= αλλού)	<i>acó</i> (= εκεί), <i>acoǰǎ</i> (= εκειδά/ικιά), <i>acótsi</i> (= εκεί ακριβώς), <i>acó</i> (= εδώ), <i>aoǰǎ</i> (= εδωδά/ιδουιά), <i>acótsi</i> (= εδωδά/εδώ ακριβώς), <i>atsía</i> (= εκεί/αυτού), <i>ǰǰunǎ/unǎ</i> (= πουθενά// κάπου)	<i>ǰǰú/ǰǰú</i> (= που/όπου), <i>ǰǰutsidó/ǰǰutsidó</i> (= οπουδήποτε)
Τροπικά: <i>cum?</i> (= πώς;)	<i>alǰǰǰmtrǰǎ</i> (= αλλιώς)	<i>aǰǰǎ</i> (= έτσι), <i>aǰǰǎtsi/aǰǰǎtsǰǎ</i> (= ετσιδά/ετσιά),	<i>cum</i> (= όπως/πως/καθώς), <i>cumtsidó</i> (= οποσδήποτε)
Χρονικά: <i>cǎntǰ?</i> (= πότε;),	<i>nóra</i> (= κάποτε/κάποια φορά), <i>altóřǎ/ǎlti óřǎ</i> (= άλλοτε/άλλη φορά/άλλη ώρα κ.λπ.), <i>tótina</i> (= πάντοτε/παντοτινά), <i>máta</i> (= πάλι/ξανά), <i>ńipóǰ</i> (= ξανά)	<i>astúmsina/atúmsina</i> (= τότε), <i>tóra</i> (= τώρα), <i>itǰǰǎvróřǎ</i> (= ποτέ)	<i>ǰǰú</i> (= όπου/που// την ώρα που), <i>cǎntǰ</i> (= όποτε), <i>cǎntsidó</i> (= οποτεδήποτε)
Ποσοτικά: <i>cǎntǰ?</i> (= πόσο;)	<i>ńiscǎntǎ</i> (= κάμποσο)	<i>axǎntǰ</i> (= τόσο), <i>dip</i> (= τίποτε, καθόλου), <i>dótǰ</i> (= καθόλου), <i>itǰǰǎ</i> (= τίποτε, καθόλου, ντιπ)	<i>cǎntǰ/cǎntǰ</i> (= πόσο/όσο), <i>cǎntsidó</i> (= οσοδήποτε)

11. Οι προθέσεις

Προθέσεις ονομάζονται οι άκλιτες λέξεις οι οποίες μπαίνουν μπροστά από τα ονόματα ή τα επιρρήματα (προ-τίθενται),¹⁹⁹ για να φανερώσουν μαζί με τις προσδιοριζόμενες λέξεις διάφορες επιρρηματικές σχέσεις, όπως τόπο, χρόνο, τρόπο, ποσό, αιτία κ.λπ., π.χ. *Fudzí dit cása* (= Έφυγε από το σπίτι//τόπο), *Sí scué dí nórtiã* (= σηκώθηκε/ξύπνησε από τη νύχτα//χρόνο), *Fudzí cu cáu* (= Έφυγε με το άλογο//τρόπο), *Kirú dáu súti dí ivró* (= Έχασε δυο εκατοντάδες από ευρώ/Έχασε διακόσια ευρώ//ποσό), *Móru di fómi* (= Πεθαίνω από την πείνα/της πείνας//αιτία) κ.λπ.

Οι προθέσεις, αν και δεν διαθέτουν κάποιο συγκεκριμένο νόημα (ανήκουν στα λεγόμενα κλειστά συστήματα), όμως έχουν κάποιο σημασιολογικό περιεχόμενο. Δεν έχουν επομένως λεξική αυτονομία και μετέχουν μόνο στο λεξιλόγιο μιας γλώσσας κι όχι στο λεξικό σύστημά της (Μπουσμπούκης, 1999: 3).

Οι προθέσεις της Βλάχικης γλώσσας ανάλογα με τη μορφή τους μπορούν να χωριστούν σε δύο κατηγορίες: α) στις *απλές* και β) στις *σύνθετες* (Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 121· Μπουσμπούκης, 1999: 7-8). Απλές ονομάζονται οι προθέσεις που αποτελούνται από μια λέξη (ένα στοιχείο), π.χ. *dí* (= από), η οποία προέρχεται από τη λατινική πρόθεση *de* που σημαίνει προέλευση, αρχή, απομάκρυνση, ύλη κ.λπ. (Σιδέρη, 1964: 199), *cu* (= με), η οποία προέρχεται από τη λατινική πρόθεση *cum* που σημαίνει *μαζί με κάτι ή με κάποιον* (Σιδέρη, 1964: 192), ό,τι δηλαδή σημαίνει και η ελληνική πρόθεση *με*, *tu* (= σε, μέσα), η οποία προέρχεται από το λατινικό επίρρημα *intro* (Νικολαΐδου, 1999 [1909]: 537) που σημαίνει ένδον, μέσα (Σιδέρη, 1964: 398) κ.λπ. Σύνθετες ονομάζονται οι προθέσεις που αποτελούνται από δύο ή και περισσότερα στοιχεία, π.χ. *dúru* (= μετά, μετά από, πίσω από κ.λπ.); που προέρχεται από τις λατινικές λέξεις *de* και *post* (Νικολαΐδου, 1999 [1909]: 381). Η λέξη *post* σημαίνει μετά από κάτι, ύστερα (Σιδέρη, 1964: 595). *Dit* (= από, από μέσα κ.λπ.), που προέρχεται από τις λατινικές λέξεις *de* και *intro* (Νικολαΐδου, 1999 [1909]: 377) κ.λπ.

Από τις προθέσεις της Βλάχικης γλώσσας κάποιες απαντώνται μόνο στη σύνταξη, π.χ. *cu* (= με)/*répi cu cáu* (= ψωμί με τυρί), *tu* (= σε, μέσα)/*S' ti bágu tu*

¹⁹⁹ Οι προθέσεις δεν προτάσσονται σε όλες τις γλώσσες.

casónǎ (= Να σε βάλω στο φέρετρο//μεταφορικά: Να σε θάψω) κ.λπ. και άλλες τόσο στη σύνταξη όσο και στη σύνθεση, π.χ. *a* (= σε, εις)/*Mi adútsj a míndi?* (= Με φέρνεις στο μυαλό;/Με θυμάσαι;) - *U s' mi dúcǔ acásǎ* (= Θα με πάω/θα πάω στο σπίτι) κ.λπ.

11.2. Προθέσεις του ιδιώματος της Ακαρνανίας

Οι προθέσεις του ιδιώματος της Ακαρνανίας (κατά αλφαβητική σειρά) και οι κυριότερες σημασίες τους είναι οι ακόλουθες:

11.2.1. Η πρόθεση **a**

Η πρόθεση *a* σημαίνει *σε, εις, προς* κ.λπ. Η πρόθεση αυτή προέρχεται από τη λατινική πρόθεση *ad*, η οποία σημαίνει *προς, επί, παρά* κ.λπ. (Σιδέρη, 1964: 20). Η πρόθεση *a* συντάσσεται με αιτιατική πτώση και δηλώνει είτε στάση σε τόπο είτε κίνηση προς τόπο, π.χ. *Fitśóru nu i a cásǎ* (= Το παιδί δεν είναι στο σπίτι//στάση σε τόπο), *Négǔ a úcǔru* (= Πηγαίνω στη δουλειά//κίνηση προς τόπο) κ.λπ. Επίσης η ίδια πρόθεση χρησιμοποιείται και για το σχηματισμό του άρθρου στη γενική και τη δοτική των διάφορων ονομάτων, π.χ. *La Curpéi a óǔǔǔ* (= Στην Κοπριά των προβάτων//τοπωνύμιο). Επίσης με την ίδια πρόθεση μπορεί να εισάγεται και έμμεσο αντικείμενο, π.χ. *Atsá da péni a fúrǔǔǔ* (= Αυτή δίνει ψωμί των κλεφτών/στους κλέφτες//είναι ελευθερίων ηθών) κ.λπ.

Η πρόθεση *a* εκτός από την παραπάνω χρήση εμφανίζεται και στη γενική και τη δοτική πτώση του οριστικού άρθρου των διάφορων ονομάτων. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με αυτή τη χρήση δεξ στο οριστικό άρθρο.

11.2.2. Η πρόθεση **ca**

Η πρόθεση *ca* σημαίνει *ως, μέχρι, ίσαμε, περίπου* κ.λπ., π.χ. *Fitśóru ári ca pátru súti di ivró* (= Το παιδί έχει ίσαμε/περίπου τετρακόσια ευρώ) κ.λπ. Η συγκεκριμένη πρόθεση προέρχεται από τη λατινική πρόθεση *circa*, η οποία μεταξύ άλλων σημαίνει *περί, περίξ, περίπου, ως έγγιστα* κ.λπ. (Τσακαλώτου, 1926: 619 & Σιδέρη, 1964: 122) κι απ' την οποία έχει παραμείνει στη Βλάχικη γλώσσα μόνον η τελευταία συλλαβή.

11.2.3. Η πρόθεση **cu**

Η πρόθεση *cu* σημαίνει *συν, μετά, με, μαζί* κ.λπ. Η πρόθεση αυτή προέρχεται από τη λατινική πρόθεση *cum*, η οποία σημαίνει *συν, μετά (μαζί)* κ.λπ. (Σιδέρη, 1964: 192). Η πρόθεση *cu* δηλώνει επίσης στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας (Μπουσμπούκης, 1999: 106-111): *συντροφιά*, π.χ. *Ucriádză/e cu sócrisu* (= Δουλεύει με τον πεθερό του), *συνοδεία*, π.χ. *Víni cu birbásu* (= Ήρθε με τον άντρα της), *όργανο ή μέσο*, π.χ. *U agudí cu ráγμ* (= Τον/την χτύπησε με το παλούκι), *τρόπο*, π.χ. *Fátsi úcri cu αγυήι* (= Κάνει τις δουλειές με αγωνία/βιασύνη/βιαστικά), *χρόνο*, π.χ. *U aštiptără óra cu óra s' móră* (= Τον περίμεναν ώρα με την ώρα να πεθάνει), *Dórmu cu gíliini* (= Κοιμάται με τις κότες//πολύ νωρίς), *σχέση*, π.χ. *Fitšóru irá cu únă fǵátă búná* (= Το παιδί ήταν/είχε σχέση με μία κοπέλα καλή), *αναφορά*, π.χ. *Cum ésti cu birbátitu?* (= Πώς είσαι/πώς τα περνάς με τον άντρα σου;), *αιτία*, π.χ. *Nu rótm s' ándm cu fasariă* (= Δεν μπορώ να ακούσω με τη φασαρία/εξαιτίας της φασαρίας), *ιδιότητα/ποιότητα*, π.χ. *Esti únă fǵátă cu óclǵ mári!* (= Είναι μια κοπέλα με μάτια μεγάλα!//επιθετικός προσδιορισμός), *περιεχόμενο*, π.χ. *Frémšm únă butíliă cu untulémm* (= Έσπασα μια μπουκάλια με λάδι), *αντίθεση ή παραχώρηση ή εναντίωση*, π.χ. *Atsémm cu tútă ftóxiă tsi ári arucă múltsi prádzǵ tu puriă* (= Αυτός παρόλη/με όλη τη φτώχεια που έχει έριξε πολλά χρήματα στην κούπα//χρηματικό δώρο στον γάμο), *ανταλλαγή*, π.χ. *Táti auxí cášm cu untulémm* (= Ο πατέρας άλλαξε/αντάλλαξε τυρί με λάδι), *αντίθετο/εναντίωση*, π.χ. *Atsémm s' báti cu sórsa* (= Αυτός τσακώνεται με την αδερφή του), *σύγκριση*, π.χ. *Birbátm cu birbátm ári đǵafurá* (= Άντρας με άντρα έχει διαφορά) κ.λπ.

11.2.4. Η πρόθεση **căti/cătă**

Η πρόθεση *căti/cătă* σημαίνει *προς, κατά, ανά* κ.λπ. Προέρχεται από τη λατινική πρόθεση *contra*, η οποία σημαίνει *αντίκρυ, απέναντι* κ.λπ. (Σιδέρη, 1964: 176). Η πρόθεση *căti/cătă* δηλώνει επίσης στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας (Μπουσμπούκης, 1999: 106-111): *κίνηση προς τόπο*, π.χ. *Táti dúsi căti/cătă cásă* (= Ο πατέρας πήγε/τράβηξε προς το σπίτι, *κατεύθυνση*, π.χ. *Căti/cătă γǵú dúsi dáda?* (= Προς τα πού/προς ποια κατεύθυνση τράβηξε/πήγε η μάνα;), *εχθρότητα, εναντίωση*, π.χ. *Atsémm víni căti míni* (= Αυτός ήρθε/κινήθηκε προς εμένα/εναντίον

μου), *Nu daǰ bustéǰi, cǎtsé u si tórǎ cǎti/cǎtǎ tíni* (= Μην δίνεις κατάρες/μην καταριέσαι, γιατί θα γυρίσουν προς εσένα/εναντίον σου), *χρόνο κατά προσέγγιση*, π.χ. *Táti u s' íbǎ acó cǎti šǰárǎ/išǰa cu šǰárǎ* (= Ο πατέρας θα είναι εκεί κατά το βράδυ/ίσαμε το βράδυ), *διανομή*, π.χ. *De ǰí Íǰ cǎti/cǎtǎ dáǰ* (= Δώσε μου τα ανά δύο/κατά δυάδες) κ.λπ.

11.2.5. Η πρόθεση **di**

Η πρόθεση *di* σημαίνει *από*. Προέρχεται από τη λατινική πρόθεση *de*, που σημαίνει *προέλευση, αρχή, απομάκρυνση, ύλη* κ.λπ. (Σιδέρη, 1964: 199). Η πρόθεση *di* δηλώνει επίσης στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας (Μπουσμπούκης, 1999: 26-85): *ποιότητα/κατάσταση*, π.χ. *Tšitšǰóri di bróscǎ* (= Πόδια από χελώνα/σαν της χελώνας/πόδια σκασμένα σαν της χελώνας//Η φράση αυτή λέγεται κυρίως για γυναίκες των οποίων τα πόδια έχουν «σκάσει»/ξεραθεί στις φτέρνες. Δείχνει λοιπόν εδώ η πρόθεση *di* την ποιότητα/κατάσταση στην οποία βρίσκεται το συγκεκριμένο σημείο του σώματος), *σύγκριση*, π.χ. *Míni éscǰ cáma musátǰ di tíni* (= Εγώ είμαι πιο όμορφος από σένα), *ποσότητα*, π.χ. *Pórcu ésti únǎ sútǎ di ucǎdzǰ* (= Το γουρούνι είναι μία εκατοντάδα από οκάδες/εκατό οκάδες), *ύλη* (κυριολεκτικά/μεταφορικά), π.χ. *Péni di géǰǰ* (= Ψωμί από σιτάρι/σταρένιο//εδώ το συμπλήρωμα αυτό λειτουργεί και ως επιθετικός προσδιορισμός και χρησιμοποιείται κυριολεκτικά), *Atséǰ ári ínimǎ di scǎbǎ* (= Αυτός έχει καρδιά από πέτρα/σκληρή//βλέπουμε λοιπόν ότι η πρόθεση *di* εισάγει την έννοια της ύλη και με μεταφορική σημασία), *σύσταση (συνιστώντα στοιχεία)*, π.χ. *Atúmsina táti anǰǎ únǎ cupíi di cǎǰri* (= Τότε/παλιά ο πατέρας είχε ένα κοπάδι από γίδες//εδώ βλέπουμε πως, όταν η πρόθεση *di* αναφέρεται σε ουσιαστικό με συλλογική έννοια *-cupíi* = κοπάδι- τότε αυτή δείχνει τα στοιχεία που το συνιστούν), *τρόπο*, π.χ. *U acǎtsé di cǎǰǰ* (= Τον έπιασε από το κεφάλι//η συγκεκριμένη φράση σημαίνει μεταφορικά «τόπο» αλλά κυριολεκτικά σημαίνει τρόπο, του έκανε δηλαδή «κεφαλοκλείδωμα»), *περιορισμό ή αναφορά*, π.χ. *Di prádzǰ nu anéǰǰ anǰǰǰ* (= Από λεφτά/όσον αφορά τα λεφτά δεν έχουμε ανάγκη), *έμμεσο αντικείμενο*, π.χ. *Atséǰ nu dédi ǰíga di mulǰéri* (= Αυτός δεν «έδωσε» ακόμα από γυναίκες/δεν πήγε ακόμα με/σε γυναίκες//η τελευταία δομή *dáǰ + di* = δίνω από, όπως παρατηρούμε χρησιμοποιείται και μεταφορικά με την έννοια του συναντάω/ακουμπάω/ερωτοτροπώ κ.λπ.), *άμεσο αντικείμενο*, π.χ. *Arucǎǰ di túti, ma nu s' fétsi duǰǰí* (= Έριξα απ' όλα-εννοείται φάρμακα, λιπάσματα κ.λπ.-, μα δεν

έγινε/δεν αναπτύχθηκε ο καπνός//το φυτό), *κατανομή/διανομή*, π.χ. *Uóřǎ di dáμ κάσι* (= Πήραν από δύο σπίτια), *ποιητικό αίτιο*, π.χ. *Úcγru s' aspársi di atsém* (= Η δουλειά χάλασε από αυτόν//μεταφορικά: Το προξενό διαλύθηκε από αυτόν), *αναγκαστικό αίτιο*, π.χ. *Móγμ di fómi* (= Πεθαίνω από την πείνα/της πείνας), *Móγμ di arucóri* (= Πεθαίνω από το κρύο), *σκοπό*, π.χ. *Taμάρχ di cász* (= Τάλαρος -μεγάλο ξύλινο δοχείο- από τυρί/για τυρί/για αποθήκευση τυριού), *περιεχόμενο*, π.χ. *Acupuráj únǎ ráfiγ di untuléμγ* (= Αγόρασα έναν πάφλα/παφίλι/μεταλλικό δοχείο/τενεκέ από λάδι/με λάδι//εδώ ενδιαφέρει το περιεχόμενο, δηλαδή το λάδι, και όχι αυτό που το περιέχει, το δοχείο), *διαιρεμένο ή διαιρετό όλο*, π.χ. *Verítsǎ di nóγ nu vriá fǎáta* (= Κανέναν από εσάς δεν ήθελε η κοπέλα), *κίνηση από τόπο*, π.χ. *Fudzǎ di cása* (= Έφυγε από το σπίτι), *κίνηση μέσα από τόπο ή από κάτι*, π.χ. *Tricú cu cám di duání si s' fétsi zǎíi* (= Πέρασε με το άλογο από τον καπνό/μέσα από τον καπνό κι έγινε ζημιά), *στάση σε τόπο*, π.χ. *Pi Dzánǎ di námisa* (= Στο Ύψωμα/Στη Ραχούλα από ανάμεσα, δηλαδή Στο Ύψωμα/Στη Ραχούλα που βρίσκεται ανάμεσα//εννοείται από άλλες ραχούλες// τοπωνύμιο), *τόπο* (μεταφορικά), π.χ. *Fitsóru s' agudǎ di híróγ* (= Το παιδί χτύπησε από πίσω/στο πίσω μέρος), *καταγωγή ή προέλευση*, π.χ. *Atsém ésti di chóřǎ anóstǎ* (= Αυτός είναι από το χωριό το δικό μας/το χωριό μας//καταγωγή ή προέλευση σε σχέση με κάποιον τόπο), *Atsá mvǎístǎ ésti di búǎ fuméǎǎ* (= Αυτή η νύφη είναι από καλή οικογένεια//καταγωγή ή προέλευση σε σχέση με πρόσωπα), *χρόνο*, π.χ. *ǎéμǎ ésti di dáμ dzéǎí* (= Το φαγητό είναι από δύο μέρες/δύο ημερών), *αφθονία ή στέρηση*, π.χ. *Mǎ umprúj di prádzǎ* (= Γέμισα από παράδες/από λεφτά/με παράδες/με λεφτά//αφθονία), *Cásǎ ésti goǎ di uγrǎíuǎ* (= Το σπίτι είναι άδειο από πράγματα/οικιακά σκεύη/έπιπλα κ.λπ.//στερήση), *επανάληψη*, π.χ. *Escμ dúšǎ di múltǎ óri acó* (= Έχω πάει πολλές φορές εκεί), *ποινή/ζημία*, π.χ. *Bugárǎ próstimu di dáμ súti di ivró* (= Έβαλαν πρόστιμο διακόσια ευρώ//ποινή), *Pitsáj zǎíγ di dáμ súti di ivró* (= Έπαθα ζημιά διακόσια ευρώ//ζημία), *αποχωρισμό ή απομάκρυνση*, π.χ. *Fudzǎ di míni* (= Έφυγε από μένα), *έκταση*, π.χ. *Acupuráj únμ áγγru di pátrμ strémati* (= Αγόρασα ένα χωράφι τεσσάρων στρεμμάτων), *ηλικία*, π.χ. *Atsém o únǎ fǎátǎ di ýínitsǎ ání* (= Αυτός πήρε μια κοπέλα είκοσι χρονών), *Αφετηρία* (τοπική ή χρονική), π.χ. *Áγμru ésti di aó pen acó* (= Το χωράφι είναι από δω μέχρι εκεί//τοπική), *Ucriádzǎ di táxǎnǎ penǎ šǎrář* (= Δουλεύει από το πρωί ως το βράδυ//χρονική), *εξάρτηση*, π.χ. *Amμ anángǎ di voǎ* (= Έχω ανάγκη από εσάς/σας χρειάζομαι), *απειλή*, π.χ. *Fúdzǎ di*

míhi! (= Φύγε από μένα!), *οίκτο*, π.χ. *Miráta di tsa Fótu* (= Η κακομοίρα από αυτή του Φώτη/η κακομοίρα από τη Φώταινα/η κακομοίρα η Φώταινα), *κατάρα*, π.χ. *S' métsi di cárɥ atéɥ!* (= Να φας από το κεφάλι το δικό σου!/Να φας το κεφάλι σου!) κ.λπ.

Η πρόθεση *di* στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας μπορεί να συνδυαστεί με άλλα στοιχεία (αντωνυμίες, προθέσεις, συνδέσμους κ.λπ.) και να σχηματίσει μαζί τους διάφορες επιρρηματικές φράσεις ή συνδέσμους που σημαίνουν αιτία, χρόνο, τόπο, ερώτηση κ.λπ. *Di tsi madé s' agudíră?* (= Για ποια αιτία/αφορμή χτυπηθήκανε;), *Di cǎntɥ ésti géɥă?* (= Από πότε είναι το φαγητό;), *Úá Bisérica di mórtsi* (= Στην Εκκλησία πάνω από τους πεθαμένους//τοπωνύμιο), *Di cáj ésti fitśoru?* (= Από ποιον είναι το παιδί;) κ.λπ.

Η πρόθεση *di* επίσης μπορεί στη Βλάχικη γλώσσα να λειτουργήσει και ως συμπλεκτικός σύνδεσμος που συνδέει δύο προτάσεις (δύο ρήματα) αλλά όχι και ουσιαστικά (Μπουσμπούκης, 1999: 46-47). Το φαινόμενο αυτό απαντάται και στο ιδίωμα της Ακαρνανίας, π.χ. *Mi o di Íj vidzúj* (= Με πήρε και τα είδα), *Cǎdzúj di mi frémsɥ* (= Έπεσα και «σπάστηκα»/τσακίστηκα), *Mi acǎtsé džida di Í u dzéɥu* (Με έπιασε η «τζίντα»/η τρέλα και του τα είπα) κ.λπ. Ωστόσο στο ιδίωμα της Ακαρνανίας παρατηρείται πριν από την πρόθεση *di* και ο συμπλεκτικός σύνδεσμος *si/s'* (= και), π.χ. *Cǎdzúj s' di mi frémsɥ* (= Έπεσα και «σπάστηκα»/τσακίστηκα), *Mi acǎtsé džida s' di Í u dzéɥu* (Με έπιασε η «τζίντα»/η τρέλα και του τα είπα) κ.λπ.

Ακόμη η πρόθεση *di* χρησιμοποιείται και στο σχηματισμό των απόλυτων αριθμητικών. Συγκεκριμένα στους μεγαλύτερους αριθμούς από το έντεκα (= *unsprudzátsi*), με εξαίρεση το είκοσι (= *jíhiitsi*), μεταξύ του αριθμητικού και του προσδιοριζόμενου ονόματος παρεμβάλλεται η πρόθεση *di* (= από). Έτσι έχουμε τις ακόλουθες δομές: *Fátsi dáɥ nílje di ivró* (= Κάνει/κοστίζει δύο χιλιάδες από ευρώ/δύο χιλιάδες ευρώ) κ.λπ. Επίσης για να δηλωθεί η έννοια του περίπου χρησιμοποιούνται η πρόθεση *pen* (= μέχρι) και η πρόθεση *di* (= από), π.χ. *Irá acó pen di jíhiitsi di birbátsi* (= Ήταν εκεί μέχρι από/μέχρι/περίπου είκοσι άνδρες) κ.λπ.²⁰⁰

Τέλος, η πρόθεση *di* χρησιμοποιείται ως πρόθημα (πρώτο συνθετικό) σε πολλά επιρρήματα και επιρρηματικές φράσεις που δηλώνουν τόπο, χρόνο κ.λπ., π.χ.

²⁰⁰ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τις χρήσεις αυτές της συγκεκριμένης πρόθεσης στον σχηματισμό των απόλυτων αριθμητικών δες στο κεφάλαιο 7. όπου εξετάζονται τα αριθμητικά.

dinafóř (= από έξω), *diníntri* (= από μπροστά), *diniróí* (= από πίσω), *dapripóřa* (= μετά/ύστερα/κατόπιν) κ.λπ.

11.2.6. Η πρόθεση **dit**

Η πρόθεση dit σημαίνει *από* (προέλευση/καταγωγή), *ένδοθεν/μέσα από* κ.λπ., π.χ. *Mvjástǎ ésti dit Mánířa* (= Η νύφη είναι από τη Μάνια/Μάνινα/Παλαιομάνινα// προέλευση/καταγωγή), *Mvjástǎ ésti dit búňǎ fuméřǎ* (= Η νύφη είναι από οικογένεια//προέλευση/ καταγωγή//μεταφορικά), *Išé dit cásǎ* (= Βγήκε μέσα από το σπίτι) κ.λπ. Η πρόθεση αυτή προέρχεται από τη λατινική φράση de intro. Το intro είναι λατινικό τοπικό επίρρημα και σημαίνει *ένδον, εντός, εσωτερικώς, μέσα* κ.λπ. (Σιδέρη, 1964: 398).

11.2.7. Η πρόθεση **dinǎdri**

Η πρόθεση dinǎdri σημαίνει *μπροστά από*, π.χ. *Ts' u řenář/i dinǎdri óclǎm* (= Σου πήρε το ψωμί μπροστά από το μάτι/από τα μάτια) κ.λπ. Η πρόθεση dinǎdri σύμφωνα με τους Κατσάνη και Ντίνα (1990: 122) αποτελείται από τις προθέσεις dit και ndrǎ.

11.2.8. Η πρόθεση **dúřu**

Η πρόθεση dúřu σημαίνει *μετά, πίσω, πίσω από, κατόπιν, όπισθεν* κ.λπ. Προέρχεται από τις λατινικές λέξεις de και post (Νικολαΐδου, 1999 [1909]: 381). Η πρόθεση dúřu δηλώνει στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας, *τόπο*, π.χ. *Dúřu cásǎ* (= Πίσω από το σπίτι), *σειρά/ακολουθία*, *Atséřm říří dúřu mǎří* (= Αυτός έρχεται πίσω από μένα/πίσω μου), *χρόνο*, π.χ. *U s' řúřm dúřu řréndřm* (= Θα φύγω μετά το μεσημέρι) κ.λπ. Η πρόθεση *dúřu* απαντάται στο ιδίωμα της Ακαρνανίας και σε τοπωνύμια. Στα Όχθια συγκεκριμένα έχουμε καταγράψει το τοπωνύμιο *Dúřu Dzánǎ* το οποίο σημαίνει Πίσω από το Ύψωμα/Πίσω από τη Ράχη. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο είναι και το μοναδικό, από αυτά που καταγράψαμε, στο οποίο απαντάται η συγκεκριμένη πρόθεση.

11.2.9. Η πρόθεση **in/n**

Η πρόθεση in/n προέρχεται από τη λατινική πρόθεση in η οποία *επί κινήσεως* σημαίνει *εις, προς* κ.λπ. και *επί στάσεως* σημαίνει *εν, στο, στη* κ.λπ. (Σιδέρη, 1964:

360-361). Η πρόθεση *in* στο ιδίωμα της Ακαρνανίας σημαίνει εις, σε, μέσα, στο/στη κ.λπ., έχει συνήθως τη μορφή *n* και συνεκφέρεται (προσκολλάται) στην αρχή της προσδιοριζόμενης λέξης. Πριν από λέξεις που αρχίζουν από χειλικά σύμφωνα (*p, v, f*) η πρόθεση *n* τρέπεται σε *m*, π.χ. *mpróstu, -ǎ* (= όρθιος, -α), *mpádi* (= χάμω/καταγής) κ.λπ. Η πρόθεση *in/n* στο ιδίωμα της Ακαρνανίας έχει επίσης τις ακόλουθες σημασίες: *στάση σε τόπο*, π.χ. *Fitđóru dórmi ncáli* (= Το παιδί κοιμάται στον δρόμο), *κίνηση σε τόπο*, π.χ. *Táti intré ncásǎ* (= Ο πατέρας μπήκε στο σπίτι), *τρόπο*, π.χ. *Sta cu méǎ ngúra* (= Κάθεται με το χέρι/δάκτυλο στο στόμα), *αναφορά*, π.χ. *Atséu n' óri míndi ncáru* (= Αυτός δεν έχει μυαλό στο κεφάλι) κ.λπ.

11.2.10. Η πρόθεση *fǎǎ/féri*

Η πρόθεση *fǎǎ/féri* προέρχεται από το λατινικό επίρρημα *foras* (*foris*) που σημαίνει επί κινήσεως *έξω/εξέρχομαι* και σπάνια επί στάσεως *έξω/εκτός* (Σιδέρη, 1964: 311). Η πρόθεση *fǎǎ/féri* απαντάται σήμερα στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας κυρίως ως *féri* (λόγω φωνολογικών μεταβολών/κώφωσης) και σημαίνει *έλλειψη, στέρηση, χωρισμό, αποχωρισμό* κ.λπ. Αντιστοιχεί στην ελληνική γλώσσα με τις προθέσεις *άνευ, πλην, χωρίς, δίχως* κ.λπ., π.χ. *Atsá víni fǎǎ/féri di birbásu* (= Αυτή ήρθε χωρίς τον άντρα της//χωρισμό/αποχωρισμό), *Atsá ésti fǎǎ/féri birbátu* (= Αυτή είναι χωρίς άντρα//έλλειψη/στέρηση), *Fǎǎ/féri prádzǐ nu fátsǐ tsivaítǐ* (= Χωρίς παράδες/λεφτά δεν κάνεις τίποτε απολύτως//έλλειψη/στέρηση) κ.λπ. Αρκετοί ομιλητές του ιδιώματος της Ακαρνανίας λένε μαζί με την πρόθεση *fǎǎ/féri* και την πρόθεση *cu* (= με), π.χ. *Cu fǎǎ/féri prádzǐ nu fátsǐ tsivaítǐ* (= Με χωρίς παράδες/λεφτά δεν κάνεις τίποτε απολύτως) κ.λπ.

Η πρόθεση *fǎǎ/féri* στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας συνοδεύεται (ακολουθείται) πολλές φορές από την πρόθεση *di*. Σε αυτή την περίπτωση συνήθως μετά την έκφραση *fǎǎ/féri di* (= *δίχως από/δίχως με/δίχως*) ακολουθεί κάποια προσωπική αντωνυμία, π.χ. *Dúsi pi númptǎ fǎǎ/féri di míni* (= Πήγε στον γάμο *δίχως με μένα/δίχως εμένα*) κ.λπ.

11.2.11. Η πρόθεση **la/ya**

Η πρόθεση *la/ya*, σύμφωνα με τον Weigand, αποτελεί αμάλγαμα (συμφυρμό) του λατινικού τοπικού επιρρήματος *illac*, το οποίο σημαίνει *εκείθεν, από κει* (Σιδέρη, 1964: 350) και της λατινικής πρόθεσης *ad*, η οποία σημαίνει *προς, επί* κ.λπ. (Σιδέρη, 1964: 20). Η πορεία δημιουργίας της συγκεκριμένης λέξης (πρόθεσης) είναι η εξής: *illac+ad* > *ellac+ad* > *ella+a* > *lǎ-a* > *la* (Νικολαΐδου, 1999 [1909]: 249). Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την πρόθεση *la* δεξ Νικολαΐδου (ό.π.) και Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 122. Η πρόθεση *la* πολλές φορές στο ιδίωμα της Ακαρνανίας, λόγω του φωνολογικού φαινομένου της αλλοφωνίας του /l/ προφέρεται ως *ya* (για περισσότερες πληροφορίες δεξ στο κεφάλαιο 1.2. του δεύτερου μέρους όπου εξετάζεται το φαινόμενο αυτό). Αυτό συμβαίνει κυρίως, όταν ο ομιλητής έχει πιο έντονη ιδιοματική προφορά. Τότε η πρόθεση *la* προφέρεται ως *ya*, δηλαδή το σύμφωνο /l/ της συγκεκριμένης πρόθεσης αποκόπτεται και στη θέση του αναπτύσσεται ένα ημιφωνικό /y/.

Η πρόθεση *la/ya* στο ιδίωμα της Ακαρνανίας σημαίνει κυρίως *στάση σε τόπο ή κίνηση προς τόπο*, π.χ. *Táti ésti ya Féritsi* (= Ο πατέρας είναι/βρίσκεται στις Φτέρες//τοπωνύμιο), *Táti nádzi ya Féritsi* (= Ο πατέρας πηγαίνει στις/προς τις Φτέρες//τοπωνύμιο). Επίσης πολλές φορές φανερώνει *εγγύτητα* και συγκεκριμένα *εγγύτητα σε πρόσωπα*, π.χ. *Atsá da réni ya fúri* (= Αυτή δίνει ψωμί στους κλέφτες/τους ταΐζει αλλά και συνευρίσκεται/συγχρωτίζεται μαζί τους/είναι πολύ κοντά τους//μεταφορικά είναι ελευθερίων ηθών). Επίσης πολλές φορές φανερώνει *κίνηση μέσα από τόπο*, π.χ. *Tricúji ri ya duáji* (= Πέρασα από τον καπνό /μέσα από τον καπνό//το φυτό καπνός), *proéleusi/katagwgi*, π.χ. *Him di la Catsaróu* (= Είμαστε από την Κατσαρού/Γουριώτισσα), *émieso antikeímene*, π.χ. *Nu dédi fjáta ya nóji* (= Δεν έδωσε την κοπέλα σε μας), *αναφορά*, π.χ. *Atsá fjáta ésti búna ya gréhi* (= Αυτή η κοπέλα είναι καλή στα γράμματα/όσον αφορά τα γράμματα), *απόσταση* (τοπική ή χρονική), π.χ. *Arucáji scábá ya jíhítsi métri* (= Έριξα την πέρα στα είκοσι μέτρα) κ.λπ.

Η πρόθεση *la/ya* επίσης είναι η πρόθεση η οποία προτάσσεται στα περισσότερα τοπωνύμια που έχουμε καταγράψει στην περιοχή της Ακαρνανίας. Μάλιστα, όπως παρατηρεί και ο Ντίνας (1980: 308-310), η συγκεκριμένη πρόθεση συντάσσεται με τοπωνύμια που φανερώνουν στην πλειονότητά τους μια τοποθεσία ανοιχτή όσον αφορά τη διαμόρφωση του εδάφους ή μια τοποθεσία μεγάλη σε έκταση. Πράγματι το

γεγονός αυτό το παρατηρήσαμε κι εμείς στις περισσότερες περιπτώσεις αναφορικά με τα Βλάχικα τοπωνύμια της Ακαρνανίας, π.χ. *La Pádja* (= Στην Πεδιάδα/Στη Λάκκα), *Υά Kísutiǎ* (= Στην Κισωτή) κ.λπ.

11.2.12. Η πρόθεση **ńingǎ**

Η πρόθεση *ńingǎ* στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας σημαίνει *κοντά*, π.χ. *S' aǵfé ńingǎ a cásǎ* (= Βρέθηκε κοντά στο σπίτι) κ.λπ.

11.2.13. Η πρόθεση **ntriǎ**

Η πρόθεση *ntriǎ* προέρχεται από το λατινικό επίρρημα *intra* (Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 122), το οποίο σημαίνει *ένδον, εντός, μέσα* κ.λπ. (Σιδέρη, 1964: 398). Η πρόθεση *ntriǎ* στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας σημαίνει *ενόπιον, μπροστά* κ.λπ., π.χ. *Αίμ ntriǎ ócǎǎ* (= Σκόρδο στα μάτια σου//ενοείται μπροστά στα μάτια σου) κ.λπ.

11.2.14. Η πρόθεση **pen/penǎ**

Η πρόθεση *pen/penǎ* προέρχεται σύμφωνα με τον Weigand (Νικολαΐδου, 1999 [1909]: 404) από το λατινικό επίρρημα *paene* ή *repe* το οποίο σημαίνει *σχεδόν, παρά μικρόν, παρ' ολίγον* (Σιδέρη, 1964: 536). Η πρόθεση *pen/penǎ* στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας έχει τις παρακάτω σημασίες: *έκταση, μέτρηση, τέρμα, λήξη, πέρας, όριο* (τοπικό ή χρονικό), π.χ. *Agǵru ésti di aó pen acó* (= Το χωράφι είναι από δω μέχρι εκεί//τοπικό), *Ucriádzǎ di táxinaǎ penǎ žǎrá* (= Δουλεύει από το πρωί ως το βράδυ//χρονικό), *κίνηση προς τόπο*, π.χ. *U s' néǵu pen acó ta s' védu* (= Θα πάω μέχρις εκεί για να δω), *προσέγγιση* (η έννοια του περίπου), π.χ. *Irá acó pen di tre dzátsi di óǎ* (= Ήταν εκεί μέχρι από/μέχρι/περίπου τριάντα πρόβατα) κ.λπ.

11.2.15. Η πρόθεση **pi**

Η πρόθεση *pi* προέρχεται από τη λατινική πρόθεση *per* (Νικολαΐδου, 1999 [1909]: 445), η οποία σημαίνει με τοπική σημασία *δια, δια μέσου, ανά*, με χρονική σημασία *επί, παρά, κατά* και με τροπική σημασία *δια, ένεκα, λόγω* κ.λπ. (Σιδέρη, 1964: 555). Η πρόθεση *pi* στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας σημαίνει *επάνω*

κ.λπ. Η πρόθεση αυτή εκτός από την παραπάνω σημασία έχει και τις ακόλουθες χρήσεις: *στάση σε τόπο*, π.χ. *Kítsútu ésti pi firídă* (= Το μαχαίρι είναι επάνω στο παράθυρο), *κίνηση προς τόπο*, π.χ. *U s' négŭ pi dzánă* (= Θα πάω/θ' ανέβω στο ύψωμα/στη ραχούλα), *κίνηση από τόπο*, π.χ. *Kídzúj di pi cáŭ* (= Έπεσα από το άλογο), *κίνηση ανάμεσα από τόπο*, π.χ. *Tricú pi duáhi si s' fétsi zhíj* (= Πέρασε από τον καπνό/ανάμεσα από τον καπνό κι έγινε ζημιά), *κατάρα*, π.χ. *Pi cáru atém* (= Επάνω στο κεφάλι σου/Στο κεφάλι σου//εννοείται να πέσει το κακό), *αναφορά*, π.χ. *Tsi s' fétsi pi cásă ahía!* (= Τι έγινε στο σπίτι το δικό μου!/στο σπίτι μου!//σχετικά με το σπίτι μου!), *χρόνο*, π.χ. *Mi sgrumăj pi mucári* (= Καρκώθηκα/πνίγηκα την ώρα του φαγητού), *τρόπο*, π.χ. *Atséŭ fitšóru criscú pi gríhjá/gáhjá* (= Αυτό το παιδί μεγάλωσε στην γκρίνια/μέσα στη γκρίνια//γκρίνιαζαν στο σπίτι του), *μεταβολή*, π.χ. *Agŭru u turáj pi fitšóru* (= Το χωράφι το γύρισα στο παιδί/το έγγραφα στο παιδί), *έμμεσο αντικείμενο*, π.χ. *Dédŭ pi firídă* (= Έδωσα/χτύπησα πάνω στο παράθυρο) κ.λπ.

Η πρόθεση *pi* συνηθίζεται στο ιδίωμα της Ακαρνανίας να εισάγει και διάφορα τοπωνύμια, κυρίως αυτά που σημαίνουν κάποιο ύψωμα, π.χ. *Pi Dzánă* (= Στο Ύψωμα/Στη Ράχη), *Pi Dzánă aŭ mórtu* (= Στο Ύψωμα/Στη Ράχη του πεθαμένου), *Pi Dzánă di námisa* (= Στο Ύψωμα/Στη Ράχη από ανάμεσα//εννοείται ανάμεσα από άλλα υψώματα) κ.λπ.

11.2.16. Η πρόθεση **písti**

Η πρόθεση *písti* προέρχεται από το λατινικό *per extra* ή από τις λατινικές λέξεις *super, supra* (Νικολαΐδου, 1999 [1909]: 445). Η πρόθεση *písti* στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας σημαίνει *επάνω σε, πάνω* κ.λπ., π.χ. *Atséŭ víhi ca zúrŭ písti míhi* (= Αυτός ήρθε/όρμηξε σαν τρελός επάνω σε μένα/πάνω μου) κ.λπ. Σε άλλα Βλάχικα ιδιώματα η συγκεκριμένη πρόθεση απαντάται και ως *pi*. Το τελευταίο απαντάται ως ορκωτικό μόριο σε κάποια Βλάχικα ιδιώματα. Στο ιδίωμα της Ακαρνανίας ωστόσο το αντίστοιχο ορκωτικό μόριο είναι *pi*. Η λέξη/μόριο *pi* φανερώνει στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας *όρκο*, χρησιμοποιείται δηλαδή ως ορκωτικό μόριο και στην κυριολεξία σημαίνει ορκίζομαι πάνω σε κάτι, π.χ. *Mi spidzuráj pi fuméhiă* (= Ορκίστηκα στην οικογένεια/πάνω στην οικογένεια) ή *Mi bustumáj pi fitšóru* (= Ορκίστηκα στο παιδί/πάνω στο παιδί//εδώ το ρήμα *bŭástimŭ* σημαίνει βλαστημάω/καταριέμαι και κατ' επέκταση ορκίζομαι, μιας και ο όρκος θεωρούνταν

βλασφημία, κακό πράγμα, κάτι σαν κατάρα που μπορούσε να «γυρίσει» πάνω σε αυτόν που την εκστόμιζε, δηλαδή να ισχύσει στην πραγματικότητα), *Pi Dzúa di ány* (= Στη Μέρα του χρόνου/Στην Πρωτοχρονιά/πάνω στην Πρωτοχρονιά//εννοείται ορκίζομαι), *συμφωνία*, π.χ. *U s u dáx vivlíarij pi Vangéllj, axtári simfuíiã avémj* (= Θα το δώσω το βιβλιάριο πάνω στο Ευαγγέλιο/την ώρα του Ευαγγελίου, τέτοια συμφωνία έχουμε//Τη φράση αυτή την έχουμε ακούσει για συμφωνία που είχε γίνει να δοθεί το βιβλιάριο με τα χρήματα από την προίκα της νύφης, λόγω αμοιβαίας καχυποψίας -των συγγενών του γαμπρού και της νύφης- κατά το μυστήριο του γάμου και συγκεκριμένα την ώρα του Ευαγγελίου.

11.2.17. Η πρόθεση **ρίτj**

Η πρόθεση *ρίτj* προέρχεται από το λατινικό *per - inter* (Νικολαΐδου, 1999 [1909]: 425). Η λατινική λέξη *per* είναι πρόθεση και σημαίνει *δια μέσου* (Σιδέρη, 1964: 555), ενώ η πρόθεση *inter* σημαίνει *μεταξύ κάποιου, στο μέσο κάποιου* κ.λπ. (Σιδέρη, 1964: 391). Η πρόθεση *ρίτj* στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας σημαίνει *δια, μέσα από* κ.λπ., π.χ. *Atséx trétsi di rítj chóř* (= Αυτός περνάει μέσα από το χωριό) κ.λπ. Πολλές φορές η συγκεκριμένη πρόθεση στο ιδίωμα της Ακαρνανίας προφέρεται ως *ρίj* (δηλαδή με αποκοπή του σύμφωνου /t/), π.χ. *Tricúj ríj nój ázã* (= Πέρασα από εσάς/από ανάμεσά σας σήμερα) κ.λπ.

11.2.18. Η πρόθεση **σύμj**

Η πρόθεση *σύμj* προέρχεται από τη λατινική πρόθεση *sub* (Νικολαΐδου, 1999 [1909]: 495), η οποία σημαίνει *υπό, κάτω από* κ.λπ. (Σιδέρη, 1964: 773). Η πρόθεση *σύμj* στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας σημαίνει *υπό, κάτω από* κ.λπ., π.χ. *Nu dórhj súmj xícj* (= Μην κοιμάσαι κάτω από τη συκιά) κ.λπ.

11.2.19. Η πρόθεση **τί/τα**

Η πρόθεση *τί* προέρχεται από το λατινικό επίρρημα *intra/intera* (Νικολαΐδου, 1999 [1909]: 520) που σημαίνει για τόπο *ένδον, εντός έσω, έσωθεν* και για χρόνο *εντός των ορίων* (Σιδέρη, 1964: 398). Η πρόθεση *τί* στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας σημαίνει *μέσα, για, προς, για χάρη, εξαιτίας* κ.λπ. Η πρόθεση αυτή έχει επίσης τις

ακόλουθες χρήσεις: *σκοπό*, π.χ. *Atséμ níhi ti xázi aó* (= Αυτός ήρθε για χάζι εδώ/ήρθε για να «χαζέψει»/να ευχαριστηθεί/να διασκεδάσει/να «πάρει τα χάκια του»/ήρθε χάριν χαιρεκακίας/με σκοπό να ευχαριστηθεί με το πάθημα του άλλου), *κίνηση σε τόπο*, π.χ. *Fudzí ti Vraóri* (= Έφυγε για το Βραχώρι/το Αγρίνιο), *χρόνο*, π.χ. *Atséμ níhi ti dáμ óri s' dapója fudzí* (= Αυτός ήρθε για δύο ώρες και μετά έφυγε), *κατηγορούμενο*, π.χ. *Ti anvámμ ti búñă fĭátă!* (= Σε είχα/θεωρούσα για καλή κοπέλα!), *αιτία/χάρη*, π.χ. *Ti tíhi s' fétsi zhiá* (= Για σένα/εξαιτίας σου έγινε η ζημιά), *Atséμ móri ti tíhi!* (= Αυτός πεθαίνει για σένα/για χάρη σου!) κ.λπ. Η πρόθεση *ti* πριν τον σύνδεσμο *si/s'* (= να) προφέρεται ως *ta* και μάλιστα σχηματίζει και τον τελικό σύνδεσμο *ta si/s'* (= για να). Αυτή είναι και η μόνη περίπτωση όπου η πρόθεση *ti* απαντάται ως *ta* (δες σχετικά στους τελικούς συνδέσμους).

11.2.20. Η πρόθεση **tri**

Η πρόθεση *tri* προέρχεται από το λατινικό επίρρημα *intra* (Νικολαΐδου, 1999 [1909]: 382), το οποίο σημαίνει *ένδον, εντός, μέσα* κ.λπ. (Σιδέρη, 1964: 398). Η πρόθεση *ntri* στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας σημαίνει *για*, π.χ. *Du ti tri ápă* (= Πήγαινε/Τράβα για νερό) κ.λπ.

11.2.21. Η πρόθεση **tu**

Η πρόθεση *tu* προέρχεται από το λατινικό επίρρημα *intro* (Νικολαΐδου, 1999 [1909]: 537) που σημαίνει *ένδον, μέσα* (Σιδέρη, 1964: 398). Η πρόθεση *tu* στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας σημαίνει *μέσα, μέσα σε* κ.λπ. Η πρόθεση αυτή έχει επίσης τις ακόλουθες χρήσεις: *κίνηση προς τόπο*, π.χ. *Atséμ dúsi tu Máñja/Máñina* (= Αυτός πήγε στη Μάνια/Μάνινα/Παλαιομάνινα), *στάση σε τόπο*, π.χ. *Nu ste tu sóri* (= Μην στέκεσαι/κάθεσαι στον ήλιο), *κίνηση από τόπο*, π.χ. *Atséμ níhi di t' Máñja/ Máñina* (= Αυτός από τη Μάνια/Μάνινα/Παλαιομάνινα//εδώ στην πρόθεση *tu* προτάσσεται η πρόθεση *di* για να δηλωθεί η συγκεκριμένη επιρρηματική έννοια και ουσιαστικά συμπίπτει με την πρόθεση *dit*, καθώς η πρόθεση *tu* μόνη της δηλώνει *μέσα σε, όριο/έκταση*, π.χ. *Fitśóru ésti amóliμ pen tu gurmádzμ* (= Το παιδί είναι μούσκεμα μέχρι τον λαιμό//εδώ στην πρόθεση *tu* προτάσσεται η πρόθεση *pen*), *χρόνο*, π.χ. *Murí tu tre dzéli* (= Πέθανε σε τρεις μέρες/μέσα σε τρεις μέρες) κ.λπ.

Η πρόθεση *tu* επίσης προτάσσεται σε αρκετά τοπωνύμια που έχουμε καταγράψει στην περιοχή της Ακαρνανίας. Μάλιστα, όπως παρατηρεί και ο Ντίνας (1980: 308-310), η συγκεκριμένη πρόθεση συντάσσεται με τοπωνύμια που φανερώνουν στην πλειονότητά τους είτε τοποθεσία κλειστή, π.χ. *Tu Gúnǎ aǵ fúrǵ* (= Στην Τρύπα/Στη Σπηλιά του κλέφτη) είτε τοποθεσία μικρή σε έκταση, π.χ. *Tu Aǵǵadiftéǎ* (= Στην Αγια-Δευτέρα). Το τελευταίο τοπωνύμιο αναφέρεται μόνο στον χώρο του νεκροταφείου του χωριού Όχθια και σε πολύ λίγα κτήματα γύρω από αυτό. Ωστόσο παρατηρείται το γεγονός κάποιες φορές τοπωνύμια που αναφέρονται σε ανοιχτές ή μεγάλες τοποθεσίες να συντάσσονται με την πρόθεση *tu*, π.χ. *Tu Cálea mári* (= Στον Δρόμο τον μεγάλο/Στον Μεγάλο δρόμο/Στον Δημόσιο δρόμο), *Tu Úáǵu* (= Στη Λίμνη/Στο Πέλαγο) κ.λπ.

Επίσης, η πρόθεση *tu* απαντάται στο ιδίωμα της Ακαρνανίας και σε αρκετές αρατικές φράσεις (κατάρεις), π.χ. *U! s' ti báǵu tu casónǎ!* (= Ου! να σε βάλω στην κασόνα!/στο φέρετρο!//δηλαδή να σε βάλω σε κάτι μικρό και κλειστό, όπως είναι το φέρετρο).

11.3. Παρατηρήσεις στις προθέσεις

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, οι προθέσεις που απαντώνται στο ιδίωμα της Ακαρνανίας είναι είκοσι μία. Από αυτές έντεκα είναι μονοσύλλαβες και δέκα δισύλλαβες. Σε άλλα Βλάχικα ιδιώματα (Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 121-124) καταγράφονται και άλλες προθέσεις, όπως η *rǵíngǎ* η οποία είναι σύνθετη (*pri + pingǎ*) και σημαίνει κοντά, πλησίον κ.λπ. (Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 122). Η συγκεκριμένη πρόθεση δεν απαντάται στο ιδίωμα της Ακαρνανίας, αλλά αντί αυτής απαντάται μόνον η πρόθεση *hǵíngǎ* (= κοντά).

12. Οι σύνδεσμοι

Σύνδεσμοι ονομάζονται οι άκλιτες λέξεις που χρησιμεύουν για να συνδέουν λέξεις ή προτάσεις μεταξύ τους, π.χ. *Víni Gógu i María?* (= Ήρθε ο Γιώργος ή η Μαρία;), *Ucrjádze nórti s' dzúä* (= Δουλεύει νύχτα και μέρα), *Mécxi s' stáx* (= Τρώω και κάθομαι), *Víni s' ávdi* (= Ήρθε ν' ακούσει), *Nu fátsj ášjé, cǎtsé nu rótm!* (= Μην κάνεις έτσι, γιατί δεν μπορώ!/δεν είμαι καλά!) κ.λπ.

Οι σύνδεσμοι συνδέονται στενά με τα επιρρήματα αλλά διαφέρουν από τα τελευταία στο γεγονός ότι δεν διαθέτουν αυτοδύναμη λεξιλογική σημασία, όπως τα επιρρήματα, ή διαθέτουν πιο αδύναμη. Είναι λοιπόν μόρια που χρησιμεύουν για να ενώνουν, να αντιθέτουν ή να υποτάσσουν διάφορα μέρη του λόγου μεταξύ τους ή ακόμη φράσεις και προτάσεις.

Οι σύνδεσμοι είτε αποτελούνται από μία λέξη και ονομάζονται *απλοί*, π.χ. *si/s'* (= και), ο οποίος προέρχεται από το λατινικό τροπικό επίρρημα *sic* (Νικολαΐδου, 1999 [1909]: 459) που σημαίνει *ούτως, τοιουτοτρόπως, έτσι* κ.λπ. (Σιδέρη, 1964: 742) είτε αποτελούνται από συνθετικά και ονομάζονται *σύνθετοι*, π.χ. *páca* (= μήπως). Ο τελευταίος προέρχεται από το λατινικό επίρρημα *pequo* ή *ne quo* ή *ne qua*, που σημαίνει *μήπως* (Νικολαΐδου, 1999 [1909]: 335· Τσακαλώτου, 1926: 511) & Σιδέρη, 1964: 497).

Τέλος, οι σύνδεσμοι ανάλογα με τη λειτουργία που επιτελούν μέσα στον λόγο είναι δύο ειδών και διαίρούνται σε *παρατακτικούς* και *υποτακτικούς*.

12.1. Παρατακτικοί σύνδεσμοι

Παρατακτικοί ονομάζονται οι σύνδεσμοι που ενώνουν λέξεις ή ακόμη και προτάσεις οι οποίες είναι συντακτικά ισότιμες, π.χ. κύρια με κύρια, δευτερεύουσα με δευτερεύουσα κ.λπ. Συνήθως οι λέξεις εντός των προτάσεων που συνδέονται με τους συνδέσμους ανήκουν στο ίδιο μέρος του λόγου, π.χ. ουσιαστικό με ουσιαστικό, επίθετο με επίθετο κ.λπ. (*νόrti s' dzúä//ουσιαστικά, úngǎ s' mušátǎ* = ψήλη και όμορφη//επίθετα). Δεν αποκλείεται ωστόσο να συνδέονται και διαφορετικά μέρη του λόγου, π.χ. *Atsá ésti únǎ s' mušátǎ* (= Αυτή είναι μία και όμορφη//αριθμητικό και επίθετο). Ωστόσο η λέξη *únǎ* στη συγκεκριμένη περίπτωση μπορεί να λειτουργεί επιθετικά (ως επίθετο).

Οι παρατακτικοί σύνδεσμοι διακρίνονται σε συμπλεκτικούς, διαχωριστικούς ή διαζευκτικούς και αντιθετικούς.

12.1.1. Συμπλεκτικοί σύνδεσμοι

Συμπλεκτικοί ονομάζονται οι σύνδεσμοι που συμπλέκουν (ενώνουν) λέξεις ή ακόμη και προτάσεις οι οποίες είναι συντακτικά ισότιμες. Οι συμπλεκτικοί σύνδεσμοι στο ιδίωμα της Ακαρνανίας είναι ο *si/s'* (= και) και ο *ńícǎ* (= ούτε).

α) *Si/s'* (= και). Ο συμπλεκτικός σύνδεσμος *si/s'* συνήθως στον λόγο προφέρεται ως *s'* (με έκθλιψη του τελικού φωνήεντος) και ενώνει λέξεις ή προτάσεις με πολλαπλή σχέση μεταξύ τους (καταφατικές, αρνητικές, ερωτηματικές κ.λπ.), π.χ. *Víńi s' fudží tróřǎ* (= Ήρθε και έφυγε γρήγορα/αμέσως//δύο καταφατικές προτάσεις), *Víńi s' nu mucǎ fitšóru* (= Ήρθε και δεν έφαγε το παιδί//καταφατική και αρνητική πρόταση), *Nu mucǎ fitšóru s' nu durníńinga* (= Δεν έφαγε το παιδί και δεν κοιμήθηκε ακόμη//δύο αρνητικές προτάσεις), *Túti mecǎ s' dóřmi atséřu?* (= Όλο τρώει και κοιμάται αυτός;//δύο ερωτηματικές) κ.λπ.

β) *ńícǎ* (= ούτε). Ο συμπλεκτικός σύνδεσμος *ńícǎ* προέρχεται από τον λατινικό σύνδεσμο *neque* (Νικολαΐδου, 1999 [1909]: 493) ή *neq*, που σημαίνει *ούτε, και ου, μήτε, και μη* κ.λπ. (Σιδέρη, 1964: 493). Ο συγκεκριμένος σύνδεσμος, σε αντίθεση με τον *si/s'*, ενώνει μόνο αρνητικές προτάσεις, π.χ. *ńícǎ mucǎńícǎ durní fitšóru* (= Ούτε έφαγε ούτε κοιμήθηκε το παιδί//δύο αρνητικές προτάσεις/με αρνητικό περιεχόμενο) κ.λπ.

Οι συμπλεκτικοί σύνδεσμοι *si/s'* και *ńícǎ* μπορεί να λέγονται και με επιδοτική σημασία, δηλαδή να συνοδεύουν και να επιτείνουν κάτι. Σε αυτή την περίπτωση οι σύνδεσμοι αυτοί φανερώνουν πως εκείνο που ακολουθεί έχει περιεχόμενο σπουδαιότερο από το πρώτο με το οποίο το συνδέουν, π.χ. *Łjójǎ éřti cáma muřátǎ s' di Maríǎ!* (= Η Λιόια/Καλλιρρόη είναι πιο όμορφη και από τη Μαρία!), *Nu durníńícǎ únǎ sáti fitšóru* (= Δεν κοιμήθηκε ούτε μία ώρα/στιγμή το παιδί) κ.λπ.

12.1.2. Διαχωριστικοί ή διαζευκτικοί σύνδεσμοι

Διαχωριστικοί ή διαζευκτικοί ονομάζονται οι σύνδεσμοι που συνδέουν κατά παράταξη λέξεις ή προτάσεις συντακτικά ισότιμες εκ των οποίων όμως η μία αναιρεί την άλλη. Οι σύνδεσμοι αυτοί λοιπόν διαζευγνύουν (διαχωρίζουν) τις έννοιες των

λέξεων ή των προτάσεων που συνδέουν. Οι διαχωριστικοί ή διαζευκτικοί σύνδεσμοι στο ιδίωμα της Ακαρνανίας είναι ο *i* (= ή), ο *ǵjalǵa* (= για/ή) και ο *ítí* (= είτε).

α) *i* (= ή). Ο διαχωριστικός σύνδεσμος *i* προέρχεται από τον αντίστοιχο ελληνικό διαζευκτικό σύνδεσμο *ή* και ενώνει λέξεις ή προτάσεις με πολλαπλή σχέση μεταξύ τους (καταφατικές, αρνητικές, ερωτηματικές κ.λπ.), π.χ. *Mécǎ i fúdzǵ!* (= Φάε ή φύγε!//δύο καταφατικές), *Fitǵóru ésti acó i fudzí?* (= Το παιδί είναι εκεί ή έφυγε; //δύο ερωτηματικές), *Víní i nu víní?* (= Ήρθε ή δεν ήρθε; //δύο ερωτηματικές εκ των οποίων η μία περιέχει άρνηση) κ.λπ.

Επίσης ο διαχωριστικός σύνδεσμος *i* μπορεί να έχει δύο σημασίες: από τη μία να φανερώνει χωρίς αυστηρή αντίθεση αλλά με μεγαλύτερη ακρίβεια τις δυνατότητες της εναλλαγής, π.χ. *U s' fúǵǎ Gógu i Bǎkǵia?* (= Θα φύγει ο Γκόγκος/ο Γιώργος ή ο Μπάκιας/ο Λάμπρος;) κ.λπ., από την άλλη να φανερώνει με εντονότερη αντίθεση τον διλημματικό χαρακτήρα της διάζευξης, π.χ. *U s' fúǵǎ i Gógu i Bǎkǵia* (= Θα φύγει ή ο Γκόγκος/ο Γιώργος ή ο Μπάκιας/ο Λάμπρος) κ.λπ. Όταν έχουμε περισσότερες από μία λέξεις ή προτάσεις για να διαχωριστούν, τότε ο διαζευκτικός σύνδεσμος μπορεί να μπει μόνο ανάμεσα από τις δύο τελευταίες λέξεις ή προτάσεις, π.χ. *U s' fúǵǎ Gógu, Bǎkǵia i Rǎkǵia?* (= Θα φύγει ο Γκόγκος/ο Γιώργος, ο Μπάκιας/ο Λάμπρος ή ο Ράκιας/Θόδωρος;) κ.λπ.. Σε αυτή την περίπτωση έχουμε ερώτηση μερικής άγνοιας. Μπορεί ωστόσο ο σύνδεσμος να μπει ανάμεσα από κάθε λέξη ή πρόταση, π.χ. *U s' fúǵǎ i Gógu i Bǎkǵia i Rǎkǵia?* (= Θα φύγει ή ο Γκόγκος/ο Γιώργος ή ο Μπάκιας/ο Λάμπρος ή ο Ράκιας/Θόδωρος) κ.λπ.. Σε αυτή την περίπτωση όμως δεν έχουμε ερώτηση αλλά κατάφαση. Κάποιες φορές επίσης για έμφαση μπορεί να μπει ο διαζευκτικός σύνδεσμος πριν και από την πρώτη λέξη ή πρόταση, π.χ. *I míní u s' fúǵu i tíní nu matakǎltsǵ ad!* (= Ή εγώ θα φύγω ή εσύ δεν ξαναπατάς εδώ!) κ.λπ.

β) *ǵǵa* (= για/ή/είτε). Ο διαχωριστικός σύνδεσμος *ǵǵa* προέρχεται από τον αντίστοιχο τούρκικο διαζευκτικό σύνδεσμο *ya* που σημαίνει είτε (Ομάδα καθηγητών τούρκικης γλώσσας, 2003: 332). Ο σύνδεσμος αυτός απαντάται και στην ελληνική γλώσσα (σε διάφορα ιδιώματα τοπικά ή κοινωνικά και στη λογοτεχνία). Στο ιδίωμα της Ακαρνανίας δεν είναι πολύ συχνός και κατά πάσα πιθανότητα είναι δάνειο από την ελληνική, π.χ. *Ǵǵa míní u s' fúǵu ǵǵa tíní u s' stǎǵ?* (= Για/ή εγώ θα φύγω για/ή εσύ θα μείνεις;) κ.λπ. Ο σύνδεσμος *ǵǵa* έχει τα ίδια

χαρακτηριστικά με τον διαχωριστικό σύνδεσμο *i* για τον οποίο μιλήσαμε παραπάνω. Πολλές φορές προφέρεται και ως *ja* (χωρίς το σύμφωνο /*j*/).

γ) *Iti* (= είτε). Ο διαχωριστικός σύνδεσμος *íti* προέρχεται από τον αντίστοιχο ελληνικό διαζευκτικό σύνδεσμο είτε. Ο σύνδεσμος αυτός απαντάται συχνά στο ιδίωμα της Ακαρνανίας, π.χ. *Iti u s' mecã iti nu u s' mecã mihí n' ómχ anángi* (= Είτε θα φάει είτε δεν θα φάει εγώ δεν έχω ανάγκη/δεν με νοιάζει). Ο σύνδεσμος *íti* χρησιμοποιείται πάντοτε στον λόγο σε ζευγάρι (δύο φορές) μιας και σημαίνει είτε το ένα είτε το άλλο. Επίσης στην πρόταση *Iti mihí iti tíni!* (= Είτε 'γώ είτε συ!) φανερώνει απειλή, π.χ. *Iti mihí iti tíni! Avdzi?* (= Είτε 'γώ είτε συ! Ακούς;/απειλή) κ.λπ.

12.1.3. Αντιθετικοί σύνδεσμοι

Αντιθετικοί ονομάζονται οι σύνδεσμοι που συνδέουν κατά παράταξη λέξεις ή προτάσεις συντακτικά ισότιμες εκ των οποίων όμως η μία είναι αντίθετη προς την άλλη (την προηγούμενη ή την επόμενη). Οι σύνδεσμοι αυτοί λοιπόν αντιθέτουν τις έννοιες των λέξεων ή των προτάσεων που συνδέουν.

Οι αντιθετικοί σύνδεσμοι στο ιδίωμα της Ακαρνανίας είναι οι: *alá* (= αλλά), *ma* (= μα/αλλά), *ómus* (= όμως) κ.λπ. και γενικά χρησιμοποιούνται σχεδόν όλοι οι αντιθετικοί σύνδεσμοι της ελληνικής γλώσσας, π.χ. *Mihí nu fudzí di acó, alá mal ómus atsém nu níni* (= Εγώ δεν έφυγα από κει, αλλά/μα/όμως αυτός δεν ήρθε) κ.λπ. Βλέπουμε ότι οι παραπάνω αντιθετικοί σύνδεσμοι είναι ουσιαστικά συνώνυμοι και πολύ εύκολα ο ένας εναλλάσσεται στη θέση του άλλου. Ωστόσο, όπως και στην ελληνική, οι σύνδεσμοι *alá* και *ma* κάνουν λιγότερο δυνατή την αντίθεση από τον σύνδεσμο *ómus*, ενώ ο τελευταίος μπορεί να εκφράζει και ένσταση ή αντίρρηση, π.χ. *U s' hidzémχ acó, ómus tíni nu u s' gréští dip!* (= Θα πάμε εκεί, όμως εσύ δεν θα μιλήσεις καθόλου!//ένσταση), *Atsém mi aclímé pi númtã, ómus mihí nu u s' négχ cãtsé nu i ómχ* (= Αυτός με κάλεσε στον γάμο, όμως εγώ δεν θα πάω γιατί δεν είναι άνθρωπος//ενοείται καλός//αντίρρηση), *Tíni dzétsj ašjé, ómus mihí štíχ cum nu ésti ašjé úcχru* (= Εσύ λες έτσι, όμως εγώ ξέρω πως δεν είναι έτσι η δουλειά/τα πράγματα//αντίρρηση) κ.λπ. Ο σύνδεσμος *ma* προέρχεται από τον ιταλικό σύνδεσμο *ma* (Νικολαΐδου, 1999 [1909]: 272) ωστόσο σχετίζεται με τον αντίστοιχο ελληνικό.

Στο ιδίωμα της Ακαρνανίας χρησιμοποιείται και ο αντιθετικός σύνδεσμος *pará* (= παρά), που κι αυτός είναι δάνειος από την ελληνική. Ο αντιθετικός σύνδεσμος *pará*, όπως και στην ελληνική (Τριανταφυλλίδη, 1978 [1941]: 395), ενώνει μία αρνητική πρόταση ή έννοια με ακόλουθη καταφατική και σημαίνει είτε περιορισμό με αντίθεση, π.χ. *Nu fétsimɥ tsínaitsɥi acó ǵɣi irámɥ, pará vidíamɥ duńǵáɥ tsi viniųǵ* (= Δεν κάναμε τίποτε απολύτως εκεί που ήμασταν, παρά βλέπαμε τον κόσμο που έρχονταν) κ.λπ. είτε αντίθεση δυνατή, π.χ. *Atséɥ nu sta (ǵ)ɣinaítsɥi, pará aǵáǵǵ cáɥm aó s' cáɥm acó* (= Αυτός δεν στέκεται πουθενά, παρά τριγυρνάει προς τα δω και προς τα κει/συνεχώς τριγυρνάει) κ.λπ.

12.1.4. Συμπερασματικοί σύνδεσμοι

Συμπερασματικοί ονομάζονται οι σύνδεσμοι με τους οποίους εκφράζεται το συμπέρασμα ενός συλλογισμού. Οι συμπερασματικοί σύνδεσμοι στο ιδίωμα της Ακαρνανίας είναι δάνεια από την ελληνική γλώσσα και συγκεκριμένα οι: *líron* (= λοιπόν), *ára* (= άρα), *aragí* (= άραγε//το συγκεκριμένο ελληνικό επίρρημα κατά τη μεταφορά του στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας μεταπίπτει σε συμπερασματικό σύνδεσμο και έχει την ίδια σημασία με τον σύνδεσμο *άρα*), *ostí* (= ώστε), *ipuménus* (= επομένως), *dapóǵa* (= μετά/λοιπόν), π.χ. *U s' nédzɥ líron acó?* (= Θα πας λοιπόν εκεί;), *Atséɥ nu vínɥi, ára/aragí/ɥipuménus nu ésti ǵínɥi* (= Αυτός δεν ήρθε, άρα/επομένως δεν είναι καλά), *Cum s' védi, viniųǵ tótsɥi. Dapóǵa/Líron tsi astiptémɥ?* (= Όπως φαίνεται, ήρθαν όλοι. Μετά/λοιπόν τι περιμένουμε;) κ.λπ.

12.2. Υποτακτικοί σύνδεσμοι

Υποτακτικοί ονομάζονται οι σύνδεσμοι που ενώνουν κύριες με δευτερεύουσες προτάσεις (ανόμοιες) ή μερικές φορές δύο δευτερεύουσες προτάσεις μεταξύ τους εκ των οποίων η μία συνδέεται υποτακτικά με την κύρια.

Οι υποτακτικοί σύνδεσμοι στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας διακρίνονται σε *ειδικούς, χρονικούς, αιτιολογικούς, υποθετικούς, αποτελεσματικούς ή συμπερασματικούς, βουλευτικούς, τελικούς, ενδοιαστικούς/διστακτικούς και παραχωρητικούς* και εισάγουν αντίστοιχα είδη δευτερευουσών προτάσεων.

12.2.1. Ειδικοί σύνδεσμοι

Ειδικοί ονομάζονται οι σύνδεσμοι που εισάγουν δευτερεύουσες ειδικές προτάσεις, οι οποίες χρησιμοποιούνται ως αντικείμενο ή υποκείμενο στο ρήμα της πρότασης από την οποία εξαρτώνται ή ως επεξήγηση σε κάποιον άλλον όρο της πρότασης εξάρτησης. Οι ειδικοί σύνδεσμοι στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας είναι ο *că* (= ότι/πως), ο οποίος ακούγεται και *ķi*, ο *cum* (= πως/ότι) και ο *tsi* (= που/πως/ότι). Από τους παραπάνω ειδικούς συνδέσμους ο *tsi*, που είναι και ο πιο σπάνιος, φανερώνει κάτι πραγματικό αλλά με χαλαρότερη εξάρτηση απ' ό,τι οι δύο πρώτοι, π.χ. *Štíŋ tsi nu ésti gíŋi, ma nu u dzécŋ* (= Ξέρω που/πως/ότι δεν είναι καλά, μα δεν το λέω//πραγματικό και ισχυρό αφού το γνωρίζω ο ίδιος// αντικείμενο η ειδική πρόταση *tsi nu ésti gíŋi* στο ρήμα *štíŋ*), *Atséŋ dzétsi cum nu ésti gíŋi* (= Αυτός λέει πως/ότι δεν είναι καλά//πραγματικό, λιγότερο όμως ισχυρό, μιας και το ισχυρίζεται κάποιος άλλος), *S' védi că u s' da róŋ* (= Φαίνεται ότι θα δώσει βροχή/θα βρέξει//υποκείμενο η ειδική πρόταση στο ρήμα *s' védi*), *Avdzáj ázá únă búňă xabéri, că fitšóru i gíŋi* (= Άκουσα σήμερα μια ευχάριστη είδηση, ότι (δηλαδή) το παιδί είναι καλά//επεξήγηση η ειδική πρόταση στη λέξη *xabéri*) κ.λπ.

Δεν πρέπει να συγχέεται ο ειδικός σύνδεσμος *cum* (= πως/ότι) με το τροπικό (ερωτηματικό) επίρρημα *cum?* (= πώς;) και το αναφορικό *cum* (= όπως/πως/καθώς) αντίστοιχα.

Δεν πρέπει να συγχέεται επίσης ο ειδικός σύνδεσμος *tsi* (= που/πως) με την ερωτηματική αντωνυμία *tsi* (= τι;) καθώς και με την αναφορική αντωνυμία *tsi* (= τι/ό,τι/οτιδήποτε/που).

12.2.2. Χρονικοί σύνδεσμοι

Χρονικοί ονομάζονται οι σύνδεσμοι που εισάγουν δευτερεύουσες χρονικές προτάσεις. Οι χρονικές προτάσεις ειδικότερα φανερώνουν αν κάτι, σε σχέση με αυτό που δηλώνει η προσδιοριζόμενη πρόταση, είναι σύγχρονο, προτερόχρονο ή υστερόχρονο. Ο κατεξοχήν χρονικός σύνδεσμος στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας είναι ο *căntŋ/căndŋ* (= σαν/μόλις/ευθύς ως/όταν κ.λπ.). Επίσης πολλές φορές χρησιμοποιείται και ο ελληνικός χρονικός σύνδεσμος *prin* (= πριν), π.χ. *Căntŋ ucŋádžă, ári prádzŋ* (= Όταν δουλεύει, έχει λεφτά//σύγχρονο), *Birbáti, căntŋ u s' fúdzŋ, s' ŋ trétsŋ pi ŋa úšă* (= Άντρα, όταν θα φεύγεις, να μου περάσεις από την πόρτα//σύγχρονο, την ώρα που θα φεύγεις να περάσεις από την πόρτα), *Căntŋ ķi*

mvitsé túti, fudzí di cásă (= Όταν τα έμαθε όλα, έφυγε από το σπίτι//προτερόχρονο, πρώτα τα έμαθε όλα και μετά έφυγε), *Prin s' fúgă, gri cu fitşóru* (= Πριν να φύγει, έκρινε/μίλησε με το παιδί//υστερόχρονο/πρώτα μίλησε με το παιδί και μετά έφυγε) κ.λπ.

Ο χρονικός σύνδεσμος *căntu* εκτός από χρόνο μπορεί να φανερώνει *επανάληψη*, *Căntu dăm prădzî ma fitşóru, fudzí di cása* (= Όταν δίνω λεφτά στο παιδί/κάθε φορά που δίνω λεφτά στο παιδί, φεύγει από το σπίτι), *επανάληψη στο παρελθόν*, π.χ. *Căntu nu anjă prădzî, căftă* (= Όταν δεν είχε λεφτά, ζήτηγε/ζητούσε), *πράξη επαναλαμβανόμενη και με χρονική διάρκεια*, π.χ. *Căntu dormi, nu va s' ávdă tşivaitşî!* (= Όταν κοιμάται, δεν θέλει να ακούει τίποτε απολύτως/δεν θέλει να ακούγεται τίποτε απολύτως!), *υπόθεση*, π.χ. *Căntu vre, áj prădzî* (= Όταν/αν θέλεις, έχεις λεφτά), *έντονη αντίθεση*, π.χ. *Cum s' ájbă prădzî, căntu nu ucirădză?* (= Πώς να έχει λεφτά, όταν/ενώ δεν δουλεύει;), *αγανάκτηση* σε επιφωνηματικό ελλειπτικό λόγο, π.χ. *Căntu jíni tu mindi!* (= Όταν μου έρχεται στο μυαλό!) κ.λπ.

Ο χρονικός σύνδεσμος *căntu* πολλές φορές τρέπεται σε *cănu* (με απλοποίηση του συμφωνικού συμπλέγματος /nt/), π.χ. *Cănu vîni atsém, fudzí ađántu* (= Όταν/μόλις/ευθύς ως ήρθε αυτός, έφυγε ο άλλος) κ.λπ. Βλέπουμε λοιπόν ότι ο χρονικός σύνδεσμος *căntu* μετέχει και στις τρεις χρονικές βαθμίδες του λόγου (προτερόχρονο, σύγχρονο, υστερόχρονο). Για το ποια βαθμίδα χρόνου έχουμε κάθε φορά στη χρονική πρόταση σε σχέση με την προσδιοριζόμενη, αυτό προκύπτει τόσο από τα συμφραζόμενα όσο και από τον χρόνο των ρημάτων (παροντικοί, παρελθοντικοί, μελλοντικοί).

Ως χρονικοί σύνδεσμοι χρησιμεύουν και οι παρακάτω φράσεις: *di căntu* (= απ' όταν), *peńi s'* (= μέχρι να/όσο που), *peńi căntu* (= μέχρις ότου) κ.λπ., π.χ. *Di căntu fudzí di cásă fitşóru, nu matavîni* (= Απ' όταν έφυγε από το σπίτι το παιδί, δεν ξαναήρθε//προτερόχρονο), *Peńi s' métsj tíni, fudzí atsém* (= Μέχρι να φας εσύ, έφυγε αυτός//υστερόχρονο, πρώτα έφυγε αυτός και μετά τέλειωσες το φαγητό εσύ), *Peńi căntu s' fúdzj, u s' u fácu mucári* (= Μέχρις ότου να φύγεις, θα το κάνω το φαγητό//υστερόχρονο, πρώτα θα κάνω το φαγητό και μετά θα φύγεις) κ.λπ.

Μερικές φορές χρησιμεύει για χρονικός σύνδεσμος και η αναφορική αντωνυμία *tsi* (= τι/ό,τι/που), π.χ. *Tuńică, tsi fudzjî di acó* (= Νύχτωσε, τι/ό,τι/που/όταν έφυγα από κει//υστερόχρονο, νύχτωσε πρώτα και μετά έφυγα) κ.λπ.

Επίσης και κάποιες άλλες φράσεις που συνηθίζονται στο ιδίωμα της Ακαρνανίας δείχνουν χρόνο και μάλιστα σε επανάληψη, όπως η φράση *cáθi óra tsi* (= κάθε που), η οποία αποτελεί δάνειο από την ελληνική γλώσσα, π.χ. *Cáθi óra tsi γίíñi sócrimjá acásă, hí bitémx* (= Κάθε που/κάθε φορά που/όταν έρχεται η πεθερά μου σπίτι/στο σπίτι, τσακωνόμαστε) κ.λπ.

12.2.3. Αιτιολογικοί σύνδεσμοι

Αιτιολογικοί ονομάζονται οι σύνδεσμοι που εισάγουν δευτερεύουσες αιτιολογικές προτάσεις. Οι αιτιολογικοί σύνδεσμοι στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας είναι ο *că* (= γιατί/επειδή/διότι), ο οποίος πολλές φορές ακούγεται και ως *čí* και ο *cătsé* (= γιατί/επειδή/διότι), ο οποίος πολλές φορές ακούγεται και ως *kítsé*, π.χ. *Nu víní pi numtă, că/cătsé nu avjá prádzj* (= Δεν ήρθε στον γάμο, γιατί δεν είχε λεφτά) κ.λπ.

Ως αιτιολογικός σύνδεσμος χρησιμοποιείται μερικές φορές και το αναφορικό *tsi* (= που), π.χ. *Ńj γίíñi réx di atsém, tsi n' óri prádzj* (= Μου έρχεται κρίμα απ' αυτόν, που/γιατί δεν έχει λεφτά) κ.λπ. Επίσης ως αιτιολογικός σύνδεσμος χρησιμοποιείται μερικές φορές και το μόριο *si/s'* (= να), π.χ. *Ńj arušéñi s' ándu axtári zbórŋ* (= Ντρέπομαι να ακούω/επειδή ακούω τέτοιες κουβέντες) κ.λπ. Το μόριο *si/s'* λαμβάνεται ως αιτιολογικός σύνδεσμος μετά από ρήματα ψυχικού πάθους, π.χ. *hí ésti réx* (= μου είναι κρίμα/λυπάμαι), *hí arušéñi* (= ντρέπομαι), *mi critéscu/mi critéști* (= πειράζομαι, ενοχλούμαι/με πειράζει, με ενοχλεί) κ.λπ. Ακόμη ως αιτιολογικός σύνδεσμος χρησιμοποιούνται οι φράσεις *ca... γίíŋ* (= σαν ... που) και *ca... tsi* (= σαν ... που), π.χ. *Ca zúrŋ γίíŋ ésti nu sti tsi dzétsi/Ca zúrŋ tsi ésti nu sti tsi dzétsi* (= Σαν τρελός που είναι/επειδή είναι τρελός δεν ξέρει τι λέει) κ.λπ., καθώς και ο συνδυασμός *ta s'* (= για να), π.χ. *Védzj tsi pitsé ta s' n' óvdă!* (= Είδες τι έπαθε για να μην ακούει!//Είδες τι έπαθε επειδή/που δεν ακούει!) κ.λπ. Αιτιολογικές προτάσεις εισάγονται και με το *ta s'* (= για να), π.χ. *Ta s' nu métsj, ti dóri cápu!* (= Για να μην τρως, σε πονάει το κεφάλι!//Επειδή δεν τρως σε πονάει το κεφάλι!) αλλά και με τον συμπλεκτικό σύνδεσμο *si/s'* (= και), π.χ. *Mécă, s' n' óri dapóŋa...* (= Φάε, και δεν έχει μετά.../Φάε, γιατί δεν έχει μετά...//εννοείται φαγητό) κ.λπ.

Μερικές φορές ο σύνδεσμος *cătsé* αντί για δευτερεύουσα αιτιολογική πρόταση μπορεί να εισάγει ερωτηματική (ευθεία ερώτηση), όταν βρίσκεται στην αρχή περιόδου ή ημιπεριόδου, π.χ. *Cătsé nu gréști, má, tsi áj?* (= Γιατί δεν κρένεις/μιλάς, μωρή, τι έχεις;), *Nu rótu s' négx pi núptă cătsé éscu curmátŋ s' nój s' dórŋŋ híxjámă*

(= Δεν μπορώ να πάω στον γάμο· γιατί είμαι «κοιμημένος»/ κουρασμένος και θέλω να κοιμηθώ λιγάκι) κ.λπ.

Κάποιες φορές επίσης ο σύνδεσμος *čātsé* δεν εισάγει αιτιολογική πρόταση αλλά *πλάγια ερώτηση*. Σε αυτή την περίπτωση το ρήμα εξάρτησης σημαίνει *γνωρίζω (štítu)*, *ρωτάω (trébnu)* κ.λπ., π.χ. *Nu štítu čātsé aḡáǵă atsá* (= Δεν ξέρω γιατί τρέχει/τριγυρνά από δω κι από κει αυτή) κ.λπ.

12.2.4. Υποθετικοί σύνδεσμοι

Υποθετικοί ονομάζονται οι σύνδεσμοι που εισάγουν δευτερεύουσες υποθετικές προτάσεις. Οι υποθετικοί σύνδεσμοι στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας είναι ο *áma* (= άμα/αν) και ο *cára* (= αν/σαν/άμα κ.λπ.), π.χ. *Ama u s' fúdzǵi tíni, u s' fúǵu s' míni* (= Άμα/αν θα φύγεις εσύ, θα φύγω κι εγώ), *Fúdzǵi di acó, cára vre* (= Φύγε από κει, αν/σαν/άμα θέλεις) κ.λπ. Επίσης στο ιδίωμα της Ακαρνανίας έχουμε καταγράψει και τον σύνδεσμο *mácati* (= όταν, αν κ.λπ.), ο οποίος χρησιμοποιείται τόσο ως χρονικός αλλά κυρίως ως υποθετικός, εισάγει δηλαδή χρονικοϋποθετικές προτάσεις, π.χ. *Mácati u s' ýíhi/u z-íhi tíni, míni u s' fúǵu* (= Αν/όταν θα έρθεις εσύ, εγώ θα φύγω). Στην τελευταία πρόταση έχουμε τροπή του /s/ του μελλοντικού μορίου *u s'* (= θα) σε [z], λόγω του εξακολουθητικού σύμφωνου /ʎ/ του τύπου *ýíhi* (= έρθεις), και αποκοπή του /ʎ/ από τον ακόλουθο ρηματικό τύπο.

Ως υποθετικός σύνδεσμος χρησιμεύει μερικές φορές και ο σύνδεσμος/μόριο *si/s'* (= να/αν), π.χ. *S' u vidǵámǵu, nu u pistipsǵámǵu* (= Να το έβλεπα, δεν θα το πίστευα/Αν το έβλεπα, δεν θα το πίστευα/Και να το έβλεπα, δεν θα το πίστευα), *Nu štítu s' áǵbǵa atséu prádzǵi* (= Δεν γνωρίζω/ξέρω να/αν έχει αυτός λεφτά) κ.λπ.

Μερικές φορές κάποιες προτάσεις που εισάγονται με το *áma* (= άμα/αν) δεν είναι υποθετικές παρά εκφράζουν *έντονη αντίθεση*, π.χ. *Ama ésti atsá mušátǵa, ésti míni...* (= Άμα/αν είναι αυτή όμορφη, είμαι εγώ...), *αιτία*, π.χ. *Nu u bǵǵă kíderi atséu, áma n' óri prádzǵi* (= Δεν το βάζει σεκλέτι/καημό αυτός, άμα/επειδή δεν έχει λεφτά), *παρομοίωση*, π.χ. *Di atúmsinǵa áma u vidzúǵi tíni atséu, u vidzúǵi s' míni* (= Από τότε άμα τον είδες εσύ αυτόν, τον είδα κι εγώ/Από τότε όπως τον είδες εσύ αυτόν, τον είδα κι εγώ/Από τότε όσο τον είδες εσύ αυτόν, τον είδα κι εγώ), *αποτέλεσμα*, π.χ. *Ama ázǵa ári prádzǵi atséu, u xrustušésti ḡa muǵjérisa* (= Άμα σήμερα έχει λεφτά αυτός, το χρωστάει στη γυναίκα του/η αιτία είναι η γυναίκα του, ώστε σήμερα αυτός να έχει λεφτά), *απειλή*, π.χ. *Ama u s' ti acátsǵu...* (= Άμα/αν θα σε πιάσω...),

ευχή, π.χ. *Ax, áma u stitjámu di atúmsinǎ ...* (= Αχ, άμα το ήξερα από τότε.../Μακάρι να το ήξερα από τότε) κ.λπ. Ακόμη κάποιες φορές ο σύνδεσμος *áma* δεν εισάγει υποθετική πρόταση αλλά *πλάγια ερώτηση*. Σε αυτή την περίπτωση το ρήμα εξάρτησης σημαίνει γνωρίζω (*štíu*), ρωτάω (*trébu*) κ.λπ., π.χ. *Atséu mi tribé áma négu ma scuǎjóm* (= Αυτός με ρώτησε άμα/αν πηγαίνω στο σχολειό/στο σχολείο) κ.λπ.

Επίσης μερικές φορές οι προτάσεις που εισάγονται με τον σύνδεσμο *cára* δεν φανερώνουν υπόθεση, αλλά *κατάρρα*, π.χ. *S' ti fréndzi, Dumidzále, cára vre s' aǎjé!* (= Να τσακιστείς, Θεέ μου, αν/σαν/άμα θες κι έτσι!), *απειλή*, π.χ. *Cára vre, dúti ti acó!* (= Αν/σαν/άμα θες, πήγαινε κει!), *αγανάκτηση*, π.χ. *U, s' n' arútsǎ, cára vre s' aǎjé!* (= Ου, να μην σώσεις/να μην πετύχεις, αν/σαν/άμα θες κι έτσι!) κ.λπ. Η τελευταία λέγεται και σε περιπτώσεις ευχάριστου αιφνιδιασμού και ενθουσιασμού ιδιαίτερα προς χαρισματικά παιδιά, κατά πάσα πιθανότητα ως έκφραση εξορκισμού και για αποφυγή της βασκανίας (να μην το πάρει κάποιος το παιδί από «μάτι»). Σε αυτή την περίπτωση συνοδεύεται και από φράσεις που δείχνουν τον θαυμασμό, π.χ. *U, s' n' arútsǎ, cára vre s' aǎjé, cáti ští!* (= Ου, να μην σώσεις/να μην πετύχεις, αν/σαν/άμα θες κι έτσι, πόσα ξέρεις!) κ.λπ. Ανάλογες εκφράσεις υπάρχουν και στην ελληνική γλώσσα, π.χ. *Ου, να μην σώσεις, άμα θες κι έτσι, πόσα ξέρεις!*

12.2.5. Αποτελεσματικοί ή συμπερασματικοί σύνδεσμοι

Αποτελεσματικοί ή συμπερασματικοί ονομάζονται οι σύνδεσμοι που εισάγουν δευτερεύουσες αποτελεσματικές ή συμπερασματικές προτάσεις, δηλαδή προτάσεις οι οποίες φανερώνουν ποιο είναι το αποτέλεσμα/συμπέρασμα της πρότασης που προσδιορίζεται. Αποτελεσματικός ή συμπερασματικός σύνδεσμος στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας είναι ο *tsi* (= που), π.χ. *Mucáǎ axántu múltu, tsi nu rótu ta s' ínnu* (= Έφαγα τόσο πολύ, που/ώστε δεν μπορώ να περπατήσω), *Esti axtári palǎjóm, tsi nu u va ítǎjnéru* (= Είναι τέτοιος παλιάνθρωπος, που/ώστε δεν τον θέλει κανένας) κ.λπ. Παρατηρούμε ότι στην προσδιοριζόμενη πρόταση υπάρχει η δεικτική αντωνυμία *axtári* (= τέτοιος) ή το επίρρημα *axántu* (= τόσο) κ.λπ.

Ως αποτελεσματικός/συμπερασματικός σύνδεσμος χρησιμοποιείται μερικές φορές και ο τελικός σύνδεσμος *ta s'* (= για να), π.χ. *Nu ští ítǎjnéru ǎǎu ésti atséu, ta s' u aclímámu pi númtǎ* (= Δεν ξέρει κανένας πού βρίσκεται αυτός, για να/ώστε να τον καλούσαμε στον γάμο) κ.λπ.

12.2.6. Βουλευτικοί σύνδεσμοι

Βουλευτικοί ονομάζονται οι σύνδεσμοι που εισάγουν δευτερεύουσες βουλευτικές προτάσεις, δηλαδή προτάσεις οι οποίες συμπληρώνουν την έννοια ενός ρήματος ή άλλου όρου της πρότασης που σημαίνει *θέλω* (= *νόϊ*), *μπορώ* (= *ρότμ*), *είναι ανάγκη* (= *ésti anánǵi*) κ.λπ. Βουλευτικός σύνδεσμος στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας είναι το μόριο *si/s'* (= να), π.χ. *Νόϊ s' fúǵm* (= Θέλω να φύγω//αντικείμενο η βουλευτική πρόταση στο ρήμα *νόϊ*), *Ésti anánǵi s' nu dzitsémx atsúǵi tsivaitǵi* (= Είναι ανάγκη να μην πούμε σ' αυτόν τίποτε απολύτως//υποκείμενο η βουλευτική πρόταση στο απρόσωπο ρήμα *ésti anánǵi* = είναι ανάγκη), *Atsá ári únx scupómu tu míndi, s' fúǵǎ dí cása!* (= Αυτή έχει ένα σκοπό στο μυαλό της, να φύγει από το σπίτι!//επεξήγηση η βουλευτική πρόταση στη λέξη *scupómu* (= σκοπό) κ.λπ.

12.2.7. Τελικοί σύνδεσμοι

Τελικοί ονομάζονται οι σύνδεσμοι που εισάγουν δευτερεύουσες τελικές προτάσεις, δηλαδή προτάσεις οι οποίες δείχνουν σε ποιο σκοπό (τέλος) αποβλέπει αυτό που δηλώνει η προσδιοριζόμενη πρόταση. Τελικοί σύνδεσμοι στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας είναι το μόριο *si/s'* (= να/για να) και ο συνδυασμός *ta si/s'* (= για να), π.χ. *Víni s' vǵádǎ* (= Ήρθε να δει//με σκοπό να δει), *Víni ta s' vǵádǎ* (= Ήρθε για να δει//με σκοπό να δει εξονυχιστικά//επί τούτου), *Ǵínm ta s' mécu* (= Έρχομαι για να φάω//με σκοπό να φάω//επί τούτου) κ.λπ. Βλέπουμε ότι ο τελικός σύνδεσμος *ta si/s'* είναι ισχυρότερος στον λόγο (δείχνει εντονότερα τον σκοπό) απ' ό,τι ο απλός τελικός σύνδεσμος *si/s'*.

Ο τελικός σύνδεσμος *si/s'* δεν πρέπει να συγχέεται με τον ομώνυμο του βουλευτικό σύνδεσμο *si/s'* για τον οποίο μιλήσαμε προηγουμένως και με τον οποίο μοιάζει πάρα πολύ. Αντίστοιχα δεν πρέπει να συγχέονται οι βουλευτικές προτάσεις με τις τελικές, μιας και οι δύο εισάγονται με τον ίδιο σύνδεσμο. Οι βουλευτικές, όπως ήδη αναφέρθηκε, είναι ονοματικές προτάσεις (υποκείμενα, αντικείμενα ή επεξηγήσεις στο ρήμα ή σε κάποιον όρο της πρότασης εξάρτησης) δεν έχουν ιδιαίτερη επιρρηματική σημασία και δεν εισάγονται με τον σύνδεσμο *ta si/s'*. Ωστόσο κάποιες φορές έχουμε ακούσει βουλευτικές προτάσεις να εισάγονται με τον σύνδεσμο αυτόν, π.χ. *Nu nóǵi ta s' mécu* (= Δεν θέλω για να φάω//προφανώς πρόκειται για ιδιωματοισμό). Αντίθετα οι τελικές προτάσεις δεν είναι ονοματικές

αλλά καθαρά επιρρηματικές, οι οποίες μάλιστα εκφράζουν, όπως αναφέρθηκε, την έννοια του σκοπού, π.χ. *Vój s' ucrédzŭ* (βουλευτική), *ta s' adúnŭ prádzŭ* (τελική) (= Θέλω να δουλέψω για να μαζέψω λεφτά) κ.λπ.

Μερικές φορές ωστόσο ο σύνδεσμος *ta si/s'* δεν είναι τελικός αλλά αιτιολογικός ή αποτελεσματικός/συμπερασματικός κι ως εκ τούτου εισάγει τα αντίστοιχα είδη δευτερευουσών προτάσεων, π.χ. *Ta s' nu ávdzŭ, agudíŝŭ cárŭ!* (= Για να μην ακούς/επειδή δεν ακούς, χτύπησες το κεφάλι!//αιτιολογική), *Nu i tivikém, ta s' fúgã di acó!* (= Δεν είναι χαζός/ανόητος, για να/ώστε να φύγει από κει!) κ.λπ. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τις παραπάνω χρήσεις του συνδέσμου *ta si/s'* δες στους αιτιολογικούς και αποτελεσματικούς/συμπερασματικούς συνδέσμους (κεφάλαια 12.2.3. και 12.2.5. αντίστοιχα).

12.2.8. Ενδοιαστικοί/διστακτικοί σύνδεσμοι

Ενδοιαστικοί/διστακτικοί ονομάζονται οι σύνδεσμοι που εισάγουν δευτερεύουσες ενδοιαστικές ή διστακτικές προτάσεις, δηλαδή προτάσεις οι οποίες φανερώνουν κάποιο φόβο (ενδοιασμό). Ενδοιαστικοί/διστακτικοί σύνδεσμοι στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας είναι ο *nácã/náca* (= μήπως), το αρνητικό μόριο *nu* (= μη) καθώς και ο συνδυασμός των δύο παραπάνω *náca nu* (= μήπως δεν), π.χ. *Náca s' nu négŭ acó?* (= Μήπως να μην πάω εκεί;//εκφράζει δισταγμό/αμφιβολία/φόβο κ.λπ.), *Amŭ únã fricã mári, náca u s' kékŭ úcŭru!* (= Έχω ένα φόβο μεγάλο, μήπως θα χάσω τη δουλειά!/μήπως δηλαδή χάσω τη δουλειά!//επεξήγηση η ενδοιαστική πρόταση στη λέξη *fricã* = φόβος), *Mutrŭiá nu fátsŭ xáθŭ* (= Κοίταξε μην κάνεις λάθος//αντικείμενο η ενδοιαστική πρόταση στο ρήμα *mutrésŭ* = κοιτάζω), *Áŭ mŭndŭia nu tí arédŭ atsém!* (= Έχε το μυαλό σου μη σε γελάει/κοροϊδεύει αυτός!//εκφράζει φόβο μήπως γίνει κάτι ανεπιθύμητο), *Amŭ fricã/Nŭ ésti fricã náca nu ýípi fitšóru!* (= Έχω φόβο/Μου είναι φόβος/φοβάμαι μήπως δεν έρθει το παιδί!//εκφράζει φόβο μήπως δεν γίνει κάτι επιθυμητό).

Από τα παραπάνω παραδείγματα προκύπτει ότι, όταν εκφράζεται φόβος μήπως γίνει κάτι ανεπιθύμητο, χρησιμοποιείται είτε ο σύνδεσμος *náca* (= μήπως) είτε ο σύνδεσμος *nu* (= μη). Όταν όμως εκφράζεται φόβος μήπως δεν γίνει κάτι επιθυμητό, τότε χρησιμοποιείται ο σύνδεσμος *náca nu* (= μήπως δεν) κ.λπ. Πολλές φορές ωστόσο έχουμε ακούσει να χρησιμοποιείται ως ενδοιαστικός/διστακτικός σύνδεσμος και ο *náca s' nu* (= μήπως και δεν), π.χ. *Amŭ fricã/Nŭ ésti fricã náca s' nu*

gíni fitsóru! (= Έχω φόβο/Μου είναι φόβος/φοβάμαι μήπως και δεν έρθει το παιδί!) κ.λπ.

12.2.9. Εναντιωματικοί και παραχωρητικοί σύνδεσμοι

Εναντιωματικοί και παραχωρητικοί ονομάζονται οι σύνδεσμοι που εισάγουν δευτερεύουσες εναντιωματικές και παραχωρητικές προτάσεις αντίστοιχα. Οι εναντιωματικοί σύνδεσμοι στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας είναι κυρίως δάνεια από την ελληνική γλώσσα, όπως ο *inó* (= ενώ) καθώς και ο *si/s' tsi* (= και που), π.χ. *Inó n' óri prádzj atsém, trétsi gíni* (= Ενώ δεν έχει λεφτά αυτός, περνάει/ζει καλά), *S' tsi u aclímáji, atsém nu víni pi númtă* (= Και που τον κάλεσα, αυτός δεν ήρθε στον γάμο) κ.λπ.

Οι παραχωρητικοί σύνδεσμοι και κατ' επέκταση και οι προτάσεις που εισάγουν εκφράζουν εναντίωση και παραχώρηση. Η εναντίωση όμως στις παραχωρητικές προτάσεις, σε αντίθεση με τις εναντιωματικές, γίνεται απέναντι σε κάτι που δεν θεωρείται πιθανό αλλά ενδεχόμενο ή και αδύνατο. Η παραχώρηση επίσης γίνεται απέναντι σε κάτι που είναι αντίθετο ως προς αυτό που φανερώνει η παραχωρητική πρόταση. Οι εναντιωματικοί σύνδεσμοι στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας είναι ο *si/s' nu* (= να μην/και να μην) και ο *cu tútu... tsi/cu tútă... tsi* (= με όλο... που/με όλη... που), π.χ. *S' nu hí dzitsjá, míni u s' hídzjámj acó* (= Να μην μου το έλεγε/και να μην μου το έλεγε, εγώ θα πήγαινα εκεί), *Cu tútă ftóxia tsi ári atsém, dúsi pi númtă* (= Με όλη τη φτώχεια που έχει αυτός/παρόλη τη φτώχεια που έχει αυτός, πήγε στον γάμο) κ.λπ.

12.3. Μόρια

Μόρια ονομάζονται οι άκλιτες λέξεις οι οποίες εκφράζουν δευτερεύουσες σχέσεις ανάμεσα στους όρους μιας πρότασης και κατατάσσονται στους συνδέσμους. Τα μόρια στη Βλάχικη γλώσσα είναι κυρίως μονοσύλλαβες λέξεις (εκτός από μία περίπτωση αυτή του μελλοντικού *u s' =* θε να/θα) και χρησιμοποιούνται κυρίως στον σχηματισμό διαφόρων χρόνων και εγκλίσεων (π.χ. μέλλοντα, υποτακτικής κ.λπ.), καθώς επίσης και γενικότερα στον λόγο με μεγάλη ποικιλία χρήσεων.

Τα μόρια στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας είναι κυρίως τα: *as* (= ας), *u s' =* (θε να/θα), *si/s' =* (να), *ja* (= να), *áj* (= άι/άιντε/για) και *pi* (= μα). Ωστόσο υπάρχουν αρκετά μόρια που ανήκουν στα επιρρήματα, τους συνδέσμους και τις

προθέσεις, αφού άκλιτες λέξεις διαφόρων μερών του λόγου λαμβάνονται ως μόρια, όταν χρησιμοποιούνται πέρα από τη συνηθισμένη σημασία τους και για να δηλωθούν διάφορες επιρρηματικές σχέσεις.

Ένα αξιοσημείωτο παράδειγμα αυτής της πολυσήμαντης χρήσης διάφορων μερών του λόγου ως μόρια στο Βλάχικο γλωσσικό ιδίωμα της Ακαρνανίας είναι το άκλιτο *tsi* (= που). Καταρχήν το *tsi* είναι ερωτηματική αντωνυμία που εισάγει ευθείες ή πλάγιες ερωτήσεις, π.χ. *Tsi fátsi?* (= Τι κάνεις;//ευθεία ερώτηση), *Tsi áxi?* (= Τι έχεις;//ευθεία ερώτηση), *Nu dzétsi tsi ári* (= Δεν λέει τι έχει//πλάγια ερώτηση) κ.λπ. Ως αναφορική αντωνυμία το *tsi* σημαίνει *που, ο οποίος* κ.λπ. και εισάγει αναφορικές προτάσεις, π.χ. *Atséu tsi ýíni aó ésti zúmu* (= Αυτός που/ο οποίος έρχεται εδώ είναι τρελός) κ.λπ. Ως αναφορική αντωνυμία επίσης το *tsi* (= που) εισάγει αναφορικές προτάσεις και μπορεί να αναλυθεί σε εμπρόθετο προσδιορισμό (στον οποίο κ.λπ.), π.χ. *Au Rákia tsi u dzéxu nu ni adúsi antírissi* (= Στον Ράκια/Θόδωρο που το είπα δεν μου έφερε αντίρρηση/Στον Ράκια/Θόδωρο στον οποίο το είπα δεν μου έφερε αντίρρηση) κ.λπ. Στην παραπάνω χρήση του αναφορικού *tsi* στηρίζεται και η παρενθετική φράση *tsi dzétsi* (= που λες), η οποία απαντάται συχνά στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας, π.χ. *Atséu, tsi dzétsi, nu i búmu ómu* (= Αυτός, που λες, δεν είναι καλός άνθρωπος/Αυτός, για τον οποίο λες, δεν είναι καλός άνθρωπος) κ.λπ.

Ως αναφορικό επίσης το *tsi* εισάγει συχνά αναφορικές προτάσεις που εμπεριέχουν και κάποια επιρρηματική έννοια όπως *τόπο, χρόνο* κ.λπ., π.χ. *Acó tsi irámu...* (= Εκεί που/όπου ήμουν...//τόπο), *Acó tsi zburjámu...* (= Εκεί που/όπου κουβεντιάσαμε...//την ώρα που κουβεντιάσαμε...//χρόνο). Επίσης το *tsi* μπορεί να εισάγει διάφορες δευτερεύουσες ονοματικές ή επιρρηματικές προτάσεις (ειδικές, χρονικές, αιτιολογικές, αποτελεσματικές, εναντιωματικές, παραχωρητικές κ.λπ.), π.χ. *Štíu tsi n' óri prádzi atséu* (= Ξέρω που/πως/ότι δεν έχει λεφτά αυτός//εισάγει ειδική πρόταση), *Tuńicá tsi vínii atséu* (= Νύχτωσε που/όταν ήρθε αυτός//εισάγει χρονική πρόταση), *Níi ýíni réu di atséu, tsi n' óri s' mecă* (= Μου έρχεται κρίμα απ' αυτόν, που/γιατί δεν έχει να φάει//εισάγει αιτιολογική πρόταση), *Esti axtári ómu atséu, tsi nu va s' vjádă muljésa aú!* (= Είναι τέτοιος άνθρωπος αυτός, που/ώστε δεν θέλει να δει τη γυναίκα τη δική του/τη γυναίκα του!//εισάγει αποτελεσματική πρόταση), *S' tsi u aclímáj, atséu nu vínii* (= Και που/παρόλο που τον κάλεσα, αυτός δεν ήρθε//εισάγει εναντιωματική πρόταση με τη βοήθεια του συμπλεκτικού

συνδέσμου *si/s'* = και), *U dzétsj s' tíni atsém zboru, tsi mi cunóstj/cănóstj di tsíímantécu?* (= Τον λες και συ αυτόν τον λόγο/αυτή την κουβέντα, που/παρόλο που με γνωρίζεις από πολύ μικρό παιδάκι;//εισάγει εναντιωματική πρόταση) κ.λπ.

Ο χρονικός σύνδεσμος *cantsidó* επίσης εκτός από την κανονική του σημασία *οποτεδήποτε, κάθε φορά που* κ.λπ. χρησιμοποιείται και αντί του αοριστολογικού *cántu* (= όταν, πότε), π.χ. *Cantsidó nu áj úcuxi, áj s' ti védu níxjámă* (= Οποτεδήποτε/όταν/πότε δεν έχεις δουλειά, ά/έλα να σε δω λιγάκι) κ.λπ.

Επίσης το αποφατικό επίρρημα/μόριο *nu* (= όχι) κάποιες φορές στη Βλάχικη γλώσσα, όπως και στην ελληνική, είναι εντελώς ανεξάρτητο και μπορεί να αντιστοιχεί μόνο του με μία αποφατική πρόταση, π.χ. *Víni fítsóru?* (= Ήρθε το παιδί;) - *Nu!* (= Όχι!//εννοείται *nu víni* = δεν ήρθε) κ.λπ. Βλέπουμε λοιπόν ότι το μόριο *nu* δεν αποδίδεται κατευθείαν στο ρήμα, αλλά μπορεί να βρεθεί και μόνο του στον λόγο. Το ίδιο ακριβώς ισχύει και για το καταφατικό επίρρημα *jí* (= ναι). Ακόμη το αποφατικό μόριο *nu* χρησιμοποιείται πολλές φορές με την έννοια του *πολύ περισσότερο* ή *πολύ λιγότερο*, π.χ. *Atsém criáră drácu, nu ótu* (= Αυτός σκάει τον διάολο, όχι άνθρωπο//πολύ περισσότερο άνθρωπο) κ.λπ.

Το μόριο *as* (= ας) προέρχεται από το αντίστοιχο ελληνικό προτροπικό μόριο *ας*, το οποίο με τη σειρά του έχει τις ρίζες του στο μεσαιωνικό μόριο *άς* που έχει προέλθει από συγκοπή της προστακτικής αορίστου *άφες* του ρήματος *άφήμι* το οποίο σημαίνει αφήνω (Σταματάκου, 1971, τόμος Α': 603). Το μόριο *as* στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας, όπως και στην ελληνική, φανερώνει *προτροπή* ή *συγκατάθεση*, π.χ. *As fudzímú tóra* (= Ας φύγουμε τώρα//προτροπή), *As sta acó* (= Ας κάτσει/ας κάτσουν εκεί//συγκατάθεση) κ.λπ. Επίσης μπορεί να φανερώνει *αδιαφορία, ευχή-απευχή, παραχώρηση* ή *εναντίωση*, π.χ. *As fúgă, n' ótu anángj* (= Ας φύγει, δεν έχω ανάγκη//αδιαφορία), *As u vidjámú níxjámă* (= Ας τον έβλεπα λιγάκι//ευχή), *As ésti nícă, míni u s' u jíjú!* (= Ας είναι μικρή, εγώ θα την πάρω!/θα την παντρευτώ!//εναντίωση) κ.λπ.

Το μόριο *as* χρησιμοποιείται επίσης στον σχηματισμό του τρίτου προσώπου ενικού και πληθυντικού της προστακτικής των ρημάτων, αφού προτάσσεται στα αντίστοιχα πρόσωπα της υποτακτικής, π.χ. *As dzécă* (= Ας λέει/ας λένε//ας πει/ας πουν), *as fúgă* (= ας φύγει/ας φύγουν) κ.λπ.

Το μόριο *u s'* (= θε να/θα) αποτελείται από δύο λέξεις. Το εξετάζουμε ωστόσο ως μία λέξη δισύλλαβη (ενιαία), διότι χρησιμοποιείται πάντοτε με αυτόν τον τρόπο στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας και έχει την έννοια του *θα*. Το *u* (= θε) προέρχεται από το Βλάχικο ρήμα *νόϊ* (= θέλω), το οποίο με τη σειρά του έλκει την καταγωγή του από το λατινικό ρήμα *volō* (= θέλω). Δεύτερο μόρφημα του μελλοντικού συνδέσμου *u s'* είναι ο τελικός σύνδεσμος *si/s'* (= να). Αυτή η δομή του συγκεκριμένου μελλοντικού μορίου είναι μοναδική και απαντάται μόνο στο ιδίωμα της Ακαρνανίας και σε κανένα άλλο Βλάχικο ιδίωμα.

Το μόριο *θα* της Νέας Ελληνικής ως γνωστόν προέρχεται από την ελληνιστική έκφραση *θέλω ἵνα* (= θέλω όπως/θέλω να/θέλω για να κ.λπ.), το οποίο κατά την μεσαιωνική περίοδο σχηματίστηκε με το τρίτο πρόσωπο του ρήματος *θέλω/θέλει* (ως βοηθητικό ρήμα) και τον τελικό σύνδεσμο *ἵνα*. Στη συνέχεια κατά πάσα πιθανότητα, λόγω αποκοπής του τελικού φωνήεντος του τριτοπρόσωπου ρήματος *θέλει*, προέκυψε η φράση *θέλ' ινα* (χωρίς τόνο στη λέξη/σύνδεσμο *ινα*). Από τη συνένωση των δύο παραπάνω λέξεων προέκυψε στην αρχή η λέξη *θένα* (τονισμένη) και στη συνέχεια η λέξη *θενα* (άτονη). Στη συνέχεια έχουμε αποκοπή του φωνήεντος */e/* (λόγω προφανώς του γεγονότος του ότι ήταν άτονο) το οποίο συμπαρέσυρε για λόγους ευφωνίας (**θνα*) και το σύμφωνο */n/* σχηματίζοντας έτσι κατά το τέλος του μεσαίωνα τον τύπο/μόριο *θα* (Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής, λήμμα *θα*, διαθέσιμο στο διαδίκτυο και στη σελίδα http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/index.html).

Ανάλογη είναι η πορεία σχηματισμού και του Βλάχικου μελλοντικού μορίου *u s'* (= θε να/θα), μόνο που το τελευταίο στο ιδίωμα της Ακαρνανίας δεν προχώρησε στον σχηματισμό μιας λέξης, όπως έγινε στην ελληνική γλώσσα αλλά και στα υπόλοιπα Βλάχικα ιδιώματα, όπου υπάρχουν τα μελλοντικά μόρια *να*, *ναϊ*, *νί* και *νι*, τα οποία σημαίνουν *θα* (δες σχετικά Μπουσμπούκη, 1982: 80), αλλά παρέμεινε στην αναλυτική του μορφή (αντίστοιχη με αυτό της πρώιμης μεσαιωνικής ελληνικής). Αυτό συνέβη προφανώς λόγω της απομόνωσης στην οποία βρίσκονταν για πολλούς αιώνες η Βλάχικη γλωσσική ομάδα της Ακαρνανίας αλλά και λόγω των έντονων φωνολογικών φαινομένων που παρατηρούνται στο συγκεκριμένο ιδίωμα (δες για παράδειγμα την αλλοφωνία του */l/*). Η απομόνωση λοιπόν αυτή θεωρούμε ότι ήταν και ο λόγος που η συγκεκριμένη γλωσσική ομάδα δεν ακολούθησε σε αυτή την εξέλιξη τόσο τα υπόλοιπα Βλάχικα ιδιώματα όσο και την

ελληνική γλώσσα, η οποία προφανώς έχει επηρεάσει τα άλλα Βλάχικα ιδιώματα στην εξέλιξη του συγκεκριμένου μορίου. Θεωρούμε επίσης ότι ο τύπος *u* (= θε) του Βλάχικου μελλοντικού μορίου *u s'* (= θε να/θα) του ιδιώματος της Ακαρνανίας προέρχεται από τον τύπο *vu*, ο οποίος απαντάται σε άλλα Βλάχικα ιδιώματα, μετά από αποκοπή του αρχικού σύμφωνου /v/. Το φωνολογικό φαινόμενο της αποκοπής του αρχικού φωνήεντος /β/ σε μια λέξη απαντάται και στην ελληνική γλώσσα. Για παράδειγμα στο ελληνικό ιδίωμα που ομιλείται στην Κομοτηνή και την Ξάνθη απαντώνται οι λέξεις *τα όδια* (αντί τα βόδια), *τα ουάλια* (αντί τα βουβάλια) κ.λπ. (Παπαδοπούλου, 1926: 32). Τέλος, η εξέλιξη του συγκεκριμένου μελλοντικού μορίου στη Βλάχικο γλωσσικό ιδίωμα της Ακαρνανίας είναι κατά πάσα πιθανότητα η εξής: *volō* (= θέλω) > *νόϊ* (= θέλω) + *si/s'* (= να) > *vu* (= θε) + *si/s'* (= να) > *u* (= θε) + *si/s'* (= να) > *u s'* (= θε να/θα).

Το μόριο *u s'* (= θε να/θα) στο Βλάχικο ιδίωμα που μελετάμε είναι κατά τη σημασία του μελλοντικό, δυνητικό ή πιθανολογικό (ίσως), π.χ. *U s' fúgμ* (= Θα φύγω//μελλοντικό), *U s' fudzjáμ, áma nu anvjáμ úcμrμ aó* (= Θα έφευγα/θα μπορούσα να φύγω, άμα/αν δεν είχα δουλειά εδώ//δυνητικό), *U s' dórmi ázǎ* (= Θα κοιμηθεί σήμερα/πιθανόν να κοιμηθεί σήμερα//πιθανολογικό). Στην τελευταία περίπτωση, όπου εκφράζεται η πιθανότητα, το ενδεχόμενο κ.λπ., πολλές φορές στο μελλοντικό μόριο *u s'* προτάσσεται το διστακτικό/πιθανολογικό επίρρημα *na/váj* (= ίσως/πιθανόν/άραγε/τάχα κ.λπ.) το οποίο επιτείνει την αμφιβολία, π.χ. *Váj u s' dórmi ázǎ* (= Ίσως/μάλλον θα κοιμηθεί σήμερα/πιθανόν να κοιμηθεί σήμερα) κ.λπ.

Τέλος, όσον αφορά το παραπάνω μελλοντικό μόριο θα πρέπει να αναφερθεί ότι κάποιες φορές στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας καταγράφεται ως μελλοντικό μόριο μόνο του το μόριο/μόρφημα *u* (= θε), χωρίς δηλαδή την παρουσία του μορίου *si/s'* (= να), π.χ. *U Íj fúgǎ muljérisa atsúj, ašjé cum fátsil* (= Θα του φύγει η γυναίκα του αυτουνού, έτσι που/όπως κάνει!) κ.λπ. Συνήθως παρατηρείται ο συγκεκριμένος τύπος σχηματισμού του μελλοντικού μορίου, μόνο δηλαδή με το μόριο *u* (= θε) και χωρίς την παρουσία του *si/s'* (= να), όταν μετά από αυτό ακολουθεί κάποιος αδύναμος τύπος της προσωπικής αντωνυμίας, όπως *ήϊ* (= μου), *s* (= σου), *Íj* (= του) κ.λπ., π.χ. *U ήϊ fúgǎ fitśóru* (= Θα μου φύγει το παιδί) κ.λπ. Το συγκεκριμένο μορφολογικό φαινόμενο ίσως να αποτελεί ένα πρόδρομο στάδιο δημιουργίας των μελλοντικών χρόνων και στο ιδίωμα της Ακαρνανίας με τη χρήση μόνο ενός μελλοντικού μορίου/μορφήματος, όπως ακριβώς συμβαίνει και στα άλλα

Βλάχικα ιδιώματα, καθώς και στην ελληνική γλώσσα. Ωστόσο θα πρέπει να αναφέρουμε ότι ακούγονται κάποιες φορές σε διαφορετικούς ομιλητές του συγκεκριμένου ιδιώματος, αλλά ακόμη και στον ίδιο τον ομιλητή σε διαφορετικές περιστάσεις, και τα τρία μορφήματα/λέξεις (τα δύο μελλοντικά και ο αδύνατος τύπος της προσωπικής αντωνυμίας), π.χ. *U ĭj fúgǎ mułjérisa atsúj* - *U s' ĭj fúgǎ mułjérisa atsúj* (= Θα του φύγει η γυναίκα του αυτουνού) κ.λπ.

Το μόριο *si/s'* (= να) είναι σύνδεσμος που εισάγει τελικές, βουλητικές, αιτιολογικές αλλά και συμπερασματικές προτάσεις (δες σχετικά παραπάνω και συγκεκριμένα στην εξέταση των αντίστοιχων προτάσεων). Ακόμη χρησιμοποιείται στον σχηματισμό διαφόρων χρόνων και εγκλίσεων. Είδαμε παραπάνω ότι μαζί με το μόρφημα *u* (= θε) σχηματίζει το μελλοντικό μόριο *u s'* (= θε να). Επίσης συμμετέχει στον σχηματισμό της υποτακτικής και της προστακτικής, π.χ. *s' ucrédzu* (= να δουλεύω/να δουλέψω), *s' ucrjádzǎ* (= να δουλέψει/να δουλέψουν) κ.λπ. Το μόριο *si/s'* εκτός από δευτερεύουσες προτάσεις (τελικές, βουλητικές, αιτιολογικές κ.λπ.) εισάγει και άλλες που φαίνονται ως κύριες, π.χ. *S' ti védu híxjámǎ!* (= Να σε δω λίγο!) κ.λπ. Εδώ η πρόταση *S' ti védu híxjámǎ!* φαίνεται ως κύρια, ενώ στην πραγματικότητα είναι δευτερεύουσα βουλητική. Ως κύρια υπονοείται η πρόταση που μπορεί να προκύψει από την ανάλυση του βουλητικού συνδέσμου *si/s'*, δηλαδή *Vréu s' ti védu híxjámǎ!* (= Θέλω να σε δω λίγο!) κ.λπ.

Το μόριο/τελικός σύνδεσμος *si/s'* (= να) κάποιες φορές αντικαθιστά αναφορικές αντωνυμίες, αναφορικά επιρρήματα ή εμπρόθετα, π.χ. *U s' jíjii/U z-íjii únǎ dzúa s' fúdzj di acó!* (= Θα έρθει μια μέρα να φύγεις από κει!/κατά την οποία θα φύγεις από κει!/που θα φύγεις από κει!) κ.λπ. Επίσης μπορεί να φανερώνει ευχή, π.χ. *S' anjámju prádzj!* (= Να είχα λεφτά!/Μακάρι να είχα λεφτά!) κ.λπ. Πολλές φορές ακόμη το μόριο *si/s'* μπορεί να ισοδυναμεί με εμπρόθετο το οποίο σημαίνει *με το να* κ.λπ., π.χ. *Nj jíjii réu s' u védu asjé!* (= Μου έρχεται κρίμα να τον βλέπω έτσι!/με το να τον βλέπω έτσι!/επειδή τον βλέπω έτσι!//εδώ ο σύνδεσμος έχει και κάποια αιτιολογική χροιά). Κάποιες φορές το μόριο *si/s'* μπορεί να εισάγει ερωτήσεις με ιδιαίτερες αποχρώσεις, π.χ. *S' u ĭjám míjii?* (= Να το πάρω εγώ;/Θέλεις να το πάρω εγώ;), *ĭjú/jú s' íbǎ atsém?* (= Πού να είναι αυτός;/Πού άραγε να είναι αυτός;) κ.λπ.

Το μόριο *ja* (= ιδού/να/δα) είναι δεικτικό και αντιστοιχεί με τα ελληνικά μόρια *να* και *δα*. Κατά πάσα πιθανότητα προέρχεται από το λατινικό επίρρημα *illa* το οποίο σημαίνει εκεί//υπονοείται το *parte* = μέρος/μεριά (Σιδέρη, 1964: 349). Στο

Βλάχικο γλωσσικό ιδίωμα της Ακαρνανίας χρησιμοποιείται για δείξη (δείξιμο), τόσο ελεύθερο όσο και ως δεύτερο συνθετικό, σε διάφορα τοπικά επιρρήματα, π.χ. *Nu u vidzúšǵ? ja ǵǵú u anvǵámǵ!* (= Δεν το είδες; Να πού το είχα!), *Áǵ aoiǵá* (= Έλα εδώδα/εδωιά/ιδουιά) κ.λπ. Πέρα από την επιρρηματική σημασία του τόπου το συγκεκριμένο μόριο έχει και ποσοτική, π.χ. *S' fétsi di unǵóri axǵnti/aénti ja!* (= Έγινε από την παλιαρρώστεια/καρκίνο τόσος δα!/τόσος μα!//πολύ μικρός// «έλιωσε!») κ.λπ. Επίσης χρησιμοποιείται στη δείξη προσώπων, π.χ. *Iá, atsém ésti!* (= Να, αυτός είναι!). Ακόμη το μόριο *ǵa* χρησιμοποιείται στο ιδίωμα της Ακαρνανίας μπροστά από μία ολόκληρη πρόταση, η οποία προεξαγγέλλεται με το συγκεκριμένο μόριο, π.χ. *Iá! tricú vǵára* (= Να! Πέρασε το καλοκαίρι) κ.λπ. Η προεξαγγελία μάλιστα γίνεται εντονότερη, όταν μετά το μόριο *ǵa* ακολουθεί το αναφορικό *tsi* (= που), π.χ. *Iá tsi tricú vǵára s' tíni nu fitséšǵ tsivá!* (= Να πού πέρασε το καλοκαίρι κι εσύ δεν έκανες τίποτε!) κ.λπ. Κάποιες φορές το μόριο *ǵa* μπορεί να φανερώνει *ειρωνεία* (ιδιαίτερα όταν βρίσκεται σε αναδίπλωση) π.χ. *Iá-ǵa* (εννοείται *védi* = κοίτα) *cum fátsi zúru!* (= *Iá-ǵa/va-na* (εννοείται *κοίτα-κοίτα/δες-δες*) πώς κάνει ο τρελός!) καθώς και *απορία* ή *αγανάκτηση*, π.χ. *Iá, tsi dzétsi tóra!* (= *Iá/κοίτα/ιδού/va/δες* τι λέει τώρα!//*απορία/αγανάκτηση*) κ.λπ.

Το μόριο *ǵi* (= *ái/áιντε/για*) είναι προτρεπτικό. Προέρχεται από το παρακελευσματικό (προτρεπτικό, παροτρυντικό) τούρκικο επίρρημα *aide* (Νικολαΐδου, 1999 [1909]: 13). Στο Βλάχικο γλωσσικό ιδίωμα της Ακαρνανίας χρησιμοποιείται για να παροτρύνει, ενθαρρύνει κ.λπ., π.χ. *Áǵ s' fudzímǵ* (= *Ái/áιντε/εμπρός* να φύγουμε//υποτακτική). Στην ελληνική γλώσσα αντιστοιχεί επίσης με το μόριο *για*, π.χ. *Áǵ fudzítsǵ di acó!* (= *Για* φύγετε από κει!//*Áιντε/ái/εμπρός* φύγετε από κει!//προστακτική) κ.λπ. Όπως παρατηρούμε από τα παραπάνω παραδείγματα, το μόριο *ǵi* συντάσσεται με προστακτική και υποτακτική έγκλιση.

Το μόριο *pi* (= *μα*) προέρχεται από την πρόθεση *písti* (= *επάνω* σε, *πάνω* κ.λπ.), η οποία στα άλλα Βλάχικα ιδιώματα απαντάται και ως *pri* (= *δες* σχετικά και στο κεφάλαιο 11.2.16./πρόθεση *písti*). Το μόριο *pi* στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας απαντάται ως ορκωτικό και συνηθίζεται σε ορκωτικές φράσεις ή εκφράσεις για την ενίσχυση μιας άποψης, μιας διαφωνίας ή μιας διαμαρτυρίας, π.χ. *Pi zuí atám* (= *Στη* ζωή τη δική σου/*Στη* ζωή σου//*εννοείται* ορκίζομαι πάνω στη ζωή σου), *Pi péni tsi mécm* (= *Στο* ψωμί που τρώω//*εννοείται* ορκίζομαι πάνω

στο ψωμί που τρώω) κ.λπ. Στην ελληνική γλώσσα αντιστοιχεί με το ορκωτικό μόριο *μα*, π.χ. Μα τον Θεό, Μα την Παναγία κ.λπ. Στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας οι άνθρωποι (κυρίως οι γυναίκες) ορκίζονται κυρίως στη ζωή προσφιλών προσώπων (ιδιαίτερα παιδιών αλλά και των ενηλίκων), μεγάλων εορτών (Πρωτοχρονιάς, Χριστουγέννων κ.λπ.), π.χ. *Pi zuí aμ fitśóru* (= Στη ζωή του παιδιού), *Pi dzúa dí ază* (= Στη σημερινή μέρα//εννοείται ορκίζομαι) κ.λπ. Τα μέλη της συγκεκριμένης ομάδας δεν συνηθίζουν να προφέρουν ορκωτικές εκφράσεις στις οποίες περιέχονται οι λέξεις Θεός (= Dumidzém), Παναγία (= Stî Miriă), Χριστός (= Xristóμ) κ.λπ., χωρίς ωστόσο να αποκλείονται εντελώς κι αυτές.

13. Τα επιφωνήματα

Τα επιφωνήματα είναι μια κατηγορία άκλιτων λέξεων με τις οποίες εκφράζονται διάφορα συναισθήματα, όπως πόνος, λύπη, χαρά, έκπληξη, θαυμασμός, απορία, θυμός κ.λπ. Επίσης με τα επιφωνήματα εκφράζονται διάφορες εκδηλώσεις ή επιθυμίες ή παράγονται ήχοι και θόρυβοι της φύσης (Μπουσμπούκης, χ.χ.β: 5-23). Βασικό χαρακτηριστικό των επιφωνημάτων, όπως ήδη αναφέρθηκε, είναι το γεγονός ότι παραμένουν αμετάβλητα στον λόγο (δεν κλίνονται), δηλαδή δεν μεταβάλλονται μορφολογικά και λειτουργικά. Επίσης συνοδεύονται από έναν ιδιαίτερο επιτονισμό (τόνο της φωνής) ανάλογα με τη σημασία τους. Το τελευταίο σημαίνει ότι τα επιφωνήματα είναι μεταβλητά από φωνητική άποψη, δηλαδή παρουσιάζουν διαφορετικές φωνητικές πραγματώσεις ορισμένων συμφώνων ή φωνηέντων ανάλογα με την ψυχική κατάσταση του ομιλούντα ή την περίσταση της επικοινωνίας. Αν συμβαίνει μάλιστα να ακολουθούνται από κάποια φράση/πρόταση, αυτή είναι επιφωνηματική ή ερωτηματική. Ακόμη τα επιφωνήματα κατά την εκφορά τους μπορεί να συνοδεύονται και από διάφορα εξωγλωσσικά/παραγλωσσικά στοιχεία, όπως χειρονομίες, μορφασμούς του προσώπου, κινήσεις του σώματος κ.λπ., τα οποία προσδίδουν μια οπτική διάσταση στον εκφερόμενο λόγο (Μπουσμπούκη, 1991: 84).

Τα επιφωνήματα λοιπόν ανήκουν στα κατ' εξοχήν προφορικά στοιχεία μιας γλώσσας (ιδιαίτερα των ιδιωμάτων), γι' αυτό είναι ιδιαίτερα χρήσιμη η μελέτη τους σε μια γλώσσα καθαρά προφορική, όπως το Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας. Επίσης έχουν σημασία μόνο μέσα στην επικοινωνιακή περίσταση που εκφωνούνται και η οποία χάνεται ή εξασθενεί έξω από τη συγκεκριμένη περίσταση επικοινωνίας. Πολλές φορές μάλιστα αποκτούν αξία ολόκληρης πρότασης, π.χ. *-U s' fúgǎ fitsóru?* (= Θα φύγει το παιδί;) - *Tsɥ* (εννοείται η πρόταση: *Nu u s' fúgǎ* = Δεν θα φύγει) κ.λπ.

Τέλος, όπως όλες οι γλώσσες έτσι και η Βλάχικη (φυσικά και το ιδίωμα της Ακαρνανίας) διαθέτει τα δικά της επιφωνήματα, τα οποία μάλιστα, λόγω του ότι η συγκεκριμένη γλώσσα απαντάται μόνο στην προφορική διάσταση, είναι πάρα πολλά και με διάφορες σημασίες.

13.1. Κατάταξη των επιφωνημάτων

Από την άποψη της σημασίας τους τα επιφωνήματα μπορεί να καταταχθούν σε τρεις κατηγορίες: α) *τα συναισθηματικά*, δηλαδή αυτά που φανερώνουν κάποιο δυνατό συναίσθημα (θετικό ή αρνητικό), π.χ. *ox* (= οχ//εκφράζει πόνο, λύπη, στενοχώρια κ.λπ.) β) *τα προτρεπτικά*, δηλαδή αυτά που εκφράζουν κάποια προτροπή, θέληση κ.λπ., π.χ. *áj* (= άι/άιντε//εκφράζει προτροπή κ.λπ.) και γ) *τα ηχομιμητικά*, δηλαδή αυτά που φανερώνουν κάποιον ήχο ανθρώπου, ζώου, της φύσης κ.λπ., π.χ. *Atséu mécã núštj-núštj* (= Αυτός τρώει βούδτι-βούδτι/χλαπ-χλαπ//Η φράση/επιφώνημα *νύštj-νύštj* στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας μιμείται τον ήχο που κάνει ένα λαίμαργος με το στόμα του και με τον οισοφάγο του την ώρα που τρώει και καταπίνει την τροφή του) κ.λπ.

Από την άποψη της δομής τους, δηλαδή με καθαρά μορφολογικά κριτήρια, τα επιφωνήματα κατατάσσονται σε α) *απλά*, αυτά που αποτελούνται από μία λέξη, π.χ. *o!* (= ο!//εκφράζει θαυμασμό, απορία, πόνο κ.λπ.), β) *σύνθετα*, αυτά που αποτελούνται από δύο λέξεις, π.χ. *ox léle!* (= οχ ο καημένος!//εκφράζει πόνο στενοχώρια κ.λπ.) και γ) *επιφωνηματικές εκφράσεις*, δηλαδή επιφωνήματα τα οποία αποτελούνται από ολόκληρες προτάσεις. Για παράδειγμα, πολλοί βοσκοί συνηθίζουν κατά την ώρα της συγκέντρωσης των ποιμνίων τους, κι όταν κάποια από αυτά δεν συμμορφώνονται με τις υποδείξεις/κελεύσματα του βοσκού, να εκστομίζουν φράσεις/προτάσεις όπως: *S' ti mécã úrμ!* (= Να σε φάει ο λύκος!//εκφράζει προτροπή/παρακίνηση/αγανάκτηση κ.λπ.). Η συγκεκριμένη φράση ακούγεται πολλές φορές τόσο συχνά που αντικαθιστά σε μεγάλο βαθμό τα επιφωνήματα καλέσματος, παρακίνησης ή αγανάκτησης που απευθύνει ο βοσκός προς τα ποιμνιά του, π.χ. *brrr, ksu-ksu-ksu-ksu, tsap-tsap-tsap* κ.λπ. Ένας ακόμη λόγος που συνηγορεί στο γεγονός ότι η συγκεκριμένη πρόταση λειτουργεί ως επιφώνημα είναι και το γεγονός ότι σε καμία περίπτωση δεν εννοεί ο βοσκός αυτό που σημαίνει η συγκεκριμένη πρόταση! Το λέει όμως από συνήθεια εν είδη επιφώνηματος.

Τέλος, τα επιφωνήματα με βάση τη λειτουργία τους μπορούν να διαιρεθούν α) σε *απλά ή καθαυτό επιφωνήματα*, δηλαδή αυτά που λειτουργούν μόνον ως επιφωνήματα κι αποκτούν σημασία μόνο στο πλαίσιο της επικοινωνιακής περίπτωσης στην οποία λέγονται, π.χ. *u!* (= ου!//εκφράζει θαυμασμό, αποδοκιμασία κ.λπ.) και β) σε *δευτερεύοντα*, δηλαδή λέξεις ή φράσεις που ανήκουν σε διάφορα μέρη του λόγου (ουσιαστικά, επίθετα κ.λπ.) και λειτουργούν περιστασιακά ως επιφωνήματα μόνο σε

συγκεκριμένη επικοινωνιακή περίσταση, π.χ. *Dumidzále!* (= Θεέ μου!!/φανερώνει αγανάκτηση, λύπη, πόνο κ.λπ.), *Mušátǎ Stimiriǎ!* (= Όμορφη Παναγία μου/Παναγία μου!!/φανερώνει αγανάκτηση, λύπη, πόνο κ.λπ.). Οι συγκεκριμένες φράσεις/επιφωνήματα επίσης συνοδεύουν πολλές φορές αρατικές φράσεις, π.χ. *U, s' ti grórm, Mušátǎ Stimiriǎ!* (= Ου, να σε θάψω, Παναγία μου!). Στο τελευταίο παράδειγμα το επιφώνημα υπέχει θέσει κλητικής προσφώνησης.

13.2. Παρουσίαση των επιφωνημάτων του ιδιώματος της Ακαρνανίας

13.2.1. Απλά ή καθαυτό επιφωνήματα

Τα απλά ή καθαυτό επιφωνήματα στο Βλάχικο γλωσσικό ιδίωμα της Ακαρνανίας φανερώνουν:

Αβεβαιότητα: ba!, va-va!, νάι-νάι! (= ίσως/πιθανόν/άραγε/τάχα), π.χ. - *U s' fúgǎ fítšóru?* (= Θα φύγει το παιδί;) - *Ba!* (= Μπα!!/εννοείται ότι μάλλον δεν θα φύγει). Το διστακτικό επίρρημα νάι (= ίσως) κάποιες φορές χρησιμοποιείται και σαν επιφώνημα.

Αιφνιδιασμός: cu!, cu-cu!, π.χ. *Cu/cu-cu, tsi fátsǎ ašǎ!* (= Πώς-πώς/τι-τι, τι κάνεις έτσι!). Το επιφώνημα cu θεωρούμε ότι προέρχεται από το τροπικό επίρρημα cum (= πώς;). Το συγκεκριμένο επιφώνημα εκτός από αιφνιδιασμό ή έκπληξη φανερώνει και ντροπή. Το έχουμε ακούσει να λέγεται από γυναίκα προς άνδρα.

Απειλή/θυμός: ax!, áǎ!, π.χ. *Ax, áma u s' ti acátsǎ! / áma s' ti acátsǎ!* (= Αχ, άμα θα σε πιάσω!/άμα σε πιάσω!). *Áǎ, tsi u s' prátsǎ, cǎntǎ u s' ýǎǎ/u z-ǎǎ aó!* (= Άι, τι θα πάθεις, όταν θα έρθεις εδώ!!/εδώ έχουμε και τροπή του μορίου s' σε z) κ.λπ.

Απορία: ba!, u!, cǎtsé, μά! (= γιατί, μωρή!), π.χ. *Ba/u, tsi úcǎǎ áǎ tíǎi aó!* (= Μπα/ου, τι δουλειά έχεις εσύ εδώ!) κ.λπ.

Αποστροφή/αηδία/αγανάκτηση/αποτροπιασμός: ax!,e!, ex!, u!, pa, pa, pa!, po, po, po!, μά!, π.χ. *Ax, tsi zaǎǎǎ ésti atséǎ!* (= Αχ, τι/πόσο ζαγάρι/παλιόπαιδο είναι αυτό!!/εδώ η ερωτηματική αντωνυμία tsi = τι έχει και ποσοτική αξία), *Ex, tsi ésti atséǎ!* (= Εχ, τι είναι αυτός!), *Pa,pa,pa,pa/po,po,po, tsi ésti atséǎ!* (= Πα,πα,πα/ πο/πω/πω, τι είναι αυτός!), *Tsi vre, μά!* (= Τι θες, μωρή/ορή!), *U, tsi paǎǎǎ s' fétsi atséǎ!* (= Ου, τι παλιάνθρωπος έγινε αυτός!) κ.λπ.

Άρνηση: u, nu! (= Ου, όχι/δεν/μην!), ba/a ba!, π.χ. - *U s' nédzǎ acó?* (= Θα πας εκεί;) - *U, nu u s' néǎǎ!* (= Ου, δεν θα πάω!), - *U s' fúdzǎ?* - *A ba!* (= Α μπα!/Όχι δεν...) κ.λπ.

Αντίρρηση: ba!, π.χ. *Ba, čátsé s' négy míhi!* (= Μπα, γιατί να πάω εγώ!//έχω αντίρρηση για να πάω εγώ) κ.λπ.

Ανυπομονησία: ái!, π.χ. *Ái s'/z vidémy, u s' ýíhi vnořá!* (= Άι να δούμε, θα 'ρθει καμιά φορά) κ.λπ.

Δισταγμός: ox!, π.χ. *Ox, cum u s' négy acó, tsi hí arušéhi* (= Οχ, πώς θα πάω εκεί, που μου έρχεται ντροπή/που ντρέπομαι!) κ.λπ.

Ειρωνεία: e!, e,e,e!, a!, π.χ. *E/E,e,e, tsi si fáčá acó!* (= E/E,ε,ε, τι γίνεται εκεί//ειρωνικά/περιπαικτικά) κ.λπ.

Ενθάρρυνση: ái/ái-ái!, ái manári!,π.χ. *Ái, manári, bravu!* (= Άι, καμάρι μου, μπράβο!) κ.λπ.

Επιδοκιμασία: íé-íé!, axa!, xa-xa!, π.χ. *Ié-íé, manári, ašjé s' fátsi!* (= Ναι-ναι, καμάρι μου, έτσι να κάνεις!). Το *íé* αυτό δεν είναι άλλο από το βεβαιωτικό επίρρημα *íé* (= ναι).

Θαυμασμό: a! ái, áidi! (= άντε/άντε), e!, i/iii!, moré!, xá!, xái! (= μωρέ!/βρε!), bo-bo-bo-bo!, ro-ro-ro-ro!, u!, úi! π.χ. *Ái tsi prádzj ári atsém!* (= Άι τι λεφτά έχει αυτός!), *Áidi, tsi fíatá irá atsá!* (= Άιντε, τι κοπέλα ήταν αυτή!), *Moré, tsi mucári irá aístu!* (= Μωρέ, τι φαί ήταν αυτό!), *Úá, tsi mušátá irá atsá!* (= Ουά, τι όμορφη που ήταν αυτή!), *Bo-bo-bo-bo tsi fócy ári!* (= Μπο-μπο-μπο-μπο τι φωτιά που έχει!), *Úái, duhjámu tsi tricúřá di cásá ázá!* (= Μωρέ/βρε, κόσμος που πέρασαν από το σπίτι σήμερα!), *Úí, tsi s' fétsi acó!* (= Ούι, τι έγινε εκεί!) κ.λπ.

Κάλεσμα/προσφώνηση: e!, o!, la/xá! (= ορή), na xá! (= να ορή/να μωρή), xái! (= μαύρε/μωρέ/βρε), ói! (= ε), óra! (= ουρέ/ρε/ε), π.χ. *e/o Gógo!* (= ε/ω Γιώργο!), *o/xu Mariá!* (= ω/ορή Μαρία!//εννοείται *ái culjá* = ά/έλα εδώ), *Na xa!* (= Να ορή/να μωρή εννοείται *ái culjá* = ά/έλα εδώ), *Oi, fráti, ái culjá* (= Ε, αδερφέ/φύλε, έλα εδώ!), *Óra Géliá, ái culjá, manári!* (= Ουρέ/ρε Βαγγέλη, έλα εδώ, καμάρι μου!), *Óra Tákja, tsi fátsi?* (Ε, Τάκια/Τάκη, τι κάνεις;), *Úái Rákja, ái culjá níxjámá!* (= Μωρέ/βρε Ράκια (Θόδωρε) έλα εδώ λιγάκι!) κ.λπ.²⁰¹

²⁰¹ Εδώ θα πρέπει να αναφερθεί ότι η γυναίκα προσφωνούνταν συνήθως στο Βλάχικο σπίτι της Ακαρνανίας (κυρίως από τον σύζυγό της και τον πεθερό της) όχι με το όνομά της αλλά με το επιφώνημα *la/xá!* (= ορή), π.χ. *Tsi vre, la/xá!* (= Τι θες, ορή/μωρή!), *A, la/xá, ái culjá* (= Ε, αυτή/μωρή/ορή, έλα δω) κ.λπ. Το ίδιο περίπου φαινόμενο απαντάται και στην ελληνική γλώσσα (ιδιαίτερα στο βορειοδυτικό ιδίωμα). Για παράδειγμα, όταν ένας/μία δεν γνωρίζει το όνομα κάποιου ή δεν θέλει να το πει, τον προσφωνεί με το «αυτέ» ή «αυτή», π.χ. *E, αυτέ* (= φίλε), *έλα δω* κ.λπ. Επίσης στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας είχαμε ακούσει πολλές φορές, κυρίως από άτομα μεγαλύτερης ηλικίας, να προσφωνείται η γυναίκα από τον σύζυγό της με κάποιο παρωνύμιο/παρατσούκλι, π.χ. *Tsi*

Κατάφαση: Αχά/χα!, ε/ιέ!, π.χ. - *U s' nédzj acó?* (= Θα πας εκεί;) - *Αχά/χα, ε/ιέ!*/εννοείται *u s' négm* = θα πάω) κ.λπ.

Κούραση/ανία/βαριεστημάρα: ox!, ox léle! (= οχ, ο καημένος), π.χ. *Ox/ox léle, mi curmáj!* (= Οχ/οχ, ο καημένος, «κόπηκα»/κουράστηκα), *Ox, n' ómχ óriksj s' négm pen acó!* (= Οχ, δεν έχω όρεξη να πάω μέχρι εκεί!) κ.λπ.

Ντροπή: ox!, u!, uuu!, π.χ. *Ox, tsj arušéni!* (Οχ, τι ντροπή!//εδώ φανερώνει και αμηχανία), *U, nu tsj arušéni!* (= Ου, δεν ντρέπεσαι!) κ.λπ.

Πόνο (σωματικό και ψυχικό): ox!, ái!, ax!, u/uuu!, ox léle! κ.λπ., π.χ. *Ox, mi dóri cárχ!* (= Οχ, με πονάει το κεφάλι!), *Ax, mi vutumáj!* (= Αχ, σκοτώθηκα/χτυπήθηκα), *Áj, tsi mi afyé!* (= Άι, τι με βρήκε!), *Ax, tsi pitsáj, mirátu* (= Αχ, τι έπαθα, ο μίζερος/ο κακομοίρης/ο καημένος), *U, tsi mi dóri ínimă ti fitsóru!* (= Ου, τι/πόσο με πονάει η καρδιά για το παιδί!//εδώ η ερωτηματική αντωνυμία tsi = τι έχει και ποσοτική αξία), *Ox léle, tsi mi afyé!* (= Οχ, ο καημένος, τι με βρήκε!) κ.λπ.

Προβληματισμός: mmm!, u!, π.χ. *Mmm/U, tsi s' fácy tóra!* (= Μμμ/Ου, τι να κάνω τώρα!) κ.λπ.

Προτροπή/παρακίνηση/προσταγή: áj!, ja! (= να/ιδού), ájdi! (= άιντε/άντε/εμπρός κ.λπ.), sut, π.χ. *Áj/ájdi s' mucémχ níχjámă!* (= Άι/άιντε να φάμε λίγο!), *Ia védzj acó!* (= Ια/να κοίτα κει!) κ.λπ. Τα ίδια επιφωνήματα, όταν δεν ακολουθούνται από υποτακτική έγκλιση αλλά από προστακτική, φανερώνουν προσταγή, π.χ. *Áj/ájdi fúdzj dí ad!* (= Άι/άιντε φύγε από δω!), *Sut, nu gréštj tíni!* (= Σουτ, μην κρένεις/μιλάς εσύ!) κ.λπ.

Στενοχώρια: Ox!, ox léle!/ax léle!/óχ léle!/ (= οχ/αχ ο καημένος/οχ/αχ καμάρι μου), ox dádo!/ax dádo! (=οχ/αχ μανούλα μου), χα dádo! (= ουά μανούλα μου!/μωρή μανούλα μου), Uuuu!, ruj- ruj! (= πω-πω!) κ.λπ., π.χ. *Ox léle, tsi pitsáj!* (= Οχ ο

νε, χα Gésa! (= Τι θέλεις, μωρή Γκέσα!). Η λέξη *gésa* σημαίνει αυτή που έχει κόκκινο ή μαυριδερό πρόσωπο, η κοκκινωπή, η μαυριδερή. Προέρχεται από το επίθετο *gésu* -a (= κοκκινωπός). Η λέξη απαντάται στην περιοχή και ως ζωνύμιο. Η συγκεκριμένη γυναίκα είχε αυτά τα εμφανισιακά χαρακτηριστικά που περιγράφονται με το συγκεκριμένο παρωνύμιο. Το φαινόμενο αυτό, δηλαδή η προσφώνηση των γυναικών όχι με το όνομά τους αλλά με κάποιο επιφώνημα ή παρωνύμιο, εξηγείται κοινωνιολογικά, μιας και η θέση της γυναίκας στην παραγκούνικη κοινωνία ήταν κατά τα παλαιότερα χρόνια αρκετά υποβαθμισμένη σε σχέση με τη θέση του άνδρα. Ωστόσο είχαμε ακούσει και άνδρες να αποκαλούνται με ανάλογο τρόπο από τις γυναίκες τους (σε πολύ μικρότερο βαθμό όμως). Το φαινόμενο αυτό ίσως να φανερώνει και μια προσπάθεια του ζευγαριού να αποκρύψει εκφράσεις τρυφερότητας μεταξύ τους έναντι των τρίτων, γονέων/πεθερικών, παιδιών κ.λπ., κάτι που θα συνέβαινε έστω και με την απλή αναφορά του ονόματός τους. Η έκφραση συναισθημάτων και τρυφερότητας ιδιαίτερα από τον άνδρα ήταν εξάλλου ένδειξη αδυναμίας και δεν ήταν ιδιαίτερα ανεκτή στη Βλαχόφωνη κοινωνία της Ακαρνανίας.

καημένος, τι έπαθα!), *Tsi pitsáji, ma dádo!* (= Τι έπαθα, μανούλα μου) κ.λπ. Το επιφώνημα (σκουσμός-ρεκατό) *uuu!* ακουγόταν σε στιγμές μεγάλης στενοχώριας, όπως θάνατοι προσφιλών προσώπων (ιδιαίτερα νέων) και συνοδευόταν από το τράβηγμα των μαλλιών στις γυναίκες ή το χτύπημα του στήθους στους άνδρες, καθώς και το σήκωμα των φουστανιών/σιγκουνιών στις γυναίκες. Μάλιστα υπάρχει στα Βλαχόφωνα χωριά της περιοχής μία κατάρα που λέει χαρακτηριστικά: *S' bádzi džípíli ncárgu* (= Να βάλεις τα φουστάνια στο κεφάλι//δηλαδή να πονέσεις τόσο πολύ από το κακό που θα πάθεις, ώστε να σηκώσεις τα φουστάνια μέχρι το κεφάλι σου!) κ.λπ.

Συμπόνια: *áj!*, *ox!*, *o léle!* (= *ox/ox* καμάρι μου), π.χ. *Áj/ox, fráti/manári, tsi pitsáxi!* (= Άι/οχ, αδερφέ/καμάρι μου, τι έπαθες!), *O léle, tsi pitsé mirátu!* (= Οχ καμάρι μου, τι έπαθε ο κακομοίρης!) κ.λπ.

Φόβο: *áidi!* (= *áinte/ánte*), *e!*, *i-i!*, *ox-ox!*, π.χ. *Áidi-áidi//e/i-i tsi u s' pátu acó!* (= Άιντε-άιντε//ε/ι-ι τι θα πάθω εκεί!), *Ox-ox, hí frícă s' négu acó!* (= Οχ-οχ, μου έρχεται φόβος/φοβάμαι να πάω εκεί!) κ.λπ.

Χαρά: *op!*, *op,op,op!*, *opa,opa,opa!*, *e!*, *e,e,e!*, *a,a,a,a!*, *xa,xa,xa!* Αυτά συνηθίζονται ιδιαίτερα σε στιγμές χαράς, όπως γάμοι, γλέντια, χοροί κ.λπ., π.χ. *Opa,opa,opa, s' móră drăcu!* (= Όπα, όπα, όπα, να πεθάνει ο διάολος/ο χάρος!). Το τελευταίο (*xa,xa,xa*) συνηθίζεται και σε άλλες ευχάριστες στιγμές, π.χ. σε στιγμές γέλιου.

Από τα παραπάνω παραδείγματα προκύπτει ότι πολλά επιφωνήματα έχουν πολλές και διαφορετικές σημασίες μέσα στον λόγο και ανήκουν κατ' επέκταση σε διαφορετικές κατηγορίες (δες σχετικά τα επιφωνήματα *ox!*, *áj!* κ.λπ.). Η σημασία που παίρνουν κάθε φορά εξαρτάται από την περίσταση της επικοινωνίας, τον επιτονισμό και τον τόνο της φωνής, αλλά και από τη σημασία των άλλων λέξεων που βρίσκονται κοντά στο επιφώνημα.

13.2.2. Επιφωνήματα από ονοματοποιία

Σε αυτή την κατηγορία επιφωνημάτων κατατάσσεται μια σειρά από ήχους ανθρώπων ή ζώων αλλά και διάφορους θορύβους της φύσης και γενικά του εξωτερικού κόσμου. Τα επιφωνήματα αυτά δηλαδή μιμούνται κατά κάποιον τρόπο τους παραπάνω ήχους ή θορύβους και γι' αυτό ονομάζονται και ηχομιμητικά, π.χ. *xa-xa!*, *clam-clam-clam-clam!*, *bam!*, *crak!* κ.λπ., π.χ. *Atséu cătsé fátsi túti xa-xa-xa, tivikéu ésti?* (= Αυτός τι κάνει όλο *χα-χα-χα*, βλάκας είναι;), *Clam-clam-clam-clam!* (Το επιφώνημα αυτό

λέγεται σε κάποιον που συνεχώς φωνάζει, που δεν κλείνει το στόμα του, κάτι σαν την ελληνική έκφραση: γαβ-γαβ-γαβ!, η οποία λέγεται σε κάποιον που συνεχώς φωνασκεί, κοινώς «γαβγίζει». Η φράση *clam-clam-clam-clam* προέρχεται κατά πάσα πιθανότητα από το Βλάχικο ρήμα *acǎǎmǎ* (= καλώ, προκαλώ, αποκαλώ, φωνάζω κ.λπ.) το οποίο με τη σειρά του προέρχεται από το λατινικό ρήμα *clamo*, -are, με την προσθήκη του προθετικού /a-/, που σημαίνει κράζω, κραυγάζω, φωνασκώ, καλώ κάποιον με κραυγή, διακηρύττω, προκηρύσσω κ.λπ. (Σιδέρη, 1964: 129). Τα επιφωνήματα *bam* και *crak* τέλος μιμούνται το μεν πρώτο τον γνωστό ήχο μιας έκρηξης, ενώ το δεύτερο έναν φυσικό ήχο (το σπάσιμο ενός κλαδιού), π.χ. *Butǎǎǎ fǎtsi bam s' criǎǎǎ!* (= Η μπουκάλα έκανε μπαμ κι έσκασε!), *Osu di ménǎǎ fǎtsi crak s' mi dǎri níngǎ!* (= Το κόκαλο από το χέρι/του χεριού έκανε κρακ και με πονάει ακόμη!) κ.λπ.

Τα συνηθέστερα επιφωνήματα από ονοματοποιία στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας είναι τα ακόλουθα: *xa-xa!*, *clam-clam-clam-clam!*, *bam!*, *crak!*, *xur-xur!* (λέγεται για κάποιον που ροχαλίζει), *gux-gux!* (λέγεται για κάποιον που βήχει), *plats!* (λέγεται για τον ήχο που κάνει η πτώση του νερού ή κάποιου υδαρούς υλικού), *núǎǎ-núǎǎ!* (λέγεται για τον ήχο που παράγεται, όταν καταπίνει κάποιος με λαιμαργία), *fǎtsǎ!* (λέγεται για τον ήχο που κάνει κάποιος ή κάτι που περνάει από μπροστά μας πολύ γρήγορα), *zínǎǎ-zínǎǎ!* (λέγεται για κάποιον ήχο μονότονο και διαπεραστικό και κατά πάσα πιθανότητα σχετίζεται με τη Βλάχικη λέξη *zingǎǎǎ*, την οποία η Χανέλη (2010: 302) καταγράφει ως βιολιστής).

Στην ίδια κατηγορία επιφωνημάτων θα μπορούσαμε να κατατάξουμε και διάφορους άλλους ήχους και φωνές τα οποία χρησιμοποιούνται από τους Βλαχόφωνους της Ακαρνανίας για το κάλεσμα, το διώξιμο των ζώων ή την παρακίνησή τους να κάνουν κάτι. Έτσι, για παράδειγμα, για το κάλεσμα της γάτας χρησιμοποιείται το επιφώνημα *ps, ps, ps, ps!*, ενώ για το διώξιμο χρησιμοποιείται το επιφώνημα *mǎtsǎ-mǎtsǎ!*, το οποίο προέρχεται από τη Βλάχικη λέξη *mǎtsǎ* που σημαίνει γάτα, κι η οποία με τη σειρά της σχετίζεται με τη σλαβική λέξη *мачка* [μάτσκα], που επίσης σημαίνει τη γάτα (Ομάδα καθηγητών σερβικής γλώσσας, 2001: 172) και την αλβανική λέξη *mac/e* [ματς/ε], η οποία κι αυτή σημαίνει γάτα (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 372). Ακόμη για το διώξιμο της γάτα χρησιμοποιείται το πιο κοινό επιφώνημα *ksut-ksut!* Για το

κάλεσμα της κότας χρησιμοποιείται το επιφώνημα ruuúí-ruí-ruí-ruí-ruuúí!, το οποίο πιθανότατα σχετίζεται με την ελληνική λέξη πουλί.

Για το κάλεσμα των γουρουνιών χρησιμοποιείται η φράση cuuúđ-cúđ-cúđ-cúđ!, η οποία κατά πάσα πιθανότητα σχετίζεται με τη λέξη κουμάσι (= χοιροστάσιο) κι οποία με τη σειρά της προέρχεται σύμφωνα με μερικούς (Σταματάκου, 1971, τόμος Β': 1.719) από την τουρκική λέξη kümes που σημαίνει τον ορνιθώνα, το κοτέτσι (Ομάδα καθηγητών τούρκικης γλώσσας, 2003: 168). Επίσης για το κάλεσμα των γουρουνιών χρησιμοποιείται και η φράση guts-guts-guts!, η οποία πιθανότατα σχετίζεται με την αλβανική λέξη guts που σημαίνει την άγρια γουρούνα (Ντίνας, 1995: 121).

Για το κάλεσμα του σκύλου χρησιμοποιείται η επιφωνηματική φράση cúti-cúti-cúti-cúti!, η οποία μάλλον σχετίζεται με τη λέξη κουτάβι. Το τελευταίο κατά πάσα πιθανότητα προέρχεται από τη σλαβική λέξη kyca [κούτσα], που σημαίνει το σκυλί, το σκυλάκι, καθώς επίσης σχετίζεται και με την σλαβική λέξη kyche [κούτσε] η οποία σημαίνει το κουτάβι, το σκυλάκι (Ομάδα καθηγητών σερβικής γλώσσας, 2001: 158).

Για το κάλεσμα του τράγου χρησιμοποιείται η επιφωνηματική φράση tsáru-tsáru-tsáru!, η οποία κατά πάσα πιθανότητα σχετίζεται με τη Βλάχικη λέξη tsáru, που επίσης σημαίνει τον τράγο. Η λέξη tsáru σχετίζεται με την αλβανική λέξη cjar [τσαπ], η οποία σημαίνει τον τράγο (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 1.167). Βλέπουμε κι εδώ, όπως και με τη λέξη mátsă (= γάτα), ότι συνηθίζεται να χρησιμοποιείται η ίδια λέξη (σημαίνον) ως επιφώνημα για τα ίδια τα ζώα.

Για το σταμάτημα και γενικά για τον έλεγχο του αλόγου από τους Βλαχόφωνους της Ακαρνανίας χρησιμοποιούνταν η φράση di-di! που αντιστοιχεί με την ελληνική όπα-όπα, δηλαδή στοπ-στοπ/σταμάτα-σταμάτα. Επίσης για τον έλεγχο του αλόγου χρησιμοποιούνταν και το ίδιο του το όνομα (προσωνύμιο) σε αναδίπλωση, π.χ. Βάίju-Βάίju! (= Μπάλιο-Μπάλιο!), κάτι που είδαμε παραπάνω να συμβαίνει και με άλλα ζώα, μόνο που εκεί χρησιμοποιούνταν το κοινό ουσιαστικό, ενώ εδώ το κύριο όνομα. Το τελευταίο φαινόμενο, η χρήση δηλαδή ενός κύριου ονόματος (προσωνυμίου) για την προσφώνηση κάποιου ζώου, είναι συνηθισμένο και στην ελληνική γλώσσα για ζώα τα οποία είτε είναι οικόσιτα, άρα πολύ κοντά στον άνθρωπο (σκύλοι, γάτες κ.λπ.) είτε ζουν ατομικά (άλογα, γαϊδούρια κ.λπ.) και όχι σε αγέλες, όπως συμβαίνει με τα πρόβατα, τα κατσίκια κ.ά.

13.2.3. Επιφωνηματικές εκφράσεις

Επιφωνηματικές εκφράσεις ονομάζονται οι λέξεις, οι φράσεις ή ακόμη και οι προτάσεις που χρησιμεύουν ως επιφωνήματα. Οι εκφράσεις αυτές δεν ανήκουν στα καθαυτό επιφωνήματα, αλλά λειτουργούν επιφωνηματικά μόνο σε συγκεκριμένες επικοινωνιακές περιστάσεις, οι οποίες είναι γνωστές στους φυσικούς ομιλητές μιας γλώσσας. Όταν χρησιμοποιείται μια επιφωνηματική έκφραση στον λόγο δεν είναι απαραίτητη η παρουσία και κάποιου επιφωνήματος, χωρίς ωστόσο να αποκλείεται η χρήση του. Επιφωνηματικές εκφράσεις μπορεί να είναι διάφορα μέρη του λόγου, όπως ουσιαστικά, επίθετα, ρήματα, επιρρήματα αλλά και κάθε είδους φράση που μπορεί να λειτουργήσει με αυτόν τον τρόπο, ακόμη και ολόκληρη πρόταση (Τριανταφυλλίδη, 1978 [1941]: 402-403 Μπουσμπούκη, 1991: 85 & Μπουσμπούκης, χ.χ.β: 46).

Στο Βλάχικο γλωσσικό ιδίωμα της Ακαρνανίας συνηθίζονται κυρίως οι παρακάτω επιφωνηματικές λέξεις/εκφράσεις: *dapóɟa!* (= μετά!). Η λέξη αυτή είναι χρονικό και τοπικό επίρρημα (δες σχετικά στα επιρρήματα). Ωστόσο στο ιδίωμα της Ακαρνανίας χρησιμοποιείται και σαν επιφώνημα, χωρίς δηλαδή τις παραπάνω επιρρηματικές έννοιες του χρόνου και του τόπου, π.χ. *Dapóɟa, tsi s' dzécɟ!* (= Μετά, τι να πω!// εκφράζει απογοήτευση/θυμό/απορία/αγανάκτηση κ.λπ.).

Πολλά ουσιαστικά επίσης χρησιμοποιούνται στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας ως επιφωνήματα, όπως συμβαίνει για παράδειγμα με τη λέξη *úrɟ* (= λύκος). Η συγκεκριμένη λέξη πολλές φορές παίρνει τη θέση επιφωνήματος που μπορεί να δηλώνει αγανάκτηση, θαυμασμό κ.λπ., π.χ. *Tsi vre, ɟa úɟá/úɟi!* (= Τι θέλει, μωρέ λύκε!) κ.λπ.

Άλλη κατηγορία λέξεων που χρησιμοποιούνται ως επιφωνηματικές εκφράσεις στο ιδίωμα της Ακαρνανίας είναι κάποιες υποτιμητικές λέξεις, όπως *tsiritóɟɟu* (= διακονιάρης/πεινασμένος//ίσως από το λατινικό επίθετο *jejunius*, -a, -um, το οποίο σημαίνει τον άσιτο (Σιδέρη, 1964: 408) και μεταφορικά αυτόν που δεν έχει να φάει, τον πεινασμένο, τον διακονιάρη), *ɟreščamáɟu/ɟreščamána* (= ρακένδυτος/η, κουρελής/ιάρα και κατ' επέκταση τιποτένιος/α, σκουπίδι κ.λπ.//ίσως από την αλβανική λέξη *ɟrečk/ë* [ρρεκ], η οποία σημαίνει το κουρέλι, το ράκος (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 586) με την ανάπτυξη ενός /s/ και το άγνωστο σε μας μόρφωμα *máɟu*), *ɟreščósɟu/ɟriščósɟu/ɟreščósɟa/ɟriščósɟa* (= ρακένδυτος/

η, κουρελής/ιάρα κ.λπ.//ίσως από την αλβανική λέξη *greck/ë* [rrek] με την ανάπτυξη ενός /s/), *tiviké(1)u* (= χαζός, αφελής κ.λπ.). Οι λέξεις αυτές αν και δεν έχουν καμία σχέση με επιφωνήματα, εν τούτοις πολλές φορές χρησιμοποιούνται στο λόγο των Βλαχόφωνων της Ακαρνανίας ως τέτοια, π.χ. *U, tivikéli, tsi fátsj ašjë!* (= Ου, βλάκα/ανόητε, τι κάνεις έτσι!), *U, tsiritóni/rešcamáhi/tišcós!* (= Ου, διακονιάρη/ κουρελή/τιποτένιε!) κ.λπ. Τέλος, όλες οι παραπάνω επιφωνηματικές εκφράσεις φανερώουν κυρίως περιφρόνηση.

Η λέξη *córbu/córba*, η οποία σημαίνει τον μαύρο, τον δυστυχισμένο, τον άθλιο, τον κακόμοιρο, επίσης χρησιμοποιείται πολλές φορές ως επιφωνηματική στον λόγο των Βλάχων της Ακαρνανίας. Η λέξη *córba* ωστόσο έχει και τη σημασία της παλιογυναικάς, του παλιοκόριτσου. Χρησιμοποιείται όμως όχι με έντονη επιτιμητική διάθεση, αλλά σαν ένα είδος αστειότητας κατά την προσφώνηση ιδιαίτερα των νέων κοριτσιών. Υπάρχει για παράδειγμα η φράση: *Tsi pitsáši, ma córba!* (= Τι έπαθες, μωρή κακομοίρα!) κ.λπ.

Άλλες επιφωνηματικές εκφράσεις στο ιδίωμα της Ακαρνανίας αποτελούνται από λέξεις οι οποίες προέρχονται από τον θρησκευτικό χώρο, π.χ. *Dumidzále!* (= Θεέ μου!), *Mušátă Stimiriă!* (= Όμορφη Παναγία μου!/Παναγία μου!) κ.λπ. Οι συγκεκριμένες επιφωνηματικές εκφράσεις εκφράζουν αγανάκτηση, λύπη, πόνο, βρισιά κ.λπ., π.χ. *Dumidzále, tsi áltu u s' rátu!* (= Θεέ μου, τι άλλο θα πάθω!). Οι φράσεις αυτές χρησιμοποιούνται πολύ συχνά στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας και κατά την εκφορά του αρατικού λόγου. Προφανώς η επίκληση του Θείου σε αυτού του είδους τις εκφράσεις/κατάρες γίνεται για να καταστούν αυτές πιο «ισχυρές», δηλαδή να «πιάσουν» πιο πολύ. Βλέπουμε λοιπόν εδώ ότι η θεϊκή δύναμη χρησιμοποιείται ως «μάρτυρας» για την κατάρα που εκστομίζεται, π.χ. *S' nu ti áfă Critsúnj, Dumidzále!* (= Να μην σε βρουν τα Χριστούγεννα, Θεέ μου!//Να μην ζήσεις μέχρι τα Χριστούγεννα, Θεέ μου!).

Οι αρατικές φράσεις μπορεί να συνοδεύονται εκτός από την επιφωνηματική έκφραση και από κάποια καθαυτό επιφωνήματα πόνου, αγανάκτησης, θυμού κ.λπ., π.χ. *U, s' n' apútsj, Stimiriă alí sóri!* (= Ου, να μη σώσεις, Παναγία της αδερφής!/Παναγία αγαπημένη μου!/Παναγία μου!//δηλαδή να πεθάνεις). Εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι από αυτού του είδους τις εκφράσεις απουσιάζει συνήθως το όνομα του Χριστού (*Xristóu*). Αντίθετα χρησιμοποιείται πολύ το όνομα Θεός και το όνομα της Παναγίας, αμφότερα σε κλητική πτώση. Άλλη έκφραση από τον

θρησκευτικό χώρο που χρησιμοποιείται ως επιφώνημα είναι η λέξη *drácu* (= διάβολος/διάολος), π.χ. *Tsi vre, ma drácu!* (= Τι θέλεις, μωρέ διάολε!). Η συγκεκριμένη έκφραση φανερώνει θυμό/αγανάκτηση κ.λπ. Από τον ίδιο χώρο επίσης χρησιμοποιούνται και άλλες επιφωνηματικές εκφράσεις που φανερώνουν θυμό, αγανάκτηση, απειλή κ.λπ. Οι εκφράσεις αυτές «εισάγονται» με το ρήμα *futútsu* (= γαμώ), π.χ. *Futútsu drácu!* (= Γαμώ τον διάολο!), *Futútsu Dumidzém!* (= Γαμώ τον Θ...), *Futútsu Stimirǎ* (= Γαμώ την Π...) κ.λπ. Πολλές φορές σε αυτού του είδους τις φράσεις, μετά το ουσιαστικό επαναλαμβάνεται το ρήμα προφανώς για επίταση της βρισιάς, π.χ. *Futútsu drácu, futútsu!* (= Γαμώ τον διάολο, γαμώ!) κ.λπ. Οι παραπάνω φράσεις μπορεί να εκφράζουν και πόνο (σωματικό και ψυχικό). Μάλιστα έχουμε ακούσει κάποιους την ώρα που δουλεύουν, όταν παθαίνουν κάποιο ατύχημα (χτυπάνε), να λένε τις παρακάτω φράσεις, π.χ. *Po-po, mi dóri ménǎ di agudéri, futútsu Dumidzém!* (= Πω-πω, με πονάει το χέρι από το χτύπημα, γαμώ τον Θ...) κ.λπ. Πολλές φορές οι συγκεκριμένες εκφράσεις χρησιμοποιούνται και με το ρήμα στον αόριστο, π.χ. *Futúǎ drácu, futúǎ!* (= Γάμ(η)σα τον διάολο, γάμ(η)σα!) κ.λπ. Άλλη αρατική φράση, η οποία πολλές φορές χρησιμοποιείται και σαν χαριεντισμός αλλά και σαν έκφραση θαυμασμού, είναι η φράση: *Tsi s' ti táǎǎ Dumidzém!* (= Τι/πού να σε κόψει ο Θεός!), π.χ. *U, tsi s' ti táǎǎ Dumidzém, tsi fátsǎ aǎǎ!* (= Ου, τι/πού να σε κόψει ο Θεός, τι κάνεις έτσι!) κ.λπ.

Στην ίδια κατηγορία επιφωνηματικών εκφράσεων θα κατατάσσαμε και μία άλλη κατηγορία λέξεων που και αυτές χρησιμοποιούνται ως βρισιές στο συγκεκριμένο ιδίωμα, π.χ. *Futútsu Kízda!* (= Γαμώ το μουνί!/γαμώτο/γαμώτη!) κ.λπ. Η τελευταία έκφραση πολλές φορές συνοδεύεται και από το ουσιαστικό *méta* (= μάνα σου) και έτσι γινόταν ακόμη πιο «δυνατή»/πιο «βαριά», π.χ. *Futútsu méta Kízda!* (= Γαμώ της μάνας σου το μουνί!). Αυτού του είδους οι βρισιές/επιφωνηματικές λέξεις/φράσεις εκστομιζόταν κυρίως σε περιπτώσεις θυμού, οργής (ιδιαίτερα σε τσακωμούς μεταξύ των νέων παιδιών), πόνου, αγανάκτησης κ.λπ. Ωστόσο τις έχουμε ακούσει παλιότερα από γεροντότερους κι ως εκφράσεις χαιρετισμού/αστειότητας/χαριεντισμού κ.λπ., π.χ. *Tsi fátsǎ, e, futútsu Kízda!* (= Τι κάνεις, ρε, γαμώ το μουνί/γαμώτο!/γαμώτη!//εννοείται γαμώ τη ζωή μου/τα βάσανά μου κ.λπ.). Οι φράσεις αυτές συνηθίζονται και στην ελληνική, π.χ. *Πώς είσαι έτσι, ρε γαμώτο!* κ.λπ. Τέλος, και στις συγκεκριμένες φράσεις το ρήμα *futútsu* (= γαμώ) μπορεί να χρησιμοποιείται στον αόριστο *futúǎ* (= γάμησα).

Άλλες φράσεις/λέξεις που χρησιμοποιούνται ως επιφωνήματα στο ιδίωμα της Ακαρνανίας είναι και οι εξής: *dádo* (= μάννα μου/μανούλα μου//εκφράζει αγανάκτηση/πόνο/λύπη/φόβο/ανασφάλεια/αβεβαιότητα κ.λπ.). Η επιφωνηματική φράση αυτή συνοδεύεται συνήθως και από κάποιο καθαυτό επιφώνημα, π.χ. *O, dádo, tsi pitsá!* (= Ω, μανούλα μου, τι έπαθα!//πόνο/λύπη), *O, dádo, tsi u s' rátu acó!* (= Ω, μανούλα μου, τι θα πάθω εκεί!//φόβο/ανασφάλεια/αβεβαιότητα κ.λπ.). Άλλη επιφωνηματική φράση είναι η έκφραση *mirátu/miráta di tíni* (= κακομοίρη/κακομοίρα από σένα//κακομοίρη/κακομοίρα μου//επίθετο) κι η οποία εκφράζει λύπη/οίκτο κ.λπ., π.χ. *U, tsi pitsáxi, miráta di tíni!* (= Ου, τι έπαθες, κακομοίρα μου!) κ.λπ. Επίσης η λέξη/ουσιαστικό *drácu* (= διάβολος/διάολος) χρησιμοποιείται πολλές φορές επιφωνηματικά και μπορεί να σημαίνει αγανάκτηση, προσφώνηση, έκπληξη κ.λπ., π.χ. *Tsi vre, oră drácu!* (= Τι θέλεις, ωρέ/βρε διάλοε!) κ.λπ. Η φράση *Tsi dzétsi* (= Τι λες) πολλές φορές χρησιμοποιείται αντί για ερωτηματική, ως επιφωνηματική, και δηλώνει έκπληξη, απορία, θυμό, ειρωνεία, απαξίωση κ.λπ., π.χ. *Tsi dzétsi, má, fudzi fjáta di cásă!* (= Τι λες, μωρή, έφυγε η κοπέλα από το σπίτι!//έκπληξη) κ.λπ. Η προστακτική *ste* (= στάσου) του ρήματος *stám* (= στέκομαι) χρησιμοποιείται πολλές φορές όχι με την κυριολεκτική της σημασία αλλά μεταφορικά/επιφωνηματικά και σημαίνει απειλή, αγανάκτηση κ.λπ., π.χ. *Ste-ste, nu dzétsi álti!* (= Στάσου-στάσου, μην λες άλλα!//αγανάκτηση), κ.λπ. *Ste níxjámă!* (= Στάσου λιγάκι!) κ.λπ. Η φράση *s' ti xiriséscu* (= να σε χαρώ) χρησιμοποιείται πολλές φορές επιφωνηματικά και σημαίνει ευχή, π.χ. *S' ti xiriséscu, manári!* (= Να σε χαρώ, καμάρι μου!) κ.λπ. Ακόμη ως επιφωνηματική χρησιμοποιείται και η φράση *Ti cápu átéu* (= Για το κεφάλι το δικό σου/για το κεφάλι σου//εννοείται να είναι) τόσο ως αρατική φράση όσο και ως έκφραση χαριεντισμού, π.χ. *U, ti cápu átéu!* (= Ου, για το κεφάλι σου//σε καλό σου!) κ.λπ. Ως επιφωνηματική χρησιμοποιείται και η φράση: *Tsi si s' dzécú!* (= Τι να σου πω!/Τι να σ' πω!). Η επιφωνηματική φράση αυτή εκφράζει αγανάκτηση, αποστροφή κ.λπ., π.χ. *Tsi si s' dzécú, n' ój mǐndi!* (= Τι να σ' πω, δεν έχεις μυαλό!) κ.λπ.

Τέλος, θα πρέπει να αναφέρουμε ότι πάρα πολλές άλλες λέξεις και εκφράσεις χρησιμοποιούνται στον λόγο των Βλαχόφωνων της Ακαρνανίας ως επιφωνηματικές κι αυτό εξαρτάται κάθε φορά από την περίπτωση της επικοινωνίας στην οποία βρίσκονται και φυσικά τον επιτονισμό τους.

13.2.4. Ευχαιτικές επιφωνηματικές εκφράσεις

Εκτός από τις απλές επιφωνηματικές εκφράσεις, που όπως είδαμε παραπάνω μπορεί να ανήκουν σε διάφορα μέρη του λόγου, υπάρχει και μια άλλη κατηγορία επιφωνηματικών εκφράσεων οι οποίες εκφράζουν ευχή. Αυτές οι επιφωνηματικές εκφράσεις ονομάζονται ευχαιτικές. Οι εκφράσεις αυτές αναφέρονται σε μία μεγάλη «γκάμα» ανθρώπινων δραστηριοτήτων, όπως η καθημερινότητα, η υγεία, οι κοινωνικές εκδηλώσεις κ.λπ.

Στα Βλάχικο γλωσσικό ιδίωμα της Ακαρνανίας συνηθίζονται κυρίως οι παρακάτω ευχαιτικές επιφωνηματικές λέξεις/εκφράσεις: *búni dzúă* (= καλή μέρα/καλημέρα), *búni nórtiă* (= καλή νύχτα/καληνύχτα), *búni tsină* (= καλή νύχτα/καληνύχτα//στην κυριολεξία η συγκεκριμένη φράση σημαίνει καλό δείπνο, μιας και η λέξη *tsină* σημαίνει το δείπνο), *búni đjáră* (= καλή εσπέρα/καλησπέρα/καλό βράδυ), *apirită búniă* (= ξημέρωμα καλό/καλό ξημέρωμα), *búni óră/óră búniă* (= καλή ώρα/ώρα καλή//με το καλό//αντίο), *óriksj búniă* (= όρεξη καλή/καλή όρεξη) κ.λπ. Σε όλες τις παραπάνω ευχαιτικές φράσεις εννοείται το ρήμα *s' áj* (= να έχεις). Παρατηρούμε επίσης ότι δεν σχηματίζονται σύνθετα, όπως για παράδειγμα στην ελληνική γλώσσα, όπου υπάρχουν οι ευχαιτικές επιφωνηματικές φράσεις: καληνύχτα, καλησπέρα κ.λπ.

Άλλες ευχαιτικές φράσεις είναι οι ακόλουθες: *auásu óră búniă* (= αφήνω ώρα καλή/γεια σου//ως απάντηση στην παραπάνω ευχαιτική φράση οι Βλάχοι της Ακαρνανίας χρησιμοποιούν μερικές φορές τη φράση: *máimă óră búniă* (= σύρε στην ώρα την καλή/τράβα στο καλό σου//αντίο), *gíni vinišj/gíni vinițu* (= καλώς ήρθες/καλώς όρισες//καλώς ήρθατε/ καλώς ορίσατε), *gíni vj aufáj* (= καλώς σάς βρήκα), *gíni viniřă* (= καλώς ήρθαν/καλώς τα δεχτήκατε). Υπάρχουν ακόμη και κάποιες άλλες ευχαιτικές επιφωνηματικές εκφράσεις που αφορούν ευχές σχετικές με τη ζωή του ανθρώπου, την υγεία, τις γιορτές κ.λπ., όπως: *s' binédzi* (= να ζήσεις), *s' binédzi múltsj ánj* (= Να ζήσεις πολλά χρόνια//χρόνια πολλά), *di vróră s' binédzi* (= από του χρόνου να ζήσεις/και του χρόνου να ζήσεις//και του χρόνου), *s' binédzi ca xéru* (= Να ζήσεις σαν το σίδηρο/σιδερένιος/ σιδεροκέφαλος), *s' auséști* (= να γεράσεις), *s' ti fátsj aušxu* (= να γίνεις γέρος/να γεράσεις//εννοείται με τα χρόνια), *s' adžútsj únă sútăl*//εννοείται *di ánj* = από χρόνια/χρόνια (= να φτάσεις μία εκατοντάδα//εννοείται από χρόνια/χρόνια//να τα εκατοστήσεις), *s' binédzi únă sútăl*//εννοείται *di ánj* = από χρόνια/χρόνια (= να ζήσεις μία εκατοντάδα//εννοείται

από χρόνια/χρόνια//να τα εκατοστήσεις), *cu sãnãtãti* (= με υγεία/με γεια), π.χ. *cu sãnãtãti s' u pãrtsj* (= με γεια να το φορέσεις), *s' pi atãli* (= και στις δικές σου//εννοείται χαρές//και στα δικά σου), *s' di gambrãm* (= κι από γαμπρός/και γαμπρός), *s' di mvjãstã* (= και από νύφη/και νύφη), *s' ti vãdãm ãlbã* (= να σε δω άσπρη/να σε δω στα άσπρα//να σε δω νύφη), *ãra búna* (= η ώρα η καλή//λέγεται κυρίως κατά την έναρξη των γάμων), *s' binjãdzã númã* (= να σου ζήσει το όνομα//να ζήσει//λέγεται τόσο κατά την βάπτιση όσο και κατά την ονομαστική εορτή), *si s' trjãcã* (= να σου περάσει/περαστικά//λεγόταν κυρίως μετά από κάποια ασθένεια), *s' binãtsj nój* (= να ζήσετε εσείς//να ζήσετε/ζωή σε λόγου σας), *s' ãbã ãirtãtu* (= να είναι συγχωρεμένος), *si s' sxurisjãstã Dumidzãm* (= να τον συγχωρέσει ο Θεός/Θεός σχωρέσ' τον) κ.λπ.

14. Συμπεράσματα-προτάσεις

Στο κεφάλαιο που ακολουθεί θα διατυπωθούν τα συμπεράσματα, τα οποία προέκυψαν από τη μελέτη του Βλάχικου ιδιώματος της Ακαρνανίας που προηγήθηκε, καθώς και κάποιες σκέψεις/προτάσεις για ερευνητικές προσπάθειες οι οποίες θα μπορούσαν να γίνουν στο μέλλον. Επίσης θα αναφερθούν και κάποιοι περιορισμοί όσον αφορά τη μελέτη του συγκεκριμένου ιδιώματος, οι οποίοι προέκυψαν από το είδος της έρευνας που πραγματοποιήθηκε.

Θα πρέπει λοιπόν να αναφερθεί για μια ακόμη φορά ότι η μελέτη η οποία πραγματοποιήθηκε με την παρούσα διατριβή ήταν μια αποκλειστικά γλωσσολογική/διαλεκτολογική προσέγγιση του Βλάχικου ιδιώματος της Ακαρνανίας. Έγινε δηλαδή μια προσπάθεια για την καταγραφή του ιδιώματος αυτού σε φωνολογικό, λεξιλογικό και μορφοσυντακτικό επίπεδο. Από την έρευνα που πραγματοποιήθηκε διαπιστώθηκαν πολλές και σημαντικές διαφορές του συγκεκριμένου Βλάχικου ιδιώματος σε σχέση με τα άλλα ιδιώματα της ίδιας γλώσσας. Οι διαφορές αυτές αφορούν κυρίως το φωνολογικό, το μορφολογικό αλλά και το λεξιλογικό επίπεδο, π.χ. αλλοφωνία του /l/, ιδιαίτερος σχηματισμός του μέλλοντα, ελάχιστη χρήση του γερουνδίου, εκτενής δανεισμός από την αλβανική γλώσσα με την οποία είχαν έρθει σε επαφή κατά τους προηγούμενους αιώνες τα μέλη της συγκεκριμένης γλωσσικής ομάδας κ.λπ. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τις διαφορές του υπό εξέταση ιδιώματος με τα άλλα Βλάχικα ιδιώματα δες στο κεφάλαιο 3.3. του πρώτου μέρους. Παρόλα αυτά σε καμία περίπτωση δεν μπορούμε να ισχυριστούμε ότι με τη συγκεκριμένη μελέτη έχει εξαντληθεί όλο το φάσμα των γλωσσικών φαινομένων που αφορούν το υπό εξέταση ιδίωμα. Κάτι τέτοιο είναι πρακτικά αδύνατον να πραγματοποιηθεί στο πλαίσιο μιας διδακτορικής διατριβής και μόνο. Υπάρχουν τομείς που θα μπορούσε στο μέλλον να εστιάσει η γλωσσολογική έρευνα, όπως το λεξιλόγιο, με τη σύνταξη ενός corpus λέξεων που απαντώνται κυρίως στο συγκεκριμένο ιδίωμα κ.λπ.

Επίσης στη συγκεκριμένη μελέτη δεν εξετάζεται η σημερινή κατάσταση του ιδιώματος καθώς και η κοινωνική και συμβολική λειτουργία του για τους ομιλητές του, δηλαδή η κοινωνιογλωσσολογική του διάσταση. Ωστόσο -όπως ήδη αναφέρθηκε- σε κοινωνιογλωσσολογική έρευνα που πραγματοποιήσαμε σε ένα από τα Βλαχόφωνα χωριά της περιοχής, στα Όχθια, στο πλαίσιο εκπόνησης

Μεταπτυχιακής Διπλωματικής εργασίας (Βασιλείου, 2008), διαπιστώθηκε ότι το συγκεκριμένο ιδίωμα, όπως και τα άλλα Βλάχικα ιδιώματα, βρίσκεται σε στάδιο προχωρημένης γλωσσικής υποχώρησης κι ένα βήμα πριν την ολοκληρωτική εξαφάνισή του, τον θάνατο. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη σημερινή κατάσταση του υπό μελέτη Βλάχικου ιδιώματος δες στο κεφάλαιο 4.5. του πρώτου μέρους.

Είναι επείγουσα ανάγκη επομένως να πραγματοποιηθεί μία συστηματική έρευνα κοινωνιογλωσσολογικού περιεχομένου του συγκεκριμένου ιδιώματος. Οι τομείς οι οποίοι θα εξετάζονται κυρίως σε μια μελλοντική έρευνα αυτής της κατεύθυνσης θα μπορούσε να είναι οι εξής: α) χρήση του ιδιώματος από τους ομιλητές του, όπως π.χ. συχνότητα χρήσης, περιστάσεις επικοινωνίας, επιλογή γλώσσας κ.λπ. β) στάσεις και αξιολογήσεις των ομιλητών του ιδιώματος απέναντι στην ίδια τους τη γλώσσα, γ) προσδιορισμός του επιπέδου γνώσης της γλώσσας από τους ομιλητές της (αυτοαξιολόγηση και ετεροαξιολόγηση), δ) μετάδοση της γλώσσας στις νεότερες γενιές, ε) διάφορες διαδικασίες γλωσσικής αλλαγής, όπως π.χ. συρρίκνωση του λεξιλογίου, δανεισμός από την ισχυρή γλώσσα (ελληνική) με την οποία βρίσκεται σε επαφή το ιδίωμα, απλοποίηση γραμματικών και συντακτικών δομών κ.λπ. Όλα τα παραπάνω θεωρούμε ότι θα δώσουν μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα του υπό εξέταση ιδιώματος.

Κλείνοντας τη διατριβή μας θα λέγαμε -όπως εύστοχα έχει επισημανθεί κι από άλλους (Ντίνας, 1986: 1)- ότι ο ρόλος των Βλάχων και της γλώσσας τους έχει σήμερα ουσιαστικά τελειώσει. Είναι επείγουσα ανάγκη επομένως να καταγραφεί οτιδήποτε υλικό (ιδιαίτερα γλωσσικό) σχετίζεται με τη συγκεκριμένη γλώσσα και τους ανθρώπους που τη μιλούσαν. Προς αυτή την κατεύθυνση κινήθηκε και η παρούσα διδακτορική διατριβή.

Παραρτήματα

Παράρτημα 1

Αλφαβητικός κατάλογος λέξεων στις οποίες παρατηρείται το φαινόμενο της αλλοφωνίας του /l/

Στον κατάλογο αυτόν παρατίθενται 182 λέξεις του Βλάχικου ιδιώματος της Ακαρνανίας οι οποίες περιέχουν αλλόφωνο του /l/ ή το αποβάλλουν εντελώς. Οι λέξεις του συγκεκριμένου καταλόγου παρατίθενται σε απόλυτη αλφαβητική σειρά με βάση το πρώτο τους γράμμα και σύμφωνα με την καταγραφή τους στο λεξικό του Νικολαΐδη (1999 [1909]). Δεν κρίθηκε σκόπιμο να παρατεθούν με κάποια άλλα κριτήρια ομαδοποίησης, π.χ. με βάση το φωνολογικό φαινόμενο του /l/ που παρατηρείται σε κάθε λέξη (αποκοπή ή αλλοφωνία) γιατί σκοπός ήταν η δημιουργία ενός μικρού «λεξικού» το οποίο θα είναι πιο εύχρηστο για τον αναγνώστη. Τέλος, όλες οι λέξεις παρατίθενται επίσης μέσα σε αυθεντικές φράσεις και προτάσεις ούτως ώστε ο αναγνώστης να έχει μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα για τη συγκεκριμένη λέξη μέσα στον ρέοντα λόγο.

Α

aúrlu, ρήμα (= φωνάζω δυνατά, κραυγάζω, διώχνω κάποιον με φωνές κ.λπ.) τρέπεται σε **aúru**, αόριστος **aurái**, παθ. μετοχή **aurátu**, π.χ. *U aurái di acó* (= Τον έδιωξα από εκεί).

acló και **aclótse**, τοπικά επιρρήματα (= εκεί, εκειδά) τρέπονται αντίστοιχα σε **acó** και **acótsi**, π.χ. *Fúdzj di acó!* (= Φύγε από κει!), *Kítsútu u bugái acótsi* (= Το μαχαίρι το έβαλα εκειδά).

álu, άρθρο αρσενικού γένους γενικής και δοτικής πτώσης (= του) τρέπεται σε **au**, π.χ. *L' Abóru au Mítsu* (= Στην Αυλή/Στο Μαντρί/Στον Στάβλο/Στην Αμπουργιά/Στην Καταντιά-Στις Καταντιές/Στη Φάρμα του Μήτσου)//τοπωνύμιο στο χωριό Αγράμπελο.

alágu, ρήμα (= τρέχω, τριγυρνάω, περιφέρομαι από δω και από κει) τρέπεται σε **axágu**, π.χ. *Íjú axágă fitšóru?* (= Πού τριγυρνάει το παιδί;)

alagáre, ουσιαστικό (= η πορεία, το τριγύρισμα, το τρέξιμο, η «κουδμή») τρέπεται σε **axgári**, π.χ. *Atsá muljéria óri mindja ti axgári* (= Αυτή η γυναίκα έχει το μυαλό για/στο τριγύρισμα/για/στις βόλτες). Στη συγκεκριμένη λέξη εκπίπτει και το /a/ της δεύτερης συλλαβής.

alagátu/alagáta, παθητική μετοχή (= αυτός/αυτή που έχει τριγυρίσει, ο «περπατημένος»/η «περπατημένη») τρέπεται σε **axgátu/axgáta**, π.χ. *Atsá muljéria ésti axgáta* (= Αυτή η γυναίκα είναι «περπατημένη»). Στη συγκεκριμένη λέξη, όπως και στην προηγούμενη, εκπίπτει και το /a/ της δεύτερης συλλαβής.

alâksésucu, ρήμα (= αλλάζω, ανταλλάσσω) τρέπεται σε **auksésucu**, π.χ. *Nu s' aukséste atséu!* (= Δεν αλλάζει αυτός!). Στη συγκεκριμένη λέξη προσβάλλεται και το /â/.

alántzi/alánte, αντωνυμία δεικτική/αναφορική, πληθυντικός αριθμός, πτώση ονομαστική ή αιτιατική, αρσενικό/θηλυκό (= οι άλλοι/οι άλλες) τρέπεται σε **axántsji** και **axánti** αντίστοιχα, π.χ. *Axántsji birbátsji* (= Οι άλλοι άνδρες) και *Axánti muljéri* (= Οι άλλες γυναίκες).

alántu/alántă, αντωνυμία δεικτική/αναφορική, ενικός αριθμός, αρσενικό/θηλυκό (= ο άλλος/η άλλη) τρέπεται σε **axántu/axántă**, π.χ. *Víni axántă fjátă* (= Ήρθε η άλλη κοπέλα).

alásu, ρήμα (= αφήνω) τρέπεται σε **axásu**, π.χ. *Nu axásu acó tsivaitšji* (= Δεν αφήνω εκεί τίποτε απολύτως).

alátru, ρήμα (= γαυγίζω και μεταφορικά φωνασκώ) τρέπεται σε **αυάτρυ**, π.χ. *Tsi amátre atséu ašjé?* (= Τι φωνάζει αυτός έτσι;). Σε Βλαχόφωνο χωριό της περιοχής έχουμε καταγράψει το παρωνύμιο *Autráta*, το οποίο απευθυνόταν σε γυναίκα και σήμαινε αυτήν που λέει πολλά, που φλυαρεί, κατ' επέκταση αυτή που τα έχει «χαμένα», την παλαβή, τη «φωνακλού», αυτή που «αλυχτάει», που «μπαχλαντάει» όπως χαρακτηριστικά μάς ειπώθηκε.

alavdatŭ/alavdată, παθητική μετοχή (= παινεμένος) τρέπεται σε **αυνδάτϋ**, π.χ. *Atsá fŭáta ésti αυνδάτα* (= Αυτή η κοπέλα είναι παινεμένη).

alavdatóru, ουσιαστικό (= αυτός που παινεύει τους άλλους αλλά και τον εαυτό του) τρέπεται σε **αυνδατόρυ**, π.χ. *Ésti úny αυνδατόρυ atséu!* (= Είναι ένας που παινεύει τον εαυτό του αυτός!)

alávdu, ρήμα (= επαινώ, εγκωμιάζω) τρέπεται σε **αυάνδϋ**, π.χ. *Atséu s' αυάνδă íšis* (= Αυτός παινεύεται μόνος τους/παινεύει τον εαυτό του).

alîndúi/alîndéi, αντωνυμία δεικτική, ενικός αριθμός, πτώση ονομαστική ή αιτιατική, αρσενικό και θηλυκό (= αλλουνού, αλληγής) τρέπεται σε **αυανδúi /αυάνδιϋί** και **αυανδίίέ** αντίστοιχα, π.χ. *Atsá muljéră ésti αυανδúi birbátϋ* (= Αυτή η γυναίκα είναι αλλουνού άνδρα), *Atséu birbátϋ ésti αυανδίίέ muljéri* (= Αυτός ο άνδρας είναι αλληγής γυναίκας). Στη συγκεκριμένη λέξη έχουμε τροπή του φωνήεντος /i/, το οποίο ούτως ή άλλως δεν υφίσταται στο ιδίωμα της Ακαρνανίας, σε /a/.

alîndóru, αντωνυμία δεικτική, πληθυντικός αριθμός, πτώση γενική και δοτική και για τα δύο γένη (αρσενικό και θηλυκό) (= αλλωνών) τρέπεται σε **αυανδιόρυ**, π.χ. *Atselí muljéri séntϋ αυανδιόρυ birbátsj* (= Αυτές οι γυναίκες είναι αλλωνών ανδρών). Στη συγκεκριμένη λέξη έχουμε τροπή του φωνήεντος /i/, το οποίο δεν υφίσταται στο ιδίωμα της Ακαρνανίας, σε /a/ καθώς και την εμφάνιση ενός /i/.

alótϋ, ουσιαστικό (= προζύμι) τρέπεται σε **αότϋ**, π.χ. *S' aprídϋ aótu ta s' frimítϋ* (= Ν' ανάψω το προζύμι για να ζυμώσω).

alóru, προσωπική αντωνυμία γ' προσώπου πληθυντικού αριθμού, γένους αρσενικού/θηλυκού, πτώση δοτική (= αυτών) τρέπεται σε **αόρυ**, *Atsá cása nu ésti αόρυ* (= Αυτό το σπίτι δεν είναι αυτών).

alúi, αντωνυμία προσωπική, γ' πρόσωπο, ενικός αριθμός, γένους αρσενικού, πτώση δοτική, τρέπεται σε **αúi**, π.χ. *Aúi ésti muljéria* (= Αυτουνού είναι η γυναίκα).

- alúmtă**, ουσιαστικό (= αγώνας, πόλεμος, δουλειά) τρέπεται σε **aúmtă**, π.χ. *Níga nu tiliusí aúmtă* (= Ακόμη δεν τελείωσε ο αγώνας/η δουλειά).
- alumtăre**, ουσιαστικό (= πάλη, αγώνας, δουλειά) τρέπεται σε **aumtăre**, π.χ. *Níga nu tiliusí aumtăria* (= Ακόμη δεν τελείωσε ο αγώνας/η δουλειά).
- alumtátu/alumtátă**, παθητική μετοχή (= αγωνιστής, μαχητής, εργατικός) τρέπεται σε **aumtátu**, π.χ. *Atséu nu ésti aumtátu* (= Αυτός δεν είναι αγωνιστής, εργατικός).
- alúmtu**, ρήμα (= αγωνίζομαι, παλεύω, μάχομαι, δουλεύω σκληρά) τρέπεται σε **aúmtu**, π.χ. *Mí aúmtu títi dzúa* (= Αγωνίζομαι/εργάζομαι σκληρά όλη μέρα).
- aricíju**, ουσιαστικό (= νεφρό) τρέπεται σε **arícju**, π.χ. *Mí dóri arícju* (= Με πονάει το νεφρό).
- atsélu**, δεικτική αντωνυμία, γένους αρσενικού, ενικός αριθμός, ονομαστική/αιτιατική (= αυτός, αυτό) τρέπεται σε **atséu**, π.χ. *Atséu nu ésti búnu ómu* (= Αυτός δεν είναι καλός άνθρωπος).
- aflăre**, ουσιαστικό (= εύρεση) τρέπεται σε **afuăre**, π.χ. *Atséu are mindja tu afuăre* (= Αυτός έχει το μυαλό στο να βρει).
- aflátu**, παθητική μετοχή (= αυτός που έχει βρεθεί) τρέπεται σε **afuátu**, π.χ. *Nu ésti afuátu níga* (= Δεν έχει βρεθεί ακόμη).
- áflu**, ρήμα (= βρίσκω) τρέπεται σε **áfu**, π.χ. *Vínji tu cásă s' nu ti afái* (= Ήρθα στο σπίτι και δεν σε βρήκα).

B

- bacaláo**, ουσιαστικό (= βακαλάος, μπακαλιάρος) τρέπεται σε **bucué**, π.χ. *De ní níxjámă bucué ta s' mécu* (= Δώσε μου λίγο μπακαλιάρo για να φάω).
- bála**, ουσιαστικό (= μέτωπο, μπάλα) τρέπεται σε **bámu**, π.χ. *Šcába mi agudí tu bámu* (= Η πέτρα με χτύπησε στην μπάλα/στο μέτωπο).
- bélu**, επίθετο (= άσπρος, μπέλος) τρέπεται σε **béu**, π.χ. *U s' u táliju níéu atéu béu* (= Θα το κόψω/σφάξω το αρνί αυτό το άσπρο).
- blăsténiju**, ουσιαστικό (= βλασφημία, κατάρα) τρέπεται σε **busténiju**, π.χ. *Fúdzi c' u sj s' dámu bustení!* (= Φύγε γιατί θα σου δώσω/θα σου πω κατάρες!). Στη συγκεκριμένη λέξη εκπίπτει και το /â/ της αρχικής συλλαβής.
- blastimú**, ρήμα (= βλασφημώ, καταριέμαι) τρέπεται **búastimú**, *Cáj búastimă ažié?* (= Ποιος βλασφημεί/καταριέται έτσι;).

bucála, ουσιαστικό (= μπουκάλα) τρέπεται σε **bucáma**, π.χ. *De hí bucáma* (= Δώσε μου την μπουκάλα).

bucunála, ουσιαστικό (= έδεσμα που αποτελείται από ψωμί τριμμένο ανακατεμένο με τυρί το οποίο έχει τηγανιστεί σε βούτυρο ή λάδι) τρέπεται σε **bucunáma**, π.χ. *Nu fátsi híxíamă di bucunáma s' mucámu!* (= Δεν κάνεις λίγη από μπουκουβάλα να φάμε!).

C

cálu, ουσιαστικό (= άλογο) τρέπεται σε **cámu**, π.χ. *Cámu ésti úngu* (= Το άλογο είναι ψηλό).

caláru, ουσιαστικό (= καρβιλάριος) τρέπεται σε **cauáru**, π.χ. *Cauáru kídzú di pi cámu* (= Ο καρβιλάριος έπεσε από το άλογο).

caréclă, ουσιαστικό (= καρέκλα) τρέπεται σε **carécma**, π.χ. *Sócra stitjá pi carécma* (= Η πεθερά καθόταν επάνω στην καρέκλα/Η πεθερά καθόταν στην καρέκλα).

câlatóru, ουσιαστικό (= οδοιπόρος, αυτός που τριγυρνάει) τρέπεται σε **cautóru**, π.χ. *Auágă ca cautóru* (= Τριγυρνάει σαν οδοιπόρος/Τριγυρνάει από δω κι από κει).

cântilă, ουσιαστικό (= καντήλι) τρέπεται σε **căntiă**, π.χ. *Cătsé nu aprisíși căntiă?* (= Γιατί δεν άναψες την καντήλα;).

cârlígu, ουσιαστικό (= ποιμενική ράβδος κοινώς γκλίτσα την οποία είχαν οι τσοπάνηδες για βακτηρία αλλά και για να συλλαμβάνουν από το πόδι τα πρόβατα. Επίσης η ίδια λέξη αναφερόταν και στην αγκλίτσα, η οποία χρησιμοποιούταν παλιότερα για να στηρίξουν οι καπνοπαραγωγοί της περιοχής τις αρμάθες του καπνού στη λιάστρα) τρέπεται σε **cărígu/kirígu**, π.χ. *Íjá cărígu/kirígu di aó* (= Πάρε την γκλίτσα/αγκλίτσα από δω).

câtsúlă, ουσιαστικό (= κατσούλα, φέσι, κάλυμμα κεφαλής, κουκούλα) τρέπεται σε **catsúu/kitsúu**, π.χ. *Atséu ári drácu catsúu* (= Αυτός έχει τον διάολο στο κεφάλι, δηλαδή είναι κακός άνθρωπος, είναι πολύ νευρικός και απότομος).

clucutéscu, ρήμα (= αναταράσσω, κουνώ, κουνώ το σώμα μου, «κορδώνομαι») τρέπεται σε **cucutéșcu**, π.χ. *Atséu s' cucutéști ca cucótu* (= Αυτός κουνιέται/κορδώνεται σαν κόκορας). Με τη συγκεκριμένη λέξη ίσως σχετίζεται και η λέξη κοκότα (= αυτή που κουνιέται). Ο Σταματάκος (1971, τόμος Β': 1.679) την τελευταία τη συσχετίζει με τη γαλλική λέξη cocotte (= γυναίκα του δρόμου, πόρνη, ελευθερίων ηθών).

cufála, ουσιαστικό (= κουφάλα δέντρου) τρέπεται σε **gufáµa**, π.χ. *La Gufáµa* (= Στην Κουφάλα//τοπωνύμιο στο χωριό Παλαιομάνινα). Εδώ έχουμε επίσης τροπή του /c/ σε /g/ (ηχηροποίηση).

culácµ, ουσιαστικό (= κουλούρι και κυρίως το ψωμί που πήγαιναν στον γάµο) τρέπεται σε **cuácµ**, π.χ. *Atsá nu dúsi cuácµ pi númtă* (= Αυτή δεν πήγε κουλούρι στον γάµο).

cularítsă, ουσιαστικό (= κουλαρίτσα, κάπα) τρέπεται σε **cuarítsă**, π.χ. *N' óµµ s' bágµ cuarítsă* (= Δεν έχω να βάλω κουλαρίτσα, κάπα).

cutálă, ουσιαστικό (= κουτάλα) τρέπεται σε **cutáµă**, *N' óµµ cutáµă di léµµ* (= Δεν έχω κουτάλα από ξύλο/ξύλινη).

D

dingló, επίρρημα (= πέρα, παραπέρα) τρέπεται σε **dingó**, π.χ. *Fúdzî dingó!* (= Φύγε παραπέρα!).

dislâksésçu, ρήµα (= ξεντύνω, αλλάζω, ξαλλάζω) τρέπεται σε **disauksésçu**, π.χ. *Mviásta nu s' disauksí híga* (= Η νύφη δεν ξάλλαξε ακόµη/δεν έβγαλε ακόµη το νυφικό).

divârlíga, τοπικό επίρρημα (= γύρω - γύρω/τριγύρω) τρέπεται σε **diavrígira**, π.χ. *Atsém adútsi diavrígira* (= Αυτός φέρνει γύρω - γύρω/τριγύρω// δεν καταφέρνει τίποτε/κάνει σαν τρελός).

dristiálă, ουσιαστικό (= υδατοκρουστήριο, νεροτριβή, μαντάνι) τρέπεται σε **dristiáµ**, π.χ. *Stránílí u s' Íi dutsémµ µa dristiáµ ta s' Íi uémµ* (= Τα ρούχα/κλινοσκεπάσµατα θα τα πάµε στο μαντάνι για να τα πλύνουµε).

Δ

dixálă, ουσιαστικό (= διχάλα) τρέπεται σε **dixáµă**, π.χ. *Léµu ári dixáµă pi súpri* (= Το ξύλο έχει διχάλα από πάνω/πάνω).

E

éµ, αντωνυμία προσωπική, γ' πρόσωπο, ενικός αριθµός, γένους αρσενικού, ονοµαστική/αιτιατική (= αυτός) τρέπεται σε **éµ**, *Eµ nu ésti búµµ óµµ* (= Αυτός δεν είναι καλός άνθρωπος).

F

fâlcăre, ουσιαστικό (= φυλή, πατριά, νταμάρι) τρέπεται σε **aθάρĭ**, π.χ. *Atséu s' védi di aθάρĭ acúĭ ésti!* (= Αυτός βλέπεται/φαίνεται απ' το νταμάρι/φυλή ποιανού είναι!).

fânelă, ουσιαστικό (= φανέλα) τρέπεται σε **fanéuă**, π.χ. *Atsá tžúpă nu i fanéuă, jésti búná!* (= Αυτό το φουστάνι δεν είναι φανέλα, είναι καλό!).

flămbură, ουσιαστικό (= φλάμπουρο, σημαία η οποία χρησιμοποιούταν ως γαμήλιο λάβαρο) τρέπεται σε **fuămbură**, π.χ. *U s' fitsémŭ fuămburĭ* (= Θα κάνουμε φλάμπουρα).

furtselă, ουσιαστικό (= κιβώτιο, μπαούλο, κασέλα) τρέπεται σε **furtséuă**, π.χ. *Disclĭdŭ furtséuă* (= Ξεκλειδώνω/ανοίγω το μπαούλο).

fustanelă, ουσιαστικό (= φουστανέλα) τρέπεται σε **fustanéuă**, π.χ. *Fitsóru n' óri s' bágă fustanéuă ma sculĭó* (= Το παιδί δεν έχει να βάλει φουστανέλα στο σχολείο).

G

gólŭ, επίθετο (= γυμνός, άδειος) τρέπεται σε **góu**, π.χ. *Nu s' fétsi duání, águru ésti góu* (= Δεν έγινε/δεν έπιασε ο καπνός, το χωράφι είναι γυμνό/άδειο).

Ĝ

gélă, ουσιαστικό (= φαγητό) τρέπεται σε **géuă**, π.χ. *Níga nu s' fétsi géuă?* (= Ακόμη δεν έγινε το φαγητό;).

H

hâlvă, ουσιαστικό (= χαλβάς) τρέπεται σε **χμυνă**, π.χ. *Nu mucăĭ χμυνă áză* (= Δεν έφαγα χαλβά σήμερα). Στη συγκεκριμένη λέξη παρατηρούμε ότι προσβάλλεται και το φωνήεν /â/ το οποίο τρέπεται σε /u/.

hlépa, ουσιαστικό (= απόχρεμια, φλέγμα, χλέπα) τρέπεται σε **χέρpă**, π.χ. *Scótu χέρpi di gúră* (= Βγάζω φλέγματα/χλέπες από το στόμα).

hârpuléscu, ρήμα (= βγάζω φλέγματα/χλέπες) τρέπεται σε **xurbuéscu**, π.χ. *Míni, cântŭ ýíni jără, tútu xurbuéscŭ* (= Εγώ, όταν έρχεται ο χειμώνας, όλο βγάζω

φλέγματα/χλέπες). Εδώ εκτός από την αλλοφωνία του /l/ έχουμε τροπή του /â/ σε /u/ και του /p/ σε /b/.²⁰²

K

kolástră, ουσιαστικό (= κολάστρα, πρωτόγαλα), τρέπεται σε **cuástră**, π.χ. *Găúă s' fétsi cuástră* (= Το φαί έγινε κολάστρα/έπηξε πολύ).

kseñulucródzu, ρήμα (= ξενοδουλεύω είτε στην ξενιτιά είτε μεροκάματο) τρέπεται **ksinuucródzu**, π.χ. *Únă zuiă ksiniuucródzu s' buhíátsă nu vidzúi* (= Μια ζωή ξενοδουλεύω και καλοσύνη/καλό δεν είδα). Εδώ έχουμε δύο /u/ στη σειρά χωρίς τον φόβο χασμωδίας, διότι η λέξη είναι σύνθετη με πρώτο συνθετικό το μόρφημα **ksinu-** (= ξενό-) μετά από κώφωση του /e/ και του /o/, το οποίο προέρχεται από την ελληνική λέξη ξένος και δεύτερο συνθετικό το Βλάχικο ρήμα **ucródzu** (= δουλεύω, εργάζομαι).

L

la, πρόθεση (= στον, στην, στο) τρέπεται σε **ya**, π.χ. *Táti ésti ya (L)útsă* (= Ο πατέρας είναι στη Λούτσα//τοποθεσία χωραφιών).

láju, επίθετο (= μαύρος, μαυριδερός) τρέπεται σε **yáju**, *Atséu ésti yáju* (= Αυτός είναι μαύρος).

lálă, ουσιαστικό (= θεός, μπάρμπα, μεγάλος αδερφός) τρέπεται σε **yáli**, π.χ. *S' binétzi ca xérxi, nícxu ax yáli!* (= Να ζήσεις σαν το σίδηρο, μικρέ του μπάρμπα!/Να ζήσεις, καμάρι μου!)

lăliñi, ουσιαστικό (= θείοι, μπαρμπάδες) τρέπεται σε **yéñi**, π.χ. *Amu múltsi yéñi* (= Έχω πολλούς θείους/μπαρμπάδες). Στη συγκεκριμένη λέξη έχουμε στην αρχική συλλαβή τροπή του /l/ σε /y/ και στη δεύτερη αποκοπή του. Στη δεύτερη συλλαβή η αποκοπή του /l/ συμπαρασύρει και το /i/. Χάνεται δηλαδή από τη λέξη μία ολόκληρη συλλαβή.

lámă, ουσιαστικό (= λάμπα, φανός θυέλλης) τρέπεται σε **yámă**, π.χ. *U s' apriđému yámă* (= Θα ανάψουμε τη λάμπα).

langáda, ουσιαστικό (= λαγκάδι) τρέπεται σε **ungáđă**, π.χ. *Tricúi únă ungáđă!* (= Πέρασα μια λαγκάδα/ένα λαγκάδι!). Στη συγκεκριμένη λέξη προσβάλλεται και το /a/.

²⁰² Για το τελευταίο φωνολογικό φαινόμενο δεξ Κατσάνη, 1977: 86.

- láu**, ρήμα (= πλένω) τρέπεται σε **uáu**, π.χ. *U s' u uáu míni* (= Θα το πλύνω εγώ).
- lâescu**, ρήμα (= μαυρίζω) τρέπεται σε **uâescu**, π.χ. *Mi uâescu tróră di sóre!* (= Μαυρίζω γρήγορα από τον ήλιο!). Στη συγκεκριμένη λέξη προσβάλλεται και το /â/.
- lâmbádă**, ουσιαστικό (= λαμπάδα) τρέπεται σε **umbárdă**, *U s' apridu únă umbárdă ti tíni!* (= Θα ανάψω μία λαμπάδα για σένα!). Εδώ έχουμε ακόμη την ανάπτυξη ενός /r/. Στη συγκεκριμένη λέξη προσβάλλεται και το /â/.
- lânosu**, επίθετο (= βρώμικος, ακάθατος) τρέπεται σε **uânosu**, π.χ. *Esti únă uânosă atsá!* (= Είναι μια βρωμιάρα αυτή!). Εδώ προσβάλλεται και το /â/.
- lâcrimă**, ουσιαστικό (= δάκρυ) τρέπεται σε **uâcrimă**, π.χ. *Oclju ári únă uâcrimă* (= Το μάτι έχει ένα δάκρυ).
- lâcrâmétzu**, ρήμα (= δακρύζω) τρέπεται σε **uacrâmétzu**, π.χ. *Oclju uacrâmjetzá tótina* (= Το μάτι δακρύζει πάντοτε/συνεχώς).
- lână**, ουσιαστικό (= μαλλί) τρέπεται σε **uênă**, π.χ. *Atsá viléntză ésti di uênă* (= Αυτή η βελέντζα είναι από μαλλί/είναι μάλλινη).
- lângôare**, ουσιαστικό (= αρρώστια σοβαρή/«κακιά»/κυρίως καρκίνος) τρέπεται σε **ungóri**, π.χ. *Ari ungóri fitsóru* (= Έχει αρρώστια σοβαρή το παιδί), *U, s' ti acátsă ungóri!* (= Ου, να σε πιάσει κακιά αρρώστια!). Στη συγκεκριμένη λέξη προσβάλλεται και το /â/.
- lânosu** (θηλυκό **lânôásă**), επίθετο (= εριώδης, μάλλινος, μαλλιαρός) τρέπεται **unosu** (θηλυκό **unosă/unósa**), π.χ. *Víni Unósa?* (= Ήρθε η Ονόσα/η Μαλλιαρή;). Η λέξη *Unósa* εδώ είναι παρωνύμιο (γι' αυτό γράφεται με κεφαλαίο το πρώτο γράμμα) και απαντάται σε ένα από τα Βλαχόφωνα χωριά της περιοχής. Στη συγκεκριμένη λέξη προσβάλλεται και το /â/.
- lândzidzâscu**, ρήμα (= ασθενώ, νοσώ) τρέπεται σε **undzidzâscu**, π.χ. *Míni tótina undzidzâscu* (= Εγώ συνεχώς αρρωσταίνω). Στη συγκεκριμένη λέξη προσβάλλεται και το /â/.
- lândură**, ουσιαστικό (= χελιδόνι) τρέπεται σε **uândură**, π.χ. *Vidzúj únă uândură* (= Είδα ένα χελιδόνι).
- lâpúșă**, ουσιαστικό (= ο λοβός του αφτιού) τρέπεται σε **upúșă**, π.χ. *Upúșă alí uréclí* (= Ο λοβός του αφτιού). Στη συγκεκριμένη λέξη προσβάλλεται και το /â/.
- lâpúdă**, ουσιαστικό (= μικρά καλτσάκια/καλτσούνια που έφταναν ως τον αστράγαλο, τα έλεγαν και πατίκια) τρέπεται σε **upúdă**, π.χ. *U s' fácu únă préclí*

di upúdă (= Θα κάνω ένα ζευγάρι από πατίκια/μικρά καλτσούνια). Στη συγκεκριμένη λέξη προσβάλλεται και το /â/.

lapsánă, ουσιαστικό (= λαψάνα//είδος χόρτου) τρέπεται σε **upsánă**, π.χ. *Nu mécu upsánă* (= Δεν τρώω λαψάνα). Στη συγκεκριμένη λέξη εκπίπτει και το /a/.

lápte, ουσιαστικό (= γάλα) τρέπεται σε **uápti**, π.χ. *Arúká híxámă di uápti* (= Ρίξε λίγο από γάλα/λίγο γάλα).

lárgu, επίθετο (= πλατύς) τρέπεται σε **uárgu**, π.χ. *Gúrá uárgă* (= Στόμα πλατύ). Η συγκεκριμένη φράση αποτελεί και παρωνύμιο σε ένα από τα Βλαχόφωνα χωριά της περιοχής.

láre, ουσιαστικό (= η πλύση, το πλύσιμο) τρέπεται σε **uári**, π.χ. *Dádă dúsi ti uári* (= Η μάνα πήγε για πλύσιμο). Τα παλιότερα χρόνια, που δεν υπήρχαν βρύσες στα σπίτια, οι γυναίκες έπλεναν τα ρούχα αλλά και τα διάφορα οικιακά σκεύη (αγγεία) στα κοντινά αυλάκια/ρυάκια.

lârdzescu, ρήμα (= πλαταίνω) τρέπεται σε **urdzescu**, π.χ. *U s'urdzescu híxámă águru* (= Θα το πλατύνω λίγο το χωράφι). Στη συγκεκριμένη λέξη προσβάλλεται και το /â/.

látu, παθητική μετοχή (= πλυμένος) τρέπεται σε **uátu**, π.χ. *Fitşóru nu i uátu* (= Το παιδί δεν είναι πλυμένο).

lâtúră, ουσιαστικό (= απόπλυμα, απόνερα, βρωμιά) τρέπεται σε **utúră**, π.χ. *Arúká uáiră mpádi* (= Ρίξε τις βρωμιές κάτω). Στη συγκεκριμένη λέξη προσβάλλεται και το /â/.

lâhtârsescu, ρήμα (= λαχταράω, εκπλήσσομαι, σκιάζομαι), τρέπεται σε **uxtursescu**, *Mi uxtursi fitşóru* (= Με λαχτάρισε το παιδί). Στη συγκεκριμένη λέξη προσβάλλονται και τα δύο /â/.

lástihu, ουσιαστικό (= λάστιχο) τρέπεται σε **uásticu**, *De hí uásticu ta s' adáru duáhi* (= Δώσε το λάστιχο για να ποτίσω τον καπνό).

látsu, ουσιαστικό (= θηλιά) τρέπεται σε **uátsu**, π.χ. *U hígái cu uátsu* (= Το έδεσα με θηλιά/Το έδεσα θηλιά).

lâthipsescu, ρήμα (= σφάλλω, κάνω λάθος) τρέπεται σε **uathipsescu**, π.χ. *Nácă uathipsíxi s' nu vidzúxi gíhi?* (= Μήπως έκανες λάθος και δεν είδες καλά;).

láthusu, ουσιαστικό (= λάθος) τρέπεται σε **uáthu**, π.χ. *Nu fácu míhi uáthu* (= Δεν κάνω εγώ λάθος).

- Ioáre**, ουσιαστικό (= παραλαβή, πάρσιμο) τρέπεται σε **uóri**, π.χ. *Atsá óri míndja tu uóri* (= Αυτή έχει το μυαλό στο πάρσιμο/να παίρνει/να αρπάζει). Στη συγκεκριμένη λέξη προσβάλλεται και ο δίφθογγος /oa/.
- Ioátx**, παθητική μετοχή (= αυτός που έχει παρθεί, παρμένος) τρέπεται σε **uótx**, π.χ. *Esti uótx di acó* (= Το έχουν πάρει από κει). Στη συγκεκριμένη λέξη προσβάλλονται και τα δύο /â/.
- Ióziu**, ουσιαστικό (= φωλιά άγριων ζώων). Από τη συγκεκριμένη λέξη ίσως προέρχεται η λέξη **aúzu** η οποία απαντάται στο ιδίωμα της Ακαρνανίας μόνο στο τοπωνύμιο *L' Aúzu* (= Στου Αούζου). Για περισσότερες πληροφορίες δεξ στο συγκεκριμένο τοπωνύμιο.
- Iócũ**, ουσιαστικό (= έδαφος, χώμα, τόπος) τρέπεται σε **ócũ**, π.χ. *La Ócũ atsém álbu* (= Στο Χώμα/Στον Τόπο/Στο Έδαφος αυτό/εκείνο το άσπρο, δηλαδή Στο Ασπρόχωμα//Τοπωνύμιο στο χωριό Γουριώτισσα).
- Iu ή ul**, αντωνυμία προσωπική, γ' πρόσωπο, αδύνατος τύπος, ενικός αριθμός, πτώση αιτιατική, τρέπεται σε **u**, π.χ. *U vidzúi* (= Τον είδα/Το είδα).
- Iucúme**, ουσιαστικό (= λουκούμι) τρέπεται σε **ucúmbă**, π.χ. *De hí únă ucúmbă ta s' mécu* (= Δώσε μου ένα λουκούμι για να φάω).
- Iucrăre**, ουσιαστικό (= εργασία, δουλειά) τρέπεται σε **ucrări**, π.χ. *Nu fátsi ucrári atsém, ésti timbéu* (= Δεν κάνει δουλειά αυτός, είναι τεμπέλης).
- Iucrâtóru**, ουσιαστικό (= εργατικός) τρέπεται σε **urcutóru**, π.χ. *Atsém nu ésti urcutóru* (= Αυτός δεν είναι εργατικός). Στη συγκεκριμένη λέξη εκτός από την αλλοφωνία του /l/ και την τροπή του /â/ σε /u/ παρατηρείται σε κάποιους ομιλητές και αντιμετάθεση των συμφώνων του συμφωνικού συμπλέγματος /cr/ σε /rc/.
- Iucrétzu**, ρήμα (= εργάζομαι) τρέπεται σε **ucrétzu**, π.χ. *Íjú ucrjátză fitšóru?* (= Πού δουλεύει το παιδί;).
- Iúcru**, ουσιαστικό (= εργασία, δουλειά, αλλά και συνοικέσιο) τρέπεται σε **úcru**, π.χ. *S' aspársi úcru* (= Χάλασε η «δουλειά»/το συνοικέσιο). Στη συγκεκριμένη λέξη εκτός από την αλλοφωνία του /l/ έχουμε και την ανάπτυξη ενός ημιφώνου /x/ για τη διάλυση του συμφωνικού συμπλέγματος /cr/. Το φαινόμενο αυτό για τη συγκεκριμένη λέξη το αναφέρει και ο Νικολαΐδης (1999 [1909]: 268).
- Lúhí**, ουσιαστικό (= Δευτέρα) τρέπεται σε **Úhí**, π.χ. *Ază nu ésti Úhí, ésti Duménică* (= Σήμερα δεν είναι Δευτέρα, είναι Κυριακή).

- lúnǎ**, ουσιαστικό (= φεγγάρι, σελήνη) τρέπεται σε **únǎ**, π.χ. *Astǎrǎ anému únǎ nǎmu* (= Απόψε έχουμε φεγγάρι καινούργιο/νέα σελήνη).
- lúngu**, επίθετο (= μακρύς αλλά και ψηλός) τρέπεται σε **úngu**, π.χ. *Tsi úngu ómu ésti atsém!* (= Τι μακρύς/ψηλός άνθρωπος είναι αυτός!).
- lumínǎ**, ουσιαστικό (= το λουμίνι/η θρυαλλίδα του καντηλιού) τρέπεται σε **umínǎ**, π.χ. *De hí únǎ umínǎ ta s' aprídǎ cǎntímǎ* (= Δώσε μου ένα λουμίνι για να ανάψω την καντήλα).
- lúrǎ**, ουσιαστικό (= λύκος) τρέπεται σε **úrǎ**, π.χ. *Esti úmu úrǎ atsém!* (= Είναι ένας λύκος αυτός!).
- lupátǎ**, ουσιαστικό (= φτυάρι) τρέπεται σε **upátǎ**, π.χ. *U agudí cu upátǎ di kítsǎ* (= Τον χτύπησε με το φτυάρι από τη μασιά/με το φτυάρι της μασιάς//με το πλατύ μέρος της μασιάς).
- lúpinǎ**, ουσιαστικό (= το λούπινο/πικροκουκκιά) τρέπεται σε **úpinǎ**, π.χ. *Siminǎj úpinǎ* (= Έσπειρα λούπινο).
- Lútsa**, ουσιαστικό (= λασπώδες έδαφος//κυρίως χρησιμοποιείται ως τοπωνύμιο) τρέπεται σε **Útsa**, *Tátí nu i ma Útsa* (= Ο πατέρας δεν είναι στη Λούτσα//περιοχή στο χωριό Όχθια αλλά και σε άλλα Βλαχόφωνα χωριά).

Љ

- lǎjǎ**, ρήμα (= παίρνω). Ενώ το συγκεκριμένο ρήμα στο ιδίωμα της Ακαρνανίας προφέρεται στον Ενεστώτα το ίδιο όπως και στα άλλα ιδιώματα (lǎjǎ), στον Αόριστο τρέπεται σε **ólǎ** (= πήρα), π.χ. *Nu ój réne* (= Δεν πήρα ψωμί). Στα άλλα ιδιώματα στον Αόριστο προφέρεται ως **loǎjǎ**. Στη συγκεκριμένη λέξη προσβάλλεται και το /a/.
- lǎturǎje**, ουσιαστικό (= η Θεία Λειτουργία αλλά και το πρόσφορο που πηγαίνουν στην εκκλησία, η λειτουργιά) τρέπεται σε **uturǎje**, π.χ. *U dúǎmu uturǎje a bisér(i)cǎ* (= Την πήγα τη λειτουργιά στην εκκλησία). Στη συγκεκριμένη λέξη εκπίπτει και το /i/.
- lǎturǎjísescu**, ρήμα (= λειτουργώ) τρέπεται σε **uturǎjísescu**, π.χ. *Nu uturǎjisi áza prǎftu* (= Δεν λειτούργησε σήμερα ο παπάς). Στη συγκεκριμένη λέξη εκπίπτει και το /i/.

M

Matšála, ουσιαστικό (= Ματσάλας//παρωνύμιο) τρέπεται σε **Matšáma**, *Nu vííi Kíta Matšáma* (= Δεν ήρθε ο Χρήστος ο Ματσάλας).

mâhâlâ, ουσιαστικό (= μαχαλάς) τρέπεται σε **muxué**. Στη συγκεκριμένη λέξη έχουμε τροπή και του /â/ σε /u/. Στην Ακαρνανία επίσης και συγκεκριμένα στην πρώην επαρχία Ξηρομέρου υπάρχει μη Βλαχόφωνο χωριό με την ονομασία Μαχαλάς (νυν Φυτείες) το οποίο οι Βλαχόφωνοι της περιοχής προφέρουν ως **Muxué**, π.χ. *Dúsi a Muxué* (= Πήγε στη/στον Μαχαλά). Στη συγκεκριμένη λέξη τα δύο /â/ τρέπονται σε /u/. Πολλές φορές η παραπάνω φράση προφέρεται και χωρίς την πρόθεση a, π.χ. *Dúsi Muxué* (= Πήγε Μαχαλά), κάτι ανάλογο με την ελληνική φράση: Πήγε Αγρίνιο.

midúľu, ουσιαστικό (= μεδούλι, μυαλό) τρέπεται σε **midúã**, π.χ. *Mi dóri midúã* (= Με πονάει το μυαλό).

muláři, ουσιαστικό (= μουλάρι) τρέπεται σε **muári**, π.χ. *N' avémũ muári* (= Δεν έχουμε μουλάρι/μπλάρι).

N

ncló, τοπικό επίρρημα (= εκεί, εκειδά, ικιά, εκεί πέρα, πέρα) τρέπεται **ncó**, π.χ. *Atséũ fétsi ncó!* (= Αυτός έκανε «πέρα»/παλάβωσε/τρελάθηκε/«έκοψε πέρα»).

nelũ, ουσιαστικό (= δαχτυλίδι) τρέπεται σε **néũ**, π.χ. *Acipurári úũũ néũ* (= Αγόρασα ένα δαχτυλίδι).

Ń

ńilóũ, επίθετο (= πονόψυχος) τρέπεται σε **ńióũ**, π.χ. *Atséũ ésti ńióũ óũũ* (= Αυτός είναι πονόψυχος άνθρωπος).

ńjalaksítũ, επίθετο (= ανάλλαγος, αυτός που δεν έχει αλλάξει) τρέπεται σε **ńjauksítũ**, π.χ. *Atséũ ésti ńjauksítũ* (= Αυτός είναι ανάλλαγος, βρώμικος).

ńjeálã, ουσιαστικό (= μικρό θηλυκό πρόβατο, αρνάδα) τρέπεται σε **ńjáũ**, π.χ. *Vói s' ľjáũ úũũ ńjáũ ti Páštĩ* (= Θέλω να πάρω μία αρνάδα για το Πάσχα).

ńjéũ, ουσιαστικό (= αρνί) τρέπεται σε **ńjéũ**, *Vói s' ľjáũ úũũ ńjéũ ti Páštĩ* (= Θέλω να πάρω ένα αρνί για το Πάσχα).

ñilucrátũ, επίθετο (= ακατέργαστος, αδούλευτος, αυτός που δεν έχει δουλέψει στη ζωή του) τρέπεται σε **ñiucrátũ**, π.χ. *Atséũ ésti ñiucrátũ* (= Αυτός είναι αδούλευτος).

ñivistúle, ουσιαστικό (= νυφίτσα) τρέπεται σε **ñivistúã**, π.χ. *Vidzúĩ únã ñivistúã tu gíĩĩĩ* (= Είδα μια νυφίτσα στις κότες).

O

oálã, ουσιαστικό (= φιάλη, χύτρα, τσουκάλι) τρέπεται σε **óũã**, *De ñĩ óũã aótsi ta s' bágũ gégũã* (= Δώσε μου το τσουκάλι εδώ για να βάλω φαΐ). Στη συγκεκριμένη λέξη προσβάλλεται και ο δίφθογγος /oa/.

oludzéscu, ρήμα (= παραλύω) τρέπεται σε **ungéscu**, π.χ. *Mi ungáĩ ntréngũ di tšitšóri!* (= Παρέλυσα ακέριος/ολόκληρος/τελείως από τα πόδια/στα πόδια!). Στη συγκεκριμένη λέξη εκπίπτει και το φωνήεν /o/.

P

pálmã, ουσιαστικό (= παλάμη) τρέπεται σε **pũãmã**, π.χ. *Si s' dáũ únã šuplĩácã cu pũãmã!* (= Να σου δώσω ένα χαστούκι με την παλάμη!). Στη συγκεκριμένη λέξη εκπίπτει και το φωνήεν /a/ το οποίο υπάρχει στην ελληνική λέξη παλάμη.

pantilónã, ουσιαστικό (= παντελόνι, παντελόνι) τρέπεται σε **pantióñã**, π.χ. *De ñĩ z' bágũ únã pantiónã* (= Δώσε μου να βάλω ένα παντελόνι).

pálandzã, ουσιαστικό (= παλάντζα, πλάστιγγα) τρέπεται σε **pauándzã**, π.χ. *De ñĩ pauándza aó* (= Δώσε μου την παλάντζα εδώ).

plámtu, παθητική μετοχή (= δακρυσμένος, κλαμένος) τρέπεται **pũém̃tu**, π.χ. *Fitšóru ésti pũém̃tu* (= Το παιδί είναι δακρυσμένο/κλαμένο).

plángũ, ρήμα (= κλαίω, θρηνώ) τρέπεται σε **pũéngũ**, π.χ. *Pũém̃šũ ti tíĩĩ!* (= Έκλαψα για σένα!).

plângurósũ, επίθετο (= κλαψιάρης) τρέπεται σε **pungurósũ**, π.χ. *Atséũ ésti pungurósũ* (= Αυτός είναι κλαψιάρης).

plándzere, ουσιαστικό (= θρήνος, κλάψιμο) τρέπεται **pundzéri**, π.χ. *Atsá nu cãpšéštĩ pundzéri ti fitšóru* (= Αυτή δεν σταματάει τον θρήνο/το κλάψιμο για το παιδί).

pleáníitsă, pleámítsă και pleámítsă, ουσιαστικό (= αχυρώνας, καλύβα) τρέπεται σε **ρμάτă**, π.χ. *Gíliníjí séntu tu ρμάτă* (= Οι κότες είναι στον αχυρώνα/στην καλύβα). Στη συγκεκριμένη λέξη έχουμε και άλλες αλλαγές (αποκοπές φθόγγων).

ploáe, ουσιαστικό (= βροχή) τρέπεται σε **ρόί**, π.χ. *Nafóřă da ρóí* (= Έξω δίνει βροχή/Έξω βρέχει).

ploátsă, ουσιαστικό (= πλάκα πέτρινη) τρέπεται σε **πότșă**, π.χ. *Ρótșă cáldă* (= Πλάκα ζεστή την οποία βάζανε στην κοιλιά για να περάσει ο πόνος). Στη συγκεκριμένη λέξη προσβάλλεται και ο δίφθογγος /oa/ και δασύνεται το /s/.

pluíńă, ουσιαστικό (= βροχερός καιρός) τρέπεται σε **ρuíńă**, π.χ. *Ază fátsi ρuíńă* (= Σήμερα κάνει βροχή/Σήμερα βρέχει).

pluíósu, επίθετο (= βροχερός) τρέπεται σε **ρúósu**, π.χ. *Κíróu áză ésti ρúósu* (= Ο καιρός σήμερα είναι βροχερός).

poálă, ουσιαστικό (= ποδιά) τρέπεται σε **ρόμă**, π.χ. *De hí únă ρóμă ta s' bágmu* (= Δώσε μου μια ποδιά για να βάλω). Στη συγκεκριμένη λέξη προσβάλλεται και ο δίφθογγος /oa/.

púlă, ουσιαστικό (= πέος, πουλί, πούτσα, πούλος) τρέπεται σε **ρúa**, π.χ. *Atsá va ρúa di gumáru!* (= Αυτή θέλει πούτσα από γαϊδούρι!/γαϊδουρίσια).

púlmu, ουσιαστικό (= χούφτα) τρέπεται σε **ρúmu**, π.χ. *De hí únmu ρúmu di fisúlj ta s' xérbmu* (= Δώσε μου μια χούφτα από φασόλια/με φασόλια για να βράσω).

purtsélmu, ουσιαστικό (= γουρουνάκι) τρέπεται σε **purtséu**, π.χ. *Amu únmu purtséu tí Critsúnmu!* (= Έχω ένα γουρουνόπουλο/γουρουνάκι για τα Χριστούγεννα!).

S

sâlâgescu, ρήμα (= εξορμώ, αμολάω, σαλαγάω) τρέπεται σε **suugescu**, π.χ. *U suugescu lívâdjă ta s' u mecă óíjí* (= Το αμολάω το λιβάδι για να το φάνε τα πρόβατα).

sâlâgíre, ουσιαστικό (= εξόρμηση, αμολήμα, απόλυση) τρέπεται σε **suugéri**, π.χ. *Atséu víní tu cásă dapója di suugéri alí bisér(i)că* (= Αυτός ήρθε στο σπίτι μετά από την απόλυση της εκκλησίας).

sâlátă, ουσιαστικό (= σαλάτα) τρέπεται σε **σαυátă**, π.χ. *Dádo, u s' fátsj únă saυátă ta s' mecmu?* (= Μάνα, θα κάνεις μία σαλάτα για να φάω;).

sâlmă, ουσιαστικό (= ψιλά καλαμάκια, σαμάκια) τρέπεται σε **samáki**, π.χ. *De hí únă samáki* (= Δώσε μου ένα σαμάκι). Βλέπουμε ότι στη λέξη sâlmă Εκτός από την

αποβολή του /l/ έχουμε και την προσθήκη της ελληνικής υποκοριστικής κατάληξης -άκι. Ωστόσο υπάρχει η πιθανότητα η λέξη *samáki* να σχετίζεται κατ' ευθείαν με τη νεοελληνική λέξη *σαμάκι*.

sârdélă, ουσιαστικό (= σαρδέλα) τρέπεται σε **sardéuă**, π.χ. *Mucáj únă sardéuă áză!* (= Έφαγα μια σαρδέλα σήμερα!).

scântélu, ουσιαστικό (= σπινθήρας) τρέπεται σε **skintjáu**, π.χ. *Skintjáu di fócu* (= Ο σπινθήρας/η τσίκα απ' τη φωτιά/της φωτιάς).

scólu, ρήμα (= σηκώνω) τρέπεται σε **scóu**, π.χ. *Mi scuái di acó* (= Σηκώθηκα από κει).

sculăre, ουσιαστικό (= σήκωμα) τρέπεται σε **scuári**, π.χ. *Víni óră ti scuári* (= Ήρθε η ώρα για σήκωμα).

sélă, ουσιαστικό (= σέλα) τρέπεται σε **séuă**, π.χ. *U s' bágú séuă pi cáu* (= Θα βάλω τη σέλα στο άλογο).

sfârnutsélu, ουσιαστικό (= εξάνθημα, σπυράκι, μιξίτης) τρέπεται σε **furńitséu**, π.χ. *Amú únú furńitséu tu pultéri* (Έχω ένα εξάνθημα/μιξίτη στην πλάτη). Στη συγκεκριμένη λέξη έχουμε και άλλες μεταβολές, όπως αποκοπή του αρχικού /s/ και τροπή του /u/ σε /i/. Την αποκοπή του αρχικού /s/ τη σημειώνει και ο Νικολαΐδης (1999 [1909]: 575).

spélu, ρήμα (= ξεπλένω) τρέπεται σε **spéu**, π.χ. *Spéu tžúra* (= Ξεπλένω το φουστάνι).

spilátu, παθητική μετοχή (= ξεπλυμένος) τρέπεται σε **spiúátu**, π.χ. *Tžúra nu i spiúátă* (= Το φουστάνι δεν είναι ξεπλυμένο).

spilátúrá, ουσιαστικό (= απόπλυμα) τρέπεται σε **spiúátúrá**, π.χ. *Nu u vursáj spiúátúrá* (= Δεν τα έχυσα τα απόνερα/τα αποπλύματα).

spirlúngu, επίθετο (= πολύ ψηλός) τρέπεται σε **periúngu**, *Atséu birbátu ésti periúngu* (= Αυτός ο άνδρας είναι πολύ ψηλός/παραπάνω από ψηλός). Εδώ επίσης παρατηρείται αποκοπή του αρχικού /s/, τροπή του /i/ σε /e/ καθώς και ανάπτυξη ενός /i/.

spúbiru, ρήμα (= τινάζω την σκόνη, λιχνίζω) τρέπεται σε **spúbiru**, π.χ. *Mísuru u spúbirái tu vintu* (= Το καλαμπόκι το τίναξα/το λίχνισα στον αέρα). Εδώ παρατηρούμε ότι το /l/ πριν από το ηχηρό, οδοντικό /b/ εκπίπτει απλοποιώντας το συμφωνικό σύμπλεγμα /lb/.

sufláre, ουσιαστικό (= φύσημα) τρέπεται σε **sufári**, π.χ. *Atséμ fitšóru ári sufári tu ínimă* (= Αυτό το παιδί έχει φύσημα στην καρδιά).

súflu, ρήμα (= φυσάω) τρέπεται σε **súfu**, π.χ. *Súfu fócu* (= Φυσάω τη φωτιά).

súly, ουσιαστικό (= το αντί του αργαλειού) τρέπεται σε **súy**, π.χ. *De hí súy ta s' adúny urdzitúřă* (= Δώσε μου το αντί για να μαζέψω το υφάδι).

súlă, ουσιαστικό (= σούβλα, σουβλί) τρέπεται σε **súyă**, π.χ. *De hí súma ta s' fríngu úny híém* (= Δώσε μου τη σούβλα για να ψήσω ένα αρνί). Η λέξη *súyă* στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας χρησιμοποιείται και για να δηλωθεί το σουβλί (κυρίως ξύλινο) με το οποίο φυτευόταν ο καπνός (με το χέρι όχι με τη μηχανή), π.χ. *De hí súyă di duáni* (= Δώσε μου το σουβλί από τον καπνό/του καπνού).

sumuláju, επίθετο (= μαυριδερός) τρέπεται σε **sumuáju** και **sumuái**, π.χ. *Atséμ ésti sumuái* (= Αυτός είναι μαυριδερός/«μαυριδερούλης»).

sumuláescu, ρήμα (= μαυρίζω, γίνομαι μαυριδερός) τρέπεται σε **sumuéscu**, π.χ. *Míni sumuéscu tróřă* (= Εγώ μαυρίζω γρήγορα). Στη συγκεκριμένη λέξη προσβάλλεται και το /â/.

Ș

șutșălă, ουσιαστικό (= πλάστης) τρέπεται σε **sutsáuyă**, π.χ. *De hí sutsáuyă ta s' fácu únă pítă* (= Δώσε μου τον πλάστη για να κάνω μια πίτα).

T

tálaru, ουσιαστικό (= τάλαρος, μεγάλος ξύλινος κάδος για τυροκομικά προϊόντα) τρέπεται σε **táuyaru**, π.χ. *Ari cáșu núnyřă táuyaru?* (= Έχει τυρί μέσα ο τάλαρος;).

tembély, επίθετο (= τεμπέλης) τρέπεται σε **timbéy**, π.χ. *Esti atsá únă timbéuyă!* (= Είναι αυτή μία τεμπέλα!). Εδώ έχουμε και κώφωση του /e/.

tivikély, επίθετο (= ανόητος, αγαθιάρης) τρέπεται σε **tivikéy**, π.χ. *Esti Atsá únă tivikéuyă!* (= Είναι αυτή μια αγαθιάρη/ανόητη!). Υπάρχει και επώνυμο Τιβικέλης, όχι όμως ανάμεσα στους Βλαχόφωνους της Ακαρνανίας.

tristiálă, ουσιαστικό (= νεροτριβή) τρέπεται σε **drustiáuy**, π.χ. *Dúsi stránliya ya drustiáuy* (= Πήγε τα ρούχα στη νεροτριβή). Στη συγκεκριμένη λέξη έχουμε και άλλες μεταβολές, όπως τροπή του άηχου οδοντικού /t/ στο ηχηρό οδοντικό /d/

(αναφέρεται και από τον Νικολαΐδη, 1999 [1909]: 543) καθώς και αποκοπή του τελικού /ã/.

triválã, ουσιαστικό (= τρίμματα, κομματάκια, ψίχουλα) τρέπεται σε **triváũã**, π.χ. *Péne s' fétsi triváũã* (= Το ψωμί έγινε κομματάκια/ψίχουλα). Η συγκεκριμένη λέξη πολλές φορές προφέρεται και ως *driváũã*.

Ts

tšátalũ, ουσιαστικό (= πρόστιμο) τρέπεται σε **tšátalũ**, π.χ. *Lj arukári úny tšátalũ!* (= Του έριξαν ένα πρόστιμο!).

Tš

tšatílũ, ουσιαστικό (= το τσατίλι//είδος μεταλλικού κουβά) τρέπεται σε **tšatíũ**, π.χ. *N' óny tšatíũ ta s' dáũ ápã* (= Δεν έχω τσατίλι για να δώσω νερό).

Θ

thálasa, ουσιαστικό (= θάλασσα) τρέπεται σε **tháũasa**, π.χ. *Dusi tu tháũasa ta s' fáçã úny báũũũ* (= Πήγε στη θάλασσα για να κάνει ένα μπάνιο).

U

ubrélã, ουσιαστικό (= ομπρέλα) τρέπεται **ubréũã**, π.χ. *De hj ubréũã* (= Δώσε μου την ομπρέλα).

ulárũ, ουσιαστικό (= τσουκαλάς) τρέπεται σε **uárũ**, π.χ. *Nu vini níga uárũ* (= Δεν ήρθε ακόμη ο τσουκαλάς).

úmplu, ρήμα (= γεμίζω) τρέπεται σε **úmpu**, π.χ. *Mi umpúi di prádzũ* (= Γέμισα από παράδες/από λεφτά//με παράδες/με λεφτά).

umflãre, ουσιαστικό (= φούσκωμα, πρήξιμο) τρέπεται σε **umfári**, π.χ. *Fitšóru ári úny umfári tu óçhũ* (= Το παιδί έχει ένα πρήξιμο στο μάτι).

úmfu, ρήμα (= εξογκώνω, φουσκώνω, πρήζω) τρέπεται σε **úmfu**, π.χ. *Mi umfái di fisúũũ!* (= Φούσκωσα/πρήστηκα από τα φασόλια!).

V

varcólac̥, ουσιαστικό (= βρυκόλακας, παλιάνθρωπος) τρέπεται σε **vurcuác̥**, π.χ. *S' fétsi xáru atséu vurcuácu* (= Έγινε χάρος αυτός ο βρυκόλακας/ο παλιάνθρωπος). Η λέξη προφέρεται και ως **vrucúác̥** με αντιμετάθεση του /r/ και τροπή του /o/ σε [u].

vitseálǎ, ουσιαστικό (= ξύλινο παγούρι) τρέπεται σε **vutséǎ**, π.χ. *N' óm̥ vutséǎ* (= Δεν έχω παγούρι). Στη συγκεκριμένη λέξη τρέπεται το /i/ της πρώτης συλλαβής σε /u/.

Z

zúr̥lu, επίθετο (= τρελός/ζουρλός) τρέπεται σε **zúr̥**, π.χ. *Atséu fitsóru fáts̥e ca zúr̥* (= Αυτό το παιδί κάνει σαν παλαβό/τρελό). Προφανώς εδώ έχουμε αποκοπή του /l/, λόγω του δυσπρόφερτου συμφωνικού συμπλέγματος /rl/. **zurleátsǎ**, ουσιαστικό (= τρέλα, παλαβομάρα) τρέπεται σε **zurátsǎ**, π.χ. *Mári zurátsǎ ári atséu pi náǎ!* (= Μεγάλη τρέλα έχει αυτός επάνω του!). Στη συγκεκριμένη λέξη για την αποκοπή του /l/ ισχύει ό,τι και στην προηγούμενη. Επίσης το /l/ κατά την αποκοπή του συμπαρασύρει και το /e/ προσβάλλοντας έτσι τον δίφθογγο /ea/.

zurléscu, ρήμα (= τρελαίνομαι) τρέπεται σε **zuruséscu**, *Atséu zurusí ti pratz̥* (= Αυτός τρελάθηκε/παλάβωσε για λεφτά). Στη συγκεκριμένη λέξη για την αποκοπή του /l/ ισχύει ό,τι και στις δύο παραπάνω. Στη λέξη αυτή επίσης και για λόγους ευφωνίας (αποφυγή χασμωδίας) αναπτύσσεται ένα /s/.

Παράρτημα 2

Κατάλογος των ρημάτων του ιδιώματος της Ακαρνανίας

Στον κατάλογο αυτόν παρατίθενται 321 ρήματα του Βλάχικου ιδιώματος της Ακαρνανίας. Ο συγκεκριμένος κατάλογος έχει συνταχθεί με βάση τη συζυγία στην οποία ανήκει το κάθε ρήμα, ούτως ώστε ο αναγνώστης να μπορεί ανά πάσα στιγμή να δει το ρήμα που τον ενδιαφέρει και να το εντάξει ευκολότερα στη συζυγία στην οποία αυτό ανήκει. Ο συγκεκριμένος τρόπος κατάταξης κρίθηκε προτιμότερος από την απλή αλφαβητική παράθεση των ρημάτων όλων των συζυγιών, διότι θεωρούμε ότι ο τρόπος αυτός θα βοηθήσει περισσότερο στην πληρέστερη κατανόηση του κάθε ρήματος ξεχωριστά και ιδιαίτερα της κλίσης του. Ωστόσο στην κάθε συζυγία τα ρήματα κατατάσσονται σε απόλυτη αλφαβητική σειρά για τη διευκόλυνση του αναγνώστη. Στον κατάλογο περιλαμβάνεται το πρώτο ενικό πρόσωπο του ενεστώτα και του αορίστου (ο τελευταίος με το επίθημά του βοηθά στην κατάταξη του ρήματος στη συζυγία) καθώς και η μετοχή του παθητικού παρακειμένου, τόσο στο αρσενικό όσο και στο θηλυκό γένος, με τη βοήθεια της οποίας σχηματίζονται οι περιφραστικοί χρόνοι. Τέλος, δίνεται η σημασία του κάθε ρήματος στην ελληνική γλώσσα (κυριολεκτική και μεταφορική όπου υπάρχει).

Σε μερικές λέξεις υπάρχουν κάποια σύμβολα/γράμματα μέσα σε παρένθεση, αυτό σημαίνει ότι η λέξη αυτή εμφανίζει διπλοτυπία, π.χ. *númu(i)rǵ* (= μετρώω), *numu(i)rǵǎ* (= μέτρησα), *numu(i)rǵǎ/numu(i)rǵǎǎ* (= μετρημένος/μετρημένη). Το ρήμα αυτό για παράδειγμα το έχουμε καταγράψει και ως *númuirǵ* και ως *númirǵ*. Η λέξη (mi) μέσα σε παρένθεση, που υπάρχει σε κάποια ρήματα, είναι αυτοπαθής αντωνυμία και δηλώνει την παθητική φωνή.

Πίνακας 1
Ρήματα πρώτης συζυγίας

Ενεστώτας	Αόριστος	Μετοχή παθητικού παρακειμένου	Σημασία
acátsu	acătsáj	acătsátu/acătsátă	πιάνω, συλλαμβάνω//κινώ έγκυος
(mi) acátsu	(mi) acătsáj	éscu acătsátu/éscu acătsátă	πιάνομαι//τσακώνομαι
adáru	adipáj	adipátu/adipátă	ποτίζω
adáru	adiráj	adirátu/adirátă	κάνω
adíru	adiháj	adihátu/adihátă	αναπνέω, ασθμαίνω, αναστενάζω
adúnru	adunáj	adunátu/adunátă	μαζεύω, συγκεντρώνω
adžútu	adžutáj	adžutátu/adžutátă	βοηθάω
acíjámru	acíimáj	acíimátu/acíimátă	καλώ, ονομάζω
acúpuru	acupuráj	acupurátu/acupurátă	αγοράζω, παίρνω πληροφορίες για κάτι
áfuru	afáj	afátu/afátă	βρίσκω
afúmruru	afumáj	afumátu/afumátă	καπνίζω, βγάζω καπνό, καπνίζω τσιγάρο
auáguru	auğáj	auğátu/auğátă	τρέχω, περιφέρομαι από δώ κι από κει/αλητεύω
auásuru	ausáj	ausátu/ausátă	αφήνω, παρατάω, χωρίζω π.χ. τη γυναίκα μου ή τον άνδρα μου κ.λπ.
auávdu	auvdáj	auvdátu/auvdátă	παινεύω, εγκωμιάζω
alínuru	alínáj	alínátu/alínátă	ανεβαίνω
(mi) aúmturu	(mi) aumtáj	éscu aumtátu/éscu aumtátă	αγωνίζομαι, παλεύω, μάχομαι, δουλεύω σκληρά
amínuru	amináj	aminátu/aminátă	αργώ, μένω πίσω
amínuru	amináj	aminátu/aminátă	ρίχνω

(mi) apléꞥꞥ	(mi) aplicáꞥ	éscꞥ aplicátꞥ/éscꞥ aplicátă	σκύβω
aprókꞥꞥ	aprukꞥꞥ	aprukꞥátꞥ/aprukꞥátă	πλησιάζω, συμμαζεύω, δέχομαι κοντά μου
apúꞥꞥ	apucáꞥ	apucátꞥ/apucátă	καταφέρνω, πετυχαίνω, προκόβω
arédzꞥ	aráꞥ	arátꞥ/arátă	ξεχειμωνιάζω/διαχειμάζω
arúꞥꞥ	arucáꞥ	arucátꞥ/arucátă	ρίχνω, απορρίχνω (για ζώα), κάνω έκτρωση (για ανθρώπους)
ascúltꞥ	ascultáꞥ	ascultátꞥ/ascultátă	ακούω, κρυφακούω, αφουγκράζομαι, υπακούω
aspárꞥ	aspărăꞥ	aspărátꞥ/aspărátă	λαχταρίζω, τρομάζω
(mi) aspárꞥ	(mi) aspărăꞥ	éscꞥ aspărátꞥ/éscꞥ aspărátă	λαχταρίζω, τρομάζω, φοβάμαι
aspumédzꞥ	aspumáꞥ	aspumátꞥ/aspumátă	αφρίζω
astúpꞥ	astupáꞥ	astupátꞥ/astupátă	βουλώνω, στουπώνω
asúꞥꞥ	asudáꞥ	asudátꞥ/asudátă	ιδρώνω
asúnꞥ	asunáꞥ	asunátꞥ/asunátă	ηχώ, θορυβώ
aštéptꞥ	aštiptáꞥ	aštiptátꞥ/aštiptátă	περιμένο
auátrꞥ	autráꞥ	autrátꞥ/autrátă	αλυχτάω, φωνασκώ
avínꞥ	avináꞥ	avinátꞥ/avinátă	κυνηγώ
báꞥꞥ	bugáꞥ	bugátꞥ/bugátă	βάζω
(mi) báꞥꞥ	(mi) bugáꞥ	éscꞥ bugátꞥ/éscꞥ bugátă	ξαπλώνω για να κοιμηθώ, με βάζω
bášꞥ	bišáꞥ	bišátꞥ/bišátă	φιλάω
(mi) bétꞥ	(mi) bitáꞥ	éscꞥ bitátꞥ/éscꞥ bitátă	μεθάω, πίνω
bináꞥꞥ	bănáꞥ	bănátꞥ/bănátă	ζω
bꞥástimꞥ	bustumáꞥ	bustumátꞥ/bustumátă	βλασφημώ, καταριέμαι
cáftꞥ	căftáꞥ	căftátꞥ/căftátă	ζητώ, ψάχνω, χαλεύω
cálcꞥ	călcáꞥ	călcátꞥ/călcátă	πατώ, συχνάζω
cálicꞥ	călicáꞥ	călicátꞥ/călicátă	καβαλικεύω, βατεύω

cântu	cântăi	cântātu/cântătă	τραγουδώ, γκρινιάζω
(mi) clínu	(mi) clínăi	éscu clínātu/éscu clínătă	υποκλίνομαι
crépu	cripăi	cripātu/cripătă	σκάω, στεναχωρώ
(mi) cuméhicu	(mi) cumnícăi	éscu cumnícātu/éscu cumnícătă	κοινωνώ, μεταλαμβάνω
cúrmu	curmăi	curmātu/curmătă	κόβω, διακόπτω
(mi) cúrmu	(mi) curmăi	éscu curmātu/éscu curmătă	κόβομαι (= κουράζομαι), σταματώ
curúnu	curunăi	curunātu/curunătă	στεφανώνω
cúru	curăi	curătu/curătä	καθαρίζω
cúru	curăi	curătu/curătä	στάζω
dău (ονώμαλο)	dădu	dātu/dătă	δίνω
dipúnu	dipunăi	dipunātu/dipunătă	κατεβαίνω, ξεφορτώνω
disícū	disicăi	disicātu/disicătă	σκίζω, ξεσκίζω
dispédicu	dispidicăi	dispidicātu/dispidicătă	ξεκοιλιάζω
distéptu	distiptăi	distiptātu/distiptătă	ξυπνώ
dúblicu	dublicăi	dublicātu/dublicătă	διπλώνω
fétu	fităi	fitātu/fitătă	κάνω, γεννώ
frécū	fricăi	fricātu/fricătă	τρίβω (π.χ. την πλάτη)
frimítu	frimităi	frimitātu/frimitătă	ζυμώνω
fúru	furăi	furātu/furătă	κλέβω
gréscu	gricăi	gricātu/gricătă	βαραίνω
gréu	gricăi	gricātu/gricătă	βαραίνω
ímnu	imnăi	imnātu/imnătă	περπατώ, βαδίζω
íntru	intrăi	intrātu/intrătă	μπαίνω
kícū	kicăi	kicātu/kicătă	στάζω
légu	ligăi	ligātu/ligătă	δένω
líău	ói	uótu/uótă (το /á/ τρέπεται σε [ó])	παίρνω
líértu	lirtăi	lirtātu/lirtătă	συγχωρώ
mátsinu	mitsinăi	mitsinātu/mitsinătă	αλέθω

mirítŭ	murtáĭ	murtátŭ/murtátă	παντρεύω την κόρη
(mi) mirítŭ	(mi) murtáĭ	éscŭ murtátŭ/éscŭ murtátă	παντρεύομαι (για γυναίκα)
mécŭ	mucáĭ	mucátŭ/mucátă	τρώω
mésticŭ	misticáĭ	misticátŭ/misticátă	ανακατεύω
mísurŭ	misuráĭ	misurátŭ/misurátă	μετράω
múscŭ	muscáĭ	muscátŭ/muscátă	δαγκώνω
mólŭ	muláĭ	mulátŭ/mulátă	μουσκεύω, μαλακώνω
mútŭ	mutáĭ	mutátŭ/mutátă	σηκώνω
(m)vétsŭ	(m)vitsáĭ	(m)vitsátŭ/(m)vitsátă	μαθαίνω
năcŭ	năcáĭ	năcátŭ/năcátă	πνίγω
ncárcŭ	ncărcáĭ	ncărcátŭ/ncărcátă	φορτώνω
ncădicŭ	ncădicáĭ	ncădicátŭ/ncădicátă	πεδικλώνω
nglîétsŭ	nglîtsáĭ	nglîtsátŭ/nglîtsátă	παγώνω
ngrópŭ	ngrupáĭ	ngrupátŭ/ngrupátă	θάβω, χώνω, κηδεύω
ngrosŭ	ngrusáĭ	ngrusátŭ/ngrusátă	χοντραίνω
ngísédzŭ	ngísáĭ	ngísátŭ/ngísátă	ονειρεύομαι
nódŭ	nudáĭ	nudátŭ/nudátă	κομποδένω
númu(i)rŭ	numu(i)ráĭ	numu(i)rátŭ/numu(i)rátă	μετράω
péticŭ	piticáĭ	piticátŭ/piticátă	μπαλώνω
pitédzŭ	pitidzáĭ	pitidzátŭ/pitidzátă	βαπτίζω
pórtŭ	purtáĭ	purtátŭ/purtátă	φέρω, κουβαλώ
(mi) pórtŭ	(mi) purtáĭ	éscŭ purtátŭ/éscŭ purtátă	φέρομαι, κουβαλιέμαι
(mi) prí(ĭ)mŭ	(mi) pri(ĭ)máĭ	éscŭ pri(ĭ)mátŭ/éscŭ pri(ĭ)mátă	βαδίζω, κάνω περίπατο
scápitŭ	scăpitáĭ	scăpitátŭ/scăpitátă	καταπίνω
scápŭ	scăpáĭ	scăpátŭ/scăpátă	τελειώνω, ξεμπερδεύω γλιτώνω
scárkinŭ	scărkínáĭ	scărkínátŭ/scărkínátă	ξύνω
scárminŭ	scărmináĭ	scărminátŭ/scărminátă	ξαίνω το μαλλί
sclíópicŭ	sclíupicáĭ	sclíupicátŭ/sclíupicátă	κουτσαίνω
scóŭ	scuáĭ	scuátŭ/scuátă	σηκώνω, τα

			«σηκώνω»/περηφανεύομαι
(mi) scóu	(mi) scuáĭ	éscu scuátu/éscu scuátă	σηκώνομαι, κρυώνει ο πισινός μου (με «σήκωσε»)
scrubédzu	scrubáĭ	scrubátu/scrubátă	αποτεφρώνω, σκρουμπιάζω
scúkĭu	scukĭáĭ	scukĭátu/scukĭátă	φτύνω
scúturu	scuturáĭ	scuturátu/scuturátă	τινάζω
sécu	sicáĭ	sicátu/sicátă	παγώνω, ξεραίνω
séminu	semináĭ	seminátu/seminátă	σπέρνω
sétsiru	setsiráĭ	setsirátu/setsirátă	θερίζω
s(z)grúmu	s(z)grumáĭ	s(z)grumátu/ s(z)grumátă	πνίγω
(mi) s(z)grúmu	(mi) s(z)grumáĭ	éscu s(z)grumátu/éscu s(z)grumátă	πνίγομαι
sidzinédzu	sidzináĭ	sidzinátu/sidzinátă	ματώνω
simnédzu	simnáĭ	simnátu/simnátă	σημαδεύω
sinédzu	sináĭ	sinátu/sinátă	υγιαίνω
sírmu	sirmáĭ	sirmátu/sirmátă	τρίβω κάτι ξερό
skínu	skínáĭ	skínátu/skínátă	τσιμπάω (π.χ. με αγκάθι)
sóru	suráĭ	surátu/surátă	παντρεύω (νυμφεύω) τον γιο
(mi) sóru	(mi) suráĭ	éscu surátu/éscu surátă	παντρεύομαι, νυμφεύομαι (για άνδρα)
spéu	spiúáĭ	spiúátu/spiúátă	ξεπλένω
(mi) sp(r)ídzuru	(mi) sp(r)idzuráĭ	éscu sp(r)idzurátu/éscu sp(r)idzurátă	ορκίζομαι
spúbiru	spubiráĭ	spubirátu/spubirátă	λιχνίζω, ξεσκονίζω
strébu	stribáĭ	stribátu/stribátă	στραβώνω, διαστρέφω
stricóru	stricuráĭ	stricurátu/stricurátă	στραγγίζω
súfu	sufáĭ	sufátu/sufátă	φυσάω
surúpu	surupáĭ	surupátu/surupátă	ρίχνω κάτω, γκρεμίζω
šcúrtédzu	šcúrtáĭ	šcúrtátu/šcúrtátă	κονταίνω

šúřı̄	šuiráı̄	šuirátı̄/šuirátă	σφυρίζω
táı̄ı̄	tiı̄ı̄áı̄	tiı̄ı̄átı̄/tiı̄ı̄átă	κόβω, σφάζω
tóřı̄	turáı̄	turátı̄/turátă	γυρνώ, στρέφω
trébı̄	tribáı̄	tribátı̄/tribátă	ρωτάω
trúbı̄	trubáı̄	trubátı̄/trubátă	λυσσάζω, έχω ερωτική μανία
tsápı̄	tsipáı̄	tsipátı̄/tsipátă	τσιμπώ, κεντώ
túnăcı̄	tunăcáı̄	tunăcátı̄/tunăcátă	νυχτόνω
ucródzı̄	ucráı̄	ucrátı̄/ucrátă	δουλεύω
ı̄acrămėtzı̄	ı̄acrămáı̄	ı̄acrămátı̄/ı̄acrămátă	δακρύζω
úđı̄	udáı̄	udátı̄/udátă	βρέχω, καταβρέχω
úmřı̄	umřáı̄	umřátı̄/umřátă	φουσκώνω
(mi) úmřı̄	(mi) umřáı̄	éscı̄ umřátı̄/éscı̄ umřátă	πρήζομαι
úřđını̄	urđınáı̄	urđınátı̄/urđınátă	συγκοινωνώ
urutéđzı̄	urutsáı̄	urútı̄/urútă	ασχημαίνω
usúcı̄	uscáı̄	uscátı̄/uscátă	στεγνώνω, ξεραίνω
ı̄áı̄	ı̄áı̄	ı̄átı̄/ı̄átă	πλένω
vátumı̄	vutumáı̄	vutumátı̄/vutumátă	σκοτώνω
vídıcı̄	vidicáı̄	vidicátı̄/vidicátă	θεραπεύω
(mi) vídıcı̄	(mi) vidicáı̄	éscı̄ vidicátı̄/éscı̄ vidicátă	θεραπεύομαι, γίνομαι καλά, γερεύω
végı̄ı̄ı̄	vigı̄ı̄áı̄	vigı̄ı̄átı̄/vigı̄ı̄átă	φυλάω, παραφυλάω, φρουρώ
véřsı̄	virřsáı̄	virřsátı̄/virřsátă	χύνω
zđerı̄	zđıráı̄	zđırátı̄/zđırátă	βελάζω
zgrémı̄	zgrimáı̄	zgrimátı̄/zgrimátă	ξύνω
zmótımı̄	zmuticáı̄	zmuticátı̄/zmuticátă	κολοβώνω

Πίνακας 2
Ρήματα δεύτερης συζυγίας

Ενεστώτας	Αόριστος	Μετοχή παθητικού παρακειμένου	Σημασία
ámχ (βοηθητικό)	avúĭ	avúť/avútă	έχω
arsárχ	arsirúĭ	arsirúť/arsirútă	πηδώ
bátχ	bitúĭ	bitúť/bitútă	χτυπώ, βαράω (ενεργητικό)
bjáχ	bĭúĭ	bĭúť/bĭútă	πίνω, μεθάω
cádχ	cădzúĭ	cădzúť/cădzútă	πέφτω, πέφτω κάτω από αρρώστια, ξεπέφτω
cósχ	cusúĭ	cusúť/cusútă	ράβω, μπαλώνω
créscχ	criscúĭ	criscúť/criscútă	μεγαλώνω, αυξάνω
cunósχ	cunuscúĭ	cunuscúť/cunuscútă	γνωρίζω, αναγνωρίζω
dóχ	durúĭ	durúť/durútă	πονώ, πονάω για κάποιον που έχω καιρόν να τον δω
éscχ (βοηθητικό)	fúĭ	fúť/făptă	είμαι, υπάρχω
ķĭéřχ	ķirúĭ	ķirúť/ķirútă	χάνω, χάνω τα μυαλά μου
méscχ	miscúĭ	miscúť/miscútă	κερνάω, κερνάω (δίνω χρηματικό δώρο στη νύφη)
(m)véscχ	(m)viscúĭ	(m)viscúť/(m)viscútă	ντύνω
(mi) (m)véscχ	(mi) (m)viscúĭ	éscχ (m)viscúť/éscχ (m)viscútă	ντύνομαι
ncárχ	ncăpúĭ	ncăpúť/ncăpútă	χωράω
páscχ	piscúĭ	piscúť/piscútă	βοσκάω
pitřéscχ	pitricúĭ	pitricúť/pitricútă	στέλνω
pótχ	putúĭ	putúť/putútă	μπορώ, δύναμαι
pruvédχ	pruvidzúĭ	pruvidzúť/pruvidzútă	προβλέπω
stáuχ (ανώμαλο)	stitúĭ	stitúť/stitútă	στέκομαι

šeṭ	šidzúĭ	šidzúṭ/šidzúṭă	κάθομαι
štị́	štíúĭ	štíúṭ/štíúṭă	ξέρω, γνωρίζω
tréc̣	tricúĭ	tricúṭ/tricúṭă	περνάω, διαβαίνω
tsáṣ	tsisúĭ	tsisúṭ/tsisúṭă	υφαίνω
tséṇ	tsinúĭ	tsinúṭ/tsinúṭă	κρατώ
úmp̣	umpúĭ	umpúṭ/umpúṭă	γεμίζω
uréṣ	urúĭ	urúṭ/urúṭă	ασχημαίνω
véḍ	vidzúĭ	vidzúṭ/vidzúṭă	βλέπω
víḍ	vidúĭ	vidúṭ/vidúṭă	πουλώ
vóĭ (βοηθητικό)	vrúĭ	vrúṭ/vrúṭă	θέλω
znóṃ	zvumúĭ	zvumúṭ/zvumúṭă	εμέσσω, κάνω εμετό

Πίνακας 3
Ρήματα τρίτης συζυγίας

Ενεστώτας	Αόριστος	Μετοχή παθητικού παρακειμένου	Σημασία
adávŋu/avdágu	avdápšu	avdápšu/avdápša	αυγατίζω, μεγαλώνω
adúcu	adúšu	adúšu/adúsă	φέρνω
adžúngu	adžúmšu	adžúmtu/adžúmtă	φτάνω, επαρκώ
alégu	alépšu	aléptu/aléptă	διαλέγω, ξεδιαλέγω
alíngu	alímšu	alíπτu/alíπτă	αλείφω
apríndu	apréšu	aprésu/aprésă	ανάβω
apúnu	apúšu	apúšu/apúsă	επιβάλλω
arádu	arášu	arásu/arásă	ξύνω (π.χ. την κολοκύθα)
árdu	ársu	ársu/ársă	καίω
(mi) árdu	(mi) ársu	éscu ársu/éscu ársă	καίγομαι, φλέγομαι
arédú	aréšu	arésu/arésă	γελάω, ξεγελάω, κοροϊδεύω
arriménu	arrimášu	arrimásu/arrimásă	μένω, ξεμένω, μένω ανύπαντρος/ανύπαντρη
arúpu	arúpšu	arúptu/arúptă	σκίζω, τρυπάω
ascúndu	ascúmšu	ascúπτu/ascúptă	κρύβω
adžúngu	adžúmšu	adžúπτu/adžúptă	φτάνω, σώνω
aspárgu	aspáršu	aspártu/aspártă	χαλάω, διακορεύω, ξεπαρθενιάζω
astíngu	astéšu	astésu/astésă	σβήνω,
aúngu	aúmšu	aúπτu/aúptă	αλείφω
clídu	clíšu	clíšu/clísă	κλείνω, κλειδώνω
disclídu	disclíšu	disclíšu/disclísă	ξεκλειδώνω, ανοίγω
disfácu	disfétšu	disfáπτu/disfáptă	ανοίγω, χαλάω
(mi) dúcu	(mi) dúšu	éscu dúsu/éscu dúsă	πηγαίνω
dzécú	dzéšu	dzésu/dzésă	λέω

fácu	fétšu	fáptu/fáptă	κάνω
frígu	frípšu	fríptu/fríptă	ψήνω
fréngu	frémšu	fréptu/fréptă	σπάω
xérbu	xéršu	xértu/xértă	βράζω
xígu	xípšu	xíptu/xíptă	χώνω
ksifácu	ksifétšu	ksifáptu/ksifáptă	ξε-κάνω, χαλάω
múlgü	múlšu	múlsu/múlsă	αρμέγω
ndréngu	ndrępšu	ndréptu/ndréptă	διορθώνω
négu	néšu	nésu/nésă	πηγαίνω
píngu	pímšu	píptu/píptă	σπρώχνω
puéngu	puémšu	puéptu/puéptă	κλαίω, μοιρολογώ
scótu	scóšu	scósu/scósă	βγάζω
spúngu	spúšu	spúsu/spúsă	λέω, μαρτυράω, δείχνω
stríngu	stréšu	strésu/strésă	σφίγγω
tíngu	téšu	tésu/tésă	τεντώνω
tórcu	tóršu	tórsu/tórsă	γνέθω
trágu	trápšu	tráptu/tráptă	τραβάω, υποφέρω
túngu	túmšu	túmsu/ túmsă	κουρεύω
zmúlgü	zmúlšu	zmúlsu/zmúlsă	μαδώ

Πίνακας 4

Ρήματα τέταρτης συζυγίας (υποκατηγορία Α' - επίθημα /-i-/ τονισμένο)

Ενεστώτας	Αόριστος	Μετοχή παθητικού παρακειμένου	Σημασία
adukéscu	adukíĭ	adukítu/adukítă	καταλαβαίνω, αντιλαμβάνομαι
adýisescu	adýisíĭ	adýisítu/adýisítă	αδειάζω (= ευκαιρώ)
agudéscu	agudíĭ	agudítu/agudítă	χτυπώ, σκοτώνω
agapisescu	agapisíĭ	agapisítu/agapisítă	αγαπώ
agnădipsescu	agnădipsíĭ	agnădipsítu/ agnădipsítă	αγναντεύω
agriumutrescu	agriumutriĭ	agriumutritu/ agriumutrită	αγριοκοιτάζω
aguńisescu	aguńisíĭ	aguńisítu/aguńisítă	αγωνίζομαι, παλεύω
aúksescu	aúksíĭ	aúksítu/aúksítă	αλλάζω, ξεντύνομαι
algescu	algíĭ	algítu/algítă	ασπρίζω, ασβεστώνω
afirescu	afiríĭ	afirítu/afirítă	φυλάσσω, προφυλάσσω
(mi) afirescu	(mi) afiríĭ	escu afirítu/escu afirítă	φυλάγομαι, προφυλάσσομαι
axursescu	axursíĭ	axursítu/axursítă	αρχίζω
apíru	apíríĭ	apírítu/apírítă	ξημερώνω
apurtusescu	apurtusíĭ	apurtusítu/apurtusítă	πλακώνω, πετρώνω
arésescu	aríĭ	arítu/arítă	σκουπίζω
ariescu	ariíĭ	ariítu/ariítă	αραιώνω
aripidescu	aripidíĭ	aripidítu/aripidítă	γκρεμίζω
(mi) aripidescu	(mi) aripidíĭ	escu aripidítu/escu aripidítă	γκρεμίζομαι
arundzescu	arundziĭ	arundzítu/arundzítă	μυρίζω
(mi) arucutescu	(mi) arucutíĭ	escu arucutítu/escu arucutítă	ακουμπάω (= πλαγιάζω), ξαπλώνω

arukéscu	arukíĭ	arukítu/arukítă	αρπάζω
atšicăšescu	atšicăšĭ	atšicăšítu/atšicăšítă	καταλαβαίνω
aviléscu	avilíĭ	avilítu/avilítă	σκεπάζω, καλύπτω
biléscu	bilíĭ	bilítu/bilítă	μαδάω, ξεμαλλιάζω
căpséscu	căpsĭ	căpsítu/căpsítă	παύω, σταματώ, σιωπώ
critéscu	critĭ	critítu/critítă	πειράζω, ενοχλώ, αρρωσταίνω
cucutéscu	cucutíĭ	cucutítu/cucutítă	κουνάω
că(u)rfuséscu	că(u)rfusĭ	că(u)rfusítu/că(u)rfusítă	καρφώνω
disaukséscu	disauksĭ	disauksítu/ disauksítă	ξαλλάζω, βγάζω τα ρούχα
fińitéscu	fińitĭ	fińitítu/fińitítă	τελειώνω, χορταίνω
fúgu	fudzĭ	fudzítu/fudzítă	φεύγω
gréscu	grĭ	grítu/grítă	φωνάζω, μιλάω, κρένω (έχω επαφή)
grinĭéscu	grinĭĭ	grinĭtu/grinĭtă	γκρινιάζω
guléscu	gulíĭ	gulítu/gulítă	αδειάζω, απογυμνώνω
ýĭnu	vĭnu	vińítu/vińítă	έρχομαι
xărésescu	xăriĭ	xăritu/xărită	ταΐζω
(mi) xăriséscu	(mi) xărisĭ	éscu xărisítu/éscu xărisítă	χαίρομαι
xurbuéscu	xurbuĭ	xurbuítu/xurbuítă	βγάζω φλέγματα
mintéscu	mintĭ	mintítu/mintítă	ανακατεύω
miréscu	mirĭ	mirítu/mirítă	μεγαλώνω
mórux	murĭ	mórtu/mórtă	πεθαίνω
mutréscu	mutrĭ	mutrítu/mutrítă	κοιτάζω, παρατηρώ, φροντίζω
ncăldzéscu	ncăldziĭ	ncăldzítu/ncăldzítă	ζεσταίνω
giséscu	gisĭ	gisítu/gisítă	ζυγίζω
grădéscu	gridĭ	gridítu/gridítă	περιφράζω
pingĭnéscu	pingĭńĭĭ	pingĭńĭtu/pingĭńĭtă	μολύνω, μαγαρίζω

pistréscu	pistrîĭ	pistrîtu/pistrîtä	καθαρίζω, παστρεύω
pistiriksésucu	pistiriksîĭ	pistiriksîtu/pistiriksîtä	υποστηρίζω
pizuéscu	pizuiĭ	pizuiĭtu/pizuiĭtä	παίζω, περιπαίζω
pruscutésucu	pruscutîĭ	pruscutîtu/pruscutîtä	πιτσιλάω
psunusésucu	psunusîĭ	psunusîtu/psunusîtä	ψωνίζω
psusésucu	psusîĭ	psusîtu/psusîtä	ψοφάω
pultésucu	pultîĭ	pultîtu/pultîtä	πληρώνω, παθαίνω κάτι για ό,τι έχω κάνει
pultésucu	pultîĭ	pultîtu/pultîtä	πλέκω
scalisésucu	scalisîĭ	scalisîtu/scalisîtä	σκαλίζω
sumuéscu	sumuiĭ	sumuiĭtu/sumuiĭtä	μαυρίζω γρήγορα
suġésucu	suġîĭ	suġîĭtu/suġîĭtä	αμολώ το κοπάδι, σαλαγάω
scubuéscu	scubuiĭ	scubuiĭtu/scubuiĭtä	ακριβαίνω
tîliusésucu	tîliusîĭ	tîliusîtu/tîliusîtä	τελειώνω
undzidzăscu	undzidziĭ	undzidziĭtu/undzidziĭtä	αρρωσταίνω
uésucu	uiĭ	uiĭtu/uiĭtä	μαυρίζω
scurpisésucu	scurpisîĭ	scurpisîtu/ scurpisîtä	σκορπάω
(mi) siclîtésucu	(mi) siclîtiĭ	ésucu siclîtiĭtu/ésucu siclîtiĭtä	σεκλετίζομαι, στεναχωριέμαι
siñirisésucu	siñirisîĭ	siñirisîtu/siñirisîtä	συγυρίζω, «σινιαρίζω»
(mi) siñirisésucu	(mi) siñirisîĭ	ésucu siñirisîtu/ésucu siñirisîtä	συγυρίζομαι, «σινιαρίζομαι»
skirkésucu	skirkîĭ	skirkîtu/skirkîtä	καρκώνομαι, πεθαίνω, τελειώνω
stinuxurisésucu	stinuxurisîĭ	stinuxurisîtu/ stinuxurisîtä	στεναχωρώ
(mi) stinuxurisésucu	(mi) stinuxurisîĭ	ésucu stinuxurisîtu/ésucu stinuxurisîtä	στεναχωριέμαι
stirġiusésucu	stirġiusîĭ	stirġiusîtu/stirġiusîtä	στεργιώνω

stiruséscu	stirusiṅ	stirusituṅ/stirusitã	στερεώνω
stirpuéscu	stirpuṅ	stirpuituṅ/stirpuitã	στερφώνω από γάλα
străkiéscu	străkiṅ	străkituṅ/străkitã	γεννάω πρόωρα, εξαντλούμαι
suséscu	susiṅ	susituṅ/susitã	αρραβωνιάζω
(mi) suséscu	(mi) susiṅ	éscu susituṅ/éscu susitã	αρραβωνιάζομαι
takséscu	taksiṅ	taksituṅ/taksitã	τάζω
tikséscu	tiksiṅ	tiksituṅ/tiksitã	βλαστημάω, βρίζω
tixiséscu	tixisiṅ	tixisituṅ/tixisitã	τυχαίνω
truduéscu	truduṅ	truduituṅ/truduitã	τραντάζω
truxiséscu	truxisiṅ	truxisituṅ/truxisitã	τροχίζω
tukéscu	tukiṅ	tukituṅ/tukitã	τήκω, λιώνω
θimníséscu	θimnísiṅ	θimnísituṅ/θimnísitã	θυμιατίζω
undzéscu	undziṅ	undzituṅ/undzitã	μοιάζω
upuréscu	upuriṅ	upurituṅ/upuritã	ζεματίζω
urséscu	ursiṅ	ursituṅ/ursitã	ορίζω
văpséscu	văpsiṅ	văpsituṅ/văpsitã	βάφω
vurýiéscu	vurýiṅ	vurýituṅ/vurýitã	φοβερίζω, μαλώνω
zaliséscu	zalisiṅ	zalisituṅ/zalisitã	ζαλίζω
zburéscu	zburuṅ	zburituṅ/zburitã	μιλώ, κουβεντιάζω
zgiléscu	zgiliṅ	zgilítuṅ/zgilítã	φωνάζω, σκούζω
zuruséscu	zurusuṅ	zurusituṅ/zurusitã	τρελαίνω
(mi) zuruséscu	(mi) zurusuṅ	éscu zurusituṅ/éscu zurusitã	τρελαίνομαι

Πίνακας 5

Ρήματα τέταρτης συζυγίας (υποκατηγορία Β' - επίθημα /-á-/ τονισμένο)

Ενεστώτας	Αόριστος	Μετοχή παθητικού παρακειμένου	Σημασία
agrišescu	agrišai	agrišatu/agrišata	ξεχνώ, λησμονώ
aravdu	aravzai	aravzatu/aravzata	υπομένω
avdu	avzai	avzatu/avzata	ακούω
cănescu	cănai	cănatu/cănata	βογκάω, αλυχτάω
ేశu	išai	išatu/išata	βγαίνω, αποπατώ
grusescu	grusai	grusatu/grusata	χοντραίνω
pártu	pirtsai	pirtsatu/pirtsata	χωρίζω
(mi) pártu	(mi) pirtsai	escu pirtsatu/escu pirtsata	χωρίζω, παίρνω διαζύγιο
pátu	pitsai	pitsatu/pitsata	παθαίνω, τρελαίνομαι
préndzu	prindzai	prindzatu/prindzata	γευματίζω
šútsu	šutsai	šutsatu/šutsata	στρίβω

Πίνακας 6

Κατάλογος των ρημάτων του ιδιώματος της Ακαρνανίας (αντίστροφος)
 Στον κατάλογο αυτόν συμπεριλάβαμε σε απόλυτη αλφαβητική σειρά 321 ρήματα του Βλάχικου ιδιώματος της Ακαρνανίας, τα οποία καταγράψαμε με την έρευνά μας. Στην πρώτη στήλη υπάρχει το ρήμα στην ελληνική και στη δεύτερη στη Βλάχικη γλώσσα. Ο κατάλογος αυτός (αντίστροφος) θεωρούμε ότι θα βοηθήσει ιδιαίτερα τον αναγνώστη στην κατανόηση του συγκεκριμένου Βλάχικου ιδιώματος, γι' αυτό και τον παραθέτουμε ξεχωριστά.

Ελληνικά	Βλάχικα
αγαπώ	αγαπισέscu
αγναντεύω	αγνădipséscu
αγοράζω, παίρνω πληροφορίες για κάτι	acúpurǵ
αγριοκοιτάζω	αγρίumutréscu
αγωνίζομαι, παλεύω	αγυήiséscu
αγωνίζομαι, παλεύω, μάχομαι, δουλεύω σκληρά	(mi) aúmtǵ
αδειάζω (= ευκαιρώ)	adǵiséscu
αδειάζω, απογυμνώνω	guléscǵ
ακούω	ávduǵ
ακούω, κρυφακούω, αφουγκράζομαι, υπακούω	ascúltǵ
ακουμπάω (= ξαπλώνω), πλαγιάζω	(mi) arucutéscǵ
ακριβαίνω	scubuéscǵ
αλέθω	mátsinǵ
αλείφω	álingǵ
αλείφω	aúngǵ
αλλάζω, ξεντύνομαι	aǵkséscǵ
αλυχτάω, φωνασκώ	aǵátrǵ
αμολώ το κοπάδι, σαλαγάω	suǵgéseccǵ
ανάβω	apríndǵ
ανακατεύω	mésticǵ

ανακατεύω	mintéscu
αναπνέω, ασθμαίνω, αναστενάζω	adíu
ανεβαίνω	alínu
ανοίγω, χαλάω	disfácu
αποτεφρώνω, σκρουμπιάζω	scrubédzɥ
αραιώνω	ariéscu
αργώ, μένω πίσω	amínu
αρμέγω	múlgu
αρπάζω	arukéscu
αρραβωνιάζομαι	(mi) suséscu
αρραβωνιάζω	suséscu
αρρωσταίνω	undzidzäscu
αρχίζω	axurséscu
ασπρίζω, ασβεστώνω	algéscu
ασχημαίνω	urutédzɥ
ασχημαίνω	uréscu
αυγατίζω, μεγαλώνω	adávgu/avdágɥ
αφήνω, παρατάω, χωρίζω	auásɥ
αφρίζω	aspumédzɥ
βαδίζω, κάνω περίπατο	(mi) prí(i)mɥ
βάζω	bágɥ
βαπτίζω	pitédzɥ
βαραίνω	gréscu
βαραίνω	gréɥ
βάφω	văpséscu
βγάζω	scótɥ
βγάζω φλέγματα	xurbuéscu
βγαίνω, αποπατώ	éșɥ
βελάζω	zgérɥ
βλασφημώ, βρίζω	tikséscu
βλασφημώ, καταριέμαι	bɥástimɥ
βλέπω	védɥ

βογκάω, αλυχτάω	cănescu
βοηθάω	adźutu
βοσκάω	păscu
βουλώνω, στουπώνω	asturu
βράζω	čerbu
βρέχω, καταβρέχω	udu
βρίσκω	afu
γελάω, ξεγελάω, κοροϊδεύω	aredu
γεμίζω	umru
γεννάω πρόωρα, εξαντλούμαι	străkjescu
γευματίζω	prendzu
γκρεμίζω	aripidescu
γκρεμίζομαι	(mi) aripidescu
γκρινιάζω	grihjescu
γνέθω	torcu
γνωρίζω, αναγνωρίζω	cunoscū
γυρνώ, στρέφω	toru
δαγκώνω	muscu
δακρύζω	uacrămetzu
δένω	legu
διαλέγω, ξεδιαλέγω	alegu
δίνω	dău (ανώμαλο)
διορθώνω	ndregu
διπλώνω	dublicu
δουλεύω	ucredzu
είμαι, υπάρχω	escu (βοηθητικό)
εμέσσω, κάνω εμετό	znomu
επιβάλλω	arunu
έρχομαι	ynu
έχω	amu (βοηθητικό)
ζαλίζω	zalisescu
ζεματίζω	upurescu

ζεσταίνω	ncăldzescu
ζητώ, ψάχνω, χαλεύω	căftu
ζυγίζω	gisescu
ζυμώνω	frimitu
ζω	binădzu
ηχώ, θορυβώ	asunu
θάβω, χώνω, κηδεύω	ngropu
θέλω	νόι (βοηθητικό)
θεραπεύομαι, γίνομαι καλά, γερεύω	(mi) vidicu
θεραπεύω	vidicu
θερίζω	setiru
θυματίζω	thimnisescu
ιδρώνω	asudu
καβαλικεύω, βατεύω	calicu
καθαρίζω	curu
καθαρίζω, παστρεύω	pistrescu
κάθομαι	setu
καίγομαι, φλέγομαι	(mi) ardu
καίω	ardu
καλώ, προσκαλώ	aciliamu
κάνω	adaru
κάνω	facu
κάνω, γεννώ	fetu
καπνίζω, βγάζω καπνό, καπνίζω τσιγάρο	afumu
καρκώνομαι, πεθαίνω, τελειώνω	skirkescu
καρφώνω	ca(u)rfusescu
καταλαβαίνω	atšicasescu
καταλαβαίνω, αντιλαμβάνομαι	adukescu
καταπίνω	scapitu
καταφέρνω, πετυχαίνω, προκόβω	arucu
κατεβαίνω, ξεφορτώνω	dipunu

κερνάω, κερνάω (δίνω χρηματικό δώρο στη νύφη)	mésɥ
κλαίω, μοιρολογώ	ɣhéŋɥ
κλέβω	fúɥ
κλείνω, κλειδώνω	clídɥ
κόβομαι (= κουράζομαι), σταματώ	(mi) cúɣmɥ
κόβω, διακόπτω	cúɣmɥ
κόβω, σφάζω	táliɥ
κοινωνώ, μεταλαμβάνω	(mi) cuméɥicɥ
κοιτάζω, παρατηρώ, φροντίζω	mutrésɥ
κολοβώνω	zmótimɥ
κομποδένω	nóɥ
κονταίνω	šcúrtédzɥ
κουνάω	cucutéscɥ
κουρεύω	túndɥ
κουτσαίνω	sclíɥpicɥ
κρατώ	tsénɥ
κρύβω	ascúndɥ
κυνηγώ	avínɥ
λαχταρίζω, τρομάζω	aspáɥ
λαχταρίζω, τρομάζω, φοβάμαι	(mi) aspáɥ
λέω	dzécɥ
λέω, μαρτυράω, δείχνω	spúnɥ
λιχνίζω, ξεσκονίζω	spúbirɥ
λυσσάζω, έχω ερωτική μανία	trúbɥ
μαδάω, ξεμαλλιάζω	biléscɥ
μαδώνω	zmúlɥ
μαζεύω, συγκεντρώνω	adúnɥ
μαθαίνω	(m)vétsɥ
ματώνω	sidzinédzɥ
μαυρίζω	ɥéscɥ
μαυρίζω γρήγορα	sumuéscɥ

μεγαλώνω	miréscu
μεγαλώνω, αυξάνω	créscu
μεθάω, πίνω	(mi) bétu
μένω, ξεμένω, μένω ανύπαντρος/ανύπαντρη	arriménu
μετράω	mísuru
μετράω	númu(i)ru
μιλώ, κουβεντιάζω	zburéscu
μοιάζω	undzéscu
μολύνω, μαγαρίζω	pingínéscu
μουσκεύω, μαλακώνω	mólú
μπαίνω	ínru
μπαλώνω	péticu
μπορώ, δύναμαι	pótu
μυρίζω	arundzéscu
ντύνομαι	(mi) (m)véscu
ντύνω	(m)véscu
νυχτώνω	túnăcu
ξαίνω το μαλλί	scárminu
ξαλλάζω, βγάζω τα ρούχα	disaukséscu
ξαπλώνω για να κοιμηθώ, με βάζω,	(mi) bágú
ξε-κάνω, χαλάω	ksifácu
ξεκλειδώνω, ανοίγω	disclídu
ξεκοιλιάζω	dispédicu
ξεπλένω	spéu
ξέρω, γνωρίζω	štíu
ξεχειμωνιάζω/διαχειμιάζω	arédzu
ξεχνώ, λησμονώ	agrišéscu
ξημερώνω	apíru
ξύνω	scárkinu
ξύνω	zgrému
ξύνω (π.χ. την κολοκύθα)	arádu

ξυπνώ	distéptɤ
ονειρεύομαι	ngísédzɤ
ορίζω	urséscu
ορκίζομαι	(mi) sp(r)ídzurɤ
παγώνω	nglǐétsɤ
παγώνω, ξεραίνω	sécu
παθαίνω, τρελαίνομαι	pátɤ
παίζω, περιπαίζω	pizuéscɤ
παινεύω, εγκωμιάζω	aɤándɤ
παίρνω	lǐáɤ
παντρεύομαι, νυμφεύομαι (για άνδρα)	(mi) sóru
παντρεύομαι (για γυναίκα)	(mi) mirítɤ
παντρεύω (νυμφεύω) τον γιο	sóru
παντρεύω την κόρη	mirítɤ
πατώ, συχνάζω	cálcɤ
παύω, σταματώ, σιωπώ	căpséscɤ
πεδικλώνω	ncădicɤ
πεθαίνω	móru
πειράζω, ενοχλώ, αρρωσταίνω	critéscɤ
περιμένω	aštéptɤ
περιφράζω	grădéscɤ
περνάω, διαβαίνω	trécɤ
περπατώ, βαδίζω	ímnu
πέφτω, πέφτω κάτω από αρρώστια, ξεπέφτω	cádɤ
πηγαίνω	(mi) dúcu
πηγαίνω	négu
πηδώ	arsáru
πιάνομαι//τσακώνομαι, μαλώνω	(mi) acátsɤ
πιάνω, συλλαμβάνω, κινώ έγκυος	acátsɤ
πίνω, μεθάω	bǐáɤ

πιτσιλάω	pruscutéscu
πλακώνω, πετρώνω	apurtuséscu
πλένω	uáx
πληρώνω, παθαίνω κάτι για ό,τι έχω κάνει	pultéscu
πλησιάζω, συμμαζεύω, δέχομαι κοντά μου	aprókix
πλέκω	pultéscu
πνίγομαι	(mi) s(z)grúm̃
πνίγω	nácu
πνίγω	s(z)grúm̃
πονώ, πονάω για κάποιον που έχω καιρόν να τον δω	dórx
ποτίζω	adáp̃
πουλώ	vídu
πρήζομαι	(mi) úmf̃
προβλέπω	pruvéd̃
ράβω, μπαλώνω	cósu
ρίχνω	amíñ
ρίχνω κάτω, γκρεμίζω	surúr̃
ρίχνω, απορρίχνω (για ζώα), κάνω έκτρωση (για ανθρώπους)	arúc̃
ρωτάω	tréb̃
σβήνω,	astíng̃
σεκλετίζομαι, στεναχωριέμαι	(mi) siclítéscu
σηκώνομαι, κρυώνει ο πισινός μου (με «σήκωσε»)	(mi) scóx
σηκώνω	mút̃
σηκώνω, τα «σηκώνω»/περηφανεύομαι	scóx
σημαδεύω	simnédz̃
σκαλίζω	scaliséscu
σκάω, στεναχωρώ	crép̃

σκεπάζω, καλύπτω	avilésçũ
σκίζω, ξεσκίζω	disícũ
σκίζω, τρυπάω	arúrũ
σκορπάω	scurpisésçu
σκοτώνω	vátumũ
σκουπίζω	arésçu
σκύβω	(mi) aplécũ
σπάω	fréngũ
σπέρνω	séminũ
σπρώχνω	píngũ
στάζω	cúrũ
στάζω	kícũ
στεγνώνω, ξεραίνω	usúcũ
στέκομαι	stáu (ανώμαλο)
στέλνω	pitrcũ
στεναχωριέμαι	(mi) stinuxurisésçu
στεναχωρώ	stinuxurisésçu
στεργιώνω	stirǵiusésçu
στερεώνω	stiriusésçu
στερφώνω από γάλα	stirpuésçu
στεφανώνω	curúnũ
στραβώνω	strébũ
στραγγίζω	stricórũ
στρίβω	šútsũ
συγκοινωνώ	úrdinũ
συγυρίζομαι, «σινιαρίζομαι»	(mi) sińirisésçu
συγυρίζω, «σινιαρίζω»	sińirisésçu
συγχωρώ	lǵértũ
σφίγγω	stríngũ
σφυρίζω	šúĩrũ
τάζω	taksésçu
ταΐζω	xǎrésçu

τελειώνω	tíiuséscu
τελειώνω, ξεμπερδεύω γλιτώνω	scápu
τελειώνω, χορταίνω	fiínitéscu
τεντώνω	tíndu
τήκω, λιώνω	tukéscu
τινάζω	scúturu
τραβάω, υποφέρω	trágu
τραγουδώ, γκρινιάζω	cántu
τραντάζω	truduéscu
τρελαίνω	zuruséscu
τρελαίνομαι	(mi) zuruséscu
τρέχω, περιφέρομαι από δω κι από κει/αλητεύω	auággu
τρίβω (π.χ. την πλάτη)	frécu
τρίβω κάτι ξερό	sírmu
τροχίζω	truxiséscu
τρώω	mécgu
τσιμπάω (π.χ. με αγκάθι)	skínu
τσιμπώ, κεντώ	tsápu
τυχαίνω	txísiséscu
υγιαίνω	sinédzgu
υποκλίνομαι	(mi) clínu
υπομένω	arándu
υποστηρίζω	pistirikséscu
υφαίνω	tsásu
φέρνω	adúcu
φέρομαι, κουβαλιέμαι	(mi) pórtu
φέρω, κουβαλώ	pórtu
φεύγω	fúgu
φιλάω	básu
φοβερίζω, μαλώνω	vurǵiéscu
φορτώνω	ncárcu

φουσκώνω	úmfx
φτάνω, επαρκώ	adžúngx
φτάνω, σώνω	adžúngx
φτύνω	scúkix
φυλάγομαι, προφυλάσσομαι	(mi) afiréscu
φυλάσσω, προφυλάσσω	afiréscu
φυλάω, παραφυλάω, φρουρώ	véglix
φυσάω	súfx
φωνάζω, μιλάω, κρένω (έχω επαφή)	gréscu
φωνάζω, σκούζω	zgiléscu
χαίρομαι	(mi) xāriséscu
χαλάω, διακορεύω, ξεπαρθενιάζω	aspárgu
χάνω, χάνω τα μυαλά μου	kjérx
χοντραίνω	ngrósu
χοντραίνω	gruséscu
χτυπώ, βαράω (ενεργητικό)	bátu
χτυπώ, σκοτώνω	agudéscu
χύνω	vérsu
χώνω	xígu
χωράω	ncápu
χωρίζω	pártsu
χωρίζω, παίρνω διαζύγιο	(mi) pártsu
ψήνω	frígu
ψοφάω	psuséscu
ψωνίζω	psunuséscu

Παράρτημα 3

Κατάλογος υποκοριστικών/χαιδευτικών κύριων ονομάτων (βαπτιστικών)

που απαντώνται στα Βλαχόφωνα χωριά της Ακαρνανίας

Αγγελική: Agélu, Géla, Géna, Végã	Αχιλλέας: Hílea, Léa
Αθανασία: Thanásu, Thanasicã, Sícã, Násã	Βασίλειος: Tsíliã, Tsíli, Vášia, Vášio/u
Αθανάσιος: Thanási, Násiu, Násiki, Šičea, Šícã,	Βασιλική: Cú(l)a, Kía, Kíona, Vášia, Vášiecu, Vášio, Vášiu
Αθηνά: Athiniãu, Thiniãu, Thiná, Níãu	Βελισσαρία: Vrisaria
Αικατερίνη: Catéru, Catríni, Catrinã, Catéra, Línã, Nína	Βικτωρία: Vítã, Vitóru
Αλεξάνδρα: Aléksa, Aléksu, Léksa, Léksu, Létšja, Létšju, Tšjánta	Γεράσιμος: Mácu, Mákia
Αμαλία: Malíã, Malíõša	Γεωργία: Gítsã, Gú(l)a
Αλίκη: Líkia	Γεώργιος: Gógu, Džiodžja, Gákia, Žiãca
Αναστασία: Anástu, Anásta, Tašúla, Tášã, Tíca/ã, Süşã, Sútšã, Násta, Nastica/ã	Γρηγόριος: Góli, Gólja
Αναστάσιος: Tášu, Tášã, Táscã, Nášti, Táši	Δαβίδ: Davíd
Ανδρέας: Ntréga	Δέσποινα, Déspra, Déspu, Épa
Ανδρομάχη: Máxiu	Δήμητρα: Tú(l)ã
Αντωνία: Antóna	Δημήτριος: Bítu, Mitrácu, Mitrákia, Mítšju, Mítru, Mítu, Tákia, Mitšaréliã, Mitšóla, Pítu, Tšjátšja, Tsákia
Αντώνιος: Antónia, Ntóca, Ntónia	Δημοσθένης: Dímo/u
Απόστολος: Tóliã, Tólj	Διονύσιος: Níšja, Nísu
Αργυρώ: Arýru	Ειρήνη: Rína
Αρετή: Rítã	Ελένη: Léno, Nína, Nírútsa, Nítsa
Αριστείδης: Tíli	Ελευθερία: Ftíã
Αριστοτέλης: Téli, Téliã	Ερμιόνη: Méhiã
Αφροδίτη: Dítã	Ευαγγελία: Gítsã, Vágia, Vágio, Vágju

Ευάγγελος: Γέλι, Γέλια, Giléca	Λαμπρινή: Βύβια, Lámbriu, Υάμβρα
Ευανθία: Μαθιά	Λάμπρος: Βάκβια, Βύβια
Ευγενία: Βγίβια, Βγένα	Λεονίδα: Νίδα
Ευδοξία: Δυκσία, Δόκσα, Τσία	Μαρία: Μαρίτσα, Μαριγό, Μαρόβια, Μαρύβια, Μιρύβια, Μέncă, Μιά
Ευθυμία: Θιμία	Μελομένη: Μέλπε
Ευρυδίκη: Φρίδου	Μιχαήλ: Μίχα
Ευτυχία: Φτιχία/ά	Νικόλαος: Κόλι, Κυλίτσα, Κυλύβια, Νίκα, Νίκυ
Ευφροσύνη: Φρόσα, Frusínă, Šínă	Ξενοφών: Φόντα
Ζωή: Ζίτσα, Ζυίτσα	Οδυσσέας: Δισέα
Ηρώ: Ρόβια	Ουρανία: Νία
Θεόδωρος: Ράκβια, Δόδυ	Παναγιώτα: Γίότα/Ιότα, Πανάβι, Πανέβια
Θεοφάνης: Φάβια	Παναγιώτης: Γίότα/Ιότα, Πάνυ
Θωμάς: Θόμα, Θόμυ, Τσίόμυ, Όμα	Παντελής: Πάντβι, Πιντίβι
Ιωάννα/Γιαννούλα: Γιανύβια, Νύβια	Πανωραία: Νόβια, Ρέα
Ιωάννης: Γιάνγου, Γιάνγουλα, Γιάνυ, Γιανύβι, Νάκβι, Νύβι, Νύτσυ, Νάτβι	Παρασκευή: Βιά
Καλλιρρόη: Ρόβια, Λιόβια	Περσεφόνη: Φόβια
Καλλιόπη: Λιόρβ, Λιόρβ	Πέτρος: Ρένυ, Πιτρίβι, Τσέτβ, Τύβια
Κασσιανή: Κασιάνυ	Πολυδώρα: Ρύβια
Κυριάκος: Κίρβια	Πολυξένη: Κσέβι
Κωνσταντίνα: Δίνα, Δύ(λ)α, Τάνα	Σουλτάνα: Τάνβ
Κωνσταντίνος: Κότβι, Custacéla, Custíβι, Cutsarícu, Cutšív(λ)α, Cutú(λ)α, Dúla, Dinéβια, Dínu, Τσίότβι	Σπυρίδων: Ρίβι, Ρίπι
Λάζαρος: Λάζυ	Σπυριδούλα: Νόβια, Ριλύκα, Σπίρα

Στέργιος: Stérġja, Téġa	Χαρίκλεια: Țkġja
Στέφανος: Stéfu	Χαρίλαος: Haríġi, Haríšġi, Líli, Ríġja
Ταξιάρχης: Ksġjárġi	Χρήστος: Hrista, Kíta, Kítsu, Kítsóla, Tšíta, Tsácă, Túġja Túšġja
Φανή: Fanúšġja, Núšġja	Χριστίνα: Nína, Tína
Φωτεινή: Fóta, Fótu, Óta	Χρυσάνθη: Sántă
Φώτιος: Fótsġi, Fóto, Fótu, Futícu	Χρυσή: Tsútsă
Χαράλαμπος: Búġja	

Παράρτημα 4

Αλφαβητικός κατάλογος επωνύμων που απαντώνται στα Βλαχόφωνα χωριά της Ακαρνανίας

Στον κατάλογο αυτόν παρατίθενται τα επώνυμα των κατοίκων των Βλαχόφωνων χωριών της Ακαρνανίας. Τα επώνυμα του συγκεκριμένου καταλόγου παρατίθενται ανάλογα με το χωριό στο οποίο σήμερα αυτά απαντώνται και σε απόλυτη αλφαβητική σειρά. Κρίθηκε προτιμότερη η παράθεση αυτή, ούτως ώστε ο αναγνώστης να γνωρίζει και το συγκεκριμένο χωριό από το οποίο προέρχεται το κάθε επώνυμο. Ο πίνακας καταρτίστηκε κατόπιν επιτόπιας έρευνας στα δημοτολόγια του κάθε χωριού ξεχωριστά. Ευχαριστούμε θερμά την κ. Βάια Κώτσια, δημοτική υπάλληλο του Δήμου Αγρινίου, καθώς και τον κ. Δημήτριο Πούλιο, κάτοικο Παλαιομάνινας, για την πολύτιμη βοήθειά τους. Τέλος, θεωρούμε ότι από τη συγκεκριμένη πηγή γλωσσικού υλικού μπορούν να προκύψουν ενδιαφέρουσες διαπιστώσεις για τα μέλη, τη γλώσσα και την ιστορία της συγκεκριμένης γλωσσικής ομάδας που μελετάμε.

Αγράμπελο

Αποστόλου, προέρχεται από το όνομα Απόστολος. Δεν γνωρίζουμε αν είναι το αρχικό επώνυμο της οικογένειας ή έχει αλλάξει. Κατατάσσεται στα πατρωνυμικά.

Βέλιος, σύμφωνα με τον Ντίνα (1995: 106) το επώνυμο αυτό προέρχεται από τη σλαβική λέξη *bel* (= άσπρος). Το επώνυμο αυτό απαντάται και σε μη Βλαχόφωνους. Κατατάσσεται στα παρωνυμικά.

Ζήντρος, ο Αλεξάκης (2012: 436) αναφέρει τη λέξη *zdërrës*, που την ερμηνεύει ως τον φλύαρο, τον πολύλογο, από την οποία ετυμολογεί το επώνυμο αυτό. Πράγματι στην αλβανική γλώσσα υπάρχει η λέξη *zdërr*, που σημαίνει την πολύλογη, την πολυλογού, τον πολυλογά και γενικά κάποιον που λέει πολλά (Γκίνης, 1998: 1.176/λήμμα *zdërr*). Κατά πάσα πιθανότητα λοιπόν το επώνυμο αυτό σχετίζεται με τη συγκεκριμένη λέξη. Απαντάται και σε άλλες περιοχές της Ελλάδας ως Ζήντρος, Ζήνδρος ή Ζήτρος. Κατατάσσεται στα παρωνυμικά.

Καμπέρης, προέρχεται ίσως από το αραβοτουρκικό *kaber*, που σημαίνει δούλος γεννημένος στο σπίτι του κυρίου του, πιστός δούλος (<http://yourforum.gr/InvisionBoard/--t358375.html> & Συμεωνίδης, 2010, τόμος Α': 151). Το επώνυμο αυτό απαντάται και σε Βλάχους πέρα από τα ελληνικά σύνορα. Για παράδειγμα, ο Σέρβος ακαδημαϊκός και ιστορικός βυζαντινής τέχνης, Ντέγιαν

Μεντάκοβιτς, ο οποίος καταγόταν από την Κορυτσά της Αλβανίας, ονομαζόταν και Καμπέρης (Σωτηρίου, 1998: 21). Επίσης ο Ιωάννης Καμπέρης, ηπειρώτης στην καταγωγή, υπήρξε Δήμαρχος του Νόβι Σαντ της Σερβίας κατά τον 19^ο αιώνα (Σωτηρίου: 1998: 59). Τέλος, το επώνυμο αυτό απαντάται επίσης στα Όχθια, στην Παλαιομάνινα και στη Στράτο. Κατατάσσεται στα παρωνυμικά.

Κάμπος, ίσως σχετίζεται με την αλβανική λέξη gab/ë [γκάμπ/ε], η οποία σημαίνει το λάθος, το σφάλμα, τη γκάφα, τη βλακεία, την ανοησία (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 843). Οδηγούμαστε σε αυτή την ερμηνεία, διότι στη Στράτο το συγκεκριμένο επώνυμο απαντάται ως Γκάμπος. Επίσης στην αλβανική απαντάται και το ρήμα gab/oj [γκαμπ/όγι], το οποίο σημαίνει λαθεύω. Το συγκεκριμένο επώνυμο απαντάται στην Παλαιομάνινα και στη Γουριώτισσα ως Κάμπος. Αν δεχτούμε την παραπάνω ερμηνεία, κατατάσσεται στα παρωνυμικά.

Καπουράνης, άγνωστης ετυμολογικής προέλευσης σε μας. Απαντάται και σε άλλες περιοχές της Ελλάδας.

Κωνσταντίνου, προέρχεται από το κυριώνυμο Κωνστατίνος. Δεν γνωρίζουμε αν είναι το αρχικό επώνυμο της οικογένειας ή έχει αλλάξει. Απαντάται στη Στράτο και στο Στρογγυλοβούνι. Το συγκεκριμένο επώνυμο απαντάται και στον Αλμιρό Βόλου, όπου έχουν εγκατασταθεί Φρασεριώτες Αρβανιτόβλαχοι από την Αλβανία και συγκεκριμένα από την Πόγρη Κορυτσάς (<http://www.almyros.vlahoi.net/almiros.htm>). Κατατάσσεται στα πατρωνυμικά.

Μπαμπάνης, ίσως από την τούρκικη λέξη babaanne [μπαπαάννε], η οποία σημαίνει τη γιαγιά (Ομάδα καθηγητών τούρκικης γλώσσα, 2003: 30). Ίσως όμως σχετίζεται με την αλβανική λέξη babanac/e [μπαμπανάτς/ε], η οποία σημαίνει την μπομπότα, το καλαμποκίσιο ψωμί. Απαντάται επίσης στην Παλαιομάνινα και στο Στρογγυλοβούνι. Κατατάσσεται στα παρωνυμικά.

Μπιτάκος, κατά πάσα πιθανότητα το συγκεκριμένο επώνυμο αποτελεί υποκοριστικό του ονόματος Δημήτριος στο οποίο έχει προστεθεί η υποκοριστική κατάληξη -άκος, που συνηθίζεται στη Μάνη Λακωνίας. Για τη Μάνη και τις σχέσεις της με τους Καραγκούνηδες της περιοχής δεξ στο τοπωνύμιο *La Máiina au ói* (= Στη Μάινα/Στη Μάνινα των προβάτων). Ο Ντίνιας (1995: 187) για τα παρεμφερή επώνυμα Μπίτος και Μπίτης έχει διατυπώσει παρόμοια ετυμολογική πρόταση. Στην Παλαιομάνινα απαντάται το επώνυμο Μπίτας με το οποίο θεωρούμε ότι

σχετίζεται. Το επώνυμο Μπιτάκος απαντάται επίσης στη Γουριώτισσα και υπάρχει στα δημοτολόγια του χωριού Στράτος. Κατατάσσεται στα πατρωνυμικά.

Μπολίκας, προέρχεται από την τούρκικη λέξη *bol*, η οποία σημαίνει την αφθονία (Ομάδα καθηγητών τούρκικης γλώσσα, 2003: 45), με την προσθήκη της υποκοριστικής κατάληξης *-ίκας*. Η τούρκικη λέξη *bol* απαντάται σε αρκετά επώνυμα στην Ελλάδα, π.χ. Μπολάρης, Μπόλας κ.λπ. (Ντίνας, 1995: 190). Το συγκεκριμένο επώνυμο είναι καταγεγραμμένο και στα δημοτολόγια της Γουριώτισσας. Κατατάσσεται στα πατρωνυμικά.

Νούσιος, προέρχεται πιθανότατα είτε από το κυριώνυμο Ιωάννα/Γιαννοπούλα, του οποίου απαντάται ως υποκοριστικό, είτε από το κυριώνυμο Ιωάννης. Την άποψη ότι προέρχεται από το κυριώνυμο Ιωάννης έχει διατυπώσει και ο Αραβαντινός (1997 [1909]: 100). Ίσως να σχετίζεται όμως με το όνομα Αθανάσιος. Κατατάσσεται επομένως είτε στα μητρωνυμικά είτε στα πατρωνυμικά. Θα πρέπει ωστόσο να αναφερθεί ότι στην αλβανική γλώσσα απαντάται η λέξη *nus/e, -ja* [νούς/ε, -για], η οποία σημαίνει τη νύφη (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 449). Δεν αποκλείεται λοιπόν το επώνυμο αυτό να σχετίζεται με τη συγκεκριμένη λέξη. Σε αυτή την περίπτωση κατατάσσεται στα πατρωνυμικά. Αρχισέλιγκας με το συγκεκριμένο όνομα είχε ιδρύσει το χωριό Νούσια ή Νουσέικα, το οποίο εγκαταλείφθηκε. Το επώνυμο αυτό απαντάται επίσης στη Γουριώτισσα, στην Παλαιομάνινα και στη Στράτο.

Νταγιάντας, σχετίζεται με το ρήμα *νταγιαντίζω* ή *νταγιαντάω/νταγιαντώ*, το οποίο σημαίνει υπομένω, υποφέρω, ανέχομαι, βαστώ, αντέχω και μεταφορικά λαμβάνω υπ' όψη, υπολογίζω, λογαριάζω (Σταματάκου, 1971, τόμος Β': 2.054). Ο Σταματάκος το συγκεκριμένο ρήμα το ετυμολογεί από την τούρκικη λέξη *dayandum* η οποία, σύμφωνα με τον ίδιο, προέρχεται από το τούρκικο *dayanmak*. Επίσης στο ελληνικό βορειοδυτικό ιδίωμα της περιοχής του Ξηρομέρου καταγράφεται το ρήμα *νταγιαντάω* το οποίο σημαίνει βοηθώ κάποιον να υπερνικήσει μian αντίσταση, δίνω ένα χέρι καθώς και δείχνω υπομονή, εγκαρτέρηση (Παπατρέχα, 2007: 95). Από το όνομα του συγκεκριμένου αρχισέλιγκα πήρε το όνομά του και το Βλαχόφωνο χωριό που ίδρυσε και το οποίο ονομάζονταν παλιότερα (άτυπα) και Νταγιάντα (νυν Αγράμπελο). Ο Μεντής (2011: 46) αναφέρει ότι αρχικά το συγκεκριμένο επώνυμο ήταν Ντάγιας κι ότι

αργότερα μετασχηματίστηκε σε Νταγιάντας. Το επώνυμο αυτό απαντάται επίσης στη Γουριώτισσα και στη Στράτο. Κατατάσσεται στα παρωνυμικά..

Πόππης, θεωρούμε τη ρίζα του συγκεκριμένου επώνυμου αλβανική. Στους αλβανόφωνους απαντάται το επώνυμο Πούπας-Πούπης, το οποίο σχετίζεται με τη λέξη *rup/ë* [πουπ] που σημαίνει τη φούντα, το τσαμπί και τον τσαλαπετεινό (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 553). Ο Μεντής (2011: 50 και 57) αναφέρει το επώνυμο Πόπος/Πώπος στην ευρύτερη περιοχή του Κεφαλόβρυσου Ιωαννίνων, το οποίο σχετίζει με το επώνυμο Πόππης. Μάλιστα ο ίδιος γράφει ότι από την οικογένεια Πόπου καταγόταν κι ο Κώτσια Πόποβιτς, υπουργός εξωτερικών της ενιαίας Γιουγκοσλαβίας κατά το έτη 1958-1963. Το επώνυμο Πόππης απαντάται επίσης στη Γουριώτισσα με δύο αλλά και με ένα /π/ καθώς και στην Παλαιομάνινα. Απαντάται και σε άλλες περιοχές της Ελλάδας (Θεσσαλονίκη κ.α.). Κατατάσσεται στα παρωνυμικά.

Σοροβέλης, το συγκεκριμένο επώνυμο σχετίζεται με το Βλαχόφωνο οικωνύμιο Σωροβίγλι/Σοροβίγλι (νυν Στράτος). Για την ετυμολογική ερμηνεία του συγκεκριμένου οικωνυμίου δεσ Βασιλείου, 2011: 332-360· Βασιλείου, 2012a: 287-333 και Βασιλείου, 2012b: 253-270. Ωστόσο ο Αλεξιάκης σε υπό δημοσίευση κείμενό του (Αλεξιάκης, Αλβανικές γλωσσικές και πολιτισμικές επιδράσεις στους Φαρσεριώτες Βλάχους της Ηπείρου. Μια πρώτη προσέγγιση), που ασχολείται με τις αλβανικές γλωσσικές και πολιτισμικές επιδράσεις στους Φαρσεριώτες Βλάχους της Ηπείρου, αναφέρει την αλβανική λέξη *sopt/ë* [σορπ/], η οποία σημαίνει την κουρούνα, την καλιακούδα, την σταχτιά (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 612), την καρακάξα και κατ' επέκταση τον αναιδή άνθρωπο. Από τη συγκεκριμένη λέξη ο Αλεξιάκης ετυμολογεί και τα επώνυμα *Σιώρης*, *Σιώρος*, *Σώρος* κ.λπ. Δεν αποκλείεται λοιπόν το συγκεκριμένο επώνυμο να σχετίζεται με την παραπάνω αλβανική λέξη. Σύμφωνα με την ερμηνεία που δώσαμε κατατάσσεται στα εθωνυμικά ή πατριδωνυμικά, ενώ σύμφωνα με την ερμηνεία του Αλεξιάκη στα παρωνυμικά.

Τάγκας, άγνωστης ετυμολογικής προέλευσης σε μας. Απαντάται και στους Σαρακατσάνους. Μάλιστα η φάρα των Ταγκαίων κατάγεται από το Σακαρέτσι (νυν Περδικάκι) της επαρχίας Βάλτου Αιτωλοακαρνανίας (<http://sarakatsianoι.blogspot.gr>).

Τάκος, προέρχεται από υποκοριστικό ενός από τα ονόματα Δημήτριος, Κώστας, Πέτρος ή Παναγιώτης. Την ίδια γνώμη για τα παρεμφερή επώνυμα Τάκας και Τιάκος έχει και ο Ντίνας (1995: 234). Ο Αραβαντινός (1997 [1909]: 101) αναφέρει ότι στην Ήπειρο απαντάται το υποκοριστικό Τάκος, το οποίο, σύμφωνα με τον ίδιο, προέρχεται από το όνομα Παναγιώτης. Απαντάται και στα Όχθια. Κατατάσσεται στα πατρωνυμικά.

Τάσης, υποκοριστικό του ονόματος Αναστάσιος. Το συγκεκριμένο υποκοριστικό, όπως και το Τάτσης, συνηθίζεται ιδιαίτερα μεταξύ των Αρβανιτών. Ο Ντίνας (1995: 235) επίσης τα επώνυμα Τάσιος και Τάσης τα ετυμολογεί από το υποκοριστικό Τάσιος του ονόματος Αναστάσιος. Στην περιοχή υπάρχει και το υποκοριστικό Τάσα (Τάσσα) για γυναίκα της οποίας το όνομα είναι Αναστασία. Απαντάται επίσης στη Γουριώτισσα και στο Στρογγυλοβούνι. Κατατάσσεται στα πατρωνυμικά.

Τζώρτζας, προέρχεται από τη λέξη Džjódžja, υποκοριστικό του ονόματος Γιώργος. Κατατάσσεται στα πατρωνυμικά.

Τούκας, άγνωστης ετυμολογικής προέλευσης σε μας. Πληροφορητές από την Αλβανία ωστόσο μας πληροφόρησαν ότι στη χώρα τους απαντάται το ανδρικό όνομα Τουκ με το οποίο ίσως να σχετίζεται το συγκεκριμένο επώνυμο. Σε αυτή την περίπτωση κατατάσσεται στα πατρωνυμικά. Υπάρχει μικρή πιθανότητα όμως να σχετίζεται με το τουκάνι, παλιό γεωργικό εργαλείο που χρησιμοποιούσαν για να αλωνίσουν τα σιτάρια. Σε αυτή την περίπτωση κατατάσσεται στα πατρωνυμικά.

Τσέλιος, ίσως σχετίζεται με το όνομα Στέργιος ή Αστέριος. Ωστόσο ο Αραβαντινός (1997 [1909]: 102) αναφέρει ότι στην Ήπειρο υπήρχε το υποκοριστικό Τσιέλιος, το οποίο σύμφωνα με τον ίδιο προέρχεται από το τούρκικο όνομα Τζελήλ. Το επώνυμο Τσέλιος απαντάται και σε περιοχές οι οποίες έχουν εποικιστεί από αρβανιτόφωνους, όπως π.χ. στην Κάρυστο της Εύβοιας (<http://www.karystosbluecoast.gr>). Επίσης ο Ντίνας (1995: 240) αναφέρει πως σύμφωνα με τον Μπόγκα η λέξη Τσιέλος σημαίνει τον φουστανελοφόρο και το σκιάχτρο των σπαρτών. Ακόμη ο ίδιος αναφέρει πως ο Μπούτουρας το επώνυμο Τζελιός το ετυμολογεί από το κυριώνυμο Ευάγγελος. Την ίδια άποψη έχει υποστηρίξει και η Μιχαήλ-Δέδε (1997: 152), η οποία αναφέρει ότι στους Αρβανίτες από το όνομα Ευάγγελος προέρχεται το υποκοριστικό Τσέλjo. Κατατάσσεται στα πατρωνυμικά,

αν όμως δεχτούμε την πληροφορία του Αραβαντινού ή την τελευταία του Ντίνα, κατατάσσεται στα πατρωνυμικά.

Τσίπης, ο Ντίνας (1995: 249) αναφέρει στην Κοζάνη το επώνυμο Τσίπος το οποίο συσχετίζει με τις λέξεις τσίπης και τσάπος. Ο ίδιος αναφέρει πως ο Παπανικολάου καταγράφει τη φράση: *γίδα τσίπα*, χωρίς κέρατα και με μικρά αφτιά. Ο Ντίνας επίσης αναφέρει πως ο Βαμβακίδης καταγράφει το επώνυμο και παρωνύμιο Τσίπας, το οποίο παράγει από την τσίπα που σημαίνει το μικρό σφηνοειδές ξύλο. Κατά πάσα πιθανότητα το συγκεκριμένο επώνυμο σχετίζεται με κάποια από τις παραπάνω λέξεις. Κατατάσσεται στα πατρωνυμικά.

Φέρρας, άγνωστης ετυμολογικής προέλευσης σε μας. Πληροφορητές από την Αλβανία μας πληροφόρησαν ότι το συγκεκριμένο επώνυμο απαντάται και στη χώρα τους κι ότι σχετίζεται με την αλβανική λέξη ferr/ë, -a [φερρ/ε, -α], η οποία σημαίνει το μούρο αλλά και τον βάτο, το αγκάθι (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 162). Ο Αλεξάκης (2009: 112 και 132) αναφέρει το παρεμφερές επώνυμο Φάρα. Μάλιστα ο ίδιος αναφέρει ότι η Έλλη Φάρα, η οποία κατάγεται από την Κορυτσά, θεωρείται η εθνική τραγουδίστρια των Βλάχων και τα τραγούδια που τραγουδάει είναι πολυφωνικά. Το επώνυμο Φέρρας απαντάται επίσης στη Γουριώτισσα και στην Παλαιομάνινα. Κατατάσσεται, σύμφωνα με την ερμηνεία που μας δόθηκε από τους αλβανούς πληροφορητές, στα πατρωνυμικά.

Φλώρος, προέρχεται από τη λέξη flōr η οποία σημαίνει τον ξανθομάλλη. Ο Νικολαΐδης (1999 [1909]: 571) για τη συγκεκριμένη λέξη αναφέρει πως σημαίνει τον λευκό, κυρίως επί ζώων. Ο Ντίνας (1995: 252) αναφέρει πως σύμφωνα με τον Τριανταφυλλίδη το συγκεκριμένο επώνυμο προέρχεται από παρωνύμιο, το οποίο σημαίνει τη φλώρα, την άσπρη γίδα. Υπάρχει και στα δημοτολόγια του χωριού Γουριώτισσα. Κατατάσσεται στα πατρωνυμικά.

Γουριώτισσα

Αδάμ, ίσως σχετίζεται με το όνομα Αδάμ ή με το επώνυμο Αδάμος, το οποίο απαντάται στα Όχθια (δες σχετικά στο συγκεκριμένο χωριό). Κατατάσσεται στα πατρωνυμικά.

Αργύρης, προέρχεται από το κυριώνυμο Αργύρης. Κατατάσσεται στα πατρωνυμικά.

Γιαννούλης, υποκοριστικό του ονόματος Ιωάννης. Κατατάσσεται στα πατρωνυμικά.

Γίτσας, υποκοριστικό του ονόματος Γεωργία. Κατατάσσεται στα μητρωνυμικά.

Γκάτσις, ίσως σχετίζεται με την αλβανική λέξη gatsh [γκατσσ] η οποία σημαίνει τον έτοιμο, τον πρόθυμο (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 198). Μάλιστα πληροφορητές από την Αλβανία μας πληροφόρησαν ότι το συγκεκριμένο επώνυμο απαντάται και στη χώρα τους. Σε αυτή την περίπτωση κατατάσσεται στα παρωνυμικά. Σχετίζεται κατά πάσα πιθανότητα και με το επώνυμο Κάτσιος, το οποίο είναι καταγεγραμμένο στα δημοτολόγια των Οχθίων. Ο Ντίνας (1995: 116) τα παρεμφερή φωνητικά επώνυμα Γκάτζος και Γκάτζιας τα ετυμολογεί από την αλβανική λέξη gaz [γκαζ] η οποία σημαίνει τη χαρά, την ευθυμία, την ευφροσύνη, το γέλιο (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 198).

Γκόντας, άγνωστης ετυμολογικής προέλευσης σε μας. Η πιο κοντινή φωνητικά Βλάχικη λέξη σε αυτό το επώνυμο είναι η λέξη cōdă (= ουρά), σε αυτή την περίπτωση έχουμε τροπή του /c/ σε /g/. Πληροφορητές από την Αλβανία μάς πληροφόρησαν ότι το συγκεκριμένο επώνυμο απαντάται και στη χώρα τους ανάμεσα σε Βλαχόφωνους. Απαντάται και στην Ήπειρο. Απαντάται επίσης ως Κόντας στον Αλμυρό Βόλου, όπου έχουν εγκατασταθεί Φρασεριώτες Αρβανιτόβλαχοι από την Αλβανία και συγκεκριμένα από τη Δάρδα Κορυτσάς (<http://www.almyros.vlahoi.net/almiros.htm>). Το γεγονός αυτό ενισχύει περαιτέρω την άποψή μας ότι πιθανόν να προέρχεται από τη Βλάχικη λέξη cōdă. Πιθανόν όμως να είναι αλβανικής προέλευσης. Αν δεχτούμε τέλος ότι σχετίζεται με τη Βλάχικη λέξη cōdă, κατατάσσεται στα παρωνυμικά.

Έξαρχος, προέρχεται από την ελληνική λέξη έξαρχος, η οποία σημαίνει τον στρατιωτικό διοικητή ή τον θρησκευτικό ηγέτη http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/λήμμα_έξαρχος). Κατατάσσεται στα επαγγελματικά.

Ζαρκανιώτης, Ο Ντίνας (1995: 129) αναφέρει για το επώνυμο Ζαρκινός ότι προέρχεται από το όνομα του χωριού Ζάρκο της Θεσσαλίας. Δεν είναι απίθανο το επώνυμο Ζαρακανιώτης να σχετίζεται με το συγκεκριμένο θεσσαλικό χωριό. Θεωρούμε ωστόσο πιθανότερο να σχετίζεται με το Ζάρκανι (ή Ζάρκανη), περιοχή ανάμεσα στο Νταγκλί και την Κολώνια της Νότιας Αλβανίας. Από τη συγκεκριμένη περιοχή έλκουν την καταγωγή τους οι Καραγκούνηδες της Ακαρνανίας (δες σχετικά χάρτη εικόνας 3). Σε αυτή την άποψη οδηγούμαστε και από την κατάληξη -ιώτης, η οποία σε επώνυμα δηλώνει τόπο καταγωγής. Για τη συγκεκριμένη κατάληξη και τη σημασία της δες Τριανταφυλλίδης, 1978 [1941]: 128. Σε αυτή την περίπτωση κατατάσσεται στα εθνικά ή πατριδωνυμικά. Στην

Παλαιομάνινα απαντάται το παρεμφερές επώνυμο Ζαρκανίτης. Τέλος, στην ευρύτερη περιοχή της Καρύστου, όπου ως γνωστόν την έχουν αποικήσει αρβανίτες, απαντάται το παρεμφερές επώνυμο Ζαρκιώτης (<http://www.karystosbluecoast.gr>).

Θώμος, υποκοριστικό του ονόματος Θωμάς. Απαντάται ακόμη στην Παλαιομάνινα και στη Στράτο. Επίσης απαντάται και στο χωριό Σπάρτο Αμφιλοχίας, όπου είχαν μετασταθμεύσει κάποιοι Καραγκούνηδες με επικεφαλής τον Γιάγκα, μετέπειτα ιδρυτή του χωριού Στράτος. Εκεί είχε λάβει χώρα το περιστατικό με τον περιβόητο κλέφτη Γιώργο Θώμο. Για το συγκεκριμένο γεγονός δεσ σχετικά στο κεφάλαιο 2.1 του πρώτου μέρους. Στα δημοτολόγια του συγκεκριμένου χωριού απαντάται και το επώνυμο **Θωμάς**, το οποίο θεωρούμε ως άλλη εκδοχή του συγκεκριμένου επωνύμου. Κατατάσσεται στα πατρωνυμικά.

Κάμπος για το συγκεκριμένο επώνυμο δεσ στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Αγράμπελο.

Καραϊσκος, είναι σύνθετο, από την τούρκικη λέξη kara, η οποία σημαίνει το μαύρο (Ομάδα καθηγητών τούρκικης γλώσσα, 2003: 143), και το μόρφημα –ίσκος και σημαίνει αυτόν που είναι μελαχρινός, μαυριδερός. Το συγκεκριμένο επώνυμο σχετίζεται ετυμολογικά με τα επώνυμα Καραϊσκας και Καραϊσκάκης (υποκοριστικό του Καραϊσκος). Ο οπλαρχηγός του 1821 Γεώργιος Καραϊσκάκης ονομαζόταν και Καραϊσκος αλλά και Ίσκος. Ίσως ως δεύτερο συνθετικό των συγκεκριμένων επωνύμων να είναι η λέξη ίσκα. Η λέξη ίσκα, ύσκα ή ήσκα προέρχεται από τη λατινική λέξη esca και σημαίνει το ξερό υλικό που χρησιμοποιούνταν παλιά ως προσάναμμα για τους αναπτήρες, τα τσακμάκια (Σταματάκου, 1971, τόμος Γ': 2.814). Η λέξη ίσκα απαντάται στην περιοχή και μεταφορικά για κάτι που είναι πολύ ξερό, π.χ. *Το ψωμί είναι ίσκα*, δηλαδή είναι πολύ ξερό. Τη λέξη αυτή κάποιοι τη θεωρούν, όπως αναφέρθηκε, ως δεύτερο συνθετικό των επωνύμων Καραϊσκας και Καραϊσκος (http://greekurnames.blogspot.gr/2009/01/blog-post_5569.html).

Ο Ανδριώτης ωστόσο αποκλείει την ετυμολόγηση του μορφήματος –ίσκος, -ίσκα και κατ' επέκταση του ονόματος Καραϊσκάκης από τη λατινική λέξη esca και αναφέρει ότι το συγκεκριμένο μόρφημα προέρχεται από τη λέξη *ήσκος*, η οποία με τη σειρά της έλκει την καταγωγή της από το επίθετο ήσυχος (με αποκοπή του φωνήεντος /υ/ και τροπή του συμφωνικού συμπλέγματος /σχ/ σε /σκ/ κατά το

σχολείο – σκολειό). Η λέξη *ήσκος*, σύμφωνα πάντα με τον Ανδριώτη, σημαίνει το ευνουχισμένο τράγο, ο οποίος ακριβώς λόγω του ευνουχισμού του είναι «ήσυχος». Η συγκεκριμένη λέξη δεν απαντάται στους Βλαχόφωνους της Ακαρνανίας. Ο Ανδριώτης αναφέρει επίσης ότι η λέξη *ήσκος*, κατ' επέκταση και το επώνυμο *Ίσκος*, πιθανόν να δόθηκε στην αρχή ως παρωνύμιο σε κάποιον πρόγονο του Καραϊσκάκη, ο οποίος διέθετε ένα τέτοιο ζώο ([http://el.wikipedia.org/λήμμα Καραϊσκάκης](http://el.wikipedia.org/λήμμα_Καραϊσκάκης)). Στη συνέχεια κάποιο από τα μέλη της συγκεκριμένης οικογένειας, το οποίο ήταν μελαχρινό έλαβε ως πρώτο συνθετικό την τούρκικη λέξη *kara*. Σύμφωνα λοιπόν με την ερμηνεία του Ανδριώτη το επώνυμο *Καραϊσκος* σημαίνει τον μαύρο ευνουχισμένο τράγο. Τέλος, το συγκεκριμένο επώνυμο κατατάσσεται στα παρωνυμικά.

Καραλής, έχει ως πρώτο συνθετικό την τούρκικη λέξη *kara* η οποία σημαίνει το μαύρο (Ομάδα καθηγητών τούρκικης γλώσσα, 2003: 143) και ως δεύτερο το μουσουλμανικό κυριώνυμο *Αλής* και σημαίνει τον μαύρο *Αλή*. Κατατάσσεται στα παρωνυμικά, ωστόσο σχετίζεται και με τα πατρωνυμικά.

Καραμάνης, σημαίνει τον μαυριδερό, υπάρχει επίσης η ποιμενική λέξη *καραμάνικο*, η οποία σημαίνει το μαυριδερό πρόβατο. Ο Σταματάκος (1971, τόμος Β': 1.560) αναφέρει ότι πρόκειται για το πρόβατο το πλατύουρο. Η λέξη απαντάται και στην τούρκικη γλώσσα ως *karaman*, η οποία σημαίνει ένα συγκεκριμένο είδος πρόβατου (Ομάδα καθηγητών τούρκικης γλώσσα, 2003: 144). Το επώνυμο αυτό απαντάται και στον *Αλμιυρό Βόλου*, όπου έχουν εγκατασταθεί *Φρασεριώτες Αρβανιτόβλαχοι* από την Αλβανία και συγκεκριμένα από την Πλιάσα Κορυτσάς (<http://www.almyros.vlahoi.net/almiros.htm>). Κατατάσσεται στα παρωνυμικά.

Κατσαρός, το επώνυμο ανήκει στον ιδρυτή του χωριού Γουριώτισσα. Πληροφορηθήκαμε από κατοίκους του χωριού αυτού ότι το επώνυμο του συγκεκριμένου αρχιτσέλιγκα ήταν αρχικά *Τσώλης* (επώνυμο που απαντάται και σήμερα στη Γουριώτισσα) και ότι το άλλαξε σε *Κατσαρός* μετά την εγκατάστασή του στην περιοχή της Ακαρνανίας προερχόμενος από τη λακωνική Μάνη. Ως αιτία για την επιλογή του συγκεκριμένου επωνύμου, αναφέρεται το γεγονός ότι είχε *κατσαρά μαλλιά*. Μήπως δεν ισχύει το τελευταίο και το επώνυμο *Κατσαρός* σημαίνει αυτόν που σχετίζεται με την *Κατσαρού Μάνης* την οποία αναφέρει ο *Φαλλμεράυερ*; (Φαλλμεράυερ, 1984: 94). Η λέξη *κατσαρός* (= *σγουρός*) σχετίζεται με την αλβανική λέξη *kaçurrel* [*κατσουρέλ*], η οποία σημαίνει τον

σγουρομάλλη, τον κατσαρομάλλη και την επίσης αλβανική λέξη *kaçurrela* [κατσουρέλα] η οποία σημαίνει τα σγουρά μαλλιά (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 255 & 1.127). Ο Σταματάκος (1971, τόμος Β': 1.618) ωστόσο ετυμολογεί τη λέξη κατσαρός από τη μεσαιωνική λέξη κατσαρός, η οποία, σύμφωνα με τον ίδιο, προέρχεται είτε από τη λέξη κατσί< κατί (= γατάκι) είτε από τη λέξη ακανθηρός (= ακανθώδης, αγκαθωτός). Ο Συμεωνίδης (2010, τόμος Α': 662) αναφερόμενος στο οικωνύμιο *Κατσαρού* του νομού Ηλείας γράφει ότι το τελευταίο αναφέρεται σε οθωμανικό έγγραφο του 15^{ου} αιώνα ως αλβανικό χωριό με τον τύπο *Kaçaro*, το οποίο προέρχεται από το επώνυμο *Kaçaro*. Ο Συμεωνίδης ακόμη αναφέρει τα οικωνύμια *Κατσαρώνας* (Μήλου Κυκλάδων) και *Κατσαρώνιον* (Καρυστίας Ευβοίας), τα οποία ερμηνεύει ως τόπο με καλύβες και καλύβα/κοτέτσι αντίστοιχα. Υπάρχει μια μικρή πιθανότητα λοιπόν το οικωνύμιο *Κατσαρού* (επίσημο όνομα Γουριώτισσα) Ακαρνανίας να σχετίζεται με τα παραπάνω οικωνύμια καθώς και με την αλβανική λέξη *kaçorri/e*, η οποία σημαίνει την καλύβα (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 254). Το τελευταίο μπορεί να ισχύει, αν λάβουμε υπόψη το γεγονός ότι οι κάτοικοι του συγκεκριμένου χωριού (όπως και των άλλων Βλαχόφωνων χωριών της περιοχής) μένανε αρχικά σε καλύβες (ήταν σκηνίτες) πριν τη μόνιμη εγκατάστασή τους στην περιοχή και τη δημιουργία χωριών και οικιών. Σε αυτή την περίπτωση το οικωνύμιο *Κατσαρού* σημαίνει τον τόπο με τις καλύβες, άρα και το επώνυμο *Κατσαρός* σημαίνει κάτι ανάλογο. Ωστόσο ο Μεντής (2011: 46) για το συγκεκριμένο επώνυμο αναφέρει ότι η αρχική του μορφή ήταν *Κατσιάρας* και το συσχετίζει με το επώνυμο *Τσιάρας* του γνωστού κλεφταρματολού Νικοτσίαρα. Κατατάσσεται στα παρωνυμικά.

Κέμπος, υπάρχει πιθανότητα το επώνυμο αυτό να σχετίζεται με την αλβανική λέξη *këmb/ej* [κεμπ/έγι], η οποία σημαίνει ανταλλάσσω, αλλάζω (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσα, 2003: 278). Για την άποψη αυτή δεξ <http://ellines-albanoi.blogspot.gr/Κέμπας>. Δεν αποκλείεται ωστόσο να σχετίζεται με την επίσης αλβανική λέξη *këmb/ë* [κεμπ/], που σημαίνει το πόδι (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσα, 2003: ό.π.). Κατατάσσεται στα παρωνυμικά.

Κόρτσας, ίσως σχετίζεται με την αλβανική λέξη *korçar* [κορτσάρ], η οποία σημαίνει τον κάτοικο της Κορυτσάς (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 312). Η ερμηνεία αυτή είναι αρκετά πιθανή, αν λάβουμε υπ' όψη ότι οι κάτοικοι των χωριών αυτών προέρχονται από την Αλβανία. Στο χωριό Όχθια επίσης απαντάται το παρεμφερές επώνυμο *Κορτσαλής*, το οποίο όμως δεν ανήκει σε Βλαχόφωνους,

αλλά ένα μέλος της συγκεκριμένης οικογένειας μετοίκησε στο χωριό αυτό προερχόμενο από τη Σκουρτού Ξηρομέρου, χωριό διπλανό στη Γουριώτισσα. Στο ελληνικό βορειοδυτικό ιδίωμα της περιοχής απαντάται επίσης η λέξη *κουρτσαλίτικος*, η οποία σημαίνει αυτόν που προέρχεται από καλό νταμάρι (γενιά), σειρά (Παπατρέχα, 2007: 75). Πληροφορητές από την Αλβανία μάς πληροφορήσαν ότι απαντάται και στη χώρα τους. Κατατάσσεται στα εθνονυμικά ή πατριδωνυμικά.

Κώνστας, προέρχεται από το όνομα Κωνσταντίνος. Κατατάσσεται στα πατρωνυμικά.

Κώστας, προέρχεται από το όνομα Κωνσταντίνος. Κατατάσσεται στα πατρωνυμικά.

Κωστικός, προέρχεται από το όνομα Κωνσταντίνος, του οποίου υποκοριστικό είναι το *Custíki* (δες σχετικά στα υποκοριστικά των βαπτιστικών ονομάτων). Κατατάσσεται στα πατρωνυμικά.

Κωσινάρης, προέρχεται από το όνομα Κωνσταντίνος. Κατατάσσεται στα πατρωνυμικά.

Λίλλης, μέλη της συγκεκριμένης οικογένειας είναι καταγεγραμμένα στα δημοτολόγια του χωριού τους και με το επώνυμο **Λίλλης-Μπόσος**. Το επώνυμο Λίλλης ίσως σχετίζεται με το υποκοριστικό του ονόματος Χαρίλαος, το οποίο στην περιοχή απαντάται ως *Λίλι*, ίσως όμως σχετίζεται με το όνομα Βασίλης. Πληροφορητές από την Αλβανία ωστόσο μας πληροφορήσαν ότι το επώνυμο αυτό απαντάται και στη χώρα τους κι ότι προέρχεται κατά πάσα πιθανότητα από το όνομα Ηλίας, του οποίου το υποκοριστικό είναι επίσης *Λίλι*. Στην αλβανική γλώσσα ακόμη απαντάται το ουσιαστικό *lil*, -i [λιλ, λίλι] το οποίο σημαίνει τον κρίνο (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 358). Αν δεχτούμε ότι προέρχεται από κάποιο από τα παραπάνω κυριώνυμα, κατατάσσεται στα πατρωνυμικά, ενώ αν δεχτούμε ότι σχετίζεται με την αλβανική λέξη *lil*, κατατάσσεται στα πατρωνυμικά.

Το επώνυμο Μπόσος, το οποίο απαντάται στην Γουριώτισσα και ως Μπόσης, στην Παλαιομάνινα ως Μπόσης και στη Στράτο ως Μπόσιος, θεωρούμε ότι ίσως σχετίζεται με το τούρκικο επίθετο *boş* [μπος] το οποίο σημαίνει τον άδειο, τον ελεύθερο, τον κούφιο (Ομάδα καθηγητών τούρκικης γλώσσας, 2003: 46), αλλά και τον απρόσεχτο (http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/λήμμα_μπόσιος). Από τη συγκεκριμένη τούρκικη λέξη προέρχεται και το νεοελληνικό επίθετο μπόσιος. Η ίδια λέξη απαντάται και στην αλβανική, μέσω της οποίας

προφανώς εισήχθη στο ιδίωμα της Ακαρνανίας, ως *bosh*, -e [μποσσ, -ε] και σημαίνει τον αδειανό, τον κενό (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 68). Ο Ντίνας (1995: 190) από την τούρκικη λέξη *boş* ετυμολογεί το επώνυμο Μπόσκος, το οποίο ερμηνεύει ως χαλαρός, επιπόλαιος. Δεν μπορούμε ωστόσο να αποκλείσουμε κάποια σχέση του συγκεκριμένου επωνύμου με τα αρβανίτικα επώνυμα Μπότσης και Βώσσοι. Τέλος, το επώνυμο αυτό κατατάσσεται στα παρωνυμικά.

Μαρίνος, προέρχεται κατά πάσα πιθανότητα από κυριώνυμο Μαρίνα. Κατατάσσεται στα μητρωνυμικά.

Μάρας, ίσως σχετίζεται με τη Βλάχικη λέξη *mără*, η οποία σημαίνει το μαράζι, τον καημό, τη στενοχώρια κ.λπ. Η συγκεκριμένη Βλάχικη λέξη σχετίζεται με την αλβανική λέξη *maraz* [μαράζ], που σημαίνει τον καημό, την πίκρα (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 378), κι οποία με τη σειρά της προέρχεται από την ομώνυμη τούρκικη λέξη, η οποία σημαίνει την ασθένεια, το μαράζι (Ομάδα καθηγητών τούρκικης γλώσσας, 2003: 177). Η συγκεκριμένη λέξη ίσως είναι αντιδάνειο με τη μεσολάβηση της αραβικής από την ελληνιστική λέξη *μαρασμός* http://www.greek-language.gr/greekLang/λήμμα_μαράζι).

Στην αλβανική γλώσσα ωστόσο απαντώνται και οι λέξεις *marr/e*, -ja [μαρρ/ε, -για] (ουσιαστικό), *marr/ë*, -i [μαρρ/, -ι] (ουσιαστικό) και *marrë* [μαρρ] (επίθετο) οι οποίες σημαίνουν αντίστοιχα την ντροπή η πρώτη, τον τρελό, τον φρενοβλαβή η δεύτερη και τον τρελό, τον ζουρλό, τον φρενοβλαβή καθώς και μεταφορικά τον ανόητο, τον χαζό, τον μωρό η τρίτη (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 379-380). Μάλιστα από τις τελευταίες λέξεις κατά πάσα πιθανότητα προέρχεται και η λέξη *μάρα* στη νεοελληνική φράση *Η σάρα και η μάρα*. Ο Μεντής (2011: 60) αναφέρει το επώνυμο Μάρας ή Μάρης στην περιοχή της Νεμέρτσικας (κοντά στο Κεφαλόβρυσο Ιωαννίνων). Κάποιοι μάλιστα τα επώνυμα Μάρας και Μάρης τα ετυμολογούν από τις αλβανικές λέξεις *marros* (= τρελαίνω) και *marrosem* (= τρελαίνομαι) (http://ellines-albanoi.blogspot.gr/2009/05/blog-post_8940.html). Ο Ντίνας (1995: 171) αναφέρει κι αυτός για το επώνυμο Μάρας ότι σχετίζεται με τη λέξη *μάρα*, η οποία συνηθίζεται στην Ήπειρο και σημαίνει τον πόθο, τον καημό. Ο ίδιος αναφέρει μάλιστα ότι την ίδια άποψη έχουν εκφράσει ο Αραβαντινός, ο Μπόγκας και ο Παπαϊωάννου. Κατατάσσεται στα παρωνυμικά.

Μαρούσος, θεωρούμε ότι πιθανότατα σχετίζεται με τις αλβανικές λέξεις *marrosur* [μαρρόσουρ] (επίθετο) και *marrosem* [μαρρόσεμ] (ρήμα) οι οποίες σημαίνουν αντίστοιχα τρελός και τρελαίνομαι, μωραίνομαι (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 380). Δες σχετικά και στο επώνυμο Μάρας. Δεν μπορούμε να αποκλείσουμε ωστόσο πιθανή σχέση με το γυναικείο όνομα *Mărușe*, το οποίο προέρχεται από το Μαρία και την αλβανική κατάληξη *-ush*. Κατατάσσεται είτε στα παρωνυμικά είτε στα κυριώνυμα, σύμφωνα με τη δεύτερη εκδοχή.

Μήλας, προέρχεται από τοπωνύμιο *Mila*, *La Mila* (= Στη Μήλα), το οποίο αναφέρεται σε εγκαταλελειμμένο οικισμό που βρίσκεται κοντά στο χωριό Παλαιομάνινα. Θεωρούμε ότι το τοπωνύμιο *La Mila*, κατ' επέκταση και το επώνυμο Μήλας, σχετίζονται με το σλάβικο θηλυκό ουσιαστικό *мила* [μίλα], το οποίο σημαίνει την αγαπημένη (Ομάδα καθηγητών σερβικής γλώσσας, 2001: 175). Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το τοπωνύμιο *La Mila* καθώς και Συμεωνίδης, 2010, τόμος Α': 932. Το επώνυμο Μήλας απαντάται επίσης στα Όχθια, στη Στράτο και στο Στρογγυλοβούνι. Στην Παλαιομάνινα ωστόσο, στην οποία δεν απαντάται το συγκεκριμένο επώνυμο, υπάρχουν τα τοπωνύμια *La Mila*, όπως ήδη αναφέρθηκε, αλλά και *La Curpësti aḡ Mila* (= Στα Γρέκια/Στις Κοπριές/Στα Μαντριά του Μήλα). Το τελευταίο δείχνει ότι και στην περιοχή της Παλαιομάνινας είχαν κατοικήσει μέλη της συγκεκριμένης οικογένειας, άσχετα αν σήμερα, λόγω των μετακινήσεων των Βλαχόφωνων οικογενειών που έλαβαν χώρα κατά το παρελθόν, δεν απαντάται το επώνυμο αυτό στο συγκεκριμένο χωριό. Τέλος, κατατάσσεται στα εθνικά ή πατριδωνυμικά.

Μπίκας, το συγκεκριμένο επώνυμο σχετίζεται με τη σλαβική λέξη *бик* [μπικ], η οποία σημαίνει τον ταύρο (Ομάδα καθηγητών σλαβικής γλώσσας, 2001: 778), και σημαίνει αυτόν που μοιάζει σαν ταύρος, τον δυνατό, τον γεροδεμένο κ.λπ. Την ίδια άποψη έχει διατυπώσει και ο Ντίνας (1995: 186), ο οποίος μάλιστα αναφέρει την Κουτσοβλάχικη λέξη *bicx* που σημαίνει τον ταύρο. Η συγκεκριμένη λέξη όμως δεν απαντάται σήμερα στο ιδίωμα της Ακαρνανίας. Ίσως να υπήρχε παλιότερα και σήμερα έχει περιπέσει σε αχρησία, αφήνοντας πίσω το συγκεκριμένο επώνυμο. Ο Ντίνας επίσης αναφέρει τις λέξεις *μπίκου* (= η γουρούνα) και *μπίκα* (= τιμωρία για εκείνον που χάνει στα παιδικά παιχνίδια και συγκεκριμένα η υποχρέωση να παίρνει τον άλλον καβάλα και να τον

μεταφέρει για κάποια απόσταση) οι οποίες απαντώνται στην Ήπειρο. Κατατάσσεται στα παρωνυμικά.

Μπιτάκος, για το συγκεκριμένο επώνυμο δεξ στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Αγράμπελο.

Μπολίκας, για το συγκεκριμένο επώνυμο δεξ στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Αγράμπελο.

Μπόνας, κατά πάσα πιθανότητα σχετίζεται με τη Βλάχικη λέξη/επίθετο *bũny* (θηλυκό *bũnã*) η οποία σημαίνει καλός/καλή. Ο Ντίνας (1995: 193-194) ετυμολογεί από τη συγκεκριμένη Βλάχικη λέξη το επώνυμο Μπόνος. Το επώνυμο Μπόνος υπάρχει ως δεύτερο συνθετικό και σε άλλα επώνυμα, π.χ. Μητσιμπόνος (δεν απαντάται στους Βλαχόφωνους της Ακαρνανίας). Επίσης σε άλλο Βλαχόφωνο χωριό της περιοχής υπάρχει ως δεύτερο συνθετικό στο παρωνύμιο *Tsiĩabõnia*.

Μπόσης, δεξ στο επώνυμο *Λίλλης*.

Μπούλης, άγνωστης ετυμολογικής προέλευσης σε μας. Ωστόσο στο χωριό Παρακάλαμος Ιωαννίνων απαντάται το παρεμφερές επώνυμο Μπούλιας. Επίσης σε Βλαχόφωνο χωριό της Ακαρνανίας απαντάται το παρωνύμιο *Buĩã*, το οποίο ανήκει σε άνδρα, αλλά δεν κατέστη δυνατόν να πληροφορηθούμε τη σημασία του. Ίσως να σχετίζεται με τη λέξη *bũã* (πληθυντικός *bũle*) η οποία στο Βλαχόφωνο ιδίωμα της περιοχής σημαίνει αυτόν που έχει μεταμφιεστεί στις αποκριές. Η μεταμφίεση αυτή περιελάμβανε κυρίως ένα γυναικείο μαντήλι (κάτι σαν πέπλο) στο κεφάλι. Στην αλβανική γλώσσα μάλιστα υπάρχει η λέξη *bull/ë*, -a [μπούλ/ε, -α], η οποία σημαίνει τη γυναίκα που στολίζει τη νύφη (βάζει μάλλον το νυφικό πέπλο) (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 76). Κατατάσσεται στα παρωνύμια.

Ναούμης, προέρχεται από το κυριώνυμο Ναούμ. Το συγκεκριμένο επώνυμο απαντάται στη Γουριώτισσα και ως **Ναούμ**. Το επώνυμο αυτό απαντάται επίσης και στην Παλαιομάνινα ως Ναούμης. Υπήρχε παλιότερα και στα Όχθια (είναι καταγεγραμμένο στα δημοτολόγια) ως **Ναούμ**, όμως σήμερα δεν υφίσταται. Κατατάσσεται στα πατρωνυμικά.

Νούσιας (καταγράφεται στα δημοτολόγια και ως Νούσας), για το συγκεκριμένο επώνυμο δεξ στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Αγράμπελο.

Νταγιάντας, για το συγκεκριμένο επώνυμο δεξ στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Αγράμπελο.

Ντεμούσης, άγνωστης ετυμολογικής προέλευσης σε μας. Απαντάται μόνο στο συγκεκριμένο χωριό.

Ντίτας, προέρχεται από το υποκοριστικό Dítă, του ονόματος Αφροδίτη, το οποίο συνηθίζεται στους Βλαχόφωνους της περιοχής. Επίσης απαντάται και στους Βλαχόφωνους της Νέβεσκας (νυν Νυμφαίο) Φλωρίνης καθώς και στην Ήπειρο ως Δίτη (Κατσάνης, 1990: 55). Το συγκεκριμένο επώνυμο απαντάται σήμερα και στη Στράτο. Παλιότερα υπήρχε και στα Όχθια (είναι καταγεγραμμένο στα δημοτολόγια), ενώ σήμερα δεν υφίσταται. Πληροφορητές από την Αλβανία μάς πληροφόρησαν ότι απαντάται και στη χώρα τους, όπου μάλιστα το υποκοριστικό του ονόματος Αφροδίτη μεταξύ των χριστιανών είναι Díta. Κατατάσσεται στα μητρωνυμικά. Ωστόσο υπάρχει μικρή πιθανότητα να σχετίζεται με την επίσης αλβανική λέξη dit/ë, -a [ντίτ/ε, -α], η οποία σημαίνει τη μέρα (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 123). Σε αυτή την περίπτωση κατατάσσεται στα παρωνυμικά.

Παπατζάνης, προέρχεται από την τούρκικη λέξη babacan [μπαμπατζάν] (με τροπή του /b/ σε /p/), η οποία σημαίνει τον ανοιχτόκαρδο, τον καλόκαρδο (Ομάδα καθηγητών τούρκικης γλώσσας, 2003: 30). Στην αλβανική γλώσσα επίσης υπάρχει η λέξη babaxan, -e [μπαμπατζάν], η οποία είναι επίθετο και σημαίνει τον αθώο, το παλικάρι, τον ικανό κ.λπ. (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 46). Θεωρούμε ότι έχει εισαχθεί στη Βλάχικη γλώσσα μέσω της αλβανικής. Κατατάσσεται στα παρωνυμικά.

Πατσέας, σχετίζεται πιθανότατα και με το επόμενο επώνυμο (Πάτσης) στο οποίο έχει προστεθεί η κατάληξη -έας, η οποία συνηθίζεται στη Μάνη. Η κατάληξη -έας είναι παλιά μανιάτικη κατάληξη. Πριν το 1600 η συγκεκριμένη κατάληξη υπήρχε κι αλλού ίσως, ενώ σήμερα είναι αποκλειστικά σχεδόν μανιάτικη. Είναι πιθανότατα μεγεθυντική της λέξης στην οποία προσκολλάται και μεγεθύνει διάφορα σωματικά ή άλλα γνωρίσματα αυτού που φέρει το επώνυμο, π.χ. υπάρχουν στη Μάνη τα επώνυμα Κοιλαρέας, Ποδαρέας, Μυταρέας κ.λπ. Ωστόσο απαντάται και σε πατρωνυμικά επώνυμα, π.χ. Σαραντέας, Χρηστέας, Χριστοδουλέας κ.λπ. (<http://greeksurname.blogspot.gr/>). Στη Μάνη επίσης απαντάται το επώνυμο Φατσέας. Θεωρούμε ότι το επώνυμο Πατσέας σχετίζεται

είτε με την αλβανική λέξη *ραç/e* [πατσ/ε], που σημαίνει τον πατσά (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 466) και η οποία προέρχεται από την τούρκικη λέξη *ραça* [πάτσα], που έχει την ίδια σημασία (Ομάδα καθηγητών τούρκικης γλώσσας, 2003: 221) είτε με την επίσης αλβανική λέξη *ραçe* η οποία, σύμφωνα με τον Ντίνα (1995: 213), σημαίνει την παλάμη του χεριού. Προφανώς το συγκεκριμένο επώνυμο σημαίνει αυτόν που έχει μεγάλη κοιλιά (πατσά) ή μεγάλη παλάμη. Απαντάται και στη Στράτο. Τέλος, το συγκεκριμένο επώνυμο απαντάται και στον Αλμυρό Βόλου, όπου έχουν εγκατασταθεί Φρασεριώτες Αρβανιτόβλαχοι από την Αλβανία (<http://www.almyros.vlahoi.net/almiros.htm>). Κατατάσσεται στα παρωνυμικά.

Πάτσης, κατά πάσα πιθανότητα, όπως και το επώνυμο Πατσέας, σχετίζεται είτε με την αλβανική λέξη *ραç*, -i [πατς, -i], που σημαίνει το πουλί πελεκάνος (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 465) είτε με την αλβανική λέξη *ραç/e* [πατσ/ε], που σημαίνει τον πατσά (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 466) είτε με την επίσης αλβανική λέξη *ραçe*, η οποία, σύμφωνα με τον Ντίνα (1995: 213), σημαίνει την παλάμη του χεριού. Θεωρούμε επίσης ότι σχετίζεται και με το επώνυμο Πατσέας (δες παραπάνω). Το επώνυμο Πάτσης απαντάται και στη Στράτο. Υπάρχει και στα δημοτολόγια του χωριού Όχθια, σήμερα όμως δεν απαντάται στο συγκεκριμένο χωριό. Κατατάσσεται στα παρωνυμικά.

Πέτρας, άγνωστης ετυμολογικής προέλευσης σε μας. Ίσως να σχετίζεται με το κυριώνυμο Πέτρος. Σε αυτή την περίπτωση κατατάσσεται στα πατρωνυμικά. Απαντάται μόνο στο συγκεκριμένο χωριό.

Πίσσας, άγνωστης ετυμολογικής προέλευσης σε μας. Ίσως να σχετίζεται με την αλβανική λέξη *pis*, -e [πις, -ε], η οποία σημαίνει βρόμικος, βρομιάρης, ακάθαρτος κ.λπ. (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 527) στην οποία προστέθηκε η ελληνική κατάληξη -ας. Ίσως να σχετίζεται με την ελληνική λέξη πίσσα. Κατατάσσεται στα παρωνυμικά.

Πόπτης, για το συγκεκριμένο επώνυμο δες στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Αγράμπελο.

Ράπος, σχετίζεται πιθανότατα με την αλβανική λέξη *rrap*, -i [ρραπ, -i] η οποία σημαίνει τον πλάτανο, το πλατάνι. Υπάρχει και στο Ξηρόμερο (π.χ. στο μη Βλαχόφωνο χωριό Κωνωπίνα) όπου ως γνωστόν είχαν μετασταθμεύσει οι Καραγκούνηδες, πριν τη μόνιμη εγκατάστασή τους στην περιοχή, όπου ζουν

σήμερα. Ωστόσο ο Αραβαντινός (1997 [1909]: 102) αναφέρει το υποκοριστικό Ράπος, το οποίο σύμφωνα με τον ίδιο προέρχεται από το τούρκικο όνομα Ρακίπ. Κατατάσσεται στα παρωνυμικά, αν όμως δεχτούμε την πληροφορία του Αραβαντινού, κατατάσσεται στα πατρωνυμικά.

Σαμαράς, προέρχεται από τη λέξη σαμάρι. Κατατάσσεται στα επαγγελματικά.

Σερέτης, προέρχεται από την τουρκική λέξη *sered*, που σημαίνει τον οργίλο, τον οξύθυμο, τον γκρινιάρη, τον ευέξαπτο (Νικολαΐδου, 1999 [1909]: 477 & Σταματάκου, 1971, τόμος Γ': 2.511). Η λέξη σερέτης απαντάται και στην ελληνική. Επίσης στην Παλαιομάνινα απαντάται το τοπωνύμιο *La Seréty* (= Στου Σερέτη), όχι όμως και το συγκεκριμένο επώνυμο. Κατατάσσεται στα παρωνυμικά

Σοροβέλης (καταγράφεται και **Σουροβέλης**), για το συγκεκριμένο επώνυμο δεξ στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Αγράμπελο.

Σούτης, σχετίζεται πιθανότατα με την αλβανική λέξη *šútu* η οποία σημαίνει αυτόν που δεν έχει κέρατα (για ζώα) αλλά και αυτόν που δεν έχει μαλλιά στο κεφάλι του (για ζώα και ανθρώπους), δηλαδή τον καραφλό. Ανήκει επίσης στο ποιμενικό λεξιλόγιο των Βλάχων της περιοχής αλλά και των ελληνόφωνων κτηνοτρόφων. Στα αλβανικά επίσης υπάρχει το επίθετο *shyt* [šit] (= ο δούτος, αυτός που δεν έχει κέρατα), το ουσιαστικό *shytim* [šitím] (= ο ακρωτηριασμός, η αποκοπή) και το ρήμα *shytoj* [šit/ógi], το οποίο σημαίνει ακρωτηριάζω, αποκόπτω π.χ. τα κέρατα του ζώου (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 661). Πληροφορητές από την Αλβανία μάς ανέφεραν ότι το επώνυμο αυτό καταγράφεται στη χώρα τους κυρίως ανάμεσα στους Χριστιανούς. Η λέξη *Šútu* καταγράφεται σε άλλο χωριό ως παρωνύμιο. Επίσης στην Παλαιομάνινα υπάρχει το τοπωνύμιο *La Šútu* (= Στον Γυμνό/Στον Καραφλό//εννοείται τον τόπο ή τον λόφο). Το επώνυμο Σιούτης απαντάται και στο Κεφαλόβρυσο (πρώην Μετζιτιέ) Πωγωνίου, όπου ως γνωστόν κατοικούν Βλάχοι, οι οποίοι σχετίζονταν με τους Καραγκούνηδες της Ακαρνανίας (Αλεξάκης, 2009: 154, 163, 287 και 288). Επίσης το επώνυμο Σιούτης απαντάται και στον Αλμιυρό Βόλου, όπου έχουν εγκατασταθεί Φρασεριώτες Αρβανιτόβλαχοι από την Αλβανία και συγκεκριμένα από την Πλιάσα Κορυτσάς (<http://www.almyros.vlahoi.net/almiros.htm>). Κατατάσσεται στα παρωνυμικά.

Στέπας, πιθανότατα σχετίζεται με την αλβανική λέξη *shtëri*, -a [σστεπί, -α], η οποία σημαίνει το σπίτι, το κτίριο, την κατοικία, την οικία, τον οίκο και μεταφορικά το σπιτικό, την εστία, την οικογένεια (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 655). Επίσης σχετίζεται με την ομόρριζη αλβανική λέξη *shtëriak* [σστεπιάκ], που σημαίνει τον νοικοκύρη, τον αρχηγό της οικογένειας. Ωστόσο δεν μπορούμε να αποκλείσουμε πιθανή σχέση με τις αλβανικές λέξεις *step/em*, -a [στέπ/εμ, -α], η οποία σημαίνει διατάζω, συγκρατιέμαι, παραμερίζω ή *step/ë*, -a [στεπ, -α], που σημαίνει τον κάμπο, την πεδιάδα (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 617). Η τελευταία απαντάται και στην ελληνική και προέρχεται από τη ρώσικη λέξη *stepj* (http://www.greek-language.gr/λήμμα_στέπα). Τέλος, το επώνυμο αυτό κατατάσσεται στα παρωνυμικά.

Σπεργίου, προέρχεται από το κυριώνυμο Στέργιος, το οποίο σημαίνει να στεριώσει το όνομα, δηλαδή να ζήσει το άτομο που το φέρει. Ο Ντίνας (1995: 231) αναφέρει ότι ο Κυριακίδης το συσχετίζει με το όνομα Αστέριος. Στα δημοτολόγια του συγκεκριμένου χωριού απαντάται και το επώνυμο **Σπεργίου-Τάσης** (για το επώνυμο Τάσης δεξ στο χωριό Αγράμπελο). Κατατάσσεται στα πατρωνυμικά. Απαντάται και στα Όχθια και στην Παλαιομάνινα. Τέλος, το συγκεκριμένο επώνυμο απαντάται και στον Αλμυρό Βόλου, όπου έχουν εγκατασταθεί Φρασεριώτες Αρβανιτόβλαχοι από την Αλβανία (<http://www.almyros.vlahoi.net/almiros.htm>).

Στρέτης, άγνωστης ετυμολογικής προέλευσης σε μας.

Τάκος, για το συγκεκριμένο επώνυμο δεξ στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Αγράμπελο.

Τάσης, για το συγκεκριμένο επώνυμο δεξ στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Αγράμπελο. Στη Γουριώτισσα καταγράφεται και ως Τάσης.

Τέγας, σύμφωνα με τον Αραβαντινό (Κατσάνης, 1990: 71) προέρχεται από το κυριώνυμο Στέργιος. Κατατάσσεται στα πατρωνυμικά.

Τέζας, ίσως σχετίζεται με το επώνυμο Τέγας με τροπή του /γ/ σε [ζ]. Το συγκεκριμένο φωνολογικό φαινόμενο απαντάται στη Βλάχικη γλώσσα, π.χ. Γιώργος > Γάκιας > *Žjácă* (δεξ σχετικά στο κεφάλαιο όπου εξετάζεται το φωνολογικό φαινόμενο αυτό). Σε αυτή την περίπτωση κατατάσσεται στα πατρωνυμικά. Ίσως όμως να σχετίζεται με την αλβανική λέξη *tez/ë*, -ja [τέζ/ε, -για] η οποία σημαίνει τη θεία (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006:

673). Σε αυτή την περίπτωση κατατάσσεται στα επώνυμα που σχετίζονται με παρωνύμια. Τέλος, το συγκεκριμένο επώνυμο απαντάται και στον Αλμιρό Βόλου, όπου έχουν εγκατασταθεί Φρασεριώτες Αρβανιτόβλαχοι από την Αλβανία και συγκεκριμένα από τη Πλιάσα Κορυτσάς (<http://www.almyros.vlahoi.net/almiros.htm>).

Τέλιος, ίσως να αποτελεί υποκοριστικό του ονόματος Αριστοτέλης. Πληροφορητές από την Αλβανία μάς πληροφόρησαν ότι το συγκεκριμένο επώνυμο απαντάται και στη χώρα τους ανάμεσα σε Βλαχόφωνους. Κατά πάσα πιθανότητα λοιπόν είναι αλβανικής ή Βλάχικης προέλευσης. Αν δεχτούμε την προέλευσή του από το όνομα Αριστοτέλης, Κατατάσσεται στα πατρωνυμικά.

Τόλης, προέρχεται από το όνομα Απόστολος, του οποίου το υποκοριστικό στην περιοχή είναι Τόλιας (Τόίι). Ο Αραβαντινός (1997 [1909]: 101) αναφέρει πως από το όνομα Αποστόλης προέρχονται τα υποκοριστικά Τόλης και Τσιόλης. Ο Ντίνας (1995: 245) επίσης αναφέρει για τα επώνυμα Τόλης, Τιόλης, Τιώλης και Τόλιος ότι ο Αραβαντινός τα ετυμολογεί επίσης από το όνομα Αποστόλης. Ο ίδιος όμως αναφέρει πως ο Μπουτόνας τα παραπάνω επώνυμα τα συσχετίζει με τα ονόματα Θεόδωρος ή Χριστόδουλος. Απαντάται και στα Όχθια. Κατατάσσεται στα πατρωνυμικά.

Τσιλίκης, απαντάται και ως **Τσελίκης**, κατά πάσα πιθανότητα προέρχεται από την αλβανική λέξη *çeli/k* [ττσελίκ], η οποία σημαίνει το ατσάλι, τον χάλυβα. Από δω προέρχεται και το αλβανικό επίθετο *çeliktë* [ττσελίκτε], που σημαίνει τον ατσάλινο, τον ατσαλένιο (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 94). Η αλβανική λέξη αυτή προέρχεται από την τούρκικη λέξη *çelik* [τσελίκ], που σημαίνει το ατσάλι (Ομάδα καθηγητών τούρκικης γλώσσας, 2003: 64). Το συγκεκριμένο επώνυμο σχετίζεται και την νεοελληνική λέξη τσελίκι/τσιλίκι, η οποία προέρχεται από την ομώνυμη τούρκικη λέξη, και σημαίνει τον χάλυβα, το ατσάλι και μεταφορικά τον άνθρωπο τον ρωμαλέο, τον υγιέστατο (Σταματάκου, 1971, τόμος Γ': 2.759). Υπάρχει επίσης και το γνωστό ομώνυμο παιδικό παιχνίδι. Το επώνυμο αυτό σημαίνει τον δυνατό, τον ρωμαλέο, τον υγιέστατο άνθρωπο. Κατατάσσεται στα επώνυμα που σχετίζονται με παρωνύμια.

Τσιμπούκης, σχετίζεται με την τούρκικη λέξη *çubuk* [τσουμπούκ], η οποία σημαίνει τη βέργα, τον λοστό αλλά και την πίπα του καπνίσματος (Ομάδα καθηγητών τούρκικης γλώσσας, 2003: 69). Κατατάσσεται στα επώνυμα που σχετίζονται με

παρωνύμια. Καταγράφεται και στο Στρογγυλοβούνι. Υπάρχει στα δημοτολόγια και του χωριού Στράτος.

Τσούτσας, κατά πάσα πιθανότητα σχετίζεται με το υποκοριστικό όνομα Tsútsä, το οποίο ανήκει στο κυριώνυμο Χρυσή. Το συγκεκριμένο υποκοριστικό καταγράφεται και στο χωριό Νέβεσκα (νυν Νυμφαίο) Φλωρίνης (Κατσάνης, 1990: 57). Τέλος, απαντάται και στον Αλμυρό Βόλου, όπου έχουν εγκατασταθεί Φρασεριώτες Αρβανιτόβλαχοι από την Αλβανία (<http://www.almyros.vlahoi.net/almiros.htm>). Κατατάσσεται στα μητρωνυμικά.

Τσόλης, σχετίζεται κατά πάσα πιθανότητα με την τούρκικη λέξη çol ή çul [τσολ ή τσουλ], η οποία σημαίνει το επίστρωμα από μαλλί τράγου, το σαμαροσκούτι και μεταφορικά το ράκος, το κουρέλι (Σταματάκου, 1971, τόμος Γ': 2.763 & Ομάδα καθηγητών τούρκικης γλώσσας, 2003: 69). Το επώνυμο αυτό καταγράφεται και ως **Τσόλης**. Ωστόσο ο Αραβαντινός (1997 [1909] : 101) έχει καταγράψει στην Ήπειρο το υποκοριστικό όνομα Τσιόλης, το οποίο σύμφωνα με τον ίδιο προέρχεται από το όνομα Απόστολος. Κατατάσσεται στα επώνυμα που σχετίζονται με παρωνύμια, αν δεχτούμε όμως την πληροφορία του Αραβαντινού, κατατάσσεται στα πατρωνυμικά. Υπάρχει και στην Παλαιομάνινα.

Φέρρας, για το συγκεκριμένο επώνυμο δεσ στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Αγράμπελο.

Φλώρος, για το συγκεκριμένο επώνυμο δεσ στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Αγράμπελο.

Χρήστου, προέρχεται από το κυριώνυμο Χρήστος. Δεν γνωρίζουμε αν πρόκειται για αντικατάσταση κάποιου άλλου επωνύμου, όπως έχει γίνει με αρκετά επώνυμα αυτού του είδους (δες Νικολάου στα Όχθια). Υπάρχει επίσης στα δημοτολόγια των Οχθίων ως Χρήστος και Χρήστου και της Στράτου ως Χρήστος. Τέλος, το συγκεκριμένο επώνυμο απαντάται και στον Αλμυρό Βόλου, όπου έχουν εγκατασταθεί Φρασεριώτες Αρβανιτόβλαχοι από την Αλβανία και συγκεκριμένα από τη Ντεσίνιτσα Κορυτσάς (<http://www.almyros.vlahoi.net/almiros.htm>). Κατατάσσεται στα πατρωνυμικά.

Όχθια

Αδάμος, το συγκεκριμένο επώνυμο είναι κατά πάσα πιθανότητα αλβανικής προελεύσεως. Όπως ήδη αναφέρθηκε, στην Αττική, όπου αποδεδειγμένα έχει εποικιστεί από Αρβανίτες, υπήρχε το τοπωνύμιο *Αδάμες*, νοτιοδυτικά του

Μαρουσίου. Ο Φουρίκης (1930: 112) υποστηρίζει πως η συγκεκριμένη θέση πήρε το όνομά της από το αλβανικό *dam* (πληθυντικός *dame* και *däme*), που έχει τη σημασία της καλύβας, της φτωχής αγροικίας, και πιθανότατα σημαίνει την περιοχή όπου υπήρχαν πολλές καλύβες/αγροικίες. Είναι πολύ πιθανό λοιπόν το επώνυμο Αδάμος να προέρχεται από την παραπάνω αλβανική λέξη. Αν ισχύει αυτό, τότε έχει προστεθεί στη λέξη *dam* το προθετικό α- και φυσικά η ελληνική κατάληξη -ος. Στην παραπάνω άποψη οδηγούμαστε κι από το γεγονός ότι στην Ήπειρο, περιοχή απ' όπου προήλθαν οι Καραγκούνηδες της Ακαρνανίας, απαντάται το επώνυμο Δάμος, το οποίο πιθανότατα σχετίζεται με την αλβανική λέξη *dam*. Επίσης στα Όχθια, όπου μόνο σε αυτά καταγράφεται το επώνυμο Αδάμος, τα μέλη της συγκεκριμένης φάρας αναφέρονται στη Βλάχικη γλώσσα ως *Δαμέλιξ* (= Αδαμαίοι), χωρίς δηλαδή το προθετικό α- (σχετικά με το επώνυμο αυτό δεξ και στη σελίδα 55/σημείωση 119 καθώς και στη σελίδα 156).

Τα επώνυμα *Αδάμης* και *Αδάμος* απαντώνται επίσης στην Αττική καθώς και σε άλλες αρβανιτόφωνες περιοχές (http://www.forkeratea.com/2010/12/blog-post_4768.html). Το επώνυμο Αδάμος καταγράφεται και στο Βλαχόφωνο χωριό Δίστρατο (πρώην Μπριάζα) Κονίτσης του νομού Ιωαννίνων, με το οποίο πιθανότατα σχετίζονται οι Καραγκούνηδες της Ακαρνανίας (δεξ σχετικά στο επώνυμο Μπραζιώτης του χωριού Όχθια), καθώς και σε αρκετές περιοχές της Ηπείρου και της Θεσσαλίας. Ο Στεργιόπουλος (1938: 161) αναφέρει μάλιστα στην επαρχία Κονίτσης το τοπωνύμιο *Πηγάδι του Αδάμου* (στ' Αδάμ' τ' Μπ'γάδ'), το οποίο αναφέρεται σε βρύση που κατασκευάστηκε από κάποιον Αδάμο. Ωστόσο στα δημοτολόγια του χωριού Γουριώτισσα έχουμε καταγράψει το επώνυμο Αδάμ, το οποίο μάς παραπέμπει μάλλον στο ομώνυμο κύριο όνομα. Σύμφωνα με τα παραπάνω κατατάσσεται στα επώνυμα που προέρχονται από παρωνύμια. Αν δεχτούμε όμως την περίπτωση να σχετίζεται με το κυριώνυμο Αδάμ, τότε κατατάσσεται στα πατρωνυμικά.

Αδάμος-Τσούλος, το συγκεκριμένο επώνυμο, αν και είναι καταγεγραμμένο στα δημοτολόγια των Οχθίων, σήμερα δεν υφίσταται στο χωριό αυτό. Το άτομο που το έφερε δεν άφησε απογόνους. Το άτομο αυτό είχε συγγενείς όλους τους άλλους κατοίκους του χωριού Όχθια, οι οποίοι έφεραν/φέρουν το επώνυμο Αδάμος. Δεν γνωρίζουμε πώς προέκυψε το δεύτερο επώνυμο, προφανώς προέκυψε από κάποιο εξωτερικό χαρακτηριστικό (μάλλον μικρά αφτιά). Για το πρώτο επώνυμο (Αδάμος) ισχύει ό,τι αναφέρθηκε παραπάνω. Για το δεύτερο επώνυμο (Τσούλος)

θα πρέπει να αναφέρουμε ότι σχετίζεται με τη λέξη *tšulu/tšula* η οποία χρησιμοποιείται για ζώα (ιδίως πρόβατα) που έχουν μικρά αφτιά. Ο Κατσάνης (1977: 194) καταγράφει τη λέξη *çîil* (= κριάρι με μικρά αφτιά). Η συγκεκριμένη λέξη υπάρχει και στο ποιμενικό λεξιλόγιο των Βλαχόφωνων της περιοχής, καθώς και στα τσακόνικα. Μάλιστα ο Κατσάνης τη θεωρεί αλβανικό δάνειο. Κατατάσσεται στα πατρωνικά.

Αναστασίου, το συγκεκριμένο επώνυμο, αν και είναι καταγεγραμμένο στα δημοτολόγια των Οχθίων, σήμερα δεν υφίσταται στο χωριό αυτό. Δεν γνωρίζουμε αν είναι το αρχικό επώνυμο ή προέρχεται από κάποια αλλαγή. Απαντάται και στην Παλαιομάνινα. Κατατάσσεται στα πατρωνικά.

Βάγγιας, προέρχεται από τη λέξη *Νάγγια/Νάγιο*, υποκοριστικό του ονόματος Ευαγγελία. Κατατάσσεται στα μητρωνικά.

Γεωργίου, το συγκεκριμένο επώνυμο, αν και είναι καταγεγραμμένο στα δημοτολόγια των Οχθίων, σήμερα δεν υφίσταται στο χωριό αυτό. Δεν γνωρίζουμε αν είναι το αρχικό επώνυμο ή προέρχεται από κάποια αλλαγή. Επίσης δεν γνωρίζουμε αν ανήκε σε Βλαχόφωνο ή κάποιον ελληνόφωνο κτηνοτρόφο που παραχείμαζε στην περιοχή. Κατατάσσεται στα πατρωνικά.

Γεωργούλας, το συγκεκριμένο επώνυμο, αν και είναι καταγεγραμμένο στα δημοτολόγια των Οχθίων, σήμερα δεν υφίσταται στο χωριό αυτό. Δεν γνωρίζουμε αν ανήκε σε Βλαχόφωνο ή κάποιον ελληνόφωνο κτηνοτρόφο που παραχείμαζε στην περιοχή. Κατατάσσεται στα πατρωνικά.

Γιάγκας, προέρχεται κατά πάσα πιθανότητα από τη λέξη *Γίανγκυ*, υποκοριστικό του ονόματος Ιωάννης. Οι πρόγονοι αυτών που φέρουν το επώνυμο αυτό στα Όχθια ονομάζονταν Χήρας και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα μετονομάστηκαν σε Γιάγκας. Κατατάσσεται στα πατρωνικά.

Γιάνγκος, το συγκεκριμένο επώνυμο αν και είναι καταγεγραμμένο στα δημοτολόγια των Οχθίων, σήμερα δεν υφίσταται στο χωριό αυτό. Θεωρούμε ότι σχετίζεται με το επώνυμο Γιάγκας. Δες σχετικά παραπάνω. Στην Παλαιομάνινα απαντάται το επώνυμο **Γιάγκος**. Κατατάσσεται στα πατρωνικά.

Γιάννικας, το συγκεκριμένο επώνυμο αν και είναι καταγεγραμμένο στα δημοτολόγια των Οχθίων, σήμερα δεν υφίσταται στο χωριό αυτό. Θεωρούμε ότι σχετίζεται με το επώνυμο Γιάγκας (δες σχετικά παραπάνω). Αν δεχτούμε ότι το επώνυμο Γιάγκας προέρχεται από το όνομα Ιωάννης, προφανώς η πρώτη του εκδοχή ήταν

Γιάννικας και κατόπιν με αποκοπή του /i/ προέκυψε το Γιάννικας και στη συνέχεια το Γιάγκας, με τροπή του /v/ σε [ɣ] πριν το /k/ (π.χ. συν + κάτοικος > συγκάτοικος κ.λπ.) Κατατάσσεται στα πατρωνυμικά.

Γκουτσέλης, προέρχεται πιθανότητα από την αλβανική λέξη kuq, η οποία σημαίνει τον κόκκινο, τον ερυθρό (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 335), με τροπή του /k/ σε [g] και την προσθήκη της κατάληξης -elɔ (για τη συγκεκριμένη κατάληξη δεξ Κατσάνη και Ντίνα, 1990: 133). Το επώνυμο σημαίνει αυτόν που είναι κόκκινος/ξανθός, π.χ. στο πρόσωπο, στα μαλλιά κ.λπ. Πράγματι αρκετά μέλη της συγκεκριμένης οικογένειας εμφανίζουν τέτοια χαρακτηριστικά. Οδηγούμαστε επίσης σε αυτή την ερμηνεία, διότι σε ένα από τα Βλαχόφωνα χωριά της περιοχής η λέξη Γκουτσέλης απαντάται ως παρωνύμιο σε άτομο που έφερε τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά στο πρόσωπο και στα μαλλιά. Υπάρχει ωστόσο πολύ μικρή πιθανότητα να σχετίζεται με την αλβανική λέξη guc-i [γκούτσι], η οποία σημαίνει τη λαϊμαργία ή με την επίσης αλβανική λέξη guts, που σημαίνει την άγρια γουρούνα (Ντίνας, 1995: 121), και την προσθήκη της κατάληξης -elɔ. Κατατάσσεται στα επώνυμα που προέρχονται από παρωνύμια.

Δημηρώσης (στα δημοτολόγια απαντάται και ως **Δεμερώσης**), ίσως σχετίζεται με την τούρκικη λέξη demir [ντεμίρ], η οποία σημαίνει το σίδηρο (Ομάδα καθηγητών τούρκικης γλώσσα, 2003: 75) και κατά πάσα πιθανότητα σημαίνει αυτόν που κατεργάζεται το σίδηρο, τον σιδηρουργό (κάτι ανάλογο με το επώνυμο Ντεμερτζής ή Δεμερτζής). Σε αυτή την περίπτωση έχει προστεθεί η κατάληξη -ώσης, η οποία συνηθίζεται σε αρβανίτικα επώνυμα. Παρατηρούμε επίσης από το επώνυμο Δεμερτζής ότι η τούρκικη λέξη demir απαντάται ως πρώτο συνθετικό σε πολλά επώνυμα αλλά και τοπωνύμια, π.χ. Ντεμίρ Καπού, Ντεμίρ Ισσάρ κ.λπ. (Σταματάκου, 1971, τόμος Β': 2.055). Το επώνυμο Δημηρώσης μάλιστα προφέρεται στο χωριό αυτό ως Dimiróði. Το επώνυμο Ντεμίρης απαντάται στο Κεφαλόβρυσο (πρώην Μετζιτιέ) Πωγωνίου, όπου ως γνωστόν κατοικούν Βλάχοι, οι οποίοι σχετίζονταν με τους Καραγκούνηδες της Ακαρνανίας (Αλεξάκης, 2009: 163). Τέλος, ο Ντίνας (1995: 200) έχει καταγράψει στην Κοζάνη τα επώνυμα Ντημηρλής και Ντημίρης τα οποία ετυμολογεί από την τούρκικη λέξη demir. Κατατάσσεται στα επαγγελματικά.

Δήμος, προέρχεται ίσως από το Dumă, υποκοριστικό του Δημήτριος (Κατσάνης, 1990: 63) ή ίσως από το Δήμος, υποκοριστικό του Δημοσθένης, είναι δηλαδή

πατρωνυμικό. Το συγκεκριμένο επώνυμο προφέρεται στο χωριό αυτό και ως Díma (Ντίμα). Έτσι έχουμε τα: Ğjanudíma (Γιάννης Δήμος), Gogudíma (Γιώργος Δήμος), Našjudíma (Αθανάσιος Δήμος) κ.λπ. τα οποία προκύπτουν από τη σύνθεση του βαπτιστικού ονόματος με το επώνυμο. Αυτό το φαινόμενο συνηθίζεται ιδιαίτερα στα Βλαχόφωνα χωριά της περιοχής αλλά και στην Ήπειρο, π.χ. Κωσταλέξης, Σπυρομήλιος κ.λπ (Κατσάνης, 1990: 63). Το επώνυμο Ντήμας απαντάται και στο Κεφαλόβρυσο (πρώην Μετζιτιέ) Πωγωνίου, όπου ως γνωστόν κατοικούν Βλάχοι, οι οποίοι σχετίζονταν με τους Καραγκούνηδες της Ακαρνανίας (Αλεξιάκης, 2009: 13 και 98). Επίσης το επώνυμο Δήμας συνηθίζεται ιδιαίτερα στη Βόρεια Ήπειρο (νότια Αλβανία) μεταξύ των Ελλήνων, π.χ. ο γνωστός ολυμπιονίκης Πύρρος Δήμας, αλλά και στην Ελλάδα, σε περιοχές όπου υπάρχουν αρβανιτόφωνοι, π.χ. Ανατολική Αττική. Κατατάσσεται στα πατρωνυμικά.

Ζώγας, το συγκεκριμένο επώνυμο, αν και είναι καταγεγραμμένο στα δημοτολόγια των Οχθίων, σήμερα δεν υφίσταται στο χωριό αυτό. Υπάρχει όμως στην Παλαιομάνινα. Επίσης στα Όχθια απαντάται και το διπλό επώνυμο **Ζώγας-Ντίνος** (Ζωγαντίνος). Δεν υπάρχει και αυτό το επώνυμο σήμερα στα Όχθια, καθώς δεν υπήρξαν άμεσοι απόγονοι αρσενικού γένους. Σχετίζεται πιθανότατα με τις αλβανικές λέξεις zo/g, -gu [ζο/γκ, -γκου] και zog/ë [ζογκ/, -α], οι οποίες σημαίνουν αντίστοιχα το πτηνό, το πουλί, τον νεοσσό, το νεογέννητο πουλί και την πουλάδα, το θηλυκό κοτόπουλο, τη νεαρή μέλισσα και μεταφορικά τη νεαρή γυναίκα (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 757). Κατατάσσεται στα πατρωνυμικά.

Καμπέρης, για το συγκεκριμένο επώνυμο δεξ στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Αγράμπελο.

Καραφέρης, προέρχεται ίσως από το τούρκικο όνομα της Βέροιας: Καραβέροια-Καραφέρια που σημαίνει τη Μαύρη Βέροια (Οικονόμου, 1991: 144-145). Η ονομασία αυτή σύμφωνα με τον Οικονόμου δόθηκε στην πόλη της Βέροιας από τους Τούρκους, γιατί ταλαιπωρήθηκαν πολύ για την κατάληψή της το 1432. Κατατάσσεται στα εθνικά ή πατριδωνυμικά.

Κάτσιος, το συγκεκριμένο επώνυμο, αν και είναι καταγεγραμμένο στα δημοτολόγια των Οχθίων, σήμερα δεν υφίσταται στο χωριό αυτό. Σχετίζεται πιθανότητα με το επώνυμο Γκάτσης. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το τελευταίο

επώνυμο δεξ στο χωριό Γουριώτισσα. Το επώνυμο Κάτσιος απαντάται και στο γειτονικό μη Βλαχόφωνο χωριό Λεπενού, το οποίο κατοικείται κυρίως από Σαρακατσάνους. Τέλος, ο Ντίνας (1995: 145) αναφέρει πως ο Γεωργίου καταγράφει το επώνυμο Κάτσιους το οποίο ετυμολογεί από το όνομα Αθανάσιος. Κατατάσσεται στα παρωνυμικά. Αν δεχτούμε όμως την τελευταία πληροφορία του Ντίνα, κατατάσσεται σε αυτά που σχετίζονται με το βαπτιστικό όνομα του φέροντος.

Κούτσικος, το συγκεκριμένο επώνυμο, αν και είναι καταγεγραμμένο στα δημοτολόγια των Οχθίων, σήμερα δεν υφίσταται στο χωριό αυτό. Δεν γνωρίζουμε μάλιστα αν ανήκε σε Βλαχόφωνο ή κάποιον κτηνοτρόφο που παραχειμάζε στην περιοχή. Προέρχεται από την τούρκικη λέξη küçük [κουτσούκ] η οποία σημαίνει τον μικρό (Ομάδα καθηγητών τούρκικης γλώσσας, 2003: 167). Απαντάται σε πολλές περιοχές της Ελλάδας. Από την ίδια ρίζα προέρχεται και το σαρακατσάνικο επώνυμο Κουτσούκης, αλλά και το πρώτο συνθετικό του εθωνύμιου Κουτσόβλαχος. Κατατάσσεται στα παρωνυμικά.

Κώτσιας, προέρχεται σύμφωνα με τον Κατσάνη (1990: 61) από το όνομα Κωνσταντίνος ως υποκοριστικό. Ο Ντίνας (1995: 159) για το παρεμφερές επώνυμο Κώτζιας αναφέρει ότι σχετίζεται με τη λέξη κότσι, η οποία σημαίνει μεταφορικά τη δύναμη και προέρχεται από την τούρκικη λέξη κοç, που σημαίνει το κριάρι (Ομάδα καθηγητών τούρκικης γλώσσα, 2003: 158) και μεταφορικά τον γενναίο, τον ρωμαλέο. Ωστόσο ο Οικονόμου (1991: 686-687) το συγκεκριμένο επώνυμο το συσχετίζει με την αλβανική λέξη kots, η οποία σημαίνει το κρανίο, το πίσω μέρος του κεφαλιού. Το επώνυμο Κώτσας (πληθυντικός Κωτσαίοι) απαντάται και στο Κεφαλόβρυσο (πρώην Μετζιτιέ) Πωγωνίου, όπου ως γνωστόν κατοικούν Βλάχοι, οι οποίοι σχετίζονταν με τους Καραγκούνηδες της Ακαρνανίας (Αλεξιάκης, 2009: 253, 262 και 298). Ο Αλεξιάκης μάλιστα αναφέρει ότι οι Κωτσαίοι κατάγονται από την Κολώνια της Νότιας Αλβανίας, περιοχή απ' όπου προέρχονται και οι περισσότεροι Καραγκούνηδες της Ακαρνανίας. Κατατάσσεται στα πατρωνυμικά ή στα επώνυμα που προέρχονται από παρωνύμια.

Λάμπρου, προέρχεται από το κυριώνυμο Λάμπρος ή Λάμπρω, υποκοριστικό του ονόματος Λαμπρινή. Το επώνυμο αυτό δηλαδή είναι πατρωνυμικό ή μητρωνυμικό. Απαντάται στα δημοτολόγια και ως **Λάμπρος**.

Μαυραζώνης, πιθανότατα σημαίνει αυτόν που φορούσε μαύρη ζώνη. Δεν υφίσταται σήμερα. Κατατάσσεται στα παρωνυμικά.

Μήλας, για το συγκεκριμένο επώνυμο δεξ στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Γουριώτισσα.

Μπατσαριάς, το συγκεκριμένο επώνυμο, αν και είναι καταγεγραμμένο στα δημοτολόγια των Οχθίων, σήμερα δεν υφίσταται στο χωριό αυτό, καθώς δεν υπήρξαν άμεσοι απόγονοι αρσενικού γένους. Δεν απαντάται επίσης σε κάποιο άλλο Βλαχόφωνο χωριό της περιοχής. Ίσως το επώνυμο σχετίζεται με την αλβανική λέξη *baxho*, -ja [μπάττζο, -για], η οποία σημαίνει τον τυροκόμο, τον γαλακτοκόμο (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 57). Η συγκεκριμένη ερμηνεία είναι πολύ πιθανή, αν λάβουμε υπόψη την κύρια απασχόληση των Βλάχων, η οποία δεν ήταν άλλη απ' την κτηνοτροφία και φυσικά την παραγωγή τυριού. Μάλιστα ο Αλεξιάκης (2009: 390) έχει καταγράψει στο Βλαχόφωνο χωριό Κεφαλόβρυσο (πρώην Μετζιτιέ) Πωγωνίου, όπου όπως αναφέρθηκε κατοικούν Βλάχοι οι οποίοι σχετίζονταν με τους Καραγκούνηδες της Ακαρνανίας, τη λέξη *μπατζαριό*, που την ερμηνεύει ως τυροκομείο και την ετυμολογεί από τη λέξη *μπάτζιος*, η οποία σημαίνει τον τυροκόμο. Το επώνυμο αυτό το έχουμε καταγράψει από τους παλιότερους κατοίκους του συγκεκριμένου χωριού, οι οποίοι σημειωτέον μόνο αυτοί το γνώριζαν, και ως Μπατσαριάς. Ο Ντίνας (1995: 184) ωστόσο το παρεμφερές επώνυμο Μπατζάρης το ετυμολογεί από την κουτσοβλάχικη λέξη *badzară*, η οποία σύμφωνα με τον Parahagi σημαίνει την καλαμποκόπιτα, την μπομπότα. Η συγκεκριμένη λέξη όμως δεν απαντάται στους Βλαχόφωνους της περιοχής σήμερα. Επίσης ο Αραβαντινός (1997 [1909]: 64) έχει καταγράψει στην Ήπειρο τη λέξη *μπατσαριά*, την οποία ερμηνεύει ως «ζύμη μετά λαχάνων κατασκευαζομένη ως πίττα», χωρίς όμως να προχωρεί σε ετυμολόγησή της. Δεν μπορούμε να αποκλείσουμε κάποια σχέση της συγκεκριμένης λέξης με το υπό εξέταση επώνυμο.

Τέλος, αν ισχύει η πρώτη ερμηνεία, δηλαδή του τυροκόμου, το επώνυμο αυτό κατατάσσεται στα επαγγελματικά. Αν όμως αυτό σχετίζεται με το φαγητό το οποίο αναφέρθηκε, τότε κατατάσσεται στα παρωνυμικά.

Μπουκουβάλας, κατά πάσα πιθανότητα προέρχεται από την ομώνυμη λέξη *bucuná(l)a* (= είδος πρόχειρου φαγητού που παρασκευάζεται με ψωμί τριμμένο

(σταρένιο) ή και μπομποτά (καλαμποκίσιο), λίγο αλάτι και τυρί το οποίο σοτάρεται για λίγο στο λάδι).

Ο Ντίνας (1995: 191) αναφέρει για το επώνυμο Μπουκουβάλας ότι σχετίζεται με την μπουκουβάλα (άζυμη κουλούρα που προσφέρονταν σε συγγενείς και γείτονες κατά την τρίτη μέρα γέννησης ενός παιδιού ή πρόχειρο προσφάγι των παιδιών από τριμμένο τυρί που το περιέσφιγγαν σε πανί). Ο ίδιος αναφέρει ότι η λέξη μπουκουβαλιά σημαίνει τον σωρό από αποπατήματα. Ο Ντίνας επίσης αναφέρει ότι ο Parahagi ετυμολογεί τη λέξη μπουκουβάλα από την αλβανική λέξη bukë (= ψωμί) και valë (= ζεστό). Τέλος, σε διπλανό Βλαχόφωνο χωριό υπάρχει και παρωνύμιο Bucuná(1)α. Κατατάσσεται στα παρωνυμικά.

Μπουλουμπάσης, το συγκεκριμένο επώνυμο, αν και είναι καταγεγραμμένο στα δημοτολόγια των Οχθίων, σήμερα δεν υφίσταται στο χωριό ούτε σε κάποιο άλλο Βλαχόφωνο χωριό της περιοχής. Σχετίζεται πιθανότατα με την τούρκικη λέξη bōlük [μπολούκ], η οποία σημαίνει τη συντροφιά, το ασύντακτο πλήθος ανθρώπων, το στίφος, το ασκέρι, το μπουλούκι αλλά και τον λόχο (Σταματάκου, 1971, τόμος Β': 2.002-2.003 & Ομάδα καθηγητών τούρκικης γλώσσας, 2003: 47) και την επίσης τούρκικη λέξη baş [μπας], η οποία σημαίνει το κεφάλι, την κεφαλή (Ομάδα καθηγητών τούρκικης γλώσσας, 2003: 35). Ο μπουλούκμπασης ή μπουλουκτσής ή μπουλουξής ήταν κατά την Τουρκοκρατία αυτός που διοικούσε το μπουλούκι, μικρό στρατιωτικό σώμα, μικρή στρατιωτική μονάδα, ο επικεφαλής του μπουλουκιού. Κατατάσσεται στα επαγγελματικά.

Μπραζιώτης, προέρχεται από το οικωνύμιο *Μπριάζα/Βριάζα* (νυν Δίστρατο), που ανήκε στην πρώην επαρχία Κονίτσης (νυν Δήμο Κονίτσης) του νομού Ιωαννίνων, και σημαίνει τον προερχόμενο από τη Μπριάζα. Ο Ντίνας (1980: 324) έχει καταγράψει στη Σαμαρίνα το τοπωνύμιο *La Kălivă al Hrista al Bražitiku* (= Στην καλύβα του Χρίστου Μπραζιτίκου). Βλέπουμε ότι και στη συγκεκριμένη Βλαχόφωνη περιοχή υπάρχει επώνυμο αλλά και τοπωνύμιο παρεμφερές με το επώνυμο Μπραζιώτης. Κατατάσσεται στα εθνικά ή πατριδωνυμικά.

Νάκας, προέρχεται από το κυριώνυμο Ιωάννης ως υποκοριστικό. Υπάρχει μάλιστα στην περιοχή το υποκοριστικό Νάκῆ του ονόματος Ιωάννης (δες σχετικά στο παράρτημα των υποκοριστικών). Ο Κατσάνης (1990: 68) ωστόσο το καταγράφει ως μεγεθυντικό του ονόματος Ιωάννης, ενώ ο ίδιος αναφέρει ότι ο

Μπουτόνας θεωρεί πως το συγκεκριμένο επώνυμο προέρχεται από το όνομα Αθανάσιος. Το επώνυμο αυτό απαντάται στην Παλαιομάνινα αλλά και σε άλλες Βλαχόφωνες περιοχές, π.χ. στη Σαμαρίνα. Κατατάσσεται στα πατρωνυμικά.

Ναούμ, για το συγκεκριμένο επώνυμο δεξ στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Γουριώτισσα.

Νάτσιας, το συγκεκριμένο επώνυμο, αν και είναι καταγεγραμμένο στα δημοτολόγια των Οχθίων, σήμερα δεν υφίσταται στο χωριό αυτό. Προέρχεται πιθανότατα είτε από το κυριώνυμο Ιωάννης είτε από το όνομα Αθανάσιος. Απαντάται και στο Κεφαλόβρυσο (πρώην Μετζιτιέ) Πωγωνίου, όπου ως γνωστόν κατοικούν Βλάχοι, οι οποίοι σχετίζονταν με τους Καραγκούνηδες της Ακαρνανίας (Αλεξιάκης, 2009: 127 και 163). Κατατάσσεται στα πατρωνυμικά.

Νικολάου, προέρχεται από το κυριώνυμο Νικόλαος. Το όνομα (παρωνύμιο) της συγκεκριμένης οικογένειας ήταν κατά τα παλαιότερα χρόνια το **Τάμπης/Τάβι**, το οποίο σήμερα απαντάται ως Τάμπας στη Στράτο και στο Στρογγυλοβούνι (για το επώνυμο Τάμπας δεξ στο χωριό Στράτος). Το επώνυμο Νικολάου το έχουμε καταγράψει και στα δημοτολόγια του χωριού Στράτος. Κατατάσσεται στα πατρωνυμικά.

Νιτσιάκης, σύμφωνα με τον Ντίνα (1995: 197) προέρχεται από το όνομα Νίτσα, υποκοριστικό του ονόματος Ελένη με την προσθήκη της υποκοριστικής κατάληξης -άκης. Θεωρούμε πιθανότερη την προέλευσή του από το οικωνύμιο Νίτσα, Βλάχικο χωριό βόρεια της Μοσχόπολης. Απαντάται και στην Παλαιομάνινα. Στην Παλαιομάνινα επίσης απαντάται και το επώνυμο Νίτσας (δεξ σχετικά). Τέλος, στο Βλαχόφωνο χωριό Αετομηλίτσα (πρώην Δέντσικο – Ντένισκο) Κονίτσης του νομού Ιωαννίνων απαντάται ως Νιτσιάκος. Κατατάσσεται σύμφωνα με την πρώτη ερμηνεία στα μητρωνυμικά, ενώ σύμφωνα με τη δεύτερη στα πατριδωνυμικά.

Ντίτας, για το συγκεκριμένο επώνυμο δεξ στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Γουριώτισσα.

Ντούμης, προέρχεται πιθανότατα από το Dumă, υποκοριστικό του Δημήτριος, το οποίο καταγράφεται στο Βλαχόφωνο χωριό Νέβεσκα (νυν Νυμφαίο) Φλωρίνης (Κατσάνης, 1990: 63), με την προσθήκη της ελληνικής κατάληξης -ης. Ίσως όμως να σχετίζεται με το κυριώνυμο Θωμάς. Σχετίζεται με τα επώνυμα Ντούμας

και Δούμας. Κατατάσσεται, σύμφωνα με τις ερμηνείες που δώσαμε, στα πατρωνυμικά.

Πάγγειος ή **Πάγκειος** ή **Πάγκεος**, προέρχεται κατά πάσα πιθανότητα από τη Βλάχικη λέξη *rāngu* (= αράχνη), η οποία όμως δεν απαντάται πλέον στο ιδίωμα της Ακαρνανίας. Η λέξη αράχνη απαντάται στη σλαβική γλώσσα ως *паяк* [πάουκ] (Ομάδα καθηγητών σερβικής γλώσσας, 2001: 227) πολύ κοντά στη Βλάχικη ονομασία και στο συγκεκριμένο επώνυμο. Ο Ντίνας (1995: 205) για το επώνυμο Παγκάκης αναφέρει ότι αυτό, σύμφωνα με τον Parahagi, σχετίζεται με την κουτσοβλάχικη λέξη *rāngu* (= αράχνη) ή με τη λέξη *πάγκος*, *μπάγκος*, η οποία προέρχεται από την ιταλική λέξη *banca*. Το συγκεκριμένο επώνυμο ωστόσο παρουσιάζει φωνητική ομοιότητα με το ορεινό Παγγαίο, το οποίο εκτείνεται στην ανατολική Μακεδονία (νομούς Σερρών και Καβάλας Σύμφωνα επίσης με πληροφορίες ηλικιωμένων που φέρουν αυτό το επώνυμο, η οικογένεια Πάγκειου έχει συγγενική σχέση με την οικογένεια Πάγκα ή Μπάγκα από την Κορυτσά. Μέλος της οικογένειας αυτής ήταν και ο Ιωάννης Πάγκας ή Μπάγκας, ευεργέτης και έμπορος, ιδιοκτήτης του μεγάρου που φέρει την ονομασία Μπάγκειον, στο κέντρο της Αθήνας (πλατεία Ομοιοίας) και το οποίο παλαιότερα αναφερόταν και ως Πάγκειον. Ο Ιωάννης Πάγκας ή Μπάγκας με τη διαθήκη του ίδρυσε επίσης το Μπάγκειον ίδρυμα. Κατατάσσεται στα επώνυμα που προέρχονται από παρωνύμια.

Πάτσης, το συγκεκριμένο επώνυμο, αν και είναι καταγεγραμμένο στα δημοτολόγια των Οχθίων, σήμερα δεν υφίσταται στο χωριό αυτό. Για το επώνυμο αυτό δεξ στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Γουριώτισσα.

Πούλιος, πιθανότατα προέρχεται από το κυριώνυμο Πούλιος (εορτάζει στις 26 Μαρτίου). Στα Βλαχόφωνα χωριά της Ακαρνανίας ωστόσο απαντάται το υποκοριστικό Ρύίχα, το οποίο προέρχεται από το γυναικείο όνομα Πολυδώρα (δες σχετικά στο παράρτημα με τα υποκοριστικά των ονομάτων). Δεν αποκλείεται επομένως το συγκεκριμένο επώνυμο να σχετίζεται με το όνομα Πολυδώρα ή Πολύδωρος. Μάλιστα στο Κεφαλόβρυσο (πρώην Μετζιτιέ) Πωγωνίου, όπου ως γνωστόν κατοικούν Βλάχοι οι οποίοι σχετίζονταν με τους Καραγκούνηδες της Ακαρνανίας, απαντάται (Αλεξάκης, 2009: 270) το παρεμφερές επώνυμο Πούλιας (Πουλιαίοι). Το τελευταίο είναι πολύ κοντινό στο υποκοριστικό Ρύίχα για το οποίο μιλήσαμε παραπάνω. Ο Ντίνας (1995: 218) ωστόσο αναφέρει ότι το επώνυμο αυτό (Πούλιος) προέρχεται από το υποκοριστικό Πούλιω του ονόματος Πολυξένη. Ο

ίδιος (ό.π.) καταγράφει ότι ο Σπανός αναφέρει το βαπτιστικό Πούλου (για γυναίκα) στην περιοχή της Ελασσόνας και το βαπτιστικό Πούλιος (για άνδρα) στον Τύρναβο. Σύμφωνα επίσης με τον Ντίνα (ό. π.) ο Κατσουλέας παράγει το επώνυμο αυτό από το βαπτιστικό Απόστολος. Ο ίδιος (ό. π.) όμως πιθανολογεί την προέλευσή του από την τούρκικη λέξη *pu*, η οποία σημαίνει το πουλί της ντάμας. Ο Ντίνας (1980: 333) ακόμη καταγράφει στην περιοχή της Σαμαρίνας το τοπωνύμιο *Paparúliu (La Paparúlio)*, το οποίο ερμηνεύει ως *Στου Παπαπούλιου*. Ο Θ. Γενναίου Κολοκοτρώνης (1881: 276-281), που επισκέφτηκε την περιοχή της Φθιώτιδας ως Ανθυπολοχαγός το 1851, καταγράφει το όνομα του γιου του αρχιτέλγικα της περιοχής, το οποίο ήταν Πούλιου. Ως γνωστόν στην περιοχή αυτή υπήρχαν εκείνη την εποχή πολλοί Αρβανιτόβλαχοι ποιμένες. Σε κώδικα δωρητών και αφιερωτών της Ιεράς Μονής Αγίας Τριάδας Σπαρμού Ολύμπου (Κώδικας 224: σελίδα 104) απαντάται η φράση²⁰³: «Πούλιος γκαραγκούνης το όνομά του παρσ.²⁰⁴». Παρατηρούμε λοιπόν ότι ανάμεσα στα επώνυμα του συγκεκριμένου κώδικα -τα οποία αναφέρονται σε ανθρώπους που κατοικούν στα караγκουνοχώρια της Θεσσαλίας- βρίσκεται και το επώνυμο Πούλιος.²⁰⁵ Τέλος, το συγκεκριμένο επώνυμο απαντάται και στην Παλαιομάνινα. Κατατάσσεται στα πατρωνυμικά ή μητρωνυμικά.

Ρούσσοις, προέρχεται από τη λατινικό επίθετο *russus*, -a, um που σημαίνει τον πυρρό, τον ερυθρό, τον κόκκινο (Σιδέρη, 1964: 707) και αποτελεί παρωνύμιο, που σημαίνει τον κοκκινωπό/τον κοκκινομάλλη ή τον ξανθό/τον ξανθομάλλη. Την ίδια άποψη έχει διατυπώσει και ο Ντίνας (1995: 221) για τα επώνυμα Ρούσας, Ρούσος και Ρούτσος. Το επίθετο κόκκινος στο Βλάχικο ιδίωμα της περιοχής απαντάται ως *ρόşu* (αρσενικό), *ρόşă* (θηλυκό). Κατατάσσεται στα επώνυμα που προέρχονται από παρωνύμια.

Σάμπος, το συγκεκριμένο επώνυμο, αν και είναι καταγεγραμμένο στα δημοτολόγια των Οχθίων, σήμερα δεν υφίσταται στο χωριό αυτό. Δεν γνωρίζουμε επίσης αν

²⁰³ Στο σημείο αυτό θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε θερμά τα μέλη της αδελφότητας (μοναχούς) της συγκεκριμένης Ι.Μ. για την πρόσβαση στο χειρόγραφο (κειμήλιο) αυτό καθώς και για τη βοήθειά τους κατά τη μελέτη του.

²⁰⁴ Ο συντετμημένος τύπος παρσ. προέρχεται από τη λέξη Παρρησία. Η λέξη αυτή ανήκει στην εκκλησιαστική ορολογία και απαντάται κυρίως σε χειρόγραφους κώδικες στους οποίους αναγράφονται τα ονόματα πιστών της Ορθόδοξης Εκκλησίας, ζωντανών ή νεκρών, και κυρίως ευεργετών ή δωρητών ενός μοναστηριού. Όσα ονόματα είναι γραμμένα στην Παρρησία μνημονεύονται γενικά στις ακολουθίες ενός μοναστηριού και όχι μόνο κατά την τέλεση της Θείας Λειτουργίας.

²⁰⁵ Η πληροφορία αυτή μπορεί να αξιοποιηθεί σε έρευνα σχετικά με την ενδεχόμενη σχέση των Καραγκούνηδων της Θεσσαλίας και της Ακαρνανίας (δες σχετικά Βασιλείου, 2014: 338-363).

ανήκε σε Βλαχόφωνο ή κάποιον κτηνοτρόφο που παραχρειαζέ στην περιοχή. Πληροφορητές από την Αλβανία μάς πληροφόρησαν ότι το επώνυμο αυτό απαντάται και στη χώρα τους κι ότι κατά πάσα πιθανότητα είναι υποκοριστικό του μουσουλμανικού ονόματος Sabautin. Το υποκοριστικό αυτό μάλιστα μας είπαν ότι συνηθιζόταν πολύ παλιά. Αν ισχύει η παραπάνω ερμηνεία, τότε το συγκεκριμένο επώνυμο κατατάσσεται στα πατρωνυμικά.

Σιδέρης, προέρχεται σύμφωνα με τον Μπουτώνα (Ντίνας, 1995: 226) από το βαπτιστικό Ισίδωρος και το κατατάσσει στα πατρωνυμικά. Την ίδια άποψη έχει υποστηρίξει και η Μιχαήλ-Δέδε (1997: 152), η οποία αναφέρει ότι στους Αρβανίτες από όνομα Ισίδωρος προέρχεται το υποκοριστικό Σιδέρι, Σίδερι. Ωστόσο ο Ντίνας (ό.π.) το σχετίζει με την ελληνική λέξη σίδηρο. Η λέξη συνηθίζεται στους Βλαχόφωνους με τη σημασία του σιδερένιος, δηλαδή του υγιή, του δυνατού κ.λπ. Είναι γνωστή εξάλλου η ελληνική φράση *σιδερένιος*. Το επώνυμο αυτό απαντάται και στη Στράτο. Το επώνυμο Σιδέρης (Σιδεραίοι) απαντάται και στο Κεφαλόβρυσο (πρώην Μετζιτιέ) Πωγωνίου, όπου ως γνωστόν κατοικούν Βλάχοι, οι οποίοι σχετίζονταν με τους Καραγκούνηδες της Ακαρνανίας (Αλεξιάκης, 2009: 210, 211, 270 και 279). Επίσης στην Παλαιομάνινα απαντάται το τοπωνύμιο *La Sidéti* (= Στου Σιδέρη) ενώ στο συγκεκριμένο χωριό δεν απαντάται το επώνυμο αυτό. Το τοπωνύμιο αυτό μας δίνει σημαντικές πληροφορίες για τις εσωτερικές μετακινήσεις των Βλαχόφωνων οικογενειών από χωριό σε χωριό ή καλύτερα από περιοχή σε περιοχή, οι οποίες έλαβαν χώρα πριν την παγίωση των οικισμών στη σημερινή τους μορφή. Κατατάσσεται στα πατρωνυμικά.

Στεργίου, για το συγκεκριμένο επώνυμο δεξ στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Γουριώτισσα.

Τάκος, για το συγκεκριμένο επώνυμο δεξ στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Αγράμπελο.

Τάμπας, το συγκεκριμένο επώνυμο, αν και είναι καταγεγραμμένο στα δημοτολόγια των Οχθίων, σήμερα δεν υφίσταται στο χωριό αυτό. Έχει αντικατασταθεί από το επώνυμο Νικολάου. Δεν κατέστη δυνατόν να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε. Ίσως αποτελεί υποκοριστικό κάποιου κύριου ονόματος ή προέρχεται από κάποιο παρωνύμιο. Σε Βλαχόφωνη ιστοσελίδα αναφέρονται τα Βλάχικα υποκοριστικά Τάμπε και Τάμπι, τα οποία σχετίζονται με το όνομα

Λάμπρος (<http://vlahoi/net/dictionary/onomata.html>). Δεν αποκλείεται λοιπόν να σχετίζεται με το συγκεκριμένο όνομα. Σε αυτή την περίπτωση κατατάσσεται είτε στα πατρωνυμικά/μητρωνυμικά είτε στα παρωνυμικά. Το επώνυμο Τάμπας το έχει καταγράψει στην Κοζάνη ο Ντίνας (1995: 234) -όπου υφίσταται από το 1792- χωρίς ωστόσο να το ερμηνεύει. Καταγράφεται επίσης στα δημοτολόγια της Στράτου και υπάρχει σήμερα στο Στρογγυλοβούνι.

Τόλης (στα δημοτολόγια απαντάται και ως **Τώλης**), για το συγκεκριμένο επώνυμο δεξ στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Γουριώτισσα.

Τσακαλιάς, το συγκεκριμένο επώνυμο, αν και είναι καταγεγραμμένο στα δημοτολόγια των Όχθιων, σήμερα δεν υφίσταται στο χωριό αυτό. Απαντάται όμως στα Όχθια ως παρωνύμιο των οικογενειών που φέρουν το επώνυμο Τόλης ή Τώλης. Όπως έχουμε πληροφορηθεί από άτομο της οικογένειας Τόλη, πράγματι είχαν παλιότερα το επώνυμο/παρωνύμιο Τσακαλιάς και το άλλαξαν, όταν έφυγε κάποιος πρόγονός τους από τα Όχθια για τον Αλμυρό Βόλου. Οι απόγονοι του συγκεκριμένου ατόμου επέστρεψαν στα Όχθια μετά από κάποιες δεκαετίες. Προέρχεται από την τούρκικη λέξη *çakal* [τσακάλ], η οποία σημαίνει το τσακάλι (Σταματάκου, 1971, τόμος Γ': 2.756 & Ομάδα καθηγητών τούρκικης γλώσσα, 2003: 60). Όπως πληροφορηθήκαμε από άτομο της οικογένειας Τόλης, το προσωνύμιο αυτό δόθηκε σε κάποιον πρόγονό του, διότι αυτός είχε πολύ μεγάλη δράση εναντίον των Τούρκων κατά την τουρκοκρατία. Κατατάσσεται στα παρωνυμικά.

Τσαμπάζης (προφέρεται και **Τζαμπάζης**). Η λέξη τσαμπάζης προέρχεται σύμφωνα με τον Σταματάκο (1971, τόμος Γ': 2.708) από περσική λέξη, η οποία προφανώς έχει εισαχθεί στη Βλάχικη γλώσσα αλλά και στην ελληνική μέσω της τούρκικης, και σημαίνει τον μεταπωλητή αλόγων ή μουλαριών, τον ζωέμπορα. Το συγκεκριμένο επώνυμο δηλαδή δηλώνει επάγγελμα. Το επώνυμο αυτό απαντάται και στη Στράτο σε πολύ μεγαλύτερη έκταση, απ' όπου ένα μέλος της συγκεκριμένης οικογένειας μετοίκησε στα Όχθια. Κατατάσσεται στα επαγγελματικά.

Τσέπας, προέρχεται σύμφωνα με τον Ντίνα (1995: 248) από τη σλαβική λέξη *çep*, η οποία σημαίνει την τάπα, τον ρόζο. Πράγματι στη σέρβικη γλώσσα απαντάται η λέξη *чеп* [τσεπ], που σημαίνει το βούλωμα, το πόμα, την τάπα (Ομάδα καθηγητών σέρβικης γλώσσας, 2001: 336). Ωστόσο στη Βλάχικη γλώσσα απαντάται η λέξη

tsǎrǎ/tséřǎ, η οποία σημαίνει το κρεμμύδι. Επίσης στη Βλάχικη γλώσσα απαντάται η λέξη tsǎrǎ, που σημαίνει τον τράγο, κι η οποία σύμφωνα με τον Νικολαΐδη (1999 [1909]: 546) προέρχεται από την αλβανική λέξη tsiar και tšar (στους Γκέγκιδες). Πράγματι στην αλβανική γλώσσα απαντάται η λέξη cjar, -i [τογιαπ, -ι], που σημαίνει τον τράγο, το τραγί (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 88). Δεν αποκλείεται λοιπόν να σχετίζεται με τη συγκεκριμένη αλβανική λέξη. Κατά πάσα πιθανότητα πρόκειται για παρωνύμιο. Το επώνυμο Τσέπας απαντάται και στη Στράτο σε πολύ μεγαλύτερη έκταση, απ' όπου δύο μέλη της συγκεκριμένης οικογένειας μετοίκησαν στα Όχθια. Το επώνυμο αυτό απαντάται και στο Κεφαλόβρυσο (πρώην Μετζιτιέ) Πωγωνίου, όπου ως γνωστόν κατοικούν Βλάχοι, οι οποίοι σχετίζονταν με τους Καραγκούνηδες της Ακαρνανίας (Αλεξιάκης, 2009: 163). Ο Αλεξιάκης μάλιστα το ετυμολογεί από την αλβανική λέξη tsep, η οποία σημαίνει τη γωνιά. Πράγματι στην αλβανική γλώσσα η λέξη cer, -i [τσέπ, -ι] σημαίνει την άκρη, τη γωνία, την κόχη, την ακμή αλλά και το άσπρο σταφύλι, το τσαμπί (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 84). Απαντάται επίσης και σε άλλες περιοχές, οι οποίες έχουν εποίκιστεί από αρβανιτόφωνους, όπως π.χ. στην Κάρυστο της Εύβοιας (<http://www.karystosbluecoast.gr>). Κατατάσσεται στα επώνυμα που προέρχονται από παρωνύμια.

Φωτικός, πιθανότατα προέρχεται από το όνομα Φώτιος, του οποίου τα Φωτικός και Φωτάκος είναι υποκοριστικά. Σήμερα το επώνυμο αυτό δεν υφίσταται. Κατατάσσεται στα πατρωνυμικά.

Χαντζής, το συγκεκριμένο επώνυμο, αν και είναι καταγεγραμμένο στα δημοτολόγια των Οχθίων, σήμερα δεν υφίσταται στο χωριό αυτό. Υπάρχει όμως στην Παλαιομάνινα και στο Στρογγυλοβούνι. Το επώνυμο αυτό προέρχεται από την τούρκικη λέξη han [χαν], που σημαίνει το πανδοχείο, το χάνι (Σταματάκου, 1971, τόμος Γ': 2.891 & Ομάδα καθηγητών τούρκικης γλώσσας, 2003: 116). Οι Βλάχοι μάλιστα ήταν οι πιο ονομαστοί χατζήδες (πανδοχείς) των Βαλκανίων (Κεραμόπουλλος, 2000 [1939]: 14). Ο Ντίνας (1995: 253) για το επώνυμο Χαντζής αναφέρει επίσης ότι προέρχεται από την τούρκικη λέξη hanci, η οποία σημαίνει τον ξενοδόχο, το ιδιοκτήτη χανιού. Κατατάσσεται στα επαγγελματικά.

Χρήστος, το συγκεκριμένο επώνυμο, αν και είναι καταγεγραμμένο στα δημοτολόγια των Οχθίων, σήμερα δεν υφίσταται στο χωριό αυτό. Είναι καταγεγραμμένο επίσης

στα δημοτολόγια της Γουριώτισσας και της Στράτου ως **Χρήστου**. Κατατάσσεται στα πατρωνυμικά.

Παλαιομάνινα

Αναστασίου, δεν γνωρίζουμε αν είναι το αρχικό επώνυμο ή προέρχεται από κάποια αλλαγή. Για το συγκεκριμένο επώνυμο δεξ στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Όχθια.

Αντώνος, προέρχεται από το κυριώνυμο Αντώνιος. Κατατάσσεται στα πατρωνυμικά.

Αποστόλου, προέρχεται από το κυριώνυμο Απόστολος. Δεν γνωρίζουμε αν είναι το αρχικό επώνυμο ή προέρχεται από κάποια αλλαγή. Απαντάται και στη Στράτο. Κατατάσσεται στα πατρωνυμικά.

Αρβανίτης, προέρχεται από το εθνώνυμο αρβανίτης, το οποίο με τη σειρά του προέρχεται από το εθνώνυμο Αλβανία (με τροπή του /λ/ σε [ρ]) και την προσθήκη της παραγωγικής κατάληξης –ίτης που δηλώνει τον κάτοικο κάποιας περιοχής, π.χ. ανατολίτης κ.λπ. Για τη συγκεκριμένη κατάληξη δεξ Τριανταφυλλίδης, 1978 [1941]: 128. Ο Σταματάκος (1971, τόμος Α': 553) αναφέρει ότι το όνομα αρβανίτης δεν δηλώνει μόνο τόπο καταγωγής, αλλά μεταφορικά χρησιμοποιείται για τον βίαιο, τον σκληρό, τον αρπακτικό κ.λπ. Ο Ντίνας (1995: 101-102) αναφέρει για το ίδιο επώνυμο ότι μπορεί να σημαίνει τον θορυβοποιό, τον οξύθυμο, τον δόλιο, τον πεισματάρη, τον επίμονο κ.λπ. Κατατάσσεται στα εθνικά ή πατριδωνυμικά. Αν δεχτούμε ωστόσο τη μεταφορική του ερμηνεία κατατάσσεται στα πατρωνυμικά.

Βλαχιώτης, το συγκεκριμένο επώνυμο είναι σύνθετο κι αποτελείται από τη λέξη Βλάχος ή βλάχος και την παραγωγική κατάληξη –ώτης, η οποία χρησιμοποιείται σε εθνωνυμικά ή πατριδωνυμικά επώνυμα και δηλώνει τόπο καταγωγής, π.χ. Βολιώτης κ.λπ. Για τη συγκεκριμένη κατάληξη και τη σημασία της δεξ Τριανταφυλλίδης, 1978 [1941]: 128. Στη Λακωνία υπάρχει χωριό Βλαχιώτης. Τέλος, θα πρέπει να αναφέρουμε ότι η λέξη Βλάχος δεν χρησιμοποιείται ως εθνωνυμικό αυτοπροσδιορισμού από τους Καραγκούνηδες της Ακαρνανίας, αλλά χρησιμοποιείται για κτηνοτρόφους κυρίως σαρακατσάνικης καταγωγής. Κατατάσσεται στα εθνωνυμικά ή πατριδωνυμικά.

Βρέττας, το επώνυμο αυτό απαντάται και στη Στράτο. Κατά πάσα πιθανότητα σχετίζεται με το όνομα και επώνυμο Βρεττός, το οποίο σημαίνει αυτόν που

βρέθηκε. Δινόταν συνήθως σε περιπτώσεις έκθετων παιδιών ή για να εξευμενίσουν κάποιο μεγάλο κακό, όπως αρρώστια, κατάρα ή κάτι ανάλογο. Συνηθίζεται ιδιαίτερα στη Μέσα Μάνη, όπου υπάρχει και το επώνυμο Βρεττάκος (<http://maniatika.wordpress.com>). Την άποψη αυτή έχει διατυπώσει και ο Κατσάνης (1990: 68), ο οποίος υποστηρίζει πως το επώνυμο Βρετός σημαίνει το έκθετο παιδί που βρέθηκε έξω από την πόρτα και είναι αντίστοιχο του ιταλικού Esposito. Είναι γνωστή επίσης η ιστορική οικογένεια Βρέττα της Ηπείρου επί εποχής Αλή Πασά (Βασιλείου, 2012b: 244). Στη Στράτο υπάρχει και το τοπωνύμιο *Ψα Βρέτα* (= Στου Βρέττα//δες σχετικά). Κατατάσσεται στα παρωνυμικά ή στα πατρωνυμικά, αν δεχτούμε ότι προέρχεται από κάποιο κύριο όνομα.

Γιάγκος, για το συγκεκριμένο επώνυμο δεσ στο επώνυμο Γιάνγκος του χωριού Όχθια.

Γκουτσέλης, για το συγκεκριμένο επώνυμο δεσ στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Όχθια.

Δημονίτσας, το συγκεκριμένο επώνυμο είναι σύνθετο από τα ονόματα Δήμος και το υποκοριστικό Νίτσα. Για το τελευταίο δεσ σχετικά στο επώνυμο Νίτσας στο ίδιο χωριό. Κατατάσσεται στα πατρωνυμικά ή στα μητρωνυμικά.

Ευθυμίου, προέρχεται από κυριώνυμο Ευθύμιος. Δεν γνωρίζουμε αν είναι το αρχικό επώνυμο ή προέρχεται από κάποια αλλαγή. Απαντάται επίσης στο Βλαχόφωνο χωριό Κεφαλόβρυσο (πρώην Μετζιτιέ) Πωγωνίου, όπου όπως αναφέρθηκε κατοικούν Βλάχοι οι οποίοι σχετίζονταν με τους Καραγκούνηδες της Ακαρνανίας (Αλεξιάκης, 2009: 211, 270, 297, 319). Τέλος, το συγκεκριμένο επώνυμο απαντάται και στον Αλμυρό Βόλου, όπου έχουν εγκατασταθεί Φρασεριώτες Αρβανιτόβλαχοι από τη νότια Αλβανία και συγκεκριμένα από τη Ντεσίνιτσα Κορυτσάς (<http://www.almyros.vlahoi.net/almiros.htm>). Κατατάσσεται στα πατρωνυμικά.

Ζαρκανίτης, για το συγκεκριμένο επώνυμο δεσ στο επώνυμο Ζαρκανιώτης του χωριού Γουριώτισσα. Το επώνυμο αυτό σημαίνει αυτόν που κατάγεται από το Ζάρκανι (ή Ζάρκανη), περιοχή ανάμεσα στο Νταγκλί και την Κολώνια της Νότιας Αλβανίας με προσθήκη της κατάληξης -ίτης, η οποία σημαίνει καταγωγή (Τριανταφυλλίδης, 1978 [1941]: 128). Από τη συγκεκριμένη περιοχή έλκουν την

- καταγωγή τους οι Καραγκούνηδες της Ακαρνανίας (δες σχετικά χάρτη εικόνας 3).
Κατατάσσεται στα εθνικά ή πατριδωνυμικά.
- Ζώγας**, για το συγκεκριμένο επώνυμο δες στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Όχθια.
- Θώμος**, για το συγκεκριμένο επώνυμο δες στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Γουριώτισσα.
- Καμπέρης**, για το συγκεκριμένο επώνυμο δες στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Αγράμπελο.
- Κάμπος**, για το συγκεκριμένο επώνυμο δες στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Αγράμπελο.
- Κέκος**, το επώνυμο αυτό ίσως σχετίζεται με το λατινικό επίθετο caecus, -a, -um, το οποίο σημαίνει τυφλός και μεταφορικά άλογος, παράφορος, τυφλός στο πνεύμα, αμαθής, μαύρος, σκοτεινός κ.λπ. (Σιδέρη, 1964: 96). Ο Μαλαβάκης (χ.χ.: 266) καταγράφει τη Βλάχικη λέξη κέκου, η οποία σύμφωνα με τον ίδιο είναι ηχοποίητη και σημαίνει τραυλός. Η λέξη κέκου, την οποία αναφέρει ο Μαλαβάκης, κατά πάσα πιθανότητα σχετίζεται με τις τούρκικες λέξεις keke και kekeme, οι οποίες σημαίνουν τον βραδύγλωσσο, τον κεκέ (http://www.greek-language.gr/λήμμα_κεκές_ & Ομάδα καθηγητών τούρκικης γλώσσα, 2003: 150). Από τις συγκεκριμένες τούρκικες λέξεις προέρχεται και η νεοελληνική λέξη κεκές καθώς και το επώνυμο Κεκές. Όποια ερμηνεία από τις δύο κι αν δεχτούμε, κατατάσσεται στα παρωνυμικά.
- Κοντογιάννης**, το επώνυμο αυτό είναι σύνθετο από τις λέξεις κοντός και το κυριώνυμο Γιάννης. Κατατάσσεται στα παρωνυμικά.
- Κουτουβέλης**, το συγκεκριμένο επώνυμο απαντάται και στη Στράτο. Το επώνυμο αυτό κατά πάσα πιθανότητα είναι τούρκικης προέλευσης. Στη Βλαχόφωνη περιοχή της Ακαρνανίας μάλιστα, μεταξύ κυρίως των ομιλητών του βορειοδυτικού ελληνικού ιδιώματος, απαντάται η λέξη κουτσοβέλι ή γκουτζουβέλι, που σημαίνει το μικρό παιδί, το παιδάκι. Η λέξη κουτσοβέλι ή γκουτζουβέλι θεωρούμε ότι είναι σύνθετη και αποτελείται από τις τούρκικες λέξεις küçük [κουτσούκ], η οποία σημαίνει τον μικρό (Ομάδα καθηγητών τούρκικης γλώσσας, 2003: 167) και valet [βάλετ], που σημαίνει το παιδί (Ομάδα καθηγητών τούρκικης γλώσσας, 2003: 328). Δεν αποκλείεται λοιπόν και το επώνυμο Κουτουβέλης να

σχετίζεται με τις συγκεκριμένες τούρκικες λέξεις (με αποκοπή του /σ/ και τροπή του /a/ σε [ε]). Τέλος, κατατάσσεται στα παρωνυμικά.

Κουτσομπίνας, το επώνυμο αυτό ανήκε στον ιδρυτή του συγκεκριμένου χωριού, το οποίο μάλιστα ανεπίσημα ονομαζόταν και Κουτσομπίνα/Κουτσομπινέικα. Κατά πάσα πιθανότητα είναι σύνθετο. Ως πρώτο συνθετικό έχει το μόρφημα κούτσο-, το οποίο στην ελληνική σημαίνει κυρίως κουτσός αλλά και λίγο, π.χ. κουτσοπίνω κ.λπ. Η δεύτερη σημασία (λίγος, μικρός κ.λπ.) παραπέμπει στην τούρκικη λέξη küçük [κουτσούκ], η οποία σημαίνει τον μικρό (δες στο επώνυμο Κουτουβέλης). Ωστόσο ο Μεντής (2011: 46) αναφέρει ότι το επώνυμο αυτό είναι σύνθετο με πρώτο συνθετικό το όνομα Κώτσιου (Κώτσιος/Κώστας) και δεύτερο τη λέξη Πίνα. Δεύτερο συνθετικό του επωνύμου αυτού θεωρούμε ότι ίσως είναι η Βλάχικη λέξη bină, η οποία σύμφωνα με τον Νικολαΐδη (1999 [1909]: 319) προέρχεται από την τούρκικη λέξη binâ/bina [μπινά], που σημαίνει το κτίριο (Ομάδα καθηγητών τούρκικης γλώσσας, 2003: 43). Η συγκεκριμένη λέξη απαντάται και στην αλβανική γλώσσα ως bina [μπινά], η οποία επίσης σημαίνει την οικοδομή, το κτίσμα, το κτίριο (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 62). Μέσω της αλβανικής κατά πάσα πιθανότητα εισήχθη η λέξη αυτή στη Βλάχικη γλώσσα και κατ' επέκταση στο υπό εξέταση επώνυμο. Ο συγκεκριμένος αρχιτέλιγκας μάλιστα σε έγγραφο του 1839 το οποίο απευθυνόταν προς τον τότε Βασιλιά της Ελλάδος, Όθωνα, υπογράφει ως νηκόλαος κουτζουμπηνάς [Νικόλαος Κουτσομπίνας] (δες στο παράρτημα 10). Δεν αποκλείεται λοιπόν το δεύτερο συνθετικό του συγκεκριμένου επωνύμου να σχετίζεται με την τούρκικη/αλβανική λέξη bina. Ο Αραβαντινός (1997 [1909]: 64) μάλιστα έχει καταγράψει στην Ήπειρο τη λέξη μπινάρι, την οποία ερμηνεύει ως δοκάρι το οποίο χρησίμευε για το δέσιμο των τοίχων. Επίσης σε Βλαχόφωνα χωριά της περιοχής έχουμε καταγράψει τα παρωνύμια Βίνα, το οποίο ανήκε σε γυναίκα, και Βίνια, το οποίο ανήκει σε άνδρα. Δεν κατέστη δυνατόν να πληροφορηθούμε τη σημασία τους.

Ο Αλεξάκης (2009: 278) ωστόσο αναφέρει το επώνυμο Πίνας (παρεμφερές με το δεύτερο συνθετικό του επωνύμου Κουτσομπίνας μετά από τροπή του /p/ σε [b]), που ανήκε σε έναν τσέλιγκα της Νότιας Αλβανίας ο οποίος διέθετε 4.000 πρόβατα. Ο συγκεκριμένος τσέλιγκας μάλιστα ηγήθηκε επαναστατικού κινήματος στο Λυκούρσι των Αγίων Σαράντα εναντίον της οθωμανικής αυτοκρατορίας κατά την περίοδο υπογραφής της Συνθήκης του Αγίου

Στεφάνου (1878). Το κίνημα αυτό δεν είχε αίσιο τέλος. Την εποχή αυτή (δεύτερο τέταρτο του 19^{ου} αιώνα) ωστόσο οι Βλάχοι της Ακαρνανίας (φυσικά και ο Κουτσομπίνας) είχαν ήδη εγκατασταθεί μόνιμα στην περιοχή της Ακαρνανίας και δεν είχαν καμία ανάμειξη στα παραπάνω γεγονότα. Όμως δεν αποκλείεται ο Κουτσομπίνας να σχετίζεται με την οικογένεια Πίνα, από την οποία προφανώς αποκόπηκε μετά τη μόνιμη εγκατάστασή του στην Ακαρνανία, και το όνομά του να σημαίνει τον κουτσό Πίνα. Έτσι το συγκεκριμένο επώνυμο ίσως είχε την παρακάτω πορεία: κουτσός Πίνας > Κουτσοπίνας > Κουτσομπίνας (με τροπή, όπως αναφέρθηκε, του χειλικού /p/ στο επίσης χειλικό [b]). Στο σκεπτικό αυτό οδηγούμαστε και από το γεγονός ότι τόσο ο Πίνας, για τον οποίο κάνει λόγο ο Αλεξάκης, όσο και ο Κουτσομπίνας της Ακαρνανίας είχαν μεγάλη οικονομική επιφάνεια για τα δεδομένα της εποχής τους, αφού αμφότεροι διέθεταν τεράστιο αριθμό ποιμνίων και είχαν ηγετικούς ρόλους στην περιοχή τους. Προφανώς επρόκειτο για την ίδια οικογένεια (Πίνα), η οποία διέθετε μεγάλη οικονομική και πολιτική ισχύ, τα μέλη της οποίας ακολούθησαν διαφορετική πορεία (το ένα παρέμεινε στη νότια Αλβανία, το άλλο εγκαταστάθηκε μόνιμα στα χειμαδιά της Ακαρνανίας). Ο Αλεξάκης (2012: 46) τέλος το επώνυμο Πίνας το ετυμολογεί από την αλβανική λέξη *binë*, η οποία σύμφωνα με τον ίδιο σημαίνει τον μεγαλόσωμο άνθρωπο (επώνυμο από παρωνύμιο). Η προσέγγιση αυτή είναι πολύ πιθανή, αν λάβουμε υπόψη τις πληροφορίες κατοίκων της Παλαιόμανινας σύμφωνα με τις οποίες κάποιος απόγονος της συγκεκριμένης οικογένειας, ο οποίος έδρασε στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, ήταν «θηριώδης» στην κορμοστασιά του. Ο Αλεξάκης αναφέρει ότι υπάρχει τοπωνύμιο Πίνα στον Ζάρακα της Λακωνίας. Τέλος, σύμφωνα με όλες τις παραπάνω ερμηνείες, το συγκεκριμένο επώνυμο κατατάσσεται στα παρωνυμικά.

Κύργιος, προέρχεται κατά πάσα πιθανότητα από το κυριώνυμο Κυριάκος. Μάλιστα σε Βλαχόφωνο χωριό της περιοχής απαντάται το παρωνύμιο Κίργια, το οποίο είναι υποκοριστικό του ονόματός του (Κυριάκος). Ο Κατσάνης (1990: 65) αναφέρει ότι στην Κλεισούρα έχει καταγραφεί το όνομα Κίρζιä ως υποκοριστικό του ονόματος Κυριάκος. Κατατάσσεται στα παρωνυμικά.

Κωσταρέλος, κατά πάσα πιθανότητα αποτελεί μεγεθυντικό το ονόματος Κωνσταντίνος. Την ίδια άποψη έχει διατυπώσει και ο Ντίνας (1995: 158) για το

παρεμφερές επώνυμο Κωσταρέλας. Η πορεία του επωνύμου είναι: Κώστας > Κωσταράς (μεγεθυντική παραγωγική κατάληξης -αράς) > Κωσταρέλος (παραγωγική κατάληξη -έλος). Τα μέλη της συγκεκριμένης οικογένειας δεν είναι αμιγώς Βλαχόφωνοι. Κατατάσσεται στα πατρωνυμικά.

Λαϊνάς, προέρχεται από τη λέξη λαγήνι ή λαήνι (= πήλινο δοχείο νερού, στάμνα) και την παραγωγική κατάληξη -άς, η οποία φανερώνει επάγγελμα, π.χ. σίδηρο -σιδεράς κ.λπ. Για τη συγκεκριμένη κατάληξη και τη σημασία της δες Τριανταφυλλίδης, 1978 [1941]: 131. Το επώνυμο αυτό φανερώνει αυτόν που κατασκευάζει λαήνια. Την ίδια άποψη για την ετυμολογία του συγκεκριμένου επωνύμου έχει διατυπώσει και ο Ντίνας (1995: 160). Το επώνυμο αυτό επιχωριάζει κυρίως σε μη Βλαχόφωνα χωριά του Ξηρομέρου. Κατατάσσεται στα επαγγελματικά.

Λεπενιώτης, προέρχεται από το οικωνύμιο Λεπενού στο οποίο έχει προστεθεί η παραγωγική κατάληξη -ιώτης, η οποία φανερώνει καταγωγή. Για τη συγκεκριμένη κατάληξη και τη σημασία της δες Τριανταφυλλίδης, 1978 [1941]: 128. Η Λεπενού είναι ένα μη Βλαχόφωνο χωριό 15 χιλιόμετρα περίπου βορειοδυτικά του Αγρινίου. Για την ετυμολογία του συγκεκριμένου οικωνυμίου, το οποίο είναι σλαβικής προέλευσης, δες Βασιλείου, 2012b: 262-263. Τέλος, το επώνυμο αυτό κατατάσσεται στα εθνικά ή πατριδωνυμικά.

Λιούμης, το επώνυμο αυτό σχετίζεται είτε με την αλβανική λέξη lum, -e [λουμ, -ε], η οποία σημαίνει τον καλότυχο (κάποιοι μάλιστα το επώνυμο αυτό το σχετίζουν με την αλβανική λέξη λζούμ, που σημαίνει μακάριος, καλότυχος, http://ellines-albanoi.blogspot.gr/2009/05/blog-post_8940.html) είτε με την επίσης αλβανική λέξη lum/ë [λουμ], η οποία σημαίνει το ποτάμι (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 365). Ωστόσο στην αλβανική γλώσσα καταγράφεται και η λέξη Plum, -i [λουμ, -ι] (τα δύο /l/ προφέρονται πιο «παχιά»), που σημαίνει τον πάτο, το κατακάθι, τη μούργα, το ίζημα (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 371). Κάποιοι μάλιστα ετυμολογούν το επώνυμο Λιούμης από αυτή την αλβανική λέξη (<http://ellines-albanoi.blogspot.gr/Λιούμης>). Κλίνουμε προς την πρώτη ετυμολογική ερμηνεία. Πληροφορητές από την Αλβανία μάς πληροφόρησαν ότι απαντάται και στη χώρα τους. Κατατάσσεται στα πατρωνυμικά.

Λούτσος, το επώνυμο αυτό σχετίζεται πιθανότατα είτε με την αλβανική λέξη loço [λότσο], η οποία σημαίνει τον χαζό, τον αφελή, τον βλάκα (Ομάδα καθηγητών

αλβανικής γλώσσας, 2006: 361) είτε με την επίσης αλβανική λέξη *loc*, -i [λοτς, -ι], η οποία σημαίνει τον μικρότερο αδερφό και μεταφορικά τον φίλο (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 361). Σε αρβανίτικες περιοχές στην Ελλάδα μάλιστα απαντάται το επώνυμο Λότσας, το οποίο σημαίνει φίλος (http://www.forkeratea.com/2010/12/blog-post_4768.html). Πληροφορητές από την Αλβανία μάς πληροφόρησαν ότι απαντάται και στη χώρα τους ως Λούτσι. Το συγκεκριμένο επώνυμο δεν υφίσταται σήμερα στο χωριό αυτό (καθώς δεν υπάρχουν απόγονοι) ούτε σε κάποιο άλλο Βλαχόφωνο χωριό της περιοχής. Ο Αλεξάκης (2009: 271) το έχει καταγράψει στο Κεφαλόβρυσο (πρώην Μετζιτιέ) Πωγωνίου, όπου ως γνωστόν κατοικούν Βλάχοι, οι οποίοι σχετίζονταν με τους Καραγκούνηδες της Ακαρνανίας. Κατατάσσεται στα παρωνυμικά.

Μαγγίνας, το επώνυμο αυτό σχετίζεται πιθανότατα με την τούρκικη λέξη *makina/makine* [μακίνα/μακίνε] η οποία σημαίνει τη μηχανή, τη συσκευή (Ομάδα καθηγητών τούρκικης γλώσσας, 2003: 175) με τροπή του /k/ σε [γκ-γγ]. Προφανώς κάποιος από τη συγκεκριμένη οικογένεια διέθετε κατά το παρελθόν κάποια μηχανή, π.χ. αλωνιστική κ.λπ., από την οποία πήρε και το επώνυμο αυτό. Το συγκεκριμένο επώνυμο απαντάται κυρίως στο Ξηρόμερο, περιοχή Αστακού (πρώην Δραγαμέστο), ανάμεσα στους ελληνόφωνους. Μέλη της συγκεκριμένης οικογένειας μάλιστα είχαν πλούσια δράση κατά τη διάρκεια της επανάστασης του 1821 (Αιτωλοακαρνανική και Ευρυτανική εγκυκλοπαίδεια, τόμος IV: 1.277-1.280). Κατατάσσεται στα παρωνυμικά.

Μίχας, προέρχεται από το ομώνυμο υποκοριστικό του ονόματος Μιχάλης. Το συγκεκριμένο υποκοριστικό συνηθίζεται ιδιαίτερα ανάμεσα στους αρβανιτόφωνους, ενώ στους ελληνόφωνους συνηθίζεται το Μίχος (Μιχαήλ-Δέδε, 1997: 152). Κατατάσσεται στα πατρωνυμικά.

Μπαμπάνης, για το συγκεκριμένο επώνυμο δεξ στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Αγράμπελο.

Μπικύρης, το επώνυμο αυτό είτε σχετίζεται με την αλβανική λέξη *beki* [μπεκί], η οποία σημαίνει τον φύλακα, τον αγροφύλακα (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 361). Το επώνυμο Μπεκίρης μάλιστα απαντάται πολύ συχνά στους αρβανιτόφωνους (<http://ellines-albanoi.blogspot.gr/Μπεκίρης>). Κατατάσσεται στα παρωνυμικά.

Μπίλης, ίσως σχετίζεται με την αλβανική λέξη *bir* [μπιρ], η οποία σημαίνει τον γιο, το παιδί, το τέκνο (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 63). Κατατάσσεται στα παρωνυμικά.

Μπισύρης, το συγκεκριμένο επώνυμο ίσως σχετίζεται με την αλβανική λέξη *besuar* [μπεσούαρ], η οποία σημαίνει τον έμπιστο (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 60), στην οποία έχει επέλθει κώφωση του /e/ και έχει προστεθεί η ελληνική κατάληξη -ης. Κατατάσσεται στα παρωνυμικά.

Μπίτας, κατά πάσα πιθανότητα το συγκεκριμένο επώνυμο αποτελεί υποκοριστικό του ονόματος Δημήτριος. Το υποκοριστικό του συγκεκριμένου ονόματος απαντάται στο Νυμφαίο Φλωρίνης ως Μπίτιας (Κατσάνης, 1990: 52). Ο Ντίνας (1995: 187) ετυμολογεί από το όνομα Δημήτριος τα παρεμφερή επώνυμα Μπίτος και Μπίτης. Στο Αγράμπελο και τη Γουριώτισσα απαντάται το επώνυμο Μπιτάκος με το οποίο πιθανότατα σχετίζεται. Στο Βλαχόφωνο χωριό Κεφαλόβρυσο (πρώην Μετζιτιέ) Πωγωνίου, όπου όπως αναφέρθηκε κατοικούν Βλάχοι οι οποίοι σχετίζονταν με τους Καραγκούνηδες της Ακαρνανίας, απαντάται το παρεμφερές επώνυμο Μπέτας, που στον πληθυντικό απαντάται ως Μπεταίοι (Αλεξάκης, 2009: 211, 213, 274). Υπάρχει πολύ μικρή πιθανότητα να σχετίζεται με το αρβανίτικο επώνυμο Μπίθας (με τροπή του οδοντικού /θ/ στο επίσης οδοντικό [τ]) το οποίο προέρχεται από την αλβανική λέξη *byth/ë* [μπούθ/ε], που σημαίνει τον πισινό (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 79). Κατατάσσεται στα παρωνυμικά, ωστόσο, αν ισχύει η τελευταία ερμηνεία, κατατάσσεται στα παρωνυμικά.

Μπούμπας, το επώνυμο αυτό ενδέχεται να σχετίζεται με τη σλαβική λέξη *bob* (= φασούλι) για την οποία ο Συμεωνίδης (2010, τόμος Α': 116) αναφέρει ότι έχει εισαχθεί σε αλβανικής προελεύσεως τοπωνύμια στην Ελλάδα, π.χ. *Βαριπόμπη* Αττικής. Ο Σταματάκος (1971, τόμος Β': 2.000) τη λέξη μπομπότα την ετυμολογεί από την ενετική λέξη **bobota* < *boba*. Ίσως η τελευταία λέξη να σχετίζεται με το υπό εξέταση επώνυμο. Ο Μεντής (2011: 57) αναφέρει στο Κεφαλόβρυσο (πρώην Μετζιτιέ) Πωγωνίου, όπου ως γνωστόν κατοικούν Βλάχοι οι οποίοι σχετίζονταν με τους Καραγκούνηδες της Ακαρνανίας, το επώνυμο Μπούμπας. Το τελευταίο απαντάται και στο Μέτσοβο. Κατατάσσεται στα παρωνυμικά.

Μπομπόλης, ο Αραβαντινός (1997 [1909]: 64) έχει καταγράψει στην Ήπειρο τη λέξη μπουμπούλι, την οποία ερμηνεύει ως έντομο των οσπρίων, βομβύλη. Η λέξη μπουμπούλι πιθανότατα προέρχεται από την αλβανική λέξη buburrec/ë [μπουμπουρρέτς/ε], η οποία σημαίνει την κατσαρίδα (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 72), με τροπή του /rr/ σε [λ]. Μάλιστα στα Βλαχόφωνα χωριά της περιοχής υπάρχει η λέξη μπουμπουλίκα για το συγκεκριμένο έντομο και γενικά κάθε ζώο. Η λέξη μπουμπόλι επίσης σημαίνει τον όρχι (Ντίνας, 1995: 192). Ακόμη στην Ήπειρο ο Αραβαντινός 1997 [1909]: 64) έχει καταγράψει τη λέξη μπόμπολος, η οποία σημαίνει το σαλιγκάρι. Δεν αποκλείεται να σχετίζεται κάποια από τις παραπάνω λέξεις με το συγκεκριμένο επώνυμο. Σε αρβανιτόφωνες περιοχές επίσης, όπως π.χ. στη Σαλαμίνα Αττικής, απαντάται το πολύ κοντινό φωνητικά επώνυμο Μπόμπολας. Κατατάσσεται στα παρωνυμικά.

Μπόσης, για το επώνυμο αυτό δεξ στο χωριό Γουριώτισσα και συγκεκριμένα στο επώνυμο **Λίλλης-Μπόσος (Μπόσης)**. Το επώνυμο Μπόσης δεν υφίσταται σήμερα στο συγκεκριμένο χωριό, καθώς δεν υπάρχουν απόγονοι. Κατατάσσεται στα παρωνυμικά.

Νάκας, για το συγκεκριμένο επώνυμο δεξ στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Όχθια.

Νάνος, προέρχεται από το όνομα Ιωάννης του οποίου αποτελεί υποκοριστικό. Την ίδια άποψη έχει υποστηρίξει και ο Ντίνας (1995: 194) για τα επώνυμα Νάνος και Νάνους. Κατατάσσεται στα πατρωνυμικά.

Ναούμης, για το συγκεκριμένο επώνυμο δεξ στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Γουριώτισσα.

Νάστας, κατά πάσα πιθανότητα σχετίζεται με το κυριώνυμο Αναστασία, του οποίου ένα από τα υποκοριστικά είναι το Νάστα. Υπάρχει επίσης η πιθανότητα να σχετίζεται με το κυριώνυμο Αναστάσιος, του οποίου ένα από τα υποκοριστικά είναι το Νάστι. Ωστόσο ο Ντίνας (1995: 195) το παρεμφερές επώνυμο Νάστος το ετυμολογεί από το όνομα Αθανάσιος. Ο Οικονόμου (1991: 705) το επώνυμο Νάστος το συσχετίζει με το αλβανικό όνομα Nasto. Στο Κεφαλόβρυσο (πρώην Μετζιτιέ) Πωγωνίου, όπου ως γνωστόν κατοικούν Βλάχοι, οι οποίοι σχετίζονταν με τους Καραγκούνηδες της Ακαρνανίας, ο Αλεξάκης (2009: 141, 271, 274, 286) έχει καταγράψει το επώνυμο Νάστας. Τέλος, το συγκεκριμένο επώνυμο απαντάται και στον Αλιμυρό Βόλου, όπου έχουν εγκατασταθεί Φρασεριώτες

Αρβανιτόβλαχοι από τη νότια Αλβανία (<http://www.almyros.vlahoi.net/almiros.htm>). Κατατάσσεται στα μητρωνυμικά ή στα πατρωνυμικά.

Νίνας, το συγκεκριμένο επώνυμο απαντάται ως υποκοριστικό αρκετών γυναικείων ονομάτων, π.χ. Αικατερίνη, Ελένη κ.λπ. Το επώνυμο αυτό δεν υφίσταται σήμερα στο συγκεκριμένο χωριό ούτε σε κάποιο άλλο Βλαχόφωνο χωριό της περιοχής. Τέλος, το συγκεκριμένο επώνυμο απαντάται ως Νήνας και στον Αλμυρό Βόλου, όπου έχουν εγκατασταθεί Φρασεριώτες Αρβανιτόβλαχοι από τη νότια Αλβανία και συγκεκριμένα από την Πλιάσα Κορυτσάς (<http://www.almyros.vlahoi.net/almiros.htm>). Κατατάσσεται στα μητρωνυμικά.

Νιτσάκης, για το συγκεκριμένο επώνυμο δεξ στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Όχθια.

Νίτσας, ο Ντίνας (1995: 197), που το καταγράφει στην Κοζάνη, το θεωρεί ως υποκοριστικό αρκετών ονομάτων, π.χ. Ελένης, Αγνής κ.λπ. Ο Κατσάνης (δεξ Ντίνας, ό.π.) το παράγει από το βαπτιστικό όνομα Νίκος μέσω της Κουτσοβλάχικης γλώσσας, ενώ ο Οικονόμου (1991: 341) το παράγει από το σλαβικό υποκοριστικό Νίσο του ονόματος Nikola. Θεωρούμε ωστόσο πιθανότερη την προέλευσή του από το οικωνύμιο Νίτσα, Βλάχικο χωριό βόρεια της Μοσχόπολης. Αν δεχτούμε τις πρώτες ερμηνείες, κατατάσσεται στα μητρωνυμικά ή πατρωνυμικά, ενώ αν δεχτούμε την τελευταία, κατατάσσεται στα πατριδωνυμικά.

Νούσις, για το συγκεκριμένο επώνυμο δεξ στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Αγράμπελο.

Ντάνας, πιθανότατα σχετίζεται με την τούρκικη λέξη dana [ντάνα], η οποία σημαίνει το μοσχάρι (Ομάδα καθηγητών τούρκικης γλώσσας, 2003: 73). Τα μέλη της συγκεκριμένης οικογένειας δεν είναι αμιγώς Βλαχόφωνοι. Κατατάσσεται στα πατρωνυμικά.

Παπιάς, προέρχεται από την ελληνική λέξη παπιάς. Απαντάται και στο χωριό Στρογγυλοβούνι. Κατατάσσεται στα επαγγελματικά.

Πίζγας, άγνωστης ετυμολογικής προέλευσης σε μας.

Πόππης, για το συγκεκριμένο επώνυμο δεξ στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Αγράμπελο.

Πούλιος, για το συγκεκριμένο επώνυμο δεξ στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Όχθια.

Ράφτης, προέρχεται από την ελληνική λέξη ράφτης. Απαντάται και στο χωριό Στρογγυλοβούνι. Απαντάται επίσης και στον Αλμιρό Βόλου, όπου έχουν εγκατασταθεί Φρασεριώτες Αρβανιτόβλαχοι από τη νότια Αλβανία και συγκεκριμένα από την Πλιάσα Κορυτσάς (<http://www.almyros.vlahoi.net/almiros.htm>). Κατατάσσεται στα επαγγελματικά.

Σαμαλέκος, ίσως σχετίζεται με την τούρκικη λέξη samanlik [σαμανλίκ], η οποία σημαίνει τον αχυρώνα (Ομάδα καθηγητών τούρκικης γλώσσας, 2003: 244). Πληροφορητές από την Αλβανία μάς πληροφόρησαν ότι το συγκεκριμένο επώνυμο απαντάται και στην πατρίδα τους. Ο Ντίνας (1995: 225) έχει καταγράψει στην Κοζάνη το επώνυμο Σιαμαλέκης. Κατατάσσεται κατά πάσα πιθανότητα στα παρωνυμικά.

Σκούρτης, σχετίζεται είτε με τη Βλάχικη λέξη šcúrta, η οποία σημαίνει τον βραχύ, τον μικρόσωμο, τον κοντό, είτε με την αλβανική λέξη shkurt [σσκουρτ], η οποία επίσης σημαίνει τον κοντό (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 640). Στην αλβανική γλώσσα επίσης, όπως και στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας, οι λέξεις shkurt και Šcúrta (αντίστοιχα) σημαίνουν τον μήνα Φεβρουάριο, δηλαδή αυτόν που είναι «κοντός», πιο μικρός από τους άλλους μήνες. Η λέξη απαντάται και τοπωνύμια, π.χ. Σκουρτού Αιτωλοακαρνανίας, Σκόρτα Βοιωτίας κ.λπ. Στα τοπωνύμια σημαίνει το χαμήλωμα του βουνού. Τα τοπωνύμια αυτά κατά πάσα πιθανότητα είναι σλαβικής προέλευσης. Πληροφορητές από την Αλβανία μάς πληροφόρησαν ότι το συγκεκριμένο επώνυμο απαντάται και στην πατρίδα τους. Κατατάσσεται στα παρωνυμικά.

Σπανός, προέρχεται από την ελληνική λέξη σπανός. απαντάται και στο Βλαχόφωνο χωριό Δίστρατο (πρώην Μπριάζα) Κόνιτσας του νομού Ιωαννίνων. Κατατάσσεται στα παρωνυμικά.

Σταμούλης, προέρχεται από το υποκοριστικό Στάμος, στο οποίο έχει προστεθεί η υποκοριστική κατάληξη –ούλης. Για τη συγκεκριμένη κατάληξη και τη σημασία της δεξ Τριανταφυλλίδης, 1978 [1941]: 124. Το υποκοριστικό όνομα Στάμος συνηθίζεται ως επώνυμο κυρίως στους αρβανιτόφωνους και προέρχεται είτε από το όνομα Στέφανος είτε από το όνομα Σταμάτης (Ντίνας, 1995: 231). Κατατάσσεται στα πατρωνυμικά.

Στεργίου, για το συγκεκριμένο επώνυμο δεξ στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Όχθια.

Τόγιας, σχετίζεται με κυριώνυμο Απόστολος, του οποίου ένα από τα υποκοριστικά του στους Αρβανιτόφωνους είναι το Τόγιας (Μιχαήλ-Δέδε, 1997: 152). Το επώνυμο αυτό απαντάται και σε άλλες περιοχές οι οποίες έχουν εποικιστεί από αρβανιτόφωνους, όπως π.χ. στην Κάρυστο της Εύβοιας (<http://www.karystosbluecoast.gr>). Κατατάσσεται στα πατρωνυμικά.

Τσάτσος, προέρχεται από το όνομα Δημήτριος, του οποίου αποτελεί υποκοριστικό. Ο Ντίνας (1995: 247) επίσης τα επώνυμα Τσάτσος και Τσάτσης, τα οποία συνηθίζονται στην Ήπειρο, τα θεωρεί υποκοριστικά του ονόματος Δημήτριος. Στα Βλαχόφωνα χωριά της περιοχής συνηθίζεται μεταξύ των άλλων και το υποκοριστικό Τσζιάτσζια (Tšátšja) για το όνομα Δημήτριος. Μάλιστα στα Όχθια απαντάται και το τοπωνύμιο *Uá Móra ag Tšátšja*. (= Στον Μύλο του Τσάτσα). Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το συγκεκριμένο τοπωνύμιο δεξ Βασιλείου, 2012b: 194-195 καθώς και παρακάτω και συγκεκριμένα στο παράρτημα των τοπωνυμίων. Πληροφορητές από την Αλβανία μας πληροφόρησαν ότι στη χώρα τους απαντάται το επώνυμο Τσάτσι. Κατατάσσεται στα πατρωνυμικά.

Τσίνος, θεωρούμε ότι το συγκεκριμένο επώνυμο σχετίζεται με την ηπειρώτικη λέξη τσίνα, την οποία καταγράφει και ο Αραβαντινός (1997 [1909]: 92), που σημαίνει τον ερεθισμό, την οργή, την ιδιοτροπία κ.λπ., καθώς και με το ρήμα τσινάω/τσινώ, το οποίο σημαίνει έχω ιδιοτροπίες. Το ρήμα αυτό χρησιμοποιείται και για ζώα, κυρίως για τις ιδιοτροπίες των αλόγων, και σημαίνει το λάκτισμα, την εκτίναξη των ποδιών προς τα πίσω και συνεκδοχικά αγριεύω, ερεθίζομαι. Όταν χρησιμοποιείται για ανθρώπους, έχει μεταφορική σημασία και σημαίνει δυστροπώ, εξοργίζομαι, δυσανεκτώ, θυμώνω, χολιάζω κ.λπ. (Σταματάκου, 1971, τόμος Γ': 2.762). Σε άλλο χωριό χρησιμοποιείται και ως παρωνύμιο (δεξ σχετικά στα παρωνύμια). Τέλος, επώνυμο Τσίνος (πληθυντικός Τσιναίοι) απαντάται και στο Κεφαλόβρυσο (πρώην Μετζιτιέ) Πωγωνίου, όπου ως γνωστόν κατοικούν Βλάχοι, οι οποίοι σχετίζονταν με τους Καραγκούνηδες της Ακαρνανίας (Αλεξάκης, 2009: 328). Κατατάσσεται στα παρωνυμικά.

Τσίτσος, ίσως σχετίζεται με το κυριώνυμο Χρήστος, του οποίου το υποκοριστικό είναι Κίτσος, που κατά πάσα πιθανότητα τρέπεται σε Τσίτσος λόγω του φωνολογικού φαινομένου του τσιτακισμού ή λόγω επίδρασης του συμφωνικού συμπλέγματος /τσ/ της δεύτερης συλλαβής. Στα Βλαχόφωνα χωριά της περιοχής

μάλιστα απαντώνται ως υποκοριστικά του ονόματος Χρήστος μεταξύ άλλων και τα: Κίτα, και Τσίτα (δες σχετικά στο παράρτημα των υποκοριστικών). Ωστόσο ο Κατσάνης (1990: 51 & 73) αναφέρει το επώνυμο Tsitsju (Τσίτσιος), που απαντάται στο Βλαχόφωνο χωριό Νέβεσκα (νυν Νυμφαίο) Φλωρίνης, το οποίο θεωρεί σλαβικό. Μάλιστα, όπως αναφέρει ο ίδιος, ο Τριανταφυλλίδης τα επώνυμα Τσίτσιος και Τσίτσης τα ετυμολογεί από τη σλαβική λέξη čičo, που σημαίνει τον θείο, τον μπάριπα. Είναι καταγεγραμμένο και στα δημοτολόγια του χωριού Στράτος. Κατατάσσεται σύμφωνα με τις δύο ερμηνείες είτε στα πατρωνυμικά είτε στα παρωνυμικά.

Τσώλης, για το συγκεκριμένο επώνυμο δες στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Γουριώτισσα.

Φέρας, για το συγκεκριμένο επώνυμο δες στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Αγράμπελο.

Χαντζής, για το συγκεκριμένο επώνυμο δες στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Όχθια. Το επώνυμο αυτό δεν υφίσταται σήμερα στο συγκεκριμένο χωριό, καθώς δεν υπάρχουν απόγονοι.

Χήρας, ίσως σχετίζεται με την ελληνική λέξη χήρα. Απαντάται και στα Όχθια ως παρωνύμιο πολλών οικογενειών οι οποίες σήμερα ονομάζονται Γιάγκας. Στη Γουριώτισσα απαντάται το τοπωνύμιο *Tu Grópa aj Híra* (= Στον Λάκκο του Χήρα). Δεν απαντάται όμως στο χωριό Γουριώτισσα, στην περιφέρεια του οποίου καταγράφεται ως τοπωνύμιο, ούτε ως επώνυμο ούτε ως παρωνύμιο. Απαντάται τέλος στο κοντινό μη Βλαχόφωνο χωριό Πρόδρομος Ξηρομέρου. Κατατάσσεται πιθανότατα στα παρωνυμικά.

Στράτος

Ανάστος (απαντάται και ως **Ανάστου**), κατά πάσα πιθανότητα σχετίζεται με το κυριώνυμο Αναστασία, του οποίου κάποια από τα υποκοριστικά είναι το Ανάστου και το Ανάστα. Ωστόσο ο Ντίνιας (1995: 195) το παρεμφερές επώνυμο Νάστος το ετυμολογεί από το όνομα Αθανάσιος. Ο Οικονόμου (1991: 705) το επώνυμο Νάστος το συσχετίζει με το αλβανικό όνομα Nasto. Για περισσότερες πληροφορίες δες στο επώνυμο Νάστας στο χωριό Παλαιομάνινα. Κατατάσσεται στα μητρωνυμικά ή στα πατρωνυμικά.

Βρέττας, για το συγκεκριμένο επώνυμο δεξ στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Παλαιομάνινα. Στα δημοτολόγια της Στράτου απαντάται και ως Βρέτας.

Γεωργάκης, υποκοριστικό του ονόματος Γεώργιος. Κατατάσσεται στα πατρωνικά.

Γιάγιας, άγνωστης ετυμολογικής προέλευσης σε μας. Το επώνυμο αυτό απαντάται σε διάφορες περιοχές της Ελλάδος.

Γιάγκας, για το συγκεκριμένο επώνυμο δεξ στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Όχθια. Το επώνυμο αυτό ανήκε στον ιδρυτή του χωριού Σωροβίγλι/Στράτος, το οποίο μάλιστα ανεπίσημα ονομαζόταν και Γιαγκέικα ή *Hóra ay G'jánga* (Χωριό του Γιάγκα). Η οικογένεια Γιάγκα της Στράτου έφερε και το προσωνύμιο Τσ(ι)αραώσης. Για το τελευταίο δεξ Μεντή, 2011: 46 και 48.

Γιαννάκης, υποκοριστικό του ονόματος Ιωάννης. Κατατάσσεται στα πατρωνικά.

Γκάμπος, για το συγκεκριμένο επώνυμο δεξ στο επώνυμο Κάμπος στο χωριό Αγράμπελο.

Γκόρτσας, για το συγκεκριμένο επώνυμο δεξ στο επώνυμο Κόρτσας στο χωριό Γουριώτισσα.

Γκουτσέλης, για το συγκεκριμένο επώνυμο δεξ στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Όχθια.

Θώμος, για το συγκεκριμένο επώνυμο δεξ στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Γουριώτισσα.

Κάκος, άγνωστης ετυμολογικής προέλευσης σε μας. Ίσως σχετίζεται με την τούρκικη λέξη *kaka*, η οποία σύμφωνα με τον Ντίνα (1995: 135) σημαίνει τον πρεσβύτερο ή τον μεγάλο αδερφό. Από τη συγκεκριμένη λέξη ο Ντίνας (ό.π.) ετυμολογεί το επώνυμο Κακάς. Η λέξη *Cáca* απαντάται ως παρωνύμιο σε άλλο Βλαχόφωνο χωριό της περιοχής (δεξ σχετικά στο παράρτημα των παρωνυμίων). Επίσης σε διπλανό μη Βλαχόφωνο χωριό, όπου κατοικούν όμως Πόντιοι, υπήρχε το παρωνύμιο Κάκας, που σήμαινε τον μεγάλο αδερφό. Οι κάτοικοι του συγκεκριμένου χωριού, όπως είναι φυσικό, γνώριζαν αρκετά καλά την τούρκικη γλώσσα. Στους Πόντιους επίσης η συγκεκριμένη λέξη απαντάται και ως υποκοριστικό του ονόματος Κυριάκος. Η Μιχαήλ-Δέδε (1977: 152) ωστόσο αναφέρει ότι στους Αρβανίτες συνηθίζεται από το κυριώνυμο Ηλίας να προέρχεται το υποκοριστικό Κάκο. Επίσης, πληροφορητές από την Αλβανία μάς πληροφόρησαν ότι στη χώρα τους, και συγκεκριμένα στα σύνορα με την Ελλάδα, υπάρχει χωριό με την ονομασία Κάκο/Κάκος. Σύμφωνα με τους ίδιους, στην

Αλβανία απαντάται το επώνυμο Κάκος. Υπάρχει όμως πιθανότητα να σχετίζεται με το Βλάχικο ρήμα *cácu*, που σημαίνει αποπατώ, χέζω, και το οποίο προέρχεται από το λατινικό ρήμα *caso*, που επίσης σημαίνει αφοδεύω (Σιδέρη, 1964: 95). Κατατάσσεται είτε στα παρωνυμικά είτε στα πατρωνυμικά.

Καμπέρης, για το συγκεκριμένο επώνυμο δεξ στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Αγράμπελο.

Κόντος, ίσως από την ελληνική λέξη κοντός με αναβιβασμό του τόνου. Ωστόσο στο Κεφαλόβρυσο (πρώην Μετζιτιέ) Πωγωνίου, όπου ως γνωστόν κατοικούν Βλάχοι, οι οποίοι σχετίζονταν με τους Καραγκούνηδες της Ακαρνανίας (Αλεξάκης, 2009: 163) καταγράφεται το επώνυμο Κόντης. Το επώνυμο αυτό ο Ντίνας (1995: 149) το καταγράφει στην Κοζάνη και το ετυμολογεί από την ιταλική λέξη *conte*, κι αυτή με τη σειρά της από τη λατινική λέξη *comes*, και σημαίνει το αξίωμα. Μάλιστα ο ίδιος αναφέρει ότι η οικογένεια Κόντη μετανάστευσε στην Κοζάνη από την Ήπειρο. Κατατάσσεται στα παρωνυμικά.

Κοτουβέλης, για το συγκεκριμένο επώνυμο δεξ στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Παλαιομάνινα.

Κωνσταντίνου, για το συγκεκριμένο επώνυμο δεξ στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Αγράμπελο.

Μήλας, για το συγκεκριμένο επώνυμο δεξ στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Γουριώτισσα.

Μήνας, άγνωστης ετυμολογικής προέλευσης σε μας. Ο Ντίνας (1995: 175) έχει καταγράψει στην Κοζάνη το παρεμφερές επώνυμο Μήνος, το οποίο όμως δεν ετυμολογεί. Ίσως να σχετίζεται με το κυριώνυμο Μηνάς (με αναβιβασμό του τόνου). Αν προέρχεται από το κυριώνυμο Μηνάς, κατατάσσεται στα πατρωνυμικά.

Μόσιος, ίσως σχετίζεται με τη Βλάχικη λέξη *móšjǎ*, η οποία σημαίνει τη γριά. Η συγκεκριμένη Βλάχικη λέξη, σύμφωνα με τον Νικολαΐδη (1999 [1909]: 298), προέρχεται από την αλβανική λέξη *moše*, που σημαίνει την ηλικία. Το επώνυμο Μόσιος απαντάται και στον Αλμιρό Βόλου, όπου έχουν εγκατασταθεί Φρασεριώτες Αρβανιτόβλαχοι από τη νότια Αλβανία (<http://www.almyros.vlahoi.net/almiros.htm>). Κατατάσσεται στα παρωνυμικά ή στα πατρωνυμικά.

Μπέκος, ίσως προέρχεται από την αλβανική λέξη *bekut* η οποία, σύμφωνα με τον Φουρίκη (1928b: 111), σημαίνει τον τράγο. Ο Αραβαντινός (1997 [1909]: 101) ωστόσο αναφέρει το όνομα Μπέκιος, το οποίο, σύμφωνα με τον ίδιο, αποτελεί

υποκοριστικό του τούρκικου ονόματος Μπεκίρ. Στο χωριό Παλαιομάνινα απαντάται το τοπωνύμιο *La Bécu* (= Στου Μπέκου), αν και στο συγκεκριμένο χωριό δεν απαντάται το επώνυμο αυτό. Ο Κατσάνης (1990: 58) το παρεμφερές επώνυμο Μπέκας το ετυμολογεί από την ιταλική λέξη Beco, Bechi, υποκοριστικό του ονόματος Domenico. Ίσως όμως να σχετίζεται με το επίθετο μπέικος, δηλαδή αυτός που αρμόζει/ανήκει σε μπέη, μεταφορικά ο αρχοντικός, ο πλουσιοπάροχος. Οδηγούμαστε σε αυτή τη σκέψη, διότι σε οθωμανικό έγγραφο των αρχών του 19^{ου} αιώνα (δες παράρτημα 8) το συγκεκριμένο επώνυμο αναφέρεται ως μπέηκος. Τέλος, το επώνυμο Μπέκος και μπέκας απαντάται σε αρβανιτόφωνες περιοχές (π.χ. Σπάτα κ.α.) Κατατάσσεται στα παρωνυμικά ή στα πατρωνυμικά, αν δεχτούμε την ερμηνεία του Κατσάνη.

Μπιτάκος, για το συγκεκριμένο επώνυμο δες στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Αγράμπελο.

Μπόσιος, για το συγκεκριμένο επώνυμο δες στο επώνυμο **Λίλλης/Λίλλης-Μπόσιος** στο χωριό Γουριώτισσα.

Νάττας, ίσως αποτελεί υποκοριστικό κάποιου κύριου ονόματος. Σε αυτή την περίπτωση κατατάσσεται στα πατρωνυμικά ή στα μητρωνυμικά. Είναι καταγεγραμμένο στα δημοτολόγια και ως Νάτας.

Νικολάου, το επώνυμο αυτό είναι καταγεγραμμένο στα δημοτολόγια του συγκεκριμένου χωριού. Για το επώνυμο αυτό δες στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Όχθια.

Νούσιας, για το συγκεκριμένο επώνυμο δες στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Αγράμπελο.

Νταγιάντας, για το συγκεκριμένο επώνυμο δες στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Αγράμπελο.

Ντέβρος, για το επώνυμο αυτό μάς ανέφεραν ότι ανήκει στην οικογένεια Γκουτσέλη. Το επώνυμο Ντέβρος ίσως σχετίζεται με την αλβανική λέξη *dever*, -i [ντεβέρ, -ι], η οποία σημαίνει τον συνοδό της νύφης που κρατά το άλογο (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 114) με αποκοπή το /e/. Κατατάσσεται στα παρωνυμικά.

Ντίτας, για το συγκεκριμένο επώνυμο δες στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Γουριώτισσα.

Πατσέας, για το συγκεκριμένο επώνυμο δεξ στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Γουριώτισσα.

Πάτσης, για το συγκεκριμένο επώνυμο δεξ στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Γουριώτισσα.

Πόρκος, προέρχεται από τη Βλάχικη λέξη *ρόrcu*, που σημαίνει το γουρούνι. Κατατάσσεται στα παρωνυμικά.

Σιδέρης, για το συγκεκριμένο επώνυμο δεξ στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Όχθια.

Σωτηρίου, προέρχεται από το όνομα Σωτήριος. Δεν γνωρίζουμε αν είναι το αρχικό επώνυμο της οικογένειας ή έχει αλλάξει. Κατατάσσεται στα πατρωνυμικά.

Τάμπας, για το συγκεκριμένο επώνυμο δεξ στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Όχθια.

Τίτης, ίσως αποτελεί υποκοριστικό κάποιου κύριου ονόματος ή προέρχεται από κάποιο παρωνύμιο. Κατατάσσεται είτε στα πατρωνυμικά/μητρωνυμικά είτε στα παρωνυμικά.

Τσάγκας, ίσως σχετίζεται με το υποκοριστικό *Tsácă* το οποίο προέρχεται από το όνομα Χρήστος (με τροπή του /c/ σε [g]) και το οποίο χρησιμοποιείται από τους Βλαχόφωνους της Ακαρνανίας. Την ίδια άποψη έχει διατυπώσει και ο Ντίνας (1995: 236) για το παρεμφερές επώνυμο Τζάκας. Το επώνυμο Τσάγκας απαντάται σε αρκετές αρβανιτόφωνες περιοχές, π.χ. Βοιωτία, Εύβοια κ.λπ. Κατατάσσεται στα πατρωνυμικά.

Τριανταφυλλάκος, προέρχεται από το κυριώνυμο Τριαντάφυλλος με την προσθήκη της υποκοριστικής κατάληξης *-άκος*, η οποία συνηθίζεται κυρίως σε μανιάτικα επώνυμα. Δεν το θεωρούμε αμιγώς Βλάχικο. Κατατάσσεται στα πατρωνυμικά.

Τσαμπάξης, για το συγκεκριμένο επώνυμο δεξ στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Όχθια.

Τσαούσης, προέρχεται από την τούρκικη λέξη *φανυς* [τσαβούς] η οποία σημαίνει τον λοχία (Ομάδα καθηγητών τούρκικης γλώσσας, 2003: 63). Κατατάσσεται στα επαγγελματικά.

Τσέπας, για το συγκεκριμένο επώνυμο δεξ στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Όχθια.

Τσιμπούκης, για το συγκεκριμένο επώνυμο δεξ στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Γουριώτισσα.

Τσίτσος, για το συγκεκριμένο επώνυμο δεξ στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Παλιομάνινα.

Χρήστος, για το συγκεκριμένο επώνυμο δεξ στο επώνυμο Χρήστου στο χωριό Γουριώτισσα.

Στρογγυλοβούνι

Δημάκος, προέρχεται από το κυριώνυμο Δήμος ή Δήμας με την προσθήκη της υποκοριστικής κατάληξης -άκος, η οποία, όπως έχουμε ήδη αναφέρει, συνηθίζεται κυρίως σε μανιάτικα επώνυμα. Το επώνυμο αυτό απαντάται στη Μάνη. Κατατάσσεται στα πατρωνυμικά.

Δόσκας, ίσως σχετίζεται με το αλβανικό εθνώνυμο Τόσκας (πληθυντικός Τόσκηδες) με τροπή του οδοντικού /τ/ στο επίσης οδοντικό [δ]. Οι Τόσκηδες (μία από τις φυλές των Αλβανών) ονομάζονται, σύμφωνα με τον Rouqueville, και Δόσκοι (<http://www.sightseers.gr/cms/themata/toskides-doski.html>). Σε πολλές περιοχές της Ελλάδος, κυρίως αρβανιτόφωνες, απαντώνται τα παρεμφερή επώνυμα Τόσκας και Ντόσκας. Κατατάσσεται στα εθνωνυμικά.

Κασσάρας, προέρχεται από τη Βλάχικη λέξη *cašárɨ*, η οποία σημαίνει τον τυροκόμο. Η λέξη *cašárɨ* προέρχεται από τη λέξη *cášɨ*, που σημαίνει το τυρί. Σε άλλο Βλαχόφωνο χωριό της περιοχής έχουμε καταγράψει το παρωνύμιο *Cašára*, με την ίδια σημασία. Κατατάσσεται στα επαγγελματικά.

Κοσσόβας, το συγκεκριμένο επώνυμο σχετίζεται πιθανότατα με τον γεωγραφικό όρο Κόσοβο, εξάλλου *kosovar/ -e* [κοσοβάρ, -ε] είναι ο κάτοικος της Κοσσόβας (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 315). Δες σχετικά σημείωση 120. Το επώνυμο *Kosona* απαντάται και στην Αλβανία. Κατατάσσεται στα εθνωνυμικά.

Κωνσταντίνου, για το συγκεκριμένο επώνυμο δεξ στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Αγράμπελο. Δεν γνωρίζουμε αν είναι το αρχικό επώνυμο της οικογένειας ή έχει αλλάξει. Κατατάσσεται στα πατρωνυμικά

Μάσσο, προέρχεται από τη Βλάχικη λέξη *másu*, η οποία σημαίνει το μαντρί/το γρέκι (= πρόχειρο κατάλυμα ζώων και μεταφορικά το σπίτι του ανθρώπου). Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη συγκεκριμένη λέξη δεξ στο τοπωνύμιο *La Másu* (= Στου Μάσου), το οποίο απαντάται στο χωριό Παλιομάνινα. Στο τελευταίο χωριό δεν απαντάται το συγκεκριμένο επώνυμο, αλλά κάτοικοί του μας ανέφεραν ότι το κυριώνυμο αυτό ήταν στα παλιότερα χρόνια επώνυμο

- κάποιων οικογενειών της Παλαιομάνινας, οι οποίες στη συνέχεια το άλλαξαν. Κατατάσσεται στα παρωνυμικά.
- Μήλας**, για το συγκεκριμένο επώνυμο δεξ στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Γουριώτισσα.
- Μπαμπάνης**, για το συγκεκριμένο επώνυμο δεξ στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Αγράμπελο.
- Παππός**, για το συγκεκριμένο επώνυμο δεξ στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Παλαιομάνινα.
- Ράπτης**, για το συγκεκριμένο επώνυμο δεξ στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Παλαιομάνινα.
- Στούμπης**, σχετίζεται πιθανότατα με το επώνυμο Στούμπος, το οποίο ο Ντίνας (1995: 233) ετυμολογεί από τη σλαβική λέξη *stopra*, που σημαίνει τον κόπανο και μεταφορικά τον κοντό άνθρωπο ο οποίος μοιάζει με το βαρίδι του κανταριού. Στην περιοχή (Βλαχόφωνη και μη) υπάρχει το ρήμα *στουμπάω* το οποίο σημαίνει χτυπάω και τραυματίζω. Κατατάσσεται στα παρωνυμικά.
- Τάμπας**, για το συγκεκριμένο επώνυμο δεξ στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Όχθια.
- Τάσσης**, για το συγκεκριμένο επώνυμο δεξ στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Αγράμπελο.
- Τσομπούκης**, για το συγκεκριμένο επώνυμο δεξ στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Γουριώτισσα.
- Τσομπάνης**, προέρχεται από την τούρκικη λέξη *çoban* [τσομπάν], που σημαίνει τον βοσκό (Ομάδα καθηγητών τούρκικης γλώσσα, 2003: 68). Η συγκεκριμένη λέξη έχει εισαχθεί από την τούρκικη γλώσσα στην ελληνική, την αλβανική και τη σέρβικη. Στην Αλβανία μάλιστα, όπως μας έχουν πληροφορήσει, με τη συγκεκριμένη λέξη αναφέρονται πέρα από τους τσοπάνηδες γενικότερα και στους Βλαχόφωνους ειδικότερα, δηλαδή έχει καταστεί εθνονυμικό. Κατατάσσεται στα επαγγελματικά.
- Χαντζής**, για το συγκεκριμένο επώνυμο δεξ στο αντίστοιχο επώνυμο στο χωριό Όχθια.
- Χολέβας**, ο Αραβαντινός (1997 [1909]: 97 & 51) έχει καταγράψει στην Ήπειρο τη λέξη *χολέβα*. Τη λέξη αυτή τη συσχετίζει με το κολόβι (με τροπή του /κ/ σε [χ]), το οποίο ερμηνεύει ως κοντό βρακί που δεν αρχίζει όμως από τη μέση αλλά από τον

αφαλό. Το επώνυμο αυτό επομένως σχετίζεται με τη συγκεκριμένη λέξη και σημαίνει είτε αυτόν που φοράει το ένδυμα αυτό είτε αυτόν που το κατασκευάζει. Την ίδια ετυμολογική ερμηνεία έχει δώσει και ο Ντίνας (1995: 257). Ο τελευταίος αναφέρει επίσης πως ο Μπόγκας έχει καταγράψει στην Ήπειρο τις λέξεις χολέβια, κνημίδες και επιγονάτια. Σύμφωνα με τον ίδιο ακόμη ο Παπαϊωάννου τη λέξη χουλέβι την ερμηνεύει ως μάλλινο περιπόδιο, το οποίο μπαίνει πάνω από τις κάλτσες σε εκείνους που φορούν φουστανέλα και καλύπτει το πόδι από τον μηρό μέχρι τα σφρυρά. Ο Ντίνας γράφει επίσης πως ο Παπασιώπης αναφέρει ότι οι χολέβες ήταν κάλτσες στις οποίες κόβανε τις πατούσες και συγκρατούσαν το επάνω μέρος τους με ένα πετσί ή λάστιχο περασμένο από την καμάρα του ποδιού. Το επώνυμο Χολέβας απαντάται και σε άλλες περιοχές της Ελλάδας και κυρίως σε περιοχές οι οποίες έχουν εποίκιστεί από αρβανιτόφωνους, όπως π.χ. στην Κάρυστο της Εύβοιας ([http:// www. karystosbluecoast.gr](http://www.karystosbluecoast.gr)). Κατατάσσεται είτε στα παρωνυμικά είτε στα επαγγελματικά.

Παράρτημα 5

Αλφαβητικός κατάλογος παρωνυμίων των Βλαχόφωνων της Ακαρνανίας

Στον κατάλογο αυτόν παρατίθενται τα παρωνύμια πολλών κατοίκων των Βλαχόφωνων χωριών της Ακαρνανίας (όσα κατορθώσαμε να συγκεντρώσουμε με την έρευνά μας). Τα παρωνύμια του συγκεκριμένου καταλόγου παρατίθενται σε απόλυτη αλφαβητική σειρά χωρίς να γίνεται αναφορά στο πραγματικό όνομα αυτού που το φέρει (για ευνόητους λόγους) ούτε επίσης στο χωριό στο οποίο καταγράφηκε. Αναφέρεται μόνο το φύλο του φέροντος/της φέρουσας. Μάλιστα, όπως ήδη αναφέρθηκε, οι πληροφορητές δεν ήταν ιδιαίτερα «συνεργάσιμοι» κατά τη συλλογή του συγκεκριμένου γλωσσικού υλικού. Για κάποια παρωνύμια χρησιμοποιείται στην καταγραφή τους παρελθοντικός χρόνος (π.χ. τα ρήματα ανήκε, αναφερόταν ή απευθυνόταν) και σε κάποια άλλα παροντικός (π.χ. τα ρήματα ανήκει, αναφέρεται ή απευθύνεται). Αυτό συμβαίνει διότι τα μεν πρώτα ανήκαν σε άτομα που δεν βρίσκονται στη ζωή, άρα δεν χρησιμοποιούνται σήμερα αυτά τα παρωνύμια, ενώ τα δεύτερα ανήκουν σε άτομα που ζουν σήμερα, άρα τα παρωνύμια αυτά είναι ακόμη σε χρήση. Τέλος, θεωρούμε ότι από τη συγκεκριμένη πηγή γλωσσικού υλικού μπορούν να προκύψουν πολύ ενδιαφέρουσες διαπιστώσεις για τα μέλη, τη γλώσσα και την ιστορία της συγκεκριμένης γλωσσικής ομάδας που μελετάμε.

Arrāmisitūry, ανήκει σε άνδρα και σημαίνει αυτόν που είναι μικροκαμωμένος, η «μισή μερίδα», το απομεινάρι, το απομεινάδι, αλλά και μεταφορικά αυτόν που είναι τιποτένιος, το σκουπίδι, το κατακάθι, αυτόν που έχει «ξεμείνει» κ.λπ. Προέρχεται από το ρήμα arrimēny, το οποίο σημαίνει μένω, ξεμένω κ.λπ. Περιστασιακά αναφέρεται και σε οποιονδήποτε άλλον εμφανίζει παρόμοια χαρακτηριστικά. Για τις γυναίκες υπάρχει η λέξη arrāmisitūřă. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες, ωστόσο σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος.

Autrāta, το παρωνύμιο απευθυνόταν σε γυναίκα και σήμαινε αυτή που λέει πολλά, που φλυαρεί, κατ' επέκταση αυτή που τα έχει «χαμένα», την παλαβή, τη «φωνακλού», αυτή που «αλυχτάει», που «μπαχλαντάει» όπως χαρακτηριστικά μάς ειπώθηκε. Προέρχεται από το ρήμα ałátry (alátry στα νότια ιδιώματα) το οποίο σημαίνει, αλυχτάω, κοινώς γαβγίζω.²⁰⁶ Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες.

Baběřă, αναφέρεται σε άνδρα και σημαίνει τον μπαμπέση, τον ύπουλο, τον άνανδρο. Προέρχεται από την αλβανική λέξη pabesë [παμπές], η οποία σημαίνει τον άπιστο, τον δόλιο (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 465), με τροπή του /p/ σε [b] κατά πάσα πιθανότητα από έλξη του /b/ της δεύτερης συλλαβής.²⁰⁷ Κατατάσσεται σε αυτά που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες.

Báfa, το παρωνύμιο ανήκε σε άνδρα, αλλά δεν πληροφορηθήκαμε τη σημασία του.

Baxánu, το συγκεκριμένο παρωνύμιο απευθυνόταν σε άνδρα. Δεν κατέστη δυνατόν να πληροφορηθούμε τη σημασία του ούτε να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε. Αναφέρουμε ότι ίσως να σχετίζεται με την αλβανική λέξη bah/e, η οποία σημαίνει τη σφενδόνη (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 47). Αν δεχτούμε την παραπάνω ερμηνεία, κατατάσσεται σε αυτά που φανερώνουν αντικείμενα του καθημερινού βίου.

²⁰⁶ Εδώ έχουμε αποβολή του /l/, σύνθητες φωνολογικό φαινόμενο στο ιδίωμα της περιοχής.

²⁰⁷ Το φωνολογικό αυτό φαινόμενο είναι σύνθητες στη Βλάχικη γλώσσα, ιδιαίτερα στα νότια ιδιώματα και πιο σπάνια στα βόρεια, και προσβάλλει ακόμη και τα λατινικά στοιχεία (π.χ. campus > cãmbu). Ο Κατσάνης (1977: 86) αναφέρει ότι σε αρχική θέση οφείλεται μάλλον σε ευφωνικούς λόγους.

Baiváni, το παρωνύμιο απευθυνόταν σε άνδρα. Δεν κατέστη δυνατόν να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε. Ωστόσο, απόγονος αυτού που έφερε το παρωνύμιο μας πληροφόρησε ότι ίσως σε προγενέστερη περίοδο να λειτούργησε ανεπίσημα και ως επώνυμο.

Baláŋu, ανήκε σε άνδρα και μας πληροφόρησαν ότι σήμαινε αυτόν που ήταν χοντροκομμένος, βλάκας. Θεωρούμε ότι το παρωνύμιο αποτελείται από τη σλαβική λέξη bale (= σάλιο) και την κατάληξη -osŋ, η οποία στην ελληνική αποδίδεται ως -άρης.²⁰⁸ Θα το αποδίδαμε στα ελληνικά ως Σαλιάρης, αυτός που του «τρέχουν» τα σάλια, άρα και βλάκας. Κατατάσσεται, σύμφωνα με την ερμηνεία που δώσαμε, σε αυτά που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες ωστόσο σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες.

Balatzúca, το προσωνύμιο απευθύνεται σε άνδρα. Κατά τη γνώμη μας είναι σύνθετο με πρώτο συνθετικό ίσως τη λέξη bala < bale (= σάλιο). Ίσως όμως το πρώτο συνθετικό να προέρχεται από την αλβανική λέξη ballë, η οποία σημαίνει μέτωπο, μπάλα στη νεοελληνική (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 1.029). Το δεύτερο συνθετικό μάς είναι άγνωστο. Ίσως να σχετίζεται με την αλβανική λέξη çuk/ë, -a, -at [ττσούκ/ε, -α] η οποία σημαίνει την κορυφή (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 102) και να σημαίνει ίσως αυτόν που έχει κάποιο χαρακτηριστικό (π.χ. μια τούφα μαλλιών) στην κορυφή του κεφαλιού του, στο μέτωπο (ballë + çuka) κ.λπ. Σημαίνει σήμερα επίσης τον ανόητο, τον «χοντροκέφαλο», κάτι που ίσως στηρίζει περισσότερο την άποψή μας ότι το ένα μέρος της λέξης προέρχεται από την αλβανική λέξη ballë. Κατατάσσεται σε αυτά που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες, ωστόσο σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες (κάποιο χαρακτηριστικό).

Balaúra, απευθυνόταν σε γυναίκα και σήμαινε αυτή που της «φεύγουν» τα σάλια, καθώς μιλάει, αλλά και τη φωνακλού, τη φλύαρη, την κουτσομπόλα. Η λέξη κατά πάσα πιθανότητα είναι σύνθετη με πρώτο συνθετικό τη λέξη bale (= σάλιο) και δεύτερο συνθετικό το μόρφημα -aúra, παράγωγο κατά πάσα πιθανότητα του ρήματος aúra (= φωνάζω, φλυαρώ αλλά και φοβερίζω). Το ρήμα aúra στα νότια

²⁰⁸ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την κατάληξη -osŋ δεξ Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 135, καθώς και στο παρωνύμιο Bulúŋu.

ιδιώματα συναντάται ως *aǎrlu* (Νικολαΐδου, 1999 [1909]: 57).²⁰⁹ Περισσότερες πληροφορίες για την ετυμολογία της λέξης δεξ στο παρωνύμιο *Balétsa*. Το συγκεκριμένο παρωνύμιο σχετίζεται εννοιολογικά με το παρωνύμιο *Salaóra*, μάλιστα ένα άτομο σ' ένα χωριό έφερε συγχρόνως και τα δύο παρωνύμια. Δες σχετικά και το παρωνύμιο *Salaóra*. Κατατάσσεται σε αυτά που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες, ωστόσο σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες, κάποιο χαρακτηριστικό (τρέχουν τα σάλια κατά την ομιλία).

Bále, απευθύνεται σε άνδρα και σημαίνει αυτόν που του «φεύγουν» τα σάλια, τον σαλιάρη. Θεωρούμε ότι το παρωνύμιο προέρχεται από τη σλαβική λέξη *bale* (= σάλιο).²¹⁰ Εδώ θα πρέπει να αναφέρουμε ότι η λέξη μοιάζει πολύ φωνητικά με την αλβανική λέξη *ballë*, που σημαίνει μέτωπο, μπάλα στη νεοελληνική (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 1.029). Ακόμη είναι πολύ κοντά φωνητικά στην αλβανική λέξη *bal/ë* [μπάλ/ε], η οποία σημαίνει τον ασβός (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 48). Τέλος, θα πρέπει να αναφέρουμε την επίσης αλβανική λέξη *bal*, - *ë* [μπαλ/ε], η οποία σημαίνει το σκυλί με άσπρα στίγματα (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 48). Η τελευταία λέξη σχετίζεται και με το ζωνύμιο *Báliu* (= άλογο με άσπρα στίγματα στο πρόσωπο).²¹¹ Όλες οι ετυμολογήσεις είναι πιθανές με πιθανότερη κατά τη γνώμη μας την πρώτη. Κατατάσσεται κατά πάσα πιθανότητα σε αυτά που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες, κάποιο χαρακτηριστικό (τρέχουν τα σάλια κατά την ομιλία).

Baléca, το παρωνύμιο απευθυνόταν σε άνδρα και σήμαινε κατά πάσα πιθανότητα τον πολυλογά, και μάλιστα αυτόν που του φεύγουν τα σάλια καθώς μιλάει. Περισσότερες πληροφορίες για την ετυμολογία του συγκεκριμένου παρωνυμίου δεξ στο παρωνύμιο *Balétsa* με το οποίο θεωρούμε ότι σχετίζεται. Ωστόσο θα πρέπει να αναφέρουμε ότι το παρωνύμιο *Baléca* ίσως να σχετίζεται με τη Βλάχικη λέξη *bálică*, η οποία σημαίνει τον κόπρο των ζώων, το «σκατό». Η λέξη *bálică* προέρχεται σύμφωνα με τον Νικολαΐδη (1999 [1909]: 310) από τη σλαβική λέξη *báliga*. Με την τελευταία ετυμολογική προσέγγιση το συγκεκριμένο παρωνύμιο παίρνει άλλη ερμηνεία και σημαίνει ό,τι και η λέξη

²⁰⁹ Το /l/ αποβάλλεται στο ιδίωμα της Ακαρνανίας.

²¹⁰ Περισσότερες πληροφορίες για την ετυμολογία της λέξης δεξ στο παρωνύμιο *Balétsa*.

²¹¹ Για περισσότερες πληροφορίες δεξ στο παρωνύμιο *Báliu*.

bálică. Επίσης στην αλβανική γλώσσα απαντάται το επίθετο baballëk, -e [μπαμπαλέκ, -ε], το οποίο σημαίνει τον αθώο, τον απονήρευτο. Το άτομο που έφερε το παρωνύμιο αυτό εμφάνιζε τα χαρακτηριστικά αυτά, ήταν δηλαδή καλοκάγαθο. Σε αυτή την περίπτωση έχει αποκοπεί η αρχική συλλαβή /ba-/ από τη συγκεκριμένη αλβανική λέξη και το παρωνύμιο παίρνει άλλη διάσταση. Ο Ντίνας (1995: 180) ωστόσο για το επώνυμο Μπαλιάκας (πολύ κοντά φωνητικά στο υπό εξέταση παρωνύμιο) αναφέρει πως σύμφωνα με τον Μπόγκα στην Ήπειρο απαντάται η λέξη μπαλίκας, η οποία είναι υποκοριστικό όνομα σκύλου κι ότι στη Βόρεια Ήπειρο απαντάται η λέξη μπαλίκου, όνομα θηλυκού σκύλου με παρδαλό κεφάλι. Μάλιστα σε άλλο Βλαχόφωνο χωριό της Ακαρνανίας καταγράψαμε τη φράση/παρωνύμιο *Cătsău Balică*, την οποία με μια λέξη θα την αποδίδαμε στην ελληνική ως: Κοπρόσκυλο. Τέλος, ο Ντίνας (ό.π.) αναφέρει πως το επώνυμο Μπαλιάκας δεν αποκλείεται να σχετίζεται με την τούρκικη λέξη balak, η οποία σημαίνει το βουβαλάκι. Το άτομο που έφερε αυτό το παρωνύμιο είχε και αυτά τα χαρακτηριστικά (ήταν κοντό και χοντρό). Κατατάσσεται κατά πάσα πιθανότητα σε αυτά που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες, κάποιο χαρακτηριστικό (τρέχουν τα σάλια κατά την ομιλία, κοντόχοντρο κ.λπ.), ωστόσο σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες (απονήρευτος, καλοκάγαθος).

Balétsa/Balétsu/Balétsö, το παρωνύμιο απευθύνεται σε άνδρα και μας ελέχθη ότι χαρακτηρίζει αυτόν που λέει («κόβει») πολλά, τον πολυλογά. Το παρωνύμιο όμως κατά τη γνώμη μας προέρχεται από τη σλαβική λέξη bale (= σάλιο) δεσ σχετικά Μαλαβάκης (χ.χ.: 235) και μάλλον σημαίνει αυτόν που βγάζει, «πετάει» σάλια από το στόμα του. Μάλιστα στη σερβική γλώσσα απαντάται το ουσιαστικό балавац [μπάλαβατς], το οποίο σημαίνει ο μυξιάρης, ο σαλιάρης και μεταφορικά το παιδί, το μυξιάρικο, αυτό δηλαδή που δεν έχει μεγαλώσει (Ομάδα καθηγητών σερβικής γλώσσας, 2001: 22). Επίσης στη ρουμάνικη γλώσσα η λέξη balos σημαίνει τον σιελώδη, τον σαλιάρη (Μέρτζου, 1934: 189). Αν λάβουμε υπόψη μας ότι το συγκεκριμένο άτομο που φέρει το προσωνύμιο είναι βαρήκοο, είναι πολύ πιθανό να μιλάει δυνατά και με ένταση (μιας και δεν ακούει καλά τη φωνή του και τη φωνή των άλλων) και να συμβαίνει αυτό που σημαίνει η λέξη. Το συγκεκριμένο παρωνύμιο σχετίζεται και με τα εξής παρωνύμια: Balășu, Balaúra, Balatzúca, Bále, Baléca, Balévra, Bilóșu, Blaió (ίσως

και Bilúša), τα οποία θεωρούμε ότι έχουν την ίδια ρίζα. Κατατάσσεται κατά πάσα πιθανότητα σε αυτά που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες, κάποιο χαρακτηριστικό (τρέχουν τα σάλια κατά την ομιλία), ωστόσο σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες (πολυλογάς).

Balévra, το παρωνύμιο απευθύνεται σε άνδρα και σημαίνει ό,τι και το Balétsa, μάλιστα υπάρχει συγγενική σχέση μεταξύ των δύο ατόμων που φέρουν τα αντίστοιχα παρωνύμια. Περισσότερες πληροφορίες για την ετυμολογία της λέξης δες στο παρωνύμιο Balétsa. Κατατάσσεται σε αυτά που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες, κάποιο χαρακτηριστικό (τρέχουν τα σάλια κατά την ομιλία), ωστόσο σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες (πολυλογάς).

Báľiu, αναφέρεται σε άνδρα και θεωρούμε ότι προέρχεται από την αλβανική λέξη bal, - ë [μπαλ/ε], η οποία σημαίνει το σκυλί με άσπρα στίγματα (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 48). Από την τελευταία λέξη προέρχεται και το ζωνύμιο Báľiu, για άλογο με άσπρα στίγματα στο πρόσωπο.²¹² Ο Νικολαΐδης (1999 [1909]: 310) ετυμολογεί τη λέξη báľiu από το αρχαιοελληνική λέξη βαλιός. Την ίδια άποψη έχει διατυπώσει και ο Αραβαντινός (1997 [1909]: 63), ο οποίος την ερμηνεύει ως στικτός, παρδαλός, ιδίως για άλογα. Ο Ντίνας (ό.π.) αναφέρει ότι στη Βόρεια Ήπειρο υπάρχει η φράση *μπάλια κασίκια*, τα οποία έχουν άσπρο μπάλωμα στο μέτωπο, στην μπάλα. Ο ίδιος αναφέρει πως ο Μπόγκας δίνει τη λέξη *μπάλλιους*, την οποία ερμηνεύει ως το άλογο που έχει ανοιχτόχρωμα μάτια. Σύμφωνα με τον Ντίνα επίσης η Κουτσοβλάχικη λέξη baľu σημαίνει το ασπροκέφαλο πρόβατο κι ότι ο Γεωργίου και ο Παπαϊωάννου τη λέξη μπάλιους την ερμηνεύουν ως αυτόν/αυτό που έχει λίγες άσπρες τρίχες στο μέτωπο. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες, κάποιο χαρακτηριστικό (στίγματα στο πρόσωπο).

Baralána, ανήκε σε άνδρα και, όπως μας πληροφόρησαν, σήμαινε αυτόν που ήταν ατίθασος, ζωηρός, ζορμπάς, όπως χαρακτηριστικά μάς τον περιέγραψαν, αλλά και μικροκαμωμένος. Κατατάσσεται κατά πάσα πιθανότητα στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες, κάποιο χαρακτηριστικό

²¹² Δες σχετικά και το παρωνύμιο Bále.

(μικροκαμωμένος), ωστόσο σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες (ατίθασος, ζωηρός).

Bártsa, απευθύνεται σε γυναίκα (περιστασιακά) και σημαίνει αυτή που είναι παρδαλή στο πρόσωπο, στα μαλλιά, στις βλεφαρίδες κ.λπ. έχει θα λέγαμε κάτι σαν τον αλμπινισμό. Η λέξη αυτή απευθύνεται κυρίως σε ζώα, ιδιαίτερα σε κατσίκες, και σημαίνει την παρδαλή (ασπρόμαυρη) αλλά και σε ανθρώπους (γυναίκες). Πολλές φορές έχει και μια ειρωνική, σκωπτική διάθεση, χωρίς να υπάρχουν τα εξωτερικά χαρακτηριστικά, και σημαίνει αυτή το παριστάνει την έξυπνη, την ξεχωριστή κ.λπ. Η λέξη είναι κατά πάσα πιθανότητα αλβανικής προελεύσεως, υπάρχει μάλιστα και αρβανίτικο επώνυμο Μπάρτσης (http://greekurnames.blogspot.com/2009/01/blog-post_5569.html). Το επώνυμο αυτό όμως δεν απαντάται στα Βλαχόφωνα χωριά της περιοχής. Ο Κατσάνης (1990: 58) ωστόσο το επώνυμο/παρωνύμιο Μπάρτζου, το οποίο απαντάται στο Νυμφαίο Φλωρίνης, το ετυμολογεί από τη Κουτσοβλάχικη λέξη *bardzu*, την οποία χαρακτηρίζει διαβαλκανική (ελληνικά: μπάρτζο, βουλγαρικά: *bardzan*, *bardzif*, ρουμανικά: *bardză* και αλβανικά: *bardhë*). Ο Ντίνας (1995: 183) επίσης τα επώνυμα Μπαρτζόκας και Μπάρτζος τα ερμηνεύει ως αυτόν/αυτό που έχει κοκκινωπό χρώμα (ιδιαίτερα για τα γίδια) και συμφωνεί με την ετυμολογική προσέγγιση του Κατσάνη. Κατατάσσεται κατά πάσα πιθανότητα σε αυτά που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες, κάποιο χαρακτηριστικό (παρδαλός).

Başúta, το προσωνύμιο απευθυνόταν σε άνδρα και σήμαινε τον βλάκα, τον δύσνου. Η λέξη αυτή είχε τόσο μεγάλη δύναμη αποκτήσει που, όταν κάποιος ήθελε να πειράξει/κοροϊδέψει κάποιον τον αποκαλούσε *Başuta* έστω και προσωρινά, π.χ. *Atséu ésti ca Başúta* (= Αυτός είναι σαν τον *Başúta*) ή *Fúdžj di aó paliu-Başúta* (= Φύγε από δω παλιο-*Başúta*). Η λέξη είναι δύσκολο να ετυμολογηθεί. Ίσως είναι σύνθετη από το *ba* + *šútu*. Η λέξη *šútu* σημαίνει αυτόν που δεν έχει κέρατα (για ζώα) αλλά και αυτόν που δεν έχει μαλλιά στο κεφάλι του (για ζώα και ανθρώπους), δηλαδή τον καραφλό. Το πρώτο συνθετικό *ba*- ίσως να προέρχεται από την τούρκικη λέξη *baş* (= κεφαλή) και να σημαίνει αυτόν που έχει κεφάλι (*baş*) χωρίς μαλλιά (*šútu*). Πράγματι το άτομο που έφερε το παρωνύμιο ήταν, σύμφωνα με περιγραφές, τελείως καραφλό. Το συναντήσαμε και σε δεύτερο χωριό, όπου μας δώσανε την ερμηνεία του «μονοκόμματος», αυτού που δεν έχει τρόπους. Δεν κατέστη δυνατόν όμως να πληροφορηθούμε κάποια εξωτερικά

χαρακτηριστικά του συγκεκριμένου ατόμου. Κατατάσσεται σε αυτά που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες, κάποιο χαρακτηριστικό (τελείως καραφλός), ωστόσο σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες (ανόητος, βλάκας).

Báza, ανήκε σε άνδρα και, όπως μας πληροφορήσαν, σήμαινε αυτόν που ήταν πολύ ορμητικός, όταν εργαζόταν. Δεν κατέστη δυνατόν να το ετυμολογήσουμε.

Bažina, το παρωνύμιο αναφερόταν και αναφέρεται (μιας και πέρασε και στη δεύτερη γενιά) σε άνδρα. Προέρχεται από την ομώνυμη λέξη bažina που στη Βλάχικη γλώσσα σημαίνει ένα φαγητό το οποίο παρασκευάζεται με αλεύρι (σταρένιο ή καλαμποκίσιο) και είναι σαν το ζυμάρι. Προφανώς στο συγκεκριμένο άτομο άρεσε πολύ αυτό το φαγητό, γι' αυτό του δόθηκε και το παρωνύμιο. Το καταγράψαμε σε δύο χωριά. Κατατάσσεται σε αυτά που φανερώνουν αντικείμενα του καθημερινού βίου (φαγητό).

Belóca, ανήκει σε άνδρα. Δεν κατέστη δυνατόν να πληροφορηθούμε τι σημαίνει ούτε να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε. Ίσως σχετίζεται με τη σλαβική λέξη belo (= το λευκό πρόβατο). Κατά πάσα πιθανότητα σχετίζεται με το παρωνύμιο Bilóca. Τέλος, θα πρέπει να αναφέρουμε ότι στους Αρβανίτες απαντάται το επώνυμο Μπελόκας (http://greekurnames.blogspot.gr/2009/01/blog-post_5569.html). Κατατάσσεται σε αυτά που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες, κάποιο χαρακτηριστικό (χρώμα δέρματος ή μαλλιών).

Bélu, το παρωνύμιο ανήκει σε άνδρα και σήμαινε, όπως μας ειπώθηκε, αυτόν που ήταν άσπρος στο πρόσωπο. Προέρχεται από τη σλαβική λέξη belo (= το λευκό πρόβατο). Κατατάσσεται σε αυτά που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες, κάποιο χαρακτηριστικό (χρώμα δέρματος ή μαλλιών).

Béri, το συγκεκριμένο παρωνύμιο ανήκε σε άνδρα, αλλά δεν κατέστη δυνατόν να πληροφορηθούμε τη σημασία του ούτε να το ερμηνεύσουμε. Θεωρούμε ότι ίσως προέρχεται από την αλβανική λέξη beerr, -i [μπεερ, -ι], η οποία σημαίνει, μεταξύ άλλων, το κασίκι και τον τράγο (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 60). Η ετυμολογία είναι πολύ πιθανή, αν λάβουμε υπόψη τον δύσκολο (ατίθασο) χαρακτήρα του ατόμου που έφερε το παρωνύμιο. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν παρομοιώσεις με ζώα.

Béu, το παρωνύμιο ανήκε σε άνδρα και σήμαινε το «βόδι», το «βουβάλι» και κατ' επέκταση τον βλάκα. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το συγκεκριμένο

παρωνύμιο δεξ Στεργίου, 2010: 4, όπου υπάρχει και σύντομη ιστορία για το άτομο που το έφερε. Το παρωνύμιο προέρχεται από τη Βλάχικη λέξη βόμ (= βόδι). Σχετίζεται άμεσα με το επόμενο παρωνύμιο Βία. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν παρομοιώσεις με ζώα, ωστόσο σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες (ανόητος, βλάκας).

Βία, το παρωνύμιο αναφερόταν σε άνδρα και σήμαινε τον βλάκα, τον δύσνου, το «βόδι», το «βουβάλι». Σχετίζεται με το παρωνύμιο Βέυ, το οποίο απαντάται σε διαφορετικό χωριό (δες παραπάνω). Προέρχεται από τη λέξη βόμ (= βόδι). Έχει άμεση σχέση επίσης με την αλβανική λέξη bua/ll [μπουά/λ], που σημαίνει το βουβάλι (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 72). Είναι γνωστό εξάλλου το προσωνύμιο Πέτρο Μπούα Σκλέπα (= κουτσός), Αλβανού επαναστάτη του 15^{ου} αιώνα (Παπαδόπουλου, 1982: 32). Υπάρχει και αρβανίτικο επώνυμο Μπούας. Το παρωνύμιο αυτό, όπως και το προηγούμενο, κατά τη γνώμη μας έχει άμεση σχέση με το νεοελληνικό επώνυμο (Μπέος/Μπέου), το οποίο όμως δεν απαντάται σε κανένα από τα Βλαχόφωνα χωριά της περιοχής. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν παρομοιώσεις με ζώα, ωστόσο σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες (ανόητος, βλάκας).

Βιδότι, το παρωνύμιο χαρακτηρίζει όλα τα μέλη μιας γενιάς/φάρας. Προφανώς είχε δοθεί σε κάποιον πρόγονο και στη συνέχεια χαρακτήρισε όλη τη γενιά. Κατά πάσα πιθανότητα προέρχεται από το όνομα ενός είδους πίτας με ζυμάρι και σταφίδες, που παρασκευάζεται στα Βλαχόφωνα χωριά της περιοχής, κι η οποία ονομάζεται *bidúta*//*χτυπημένη/χτυπητή*, μιας και την χτυπούσαν με τα χέρια πολλές φορές. Αν ισχύει η συγκεκριμένη ετυμολογική προσέγγιση, έχουμε ηχηροποίηση του /t/ και τροπή του σε [d].²¹³ Με την παραπάνω ερμηνεία συμφωνεί και μέλος της συγκεκριμένης οικογένειας. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν αντικείμενα του καθημερινού βίου (φαγητό).

Βιλίτι, το παρωνύμιο απευθύνεται σε άνδρα και σημαίνει αυτόν που είναι φαλακρός, δεν έχει μαλλιά, αλλά και τον «μαδημένο», αυτόν δηλαδή που του έχουν πέσει ή του πέφτουν τα μαλλιά. Η λέξη σύμφωνα με τον Νικολαΐδη (1999

²¹³ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το συγκεκριμένο φωνολογικό φαινόμενο δεξ Κατσάνη, 1977: 93.

[1909]: 319) είναι σλαβικής προελεύσεως. Κατατάσσεται σε αυτά που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες, κάποιο χαρακτηριστικό (ύπαρξη φαλάκρας).

Bilóca, ανήκε σε άνδρα και, όπως μας πληροφορήσαν, σήμαινε αυτόν που ήταν μικροκαμωμένος, κοντός. Δεν θεωρούμε την ερμηνεία πολύ πιθανή. Δεν κατέστη δυνατόν όμως να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε. Ωστόσο σε άλλο χωρίο καταγράψαμε το παρωνύμιο Belóca, που και αυτό ανήκε σε άνδρα. Κατά πάσα πιθανότητα λοιπόν το παρωνύμιο Bilóca είναι ίδιο με το Belóca (ουράνωση του /e/) και έχουν την ίδια σημασία.²¹⁴ Αν δεχτούμε τη σχέση των δύο παρωνυμίων, τότε κατατάσσεται σε αυτά που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες, κάποιο χαρακτηριστικό (χρώμα δέρματος ή μαλλιών).

Bilóξu, ανήκει σε άνδρα και σύμφωνα με πληροφορίες σήμαινε τον σαλιάρη, αυτόν που του «τρέχουν» τα σάλια. Θεωρούμε ότι το παρωνύμιο είναι σύνθετο, αποτελείται από τη σλαβική λέξη bale (= σάλιο), όπου παρατηρείται το φωνολογικό φαινόμενο της τροπής του /a/ σε [i],²¹⁵ και την κατάληξη -osμ, η οποία στην ελληνική αποδίδεται ως -άρης.²¹⁶ Κατατάσσεται σε αυτά που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες, κάποιο χαρακτηριστικό (σιελόρροια).

Bilúša/Belúša, το παρωνύμιο αναφερόταν αρχικά σε άνδρα, χαρακτηρίσε όμως όλη τη γενιά. Επεκτείνεται ακόμη και στις γυναίκες της οικογένειας ως Bilúšina. Δεν κατέστη δυνατόν να πληροφορηθούμε τη σημασία του. Η λέξη κατά πάσα πιθανότητα είναι αλβανικής προέλευσης και ίσως έχει κάποια σχέση με το αλβανικό/αρβανίτικο επώνυμο Belusis (http://greekurnames.blogspot.gr/2009/01/blog-post_5569.html). Ο Κατσάνης (1990: 47) αναφέρει τη λέξη belussi, που την ετυμολογεί από το λατινικό επίθετο bellus, -a, um (= ωραίος, κομψός) και είναι πολύ πιθανό το παρωνύμιο να αναφέρεται στην εξωτερική εμφάνιση κάποιου ατόμου της συγκεκριμένης γενιάς. Ίσως όμως το συγκεκριμένο παρωνύμιο να σχετίζεται με το παρωνύμιο Bilóξu (δες αμέσως παραπάνω). Κατατάσσεται σε αυτά που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες, κάποιο χαρακτηριστικό (σιελόρροια).

²¹⁴ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την ερμηνεία και την ετυμολογία του παρωνυμίου δες στο παρωνύμιο Belóca.

²¹⁵ Το φωνολογικό φαινόμενο αυτό παρατηρείται στη Βλάχικη γλώσσα. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το φαινόμενο αυτό δες Κατσάνη, 1977: 36.

²¹⁶ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την κατάληξη -ósμ δες Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 135, καθώς και στο παρωνύμιο Bulúsμ.

Bína, ανήκει σε γυναίκα. Δεν κατέστη δυνατόν να πληροφορηθούμε τη σημασία του ούτε να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε. Δεν αποκλείεται ωστόσο να σχετίζεται με τη Βλάχικη λέξη *bina*, η οποία σύμφωνα με τον Νικολαΐδη (1999 [1909]: 319) προέρχεται από την τούρκικη λέξη *bina*/*bina* [μπινά], που σημαίνει το κτίριο (Ομάδα καθηγητών τούρκικης γλώσσας, 2003: 43). Η συγκεκριμένη λέξη απαντάται και στην αλβανική γλώσσα ως *bina* [μπινά], η οποία επίσης σημαίνει την οικοδομή, το κτίσμα, το κτίριο (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 62). Το μόρφημα *-bina* υπάρχει ως δεύτερο συνθετικό στο επώνυμο Κουτσουμπίνας. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν αντικείμενα του καθημερινού βίου.

Bíñja, ανήκει σε άνδρα, αλλά δεν κατέστη δυνατόν να πληροφορηθούμε τη σημασία του ούτε να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε. Εδώ θα πρέπει να αναφέρουμε ότι η συγκεκριμένη λέξη απαντάται ως επώνυμο (Μπίνιας) όχι όμως μεταξύ των κατοίκων των Βλαχόφωνων χωριών της Ακαρνανίας. Θα το συσχετίζαμε με το προηγούμενο παρωνύμιο *Bína*, το οποίο απαντάται στο ίδιο χωριό.

Bióca, απευθύνεται σε άνδρα. Δεν κατέστη δυνατόν να πληροφορηθούμε τη σημασία του ούτε να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε.

Birbécu/Berbécu, το συγκεκριμένο παρωνύμιο απευθυνόταν σε άνδρα και μας ειπώθηκε ότι σήμαινε μάλλον αυτόν που είχε καμπούρα. Άλλος πληροφορητής μάς έδωσε την πληροφορία ότι το συγκεκριμένο παρωνύμιο αποδόθηκε στο άτομο αυτό, διότι είχε τη συνήθεια να κλέβει στο ζύγι (διατηρούσε μικρό κατάστημα με είδη παντοπωλείου). Θεωρούμε ότι και οι δύο ερμηνείες είναι μάλλον λανθασμένες. Δεν κατέστη δυνατόν να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε. Ίσως σχετίζεται με τη Βλάχικη λέξη *birbétsu* (= κριάρι). Σε αυτή την περίπτωση κατατάσσεται σε αυτά που φανερώνουν παρομοιώσεις με ζώα.

Birgína, ανήκει σε γυναίκα. Δεν κατέστη δυνατόν να πληροφορηθούμε τη σημασία του ούτε να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε. Ίσως να σχετίζεται με το παρωνύμιο *Bri(g)úna* (με αναγραμματισμό). Για το τελευταίο δεξ παρακάτω.

Bišinósu, ανήκει σε άνδρα και σήμαινε αυτόν που έριχνε συνεχώς πορδές, τον κλανιάρη. Προέρχεται από τη λέξη *bisépã*, η οποία σημαίνει την πορδή.

Κατατάσσεται σε αυτά που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες, κάποιο χαρακτηριστικό.

Βίτσυ, απευθυνόταν σε άνδρα. Δεν κατέστη δυνατόν να πληροφορηθούμε τη σημασία του. Το όνομα αυτού που έφερε το παρωνύμιο ήταν Δημήτριος. Ο Κατσάνης (1990: 59) αναφέρει το επώνυμο Bititsju < Bitu + υποκοριστική κατάληξη -itsiu.²¹⁷ Το Bitu, σύμφωνα με τον Κατσάνη επίσης, προέρχεται από το όνομα Δημήτριος. Ίσως το παρωνύμιο να είναι υποκοριστικό του ονόματος Δημήτριος με την προσθήκη ενός (s). Ο Τριανταφυλλίδης αναφέρει το επώνυμο Μπίτσιος/Μπίτσος, αλλά το ετυμολογεί από το μπίτσιος, μπίτσιο (= παιδί, παιχνίδι) με πιθανή προέλευση από το βενετσιάνικο pizzolo (= μικρός), ερμηνεία με την οποία δεν συμφωνεί ο Κατσάνης (ό.π.). Κατατάσσεται κατά πάσα πιθανότητα σε αυτά που σχετίζονται με το βαπτιστικό όνομα του φέροντος.

Βλαϊό, δεν κατέστη δυνατόν να πληροφορηθούμε τη σημασία του ούτε να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε.

Blat(s)ύνυ, το παρωνύμιο απευθύνεται σε άνδρα και, όπως μας ειπώθηκε, σημαίνει αυτόν που είναι πολύ χοντρός, μεγάλοςωμος, ο θηριώδης. Από δω ίσως βγαίνει και η λέξη Μπλατσάρας, προσωνύμιο του μπαρμπα-Γιώργου (ή Βλάχου) στο θέατρο σκιών (ως γνωστόν ο μπαρμπα-Γιώργος ήταν μεγάλοςωμος). Υπάρχει και επώνυμο Μπλατσάρας, όχι όμως στα Βλαχόφωνα χωριά της Ακαρνανίας. Κατατάσσεται κατά πάσα πιθανότητα σε αυτά που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες, κάποιο χαρακτηριστικό (σωματώδης).

Βόα, το παρωνύμιο απευθύνεται σε γυναίκα και σημαίνει την πολύ χοντρή αυτή που μοιάζει με βόδι (γελάδα). Το καταγράψαμε σε δύο χωριά. Για την ετυμολογία της λέξης δεξ το παρωνύμιο Βόμ. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν παρομοιώσεις με ζώα.

Βόια, το συγκεκριμένο παρωνύμιο απευθυνόταν σε άνδρα και σήμαινε τον σκληρόκαρδο, τον αναισθητο κ.λπ. Προέρχεται από την ιταλική λέξη boja η οποία σημαίνει τον δήμιο, ιδιαίτερα σκυλιών, τον σκληρόκαρδο κ.λπ. (Ντίνας, 1995: 189). Πράγματι το άτομο στο οποίο είχαν προσδώσει το συγκεκριμένο παρωνύμιο είχε ενοχοποιηθεί κατά τη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου για το θάνατο αρκετών συγχωριανών του, ακόμη και συγγενών του. Η λέξη υπάρχει και στα ελληνικά ως

²¹⁷ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την κατάληξη -itsiu/-itse δεξ Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 134.

μπόγιας. Στην Κοζάνη απαντάται ως επώνυμο (Ντίνας, ό.π.). Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες (σκληρόκαρδος).

Βόσα, το συγκεκριμένο παρωνύμιο ανήκε σε γυναίκα. Δεν κατέστη δυνατόν να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε. Ωστόσο ο Ντίνας (1995: 189) το επώνυμο Μπόκας το ετυμολογεί από την τούρκικη λέξη bok και το ερμηνεύει ως κοπριά, ανάξιος. Αν δεχτούμε την παραπάνω πληροφορία, κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες (ανάξιος).

Βόμ, απευθυνόταν σε άνδρα και σήμαινε αυτόν που είναι πολύ χοντρός, το «βόδι». Το παρωνύμιο προέρχεται από το Βλάχικο ουσιαστικό βόμ (= βόδι). Το έχουμε ακούσει και σε γυναικεία εκδοχή ως βόα (δες παραπάνω). Σχετίζεται με τα παρωνύμια Βέυ και Βία. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν παρομοιώσεις με ζώα.

Bri(g)úna, ανήκει σε γυναίκα. Δεν κατέστη όμως δυνατόν να πληροφορηθούμε τη σημασία του ούτε να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε.

Bróǎščă, το παρωνύμιο απευθυνόταν σε γυναίκα και σήμαινε την κοντή, την κακορίζικη, αυτή που έμοιαζε με χελώνα. Επίσης σήμαινε κι αυτή που είχε ξεραμένες, σκισμένες, «σκασμένες» τις φτέρες των ποδιών της. Υπάρχει μάλιστα η φράση: *Tšitšóri alí bróǎščă* (= Πόδια της χελώνας/σαν της χελώνας, δηλαδή πόδια σκασμένα/με ραγάδες σαν το δέρμα της χελώνας). Το παρωνύμιο προέρχεται από την ομώνυμη λέξη bróǎščă (= χελώνα), η οποία με τη σειρά της προέρχεται από την αλβανική λέξη breshkë (= χελώνα). Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν παρομοιώσεις με ζώα.

Bucána, το παρωνύμιο απευθύνεται σε άνδρα, αλλά δεν κατέστη δυνατόν να πληροφορηθούμε τι σημαίνει. Ο Οικονόμου (1991: 701) ωστόσο έχει καταγράψει στο χωριό Ντρεστενίκο (νυν Τρίστενο) Ζαγορίου το τοπωνύμιο Μπουγκάνια το οποίο συσχετίζει με το επώνυμο Μπουγκάνης. Το συγκεκριμένο επώνυμο το συσχετίζει με τις αλβανικές λέξεις ruganj (= μαγαρίζω, μολύνω), ruganës-i (= βρωμερός, μοιχός) και ruganësi-a (= η βρόμα, η μοιχεία). Είναι πολύ πιθανόν λοιπόν το συγκεκριμένο παρωνύμιο να συνδέεται με τις

παραπάνω αλβανικές λέξεις (με τροπή του /r/ σε [b]²¹⁸ και του /g/ σε [c]). Στην περιοχή επίσης συνηθιζόταν παλιότερα να αποκαλούν «μαγάρες» τα ζωηρά και άτακτα παιδιά. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες.

Búcu, το συγκεκριμένο παρωνύμιο απευθυνόταν σε άνδρα αλλά στη συνέχεια χαρακτήρισε όλη την οικογένεια/γενιά. Σε γειτονικό μη Βλαχόφωνο χωριό υπάρχει το επώνυμο Μπούκος. Στη σλαβική γλώσσα *буга* [μπούκα] σημαίνει τον θόρυβο, τη φασαρία (Ομάδα καθηγητών σερβικής γλώσσας, 2001: 35). Το συγκεκριμένο άτομο, σύμφωνα με πληροφορίες, ήταν ιδιαίτερα νευρικό και αρεσκόταν στις φασαρίες. Ο Οικονόμου (1991: 701) αναφέρει το τοπωνύμιο Μπουκουμάδι στο χωριό Καβαλάρι Ζαγορίου, που ετυμολογεί από το αλβανικό ουσιαστικό *bung-u* (= βελανιδιά) το οποίο σύμφωνα με τον ίδιο προέρχεται από τη σλαβική λέξη *buky* (= βελανιδιά). Επίσης, ο Ντίνας (1995: 191) το επώνυμο Μπούκος το ετυμολογεί από τη σλαβική λέξη *buca* (= μεγάλη οξιά), η οποία σημαίνει μεταφορικά τον άξεστο άνθρωπο, τον απελέκητο κ.λπ. Το άτομο που έφερε το παρωνύμιο εμφάνιζε και αυτά τα χαρακτηριστικά. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν παρομοιώσεις με φυτά ή δέντρα, ωστόσο σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες.

Bucuná(1)a, απευθύνεται σε άνδρα και κατά πάσα πιθανότητα προέρχεται από την ομώνυμη λέξη *bucuná(1)a/bucunάμα* (= είδος πρόχειρου φαγητού που παρασκευάζεται με ψωμί τριμμένο (σταρένιο) ή και μμπομπότα (καλαμποκίσιο), λίγο αλάτι και τυρί το οποίο σοτάρεται για λίγο στο λάδι). Για περισσότερες πληροφορίες δες στο παράρτημα των επώνυμων και συγκεκριμένα στο ομώνυμο επώνυμο στο χωριό Όχθια. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν αντικείμενα του καθημερινού βίου (φαγητά).

Budóty, το παρωνύμιο χαρακτηρίζει όλα τα μέλη μιας γενιάς/φάρας, όπως και το παρωνύμιο *Bidóty*. Προφανώς κι αυτό είχε δοθεί σε κάποιον πρόγονο και στη συνέχεια χαρακτήρισε όλη τη γενιά. Δεν κατέστη δυνατόν να πληροφορηθούμε τι σημαίνει. Ίσως έχει την ίδια ρίζα με το παρωνύμιο *Bidóty* (με τροπή του /i/ σε [u]).

²¹⁸ Για το συγκεκριμένο φωνολογικό φαινόμενο δες Κατσάνη, 1977: 86.

Bújžda, το παρωνύμιο ανήκε σε άνδρα. Δεν κατέστη δυνατόν να πληροφορηθούμε τι σημαίνει. Ίσως προέρχεται από τη Βλάχικη λέξη budzǎ (= χείλος, χείλια) με ανάπτυξη ενός /i/ και αντιμετάθεση του /d/ και του /z/, η οποία μπορεί να σήμαινε αυτόν που είχε μεγάλα χείλη. Ο Ντίνας (1995: 191) έχει καταγράψει στην Κοζάνη το επώνυμο Μπούζντας, το οποίο συσχετίζει με τα επώνυμα Μπούτζας και Μπούζης. Τα τελευταία τα ετυμολογεί από την αλβανική λέξη buz/ë [μπούζ/ε], η οποία σημαίνει το χείλος, το χείλι (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 78). Επίσης ο Ντίνας (ό.π.) το επώνυμο Μπούζντας το συσχετίζει με τη Βλάχικη λέξη budzǎ. Κατατάσσεται κατά πάσα πιθανότητα στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες, κάποιο χαρακτηριστικό (μεγάλα χείλη).

Bujǎ, ανήκει σε άνδρα, αλλά δεν κατέστη δυνατόν να πληροφορηθούμε τη σημασία του. Σχετίζεται κατά πάσα πιθανότητα με το παρωνύμιο Bujiácu.²¹⁹ Για περισσότερες πληροφορίες δεξ στο επώνυμο Μπούλης του χωριού Γουριώτισσα.

Bujácu, το παρωνύμιο ανήκε σε άνδρα. Δεν κατέστη δυνατόν να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε ούτε μας πληροφορήσαν για το τι μπορεί να σημαίνει. Κατά πάσα πιθανότητα η λέξη είναι υποκοριστική, μιας και μπορούμε εύκολα να εντοπίσουμε την κατάληξη -acu, η οποία σημαίνει κάτι μικρό σε σχέση με τη λέξη που προσδιορίζει. Όσον αφορά τη λέξη Búlia, αυτή συναντάται αρκετές φορές ως υποκοριστική αρκετών ονομάτων π.χ. Χαράλαμπος, Βασίλης κ.λπ. Εδώ θα πρέπει να αναφέρουμε ότι στην Ήπειρο (Παρακάλαμο Ιωαννίνων) κ.α. συναντάται το επώνυμο Μπούλιας. Κατατάσσεται κατά πάσα πιθανότητα στα παρωνύμια που σχετίζονται με το βαπτιστικό ή υποκοριστικό όνομα του φέροντος.

Bulúsμ, ανήκε σε άνδρα και μας αναφέρθηκε ότι σήμαινε τον σαλιάρη, αυτόν που του «έτρεχαν» τα σάλια. Αποτελείται από τη λέξη bale (= σάλιο) με τροπή του /a/ σε [u], στην οποία έχει προστεθεί η κατάληξη -ósμ,²²⁰ (με τροπή του /o/ σε [u]), η οποία συναντάται σε αρκετά παρωνύμια της περιοχής, π.χ. *Hripósμ* (= Χλεμπονιάρης), *Gǎlbinósμ* (= Κιτρινιάρης), *Nirósμ* (= αυτός που μιλάει έντρινα)

²¹⁹ Για περισσότερες πληροφορίες δεξ το συγκεκριμένο παρωνύμιο.

²²⁰ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την κατάληξη -ósμ δεξ Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 135.

κ.λπ. Κατατάσσεται κατά πάσα πιθανότητα στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες, κάποιο χαρακτηριστικό (σιελόρροια).

Buósă, απευθυνόταν σε γυναίκα και σήμαινε ό,τι και το προηγούμενο, δηλαδή αυτή που της «τρέχουν» τα σάλια, τη σαλιάρα. Στο συγκεκριμένο παρωνύμιο έχουμε αποκοπή του σύμφωνου /l/, σύνηθες φωνολογικό φαινόμενο στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας. Κατατάσσεται κατά πάσα πιθανότητα στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες, κάποιο χαρακτηριστικό (σιελόρροια).

Buluvína, απευθυνόταν σε γυναίκα και σήμαινε αυτή που είναι σωματώδης, χοντρή, χοντροκομμένη και ατημέλητη. Η λέξη buluvína συναντάται στα Βλαχόφωνα χωριά της Ακαρνανίας και σημαίνει το μεγάλο σακί, το οποίο έραβαν στα παλιότερα χρόνια για να βάλουν μέσα διάφορα γεννήματα (σιτάρι, καλαμπόκι, βρόμη κ.λπ.). Προφανώς από δω δόθηκε και το συγκεκριμένο παρωνύμιο και σήμαινε τη γυναίκα που έμοιαζε με αυτό το σακί. Κατατάσσεται κατά πάσα πιθανότητα στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες, κάποιο χαρακτηριστικό (χοντρή γυναίκα).

Buréta, το παρωνύμιο αναφέρεται σε άνδρα και σημαίνει τον ανόητο, τον χαζό, όπως μας ειπώθηκε. Ο Κατσάνης (1990: 60) αναφέρει το επώνυμο Bureate, το οποίο ετυμολογεί από τη Βλάχικη λέξη bureate (= μανιτάρι). Ίσως να έχουν κάποια σχέση οι δύο λέξεις. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν παρομοιώσεις με φυτά ή δέντρα, ωστόσο σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες.

Burliáscu, απευθυνόταν σε άνδρα. Δεν κατέστη δυνατόν πληροφορηθούμε για το τι μπορεί να σημαίνει. Ο Μέρτζος (1934: 196) ωστόσο αναφέρει το τοπωνύμιο Μπορλιάκος, το οποίο ετυμολογεί από τη ρουμάνικη λέξη burlac (= άγαμος, ανύπαντρος). Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες.

Búrnia, απευθυνόταν σε γυναίκα. Ίσως προέρχεται από το επίθετο rîpnu (< πόρνος), με τροπή του /r/ σε [b] (ουράνωση), το οποίο σημαίνει τον ασελγή, τον λάγνο (Νικολαΐδου, 1999 [1909]: 441). Ίσως όμως να σχετίζεται με το ρήμα βουρλίζω/βουρλίζομαι, το οποίο κατά μία εκδοχή προέρχεται από το ιταλικό ρήμα burlare (Σταματάκου, 1971 τόμος Α': 825) και σημαίνει το λυσομόνημα, το λύσσιασμα, την εξαγρίωση, αλλά και αυτόν/αυτήν που κατέχεται από έντονη

ερωτική επιθυμία. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες.

Búšǎ, το συγκεκριμένο παρωνύμιο ανήκει σε άνδρα, αλλά δεν πληροφορηθήκαμε τι σημαίνει. Μας αναφέρθηκε μόνο ότι το όνομα αυτού που έφερε το παρωνύμιο ήταν Δημήτριος και ότι ίσως να έχουν κάποια σχέση (πολύ πιθανόν να ήταν το υποκοριστικό κάποιου προγόνου του).. Η συγκεκριμένη λέξη (Búšǎ) είναι γνωστή στα Βλαχόφωνα χωριά της Ακαρνανίας ως υποκοριστικό του ονόματος Λαμπρινή, αλλά και του ονόματος Λάμπρος. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που σχετίζονται με το βαπτιστικό ή υποκοριστικό όνομα.

Búvalǎ, ανήκε σε άνδρα και, όπως μας πληροφόρησαν, σήμαινε αυτό που έκλεβε βόδια. Προέρχεται από τη λέξη bóǎ (= βόδι). Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν παρομοιώσεις με ζώα, ωστόσο σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες.

Ca láǎu-láǎu, ανήκε σε άνδρα και σήμαινε, όπως μας πληροφόρησαν τον κατατρεγμένο, αυτόν που δεν είχε στον ήλιο μοίρα. Στην κυριολεξία σημαίνει αυτόν που είναι μαύρος (= βασανισμένος) σαν τους μαύρους, δηλαδή τους βασανισμένους. Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Σαν μαύρος-μαύρος. Είναι από τα λίγα παρωνύμια που αποτελείται από περισσότερες της μιας λέξης (τρεις για την ακρίβεια). Ίσως το παρωνύμιο αυτό να οφείλεται σε φράση που συνήθιζε να λέει ο παρονομαζόμενος. Κατατάσσεται είτε στα παρωνύμια που οφείλονται σε φράσεις ή λέξεις που συνήθιζε ο παρονομαζόμενος είτε σε αυτά που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες.

Cáca, αναφερόταν σε άνδρα. Δεν κατορθώσαμε να πληροφορηθούμε τη σημασία του. Θεωρούμε ότι σχετίζεται με την τούρκικη λέξη kaka, η οποία, σύμφωνα με τον Ντίνα (1995: 135), σημαίνει τον πρεσβύτερο ή τον μεγάλο αδερφό. Πράγματι το συγκεκριμένο άτομο που το έφερε ήταν το μεγαλύτερο από τρία αδέρφια. Το παρωνύμιο απαντάται και σε διπλανό χωριό μη Βλαχόφωνο, του οποίου οι κάτοικοι μάλιστα είναι ποντιακής καταγωγής, άρα γνώριζαν καλά την τούρκικη γλώσσα (για περισσότερες πληροφορίες δεξ στο επώνυμο Κάκος του χωριού Στράτος). Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν συγγένεια ή ηλικία.

Cacaléa, το παρωνύμιο απευθύνεται σε άνδρα και είναι σύνθετο. Πρώτο συνθετικό το μόρφημα Casa- και δεύτερο συνθετικό το Léa, υποκοριστικό αυτού που

έφερε το παρωνύμιο, το όνομα του οποίου ήταν Αχιλλέας.²²¹ Ίσως το πρώτο συνθετικό να σχετίζεται με την τούρκικη λέξη *kaka*, η οποία σύμφωνα με τον Ντίνα (1995: 135) σημαίνει τον πρεσβύτερο ή τον μεγάλο αδερφό. Σε αυτή την περίπτωση το παρωνύμιο σημαίνει τον Λέα (Αχιλλέα) τον μεγάλο αδερφό. Κατατάσσεται σύμφωνα με την τελευταία ερμηνεία στα παρωνύμια που φανερώνουν συγγένεια ή ηλικία.

Caliáfa, απευθύνεται σε άνδρα και σύμφωνα με τις πληροφορίες μας σημαίνει τον «χαζό», τον ανόητο. Δεν κατέστη δυνατόν να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε. Σχετίζεται κατά πάσα πιθανότητα με το παρωνύμιο *Caliúfa*, το οποίο συναντάται σε διαφορετικό χωριό. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες.

Caliavéu, ανήκε σε άνδρα και, όπως μας πληροφόρησαν, σήμαινε αυτόν που καλίγωνε τα άλογα. Προέρχεται κατά πάσα πιθανότητα από τη λέξη *cálu* (cálu στα νότια ιδιώματα λόγω μη αποβολής του /l/), που σημαίνει το άλογο. Το συγκεκριμένο παρωνύμιο θα το μεταφράζαμε στην ελληνική ως πεταλωτής ή καλύτερα καλιβωκάς. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν κάποιο επάγγελμα.

Caliúfa, το συγκεκριμένο παρωνύμιο απευθύνεται σε άνδρα. Δεν κατέστη δυνατόν να πληροφορηθούμε τι σημαίνει ούτε να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε.

Cantzúra, το παρωνύμιο απευθύνεται σε άνδρα και σημαίνει, όπως μας πληροφόρησαν, αυτόν που έχει φουντωτά ίσια μαλλιά και ο οποίος μοιάζει σαν σκαντζόχοιρος. Η λέξη μάλλον είναι δάνειο από την τσιγγάνικη γλώσσα, μιας και στα τσιγγάνικα η λέξη *καντζούρα* σημαίνει τον σκαντζόχοιρο. Υπάρχει και επώνυμο *Καντζούρας*, όχι όμως στα Βλαχόφωνα χωριά της περιοχής. Ο Ντίνας (1995: 116) το επώνυμο *Γκατζούρας* αναφέρει ότι ίσως προέρχεται από το επώνυμο *Γκάτζος*, το οποίο με τη σειρά του το συσχετίζει με την αλβανική λέξη *gaz* [γκαζ], η οποία σημαίνει τη χαρά, την ευθυμία, την ευφροσύνη, το γέλιο (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 198). Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν παρομοιώσεις με ζώα. Αν δεχτούμε την πληροφορία του Ντίνα, κατατάσσεται σ' αυτά που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες.

²²¹ Για περισσότερες πληροφορίες δες στο παράρτημα με τα υποκοριστικά των ονομάτων.

Cápra, το συγκεκριμένο παρωνύμιο απευθύνεται σε γυναίκα (ιδιαίτερα όταν αυτή ήταν νέα) και στην κυριολεξία σημαίνει τη γίδα, αλλά μεταφορικά σημαίνει ότι το άτομο που το έφερε ήταν νευρικό και δύστροπο, όπως είναι συνήθως οι γίδες/τα κατσίκια (σε σχέση πάντα με τα πρόβατα). Επίσης έχει κάποια σχέση με την εξωτερική εμφάνιση του ατόμου (είχε κοντά μαλλιά). Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν παρομοιώσεις με ζώα, ωστόσο σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες.

Caprí, το παρωνύμιο αυτό το έχουμε ακούσει περιστασιακά σε άνδρα αλλά και σε γυναίκα και σημαίνει ό,τι και το cáp̄ra. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν παρομοιώσεις με ζώα, ωστόσο σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες.

Camasú(I)a, το παρωνύμιο αναφερόταν σε γυναίκα. Δεν κατέστη δυνατόν να το ετυμολογήσουμε ούτε να πληροφορηθούμε τι σημαίνει. Σύμφωνα με κάποιες πληροφορίες σημαίνει τη σκληρή και ιδιότροπη γυναίκα. Τις περισσότερες φορές το προσωνύμιο προφερόταν χωρίς το /l/, ως Camasúa. Κατατάσσεται κατά πάσα πιθανότητα στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες.

Carrabúš̄u, το συγκεκριμένο παρωνύμιο αναφερόταν σε άνδρα και σήμαινε, όπως μας αναφέρθηκε, αυτόν που ήταν άτακτος, ζωηρός κ.λπ. Το παρωνύμιο το έχουμε ακούσει να προφέρεται και ως Kírribúš̄u. Η συγκεκριμένη λέξη σύμφωνα με τον Νικολαΐδη (1999 [1909]: 200), ο οποίος σημειωτέον αναφέρει ότι δεν έχει ακούσει ποτέ τη λέξη, σημαίνει το σκαθάρι και την ετυμολογεί από την αλβανική λέξη carabáš̄a (= μαυροκέφαλος), η οποία σύμφωνα με τον ίδιο προέρχεται από την τούρκικη λέξη cara (= μαύρος) και την επίσης τούρκικη λέξη baš̄ (= κεφαλή). Πράγματι το συγκεκριμένο άτομο ήταν ζωηρό, νευρικό και μελαχρινό. Εδώ θα πρέπει να αναφέρουμε ότι στην αλβανική γλώσσα υπάρχει η λέξη karabush, -i [καραμπούσ, -ι], οποία σημαίνει το στάχυ (καλαμποκιού) και μεταφορικά τον βλάκα, τον χοντροκέφαλο (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 267). Το άτομο που έφερε το παρωνύμιο εμφάνιζε και αυτά τα χαρακτηριστικά. Και οι δύο ετυμολογήσεις, επομένως, είναι εξίσου πιθανές. Κλίνουμε περισσότερο προς τη δεύτερη. Κατατάσσεται, σύμφωνα με τις ερμηνείες που δώσαμε, στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές,

πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες, ωστόσο σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες.

Carásu, το παρωνύμιο απευθύνεται σε γυναίκα και σημαίνει τη μαυριδερή, τη μελαχρινή, τη μελαπή. Προέρχεται από την τούρκικη λέξη kara (= μαύρος). Η συγκεκριμένη λέξη αναφερόταν και σε ζώα (κυρίως άλογα). Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες.

Cašára, το παρωνύμιο απευθυνόταν σε άνδρα, αλλά μεταδόθηκε σε όλη την οικογένεια, το «κληρονόμησε» κι ο γιος. Προέρχεται από τη λέξη cášũ (= τυρί) απ' όπου και η ομώνυμη με το παρωνύμιο λέξη cašãũ (= ο τυροκόμος). Προφανώς κάποιο μέλος της οικογένεια ασχολήθηκε σε κάποια φάση με την τυροκομία, ενώ σήμερα η συγκεκριμένη οικογένεια δεν έχει καμία σχέση με το επάγγελμα αυτό. Απαντάται ως επώνυμο στο χωριό Στρογγυλοβούνι. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν κάποιο επάγγελμα.

Cašianéti/Cašianétina, αναφερόταν σε γυναίκα, η οποία όπως μας ειπώθηκε, ήταν πολύ στενάχωρη, στενοχωριόταν εύκολα. Σύμφωνα με άλλους το συγκεκριμένο άτομο είχε και το χαρακτηριστικό να είναι πολύ φροντιστική, να μεριμνά για όλους. Εάν ισχύει η πρώτη ερμηνεία, τότε το παρωνύμιο προέρχεται από την τούρκικη λέξη kasavet, η οποία σημαίνει τη στενοχώρια (Μαλαβάκης, χ.χ.: 249), εάν ισχύει η δεύτερη, τότε προέρχεται από την αλβανική λέξη kasavet, -i [κασαβέτ, -ι], η οποία σημαίνει τη φροντίδα, τη μέριμνα (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 270). Κατατάσσεται, σύμφωνα και με τις δύο ερμηνείες που δώσαμε, στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες.

Catšaréliã, ανήκει σε άνδρα και σημαίνει αυτόν που έχει κατσαρά μαλλιά. Σχετίζεται πιθανότατα με την αλβανική λέξη kašurrel [κατσουρέλ], η οποία σημαίνει τον σγουρομάλλη, τον κατσαρομάλλη και την επίσης αλβανική λέξη kašurrela [κατσουρέλα], η οποία σημαίνει τα σγουρά μαλλιά (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 255 & 1.127). Για περισσότερες πληροφορίες δεξ στο παράρτημα επωνύμων και συγκεκριμένα στο επώνυμο Κατσαρός του χωριού Γουριώτισσα. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες.

Catšavé(I)ũ, το συγκεκριμένο παρωνύμιο ανήκε σε άνδρα και σήμαινε, όπως πληροφορηθήκαμε, τον εριστικό, αυτόν που συνεχώς δημιουργούσε φασαρίες,

τον «άτιμο», όπως χαρακτηριστικά μάς ειπώθηκε. Κατατάσσεται, σύμφωνα και με τις ερμηνείες που δώσαμε, στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες.

Cátsi, το παρωνύμιο απευθυνόταν σε άνδρα. Δεν κατέστη δυνατόν να πληροφορηθούμε τη σημασία του ούτε να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε. Αναφέρουμε μόνο ότι σε άλλο Βλαχόφωνο χωριό καταγράψαμε το παρεμφερές παρωνύμιο Gátsi.

Caúñj, το συγκεκριμένο παρωνύμιο απευθύνεται σε άνδρα. Προέρχεται από την τούρκικη λέξη kanun [καβούν], η οποία σημαίνει το πεπόνι (Ομάδα καθηγητών τούρκικης γλώσσας, 2003: 148), με αποκοπή του /v/. Το παρωνύμιο αυτό σημαίνει το άτομο που είναι χοντροκομμένο και μοιάζει με πεπόνι. Η ερμηνεία αυτή ενισχύεται κι από το γεγονός ότι το άτομο που το φέρει ήταν στην παιδική του ηλικία αρκετά ευτραφές, έμοιαζε με «πεπόνι». Μεταφορικά σημαίνει τον παλιάνθρωπο. Η λέξη υπάρχει και στη νέα ελληνική (Σταματάκου, 1971, τόμος Β': 1.553). Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν παρομοιώσεις με φυτά ή καρπούς, ωστόσο σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες.

Căñăvúry/Kanavúry/Kiñivúry, το συγκεκριμένο παρωνύμιο απευθυνόταν σε άνδρα και σήμαινε τον φλύαρο, τον πολυλογά, αυτόν που «αλύχταγε», όπως χαρακτηριστικά μας είπαν. Το παρωνύμιο σχετίζεται είτε με τη Βλάχικη λέξη cáñi (= σκύλος), το οποίο συνεχώς γαβγίζει και κάνει φασαρία, όπως και ο παρονομαζόμενος, είτε με τη λέξη καναβούρι, το οποίο όταν το τρώνε τα πουλιά κελαηδάνε πιο πολύ, και συμβολίζει τη φλυαρία αυτού που το φέρει. Κατατάσσεται είτε στα παρωνύμια που φανερώνουν παρομοιώσεις με ζώα είτε σε αυτά που φανερώνουν αντικείμενα του καθημερινού βίου, είτε σε αυτά που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος.

Cătsáu Balícă, το παρωνύμιο αυτό αποτελείται από δύο λέξεις και απευθυνόταν σε άνδρα. Η πρώτη είναι η Βλάχικη λέξη cătsáu, η οποία σημαίνει το θηλυκό σκυλί, τη σκύλα, ενώ η δεύτερη σημαίνει την κόπρω των ζώων, το «σκατό». Για τη λέξη bálícă δεξ στο παρωνύμιο Baléca. Ολόκληρο το παρωνύμιο θα το αποδίδαμε στην ελληνική με τη λέξη: Κοπρόσκυλο. Κατατάσσεται, σύμφωνα με την ερμηνεία που δώσαμε, στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές,

πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες, ωστόσο σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν παρομοιώσεις με ζώα.

Claf(u)hjára, ανήκε σε γυναίκα και σήμαινε αυτή που λέει πολλά, που συνεχώς φωνασκεί. Ενίοτε χρησιμοποιείται και για οποιαδήποτε άλλη γυναίκα έχει τα ίδια χαρακτηριστικά. Θεωρούμε ότι προέρχεται από το λατινικό ρήμα *clamo*, -are, το οποίο σημαίνει κράζω, κραυγάζω, καλώ κάποιον με κραυγή κ.λπ. Σχετίζεται επίσης με το λατινικό ουσιαστικό *clamor*, -oris, που σημαίνει τη βοή, την κραυγή, τη φωνασκία, την κατάρα κ.λπ. και το λατινικό επίθετο *clamosus*, a, um, το οποίο σημαίνει αυτόν που φωνάζει, που κραυγάζει κ.λπ. (Σιδέρη, 1964: 129). Η λέξη απαντάται και στο ελληνικό βορειοδυτικό ιδίωμα της περιοχής. Επίσης απαντώνται και οι παρεμφερείς λέξεις *clafúnu* (= φωνακλού), καθώς και το ρήμα *claf(u)háu* (= φωνασκώ). Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες.

Coljóna, ανήκε σε άνδρα και μας ειπώθηκε ότι σήμαινε αυτόν που ήταν πολύ αδύνατος. Δεν κατέστη δυνατόν να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε.

Cóna, απευθύνεται σε άνδρα. Δεν κατέστη δυνατόν να πληροφορηθούμε τη σημασία του ούτε να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε. Σε άλλο Βλαχόφωνο χωριό καταγράψαμε το παρωνύμιο *Cónu* (δες παρακάτω).

Cónu, απευθυνόταν σε άνδρα, αλλά δεν κατέστη δυνατόν να πληροφορηθούμε τη σημασία του ούτε να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε. Κατά τη γνώμη μας σχετίζεται με το παρωνύμιο *Cóna*, το οποίο καταγράψαμε σε άλλο Βλαχόφωνο χωριό της περιοχής (δες παραπάνω). Υπάρχει πιθανότητα να σχετίζεται με το κυριώνυμο *Κωνσταντίνος*, όνομα που είχε αυτός που έφερε το συγκεκριμένο παρωνύμιο. Αν δεχτούμε τη συγκεκριμένη ερμηνεία, κατατάσσεται στα παρωνύμια που σχετίζονται με το βαπτιστικό όνομα του φέροντος.

Córbu, ανήκει σε άνδρα και σημαίνει αυτόν που είναι μαύρος αλλά κατ' επέκταση καημένος και βασανισμένος. Προέρχεται από τη λατινική λέξη *cornus*, -i (= κοράκι) με ουράνωση του /v/ σε [b]. Περιστασιακά χρησιμοποιείται σε μερικά χωριά και το παρωνύμιο *Córbu*, που σημαίνει την καημένη, την κακομοίρα, αλλά μερικές φορές έχει και σημασία χαϊδευτικής προσφώνησης, ιδιαίτερα σε μικρά κορίτσια, ακόμη και επιφωνήματος, π.χ. *Ua córba* (= ε, μωρή). Στην αλβανική γλώσσα η λέξη *korb/ë* -a [κόρμπε/α] σημαίνει μεταφορικά τη δύστυχη, την άμοιρη (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 312), ό,τι δηλαδή

και στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας. Θεωρούμε ότι η λέξη *cóɣba* σχετίζεται με τη σλαβική λέξη *kurba* (= πόρνη), αλλά έχει χάσει τη συγκεκριμένη σημασία στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας, μιας και οι γυναίκες ελευθερίων ηθών θεωρούνταν δυστυχισμένες. Κατατάσσεται, σύμφωνα με τις ερμηνείες που δώσαμε, στα παρωνύμια που φανερώνουν παρομοιώσεις με ζώα, ωστόσο σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες.

Cucunéla, το παρωνύμιο απευθυνόταν σε άνδρα. Δεν κατέστη δυνατόν να πληροφορηθούμε κάτι σχετικό με αυτό. Μας ειπώθηκε μόνο ότι ίσως σήμαινε κάποιον που ήταν μικρόσωμος και κουνούσε το σώμα του κατά το περπάτημα σαν κόκορας. Θεωρούμε ότι η λέξη *Cucunéla* αποτελείται από το μόρφημα *Cucu-*, το οποίο κατά πάσα πιθανότητα προέρχεται από τη λέξη *cucóɣ* (= κόκορας), και την κατάληξη *-ela*, η οποία προέρχεται από την κατάληξη *-eli* (με τροπή του /u/ σε [a]), και σημαίνει το μικρό στην ηλικία, το νέο κ.λπ. Η λέξη *Cucunéla* λοιπόν ίσως σημαίνει κι αυτή τον μικρό κόκορα, το κοκοράκι και κατ' επέκταση το άτομο που έχει ανάλογη συμπεριφορά. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την κατάληξη *-eli* στη Βλάχικη γλώσσα δες Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 133. Εάν λάβουμε υπόψη την εξωτερική εμφάνιση αλλά και τον χαρακτήρα αυτού που έφερε το παρωνύμιο, τότε η λέξη ταιριάζει απόλυτα με την ερμηνεία που δίνουμε. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν παρομοιώσεις με ζώα.

Culéba, το παρωνύμιο απευθυνόταν σε άνδρα και όπως χαρακτηριστικά μάς ειπώθηκε σήμαινε τον γκρινιάρη, αυτόν που του άρεσαν οι φασαρίες, κάτι για το οποίο διατηρούμε επιφυλάξεις, τουλάχιστον όσον αφορά την ετυμολογία του ονόματος. Κατά πάσα πιθανότητα το παρωνύμιο είναι υποκοριστικό του ονόματος αυτού που το έφερε, ο οποίος ονομαζόταν Νικόλαος. Κάποια από τα υποκοριστικά αυτού του ονόματος είναι το *Cólí(e)* και *Culítsa*. Ο Αλεξάκης (2009: 13) έχει καταγράψει στο Κεφαλόβρυσο (πρώην Μετζιτιέ) Πωγωνίου, όπου ως γνωστόν κατοικούν Βλάχοι, οι οποίοι σχετίζονταν με τους Καραγκούνηδες της Ακαρνανίας, το επώνυμο Κολέμπας. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που σχετίζονται με το βαπτιστικό όνομα του φέροντος.

Culítsa, απευθυνόταν σε άνδρα και κατά είναι υποκοριστικό του ονόματος Νικόλαος. Συναντάται σε δύο χωριά. Λόγω της σπανιότητάς του, το

κατατάσσουμε και στα παρωνύμια. Κατατάσσεται σε αυτά που σχετίζονται με το βαπτιστικό όνομα του φέροντος.

Culóhja, το παρωνύμιο απευθύνεται σε γυναίκα και σημαίνει την κουλή, την κουλοχέρα. Προέρχεται από τη λέξη κουλός, κουλή, κουλό. Πράγματι το άτομο που το φέρει έχει χάσει δύο δάκτυλα του αριστερού του χεριού. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες.

Culufišta, το συγκεκριμένο παρωνύμιο απευθύνεται σε γυναίκα και σημαίνει, όπως μας πληροφορήσαν, αυτή που είναι μικροκαμωμένη, η κοντούλα, η πολύ αδύνατη, επίσης αυτή που καθώς περπατάει λικνίζει λίγο τον πισινό της, η χαμηλόκωλη. Δεν κατέστη δυνατόν να ετυμολογήσουμε τη λέξη. Ίσως είναι σύνθετη με πρώτο συνθετικό το *culu-*, το οποίο κατά πάσα πιθανότητα προέρχεται από τη λέξη *cūgu* (= πισινός, κώλος) με τροπή του /r/ σε [l], φαινόμενο σύνηθες στη Βλάχικη γλώσσα (δες σχετικά στον Κατσάνη, 1977: 111 και στο παρωνύμιο *Mulágu*). Του δεύτερου συνθετικού (-*fišta*) αγνοούμε την προέλευση. Ο Κατσάνης (1990: 48), ωστόσο, αναφέρει τη λέξη *Fistă*, την οποία ετυμολογεί από τη λατινική λέξη *FESTUS* (Φήστος και θηλυκό Φήστα). Η λατινική λέξη/επίθετο *festus*, -a, -um σημαίνει μεταξύ των άλλων και χαρίεις, φαιδρός, αστείος κ.λπ. (Σιδέρη, 1964: 303). Ίσως λοιπόν το παρωνύμιο να σημαίνει αυτή που έχει αστείο/φαιδρό πισινό είτε λόγω ύψους (χαμηλόκωλη) είτε λόγω λικνίσματος. Η ερμηνεία αυτή ενισχύεται και από το γεγονός ότι μας πληροφορήσαν πως το συγκεκριμένο παρωνύμιο μεταξύ των άλλων σημαίνει αυτή που λικνίζει τον πισινό της. Κατατάσσεται, σύμφωνα με την ερμηνεία που δώσαμε, στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες.

Culuvišta/Culuvišta, ανήκε σε γυναίκα και, όπως μας πληροφορήσαν, σήμαινε αυτή που φορούσε κοντό σιγκούνι (= εξωτερικό ρούχο που φορούσαν οι Βλαχόφωνες γυναίκες παλιότερα) με αποτέλεσμα να έχει αστεία εξωτερική εμφάνιση.²²² Ίσως σχετίζεται με τη λέξη *κολοβός*, ίσως όμως σχετίζεται με το παρωνύμιο *Culufišta*, που καταγράψαμε σε άλλο χωριό, με μόνη διαφορά την ηχηροποίηση του /f/ και την τροπή του σε /v/.²²³ Κατατάσσεται, σύμφωνα με την ερμηνεία που δώσαμε, στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες της φέρουσας.

²²² Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την ερμηνεία του συγκεκριμένου παρωνυμίου δες το παρωνύμιο *Culufišta*.

²²³ Για το συγκεκριμένο φωνολογικό φαινόμενο δες Κατσάνη, 1977: 89.

Curafišta, το συγκεκριμένο παρωνύμιο απευθύνεται σε άνδρα και σημαίνει αυτόν που είναι μικροκαμωμένος, κοντούλης και περπατά με ιδιαίτερο τρόπο. Για την ετυμολογία και την ερμηνεία του δεξ το παρωνύμιο Culufišta. Κατατάσσεται, σύμφωνα με την ερμηνεία που δώσαμε, στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες του φέροντος.

Cutšunáru, το παρωνύμιο ανήκε σε άνδρα το όνομα του οποίου ήταν Κωνσταντίνος. Μας πληροφόρησαν ότι σήμαινε τον πολύ κοντό, τον μικροκαμωμένο Κώστα. Κατατάσσεται, σύμφωνα με την ερμηνεία που δώσαμε, στα παρωνύμια που σχετίζονται με το βαπτιστικό όνομα του φέροντος.

Custacéla, ανήκε σε άνδρα και ήταν υποκοριστικό του ονόματός του, το οποίο ήταν Κωνσταντίνος. Η πορεία του συγκεκριμένου παρωνυμίου είναι η εξής: Κωνσταντίνος > Custacéla > Custacéla (αποκοπή του /i/). Τη συγκεκριμένη λέξη την αναφέρουμε στα παρωνύμια, διότι είναι μοναδική και διότι κατείχε θέση παρωνυμίου στο χωριό που το καταγράψαμε. Κατατάσσεται, σύμφωνα με την ερμηνεία που δώσαμε, στα παρωνύμια που σχετίζονται με το βαπτιστικό όνομα του φέροντος.

Custíba, το συγκεκριμένο παρωνύμιο ανήκε σε άνδρα το όνομα του οποίου ήταν Κωνσταντίνος κι είναι υποκοριστικό του ονόματός του. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που σχετίζονται με το βαπτιστικό όνομα του φέροντος.

Cusurósu/Cusurósă, τα παρωνύμια τα έχουμε ακούσει το μεν πρώτο για άνδρα, ενώ το δεύτερο για γυναίκα και σημαίνουν αυτόν/ή που έχει κάποιο σωματικό ελάττωμα, κυρίως κύφωση. Το παρωνύμιο προέρχεται από την τούρκικη λέξη kusur, που σημαίνει το μειονέκτημα, το ελάττωμα πάσης φύσεως (Ομάδα καθηγητών τούρκικης γλώσσας, 2003: 166), στην οποία έχει προστεθεί η κατάληξη -ósu/-ósă. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες του φέροντος.

Cušóru, το παρωνύμιο το έχουμε ακούσει σε γυναίκα (ιδιαίτερα όταν αυτή ήταν μικρό κοριτσάκι) και σημαίνει εκείνη που τριγυρούσε εδώ κι εκεί, από σπίτι σε σπίτι, αυτή που δεν ησύχαζε, αυτή που ήταν συνεχώς στους δρόμους. Θεωρούμε ότι η λέξη προέρχεται από το λατινικό ουσιαστικό cursor, -oris (= δρομέας), το οποίο σχετίζεται με το ρήμα curro που σημαίνει τρέχω (Σιδέρη, 1964: 195). Από δω προέρχεται και το ρήμα cušénu (= τρέχω από δω κι από κει). Το συγκεκριμένο ρήμα υπάρχει και στη νεοελληνική βορειοδυτική διάλεκτο. Το

ρήμα αυτό το αναφέρει μάλιστα στο γλωσσάριό του κι ο Αραβαντινός (1997 [1909]: 52) ως κοσσεύω, αλλά το ετυμολογεί, λανθασμένα κατά τη γνώμη μας, από το αρχαιοελληνικό ρήμα κόσσω (αιολικός τύπος του κόπτω) (Liddell & Scott, II, χ.χ.: 765) και το ερμηνεύει ως κόβω δρόμο, κατά συνέπεια πηγαίνω γρήγορα. Από την ίδια ρίζα (cupto) προέρχεται και η λέξη (τροπικό επίρρημα) *cuší* (= γρήγορα, τρέχοντας κ.λπ.), π.χ. *Fitsóru vínj cuší* (= Το παιδί ήρθε γρήγορα, τρέχοντας). Η λέξη *cuší* συναντάται αυτούσια και στο ελληνικό βορειοδυτικό ιδίωμα της περιοχής, την αναφέρει μάλιστα και ο Αραβαντινός (ό.π.) ως κοσσή (η). Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες.

Cutíkĭ, ανήκει σε άνδρα και σημαίνει, όπως μας πληροφόρησαν, τον επιπόλαιο, αυτόν που εκδηλώνει επιπόλαια συμπεριφορά. Δεν κατέστη δυνατόν να το ετυμολογήσουμε.

Cútra, το παρωνύμιο απευθύνεται σε άνδρα και σημαίνει τον κεφάλι, και μεταφορικά τον χοντροκέφαλο. Κατά πάσα πιθανότητα προέρχεται από τη λατινική λέξη *scutra*, -ae η οποία σημαίνει τον δίσκο, το πινάκιο (Σιδέρη, 1964: 725 & http://www.greek-language.gr/λήμμα_κούτρας), με αποβολή του /s/, και μεταφορικά μπορεί να σημαίνει αυτόν που έχει κεφάλι σαν δίσκο, δηλαδή μεγάλο και στρογγυλό, τον χοντροκέφαλο και κατ' επέκταση τον βλάκα. Σύμφωνα με άλλους (Σταματάκου, 1971 τόμος Β': 1.726), η λέξη *κούτρα* προέρχεται από τη ελληνική λέξη *χύτρα* (= τσουκάλι, λέβητας), με τροπή του /χ/ σε [κ] και του /υ/ σε [ου], και μεταφορικά σημαίνει αυτόν που έχει κεφάλι σαν τσουκάλι κ.λπ. Κλίνουμε προς την πρώτη ετυμολογία. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες του φέροντος.

Cutśá(ĭ)ĭ, το συγκεκριμένο παρωνύμιο απευθυνόταν σε άνδρα (κυρίως όταν ήταν μικρό παιδί). Σημαίνει αυτόν που είναι μικρόσωμος, αδύνατος και πηγαίνει πίσω από τους άλλους, όπως τα σκυλάκια. Η λέξη *cutśálu/cătśáĭĭ* σημαίνει το μικρό σκυλάκι, το κουταβάκι (Νικολαΐδου, (1999 [1909]: 210). Το παρωνύμιο δόθηκε στο συγκεκριμένο άτομο, διότι, όταν ήταν πολύ μικρό, πήγαινε («κολλούσε») συνεχώς πίσω από τα μεγαλύτερα αδέρφια του σαν «σκυλάκι». Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν παρομοιώσεις με ζώα.

Cuṣulǎna/Coṣulína, το παρωνύμιο απευθυνόταν σε άνδρα, αλλά κατόπιν χαρακτήρισε όλη τη γενιά/σόι. Η λέξη είναι σύνθετη με πρώτο συνθετικό το όνομα Κωνσταντίνος (Κώτδος ή Κώτδους) με κώφωση του /ω/ σε [u], και δεύτερο συνθετικό τη λέξη *lǎna/lína* (= μαλλί) και σημαίνει αυτόν που έχει πολλά μαλλιά, τον μαλλιαρό. Άρα *Coṣolína* σημαίνει ο μαλλιαρός Κώστας. Πράγματι αυτός που έφερε το παρωνύμιο έφερε αρκετά μαλλιά μέχρι τα γεράματα. Η λέξη *lǎna/lína* προέρχεται από τη λέξη *lǎnǎ* (= έριον, μαλλί).²²⁴ Περισσότερα για τη λέξη *lína* δεξ Κατσάνης (1990: 64), όπου υπάρχει και το παρεμφερές με το παρωνύμιο επώνυμο *Gugulinǎ*. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες του φέροντος.

Cutsuvána, το παρωνύμιο απευθύνεται σε άνδρα. Δεν κατέστη δυνατόν να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε. Ίσως να σχετίζεται με το όνομα Κωνσταντίνος. Σε άλλες περιοχές υπάρχει το επώνυμο Κουτσουβάνος.

Cutuféra, απευθύνεται σε γυναίκα και σημαίνει αυτή που είναι ανόητη, «χαζούλα» κ.λπ. Θεωρούμε ότι είναι σύνθετο με πρώτο συνθετικό το *cutu-*, το οποίο κατά πάσα πιθανότητα προέρχεται από το ελληνικό επίθετο *κουτός*, -ή, -ό, και δεύτερο συνθετικό το επίθημα *-féra*, την ετυμολογική προέλευση του οποίου αγνοούμε.²²⁵ Σχετίζεται εννοιολογικά με το παρωνύμιο *Tǎraféra*. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες.

Dále, το παρωνύμιο απευθυνόταν σε άνδρα. Πιθανότατα σχετίζεται με τη τσιγγάνικη λέξη *dale* (= μάνα σε κάποιες τσιγγάνικες διαλέκτους) και σημαίνει τον «μαμόθρεφτο», τον «μαμάκια», όπως θα λέγαμε σήμερα ή τον «γύφτο». Είναι γεγονός ότι διαβιούσαν αρκετές τσιγγάνικες οικογένειες (σκηνίτες) στα όρια του χωριού στο οποίο καταγράφεται το παρωνύμιο κατά τα παλιότερα χρόνια. Τέλος, για το παρωνύμιο αυτό υπάρχει στη Βλάχικη γλώσσα κι ένα στιχάκι: *Dále, o Dále, nu ti cácă ncále* (= Ντάλε, ω Ντάλε, μην χέξεις στον δρόμο). Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν συγγένεια.

Daróna, ανήκει σε άνδρα και σημαίνει, όπως μας πληροφορήσαν, αυτόν που λέει, που «κόβει» πολλά, τον φλύαρο. Κατατάσσεται σύμφωνα με την ερμηνεία που

²²⁴ Από δω και οι νεοελληνικές λέξεις *λανάρι* και *λαναρίζω*.

²²⁵ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το συγκεκριμένο επίθημα δεξ στο παρωνύμιο *Tǎraféra*.

μας δόθηκε στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος.

Dána, ανήκε σε άνδρα, αλλά δεν κατέστη δυνατόν να πληροφορηθούμε τη σημασία του. Θεωρούμε ωστόσο ότι προέρχεται από τη λέξη τάνα, η οποία έχει τις ρίζες της στην τούρκικη λέξη *taná* (= χάλκινο στρογγυλό μαγειρικό σκεύος, όπου συνήθως έψηναν ψωμί). Στο συγκεκριμένο παρωνύμιο το /t/ έχει τραπεί σε [d], έχουμε δηλαδή ηχηροποίηση του /t/ (όπως εξάλλου και στη νέα ελληνική) κι αναβιβασμό του τόνου.²²⁶ Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν αντικείμενα του καθημερινού βίου.

Davlá/Davléu, το παρωνύμιο απευθυνόταν σε άνδρα και προέρχεται από τη λέξη τάνα (δες σχετικά στο παραπάνω παρωνύμιο) κι έχει αναπτυχθεί ένα /l/. Όπως μας πληροφόρησαν, το συγκεκριμένο άτομο που έφερε το παρωνύμιο, κατά τη διάρκεια της Κατοχής (πεινάς), άρπαξε από τον φούρνο μιας νοικοκυράς τού χωριού έναν νταβά με ψωμί κι έφυγε τρέχοντας. Από το γεγονός αυτό βγήκε το συγκεκριμένο παρωνύμιο. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν αντικείμενα του καθημερινού βίου.

Détsca, ανήκε σε άνδρα. Δεν κατέστη δυνατόν να πληροφορηθούμε τι σήμαινε ούτε να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε.

Dinéľǎ, το παρωνύμιο απευθυνόταν σε άνδρα και είναι υποκοριστικό του ονόματος Κωνσταντίνος (βλέπε στο παράρτημα των υποκοριστικών ονομάτων). Το καταγράφουμε ωστόσο και στα παρωνύμια, διότι είναι αρκετά σπάνιο (σ' ένα χωριό μάλιστα συναντάται μόνο μια φορά) και κατά τη γνώμη μας επέχει θέση παρωνυμίου. Το συναντήσαμε σε δύο χωριά. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που σχετίζονται με το βαπτιστικό όνομα του φέροντος.

Díňj, ανήκε σε άνδρα και μας πληροφόρησαν ότι είναι υποκοριστικό του ονόματος Κωνσταντίνος, όνομα που ανήκε στον πατέρα αυτού που έφερε το παρωνύμιο. Το καταγράφουμε στα παρωνύμια, διότι χαρακτήρισε τα μέλη όλης της οικογένειας, και γιατί ως παρωνύμιο λειτουργούσε στο χωριό που το καταγράψαμε. Κατατάσσεται σε αυτά που σχετίζονται με το βαπτιστικό όνομα του φέροντος.

Dišjuáta, ανήκει σε γυναίκα και μας πληροφόρησαν ότι σημαίνει αυτή που περπατάει με ανοιχτά τα πόδια, η «ξεχαρβαλωμένη». Δεν κατέστη δυνατόν να το

²²⁶ Για περισσότερες πληροφορίες δες το παρωνύμιο Davlá/Davléu.

ετυμολογήσουμε. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες.

Dótsu, απευθυνόταν σε άνδρα και σήμαινε αυτόν που ήταν αγνώστου πατρός ή εκτός γάμου, ο νόθος, ο μούλος, κάτι που για το συγκεκριμένο άτομο στο οποίο ανήκε ήταν πραγματικό γεγονός. Προέρχεται από την ομώνυμη λέξη dótsu (= νόθος, μούλος), η οποία υπάρχει στο λεξιλόγιο των Βλαχόφωνων της περιοχής. Η συγκεκριμένη λέξη κατά πάσα πιθανότητα προέρχεται από την αλβανική λέξη *dobiz*, που σημαίνει τον νόθο, τον μούλο (Χριστοφορίδης, 1961: 84), μετά από αποκοπή της συλλαβής /bi/ και προσθήκη της Βλάχικης κατάληξης -u.²²⁷ Ο Χριστοφορίδης μάλιστα αναφέρει τόσο τον τύπο *dobiz* όσο και τον συντετμημένο τύπο *dos*, οι οποίοι σημαίνουν τον νόθο. Η λέξη *dótsu* επίσης χρησιμοποιείται περιστασιακά και για άλλα άτομα (χωρίς να είναι νόθα) ως βρισιά. Στην περίπτωση αυτή συνοδεύεται από ένα κύριο όνομα (συνήθως της μητέρας του) στο οποίο προτάσσεται κι ένα προκλιτικό άρθρο, π.χ. *Dótsu alí Marie* (= *Ο μούλος της Μαρίας*). Για το θηλυκό υπάρχει η λέξη *dótsa* (= μούλα, νόθα). Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν κοινωνική κατάσταση (άτομο αγνώστου πατρός ή εκτός γάμου).

Dúfă, απευθύνεται σε γυναίκα και, όπως μας ειπώθηκε, σημαίνει την όμορφη, την καλοσχηματισμένη κ.λπ. Δεν κατέστη δυνατόν να ερμηνεύσουμε το παρωνύμιο ή να το ετυμολογήσουμε. Ίσως προέρχεται από τη λέξη *túfă* (= δέσμη νημάτων, λουλουδιών, τριχών κ.λπ.). Αν συμβαίνει, αυτό τότε έχουμε τροπή του /t/ σε [d], δηλαδή ηχηροποίηση του /t/. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το φωνολογικό φαινόμενο αυτό δεξ Κατσάνη, 1977: 93. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες.

Dúgă, το συγκεκριμένο παρωνύμιο απευθύνεται σε γυναίκα, ιδιαίτερα της απευθυνόταν, όταν ήταν κοριτσάκι, και σημαίνει αυτή που είναι τροφαντή, χοντρούλα κι ομορφούλα (ως γνωστόν διέφεραν τα αισθητικά κριτήρια των προγόνων μας από τα σημερινά, όσον αφορά τουλάχιστον τις διαστάσεις του σώματος της γυναίκας). Δεν κατέστη δυνατόν να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες.

²²⁷ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη συγκεκριμένη κατάληξη δεξ Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 135.

Durdóti, ανήκε σε άνδρα και, όπως μας πληροφόρησαν, σήμαινε αυτόν που ήταν γεροδεμένος, δυνατός. Απαντάται και για γυναίκα ως Durdótã με την ίδια σημασία. Σύμφωνα με την ερμηνεία που μας δόθηκε κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές.

Dumáru, ανήκε σε άνδρα και, όπως μας πληροφόρησαν, σήμαινε αυτόν που ήταν ψηλός και χοντροκομμένος στους τρόπους, τον σκληρό. Δεν κατέστη δυνατόν να το ετυμολογήσουμε. Δεν αποκλείεται το συγκεκριμένο παρωνύμιο να σχετίζεται με τη λέξη τομάρι, που κι αυτή μεταφορικά σημαίνει τον σκληρό, τον παλιάνθρωπο. Σε αυτή την περίπτωση έχουμε τροπή του οδοντικού σύμφωνα /t/ σε [d]. Κατατάσσεται, σύμφωνα με τις ερμηνείες που δόθηκαν, στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος.

Dzára, το συγκεκριμένο παρωνύμιο ανήκε σε άνδρα. Σύμφωνα με τις πληροφορίες μας ίσως οφείλεται στο γεγονός ότι το συγκεκριμένο άτομο ασχολούταν με τη χοιροτροφία ή επειδή, όπως χαρακτηριστικά μας είπαν, ήταν ελαφρόμυαλος. Κατά πάσα πιθανότητα το παρωνύμιο προέρχεται από τη λέξη dzárg (= τυρόγαλο, τρόγαλο, όπως λέγεται στην περιοχή). Στα ελληνικά το συγκεκριμένο παρωνύμιο θα το μεταφράζαμε ως τυρογαλάς. Κατατάσσεται, σύμφωνα με τις ερμηνείες που δόθηκαν, στα παρωνύμια που φανερώνουν κάποιο επάγγελμα είτε σε αυτά που φανερώνουν αντικείμενα του καθημερινού βίου (φαγητό) είτε σε αυτά που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος.

Dzótša/Tsótša, το παρωνύμιο απευθυνόταν σε γυναίκα. Μας πληροφόρησαν ότι ίσως σήμαινε τη ζηλιάρα, καθώς το άτομο που το έφερε διακρινόταν γι' αυτό το χαρακτηριστικό. Κατά πάσα πιθανότητα όμως σχετίζεται με το όνομα της φέρουσας, η οποία ονομαζόταν Χρυσούλα (το υποκοριστικό του συγκεκριμένου ονόματος ήταν Tsútsä). Κατατάσσεται είτε στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες είτε σε αυτά που σχετίζονται με το βαπτιστικό όνομα της φέρουσας.

Dzudzéki, ανήκει σε άνδρα και σημαίνει αυτόν που είναι μικροκαμωμένος, πολύ κοντός, «μισή μερίδα», όπως χαρακτηριστικά μας ειπώθηκε. Προέρχεται πιθανότατα από την αλβανική λέξη khuxh, -i [τζουτζ, -ι] η οποία σημαίνει τον νάνο, τον κοντοπίθαρο, τον πυγμαίο, τον λιλιπούτειο (Ομάδα καθηγητών

αλβανικής γλώσσας, 2006: 745). Από τη συγκεκριμένη αλβανική λέξη προφανώς και η νεοελληνική λέξη τσουτσέκι (το). Ωστόσο η λέξη τσουτσέκι προέρχεται σύμφωνα με κάποιους (http://www.greek-language.gr/λήμμα_τσουτσέκι) από την τούρκικη λέξη *çiçek* -i, που σημαίνει το λουλούδι, αλλά και τον κατεργάρι, τον άστατο. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες του φέροντος.

Dzúrdzula, ανήκε σε άνδρα και, όπως μας πληροφορήσαν, σήμαινε τον ανακατωσούρα, τον σπάταλο, αυτόν που δεν έχει κάποια σειρά στη ζωή του. Σχετίζεται πιθανότατα με το αλβανικό επίθετο *xirxull* [τζούρτζουλλ], το οποίο σημαίνει τον μεθυσμένο (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 743). Το προφέρουν και ως *Dúrdula*. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος.

Džáǎ/Tšáǎ, το παρωνύμιο απευθύνεται σε γυναίκα και, όπως χαρακτηριστικά μάς ειπώθηκε, σημαίνει την απότομη, αυτή που σε θίγει πολύ εύκολα, αυτή που έχει θράσος. Θεωρούμε ότι το παρωνύμιο προέρχεται από τη λέξη *tšauǎ* που σημαίνει το σαγόνι, ιδιαίτερα το κάτω (κυριολεκτικά) και μεταφορικά αυτή ή αυτόν που λέει πολλά, τον απότομο, αυτόν που φωνάζει χωρίς λόγο. Αν λάβουμε υπόψη τον χαρακτήρα του ατόμου στο οποίο ανήκει το παρωνύμιο, τότε διαπιστώνουμε ότι αυτό που υποστηρίζουμε είναι απόλυτα εύστοχο. Η λέξη *tšauǎ* συναντάται και στην ελληνική βορειοδυτική διάλεκτο της περιοχής με την ίδια ακριβώς σημασία. Την αναφέρει μάλιστα και ο Αραβαντινός (1997 [1909]: 92) ως τσιαγούλι (= σιαγών), αλλά και ο Παπατρέχας (2007: 132) ως τσαούλι. Ο τελευταίος αναφέρει και τη μεταφορική της σημασία, δηλαδή η γλωσσού, αυτή που λέει πολλά, που δεν σταματάνε τα τσαούλια της. Ίσως η λέξη είναι αλβανικής προέλευσης μιας και υπάρχει η ομώνυμη αλβανική λέξη *çauǎ*, -i [τσαούλ, -i], η οποία σημαίνει τη σιαγόνα (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 93). Το συγκεκριμένο παρωνύμιο το έχουμε ακούσει αρκετές φορές κι ως *Tšáǎ*, κάτι που επιτείνει την άποψή μας ότι προέρχεται από τη λέξη *tšauǎ*. Αν μάλιστα λάβουμε υπόψη το συχνότατο φαινόμενο της αποβολής του /l/, ιδιαίτερα όταν αυτό βρίσκεται ανάμεσα σε δύο φωνήεντα, το οποίο συμβαίνει συχνά στο Ακαρνανικό ιδίωμα της Βλάχικης, τότε η λέξη είναι *Tžáu(l)ǎ* ή *Tšáu(l)ǎ*, λέξεις που μοιάζουν κατά πολύ με τη λέξη *tšauǎ* (= αυτή που έχει «τσαούλι», η φωνακλού κ.λπ.), η οποία είναι πολύ συνηθισμένη στην

περιοχή ακόμη και ανάμεσα στους μη Βλαχόφωνους. Θα μεταφράζαμε το παρωνύμιο στην ελληνική ως Τδασούλου, λέξη που, όπως αναφέρθηκε, υπάρχει στο λεξιλόγιο του νεοελληνικού βορειοδυτικού ιδιώματος της περιοχής. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες της φέρουσας.

Džávanu, το παρωνύμιο ανήκει σε άνδρα και σημαίνει, όπως πληροφορηθήκαμε, αυτόν που είναι γκρινιάρης, πολύ γκρινιάρης, «δεν έχει τον Θεό του», όπως χαρακτηριστικά μάς ειπώθηκε, αλλά και απότομος, προσβλητικός. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος.

Džinda/Džida, το συγκεκριμένο παρωνύμιο απευθυνόταν σε γυναίκα και σήμαινε αυτή που ήταν βιαστική, περνούσε σαν ανεμοστρόβιλος, αλλά διέθετε και απότομο χαρακτήρα, θύμωνε εύκολα και με το παραμικρό, ήταν συνεχώς νευρική, την έπιανε «σεληνιασμός», όπως χαρακτηριστικά μάς ειπώθηκε. Προέρχεται από την ομώνυμη Βλάχικη λέξη džida, η οποία στα ιδιώματα της περιοχής (Βλάχικο και βορειοδυτικό ελληνικό) σημαίνει τον ανεμοστρόβιλο, αλλά και τον απότομο εκνευρισμό/θύμωμα ενός ατόμου. Η λέξη τζίντᾱ σύμφωνα με τον Αλεξάκη (2009: 279) σημαίνει τη νεράιδα. Σχετίζεται με τις αλβανικές λέξεις xhind, -i [τζίντ, -ι], που σημαίνει το δαιμονικό, το φάντασμα, το ξωτικό, το στοιχειό, xhind/e [τζίντ/], η οποία σημαίνει τη νεράιδα, την πεντάμορφη, xhindos, -a, -ur [τζίντός, -α, -ουρ], που σημαίνει δαμονίζω, ερεθίζω, εκνευρίζω και xhindosj/e, -a [τζίντόσγι/ε, -α], η οποία σημαίνει την παραφροσύνη, τον εκνευρισμό, τη λύσσα, τον ερεθισμό (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 745). Όλες οι παραπάνω λέξεις σχετίζονται κατά πάσα πιθανότητα με την τούρκικη λέξη cin [τζιν], η οποία σημαίνει το τζίνι, το πνεύμα, το δημιουργήμα της λαϊκής φαντασίας, που έχει την ικανότητα να μεταμορφώνεται σε ζώο ή σε άνθρωπο (<http://www.greek-language.gr/>λήμμα τζίνι). Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες της φέρουσας.

Džúba, το παρωνύμιο απευθύνεται σε άνδρα και σημαίνει το καρούμπαλο, το εξόγκωμα. Πράγματι το άτομο που φέρει το παρωνύμιο είχε στο κεφάλι του εκ γενετής ένα καρούμπαλο/εξόγκωμα. Για την ετυμολόγηση της συγκεκριμένης

λέξης δεξ στο επόμενο παρωνύμιο. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες του φέροντος.

Džuburósa, το συγκεκριμένο παρωνύμιο ανήκε σε γυναίκα και σήμαινε αυτή που είχε ύβωση, καμπούρα. Η λέξη προέρχεται από το ουσιαστικό *džuba* (= κύρτωμα, ύβωση, καρούμπαλο κ.λπ.) στην οποία έχει προστεθεί το μόρφημα *-urósa*, στο οποίο περιλαμβάνεται η κατάληξη *-ósa* (για τη συγκεκριμένη κατάληξη δεξ Κατσάνης και Ντίνας, 1990: 135). Έχουμε ακούσει τη λέξη και στο αρσενικό γένος (*Džuburósu*) αλλά περιστασιακά για κάθε άτομο με τα συγκεκριμένα σωματικά χαρακτηριστικά. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες.

Džudžuvéǎ, το παρωνύμιο ανήκε σε άνδρα του οποίου το μικρό του όνομα ήταν Γιώργος. Προφανώς είναι υποκοριστικό του ονόματός του, μιας και το *Džódža* είναι υποκοριστικό του ονόματος Γιώργος. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που σχετίζονται με το βαπτιστικό όνομα του φέροντος.

Džumáca, ανήκε σε άνδρα και, όπως μας πληροφορήσαν, σήμαινε αυτόν που είχε μεγάλο πηγούνι. Σε άλλο χωριό συναντήσαμε το παρωνύμιο *Gúra di džubána* με την ίδια σημασία.²²⁸ Η λέξη *džumáca* σημαίνει επίσης το κομμάτι ενός λεπτού ξύλου, κάτι σαν βέργα σκληρή με το οποίο παιζόταν ένα παιχνίδι από τα παιδιά που λεγόταν *tsigilióra* (= το τσελίκι). Σύμφωνα με τον Αλεξάκη (2009: 393) η λέξη *τσουμάγκǎ* είναι Βλάχικη και σημαίνει την πομενική ράβδο. Ωστόσο σημαίνει μεταφορικά τον βλάκα, τον ανόητο, κάτι σαν τη λέξη *κούτσουρο*, η οποία μεταφορικά σημαίνει τον βλάκα. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος, ωστόσο σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν αντικείμενα του καθημερινού βίου.

Δέτυ, το παρωνύμιο απευθύνεται σε άνδρα. Δεν κατέστη δυνατόν να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε.

Falarída, το παρωνύμιο απευθυνόταν σε γυναίκα και, όπως μας ειπώθηκε, σήμαινε την καυχησιάρα, αυτή που έλεγε συνεχώς παινέματα για τον εαυτό της και κουνούσε μάλιστα χαρακτηριστικά δεξιά κι αριστερά το κεφάλι της, καθώς μιλούσε. Προέρχεται από το πουλί φαλαρίδα. Κατατάσσεται στα παρωνύμια αυτά που φανερώνουν παρομοιώσεις με ζώα.

²²⁸ Δες σχετικά το συγκεκριμένο παρωνύμιο.

Fléga, το συγκεκριμένο παρωνύμιο ανήκε σε γυναίκα. Δεν κατέστη δυνατόν να πληροφορηθούμε τι σήμαινε ούτε να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε.

Flígu, ανήκε σε άνδρα, αλλά δεν κατέστη δυνατόν να πληροφορηθούμε τι σήμαινε ούτε να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε.

Flóru, απευθύνεται σε άνδρα και σημαίνει αυτόν που είναι άσπριδερός, αλλά και αυτόν που του άσπρισαν γρήγορα τα μαλλιά. Προέρχεται από το επίθετο flóru, -a, για το οποίο ο Νικολαΐδης (1999 [1909]: 571) αναφέρει ότι σημαίνει τον λευκό (κυρίως για ζώα). Ο Ντίνας (1995: 252) αναφέρει ότι ο Τριανταφυλλίδης το συγκεκριμένο επώνυμο το ετυμολογεί από τη λέξη φλώρα, η οποία σημαίνει την άσπρη γίδα. Στο Αγράμπελο απαντάται το επώνυμο Φλώρος. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες του φέροντος.

Frígu, το παρωνύμιο ανήκει σε άνδρα και, όπως μας πληροφορήσαν, σημαίνει αυτόν που είναι απότομος, που «αρπάζεται» εύκολα, που «ανάβει» εύκολα σαν τα φρύγανα και μεταφορικά αυτόν που «κάνει πέρα»/που είναι για δέσιμο, όπως χαρακτηριστικά μάς ανέφερε ένας άλλος πληροφορητής. Θεωρούμε την ερμηνεία αυτή πολύ πιθανή, μιας και το συγκεκριμένο παρωνύμιο πιστεύουμε ότι προέρχεται από το ρήμα frígu (= ψήνω και κατ' επέκταση ανάβω). Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες της φέροντος.

Gája, το παρωνύμιο προέρχεται από τη λέξη gájă (= καλιακούδα) και σημαίνει αυτόν που ήταν κατάμαυρος σαν το συγκεκριμένο πουλί. Όπως μας αναφέρθηκε σήμαινε και το σκιάχτρο (= αυτό που έβαζαν παλιότερα στα σπαρτά για να τρομάξουν τα πουλιά, ιδιαίτερα τις καλιακούδες, ώστε να μην τρώνε τους σπόρους). Ο Νικολαΐδης (1999 [1909]: 273) αναφέρει ότι η gájă ήταν μυθολογικό ον, δημιούργημα της φαντασίας του λαού, ο οποίος πίστευε ότι το τέρας αυτό αρπάζει τη νύχτα τα μικρά παιδιά που περιφέρονταν μόνα τους. Απευθυνόταν σε άνδρα. Έχει άμεση σχέση με το παρωνύμιο Sgája, που κι αυτό απευθυνόταν σε άνδρα. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες του φέροντος.

Gatsóla, απευθυνόταν σε άνδρα. Ίσως όμως σχετίζεται με την αλβανική λέξη gaz [γκαζ] η οποία σημαίνει τη χαρά, την ευθυμία, την ευφροσύνη, το γέλιο (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 198). Σε αυτή την περίπτωση ίσως σημαίνει τον χαρούμενο, τον εύθυμο. Αν δεχτούμε την παραπάνω ερμηνεία, τότε

κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος.

Gavjula, το συγκεκριμένο παρωνύμιο απευθυνόταν σε άνδρα. Δεν κατέστη δυνατόν να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε.

Galina, το συγκεκριμένο παρωνύμιο απευθυνόταν σε άνδρα, και όπως μας ειπώθηκε, σήμαινε τον έξυπνο και ιδιαίτερα τον πονηρό.²²⁹ Θεωρούμε ότι η συγκεκριμένη λέξη ίσως προέρχεται από τη λέξη *gílina/gǎlina* (= κότα), η οποία με τη σειρά της έχει τις ρίζες της στη λατινική λέξη *gallina*, -ae (= όρνις, κότα), και το παρωνύμιο αυτό δεν σημαίνει τον έξυπνο, αλλά μάλλον τον κουτό ή τον κουτοπόνηρο. Ο Ντίνας (1995: 114) μάλιστα αναφέρει το επώνυμο Γκάλιος, το οποίο προέρχεται από τη λέξη *γκάλιος*, που στη Βόρεια Ήπειρο σημαίνει τον αποβλακωμένο. Ωστόσο ο Ντίνας αναφέρει και τα επώνυμα Γκαλένης και Γκαλιάνης, τα οποία ετυμολογεί από τη σλαβική λέξη *galen*, η οποία σημαίνει τον χαϊδεμένο. Το παρωνύμιο *Galina* θεωρούμε ότι σχετίζεται άμεσα και με το παρωνύμιο *Gílinosa* (δες στο συγκεκριμένο παρωνύμιο). Αν δεχτούμε κάποια από τις παραπάνω ερμηνείες, τότε συγκεκριμένο παρωνύμιο κατατάσσεται σ' αυτά που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος, ωστόσο ίσως σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν παρομοιώσεις με ζώα.

Gátsi, το παρωνύμιο απευθυνόταν σε άνδρα. Δεν κατέστη δυνατόν να πληροφορηθούμε τη σημασία του ούτε να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε. Σε άλλο Βλαχόφωνο χωριό καταγράψαμε το παρεμφερές παρωνύμιο *Cátsi*. Ο Ντίνας (1995: 116) ωστόσο τα παρεμφερή φωνητικά επώνυμα Γκάτζος και Γκάτζιας τα ετυμολογεί από την αλβανική λέξη *gaz* [γκαζ], η οποία σημαίνει τη χαρά, την ευθυμία, την ευφροσύνη, το γέλιο (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 198). Αν δεχτούμε την πληροφορία του Ντίντα, τότε το συγκεκριμένο παρωνύμιο κατατάσσεται σ' αυτά που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος,

Gavrílj, το συγκεκριμένο παρωνύμιο απευθύνεται σε άνδρα και μάλλον σχετίζεται με το όνομα Γαβριήλ. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που σχετίζονται με το βαπτιστικό όνομα του φέροντος.

²²⁹ Το συγκεκριμένο παρωνύμιο ανήκε στον πατέρα μιας από τις πληροφορήτριές μας κι ίσως να μην μας το απέδωσε σωστά για ευνόητους λόγους.

Gugítsj, ανήκει σε άνδρα το όνομα του οποίου είναι Γιώργος και σημαίνει, σύμφωνα με τις πληροφορίες μας, τον μικροκαμωμένο Γιώργο. Πράγματι ένα από τα υποκοριστικά του ονόματος Γιώργος στα Βλαχόφωνα χωριά της περιοχής είναι Gógu.²³⁰ Το παρωνύμιο περιλαμβάνει το συγκεκριμένο υποκοριστικό με τροπή του /o/ σε [u]. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που σχετίζονται με το βαπτιστικό όνομα του φέροντος.

Gurastréba, η λέξη είναι σύνθετη από το gúra (= στόμα) και το επίθετο strébu, θηλυκό strébă (= στραβός, σκολιός). Παρόλο που είναι δύο λέξεις, στη συγκεκριμένη περίπτωση ενώνονται και αποτελούν σύνθετο. Το παρωνύμιο απευθύνεται σε άνδρα και σημαίνει αυτόν που έχει στραβό στόμα. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες του φέροντος.

Gúra di džubána, το παρωνύμιο απευθύνεται σε άνδρα κι είναι από τα λίγα που καταγράψαμε το οποίο αποτελείται από τρεις λέξεις. Σημαίνει αυτόν που έχει στόμα από/σαν κουτάλα (džubána είναι η ξύλινη κουτάλα με την οποία μαγειρεύουν ιδιαίτερα σε μεγάλα καζάνια). Πράγματι το άτομο στο οποίο απευθύνεται (αλλά και οι συγγενείς του) έχει προτεταμένη την κάτω σιαγόνα (σαν κουτάλα), έχει δηλαδή προγναθισμό. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες του φέροντος.

Gúra Surupátă, το συγκεκριμένο παρωνύμιο αποτελείται από δύο λέξεις και σημαίνει το τρύπιο στόμα, δηλαδή το στόμα και κατ' επέκταση το άτομο που είτε λέει πολλά είτε τρέχουν οι τροφές κατά τη βρώση. Η λέξη surupátă είναι μετοχή (αρσενικό surupátu) και μεταξύ άλλων σημαίνει τον «τρύπιο». Το παρωνύμιο απευθύνεται σε άνδρα. Κατατάσσεται σ' αυτά που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες του φέροντος.

Gurtžamánu, ανήκε σε άνδρα αλλά δεν κατέστη δυνατόν να πληροφορηθούμε τη σημασία του. Ίσως προέρχεται από τη Βλάχικη λέξη gurtžumánu (= λάρυγγας), με τροπή του /u/ σε [a], και ίσως να σημαίνει αυτόν που είχε κάποιο χαρακτηριστικό στον λαιμό του. Σε αυτή την περίπτωση κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες του φέροντος.

²³⁰ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τα υποκοριστικά δεξ στο παράρτημα με τα υποκοριστικά των κύριων ονομάτων.

Guruárgă, το παρωνύμιο απευθύνεται σε άνδρα και σημαίνει αυτόν που έχει πλατύ/φαρδύ και μεγάλο στόμα. Η λέξη είναι σύνθετη από το *gúra* (= στόμα) και το επίθετο *uárgu*, θηλυκό *uárgă* (= πλατύς, φαρδύς). Το -a του πρώτου συνθετικού αποβάλλεται κατά τη σύνθεση. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες του φέροντος.

Gutséǎj, το παρωνύμιο απευθυνόταν σε άνδρα. Για το συγκεκριμένο παρωνύμιο δεξ στο επώνυμο Γκουτσέλης στα χωριά Όχθια, Παλαιομάνινα και Στράτο. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες του φέροντος.

Gutžumóra, το παρωνύμιο ανήκε σε γυναίκα η οποία, όπως μας αναφέρθηκε, είχε ελαφρά κύφωση (= καμπούρα). Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες του φέροντος.

Grécu, το συγκεκριμένο παρωνύμιο απευθυνόταν σε άνδρα. Προέρχεται από τη λέξη *Greco* (με κύφωση) και σημαίνει τον Έλληνα. Το άτομο όμως στο οποίο ανήκε ήταν Βλαχόφωνο. Δεν κατέστη δυνατόν να πληροφορηθούμε τον λόγο για τον οποίο του αποδόθηκε αυτό το παρωνύμιο. Ίσως να είχε μια υποτιμητική χροιά, μιας και η λέξη *grécu* (για άνδρα), ιδιαίτερα όμως η λέξη *grǎca* (για γυναίκα) είχαν και έχουν έντονη υποτιμητική διάσταση σε ορισμένες περιστάσεις επικοινωνίας, όπως στη λογομαχία, π.χ. υπάρχει η φράση: *Fútži di aó/di míni palju-grǎca* (= Φύγε από δω/από μένα παλιο-ελληνίδα, παλιο-ξένη, κατ' επέκταση παλιο-βρωμιάρα). Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν καταγωγή.

Gridáma, ανήκει σε άνδρα και σημαίνει αυτόν που είναι πολύ ψηλός και άχαρος. Μεταφορικά ακόμη σημαίνει αυτόν που είναι περιορισμένης διανοητικότητας. Το παρωνύμιο προφέρεται επίσης και ως *Gridála*, αλλά πολλές φορές στον ρέοντα λόγο αποβάλλεται το /l/ λόγω του γνωστού φωνολογικού νόμου του Βλάχικου ιδιώματος της Ακαρνανίας που προσβάλλει το /l/. Θεωρούμε ότι σχετίζεται με τη λέξη γκρεμανταλάς/κρεμανταλάς²³¹ και για τον λόγο αυτόν κάποιες φορές προφέρεται και ως *Grimáma/Grimála*. Το συγκεκριμένο παρωνύμιο προέρχεται από τη σλαβική λέξη *греда* [γκρέντα], η οποία σημαίνει δοκάρι, δοκός, μαδέρι κ.λπ. (Ομάδα καθηγητών σερβικής γλώσσας, 2001: 57).

²³¹ Ο Σταματάκος (1971, τόμος Β': 1.738) τη συγκεκριμένη λέξη την ερμηνεύει ως αυτόν που φαίνεται να «κρέμεται» από το ύψος του, άρα τη σχετίζει με το ρήμα κρεμάω.

Από την ίδια ρίζα προέρχεται και η λέξη *gridáǎi*, η οποία απαντάται στο Βλάχικο ιδίωμα, αλλά και στο ελληνικό βορειοδυτικό ιδίωμα της περιοχής ως γκριντάλι, και σημαίνει αυτόν που είναι ψηλός σαν δοκάρι, σαν μαδέρι, αλλά και αυτόν που είναι τόσο ψηλός που φτάνει μέχρι τα δοκάρια, τα μαδέρια της στέγης ενός σπιτιού. Ο Ντίνας (1995: 121) τέλος έχει καταγράψει στην Κοζάνη τα επώνυμα Γκρέντας και Κρέντας, τα οποία ετυμολογεί από την Κουτσοβλάχικη λέξη *grendǎ* που σημαίνει το δοκάρι. Την τελευταία λέξη δεν κατέστη δυνατόν να την καταγράψουμε στα Βλαχόφωνα χωριά της περιοχής. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες του φέροντος, ωστόσο σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες, αλλά και με αυτά που φανερώνουν αντικείμενα του καθημερινού βίου.

ǒelefǎte/ǒelefǎti, απευθύνεται σε άνδρα. Το παρωνύμιο είναι σύνθετο και αποτελείται από τη λέξη *ǒele* (= υποκοριστικό του ονόματος Βαγγέλης, το όνομα αυτού που έφερε το παρωνύμιο) και τη λέξη *fǎte/fǎti*, η οποία προέρχεται από τη λέξη *frǎte* (= αδερφός) με αποβολή του /r/ και σημαίνει «καμάρι μου», «γλυκέ μου» κ.λπ. Σύμφωνα με πληροφορίες οι συγγενείς τού συγκεκριμένου ατόμου το προσφωνούσαν, εκτός από το όνομά του, και με το ουσιαστικό *frǎte*, ώσπου στο τέλος επικράτησε μια σύνθετη λέξη με δεύτερο συνθετικό τη λέξη *frǎte*, χωρίς το /r/, κάτι πολύ πιθανό, μιας και το συμφωνικό σύμπλεγμα /fr/ είναι πολύ δύσκολο να προφερθεί από μικρά παιδιά, μεταξύ των οποίων κυρίως είχε διαδοθεί το παρωνύμιο. Επίσης στα Βλαχόφωνα χωριά της περιοχής παρατηρείται μερικές φορές το γεγονός κάποιες Βλαχόφωνες μητέρες να προσφωνούν τα παιδιά τους με τη λέξη *frǎte* (= αδερφέ μου, καμάρι μου, γλυκέ μου), π.χ. *Tsi vre, frǎte?* (= Τι θέλεις, καμάρι μου;). Το τελευταίο παρατηρείται και μεταξύ ερωτευμένων συζύγων/μνηστήρων. Στη νέα ελληνική παρατηρείται το γεγονός να προσφωνούμε κάποιον με το όνομά του συνοδευόμενο με τη λέξη «αδερφέ», π.χ. *Γεια σου Γιώργο, αδερφέ*. Επίσης στη νέα ελληνική παρατηρείται το γεγονός να προσφωνούμε κάποιον (ιδιαίτερα άγνωστο, που δεν γνωρίζουμε το όνομά του) με το ουσιαστικό «αδερφός» (= φίλος), π.χ. *Γεια σου, αδερφέ (= φίλε), τι κάνεις;* Κατατάσσεται στα παρωνύμια που σχετίζονται με το βαπτιστικό όνομα του φέροντος.

Ġésǎ, απευθυνόταν και απευθύνεται σε γυναίκες και σημαίνει αυτή που έχει κόκκινο (κατ' άλλους μαυριδερό) πρόσωπο, η κοκκινωπή. Προέρχεται από το επίθετο *gésu -ǎ* (= κοκκινωπός). Η λέξη απαντάται και ως ζωνώνιο. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες.

Ġilbinósu, ανήκει σε άνδρα και σημαίνει τον κιτρινιάρη, τον αρρωστιάρη. Αποτελείται από τη λέξη *gálibu* (= κίτρινος) στην οποία έχει προστεθεί η κατάληξη *-osu*, που αντιστοιχεί με την ελληνική κατάληξη *-άρης*, π.χ. κιτρινιάρης.²³² Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες του φέροντος.

Ġilínáru, το παρωνύμιο ανήκει σε άνδρα και σημαίνει, όπως μας πληροφόρησαν, αυτόν που κάθεται πάνω στο κοτέτσι, αυτόν που ζει με τις κότες. Αποτελείται από τη λέξη *gílinǎ* (= κότα) στην οποία έχει προστεθεί η κατάληξη *-aru*, που μεταξύ άλλων αντιστοιχεί με το ελληνικό μόρφημα *-κόμος* < ρήμα *κομέ-ω/κομώ* (= φροντίζω), π.χ. *cašáru* (= τυροκόμος) κ.λπ.²³³ Η λέξη *gílináru* καταγράφεται και στον Νικολαΐδη (1999 [1909]: 136) ο οποίος την ερμηνεύει ως ορنيθοκόμος και ορنيθοπώλης. Το συγκεκριμένο παρωνύμιο συσχετίζεται άμεσα με το αμέσως επόμενο παρωνύμιο *Ġilínósǎ*, το οποίο καταγράφηκε σε διαφορετικό χωριό και σημαίνει κατά πάσα πιθανότητα όχι τον ορنيθοτρόφο αλλά μεταφορικά αυτή που ζει με τις κότες, τη βρομιάρα. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος (ανοικοκύρευτος).

Ġilínósǎ, το συγκεκριμένο παρωνύμιο απευθύνεται σε γυναίκα και, όπως μας αναφέρθηκε, σημαίνει αυτή που ζει με τις κότες, η «κοτού», και κατ' επέκταση η ανοικοκύρευτη, η βρομιάρα. Το άτομο στο οποίο ανήκει το παρωνύμιο πριν το γάμο της ζούσε πράγματι με την οικογένειά της στις παρυφές του χωριού και είχαν πολύ κοντά στην οικία τους το κοτέτσι, με αποτέλεσμα να υπάρχει μια γενικότερη ακαταστασία. Έτσι προέκυψε και το παρωνύμιο του συγκεκριμένου ατόμου. Προέρχεται από τη λέξη *gílina* (= κότα) στην οποία έχει προστεθεί η κατάληξη *-oasǎ/-ósǎ* (π.χ. *gǎlibinósǎ* = κιτρινιάρη). Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη συγκεκριμένη κατάληξη δεξ Κατσάνης & Ντίνας,

²³² Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την κατάληξη *-osu* δεξ Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 135.

²³³ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την κατάληξη *-aru* δεξ Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 132.

1990: 135. Η λέξη σχετίζεται με το παρωνύμιο Galína (δες παραπάνω την ομώνυμη λέξη). Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες της φέρουσας (ανοικοκύρευτη).

Ġianútsu, το παρωνύμιο απευθύνεται σε άνδρα και είναι υποκοριστικό του ονόματος Ιωάννης. Το καταγράψαμε όμως ως παρωνύμιο, διότι ως τέτοιο λειτουργεί στο συγκεκριμένο χωριό. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που σχετίζονται με το βαπτιστικό όνομα του φέροντος.

Ġilúca, ανήκει σε άνδρα και είναι υποκοριστικό του ονόματος Ευάγγελος. Το περιλαμβάνουμε στα παρωνύμια, διότι ως τέτοιο λειτουργεί στο συγκεκριμένο χωριό. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που σχετίζονται με το βαπτιστικό όνομα του φέροντος.

Ġinúša, ανήκε σε γυναίκα το όνομα της οποίας ήταν Αγγελική. Δεν κατέστη δυνατόν να πληροφορηθούμε τη σημασία του ούτε να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε. Πιθανόν όμως πρόκειται για υποκοριστικό του συγκεκριμένου ονόματος. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που σχετίζονται με το βαπτιστικό όνομα της φέρουσας.

Ġantzída, το παρωνύμιο απευθύνεται σε γυναίκα και σημαίνει, όπως μας ειπώθηκε, αυτή που έχει φουντωτά ίσια μαλλιά και η οποία μοιάζει σαν σκαντζόχοιρος. Η λέξη μάλλον είναι δάνειο από την τσιγγάνικη γλώσσα, μιας και στα τσιγγάνικα η λέξη καντζούρα σημαίνει τον σκαντζόχοιρο. Προφανώς έχουμε τροπή του /κ/ σε [γ] και του /ρ/ σε [δ]. Επίσης στο ίδιο χωριό συναντάται και το παρωνύμιο Cantzúra (= σκαντζόχοιρος) σε άνδρα με φουντωτά ίσια μαλλιά, δες σχετικά στο παρωνύμιο αυτό. Άλλη μία ένδειξη της αλληλεπίδρασης του Βλάχικου ιδιώματος της περιοχής με την τσιγγάνικη γλώσσα. Για το γεγονός αυτό δες επίσης και το παρωνύμιο Dále. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες της φέρουσας.

Ġaréfa, απευθυνόταν σε γυναίκα και σήμαινε, όπως μας αναφέρθηκε, αυτή που ξέρει πολλά. Προέρχεται κατά πάσα πιθανότητα από τη λέξη γαλίφης (= ο κόλακας) με τροπή του /l/ σε [r].²³⁴ Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες της φέρουσας.

²³⁴ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την τροπή του /l/ σε [r] στη Βλάχικη γλώσσα δες Κατσάνη, 1977: 112.

Gatsélu, το συγκεκριμένο παρωνύμιο απευθύνεται σε άνδρα και σημαίνει τον μικροκαμωμένο, τον αδύνατο, αυτόν που μοιάζει με μικρό σκυλάκι. Κατά πάσα πιθανότητα προέρχεται από τη λέξη *caṭṣálu* (με τροπή του /c/ σε [γ])²³⁵, η οποία σημαίνει το μικρό σκυλάκι, το κουταβάκι (Νικολαΐδου, 1999 [1909]: 210).²³⁶ Η κατάληξη *-elɨ*, η οποία προέρχεται από τη λατινική κατάληξη *-ellus*, σημαίνει το νέο, το μικρό σε σχέση με το πρώτο συνθετικό.²³⁷ Ο Κατσάνης (1990: 119), τέλος, αναφέρει τη λέξη *Gitsélu* (= το μωσχάρι), η οποία μοιάζει πολύ με το παρωνύμιο. Δεν θεωρούμε όμως ότι σχετίζονται οι δύο λέξεις, μιας και το συγκεκριμένο άτομο κάθε άλλο παρά σαν μωσχάρακι είναι. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες του φέροντος, ωστόσο σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν παρομοιώσεις με ζώα.

Γ̣iantáca, ανήκε σε άνδρα του οποίου το όνομα ήταν Ιωάννης και αποτελεί υποκοριστικό. Μας δόθηκε όμως ως παρωνύμιο, διότι έτσι λειτουργούσε στο συγκεκριμένο χωριό. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που σχετίζονται με το βαπτιστικό όνομα του φέροντος.

Γ̣ianúṣǎ, το παρωνύμιο ανήκε σε γυναίκα και κατά πάσα πιθανότητα προέρχεται από το όνομά της το οποίο ήταν Γιαννούλα, είναι δηλαδή υποκοριστικό. Στο παρωνύμιο αυτό έχουμε τροπή του /l/ σε [ṣ], φαινόμενο σπάνιο, το οποίο χρήζει διερευνησεως. Τη λέξη την κατατάσσουμε στα παρωνύμια, γιατί τη θεωρούμε σπάνια, μιας και δεν το συναντήσαμε σε άλλα άτομα με το ίδιο όνομα και διότι ως παρωνύμιο λειτουργούσε στο συγκεκριμένο χωριό, όπου καταγράφηκε. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που σχετίζονται με το βαπτιστικό όνομα της φέρουσας.

Γ̣ialéhiu, το συγκεκριμένο παρωνύμιο ανήκει σε άνδρα και προέρχεται από το βαπτιστικό του όνομα το οποίο είναι Ιωάννης/Γιάννης. Στο συγκεκριμένο όνομα έχουμε τροπή του /n/ σε [l] και έχει προστεθεί το υποκοριστικό μόρφωμα *-éhiu*. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που σχετίζονται με το βαπτιστικό όνομα του φέροντος.

²³⁵ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την τροπή του /c-k/ σε [γ-g] δες στον Κατσάνη, 1977: 103 κ.ε., όπου αναλύεται εμπειριστατωμένα το φωνολογικό φαινόμενο αυτό. Κάτι ανάλογο παρατηρούμε και στη νεοελληνική, όπου κάποιοι αντί για τη λέξη *γατζούλι* (= γατάκι) προφέρουν τη λέξη *κατσούλι*. Επίσης στα Δωδεκάνησα (Κάλυμνο) αντί για τη λέξη *γατί* προφέρουν τη λέξη *καθί*.

²³⁶ Δες σχετικά και το παρωνύμιο *Cuṭṣálu* με το οποίο σχετίζεται.

²³⁷ Για περισσότερα σχετικά με την κατάληξη *-elɨ*, δες Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 133.

Γΐjanusúrdu/Γΐjanusúrdu, αναφερόταν σε άτομο (άνδρα) το οποίο είχε πρόβλημα στην ακοή του, ήταν βαρήκοο και ονομαζόταν Γιάννης. Το δεύτερο συνθετικό προέρχεται από το επίθετο *úrdu*, -a (= κωφός, -ή). Το καταγράψαμε σε δύο χωριά. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες του φέροντος, ωστόσο σχετίζεται και με το βαπτιστικό όνομα του φέροντος.

Gumárǵu, ανήκε σε άνδρα και σήμαινε αυτόν που δεν καταλαβαίνει τίποτα, ο αναίσθητος, το γαϊδούρι. Προέρχεται από τη λέξη γομάρι. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος, ωστόσο σχετίζεται και με τα παρωνύμια που φανερώνουν παρομοιώσεις με ζώα.

Gunusárǵu, το συγκεκριμένο παρωνύμιο απευθυνόταν σε άνδρα και σήμαινε αυτόν που ήταν πολύ μελαχρινός, αυτός που έμοιαζε με «γύφτο». Η λέξη αυτή στο Βλάχικο ιδίωμα της περιοχής σημαίνει στην κυριολεξία αυτόν που γανώνει τα χάλκινα σκεύη, τον γανωματή. Το συγκεκριμένο επάγγελμα το ασκούσαν στην περιοχή μόνο οι γύφτοι, οι οποίοι ως γνωστόν είναι στη συντριπτική τους πλειοψηφία μελαφοί. Για να τονίσουν στο συγκεκριμένο άτομο το χαρακτηριστικό αυτό (μαύρη επιδερμίδα) του απέδωσαν το παρωνύμιο, το οποίο δεν έχει να κάνει με τις επαγγελματικές ενασχολήσεις του, αλλά με το χρώμα του δέρματός του. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες του φέροντος.

Hadólǵu/Hadólǵa, το παρωνύμιο απευθύνεται σε άνδρα, έχει υποτιμητική σημασία και σημαίνει αυτόν που είναι πολύ ψηλός (μεγαλόσωμος) και άχαρος και κατ' επέκταση τον βλάκα, αυτόν που περπατάει παράξενα και γελάει συνεχώς χωρίς λόγο, τον χαζοχαρούμενο. Η συγκεκριμένη λέξη απαντάται σε περιφραστικό τοπωνύμιο στο χωριό Λεσινίτσα (νυν Βρυσσώρι) Ζαγορίου (Η Πηγή του Χαντόλιου) αλλά και ως επώνυμο οικογένειας.

Ο Οικονόμου (1991: 447-448) που καταγράφει το παραπάνω τοπωνύμιο ερμηνεύει τη λέξη χαντόλιας ως γίγαντας. Πράγματι η ερμηνεία αυτή είναι πολύ κοντινή στη σημασία που έχει το συγκεκριμένο παρωνύμιο, αφού σημαίνει, όπως αναφέρθηκε, τον πολύ ψηλό (τον γιγαντόσωμο) και κατ' επέκταση τον άχαρο. Την ίδια λέξη ο Οικονόμου τη συσχετίζει με τη σλαβική λέξη *chodь* (< ρήμα *chodidi*) που σημαίνει το βάδισμα, την πορεία, τη νομή, τη βοσκή. Στη

σλαβική γλώσσα υπάρχουν οι λέξεις *ход* [χοντ], η οποία σημαίνει το βάδισμα, το περπάτημα, *ходати* [χόντατι], που σημαίνει βαδίζω, περπατώ, βηματίζω και *ходник* [χόντικ], η οποία σημαίνει τον διάδρομο (Ομάδα καθηγητών σερβικής γλώσσας, 2001: 360).

Αν δεχτούμε τη συγκεκριμένη ετυμολογική προσέγγιση, τότε το παρωνύμιο σημαίνει αυτόν που είναι πολύ ψηλός και βαδίζει παράξενα λόγω του ύψους του. Πράγματι παρατηρείται το γεγονός πολλά άτομα πολύ ψηλά να έχουν δυσκολίες στο βάδισμα, λόγω της ιδιαίτερης σωματικής τους διάπλασης. Το συγκεκριμένο άτομο στο οποίο ανήκει το παρωνύμιο έχει ακριβώς αυτά τα χαρακτηριστικά. Το παρωνύμιο απευθύνεται περιστασιακά και σε άλλα άτομα με τα ίδια χαρακτηριστικά, ακόμη και σε άτομα που, αν και δεν είναι μεγαλόσωμα, περπατάνε «ιδιαιτέρα» ή έχουν μια παράξενη συμπεριφορά (ελαφρώς καθυστερημένα, «χαζοχαρούμενα» κ.λπ.)

Ο Οικονόμου (ό.π.), τέλος, αναφέρει τα παρεμφερή προσωνύμια: *Chod*, *Chodata* (τσέχικα), *Chodota* (ρώσικο), *Chodko* (πολωνικό), *Hodiša* (σέρβικο), το πατρωνύμιο *Hodivojević*, *Hodimir* και πατρωνύμιο *Hodimirić*. Ακόμη αναφέρει τα τοπωνύμια *Prohoda* (Βουλγαρικό), *Proodište* (π.Γ.Δ. Μακεδονίας), *Hodbina* (σερβοκροατικό) και *Prehod* (σλοβένικο). Όλες οι παραπάνω λέξεις, σύμφωνα με τον Οικονόμου, σχετίζονται με το συγκεκριμένο παρωνύμιο/επώνυμο (Χαντόλιος). Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες, ωστόσο σχετίζεται και με τα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος.

Hadúmy, το παρωνύμιο απευθυνόταν σε άνδρα και σήμαινε αυτόν που ήταν ανίκανος σεξουαλικά, τον χαντούμη, αυτόν που δεν είχε στύση και κατ' επέκταση τον ηλίθιο, τον βλάκα. Προέρχεται από την τούρκικη λέξη *hadım*, η οποία σημαίνει τον ευνούχο, τον ανίκανο, τον ευνουχισμένο (Ομάδα καθηγητών τουρκικής γλώσσας, 2003: 114). Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες, ωστόσο σχετίζεται και με τα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος.

Halé, το συγκεκριμένο παρωνύμιο ανήκε σε άνδρα και σήμαινε τον αθυρόστομο, αυτόν που βγάζει από το στόμα του συνεχώς άσχημα λόγια και βρισιές. Προέρχεται από την τούρκικη λέξη *halé*, η οποία σημαίνει τον απόπατο, το

αποχωρητήριο. Στη Βλάχικη γλώσσα ίσως πέρασε μέσω της αλβανικής, όπου συναντάται η συγκεκριμένη λέξη με την ίδια σημασία (Σταματάκου, 1971, τόμος Γ': 2.884). Μεταφορικά λοιπόν σημαίνει τον άνθρωπο του οποίου το στόμα μοιάζει με αποχωρητήριο, δηλαδή βγάζει συνεχώς «βρομιές», βρισιές. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν αντικείμενα του καθημερινού βίου, ωστόσο σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος.

Hripósu, το συγκεκριμένο παρωνύμιο απευθυνόταν σε άνδρα και σήμαινε τον χλεμπονιάρη, τον κιτρινιάρη και γενικώς τον αρρωστή. Αποτελείται από το μόρφημα *xrip-*,²³⁸ το οποίο κατά πάσα πιθανότητα προέρχεται από τη λέξη *χλέπα* (= φλέμα, απόχρεμμα των βρόγχων) με τροπή του /l/ σε [r], σύνηθες φωνολογικό φαινόμενο στη Βλάχικη γλώσσα²³⁹ και την κατάληξη *-ósu*, π.χ. *gälbinósu* (= κιτρινιάρης), *cusurósu* (= αυτός που έχει κάποιο κουσούρι, κυρίως καμπούρα) κ.λπ.²⁴⁰ (δες και Νικολαΐδη, 588). Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες του φέροντος.

Hímóna, ανήκει σε άνδρα, αλλά δεν κατέστη δυνατόν να πληροφορηθούμε τη σημασία του.

Imu, το παρωνύμιο απευθυνόταν σε άνδρα και όπως χαρακτηριστικά μάς ειπώθηκε σήμαινε μάλλον αυτόν που περπατούσε/πήγαινε σαν «χαζός». Ίσως να προέρχεται από το ρήμα *impu* (= βαδίζω, περπατάω κ.λπ.) με αποβολή του /n/. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες του φέροντος.

Kipiritša, ανήκει σε γυναίκα και μας πληροφόρησαν ότι σημαίνει αυτή που «κόβει», που λέει πολλά. Δεν κατέστη δυνατόν να το ετυμολογήσουμε. Ίσως σχετίζεται με τη λέξη *Pritša* (η οποία απαντάται και ως *Piritša*) και σημαίνει αυτή ή αυτόν που είναι γκρινιάρη/γκρινιάρης, που της/του φταίνε όλα, ενώ στην κυριολεξία σημαίνει το άγριο θηρίο (Νικολαΐδου, 1999 [1909]: 448). Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη λέξη αυτή δες στο παρωνύμιο *Pritša*.

Kitótsa, ανήκει σε άνδρα. Δεν κατέστη δυνατόν να πληροφορηθούμε τι σημαίνει ούτε να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε.

²³⁸ Μορφήματα ονομάζονται τα ελάχιστα συστατικά των λέξεων που είναι φορείς μορφής και σημασίας ή λειτουργίας (Pállη, 2005: 34).

²³⁹ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την τροπή του /l/ σε /r/ στη Βλάχικη γλώσσα δες το παρωνύμιο *Γαρέφα* καθώς και Κατσάνη, 1977: 112.

²⁴⁰ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την κατάληξη *-ósu* δες Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 135.

Κίρζια, το συγκεκριμένο παρωνύμιο απευθύνεται σε άνδρα και είναι υποκοριστικό του ονόματός του (Κυριάκος), ως εκ τούτου δεν δηλώνει κάποια ιδιότητα. Το περιλαμβάνουμε στα παρωνύμια, διότι δεν είναι συχνό στην περιοχή, δεν γνωρίζουμε δεύτερο άτομο με το ίδιο υποκοριστικό, βέβαια και το όνομα Κυριάκος είναι πολύ χαμηλής συχνότητας στην περιοχή. Ο Κατσάνης (1990: 65) αναφέρει ότι στην Κλεισούρα έχει καταγραφεί το όνομα Kîrziã ως υποκοριστικό του ονόματος Κυριάκος.²⁴¹ Κατατάσσεται στα παρωνύμια που σχετίζονται με το βαπτιστικό όνομα του φέροντος.

Κίρσα, το παρωνύμιο απευθυνόταν σε γυναίκα, και όπως μας ειπώθηκε, σήμαινε αυτή που είχε ψώρα στο κεφάλι, ψωροφύτη (κάτι σαν την παιδική νινίδα, αλλά σε βαρύτερη μορφή, κι η οποία δεν υποχωρούσε). Προέρχεται από τη Βλάχικη λέξη kéra (= ψώρα στο κεφάλι). Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες της φέρουσας.

Κίτsumóru/Cătšimóru/Cătšimóri, το παρωνύμιο απευθύνεται σε άνδρα το όνομα του οποίου είναι Χρήστος (Κίτδους το υποκοριστικό). Δεν κατέστη δυνατόν να πληροφορηθούμε τι σημαίνει. Η λέξη kîtsûmóri/cătšimóru/cătšimóri στο Βλάχικο ιδίωμα της περιοχής σημαίνει το τσιμπούρι. Ίσως λοιπόν το συγκεκριμένο παρωνύμιο να σημαίνει το τσιμπούρι, κάνοντας ωστόσο κι ένα λογοπαίγνιο με το όνομα αυτού που το έφερε. Ο Μαλαβάκης (χ.χ.: 271) αναφέρει τη λέξη ως κατσαμόρου (= το τσιμπούρι). Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν παρομοιώσεις με ζώα, ωστόσο σχετίζεται και με τα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος.

Κέλζια, ανήκε σε άνδρα και, όπως πληροφορηθήκαμε, σήμαινε αυτόν που έκλεβε. Δεν κατέστη δυνατόν να το ετυμολογήσουμε. Κατατάσσεται, σύμφωνα με την ερμηνεία που μας δώσανε, στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες.

Κίχσα, ανήκε σε γυναίκα, αλλά δεν κατέστη δυνατόν να πληροφορηθούμε τι σήμαινε ούτε να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε.

Λαγζόλζια, το συγκεκριμένο παρωνύμιο ανήκε σε άνδρα και σήμαινε αυτόν που δεν έστεκε στα μυαλά του, τον αλλοπρόσαλλο, αυτόν που ήταν με τις «βίδες», όπως χαρακτηριστικά μας ειπώθηκε. Ο Σταματάκος (1971, τόμος Β': 1.779) αναφέρει τη λέξη λαγγιόλι, την οποία ερμηνεύει ως τριγωνικό τεμάχιο με το

²⁴¹ Για το όνομα Κυριάκος δεξ και στο παράρτημα των υποκοριστικών.

οποίο επαυξανόταν η φουστανέλα. Δεν είναι απίθανο το παρωνύμιο να σημαίνει τη συμπεριφορά εκείνη που θυμίζει το ανέμισμα ή την εμφάνιση αυτού του υφάσματος, δηλαδή τον ασταθή, τον αλλοπρόσαλλο κ.λπ. Αν ισχύει η παραπάνω ετυμολογία, κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες, ωστόσο σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν αντικείμενα του καθημερινού βίου.

Láĭă, απευθύνεται σε γυναίκα και σημαίνει αυτή που έχει μαύρη επιδερμίδα, η σκουρόχρωμη. Έχει την ίδια ετυμολογική προέλευση με το παρωνύμιο Láĭm (δες παρακάτω). Τη λέξη την έχουμε ακούσει να αναφέρεται σε γυναίκα αλλά και σε ζώα (ζωωνύμιο), ιδιαίτερα προβατίνες, που είχαν μαύρα στίγματα στο πρόσωπο ή στο τρίχωμα. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες της φέρουσας.

Láĭm, απευθύνεται σε άνδρα και σημαίνει αυτόν που έχει μαύρη επιδερμίδα, ο σκουρόχρωμος. Προέρχεται από το επίθετο láĭm (= μαύρος). Ο Νικολαΐδης (1999 [1909]: 251) το συγκεκριμένο επίθετο το ετυμολογεί από την αλβανική λέξη laje (= μαύρος). Στη νέα ελληνική (Σταματάκου, 1971, τόμος Β': 1.779) υπάρχει η λέξη λάγιος, κυρίως για τα πρόβατα (= αυτά που έχουν μαύρο τρίχωμα). Στην αρχαία ελληνική υπάρχει η λέξη/όνομα Λάιος (πατέρας του Οιδίποδα), πιθανόν με την ίδια σημασία. Ο Κατσάνης (1990: 82) αναφέρει ότι η λέξη είναι πολύ δύσκολο να ετυμολογηθεί και ότι πρέπει να την κατατάξουμε στις διαβαλκανικές λέξεις και ειδικότερα σε αυτές του ελληνοαλβανικού χώρου. Το καταγράψαμε σε δύο χωριά. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες του φέροντος.

Lála, αναφέρεται σε άνδρα και σήμαινε τον μεγάλο αδερφό. Πράγματι το συγκεκριμένο άτομο ήταν το πρώτο από τέσσερα αδέρφια. Από τη συγκεκριμένη προσφώνηση των άλλων αδερφών παρέμεινε το παρωνύμιο αυτό. Προέρχεται από την αλβανική λέξη lal/ë, -a [λαλ/, -α], η οποία σημαίνει τον μεγαλύτερο αδερφό, τον πατέρα, τον κουνιάδο (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 343). Ο Ντίνας 1995: 160) αναφέρει στην Αλβανία το χωριό Lalë. Επίσης στην ορεινή Ηλεία υπάρχει το χωριό Λάλα, από το οποίο προέρχεται το πατριδωνυμικό Λαλαίος ή Λαλιώτης. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν συγγένεια ή ηλικία.

Lapušan̄/Urušan̄, ανήκε σε άνδρα ο οποίος, όπως μας πληροφορήσαν, είχε μεγάλα αφτιά. Το συγκεκριμένο παρωνύμιο άλλη πληροφορήτρια μας το πρόφερε (U)arušan̄, χωρίς δηλαδή την παρουσία του /l/, λόγω του φαινομένου της αλλοφωνίας. Προέρχεται από τη Βλάχικη λέξη upúsă, την οποία ο Νικολαΐδης (1999 [1909]: 254) την ερμηνεύει ως λοβό του αφτιού, το τελευταίο εξέχον μέρος του αφτιού. Αν δεχτούμε την παραπάνω ερμηνεία, κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες του φέροντος.

Latif̄i, το συγκεκριμένο παρωνύμιο απευθυνόταν σε άνδρα και, όπως μας δηλώθηκε, σήμαινε τον αγαθιάρη, τον χαζούλη κ.λπ. Προέρχεται από την τούρκικη λέξη latife [λατίφε], η οποία σημαίνει το ανέκδοτο, το αστείο (Ομάδα καθηγητών τούρκικης γλώσσας, 2003: 170). Η λέξη συναντάται ως νεοελληνικό επώνυμο. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος.

Lavréndzu, το παρωνύμιο απευθυνόταν σε άνδρα, αλλά δεν κατέστη δυνατόν να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε.

Léngu/Lénga, το παρωνύμιο ανήκε σε άνδρα και, όπως μας πληροφορήσαν, σήμαινε τον πολύ αδύνατο, τον αρρωστιάρη, αυτόν που ήταν σαν καλογιάννος, όπως χαρακτηριστικά μάς ειπώθηκε. Θεωρούμε ότι προέρχεται από την αλβανική λέξη lëngat/ë, -a [λενγκάτ, -α], η οποία σημαίνει την αρρώστια, την ασθένεια, τη νόσο (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 355). Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες του φέροντος.

Léta, ανήκει σε άνδρα. Δεν κατέστη δυνατόν να πληροφορηθούμε τι σημαίνει ούτε να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε.

Íjár̄u, το παρωνύμιο σημαίνει τον παρδαλό, τον ποικιλόχρωμο, αυτόν που έχει στίγματα στο δέρμα του κάτι σαν αλμπινισμό, και απευθύνεται σε άνδρα. Στη θηλυκή του εκδοχή (Íjár̄ă) το έχουμε ακούσει για γυναίκα άλλα και για ζώο, συγκεκριμένα για προβατίνα. Η λέξη προέρχεται από το επίθετο Íjár̄u/Íjár̄ă. Το συναντήσαμε σε δύο χωριά. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες του φέροντος.

Lúpă, αναφέρεται σε άνδρα και σημαίνει άτομο ζωηρό, ατίθασο, τον «λύκο», όπως χαρακτηριστικά μας ειπώθηκε. Προέρχεται από τη λατινική λέξη lupus -i (= λύκος). Η λέξη λύκος απαντάται στο ιδίωμα της Ακαρνανίας ως úr̄u, μιας και

το /l/ αποβάλλεται υπακούοντας στον γνωστό φωνολογικό νόμο του ιδιώματος. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος, ωστόσο σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν παρομοιώσεις με ζώα.

Lúta, το συγκεκριμένο παρωνύμιο απευθύνεται σε γυναίκα και σημαίνει αυτή που είναι αποβλακωμένη, χαζή, ηλίθια κ.λπ. Περιστασιακά απευθύνεται και σε οποιαδήποτε άλλη έχει αυτά τα χαρακτηριστικά. Θεωρούμε ότι ίσως σχετίζεται με το σλάβικο ουσιαστικό луда [λούντα], το οποίο σημαίνει τον/την τρελή, τον/την ηλίθια κ.λπ. (Ομάδα καθηγητών σερβικής γλώσσας, 2001: 164). Ο Νικολαΐδης (1999 [1909]: 270) καταγράφει τη λέξη lútъ (= πένθος), την οποία ετυμολογεί από τη λατινική λέξη luctus, -us, που σημαίνει το πένθος, τη θλίψη, τη λύπη (Σιδέρη, 1964: 440). Ίσως να σχετίζεται το συγκεκριμένο παρωνύμιο με αυτή τη λατινική λέξη, μιας και όποιος έχει πολύ πένθος συνήθως «χάνει τα μυαλά του», «αποβλακώνεται» περιστασιακά. Ο Ντίνας (1980: 315) ωστόσο καταγράφει στη Σαμαρίνα το τοπωνύμιο *L' Alútu*, το οποίο ετυμολογεί από τη λατινική λέξη lutum (= χώμα), με την προσθήκη του προθετικού /a-/, και το αποδίδει ως το μέρος όπου το χώμα γίνεται πηλός, τον οποίο χρησιμοποιούσαν οι κάτοικοι του συγκεκριμένου χωριού για να φτιάξουν τους φούρνους τους. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες της φέρουσας.

Lútu, το παρωνύμιο απευθύνεται σε άνδρα και σημαίνει τον βλάκα, τον ηλίθιο, τον αποβλακωμένο, τον χαζό κ.λπ. Περιστασιακά απευθύνεται και σε οποιονδήποτε άλλον έχει αυτά τα χαρακτηριστικά. Έχει την ίδια ετυμολογική προέλευση με το παρωνύμιο Lúta. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος.

Maǵáru, απευθύνεται σε άνδρα και σημαίνει τον παλιάνθρωπο, τον αφιλότιμο, και κατ' επέκταση τον γάιδαρο. Ίσως να σχετίζεται με τη λέξη μαγάρα, η οποία προέρχεται από το ρήμα μαγαρίζω, που σημαίνει λερώνω, ρυπαίνω μολύνω κ.λπ. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος.

Macsumǵ, ανήκε σε άνδρα (ιδιαίτερα όταν αυτός ήταν μικρό παιδί και στη συνέχεια εγκαταλείφθηκε) και σήμαινε αυτόν που είναι μικρός. Η λέξη συνηθίζεται στην περιοχή και χρησιμοποιείται για το σημαινόμενο μικρό παιδί. Δεν κατέστη

δυνατόν να την ετυμολογήσουμε. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν συγγένεια ή ηλικία.

Madíla, το παρωνύμιο απευθύνεται σε άνδρα. Δεν κατέστη δυνατόν να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε.

Madráxa, απευθυνόταν σε άνδρα και σήμαινε αυτόν που δεν χορταίνει με τίποτα, τον άπληστο, τον αχόρταγο, τον πλεονέκτη, αυτόν που τα θέλει όλα δικά, την «καταβόθρα» που «ρουφάει» τα πάντα. Θεωρούμε ότι σχετίζεται με τη Μαρδάχα, που είναι μία από τις μεγαλύτερες πηγές του Αχελώου ποταμού και η οποία βρίσκεται κοντά στη Μονή της Τατάρνας (στα όρια των νομών Αιτωλοακαρνανίας και Ευρυτανίας). Κατά την αρχαιότητα μάλιστα η τοποθεσία της Μαρδάχας αποτελούσε τόπο λατρείας του ποταμού Αχελώου, που ως γνωστόν του είχαν αποδοθεί θεϊκές ιδιότητες (http://www.pi-schools.gr/download/programs/EuZin/ergasies_03_04/Stereia_Ellada/sterea_65-80.pdf). Στην περιοχή της Μαρδάχας υπήρχαν μεγάλα ανοίγματα στη γη (καταβόθρες) απ' όπου ανέβλυζε το νερό, το οποίο ερχόταν από τα βουνά της Πίνδου. Σήμερα η περιοχή έχει καλυφθεί από τα νερά της τεχνητής λίμνης των Κρεμαστών.

Οι Βλαχόφωνοι της Ακαρνανίας είχαν ιδιαίτερη σχέση με την περιοχή της Μαρδάχας και τη γνώριζαν αρκετά καλά, αφού εκεί έβοσκαν τα κοπάδια τους κατά τους θερινούς μήνες. Είναι πολύ πιθανόν λοιπόν το παρωνύμιο να σχετίζεται με την περιοχή αυτή και να σημαίνει ότι ο συγκεκριμένος άνθρωπος είχε τόση βουλμία που «ρουφούσε» τα πάντα σαν τις καταβόθρες της Μαρδάχας. Στο παρωνύμιο έχουμε αντιστροφή των συμφώνων του συμφωνικού συμπλέγματος /tð/ σε /ðr/, προφανώς διότι το δεύτερο είναι πιο ευπρόφερτο. Στο χωριό Στρογγυλοβούνι μάλιστα έχουμε καταγράψει το τοπωνύμιο *Uá Mardáca*, το οποίο κι αυτό πιθανότατα σχετίζεται με τη συγκεκριμένη πηγή του Αχελώου ποταμού. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος.

Magavéu/Magavá, το συγκεκριμένο παρωνύμιο απευθύνεται σε άνδρα και σήμαινε τον χαζό, τον βλάκα, τον καθυστερημένο. Θεωρούμε ότι προέρχεται από την τούρκικη λέξη *mankafa* [μανκαφά], η οποία επίσης σημαίνει τον χαζό (Ομάδα καθηγητών τούρκικης γλώσσας, 2003: 177) με τροπή του άηχου χειλικού /f/ στο

επίσης χειλικό αλλά ηχηρό [v]. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος.

Mámu, ανήκε σε άνδρα και, όπως πληροφορηθήκαμε, σήμαινε αυτόν που είχε αδυναμία στο γυναικείο φύλο. Δεν κατέστη δυνατόν να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε. Σε άλλες περιοχές απαντάται το επώνυμο Μάμος. Κατατάσσεται, σύμφωνα με την ερμηνεία που μας δόθηκε, στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος.

Mandžaclápa, το παρωνύμιο απευθυνόταν σε άνδρα (μόνο όταν αυτός ήταν μικρό παιδί, κατόπιν περιέπεσε σε αχρησία) και σήμαινε αυτόν τον νέο που του πέφτουν τα παντελόνια, τον «σβαρνιάρη», τον ατημέλητο κ.λπ. Ίσως προέρχεται από τη λέξη mándžu (= πουλάρι και κατ' επέκταση νεαρός άνθρωπος). Κατατάσσεται, σύμφωνα με την ερμηνεία που δώσαμε, στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος, σχετίζεται ωστόσο και με αυτά που φανερώνουν συγγένεια ή ηλικία.

Mándžu, ανήκει σε άνδρα και σημαίνει, όπως μας πληροφορήσαν, το πουλάρι (νεαρό γαϊδουράκι ή άλογο) κατ' επέκταση αναφέρεται και στους ανθρώπους και σημαίνει τον νεαρό άνδρα. Στο ιδίωμα της περιοχής υπάρχει η λέξη mándžu, η οποία σημαίνει το νεαρό ζώο, κυρίως το γαϊδουράκι ή το μοσχαρακι. Ο Νικολαΐδης (1999 [1909]: 279) ετυμολογεί τη συγκεκριμένη λέξη από τη λέξη mandius, η οποία προέρχεται από το λατινικό ρήμα mando, -ndi, -nsum, -ere, που μεταξύ άλλων σημαίνει καταμασσώ/καταμασώ, κατατρώγω, καταβροχθίζω (Σιδέρη, 1964: 452). Κατά τη γνώμη μας το παρωνύμιο σχετίζεται πιθανότητα με την αλβανική λέξη mëz, -i [μεζ, -i] η οποία σημαίνει το πουλάρι (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 401), καθώς και με το παρωνύμιο Midžita (δες σχετικά στο συγκεκριμένο παρωνύμιο). Καταγράφεται και επώνυμο Μάντζιος, όχι όμως ανάμεσα στους Βλαχόφωνους της Ακαρνανίας. Κατατάσσεται, σύμφωνα με την ερμηνεία που μας δώσανε, στα παρωνύμια που φανερώνουν συγγένεια ή ηλικία.

Marátu s' láju, ανήκε σε άνδρα και σήμαινε, όπως πληροφορηθήκαμε, αυτόν που ήταν μαύρος (= βασανισμένος) και πικραμένος, ο κακομοίρης. Αποτελείται από τρεις λέξεις, πρώτη λέξη είναι το επίθετο marátu (προφέρεται και māratu/mirátu) και το οποίο σημαίνει τον δυστυχισμένο, τον βασανισμένο. Δεύτερη λέξη είναι ο

συμπλεκτικός σύνδεσμος *si* (= και), ο οποίος έχει υποστεί αποκοπή, και τρίτη λέξη είναι το επίθετο *Iáiu* (= μαύρος, δυστυχισμένος). Το συγκεκριμένο παρωνύμιο σχετίζεται άμεσα με το παρωνύμιο *Ca Iái-Iáiu* (δες παραπάνω). Κατατάσσεται, σύμφωνα με την ερμηνεία που μας δώσανε, στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος.

Marcéľǎ, το συγκεκριμένο παρωνύμιο δεν ανήκει σε έναν μόνο άνθρωπο, αλλά αναφέρεται σε πολλά μέλη μιας ευρύτερης οικογένειας/γενιάς. Μας πληροφορήσαν ότι προέρχεται από το όνομα ενός προγόνου της οικογένειας αυτής, ο οποίος ονομαζόταν Μάρκος με την προσθήκη του επιθήματος/κατάληξης *-éľǎ*. Πολλά κύρια ονόματα, μεταξύ των οποίων και το όνομα Μάρκος (όχι πολύ συνηθισμένο στην περιοχή), έχουν ως υποκοριστική κατάληξη το επίθημα *-éľǎ*, π.χ. Κωνσταντίνος > Ντίνος > *Dinéľǎ*, Κωνσταντίνος > Κωστάκης > *Custacéľǎ* > *Custacéla*, Σπυρίδων > Σπύρος > *Spiréľǎ*, Μάρκος > *Marcéľǎ* κ.λπ.²⁴² Στον πληθυντικό, για να ονομαστούν όσοι κατάγονται από το συγκεκριμένο άτομο, η κατάληξη γίνεται *-éľǎ*. Τα ονόματα αυτά θα μπορούσαμε να τα ονομάσουμε περιεκτικά/οικογενειακά.²⁴³ Π.χ. *Mitšantóňǎ* > *Mitšantonéľǎ*, (= όσοι κατάγονται από τον *Mitšantónia*, οι Μητσαντωναίοι), *Cutšulína* > *Cutšulínéľǎ*, (= όσοι κατάγονται από τον *Cutšulína*, οι Κουτσουλιναίοι) κ.λπ.²⁴⁴ Το ίδιο συμβαίνει και με τα Βλάχικα επώνυμα της περιοχής π.χ. Σιδέρης (επώνυμο ομάδας Βλάχων της Ακαρνανίας) > *Sidireľǎ*, (= οι Σιδεραίοι), Νιτσάκης > *Nitsacéľǎ* (= οι Νιτσακαίοι) κ.λπ. Η συγκεκριμένη κατάληξη *-éľǎ* αντιστοιχεί με τις ανάλογες καταλήξεις των πληθυντικών διαφόρων οικογενειακών ονομάτων της ελληνικής, όπως *-αίοι*, *-ηδες* κ.λπ., π.χ. Κολοκοτρώνης > Κολοκοτρωναίοι, Τρικούπης > Τρικούπηδες κ.λπ.²⁴⁵ Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν συγγένεια ή ηλικία.

Marišta, το παρωνύμιο απευθύνεται σε άνδρα και μας αναφέρθηκε ότι σημαίνει τον πολυλογά, αυτό που λέει πολλά. Δεν κατέστη δυνατόν να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε. Ωστόσο ο Σαρρής (1928:144) και ο Φουρίκης (1928b:

²⁴² Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τα υποκοριστικά κυρίων ονομάτων στο Βλάχικο ιδίωμα της περιοχής δες στο παράρτημα των υποκοριστικών.

²⁴³ Για τα περιεκτικά στην ελληνική γλώσσα δες Τριανταφυλλίδης, 1978 [1941]: 127-128.

²⁴⁴ Για περισσότερες πληροφορίες δες στα αντίστοιχα παρωνύμια.

²⁴⁵ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τα οικογενειακά ονόματα της ελληνικής δες Τριανταφυλλίδης, 1978 [1941]: 238.

137) αναφέρουν το τοπωνύμιο *Μαρίστα* στην Πάρνηθα και το ετυμολογούν από την αλβανική λέξη *mare* (= κουμαριά αλλά και ο καρπός της) από την οποία προέρχεται η λέξη *marishtë* (έναρθρα *marisht-a*) που σημαίνει τον τόπο ο οποίος βρίθεται από κουμαριές. Κατατάσσεται, σύμφωνα με την ερμηνεία που μας δώσανε, στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος, ωστόσο, αν δεχτούμε τις πληροφορίες του Σαρρή και του Φουρίκη, σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν παρομοιώσεις με φυτά ή καρπούς.

Matšakrída, το παρωνύμιο απευθυνόταν σε μικρό παιδί (αγόρι, αλλά το έχουμε ακούσει και σε κορίτσι) και σήμαινε τον πολύ αδύνατο, τον καχεκτικό, τον ολιγόφαγο, τον μπακανιάρη. Η λέξη είναι σύνθετη από το *mátsa* (= γάτα) και *akrída*, που ως γνωστόν είναι πολύ αδύνατη. Είναι σύνηθες στους Βλαχόφωνους της περιοχής να παρομοιάζουν κάποιον ή κάποια που είναι πολύ αδύνατος/ή και καχεκτικός/ιά με το ουσιαστικό *mátsa* (= γάτα), π.χ. *Atséu ésti ca mátsa* (= Αυτός είναι σαν γάτα, δηλαδή πολύ αδύνατος κ.λπ.). Η Βλάχικη λέξη *mátsa* σχετίζεται με την αλβανική λέξη *mac/e* [ματς/ε], που σημαίνει τη γάτα (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 372) και τη σλαβική λέξη *мачка* [μάτσκα], η οποία επίσης σημαίνει τη γάτα (Ομάδα καθηγητών σερβικής γλώσσας, 2001: 172). Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες του φέροντος.

Matsá(l)a, το συγκεκριμένο παρωνύμιο αναφέρεται σε άνδρα. Πιθανότατα σχετίζεται με το ρήμα *ματσαλάω/ματσαλάου* (= μασάω) καθώς και η φράση: *S' fétsi matsália* (= Έγινε ματσάλια, έγινε κομματάκια/κοψίδια/κιμάς). Ο Κατσάνης (1990: 93) αναφέρει το τοπωνύμιο *La Mătsjale*, το οποίο απαντά πολύ συχνά στον βορειοελλαδικό χώρο, αλλά το συσχετίζει με τη σλαβική λέξη *Muceale/mocur* που στα σλαβικά σημαίνει «βάλτος». Ακόμη *matšálj* στα αλβανικά σημαίνει το ακάθαρμο νερό, τη λάσπη (Νικολαΐδου, 1999 [1909]: 307). Αν σχετίζεται με τις παραπάνω λέξεις, το παρωνύμιο σημαίνει τον ακάθαρμο, τον βρώμικο κ.λπ. Πολλές φορές το παρωνύμιο αυτό προφέρεται χωρίς την παρουσία του /l/, ως *Matsáma*, λόγω του φωνολογικού φαινομένου της αλλοφωνίας του /l/. Το καταγράψαμε σε δύο χωριά. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες, ωστόσο μπορεί να

σχετίζεται με αυτά που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος.

Matšóčă, απευθύνεται σε γυναίκα η οποία είναι πολύ αδύνατη και μικροκαμωμένη, είναι σαν γάτα, όπως χαρακτηριστικά λέγεται. Προέρχεται από τη Βλάχικη λέξη *mátsa* (= γάτα). Στη λέξη *mátsa* έχει προστεθεί η υποκοριστική κατάληξη *-óčă*, η οποία είναι ανάλογη με την ελληνική υποκοριστική κατάληξη *-άκι*. Το συγκεκριμένο παρωνύμιο το έχουμε ακούσει ως *Matšóčă* και για άνδρα με ανάλογα σωματικά χαρακτηριστικά. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες της φέρουσας.

Mému, το παρωνύμιο απευθυνόταν σε άνδρα και μάλλον είναι υποκοριστικό του ονόματός του. Ο Ντίνας (1995: 174) αναφέρει το επώνυμο Μέμος, το οποίο ετυμολογεί από το κυριώνυμο Δημήτριος. Ωστόσο ο Αραβαντινός (1997 [1909]: 101) έχει καταγράψει στην Ήπειρο το υποκοριστικό Μέμος, το οποίο προέρχεται σύμφωνα με τον ίδιο από το μουσουλμανικό όνομα *Μεχμέτ*. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που σχετίζονται με το βαπτιστικό όνομα του φέροντος.

Méta, ανήκε σε άνδρα, αλλά δεν κατέστη δυνατόν να πληροφορηθούμε τη σημασία του. Ίσως σχετίζεται με τη λέξη *méta* (= μία από τις ονομασίες της μάνας στην περιοχή). Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν συγγένεια ή ηλικία.

Midžíta, ανήκει σε γυναίκα (κυρίως της απευθυνόταν, όταν ήταν νεαρό κορίτσι) και σημαίνει το κορίτσι και ιδιαίτερα αυτό που είναι λίγο ατίθασο, συμπεριφέρεται σαν αγόρι (αγοροκόριτσο), αλλά και το παλιοκόριτσο, το κορίτσι που ήταν ελευθερίων ηθών. Πολλές φορές απευθύνεται και σε οποιαδήποτε άλλη κοπέλα με τα ίδια χαρακτηριστικά.

Στα ιδιώματα της περιοχής (Βλάχικο και ελληνικό βορειοδυτικό) υπάρχει η λέξη *midžĭ* (= το αιδού της γυναίκας, ιδίως των κοριτσιών) την οποία δεν κατορθώσαμε να ετυμολογήσουμε. Το παρωνύμιο σχετίζεται με τη συγκεκριμένη λέξη, μιας και όπως αναφέραμε έχει και μια υποτιμητική διάσταση που έχει να κάνει με τη γενετήσια συμπεριφορά του ατόμου. Θα πρέπει να αναφερθεί επίσης ότι στο Βλάχικο ιδίωμα της περιοχής υπάρχει και η λέξη *midžítu*, η οποία απευθύνεται σε αγόρια/νεαρούς άνδρες κι έχει παρόμοια σημασία (ατίθασος, παλιόπαιδο, γυναικάς κ.λπ.). Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες της φέρουσας.

Mitaθákj, το συγκεκριμένο παρωνύμιο ανήκε σε άνδρα αλλά στη συνέχεια επεκτάθηκε σε πολλά μέλη της ίδιας οικογένειας. Δεν κατέστη δυνατόν να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε. Κατά πάσα πιθανότητα όμως συνδέεται με το Δημήτριος, όνομα που υπήρχε στη συγκεκριμένη οικογένεια. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που σχετίζονται με το βαπτιστικό όνομα του φέροντος.

Mitákja, το συγκεκριμένο παρωνύμιο ανήκε σε άνδρα αλλά στη συνέχεια επεκτάθηκε σε όλα τα μέλη της ίδιας οικογένειας. Θεωρούμε ότι προέρχεται από το όνομα Δημήτριος (Mitsákja), το οποίο ανήκε σε αυτόν που έφερε το παρωνύμιο. Ο Ντίνας (1980: 338) έχει καταγράψει το τοπωνύμιο *La šuputiklo al Mitáka* (= Στη βρυσούλα του Μιτάκα). Κατατάσσεται στα παρωνύμια που σχετίζονται με το βαπτιστικό όνομα του φέροντος.

Mšjáca, το παρωνύμιο ανήκε σε γυναίκα και σήμαινε αυτή που είναι μικροκαμωμένη (κοντή) και λίγο δύσμορφη (άσχημη, στραβά πόδια κ.λπ.). Στο Βλάχικο ιδίωμα της περιοχής η λέξη αυτή επίσης αναφέρεται σε ένα είδος βατράχου (πράσινου χρώματος με μαύρες κηλίδες), το οποίο ζει στα χωράφια (γρασιδία) όπου βόσκουν τα πρόβατα και αν αυτά το φάνε, ψοφάνε αμέσως. Το συγκεκριμένο ζώο είναι ιδιαίτερα αντιπαθητικό στους βοσκούς της περιοχής. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν παρομοιώσεις με ζώα.

Mucósm, το παρωνύμιο αναφέρεται σε άνδρα και σημαίνει τον μυξιάρη. Η λέξη είναι σύνθετη προέρχεται από τη Βλάχικη λέξη múca (= μύξα), η οποία με τη σειρά της προέρχεται από τη λατινική λέξη mucus -i (= μύξα) και την κατάληξη -ósm.²⁴⁶ Στην αλβανική γλώσσα υπάρχει η λέξη mukoz/ë [μουκόζ/], η οποία σημαίνει τον βλεννογόνο υμένα (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 417). Οι δυο λέξεις σχετίζονται άμεσα. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες του φέροντος.

Múja, είναι παρωνύμιο που αναφέρεται σε άνδρα και σημαίνει τον πολυλογά, τον φλύαρο, όπως μας ειπώθηκε. Δεν κατέστη δυνατόν να το ετυμολογήσουμε. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος.

²⁴⁶ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη συγκεκριμένη κατάληξη δεξ Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 135, καθώς και τα παρωνύμια Hgipósm, Nipósm κ.λπ.

Muláru, το παρωνύμιο προέρχεται από τη Βλάχικη λέξη *muřáru* (= μυλωνάς) με αναγραμματισμό του /r/ και του /l/ (προφερόταν και ως *muřáru*). Το παρωνύμιο απευθυνόταν σε άνδρα αλλά και στη γυναίκα του και τα παιδιά του και σήμαινε τον μυλωνά. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν κάποιο επάγγελμα.

Munuxáru, το συγκεκριμένο παρωνύμιο ανήκε σε άνδρα και σύμφωνα με τις πληροφορίες μας σήμαινε αυτόν που ήταν ψυχρός στη συμπεριφορά του. Δεν θεωρούμε την ερμηνεία αυτή ιδιαίτερα εύστοχη, χωρίς να σημαίνει ότι το συγκεκριμένο άτομο δεν είχε ενδεχομένως και αυτό το χαρακτηριστικό στη συμπεριφορά του. Στο ελληνικό βορειοδυτικό ιδίωμα του Ξηρομέρου υπάρχει η λέξη μουνουχάρι (το) η οποία σημαίνει το χρονιαρικό μουνουχημένο (ευνουχισμένο) γουρούνι (Παπατρέχας, 2007: 88). Κατά πάσα πιθανότητα λοιπόν πρόκειται για την ίδια λέξη με το παρωνύμιο. Το συγκεκριμένο παρωνύμιο, επομένως, σημαίνει τον ευνούχο, τον χαντούμη, αυτόν που είναι ανίκανος σεξουαλικά. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες, ωστόσο, αν λάβουμε υπόψη την ερμηνεία που μας δόθηκε, μπορεί να σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος.

Mústu, το παρωνύμιο απευθυνόταν σε άνδρα και σήμαινε αυτόν που είναι πολύ μελαχρινός, «πρασινοκαφετής», όπως ο μούστος απ' τον οποίο βγαίνει το κρασί, και είχε έντονα υποτιμητική χροιά, ήταν δηλαδή κάτι ανάλογο με το «γύφτος». Το παρωνύμιο είναι προφανές ότι προέρχεται από τη λέξη μούστος, η οποία σχετίζεται με τη λατινική λέξη *mustus*, -a, -um, που σημαίνει το νέο, το πρόσφατο (Σιδέρη, 1964: 487). Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες του φέροντος.

Mušcúta, το παρωνύμιο απευθυνόταν σε άνδρα (ιδιαίτερα όταν αυτός ήταν μικρό παιδί) και μάλλον σήμαινε αυτόν που τρώει/που δαγκώνει/που μασάει κάτι συνεχώς και κατ' επέκταση τον τροφαντό. Θεωρούμε ότι προέρχεται από ρήμα *múscu* (= δαγκώνω). Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος.

Mútša, ανήκει σε γυναίκα και σημαίνει αυτή που είναι πολύ χαμηλών τόνων, η χαζούλα, όπως χαρακτηριστικά μάς ειπώθηκε. Ανάμεσα στους Βλαχόφωνους της περιοχής υπάρχει η λέξη *mútsu/mútsa* (= η μύξα, «τρέξιμο» της μύτης), την οποία αναφέρει και ο Νικολαΐδης (1999 [1909]: 307). Πολύ πιθανό λοιπόν να

προέρχεται από δω το παρωνύμιο και να σημαίνει τη μυξιάρα. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες, ωστόσο, αν λάβουμε υπόψη την ερμηνεία που μας δόθηκε, μπορεί να σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες της φέρουσας.

Mútu, απευθυνόταν σε άνδρα και σήμαινε τον μουγκό, τον άφωνο, τον ντροπαλό, αλλά και τον ολιγομίλητο. Προέρχεται από το επίθετο *mútu*, -ta (= βουβός, άφωνος κ.λπ.). Το Μούτος απαντάται ως επώνυμο στην Κοζάνη, για το οποίο δίνεται η ίδια ετυμολογία (Ντίνας, 1995: 179). Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες, ωστόσο, αν λάβουμε υπόψη την ερμηνεία που δώσαμε, μπορεί να σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος.

Mutúfa, σημαίνει τα ίδια με το παρωνύμιο *Mútu*. Η λέξη *Mutúfa* απευθυνόταν σε άνδρα και σε γυναίκα στην οποία σήμαινε επιπλέον τη συνεσταλμένη, την ολιγομίλητη και κατ' επέκταση τη «χαζούλα». Εδώ θα πρέπει να αναφέρουμε την αλβανική λέξη *matufos*, -a, -ur [ματουφός, -α, ούρ], που σημαίνει ξεκουτιάζω, μωραίνω (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 383). Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες, ωστόσο, αν λάβουμε υπόψη την ερμηνεία που μας δόθηκε, μπορεί να σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος ή της φέρουσας.

Ñíxlǎ, το παρωνύμιο αναφερόταν σε άνδρα. Δεν κατέστη δυνατόν να πληροφορηθούμε τη σημασία του, να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε.

Ñirósx, ανήκει σε άνδρα και μας πληροφόρησαν ότι σημαίνει αυτόν που μιλάει με τη μύτη, δηλαδή έρρινα. Άλλοι μας πληροφόρησαν ότι η λέξη σημαίνει αυτόν που του «τρέχουν» οι μύξες από τη μύτη. Οι δύο ερμηνείες είναι σχετικές, αφού, ως γνωστόν, όποιος έχει πολλές μύξες έχει τη μύτη μπουκωμένη, άρα μιλάει έρρινα. Το παρωνύμιο αποτελείται από τη λέξη *nǎř* (= μύτη) και την κατάληξη *-ósx*,²⁴⁷ η οποία συναντάται σε αρκετά παρωνύμια της περιοχής, π.χ. *Hripósx* (= Χλεμπονιάρης), *Gilbinósx* (= Κιτρινιάρης) κ.λπ. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες του φέροντος.

²⁴⁷ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την κατάληξη *-ósx* δεξ Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 135.

Νότηζια, απευθύνεται σε γυναίκα, αλλά δεν κατέστη δυνατόν να πληροφορηθούμε τη σημασία του. Ίσως σχετίζεται με το όνομά της, το οποίο είναι Κωνσταντίνα. Σε αυτή την περίπτωση κατατάσσεται στα παρωνύμια που σχετίζονται με το βαπτιστικό όνομα της φέρουσας.

Νόμ, το παρωνύμιο απευθυνόταν σε άνδρα και, σύμφωνα με όσα μας ειπώθηκαν, σήμαινε τον πονηρό, τον κουτσομπόλη, αυτόν που μετέφερε λόγια από τον έναν στον άλλον. Η λέξη νόμ όμως σημαίνει στη Βλάχικη γλώσσα τον νέο άνθρωπο, τον νεαρό (Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 54). Ίσως λοιπόν το παρωνύμιο να έχει αυτή την ερμηνεία. Τέλος, υπάρχει πιθανότητα να σχετίζεται με το όνομα αυτού που έφερε το παρωνύμιο, το οποίο ήταν Κωνσταντίνος. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος, ωστόσο αν δεχτούμε ότι προέρχεται από το όνομα Κωνσταντίνος, σχετίζεται με το βαπτιστικό όνομα του φέροντος.

Οπόσα, το παρωνύμιο απευθυνόταν σε γυναίκα και σήμαινε αυτή που είχε πολύ πυκνά μαλλιά, τη μαλλιαρή. Πράγματι το άτομο που το έφερε είχε αυτό το χαρακτηριστικό. Προέρχεται από το επίθετο υπόσμ (θηλυκό υπόσǎ), το οποίο σημαίνει τον μαλλιαρό/τη μαλλιαρή. Το επίθετο αυτό στα νότια ιδιώματα απαντάται ως lǎnósǔ και προέρχεται από το λατινικό επίθετο lanosus, -a, -um, το οποίο σημαίνει τον εριώδη, τον μάλλινο και κατ' επέκταση τον μαλλιαρό (Σιδέρη, 1964: 418). Στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας το /l/ τρέπεται σε [u] (συμπαρσύροντας και το /ǎ/) υπακούοντας στον φωνολογικό νόμο της αλλοφωνίας του /l/. Το έχουμε καταγράψει και ως Υπόσα. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες.

Ονόσα, το παρωνύμιο απευθυνόταν σε γυναίκα και σήμαινε τη βρωμιάρα, την άπλυτη, τη λόβα (= απλησιά), τη λοβιάρα (= άπλυτη). Τα χαρακτηριστικά αυτά ταίριαζαν στο άτομο που το έφερε. Η λέξη αυτή προέρχεται από το επίθετο υνόςμ, θηλυκό υνόςǎ (= ρυπαρός, ακάθαρτος). Στα νότια ιδιώματα το επίθετο προφέρεται ως lǎnódǎsǎ (Νικολαΐδου, 1999 [1909]: 249). Στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας το /l/ τρέπεται σε [u] (συμπαρσύροντας και το /ǎ/) υπακούοντας στον φωνολογικό νόμο της αλλοφωνίας του /l/. Επίσης απλοποιείται ο δίφθογγος /dǎ/. Το επίθετο υνόσα/lǎnódǎsǎ Προέρχεται πιθανότατα από τη λατινική λέξη illuvies, -ei (in luo), που σημαίνει αλουσία, ρύπος, ακαθαρσία (Σιδέρης, 1964: 351 & Τσακαλώτου, 1926: 20). Το έχουμε

καταγράφει και ως *Unósa*. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες.

Payúra, το παρωνύμιο απευθυνόταν σε άνδρα, αλλά δεν πληροφορηθήκαμε τι ακριβώς σημαίνει. Προέρχεται πιθανότατα από τη λέξη παγούρι (= υδροδοχείο). Στην περιοχή η λέξη χρησιμοποιείται συχνά και για να δηλώσει κάποιον ο οποίος έχει πρόβλημα στην ακοή. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν αντικείμενα του καθημερινού βίου.

Paraiána, απευθυνόταν σε άνδρα. Δεν κατέστη δυνατόν να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε. Στο συγκεκριμένο χωριό όμως υπάρχουν κι άλλα παρωνύμια με πρώτο συνθετικό το μόρφημα *para-*, όπως π.χ. *Paranica* κ.λπ. (δες παρακάτω).

Paranica, το παρωνύμιο ανήκε σε άνδρα το όνομα του οποίου ήταν Νικόλαος. Δεν κατέστη δυνατόν να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε. Ίσως σχετίζεται με το όνομα αυτού που το έφερε. Σε αυτή την περίπτωση κατατάσσεται στα παρωνύμια που σχετίζονται με το βαπτιστικό όνομα του φέροντος.

Paratséna, το συγκεκριμένο παρωνύμιο απευθυνόταν σε γυναίκα και σήμαινε την απρόσεκτη, αυτή που δεν είχε σταθερότητα στα χέρια της/τρέμανε τα χέρια της, κατ' επέκταση την ατάσθαλη, την άτσαλη, αλλά και αυτή που δεν είχε μέτρο και τάξη σ' αυτά που έκανε. Θα αποδίδαμε το συγκεκριμένο παρωνύμιο με τη νεοελληνική λέξη παρασάνταλη, που σημαίνει αυτή που δεν έχει μέτρο και τάξη σε ό,τι λέει ή κάνει, η ατάσθαλη, η άτσαλη (Σταματάκου, 1971, τόμος Γ': 2.225). Το παρωνύμιο κατά πάσα πιθανότητα είναι σύνθετο και προέρχεται από την ελληνική λέξη *para*, η οποία στη σύνθεση σημαίνει εγγύτητα (π.χ. παραθέτω), εναντιότητα, παράβαση, υπέρβαση (π.χ. παραβαίνω), υπερβολή, επίταση (παραδουλεύω) ή αντικατάσταση, υποκατάσταση (παραγιός, παραπόρτι) κ.λπ. και το Βλάχικο ρήμα *tséni* (= κρατώ). Στο συγκεκριμένο παρωνύμιο η ελληνική πρόθεση *παρά* σημαίνει κατά πάσα πιθανότητα εναντίωση και το παρωνύμιο σημαίνει αυτή που δεν μπορεί να κρατήσει τίποτε στα χέρια της, δεν είναι ικανή για τίποτε. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες της φέρουσας.

Pasargána, το παρωνύμιο αναφερόταν σε γυναίκα. Προέρχεται από τη λέξη πασαργάνα ή μπασαργάνα που σημαίνει γυναίκα όμορφη, εράσιμα,

αξιαγάπητη. Υπάρχει και ηπειρώτικος χορός με την ονομασία Μπαζαργάνα. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες, ωστόσο σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες της φέρουσας.

Pašekjã, το συγκεκριμένο προσωνύμιο αναφέρεται σε γυναίκα. Δεν κατέστη δυνατόν να πληροφορηθούμε τι ακριβώς σημαίνει. Η λέξη αυτή προφανώς προέρχεται από το όνομα Vasílikí με τροπή του /v/ σε [p], μιας και το συγκεκριμένο άτομο που φέρει το προσωνύμιο αυτό ονομάζεται Vasílikí. Στο ίδιο χωριό υπάρχει το υποκοριστικό (το οποίο λειτουργεί και ως παρωνύμιο), Vašekjã/Vašekj, που προέρχεται κι αυτό από το κύριο όνομα Vasílikí. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που σχετίζονται με το βαπτιστικό όνομα της φέρουσας.

Patáca, ανήκε σε άνδρα και -όπως πληροφορηθήκαμε- του δόθηκε το συγκεκριμένο παρωνύμιο, διότι ήταν ο πρώτος που καλλιέργησε στο χωριό αυτό το συγκεκριμένο φυτό. Αξίζει να σημειωθεί ωστόσο η τροπή του /t/ σε [c]. Το φωνολογικό φαινόμενο αυτό παρατηρείται στη συγκεκριμένη λέξη και στο νεοελληνικό βορειοδυτικό ιδίωμα της περιοχής. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν παρομοιώσεις με φυτά ή καρπούς.

Patícu, το παρωνύμιο αναφερόταν σε άνδρα και, όπως μας πληροφορήσαν, σήμαινε αυτόν που είχε σημάδια (μπαλώματα) στο πρόσωπο. Θεωρούμε ότι το συγκεκριμένο παρωνύμιο προέρχεται από τη λέξη Βλάχικη réticu (= μπάλωμα). Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την ετυμολογία της λέξης δεξ στο παρωνύμιο Piticósa με το οποίο θεωρούμε ότι έχει άμεση σχέση, σημαίνουν το ίδιο πράγμα. Ωστόσο ο Ντίνας (1995: 213) το επώνυμο Πατίκας το ετυμολογεί είτε από το πατίκι (είδος παιχνιδιού που σχετίζεται με τη λέξη πατίκι, παντόφλα) είτε από την Κουτσοβλάχικη λέξη pãtíke, που σημαίνει το πατίκι που υπάρχει στον αργαλειό και το πατούσαν οι υφάντρες. Ο ίδιος αναφέρει πως ο Μπούτουρας το συσχετίζει με τα ονόματα Υπάτιος ή Σταμάτης. Θεωρούμε την πρώτη ερμηνεία ισχυρότερη, μιας και το άτομο που έφερε το συγκεκριμένο παρωνύμιο είχε σημάδια (μπαλώματα) στο πρόσωπό του. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες του φέροντος, ωστόσο αν δεχτούμε κάποια από τις άλλες ερμηνείες σχετίζεται είτε με αυτά που

φανερώνουν αντικείμενα του καθημερινού βίου είτε με αυτά που σχετίζονται με το βαπτιστικό όνομα του φέροντος.

Patšálu, το συγκεκριμένο παρωνύμιο απευθύνεται σε γυναίκα και σημαίνει αυτή που είναι χωλή, κουτσή, που περπατάει στραβά κ.λπ. Πράγματι το άτομο στο οποίο αναφέρεται έχει εκ γενετής πρόβλημα με τα πόδια του. Θεωρούμε ότι το παρωνύμιο είναι αλβανικής προελεύσεως και προέρχεται από τη λέξη *çal*, -i [ττσαλ, -i], η οποία σημαίνει τον κουτσό, τον χωλό (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 91) με την προσθήκη του προθέματος *pa-*, του οποίου αγνοούμε την προέλευση και τη σημασία. Η λέξη απαντάται και στο νεοελληνικό βορειοδυτικό ιδίωμα της περιοχής, και όχι μόνο, κυρίως ως *πατσαλός* και *παρτσακλός*. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες.

Patšita, αναφερόταν σε άνδρες αλλά και σε γυναίκες με τη μορφή *Patšitina*. Από ένα σημείο και μετά λοιπόν έπαψε να λειτουργεί ως παρωνύμιο μόνο ενός συγκεκριμένου προσώπου και χαρακτήριζε όλα τα μέλη της συγκεκριμένης γενιάς/οικογένειας. Δεν κατέστη δυνατόν να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε. Αναφέρουμε μόνο ότι σε άλλες περιοχές απαντάται το επώνυμο Πατίτσας (ίσως έχουμε αναγραμματισμό του συμφωνικού συμπλέγματος). Το παρωνύμιο αυτό απαντάται σε δύο χωριά, καθώς ένα μέλος από τη συγκεκριμένη οικογένεια μετακόμισε σε διπλανό Βλαχόφωνο χωριό.

Patsólja, ανήκε σε άνδρα. Δεν κατέστη δυνατόν να πληροφορηθούμε τη σημασία του ούτε να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε. Σε άλλο Βλαχόφωνο χωριό υπάρχει το παρωνύμιο *Tšólja* (δες σχετικά στο συγκεκριμένο παρωνύμιο).

Péšja, το παρωνύμιο απευθύνεται σε άνδρα και, όπως μας αναφέρθηκε, σημαίνει αυτόν που λέει πολλά, τον πολυλογά. Δεν κατέστη δυνατόν να το ετυμολογήσουμε. Ίσως σχετίζεται με το ελληνικό ρήμα *πες* (*πες-πες*). Αν ισχύει η ερμηνεία που μας δόθηκε, τότε κατατάσσεται στα παρωνύμια φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος.

Piljoca, ανήκε σε άνδρα, αλλά δεν κατέστη δυνατόν να πληροφορηθούμε τι σήμαινε. Δεν σχετίζεται πιθανότατα με το όνομα του φέροντος, μιας και δεν ονομαζόταν Σπυρίδων (*Pilju* ήταν το υποκοριστικό του ονόματος Σπύρος). Ίσως όμως κάποιος πρόγονος του συγκεκριμένου να έφερε το όνομα Σπυρίδων. Αν

ισχύει η συγκεκριμένη υπόθεση, τότε κατατάσσεται στα παρωνύμια που σχετίζονται με το βαπτιστικό όνομα κάποιου προγόνου τού φέροντος.

Piljupícɔ, ανήκε σε άνδρα, το όνομα του οποίου ήταν Σπυρίδων, και -όπως μας πληροφορήσαν- σήμαινε τον μικροκαμωμένο Σπύρο. Το παρωνύμιο είναι σύνθετο με δεύτερο συνθετικό τη λέξη *ρίcɔ*, η οποία δεν συναντάται αυτόνομη πλέον στην περιοχή. Μας πληροφορήσε ηλικιωμένο άτομο ότι παλιότερα χρησιμοποιούταν με τη σημασία του πολύ μικρού, του μικροκαμωμένου. Δεν μπορέσαμε να την ετυμολογήσουμε. Με κάθε επιφύλαξη αναφέρουμε ότι ίσως σχετίζεται με την ιταλική λέξη *piccolo* (= μικρός). Κατατάσσεται στα παρωνύμια που σχετίζονται με το βαπτιστικό όνομα του φέροντος, ωστόσο ίσως σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες.

Pilótsa, το συγκεκριμένο παρωνύμιο αναφερόταν σε άνδρα και, σύμφωνα με τις πληροφορίες μας, αποτελούσε υποκοριστικό του ονόματός του, το οποίο ήταν Σπυρίδων. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που σχετίζονται με το βαπτιστικό όνομα του φέροντος.

Pilúca, ανήκε σε γυναίκα και μας αναφέρθηκε ότι μάλλον σχετίζεται με το όνομα αυτής που έφερε το παρωνύμιο, το οποίο ήταν Σπυριδούλα. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που σχετίζονται με το βαπτιστικό όνομα της φέρουσας.

Pinúlj, το παρωνύμιο ανήκε σε άνδρα. Δεν κατέστη δυνατόν να πληροφορηθούμε τη σημασία του ούτε να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε.

Pipirréɲja, το παρωνύμιο απευθυνόταν σε άνδρα. Είναι σύνθετο και αποτελείται από το υποκοριστικό *Píri* του κυρίου ονόματος Σπύρος και το ουσιαστικό *πρέɲja* (= ψώρα). Σημαίνει τον Σπύρο τον ψωριάρη. Ως γνωστόν στα παλιότερα χρόνια βρισκόνταν σε έξαρση οι δερματικές παθήσεις, ιδιαίτερα στα μικρά παιδιά. Η λέξη *πρέɲja* σχετίζεται κατά πάσα πιθανότητα με την αλβανική λέξη *prëɲja*, η οποία σημαίνει τη δρυ τη μισχωτή, κοινώς ρουπάκι (Συμεωνίδης, 2010, τόμος Β': 1.213). Ο Οικονόμου (1991: 713) μάλιστα έχει καταγράψει στο Ζαγόρι το τοπωνύμιο Ρένια (η) το οποίο ετυμολογεί από την ίδια αλβανική λέξη. Είναι γνωστό ότι κάποια είδη βελανιδιάς προκαλούν δερματικές παθήσεις (φαγούρα) όταν κάτσει κάποιος κάτω από αυτές, ιδιαίτερα τους καλοκαιρινούς μήνες (Παπατρέχας, 1982: 333).²⁴⁸ Δεν είναι απίθανο λοιπόν εξαιτίας αυτού

²⁴⁸ Ο Παπατρέχας αναφερόμενος στον βελανιδιόνα του Ξηρομέρου και τις συνθήκες που επικρατούσαν εκεί αναφέρει τα εξής: «...Ένα τοπίο κατάξερο, αυχηρό, το λισπύρι να βράζει και ο

του γεγονότος να συνδέονται οι δύο λέξεις. Ο Συμεωνίδης (ό.π.) καταγράφει επίσης το οικωνύμιο Ρένεσι (νυν Ξηροχώρι) Αχαΐας, το οποίο σχετίζει με το επώνυμο Ρένεσης. Η ελληνική απόδοση του οικωνυμίου Ρένεσι ως Ξηροχώρι μαρτυρεί κατά την άποψή μας το γεγονός της ξηρότητας που κατά πάσα πιθανότητα επικρατούσε στη συγκεκριμένη περιοχή. Κατά τον ίδιο τρόπο η ψώρα επιφέρει και ξηροδερμία.

Κατατάσσεται στα παρωνύμια που σχετίζονται με αυτά που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες, ωστόσο έχει σχέση και με τα παρωνύμια που σχετίζονται με το βαπτιστικό όνομα του φέροντος.

Piticósa, απευθυνόταν σε γυναίκα και σήμαινε αυτή που είχε σημάδια στο πρόσωπο, κοκκινίλες, στίγματα, «μπαλώματα», η «μπαλωμένη», όπως χαρακτηριστικά μάς ειπώθηκε. Το συγκεκριμένο παρωνύμιο το έχουμε ακούσει και για άνδρα με ανάλογα χαρακτηριστικά ως *riticósu*. Το παρωνύμιο προέρχεται από τη Βλάχικη λέξη *réticu* (= μπάλωμα). Το συγκεκριμένο παρωνύμιο θεωρούμε ότι έχει άμεση σχέση με το ανδρικό παρωνύμιο *Patícu*, το οποίο υπήρχε σε άλλο χωριό. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που σχετίζονται με αυτά που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες.

Pirúša, ανήκε σε γυναίκα και μας πληροφόρησαν ότι σήμαινε αυτή που κοιμόταν στα πουρνάρια. Δεν κατέστη δυνατόν να το ετυμολογήσουμε. Αν ισχύει η ερμηνεία που μας δόθηκε, κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν παρομοιώσεις με φυτά ή καρπούς.

Plastára, απευθύνεται σε άνδρα, αλλά δεν κατέστη δυνατό να πληροφορηθούμε τι σημαίνει. Θεωρούμε ότι προέρχεται από τη λέξη *plastáre* (πληθυντικός *plastáři*), η οποία σημαίνει το καρβέλι που γίνεται από το υπόλοιπο του ζυμαριού (ό,τι δηλαδή περισσεύει από το ζυμάρι που δεν χωράει στους νταβάδες) και ρίχνεται στα κάρβουνα (χόβολη) για να ψηθεί. Κατατάσσεται, σύμφωνα με την ερμηνεία που δώσαμε, στα παρωνύμια που φανερώνουν αντικείμενα του καθημερινού βίου (φαγητό).

Plats, ανήκε σε άνδρα και μας πληροφόρησαν ότι σήμαινε τον ασήμαντο, τον τιποτένιο. Χαρακτηριστικά μας είπαν ότι σχετίζεται το παρωνύμιο με τον ήχο των κοπράνων κατά την έξοδο από τον πρωκτό. Δεν κατέστη δυνατόν να

ίσκιος της βελανιδιάς να φέρνει, πολύ συχνά, ανυπόφορη φαγούρα στο κορμί. Αληθινά, αυτό το δέντρο, παρόλη του τη μεγαλοπρέπεια, έχει τη χειρότερη ισκιάδα. Ιδρώνεις περισσότερο απ' όσο αν ήσουν «καταηλιού» και παθαίνεις και αναφυλαξία, που τη λέμε ίλιγγα...».

ετυμολογήσουμε το παρωνύμιο. Ίσως να είναι ηχομιμητική λέξη (του συγκεκριμένου ήχου που αναφέραμε) ίσως όμως να σχετίζεται με την αλβανική λέξη *rlaçk* [πλατσκ], η οποία -μεταξύ άλλων- σημαίνει το σκουπίδι (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 529). Στην αλβανική γλώσσα επίσης υπάρχει και το επιφώνημα *rlaç* [πλατς], που σημαίνει σκασμός (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 529). Κατατάσσεται, σύμφωνα με την ερμηνεία που μας δόθηκε αλλά και σύμφωνα την ετυμολογική προσέγγιση που υποστηρίζουμε, στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος.

Ρόχα, το παρωνύμιο απευθυνόταν σε γυναίκα και σήμαινε αυτή η οποία περπατούσε κάπως ιδιαίτερα, λόγω κάποιου προβλήματος υγείας που αντιμετώπιζε, σαν «πάπια», όπως χαρακτηριστικά μάς είπαν. Δεν κατέστη δυνατόν να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε. Πρέπει να αναφέρουμε όμως ότι ο Νικολαΐδης (1999 [1909]: 419 και 434) και ο Κατσάνης (1977: 45) καταγράφουν τη λέξη *róhã/roáhã* (= απόχη). Η λέξη *roáchã* (= απόχη) συναντάται και στη Βλάχικη διάλεκτο της Ακαρνανίας. Κατατάσσεται, σύμφωνα με την ερμηνεία που μας δόθηκε, στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες της φέρουσας.

Ρότςου, το συγκεκριμένο παρωνύμιο αναφερόταν σε άνδρα και μας πληροφόρησαν ότι το άτομο που το έφερε ήταν πολύ λαίμαργο, χοντρό και αγενές. προέρχεται από τη Βλάχικη λέξη *róτςου*, που σημαίνει το γουρούνι. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν παρομοιώσεις με ζώα, ωστόσο σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος (αγένεια, λαιμαργία κ.λπ.).

Prítša, το παρωνύμιο απευθύνεται σε γυναίκα αλλά το έχουμε ακούσει και σε άνδρα (κυρίως όταν ήταν μικρό παιδί) και σημαίνει αυτή ή αυτόν που είναι γκρινιάρη/γκρινιάρης, που της/του φταίνει όλα, ενώ στην κυριολεξία σημαίνει το άγριο θηρίο (Νικολαΐδου, 1999 [1909]: 448). Τη λέξη την έχουμε ακούσει επίσης κι ως *Piritša* (με ανάπτυξη ενός /i/). Η λέξη σύμφωνα με τον Νικολαΐδη είναι σλαβικής προέλευσης. Το συγκεκριμένο παρωνύμιο έχει άμεση σχέση και με το παρωνύμιο *Prítšca* (δες παρακάτω). Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του

φέροντος ή της φέρουσας, ωστόσο σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν παρομοιώσεις με ζώα (άγρια θηρία).

Přířca, το παρωνύμιο απευθυνόταν σε άνδρα, όταν αυτός ήταν μικρό παιδί και σήμαινε αυτόν που είναι γκρινιάρης, που δεινιούχαζε, τον asiistu (= ασίγητος, αυτός που δεν ησυχάζει). Έχει την ίδια ρίζα με το παρωνύμιο Přířca. Για περισσότερες πληροφορίες δεξ παραπάνω στο συγκεκριμένο παρωνύμιο. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος (ασίγητος), ωστόσο σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν παρομοιώσεις με ζώα (άγρια θηρία).

Puřárũ, ανήκει σε άνδρα και μας πληροφόρησαν ότι σημαίνει αυτόν που κυνηγάει πουλιά μετά μανίας. Αποτελείται από τη λέξη rúřũ (= πουλί) και την κατάληξη -aru.²⁴⁹ Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν παρομοιώσεις με ζώα, ωστόσο σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος.

Purũřářa, ανήκει σε άνδρα και σημαίνει, όπως μας πληροφόρησαν, αυτόν που, όταν ήταν μικρό παιδί, του άρεσε να χαϊδεύει τα αρνάκια. Δεν κατέστη δυνατόν να ετυμολογήσουμε τη λέξη. Ωστόσο ο Νικολαΐδης (1999 [1909]: 439) αναφέρει τη λέξη rúřũ (= νήπιο, βρέφος), λέξη που δεν κατορθώσαμε να καταγράψουμε αυτόνομη στους Βλαχόφωνους της περιοχής. Πιθανολογούμε ότι το συγκεκριμένο παρωνύμιο έχει ως πρώτο συνθετικό τη λέξη rúřũ (porũ), μιας και υπάρχει στο παρωνύμιο η έννοια του μικρού (παιδιού ή αρνιού) και το επίθημα (μόρφημα) -řářa, που μας είναι άγνωστο. Ο Κατσάνης (1990: 48) το επίθημα (-řa) το χαρακτηρίζει ως βαλκανικό. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος (αγάπη προς τα ζώα).

Purřsé(l)ũ/Purřsé(l)ũ, το συγκεκριμένο παρωνύμιο απευθυνόταν σε άνδρα κι είχε δύο εκδοχές, δηλαδή το έχουμε ακούσει άλλοτε να προφέρεται ως purřsé(l)ũ και άλλοτε ως purřsé(l)ũ (πιθανότατα με αντιμετάθεση του /r/). Θεωρούμε ότι προέρχεται από τη λέξη rúřcu (= γουρούνι) συνοδευόμενο από την κατάληξη -elũ (η οποία σημαίνει το μικρό στην ηλικία, το νέο κ.λπ.). Το παρωνύμιο θα το αποδίδαμε ως το γουρουνάκι, κάτι που ταίριαζε με την εξωτερική εμφάνιση

²⁴⁹ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη συγκεκριμένη κατάληξη δεξ Κατσάνης & Ντίνας 1990: 132, καθώς και στο παρωνύμιο Ğiřinárũ.

αυτού που το έφερε, μιας και ήταν σχετικά ευτραφής. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την κατάληξη -*elu* στη Βλάχικη γλώσσα δες Κατσάνης & Ντίνας (1990: 133) καθώς και Κατσάνης (1990: 36), όπου αναφέρεται και η λέξη *purtsé(l)u*. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν παρομοιώσεις με ζώα.

Purtšuvácu, το παρωνύμιο απευθύνεται σε άνδρα, αλλά δεν κατέστη δυνατόν να πληροφορηθούμε τι ακριβώς σημαίνει. Θεωρούμε ότι η λέξη αυτή αποτελείται από το μόρφημα *purts-*, το οποίο κατά πάσα πιθανότητα προέρχεται από τη λέξη *rórcu* (= γουρούνι), με κώφωση του /o/, τροπή του /c/ σε [ts],²⁵⁰ την ανάπτυξη, πιθανώς για λόγους ευφωνίας, ενός /v/, καθώς και την κατάληξη -*acu*, η οποία είναι υποκοριστική και μοιάζει με την ελληνική κατάληξη -άκι, -άκος κ.λπ.²⁵¹ Το παρωνύμιο κατά πάσα πιθανότητα σημαίνει το μικρό γουρούνι, το γουρουνάκι. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν παρομοιώσεις με ζώα.

Putsaréu, το συγκεκριμένο παρωνύμιο απευθυνόταν σε άνδρα (ιδιαίτερα όταν αυτός ήταν παιδί) και σήμαινε τον ζωηρό, τον δραστήριο, τον δυνατό, τον λεβέντη. Περιστασιακά απευθύνεται και σε όποιο άλλο άτομο/παιδί έχει αυτά τα χαρακτηριστικά. Μάλιστα πολλές φορές χρησιμοποιείται και ως προσφώνηση.

Θεωρούμε ότι το παρωνύμιο σχετίζεται με την αλβανική λέξη *puçarak* [πουτσαράκ], η οποία σημαίνει τον ζωηρό, τον δραστήριο (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 552). Σχετίζεται επίσης με την ελληνική λέξη «πουτσαράς», που εκτός από τη συνηθισμένη έννοια, σημαίνει τον δυνατό, τον λεβέντη, τον ζωηρό. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος.

Ribéŕja, ανήκει σε άνδρα και μάλλον σημαίνει τον νωθρό, τον φυγόπονο, τον τεμπέλη, τον αχαϊρευτο, τον ρέμπελο, τον ρεμπεσκέ. Προέρχεται από τη λέξη *ρέμπελος* (με κώφωση του /e/). Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος.

Rivanjára, το συγκεκριμένο παρωνύμιο απευθυνόταν σε γυναίκα και σήμαινε αυτή που είχε ένα ιδιαίτερο περπάτημα, που περπατούσε γρήγορα, βιαστικά, σαν να

²⁵⁰ Για το φωνολογικό φαινόμενο αυτό (τσιτακισμός) δες Κατσάνη, 1977: 103.

²⁵¹ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη συγκεκριμένη κατάληξη δες Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 131 καθώς και το παρωνύμιο *Buŕiácu*.

«κάλπαζε». Επίσης σημαίνει ακόμη και σήμερα αυτή που είναι γενικότερα στη ζωή της βιαστική κι ως εκ τούτου όχι πολύ προσεκτική, αλλά και απότομη/άγαρμπη. Το παρωνύμιο έπαιρνε πολλές φορές και το προτακτικό a- (Arivañjára).

Κατά πάσα πιθανότητα προέρχεται από την αλβανική λέξη *revan*, -i [ρεβάν, -ι], η οποία σημαίνει τον καλπασμό. Στην ίδια γλώσσα υπάρχει και το επίρρημα *revan* [ρεβάν], που σημαίνει με καλπασμό (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 577). Οι συγκεκριμένες αλβανικές λέξεις σχετίζονται και με την τουρκική λέξη *raven*. Από την τελευταία ο Νικολαΐδης ετυμολογεί τη Βλάχικη λέξη *aravanlíu* (= ίππος που καλπάζει). Επιτάσσεται η ελληνική κατάληξη -jára.²⁵² Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες της φέρουσας, ωστόσο σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν παρομοιώσεις με ζώα.

Rumánu, το παρωνύμιο αναφερόταν σε άνδρα και μάλλον προέρχεται από τη λέξη *Arumínu*, λέξη με την οποία αυτοπροσδιορίζεται ένα πολύ μεγάλο μέρος των Βλάχων (κυρίως Δ. Μακεδονίας, Θεσσαλίας κ.ά.). Οι Βλάχοι της Ακαρνανίας (Αρβανιτόβλαχοι) αυτοπροσδιορίζονται στη γλώσσα τους ως *Rriménu*, -i (για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τον αυτοπροσδιορισμό και τις ονομασίες των Βλάχων δεξ στο κεφάλαιο 2.3. του πρώτου μέρους). Η οικογένεια του συγκεκριμένου ατόμου εγκαταστάθηκε σε Βλαχόφωνο χωριό της περιοχής της Ακαρνανίας προερχόμενη από την πεδινή Θεσσαλία (περιοχή Αλυρού) σχετικά πρόσφατα (πριν από ενενήντα χρόνια περίπου) και μάλλον το συγκεκριμένο άτομο θα αυτοπροσδιορίστηκε ως *Arumínu*, γεγονός που ίσως του απέδωσε και το συγκεκριμένο παρωνύμιο μετά από αποβολή του αρχικού a- και τροπή του /u/ σε [a]. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν καταγωγή.

Rréñja, το συγκεκριμένο παρωνύμιο αναφερόταν σε γυναίκα και σημαίνει αυτή που έπασχε από ψώρα, την ψωριάρα αλλά και την ιδιότροπη. Προέρχεται από το ουσιαστικό *gréñja* (= ψώρα). Τη λέξη τη συναντάμε και σύνθετη με πρώτο συνθετικό ένα κύριο όνομα, π.χ. *Piripréñja* (= ο Πίπης ο ψωριάρης). Για περισσότερες πληροφορίες δεξ στο παρωνύμιο *Piripréñja*, καθώς και στα

²⁵² Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την κατάληξη -iάρης, -iára δεξ Τριανταφυλλίδης, 1978 [1941]: 138.

παρωνύμια Rrihíóšǎ και Rrihíóšǔ. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες της φέρουσας.

Rrešcamána, το παρωνύμιο ανήκε σε γυναίκα και, όπως μας πληροφόρησαν, σήμαινε αυτή που τριγυρνούσε ρακένδυτη, χρησιμοποιούσε ή μάζευε παλιό ρουχιισμό, έπιπλα ή σκεύη. Το έχουμε ακούσει να χρησιμοποιείται κατά περίπτωση και για άλλες γυναίκες με παρόμοια χαρακτηριστικά. Για ετυμολογική προσέγγιση δες το παρωνύμιο Rrešcamánǔ. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν κοινωνική ή οικονομική κατάσταση, ωστόσο σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες της φέρουσας.

Rrešcamánǔ, ανήκε σε άνδρα και σήμαινε τον ρακένδυτο, τον κουρελή και κατ' επέκταση τον τιποτένιο, το σκουπίδι κ.λπ. Η λέξη είναι σύνθετη από το ουσιαστικό rrešcu (= κουρέλι) και το επίθημα mánǔ, το οποίο αγνοούμε. Η λέξη rrešcu, η οποία καταγράφεται στο Βλάχικο ιδίωμα της περιοχής, προέρχεται από την αλβανική λέξη rrečk/ë [ρρεκ], η οποία σημαίνει το κουρέλι, το ράκος (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 586) με την ανάπτυξη ενός /s/. Στην αλβανική γλώσσα επίσης υπάρχει το θηλυκό ουσιαστικό rrečkaman/e [ρρεκαμάνε], το οποίο σημαίνει την κουρελιάρα, τη ρακένδυτη (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 586). Τέλος, το συγκεκριμένο παρωνύμιο το έχουμε ακούσει να χρησιμοποιείται κατά περίπτωση και για άλλους άνδρες με παρόμοια χαρακτηριστικά. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν κοινωνική ή οικονομική κατάσταση, ωστόσο σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος.

Rrešcósǔ/Rrišcósǔ, απευθύνεται σε άνδρα και σημαίνει ό,τι και το παρωνύμιο Rrešcamánǔ, δηλαδή τον ρακένδυτο, τον κουρελή. Η λέξη αποτελείται από το ουσιαστικό rrešcu (= κουρέλι) και την κατάληξη -ósǔ, η οποία αντιστοιχεί στην ελληνική κατάληξη -ιάρης.²⁵³ Στην ελληνική γλώσσα θα το μεταφράζαμε ως κουρελιάρης. Για τη λέξη rrešcu δες στο παρωνύμιο Rrešcamánǔ. Περιστασιακά έχουμε ακούσει και σε γυναίκες το παρωνύμιο Rrešcósǎ/Rrišcósǎ (= η ρακένδυτη). Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν κοινωνική ή

²⁵³ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη συγκεκριμένη κατάληξη δες Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 135 καθώς και το παρωνύμιο Hriřósǔ.

οικονομική κατάσταση, ωστόσο σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος.

Rréntžu, το παρωνύμιο αναφερόταν σε άνδρα. Δεν κατέστη δυνατόν να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε. Η λέξη υπάρχει και ως επώνυμο (Ρέντζος/Ρέντζιος) όχι όμως στα Βλαχόφωνα χωριά της Ακαρνανίας.

Rrińhósă, το συγκεκριμένο παρωνύμιο ανήκε σε γυναίκα και σήμαινε αυτή που ήταν ψωριάρα (έπασχε από ψώρα). Προφανώς η γυναίκα αυτή έπασχε από τη συγκεκριμένη νόσο κατά την παιδική της ηλικία. Είναι γνωστό ότι στα παλιότερα χρόνια η νόσος αυτή ήταν σε έξαρση. Επίσης τη λέξη την έχουμε ακούσει μεταφορικά να σημαίνει την πολύ φτωχιά, την ψωραλέα. Προέρχεται από τη Βλάχικη λέξη rreńja η οποία σημαίνει την ψώρα και την προσθήκη της κατάληξης -ósă. Το συγκεκριμένο παρωνύμιο σχετίζεται επίσης με τα παρωνύμια Ririrreńja, Rreńja και Rrińhósu.²⁵⁴ Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες, ωστόσο ίσως σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες της φέρουσας.

Rrińhósu, το παρωνύμιο ανήκε σε άνδρα και σήμαινε αυτόν που ήταν ψωριάρης (έπασχε από ψώρα). Δες στο προηγούμενο παρωνύμιο. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες, ωστόσο ίσως σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος.

Salaóra, το παρωνύμιο απευθυνόταν σε γυναίκα και σήμαινε, σύμφωνα με πληροφορίες, αυτή που συνεχώς φώναζε, τη φλύαρη, την επιπόλαιη κ.λπ. Ίσως σχετίζεται με τη λέξη σαλός (στην περιοχή η λέξη προφέρεται και ως δαϊλός) και σημαίνει αυτόν που έχει σαλέψει και δεν ξέρει τι λέει. Πράγματι έχει μια τέτοια διάσταση το παρωνύμιο. Ο Μέρτζος (1934: 198) ωστόσο καταγράφει το παρωνύμιο Σαλαώρα, το οποίο ετυμολογεί είτε από τη ρουμανική λέξη salahor (= μεροκαματιάρης) είτε από τη молδαβική λέξη salahor (= ο χωρικός ο οποίος, αφού απαλλαγεί από φόρους, επιφορτίζεται με τη συντήρηση ενός οχυρού). Δεν θεωρούμε ότι το παρωνύμιο σχετίζεται με τις παραπάνω δύο λέξεις. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες της φέρουσας.

²⁵⁴ Για περισσότερες πληροφορίες δες στα συγκεκριμένα παρωνύμια.

Syája, το παρωνύμιο απευθύνεται σε άνδρα, προέρχεται από τη λέξη gájä, που σημαίνει την καλιακούδα (με πρόθεση ενός /s/) και σημαίνει το σκιάχτρο (= αυτό που έβαζαν παλιότερα στα σπαρτά για να τρομάξουν τα πουλιά, ιδιαίτερα τις καλιακούδες, ώστε να μην τρώνε τους σπόρους). Επίσης το άτομο που φέρει το παρωνύμιο ήταν κατά την παιδική του ηλικία αρκετά ζωηρό και ατίθασο. Έχει, κατά τη γνώμη μας, άμεση σχέση με το παρωνύμιο Gája, που κι αυτό με τη σειρά του απευθυνόταν σε άνδρα (δες στο συγκεκριμένο παρωνύμιο). Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες του φέροντος.

Syatžiu/Zyatžiu, απευθύνεται σε άνδρα και σημαίνει τον γκρινιάρη, αυτόν ο οποίος συνεχώς φωνάζει. Syatžidž/Zyatžidž λέγεται επίσης στην περιοχή (από Βλαχόφωνους και μη) και το μικρό γουρουνάκι που κάνει πολύ φασαρία (σκούζει συνεχώς). Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν παρομοιώσεις με ζώα, ωστόσο σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος.

Sítsa, το παρωνύμιο απευθυνόταν σε γυναίκα. Ίσως σήμαινε την πολυλογού, την κουτσομπολόα κ.λπ., όπως μας αναφέρθηκε. Ο Κατσάνης (1990 : 45 & 52) ωστόσο αναφέρει το θηλυκό υποκοριστικό όνομα Sutsä. Επίσης ο Κατσάνης (1990: 57) αναφέρει το υποκοριστικό Tsutsä του ονόματος Χρυσή. Επειδή το όνομα του συγκεκριμένου ατόμου ήταν Χρυσή/Χρυσούλα, ίσως υπάρχει κάποια σχέση του παρωνυμίου με το όνομα. Σε αυτή την περίπτωση κατατάσσεται στα παρωνύμια που σχετίζονται με το βαπτιστικό όνομα της φέρουσας.

Sprindža, το παρωνύμιο απευθυνόταν σε άνδρα και όπως μας ειπώθηκε σήμαινε μάλλον τον πονηρό. Δεν κατέστη δυνατόν να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε. Σύμφωνα με την ερμηνεία που μας δόθηκε κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος.

Stréba, το παρωνύμιο απευθύνεται σε γυναίκα και σημαίνει αυτή που δεν έχει ίσιο κορμί, ιδιαίτερα πόδια, η στραβοκάνα. Επίσης υπονοεί και μια δυστροπία του χαρακτήρα, η «ζαβή». Προέρχεται από το ρήμα strábь (= στραβώνω, διαστρέφω κ.λπ.). Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες της φέρουσας, ωστόσο σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες.

Strébu, ανήκει σε άνδρα και σημαίνει, όπως μας πληροφόρησαν, αυτόν που έχει στραβά πόδια. Επίσης το συγκεκριμένο άτομο διαθέτει στριφνό χαρακτήρα. Και οι δύο ερμηνείες ταιριάζουν. Σε άλλο χωριό καταγράψαμε το αντίστοιχο παρωνύμιο για γυναίκα (δες παραπάνω). Περιστασιακά χρησιμοποιούταν και για οποιοδήποτε άτομο είχε στραβά πόδια ή δύσκολο χαρακτήρα, όπως και το παρωνύμιο Stréba. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες του φέροντος, ωστόσο σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες.

Stríkítúru, το συγκεκριμένο παρωνύμιο απευθυνόταν σε άνδρα, κυρίως όταν αυτός ήταν μικρό παιδί, και σήμαινε το κακομοιριασμένο, τον καχεκτικό, το «αποστραγγίδι», δηλαδή αυτόν που έχει γεννηθεί μικροκαμωμένος και καχεκτικός μετά από πολλές γέννες της μητέρας του (ο Αποσπόρης). Το παρωνύμιο σχετίζεται πιθανότατα με το ρήμα străkéscu, το οποίο σημαίνει για ζώα τον πρόωρο τοκετό, την αποβολή κ.λπ. κι ως παθητικό σημαίνει εξαντλούμαι, τελειώνω. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες του φέροντος, ωστόσο σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν συγγένεια ή ηλικία.

Stróxa, ανήκε σε γυναίκα. Δεν κατέστη δυνατόν να πληροφορηθούμε τη σημασία του ούτε να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε.

Svídra/Zvídra, απευθύνεται σε άνδρα. Δεν κατέστη δυνατόν να πληροφορηθούμε τη σημασία του ούτε να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε.

Svintzúru/Zvintzúru, το παρωνύμιο απευθυνόταν σε γυναίκα και, όπως μας πληροφόρησαν, σήμαινε αυτή που βιάδιζε/πήγαινε πολύ γρήγορα σαν τον αέρα (σήμερα θα τη χαρακτηρίζαμε «σίφουνα») αλλά χαρακτηριζόταν και από μια βιασύνη στη συμπεριφορά. Θεωρούμε ότι προέρχεται από τη λέξη svintur, η οποία, σύμφωνα με τον Νικολαΐδη (1999 [1909]: 469), σημαίνει αποξηραίνω, λιχνίζω στον αέρα και κατ' επέκταση ίσως σημαίνει και τον ανεμοστρόβιλο που δημιουργείται κατά το λίχνισμα. Πράγματι αν λάβουμε υπόψη τις πληροφορίες για την ερμηνεία του παρωνυμίου, τότε αυτό ταιριάζει απόλυτα στο βάδισμα αλλά και στον χαρακτήρα του ατόμου που το έφερε. Το παρωνύμιο σημαίνει κάτι ανάλογο με το παρωνύμιο Džinda (δες στο συγκεκριμένο παρωνύμιο). Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες της φέρουσας.

Šamši, ανήκει σε άνδρα. Δεν κατέστη δυνατόν να πληροφορηθούμε τη σημασία του ούτε να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε.

Šána, ανήκε σε γυναίκα. Δεν κατέστη δυνατόν να πληροφορηθούμε τη σημασία του ούτε να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε.

Šánu, απευθύνεται σε γυναίκα. Δεν κατέστη δυνατόν να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε ούτε μας πληροφόρησαν για το τι σημαίνει.²⁵⁵ Με επιφύλαξη μας ανέφεραν ότι ίσως τη μικροκαμωμένη κ.λπ., μιας και το άτομο που το φέρει έχει αυτό το χαρακτηριστικό. Κατατάσσεται, σύμφωνα με την τελευταία πληροφορία, στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες της φέρουσας.

Šašina, το παρωνύμιο απευθύνεται σε άνδρα και σημαίνει τον «χαζούλη». Για πληροφορίες σχετικά με την ετυμολόγηση της λέξης δεξ το παρωνύμιο Šína. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος.

Šášu, ανήκει σε άνδρα και μας ελέγχθη ότι μάλλον σχετίζεται με το όνομα αυτού που το φέρει, το οποίο είναι Δημήτρης. Δεν κατέστη δυνατόν να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε. Το ίδιο παρωνύμιο όμως το καταγράψαμε και σε άλλο χωριό σε άτομο το όνομα του οποίου δεν ήταν Δημήτριος.

Ščlǎoru, το παρωνύμιο απευθυνόταν σε άνδρα και σήμαινε τον κουτσό. Το συγκεκριμένο άτομο ήταν πράγματι κουτσός (ανάπηρος πολέμου). Η λέξη προέρχεται από το επίθετο ščlǎoru, -a (= κουτσός, -ή). Η λέξη απαντάται και στα αλβανικά. Είναι γνωστός ο Αλβανός επαναστάτης Πέτρο Μπούα Σκλέπα. Η τελευταία λέξη σημαίνει ο κουτσός (Παπαδόπουλος, 1982: 32). Περιστασιακά χρησιμοποιούταν και για οποιοδήποτε άτομο είχε κάποιο πρόβλημα στο βάδισμα. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες του φέροντος.

Šcúrty Artémj, ανήκε σε άνδρα το όνομα του οποίου ήταν Αρτέμιος. Αποτελείται από δύο λέξεις (η μία είναι το όνομα του φέροντος) και σήμαινε τον κοντό Αρτέμη. Η Βλάχικη λέξη šcúrty σημαίνει τον βραχύ, τον μικρόσωμο, τον κοντό. Η λέξη απαντάται και στην αλβανική ως shkurt [σσκουρτ] η οποία επίσης

²⁵⁵ Το συγκεκριμένο παρωνύμιο ανήκει σε μία από τις πληροφορήτριές μας και ίσως να μην επιθυμούσε να ανακοινώσει το τι σημαίνει.

σημαίνει τον κοντό (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 640). Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη συγκεκριμένη λέξη δεξ παράρτημα των επωνύμων και συγκεκριμένα στο επώνυμο Σκούρτης του χωριού Παλαιομάνινα. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες, ωστόσο έχει σχέση και με αυτά που σχετίζονται με το βαπτιστικό όνομα του φέροντος.

Šécu/Šéca, το συγκεκριμένο παρωνύμιο απευθύνεται σε γυναίκα της οποίας το όνομα είναι Ευσταθία. Δεν κατέστη δυνατόν να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε. Στην περιοχή (σε Βλαχόφωνους και μη) υπάρχει η λέξη šecos (αποπληξία, συμφόρηση κ.λπ.). Επίσης υπάρχει το ρήμα sécu το οποίο σημαίνει ξεραίνομαι. Πιθανόν να σχετίζεται το παρωνύμιο με τις παραπάνω λέξεις. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες της φέρουσας.

Šelémj, το παρωνύμιο ανήκε σε άνδρα και σήμαινε, όπως πληροφορηθήκαμε, αυτόν που ήταν πολύ αδύνατος. Δεν κατέστη δυνατόν να το ετυμολογήσουμε.

Šilitj, ανήκε σε άνδρα και μας πληροφόρησαν ότι σήμαινε αυτόν που ήταν πολύ αδύνατος. Δεν κατέστη δυνατόν να το ετυμολογήσουμε. Ωστόσο άλλη πληροφορήτρια μας ανέφερε ότι σχετίζεται με τη λέξη rizišilitj, που κι αυτή σημαίνει τον αδύνατο, ισχνό άνθρωπο. Και τη δεύτερη λέξη δεν κατέστη δυνατόν να την ετυμολογήσουμε. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες του φέροντος.

Šina, απευθυνόταν σε γυναίκα και μας πληροφόρησαν ότι σήμαινε αυτή που είναι συνεσταλμένη, «μαζεμένη», κατ' επέκταση η «χαζούλα». Παρόμοιο είναι και το ανδρικό παρωνύμιο Šašina (εδώ προτάσσεται το μόρφημα Ša-), το οποίο έχει την ίδια σημασία με το προηγούμενο (= ο συνεσταλμένος, ο «μαζεμένος», ο «χαζούλης» (δεξ παραπάνω και τη λέξη Šašina). Δεν κατέστη δυνατόν να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε. Αναφέρουμε μόνο ότι η λέξη Šina αποτελεί στην περιοχή των Βλαχόφωνων υποκοριστικό του ονόματος Ευφροσύνη. Για περισσότερες πληροφορίες δεξ στο παράρτημα με τα υποκοριστικά των ονομάτων και συγκεκριμένα στο όνομα Ευφροσύνη. Εδώ θα πρέπει να αναφέρουμε το επώνυμο του Βλαχόφωνου εθνικού ευεργέτη Σίνα, το οποίο ίσως σχετίζεται με το συγκεκριμένο υποκοριστικό. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες

ιδιότητες, ωστόσο αν δεχτούμε ότι έχει σχέση με το όνομα Ευφροσύνη, τότε σχετίζεται με το βαπτιστικό όνομα της φέρουσας.

Šónu, το παρωνύμιο απευθύνεται σε γυναίκα, αλλά δεν κατέστη δυνατόν να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε. Το συγκεκριμένο άτομο έχει το χαρακτηριστικό να λέει πολλά και να κουτσομπολεύει. Ίσως το παρωνύμιο να είναι υποκοριστικό του ονόματος Ευτυχία (όνομα που φέρει το άτομο αυτό), ίσως όμως να περιγράφει κάποιο σωματικό χαρακτηριστικό του. Αν δεχτούμε την πρώτη ερμηνεία κατατάσσεται στα παρωνύμια φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες της φέρουσας, ενώ αν δεχτούμε τη δεύτερη, κατατάσσεται σε αυτά που σχετίζονται με βαπτιστικό όνομα.

Štójcanu, απευθύνεται σε άνδρα και σημαίνει αυτόν που είναι «μονοκόμματος», «ακέρχος», σαν κούτσουρο, όπως χαρακτηριστικά μας ειπώθηκε, και γενικά αυτόν που περπατάει όρθια και κάπως παράξενα. Μεταφορικά σημαίνει αυτόν που είναι μειωμένης αντιληπτικότητας, ο ανόητος, ο βλάκας κ.λπ. Με κάθε επιφύλαξη αναφέρουμε ότι το συγκεκριμένο παρωνύμιο ίσως σχετίζεται με το σλαβικό επίθετο στοjeħи [στόιτσκι], το οποίο σημαίνει τον όρθιο (Ομάδα καθηγητών σερβικής γλώσσας, 2001: 318), μιας και μας ανέφεραν ότι το παρωνύμιο οφείλεται στον τρόπο βαδίσματος του συγκεκριμένου ατόμου (όρθια, μονοκόμματα) κ.λπ. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες είτε σε αυτά που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος.

Šúkju, ανήκε σε άνδρα και μας πληροφόρησαν ότι σήμαινε αυτόν που ήταν πολύ σκληρός, στριμμένος σαν τον κάβουρα, όπως χαρακτηριστικά μάς ειπώθηκε. Θεωρούμε ότι προέρχεται από την αλβανική λέξη shuk, -u [σσουκ, -ου], η οποία σημαίνει το καβούρι (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 659). Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος, ωστόσο σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν παρομοιώσεις με ζώα.

Šúrdu/súrdu, αναφερόταν σε άτομο (άνδρα) το οποίο είχε πρόβλημα στην ακοή του, ήταν βαρήκοο. Για την ερμηνεία του δεξ στο παρωνύμιο Ğjanušúrdu/Ğjanusúrdu.

Šútju, το παρωνύμιο απευθύνεται σε άνδρα και σημαίνει αυτόν που δεν έχει μαλλιά στο κεφάλι του. Το έχουμε ακούσει επίσης και στη θηλυκή του εκδοχή ως Šúta και σημαίνει τη γυναίκα που δεν έχει μαλλιά. Για την ετυμολογία δεξ στο

παράρτημα των επωνύμων και συγκεκριμένα στο επώνυμο Σούτης του χωριού Γουριώτισσα. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές του φέροντος.

Tábi, το παρωνύμιο ανήκε σε άνδρα αλλά στη συνέχεια χαρακτήρισε όλη την οικογένεια. Δεν κατέστη δυνατόν να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε. Κατά πάσα πιθανότητα είναι υποκοριστικό του ονόματος Λάμπρος (δες σχετικά στο παράρτημα των επωνύμων και συγκεκριμένα στο επώνυμο Τάμπας του χωριού Όχθια). Κατατάσσεται στα παρωνύμια που σχετίζονται με βαπτιστικό όνομα.

Taír, το παρωνύμιο απευθυνόταν σε άνδρα και μάλλον προέρχεται από το τούρκικο (μουσουλμανικό) όνομα Ταχίρ. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που σχετίζονται με κάποιο όνομα.

Tanája, το παρωνύμιο ανήκε σε άνδρα, αλλά στη συνέχεια χαρακτήρισε όλη την οικογένεια. Δεν κατέστη δυνατόν να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε. Ο Ντίνας (1980: 318) αναφέρει το τοπωνύμιο *La Tanáia* (= στου Τανάγια/ Τανάια) στη Σαμαρίνα Γρεβενών, όπου κατά πάσα πιθανότητα αποτελεί κύριο όνομα (επώνυμο). Δεν υπάρχουν στοιχεία όμως για το τι μπορεί να σημαίνει η λέξη. Κατατάσσεται ίσως στα παρωνύμια που σχετίζονται με το βαπτιστικό όνομα του φέροντος.

Tāraféra, απευθύνεται σε γυναίκα και σημαίνει αυτή που είναι αλλοπρόσαλλη, αυτή που λέει και κάνει άλλα αντί άλλων, η αλλαφάνταλλη, όπως χαρακτηριστικά λέγεται στο ελληνικό βορειοδυτικό ιδίωμα της περιοχής. Ακόμη σημαίνει αυτή που δεν έχει έρμα, η «ελαφριά», αυτή που δεν είναι σταθερή στις απόψεις της, αυτή που «γέρνει» από δω κι από κει. Σχετίζεται εννοιολογικά με το παρωνύμιο *Cutuféra*. Δεν κατέστη δυνατόν να το ετυμολογήσουμε. Κατατάσσεται σύμφωνα με την ερμηνεία που μας δόθηκε στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες της φέρουσας.

Tartacútšu, ανήκε σε άνδρα και, σύμφωνα με τις πληροφορίες μας, σήμαινε αυτόν που έκανε συνεχώς φασαρίες, τον διαολεμένο, όπως χαρακτηριστικά μας ειπώθηκε. Δεν κατέστη δυνατόν να το ετυμολογήσουμε. Ο Ντίνας (1995: 234) αναφέρει ωστόσο την Κουτσοβλάχικη λέξη *tartar*, η οποία σημαίνει τον ανόητο άνθρωπο. Η ερμηνεία που μας δόθηκε είναι αρκετά κοντινή στη σημασία της

λέξης που αναφέρει ο Ντίνας. Σύμφωνα με την ερμηνεία που καταγράψαμε κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος.

Τάτα, απευθυνόταν σε άνδρα. Προέρχεται από τη λέξη τάτα (= πατέρας) και σήμαινε αυτόν που δεν έχει ακόμη ωριμάσει, αυτόν που επικαλείται συνεχώς τον πατέρα του για να του λύσει τα προβλήματα. Το άτομο στο οποίο ανήκε το παρωνύμιο προσφώνουσε μέχρι κάποια ηλικία τον πατέρα του με τη λέξη τάτα, κάτι που ήταν η αιτία να του την προσάψουν. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν συγγένεια ή ηλικία, ωστόσο σχετίζεται και με αυτά που οφείλονται σε φράσεις ή λέξεις που συνήθιζε ο παρονομαζόμενος.

Τότα, το παρωνύμιο αυτό απευθυνόταν σε άνδρα και σήμαινε, όπως μας πληροφορήσαν, τον αθώ, τον «χαζούλη» (έτσι τον προσφώνουσε συνήθως η γυναίκα του!). Θεωρούμε ότι έχει άμεση σχέση με τη λέξη τάτα (= πατέρας) και το παρωνύμιο τάτα (για το τελευταίο δεσ αμέσως παραπάνω). Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος, ωστόσο σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν συγγένεια ή ηλικία.

Τόμ, ανήκει σε άνδρα και, όπως πληροφορηθήκαμε, είναι υποκοριστικό (κοροϊδευτικό, όπως χαρακτηριστικά μάς ειπώθηκε) του ονόματός του, το οποίο είναι Απόστολος. Το κατατάσσουμε στα παρωνύμια, διότι δεν συναντάται αλλού και γιατί έχει αυτή τη λειτουργία στο συγκεκριμένο χωριό που το καταγράψαμε. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που σχετίζονται με το βαπτιστικό όνομα του φέροντος.

Trafiuă, το παρωνύμιο αναφέρεται σε γυναίκα και, όπως μας αναφέρθηκε, σημαίνει αυτή που λέει πολλά και ως εκ τούτου δεν ξέρει τι λέει. Μια άλλη πληροφορήτρια όμως μας ανέφερε ότι σημαίνει την αναμαλλιασμένη. Δεν κατέστη δυνατόν να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε. Κατατάσσεται σύμφωνα με την πρώτη ερμηνεία στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες, ενώ σύμφωνα με τη δεύτερη σε αυτά που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες.

Trivitšecă, το παρωνύμιο απευθυνόταν σε άνδρα, όταν αυτό ήταν μικρό παιδί και σήμαινε αυτόν που είναι ζωηρός, που δεν μένει σ' έναν τόπο. Πιθανολογούμε ότι σχετίζεται με την αλβανική λέξη (επίθετο) *trenjekar*, -e [τρεβγιετσάρ, -ε], που

σημαίνει τον τριετή, τον τρίχρονο (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 687). Θεωρούμε πολύ πιθανή τη συγκεκριμένη ετυμολογική προσέγγιση που υποστηρίζουμε, μιας και σ' αυτή την ηλικία (κυρίως τα αγόρια προς τα οποία απευθύνεται) είναι ιδιαίτερα ζωνηρά. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος, ωστόσο σχετίζεται άμεσα, σύμφωνα με την ερμηνεία που δώσαμε, με αυτά που φανερώνουν συγγένεια ή ηλικία.

Trubátă, απευθύνεται σε γυναίκα και σημαίνει αυτή που είναι πολύ νευρική, απότομη και βασανίζει τους άλλους, τη μαινόμενη, αυτή που διακατέχεται από μανία, από λύσσα, αυτή που κάνει σαν λυσσασμένη και μεταφορικά αυτή που έχει έντονες ερωτικές επιθυμίες και το εκφράζει χωρίς αναστολές. Η λέξη είναι παθητική μετοχή του ρήματος *trúbǔ* (= λυσσάω, μάινομαι, κάνω σαν καπρί κ.λπ.). Η λέξη *trubátă* (*trubátǔ* για το αρσενικό) απευθύνεται και σε οποιαδήποτε γυναίκα ή άνδρα εμφανίζει τα παραπάνω χαρακτηριστικά. Η συγκεκριμένη λέξη απαντάται και ως επώνυμο, όχι όμως μεταξύ των Βλαχόφωνων κατοίκων της περιοχής. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες της φέρουσας.

Tsigíǎorǎ, ανήκει σε άνδρα και σημαίνει αυτόν που είναι πολύ αδύνατος. Προέρχεται από την ομώνυμη λέξη *tsigíǎorǎ*, η οποία σημαίνει ένα κομμάτι ξύλου λεπτό και σκληρό σαν βέργα, που χρησιμοποιούταν στο παιχνίδι τσελίκι. Το συγκεκριμένο άτομο, στο οποίο ανήκε το παρωνύμιο, ήταν τόσο αδύνατο που έμοιαζε με αυτό το ξύλο. Δεν κατέστη δυνατόν να ετυμολογήσουμε τη λέξη. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες του φέροντος, ωστόσο σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν αντικείμενα του καθημερινού βίου.

Tsilǎbónǎ, το παρωνύμιο απευθυνόταν σε άνδρα, του οποίου το όνομα ήταν Βασίλης, και σήμαινε τον βλάκα, τον ανόητο, τον δύσνου. Η λέξη είναι σύνθετη με πρώτο συνθετικό τη λέξη *Tsilǎ* (= υποκοριστικό του ονόματος Βασίλης) και δεύτερο συνθετικό τη λέξη *bónǎ*. Εδώ θα πρέπει να πούμε ότι υπάρχει νεοελληνικό επίθετο Μπόνιας και Σμπόνιας, όχι όμως στα Βλαχόφωνα χωριά της περιοχής, που ίσως να σημαίνει ό,τι και το παρωνύμιο. Σύμφωνα με την ερμηνεία που μας δόθηκε κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν

διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες, ωστόσο έχει σχέση και με αυτά που σχετίζονται με το βαπτιστικό όνομα του φέροντος.

Tsilígúra, το παρωνύμιο ανήκε σε άνδρα αλλά δεν κατέστη δυνατόν να πληροφορηθούμε τι σήμαινε, παρά μόνο το όνομα αυτού που το έφερε το οποίο ήταν Βασίλειος. Κατά πάσα πιθανότητα η λέξη είναι σύνθετη με πρώτο συνθετικό τη λέξη Tsííi (= Βασίλης) και δεύτερο συνθετικό μάλλον τη λέξη gúra (= στόμα). Προφανώς το συγκεκριμένο άτομο είχε κάποια ιδιομορφία στο στόμα του ή έλεγε πολλά. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες, ωστόσο έχει σχέση με αυτά που σχετίζονται με το βαπτιστικό όνομα του φέροντος αλλά ίσως και με αυτά που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες.

Tsínu/Tsína, ανήκει σε άνδρα και σημαίνει αυτόν που είναι πολύ ζωηρός, εριστικός και ιδιότροπος. Στην Παλαιομάνινα καταγράφεται το επώνυμο Τσίνοσ. Για περισσότερες πληροφορίες δες στο συγκεκριμένο επώνυμο. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος.

Tsipáta, το παρωνύμιο απευθύνεται σε γυναίκα και σημαίνει αυτή που δεν έχει τσίπα, η ξεδιάντροπη, αυτή που είναι εκτός ορίων. Προέρχεται κατά πάσα πιθανότητα από τη λέξη τσίπα (= λεπτή μεμβράνη που καλύπτει οτιδήποτε, το μαντήλι που έβαζαν οι γυναίκες για να δείξουν σεβασμό, μεταφορικά η αιδώς, η ντροπή). Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες της φέρουσας.

Tsirritóhju, απευθυνόταν σε άνδρα και σήμαινε αυτόν που δεν έχει να φάει, τον πεινασμένο και γενικά τον φτωχό, τον διακονιάρη, ο οποίος μάλιστα ήταν και περήφανος (ψωροπερήφανος). Η λέξη πέρα από το παρωνύμιο χρησιμοποιείται συχνά για οποιονδήποτε βρίσκεται σε παρόμοια κατάσταση. Θεωρούμε ότι σχετίζεται με το Βλάχικο ρήμα tséŋm το οποίο σημαίνει ζητώ, επαιτώ (Νικολαΐδου, 1999 [1909]: 549 και Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 146) Το συγκεκριμένο ρήμα όμως δεν απαντάται σήμερα ανάμεσα στους Βλαχόφωνους της Ακαρνανίας. Αντί του παραπάνω ρήματος στο ιδίωμα της Ακαρνανίας απαντάται το ρήμα cáftŋ (= ζητάω, χαλεύω). Δεν αποκλείεται λοιπόν το παρωνύμιο Tsirritóhju να αποτελεί γλωσσικό απολίθωμα του ρήματος tséŋm, το οποίο σήμερα έχει περιπέσει σε αχρησία, αφήνοντας όμως πίσω του τη

συγκεκριμένη λέξη. Ο Νικολαΐδης (1999 [1909]: 546) τέλος καταγράφει την παρεμφερή λέξη *tsârãránu* (= αυτός που ζητάει ψωμί, ο επαίτης) την οποία ετυμολογεί από το λατινικό *quaero-remem*. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν κοινωνική ή οικονομική κατάσταση.

Tšafáca, το παρωνύμιο ανήκε σε άνδρα και σήμαινε αυτόν που δεν έστεκε πολύ καλά στα μυαλά του, ήταν «θαπέρα», όπως χαρακτηριστικά μάς ειπώθηκε. Δεν κατέστη δυνατόν να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε. Κατατάσσεται, σύμφωνα με την ερμηνεία που μας δόθηκε, στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος.

Tšamúta, ανήκε σε γυναίκα και, όπως μας ειπώθηκε, σήμαινε αυτή που δεν μιλούσε αρκετά, αυτή που ήταν «βαριά» στο να μιλήσει, όπως χαρακτηριστικά μάς αναφέρθηκε. Η λέξη είναι σύνθετη με δεύτερο συνθετικό το επίθετο *múta*, το οποίο σημαίνει την άφωνη, τη βουβή (δες σχετικά στα παρωνύμια *Mútu* και *Mutúfa*). Το πρόθημα *tša-* μάς είναι άγνωστο. Ο Αραβαντινός (1997 [1909]: 92) έχει καταγράψει στην Ήπειρο τη λέξη *τσιμουτάω* η οποία σημαίνει *ψιθυρίζω*, «δεν ετσιμούτισε», δεν τόλμησε να αρθρώσει λέξη. Από δω κατά πάσα πιθανότητα και η λέξη *τσιμουδιά*. Κατατάσσεται, σύμφωνα με την ερμηνεία που μας δόθηκε, στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες της φέρουσας.

Tšakáru, το παρωνύμιο απευθύνεται σε άνδρα (κυρίως όταν ήταν νέος και δυνατός) και σημαίνει αυτόν που είναι δυνατός σαν τσακάλι, αλλά και ζωηρός, ατίθασος, ξεροκέφαλος, καθώς και πολύ δραστήριος κ.λπ. Άλλοι μας ανέφεραν ότι σημαίνει αυτόν που είναι πολύ ιδιότροπος, ο «άτιμος», αυτός που τσακώνεται με όλον τον κόσμο. Περιστασιακά το έχουμε ακούσει και σε άλλα άτομα (νέους άνδρες) οι οποίοι διέθεταν παρόμοια χαρακτηριστικά. Θεωρούμε ότι προέρχεται από τη λέξη *tšacále* (= το τσακάλι), η οποία με τη σειρά της προέρχεται από την τούρκικη λέξη *çakal* (Σταματάκου, 1971, τόμος Γ': 2.756), με τροπή του /l/ σε [r]²⁵⁶ και του /i/ σε [u].²⁵⁷ Το συναντήσαμε σε δύο χωριά. Κατατάσσεται, σύμφωνα με την ερμηνεία που μας δόθηκε, στα παρωνύμια που

²⁵⁶ Το συγκεκριμένο φωνολογικό φαινόμενο είναι σύνηθες στη Βλάχικη γλώσσα και ιδιαίτερα στο ιδίωμα της περιοχής π.χ. *muláru* < *muráru* (= *μυλωνάς*). Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το φαινόμενο αυτό δες το παρωνύμιο *Muláru* καθώς και στον Κατσάνη, 1977: 112.

²⁵⁷ Για το φαινόμενο αυτό δες Κατσάνη, 1977: 77.

φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος, ωστόσο σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν παρομοιώσεις με ζώα.

Tšapraľiu, το παρωνύμιο ανήκει σε άνδρα και κατά πάσα πιθανότητα προέρχεται από τη λέξη tsaru (= τράγος). Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν παρομοιώσεις με ζώα.

Tšátra, ανήκε σε άνδρα, αλλά δεν κατέστη δυνατόν να πληροφορηθούμε τι σήμαινε. Ίσως να σχετίζεται με την τούρκικη φράση çatra-patra, η οποία σημαίνει κάτι που γίνεται ατελώς, ελλιπώς, κουτσά-στραβά, μέσες-άκρες (Σταματάκου, 1971, τόμος Γ': 2.758). Απαντάται και ως επώνυμο, όχι όμως στα χωριά της Βλάχικης περιοχής της Ακαρνανίας. Κατατάσσεται, σύμφωνα με την ετυμολογική προσέγγιση που υποστηρίζουμε, στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος.

Tšétu, το συγκεκριμένο παρωνύμιο απευθυνόταν σε άνδρα και, όπως μας ειπώθηκε, οφείλεται μάλλον στο όνομα αυτού που το έφερε, ο οποίος ονομαζόταν Πέτρος. Μάλιστα αυτόν στον οποίο ανήκε τον αποκαλούσαν rapu-Tšétu (= παππου-Πέτρο). Σε αυτή την περίπτωση έχουμε τροπή του αρχικού συμφώνου /p/ σε [tš]. Κατατάσσεται, σύμφωνα με την ερμηνεία που μας δόθηκε, στα παρωνύμια που σχετίζονται με το βαπτιστικό όνομα του φέροντος.

Tšixtisitã, το παρωνύμιο απευθύνεται σε γυναίκα και σημαίνει αυτή που είναι σαστισμένη, «λαχταρισμένη», αυτή που συνεχώς τα έχει χαμένα. Η λέξη αυτή είναι παθητική μετοχή του ρήματος tšixtisésu, το οποίο σημαίνει σαστίζω, λαχταράω κ.λπ. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες της φέρουσας.

Tšixritžiu, απευθυνόταν σε άνδρα και μας ειπώθηκε ότι σχετίζεται με το όνομα αυτού που το έφερε, το οποίο ήταν Χρήστος. Ωστόσο η λέξη Τσιχριτζής συναντάται σε πολλές περιοχές ως επώνυμο, όχι όμως στα Βλαχόφωνα χωριά της Ακαρνανίας. Το παρωνύμιο κατά πάσα πιθανότητα προέρχεται από την τούρκικη λέξη τσικιρικιτζής η οποία σημαίνει άτομο φειδωλό, που αρνείται να ξοδέψει χρήματα για να αποκτήσει κάτι, ακόμα κι αν αυτό είναι πολύ φτηνό, αυτόν που δαπανά χρήματα μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις και ποτέ δεν χάνει την ευκαιρία να αποκτήσει κάτι, όταν του προσφέρεται δωρεάν. Η ερμηνεία αυτή είναι διαθέσιμη στο διαδίκτυο (<http://www.slang.gr/lemma/show/>

tsikirikitzis_ 6507). Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος.

Tširúca, ανήκει σε γυναίκα και σημαίνει αυτή που είναι μικροκαμωμένη, «μαζεμένη», όπως χαρακτηριστικά μας ειπώθηκε, αυτή που δεν είναι σβέλτη, που δεν τα καταφέρνει καλά στις δουλειές της. Κατατάσσεται, σύμφωνα με τις ερμηνείες που μας δόθηκαν, είτε στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες είτε σε αυτά που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες της φέρουσας.

Tširúcu, ανήκει σε άνδρα και σημαίνει ό,τι και το προηγούμενο παρωνύμιο (Tširúca). Και τα δύο καταγράφηκαν ως παρωνύμια στο ίδιο χωριό. Σ' όλα τα Βλαχόφωνα χωριά όμως χρησιμοποιούνται περιστασιακά ως επίθετα για να περιγράψουν άτομα με τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά. Για την κατάταξή του δεξ στο προηγούμενο παρωνύμιο.

Tšitšipácu, το παρωνύμιο ανήκει σε άνδρα και σημαίνει αυτόν που είναι μικρόσωμος και αδύνατος. Σχετίζεται άμεσα με το παρωνύμιο Tšutšurácu.²⁵⁸ Κατατάσσεται, σύμφωνα με την ερμηνεία που μας δόθηκε, στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες.

Tšitšóni/Tsitsóni, το συγκεκριμένο παρωνύμιο αναφέρεται σε άνδρα και μάλλον σημαίνει αυτόν που είναι πολύ αδύνατος, όπως ήταν και αυτός που το φέρει το παρωνύμιο, όταν ήταν μικρό παιδί, ίσως και τον γκρινιάρη, τον κλαψιάρη. Το παρωνύμιο πρέπει να προέρχεται από τη λέξη tsitsidone που σημαίνει το πουλί σπίνος (Κατσάνης, 1990: 123). Στην περιοχή (Βλαχόφωνοι και μη) τον σπινό το λένε τσόνι, ηχομιμητική λέξη που προφανώς μιμείται το κελάηδημα του συγκεκριμένου πουλιού. Από δω ίσως και το επώνυμο Τσιτσάνης, το οποίο ανήκε στον γνωστό Βλαχόφωνο μουσικό.

Ο Οικονόμου (1991: 364) έχει καταγράψει το τοπωνύμιο *Στ' Τσόν'* στο χωριό Τζοντίλα (νυν Δίκορφο) Ζαγορίου, το οποίο παράγει από το επώνυμο Τσόνης. Το τελευταίο το ετυμολογεί από το προσηγορικό τσόνι (το) που σημαίνει το ωδικό πτηνό σπίνος. Ο ίδιος αναφέρει ότι η τελευταία λέξη προέρχεται από την αρωμουνική λέξη čioṗă (= το σπουργίτι) και čioṗiũ (= το αρσενικό σπουργίτι) κι ότι η λέξη čioṗiũ στην αρωμουνική σημαίνει το μικρό παραπονιάρικο ούρλιασμα. Όλα τα παραπάνω ο Οικονόμου τα ετυμολογεί από

²⁵⁸ Για περισσότερες πληροφορίες δεξ στο συγκεκριμένο παρωνύμιο.

την αλβανική λέξη *zohj* (= σηκώνω, υψώνω). Ίσως λοιπόν το παρωνύμιο να σημαίνει και αυτόν που έκλαιγε, κλαπούριζε συνεχώς, όταν ήταν μικρός. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες, ωστόσο σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν παρομοιώσεις με ζώα. Τέλος, σύμφωνα με την τελευταία ερμηνεία, κατατάσσεται σε αυτά που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος.

Tšitšóri strébi, ανήκε σε άνδρα και σήμαινε αυτόν που είχε στραβά πόδια, τον στραβοπόδη θα λέγαμε στην ελληνική γλώσσα. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες του φέροντος.

Tšiuă, το παρωνύμιο απευθυνόταν σε γυναίκα. Μας ειπώθηκε ότι ίσως έχει σχέση με το όνομα της γυναίκα που το έφερε, το οποίο ήταν Βασιλική. Αν λάβουμε υπόψη το γεγονός ότι το υποκοριστικό του ονόματος Βασίλειος είναι *Tsíli/Tsíljă*, τότε το παρωνύμιο ίσως να προέρχεται από το όνομα Βασίλειος/Βασιλική. Σε αυτή την περίπτωση έχουμε τροπή του /l/ σε [ɹ], λόγω του φαινομένου της αλλοφωνίας του /l/ στο ιδίωμα, και αποκοπή του /j/. Ο Κατσάνης (1990: 73) αναφέρει τη λέξη *Tsiu* ως παρωνύμιο μιας οικογένειας του Νυμφαίου. Τέλος, τη λέξη *Tsiu* την έχουμε συναντήσει και ως επώνυμο στην Ήπειρο (Κόνιτσα). Δεν απαντάται ως επώνυμο στους Βλαχόφωνους της Ακαρνανίας. Κατατάσσεται, σύμφωνα με την ερμηνεία που μας δόθηκε, στα παρωνύμια που σχετίζονται με το βαπτιστικό όνομα της φέρουσας.

Tšivía, το παρωνύμιο απευθυνόταν σε γυναίκα και μάλλον σήμαινε αυτή που μαρτυρούσε τα μυστικά, τη μαρτυριάρα, το «καρφί», όπως χαρακτηριστικά μάς ειπώθηκε. Στον Νικολαΐδη (1999 [1909]: 550) απαντάται η λέξη *tsivie*, -*vi* (= το ξύλινο καρφί, το τσιβί ή τσιβίκι) και κατά πάσα πιθανότητα συσχετίζονται οι δύο λέξεις. Το τσιβίκι σύμφωνα με άλλους (Σταματάκου, 1971: 2.760) προέρχεται από την αρχαία λέξη *κίμβιξ*, η οποία σημαίνει τον φιλάργυρο (Liddell & Scott, τόμος II, χ.χ.: 719) και σημαίνει το τσιμπούρι, δηλαδή τον φιλάργυρο. Κατατάσσεται, σύμφωνα με τις παραπάνω ερμηνείες, στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες.

Tšjúɿɿ, απευθυνόταν σε άνδρα και μάλλον σήμαινε αυτόν που έχει κάποια ιδιομορφία στα αφτιά (ίσως μικρά), τον «καρλάφτη», όπως χαρακτηριστικά μάς ειπώθηκε. Ενδεικτικό αυτής της ερμηνείας είναι το γεγονός ότι συγγενής του συγκεκριμένου ατόμου (ανιψιός) φέρει το παρωνύμιο Καρλάφτης. Το

παρωνύμιο αυτό θεωρούμε ότι σχετίζεται και με τη λέξη *tšulu/tšula*, (έχουμε τροπή του /l/ σε [r]),²⁵⁹ η οποία χρησιμοποιείται για ζώα (ιδίως πρόβατα) που έχουν μικρά αφτιά.²⁶⁰ Το καταγράψαμε σε δύο χωριά. Στο άλλο Βλαχόφωνο χωριό, που το καταγράψαμε, μας ειπώθηκε ότι σήμαινε αυτόν που είχε κομμένο το αφτί του. Ο Αραβαντινός (1997 [1909]: 93) ωστόσο αναφέρει τη λέξη *τσούρος* ή *τσούτσουρος* την οποία ερμηνεύει ως ο σφριγών ανήρ (ο ρωμαλέος, ο ζωηρός, ο ακμαίος κ.λπ. άνδρας). Δεν θεωρούμε ότι το παρωνύμιο αυτό έχει κάποια σχέση με την ερμηνεία που καταγράφει ο Αραβαντινός. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες, ωστόσο ίσως σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος.

Τσόκι/Τσόκυ, το παρωνύμιο ανήκει σε άνδρα και σημαίνει αυτόν που είναι μειωμένης αντιληπτικότητας, είναι ανεπίδεκτος μαθήσεως, κοινώς «ντουβάρνι», «σκεπάρνι». Η λέξη χρησιμοποιείται περιστασιακά και για όποιον/όποια εμφανίζει παρόμοια χαρακτηριστικά.

Προέρχεται από την αλβανική λέξη *σο/κ*, -ku [τσσο/κ -κου], η οποία σημαίνει τη σφύρα, το σφυρί, το γλωσσίδι του κουδουνιού (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 101). Ο Στεργιόπουλος (1933: 135) καταγράφει το τοπωνύμιο *Τσοκοσφύρι* (το) βορειοδυτικά του χωριού Φορτώσι Κατσανοχωριών της Ηπείρου, στο δρόμο Ιωαννίνων-Καλεντζίου-Πλάκας-Τζουμέρκων. Μάλιστα αναφέρει ότι οι κάτοικοι του χωριού Πράμαντα των Τζουμέρκων έχουν το παρωνύμιο *Τσόκια*, επειδή υπάρχουν πολλοί κτίστες στο χωριό αυτό, οι οποίοι ως γνωστόν χρησιμοποιούν *τσόκια* (= σφυριά) στην εργασία τους. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος, ωστόσο σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν αντικείμενα του καθημερινού βίου.

Τσόλια, ανήκει σε άνδρα. Δεν κατέστη δυνατόν να πληροφορηθούμε τι σημαίνει. Κατά τη γνώμη μας είναι παραφθορά (με τροπή του /i/ σε [o]) του υποκοριστικού ονόματος *Τσίλια* < *Τσίλι* < Βασίλειος, μιας και το όνομα αυτό ανήκει σε αυτόν που φέρει το παρωνύμιο. Ωστόσο δεν αποκλείεται να σχετίζεται με την τούρκικη λέξη *chol/chul*, η οποία σημαίνει το επίστρωμα

²⁵⁹ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το συγκεκριμένο φωνολογικό φαινόμενο στη Βλάχικη γλώσσα δεξ Κατσάνη, 1977: 112.

²⁶⁰ Δες σχετικά και το παρωνύμιο *Tšula*.

ευτελούς υφάσματος, την κουρελού, αλλά και γενικά το ράκος, το κουρέλι (Σταματάκου, 1971, τόμος Γ': 2.763) καθώς και μεταφορικά τον τιποτένιο. Σε αυτή την περίπτωση έχουμε κάποιο λογοπαίγνιο με το όνομα του φέροντος και τη συγκεκριμένη τούρκικη λέξη. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που σχετίζονται με το βαπτιστικό όνομα του φέροντος, ωστόσο μπορεί να σχετίζεται με αυτά που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες καθώς και με αυτά που φανερώνουν αντικείμενα του καθημερινού βίου.

Τσόνα, το συγκεκριμένο παρωνύμιο ανήκει σε άνδρα και σημαίνει το μικρό παιδί, αυτόν που είναι αδύνατος και μικροκαμωμένος. Θεωρούμε ότι σχετίζεται με τη λέξη τσόνη (με τροπή του /l/ σε [a]) που σημαίνει το ωδικό πτηνό σπίνος.²⁶¹ Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες, ωστόσο σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν παρομοιώσεις με ζώα.

Τσόρα, το παρωνύμιο ανήκει σε άνδρα και, σύμφωνα με τις πληροφορίες μας, σήμαινε αυτόν ήταν χωρίς τρόπους, τον ακοινώνητο, όπως χαρακτηριστικά μάς ειπώθηκε. Δεν κατέστη δυνατόν να το ετυμολογήσουμε. Κατατάσσεται, σύμφωνα με την ερμηνεία που μας δόθηκε, στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος.

Τσότςι, το συγκεκριμένο παρωνύμιο απευθυνόταν σε άνδρα και μας ειπώθηκε ότι σημαίνει τον μικροκαμωμένο, τον κοντό και κατ' επέκταση τον κακοκμοίρη, τον κακορίζικο κ.λπ. Ο Αραβαντινός (1997 [1909]: 92) αναφέρει ότι στην Ήπειρο απαντάται η λέξη τσιότσιο, η οποία σημαίνει λίγο, ελάχιστο. Κατά πάσα πιθανότητα οι δύο λέξεις σχετίζονται. Ο Κατσάνης (1990: 55) καταγράφει τη λέξη Τσιότσιο ως υποκοριστικό του ονόματος Θεόδωρος. Αυτό το υποκοριστικό δεν το έχουμε συναντήσει στα Βλαχόφωνα χωριά της περιοχής για το όνομα Θεόδωρος αλλά για το Κωνσταντίνος. Ίσως όμως να υπήρχε σε παλαιότερες εποχές. Δεν αποκλείουμε λοιπόν σχέση με κάποιο κυριώνυμο. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες, ωστόσο ίσως σχετίζεται και με αυτά που έχουν σχέση με το βαπτιστικό όνομα του φέροντος.

Τσότσί, ανήκει σε άνδρα, αλλά δεν κατέστη δυνατόν να πληροφορηθούμε τι σημαίνει. Θεωρούμε ότι σχετίζεται με το παρωνύμιο Τσότςι, το οποίο καταγράφεται σε άλλο χωριό, και έχουν περίπου την ίδια σημασία. Για

²⁶¹ Για περισσότερες πληροφορίες δες στο παρωνύμιο Tsitsóni/Tsitšóni.

περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την ερμηνεία, την ετυμολογία καθώς και την κατάταξη του συγκεκριμένου παρωνυμίου δεξ στο παρωνύμιο Τσότση.

Τšucání, το παρωνύμιο απευθύνεται σε γυναίκα και σημαίνει αυτή που λέει πολλά, αυτή που δεν σταματάει το στόμα της, αυτή που φωνάζει δυνατά, η φωνακλού, αυτή που κάνει θόρυβο και μεταφορικά η γκρινιάρρα, η ευερέθιστη, η τσαούλου. Η λέξη περιστασιακά αναφέρεται και σε οποιοδήποτε άλλο άτομο (κυρίως θηλυκού γένους) το οποίο έχει τα παραπάνω χαρακτηριστικά. Πολλές φορές συνοδεύεται από το ουσιαστικό *drácu*. Για παράδειγμα υπάρχει η φράση: *Tšucání aj drácu* (= Τšουκάνι του διαόλου, δηλαδή στόμα διαολεμένο/που λέει πολλά). Επίσης στο ελληνικό βορειοδυτικό ιδίωμα της περιοχής αλλά και στο Βλάχικο υπάρχει το ρήμα τšουκανάω, το οποίο χρησιμοποιείται κυρίως στο τρίτο πρόσωπο του ενικού ενεστώτα, π.χ. *Με τšουκανάει το χέρι* (= με πονάει/με κεντάει το χέρι/με σφυροκοπεί). Σύμφωνα με τον Σταματάκο (1971, τόμος Γ': 2.764) σχετίζεται είτε με την αρχαιοελληνική λέξη τυκάνη, που σημαίνει τη σανίδα που την χρησιμοποιούσαν για αλώνισμα (Liddell & Scott, τόμος IV, χ.χ.: 396-397) κι η οποία έκανε θόρυβο, είτε με τη σλαβική λέξη *tsukan*, που σημαίνει το όργανο με το οποίο χτυπάμε, τη σφύρα, που κι αυτό θορυβούσε. Θεωρούμε επίσης ότι το συγκεκριμένο παρωνύμιο σχετίζεται με την αλβανική λέξη *ζο/κ* [τšο/κ], η οποία σημαίνει το σφυρί (υπάρχει μάλιστα στο ιδίωμα η λέξη τσόκι γι' αυτή την έννοια) αλλά και το γλωσσίδι του κουδουνιού (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 101). Η συγκεκριμένη αλβανική λέξη σχετίζεται άμεσα (κατά πάσα πιθανότητα προέρχεται) και με τη σλαβική λέξη *чекић* [τσέκιτς], η οποία σημαίνει το σφυρί (Ομάδα καθηγητών σερβικής γλώσσας, 2001: 366). Τη λέξη αυτή θα τη χαρακτηρίζαμε ως διαβαλκανική. Τέλος, το παρωνύμιο έχει την έννοια ότι η γυναίκα στην οποία έχει αποδοθεί μιλάει συνεχώς και θορυβεί, όπως ακριβώς και το γλωσσίδι του κουδουνιού ή το χτύπημα του σφυριού. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες, ωστόσο σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν αντικείμενα του καθημερινού βίου.

Τšúla, ο Κατσάνης (1977: 194) καταγράφει τη λέξη *ζήύλ* (= κριάρι με μικρά αφτιά). Η λέξη αυτή υπάρχει και στο ποιμενικό λεξιλόγιο των Βλαχόφωνων της περιοχής. Το συγκεκριμένο άτομο έχει αυτό το χαρακτηριστικό (μικρά αφτιά).

Ίσως από δω να προέρχεται το συγκεκριμένο παρωνύμιο. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες της φέρουσας.

Tšuni, το παρωνύμιο απευθυνόταν σε γυναίκα (όταν ήταν μικρή κοπέλα) και σήμαινε τη ζωηρή, την «πεταχτή», την άτακτη, την επιπόλαια και γενικώς αυτή που δεν εμφάνιζε συμπεριφορά ανάλογη με την ηλικία και το φύλο της. Περιστασιακά απευθυνόταν και σε οποιαδήποτε άλλη κοπέλα εμφάνιζε παρόμοια συμπεριφορά.

Θεωρούμε ότι προέρχεται από την αλβανική λέξη *çun*, -i [τσισουν, -i] η οποία σημαίνει το αγόρι (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 102).²⁶² Είναι απορίας άξιο ωστόσο γιατί απευθυνόταν σε κορίτσι. Ίσως από άγνοια για το σημανόμενο της λέξης στην αλβανική γλώσσα, ίσως για να τονίσει τη συμπεριφορά του κοριτσιού που ταίριαζε περισσότερο σε αγόρι (κοινώς αγοροκόριτσο). Ωστόσο θα πρέπει να αναφέρουμε ότι ο Σταματάκος (1971, τόμος Γ': 2.764) καταγράφει τη λέξη τσουνί για την οποία αναφέρει ότι σύμφωνα με τον Χατζηδάκι προέρχεται από την αρχαία λέξη κύνιον (κύων) που σημαίνει τον μίσχο φύλλου ή καρπό δέντρου, τον ποδίσκο, την ουρά, το κοτσάνι και συνεκδοχικά το πέος βρέφους ή μικρού παιδιού. Κλίνουμε περισσότερο προς την πρώτη ερμηνεία. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες της φέρουσας.

Tšurícɥ, το παρωνύμιο ανήκε σε άνδρα και μας ειπώθηκε ότι σημαίνει αυτόν που είναι ανίκανος για κάθε είδους εργασία. Ουσιαστικά είναι το ίδιο με το παρωνύμιο (Tširícɥ) με τροπή του /i/ σε [u].²⁶³ Το αναφέρουμε όμως ξεχωριστά, διότι είναι έντονα διακριτή η διαφορετική προφορά στο χωριό που το καταγράψαμε. Για την κατάταξή του δεξ στο παρωνύμιο Tširícɥa.

Tšúšta, το παρωνύμιο απευθύνεται σε γυναίκα και -όπως μας πληροφόρησαν- σημαίνει αυτή που είναι μικροκαμωμένη, την κοντούλα, την πολύ αδύνατη. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες της φέρουσας.

Tšutšurácu, το παρωνύμιο απευθύνεται σε άνδρα και σημαίνει, όπως μας πληροφόρησαν, αυτόν που είναι κοντός και αδύνατος. Σε άλλο χωριό το

²⁶² Από δω κατά πάσα πιθανότητα προέρχεται και η λέξη τσουνά/τσουτσούνα (= το πέος των μικρών παιδιών στην παιδική γλώσσα).

²⁶³ Για το συγκεκριμένο φαινόμενο δεξ και τα παρωνύμια Bidótm και Budótm.

συγκεκριμένο παρωνύμιο το καταγράψαμε ως Tšitširǎcu. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες του φέροντος.

Tšutšurǎki, απευθυνόταν σε άνδρα, αλλά δεν κατέστη δυνατόν να πληροφορηθούμε τι σήμαινε. Ο Κατσάνης (1990: 45, 73) αναφέρει το παρωνύμιο Tšutšurǎci και τη λέξη tsutsurǎ (= λωβός αφτιού, σκουλαρίκι). Η λέξη tsutsurǎ είναι άγνωστη στους Βλαχόφωνους της περιοχή της Ακαρνανίας.

Τύλια, απευθύνεται σε άνδρα. Σχετικά με τη γένεση του παρωνυμίου αυτού μάς διηγήθηκαν τα εξής: Η μητέρα του συγκεκριμένου ατόμου γέννησε αρκετά παιδιά, τα οποία όμως πέθαιναν αμέσως ή λίγο μετά τη γέννα. Για τον λόγο αυτόν -σύμφωνα μάλιστα και με μια παράδοση του χωριού- άφησαν το συγκεκριμένο άτομο, μόλις γεννήθηκε, σε ένα δρομάκι (στράτα) δίπλα από το σπίτι, κάτι που σήμαινε ότι όσο μεγάλη/μακριά είναι η στράτα τόσο μεγάλη/μακριά να είναι και η ζωή του (τρόπος εξορκισμού του θανάτου). Αυτός που θα έβρισκε πρώτος το παιδί, θα το βάπτιζε και θα του έδινε το όνομα Ευστράτιος και το παρωνύμιο Τύλια, όπως και έγινε, αλλά μόνο όσον αφορά το υποκοριστικό του. Σύμφωνα επίσης με την ίδια διήγηση το συγκεκριμένο παρωνύμιο προκύπτει από τη λέξη στράτα > στρατούλ(ι)α > Τούλια. Ο Ντίνας (1980: 329) ωστόσο αναφέρει ότι στην περιοχή της Σαμαρίνας υπάρχει η λέξη Τύλια, ως υποκοριστικό του ονόματος Ζήσης. Δεν είναι απίθανο λοιπόν το παρωνύμιο να δόθηκε από κάποιον/κάποιους που γνώριζαν τι ακριβώς σημαίνει η λέξη αυτή, ενώ σήμερα αγνοείται η σημασία της στην περιοχή (τουλάχιστον από όσους ρωτήσαμε), κι έτσι αναφέρεται η συγκεκριμένη διήγηση. Αν μάλιστα λάβουμε υπόψη το γεγονός της θνησιμότητας των παιδιών και τη συγκεκριμένη διήγηση, τότε το παρωνύμιο ταιριάζει απόλυτα στην πληροφορία του Ντίνα. Θεωρούμε ότι η τελευταία εκδοχή (υποκοριστικό του ονόματος Ζήσης) είναι η πιθανότερη ετυμολογία του παρωνυμίου αυτού. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που οφείλονται σε δοξασίες ή παραδόσεις, ωστόσο, αν δεχτούμε την πληροφορία του Ντίνα, κατατάσσεται σε αυτά που σχετίζονται με κάποιο βαπτιστικό όνομα.

Tumǎru, ανήκε σε άνδρα και σήμαινε αυτόν που ήταν υπερβολικά σκληρός, αναισθητός και εκδικητικός, ο παλιάνθρωπος. Το παρωνύμιο προέρχεται από την ελληνική λέξη τομάρι (τουμάρι στο βορειοδυτικό ελληνικό ιδίωμα της περιοχής), η οποία σημαίνει μεταξύ άλλων ό,τι και το παρωνύμιο. Κατατάσσεται

στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος.

Tútšia, το παρωνύμιο απευθυνόταν σε γυναίκα. Δεν κατέστη δυνατόν να πληροφορηθούμε τη σημασία του ούτε να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε.

Tzamára, το παρωνύμιο ανήκει σε άνδρα. Η λέξη tzaamára είναι αλβανικής προέλευσης, καθώς στην αλβανική υπάρχει η λέξη xamar/e [τζαμάρ/ε], η οποία σημαίνει τη φλογέρα (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 742). Το παρωνύμιο σημαίνει μάλλον αυτόν που δεν έχει μυαλό, που έχει «άδειο» το κεφάλι του, όπως η φλογέρα. Εξάλλου υπάρχει στην ελληνική η παρεμφερής φράση: «Μυαλό φλογέρα». Η συγκεκριμένη λέξη απαντάται και ως τοπωνύμιο στο χωριό Παλαιομάνινα.²⁶⁴ Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος, ωστόσο σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν αντικείμενα του καθημερινού βίου.

Tžúra, ανήκε σε άνδρα, αλλά Δεν κατέστη δυνατόν να πληροφορηθούμε τη σημασία του ούτε να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε.

Uturósu, το παρωνύμιο ανήκε σε άνδρα και σήμαινε τον βρωμιάρη, τον άπλυτο και μεταφορικά αυτόν που είχε δύσκολο χαρακτήρα. Σχετίζεται με τη λέξη utiřa που σημαίνει το απόπλυμα, τα απόνερα, τα ακάθαρτα νερά μετά την πλύση κι η οποία, σύμφωνα με τον Νικολαΐδη (1999 [1909]: 256), προέρχεται από τη λατινική λέξη lavatura. Η συγκεκριμένη λέξη του παρωνυμίου αυτού απαντάται και ως επίθετο (θηλυκό uturósa) και χρησιμοποιείται συχνά με το σημασιόμενο βρωμιάρης/βρωμιάρα. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος.

Vália, ανήκει σε άνδρα και, όπως μας πληροφορήσαν, μάλλον σχετίζεται με το γεγονός ότι το συγκεκριμένο άτομο που το έφερε ήταν βοσκός, απομονωμένος και χωρίς τρόπους. Ίσως σχετίζεται με τη Βλάχικη λέξη vále, η οποία σημαίνει την κοιλάδα (Νικολαΐδου, 1999 [1909]: 110). Σε αυτή την περίπτωση ίσως σημαίνει αυτόν που ζει τα χωράφια, στις κοιλάδες απομονωμένος από τους άλλους. Ωστόσο τη συγκεκριμένη λέξη δεν κατορθώσαμε να την καταγράψουμε στη Βλαχόφωνη περιοχή της Ακαρνανίας. Κατατάσσεται, σύμφωνα με την

²⁶⁴ Δες σχετικά στο παράρτημα 6 με τα τοπωνύμια.

ερμηνεία που μας έδωσαν, στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος.

Vakšŭ, ανήκε σε άνδρα. Δεν κατέστη δυνατόν να πληροφορηθούμε τη σημασία του. Πιθανόν όμως να σχετίζεται με το όνομα αυτού που το έφερε, το οποίο ήταν Βασίλειος. Στο ίδιο χωριό έχουμε καταγράψει το υποκοριστικό Βάξιο/υ του ονόματος Βασίλειος (δες σχετικά στο παράρτημα 3 με τα υποκοριστικά). Σε αυτή την περίπτωση κατατάσσεται στα παρωνύμια που σχετίζονται με το βαπτιστικό όνομα του φέροντος.

Vašiécu, το συγκεκριμένο παρωνύμιο απευθυνόταν σε γυναίκα και κατά πάσα πιθανότητα προέρχεται από το κύριο όνομά της, το οποίο ήταν Βασιλική. Το κατατάσσουμε στα παρωνύμια, γιατί το θεωρούμε σπάνιο, μιας και δεν το συναντήσαμε σε άλλα άτομα με το ίδιο όνομα. Το παρωνύμιο αυτό σχετίζεται με το παρωνύμιο Pašeķiä. Για περισσότερες πληροφορίες δες τη συγκεκριμένη λέξη. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που σχετίζονται με το βαπτιστικό όνομα της φέρουσας.

Vurcuácu, ανήκε σε άνδρα και, όπως μας πληροφόρησαν, σήμαινε αυτόν που δεν είχε καλό χαρακτήρα, τον άτιμο, τον παλιάνθρωπο, αυτόν που ταλαιπωρούσε τους άλλους. Προέρχεται από την ελληνική λέξη βρικόλακας/βρυκόλακας, η οποία σχετίζεται με τη σλαβική λέξη vrŭkolak (Σταματάκου, 1971, τόμος Α': 843). Σε αυτή την περίπτωση έχουμε μετάθεση του σύμφωνου /r/. Κατατάσσεται, σύμφωνα με την ερμηνεία που μας έδωσαν, στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος.

Zátsa, απευθυνόταν σε άνδρα. Δεν κατέστη δυνατόν να πληροφορηθούμε τη σημασία του ούτε να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε. Μας αναφέρθηκε ότι ίσως σχετίζεται με το όνομα αυτού που το έφερε, το οποίο ήταν Γιώργος. Αν δεχτούμε την παραπάνω πληροφορία, κατατάσσεται στα παρωνύμια που σχετίζονται με το βαπτιστικό όνομα του φέροντος.

Zíca, το παρωνύμιο απευθύνεται σε άνδρα και έχει μάλλον υποτιμητική σημασία. Δεν κατέστη δυνατόν να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε. Ο Ντίνας (1995: 131) τα επώνυμα Ζήκος και Ζήκας τα ετυμολογεί από το όνομα Ζήσης. Όμως το άτομο που έφερε το παρωνύμιο αυτό δεν είχε το συγκεκριμένο όνομα.

Zivzéki, ανήκει σε άνδρα (ιδιαίτερα όταν ήταν μικρό παιδί) και σημαίνει αυτόν που είναι ατίθασος, ζαβολιάρης. Προέρχεται από την τούρκικη λέξη zeuzek,

που σημαίνει τον ανόητο, τον χαζό, τον στραβοκέφαλο, τον παλαβό (Σταματάκου, 1971, τόμος Β': 1.380). Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες του φέροντος.

Ζόνια, το παρωνύμιο απευθυνόταν σε γυναίκα, αλλά δεν μας πληροφόρησαν για τη σημασία του. Θεωρούμε ότι κατά πάσα πιθανότητα σχετίζεται με την αλβανική λέξη *zonja* [ζόνγια], η οποία σημαίνει την ικανή, την επιτήδεια, την άξια, την ιδιοκτήτρια, την οικοδέσποινα, την κυρία (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 758). Στην Ήπειρο μάλιστα απαντάται το επώνυμο Ζώνιος. Ο Σαρρής (1928: 157) επίσης έχει καταγράψει τοπωνύμιο στην Πάρνηθα με την ονομασία *Κορυφή της Κυράς* (αλβανικά Μάλια Ζόνια). Ο ίδιος αναφέρει και το τοπωνύμιο *Κορυφή Ζόνια* (δηλαδή Κυρά) στα όρια της Αττικής κοντά στις εκβολές του ποταμού Ασωπού. Με βάση τα παραπάνω είναι πολύ πιθανό το συγκεκριμένο παρωνύμιο να σημαίνει την κυρά και να προέρχεται από την αλβανική λέξη που αναφέραμε. Τέλος, ο Στεργιόπουλος (1933: 121) έχει καταγράψει το τοπωνύμιο Ζώνιος (ο) στο χωριό Μελισσουργόι Άρτας. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες της φέρουσας.

Žariā, το παρωνύμιο ανήκει σε γυναίκα (κυρίως την χαρακτήριζε και της απευθυνόταν όταν ήταν νέα, κορίτσι). Σημαίνει αυτή που έχει το χαρακτηριστικό να τριγυρνάει από δω κι από κει, την άτακτη, την περπατάρα κ.λπ. αλλά και λίγο ανόητη, «χαζούλα». Έχει στενή εννοιολογική σχέση με το παρωνύμιο *Cušógu* (δες στο συγκεκριμένο παρωνύμιο). Περιστασιακά απευθυνόταν και σε άλλες κοπέλες, οι οποίες είχαν αυτό το χαρακτηριστικό, δηλαδή να τριγυρνάνε και να μην «μαζεύονται» στο σπίτι τους. Θεωρούμε ότι μάλλον προέρχεται από τη λέξη ζουλάπι (= άγριο ζώο, αλλά και ζώο, κτήνος, ανόητος κ.λπ. μεταφορικά σε ανθρώπους). Η λέξη ζουλάπι (žlapi στη βορειοδυτική ελληνική διάλεκτο) σύμφωνα με τον Σταματάκο (1971, τόμος Β': 1.384) προέρχεται από τη ρουμανική λέξη (*zulape*). Από τη λέξη *žlari* λοιπόν με αποβολή του /l/²⁶⁵ και προσθήκη της κατάληξης -ā ίσως να προέκυψε το

²⁶⁵ Το συγκεκριμένο συμφωνικό σύμπλεγμα /zl/ δεν είναι εύκολα ανεκτό στη Βλάχικη γλώσσα.

συγκεκριμένο παρωνύμιο.²⁶⁶ Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες της φέρουσας.

Ždēva, το παρωνύμιο απευθυνόταν σε γυναίκα η οποία δεν μπορούσε να τεκνοποιήσει. Η συγκεκριμένη λέξη προέρχεται από το ποιμενικό λεξιλόγιο των Βλάχων και αναφέρεται σε ζώα (κυρίως σε προβατίνες) μεγάλης ηλικίας που δεν μπορούν να γεννήσουν. Η λέξη κατά πάσα πιθανότητα είναι σλαβικής προέλευσης. Το συγκεκριμένο παρωνύμιο το έχουμε ακούσει περιστασιακά να απευθύνεται και σε άλλες γυναίκες οι οποίες δεν μπορούσαν να κάνουν παιδιά ή ήταν κάποιας ηλικίας κι ήταν ακόμη ανύπαντρες (γεροντοκόρες). Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες της φέρουσας, ωστόσο σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν συγγένεια ή ηλικία.

Žiāca, το συγκεκριμένο παρωνύμιο ανήκε σε άνδρα. Είναι υποκοριστικό του ονόματος αυτού που το έφερε, το οποίο ήταν Γεώργιος. Εδώ θα πρέπει να σημειώσουμε ότι στην περιοχή ένα από τα υποκοριστικά του ονόματος Γεώργιος είναι και το Γάκας (δες σχετικά στο παράρτημα των υποκοριστικών). Έχουμε τροπή του αρχικού σύμφωνου /Γ/ σε /Ž/, φωνολογικό φαινόμενο που παρατηρείται στη Βλάχικη γλώσσα, ιδιαίτερα σε δάνεια της ελληνικής.²⁶⁷ Το συγκεκριμένο όνομα το κατατάσσουμε στα παρωνύμια, διότι είχε αυτή τη λειτουργία στο χωριό που το καταγράψαμε. Θα πρέπει επίσης να αναφέρουμε ότι σε Βλαχόφωνους άλλων περιοχών, π.χ. Τρίκαλα, Ήπειρο κ.λπ. υπάρχει το επώνυμο Ζιάκας. Στην περιοχή της Ακαρνανίας όμως δεν συναντάται σε κανένα από τα Βλαχόφωνα χωριά, ούτε ήταν επώνυμο του ατόμου που έφερε το παρωνύμιο. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που σχετίζονται με το βαπτιστικό όνομα του φέροντος.

Žjužja, ανήκε σε γυναίκα και σήμαινε αυτή που συνεχώς κινούνταν, η αεικίνητη, η «σφήκα», όπως χαρακτηριστικά μας ειπώθηκε. Προφανώς η λέξη είναι ηχομιμητική και μιμείται τον ήχο που κάνει το συγκεκριμένο έντομο. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες ψυχικές, πνευματικές, ηθικές ή άλλες ιδιότητες της φέρουσας.

Žul/Žiul, ανήκε σε άνδρα και μας πληροφόρησαν ότι σχετίζεται με το όνομα αυτού που έφερε το παρωνύμιο, το οποίο ήταν Γεώργιος, είναι δηλαδή

²⁶⁶ Για τη συγκεκριμένη κατάληξη δες Κατσάνης & Ντίνας 1990: 131.

²⁶⁷ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το συγκεκριμένο φωνολογικό φαινόμενο δες Κατσάνη, 1977: 106.

υποκοριστικό. Είναι πολύ πιθανό να συμβαίνει αυτό, διότι, όπως είδαμε και παραπάνω, παρατηρείται το φαινόμενο σε πολλές λέξεις, που είναι δάνεια της ελληνικής, να τρέπεται το σύμφωνο /Γ/ σε [Ž]. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που σχετίζονται με το βαπτιστικό όνομα του φέροντος.

Žumižakja, το συγκεκριμένο παρωνύμιο ανήκει σε άνδρα και, όπως μας ειπώθηκε, σημαίνει αυτόν που έχει κάποια δυσμορφία, ο παρασάνταλος.²⁶⁸ Δεν κατέστη δυνατόν να το ετυμολογήσουμε. Κατατάσσεται στα παρωνύμια που φανερώνουν διάφορες σωματικές ιδιότητες του φέροντος.

²⁶⁸ Για την τελευταία λέξη δεξ το παρωνύμιο Paratséna.

Παράρτημα 6

Αλφαβητικός κατάλογος τοπωνυμίων της Βλάχικης περιοχής της Ακαρνανίας

Στον κατάλογο αυτόν παρατίθενται τα τοπωνύμια (μικροτοπωνύμια) των Βλαχόφωνων χωριών της Ακαρνανίας (όσα κατορθώσαμε να συγκεντρώσουμε με την έρευνά μας). Τα τοπωνύμια του συγκεκριμένου καταλόγου παρατίθενται σε απόλυτη αλφαβητική σειρά, ούτως ώστε να μην διασπαστεί η ενότητα της έρευνας, κάτι που θα συνέβαινε, αν τα κατατάσσαμε σύμφωνα με ένα ή περισσότερα από τα πολλά κριτήρια ταξινόμησης.

Επίσης στον συγκεκριμένο κατάλογο καταγράφουμε και κάποια μακροτοπωνύμια, όπως π.χ. τα ονόματα των Βλαχόφωνων χωριών και οικισμών της περιοχής ή διαφόρων πόλεων και χωριών της ευρύτερης περιοχής Αιτωλοακαρνανίας και Ευρυτανίας. Τα μακροτοπωνύμια αυτά δίνονται ξεχωριστά.

Μικροτοπωνύμια

Abóru αμ Μίτςu, L' Abóru αμ Μίτςu. Το τοπωνύμιο ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Αγράμπελο κι αποτελείται από τέσσερις λέξεις. Πρώτη είναι η πρόθεση *la* μετά από έκθλιψη. Δεύτερη λέξη είναι το ουσιαστικό *abóru* (= αυλή, άλλα και οποιοσδήποτε χώρος είναι περιφραγμένος, π.χ. ένα μαντρί κ.λπ.). Η συγκεκριμένη λέξη κατά πάσα πιθανότητα προέρχεται από την αλβανική λέξη *oborr*, -i [ομπόρρ, -ι], η οποία σημαίνει την αυλή (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 456) με τροπή του /o/ της αρχικής συλλαβής σε /a/. Θεωρούμε ωστόσο ότι η λέξη *abóru* και κατ' επέκταση η αλβανική λέξη *oborr* σχετίζονται με τη σλαβική λέξη *dvor* [ντβορ], που κι αυτή σημαίνει την αυλή, αλλά και το παλάτι, τα ανάκτορα (Ομάδα καθηγητών σερβικής γλώσσας, 2001: 63).

Καταγράφεται σε πολλές περιοχές της Ελλάδας. Μακεδονία: *ubórgu*, *oborós*, *νουβουρό^{ov}*, *νουβορό*, *ουμπόρ^{ov}*, *νουβουρός* (Νικολαΐδου, 1999 [1909]: 393· Ντίνας, 2005: 43· Προκόβας, 2006: 416), Ήπειρο: *νηβόρι*, *νηβορός*, *οβορός*, *ουβορός* (Προκόβας, 2006: 344· Μέρτζος, 1934: 183· Αραβαντινός, 1997 [1909]: 70), Ακαρνανία: *Αλογοβορός*, *Βορός*, *οβορός*, *Βουροί* (οι), *Νόβουροίς*

(του), Στο Βορό τ' Τάτσαινας, *La Varóu au Bécu*²⁶⁹ (Παπατρέχας, 1969: 208· Κρεκούκιας (1967: 80· Βλαχοδήμου, 2010b: 71-72· Βασιλείου, 2012b: 238-239), Φωκίδα: *Πλατάμπουργιιά* (Κόλιας, 1932: 143), Αττική: *Βορός, οβορός* (Σαρρής, 1928: 131· Συμεωνίδης, 2010, τόμος Α': 104).

Το τοπωνύμιο ολοκληρώνεται από ένα κύριο όνομα, το όνομα αυτού στον οποίον ανήκε ο συγκεκριμένος χώρος, συνοδευόμενο από το προκλιτικό άρθρο *au*, το οποίο αποτελεί και την τρίτη λέξη. Η τέταρτη λέξη είναι το υποκοριστικό Μίτςου του κυριώνυμου Δημήτριος.

Θα αποδίδαμε το τοπωνύμιο στην ελληνική με τη φράση: Στην Αυλή/Στο Μαντρί/Στον Στάβλο/Στην Αμπουργιά/Στην Καταντιά-Στις Καταντιές²⁷⁰/Στη Φάρμα²⁷¹ του Μήτδου. Τέλος, θα το κατατάσσαμε στα τοπωνύμια που αφορούν ανθρώπινες δραστηριότητες και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους σε διάφορες ανθρώπινες κατασκευές (μαντριά), ωστόσο σχετίζεται τόσο με τα τοπωνύμια που φανερώνουν ιδιοκτησία όσο και με αυτά που φανερώνουν οικονομική ή επαγγελματική δραστηριότητα (κτηνοτροφία).

Αγιάdiftérä, Tu Αγιάdiftérä. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Όχθια και αναφέρεται κυρίως στον χώρο του νεκροταφείου αλλά και στη γύρω περιοχή σε μια πολύ μικρή ακτίνα. Στο νεκροταφείο του συγκεκριμένου χωριού υπάρχει παλιός ναϊσκος, ο οποίος ήταν αφιερωμένος στην Αγία - Δευτέρα, ονομασία η οποία σχετίζεται κατά πάσα πιθανότητα με τη Δευτέρα Παρουσία του Χριστού, κάτι που ταιριάζει απόλυτα και με τον τόπο στον οποίο βρίσκεται (νεκροταφείο).²⁷²

²⁶⁹ Για περισσότερες πληροφορίες δεξ στο συγκεκριμένο τοπωνύμιο.

²⁷⁰ Η λέξη καταντιά (με τον τόνο στη λήγουσα) και ιδιαίτερα στον πληθυντικό ως καταντιές σημαίνει στο ελληνικό βορειοδυτικό ιδίωμα της περιοχής τις γεωργικές και κτηνοτροφικές εγκαταστάσεις κάποιου και κατ' επέκταση το νοικοκυριό του (το βιος του). Όταν τονίζεται στην παραλήγουσα (κατάντια) σημαίνει το κατάντημα, τη δυστυχία, τη συμφορά, τον ξεπεσμό, την τραγική κατάσταση κάποιου. Οι δύο λέξεις σχετίζονται, καθώς η καταντιά είναι η κατάσταση (οικονομική, επαγγελματική, οικογενειακή κ.λπ.) στην οποία έχει φτάσει κάποιος (είτε καλή είτε κακή), π.χ. Αυτός έχει/δεν έχει καταντιές (βιο). Θεωρούμε ότι η συγκεκριμένη φράση: Στην Καταντιά/Στις Καταντιές του Μήτδου αποδίδει πιο πιστά το τοπωνύμιο. Για τη λέξη καταντιά δεξ επίσης και Παπατρέχα, 2007: 68.

²⁷¹ Κι αυτή η ξενική λέξη αποδίδει πολύ καλά το τοπωνύμιο, μιας και σημαίνει το αγρόκτημα με εγκαταστάσεις για καλλιέργειες ή εκτροφή ζώων.

²⁷² Είναι σύνηθες το φαινόμενο στους Βλαχόφωνους αλλά και στους ελληνόφωνους της περιοχής να δημιουργούν σύνθετα με τη λέξη *άγιος* και το όνομα κάποιου αγίου ή θρησκευτικού γεγονότος, π.χ. *L' Αγιοθανάσι* (δεξ παρακάτω στο συγκεκριμένο τοπωνύμιο), *Αγιαγάθη* (μοναστήρι στην περιοχή του Αιτωλικού), *Αγιασουτήρα* (μοναστήρι στο Αγγελόκαστρο Αιτωλοακαρνανίας αφιερωμένο στη Μεταμόρφωση του Σωτήρος), *Αγιαλεούσα* (Παναγία η Ελεούσα, μοναστήρι στην Κλεισούρα Αιτωλοακαρνανίας) κ.λπ.

Οι σημερινοί κάτοικοι του χωριού όμως, προφανώς αγνοώντας τη συγκεκριμένη εορτή, αφιέρωσαν την εκκλησία στον Άγιο Ελευθέριο, κατά πάσα πιθανότητα λόγω της φωνητικής ομοιότητας με την Αγία - Δευτέρα και την άγνοια της τελευταίας εορτής. Ο Παπατρέχας (1969: 201) ωστόσο έχει καταγράψει τη συγκεκριμένη ονομασία (*Aĩ - Διφτέρα*) ως τοπωνύμιο στο χωριό Βλυζανά Ξηρομέρου. Στον συγκεκριμένο χώρο του Ξηρομέρου ο Παπατρέχας αναφέρει ότι γινόταν μάλιστα και πανηγύρι τη Δευτέρα του Πάσχα.²⁷³ Στην Κατούνα Ξηρομέρου τέλος υπάρχει το ξωκκλήσι Αγία - Δευτέρα, όπου έγινε η επίσημη κήρυξη της Επανάστασης στη Δυτική Ελλάδα, στις 6 Μαΐου 1821 από τον οπλαρχηγό του Ξηρομέρου Γιώργο Βαρνακιώτη (http://gym-katoun.ait.sch.gr/To_xwrio_mas.htm).²⁷⁴

Έχουμε ακούσει το συγκεκριμένο τοπωνύμιο πάρα πολλές φορές στον λόγο των κατοίκων του χωριού, ιδιαίτερα μέσα σε αρατικές φράσεις (κατάρες) κυρίως από τη μάνα προς το παιδί, π.χ. *U, s' ti dúcy tu Αγιάδιφτέρά, mušjātā Stimiríāl*, η οποία σημαίνει: *Ου, να σε οδηγήσω (να σε πάω) στην Αγία - Δευτέρα/Στο Νεκροταφείο (δηλαδή να σε θάψω), όμορφη Παναγία (Παναγία μου), αλλιώς: Ου, να σε θάψω, Παναγιά μου!*

Θα αποδίδαμε το συγκεκριμένο τοπωνύμιο στην ελληνική με τη φράση: Στην Αγία- Δευτέρα/Στο Νεκροταφείο. Τέλος, κατατάσσεται στα αγιώνυμα (ναωνύμια).

Αγιάλένου, Λ' Αγιάλένου. Ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και μας πληροφορήσαν ότι στη συγκεκριμένη περιοχή υπήρχε παλιότερα ξωκκλήσι αφιερωμένο στους αγίους Κωνσταντίνο και Ελένη. Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στην ΑγιαΛένου/Στην Αγία Ελένη. Κατατάσσεται στα αγιώνυμα (ναωνύμια).

Αγίλιάν, Ψά Αγίλιάν. Βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Στράτος και μας πληροφορήσαν ότι στη συγκεκριμένη περιοχή υπήρχε παλιότερα ξωκκλήσι

²⁷³ Ο Παπατρέχας αναφέρει επίσης στο συγκεκριμένο χωριό ναό αφιερωμένο στην Αγία Τρίτη (σ'ν Αϊα-Ντρίτ'), ο οποίος πανηγύριζε την Τρίτη του Πάσχα.

²⁷⁴ Ο Χουλιαράκης (1974, τόμος Α', μέρος II: 146) αναφέρει ότι σύμφωνα με την απογραφή της 5^{ης} Δεκεμβρίου 1845 στον Δήμο Εχίνου (με έδρα την Κατούνα) ανήκε και διαλελυμένη μονή με την επωνυμία Αγία Δευτέρα. Η μονή έκλεισε την εποχή της Βαυαροκρατίας, όταν στα 1833 ο Όθων (αντιβασιλείς) εξέδωσε διάταγμα με το οποίο έκλεινε τις μονές οι οποίες είχαν λιγότερους από έξι μοναχούς/ές και δήμευσε τις περιουσίες τους. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το τοπωνύμιο/Αγιώνυμιο *Αγία Δευτέρα* στο Ξηρόμερο (Βλυζανά, Κατούνα και Τρύφου) δεξ Μπαρμπαρούσης, 2009: 29 & 100.

αφιερωμένο στον Προφήτη Ηλία.²⁷⁵ Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στον Αι-Λια. Κατατάσσεται στα αγιώνυμα (ναωνύμια).

Αγίουθανάσι, L' Αγίουθανάσι. Το τοπωνύμιο ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Γουριώτισσα. Μας πληροφορήσαν ότι στο συγκεκριμένο σημείο υπήρχε ένα μικρό ξωκκλήσι αφιερωμένο στον Άγιο Αθανάσιο. Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στον Αγίουθανάση/Στον Άγιο Αθανάσιο. Κατατάσσεται στα αγιώνυμα (ναωνύμια).

Αγρίλιάου αχ Suruvéli, L' Αγρίλιάου αχ Suruvéli. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο βρίσκεται στην περιφέρεια Αγράμπελου και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στην Αγριλιά/Αγριελιά του Σουρουβέλη. Το επώνυμο Σοροβέλης απαντάται τόσο στο Αγράμπελο όσο και στη Γουριώτισσα. Η λέξη αγρίλιάου προέρχεται από την ελληνική λέξη αγριελιά με αποκοπή του /ε/ και προσθήκη της κατάληξης -ου.²⁷⁶ Τέλος, το συγκεκριμένο τοπωνύμιο θα το κατατάσσαμε σε αυτά που φανερώνουν ιδιοκτησία, σχετίζεται ωστόσο και με τα δενδρωνύμια.

Αγρυσκιάου, L' Αγρυσκιάου. Βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Στράτος και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στην Αγρυσκιά/Στην Αγριοσυκιά. Προέρχεται από την ελληνική σύνθετη λέξη αγριοσυκιά με αποκοπή του /ι/ και του /υ/ και κώφωση του /ο/. Μας πληροφορήσαν ότι η ονομασία δόθηκε από την ύπαρξη του συγκεκριμένου δέντρου στην περιοχή. Τέλος, το τοπωνύμιο κατατάσσεται στα δενδρωνύμια.

Ανάθιμα, L' Ανάθιμα. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Γουριώτισσα. Θα το αποδίδαμε στην ελληνική με τη φράση: Στο Ανάθεμα. Μας πληροφορήσαν ότι στο συγκεκριμένο σημείο είχε φονευθεί κάποιο άτομο κι είχε «μολυνθεί» ο τόπος. Για να ξορκίσουν λοιπόν το κακό οι κάτοικοι του χωριού, όταν περνούσαν από κει, πετούσαν πέτρες λέγοντας τη λέξη ανάθεμα, με συνέπεια να δημιουργηθεί κάποια στιγμή ένας σωρός από πέτρες. Το τοπωνύμιο *Στ' Ανάθιμα (Στ' Αναθήματα)* το έχει καταγράψει και ο Παπατρέχας (1969: 223) ο οποίος αναφέρει ότι στο συγκεκριμένο σημείο (δασώδης ανχένας απ' τον οποίο διερχόταν ο δρόμος από Μάνινα προς Αχελώο) υπήρχαν δύο σωροί από πέτρες. Εκεί πριν από πολλά χρόνια

²⁷⁵ Ο Προφήτης Ηλίας (Αι-Λιας) υπήρξε ο αγαπημένος άγιος των Αλβανών (Οικονόμου, 1991: 38), ενώ των Βλαχόφωνων αγαπημένη αγία ήταν η Αγία Παρασκευή. Για το τελευταίο δεσ σχετικά στο τοπωνύμιο *Uá Ikóna/Ikónizma*.

²⁷⁶ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη συγκεκριμένη κατάληξη δεσ Κατσάνη & Ντίνα, 1990: 135.

βαλανιδοφύλακες από το γειτονικό χωριό Μπαμπίνη σκότωσαν δύο Καραγκούνηδες, οι οποίοι κατάγονταν από τη Γουριώτισσα. Ο ίδιος αναφέρει ότι υπήρχε πολύ παλιά συνήθεια να υψώνονται αναθέματα στο σημείο όπου γινόταν ο φόνος. Μάλιστα όταν τυχαίνει να υπάρχει δρόμος, οι διαβάτες έπρεπε να ρίχνουν λίθο αναθέματος, λέγοντας συγχρόνως τη λέξη «ανάθεμα» ή τη φράση «Ανάθεμά τον που τον σκότωσε». Δεν υπάρχει πιστεύουμε καμία αμφιβολία ότι πρόκειται για το ίδιο τοπωνύμιο με αυτό που καταγράψαμε κι εμείς.

Το τοπωνύμιο *Anáthima* απαντάται και στο Βλαχόφωνο χωριό Νυμφαίο (πρώην Νέβεσκα), όπου έχει την ίδια σημασία (Κατσάνης, 1990: 81). Επίσης απαντάται και στην Ανδρίτσαϊνα της Πελοποννήσου (Σαρρή, 1928: 159). Η λέξη *anáthima* προέρχεται από την ελληνική λέξη *ανάθεμα* με κώφωση του /ε/. Τέλος, το συγκεκριμένο τοπωνύμιο κατατάσσεται στα ιστορικά και μάλιστα σε αυτά που αναφέρονται σε κάποιο συμβάν τοπικής σημασίας. Ωστόσο σχετίζεται και με τα τοπωνύμια που οφείλουν την ονομασία τους σε δεισιδαιμονίες, παραδόσεις, δοξασίες κ.λπ., μιας και η ανέγερση αυτού του αναθέματος και το συγκεκριμένο τελετουργικό που το συνόδευε υποκρύπτει κάποιου είδους δεισιδαιμονία, δοξασία, ξόρκι κ.ά.

Anascafiã, L' Anascafiã. Ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στην Ανασκαφή. Το τοπωνύμιο προέρχεται από την ελληνική λέξη *ανασκαφή* με προσθήκη ενός /ã/.²⁷⁷ Στη συγκεκριμένη περιοχή, όπως μας πληροφόρησαν, διενεργήθηκαν ανασκαφές το 1916 από τον αρχαιολόγο Κ. Ρωμαίο. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο θα το κατατάσσαμε σε αυτά που αφορούν τις ανθρώπινες δραστηριότητες και συγκεκριμένα σε όσα οφείλουν την ονομασία τους σε αρχαιολογικά ευρήματα ή ανασκαφές.

Αό *pringíosu*. Το τοπωνύμιο βρίσκεται στην περιφέρεια Οχθίων, ακριβώς μετά το χωριό, και αναφέρεται σε μια σχετικά μικρή περιοχή. Αποτελείται από δύο λέξεις (και οι δύο τοπικά επίρρηματα). Πρώτη λέξη είναι το τοπικό επίρρημα *αό*. Το συγκεκριμένο επίρρημα χρησιμοποιείται για κοντινή δείξη και είναι ανάλογο

²⁷⁷ Το φαινόμενο αυτό συνηθίζεται στα ελληνικά δάνεια (θηλυκά ουσιαστικά σε -η) της Βλάχικης γλώσσας, π.χ. *ανατολή* > *anatolíã*, *δεξαμενή* > *deksameníã* κ.λπ.

του ελληνικού τοπικού επιρρήματος *εδώ*. Δεύτερη λέξη του τοπωνυμίου είναι το τοπικό επίρρημα *grinǵiósu* (=από κάτω, παρακάτω).

Ολόκληρο λοιπόν το τοπωνύμιο αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: *Εδώ παρακάτω*. Τέλος, το τοπωνύμιο αυτό θα το κατατάσσαμε στα εδαφονύμια και μάλιστα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη συγκεκριμένη θέση του εδάφους σε σχέση με άλλα εδάφη.

Arapucóna, L' Arapucóna. Η περιοχή ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Γουριώτισσα και μας πληροφόρησαν ότι σε αυτή την περιοχή υπάρχουν ερείπια από μια παλιά εκκλησία, μάλιστα μας είπαν ότι σώζεται ένα μέρος από την Αγία Τράπεζα. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο οφείλεται στην ανεύρεση κάποιου μαυρισμένου εικονίσματος στην περιοχή. Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: *Στην Αραπουκόνα/Στη Μαυρισμένη Εικόνα*. Τέλος, το συγκεκριμένο τοπωνύμιο κατατάσσεται σε αυτά που αφορούν τις ανθρώπινες δραστηριότητες και συγκεκριμένα σε όσα οφείλουν την ονομασία τους σε αρχαιολογικά ευρήματα ή ανασκαφές.

Arjácă, Uá Arjácă. Η συγκεκριμένη περιοχή βρίσκεται μεταξύ των περιφερειών Στράτου και Λεπενούς. Οφείλει την ονομασία της στην ύπαρξη ενός χειμάρρου, ο οποίος έχει την ίδια ονομασία. Σήμερα τα νερά του συγκεκριμένου χειμάρρου έχουν ελαττωθεί κατά πολύ, λόγω των υδροηλεκτρικών φραγμάτων που έχουν γίνει στον ποταμό Αχελώο, και έχει μετατραπεί σε μικρή τάφρο, η οποία όμως πλημμυρίζει πολλές φορές κατά τους χειμερινούς μήνες. Το τοπωνύμιο απαντάται με την ίδια ονομασία ανάμεσα και στους κατοίκους των κοντινών μη Βλαχόφωνων χωριών (π.χ. Λεπενού). Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο θα το αποδίδαμε στην ελληνική με τη φράση: *Στον Αριάκα/Στο Ποταμάκι*. Τέλος, θα το κατατάσσαμε στα υδρονύμια.

Aúzu, L' Aúzu. Η τοποθεσία βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και όπως μας πληροφόρησαν σημαίνει τον τόπο που «κρατάει» νερά, δηλαδή βάλτωνει. Στη συγκεκριμένη περιοχή υπάρχουν τριγύρω ραχούλες και στη μέση βρίσκεται αυτή η μικρή (στενή) πεδιάδα στην οποία απολήγουν τα όμβρια ύδατα, ενώ περιφερειακά υπάρχει έντονη βλάστηση. Θα αποδίδαμε το τοπωνύμιο στην ελληνική με τη φράση: *Στου Αούζου/Στο βαρκό/Στο Στενό κ.λπ.* Δεν κατέστη όμως δυνατόν να πληροφορηθούμε κάτι περισσότερο σχετικά με τη συγκεκριμένη λέξη του τοπωνυμίου. Η σημασία της είναι

παντελώς άγνωστη στους Βλαχόφωνους της περιοχής και θεωρούμε ότι αποτελεί γλωσσικό απολίθωμα παλαιότερων εποχών, όπου η λέξη υπήρχε στο λεξιλόγιο της συγκεκριμένης γλωσσικής ομάδας.

Ως προς την ετυμολόγηση του τοπωνυμίου, θα πρέπει να αναφέρουμε τα εξής: Ο Κόλιας (1932: 109) καταγράφει στην περιοχή Παρνασσίδος το τοπωνύμιο *Λούζα*, το οποίο ερμηνεύει ως κοιλότητα στις πλαγιές των βουνών (υπώρεια, πρόποδες, ρίζωμα κ.λπ.). Αναφέρει επίσης ο ίδιος ότι η λέξη απαντάται και στην Πελοπόννησο ως *λόζα*, η οποία σημαίνει την κρύπτη, τη λόχμη, τον τόπο προς απόκρυψη, και στην Ευρυτανία ως *Λούζα*.²⁷⁸ Από τη συγκεκριμένη λέξη ο Κόλιας ετυμολογεί και το ρήμα λοζώνω, το οποίο σημαίνει κρύβω, ζαρώνω, λουφάζω.²⁷⁹ Στην ίδια εργασία επίσης αναφέρεται ότι ο Meyer αναγάγει τη συγκεκριμένη λέξη (λόζα) στη σλαβική λέξη *loz*, την οποία ερμηνεύει ως φωλιά, και στην αλβανική λέξη *los*, που ερμηνεύεται ως κοιλότητα. Επίσης στον Νικολαΐδη (1999 [1909]: 266) καταγράφεται η βλάχικη λέξη *lózim*, η οποία σημαίνει την κοίτη, τη φωλιά των άγριων ζώων.²⁸⁰ Ακόμη ο Σταματάκος (1971, τόμος Β': 1.836) καταγράφει τη λέξη *λούζα* (λούτζα ή λόζα ή λότηζα) την οποία ερμηνεύει ως άδενδρη τοποθεσία εν μέσω δασώδους εκτάσεως, λάκκα, ξάνοιγμα. Και αυτή η ερμηνεία ταιριάζει με τη διαμόρφωση του εδάφους και της χλωρίδας σε κάποια σημεία της περιοχής. Ο Συμεωνίδης (2010, τόμος Α': 839) αναφέρει τη σλαβική λέξη **Lužici* < **ložьcь* (= λογγάκι) υποκοριστικό του *loзь* (= λόγγος). Ο ίδιος αναφέρει ότι Weigand έχει καταγράψει το αρωμουνικό τοπωνύμιο *Lužesti* το οποίο παράγει από την αρωμουνική λέξη *ložar* (= τρώγλη άγριων θηρίων). Όλες αυτές οι λέξεις θεωρούμε ότι δεν είναι άσχετες προς το τοπωνύμιο *L' Aúzu*.

Θα μπορούσε το συγκεκριμένο τοπωνύμιο να αποδοθεί στην ελληνική με τις φράσεις: Στο Βαρκό/Στη Λούτσα αλλά και Στη Φωλιά/Στην Κρυψώνα κ.λπ. Τέλος, το τοπωνύμιο ανήκει στα εδαφώνυμα και θα το κατατάσσαμε ανάλογα

²⁷⁸ Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο στην περιοχή της Ευρυτανίας δεν είναι απίθανο να έχει δοθεί από τους Βλαχόφωνους της Ακαρνανίας, οι οποίοι για πάρα πολλά χρόνια ανέβαιναν το καλοκαίρι με τα ποιμνιά τους στα βουνά της περιοχής αυτής για να ξεκαλοκαιριάσουν. Δες σχετικά στο παράρτημα 10.

²⁷⁹ Στην περιοχή δεν απαντάται το ρήμα. Ωστόσο, τόσο στο Βλάχικο ιδίωμα όσο και στο ελληνικό βορειοδυτικό, υπάρχει το ρήμα ζουλώνω (= τρυπώνω, σφηνώνω, μπαίνω κάπου κρυφά για να κρυφτώ ή να βολευτώ). Ίσως το τελευταίο να σχετίζεται με το λοζώνω.

²⁸⁰ Η Χανέλη (2010: 345) τη συγκεκριμένη λέξη την έχει καταγράψει στο ιδίωμα της Καλομοίρας Καλαμπάκας ως *lózim*. Εδώ θα πρέπει να αναφέρουμε ότι οι λέξεις *lózim*, *lózim* κ.λπ. για το σημεινόμενο φωλιά δεν απαντώνται ή δεν απαντώνται πλέον στο ιδίωμα της Ακαρνανίας. Αντί αυτών υπάρχουν οι λέξεις *fułiáu* (= φωλιά) και *cumbáigu* (= φωλιά όπου γεννάνε οι κότες).

με την ερμηνεία είτε σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στα νερά που υπάρχουν στο έδαφος (βαρκό) είτε σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη μορφή του εδάφους (κρυψώνα).

Αύζυ αμ Νάνυ, L' Αύζυ αμ Νάνυ. Η συγκεκριμένη περιοχή βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και όπως μας πληροφόρησαν σημαίνει τον βαλτώδη τόπο, εκεί όπου τον χειμώνα συγκρατούσε νερά. Συνοδεύεται από το όνομα του ιδιοκτήτη, το οποίο είναι Νάνος (η λέξη απαντάται ως επώνυμο στην Παλαιομάνινα). Η λέξη αμ είναι οριστικό άρθρο. Για τη λέξη αύζυ δεξ στο προηγούμενο τοπωνύμιο. Θα το αποδίδαμε στην ελληνική με τη φράση: Στο βαρκό του Νάνου. Τέλος, το συγκεκριμένο τοπωνύμιο, όπως και το προηγούμενο, ανήκει στα εδαφώνυμα και θα το κατατάσσαμε ανάλογα με την ερμηνεία είτε σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στα νερά που υπάρχουν στο έδαφος (βαρκό) είτε σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη μορφή του εδάφους (κρυψώνα). Ωστόσο σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν ιδιοκτησία.

Βαέμϋ atséu άγϋϋ, La Βαέμϋ atséu άγϋϋ. Η περιοχή ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στο Αμύγδαλο αυτό/εκείνο το άγριο//Στην Αμυγδαλιά αυτή/εκείνη την άγρια ή αλλιώς: Στο Πικραμύγδαλο/Στην Πικραμυγδαλιά. Πράγματι όπως μας πληροφόρησαν στην περιοχή αυτή υπήρχαν τέτοια δέντρα. Το τοπωνύμιο αποτελείται από τέσσερις λέξεις.²⁸¹

Η λέξη βαέμϋ σημαίνει την αμυγδαλιά και προέρχεται από την αλβανική λέξη bajame [μπαγιάμε], η οποία κι αυτή με τη σειρά της σημαίνει την αμυγδαλιά (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 797). Η λέξη απαντάται και στη σλαβική γλώσσα ως бадем [μπαντέμ], που σημαίνει το αμύγδαλο (Ομάδα καθηγητών σερβικής γλώσσας, 2001: 21). Η λέξη άγϋϋ προέρχεται από την ελληνική λέξη άγριος (αγριοαμυγδαλιά) με ανάπτυξη (επένθεση) ενός /u/.²⁸² Τέλος, το συγκεκριμένο τοπωνύμιο ανήκει στα δενδρωνύμια.

²⁸¹ Για την πρόθεση Ia και τη δεικτική αντωνυμία atséu δεξ στα τοπωνύμια *L' Abóru am Mítšu* και *Tu Grópa atsá mári* αντιστοιχα.

²⁸² Για το συγκεκριμένο φωνολογικό φαινόμενο στην ελληνική δεξ Κοντός (1997: 25) και Nespor (1999: 93). Το φαινόμενο παρατηρείται και στη Βλάχικη γλώσσα σε πολλές λέξεις με δυσπρόφερα συμφωνικά συμπλέγματα όπως το /tr/, /gr/, /cr/ κ.λπ. Για παράδειγμα οι λέξεις γιάτρυ (= γιατρός), άγρυ (= αγρός, χωράφι), ύεϋ (= δουλειά, εργασία, αλλά και προξενιά) κ.λπ. τρέπονται πολλές φορές

Baféra, Uá Baféra. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο ανήκει στην περιφέρεια Οχθίων.

Είναι μια μικρή σε έκταση περιοχή, η οποία βρίσκεται ανάμεσα σε δύο μύλους, ανάμεσα στον μύλο του Δημητρίου Καραφέρη (*Uá Móra aḡ Muraití/Uá Móráḡ aḡ Muraití*) και στον μύλο του Αθανασίου Καραφέρη (*Uá Móra aḡ Náḡu Caraférj/Náḡu Muráru*).²⁸³ Θεωρείται ότι η συγκεκριμένη ονομασία προέρχεται από το όνομα κάποιου ατόμου, ο οποίος πρώτος ξεκίνησε τη λειτουργία ενός από τους δύο μύλους (του πρώτου) κι ο οποίος ονομαζόταν Μπαφέρας (κυριώνυμο ή παρωνύμιο). Ο Συμεωνίδης (2010, τόμος Α': 980) μάλιστα αναφέρει το αλβανικό επώνυμο Baffi (Κρόι Μπάφη = Η Βρύση του Μπάφη) που ίσως σχετίζεται με αυτό το όνομα.

Ωστόσο θα πρέπει να αναφέρουμε ότι στην περιοχή φυόταν κατά τα παλιότερα χρόνια ένα φυτό, του οποίου η ελληνική του ονομασία είναι κοκκορεβυθιά/κακκορεβιθιά. Το συγκεκριμένο φυτό στην αλβανική γλώσσα ονομάζεται *baf/ër, ra* [μπάφ/ερ, -ρα] (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 47). Θεωρούμε λοιπόν ότι η συγκεκριμένη αλβανική λέξη σχετίζεται είτε κατά πάσα πιθανότητα με το τοπωνύμιο είτε με το όνομα/παρωνύμιο του πρώτου ιδιοκτήτη του μύλου, το οποίο με τη σειρά του ίσως σχετίζεται με το συγκεκριμένο φυτό.

Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στου Μπαφέρα και ανάλογα με την ερμηνεία θα το κατατάσσαμε είτε στα ανθρωπωνύμια είτε στα φυτωνύμια είτε στα υδρωνύμια.

Bardéjia, La Bardéjia. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο βρίσκεται στην περιοχή του χωριού Γουριώτισσα. Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στα Μπαρντένια. Μας πληροφόρησαν ότι η περιοχή χαρακτηρίζεται από βλάστηση με το φυτό σπερδούκλι (επιστημονική ονομασία ασφόδελος), το οποίο στο Βλάχικο ιδίωμα της περιοχής ονομάζεται *bardéjia*.

Η λέξη *bardéjia* είναι μάλλον αλβανικής προέλευσης, καθώς *bar, -i* [μπαρ, -ι] στην αλβανική γλώσσα είναι το χορτάρι, το χόρτο, η πρασινάδα κ.λπ. (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 51). Το δεύτερο συνθετικό *-déjia* μάς είναι άγνωστο. Ίσως είναι κάποιο είδος χόρτου, κατά πάσα πιθανότητα το σπερδούκλι. Στην αλβανική γλώσσα επίσης συνηθίζεται η λέξη *bar, -i* [μπαρ, -ι]

λόγω του συγκεκριμένου φαινομένου σε *ḡjátgu, áḡgu, úcgu* κ.λπ. (εδώ το ημίφωνο αναπτύσσεται μέσα στο συμφωνικό σύμπλεγμα /tʃ/, /ɣtʃ/, /ctʃ/ κ.λπ.).

²⁸³ Για περισσότερες πληροφορίες δες σχετικά στα αντίστοιχα τοπωνύμια.

(= χόρτο) να προτάσσεται του συγκεκριμένου χόρτου από το οποίο προσδιορίζεται, π.χ. *bar blete* [μπαρ μπλέτε] (= το μελισσόχορτο, το μελισσοβότανο),²⁸⁴ *bar ethesh* [μπαρ έθεσς] (= το ριγόχορτο, το θερμοβότανο), *bar lunge* [μπαρ λούνγκε] (= η βιολέτα η δασώδης) κ.λπ. (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 51-52). Το ίδιο φαινόμενο κατά πάσα πιθανότητα υφίσταται και στη λέξη *bardéjia*, προηγείται δηλαδή η λέξη *bar* και έπεται η ονομασία του συγκεκριμένου χόρτου. Στην ελληνική γλώσσα, ως γνωστόν, κατά τη σύνθεση ισχύει ακριβώς το αντίθετο, έπεται δηλαδή συνήθως η λέξη χόρτο και προηγείται η προσδιορίζουσα λέξη (το όνομα του χόρτου), π.χ. αγριόχορτο, ξερόχορτο, κουτόχορτο, φιδόχορτο κ.λπ.

Η λέξη *bardéjia* επίσης θεωρούμε ότι είναι πολύ κοντινή στη λέξη (ορεινόμιο) *Βαρδούσια* (τα), το γνωστό βουνό στον νομό Φωκίδος.²⁸⁵ Σχετίζεται επίσης με τη λέξη (οικονύμιο) *Βαρδούνια* (πρώην Μπαρδούνια), χωριό της επαρχίας Λακεδαίμονος και τη λέξη *Βαρδουνοχώρια* (ή Μπαρδουνοχώρια), ομάδα είκοσι χωριών γύρω από το κάστρο της Μπαρδούνιας, τα οποία βρίσκονται στην ανατολική πλευρά του Ταΰγετου (Σταματάκου, 1971, τόμος Γ': 3.006). Επίσης ο Φουρικής (1928b: 98) ετυμολογεί από την αλβανική λέξη *bar* και το τοπωνύμιο/οικονύμιο *Βάρη* Αττικής. Κατατάσσεται στα φυτωνύμια.

Basjána, La Basjána. Βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και, όπως μας πληροφόρησαν, στη συγκεκριμένη περιοχή έρχονταν πολλά νερά από το βουνό κι αυτό είχε ως αποτέλεσμα να έχει πλούσια βλάστηση, ήταν δηλαδή καλό βοσκοτόπι. Η ονομασία του σύμφωνα με πληροφορίες οφείλεται ή σε κάποιο επώνυμο, το οποίο όμως δεν απαντάται στα Βλαχόφωνα χωριά της περιοχής ή σε κάποιο παρωνύμιο, που ούτε κάτι τέτοιο έτυχε να καταγράφουμε.

Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στη Μπασιάνα. Τέλος, το συγκεκριμένο τοπωνύμιο θα το κατατάσσαμε, αν λάβουμε υπόψη την ερμηνεία που μας δόθηκε, είτε στα τοπωνύμια που οφείλουν την ονομασία τους στην

²⁸⁴ *Bletë* στην αλβανική γλώσσα είναι η μέλισσα (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 1.023).

²⁸⁵ Ο Φαλλμεράνερ (1984: 92) αναφέρει μάλιστα την ύπαρξη Βλάχικων χωριών στην ευρύτερη περιοχή της Φωκίδας (Δωρίδα). Είδαμε παραπάνω εξάλλου ότι μέρος της περιοχής ανήκε στη Βελαχατουία του Μεσαίωνα.

οικονομική ή επαγγελματική δραστηριότητα (βόσκηση προβάτων) είτε στα εδαφώνυμια και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη χρήση του εδάφους (βοσκοτόπι). Αν δεχτούμε ότι οφείλεται σε κάποιο επώνυμο ή παρωνύμιο, τότε σχετίζεται και με τα ανθρωπωνύμια.

Basjána atsá níca̋, La Basjána atsá níca̋. Το τοπωνύμιο ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και, όπως μας πληροφόρησαν, αναφέρεται σε μια μικρή τοποθεσία κοντά στη Basjána. Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στη Μπασιάνα αυτή/εκείνη τη μικρή/Στη μικρή Μπασιάνα.

Θα το κατατάσσαμε, όπως και το προηγούμενο, είτε στα τοπωνύμια που οφείλουν την ονομασία τους στην οικονομική ή επαγγελματική δραστηριότητα (βόσκηση προβάτων) είτε στα εδαφώνυμια και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη χρήση του εδάφους (βοσκοτόπι). Αν δεχτούμε ωστόσο ότι η λέξη basjána οφείλεται σε κάποιο επώνυμο ή παρωνύμιο, τότε σχετίζεται και με τα ανθρωπωνύμια.

Bažína, La Bažína. Βρίσκεται στην περιφέρεια Αγράμπελου. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο οφείλει κατά πάσα πιθανότητα την ονομασία του στο παρωνύμιο Bažína, το οποίο ίσως υπήρχε στο χωριό αυτό σε παλιότερες εποχές. Εμείς δεν καταγράψαμε τέτοιο παρωνύμιο στο συγκεκριμένο χωριό, ούτε υπάρχει ως επώνυμο. Αντίθετα το καταγράψαμε ως παρωνύμιο σε δύο άλλα Βλαχόφωνα χωριά (δες σχετικά στο παράρτημα των παρωνυμίων).

Το τοπωνύμιο αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στου Μπαζίνα. Τέλος, κατατάσσεται στα ανθρωπωνύμια και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους σε κάποιο παρωνύμιο.

Bécu, La Bécu. Ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στου Μπέκου. Το τοπωνύμιο οφείλει την ονομασία του στο επώνυμο Μπέκος, το οποίο απαντάται όμως μόνο στη Στράτο και όχι στην Παλαιομάνινα. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο μας δίνει πληροφορίες για τις μετακινήσεις των Βλαχόφωνων οικογενειών από χωριό σε χωριό ή καλύτερα από περιοχή σε περιοχή κατά τα παλιότερα χρόνια. Κατατάσσεται στα ανθρωπωνύμια και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους σε κάποιο επώνυμο.

Berítšu, La Berítšu. Βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και όπως μας πληροφόρησαν σημαίνει τη μικρή πλαγιά, το μικρό bécu, όπως

χαρακτηριστικά μας ανέφεραν. Η λέξη *béru* στο ιδίωμα της περιοχής σημαίνει το βουνό, το βουναλάκι.²⁸⁶ Ίσως η λέξη αυτή σχετίζεται με τη σλαβική λέξη *brdo* [μπρντό] που σημαίνει το βουνό (Ομάδα καθηγητών σλαβικής γλώσσας, 2001: 33) στην οποία έχει αναπτυχθεί ένα /e/ για τη διάλυση του δυσκολοπρόφερτου συμφωνικού συμπλέγματος /brd/ και την αποβολή του συμφώνου /d/. Ωστόσο προβληματίζει το πώς βρέθηκε στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας. Αυτό πρέπει να έγινε κατά πάσα πιθανότητα με αλβανική μεσολάβηση. Το τοπωνύμιο ολοκληρώνεται με την υποκοριστική κατάληξη - *it̥u*, η οποία σημαίνει κάτι μικρό σε σχέση με το πρώτο συνθετικό.²⁸⁷ Θα το αποδίδαμε στην ελληνική με τη φράση: Στο Βουναλάκι. Τέλος, το συγκεκριμένο τοπωνύμιο κατατάσσεται στα ορ(ε)ωνύμια.

Béru alí Túlǎ/i, La Béru alí Túlǎ/i. Ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Αγράμπελο. Αποτελείται (εκτός από την πρόθεση *la*) από τη λέξη *béru*, από το θηλυκό προκλιτικό οριστικό άρθρο *alí* (= της) και από το κύριο όνομα *Túlǎ/i*, υποκοριστικό του ονόματος Δήμητρα. Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στο Βουνό της Τούλας. Δεν μας αναφέρθηκε κάποιο περιστατικό (π.χ. θάνατος, αρπαγή κ.λπ.) ή ιδιοκτησία που να σχετίζεται με το συγκεκριμένο πρόσωπο, ωστόσο κάτι τέτοιο δεν αποκλείεται. Τέλος, το συγκεκριμένο τοπωνύμιο κατατάσσεται στα ορ(ε)ωνύμια.

Béru aḡ Mít̥su, La Béru aḡ Mít̥su. Ανήκει στην περιφέρεια Αγράμπελου και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στο Βουνό του Μήτ̥δου. Κατατάσσεται στα ορ(ε)ωνύμια.

Bidélu, La Bidélu. Ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Αγράμπελο και μας πληροφόρησαν ότι σημαίνει το μέρος όπου υπάρχουν πολλές και μεγάλες πέτρες. Δεν κατέστη δυνατόν να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε. Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στου Μπιντέλου. Τέλος, αν δεχτούμε την ερμηνεία που το σχετίζει με πέτρες, θα το κατατάσσαμε στα εδαφωνύμια και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη μορφή του εδάφους, όπως π.χ. η ύπαρξη πετρών (πετρώδες έδαφος) κ.λπ.

²⁸⁶ Δες σχετικά στα τοπωνύμια *La Béru alí Túlí* και *La Béru aḡ Mít̥su*.

²⁸⁷ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη συγκεκριμένη κατάληξη δες Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 134.

Bisérica atśá aspártă, La Bisérica atśá aspártă. Η περιοχή βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα. Αποτελείται από τρεις λέξεις. Η λέξη bisérica²⁸⁸ σημαίνει την εκκλησία. Δεύτερη λέξη είναι η δεικτική αντωνυμία atśá. Τρίτη είναι η λέξη aspártă, η οποία σημαίνει την κατεστραμμένη, τη διαλυμένη, την ερειπωμένη κ.λπ.²⁸⁹

Θα αποδίδαμε το τοπωνύμιο στην ελληνική με τη φράση: Στην Εκκλησία αυτή την κατεστραμμένη/την ερειπωμένη. Πράγματι όπως μας πληροφόρησαν στη συγκεκριμένη περιοχή υπάρχουν ερείπια κάποιου ναού. Τέλος, θα κατατάσσαμε το συγκεκριμένο τοπωνύμιο σε αυτά που αφορούν τις ανθρώπινες δραστηριότητες και συγκεκριμένα είτε στα αγιωνύμια/ναωνύμια ή θρησκευτικά τοπωνύμια είτε στα απλά κτηριώνυμα, μιας και δεν αναφέρεται σε ναό που είναι αφιερωμένος σε κάποιον άγιο ή αγία και το κτήριο πλέον αποτελεί ερείπιο.

Bisérica aμ Βόβα, La Bisérica aμ Βόβα. Ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα. Αποτελείται από το ουσιαστικό bisérica (= εκκλησία), το οριστικό άρθρο aμ και το κύριο όνομα (επώνυμο) Βόβα, στον οποίο ανήκει η εκκλησία.²⁹⁰ Πρόκειται για ένα ξωκκλήσι αφιερωμένο στον Άγιο Νικόλαο που απαντάται κι ως *L' Αγίουκόλα*. Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στην Εκκλησία του Μπόμπα. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο θα το κατατάσσαμε σε αυτά που αφορούν τις ανθρώπινες δραστηριότητες και συγκεκριμένα είτε στα αγιωνύμια/ναωνύμια ή θρησκευτικά τοπωνύμια είτε σε αυτά που φανερώνουν ιδιοκτησία.

Bisérica di mórtśi/ΰά Bisérica di mórtśi. Το τοπωνύμιο ανήκει στην περιφέρεια Οχθίων. Αποτελείται από τέσσερις λέξεις. Για τις δύο πρώτες λέξεις δεξ στα τοπωνύμια *La Bisérica atśá aspártă* και *L' Abóru aμ Mítśu*. Τρίτη λέξη είναι η πρόθεση di. Τέταρτη λέξη είναι η μετοχή mórtu (θηλυκό mórtă), η οποία στον πληθυντικό αριθμό κάνει mórtśi (= πεθαμένων). Κατά λέξη λοιπόν το τοπωνύμιο θα το αποδίδαμε στην ελληνική γλώσσα με τη φράση: Στην

²⁸⁸ Πολλές φορές προφέρεται και ως biséřica (ημιφωνοποιείται το /i/) ή κι ως biséřca (αποκόπτεται τελείως το /i/).

²⁸⁹ Η συγκεκριμένη λέξη πολλές φορές σημαίνει και τη διεφθαρμένη ή την διακορευμένη, π.χ. *Atśá řřátă ésti aspártă* (= Αυτή η κοπέλα είναι «χαλασμένη»/διακορευμένη).

²⁹⁰ Το επώνυμο *Μπόμπα*, όπως αναφέρθηκε, απαντάται ακόμη και σήμερα στην Παλαιομάνινα. Για περισσότερες πληροφορίες δεξ σχετικά στο παράρτημα των επώνυμων.

Εκκλησία των πεθαμένων, δηλαδή Στην Εκκλησία που βρίσκεται στους πεθαμένους, με άλλα λόγια Στο Νεκροταφείο.

Τέλος, το συγκεκριμένο τοπωνύμιο θα το κατατάσσαμε σε αυτά που αφορούν τις ανθρώπινες δραστηριότητες και συγκεκριμένα στα αγιωνύμια/ναωνύμια ή θρησκευτικά τοπωνύμια.

Brúzes/Obrútzja, La Brúzes/Obrútzja. Βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στις Μπρούζες/Στις Ομπρούζες. Μας πληροφόρησαν ότι στη συγκεκριμένη περιοχή υπάρχουν πολλά παλιούρια και κοντά (μικρά) πουρνάρια. Δεν κατέστη δυνατόν να διαπιστώσουμε την προέλευση του τοπωνυμίου ούτε αν σχετίζεται με το συγκεκριμένο είδος βλάστησης η οποία φύεται στην περιοχή. Τέλος, αν στηριχτούμε στην ερμηνεία που μας δόθηκε, θα το κατατάσσαμε στα δενδρωνύμια ή φυτωνύμια.

Buldécũ, La Buldécũ. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στου Μπουλντέκου. Μας πληροφόρησαν ότι η ονομασία ίσως οφείλεται σε κάποιο παρωνύμιο, το οποίο όμως δεν κατέστη δυνατόν να το καταγράψουμε. Αν στηριχτούμε στην ερμηνεία που μας δόθηκε, θα το κατατάσσαμε στα ανθρωπωνύμια ή κυριώνυμα και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους σε κάποιο παρωνύμιο.

Búmstu, La Búmstu. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο το καταγράψαμε σχεδόν σε όλα τα Βλαχόφωνα χωριά (Οχθια, Αγράμπελο, Γουριώτισσα κ.λπ.) και αναφέρεται σε ένα βουνό των Ακαρνανικών ορέων. Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στου Μπούμστου. Το βουνό επισήμως στα ελληνικά ονομάζεται Μπούμιστος (υψόμετρο 1.575), βρίσκεται απέναντι από το Περγαντί/Μπεργαντί από το οποίο χωρίζεται με το οροπέδιο Ασάνι (Αιτωλοακαρνανική και Ευρυτανική εγκυκλοπαίδεια, χ.χ., τόμος Δ': 1.460), ενώ στο βορειοδυτικό ιδίωμα της ελληνικής προφέρεται ως Μπούμιστους. Θα το κατατάσσαμε στα ορ(ε)ωνύμια.

Burbufétşu, La Burbufétşu. Βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στου Μπουρμπουφέτδου, δηλαδή στην περιοχή όπου υπάρχουν πολλές μπουρμπουφιάτες. Όπως μας πληροφόρησαν με τη λέξη burbufétşu οι Βλαχόφωνοι της περιοχής αναφέρονται σε ένα είδος δέντρου, τα φύλλα του οποίου μοιάζουν με αυτά του κισσού. Άλλοι επίσης μας πληροφόρησαν ότι τα συγκεκριμένα δέντρα τα

κόβανε, ιδιαίτερα κατά τα παλιότερα χρόνια, διότι τα ξύλα τους ήταν πολύ καλά για το άναμμα της φωτιάς στο τζάκι.

Θεωρούμε ότι το συγκεκριμένο τοπωνύμιο προέρχεται από την αλβανική λέξη *burbuq/e*, -ja, -et [μπουρμπούκι/ε, -για, -ετ], με τροπή του /q/ σε /f/, η οποία σημαίνει το μπουμπούκι, τον κάλυκα (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 76).²⁹¹ Αυτή η ετυμολογική προσέγγιση ενισχύεται από το γεγονός ότι όπως μας πληροφόρησαν από το συγκεκριμένο δέντρο έβγαιναν λουλούδια, τα οποία έμοιαζαν με μπουμπούκια. Θα πρέπει να αναφέρουμε επίσης ότι ο Σαρρής (1928: 118) έχει καταγράψει στην Αττική το παρεμφερές τοπωνύμιο *Μπουρμπουτσάνα*, το οποίο κατά πάσα πιθανότητα θεωρεί αλβανικής προελεύσεως. Τέλος, σύμφωνα με την ερμηνεία που μας δόθηκε, κατατάσσεται στα δενδρονύμια.

Cále mári, Tu Cále mári. Το τοπωνύμιο βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Όχθια και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στον Δρόμο τον μεγάλο/Στον Μεγάλο δρόμο/Στον Δημόσιο δρόμο. Πράγματι η περιοχή αυτή βρίσκεται πολύ κοντά στην εθνική οδό Αγρινίου-Ιωαννίνων. Στο τοπωνύμιο βλέπουμε ότι το επίθετο έπεται του ουσιαστικού που προσδιορίζει. Τέλος, το συγκεκριμένο τοπωνύμιο κατατάσσεται σε αυτά που αφορούν τις ανθρώπινες δραστηριότητες και συγκεκριμένα σε εκείνα που αναφέρονται σε διάφορες ανθρώπινες κατασκευές (δρόμους).

Calíméri, Ψά Calíméri. Βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Αγράμπελο. Μας πληροφόρησαν ότι στην περιοχή αυτή αντάμωναν το πρωί οι βοσκοί και συνήθιζαν να ανταλλάσσουν τον συγκεκριμένο χαιρετισμό. Σύμφωνα με αυτή την ερμηνεία το τοπωνύμιο προέρχεται από την ελληνική λέξη καλημέρα. Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στην Καλημέρα. Αν δεχτούμε την ερμηνεία που μας δόθηκε, θα το κατατάσσαμε στα τοπωνύμια που αφορούν τις ανθρώπινες δραστηριότητες και συγκεκριμένα σε εκείνα που αναφέρονται σε χώρους συνάντησης ή κοινωνικών επαφών.

Canéta, La Canéta. Το τοπωνύμιο ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Γουριώτισσα. Δεν κατέστη δυνατόν να πληροφορηθούμε την ακριβή σημασία του. Ο πληροφορητής μάς ανέφερε, μετά από πολλές συζητήσεις μαζί του, ότι στη

²⁹¹ Η λέξη σχετίζεται με την ελληνική λέξη μπουμπούκι (το). Ο Σταματάκος (1971, τόμος Β': 2.003) αναφέρει ότι η τελευταία λέξη προέρχεται από την αρχαία ελληνική λέξη βοβμύκιον είτε από τη ρωμανική λέξη *rupra*.

συγκεκριμένη περιοχή κάποια χωράφια είναι βαρκά, δηλαδή συγκρατούν νερά κατά τον χειμώνα.

Κατά την γνώμη μας το συγκεκριμένο τοπωνύμιο προέρχεται από την αλβανική λέξη *kënet/ë*, -a [κνέτ/-α], η οποία σημαίνει το τέλμα, τον βάλτο, το έλος (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 281), μιας και συμπίπτει απόλυτα με την ερμηνεία που μας δόθηκε, αλλά και τα γεωγραφικά χαρακτηριστικά της ευρύτερης περιοχής.

Στην αλβανική λέξη Κνέτα ο Σαρρής (1928: 142) έχει αναγάγει τη ρίζα και του τοπωνυμίου/οικωνυμίου *Κινέτα* Μεγαρίδος. Θεωρούμε την ερμηνεία του Σαρρή για το τελευταίο τοπωνύμιο/οικωνύμιο πάρα πολύ πιθανή, μιας και στη συγκεκριμένη περιοχή (ιδιαίτερα στην Κάτω Κινέτα, κάτω δηλαδή από την νέα εθνική οδό) υπήρχαν παλιότερα αρκετά έλη και πολλά κουνούπια.²⁹² Επίσης στην περιοχή της Μεγαρίδος είναι γνωστό ότι υπήρχαν και υπάρχουν ακόμη και σήμερα πάρα πολλοί κάτοικοι Αρβανίτικης καταγωγής κι είναι πολύ πιθανό να έχει δοθεί στην περιοχή ένα τοπωνύμιο αρβανίτικης προέλευσης. Εάν λάβουμε υπόψη ακόμη το γεγονός ότι ο πληροφορητής μάς ανέφερε ότι στη συγκεκριμένη περιοχή (*Canéta*) του χωριού Γουριώτισσα υπήρχαν πολλά έλη (μας χαρακτήρισε μάλιστα τα χωράφια ως βαρκά, δηλαδή βαλτώδη), τότε κλίνουμε περισσότερο προς την άποψη ότι το συγκεκριμένο τοπωνύμιο της Γουριώτισσας προέρχεται από την αλβανική λέξη *kënet/ë*, -a.

Η λέξη Κινέτα/Κνέτα/Κανέτα υπάρχει ως τοπωνύμιο και σε άλλες περιοχές της Ελλάδος, π.χ. *Κανέτα* Ιωαννίνων (κοντά στο Τέροβο), *Κινέτα* Αργολίδος, *Κνέτα* Αυλώνας (πρώην Σάλεσι), *Κνέτιζα* (μικρή Κινέτα) Καπανδριτίου κ.λπ., δηλαδή σε περιοχές όπου ως γνωστόν είχαν εγκατασταθεί κάτοικοι αρβανίτικης καταγωγής. Ακόμη έχουμε πληροφορηθεί από μετανάστες αλβανικής καταγωγής που ζουν στην Ελλάδα την ύπαρξη του συγκεκριμένου τοπωνυμίου (Κνέτα) και στην Αλβανία κοντά στα Τίρανα, στο οποίο μάλιστα επικρατούσαν παλιότερα τα ίδια εδαφολογικά χαρακτηριστικά (βάλτος) και σήμερα έχει οικοδομηθεί και αποτελεί προάστιο των Τιράνων. Το τοπωνύμιο *La Canéta*, σύμφωνα με αυτή την ετυμολογική προσέγγιση, αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στην Κανέτα, δηλαδή Στο Βαρκό/Στα Βαρκά. Τέλος, το

²⁹² Κουνούπια υπάρχουν ακόμη και σήμερα, μιας και η περιοχή δεν έχει αποξηρανθεί τελείως. Το συγκεκριμένο γεγονός το γνωρίζουμε μάλιστα από προσωπική εμπειρία.

συγκεκριμένο τοπωνύμιο θα το κατατάσσαμε στα εδαφώνυμα και ειδικότερα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στα νερά που υπάρχουν στο έδαφος.

Cárpinu, La Cárpinu. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο βρίσκεται στην περιφέρεια της Γουριώτισσας. Μας πληροφόρησαν ότι είναι μια περιοχή στην οποία κυριαρχεί βλάστηση με δέντρα που στο Βλάχικο ιδίωμα της περιοχής ονομάζονται cárpinu (πληθυντικός cárpini), που σημαίνει το δέντρο ζυγία. Η λέξη είναι λατινικής προέλευσης. Μας πληροφόρησαν επίσης ότι το δέντρο αυτό σχετίζεται με το δέντρο γάνγυ ή γαντί (κοινώς οξυά/οξιά).²⁹³

Ο Οικονόμου (1991: 588) καταγράφει το τοπωνύμιο *Κάρπινου* στο χωριό *Λεσινίτσα* (νυν Βρυσοχώρι) του Ζαγορίου και το ερμηνεύει ως δασωμένη περιοχή με ένα είδος βελανιδιάς, γνωστή στην περιοχή του Ζαγορίου ως γράβος. Θα αποδίδαμε το τοπωνύμιο στην ελληνική γλώσσα με τη φράση: Στο Γαυρί/Στην Οξιά κ.λπ. Τέλος, το συγκεκριμένο τοπωνύμιο θα το κατατάσσαμε στα δενδρωνύμια.

Cárpinu, La Cárpinu. Η περιοχή ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα. Πρόκειται για διαφορετική περιοχή από την ομώνυμη της περιφέρειας της Γουριώτισσας. Σε όλη την περιοχή εξάλλου (ιδιαίτερα στην ημιορεινή) ευδοκμεί το συγκεκριμένο δέντρο.²⁹⁴ Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στο Γαυρί/Στην Οξιά κ.λπ. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο, όπως και το προηγούμενο, θα το κατατάσσαμε στα δενδρωνύμια.

Catrina, La Catrina. Η περιοχή ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στης Κατ(ε)ρίνας. Προέρχεται από το όνομα Κατερίνα, με αποκοπή του /ε/. Στη συγκεκριμένη περιοχή, όπως πληροφορηθήκαμε, είχε σκοτωθεί από πτώση κατά το μάζεμα των βελανιδιών μια γυναίκα με το όνομα Κατερίνα. Τέλος, το συγκεκριμένο τοπωνύμιο θα το κατατάσσαμε σε αυτά που αφορούν τις ανθρώπινες δραστηριότητες και συγκεκριμένα στα ιστορικά, μιας και αναφέρεται σε κάποιο συμβάν τοπικής σημασίας (θάνατος ανθρώπου).

Cásă alí Kíráu, La Cásă alí Kíráu. Βρίσκεται στην περιφέρεια Στράτου πολύ κοντά στο παλιό χωριό. Η λέξη cásă (= σπίτι) προέρχεται από τη λατινική λέξη casa, -ae, που σημαίνει την καλύβα, την εξοχική οικία κ.λπ. (Σιδέρη, 1964: 108). Η

²⁹³ Αλλού (Σταματάκος, 1971, τόμος Α': 870) βρήκαμε το όνομα *γαύρος* για την αγριοτσουκνίδα.

²⁹⁴ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη συγκεκριμένη λέξη δεξ στο αμέσως προηγούμενο τοπωνύμιο.

σημασία της λατινικής λέξης *casa* ταιριάζει απόλυτα με τις καλύβες στις οποίες κατοικούσαν οι Βλάχοι. Αντίθετα για το σημαίνόμενο σπίτι, οικία κ.λπ. στη λατινική υπάρχει το σημαίνον *domus*, -us ή -i (Τσακαλώτου, 1926: 720 & Σιδέρη, 1964: 243) που έχει την ίδια ρίζα με την αρχαιοελληνική λέξη δόμος (ο). Η λέξη *kiráu* προέρχεται από την ελληνική λέξη κυρά, με την προσθήκη της κατάληξης /u/, και σημαίνει όπως στην ελληνική την κυρά, την αρχόντισσα. Προφανώς στην περιοχή υπήρχε το σπίτι κάποιας αρχόντισσας (ίσως της γυναίκας του τσέλιγκα).

Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στο σπίτι της Κυράς/της Αρχόντισσας. Τέλος, το συγκεκριμένο τοπωνύμιο θα το κατατάσσαμε σε αυτά που αφορούν τις ανθρώπινες δραστηριότητες και ειδικότερα σ' εκείνα που φανερώνουν ιδιοκτησία, σχετίζεται ωστόσο και με τα κυριώνυμα.

Căliniți au Lăbri, La Căliniți au Lăbri. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Γουριώτισσα. Αποτελείται από τη λέξη *călini*, που σημαίνει τα καλύβια, τα υποστατικά για τα ζώα (ιδιαίτερα για τα πρόβατα) κι οποία προέρχεται από την ελληνική λέξη καλύβια. Επόμενη λέξη είναι το οριστικό άρθρο *au* (= του). Τρίτη λέξη είναι το υποκοριστικό όνομα *Lăbri* (Λάμπρος).²⁹⁵ Θα το αποδίδαμε στην ελληνική με τη φράση: Στα Καλύβια/Στα Μαντριά του Λάμπρου. Τέλος, το συγκεκριμένο τοπωνύμιο θα το κατατάσσαμε σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους σε διάφορες ανθρώπινες κατασκευές (καλύβες).

Câmpu, Uă Câmpu. Ανήκει στην περιφέρεια Οχθίων και βρίσκεται σχεδόν στις παρυφές του χωριού. Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στον Κάμπο. Κατατάσσεται στα εδαφονύμια και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη μορφή του εδάφους (κάμπος, ίσιωμα).

Câmpu, Uă Câmpu. Το τοπωνύμιο ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Γουριώτισσα και χαρακτηρίζει μια σχετικά μεγάλη και επίπεδη έκταση. Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στον Κάμπο. Κατατάσσεται, όπως και το προηγούμενο, στα εδαφονύμια και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη μορφή του εδάφους (κάμπος, ίσιωμα).

²⁹⁵ Το υποκοριστικό αυτό του συγκεκριμένου ονόματος δεν είναι πάρα πολύ συνηθισμένο στην περιοχή κι αντί αυτού συνήθως χρησιμοποιείται το υποκοριστικό *Băkja*.

Cukístra, La Cukístra. Το τοπωνύμιο βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και μας πληροφορήσαν ότι σημαίνει το βοσκοτόπι. Δεν κατέστη δυνατό να το ετυμολογήσουμε. Ωστόσο ο Δημητρόπουλος (2003: 76 & 80) έχει καταγράψει το τοπωνύμιο *Κουκίστρα* σε αρκετά νησιά του Αιγαίου (Αμοργό, Κέα, Μύκονο, Πάρο) και το ερμηνεύει ως τον τόπο όπου καλλιεργούνται κουκιά. Αν ισχύει η ερμηνεία αυτή για το συγκεκριμένο τοπωνύμιο, τότε αυτό αποτελείται από τη λέξη κουκιά ακολουθούμενη από την κατάληξη -ίστρα. Η κατάληξη -ίστρα, όταν ακολουθεί ονόματα φυτών, δηλώνει γενικά τον τόπο καλλιέργειάς τους. Στην περιοχή μάλιστα των Βλαχόφωνων χωριών της Ακαρνανίας αλλά και στα γύρω χωριά υπάρχει η λέξη *καπνίστρα*, η οποία δηλώνει τον τόπο όπου καλλιεργείται το φυτό καπνός (ιδιαίτερα μάλιστα μετά τη συγκομιδή του).

Θα το αποδίδαμε στην ελληνική με τη φράση: Στην Κουκίστρα. Αν δεχτούμε την ερμηνεία που μας δόθηκε (βοσκοτόπι), θα το κατατάσσαμε στα εδαφονύμια και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη χρήση του εδάφους. Αν δεχτούμε ότι σχετίζεται με το φυτό κουκιά (κύαμος), τότε θα το κατατάσσαμε στα φυτωνύμια.

Κύλια, Ψά Κύλια. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Γουριώτισσα και σημαίνει τον πύργο, το φυλάκιο. Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στην Κούλια/Στο Κάστρο. Πράγματι στην περιοχή υπάρχουν υπολείμματα από κτίσματα, όπου κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας, όπως μας πληροφορήσαν, στρατωνιζόταν τμήμα του τουρκικού στρατού.

Το τοπωνύμιο προέρχεται από την τουρκική λέξη *kule* (= πύργος, στρατιωτικό φυλάκιο). Κατά πάσα πιθανότητα όμως έχει εισαχθεί στην ελληνική μέσω της αλβανικής γλώσσας, στην οποία η συγκεκριμένη λέξη απαντάται ως *kula* και σημαίνει την οχυρωμένη οικία (Μέρτζου, 1934: 199). Στη Βλάχικη ιδιοματική προφορά της περιοχής προφέρεται και ως *κύα*, αποβάλλεται δηλαδή το /l/ και συμπαρασύρει και το /i/.²⁹⁶

Το τοπωνύμιο συναντάται και σε άλλες περιοχές της Ελλάδος, π.χ. στη Νοτιοδυτική Ήπειρο υπάρχει το τοπωνύμιο *Στ' μιγάλ' Κούλια* (Στεργιόπουλου, 1928: 331). Επίσης απαντάται στο Βλαχόφωνο χωριό *Σαμαρίνα* ως *La kúla al Hatžibíra* (= Στον πύργο του Χατζημπύρου) (Ντίνα, 1980: 329) κ.λπ. Τέλος, θα

²⁹⁶ Εδώ ισχύει ο γνωστός φωνολογικός νόμος του συγκεκριμένου ιδιώματος που αποβάλλει το /l/.

πρέπει να αναφέρουμε ότι ο Συμεωνίδης (2010, τόμος Α΄: 745) αναφέρει στην περιοχή του Προυσού Ευρυτανίας το οικωνύμιο *Κούλιον* (το) το οποίο όμως ετυμολογεί από την αλβανοσλαβική λέξη *kulë-a*, η οποία σημαίνει διακοπή, διάρρηξη και το ερμηνεύει ως διακοπή της ομαλής συνέχειας του εδάφους, ως ανώμαλο έδαφος. Πράγματι στην περιοχή, όπου υπάρχει το τοπωνύμιο, διακόπτεται η ομαλή συνέχεια της πεδιάδας και υπάρχουν πολλές ανηφόρες και κατηφόρες. Κλίνουμε περισσότερο προς την πρώτη ερμηνεία.

Σύμφωνα με την πρώτη ερμηνεία (πύργος, φυλάκιο κ.λπ.) το τοπωνύμιο κατατάσσεται στα κτηριώνυμα, ενώ αν δεχτούμε την ερμηνεία του Συμεωνίδη, κατατάσσετε στα εδαφονύμια και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη μορφή του εδάφους.

Κύλια, La Cúlja. Το τοπωνύμιο ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα. Μας πληροφόρησαν ότι στο συγκεκριμένο σημείο υπήρχε το αρχοντικό τούρκου αγά τσιφλικά ή διοικητή, ο οποίος είχε στον έλεγχό την περιοχή και τις διαβάσεις. Στο σημείο υπάρχουν ακόμη τα ερείπια του πύργου και ενός μικρού οικισμού, μάλλον κάποιας φρουράς. Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στην Κούλια/Στο Κάστρο. Κατατάσσεται στα κτηριώνυμα.

Κύλια, La Cúlja. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Στρογγυλοβούνι. Προφανώς κι εδώ υπήρχε κάποιο δερβένι το οποίο ελεγχόταν από πύργο (κούλια) που υπήρχε στην περιοχή. Το τοπωνύμιο θα το αποδίδαμε στην ελληνική με τη φράση: Στην Κούλια/Στο Κάστρο. Κατατάσσεται στα κτηριώνυμα.

Culóna, La Culóna. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Γουριώτισσα. Μας ανέφεραν ότι πήρε αυτή την ονομασία από μια αρχαία κολόνα που υπήρχε στην περιοχή. Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στην Κολόνα. Τέλος, κατατάσσεται στα τοπωνύμια που οφείλουν την ονομασία τους σε αρχαιολογικά ευρήματα.

Cuntrí, La Cuntrí. Το τοπωνύμιο βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και μας πληροφόρησαν ότι σημαίνει το σκληρό σημείο. Εδώ θα πρέπει να αναφέρουμε ότι στην ελληνική γλώσσα (δημοτική) υπάρχει η λέξη

κοντρί, η οποία σημαίνει τον ογκόλιθο, την ογκώδη (μεγάλη) πέτρα (Σταματάκου, 1971, τόμος Β': 1.697).²⁹⁷

Οι λέξεις *cuntri* και *κοντρί* θεωρούμε ότι προέρχονται από τη λατινική πρόθεση *contra*, η οποία μεταξύ άλλων σημαίνει αντίκρυ, απέναντι, εναντίον (Σιδέρη, 1964: 176). Σχετίζονται επίσης με το αλβανικό επίρρημα *kuntra*, το οποίο σημαίνει εναντίον, κατά κ.λπ. (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 333). Στην ετυμολογική προσέγγιση αυτή οδηγούμαστε και από το γεγονός ότι στο Βλάχικο άλλα και στο ελληνικό ιδίωμα (βορειοδυτικό) που ομιλούνται στην περιοχή υπάρχει το ρήμα *κουντράω* (αόριστος κούντησα). Το ρήμα αυτό σημαίνει συγκρούομαι, πέφτω πάνω σε σκληρό αντικείμενο, π.χ. έναν τοίχο, μια μεγάλη πέτρα κ.λπ., δηλαδή πέφτω πάνω σε κάτι σκληρό (κυρίως) που βρίσκεται απέναντί μου, κόντρα. Το ίδιο ρήμα επίσης στο ελληνικό ιδίωμα της περιοχής έχει και μεταφορική σημασία και σημαίνει την αποτυχία, π.χ. υπάρχει η φράση: *Αυτός κούντησε στις εξετάσεις για το πανεπιστήμιο*, δηλαδή απέτυχε, «έφαγε» πόρτα κατά το κοινώς λεγόμενο.

Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο απαντάται με παραλλαγές και σε άλλες περιοχές της Ελλάδας. Ο Σαρρής (1928: 132) αναφέρει το τοπωνύμιο *Κόντρα*, νότια του Κορωπίου Αττικής και το ερμηνεύει ως βραχώδη λόφο, ερμηνεία με την οποία διαφωνεί ο Φουρικής (1928b: 115), ο οποίος καταγράφει το ίδιο τοπωνύμιο, λέγοντας ότι προέρχεται από την αλβανική λέξη *kondrë-a*, η οποία σημαίνει γενικώς τον λόφο οποιασδήποτε συστάσεως. Η δική μας ερμηνεία ωστόσο συμφωνεί με τον Σαρρή. Επίσης ο Σαρρής (ό.π.) καταγράφει το τοπωνύμιο *Κόντρα Ζέζα* (= λόφος μαύρος) ανατολικά των Σπάτων Αττικής. Ακόμη ο ίδιος αναφέρει ότι το τοπωνύμιο απαντάται και στην Κεφαλονιά. Ο Φουρικής (ό.π.) καταγράφει στην Αττική τα τοπωνύμια *Κότρα-μπάρδα*²⁹⁸ (= λόφος λευκός), *κόντρα-Γκλιάτα* (= λόφος μακρός, επιμήκης), *Κόντρα-Κούκια* (= λόφος κόκκινος) και *Κοντρέζα* (= κοδρίτσα, λοφίσκος). Ο Στεργιόπουλος (1933: 102) αναφέρει στο *Καλέντζι* της Ηπείρου το τοπωνύμιο *Κόντρες* (οι) *Σ' τ'ς Κόντρις*, λόφος γεμάτος από κοντριά (;). Ο Ντίνας (1980: 337) έχει καταγράψει στη Σαμαρίνα το τοπωνύμιο *La Šóputlo di Kódru* (= Στη βρύση του Δρυμού), όπου αναφέρει αρκετές παραλλαγές της λέξεως *cuntri*, όπως:

²⁹⁷ Τη συγκεκριμένη λέξη εμείς δεν την έχουμε συναντήσει στο ιδίωμα της ελληνικής ομιλείται στην περιοχή.

²⁹⁸ Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο καταγράφεται χωρίς /v/.

Κοντούρα (= δασωμένη ραχούλα) κ.λπ. Ο ίδιος αναφέρει επίσης ότι η λέξη, σύμφωνα με τον T. Parahadhi, ετυμολογείται από την αλβανική λέξη *kodër*, η οποία προέρχεται από τη λατινική λέξη **quodrum* (*quadrum* «τετράγωνο»). Ο Συμεωνίδης (2010, τόμος Α': 752) αναφέρει το οικωνύμιο *Κουντρίον* (νυν *Κεντρί* Φιλιατρών Τριφυλίας Μεσσηνίας) το οποίο ετυμολογεί από την αλβανική λέξη *kondrinë-a* (= λοφίσκος), το συσχετίζει με το αρωμουνικό *Cudurǔ* (= πλατεία, δάσος, λόφος). Ο ίδιος καταγράφει το τοπωνύμιο *Ψηλό Κουντρί* (= κωνοειδής λόφος) στο χωριό *Μάστρου* Αιτωλίας, χωριό που βρίσκεται αρκετά κοντά στην *Παλαιομάνινα*. Τέλος, στο έγγραφο του Αλή Πασά του 1812 με το οποίο γινόταν η διανομή των χειμερινών λιβαδιών (χειμαδιών) στους κτηνοτρόφους της Ακαρνανίας (δες παράρτημα 7) απαντάται το τοπωνύμιο *Κούντρος*. Θα αποδίδαμε το τοπωνύμιο στην ελληνική με τη φράση: Στο Κουντρί/Στον Βράχο/Στην Πέτρα κ.λπ. Σύμφωνα με τις παραπάνω ερμηνείες κατατάσσεται στα εδαφονύμια και μάλιστα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη μορφή του εδάφους (ύπαρξη βράχων).

Curpéi a óǵlioru, La Curpéi a óǵlioru. Βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Αγράμπελο. Αποτελείται από τη λέξη *curpéa* (*curpéi* ο πληθυντικός), η οποία σημαίνει την κοπριά, ιδιαίτερα των προβάτων. Η λέξη προέρχεται από την ελληνική λέξη κοπριά με τροπή (κώφωση) του /o/ σε [u], αντιμετάθεση του /p/ και του /r/ και τροπή του /i/ σε /e/. Δεύτερη λέξη είναι οριστικό άρθρο *a* το οποίο προτάσσεται του ουσιαστικού στη γενική και τη δοτική πτώση ενικού και πληθυντικού αριθμού (εδώ είναι σε γενική πληθυντικού). Τρίτη λέξη είναι το ουσιαστικό *óǵǎ* (πληθυντικός *óǵi*) που σημαίνει το πρόβατο. Η τελευταία προέρχεται από τη λατινική λέξη *ovis*, *-is*, η οποία σημαίνει πρόβατο, ποίμνιο προβάτων (Τσακαλώτου, 1926: 658) με αποκοπή του /v/.²⁹⁹

Ολόκληρο το τοπωνύμιο θα το αποδίδαμε στην ελληνική με τη φράση: Στην Κοπριά/Στις Κοπριές των προβάτων. Προφανώς στο συγκεκριμένο μέρος υπήρχε άφθονη κοπριά από τα πρόβατα. Μας ειπώθηκε μάλιστα ότι στην περιοχή αυτή συγκεντρωνόταν τα πρόβατα κατά το Φθινόπωρο (όταν ερχόταν για ξεχειμώνιασμα) μέχρι να γίνει η διανομή των βοσκοτόπων και γι' αυτόν τον

²⁹⁹ Το συγκεκριμένο φωνολογικό φαινόμενο συναντάται στη Βλάχικη γλώσσα, ιδιαίτερα σε λατινικά δάνεια, όταν το /v/ βρίσκεται ανάμεσα σε δύο φωνήεντα π.χ. η λατινική λέξη *ovum*, *-i* (= αβγό) στη Βλάχικη γλώσσα γίνεται *óu* κ.λπ. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το φαινόμενο δες Νικολαΐδου 1999 [1909]: 55 & 388.

λόγο υπήρχαν εκεί μεγάλες ποσότητες κοπριάς. Σύμφωνα με τις ερμηνείες που αναφέρθηκαν κατατάσσεται σε αυτά που φανερώνουν οικονομική ή επαγγελματική δραστηριότητα (κτηνοτροφία).

Curpésti atséj ascúmtǎli, La Curpésti atséj ascúmtǎli. Ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στα Γρέκια σ' εκείνα/σ' αυτά τα κρυφά/Στα κρυφά Γρέκια.³⁰⁰ Η λέξη ascúmtǎli είναι προέρχεται από το ρήμα ascúntǎ (= κρύβω) και σημαίνει τον κρυμμένο/τις κρυμμένες. Προφανώς αυτά τα γρέκια δεν ήταν εύκολα ορατά για ευνόητους λόγους. Σύμφωνα με τις ερμηνείες που αναφέρθηκαν το τοπωνύμιο κατατάσσεται σε αυτά που φανερώνουν οικονομική ή επαγγελματική δραστηριότητα (κτηνοτροφία).

Curpésti aǎ Míla, La Curpésti aǎ Míla. Το τοπωνύμιο βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στα Γρέκια του Μήλα. Το όνομα Míla απαντάται ως επώνυμο σε αρκετά Βλαχόφωνα χωριά της περιοχής (Στράτος, Όχθια, Γουριώτισσα, Στρογγυλοβούνι) όχι όμως στην Παλαιομάνινα. Το τοπωνύμιο αυτό λοιπόν μας δίνει πληροφορίες για τις μετακινήσεις των Βλαχόφωνων οικογενειών από χωριό σε χωριό ή καλύτερα από περιοχή σε περιοχή κατά τα παλιότερα χρόνια. Σύμφωνα με τις ερμηνείες που αναφέρθηκαν το τοπωνύμιο κατατάσσεται σ' αυτά που φανερώνουν οικονομική ή επαγγελματική δραστηριότητα (κτηνοτροφία), ωστόσο σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν ιδιοκτησία.

Curpésti a Vátšuru, La Curpésti a Vátšuru. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και μας το απέδωσαν στην ελληνική με τη φράση: Στα Γρέκια των Αγελάδων.

Θα το αποδίδαμε κατά λέξη στην ελληνική με τη φράση: Στις Κοπριές των Αγελάδων. Προφανώς στο μέρος αυτό υπήρχε άφθονη κοπριά από τα συγκεκριμένα ζώα. Σύμφωνα με την ερμηνεία που αναφέρθηκε το τοπωνύμιο κατατάσσεται σ' αυτά που φανερώνουν οικονομική ή επαγγελματική δραστηριότητα (κτηνοτροφία).

³⁰⁰ Γρέκια ονομάζονται στην περιοχή τα πρόχειρα καταλύματα από θάμνους και κλαδιά (αργότερα μονιμότερα) όπου οι βοσκοί στάβλιζαν τα ζώα τους. Η λέξη προέρχεται από το λατινικό ουσιαστικό grex, gregis, το οποίο σημαίνει ποίμνιο, αγέλη, πλήθος, στίφος (ανθρώπων), σωρός (Σιδέρη, 1964: 333).

Cútšj, Ǫá Cútšj. Το τοπωνύμιο το καταγράψαμε σε δυο χωριά, στα Όχθια και στη Στράτο, μιας και βρίσκεται στα όρια των περιφερειών των δύο παραπάνω χωριών (πρόκειται για την ίδια περιοχή). Η μισή περιοχή ανήκει στο χωριό Όχθια και η άλλη μισή στο χωριό Στράτος.

Προέρχεται από την αλβανική λέξη *κούτσι*, η οποία σημαίνει την κορυφή (Σαρρή, 1928: 134). Απαντάται και στην Αλβανία. Μάλιστα στο χωριό *Κούτσι* βορειοδυτικά του Αργυροκάστρου φονεύτηκε στις 2 Μαρτίου 1941 ένας Έλληνας στρατιώτης κατά τη διάρκεια του Ελληνοϊταλικού πολέμου. Επίσης στην παραπάνω περιοχή κατά τη διάρκεια του ίδιου πολέμου λειτουργούσε το ΙΙΙ Ορεινό Νοσηλευτικό Τμήμα του Ελληνικού Στρατού (Κολόμβας, 2011: 244 & 247).

Ο Σαρρής επίσης καταγράφει το τοπωνύμιο *Κούτσιθι*, κορυφή της Πάστρας³⁰¹ το οποίο ετυμολογεί από την αλβανική λέξη *κούτσι* (= κορυφή). Ο Φουρίκης (1928b: 119) ωστόσο το τοπωνύμιο *Κούτσιθι*, που το καταγράφει κι αυτός, το θεωρεί ως υποκοριστικό της λέξης *κούτσι*. Ο Σαρρής (ό.π.) καταγράφει ακόμη το τοπωνύμιο *Κούτσι* στην περιοχή του Ωρωπού και το ερμηνεύει ως κορυφή, ερμηνεία με την οποία διαφωνεί ο Φουρίκης (ό.π.), ο οποίος κατέγραψε το ίδιο τοπωνύμιο, και το ερμηνεύει ως βράχο απότομα υψούμενο. Ο Φουρίκης (ό.π.) μάλιστα συσχετίζει εννοιολογικά τη λέξη *κούτσι* με την αλβανική λέξη *kjuni* (= κιούγγι), απ' όπου προέρχεται και το γνωστό *Κούγκι* στο Σούλι. Ο Στεργιόπουλος (1937: 224) αποδέχεται την παραπάνω ερμηνεία της αλβανικής λέξης *κούτσι* (με /η/), την οποία ερμηνεύει ως κορυφή, και αναφέρει μάλιστα ότι αποτελεί το πρώτο συνθετικό του οικωνυμίου *Κουτσούφλιανη* της επαρχίας Κονίτσης.

Το τοπωνύμιο απαντάται και σε άλλες περιοχές της Ελλάδας, όπως στην Αττική, στην Κορινθία, στην Ήπειρο (Φουρίκη, 1928b: 119), στην Αργολίδα, στην Κέρκυρα, στις Κυκλάδες κ.λπ. και γενικά σε περιοχές οι οποίες εποίκιστηκαν από αλβανόφωνους. Επίσης έχει πολλές παραλλαγές, π.χ. *Κουτσιμάδι* (Κορινθία), *Κούτσιθι* (Κιθαρώνα) κ.ά. Το τοπωνύμιο αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στο Κούτσι. Κατατάσσεται στα εδαφονύμια και

³⁰¹ Βουνό της Δυτικής Αττικής με μέγιστο υψόμετρο 1.297 μέτρα. Βρίσκεται στα σύνορα της Δυτικής Αττικής και της Βοιωτίας, μεταξύ Κιθαρώνα και Πάρνηθας.

συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη μορφή του εδάφους (ύψωμα/λόφος/κορυφή/πρανές).

Cutšupólaca, La Cutsupólaca. Το τοπωνύμιο απαντάται στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και μας το απόδωσαν στην ελληνική με τη φράση: Στη Μικρή Λάκκα. Είναι σύνθετο με δεύτερο συνθετικό τη λέξη *láca* (= έκταση, πεδιάδα),³⁰² ενώ το πρώτο συνθετικό κατά πάσα πιθανότητα είναι η ελληνική λέξη κουτσός, η οποία εδώ έχει την έννοια του μικρού, του λίγου, όπως συμβαίνει για παράδειγμα στη λέξη κουτσοπίνω (= πίνω λίγο) κ.λπ. Σύμφωνα με την ερμηνεία που αναφέρουμε, το τοπωνύμιο κατατάσσεται στα εδαφονύμια και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη μορφή του εδάφους (λάκκα).

Dárdũ, La Dárdũ. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στην Αχλαδιά. Το ουσιαστικό *dárdũ* στο ιδίωμα της περιοχής σημαίνει την αχλαδιά.³⁰³ Η τελευταία λέξη προέρχεται από το αλβανικό ουσιαστικό *dardh/ë* [ντάρδ/ε], το οποίο σημαίνει την αχλαδιά, το αχλάδι (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 106 και 856). Ο Σαρρής (1928: 144) καταγράφει παρεμφερή τοπωνύμια στην Αττική. Για παράδειγμα αναφέρει το τοπωνύμιο *Ντάρδιζα*³⁰⁴ νοτιοανατολικά του Διονύσου, νότια της Μάνδρας, βορειοδυτικά της Οινόης, στην Πάρνηθα, στην Κερατέα κ.α. και το ετυμολογεί από την αλβανική λέξη *dardh/ë*. Επίσης στο Κοροπή καταγράφει το τοπωνύμιο *Αρα Ντάρδα*, το οποίο ερμηνεύει ως Αχλαδοχώραφο, ερμηνεία με την οποία διαφωνεί μερικώς ο Φουρικής (1928b: 97-98). Τέλος, το συγκεκριμένο τοπωνύμιο κατατάσσεται στα δενδρωνύμια.

Dingjósũ, Dingjósũ di viã. Η περιοχή βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Όχθια, ακριβώς κάτω από τα πρώτα σπίτια του οικισμού που κτίστηκαν κατά την ίδρυσή του. Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Από κάτω από το αυλάκι/τον αύλακα. Πράγματι η περιοχή βρισκόταν κάτω από έναν χωμάτινο αύλακα που

³⁰² Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη συγκεκριμένη λέξη δεξ στο τοπωνύμιο *La Láca*.

³⁰³ Η συγκεκριμένη λέξη απ' όσο γνωρίζουμε δεν απαντάται στα άλλα Βλάχικα ιδιώματα.

³⁰⁴ Η κατάληξη -έζα στην αλβανική γλώσσα είναι υποκοριστική (Φουρικής, 1928b: 113) και απαντάται σε πολλά τοπωνύμια, π.χ. *Αμυγδαλέζα, Γκρόπεζα, Καλογρέζα, Κεραμιδέζα, Κιτέζα, Κνέτιζα, Κόντρεζα, Κόπρεζα, Λάκκεζα* κ.λπ.

περνούσε από κει, πριν την κατασκευή του νέου αρδευτικού δικτύου τη δεκαετία του 1950. Σήμερα ο αύλακας αυτός έχει σχεδόν εξαφανιστεί.³⁰⁵

Το τοπωνύμιο αποτελείται από το τοπικό επίρρημα *dinǵiǒsu* (= από κάτω), την πρόθεση *dí* (= από) και το θηλυκό ουσιαστικό *viǎ* (= αυλάκι, ρυάκι κ.λπ.). Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο θα το κατατάσσαμε στα εδαφωνύμια και μάλιστα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη συγκεκριμένη θέση του εδάφους σε σχέση με άλλα εδάφη.

Dzánǎ, Dúru Dzánǎ. Η συγκεκριμένη περιοχή βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Όχθια, λίγο έξω από τον οικισμό και κοντά σε ένα ύψωμα/ράχη. Αποτελείται από την πρόθεση *dúru* (= μετά, κατά, για, κατόπιν, πίσω κ.λπ.) και τη λέξη *dzánǎ* (= ύψωμα, ράχη). Η πρόθεση *dúru* απαντάται στο ιδίωμα της περιοχής αλλά πολλές φορές και στα άλλα ιδιώματα της Βλάχικης και ως *díru*. Η λέξη *dzánǎ* προέρχεται κατά πάσα πιθανότητα από τη λατινική λέξη *gena*, -ae, η οποία σημαίνει το βλέφαρο (Σιδέρη, 1964: 325), αλλά και το φρύδι (Μαλαβάκης, χ.χ.: 300). Εδώ έχει την έννοια της οφρύος όρους/λόφου, της ράχης, του υψώματος κ.λπ.

Θα πρέπει να αναφέρουμε επίσης ότι στην περιοχή των Μογλενών (επαρχία Αλμωπίας) και συγκεκριμένα στα σύνορα της Ελλάδος με την π. Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, όπου ως γνωστόν κατοικούν Βλαχόφωνοι πληθυσμοί (Νώ(ό)τια, Αρχάγγελος κ.λπ), υπάρχει το όρος *Τζένα*, η ονομασία του οποίου σχετίζεται πιθανότατα με τη Βλάχικη λέξη *dzánǎ*.

Το τοπωνύμιο αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Πίσω από το Ύψωμα/Πίσω από τη Ράχη. Πράγματι η συγκεκριμένη τοποθεσία βρίσκεται πίσω από μια μικρή ραχούλα. Τέλος, το συγκεκριμένο τοπωνύμιο θα το κατατάσσαμε στα εδαφωνύμια και μάλιστα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη συγκεκριμένη θέση του εδάφους σε σχέση με άλλα εδάφη.

Dzánǎ, Pi Dzánǎ. Ανήκει στην περιφέρεια Αγράμπελου. Η συγκεκριμένη τοποθεσία βρίσκεται πάνω σε μια μικρή ραχούλα, στην οποία μάλιστα, όπως μας πληροφορήσαν, κατά τα παλιότερα χρόνια τα μικρά παιδιά έπαιζαν εκεί ποδόσφαιρο κι άλλα παιχνίδια, μιας και υπήρχε ένα μικρό πλάτωμα.

Θα αποδίδαμε το συγκεκριμένο τοπωνύμιο στην ελληνική με τη φράση: Στο Ύψωμα. Το τοπωνύμιο θα το κατατάσσαμε στα εδαφωνύμια και μάλιστα σε

³⁰⁵ Ο συγκεκριμένος αύλακας σχετίζεται με το τοπωνύμιο *Uá Viǎ*.

αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη συγκεκριμένη θέση του εδάφους σε σχέση με άλλα εδάφη.

Dzánă, Pi Dzánă. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο το συναντήσαμε στην περιφέρεια του χωριού Όχθια. Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στο Ύψωμα. Τέλος, και αυτό το τοπωνύμιο, όπως και τα προηγούμενα, θα το κατατάσσαμε στα εδαφονύμια και μάλιστα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη συγκεκριμένη θέση του εδάφους σε σχέση με άλλα εδάφη.

Dzánă aμ mórtu, Pi Dzánă aμ mórtu. Ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και μας πληροφόρησαν ότι στο συγκεκριμένο σημείο δολοφονήθηκε κάποιος στα παλιότερα χρόνια. Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στο Ύψωμα του πεθαμένου/σκοτωμένου. Για το συγκεκριμένο γεγονός (και το τοπωνύμιο) υπάρχει και τραγούδι, το οποίο είναι διαθέσιμο στο διαδίκτυο και την ιστοσελίδα <http://www.vlahoi.net/latest-articles/16/388.html>. Τέλος, το συγκεκριμένο τοπωνύμιο θα το κατατάσσαμε στα ιστορικά, μιας και αφορά ένα ιστορικό συμβάν τοπικής σημασίας, σχετίζεται όμως και με τα εδαφονύμια και μάλιστα με αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη συγκεκριμένη θέση του εδάφους σε σχέση με άλλα εδάφη.

Dzánă di námisa, Pi Dzánă di námisa. Το τοπωνύμιο βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Γουριώτισσα και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στο Ύψωμα/Στη Ραχούλα (από) ανάμεσα, δηλαδή Στο Ύψωμα/Στη Ραχούλα που βρίσκεται ανάμεσα (εννοείται από άλλες ραχούλες). Το επίρρημα námisa προέρχεται από το ελληνικό τοπικό επίρρημα ανάμεσα με αποκοπή του αρχικού α- και κώφωση του /e/. Θα το αποδίδαμε στην ελληνική με τις φράσεις: Πάνω Ψηλά από ανάμεσα ή Πάνω στη Ραχούλα ανάμεσα (εννοείται από τις άλλες). Τέλος, το συγκεκριμένο τοπωνύμιο θα το κατατάσσαμε στα εδαφονύμια και μάλιστα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη συγκεκριμένη θέση του εδάφους σε σχέση με άλλα εδάφη.

Džólaca, Ψά Džólaca. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Αγράμπελο. Μας ανέφεραν ότι η περιοχή έχει το χαρακτηριστικό να κρατάει τα νερά της βροχής, τα οποία λυμνάζουν. Μας το απόδωσαν στην ελληνική με τη φράση: Στον Τζόλακα/Στο Βαρκό. Τέλος, σύμφωνα με την ερμηνεία που μας δόθηκε θα το κατατάσσαμε στα εδαφονύμια και

συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στα νερά που υπάρχουν στο έδαφος.

Džúgъ, Уá Džúgъ. Το τοπωνύμιο βρίσκεται στην περιφέρεια Οχθίων, είναι μια μικρή περιοχή και αναφέρεται σε πέντε-έξι κτήματα τα οποία ανήκουν σε αντίστοιχους κατοίκους του χωριού. Συνορεύει με το νεκροταφείο, το οποίο βρίσκεται σε ένα πολύ μικρό ύψωμα. Πράγματι το τοπωνύμιο αυτό σημαίνει το ύψωμα.

Η λέξη απαντάται στον Νικολαΐδη (1999 [1909]: 530) ως *dzjúgъ* και σημαίνει μεταξύ άλλων την ανηφόρα, την κορυφογραμμή/τον αυχένα, ερμηνείες που ταιριάζουν απόλυτα με τη διαμόρφωση του εδάφους στη συγκεκριμένη τοποθεσία. Το τοπωνύμιο αποδίδεται στην ελληνική με τις φράσεις: Στο Τξούγκου/Στο Ύψωμα/Στη Ραχούλα κ.λπ. Τέλος, θα το κατατάσσαμε στα εδαφονύμια και μάλιστα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη συγκεκριμένη θέση του εδάφους σε σχέση με άλλα εδάφη (ύψωμα/ραχούλα).

Džúgъ аѡ Díta, Уá Džúgъ аѡ Díta. Το τοπωνύμιο βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Στράτος και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στη Ράχη του Ντίτα. Το επώνυμο *Díta* (Ντίτας) απαντάται σήμερα τόσο στη Στράτο (όπου και το τοπωνύμιο) όσο και στη Γουριώτισσα. Ο Κατσάνης (1990: 55) αναφέρει ότι στο Βλαχόφωνο χωριό Νυμφαίο Φλωρίνης υπάρχει το υποκοριστικό *Ditã* το οποίο προέρχεται από το όνομα Αφροδίτη (για περισσότερες πληροφορίες δεξ στο παράρτημα των επώνυμων του χωριού Γουριώτισσα). Τέλος, το τοπωνύμιο αυτό θα το κατατάσσαμε στα εδαφονύμια και μάλιστα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη συγκεκριμένη θέση του εδάφους σε σχέση με άλλα εδάφη (ύψωμα/ραχούλα), ωστόσο σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν ιδιοκτησία.

Δeksameńiã, La Δeksameńiã. Το τοπωνύμιο βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα. Οφείλει το όνομά του στην ύπαρξη μιας δεξαμενής, η οποία χτίστηκε από τους κατοίκους του χωριού στις αρχές του 20^{ου} αιώνα για τη συλλογή των όμβριων υδάτων και το πότισμα των ζώων τους. Προέρχεται από την ελληνική λέξη δεξαμενή, στην οποία έχει προστεθεί η κατάληξη -ã. Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στη Δεξαμενή. Τέλος, το συγκεκριμένο τοπωνύμιο θα το κατατάσσαμε σε αυτά που φανερώνουν διάφορες ανθρώπινες κατασκευές (δεξαμενή).

Διχάλι, La Dixáli. Το τοπωνύμιο βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και οφείλει το όνομά του στο σχήμα της συγκεκριμένης περιοχής (μοιάζει με διχάλα). Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο προέρχεται από την ελληνική λέξη διχάλα με τροπή των δύο /a/ σε /ǎ/ και /i/ αντίστοιχα.³⁰⁶ Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στη Διχάλα. Κατατάσσεται στα εδαφώνυμα και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη μορφή του εδάφους.

Δραγάτα, Ψά Δραγάτα. Το τοπωνύμιο βρίσκεται στο χωριό Όχθια, αφορά μια αρκετά μικρή περιοχή δύο-τριών κτημάτων, τα οποία ανήκουν σε αντίστοιχους κατοίκους του χωριού. Προέρχεται από τη λέξη δραγάτμ (= ο αγροφύλακας).³⁰⁷ Η λέξη δραγάτμ ίσως προέρχεται από τη σλαβική λέξη draga (= εργάτης) (Σταματάκου, 1971, τόμος Β': 1.089). Την ίδια άποψη έχει και ο Νικολαΐδης (1999 [1909]: 382), ο οποίος μάλιστα την αποδίδει στον Meyer.

Το τοπωνύμιο απαντάται και σε άλλες περιοχές, κυρίως της Ηπείρου. Για παράδειγμα βορειοανατολικά της Πυρσόγιαννης (επαρχία Κονίτισης) υπάρχει περιοχή *Δραγατίκι* (το) (απαντά και *Δραγατσιά*) όπου υπήρχε φυλάκιο/παρατηρητήριο των αγροφυλάκων (Στεργιόπουλου, 1934: 239). Επίσης στο *Βουργαρέλι* της Ηπείρου έχει καταγραφεί το τοπωνύμιο *Δραγάτα* (η) για το οποίο ο Στεργιόπουλος (1928: 328) αναφέρει ότι εκεί κατασκεύαζαν οι φύλακες των αγρών (δραγάτες) ψηλά κρεβάτια (παρατηρητήρια) για να επιβλέπουν την τριγύρω πεδιάδα. Η περιοχή Δραγάτα των Οχθίων πράγματι δεσπόζει σε όλη την πεδιάδα και θα μπορούσε να έχει αυτή τη χρήση. Ακόμη στο χωριό *Χουλιάρδες* της Ηπείρου υπάρχει τοπωνύμιο *Δραγατσούρα* (Στεργιόπουλου, 1934: 239). Ομώνυμο τοπωνύμιο (*Δραγατσούρα*) υπάρχει και στο *Κουκούλι* Ζαγορίου (Στεργιόπουλου, 1933: 107). Το ίδιο τοπωνύμιο το έχει καταγράψει κι ο Μέρτζος (1934: 192) ο οποίος το ετυμολογεί από την αλβανική λέξη dragat (= αγροφύλακας) αλλά το συσχετίζει με τις ρουμανικές λέξεις tragaciū (= καλός σκοπευτής) και tragatura (= βολή, βλήμα, ριξιά).

Ο Συμεωνίδης (2010, τόμος Α': 491-492) ωστόσο καταγράφει τα οικωνύμια *Δραγάρι* (το) και *Δραγοβέτσι* (το) στη Δωδώνη Ιωαννίνων, *Δραγασιά* (η) στην Κοζάνη, *Δραγόβιστα* (η) στην Καλαμπάκα κ.ά., τα οποία

³⁰⁶ Για τα συγκεκριμένα φωνολογικά φαινόμενα δεξ Κατσάνη, 1977: 36-43.

³⁰⁷ Ο αγροφύλακας στο Βλάχικο ιδίωμα της περιοχής ονομάζεται και pindágu.

ετυμολογεί από τη σλαβική λέξη draga (= χαράδρα, μικρή κοιλάδα, κοιλάδα με νερά, βαλτότοπος κ.λπ.). Πράγματι η περιοχή των Οχθίων στην οποία αναφέρεται το τοπωνύμιο μοιάζει με χαράδρα μέσα από την οποία κατά τους χειμερινούς μήνες περνούσε ένα ρέμα. Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στη Δραγάτα. Τέλος, θα μπορούσε να καταταχθεί είτε σε αυτά που αφορούν τις ανθρώπινες δραστηριότητες και συγκεκριμένα στην ύπαρξη στρατιωτικών ή άλλων αστυνομικών αρχών στην περιοχή (αγροφύλακες κ.λπ.) είτε, αν δεχτούμε την ερμηνεία του Συμεωνίδη, στα εδαφονύμια και μάλιστα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη μορφή του εδάφους (draga = χαράδρα, κοιλάδα κ.λπ.).

Δραγότι, La Δραγότι. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Γουριώτισσα. Δεν μας πληροφόρησαν για τη σημασία του παρά μόνο ότι στην περιοχή υπήρχε ένα πηγάδι. Πιστεύουμε ότι το συγκεκριμένο τοπωνύμιο σχετίζεται με τη λέξη dragatъ (= αγροφύλακας) ή με τη σλαβική λέξη draga (= χαράδρα, κοιλάδα, ρυάκι). Αν δεχτούμε τη δεύτερη ετυμολόγηση ίσως να έχει κάποια σχέση και το πηγάδι που μας αναφέρθηκε. Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στου Δραγότι.

Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο, όπως και το προηγούμενο, θα μπορούσε να καταταχθεί είτε σε αυτά που αφορούν τις ανθρώπινες δραστηριότητες και συγκεκριμένα στην ύπαρξη στρατιωτικών ή άλλων αστυνομικών αρχών στην περιοχή (αγροφύλακες κ.λπ.) είτε στα εδαφονύμια και μάλιστα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη μορφή του εδάφους (draga = χαράδρα, κοιλάδα κ.λπ.).

Fatšjalétu, La Fatšjalétu. Το τοπωνύμιο ανήκει στην περιφέρεια Αγράμπελου και όπως μας πληροφόρησαν έχει πάρει το όνομά του από κάποιον που ονομαζόταν Φατσιλέτος και ζούσε με τα πρόβατά του στην περιοχή. Πράγματι συναντάται το όνομα αυτό στην ευρύτερη περιοχή της Ακαρνανίας και συγκεκριμένα στη Χρυσοβίτσα, κοντινό χωριό προς το Αγράμπελο, όχι όμως μεταξύ των κατοίκων των Βλαχόφωνων χωριών. Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στου Φατσιαλέτου/Φατσιλέτου. Κατατάσσεται στα ανθρωπώνυμα ή κυριώνυμα και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους σε κάποιο επώνυμο.

Féritsi, Vá Féritsi. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο βρίσκεται στην περιφέρεια Οχθίων κοντά (μερικές φορές μάλιστα ταυτίζεται) στην περιοχή *Ocu di mu(I)tsátze*.³⁰⁸ Προέρχεται από την ομώνυμη Βλάχικη λέξη *férică* (πληθυντικός *féritsi*), η οποία σημαίνει τη φτέρη (φτέρες). Θα το αποδίδαμε στην ελληνική με τη φράση: Στις Φτέρες. Κατατάσσεται στα φυτωνύμια.

Fúgă atsa mári, Tu Fúgă atsa mári. Ανήκει στην περιφέρεια Οχθίων και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στη Φυγή (εννοείται Στην Κρυψώνα) αυτή τη μεγάλη. Η λέξη *tu* είναι πρόθεση και σημαίνει στάση σε τόπο και κίνηση προς τόπο (εις, εν). Η λέξη *fúgă* σημαίνει τη φυγή. Τέλος, κατατάσσεται στα εδαφονύμια και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη μορφή του εδάφους (κρυψώνα).

Fugíă, La Fugíă. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στην Κρυψώνα. Μας πληροφόρησαν ότι η συγκεκριμένη τοποθεσία ήταν κατάλληλη για φυγή και για κρύψιμο. Προέρχεται από τη λέξη *fúgă* (= η φυγή), με ανάπτυξη (επένθεση) ενός /i/,³⁰⁹ Κατατάσσεται στα εδαφονύμια και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη μορφή του εδάφους (κρυψώνα).

Fugíă, Tu Fugíă. Βρίσκεται στην περιφέρεια Οχθίων και μας πληροφόρησαν ότι σήμαινε τον τόπο όπου υπήρχαν πολλά δέντρα, έμοιαζε με λόγγο, όπως χαρακτηριστικά μας ειπώθηκε, κι όπου μπορούσε κανείς να κρυφτεί εύκολα. Επίσης μας πληροφόρησαν ότι στην περιοχή έβγαινε νερό, κάτι που δεν σχετίζεται με τη συγκεκριμένη ονομασία. Το τοπωνύμιο βρίσκεται μερικά χιλιόμετρα δυτικά του χωριού Όχθια και νότια του χωριού Κυψέλη (πρώην Σφήνα). Κατά πάσα πιθανότητα πρόκειται για την ίδια τοποθεσία με αυτή του τοπωνυμίου *Tu Fúgă atsa mári* (= Στην κρυψώνα αυτή τη μεγάλη). Το αναφέρουμε όμως ξεχωριστά, γιατί το πληροφορηθήκαμε από άλλον πληροφορητή και δεν κατέστη δυνατόν να το ταυτίσουμε απόλυτα με το παραπάνω τοπωνύμιο. Θα το αποδίδαμε στην ελληνική με τη φράση: Στην Κρυψώνα.

³⁰⁸ Δες στο συγκεκριμένο τοπωνύμιο.

³⁰⁹ Για το συγκεκριμένο φωνολογικό φαινόμενο στην ελληνική δες Κοντός, 1997: 25 και Nespor, 1999: 93).

Ο πληροφορητής μάς ανέφερε επίσης το συγκεκριμένο τοπωνύμιο και ως *Tu Fugíã*, με αναδιπλασιασμό του /u/, που οφείλεται κατά πάσα πιθανότητα στον συγκεκριμένο ομιλητή. Θεωρούμε ότι το τοπωνύμιο κατά πάσα πιθανότητα, όπως και το προηγούμενο, προέρχεται από τη λέξη *fúgã* (= η φυγή), μιας και το μέρος ήταν κατάλληλο για κρύψιμο (φυγή). Κατατάσσεται στα εδαφονύμια και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη μορφή του εδάφους (κρυψώνα).

Fugíã, La Fugíã. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Γουριώτισσα και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στην Κρυψώνα. Μας πληροφόρησαν ότι η συγκεκριμένη τοποθεσία ήταν κατάλληλη για φυγή και για κρύψιμο. Κατατάσσεται στα εδαφονύμια και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη μορφή του εδάφους (κρυψώνα).

Funtánã, La Funtánã. Το τοπωνύμιο ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Στράτος και μας πληροφόρησαν ότι στην περιοχή υπήρχε μια πηγή. Αποτελείται από το ουσιαστικό *funtánã* (= πηγή). Ο πληροφορητής μάς ανέφερε ότι υπήρχε και κάποιο άλλο προσδιοριστικό στο συγκεκριμένο τοπωνύμιο, το οποίο όμως είχε λησμονήσει. Παρά τις προσπάθειές μας δεν κατέστη δυνατό να το πληροφορηθούμε. Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στην Πηγή. Κατατάσσεται στα υδρωνύμια.

Funtánã atså mári, La Funtánã atså mári. Ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Αγράμπελο και αποδίδεται με τη φράση: Στην πηγή/Στη βρύση αυτή τη μεγάλη. Κατατάσσεται στα υδρωνύμια.

Gárdu, Uá Gárdu. Το τοπωνύμιο βρίσκεται στην περιφέρεια Οχθίων, στο βορειοδυτικό άκρο του οικισμού. Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στον Κήπο. Πράγματι και στα ελληνικά υπάρχει για την ίδια περιοχή το τοπωνύμιο *Κήπος*. Ο Νικολαΐδης (1999 [1909]: 139) ετυμολογεί τη λέξη *gárdu* από την αλβανική λέξη *gradine-a* και τη σερβική *gradina*. Θεωρούμε λοιπόν ότι το συγκεκριμένο τοπωνύμιο των Οχθίων είναι σλαβικής προέλευσης, πέρασε όμως στη Βλάχικη γλώσσα μέσω της αλβανικής. Θα αποδίδαμε το τοπωνύμιο στην ελληνική με τη φράση: Στο Φράμα (Περίφραγμα), λέξη που υπάρχει στο λεξιλόγιο των Βλαχόφωνων αλλά και των ελληνόφωνων κατοίκων της περιοχής. Τέλος, το συγκεκριμένο τοπωνύμιο θα το κατατάσσαμε σε αυτά που φανερώνουν διάφορες ανθρώπινες κατασκευές (Φράμα).

Gavizáki, La Gavizáki. Ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και μας πληροφόρησαν ότι σημαίνει το ανοιχτό μέρος, το ξέφωτο. Ωστόσο ο Παπατρέχας (1969: 207) έχει καταγράψει το τοπωνύμιο *Καβυζάκι* (το) στη Μάνινα της περιφέρειας του χωριού *Βλυζανά* Ξηρομέρου (σχετικά κοντινό χωριό στην Παλαιομάνινα), το οποίο αποδίδει ως δασώδη περιοχή. Το ίδιο τοπωνύμιο αναφέρεται, σύμφωνα με τον Παπατρέχα, και σε κάποια χωράφια της περιοχής αυτής. Η τελευταία αναφορά του Παπατρέχα ταιριάζει περισσότερο με την ερμηνεία του ξέφωτου. Με βάση τις παραπάνω ερμηνείες όμως δεν μπορούμε να διατυπώσουμε κάποια ετυμολογική προσέγγιση.

Κατά πάσα πιθανότητα το τοπωνύμιο *La Gavizáki* συμπίπτει με αυτό της Μάνινας Βλυζανών που καταγράφει κι ο Παπατρέχας. Ο τελευταίος αναφέρει επίσης ότι στο χωριό *Ρίγανη* Ξηρομέρου (χωριό μη Βλαχόφωνο μεταξύ της Παλαιομάνινας και της Γουριώτισσας) υπάρχει το τοπωνύμιο *Κάβυζα* (η) με την ίδια περίπου μορφολογία του εδάφους. Πληροφορητής ωστόσο από το χωριό Ρίγανη μάς ανέφερε ότι στην περιοχή που υπάρχει το τοπωνύμιο *Κάβυζα* το έδαφος σχηματίζει κοιλότητα, βαθούλωμα και συνεχώς κρατάει νερό (είναι βαρκό). Αν λάβουμε υπόψη την παραπάνω περιγραφή για τη μορφολογία του εδάφους της περιοχής, θα συσχετιζαμε το συγκεκριμένο τοπωνύμιο με το αλβανικό ουσιαστικό *gan/ër, -ra, -rat* [γκάβ/ερ, -ρα, -ρατ], το οποίο σημαίνει την κοιλότητα, το κούλωμα, το βαθούλωμα (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 198).

Το τοπωνύμιο σύμφωνα με τις δύο πρώτες ερμηνείες αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στο Γκαβιζάκι/Στο Ξέφωτο ή Στο Δασύλλιο (αν λάβουμε υπόψη την ερμηνεία του Παπατρέχα), ενώ σύμφωνα με την τρίτη: Στο Βαθούλωμα/Στο Κούλωμα/Στον Λάκκο. Κατατάσσεται σύμφωνα με τις δύο πρώτες ερμηνείες στα δασωνύμια, δηλαδή στα τοπωνύμια που έχουν πάρει την ονομασία τους από την ύπαρξη κάποιου ξέφωτου ή δασύλλιου, ενώ σύμφωνα με την τρίτη ερμηνεία στα εδαφονύμια και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη μορφή του εδάφους (ύπαρξη κοιλώματος).

Grópa atsá mári, Tu Grópa atsá mári. Ανήκει στην περιφέρεια Αγράμπελου. Αποτελείται από το ουσιαστικό *grópa* (= λάκκος, τάφος, μεγάλη γούρνα, κούλωμα). Η λέξη αυτή είναι αλβανικής προέλευσης, μιας και στα αλβανικά συναντάται ως *grop/ë* [γκρόπ/ε] (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006:

209).³¹⁰ Ο Νικολαΐδης (1999 [1909]: 150) αναφέρει ότι στα γερμανικά η ίδια λέξη απαντάται ως *grube* και στα σλάβικα ως *groub*. Στη σλαβική γλώσσα η λέξη *grob* [γκρομπ] σημαίνει τάφος (Ομάδα καθηγητών σλαβικής γλώσσας, 2001: 58). Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο θα το αποδίδαμε στην ελληνική ως: Στον Λάκκο αυτόν τον μεγάλο/Στον μεγάλο Λάκκο.

Η λέξη *γρόρα* ως τοπωνύμιο απαντάται στην Ήπειρο σε αρκετές περιοχές, π.χ. στο χωριό *Αετομηλίτσα* (*Γκρόρα αλ Τσιάπ(ου)*) καθώς και ως *Γκρόρες* (απότομες τοποθεσίες) στο χωριό *Κωστήτσι* Κατσανοχωρίων Ηπείρου (Στεργιόπουλου, 1934: 234). Κατατάσσεται στα εδαφώνυμα και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη μορφή του εδάφους (λάκκος).

Γρόρα αμ Ήιρα, Tu Γρόρα αμ Ήιρα. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο καταγράφεται στην περιφέρεια του χωριού Γουριώτισσα και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στον Λάκκο του Χήρα. Η λέξη Χήρας απαντάται σήμερα ως επώνυμο στην Παλαιομάνινα. Απαντάται επίσης και ως οικογενειακό παρωνύμιο στα Όχθια.³¹¹ Δεν απαντάται όμως στο χωριό Γουριώτισσα, στην περιφέρεια του οποίου καταγράφεται το τοπωνύμιο ούτε ως επώνυμο ούτε ως παρωνύμιο. Ωστόσο ο πληροφορητής μάς ανέφερε ότι το τοπωνύμιο αυτό σχετίζεται κατά πάσα πιθανότητα με κάποιον Χήρα, ο οποίος προερχόταν από το κοντινό μη Βλαχόφωνο χωριό Πρόδρομος Ξηρομέρου. Τέλος, κατατάσσεται στα τοπωνύμια που φανερώνουν ιδιοκτησία.

Γρόρα αμ Στέα, Tu Γρόρα αμ Στέα. Το τοπωνύμιο ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και μας το απόδωσαν στην ελληνική με τη φράση: Στον Λάκκο του Στέα (ίσως υποκοριστικό του ονόματος Στέργιος/Στέργιας ή Στέλιος μετά από αποκοπή). Κατατάσσεται στα εδαφώνυμα και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη μορφή του εδάφους (λάκκος), σχετίζεται ωστόσο και με τα κυριώνυμα και συγκεκριμένα με τα βαπτιστικά.

Γρόρα cu Górtsj, La Γρόρα cu Górtsj. Η συγκεκριμένη τοποθεσία βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα. Αποτελείται μεταξύ άλλων από την πρόθεση *cu* (= με, από) και το ουσιαστικό *górtsj* (πληθυντικός *górtsj*), που σημαίνει την αγραπιδιά.

³¹⁰ Ο Φουρίκης (1928b: 105-106) καταγράφει σειρά τοπωνυμίων στην Αττική τα οποία περιέχουν τη συγκεκριμένη λέξη (π.χ. Γκρόρα, Γκρόρεςα, Γκρούρες κ.λπ.).

³¹¹ Δες σχετικά στο τοπωνύμιο *Ψά Virítsa/Vritša*.

Το ουσιαστικό *górtsu* προέρχεται από την αλβανική λέξη *gorric/ë* [γκορρίτσ/ε], η οποία σημαίνει την αγριαχλαδιά, την γκορ(ι)τσιά (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 205). Στα Βλαχόφωνα χωριά της περιοχής επίσης υπάρχει η λέξη γκορτσιά, η οποία είναι ένα κομμάτι ξερό (άγριο) από αγραπιδιά, που το χρησιμοποιούσαν παλιότερα τα παιδιά για να πιάσουν ωδικά πουλιά με ξόβεργες. Θα αποδίδαμε το τοπωνύμιο στην ελληνική με τη φράση: Στον Λάκκο με τις Αγραπιδιές. Κατατάσσεται στα εδαφονύμια και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη μορφή του εδάφους (λάκκος), ωστόσο σχετίζεται και με τα δενδρονύμια.

Grópa Curútsu, Tu Grópa Curútsu. Το τοπωνύμιο βρίσκεται στο Αγράμπελο και όπως μας πληροφόρησαν αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στην Τρύπα/Στην Γκούβα τη σκοτεινή/τη μεγάλη. Αποτελείται από την πρόθεση *tu*, (= εις, στην)³¹² κι από τη λέξη *grópa* (= λάκκος, τάφος, μεγάλη γούρνα, κοίλωμα). Τη λέξη *curútsu* δεν κατέστη δυνατόν να την ετυμολογήσουμε, αλλά πληροφορηθήκαμε ότι μάλλον σημαίνει τη σκοτεινή/τη μεγάλη. Τέλος, το συγκεκριμένο τοπωνύμιο κατατάσσεται στα εδαφονύμια και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη μορφή του εδάφους (λάκκος).

Gufáma, La Gufáma. Το τοπωνύμιο βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στην Κουφάλα (εννοείται του δέντρου). Μας πληροφόρησαν ότι στην περιοχή υπήρχε μια μεγάλη κουφάλα δέντρου. Η λέξη *gufáma* προέρχεται από την ελληνική λέξη κουφάλα με τροπή του /κ/ σε /g/ (ουράνωση) και τροπή του /l/ σε /m/. Κατατάσσεται στα δενδρονύμια.

Gúriza, La Gúriza. Ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Στράτος και μας πληροφόρησαν ότι σημαίνει τον τόπο που είναι πολύ «άγριος», τραχύς, που έχει πολλές πέτρες και ως εκ τούτου είναι πολύ δύσκολο να καλλιεργηθεί. Θεωρούμε ότι προέρχεται από την αλβανική λέξη *gurisht/ë* [γκουρίδτ/ε], η οποία σημαίνει τον λιθότοπο (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 211). Θα το αποδίδαμε στην ελληνική με τη φράση: Στον Πετρότοπο/Στον Λιθότοπο.

³¹² Για τη συγκεκριμένη πρόθεση δεξ στο τοπωνύμιο *La Gúvã am Bishíj*. Η πρόθεση *tu* χρησιμοποιείται κυρίως για να δηλωθεί μια τοποθεσία κλειστή, όπως η συγκεκριμένη, σε αντίθεση με τη *la* που χρησιμοποιείται συνήθως για ανοιχτές τοποθεσίες (Ντίνα, 1980: 309).

Ομώνυμα τοπωνύμια απαντώνται και σε άλλες περιοχές της Ελλάδας. Ο Φουρίκης (1928b: 105) έχει καταγράψει το τοπωνύμιο *Γκούρριζα* στην Πάρνηθα, στη Σταμάτα και στην Ελευσίνα στην Αττική, το οποίο ερμηνεύει όμως ως πηγή. Ο Συμεωνίδης (2010, τόμος Α': 433) έχει καταγράψει το οικωνύμιο *Γκούρζα/Γούριζα* (νυν Άνω Παλαιοκλήσιον) Φιλιατών Θεσπρωτίας το οποίο ετυμολογεί από την αλβανική λέξη *gúptëza/gúptiza/gúptza*, η οποία σημαίνει τη μικρή πηγή. Στο τοπωνύμιο όμως που καταγράψαμε εμείς δεν μας αναφέρθηκε κάτι σχετικό με κάποια πηγή ή έστω με την ύπαρξη νερού, χωρίς αυτό όμως να αποκλείεται εντελώς τουλάχιστον για τα παλιότερα χρόνια. Τέλος, κατατάσσεται στα εδαφονύμια και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη μορφή του εδάφους (πετρώδες, ύπαρξη λίθων). Αν όμως δεχτούμε ότι σχετίζεται με ύπαρξη νερού τότε σχετίζεται και με τα υδρονύμια.

Γύνᾶ, Tu Gúnᾶ. ο συγκεκριμένο τοπωνύμιο βρίσκεται στην περιοχή του χωριού Γουριώτισσα. Μας πληροφόρησαν ότι στην περιοχή αυτή υπάρχει μια μεγάλη τρύπα, σαν σπηλιά. Εισάγεται με την πρόθεση *tu*, η οποία σημαίνει στάση και κίνηση σε τόπο και αποδίδεται στην ελληνική με τις λέξεις *εις, στην*.³¹³ Η λέξη *γύνα* (= τρύπα, γούβα αλλά και γκρεμός) προέρχεται από τη λατινική λέξη *cavum*, -i, η οποία σημαίνει το κοίλωμα, την κοιλότητα, την τρύπα (Τσακαλώτου, 1926: 444 & Σιδέρη, 1964: 112

Ο Συμεωνίδης (2010, τόμος Α': 441) καταγράφει το οικωνύμιο *Γούβες* σε διάφορες περιοχές της Ελλάδος και το ετυμολογεί από την αλβανική λέξη *gunë-a* (= μεγάλη τρύπα ή γούρνα σε βράχο), μάλιστα το συσχετίζει με την αρχαιοελληνική λέξη *κύμβη*, η οποία μεταξύ άλλων σημαίνει το κοίλον αγγείου, αγγείο προς πόσιν (Liddell & Scott, τόμος II, χ.χ.: 797). Για το συγκεκριμένο τοπωνύμιο που καταγράψαμε δεν μας ανέφεραν κάποιο άλλο προσδιοριστικό π.χ. όνομα ανθρώπου, ζώου κ.λπ. Χρησιμοποιείται η πρόθεση *tu* αντί της *la*, προφανώς για να δηλωθεί μόνο το συγκεκριμένο σημείο (η τρύπα, η σπηλιά).³¹⁴ Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: *Στην Τρύπα/Στη Σπηλιά*. Τέλος, το συγκεκριμένο τοπωνύμιο κατατάσσεται στα εδαφονύμια και συγκεκριμένα σε

³¹³ Για περισσότερες πληροφορίες δες στο τοπωνύμιο *Tu Grópa Curútsu*.

³¹⁴ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη συγκεκριμένη πρόθεση δες Ντίνα, 1980: 309.

αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη μορφή του εδάφους (γούβα, σπηλιά).

Γύνᾶ αἱ Βισίρι, La Gύνᾶ αἱ Βισίρι. Το τοπωνύμιο βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Αγράμπελο. Η λέξη Βισίρι απαντάται ως επώνυμο (Μπισύρης) στο χωριό Παλαιομάνινα, όχι όμως στο Αγράμπελο. Προφανώς η περιοχή ανήκε ή σύχναζε εκεί κάποιος με το συγκεκριμένο επώνυμο. Θα το αποδίδαμε στην ελληνική με τη φράση: Στην Τρύπα/Στη Σπηλιά του Μπισύρη. Κατατάσσεται στα εδαφώνυμα και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη μορφή του εδάφους (γούβα, σπηλιά), ωστόσο σχετίζεται και με τα κυριώνυμα και συγκεκριμένα με αυτά που οφείλουν την ονομασία τους σε κάποιο επώνυμο.

Γύνᾶ αἱ Δελί, Tu Gύνᾶ αἱ Δελί. Η συγκεκριμένη περιοχή βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στην Τρύπα/Στη Σπηλιά του Ντελή. Μας πληροφόρησαν ότι επρόκειτο για το λημέρι και το κρησφύγετο κάποιου ληστή με το όνομα Ντελής. Το επώνυμο Ντελής απαντάται στην ευρύτερη περιοχή, όχι όμως τα Βλαχόφωνα χωριά. Τέλος, το συγκεκριμένο τοπωνύμιο κατατάσσεται στα εδαφώνυμα και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη μορφή του εδάφους (γούβα, σπηλιά), ωστόσο σχετίζεται με τα κυριώνυμα και συγκεκριμένα με αυτά που οφείλουν την ονομασία τους σε κάποιο επώνυμο καθώς και με τα ιστορικά τοπωνύμια αφού αναφέρεται σε κάποιο ιστορικό περιστατικό, την ύπαρξη ενός κλέφτη.

Γύνᾶ αἱ φύρι, Tu Gύνᾶ αἱ φύρι. Το τοπωνύμιο ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στην τρύπα/Στη Σπηλιά του κλέφτη. Σύμφωνα με πληροφορίες επρόκειτο για το λημέρι και κρησφύγετο κάποιου ληστή, του οποίου όμως δεν διασώθηκε το όνομά του. Η λέξη φύρι σημαίνει τον κλέφτη, τον ληστή.

Ο Μέρτζος (1934: 197) έχει καταγράψει το τοπωνύμιο *Φούρος*, το οποίο ετυμολογεί από τη ρουμανική λέξη *fur* (= κλέφτης). Επίσης ο Στεργιόπουλος (1933: 128) έχει καταγράψει στους *Μελισσοουργούς* Άρτης το τοπωνύμιο *Φούρος* (ο), τοποθεσία στην οποία κατέφευγαν οι Μελισσοουργιώτες κατά την επανάσταση. Κατατάσσεται στα εδαφώνυμα και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη μορφή του εδάφους (γούβα, σπηλιά), ωστόσο

σχετίζεται και με τα ιστορικά τοπωνύμια, αφού αναφέρεται σε κάποιο ιστορικό περιστατικό, την ύπαρξη ενός κλέφτη.

Gúvi, La Gúvi. Η συγκεκριμένη περιοχή βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στις Γούβες/Στις Τρύπες/Στις Σπηλιές. Ο τύπος γύνι είναι πληθυντικός της λέξης γνά. ³¹⁵ Το τοπωνύμιο βρίσκεται κοντά στο ναό της Αγίας Παρασκευής, καθώς και στην περιοχή *Bisérica atsá aspártã* και μας πληροφόρησαν ότι εκεί υπάρχουν αρχαίοι σιροί (= βόθροι, δοχεία) κατασκευασμένοι από πέτρες μέσα στο χώμα, οι οποίοι χρησίμευαν ως αποθηκευτικοί χώροι (κυρίως για σιτάρι). Κατατάσσεται στα εδαφονύμια και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη μορφή του εδάφους (γούβα, σπηλιά). Ωστόσο σχετίζεται και με τα τοπωνύμια που οφείλουν την ονομασία τους σε αρχαιολογικά ευρήματα, ανασκαφές κ.λπ. (αρχαίοι σιροί).

Gavrulángadu, La Gavrulángadu. Το τοπωνύμιο βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Γουριώτισσα και μας πληροφόρησαν ότι σημαίνει την περιοχή όπου υπάρχει ένα είδος δέντρου σαν την οξιά, είδος σφενδάμνου, κοινώς αγριοπλατάνι (Σταματάκου, 1971, τόμος Γ': 2.665).

Το τοπωνύμιο είναι σύνθετο, αποτελείται από τη λέξη γάνγυ και τη λέξη λαγκάδι. ³¹⁶ Η λέξη γάνγυ σύμφωνα με τον Νικολαΐδη (1999 [1909]: 129) είναι το δέντρο ζυγία/οξιά. Η λέξη γάνγυ, σύμφωνα επίσης με τον Νικολαΐδη (ό.π.) προέρχεται από τη λατινική λέξη *carpinus*, -i, η οποία σημαίνει το δέντρο ζυγία, είδος φτελιάς (Σιδέρη, 1964: 108). Η λέξη γάβρος σύμφωνα με τον Συμεωνίδη (2010, τόμος Α': 445) σχετίζεται με την αρχαιοελληνική λέξη *γράφος με αντιμετάθεση του /β/ και του /ρ/. Στο λεξικό Liddell & Scott, τόμος I, χ.χ.: 541 αναφέρεται η λέξη γράβιον (το) η οποία σημαίνει τον πυρσό, είδος λαμπάδας. Από την ίδια λέξη ο Συμεωνίδης (ό.π.) παράγει και το οικωνύμιο *Γραβιά* (η). Στην περιοχή της Ναυπακτίας υπάρχει χωριό με την ονομασία *Γαβρολίμνη*, δηλαδή λίμνη που περιβάλλεται από γάβρους. Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στου Γαυρουλάγκαδου/Στο Γαυρολάγκαδο. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο θα μπορούσε να καταταχθεί είτε στα δένδρωνύμια (γαύρος) είτε στα

³¹⁵ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη συγκεκριμένη λέξη δεξ στο τοπωνύμιο *Tu Gúvã*.

³¹⁶ Για τη συγκεκριμένη λέξη δεξ στο τοπωνύμιο *La Langáda*.

εδαφονύμια και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη μορφή του εδάφους (λαγκάδι).

Grána/Grána, La Grána/Grána. Το τοπωνύμιο ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Στράτος και μας πληροφόρησαν ότι σημαίνει την περιοχή όπου τα χωράφια έβγαζαν κατά το όργωμα πολλές μπλάνες [buém στο Βλάχικο ιδίωμα της περιοχής] (= σκληρούς σβώλους χώματος), οι οποίες δυσκόλευαν κατά πολύ την καλλιέργεια της γης, ιδιαίτερα στα παλιότερα χρόνια που δεν υπήρχαν τα γεωργικά μηχανήματα. Ο πληροφορητής μας χαρακτήρισε τα συγκεκριμένα χωράφια ως «κακούργα», δηλαδή πολύ άσχημα, πολύ δύσκολα στο να καλλιεργηθούν.

Θεωρούμε, σύμφωνα με την ερμηνεία που μας δόθηκε, ότι το τοπωνύμιο προέρχεται από τη λατινική λέξη granum, -i, με τροπή του /g/ σε /γ/ (αν και κάποιοι προφέρουν το τοπωνύμιο ως grána), η οποία σημαίνει τον χόνδρο, τον κόκκο (Σιδέρη, 1964: 331). Ο Συμεωνίδης (2010, τόμος Α': 449) ωστόσο καταγράφει στην περιοχή *Προδρόμου* Ευρυτανίας το οικονύμιο *Γρανάς* και στη *Νίσυρο* Δωδεκανήσων το τοπωνύμιο *Γράνα*, τα οποία ερμηνεύει ως αυλάκι μεταξύ αγρών, τάφρο, στενό αυλάκι και τα ετυμολογεί από τη σλαβική λέξη granъ. Ο Κρεκούκιος (1967: 216) επίσης έχει καταγράψει στο χωριό Σπάρτο, κοντά στην Αμφιλοχία (περιοχή όπου αποδεδειγμένα έζησαν οι Βλαχόφωνοι της Ακαρνανίας, πριν τη μόνιμη εγκατάστασή τους στην περιοχή), τη λέξη *γράνα* ή *δέμα*, την οποία ερμηνεύει ως μικρά τάφρο γύρω από τα χωράφια για να μην πλημμυρίζουν. Εμείς δεν διαθέτουμε πληροφορία για ύπαρξη αυλακιού στη συγκεκριμένη περιοχή, κάτι που δεν μπορούμε ωστόσο να αποκλείσουμε.

Το τοπωνύμιο αποδίδεται στην ελληνική, σύμφωνα με την ερμηνεία που μας δόθηκε, με τη φράση: Στη Γράνα/Στις Μπλάνες/Στις Πέτρες κ.λπ. Τέλος, θα το κατατάσσαμε στα εδαφονύμια και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη μορφή του εδάφους (πετρώδες).

Γουέ, Tu Γουέ. Το τοπωνύμιο ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Στράτος, βρίσκεται ακριβώς δίπλα στο χωριό και μετά τα τελευταία σπίτια. Μας πληροφόρησαν ότι η περιοχή είχε πολλές πέτρες (κοτρώνια) και ξύλα κι έμοιαζε σαν μικρός λόγγος. Δεν κατέστη δυνατόν να το ετυμολογήσουμε. Αποδίδεται στην ελληνική, σύμφωνα με την ερμηνεία που μας δόθηκε, με τη φράση: Στο Γουέ/Στις Πέτρες/Στον Λόγγο. Ωστόσο υπάρχει μια πιθανότητα να

υποκρύπτεται η λέξη γυνέ που προέρχεται από την ελληνική λέξη γούβες. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο θα μπορούσε να καταταχθεί στα εδαφονύμια και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη μορφή του εδάφους (γούβες/λάκκοι).

Γεροβόρο, Ψά Γεροβόρο. Η συγκεκριμένη περιοχή βρίσκεται μεταξύ των περιφερειών Οχθίων και Στράτου. Μας ανέφεραν ότι έχει αυτή την ονομασία, διότι περνούσε από κει στα παλιότερα χρόνια, που ο ποταμός Αχελώος δεν είχε περιοριστεί από τα υδροηλεκτρικά φράγματα, ένα ρέμα (ξεροπόταμος/χειμάρρος) με αυτό το όνομα. Ο χειμάρρος αυτός δημιουργούνταν κυρίως από τα όμβρια ύδατα, που προέρχονταν από τα γύρω βουνά (κυρίως της Λεπενούς), αλλά και από τις πλημμύρες του ποταμού Αχελώου.

Το τοπωνύμιο *Γερομπόρος* απαντάται και στο χωριό Μαχαιράς Ξηρομέρου (Παπατρέχα, 1969: 214 & 216) όπου στα παλιότερα χρόνια παραχειμάζαν Βλαχόφωνοι ποιμένες (Καραγκούνηδες). Στο Ξηρόμερο επίσης υπάρχει ο ξεροπόταμος *Γερομπόρος*, που πηγάζει από τα υψώματα της Κονοπίνας/Κωνωπίνας και διέρχεται από τις περιφέρειες αρκετών χωριών του Ξηρομέρου (Χρυσοβίτσας, Μπαμπίνης κ.λπ.) πριν χυθεί στη λίμνη Κυνία, η οποία βρισκόταν κοντά στο σημερινό Λεσίνι, που σήμερα έχει αποστραγγιστεί. Το τοπωνύμιο *Γερομπόρος* καταγράφεται και στην Παλαιομάνινα (Στεργίου, 1996: 53-54) και βρίσκεται κοντά σε ένα πέρασμα (περατιά) του Αχελώου ποταμού.

Το τοπωνύμιο αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στου Γερομπόρου/Στον Γερομπόρο και κατατάσσεται στα υδρωνύμια.

Γιανέλι, La Γιανέλι. Το τοπωνύμιο ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στου Γιανέλι. Η συγκεκριμένη λέξη είναι υποκοριστικού του ονόματος Ιωάννης και η ονομασία του τοπωνυμίου οφείλεται όπως μας πληροφόρησαν στο όνομα του ιδιοκτήτη. Κατατάσσεται στα ανθρωπωνύμια ή κυριώνυμα και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλονται σε βαπτιστικό όνομα.

Γιανιόλου, Ψά Γιανιόλου. Βρίσκεται στην περιφέρεια Οχθίων και μας πληροφόρησαν ότι η συγκεκριμένη ονομασία είναι υποκοριστική του ονόματος Ιωάννης και προέρχεται από το όνομα ενός οπλαρχηγού της Τουρκοκρατίας, ο οποίος είχε αυτό το όνομα. Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στου Γιανιόλου.

Κατατάσσεται, όπως και το προηγούμενο, στα ανθρωπωνύμια ή κυριώνυμα και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλονται σε βαπτιστικό όνομα.

Γίγανυ Ρηγάδι, La Γίγανυ Ρηγάδι. Το τοπωνύμιο βρίσκεται στην περιοχή του χωριού Γουριώτισσα. Μας πληροφόρησαν ότι εκεί γύρω υπήρχε ένα πηγάδι που το είχε κατασκευάσει κάποιος ονόματι Γιάννης και φυσικά του ανήκε. Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στου Γιάννου Πηγάδι/Στο Πηγάδι του Γιάννου. Το τοπωνύμιο έχει καταγραφεί και από τον Παπατρέχα (1969: 212) στην ευρύτερη περιοχή του χωριού *Μαχαιρά* Ξηρομέρου και θεωρούμε ότι ίσως πρόκειται για την ίδια περιοχή, μιας και οι περιφέρειες των δύο χωριών γειτνιάζουν. Τέλος, το συγκεκριμένο τοπωνύμιο θα μπορούσε να καταταχθεί είτε σε αυτά που φανερώνουν διάφορες ανθρώπινες κατασκευές (πηγάδι) είτε σε αυτά που φανερώνουν κάποια ιδιοκτησία.

Γίγιᾶ, Υά Γίγιᾶ, το τοπωνύμιο βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Όχθια και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στ' Αμπέλια/Στον Αμπελώνα. Πράγματι στη συγκεκριμένη περιοχή στα παλιότερα χρόνια καλλιεργούσαν αμπέλια, τα οποία ξελακώθηκαν πριν από μερικές δεκαετίες. Έμεινε όμως το τοπωνύμιο.

Κατατάσσεται είτε στα εδαφώνυμα και συγκεκριμένα σε αυτά που έχουν πάρει την ονομασία τους από την χρήση του εδάφους (αμπελώνας) είτε σε αυτά που φανερώνουν οικονομική ή επαγγελματική δραστηριότητα (καλλιέργεια αμπελιών).

Γίγιλι αλί χόρᾶ/χόάρᾶ, La Γίγιλι αλί χόρᾶ/χόάρᾶ. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Γουριώτισσα και θα το αποδίδαμε στην ελληνική με τη φράση: Στ' Αμπέλια/Στον Αμπελώνα του χωριού. Στη συγκεκριμένη περιοχή στα παλιότερα χρόνια, όπως μας πληροφόρησαν, καλλιεργούσαν αμπέλια. Η λέξη χόρᾶ προφέρεται πολλές φορές και ως χόάρᾶ, λόγω του φαινομένου της διφθογοποίησης.³¹⁷ Τέλος, θα το κατατάσσαμε, όπως και το προηγούμενο, είτε στα εδαφώνυμα και συγκεκριμένα σε αυτά που έχουν πάρει την ονομασία τους από την χρήση του εδάφους (αμπελώνας) είτε σε αυτά που φανερώνουν οικονομική ή επαγγελματική δραστηριότητα (καλλιέργεια αμπελιών).

³¹⁷ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το συγκεκριμένο φωνολογικό φαινόμενο δεξ στο τοπωνύμιο *Υά Μόρα* αμ *Muraiṭi*/*Υά Μόάρᾶ* αμ *Muraiṭi*.

Halķirou, Uá Halķirou. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο ανήκει στη Στράτο και βρίσκεται σχεδόν στις όχθες του ποταμού Αχελώου. Σημαίνει τον τόπο όπου υπάρχει πολύ χαλίκι (λογικό αφού βρίσκεται στις όχθες του Αχελώου) και στην ελληνική θα το αποδίδαμε με τη φράση: Στο Χαλκερό/Στο Χαλικωτό μέρος

Ο Παπατρέχας (1969: 215) έχει καταγράψει στο χωριό *Μαχαιρά* Ξηρομέρου το τοπωνύμιο *Χαλικερή*, το οποίο ερμηνεύει ως αγρό με άφθονη λευκή, ψιλή πέτρα (χαλκερό). Κατατάσσεται στα εδαφώνυμα και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη μορφή του εδάφους (πετρώδες έδαφος, ύπαρξη χαλικιών).

Hamám, Uá Hamám. Το τοπωνύμιο ανήκει στην περιφέρεια Οχθίων και βρίσκεται κοντά στα όρια με το χωριό Κυψέλη (πρώην Σφήνα). Συνορεύει επίσης με την περιοχή Ririringu.³¹⁸ Προέρχεται από την ομώνυμη τουρκική λέξη. Σύμφωνα με πληροφορίες στο μέρος αυτό υπήρχαν κάποια ερείπια (δεξαμενές) ενός τουρκικού χαμάμ, προφανώς κατάλοιπο της τουρκοκρατίας, κι έτσι δόθηκε το συγκεκριμένο όνομα. το αποδίδαμε στην ελληνική με τη φράση: Στο Χαμάμ. Κατατάσσεται στα τοπωνύμια που οφείλουν την ονομασία τους σε διάφορες ανθρώπινες κατασκευές, ωστόσο σχετίζεται και με αυτά που οφείλουν την ονομασία τους σε αρχαιολογικά ευρήματα, ανασκαφές κ.λπ.

Hašivúhí, La Hašivúhí. Βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Γουριώτισσα και μας το απέδωσαν στην ελληνική με τη φράση: Στο Χαζοβούνι, το βουνό που μοιάζει σαν «χαζό», δηλαδή το βουνό που έχει παράξενη διαμόρφωση. Θεωρούμε ωστόσο την πληροφορία εσφαλμένη.

Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο είναι σύνθετο κι αποτελείται από την τουρκική λέξη *has* (= καθαρός) και την ελληνική λέξη βουνό.³¹⁹ Η τουρκική λέξη *has* σημαίνει τον αγνό (Ομάδα καθηγητών τουρκικής γλώσσας, 2003: 117). Προέρχεται από το αραβικό επίθετο *has*, το οποίο σημαίνει καθαρός, αγνός, μη νοθευμένος, καλός, χρηστός, λευκός, βασιλικός, αυτοκρατορικός κ.λπ. (Παπαδόπουλου, 1938: 11-12).³²⁰

³¹⁸ Δες παρακάτω για το συγκεκριμένο τοπωνύμιο.

³¹⁹ Η συγκεκριμένη τουρκική λέξη (*has*) απαντάται σε πολλά τοπωνύμια στην Ελλάδα, π.χ. στην Αττική (*Χασιά*), στο Ζαγόρι της Ηπείρου, στα Τρίκαλα, στα Γρεβενά, στην επαρχία Αιγιαλείας της Πελοποννήσου κ.α. Επίσης απαντάται και σε διάφορα επώνυμα, π.χ. Χασιώτης.

³²⁰ Από δω και το ουσιαστικό *χασές* (λευκό πανί/σεντόνι) και η λέξη *σχιζοχασές* (= αυτός που σχίζει χασέδες, ο μάγκας κ.λπ.). Επίσης από την ίδια λέξη προέρχεται και το επίθετο *χάσικος* (*χάσικο αλεύρι, ψωμί*) κ.λπ.

Κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας ο όρος χάσια αναφερόταν σε ένα είδος δασμού (φόρου) ο οποίος επιβαλλόταν σε όσους καλλιεργούσαν ή νέμονταν κτήματα τα οποία ανήκαν στον βασιλέα (σουλτάνο) και ειδικότερα στη βασιλομήτορα (τη μάνα του σουλτάνου).³²¹ Η περιοχή της Μάνινας Ακαρνανίας (όπου βρίσκεται και το συγκεκριμένο τοπωνύμιο) ήταν ιδιοκτησία της Βαλιδέ Σουλτάνας, δηλαδή της μάνας του σουλτάνου (Στεργίου, 2001: 27).³²² Ο Παπατρέχας (1991: 115) μάλιστα αναφέρει ότι κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας στο Καρλέλι,³²³ ενώ είχε εφαρμοστεί το τιμαριωτικό σύστημα διοίκησης, είχαν κρατηθεί ορισμένα μεγάλα χας (= κτήματα) του Δημοσίου ή του Στέμματος για υψηλούς αξιωματούχους της Πύλης. Επίσης και άλλες πλουτοπαραγωγικές πηγές της περιοχής, όπως τα ιβάρια (διβάρια) των λιμνοθαλασσών, οι λίμνες, οι αλυκές αλλά πρωτίστως ο βελανιδώνας του Ξηρομέρου, είτε είχαν παραχωρηθεί ως προνόμια στη Βαλιδέ Σουλτάνα είτε το εισόδημά τους πήγαινε απευθείας στο δημόσιο ταμείο.

Με βάση τα παραπάνω στοιχεία λοιπόν θεωρούμε ότι το τοπωνύμιο αυτό οφείλει την ονομασία του στο συγκεκριμένο ιδιοκτησιακό καθεστώς κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας κι ότι αυτό το γεγονός έμεινε στο λόγο των κατοίκων της περιοχής μέσω του τοπωνυμίου. Δεν συνέβη όμως το ίδιο και στην ιστορική τους μνήμη.

Θα αποδίδαμε το συγκεκριμένο τοπωνύμιο στην ελληνική με τη φράση: Στο Χασιβούνι, που σημαίνει στο βουνό το οποίο ανήκει στη σουλτάνα (στη μητέρα του εκάστοτε Σουλτάνου), δηλαδή Στο Βασιλικό Βουνό. Τέλος, το συγκεκριμένο τοπωνύμιο κατατάσσεται στα ιστορικά, αφού αναφέρεται σε ένα ιστορικό γεγονός της τουρκοκρατίας, ωστόσο σχετίζεται και με τα ορ(ε)ωνύμια.

Ήιϋ, Υά Ήιϋ. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο ανήκει στην περιφέρεια Οχθίων. Στη συγκεκριμένη περιοχή υπήρχε μια μεγάλη συκιά δίπλα από την οποία περνούσε ένα αυλάκι (ρυάκι) όπου αρκετοί κάτοικοι του χωριού πήγαιναν να πλυθούν,

³²¹ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τα χάσια δεξ Κρεμμυδάς, 1976: 47-62· Σβορώνος, 1984: 41· Βακαλόπουλος, 1990: 44 & Μεταλληνού, 1989: 59.

³²² Πολλές περιοχές τις οποίες νέμονταν οι Βλάχοι (αλλά και οι ίδιοι οι Βλάχοι) τελούσαν υπό την προστασία της Βαλιδέ Σουλτάνας (δεξ σχετικά Αραβαντινού, 2000 [1905]: 43 και Έξαρχος, 2001, τόμος Α': 75, 190 και 395).

³²³ Η ονομασία της Ακαρνανίας κατά την ύστερη βυζαντινή περίοδο και τα χρόνια της τουρκοκρατίας. Πήρε αυτή την ονομασία από το όνομα του Καρόλου Τόκκου Α', Δεσπότη της Ηπείρου (1411-1429), στην οποία υπαγόταν και η Ακαρνανία.

πριν την εγκατάσταση του δικτύου ύδρευσης. Σήμερα δεν υφίσταται πλέον ούτε το αυλάκι ούτε η συκιά. Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στη Συκιά. Κατατάσσεται στα δενδρωνύμια.

Ικόνα/Ικόνιζμα, Υά Ικόνα/Ικόνιζμα. Το τοπωνύμιο βρίσκεται στην περιφέρεια Οχθίων, στην είσοδο του χωριού και πολύ κοντά στο νεκροταφείο. Στο σημείο υπάρχει εκκλησιάκι με την εικόνα της Αγίας Παρασκευής.³²⁴ Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στην Εικόνα/Στο Εικόνισμα. Το ίδιο ακριβώς τοπωνύμιο (La Ικόνα) υπάρχει και στο Βλαχόφωνο χωριό Αετομηλίτσα της Ηπείρου (Στεργιόπουλου, 1934: 239). Τέλος, κατατάσσεται στα αγιώνυμα ή θρησκευτικά τοπωνύμια.

Κιάφα αχ Μίχα, La Κιάφα αχ Μίχα. Το τοπωνύμιο ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και μας το απέδωσαν στην ελληνική με τη φράση: Στο Πέρασμα του Μίχα.³²⁵ Πράγματι στην περιοχή υπάρχει ένα στενό πέρασμα. Η λέξη κιάφα προέρχεται από την τουρκική λέξη kafâ, η οποία σημαίνει τον τράχηλο, τον σβέρκο (Νικολαΐδου, 1999 [1909]: 214) και κατ' επέκταση τον ζυγό, τον αυχένα (το πέρασμα), κυρίως κάποιου βουνού. Στη Βλάχικη γλώσσα εισήλθε κατά πάσα πιθανότητα μέσω της αλβανικής, αφού απαντάται σε πολλά αλβανικής προέλευσης τοπωνύμια, ιδιαίτερα στην Αττική (Φουρικής, 1928b: 110-112), αλλά και την Ήπειρο (Αναγνωστοπούλου, 1926: 88).³²⁶ Τέλος, το συγκεκριμένο τοπωνύμιο κατατάσσεται στα εδαφώνυμα και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη μορφή του εδάφους (αυχένας, πέρασμα).

Κιαράτσι, La Κιαράτσι. Η περιοχή βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και μας πληροφορήσαν ότι ίσως οφείλεται σε κάποιο επώνυμο.

³²⁴ Η Αγία Παρασκευή τιμώταν και τιμάται ιδιαίτερα από τους Βλαχόφωνους του συγκεκριμένου χωριού, αλλά και των υπόλοιπων της περιοχής. Μάλιστα την ημέρα της γιορτής της (26 Ιουλίου) δεν γινόταν κανενός είδους εργασία στο χωριό, ήταν κάτι σαν το δεκαπενταύγουστο.

³²⁵ Η λέξη Μίχα είναι υποκοριστικό του ονόματος Μιχάλης. Το συγκεκριμένο όνομα πιθανότατα ανήκε σε κάποιον αρχιτέλιγκα της εποχής, καθώς ο Heuzey αναφέρει ότι με το όνομα αυτό ονομαζόταν μία από τις δώδεκα στάνες («χωριά») των Καραγκούνηδων που κατέγραψε ο ίδιος στα μέσα περίπου του 19^{ου} αιώνα. Ακόμη στο έγγραφο/αίτηση που απεστάλη προς τον βασιλέα Όθωνα το 1839 (δες παράρτημα 10) υπάρχει μεταξύ άλλων το όνομα του Μήχα Ιάγγα (Μίχας Γιάγκας) ο οποίος κατά πάσα πιθανότητα προέρχονταν από τη γνωστή οικογένεια Γιάγκα της Στράτου. Τέλος, όπως είδαμε και σε άλλα τοπωνύμια της Παλαιομάνινας (π.χ. *La Bécu/Στου Μπέκου*, *La Sidéri/Στου Σιδέρι* κ.λπ.) απαντώνται τα ονόματα τσελιγκάδων, οι απόγονοι των οποίων σήμερα ζούνε σε άλλα χωριά (Οχθια, Στράτος κ.λπ.) και όχι στην Παλαιομάνινα. Η περιοχή της Μάνινας εξάλλου ήταν ο πόλος έλξης όλων των Καραγκούνηδων τσελιγκάδων της εποχής.

³²⁶ Υπάρχουν στην Αττική τα τοπωνύμια: *Κιάφα-γγράβα* (Λαυρεωτική), *Κιάφα-κρος* (Κοροπή), *Κιάφα-Μπέκα* (Καπανδρίτι), *Κιάφα-σούρι* (Κιθαιρώνα), *Κιάφα* Σουλίου κ.λπ. Το τοπωνύμιο *Κιάφα-Μπέκα* απαντάται και στους Αγίους Θεοδώρους Κορινθίας.

Από την έρευνά μας δεν διαπιστώσαμε τέτοιο επώνυμο στην περιοχή. Προφανώς έχει εκλείψει ή μπορεί να ανήκει σε κάποιον κτηνοτρόφο μη Βλαχόφωνο, ο οποίος εγκαταστάθηκε για κάποιο διάστημα στην περιοχή και στη συνέχεια την εγκατέλειψε. Ίσως όμως να οφείλεται σε κάποιο παρωνύμιο. Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στου Κιαπέκου. Κατά πάσα πιθανότητα κατατάσσεται στα κυριώνυμα και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους σε κάποιο παρωνύμιο.

Κísutiã, Uã Kísutiã. Ανήκει στην περιφέρεια Οχθίων και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στην Κισωτή. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο προέρχεται από την αλβανική λέξη kish/ë, -at [κισσ/ -ατ], η οποία σημαίνει την εκκλησία, τον ναό (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 292). Πράγματι στο κέντρο της συγκεκριμένης περιοχής βρίσκονται τα ερείπια παλαιοχριστιανικής βασιλικής (με βαπτιστήριο). Στον χώρο του ιερού της συγκεκριμένης βασιλικής και πάνω σ' ένα μικρό ύψωμα έχει χτιστεί ξωκκλήσι, αφιερωμένο στον Άγιο Γεώργιο, το οποίο δεσπόζει σε όλη την περιοχή.³²⁷ Κατατάσσεται είτε στα αγιωνύμια/ναωνύμια ή θρησκευτικά τοπωνύμια (ύπαρξη εκκλησίας) είτε σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους σε αρχαιολογικά ευρήματα, ανασκαφές κ.λπ., μιας και στην περιοχή, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, υπάρχουν ερείπια παλαιοχριστιανικής βασιλικής.

Κítritsé(ɫ)ɤ, La Kítritsé(ɫ)ɤ. Η συγκεκριμένη περιοχή ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και μας πληροφόρησαν ότι σημαίνει την κακοτράχαλη περιοχή, αυτή που είναι γεμάτη μικρές πέτρες (κροκάλες). Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο προέρχεται από τη λέξη kíttra, που σημαίνει την πέτρα (με αποκοπή του πρώτου /a/ και τροπή του δεύτερου /a/ σε /i/).³²⁸ Στο τοπωνύμιο αναπτύσσεται μάλλον για λόγους ευφωνίας το σύμπλεγμα /ts/ πριν από την υποκοριστική κατάληξη -elɤ.³²⁹ Θα το αποδίδαμε στην ελληνική με τη φράση: Στις Πετρούλες/Στα Πετραδάκια/Στις Κροκάλες. Τέλος, το συγκεκριμένο τοπωνύμιο κατατάσσεται στα εδαφώνυμα και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη μορφή του εδάφους (ύπαρξη πετρών).

³²⁷ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την συγκεκριμένη παλαιοχριστιανική βασιλική, στην οποία σημειωτέον έγιναν ανασκαφές τη δεκαετία του 1960, δες Παλιούρα, 1990: 41.

³²⁸ Για το συγκεκριμένο φωνολογικό φαινόμενο δες Κατσάνη, 1977: 36.

³²⁹ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη συγκεκριμένη κατάληξη δες Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 133.

Láca, La Láca. Το τοπωνύμιο ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και σημαίνει τον ίσιο τόπο (ίσιομα), το άνοιγμα του εδάφους, την πεδιάδα, τον κάμπο, ερμηνεία την οποία αποδέχεται και ο Φουρίκης (1928b: 120). Αντίθετα, ο Σαρρής (1928: 138) αναφέρει ότι με τη συγκεκριμένη λέξη χαρακτηρίζονται συχνά τα κοιλάματα ορέων και καταγράφει μάλιστα μεταξύ άλλων το τοπωνύμιο *Λάκκα πράρι* στη Δυτική Πάρνηθα (Αττική). Προέρχεται από την αλβανική λέξη *lakë*, η οποία σημαίνει την πεδιάδα (Φουρίκη, 1928b: 121). Ο Συμεωνίδης (2010, τόμος Α': 797) τη λέξη *λάκκα* την ετυμολογεί από την αλβανική λέξη *llakë- a* (= λάκκα) και τη σχετίζει με τη βουλγαρική λέξη *λόκνα* (= λάκκα). Η λέξη *λάκκα* συναντάται σε τοπωνύμια και σε άλλες περιοχές της Ελλάδας π.χ. *Λάκκα Σούλι* στον νομό Πρεβέζης κ.λπ.

Θα αποδίδαμε το τοπωνύμιο στην ελληνική με τη φράση: Στη Λάκκα/Στο Ίσιομα/Στην Πεδιάδα κ.λπ. Τέλος, το συγκεκριμένο τοπωνύμιο κατατάσσεται στα εδαφονύμια και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη μορφή του εδάφους (λάκκα, ίσιομα).

Langáda, La Langáda. Βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Αγράμπελο και σημαίνει το λαγκάδι, τη ρεματιά. Θεωρούμε ότι το συγκεκριμένο τοπωνύμιο προέρχεται από τη λέξη *λόγγος* (πυκνό δάσος, δρυμός) με τροπή του /o/ σε /a/³³⁰ και προσθήκη της ελληνικής κατάληξης *-άδα*,³³¹ η οποία επιτείνει (μεγεθύνει) κατά κάποιον τρόπο την έννοια του ονόματος στο οποίο προσκολλάται, π.χ. *άσπρος-ασπράδα*, *βλυχός/γλυφός-βλυχάδα-γλυφάδα* κ.λπ.

Η λέξη *λόγγος*, σύμφωνα με τον Μέρτζο (1934: 186 & 196), προέρχεται από την αλβανική λέξη *logga* (= δρυμός, δάσος). Ωστόσο ο Μέρτζος (1934: 198) έχει καταγράψει στο χωριό *Πλαίσια* Κατσανοχωρίων το τοπωνύμιο *Λαγκάδες* το οποίο ετυμολογεί από την αλβανική λέξη *llogacë* (= τάφος) ή από την επίσης αλβανική λέξη *lligatë* (= έδαφος ελώδες, ποτισμένο με νερό). Ο Μπαμπινιώτης (1998a: 983) αναφέρει ότι είναι μεσαιωνική λέξη πιθανώς υποκοριστικό του λαγκάς (= κοιλάδα) < λάγκος < αρχαίο λάκκος. Ως δεύτερη ετυμολόγηση αναφέρει ότι προέρχεται από τη λέξη *λακκάδιον, η οποία είναι υποκοριστικό του αρχαίου λάκκος, ενώ ως τρίτη αναφέρει ότι προέρχεται από την αρχαιοσλαβική λέξη *lang* (= χαράδρα). Ο Συμεωνίδης (2010, τόμος Α':

³³⁰ Για το συγκεκριμένο φωνολογικό φαινόμενο δεξ Κατσάνη, 1977: 60-61.

³³¹ Για τη συγκεκριμένη κατάληξη στην ελληνική γλώσσα δεξ Τριανταφυλλίδης, 1978 [1941]: 134.

792) αναφέρει ότι η λέξη langáda είναι μεγεθυντικό της λέξεως λαγκάδι (κάτι που συμφωνεί με την ερμηνεία της κατάληξης -άδα την οποία αναφέραμε). Ο ίδιος ακόμη αναφέρει ότι η λέξη λαγκάδι, σύμφωνα με τον Vasmer, προέρχεται από τη σλαβική λέξη Ioka και το επίθημα -άδι.

Langáda, La Langáda. Ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και μας πληροφόρησαν ότι σημαίνει το λαγκάδι, τη ρεματιά, το δύσβατο σημείο.³³² Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στη Λαγκάδα. Κατατάσσεται στα εδαφώνυμα και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη μορφή του εδάφους (λαγκάδι, χαράδρα).

Langáda, La Langáda. Το τοπωνύμιο ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Στράτος και σημαίνει το λαγκάδι, τη ρεματιά. Κατά πάσα πιθανότητα σχετίζεται με ομώνυμο τοπωνύμιο, το οποίο υπάρχει κοντά στο χωριό Λεπενού, μιας και οι κάτοικοι των δύο χωριών έχουν κάποια κοινά κτήματα στην ευρύτερη περιοχή. Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στη Λαγκάδα. Κατατάσσεται στα εδαφώνυμα και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη μορφή του εδάφους (λαγκάδι, χαράδρα).

Laspiúli, Uá Laspiúli. Ανήκει στην περιφέρεια Αγράμπελου και σημαίνει όπως μας πληροφόρησαν τον τόπο όπου υπήρχαν πολλές λάσπες. Το τοπωνύμιο προέρχεται από τη λέξη λάσπη, η οποία είναι αβέβαιης ετυμολογίας.

Ο Συμεωνίδης (2010, τόμος Α': 805) καταγράφει το οικωνύμιο *Λάσπαι* Προσηλίων Τριχωνίδος Αιτωλοακαρνανίας και το ετυμολογεί από το αλβανικό επίθετο *lashtë* [λάσστ] το οποίο σημαίνει αρχαίος, παλιός (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 345), με ανομοιωτική τροπή του /τ/ σε /π/ στο σχήμα /τ-τ/ σε /τ-π/ (*λάσστη > λάσπη).³³³ Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στις Λάσπες. Το τοπωνύμιο αυτό θα μπορούσαμε να το κατατάξουμε στα εδαφώνυμα και συγκεκριμένα είτε σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη σύσταση του εδάφους (λασπώδες) είτε σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στα νερά που υπάρχουν στο έδαφος, μιας και οι λάσπες προϋποθέτουν ύπαρξη νερού.

³³² Για περισσότερες πληροφορίες δεξ στο προηγούμενο τοπωνύμιο.

³³³ Ανομοίωση είναι το γλωσσολογικό φαινόμενο κατά το οποίο μερικές φορές αντί δύο όμοιων φθόγγων που μπορεί να υπάρχουν μέσα σε μία λέξη εκφωνείται μόνον ο ένας, ενώ ο άλλος ή παραλείπεται ή αντικαθίσταται από άλλον συγγενικό φθόγγο, π.χ. φλαύλος > φαύλος, γρήγορα > γλήγορα, Βούλγαρος > Βούργαρος κ.λπ. (Σταματάκου, 1971, τόμος Α': 353).

Létšu, La Létšu. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Στρογγυλοβούνι. Μας πληροφορήσαν ότι σχετίζεται με μια γυναίκα (ίσως με το θάνατό της) το όνομα της οποίας ήταν Αλεξάνδρα. Πράγματι στα Βλαχόφωνα χωριά της περιοχής ένα από τα υποκοριστικά του ονόματος Αλεξάνδρα είναι και το Létšu.³³⁴ Το ίδιο τοπωνύμιο το καταγράψαμε και στο χωριό Παλαιομάνινα. Προφανώς πρόκειται για την ίδια περιοχή, μιας και τα δύο χωριά γειτνιάζουν. Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στη Λέτσω/Στη Λέτσω, Στης Λέτσω/Στης Λέτσους. Τέλος, το συγκεκριμένο τοπωνύμιο θα το κατατάσσαμε σε αυτά που αφορούν τις ανθρώπινες δραστηριότητες και συγκεκριμένα στα ιστορικά, μιας και αναφέρεται σε κάποιο συμβάν τοπικής σημασίας (ίσως θάνατο ανθρώπου).

Lútsa, La Lútsa. Το τοπωνύμιο ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Αγράμπελο και σημαίνει τον τόπο όπου συγκεντρώνονται (ιδιαίτερα τον χειμώνα) πολλά όμβρια ύδατα και λιμνάζουν, «βαρκώνουν», όπως λέγεται στην περιοχή.

Στο Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής (διαθέσιμο στο διαδίκτυο και στην ιστοσελίδα <http://www.greek-language.gr>) η λέξη *lútsa* ετυμολογείται από τη σλαβική λέξη *luža* (= λακκούβα με νερό) με τροπή του /ž/ σε /ts/. Άλλοι (Μέρτζου, 1934: 200) την ετυμολογούν από τη σλαβική λέξη *luxa* (προφανώς *лужа*) [λούζα], η οποία σημαίνει το τέναγος, το έλος, το τέλμα κ.λπ. Επίσης στην αλβανική γλώσσα καταγράφεται το ουσιαστικό *luc/ë* [λουτς] και το επίρρημα *lucë* [λουτς], τα οποία σημαίνουν τη λάσπη και το μούσκεμα αντίστοιχα (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 363). Η λέξη λούτσα (= μούσκεμα) απαντάται και στο βορειοδυτικό ελληνικό ιδίωμα που ομιλείται στην περιοχή, π.χ. υπάρχει η φράση: *Το παιδί είναι λούτσα* (= μούσκεμα). Στην αλβανική γλώσσα επίσης απαντάται η λέξη *lutsë* (έναρθρα *luts-a*), η οποία σημαίνει τον τόπο που έχει ή κρατάει νερά, δηλώνει το τέλμα αλλά και τον πηλό, τη λάσπη κι έχει ως συνώνυμο τη λέξη *balitë-a* (Φουρίκη, 1928b: 132-133). Ο Κόλιας (1932: 135) αναφέρει ότι ο Meyer ετυμολογεί τη λέξη *lútsa* από την αλβανική λέξη *lutse*, η οποία σημαίνει τη βρωμιά, το ρύπος και την αναγάζει στο λατινικό επίθετο *luteus*, -a, -um (*lutum*) το οποίο σημαίνει τον αργιλώδη, τον λασπώδη (εννοείται τόπο) και μεταφορικά τον φαύλο, τον

³³⁴ Άλλο υποκοριστικό του ίδιου ονόματος στα Βλαχόφωνα χωριά της Ακαρνανίας είναι και το *Tšánta*. Το συγκεκριμένο υποκοριστικό προέρχεται από αποκοπή του μορφήματος *ale-* του ονόματος Αλεξάνδρα, τροπή του /ξ-ks/ σε /tš/ και απλοποίηση του συμφωνικού συμπλέγματος /ntr/ σε /nt/.

ευκαταφρόνητο (Σιδέρη, 1964: 443). Ο Συμεωνίδης (2010, τόμος Α': 847) ετυμολογεί τη λέξη *lútsa* από το αλβανικό *lucë-a* (= λάσπη, βόρβορος, λούτσα) και το βασίζει στο σλαβικό *luža* (= τέλμα), στο σλοβενικό *lúža* και στο ρώσικο *lúža*.

Θα πρέπει να αναφέρουμε ότι το συγκεκριμένο τοπωνύμιο καταγράφεται σε πολλές περιοχές της Ελλάδας, ακόμη και στην Αττική (Λούτσα, νυν Αρτέμιδα), γεγονός που αποδεικνύει την έντονη αλβανική ίσως και σλαβική επίδραση στον ελλαδικό χώρο κατά τους προηγούμενους χρόνους (ιδιαίτερα κατά τον Μεσαίωνα).³³⁵ Ωστόσο το συγκεκριμένο τοπωνύμιο θεωρούμε ότι έχει εισαχθεί στον ελλαδικό χώρο κατά πάσα πιθανότητα με αλβανική μεσολάβηση. Το τοπωνύμιο απαντάται στη Σλοβενία και στην Πολωνία.

Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στη Λούτσα/Στον Βάλτο. Το τοπωνύμιο αυτό θα μπορούσαμε να το κατατάξουμε στα εδαφονύμια και συγκεκριμένα είτε σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη σύσταση του εδάφους (λασπώδες) είτε σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στα νερά που υπάρχουν στο έδαφος, μιας και οι λάσπες προϋποθέτουν ύπαρξη νερού.

Lútsa, La Lútsa. Ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και σημαίνει τον τόπο που «κρατάει» νερό τον χειμώνα. Μας πληροφόρησαν μάλιστα ότι το συγκεκριμένο σημείο κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού, όταν δηλαδή υποχωρούσαν τα νερά, χρησιμοποιούταν ως γήπεδο του ποδοσφαίρου. Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στη Λούτσα/Στον Βάλτο. Κατατάσσεται στα εδαφονύμια και συγκεκριμένα είτε σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη σύσταση του εδάφους (λασπώδες) είτε σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στα νερά που υπάρχουν στο έδαφος, μιας και οι λάσπες προϋποθέτουν ύπαρξη νερού.

Lútsa, Uá Lútsa. Η συγκεκριμένη τοποθεσία ανήκει στην περιφέρεια Οχθίων και σημαίνει τον τόπο όπου συγκεντρώνονται (ιδιαίτερα τον χειμώνα) πολλά όμβρια ύδατα και λιμνάζουν, βαρκώνουν, όπως λέγεται στην περιοχή. Η συγκεκριμένη περιοχή στο χωριό Όχθια γειτνιάζει με την περιοχή *Ocu di mu(D)tsatze*³³⁶ με την οποία έχει παρόμοια σημασία καθώς και εδαφολογικά χαρακτηριστικά. Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στη Λούτσα. Τέλος,

³³⁵ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τα σλαβικά τοπωνύμια στην Ελλάδα, αλλά και γενικότερα για τις σλαβικές επιδράσεις στον ελλαδικό χώρο δεξ Φαλλμεράνερ, 1984: passim.

³³⁶ Για περισσότερες πληροφορίες δεξ το συγκεκριμένο τοπωνύμιο.

το συγκεκριμένο τοπωνύμιο κατατάσσεται στα εδαφονύμια και συγκεκριμένα είτε σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη σύσταση του εδάφους (λασπώδες) είτε σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στα νερά που υπάρχουν στο έδαφος, μιας και οι λάσπες προϋποθέτουν ύπαρξη νερού.

Lútsa cu ridzitińí, La Lútsa cu ridzitińí. Το τοπωνύμιο βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στη Λούτσα με τις ρίζες (εννοείται των δέντρων). Πράγματι στην περιοχή, όπως μας πληροφόρησαν, εκτός του ότι συγκρατούνταν τα όμβρια ύδατα, υπήρχαν και πολλές ρίζες από δέντρα, μιας και η βλάστηση ήταν ιδιαίτερα έντονη.

Το τοπωνύμιο αποτελείται από τέσσερις λέξεις. Οι τρεις πρώτες έχουν σχολιαστεί σε άλλα τοπωνύμια. Η λέξη *ridzitińá/rudzitińá* (πληθυντικός *ridzitińí*) σημαίνει τη ρίζα. Τέλος, το συγκεκριμένο τοπωνύμιο θα μπορούσαμε να το κατατάξουμε στα εδαφονύμια και συγκεκριμένα είτε σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη σύσταση του εδάφους (λασπώδες) είτε σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στα νερά που υπάρχουν στο έδαφος, μιας και οι λάσπες προϋποθέτουν ύπαρξη νερού. Το τοπωνύμιο ωστόσο σχετίζεται και με τα δενδρονύμια (ύπαρξη ριζών δέντρων).

Lútsa di dzánă, La Lútsa di dzánă. Το τοπωνύμιο βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στη Λούτσα την επάνω/Στην Πάνω Λούτσα. Πράγματι, όπως μας πληροφόρησαν, πρόκειται για μια περιοχή, που συγκρατεί τα νερά της βροχής, και η οποία βρίσκεται πάνω σ' έναν μικρό λόφο. Θα μπορούσαμε να το κατατάξουμε στα εδαφονύμια και συγκεκριμένα είτε σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη σύσταση του εδάφους (λασπώδες) είτε σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στα νερά που υπάρχουν στο έδαφος, μιας και οι λάσπες προϋποθέτουν ύπαρξη νερού. Ωστόσο σχετίζεται και με τα εδαφονύμια που οφείλουν την ονομασία τους στη συγκεκριμένη θέση του εδάφους σε σχέση με άλλα εδάφη (Πάνω Λούτσα).

Lútsa di xímă, La Lútsa di xímă. Ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στη Λούτσα την κάτω/Στην Κάτω Λούτσα. Η συγκεκριμένη περιοχή όπως μας πληροφόρησαν συγκρατεί τα νερά της βροχής και βρίσκεται σε χαμηλότερο υψόμετρο σε σχέση με τη *Lútsa di dzánă*. Προφανώς η λέξη *xímă* χρησιμοποιείται για να την αντιδιαστείλει από την προηγούμενη περιοχή.

Το τοπωνύμιο κατατάσσεται στα εδαφονύμια και συγκεκριμένα είτε σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη σύσταση του εδάφους (λασπώδες) είτε σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στα νερά που υπάρχουν στο έδαφος, μιας και οι λάσπες προϋποθέτουν ύπαρξη νερού. Ωστόσο σχετίζεται και με τα εδαφονύμια που οφείλουν την ονομασία τους στη συγκεκριμένη θέση του εδάφους σε σχέση με άλλα εδάφη (Κάτω Λούτσα).

Lútse Tre, La Tre Lútse. Ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στις Τρεις Λούτσες. Πράγματι, όπως πληροφορηθήκαμε, στην περιοχή υπήρχαν τρεις τοποθεσίες στις οποίες συγκρατούνταν το νερό κατά τους χειμερινούς μήνες. Στο γεγονός αυτό οφείλεται και η ονομασία. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο είναι το μοναδικό, απ' όσα καταγράψαμε στην περιοχή, που περιλαμβάνει στη σύνθεσή του ένα αριθμητικό (tre). Κατατάσσεται στα εδαφονύμια και συγκεκριμένα είτε σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη σύσταση του εδάφους (λασπώδες) είτε σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στα νερά που υπάρχουν στο έδαφος, μιας και οι λάσπες προϋποθέτουν ύπαρξη νερού.

Luvítz, Uá Luvítz. Το τοπωνύμιο ανήκει στην περιφέρεια Οχθίων. Δεν κατέστη δυνατόν να πληροφορηθούμε τη σημασία του. Μας πληροφορήσαν ότι ίσως πρόκειται για κύριο όνομα (όνομα κάποιου ξένου εργάτη). Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στου Λουβίτου/Στου Λουβίτη. Χωρίς να απορρίπτουμε την πληροφορία σχετικά με το όνομα στο οποίο αποδίδεται το τοπωνύμιο, αναφέρουμε ότι κατά πάσα πιθανότητα το συγκεκριμένο τοπωνύμιο είναι σλαβικής προελεύσεως και σχετίζεται με το ρήμα ловити [λοβίτι] το οποίο σημαίνει κυνηγώ (Ομάδα καθηγητών σερβικής γλώσσας, 2001: 164). Πράγματι η περιοχή αυτή θα μπορούσε να είναι τόπος κυνηγιού ιδιαίτερα στα παλιότερα χρόνια, μιας και διέθετε σύμφωνα με πληροφορίες πλούσια γλωρίδα και πανίδα (ιδιαίτερα πουλιών). Αν το τοπωνύμιο προέρχεται από το όνομα του εργάτη που μας ανέφεραν, τότε κατά πάσα πιθανότητα το συγκεκριμένο όνομα σχετίζεται με το σλαβικό ρήμα ловити.

Ο Συμεωνίδης (2010, τόμος Β': 1.164) αναφέρει το σερβοκροατικό τοπωνύμιο Lovište (= τόπος κυνηγιού) και το σλοβακικό τοπωνύμιο Lovižice, τα οποία θεωρούμε ότι σχετίζονται με το τοπωνύμιο Luvítz. Τέλος, θα το κατατάσσαμε στα ζωνύμια, αν και δεν αναφέρεται σε κάποιο συγκεκριμένο ζώο,

μιας και αναφέρεται (έμμεσα) στην ύπαρξη πανίδας (πουλιών) στην περιοχή (κυνηγότοπος). Ωστόσο θα μπορούσαμε να το κατατάξουμε και στα ανθρωπωνύμια και συγκεκριμένα σε αυτά που σχετίζονται με κάποιο επώνυμο.

Λίγιάμ, La Λίγιάμ. Η περιοχή ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στη Λυγιά/Στη Λυγαριά. Πράγματι, όπως μας πληροφόρησαν, στη συγκεκριμένη περιοχή ευδοκίμωσε το συγκεκριμένο φυτό, τα κλαδιά (βέργες) του οποίου παλιότερα χρησιμοποιούνταν από τους Τσιγγάνους της περιοχής στην καλαθοπλεκτική. Κατατάσσεται στα δεικτωνύμια.

Μάινα αμ όι, La Máina αμ όι. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα, αλλά αναφέρεται σε ένα πολύ μεγάλο μέρος της δασώδους περιοχής του Ξηρομέρου, στο βελανιδοδάσος της Μάνινας. Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στη Μάινα/Στη Μάνινα των προβάτων. Ο πληροφορητής μάς ανέφερε ότι η συγκεκριμένη ονομασία συνδέεται με τη βλάστηση της περιοχής. Συγκεκριμένα απέδωσε το τοπωνύμιο στην ελληνική με τη φράση: Στα Βοσκοτόπια των προβάτων. Πράγματι η περιοχή φημίζεται για την έντονη βλάστησή της, μιας και εκεί υπάρχει το μεγαλύτερο βελανιδοδάσος των Βαλκανίων με έκταση περίπου 140.000 στρεμμάτων. Από την ερμηνεία του τοπωνυμίου που μας δόθηκε δεν προκύπτει ότι πρόκειται για κάποιο δέντρο ή κάτι άλλο σχετικό. Στην περιοχή υπάρχει επίσης το οικωνύμιο *Μάινα Βλυζανών* (συνοικισμός του χωριού Στρογγυλοβούνι) καθώς και το οικωνύμιο *Παλαιομάνινα*, του οποίου αποτελεί δεύτερο συνθετικό.

Η λέξη *máina*, η οποία όπως θα δούμε σχετίζεται με το όνομα *Μάνη* Λακωνίας, είναι δύσκολο να ετυμολογηθεί. Για το τοπωνύμιο *Μάνη* Λακωνίας μάλιστα έχουν καταγραφεί πάνω από δεκαεπτά ετυμολογήσεις (Patriarcheas, 1939: 525). Η δυσκολία της ετυμολόγησης της συγκεκριμένης λέξης έχει οδηγήσει ωστόσο μερικούς να υποστηρίξουν ότι το τοπωνύμιο είναι άγνωστης προέλευσης (Μπάρτ και Χίρστ, Λεξικόν εγκυκλοπαιδικόν, τόμος Ε', σελ. 213· Στο: Φουρίκη, 1928a: 48). Απ' όλες αυτές τις ετυμολογήσεις που έχουν κατά

καιρούς προταθεί θα αναφέρουμε εδώ μερικές, μόνον αυτές που δείχνουν να έχουν κάποια επιστημονική βάση.³³⁷

Πρώτη προσπάθεια για επιστημονική ερμηνεία του τοπωνυμίου Μάνη/Μάινα θεωρούμε ότι είναι αυτή του Φαλλμεράνερ. Ο Φαλλμεράνερ (1984: 99-100) αναρωτιέται αν η λέξη μάινα είναι ελληνικής, σλαβικής ή λιβανικής προέλευσης. Αναφέρει πάντως το γεγονός ότι η συγκεκριμένη λέξη αποτελεί την άλλη ονομασία της πελοποννησιακής Μάνης. Κατά τον Φαλλμεράνερ (ό.π.) επίσης στη Θεσσαλία, στην οποία σύμφωνα με ιστορικές πηγές είχαν καταφύγει Μαρδαίτες από τον Λίβανο, υπάρχει όρος *Μάινα*. Ακόμη στις Δαλματικές ακτές κοντά στην *Budua* υπάρχει καταυλισμός με την επωνυμία *Μάινα*, ο οποίος θεωρείται ότι έχει ιδρυθεί από Μανιάτες. Ο Φουρίκης (1928a: 48-49) αναφέρει ότι ο Φαλλμεράνερ ετυμολογεί το συγκεκριμένο τοπωνύμιο από το αρχαιοελληνικό ρήμα *μαίνομαι/μαίνεσθαι* (= είμαι μανιώδης) αναφερόμενος προφανώς στις καιρικές συνθήκες που επικρατούν εκεί.

Δεύτερη αξιόλογη ετυμολογική προσπάθεια είναι αυτή του ελληνοδιδασκάλου Αθανασίου Πετρίδη στα 1871, η οποία έχει δημοσιευθεί στο περιοδικό «Πανδώρα» σε τρεις συνέχειες (τόμος ΚΒ': φυλλάδια 510, 511 και 521). Ο Πετρίδης (1871, τόμος ΚΒ': 157) αναφέρει ότι το τοπωνύμιο *Μάνη* Λακωνίας έχει προέλθει από τη λατινική λέξη *manus, -us*, η οποία σημαίνει στα ελληνικά το χέρι (Σιδέρη, 1964: 453), καθώς, όπως αναφέρει, η περιοχή τη Μάνης μοιάζει με βραχίονα (μπράτσο). Οι Βενετοί μάλιστα ονόμαζαν την περιοχή *brazzo de Maina*.

Ο Γεωργακάς (1938: 36-38 & 1939: 221) ωστόσο συνδέει το συγκεκριμένο τοπωνύμιο με το αρχαιοελληνικό επίθετο *μανός, -ή, -όν*, το οποίο σημαίνει *αραιός*, ιδίως για τα μαλλιά, αλλά και για τα φυτά (δέντρα) τα οποία είναι

³³⁷ Υπάρχουν ετυμολογήσεις του συγκεκριμένου τοπωνυμίου που στερούνται κάθε επιστημονικού ενδιαφέροντος. Για παράδειγμα, σύμφωνα με την πρώτη ετυμολογική προσέγγιση στις αρχές του 17^{ου} αιώνα, το όνομα *Μάνη* αποδίδεται στον μανιώδη και κακό χαρακτήρα των κατοίκων της (Ψευδοδωρόθεος), ενώ στα μέσα του 18^{ου} αιώνα το συγκεκριμένο τοπωνύμιο αποδόθηκε στη *μανία* που είχαν οι κάτοικοι της περιοχής αυτής εναντίον των Τούρκων (αδερφοί Στεφανόπουλοι). Οι ερμηνείες αυτές, όπως και πολλές άλλες, δεν μπορεί να έχουν καμία σχέση με την πραγματικότητα. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τις ετυμολογήσεις του συγκεκριμένου τοπωνυμίου δες Φουρίκη, 1928a: 48-59 & Γεωργακάς, 1938: 32-44.

αραιά φυτεμένα (Liddell & Scott, τόμος III, χ.χ.: 86).³³⁸ Πράγματι η περιοχή της Μάνης Λακωνίας είναι άδενδρη και χαρακτηρίζεται από αραιή βλάστηση. Πώς όμως μπορεί να ερμηνευθεί το τοπωνύμιο Μάινα/Μαίινα της Ακαρνανίας, με βάση τη συγκεκριμένη προσέγγιση, αφού ως γνωστόν η συγκεκριμένη περιοχή της Ακαρνανίας σφύζει από βλάστηση; Ο Γεωργακάς (1938: 38), ο οποίος αναρωτιέται κι αυτός για την αντίφαση αυτή, αναφέρει ότι το τοπωνύμιο της Ακαρνανίας έλαβε αυτό το όνομα ίσως από το γεγονός ότι σε κάποιο μέρος του δάσους δεν υπήρχε βλάστηση (ήταν φαλακρό) κι ότι από το μέρος αυτό ονομάστηκε έτσι όλο το δάσος (συνεκδοχικά). Η ερμηνεία αυτή δεν θεωρούμε ότι είναι απόλυτα πειστική. Επίσης πώς είναι δυνατόν το συγκεκριμένο τοπωνύμιο (Μάνη Λακωνίας), αφού είναι αρχαιοελληνικής προέλευσης σύμφωνα με τις παραπάνω απόψεις, να μην μαρτυρείται πριν την εποχή του Πορφυρογέννητου, δηλαδή πριν τον Θ΄ μ.Χ. αιώνα³³⁹ και πριν την κάθοδο κατά τον Μεσαίωνα των σλαβικών (ίσως και αλβανικών) φυλών στην Πελοπόννησο;^{340, 341, 342} Μήπως λοιπόν το τοπωνύμιο συνδέεται με κάποιον από αυτούς τους λαούς (σλάβους ή αλβανούς);

Ο Φουρίκης (1928α: 52-59) έχει υποστηρίξει ότι η ετυμολογία της λέξης Μάνη Λακωνίας θα πρέπει να αναζητηθεί στην αλβανική γλώσσα κι ότι Αλβανοί ήταν κατά πάσα πιθανότητα οι πρώτοι ονοματοθέτες του

³³⁸ Την ετυμολόγηση αυτή την υποστήριξε πρώτος ο καθηγητής Πεζόπουλος, χωρίς όμως να ερμηνεύσει τον τύπο Μαίινη (Patriarcheas, 1939: 525). Ο Γεωργακάς (1938: 40-44) ωστόσο έχει αναφέρει (το επαναλαμβάνει ο Πατριαρχέας, 1939: 525 και ο Άμαντος, 1951: 246) ότι ο τύπος Μαίινη είναι λόγιος τύπος της λέξης Μάινη, η οποία με τη σειρά της προέρχεται από το τοπωνύμιο Μάνη. Αναφέρουν μάλιστα ότι στις συγκεκριμένες λέξεις οι μεταβολές αυτές οφείλονται στο γλωσσολογικό φαινόμενο της επένθεσης ή μετάθεσης. Ο Χατζιδάκις όμως δέχεται ως παλαιότερο τον τύπο Μαίινη και νεότερο τον τύπο Μάνη. Η σειρά σύμφωνα με τον ίδιο είναι: Μαίινη-Μάιινη-Μάνη (Γεωργακάς: 1939: 221).

³³⁹ Για την πρώτη καταγραφή του συγκεκριμένου τοπωνυμίου δεσ παρακάτω.

³⁴⁰ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την κάθοδο των Σλάβων στον ελλαδικό χώρο κατά τον στ΄ μ.Χ. αιώνα και μετά, αλλά και για τον αντίλογο σχετικά με το συγκεκριμένο ιστορικό γεγονός δεσ ενδεικτικά Φαλλμεράυερ (1984: 49 κ.ε.), Παπαρηγοπούλου (1843: passim), Χοφφ (2006 [1872]: passim), Ostrogorsky (1978, τόμος Α΄: 148 κ.ε.), Χριστοφιλοπούλου (1992, τόμος Α΄ 324-610: 319-322) κ.α.

³⁴¹ Η κάθοδος Αλβανών τόσο πρώιμα έχει αμφισβητηθεί αν και από αρκετούς έχει υποστηριχθεί η ύπαρξή τους στην Πελοπόννησο ήδη από τον 8^ο μ.Χ. αιώνα. Επίσης τα έθιμα της Μάνης και ιδιαίτερα αυτό της οικογενειακής αντεκδικήσεως (βεντέτα) είναι αλβανικά. Ακόμη η γλώσσα των Μανιατών περιέχει πολλά αλβανικά και Βλάχικα στοιχεία (Κανελλίδης, 1887, φύλλο 37: 1-3, φύλλο 38: 3-4 και φύλλο 39: 1).

³⁴² Ο Πατριαρχέας (1939: 525) ωστόσο υποστηρίζει ότι το συγκεκριμένο τοπωνύμιο χρησιμοποιούταν ήδη από την αρχαιότητα και για τον σκοπό αυτόν αναφέρει το τοπωνύμιο *μανή* (= κορυφή), που ανήκει σε μία από τις κορυφές του Ταΰγετου, το οποίο πήρε την ονομασία αυτή λόγω της μονότητας, δηλαδή της έλλειψης πάσης φύσεως βλάστησης που επικρατούσε εκεί καθώς και το τοπωνύμιο *Αμανή* στη Χίο, το οποίο σημαίνει την κορυφή.

συγκεκριμένου τοπωνυμίου. Αναφέρει μάλιστα ότι το συγκεκριμένο τοπωνύμιο σχετίζεται με την αλβανική λέξη *man*, -i, -a [μαν, -ι, -α], η οποία σημαίνει τη μουριά αλλά και το μούρο (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 376). Επίσης ο Φουρίκης γράφει ότι η συγκεκριμένη λέξη έγινε η αρχή πολλών τοπωνυμίων, τα οποία βρίσκονται τόσο στην Αλβανία και την Ήπειρο όσο και στην υπόλοιπη Ελλάδα, όπου έχουν εγκατασταθεί Αλβανοί. Συγκεκριμένα για τη λακωνική Μάνη αναφέρει ότι αυτή έλαβε το όνομά της κατά πάσα πιθανότητα από μια συκομουριά η οποία διέφερε από όλες τις άλλες ως προς το μέγεθος ή την ευκαρπία ή βρισκόταν μόνη της ανάμεσα σε άλλα δέντρα διαφόρου είδους και κατά συνέπεια διακρινόταν εύκολα. Καταλήγει λέγοντας ότι από αυτό το γεγονός δόθηκε το όνομα σε όλη την περιοχή.

Εμείς θα κάνουμε μια προσπάθεια να προσεγγίσουμε τη συγκεκριμένη λέξη (Μάινα/Μαίινα), μιας και θεωρούμε πολύ σημαντικό να ρίξουμε φως σε ένα τοπωνύμιο που αναφέρεται σε μια τεράστια σε έκταση περιοχή της Ακαρνανίας (βελανιδοδάσος της Μάνινας) στην οποία ζούσαν και ζουν ακόμη και σήμερα οι Βλάχοι της περιοχής μαζί με τα ποίμνιά τους. Επίσης ένας ακόμη λόγος για την ιδιαίτερη ενασχόληση με τη συγκεκριμένη λέξη είναι ότι αυτή αποτελεί, όπως αναφέρθηκε, δεύτερο συνθετικό της ονομασίας ενός από τα Βλαχόφωνα χωριά της περιοχής μας, της Παλαιομάνινας καθώς και μέρος του οικωνυμίου Μάνινα Βλυζανών.³⁴³

Όπως ήδη αναφέρθηκε πιο πάνω, πρώτη καταγραφή του ονόματος *Μαϊνή* (στη γενική *Μαϊνής*) έχουμε στα μέσα περίπου του Θ' αιώνα και στο έργο του Κωνσταντίνου Πορφυρογέννητου³⁴⁴ «Πρὸς τὸν ἴδιον υἱὸν Ρωμανόν» (224, 4 κ.ε.). Έκτοτε το συγκεκριμένο τοπωνύμιο καταγράφεται σε πολλά κείμενα μεσαιωνικών συγγραφέων, όπως στον Γεώργιο Παχυμέρη, Νικηφόρο Γρηγορά, στο Χρονικό του Μορέως κ.α. (Γεωργακά: 1938: 32-33).

Θα πρέπει να αναφέρουμε ότι το συγκεκριμένο τοπωνύμιο καταγράφεται αυτούσιο ή με παραλλαγές σε αρκετές περιοχές της Ελλάδος αλλά και της Αλβανίας. Καταγράφεται λοιπόν εκτός από την Ακαρνανία, στη Λακωνία (*Μαϊνή-Μάνη*), στα Γρεβενά (*Μάνη και Μάνα*) σε πίνακα δασικών θέσεων του

³⁴³ Στο τοπωνύμιο Μάνινα της Ακαρνανίας έχει αναφερθεί και ο Στεργίου (1996: 59-62) ο οποίος το ερμηνεύει ως βοσκότοπο για τα πρόβατα. Εκεί παρατίθεται και εκτενής βιβλιογραφία σχετικά με το θέμα την οποία, όπως αναφέρει ο ίδιος, την έλαβε από τον Αχιλλέα Λαζάρου.

³⁴⁴ Αυτοκράτορας του Βυζαντίου, ο οποίος βασιλεύσε από 913-957 μ. Χ.

1916 του Υπουργείου Γεωργίας όπου επιτρεπόταν η υλοτόμηση, στο νησί της λίμνης των Ιωαννίνων (*Μάνη*), στην περιοχή του Διδυμοτείχου (*Μάνη*) καθώς και στο Βεράτι της Αλβανίας (*Μάνια*). Επίσης έχουν καταγραφεί τα τοπωνύμια *Μάνεσι* στη Μεγαλόπολη της Πελοποννήσου, *Μάνασι* σε περιοχές των Γρεβενών, των Ιωαννίνων και του Ζαγορίου, *Μάνεζα*³⁴⁵ σε περιοχή του Δυρραχίου, *Μανεσάτι* στην Ηγουμενίτσα, *Μάνιανι* ή *Μανιάνι* στην Ευρυτανία, *Μένιτες* (οι) στην Άνδρο, *Μάνινα* ή *Μήνινα* στην Παραμυθιά (Φουρικής, 1928a: 51-55).³⁴⁶ Βλέπουμε ότι όλες αυτές οι θέσεις στις οποίες καταγράφεται το συγκεκριμένο τοπωνύμιο βρίσκονται στο νοητό δυτικό «τόξο» της Βαλκανικής και συγκεκριμένα από τη νότια Αλβανία ως τη νότια Πελοπόννησο (Λακωνία), περιοχές όπου ως γνωστόν εγκαταστάθηκαν σε διάφορες εποχές αλβανόφωνοι έποικοι.³⁴⁷ Θα πρέπει να αναφέρουμε επίσης ότι στη λακωνική Μάνη υπάρχει χωριό με την ονομασία *Χιμάρα*, κάτι που κάνει τον Φουρική (1928a: 52) να συσχετίσει τις δύο ονομασίες (*Μάνη* και *Χιμάρα*) για να ενισχύσει περαιτέρω την άποψή του περί αλβανικής προελεύσεως του τοπωνυμίου Μάνη Λακωνίας.

Η λέξη Μάινα, όπως ήδη αναφέραμε, αποτελεί (με την προσθήκη ενός /ν/) το δεύτερο συνθετικό στη σύγχρονη ονομασία του χωριού (Παλαιομάνινα-Παλαιό Μάνι/η).³⁴⁸ Ωστόσο η ονομασία *Παλαιομάνινα* (χωρίς το /ν/) υπήρχε πριν τη μόνιμη εγκατάσταση στην περιοχή των Βλαχόφωνων κατοίκων. Αυτό προκύπτει από πολεμικό έγγραφο του Γ. Καραϊσκάκη στις 12/9/1825 (Στεργίου, 1996: 61).³⁴⁹ Το τοπωνύμιο Μάνινα καταγράφεται επίσης στο έγγραφο (δεφτέρι) του 1812 (Ιωάννινα, 25 Οκτωβρίου 1812) του Αλή Πασά με το οποίο γινόταν η διανομή των χεμαδιών στους Βλάχους της περιοχής της

³⁴⁵ Για την κατάληξη -έζα, η οποία στην αλβανική γλώσσα είναι υποκοριστική (Φουρικής, 1928b: 113), δες στο τοπωνύμιο *La Dárdm*.

³⁴⁶ Το όνομα *Μάνη* ή παραλλαγές του απαντάται και σε διάφορες περιοχές του εξωτερικού. Για παράδειγμα το τοπωνύμιο *Μάνη* απαντάται σε κάποιο νησί ΒΔ της πόλεως του Λίβερπουλ στην Αγγλία, το *Μαϊνή* σε πόλη στην Αμερική κ.λπ. (Πετρίδου, 1871, τόμος ΚΒ': 157). Επίσης το όνομα *Μάνης* απαντάται ως κύριο όνομα στην αρχαιότητα. Έτσι μάλιστα ονομαζόταν ο δούλος του κυνικού φιλοσόφου Διογένη. Το τελευταίο όνομα όμως θεωρείται φρυγικής ή λυδικής προέλευσης (Πετρίδου, 1871, τόμος ΚΒ': 405).

³⁴⁷ Πλην της περιοχής του Διδυμοτείχου καθώς και της νήσου Άνδρου, οι οποίες όμως έχουν εποικιστεί από Αρβανίτες.

³⁴⁸ Η ονομασία Παλαιά Μάνη (Paleá Mani) έχει καταγραφεί από τον Leake (1967, vol. III, 520), ο οποίος επισκέφτηκε την περιοχή το 1805, και η ονομασία Παλαιό Μάνη (Palaeomani) από τον Heuzey (1860: 424 & 429).

³⁴⁹ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την ονομασία Παλαιομάνινα δες Στεργίου, 1996: 59-62 καθώς και Ζώγας, 2003: 238-239.

Ακαρνανίας.³⁵⁰ Επίσης καταγράφεται και στο έγγραφο/επιστολή προς τον Καποδίστρια στις 27/9/1829.³⁵¹

Ένα άλλο στοιχείο το οποίο συνδέει τη λακωνική Μάνη με τη Μάνινα/Μάινα της περιοχής της Ακαρνανίας είναι και το γεγονός ότι τον κάτοικο του χωριού Παλαιομάνινα οι Βλαχόφωνοι των άλλων χωριών τον αποκαλούν στο ιδίωμα της περιοχής ως Μαήϊότμ και Μαήϊότα (θηλυκό), χωρίς δηλαδή το πρώτο συνθετικό (Παλαιο-).³⁵² Εδώ θα πρέπει να σημειώσουμε ότι ο κάτοικος της Μάνης Λακωνίας αποκαλείται από τους ευρωπαίους ως Mainotti (Πετρίδου, 1871, τόμος ΚΒ΄: 143 & Γεωργακά, 1939: 225) ονομασία πολύ κοντινή στην ονομασία Μαήϊότμ την οποία προαναφέραμε. Ακόμη, σύμφωνα με τον Κοραή, ο γεωγράφος Μελέτιος αναφέρει στις σημειώσεις του για τον Στράβωνα ότι *Μάνη* λεγόταν και η πόλη *Αστακός* της Ακαρνανίας (Πετρίδου, 1871, τόμος ΚΒ΄: 406). Επίσης ο Παπατρέχας (1991: 124) αναφερόμενος στον τούρκο περιηγητή του 17^{ου} αιώνα Enliya Çelebi (Εβλιά Τσελεμπί), ο οποίος επισκέφτηκε το Καρλέλι αλλά και το Βραχώρι στα 1668, γράφει ότι συγκεκριμένος περιηγητής, αφού επέδειξε το σουλτανικό φιρμάνι, προφανώς στις αρχές της περιοχής, μετέβη στον δισδάρη³⁵³ της *Μάνης*. Έχουμε λοιπόν εδώ καθαρά καταγραφή του ονόματος Μάνη για τη συγκεκριμένη περιοχή της Ακαρνανίας. Ακόμη μας έχουν πληροφορήσει κάποιοι από τα Βλαχόφωνα χωριά (ιδιαίτερα απ' τη Γουριώτισσα) ότι υπάρχει μεταξύ των κατοίκων του χωριού αυτού η παράδοση ότι αρκετοί κάτοικοι του παραπάνω χωριού έχουν εγκατασταθεί στην περιοχή γύρω στον 16^ο αιώνα προερχόμενοι από τη λακωνική Μάνη.³⁵⁴ Η προηγούμενη ονομασία μάλιστα του χωριού Γουριώτισσα ήταν *Κατσαρού* από το κυριώνυμο Κατσαρός, επώνυμο του τσέλιγκα στον

³⁵⁰ Δες σχετικά στο παράρτημα 7.

³⁵¹ Δες σχετικά στο παράρτημα 9.

³⁵² Το συγκεκριμένο εθνικό αποτελείται από τη λέξη Μάν/η και την κατάληξη -ιότμ, η οποία αποδίδεται στην ελληνική με την κατάληξη -ιώτης (Μανιώτης/Παλαιομανιώτης). Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη συγκεκριμένη κατάληξη δες Κατσάνη & Ντίνα, 1990: 134.

³⁵³ Ο δισδάρης ήταν ο φρούραρχος της περιοχής.

³⁵⁴ Αυτό σε καμιά περίπτωση δεν μπορεί να αναιρέσει το γεγονός της προέλευσης των Βλάχων της Ακαρνανίας από τα βόρεια (νότια Αλβανία και εκατέρωθεν των ελληνοαλβανικών συνόρων). Μπορεί ωστόσο μόνο ένα μέρος των Βλαχόφωνων κατοίκων της περιοχής να έλκει την καταγωγή του από τη λακωνική Μάνη ή έστω να έχει κάποια συγγένεια με τους κατοίκους της συγκεκριμένης περιοχής.

οποίο ανήκε παλιότερα το χωριό, ονομασία όμως που απαντάται αυτούσια στην ευρύτερη περιοχή της Μάνης (Φαλλμεράνερ, 1984: 94).³⁵⁵

Θα πρέπει να αναφέρουμε επίσης ότι στη σλαβική γλώσσα υπάρχει η λέξη малина [μάλινα], η οποία σημαίνει το σμέουρο αλλά και το φυτό σμεουριά³⁵⁶ (Ομάδα καθηγητών σερβικής γλώσσας, 2001: 169). Υπάρχει κάποια πιθανότητα οι λέξεις Μάινα/Μάιινα και малина να σχετίζονται, μιας και το τοπωνύμιο Μάιινα σημαίνει προφανώς, όπως αναφέραμε, κάποιο φυτό ή δέντρο. Σε αυτή την περίπτωση υπάρχει η πιθανότητα να έχουμε είτε αποκοπή του /л/ της λέξης малина με αποτέλεσμα να προκύψει ο τύπος *μαιινα [μάιινα] (όπως ακριβώς και το τοπωνύμιο Μάιινα και στη συνέχεια να αναπτυχθεί ένα /n/ με επίδραση του /n/ της τελευταίας συλλαβής και να προκύψει ο τύπος Μάιιινα) είτε έχουμε τροπή του /л/ της λέξης малина σε /n/, οπότε προέκυψε κατευθείαν ο τύπος Μάιιινα με επίδραση και πάλι του /n/ της τελευταίας συλλαβής.³⁵⁷

Θεωρούμε λοιπόν ότι το τοπωνύμιο Μάιινα/Μάιιινα/Μάιιινα της Ακαρνανίας είναι πάρα πολύ σημαντικό, κομβικό θα λέγαμε, μιας και η ετυμολογία/ερμηνεία του θα συμβάλει στη διευκρίνιση τόσο γλωσσικών όσο εθνολογικών και ιστορικών στοιχείων σχετικά με τις σλαβικές, αλβανικές αλλά και τις Βλάχικες επιδράσεις στην περιοχή της Ακαρνανίας και όχι μόνο. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο ωστόσο χρήζει περαιτέρω διερευνήσεως τόσο γλωσσολογικής όσο και ιστορικής και εθνογραφικής. Τέλος, το τοπωνύμιο ανάλογα με την ερμηνεία θα το κατατάσσαμε είτε στα εδαφονύμια και συγκεκριμένα σ' αυτά που σχετίζονται με τη χρήση του εδάφους (βοσκοτόπια) είτε στα δενδρονύμια, αν δεχτούμε ότι η λέξη Μάιινα/Μάιιινα σχετίζεται με κάποιο δέντρο. Ωστόσο το ίδιο τοπωνύμιο σχετίζεται και με τα ζωωνύμια (ύπαρξη/βόσκηση προβάτων).

Μαλίσιόνα, La Mališóna. Ανήκει στην περιφέρεια Αγράμπελου και όπως μας πληροφορήσαν ίσως προέρχεται από κάποιο κύριο όνομα (επώνυμο) ή παρωνύμιο. Από την έρευνά μας δεν διαπιστώσαμε τέτοιο επώνυμο στους Βλαχόφωνους της περιοχής. Προφανώς, αν υπήρχε, ανήκε σε κάποιον

³⁵⁵ Για το επώνυμο αυτό δεξ στο παράρτημα των επώνυμων και συγκεκριμένα σε αυτά του χωριού Γουριώτισσα.

³⁵⁶ Πρόκειται για το φυτό βάτος η ιδαία (Σταματάκος, 1971, τόμος Γ': 2.252).

³⁵⁷ Το φωνολογικό φαινόμενο της τροπής του /л/ σε /n/ αν και σπάνιο παρατηρείται στη Βλάχικη γλώσσα. Δες σχετικά Κατσάνη, 1977: 113.

κτηνοτρόφο μη Βλαχόφωνο, ο οποίος εγκαταστάθηκε για κάποιο διάστημα στην περιοχή και στη συνέχεια την εγκατέλειψε, ή σε κάποιον κάτοικο της ευρύτερης περιοχής του Ξηρομέρου. Στο συγκεκριμένο επώνυμο βλέπουμε ως πρώτο συνθετικό τις αλβανικές λέξεις *mal*, -i [μαλ, -i] που σημαίνει το βουνό καθώς και *malësor*, -i [μαλσόρ, -i] η οποία σημαίνει τον βουνήσιο, τον ορεινό, τον ορεσίβιο (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 375). Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στου Μαλισόβα. Κατατάσσεται στα ανθρωπωνύμια και συγκεκριμένα είτε σε αυτά που σχετίζονται με κάποιο επώνυμο είτε σε αυτά που σχετίζονται με κάποιο παρωνύμιο.

Marđaca, Ψά Marđaca. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο βρίσκεται στην περιφέρεια του Στρογγυλοβουνίου. Δεν κατέστη δυνατόν να πληροφορηθούμε τη σημασία του. Ίσως αποτελεί κύριο όνομα (επώνυμο) ή παρωνύμιο που ανήκε σε κάποιον κτηνοτρόφο μη Βλαχόφωνο, ο οποίος εγκαταστάθηκε για κάποιο διάστημα στην περιοχή και στη συνέχεια την εγκατέλειψε. Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στου Μαρδάκα. Πολύ πιθανόν όμως είναι να σχετίζεται με τη Μαρδάχα (με τροπή του /χ/ σε /c/) που είναι μία από τις μεγαλύτερες πηγές του Αχελώου ποταμού και η οποία βρίσκεται κοντά στη Μονή της Τατάρνας (στα όρια των νομών Αιτωλοακαρνανίας και Ευρυτανίας). Στην περιοχή αυτή οι Βλάχοι της Ακαρνανίας έβρισκαν κατά τα παλιότερα χρόνια τα ποιμνιά τους (δες σχετικά στο παράρτημα 10). Για περισσότερες πληροφορίες δες στο παρωνύμιο *Madraha*. Κατατάσσεται είτε στα ανθρωπωνύμια και συγκεκριμένα ή σε αυτά που σχετίζονται με κάποιο επώνυμο ή σε αυτά που σχετίζονται με κάποιο παρωνύμιο είτε στα υδρωνύμια (πηγή του Αχελώου).

Mašina, Ψά Mašina. Το τοπωνύμιο βρίσκεται στην περιφέρεια Οχθίων και προέρχεται από κάποιο κύριο όνομα. Σε διπλανό χωριό (μη Βλαχόφωνο) υπάρχει παρωνύμιο Μασίνας. Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στου Μασίνα. Κατατάσσεται στα ανθρωπωνύμια και συγκεκριμένα είτε σε αυτά που σχετίζονται με κάποιο επώνυμο είτε σε αυτά που σχετίζονται με κάποιο παρωνύμιο.

Másiñi, Ψά Másiñi. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο αναφέρεται σε περιοχή της περιφέρειας του χωριού Όχθια και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στις Ελιές/Στα Λιοστάσια. Πράγματι στη συγκεκριμένη περιοχή υπάρχουν πολλά κτήματα στα οποία έχουν φυτευτεί ελαιόδεντρα (λιοστάσια).

Η λέξη *másihi* (ενικός *másiu*) σύμφωνα με τον Νικολαΐδη (1999 [1909]: 284) προέρχεται από τη σλαβική λέξη *maslina*. Πράγματι στη σλαβική γλώσσα η λέξη *маслина* [μάσλινα] σημαίνει το ελαιόδεντρο (Ομάδα καθηγητών σερβικής γλώσσας, 2001: 171). Τέλος, το συγκεκριμένο τοπωνύμιο κατατάσσεται στα δενδρωνύμια.

Μάσου, La Másu. Η ονομασία αυτή ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και προέρχεται από κάποιο κύριο όνομα. Μας πληροφορήσαν ότι το συγκεκριμένο κυριώνυμο ήταν στα παλιότερα χρόνια επώνυμο κάποιων οικογενειών της Παλαιομάνινας, οι οποίες στη συνέχεια το άλλαξαν. Απαντάται σήμερα ως επώνυμο μόνο στο χωριό Στρογγυλοβούνι. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο ωστόσο μας δίνει πληροφορίες για τις μετακινήσεις των Βλαχόφωνων οικογενειών από χωριό σε χωριό ή καλύτερα από περιοχή σε περιοχή κατά τα παλιότερα χρόνια. Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στου Μάσσου.

Θα πρέπει να αναφέρουμε ωστόσο ότι στους Βλαχόφωνους της περιοχής υπάρχει η λέξη *másu*, η οποία σημαίνει το μαντρί/το γρέκι (= πρόχειρο κατάλυμα ζώων και μεταφορικά το σπίτι του ανθρώπου). Δεν κατέστη δυνατόν όμως να διαπιστώσουμε τυχόν σχέση του τοπωνυμίου με τη συγκεκριμένη λέξη. Ο Ντίνας (1980: 331) έχει καταγράψει στη Σαμαρίνα το τοπωνύμιο *La Másu di la Nánǎ* (= Στο Γρέκι της Νάνας). Τέλος, θα το κατατάσσαμε στα τοπωνύμια που αφορούν τις ανθρώπινες δραστηριότητες και συγκεκριμένα είτε στα ανθρωπωνύμια και μάλιστα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους σε κάποιο επώνυμο είτε σε αυτά που φανερώνουν διάφορες ανθρώπινες κατασκευές (γρέκι/μαντρί κ.λπ.).

Mesimél, La Mesimél. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Στρογγυλοβούνι. Προέρχεται από την ελληνική λέξη μεσημέρι με αποκοπή του τελικού φωνήεντος /i/ (σύνηθες φωνολογικό φαινόμενο των βορειοδυτικών ιδιωμάτων) και τροπή του /r/ σε /l/.³⁵⁸ Μας πληροφορήσαν ότι δόθηκε η ονομασία αυτή, διότι στη συγκεκριμένη περιοχή συνήθιζαν οι κτηνοτρόφοι του χωριού να «σταλίζουν» (= να οδηγούν σε μέρος σκιερό για

³⁵⁸ Το φωνολογικό φαινόμενο της τροπής του /r/ σε /l/ είναι σύνηθες στη Βλάχικη γλώσσα καθώς και στο ελληνικό βορειοδυτικό ιδίωμα, π.χ. η λατινική λέξη *móla*, -ae (= μύλος) τρέπεται στη Βλάχικη σε *móga*. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το φαινόμενο δεξ τοπωνύμιο *Uá Móra au Muráti/Uá Mōárǎ au Muráti* καθώς και Κατσάνη, 1977: 112.

ανάπαυση) τα ποίμνιά τους κατά τις μεσημβρινές ώρες (το μεσημέρι) όπου και συναντιόντουσαν.

Ομώνυμο τοπωνύμιο υπάρχει και στην Αλβανία. Συγκεκριμένα βορειοδυτικά της Χιμάρας υπάρχει ύψωμα με την ονομασία *Μεσημέρι*, όπου μάλιστα στις 15 Απριλίου 1941 φονεύθηκαν Έλληνες στρατιώτες (Κολόμβας, 2011: 244). Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στο Μεσημέρι. Τέλος, το συγκεκριμένο τοπωνύμιο θα το κατατάσσαμε σε αυτά που φανερώνουν ανθρώπινες δραστηριότητες και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους σε κάποιο χώρο συνάντησης ή κοινωνικών επαφών.

Μιχάλι, La Míchali. Ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στου Μιχάλι (εννοείται τα χωράφια/τα λημέρια). Κατατάσσεται στα ανθρωπωνύμια και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους σε κάποιο βαπτιστικό όνομα.

Míla, La Míla. Το τοπωνύμιο ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στη Μήλα. Η περιοχή, όπως μας πληροφόρησαν, βρίσκεται ανατολικά του χωριού και στο συγκεκριμένο σημείο υπάρχει εγκαταλελειμμένος οικισμός, ο οποίος χρονολογείται πριν ακόμη από την ίδρυση του χωριού της Παλαιομάνινας.³⁵⁹ Επίσης στο ίδιο σημείο έχουν γίνει στο παρελθόν αρχαιολογικές ανασκαφές, μιας και έχουν εντοπιστεί μυκηναϊκοί τάφοι.³⁶⁰ Το κυριώνυμο Μήλας ωστόσο απαντάται ως επώνυμο σε αρκετά Βλαχόφωνα χωριά της περιοχής.³⁶¹ Το συγκεκριμένο επώνυμο ή έχει δώσει το όνομά του στην περιοχή ή έχει πάρει την ονομασία του από την περιοχή, που είναι και το πιθανότερο.

Θα πρέπει να αναφέρουμε ότι ο Συμεωνίδης (2010, τόμος Α': 932) έχει καταγράψει στην επαρχία Μεσσηνίας του νομού Μεσσηνίας το οικωνύμιο *Míla*

³⁵⁹ Κατά την αρχική σύσταση του Δήμου Οινιαδών το έτος 1836 και συγκεκριμένα στο ΦΕΚ 80/28 Δεκεμβρίου 1836 αναφέρεται ο οικισμός *Míla* με 31 κατοίκους (Ζώγας, 2003: 289 & Μήτσης, 2009: 15). Το οικωνύμιο *Míla* απαντάται πολύ πριν τη μόνιμη εγκατάσταση των Βλαχόφωνων στη συγκεκριμένη περιοχή. Ο Μπαρμπάρουσης (2009: 63) μάλιστα δημοσιεύει πίνακα που αφορά τη δημογραφική κατάσταση του καζά Ξηρομέρου από το 1521 έως το 1815 στον οποίο αναγράφεται ότι ο οικισμός *Míla* κατοικούνταν ήδη από το 1562. Συγκεκριμένα το 1562 είχε 22 κ., το 1642 είχε 4 κ., το 1650 είχε 4 κ., το 1684 είχε 4 κ., το 1732 είχε 1 κ., ενώ από 1815 και μετά αναφέρεται ως εγκαταλελειμμένος. Προφανώς κοντά στα ερείπια αυτού του οικισμού εγκαταστάθηκαν μόνιμα οι Βλαχόφωνοι κάτοικοι της Παλαιομάνινας στα μέσα του 19^{ου} αιώνα.

³⁶⁰ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το γεγονός αυτό δες Ζώγας, 2003: 75-82.

³⁶¹ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το συγκεκριμένο επώνυμο δες στο τοπωνύμιο *La Curpésti ay Míla*.

(το), το οποίο παλιότερα ήταν θηλυκό (η *Μίλα*). Ο ίδιος αναφέρει επίσης ότι το συγκεκριμένο οικωνύμιο είχε χαρακτηριστεί από τους Georgacas-McDonald ως αλβανικής προέλευσης χωρίς να δοθεί ετυμολογία. Ο Συμεωνίδης αναφέρει ακόμη το σλαβικό προσωνύμιο *Mila* (= Αγαπητή). Στη σερβική γλώσσα υπάρχει το θηλυκό ουσιαστικό *μιλα* [μίλα], το οποίο σημαίνει την αγαπημένη (Ομάδα καθηγητών σερβικής γλώσσας, 2001: 175). Ο Συμεωνίδης αναφέρει επίσης την απαρχαιωμένη αλβανική λέξη *milë-a* = *mijë-a* (= χίλια). Είναι πολύ πιθανόν να συνδέεται το συγκεκριμένο τοπωνύμιο με τις παραπάνω λέξεις. Συνδέεται επίσης με τον εγκαταλελειμμένο οικισμό, ο οποίος ίσως ήταν σλαβικός. Τέλος, το συγκεκριμένο τοπωνύμιο θα το κατατάσσαμε σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους σε αρχαιολογικά ευρήματα, ανασκαφές, σχετίζεται ωστόσο και με τα οικωνύμια.

Μιτόχι, La Mitóxi. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Γουριώτισσα. Μας πληροφόρησαν ότι στην περιοχή υπήρχε ένα κτήμα μέσα στο οποίο βρισκόταν ένας ερειπωμένος ναός (ξωκκλήσι) που ανήκε σε κάποια μονή, ίσως στη Μονή Λιγοβιτισίου. Η τελευταία βρίσκεται κοντά στο συγκεκριμένο χωριό και την εν λόγω περιοχή. Το τοπωνύμιο προέρχεται από την ελληνική λέξη μετόχι, η οποία έχει την ίδια σημασία και στα Βλάχικα. Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στο Μετόχι.

Θα το κατατάσσαμε είτε στα ναωνύμια (μιας και περιελάμβανε σύμφωνα με τις πληροφορίες κάποιο ναό) είτε σε αυτά που φανερώνουν κάποια ιδιοκτησία, αφού φανερώνει ότι η περιοχή ανήκε σε κάποια μονή.

Μιτόχι, La Mitóxi. Ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Στράτος, αλλά δεν μας πληροφόρησαν για κάτι σχετικό με την περιοχή. Προφανώς αποτελούσε μετόχι κάποιας Μονής ή ναού της περιοχής. Ο Βλαχοδήμος (2010a: 16) αναφέρει ότι σύμφωνα με τον Αραβαντινό ο Αλή Πασάς, όταν κυριάρχησε στα Γιάννενα, έκανε τσιφλίκι του την περιοχή της Λεπενούς και του Ματσουκίου, το οποίο ονομάζει ως Μετόχι (με ήτα). Δεν αποκλείεται λοιπόν το τοπωνύμιο *La Mitóxi* να ταυτίζεται με την παραπάνω περιοχή του συγκεκριμένου χωριού, το οποίο εξάλλου βρίσκεται ακριβώς δίπλα στη Στράτο.

Το τοπωνύμιο αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στο Μετόχι. Θα το κατατάσσαμε τέλος σε αυτά που φανερώνουν ιδιοκτησία, αφού κατά πάσα

πιθανότητα η περιοχή ανήκε σε κάποιο θρησκευτικό ίδρυμα και στη συνέχεια όπως είδαμε περιήλθε στην ιδιοκτησία του Αλή Πασά.

Mitra, La Mitra. Η συγκεκριμένη περιοχή βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και αποδίδεται με τη φράση: Στου Μήτρα (εννοείται τα χωράφια/τα λημέρια). Η λέξη Mitra είναι υποκοριστικό του ονόματος Δημήτριος. Κατατάσσεται στα ανθρωπωνύμια και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους σε κάποιο υποκοριστικό όνομα.

Móra αῶ Muraiti/Móarã αῶ Muraiti, Ύά Móra αῶ Muraiti/Ύά Móarã αῶ Muraiti. Το τοπωνύμιο ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Όχθια και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στον Μύλο του Μοραΐτη (= μυλωνά). Πράγματι στην περιοχή υπάρχει ένας υδρόμυλος, ο οποίος έχει δώσει και στην ονομασία στην τοποθεσία αυτή. Μερικές φορές στο τοπωνύμιο έχουμε ακούσει τη λέξη μόρα να προφέρεται ως mōarã. Αξίζει εδώ να σημειώσουμε ότι η λέξη Muraiti (= Μοραΐτης) αποτελεί παρωνύμιο του ιδιοκτήτη του μύλου, σημαίνει τον μυλωνά και προέρχεται από τη λέξη μόρα (= μύλος). Τέλος, το συγκεκριμένο τοπωνύμιο κατατάσσεται στα κτηριώνυμα, μιας και οφείλει την ονομασία του σε κάποιο σημαντικό κτήριο της περιοχής, σχετίζεται ωστόσο και με αυτά που φανερώνουν ιδιοκτησία.

Móra αῶ Nášu Caraférx/Nášu Muráru, Ύά Móra αῶ Nášu Caraférx/Nášu Muráru. Το τοπωνύμιο βρίσκεται στα Όχθια και αρκετά κοντά στο προηγούμενο, μιας και οι δύο μύλοι βρισκόταν σε σχετικά κοντινή απόσταση. Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στον Μύλο του Νάσου Καραφέρη/Μουράρου (= μυλωνά). Ο μύλος αυτός ανήκε στον Αθανάσιο Καραφέρη, συγγενή του ιδιοκτήτη του προηγούμενου μύλου, του οποίου του παρωνύμιο ήταν muráru.

Η λέξη muráru προέρχεται από το λατινικό επίθετο molaris, -a, -um (= μυλαίος, αυτός που ανήκει ή ασχολείται με τον μύλο) και σημαίνει τον μυλωνά (Τσακαλώτου, 1926: 522). Το συγκεκριμένο παρωνύμιο προφερόταν και ως muláru, χωρίς δηλαδή τροπή του /r/ σε /l/. Κατατάσσεται στα κτηριώνυμα, μιας και οφείλει την ονομασία του σε κάποιο σημαντικό κτήριο της περιοχής, σχετίζεται ωστόσο και με αυτά που φανερώνουν ιδιοκτησία.

Móra αῶ Pelecánu, Ύά Móra αῶ Pelecánu. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Γουριώτισσα και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στον Μύλο του Πελεκάνου (από το όνομα του ιδιοκτήτη). Η περιοχή

ονομάστηκε έτσι από την ύπαρξη του συγκεκριμένου μύλου. Κατατάσσεται στα κτηριώνυμα, μιας και οφείλει την ονομασία του σε κάποιο σημαντικό κτήριο της περιοχής, σχετίζεται ωστόσο και με αυτά που φανερώνουν ιδιοκτησία.

Móra ay Tśátśa, Uá Móra ay Tśátśa. Το τοπωνύμιο βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Όχθια και συγκεκριμένα σε μικρή απόσταση νοτιοδυτικά του οικισμού. Από την ύπαρξη του μύλου αυτού έλαβε το όνομα της και η περιοχή. Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στον Μύλο του Τσάτσα.

Το όνομα Τσάτσα, που κατά πάσα πιθανότητα ανήκε στον ιδιοκτήτη του μύλου, δεν καταγράφεται ως επώνυμο σε κανένα από τα Βλαχόφωνα χωριά της περιοχής. Πιθανόν το όνομα ανήκε (κατ' επέκταση και ο μύλος) σε κάποιον μη Βλαχόφωνο ή αποτελεί παρωνύμιο το οποίο δεν έχει διασωθεί. Το πιο κοντινό φωνητικά επώνυμο που ανήκει σε Βλαχόφωνους κατοίκους της Παλαιομάνινας είναι το επώνυμο Τσάτσος. Επίσης στους Βλαχόφωνους της περιοχής υπάρχει το υποκοριστικό Τσάκκια, το οποίο προέρχεται από το όνομα Δημήτριος, που είναι κι αυτό κοντινό φωνητικά στο όνομα Τσάτσα. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο κατατάσσεται στα κτηριώνυμα, μιας και οφείλει την ονομασία του σε κάποιο σημαντικό κτήριο της περιοχής, σχετίζεται ωστόσο και με αυτά που φανερώνουν ιδιοκτησία.

Mórtu, La Mórtu. Ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και μας πληροφόρησαν ότι στο συγκεκριμένο σημείο υπήρχε μάλλον ο τάφος κάποιου δολοφονημένου ληστή. Θα το αποδίδαμε στην ελληνική με τη φράση: Στου/Στον πεθαμένου/νο. Κατατάσσεται στα ιστορικά τοπωνύμια, μιας και φανερώνει κάποιο ιστορικό γεγονός τοπικής σημασίας (το θάνατο ενός ανθρώπου).

Núša, La Núša. Το τοπωνύμιο βρίσκεται στο χωριό Αγράμπελο. Η λέξη Núša είναι υποκοριστικό του ονόματος Ιωάννης. Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στου Νούδα/Στου Γιάννη. Κατά πάσα πιθανότητα το τοπωνύμιο οφείλεται στο επώνυμο Νούσιας. Περιοχή Núša υπάρχει και κοντά στο χωριό Παλαιομάνινα, μάλιστα πριν από αρκετά χρόνια αποτελούσε συνοικισμό, του οποίου οι κάτοικοι ενσωματώθηκαν στα άλλα Βλαχόφωνα χωριά και κυρίως στο χωριό Παλαιομάνινα. Υπάρχει όπως ήδη αναφέραμε και επώνυμο Νούσιας στα χωριά Αγράμπελο, Γουριώτισσα και Στράτο. Κατατάσσεται στα

ανθρωπωνύμια και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στο όνομα κάποιου ανθρώπου και συγκεκριμένα σε επώνυμο (Νούσιας).

Ocu atséu álbu, La 'Ocu atséu álbu. Το τοπωνύμιο αυτό βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Γουριώτισσα και θα το αποδίδαμε στην ελληνική με τη φράση: Στο Χώμα/Στον Τόπο/Στο Έδαφος αυτό/εκείνο το άσπρο, δηλαδή Στο Ασπρόχωμα. Πράγματι, όπως μας πληροφόρησαν, το χώμα στη συγκεκριμένη περιοχή έχει μια τέτοια όψη, ιδιαίτερα όταν είναι χέρσο.

Η λέξη ócu (= χώμα, έδαφος) απαντάται στα νότια ιδιώματα ι ως locu (Νικολαΐδου, 1999 [1909]: 266). Τέλος, κατατάσσεται στα εδαφονύμια και μάλιστα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη σύσταση του εδάφους.

'Ocu di mu(l)tšátze, ΰά 'Ocu di mu(l)tšátze. Η συγκεκριμένη τοποθεσία ανήκει στην περιφέρεια Οχθίων. Το τοπωνύμιο αποτελείται από τρεις λέξεις.

Η λέξη mu(l)tšátze θεωρούμε ότι είναι σλαβικής προελεύσεως, προέρχεται από τη σλαβική λέξη motšila (= τόπος υγρός και ελώδης)³⁶² με κώφωση του /o/ και σχετίζεται με την επίσης σλαβική λέξη mušár (= τόπος υγρός).³⁶³ Στη σλαβική γλώσσα απαντάται επίσης η λέξη močvara [μότσβαρα] η οποία σημαίνει τον βάλτο (Ομάδα καθηγητών σερβικής γλώσσας, 2001: 180). Ο Μέρτζος (1934: 189) καταγράφει το τοπωνύμιο *Μουτσιάρα* στο χωριό Αετοράχη (Κατσανοχωρίων Ηπείρου) και το ετυμολογεί από τη σλαβική λέξη močar (= υγρασία λόγω βροχής) και τη λέξη mócia (= τόπος υγρός, ελώδης κ.λπ.).

Στην περιοχή επίσης υπάρχει, τόσο στο Βλάχικο ιδίωμα όσο και στο βορειοδυτικό ελληνικό ιδίωμα της Ακαρνανίας, η λέξη mútíli (= λάσπες, υγρός τόπος κ.λπ.). Θεωρούμε ότι κι αυτή η λέξη σχετίζεται με το τοπωνύμιο. Επομένως τη λέξη mu(l)tšátze θα τη μεταφράζαμε στα ελληνικά ως λασπώδη τόπο, λασπουριά, γλίτσα, βαρκό. Ολόκληρο το τοπωνύμιο θα το αποδίδαμε στην ελληνική με τη φράση: Στο Χώμα/Στον Τόπο/Στο Έδαφος από Λάσπη// Στο Λασπερό Χώμα/Στη Λασπουριά/Στον Λασπότοπο κ.λπ.

Τέλος, σε πολλές τοποθεσίες ιδιαίτερα της Ηπείρου ιδιαίτερα υπάρχουν παρεμφερή τοπωνύμια, όπως *Μουτσιάρα* (η) στην Πρέβεζα και *Μουσίλα* (η)

³⁶² Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη συγκεκριμένη λέξη δεξ Ντίνας, 1980: 331-332.

³⁶³ Προβληματίζει το πώς βρέθηκε η συγκεκριμένη λέξη στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας. Ίσως να αυτό να έγινε με αλβανική μεσολάβηση. Σχετίζεται πιθανότατα με τη σλαβικής αρχής αλβανική λέξη močal (= βάλτος, έλος).

στο χωριό Μελισσουργοί Άρτας (Στεργιόπουλου, 1933: 101 & 125), *Μότσιαλη* στο χωριό Μπουλιάρα της Δρόπολης, *Μουσίλα* και *Μουσεάλα* στην επαρχία Κονίτσης κ.λπ.³⁶⁴ Ο Συμεωνίδης (2010, τόμος Α': 970) τέλος αναφέρει τα οικωνύμια *Μουτσάλα* Φυλατών Θεσπρωτίας (νυν Νεροχώρι), *Μουτσάρα* Τρικάλων (νυν Μεγάλο Λιθάρι) και *Μουσιάρα* Άρτης (νυν Κρυοπηγή) τα οποία συσχετίζει με το σλαβικό *mučala* (= υγρός τόπος) και τη σλαβικής αρχής αλβανική λέξη *moçal* (= βάλτος, έλος). Όπως παρατηρούμε τα δύο από τα τρία παραπάνω οικωνύμια αποδόθηκαν στην ελληνική με λέξεις στις οποίες υπάρχει το υγρό στοιχείο (Νεροχώρι, Κρυοπηγή). Τέλος, το συγκεκριμένο τοπωνύμιο κατατάσσεται στα εδαφωνύμια και μάλιστα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στα νερά που υπάρχουν στο έδαφος.

’Orfină/’Óárfină, La ’Orfină/’Óárfină. Η τοποθεσία βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στην Ορφανή/Στης Ορφανής. Η ονομασία δόθηκε είτε επειδή η συγκεκριμένη τοποθεσία ανήκε στο παρελθόν σε κάποια κοπέλα η οποία ήταν ορφανή είτε από κάποιο περιστατικό, το οποίο σχετίζεται με κάποια ορφανή κοπέλα.³⁶⁵ Το τοπωνύμιο προφέρεται και ως *La Óárfină*, κατόπιν διφθογγισμού του /o/.³⁶⁶ Προέρχεται από την ελληνική λέξη ορφανή με τροπή του /a/ σε /i/ και του /i/ σε /ǎ/.³⁶⁷ Επίσης παρατηρείται και αναβιβασμός του τόνου από τη λήγουσα στην προπαραλήγουσα (αρχική). Τέλος, κατατάσσεται είτε στα τοπωνύμια που φανερώνουν ιδιοκτησία είτε σε αυτά που αναφέρονται σε κάποιο ιστορικό γεγονός τοπικής σημασίας.

Pádja, La Pádja. Η περιοχή βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στην Πεδιάδα/Στη Λάκκα. Η λέξη *pádja* (= έδαφος, πεδιάδα) προέρχεται από τη λέξη *páde* (= έδαφος).

Η λέξη *páde* σύμφωνα με τον T. Parahadzi προέρχεται από την αρχαία σλαβική λέξη *padī*, η οποία είναι αμφίβολης σημασίας (Ντίνα, 1980: 333). Στη σλαβική γλώσσα ωστόσο υπάρχει η λέξη *пад* [παντ], η οποία σημαίνει την πτώση, το πέσιμο (εννοείται στο έδαφος) κ.λπ. (Ομάδα καθηγητών σερβικής

³⁶⁴ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τις τοπωνύμια αυτά δεξ Ντίνας, 1980: 331-332.

³⁶⁵ Η συγκεκριμένη λέξη, εκτός από την ορφανή, σημαίνει και τη φτώχη, την ταλαιπωρη, τη βασανισμένη.

³⁶⁶ Για το συγκεκριμένο φωνολογικό φαινόμενο δεξ στο τοπωνύμιο *Ύά Μόρα αμ Μουράιτι/Ύά Μόάρǎ αμ Μουράιτι*.

³⁶⁷ Για το συγκεκριμένα φωνολογικά φαινόμενα δεξ Κατσάνη, 1977: 36 και 52 αντίστοιχα.

γλώσσας, 2001: 225). Την ίδια άποψη έχει κι ο Μέρτζος (1934: 187) ο οποίος αναφέρει ότι σημαίνει επίσης το κατηφορικό έδαφος, τη μικρή κατηφόρα. Ο ίδιος αναφέρει ότι στη ρουμανική γλώσσα υπάρχει η λέξη *radure* (= δάσος, άλσος). Θεωρούμε ότι στη σλαβική γλώσσα θα πρέπει να αναζητηθεί η ρίζα του συγκεκριμένου τοπωνυμίου.

Η συγκεκριμένη λέξη (*ráde*) απαντάται ακόμη ως τοπωνύμιο ή μέρος τοπωνυμίου σε πολλές περιοχές της Ηπείρου και της Δυτικής Μακεδονίας. Στη Σαμαρίνα υπάρχει το τοπωνύμιο *La Páde a Káilor* (= Στην Πεδιάδα των Αλόγων), όπου άφηναν οι αγωγάτες τα άλογά τους για να βόσκουν. Στο Δίστρατο (πρώην Μπριάζα) Ιωαννίνων απαντάται το τοπωνύμιο *Páde Máre*, το οποίο σημαίνει το μεγάλο ίσιωμα, τη μεγάλη πεδιάδα (Ντίνα, 1980: 332-333). Στο χωριό Κορύτιανη (Κατσανοχωρίων) στην Ήπειρο απαντάται το τοπωνύμιο *Οι Πάδες* (= εκτάσεις ομαλές).³⁶⁸ Στο Κωστήτσι (Κατσανοχωρίων Ηπείρου) απαντάται ανατολικά του χωριού μια επίπεδη περιοχή που φέρει το όνομα *Πάδη του Λούρου (Στ' Μπάδ' τ' Λούρ)*, αλλά και στους Μελισσοουργούς της Ηπείρου απαντάται το τοπωνύμιο *Πάδη*, που σημαίνει τοποθεσία επίπεδη και ομαλή (Στεργιόπουλου, 1933: 105, 116 και 126). Στο χωριό Χουλιαράδες απαντάται το τοπωνύμιο *Πάδη* (η) (Μέρτζου, 1934: 187). Ο Συμεωνίδης (2010, τόμος Β': 1.078-1.079) καταγράφει στην Κόνιτσα το οικωνύμιο *Πάδες* (πρώην Πάδες) και στο νομό Καρδίτσας το οικωνύμιο Πάδη (νυν Πευκόφυτο). Για το μεν πρώτο αναφέρει Βλάχικη προέλευση ενώ για το δεύτερο σλαβική. Ο ίδιος αναφέρει ότι το τοπωνύμιο καταγράφεται στα σερβοκροατικά ως *Padež*, στη Σλοβενία επίσης ως *Padež*, ενώ στη Βουλγαρία ως *Padeš*.

Τέλος, το συγκεκριμένο τοπωνύμιο κατατάσσεται στα εδαφονύμια και μάλιστα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη μορφή του εδάφους (πεδιάδα, ίσιωμα).

Ράδια αμ Γυμάρι, La Pádja αμ Γυμάρι. Το τοπωνύμιο το καταγράψαμε σε δυο χωριά, στο Στρογγυλοβούνι και στην Παλαιομάνινα, μιας και βρίσκεται στα όρια των περιφερειών των δύο παραπάνω χωριών. Προφανώς αναφέρεται στην ίδια περιοχή. Στο δεύτερο χωριό μάλιστα το καταγράψαμε και στην ελληνική εκδοχή του ως Γαϊδουρόλακκα.

³⁶⁸ Το ίδιο τοπωνύμιο το έχει καταγράψει κι ο Μέρτζος (1934: 191) που το ετυμολογεί από τη σλαβική λέξη *rad*, η οποία σημαίνει τη μικρή κατηφόρα.

Ολόκληρο το τοπωνύμιο θα το αποδίδαμε στην ελληνική με τη φράση: Στην Πεδιάδα του Γαϊδουριού/Στη Λάκκα του Γαϊδάρου. Πράγματι όπως μας πληροφορήσαν η συγκεκριμένη περιοχή χρησίμευε για τη νομή των γαϊδουριών. Τέλος, το συγκεκριμένο τοπωνύμιο κατατάσσεται στα ζωνύμια, σχετίζεται ωστόσο και με τα εδαφονύμια και μάλιστα με αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη μορφή του εδάφους (πεδιάδα, ίσιωμα).

Pádja aḡ Cutsubína, La Pádja aḡ Cutsubína. Ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στην Πεδιάδα/Στη Λάκκα του Κουτσουμπίνα. Ο τελευταίος ήταν ο τσέλιγκας στον οποίο ανήκε παλιότερα το χωριό Παλαιομάνινα. Το τοπωνύμιο αυτό κατατάσσεται σε αυτά που φανερώνουν ιδιοκτησία, σχετίζεται ωστόσο και με τα εδαφονύμια και συγκεκριμένα με αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη μορφή του εδάφους (πεδιάδα, ίσιωμα).

Pádja cu férítsj, La Pádja cu férítsj. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο ανήκει στην περιοχή του χωριού Γουριώτισσα. Θα το αποδίδαμε στην ελληνική με τη φράση: Στην Πεδιάδα/Στη Λάκκα με τις Φτέρες. Κατατάσσουμε το συγκεκριμένο τοπωνύμιο στα φυτωνύμια, σχετίζεται ωστόσο και με τα εδαφονύμια και συγκεκριμένα με αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη μορφή του εδάφους (πεδιάδα, ίσιωμα).

Pádja cu górtsu, La Pádja cu górtsu. Το τοπωνύμιο βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Γουριώτισσα και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στην Πεδιάδα με την αγραπιδιά (αγριαπιδιά)/Στον Αγραπιδόκαμπο. Κατατάσσουμε το τοπωνύμιο στα δενδρωνύμια, σχετίζεται ωστόσο και με τα εδαφονύμια και συγκεκριμένα με αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη μορφή του εδάφους (πεδιάδα, ίσιωμα).

Paľjucatúnã, La Paľjucatúnã. Ανήκει στην περιφέρεια Αγράμπελου και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στην Παλιοκατούνα. Στην ευρύτερη περιοχή της νοτιοανατολικής Ακαρνανίας υπήρχε χωριό με την επωνυμία *Παλιοκατούνα*, το οποίο μετονομάστηκε σε *Λεσίνι* με το Β.Δ. 282 της 8^{ης}/3/1967 (ΦΕΚ 39/ 24-3-1967). Στην περιοχή αυτή έβοσκαν οι Βλαχόφωνοι τα ποιμνιά τους κατά τα προεπαναστατικά χρόνια αλλά και λίγο μετέπειτα. Αυτό προκύπτει από το έγγραφο (δεφτέρι) του 1812 (Ιωάννινα, 25 Οκτωβρίου 1812) του Αλή Πασά με το

οποίο γινόταν η διανομή των χειμαδιών στους Βλάχους,³⁶⁹ αλλά και από την επιστολή που εστάλη το 1829 στον Καποδίστρια.³⁷⁰

Το τοπωνύμιο είναι σύνθετη λέξη κι αποτελείται από την ελληνική λέξη παλιό (παλιός) και τη λέξη *catúna*. Η λέξη *catúna* σημαίνει την καλύβα και σύμφωνα με τον Νικολαΐδη (1999 [1909]: 219) προέρχεται από τη μεσαιωνική λατινική λέξη *catuna*, η οποία μεταξύ άλλων σημαίνει το στρώμα, τα έπιπλα και γενικώς την οικιακή ιδιοκτησία. Ωστόσο στην αλβανική γλώσσα η λέξη *katund*, -i [κατούντ, -ι] σημαίνει το χωριό (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 273). Ο Νικολαΐδης (1999 [1909]: 592) αναφέρει επίσης ότι η λέξη *kătun* απαντάται στην αλβανική και τη μογλενίτικη με τη σημασία του χωριού, της χώρας. Ο Συμεωνίδης (2010, τόμος Α': 661) αναφέρει ότι στα ρουμάνικα *cătun* σημαίνει το χωριουδάκι, στα αρωμουνικά *cătună* σημαίνει την καλύβα που είναι σκεπασμένη με άχυρο, ενώ στα σλαβικά *katunъ* σημαίνει το φρούριο, το στρατόπεδο. Σύμφωνα με τον ίδιο ο Κριαράς για την ελληνική λέξη κατούνα γράφει ότι σημαίνει το ενδιαίτημα, το δωμάτιο, τη σκηνή, τον οικισμό, το στρατόπεδο, τον στρατιωτικό εξοπλισμό, τα εφόδια κ.λπ.

Θα πρέπει να αναφέρουμε ότι στο Ξηρόμερο υπάρχει χωριό με την επωνυμία *Κατούνα*. Ο Παπατρέχας (1969: 221) καταγράφει το τοπωνύμιο *Παλιοκατούνα* στην περιοχή του χωριού Παπαδάτου Ξηρομέρου, στο οποίο κατά τα παλιότερα χρόνια παραχείμαζαν διάφοροι Βλαχόφωνοι ποιμένες (Γκαραγκούνηδες), πριν εγκατασταθούν σε μόνιμους οικισμούς. Επίσης στην ευρύτερη περιοχή της Κονοπίνας Ξηρομέρου και συγκεκριμένα στη θέση *Παλιοκατούνα* της περιοχής Καλίτσας υπάρχει ναΐσκος αφιερωμένος στους Αγίους Αναργύρους, του οποίου η ανοικοδόμηση ανάγεται πριν το 1760. Ο συγκεκριμένος ναός συνδέεται με κάποιους Καραγκούνηδες, οι οποίοι ζούσαν στην περιοχή γύρω στο 1830 (<http://www.konopinaps.gr/axiotheata.php?chu=7>). Τέλος, κατατάσσεται στα τοπωνύμια που οφείλουν την ονομασία τους σε διάφορες ανθρώπινες κατασκευές (κατούνες/καλύβες), σχετίζεται ωστόσο και με τα οικωνύμια.

Ραλίχουρά, La Ραλίχουρά. Το τοπωνύμιο βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στην Παλιοχώρα/ Στο Παλιοχώρι, δηλαδή στο παλιό χωριό. Πράγματι στην περιοχή αυτή υπάρχουν ίχνη κατοίκησης. Κατατάσσεται στα τοπωνύμια που οφείλουν την

³⁶⁹ Δες σχετικά στο παράρτημα 7.

³⁷⁰ Για τη συγκεκριμένη επιστολή δες στο παράρτημα 9.

ονομασία τους σε διάφορες ανθρώπινες κατασκευές (σπιτιών/καλυβών), σχετίζεται ωστόσο και με τα οικωνύμια.

Paljucǎlǐni, La Paljucǎlǐni. Ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στις Παλιοκαλύβες. Όπως μας πληροφορήσαν, στην περιοχή υπήρχαν οι καλύβες (κατούνες) των Βλαχόφωνων κατοίκων, όπου και παραχείμαζαν πριν εγκατασταθούν μόνιμα στο χωριό Παλαιομάνινα κατά τη δεκαετία του 1860. Κατατάσσεται στα τοπωνύμια που οφείλουν την ονομασία τους σε διάφορες ανθρώπινες κατασκευές (καλύβες), σχετίζεται ωστόσο και με τα οικωνύμια.

Panória vrísj, La Panória Vrisj. Ανήκει στην περιφέρεια Αγράμπελου και όπως μας πληροφορήσαν ονομάστηκε έτσι, διότι κοντά σ' αυτή τη βρύση έχασε τη ζωή της μια κοπέλα με το όνομα Πανωραία. Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στις Πανωραίας τη Βρύση. Κατατάσσεται στα ιστορικά τοπωνύμια, μιας και αναφέρεται σε συμβάν τοπικής σημασίας (θάνατος ανθρώπου), ωστόσο σχετίζεται και με τα υδρωνύμια (ύπαρξη νερού/βρύσης).

Parnarákj, La Parnarákj. Η περιοχή ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Αγράμπελο και θα την αποδίδαμε στην ελληνική με τη φράση: Στο Πουρναράκι. Κατατάσσεται στα δενδρωνύμια.

Patsílja, La Patsílja. Το τοπωνύμιο ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και μας πληροφορήσαν ότι η ονομασία του οφείλεται σε κάποιο παρωνύμιο. Ίσως το παρωνύμιο αυτό σχετίζεται με το υποκοριστικό Tsílja. Το τελευταίο παράγεται από το όνομα Βασίλειος. Εάν πρόκειται για παρωνύμιο, θα το αποδίδαμε στην ελληνική με τη φράση: Στου Πατσίλια (εννοείται το μέρος/την περιοχή). Κατατάσσεται στα ανθρωπωνύμια ή κυριώνυμα και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους σε κάποιο υποκοριστικό ή παρωνύμιο.

Pirgarélu, La Pirgarélu. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Στρογγυλοβούνι και σημαίνει τον μικρό πύργο. Πράγματι όπως μας πληροφορήσαν στο συγκεκριμένο σημείο υπήρχε ένας πυργίσκος. Το τοπωνύμιο αποτελείται από την ελληνική λέξη πύργος και την κατάληξη -elɨ, η

οποία είναι υποκοριστική.³⁷¹ Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στον Πυργίσκο. Κατατάσσεται στα κτηριώνυμα.

Pipiríngu, Ψά Pipiríngu. Ανήκει στην περιφέρεια Οχθίων, σε σημείο που γειτνιάζει με την περιφέρεια Φυτειών (πρώην Μαχαλάς). Το τοπωνύμιο έχει δοθεί όπως μας πληροφορήσαν από το όνομα ενός οπλαρχηγού ή κλέφτη του 1821, του Πιπιρίγκου. Για το πρόσωπο αυτό δεν γνωρίζουμε κάτι σχετικό ούτε αν ήταν Βλαχόφωνος ή όχι. Ίσως το πρώτο συνθετικό του ονόματος Pipiríngu να περιλαμβάνει το υποκοριστικό (Píri) του ονόματος Σπύρος. Υπάρχει επίσης και επώνυμο Πιπιρίγκος, το οποίο δεν απαντάται μεταξύ των Βλαχόφωνων της περιοχής, απαντάται όμως στο Ξηρόμερο (Μπαμπίνη).³⁷²

Εδώ θα πρέπει να αναφέρουμε ότι η Μπασέα-Μπεζαντάκου (1985: 250) έχει καταγράψει στην περιοχή της *Εξω Μάνης* το παρωνύμιο *Πισπερίγκος* το οποίο ερμηνεύει ως πονηρός και ταυτόχρονα μικρόσωμος άνθρωπος. Η ίδια επίσης αναφέρει ότι ο Νικόλαος Πολίτης ετυμολογεί τη συγκεκριμένη λέξη (πισπερίγκος) από τη Βλάχικη λέξη *piririgu*, που σημαίνει τον μικρόσωμο, τον πονηρό και αεικίνητο άνθρωπο. Ωστόσο τη συγκεκριμένη λέξη δεν κατέστη δυνατόν να την καταγράψουμε στο Βλάχικο ιδίωμα της Ακαρνανίας. Τέλος, η Μπασέα-Μπεζαντάκου αναφέρει ακόμη ότι ο Π. Βλαστός θεωρεί τη λέξη *πισπερίγκος* ως συνώνυμη του *καλοβαλμένου*, του *λιμοκοντόρου*.

Το τοπωνύμιο το καταγράψαμε στα Όχθια και στη Γουριώτισσα, αλλά πρόκειται για την ίδια τοποθεσία. Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στου Πιπιρίγκου. Κατατάσσεται στα ανθρωπωνύμια ή κυριώνυμα και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους σε κάποιο επώνυμο ή παρωνύμιο, ωστόσο ενδέχεται να σχετίζεται με τα τοπωνύμια που οφείλουν την ονομασία τους σε κάποιο ιστορικό γεγονός, αν δεχτούμε ότι σχετίζεται με κάποιον κλέφτη κατή την περίοδο της τουρκοκρατίας.

Pizúlja, La Pizúlja. Η περιοχή βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Στράτος και μας πληροφορήσαν ότι εκεί υπάρχουν μερικά κτήματα, που βρίσκονται σε μια πλαγιά, τα χώματα των οποίων συγκρατιούνται με αναλήμματα (τοιχία),

³⁷¹ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη συγκεκριμένη κατάληξη δεξ Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 133.

³⁷² Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το επώνυμο Πιπερίγκος/Πισπιρίγκος στην Μπαμπίνη Ξηρομέρου δεξ Μπαρμπαρούσης (2009: 100 & 130). Ο τελευταίος μάλιστα αναφέρει τα ονόματα τριών αγωνιστών του 1821 με το επώνυμο αυτό.

δηλαδή πεζούλια. Οι αναβαθμίδες αυτές χρησιμεύουν για τη συγκράτηση των χωμάτων στα επικλινή εδάφη. Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στα Πεζούλια. Κατατάσσεται στα τοπωνύμια που οφείλουν την ονομασία τους σε διάφορες ανθρώπινες κατασκευές (πεζούλια).

Ρόρτᾶ, La Rórtᾶ. Η συγκεκριμένη περιοχή ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα, βρίσκεται βορειοανατολικά του χωριού, στη δεξιά όχθη του ποταμού Αχελώου και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στην Πόρτα/ Στην Αυλόπορτα, όπως συνηθίζεται να λέγεται στα ελληνικά από τους ντόπιους (Λαμπρινουδάκης, 2010: 59-60). Πράγματι στο συγκεκριμένο σημείο υπάρχει αρχαία πύλη που οδηγεί από τα τείχη της αρχαίας πόλης, η οποία υπήρχε στην περιοχή, στον ποταμό Αχελώο.³⁷³ Εντύπωση ωστόσο προκαλεί το γεγονός ότι για το συγκεκριμένο τοπωνύμιο (μνημείο) δεν χρησιμοποιείται η Βλάχικη λέξη *ύσα* (= θύρα, πόρτα μικρή ως επί το πλείστον), αλλά η λέξη *ρόρτᾶ*. Τέλος, κατατάσσεται στα τοπωνύμια που οφείλουν την ονομασία τους σε αρχαιολογικά ευρήματα, σχετίζεται ωστόσο και με τα τοπωνύμια που οφείλουν την ονομασία τους σε διάφορες ανθρώπινες κατασκευές.

Ρόρτᾶ, Υά Ρόρτᾶ. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Στράτος και αναφέρεται σε μία αρχαία πύλη, η οποία βρίσκεται ανατολικά του παλιού χωριού, στη δεξιά όχθη του ποταμού Αχελώου. Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στην Πόρτα. Πράγματι στο συγκεκριμένο σημείο υπάρχει αρχαία πύλη που οδηγεί από τα τείχη της αρχαίας πόλης της Στράτου στον ποταμό Αχελώο, όπως ακριβώς συμβαίνει και με την αντίστοιχη πύλη στο χωριό Παλαιομάνινα μερικά χιλιόμετρα νοτιότερα.³⁷⁴ Και στις δύο αυτές θέσεις (Παλαιομάνινα και Στράτος) υπήρξαν αρχαίες πόλεις.³⁷⁵ Κατατάσσεται κι αυτό όπως και το προηγούμενο στα τοπωνύμια που οφείλουν την ονομασία τους σε αρχαιολογικά ευρήματα, σχετίζεται ωστόσο και με τα τοπωνύμια που οφείλουν την ονομασία τους σε διάφορες ανθρώπινες κατασκευές.

³⁷³ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το συγκεκριμένο μνημείο, αλλά και γενικότερα για τον αρχαιολογικό χώρο της Παλαιομάνινας, δες: Στεργίου (1996: 7-62), Στεργίου (2001: 80-81), Ζώγα (2003: 104-116) καθώς και Λαμπρινουδάκης, 2010: 57-78.

³⁷⁴ Για περισσότερες πληροφορίες δες στο προηγούμενο τοπωνύμιο.

³⁷⁵ Για περισσότερες πληροφορίες δες Ζώγας, 2003: 71-141.

Póru Patśá, Uá Póru Patśá. Το τοπωνύμιο αναφέρεται σε περιοχή που βρίσκεται στην περιφέρεια Οχθίων, σε σημείο που γειτνιάζει με την περιφέρεια Φυτειών, πρώην Μαχαλάς. Το τοπωνύμιο αποτελείται από δύο λέξεις. Πρώτη είναι η λέξη *póru*, η οποία προέρχεται από την ελληνική λέξη πόρος (= μέρος μέσω του οποίου περνά κανείς στην αντίπερα όχθη ποταμού ή χειμάρρου, γενικά μέρος απ' όπου είναι δυνατή η διάβαση κ.λπ.). Πράγματι όπως μας ανέφεραν πριν τη δημιουργία των εγγειοβελτικών έργων, η περιοχή πλημμύριζε με αποτέλεσμα να είναι αδύνατη η διάβαση. Κάποιος κάτοικος των Φυτειών, του οποίου το παρωνύμιο ήταν Πατσάς (από δω και η δεύτερη λέξη του τοπωνυμίου) δημιούργησε ένα πέρασμα κι έτσι δόθηκε το συγκεκριμένο όνομα στην περιοχή.

Το τοπωνύμιο είναι γνωστό και στο χωριό Γουριώτισσα. Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στον Πόρο/Στο Πέρασμα/Στη διάβαση του Πατσά (Στου Μπόρου τ' Πατσά). Τέλος, κατατάσσεται στα τοπωνύμια που οφείλουν την ονομασία τους σε διάφορες ανθρώπινες κατασκευές (πέρασμα), ωστόσο σχετίζεται με τα ανθρωπωνύμια ή κυριώνυμα και συγκεκριμένα με αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στο όνομα κάποιου ανθρώπου (επώνυμο), ίσως και με τα υδρωνύμια (ύπαρξη νερού/χειμάρρου).

Púnti alí Catrínă/i, Uá Púnti alí Catrínă/i. Το τοπωνύμιο αυτό βρίσκεται στα όρια των περιφερειών Στράτου και Οχθίων και συγκεκριμένα στο πέρασμα του Γερομπόρου από το οποίο διέρχονταν κατά τα παλιότερα χρόνια οι κάτοικοι των δύο χωριών για να μεταβούν από το ένα χωριό στο άλλο.³⁷⁶ Μας πληροφόρησαν ότι οφείλει την ονομασία του στο θάνατο μιας γυναίκας με το όνομα Κατερίνα, η οποία έπεσε από τη γέφυρα που υπήρχε στο σημείο. Δεν μας δόθηκαν πληροφορίες εάν επρόκειτο για ατύχημα ή αυτοκτονία ούτε από ποιο χωριό ήταν η θανούσα. Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στη Γέφυρα της Κατερίνας.

Κατατάσσεται στα ιστορικά τοπωνύμια, μιας και αναφέρεται σε κάποιο συμβάν τοπικής σημασίας (θάνατος ανθρώπου). Ωστόσο το συγκεκριμένο τοπωνύμιο σχετίζεται και με αυτά που οφείλουν την ονομασία τους σε διάφορες ανθρώπινες κατασκευές (γέφυρα).

Purnăritsĭ, Tu Purnăritsĭ. Βρίσκεται στην περιφέρεια Αγράμπελου και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στα Πουρνάρια. Πράγματι η συγκεκριμένη περιοχή

³⁷⁶ Δες σχετικά και στο τοπωνύμιο *Uá Ĝerobóro*.

χαρακτηρίζεται από αυτό το είδος βλάστησης. Προέρχεται από την ομώνυμη ελληνική λέξη.³⁷⁷ Κατατάσσεται στα δενδρονύμια.

Pútšicu, La Pútšicu. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Γουριώτισσα και μας ανέφεραν ότι σημαίνει τη βρυσούλα, την πηγούλα. Πράγματι στην περιοχή υπήρχε μια μικρή βρύση-πηγή. Προέρχεται από τη λέξη *pútšm* (= γούρνα, φρεάτιο, πηγάδι), η οποία με τη σειρά της έλκει την καταγωγή της από τη λατινική λέξη *puteus*, -i, που σημαίνει το φρέαρ (Τσακαλώτου, 1926: 840), με αντιμετάθεση του /s/ και αποκοπή του /e/. Το τοπωνύμιο έχει ως επίθημα την υποκοριστική κατάληξη -icu.

Στα Βλαχόφωνα χωριά της περιοχής υπάρχει επίσης η λέξη *pótšm*, η οποία σημαίνει το μικρό μεταλλικό δοχείο νερού αλλά και το μπρίκι που ψήνουν τον καφέ. Επίσης υπάρχει η λέξη *μπουτσινάρι/πουτσινάρι* (= μικρή κάνουλα στα υδροδοχεία). Θεωρούμε ακόμη ότι το τοπωνύμιο σχετίζεται με τη σλαβική λέξη *пучина* [πούτσινια] η οποία σημαίνει το πέλαγος (Ομάδα καθηγητών σερβικής γλώσσας, 2001: 274). Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στη Βρυσούλα. Τέλος, κατατάσσεται στα υδρονύμια.

Putšicuri, La Putšicuri. Ανήκει στην περιφέρεια Αγράμπελου και σήμαινε τον τόπο όπου υπήρχαν γούρνες (φρεάτια) με νερό για να πίνουν τα πρόβατα τον χειμώνα. Προέρχεται από τη λέξη *pútšm* (= γούρνα, φρεάτιο, πηγάδι). Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στις Γουρνούλες/Στις Βρυσούλες. Κατατάσσεται όπως και το προηγούμενο στα υδρονύμια.

Réu, Uá Réu. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Όχθια και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στο ποτάμι. Η λέξη *réu* στο Βλάχικο ιδίωμα της περιοχής σημαίνει το ποτάμι (γενικά) αλλά στο συγκεκριμένο τοπωνύμιο σημαίνει ένα τμήμα του ποταμού, εκεί όπου κάποιοι κάτοικοι του χωριού είχαν μερικά κτήματα. Κατατάσσεται στα υδρονύμια.

Rípă, La Rípă. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα. Μας πληροφόρησαν ότι στην περιοχή υπήρχε μια μεγάλη επικλινή λεία πέτρα στην οποία μάλιστα τα παιδιά κατά τα παλιότερα χρόνια έπαιζαν κάνοντας τσουλήθρα. Η λέξη *ripă* σημαίνει τον γκρεμό και προέρχεται από τη λατινική λέξη *ripa*, -ae, η οποία σημαίνει την όχθη ποταμού (Νικολαΐδου, 1999 [1909]: 456 και Τσακαλώτου, 1926: 570). Το τοπωνύμιο

³⁷⁷ Δες και στο τοπωνύμιο *La Pamarăki*, που κι αυτό βρίσκεται στην ευρύτερη περιοχή.

επίσης ίσως σχετίζεται με τη σλαβική λέξη *rypa* [ρούπα] η οποία σημαίνει την τρύπα (Ομάδα καθηγητών σλαβικής γλώσσας, 2001: 290) καθώς και με την ελληνική λέξη τρύπα.

Ο Συμεωνίδης (2010, τόμος Β΄: 1.220) αναφέρει το οικωνύμιο *Ρίπηση* (νυν Κεφαλόβρυση) της επαρχίας Τριφυλίας του νομού Μεσσηνίας, το οποίο ετυμολογεί από την αλβανική λέξη *ripës-i*, που σημαίνει τόπο σε επικλινές μέρος, κι η οποία προέρχεται από την επίσης αλβανική λέξη *ripë-a*, που σημαίνει το επικλινές, απόκρημνο τμήμα βουνού, την κατηφοριά (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 590). Επίσης ο Συμεωνίδης συσχετίζει τις παραπάνω λέξεις με την αλβανική λέξη *rip-i*, η οποία σημαίνει τη ζώνη, το λουρί, τη λουρίδα, τη λωρίδα, αλλά και το στενόμακρο κομμάτι (λωρίδα) γης.

Θα αποδίδαμε το τοπωνύμιο στην ελληνική με τη φράση: Στον Γκρεμό. Τέλος, κατατάσσεται στα εδαφωνύμια και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη μορφή του εδάφους (γκρεμός, απότομη κατηφοριά).

Rubátšu, La Rubátšu. Το τοπωνύμιο ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Γουριώτισσα. Δεν κατέστη δυνατόν να πληροφορηθούμε τη σημασία του. Θεωρούμε ότι προέρχεται από τη λατινική λέξη *rubus*, -i, η οποία σημαίνει τον βάτο, την σμεουριά (Τσακαλώτου, 1926: 139 και Σιδέρη, 1964: 705). Στη λατινική γλώσσα επίσης υπάρχουν και οι παρεμφερείς λέξεις *rubeta*, -orum (ουδέτερο ουσιαστικό που απαντάται μόνο στον πληθυντικό αριθμό) η οποία σημαίνει τα βάτα, τους θάμνους κ.λπ. και το επίθετο *rubeus*, -a, um, το οποίο σημαίνει αυτόν που έχει/που αποτελείται από βάτα (Σιδέρη, ό.π.). Τέλος, θα πρέπει να αναφέρουμε ότι στη λατινική υπάρχει η λέξη *rubor*, -oris, η οποία σημαίνει το δέντρο δρυ (Τσακαλώτου, 1926: 204). Ο Σιδέρης (1964: 705) τη λατινική λέξη *rubor*, -oris την ερμηνεύει μεταξύ άλλων ως ερυθρότητα.

Ο Παπατρέχας (1969: 225) έχει καταγράψει στο γειτονικό χωριό Πρόδρομος Ξηρομέρου το τοπωνύμιο *Ρουμπάτσι* (ή *Ρομπάτσι*), το οποίο προφέρεται στο ελληνικό βορειοδυτικό ιδίωμα της περιοχής ως «*Ριμπάτσ*». Αναφέρει ο ίδιος επίσης ότι πρόκειται για μια βραχώδη ράχη με πυκνό βαλανιδοδάσος και με πολλούς θάμνους, οι οποίοι στην περιοχή ονομάζονται ασφάκες (= φλομίσ η θαμνώδης, γαιδαροασφάκα). Δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι πρόκειται για το ίδιο τοπωνύμιο το οποίο καταγράψαμε στη

Γουριώτισσα. Θεωρούμε ακόμη ότι η συγκεκριμένη λέξη έχει εισαχθεί στο ελληνικό βορειοδυτικό ιδίωμα της περιοχής μέσω της Βλάχικης γλώσσας.

Επίσης θα πρέπει να αναφέρουμε ότι ο Συμεωνίδης (2010, τόμος Β΄: 1.229) καταγράφει το οικωνύμιο *Ρουμπάτες* (νυν Μερόπη) Πωγωνίου Ιωαννίνων και πιθανολογεί την ετυμολογική του προέλευση από τη σλαβική λέξη **robarъ* < *rōbiti*, *robatī* (= κόβω ξύλα, ρίχνω δέντρα). Ακόμη ο ίδιος αναφέρει την αλβανική λέξη **Robati*, την οποία συσχετίζει με το βουλγαρικό ρήμα *rbija* (= διανοίγω πέρασμα μέσα σε δάσος), το ρώσικο *rubit* (= ρίχνω δέντρα) και το τσέχικο *roubiti* (= ρίχνω δέντρα). Υπάρχει η πιθανότητα το τοπωνύμιο *La Rubátsu* να σχετίζεται με τις αμέσως προηγούμενες λέξεις.

Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο θα το αποδίδαμε στην ελληνική με τη φράση: Στα Βάτα/Στους Θάμνους ή Στη μικρή Βελανιδιά ή Στις Ασφάκες κ.λπ., ανάλογα με την ετυμολογική προσέγγιση. Τέλος, θα μπορούσε να καταταχθεί σύμφωνα με τις ερμηνείες που δόθηκαν στα δενδρωνύμια ή στα φυτωνύμια.

Ρύγυ, La Rúgy. Η τοποθεσία ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Όχθια και σημαίνει τον τόπο όπου υπάρχουν πολλά βάτα ή αγριοτριανταφυλλιές. Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στα Βάτα/Στους Θάμνους κ.λπ. Θεωρούμε ότι προέρχεται από τη λατινική λέξη *rubus*, -i, η οποία σημαίνει τον βάτο, την σμεουριά (Τσακαλώτου, 1926: 139 και Σιδέρη, 1964: 705) με τροπή του /b/ σε /g/. Την ίδια γνώμη για τη συγκεκριμένη λέξη έχει διατυπώσει και ο Νικολαΐδης (1999 [1909]: 141 & 457). Για την ίδια τοποθεσία έχουμε ακούσει και το τοπωνύμιο *Ρόγγια* (τα), το οποίο κατά πάσα πιθανότητα προέρχεται από το τοπωνύμιο *La Rúgy*.

Το τοπωνύμιο *Ρόγγια* το έχει καταγράψει επίσης ο Στεργιόπουλος (1933: 104) στο χωριό Καλέντζι της Ηπείρου, ο Μέρτζος (1934: 190) στο χωριό Χουλιαράδες της Ηπείρου καθώς και ο Κόλιας (1932: 244-245) στο Καστέλλι Παρνασσίδος, το οποίο ερμηνεύει ως δάσος δρυών. Ο Στεργιόπουλος (1938: 169) ακόμη έχει καταγράψει τα τοπωνύμια *Ρόγγα*, *Ρόγγια* και *Ρόγγος* στην επαρχία Κονίτισης. Τέλος, ο Παπατρέχας (1969: 215) έχει καταγράψει στο χωριό Μαχαιρά Ξηρομέρου το τοπωνύμιο *Ρόγγια*, το οποίο ερμηνεύει ως μικρά σε έκταση χωράφια εντός δασώδους περιοχής και το συσχετίζει με το ρήμα *ρογγιάζω* και *ρογγίζω*, το οποίο σημαίνει τη δημιουργία χωραφιού μετά από αποψίλωση και εκχέρσωση.

Ο Συμεωνίδης (2010, τόμος Β΄: 1.221) καταγράφει το οικωνύμιο *Ρόγκια* (τα) Τριγωνίδος Αιτωλοακαρνανίας (νυν Χρυσοβίτσα), το οποίο ερμηνεύει ως αποφυλωμένη, αποδοσώμενη, εκχερσώμενη περιοχή και το παράγει από την αλβανική λέξη *rogë*. Το συνδέει επίσης με το αρωμονικό *rungu*, το οποίο προέρχεται από το λατινικό ρήμα *runco*, *-are*, που σημαίνει βοτανίζω, αποτίλλω, τίλλω (Σιδέρη, 1964: 707) και κατ' επέκταση εκχερσώνω. Στην αλβανική γλώσσα υπάρχει επίσης η λέξη *rog/ë* [ρογκ] η οποία σημαίνει το ξέφωτο, το ανοιχτό μέρος μέσα στο δάσος (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 582). Ο Συμεωνίδης αναφέρει ότι η λέξη *Ρόγκια* απαντάται ως οικωνύμιο στην Καρδίτσα (νυν Καρυάς) και στα Τρίκαλα (νυν Διπότημος). Τέλος, θα μπορούσε να καταταχθεί σύμφωνα με τις ερμηνείες που δόθηκαν στα δενδρωνύμια ή φυτωνύμια.

Rúgu, La Rúgu. Η τοποθεσία ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και σημαίνει τον τόπο όπου υπάρχουν πολλά βάτα ή αγριοτριανταφυλλιές (δες στο προηγούμενο τοπωνύμιο). Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στα Βάτα/Στους Θάμνους κ.λπ. Κατατάσσεται, όπως και τα προηγούμενα, στα δενδρωνύμια ή φυτωνύμια.

Sánda, Uá Sánda. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο βρίσκεται στην περιφέρεια Στράτου. Μας πληροφόρησαν ότι σημαίνει το μέρος όπου φυτάν πολύ χορτάρι (αγριόχορτο) κι είχε πολλά νερά. Δεν κατέστη δυνατόν να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε.

Ο Συμεωνίδης (2010, τόμος Β΄: 1.241 & 1.242) ωστόσο αναφέρει τα οικωνύμια *Σανδοβίτσα* (νυν Μάρμαρα) Δωδώνης Ιωαννίνων και *Σαντοβίτσα* (νυν Κύκνος) Ωραίου Ξάνθης, που τα θεωρεί σλαβικής προέλευσης, τα πρώτα συνθετικά των οποίων προέρχονται, σύμφωνα με τον ίδιο, από τη σλαβική λέξη *sady* (= κήπος, νεαρό αμπέλι, οπώρα). Δεν είναι απίθανο το τοπωνύμιο *Uá Sánda* να σχετίζεται με αυτή τη σλαβική λέξη, αφού διέθετε πολλά νερά και θα μπορούσε να έχει μια παρεμφερή χρήση στο παρελθόν (κήπου, οπωρώνα κ.λπ.). Θα το αποδίδαμε στην ελληνική με τη φράση: Στη Σάντα/Στα Αγριόχορτα/Στον κήπο (σύμφωνα με την ερμηνεία του Συμεωνίδη).

Σύμφωνα με τις επικρατέστερες ερμηνείες που προηγήθηκαν, το συγκεκριμένο τοπωνύμιο κατατάσσεται είτε στα φυτωνύμια (ύπαρξη χόρτων) είτε στα υδρωνύμια (ύπαρξη νερού).

Scără, La Scără. Ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στη Σκάλα. Πράγματι όπως μας πληροφόρησαν στο συγκεκριμένο σημείο υπάρχει ένας δρόμος με σκαλοπάτια (σκάλα) ο οποίος οδηγεί στο ποτάμι (Αχελώο) και στο παλιό νεκροταφείο του χωριού. Κατασκευάστηκε στις αρχές του 20^{ου} αιώνα για τη διευκόλυνση των κατοίκων. Το τοπωνύμιο προέρχεται από την ελληνική λέξη σκάλα με τροπή του /l/ σε /r/.³⁷⁸ Τέλος, κατατάσσεται στα τοπωνύμια που οφείλουν την ονομασία τους σε διάφορες ανθρώπινες κατασκευές (σκάλα).

Serétu, La Serétu. Ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και θα το αποδίδαμε στην ελληνική με τη φράση: Στου Σερέτη. Μας πληροφόρησαν ότι το συγκεκριμένο τοπωνύμιο ίσως οφείλεται σε κάποιο επώνυμο ή παρωνύμιο. Το επώνυμο Σερέτης όμως δεν απαντάται στα Βλαχόφωνα χωριά της περιοχής. Ίσως να ανήκε σε κάποιον μη Βλαχόφωνο κάτοικο, ο οποίος όμως εγκατέλειψε την περιοχή (π.χ. κάποιον κτηνοτρόφο). Εμείς θεωρούμε ότι ίσως οφείλεται σε παρωνύμιο, το οποίο προέρχεται από την τουρκική λέξη *sered*, που σημαίνει τον οργίλο, τον οξύθυμο, τον γκρινιάρη, τον ευέξαπτο (Νικολαΐδου, 1999 [1909]: 477 & Σταματάκου, 1971, τόμος Γ': 2.511). Η λέξη *σερέτης* απαντάται και στην ελληνική. Κατατάσσεται στα ανθρωπωνύμια ή κυριώνυμα και συγκεκριμένα σε αυτά που έχουν πάρει την ονομασία τους από το όνομα ενός ανθρώπου (επώνυμο ή παρωνύμιο).

Sidéri, La Sidéri. Το τοπωνύμιο βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και οφείλει την ονομασία του στο Βλάχικο επώνυμο Σιδέρης. Το συγκεκριμένο επώνυμο όμως δεν απαντάται στο χωριό Παλαιομάνινα, παρά μόνο στη Στράτο και στα Όχθια. Ίσως να υπήρχε και στην Παλαιομάνινα σε παλιότερες εποχές, πριν δηλαδή σχηματιστεί ο οικισμός. Το γεγονός της ύπαρξης του συγκεκριμένου τοπωνυμίου στην Παλαιομάνινα μάς δίνει πληροφορίες για τις εσωτερικές μετακινήσεις των Βλαχόφωνων οικογενειών από χωριό σε χωριό ή καλύτερα από περιοχή σε περιοχή.

Σε έγγραφο του αρχείου του Αλή Πασά του 1812 (δες στο παράρτημα 7) βρήκαμε ότι στον αρχιτσέλιγκα Σιδέρη είχε παραχωρηθεί για χειμερινή βόσκηση (χειμαδιό) η περιοχή της Γαλετζάς (Οζερού), του Προδρόμου, της

³⁷⁸ Για το συγκεκριμένο φωνολογικό φαινόμενο, το οποίο είναι σύνηθες στη Βλάχικη γλώσσα και αφορά τόσο τα ελληνικά όσο και τα λατινικά δάνεια, δες στο τοπωνύμιο *Uá Móra ay Muraití/Uá Mórá ay Muraití* καθώς και Κατσάνη, 1977: 112.

Ρούστας, του Ριγανιώτικου και των Πεστιανών. Άρα είναι πολύ πιθανό να αναφέρεται το τοπωνύμιο σε κάποια από αυτές τις περιοχές (ιδιαίτερα στο Ριγανιώτικο). Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στου Σιδέρη (εννοείται τα κτήματα/τα μέρη). Τέλος, κατατάσσεται στα ανθρωπωνύμια ή κυριώνυμα και συγκεκριμένα σε αυτά που έχουν πάρει την ονομασία τους από το όνομα ενός ανθρώπου (επώνυμο).

Spártsă cǎlǎuri, La Spártsă cǎlǎuri. Το τοπωνύμιο ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και όπως μας πληροφορήσαν αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στους Χωρισμένους Δρόμους, δηλαδή στο μέρος όπου χωρίζουν οι δρόμοι/Στη Διχάλα/Στο Σταυροδρόμι και κατ' επέκταση εκεί που «χαλάει» (που χωρίζει) ο δρόμος στα δύο.

Κατατάσσεται στα εδαφώνυμα και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη μορφή του εδάφους (διχάλα/σταυροδρόμι).

Spiθάρĭ, La Spiθάρĭ. Ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στο Σπιθάρĭ. Μας πληροφορήσαν ότι στην περιοχή υπάρχει ένα πηγάδι λαξευμένο σε πέτρα.

Το τοπωνύμιο απαντάται και σε άλλες περιοχές της Ελλάδας. Ο Σαρρής (1928: 142) το έχει καταγράψει στη Νότια Αθήνα κατά την οδό Βουλιαγμένης κοντά στο Μπραχάμι και το ερμηνεύει ως μικρή δεξαμενή, η οποία βρίσκεται ανάμεσα από πέτρες, όπου διατηρείται για μικρό χρονικό διάστημα το βρόχινο νερό. Ο Φουρικής (1928b: 94) καταγράφει κι αυτός το συγκεκριμένο τοπωνύμιο, αναφέρει μάλιστα ότι είναι ελληνικής προέλευσης, γράφει όμως ότι είναι πολύ συνηθισμένο και από τους αλβανόφωνους. Ο τελευταίος το ερμηνεύει ως μικρές κοιλότητες στους βράχους στις οποίες εισρέει το βρόχινο νερό που χρησιμοποιείται από τους κτηνοτρόφους και τους ρητινοσυλλέκτες για πόση. Ο ίδιος αναφέρει επίσης ότι σπιθάρια ονομάζονταν οι τετράγωνοι λάκκοι, οι οποίοι ανοίγονταν από τους ρητινοσυλλέκτες για να εναποθέτουν εκεί προσωρινά τη ρητίνη. Επίσης στη Σαλαμίνα σπιθάρια ονομάζονταν οι μικρές κοιλότητες, που υπήρχαν στους παραλιακούς βράχους, στις οποίες έμπαινε το θαλασινό νερό και έτσι σχηματιζόταν (μετά από εξάτμιση) το αλάτι του σπιθαριού (kripa e spitharit).³⁷⁹ Ο Συμεωνίδης (2010, τόμος Β΄:

³⁷⁹ Στην αλβανική γλώσσα kripë σημαίνει αλάτι (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 789).

1.304) αναφέρει το οικονύμιο *Σπιθάρι* (το) Αμπελακίων Πειραιώς για το οποίο δίνει την ίδια ερμηνεία.

Η λέξη όπως ήδη αναφέρθηκε είναι ελληνική, μάλιστα αποδίδουν την προέλευσή της στην ομοιότητα που είχαν αυτές οι κοιλότητες με τα πιθάρια, τα οποία κατά τα παλιότερα χρόνια έθαβαν στη γη εν μέρει ή εξ ολοκλήρου για να αποταμιεύουν υγρά (κρασί, μέλι, λάδι, νερό) ή δημητριακά (Φουρίκης, ό.π.). Κατατάσσεται στα τοπωνύμια που οφείλουν την ονομασία τους σε διάφορες ανθρώπινες κατασκευές (λαξευμένες κοιλότητες), ωστόσο σχετίζεται και με τα εδαφονύμια και συγκεκριμένα με αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη μορφή του εδάφους (φυσικές κοιλότητες).

Σπιθάρι αχ φύρι, La Spiθάρι αχ φύρι. Το τοπωνύμιο βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στο Σπιθάρι του κλέφτη. Πράγματι στην περιοχή υπάρχει ένα πηγάδι λαξευμένο σε πέτρα, το οποίο σύμφωνα με την παράδοση σχετίζεται με κάποιον κλέφτη.³⁸⁰ Η λέξη φύρι σημαίνει τον κλέφτη, τον ληστή. Κατατάσσεται στα τοπωνύμια που οφείλουν την ονομασία τους σε διάφορες ανθρώπινες κατασκευές (λαξευμένες κοιλότητες), ωστόσο σχετίζεται και με τα εδαφονύμια και συγκεκριμένα με αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη μορφή του εδάφους (φυσικές κοιλότητες). Τέλος, σχετίζεται και με τα ιστορικά τοπωνύμια καθώς αναφέρεται σε κάποιο συμβάν ιστορικής σημασίας (ύπαρξη κάποιου κλέφτη).

Σπιλία, La Spiλία. Βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στη Σπηλιά. Πράγματι στην περιοχή υπάρχει μια σπηλιά. Προέρχεται από την ελληνική λέξη σπηλιά με την προσθήκη της κατάληξης -ι.³⁸¹ Κατατάσσεται στα εδαφονύμια και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη μορφή του εδάφους (σπηλιά).

Stérna atsa mári, La Stérna atsa mári. Το τοπωνύμιο αυτό ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στη Στέρνα αυτή/εκείνη τη μεγάλη/Στη Μεγάλη Στέρνα. Η περιοχή αυτή βρίσκεται στο εσωτερικό της αρχαίας ακρόπολης και μας πληροφορήσαν ότι στο σημείο υπάρχει μια μεγάλη αρχαία στέρνα. Κατατάσσεται στα τοπωνύμια που

³⁸⁰ Για περισσότερες πληροφορίες δες στο τοπωνύμιο *La Spiθάρι*.

³⁸¹ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη συγκεκριμένη κατάληξη δες Κατσάνη & Ντίνα, 1990: 135.

οφείλουν την ονομασία τους σε διάφορες ανθρώπινες κατασκευές (στέρνα), ωστόσο σχετίζεται και με τα τοπωνύμια που οφείλουν την ονομασία τους σε αρχαιολογικά ευρήματα, ανασκαφές κ.λπ.

Šcábã alí Ğianúlã, La Šcábã alí Ğianúlã. Βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και μας πληροφόρησαν ότι στο συγκεκριμένο σημείο αυτοκτόνησε μια γυναίκα, το όνομα της οποίας ήταν Γιαννούλα. Το τοπωνύμιο αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στην Πέτρα της Γιαννούλας. Το ουσιαστικό Šcábã (= βράχος, μεγάλη πέτρα κ.λπ.) προέρχεται από την αλβανική λέξη *shkëmb*, -i [ðκεπ, -i] που σημαίνει τον βράχο, τη μεγάλη πέτρα (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 636). Ο Συμεωνίδης (2010, τόμος Β':1.276) μάλιστα καταγράφει το οικωνύμιο *Σκέμπον* (νυν Βράχος) της επαρχίας Νικοπόλεως και Πάργας του νομού Πρεβέζης, το τοπωνύμιο *Σκέμπια* (τα) στο Δελβινάκι της Ηπείρου και το τοπωνύμιο *Σκούμπι* (το), τα οποία ετυμολογεί από την παραπάνω αλβανική λέξη. Ο Στεργιόπουλος (1938: 175) έχει καταγράψει στην επαρχία Κονίτισης τα τοπωνύμια *Σκέμπια* (τα), *Σκέμπω* (η), *Σκέμπι της Κραριάς/Σκεμπ' τς Κραριάς* (= τοποθεσία βραχώδη πάνω στην οποία υπήρχε μία κραριά) κ.λπ.

Κατατάσσεται στα ιστορικά τοπωνύμια, καθώς οφείλει την ονομασία του σε κάποιο ιστορικό συμβάν τοπικής σημασίας (αυτοκτονία), ωστόσο σχετίζεται και με τα εδαφονύμια και συγκεκριμένα με αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη μορφή του εδάφους (ύπαρξη μεγάλων λίθων).

Šcábã atsa mári, La Šcábã atsa mári. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Στρογγυλοβούνι. Θα το αποδίδαμε στην ελληνική με τη φράση: Στην Πέτρα αυτή τη μεγάλη/Στον Βράχο αυτόν τον μεγάλο. Πράγματι στην περιοχή υπάρχει ένας μεγάλος βράχος. Κατατάσσεται στα εδαφονύμια και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη μορφή του εδάφους (ύπαρξη μεγάλων λίθων).

Šcábã (L)únga, La Šcábã (L)únga. Ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στην Πέτρα την Ψηλή/τη Μεγάλη. Πράγματι όπως μας πληροφόρησαν στην περιοχή υπάρχει μια μεγάλη πέτρα. Το επίθετο (L)úngu (θηλυκό (L)únga) σημαίνει τον ψηλό, αλλά

και τον μακρύ (γενικά τον μεγάλο).³⁸² Κατατάσσεται κι αυτό στα εδαφώνυμια και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη μορφή του εδάφους (ύπαρξη μεγάλων λίθων).

Šútu, La Šútu. Ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στον Γυμνό/Στον Καραφλό (εννοείται τον τόπο ή τον λόφο). Πράγματι η συγκεκριμένη περιοχή, όπως μας πληροφόρησαν, είναι ένας λοφίσκος στον οποίο δεν υπάρχει βλάστηση. Η λέξη Šútu απαντάται κι ως παρωνύμιο (για άνδρα και για γυναίκα) σε δύο άλλα Βλαχόφωνα χωριά και σημαίνει τον άνδρα ή τη γυναίκα (Šútu και Šúta αντίστοιχα), οι οποίοι δεν έχουν καθόλου ή έχουν ελάχιστα μαλλιά στο κεφάλι. Επίσης απαντάται ως επώνυμο στο χωριό Γουριώτισσα. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη λέξη šútu δεξ στο παράρτημα των επωνύμων και συγκεκριμένα στο επώνυμο Σούτης του χωριού Γουριώτισσα. Κατατάσσεται στα εδαφώνυμια και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη μορφή του εδάφους (γυμνό έδαφος/χωρίς βλάστηση).

Tabóro, La Tabóro. Ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και όπως μας πληροφόρησαν οφείλει την ονομασία του στη λέξη ταμπούρι. Η λέξη ταμπούρι προέρχεται από την ομώνυμη τουρκική λέξη, η οποία σημαίνει το οχύρωμα. Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στο Ταμπούρι.

Ο Παπατρέχας (1969: 205) επίσης έχει καταγράψει το τοπωνύμιο *Ταμπούρια* (τα) στον δυτικό αυχένα της Μάνινας (περιφέρεια Βλυζανών), το οποίο συμπίπτει με τη θέση απ' όπου ο Καραϊσκάκης το 1825 προσέβαλε την τουρκική εφοδιοπομπή που όδευε για το πορθμείο Πενταλόφου-Γουριάς και από εκεί για το πολιορκημένο Μεσολόγγι. Είναι πολύ πιθανόν λοιπόν να συμπίπτουν οι δύο θέσεις. Το τοπωνύμιο Ταμπούρι (Ταμπούρια) επίσης απαντάται σε αρκετές περιοχές της Ελλάδας. Ο Ντίνας (1980: 338) έχει καταγράψει στο χωριό Σαμαρίνα τα τοπωνύμια *La Tambúri* (= Στου Ταμπούρη) και *La Tăbúre* (= Στο Ταμπούρι). Ο Στεργιόπουλος (1938: 180-181) έχει καταγράψει στην επαρχία Κονίτσης το τοπωνύμιο *Ταμπόρι* (το) καθώς και στο Βλαχόφωνο χωριό Δίστρατο της ίδιας περιοχής το τοπωνύμιο *Λα Ταμπούρε* (= Στο Ταμπούρι). Ο Συμεωνίδης (2010, τόμος Β': 1.337)

³⁸² Η συγκεκριμένη λέξη προφέρεται κυρίως χωρίς το αρχικό /l/, μιας και υπακούει στον γνωστό φωνολογικό νόμο του ιδιώματος της Ακαρνανίας.

καταγράφει τα οικωνύμια *Ταμπούρια* στο Μικρό Περιστέρι Δωδώνης και στον Πειραιά. Τέλος, κατατάσσεται στα τοπωνύμια που οφείλουν την ονομασία τους σε διάφορες ανθρώπινες κατασκευές (ταμπούρι/οχύρωμα).

Témbenǎ, Ψά Témbenǎ. Βρίσκεται στην περιφέρεια Στράτου. Δεν κατέστη δυνατόν να πληροφορηθούμε τη σημασία του, παρά μόνο ότι στην περιοχή υπάρχουν κάποια υψώματα και σπηλιές. Μας πληροφόρησαν μάλιστα ότι στις συγκεκριμένες σπηλιές φυγάδευσε ο τσέλιγκας Γιάγκας τον Αλή Πασά, όταν τον τελευταίο σε νεαρή ηλικία και πριν αυτός αποκτήσει την ισχύ που απέκτησε στη συνέχεια, τον κυνηγούσαν για να τον σκοτώσουν οι Χορμοβίτες και οι Γαρδικιώτες για κτηματική διαφορά. Οι τελευταίοι ήταν κάτοικοι χωριών της νότιας Αλβανίας στη συμβολή των ποταμών Δρίνου και Αώου (Φαλτάιτς, χ.χ.: 791).³⁸³

Το τοπωνύμιο παρουσιάζει αρκετή ομοιότητα με το αλβανικό οικωνύμιο *Τεπελένι*, όσον αφορά το πρώτο συνθετικό του τελευταίου, και το οποίο πολλές φορές ακούγεται ως *Τεμπελένι* (με τροπή του /p/ σε /b/). Το οικωνύμιο Τεπελένι είναι σύνθετο και προέρχεται από την αλβανική λέξη *ter/e* [τέπ/ε], η οποία σημαίνει τον λόφο, τον λοφίσκο, την λοφοκορφή (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 671) και το όνομα Ελένη. Το οικωνύμιο σημαίνει τον λόφο της Ελένης (<http://el.wikipedia.org/Τεπελένι>). Υπάρχει κάποια πιθανότητα το τοπωνύμιο *Ψά Témbenǎ* να έχει ως πρώτο συνθετικό την αλβανική λέξη *ter/e*, μιας και, όπως μας πληροφόρησαν, στην περιοχή όπου καταγράφεται εκτός από σπηλιές υπήρχαν και μικρά υψώματα. Θα αποδίδαμε το τοπωνύμιο στην ελληνική με τη φράση: Στη Σπηλιά/Στις Σπηλιές//Στο Ύψωμα/Στα Ύψώματα.

Τόνα, La Τόνα. Ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και όπως μας πληροφόρησαν οφείλει την ονομασία του είτε σε κάποιο παρωνύμιο είτε σε κάποιο επώνυμο. Θα το αποδίδαμε στην ελληνική με τη φράση: Στου Τόνα. Κατατάσσεται στα ανθρωπωνύμια ή κυριώνυμα και συγκεκριμένα σε αυτά που

³⁸³ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το συγκεκριμένο περιστατικό, το οποίο αποτελεί ακόμη και σήμερα ζωντανή προφορική παράδοση στην περιοχή, δεξ Στεργίου (2001: 29-31). Η πληροφορία μας για το συγκεκριμένο περιστατικό είναι αληθινή και έχει επιβεβαιωθεί ιστορικά. Το σημείο όμως αυτού του γεγονότος το οποίο μας υπέδειξαν δεν πρέπει να ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα, μιας και διάφορες ιστορικές πηγές αναφέρουν ότι το γεγονός αυτό έλαβε χώρα σε άλλον τόπο, συγκεκριμένα στη Μονή Ταξιαρχών της Σωπικής (Στεργίου, 2001: 32-33). Προφανώς πρόκειται για συμφυρμό διαφορετικών παραδόσεων.

οφείλουν την ονομασία τους στο όνομα ενός ανθρώπου (παρωνύμιο ή επώνυμο).

Trayána, La Trayána. Το τοπωνύμιο ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Όχθια και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στην Τραγάνα. Τα χωράφια στη συγκεκριμένη περιοχή χαρακτηρίζονται από το πετρώδες έδαφός τους, είναι σχετικά άνυδρα, πρωιμίζουν (όσον αφορά την καρποφορία) και παράγουν καλής ποιότητας προϊόντα (φρούτα, καπνό κ.λπ.).

Το τοπωνύμιο απαντάται και σε άλλες περιοχές. Ο Κόλλιας (1932: 148) για παράδειγμα καταγράφει το τοπωνύμιο *Τραγανόλακκα* στο χωριό Δρέμισα του πρώην δήμου Καλλιέων της Παρνασσίδος και το ερμηνεύει ως άγονο οροπέδιο. Σύμφωνα με τον ίδιο στη Γορτυνία απαντάται το τοπωνύμιο *Τραγάνες* και στη Βυθηνία (Βιθυνία) λέγεται η λέξη τραγάνα με τη σημασία του πετρώδους εδάφους. Ο ίδιος αναφέρει ότι στη Βονα της Κ. Ιταλίας υπάρχει το επίθετο τραγανός (για εδάφη) το οποίο σημαίνει άγονος, άκαρπος κ.λπ.

Η λέξη τραγανός σημαίνει κυρίως τον χόνδρο ή το πράγμα (αυτό που τρώγεται) το οποίο κάνει ιδιάζοντα κρότο κατά τη βρώση (Liddell & Scott, τόμος IV, χ.χ.: 358). Ο Κόλλιας (ό.π.) αναφέρει επίσης ότι η σημερινή σημασία της λέξης, δηλαδή του άγονου, του άκαρπου χωραφιού, προέρχεται από το γεγονός ότι το έδαφος των συγκεκριμένων χωραφιών είναι πετρώδες και αφήνει ιδιάζοντα ήχο κατά το σκάψιμο, παρόμοιο με τον ήχο που ακούγεται, όταν τρώγεται κάτι σκληρό (χόνδρος). Ωστόσο ο Μέρτζος (1934: 188) καταγράφει το τοπωνύμιο *Τραγάνα* στο χωριό Χουλιαράδες της Ηπείρου και το ετυμολογεί από τη μολδαβική λέξη *tragana* (= σβαρνίζομαι). Τέλος, κατατάσσεται στα εδαφώνυμα και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη μορφή του εδάφους (ύπαρξη πετρών/λίθων).

Trráru alí Dafíni, La Trráru alí Dafíni. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Στρογγυλοβούνι. Η λέξη *ttráru* σημαίνει το ρέμα, τη ρεματιά, το χαντάκι, το λαγκάδι, τον λάκκο, την τάφρο κ.λπ.). Η λέξη αυτή, σύμφωνα με τον Νικολαΐδη (1999 [1909]: 541), προέρχεται από την αλβανική λέξη *trap*, η οποία συναντάται ακριβώς το ίδιο και στη σλαβική γλώσσα. Πράγματι στην αλβανική γλώσσα η λέξη *trap*, -i σημαίνει το χαντάκι, τον πόρο,

το ύψωμα, την ατραπό κ.λπ. (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 684).

Ο Φουρίκης (1928b: 165-166) έχει καταγράψει στην Αττική σειρά τοπωνυμίων προερχόμενων από την αλβανική λέξη *trap*, π.χ. *Ντράφι*, *Τραπουριά*, *Τρέπε* κ.λπ. Κατά τη γνώμη μας η αλβανική λέξη *trap* κατ' επέκταση και η Βλάχικη λέξη *trárp̃* σχετίζονται με την ελληνική λέξη *τάφος*, η οποία ακόμη από την αρχαιότητα απαντάται και ως *τράφος* (Liddell & Scott, τόμος IV, χ.χ.: 362). Εδώ έχουμε τροπή του /f/ σε /p/, μιας και τα δύο είναι χειλικά.³⁸⁴ Η λέξη είναι μάλλον διαβαλκανική.

Η λέξη *dafínj* (πληθυντικός της λέξης *dafínä*) σημαίνει τη δάφνη, τα βάγια. Θα το αποδίδαμε στην ελληνική με τη φράση: Στο Ρέμα/Στη Ρεματιά με τις Δάφνες/τα Βάγια. Πράγματι το συγκεκριμένο δένδρο ευδοκμεί ιδιαίτερα σε απόκρημνα σημεία κι όπως μας πληροφόρησαν η περιοχή αυτή είχε πολλά τέτοια δένδρα. Κατατάσσεται στα εδαφονύμια και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη μορφή του εδάφους (ρεματιά), ωστόσο σχετίζεται και με τα δενδρονύμια (βάγια).

Trrárp̃ atsém̃ réu/Trrárp̃ atsém̃ urút̃, La Trrárp̃ atsém̃ réu/La Trrárp̃ atsém̃ urút̃. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Γουριώτισσα στον δρόμο προς το χωριό Πρόδρομος (μη Βλαχόφωνο το τελευταίο). Το καταγράψαμε με δύο ονομασίες, πρώτον ως *Trrárp̃ atsém̃ réu* και δεύτερον ως *Trrárp̃ atsém̃ urút̃*. Και οι δύο ονομασίες είναι παρεμφερείς. Την πρώτη ονομασία θα την αποδίδαμε στην ελληνική με τη φράση: Στη Ρεματιά αυτή/εκείνη την άσχημη, δηλαδή την απότομη, την επικίνδυνη, τη δύσβατη. Επίσης σε ελεύθερη μετάφραση θα την αποδίδαμε με τη φράση: Στο Κακό Λαγκάδι. Πράγματι η συγκεκριμένη περιοχή στους ελληνόφωνους έχει αυτή την ονομασία. Ο Παπατρέχας (1969: 224) μάλιστα έχει καταγράψει το τοπωνύμιο *Κακό λαγκάδι* (μεγάλη δασώδη χαράδρα) στο γειτονικό χωριό Πρόδρομος Ξηρομέρου, για το οποίο αναφέρει ότι υπήρχαν λαϊκές δοξασίες ότι ήταν ενδιαίτημα δαιμόνων. Τις συγκεκριμένες δοξασίες τις έχουμε ακούσει και στο Βλαχόφωνο χωριό Όχθια. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι πρόκειται για την ίδια τοποθεσία που καταγράψαμε

³⁸⁴ Για το συγκεκριμένο φωνολογικό φαινόμενο, σύνηθες στη Βλάχικη γλώσσα ιδιαίτερα σε δάνεια της ελληνικής, δες Κατσάνη, 1977: 89-90 και Κατσάνης, 1990: 99.

στη Γουριώτισσα. Τοπωνύμιο με την ονομασία *Κακό Λαγκάδι* έχει καταγραφεί επίσης από τον Στεργιόπουλο (1928: 329) στο χωριό Βουργαρέλι της Ηπείρου.

Η λέξη *réu* είναι επίθετο και σημαίνει τον κακό, τον δύστροπο, όπως και στο συγκεκριμένο τοπωνύμιο, π.χ. υπάρχει η φράση: *Tsi réu ótm̄ éste atsém̄!* (= Τι κακός/απαισίος άνθρωπος είναι αυτός!). Στα νότια ιδιώματα (Νικολαΐδου, 1999 [1909]: 69) υπάρχει και ένα προθετικό /a-/ (αρέυ), το οποίο έχει αποβληθεί στο ιδίωμα της Ακαρνανίας. Το συγκεκριμένο επίθετο προέρχεται από τη λατινική λέξη *reus*, -i, η οποία σημαίνει τον υπόδικο, τον υπαίτιο, τον ένοχο (Νικολαΐδου 1999 [1909]: 69 & Σιδέρη, 1964: 698) και κατ' επέκταση τον κακό.

Ως δεύτερη εκδοχή του συγκεκριμένου τοπωνυμίου μάς αναφέρθηκε η φράση: *La Ttrápm̄ atsém̄ urút̄m̄*. Η λέξη *urút̄m̄* σημαίνει τον άσχημο, τον απεχθή, τον μισητό, τον αποτρόπαιο. Εδώ έχει την έννοια του δύσβατου, του επικίνδυνου και κατ' επέκταση του μισητού, του αποτρόπαιου κ.λπ.

Η λέξη *urút̄m̄* είναι δύσκολο να ετυμολογηθεί. Ο Νικολαΐδης (1999[1909]: 396) γράφει ότι είναι λατινικής προέλευσης, χωρίς ωστόσο να αναφέρει από ποια λατινική λέξη προέρχεται. Και τη δεύτερη εκδοχή του τοπωνυμίου θα την αποδίδαμε στην ελληνική με τη φράση: Στη Ρεματιά αυτή/εκείνη την άσχημη, δηλαδή την απότομη, την επικίνδυνη, τη δύσβατη ή με τη φράση: Στο Κακό Λαγκάδι.

Θα πρέπει να αναφέρουμε επίσης ότι στη συγκεκριμένη περιοχή έχουν συμβεί πολλά ατυχήματα σε ανθρώπους, αλλά και ζώα (ιδιαίτερα σε άλογα), μιας εκεί υπήρχε το μοναδικό μονοπάτι που οδηγούσε στο βελανιδοδάσος, όπου οι κάτοικοι των γύρω χωριών πήγαιναν τα παλιότερα χρόνια για να κόψουν καυσόξυλα. Από το γεγονός αυτό θεωρούμε ότι προέρχεται και η συγκεκριμένη ονομασία. Κατατάσσεται στα εδαφώνυμα και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη μορφή του εδάφους (ρεματιά).

Ttrápm̄ aḡ fúr̄m̄, La Ttrápm̄ aḡ fúr̄m̄. Το τοπωνύμιο ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Στρογγυλοβούνι. Θα το αποδίδαμε στην ελληνική με τη φράση: Στην τρύπα/Στον λάκκο (και κατ' επέκταση στη σπηλιά, στη φωλιά) του κλέφτη. Προφανώς στο σημείο, όπως εξάλλου μας πληροφόρησαν, ζούσε κατά την τουρκοκρατία κάποιος κλέφτης ή ληστής της περιοχής, του οποίου όμως δεν διασώθηκε το όνομα. Κατατάσσεται στα εδαφώνυμα και συγκεκριμένα σε

αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη μορφή του εδάφους (ρεματιά), ωστόσο σχετίζεται και με τα ιστορικά τοπωνύμια, μιας και αναφέρεται σε κάποιο συμβάν τοπικής σημασίας (ύπαρξη κάποιου κλέφτη).

Trrápx αχ Gíleca, La Trrápx αχ Gíleca. Το τοπωνύμιο ανήκει στην περιφέρεια του Στρογγυλοβουνίου και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στο Ρέμα/Στη Ρεματιά του Gíleca. Το όνομα Gíleca είναι υποκοριστικό του ονόματος Ευάγγελος. Όπως μας πληροφόρησαν στο μέρος αυτό ο συγκεκριμένος άνθρωπος είχε τη στάνη με τα πρόβατά του. Μάλιστα ένα βράδυ, καθώς κοιμόταν στο μαντρί για να προσέχει τα πρόβατα από τους κλέφτες, εκπυρσοκρότησε το όπλο που είχε στο ζωνάρι του με αποτέλεσμα να τραυματιστεί θανάσιμα. Από το περιστατικό αυτό δόθηκε η ονομασία σε ολόκληρη την περιοχή. Κατατάσσεται στα εδαφώνυμια και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη μορφή του εδάφους (ρεματιά), ωστόσο σχετίζεται και με τα ιστορικά τοπωνύμια, μιας και αναφέρεται σε κάποιο συμβάν τοπικής σημασίας (θάνατος του Gíleca).

Trrápx αχ Mítro Babáñi, La Trrápx αχ Mítro Babáñi. Ανήκει στην περιφέρεια Αγράμπελου και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στο Ρέμα/Ρεματιά του Μήτρου Μπαμπάνη. Μας ανέφεραν ότι χώρος αυτός ονομάστηκε έτσι, διότι τον είχε ως κατάλυμα ο συγκεκριμένος βοσκός. Θα πρέπει να αναφέρουμε ότι το επώνυμο Μπαμπάνης υπάρχει στο Αγράμπελο καθώς και στο χωριό Παλαιομάνινα. Κατατάσσεται στα εδαφώνυμια και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη μορφή του εδάφους (ρεματιά), ωστόσο σχετίζεται και με τα τοπωνύμια που φανερώνουν ιδιοκτησία.

Trrápx αχ Míla, La Trrápx αχ Míla. Βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στο Ρέμα/Ρεματιά του Μήλα. Η λέξη Μήλας απαντάται ως επώνυμο σε αρκετά Βλαχόφωνα χωριά της περιοχής (Στράτος, Όχθια, Γουριώτισσα, Στρογγυλοβούνι) όχι όμως στην Παλαιομάνινα. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο λοιπόν μας δίνει πληροφορίες για τις μετακινήσεις των Βλαχόφωνων οικογενειών από χωριό σε χωριό ή καλύτερα από περιοχή σε περιοχή κατά τα παλιότερα χρόνια.³⁸⁵ Κατατάσσεται στα εδαφώνυμια και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους

³⁸⁵ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το συγκεκριμένο επώνυμο αλλά και την τοποθεσία Μήλα (η) δεξ στο τοπωνύμιο *La Míla*.

στη μορφή του εδάφους (ρεματιά), ωστόσο σχετίζεται και με τα τοπωνύμια που φανερώνουν ιδιοκτησία.

Trrápx aχ Sinán, La Trrápx aχ Sinán. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Στρογγυλοβούνι. Η λέξη Sinán μας πληροφόρησαν ότι είναι κάποιο κύριο όνομα, το οποίο μοιάζει με τούρκικο κι ότι κατά πάσα πιθανότητα ανήκε σε κάποιον τούρκο τσιφλικά. Πράγματι το συγκεκριμένο όνομα απαντάται ως επώνυμο τούρκικο. Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στο Ρέμα/Στη Ρεματιά του Σινάν. Κατατάσσεται στα εδαφώνυμια και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη μορφή του εδάφους (ρεματιά), ωστόσο σχετίζεται και με τα ιστορικά τοπωνύμια, μιας και αναφέρεται σε κάποιο ιστορικό γεγονός (τουρκοκρατία) καθώς και με τα τοπωνύμια που φανερώνουν ιδιοκτησία.

Trrápx Corpatsúnu, La Trrápx Corpatsúnu. Ανήκει στην περιφέρεια Αγράμπελου. Η λέξη corpatsúnu μας πληροφόρησαν ότι ίσως αναφέρεται στις αγραπιδιές ή μελικοκιές, που υπάρχουν στην περιοχή.³⁸⁶ Δεν κατέστη δυνατόν να το ερμηνεύσουμε ή να το ετυμολογήσουμε. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο μας το απέδωσαν στην ελληνική με τη φράση: Στη Ρεματιά με τις Αγραπιδιές/Μελικοκιές. Κατατάσσεται στα εδαφώνυμια και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη μορφή του εδάφους (ρεματιά), ωστόσο σχετίζεται και με τα δενδρονύμια.

Trrápx di vaθírema, La Trrápx di vaθírema. Το τοπωνύμιο ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Γουριώτισσα. Η λέξη vaθírema είναι σύνθετη και προέρχεται από το ελληνικό επίθετο βαθύς και το ουσιαστικό ρέμα/ρεματιά. Θα αποδίδαμε το τοπωνύμιο στην ελληνική με τη φράση: Στη Ρεματιά απ' το βαθύ ρέμα/Στη Ρεματιά με το βαθύ ρέμα ή Στη ρεματιά στην οποία υπάρχει ένα βαθύ ρέμα κ.λπ. Κατατάσσεται στα εδαφώνυμια και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη μορφή του εδάφους (ρεματιά).

Tsapurhíaú, La Tsapurhíaú. Η περιοχή βρίσκεται στην περιφέρεια Αγράμπελου και συγκεκριμένα μεταξύ των χωριών Αγράμπελο και Πρόδρομος. Το τοπωνύμιο αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στην Τσαπουρνιά. Ως Τσαπουρνιά απαντάται και στο ελληνικό βορειοδυτικό ιδίωμα της περιοχής.

³⁸⁶ Η μελικοκιά είναι ένα δέντρο από το οποίο βγαίνουν μικροί μαύροι καρποί (σαν βατόμουρα) που τρώγονται.

Η λέξη *tsapurhíáiu*, σύμφωνα με τον Νικολαΐδη (1999 [1909]: 546) αναφέρεται στο δέντρο άγρια κοκκυμηλέα, κοινώς αγριοδαμασκηλιά. Ο Κόλιας (1932: 149) επίσης έχει καταγράψει το συγκεκριμένο τοπωνύμιο στην περιοχή Παρνασσίδος (αναφέρει μάλιστα ότι απαντάται ακόμη στη Ζάκυνθο και την Ευρυτανία) και το ερμηνεύει ως άγρια κορομηλιά. Θεωρούμε ότι η λέξη *tsapurhíáiu* είναι σύνθετη με δεύτερο συνθετικό κατά πάσα πιθανότητα τη λέξη *prunhíáiu*, η οποία κατά τη γνώμη μας προέρχεται από τη λατινική λέξη *prunus*, -i, που σημαίνει το δαμάσκηνο (Τσακαλώτου, 1926: 446 & Σιδέρη, 1964:645), με αντιμετάθεση του /r/ και του /u/. Ο Ντίνας (1980: 334) έχει καταγράψει στη Σαμαρίνα τα τοπωνύμια *La prúni* (= Στις Κορομηλιές) και *La prúnu al Íjótza* (= Στην κορομηλιά του Γιώτσα). Ο Στεργιόπουλος (1938: 165) έχει καταγράψει μεταξύ Αρμάτων και Δίστρατου της επαρχίας Κονίτσης το τοπωνύμιο *Λα Προύνον* (= Στην Κορομηλιά). Η λέξη *prunus* απαντάται και στην αρχαία ελληνική γλώσσα ως προύνον/προύμιον και σημαίνει τον καρπό της προύμνης, της Συριακής κοκκυμηλέας/κορομηλιάς/προυνιάς, αγριοδαμασκηλιάς (Liddell & Scott, τόμος III, χ.χ.: 777).

Ο Οικονόμου (1991: 363-364) αναφέρει το τοπωνύμιο *Τσαπουρνιά* (Τσαπουρνιές) στο χωριό Λιάπη (νυν Ιτέα) του Ζαγορίου και το ερμηνεύει ως τοποθεσία με άγρια αγκαθερά δενδράκια με μικρούς γαλαζόμαυρους και στρογγυλούς καρπούς. Αναφέρει επίσης ότι προέρχεται από το ουσιαστικό *τσαπουρνιά* (και *τσαπρουνιά*) το οποίο δηλώνει το φυτό προύμη την ακανθώδη (*Prunus spinosa*) // το φυτό κράταιγο τη μονόγυνο (*Crataegus monogyna*). Ο Οικονόμου ετυμολογεί το συγκεκριμένο τοπωνύμιο από τη Βλάχικη λέξη *tsapurñă* (= το αγριοδαμάσκηνο) ή *tsapurnu* (= η αγριοδαμασκηλιά) και τη δηλωτική φυτών ελληνική κατάληξη -ιά, η οποία προέρχεται από την κατάληξη -έα. Ο ίδιος αναφέρει τέλος ότι η λέξη απαντάται στα Τρίκαλα ως *Τσαμπουρνάρι*, στη Χαλκιδική ως *Τζαπουρνίτσα*, αλλά και σε επώνυμο ως *Τσαμπουρνιώτης*. Ο Συμεωνίδης (2010, τόμος Β': 1.374) έχει καταγράψει τα οικωνύμια *Τσαπουρνιά* (νυν Τρικκοκιά) Γρεβενών, *Τσαπουρνιά* Βασιλικών Ιστιαίας Ευβοίας και *Τσαπουρνιά* Ελασσόνας Λαρίσης.

Κατατάσσεται στα δενδρωνύμια, ωστόσο σχετίζεται και με τα δασωνύμια, μιας και η συγκεκριμένη περιοχή είναι δασώδης.

Tsílja aḡ Fótu, La Tsílja aḡ Fótu. Ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στου Τσίλια του Φώτη (εννοείται την περιοχή). Το Tsílja είναι υποκοριστικό του ονόματος Βασίλειος, ενώ το Fótu του ονόματος Φώτιος. Κατατάσσεται στα ανθρωπωνύμια και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους σε υποκοριστικά ονόματα, ωστόσο σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν ιδιοκτησία.

Tsínu, La Tsínu. Το τοπωνύμιο ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στου Τσίνου. Μας πληροφόρησαν ότι η συγκεκριμένη ονομασία οφείλεται σε κάποιο επώνυμο, το οποίο πράγματι υπάρχει στο συγκεκριμένο χωριό (δες σχετικά στα επώνυμα του χωριού Παλαιομάνινα). Κατατάσσεται στα ανθρωπωνύμια και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους σε κάποιο επώνυμο, ωστόσο σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν ιδιοκτησία.

Tsútsa, La Tsútsa. Βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στου Τσούτσα. Η λέξη *Τσούτσας* απαντάται ως επώνυμο στο Βλαχόφωνο χωριό Γουριώτισσα, όχι όμως στην Παλαιομάνινα. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο λοιπόν μας δίνει πληροφορίες για τις μετακινήσεις των Βλαχόφωνων οικογενειών από χωριό σε χωριό ή καλύτερα από περιοχή σε περιοχή κατά τα παλιότερα χρόνια. Κατατάσσεται στα ανθρωπωνύμια και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους σε κάποιο επώνυμο, ωστόσο σχετίζεται και με αυτά που φανερώνουν ιδιοκτησία.

Tšafatšjácalu, La Tšafatšjácalu. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Στρογγυλοβούνι και μας πληροφόρησαν ότι δόθηκε, διότι στην περιοχή υπήρχαν παλιότερα πολλά τσακάλια. Πράγματι στο τοπωνύμιο βλέπουμε ως δεύτερο συνθετικό τη λέξη τσακάλι, που προέρχεται από την τουρκική λέξη *şakal*. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο θα το αποδίδαμε στην ελληνική με τη φράση: Στου Τšαφατšάκαλου/Στον Τσακαλότοπο. Κατατάσσεται στα ζωνύμια.

Tšitšóru a cápiru, La Tšitšóru a cápiru. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Γουριώτισσα. Πρώτη λέξη είναι το ουσιαστικό *tšitšóru* (= πόδι). Δεύτερη λέξη είναι το οριστικό άρθρο *a*, το οποίο προτάσσεται του ουσιαστικού στη γενική και τη δοτική πτώση ενικού και πληθυντικού αριθμού

(εδώ είναι σε γενική πληθυντικού). Τρίτη λέξη είναι το *cáriu*, πληθυντικός του ουσιαστικού *cágra* (= γίδα).

Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο μας το απέδωσαν στην ελληνική με τη φράση: Στο Πόδι των κατσικιών/γιδιών, δηλαδή Στο Μονοπάτι των κατσικιών/γιδιών// Στη Γιδόστρατα. Όπως μας πληροφόρησαν στην περιοχή υπάρχει ένα κατσικίσιο (στενό) μονοπάτι (κατσικόδρομος), το οποίο έδωσε και το όνομά του στην περιοχή. Τέλος, κατατάσσεται στα ζωνώνια, ωστόσο σχετίζεται και με τα εδαφώνια και συγκεκριμένα με αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη μορφή του εδάφους (στενό μονοπάτι).

Tšugárja au Dóna, La Tšugárja au Dóna. Το τοπωνύμιο ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στα Τσουγκάρια του Ντόνα. Τη λέξη Τσουγκάρια μας την απέδωσαν με τη φράση: Σκληρή ράχη, δηλαδή πλαγιά/κορυφή βουνού με μεγάλες πέτρες.

Η λέξη *tšugári* θεωρούμε ότι είναι αλβανικής προέλευσης. Προέρχεται από το αλβανικό ουσιαστικό *çuk/ë, -a* [τσούκ/ε, -α], το οποίο σημαίνει την κορυφή (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 102) και ως γνωστόν οι κορυφές των βουνών αποτελούνται συνήθως από απόκρημνα βράχια. Στον ενικό αριθμό απαντάται ως *tšugári*. Στη συγκεκριμένη λέξη κατά τον δανεισμό από την αλβανική γλώσσα έχουμε τροπή του /k/ σε /g/, έχουμε δηλαδή ουράνωση. Η λέξη απαντάται όμως και ως *tšucári*, χωρίς δηλαδή την ουράνωση. Επίσης απαντάται και στους μη Βλαχόφωνους (ελληνόφωνους) κατοίκους της περιοχής με την ίδια σημασία. Η λέξη *Dóna* είναι υποκοριστικό του ονόματος Αντώνιος. Θα αποδίδαμε λοιπόν το τοπωνύμιο στην ελληνική με τη φράση: Στα Τσουγκάρια του Αντώνη. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο θα το κατατάσσαμε στα εδαφώνια και μάλιστα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη μορφή του εδάφους (τσουγκάρι), ωστόσο σχετίζεται και με τα τοπωνύμια που φανερώνουν ιδιοκτησία.

Tšugárja cu ágre, La Tšugárja cu ágre. Το τοπωνύμιο βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στα Τσουγκάρια με τις Άγριες, δηλαδή με τις αγριελιές. Μας πληροφόρησαν ότι πρόκειται για μια ράχη στην οποία υπάρχουν αρκετές αγριελιές. Κατατάσσεται στα εδαφώνια και μάλιστα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη

μορφή του εδάφους (τσουγκάρι), ωστόσο σχετίζεται και με τα δενδρωνύμια (αγριελιές).

Tzamára, La Tzamára. Βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στη Τζαμάρα. Η λέξη τζαμάρα σημαίνει ένα είδος σιδερένιας κυρίως φλογέρας, που συνήθιζαν να παίζουν οι Βλάχοι κτηνοτρόφοι στα παλιότερα χρόνια κατά τη βόσκηση των κοπαδιών. Η συγκεκριμένη λέξη είναι αλβανικής προέλευσης, καθώς στην αλβανική υπάρχει η λέξη *xamar/e* [τζαμάρ/ε], η οποία σημαίνει τη φλογέρα (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 742). Προφανώς στη συγκεκριμένη τοποθεσία έβοσκαν στα παλιότερα χρόνια οι κτηνοτρόφοι τα πρόβατά τους και συνήθιζαν να παίζουν το συγκεκριμένο όργανο για συντροφιά και ψυχαγωγία.

Σε άλλο Βλαχόφωνο χωριό η συγκεκριμένη λέξη απαντάται και ως παρωνύμιο έχοντας υποτιμητική σημασία (σημαίνει κάτι ανάλογο με την ελληνική φράση: Μυαλό φλογέρα). Ο Παπατρέχας (1969: 227) έχει καταγράψει στο χωριό Πρόδρομος Ξηρομέρου το παρεμφερές τοπωνύμιο *Τζαμαρόλουτσα*, το οποίο ετυμολογεί από τη λέξη τζαμάρα (= σιδερένια φλογέρα) και τη λέξη λούτσα. Κατατάσσαμε στα τοπωνύμια που οφείλουν την ονομασία τους σε διάφορες ανθρώπινες κατασκευές (τζαμάρα/φλογέρα).

Ύάϋ, Tu Ύάϋ. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο ανήκει στα όρια των περιφερειών των χωριών Όχθια και Γουριώτισσα και αναφέρεται στα κτήματα που βρίσκονται γύρω από τη λίμνη Οζερό. Η λέξη *ύάϋ* στο Βλάχικο ιδίωμα της περιοχής σημαίνει τη λίμνη, το πέλαγο και προέρχεται από τη λατινική λέξη *lacus*, -i, που κι αυτή με τη σειρά της σημαίνει τη λίμνη (Τσακαλώτου, 1926: 478). Εδώ έχουμε αποβολή του αρχικού συμφώνου /l/, σύμφωνα με τον φωνολογικό νόμο του ιδιώματος της περιοχής. Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στη Λίμνη/Στο Πέλαγο. Κατατάσσεται στα υδρωνύμια.

Untítṣ̌u, La Untítṣ̌u. Το τοπωνύμιο ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και μας πληροφόρησαν ότι σημαίνει την τοποθεσία απ' όπου υπάρχει θέα. Δεν κατέστη δυνατό να πληροφορηθούμε κάτι άλλο σχετικά με το συγκεκριμένο τοπωνύμιο. Θεωρούμε ότι προέρχεται από τη λέξη *múnte/i* (= το βουνό, το όρος) με αποκοπή του /m/ και προσθήκη της υποκοριστικής

κατάληξης -itšm, η οποία αντιστοιχεί με την ελληνική κατάληξη -άκι.³⁸⁷ Θα το αποδώσαμε στην ελληνική με τη φράση: Στο Βουναλάκι. Αν λάβουμε υπόψη την ερμηνεία που μας δόθηκε (τοποθεσία με θέα) τότε η ετυμολογική μας προσέγγιση είναι πολύ κοντά στην πραγματικότητα, μιας και από το βουναλάκι υπάρχει θέα. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο σχετίζεται εννοιολογικά με το τοπωνύμιο *Uá Beritšm* (= Βουναλάκι).³⁸⁸ Κατατάσσεται στα ορ(ε)ωνύμια.

Βαείħja, La Vaείħja. Βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Στράτος, αλλά δεν κατέστη δυνατόν να πληροφορηθούμε τη σημασία του, παρά μόνο ότι στην περιοχή υπήρχαν κάποιες αρχαίες κατασκευές σαν πηγάδια/βαρέλια.

Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο απαντάται και σε άλλες περιοχές, για παράδειγμα ο Στεργιόπουλος (1928: 329) αναφέρει στο χωριό Θεοδώριανα του νομού Άρτης το τοπωνύμιο *Βαένι* (Στου Βαέν') το οποίο ερμηνεύει ως μεγάλο βαρέλι. Επίσης ο ίδιος ερευνητής (1934: 219) αναφέρει το τοπωνύμιο *Βαγενίτι* [Στον Βαϊνίτ'] (= δάσος στο χωριό Αηδονοχώρι, πρώην Οστανίτσα, της επαρχίας Κονίτσης) και το ερμηνεύει ως τον τόπο όπου έκοβαν ξύλα και κατασκεύαζαν βαρέλια. Ο Συμεωνίδης (2010, τόμος Α': 321) καταγράφει το οικωνύμιο *Βαγένια* (τα), το οποίο σήμερα ονομάζεται Οξυά, του νομού Καρδίτσας και το *Βαγενίτιον* της επαρχίας Δωδώνης του νομού Ιωαννίνων. Τέλος, ο Παπατρέχας (1969: 221) έχει καταγράψει στο χωριό Παπαδάτου Ξηρομέρου το τοπωνύμιο *Βαϊνάκι*, το οποίο ερμηνεύει ως μικρό υδροβάρελο.

Αν λάβουμε υπόψη την πληροφορία για τα πηγάδια/βαρέλια, η οποία μας δόθηκε από τον πληροφορητή μας, τότε το τοπωνύμιο θα μπορούσαμε να το αποδώσουμε στην ελληνική με τη φράση: Στα Βαρέλια. Ο Συμεωνίδης (ό.π.) πιθανολογεί την προέλευση του οικωνυμίου *Βαγένια*, που αναφέρθηκε προηγουμένως, από τη σλαβική λέξη *vagand* (= παλιό μέτρο σιτηρών). Κατατάσσεται στα τοπωνύμια που οφείλουν την ονομασία τους σε αρχαιολογικά ευρήματα (βαρέλια, πηγάδια), ωστόσο σχετίζεται και με τα τοπωνύμια που οφείλουν την ονομασία τους σε διάφορες ανθρώπινες κατασκευές.

Βάħja, La Βάħja. Ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και μας πληροφορήσαν ότι το συγκεκριμένο τοπωνύμιο πήρε το όνομά του από το

³⁸⁷ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη συγκεκριμένη κατάληξη δες Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 134.

³⁸⁸ Δες σχετικά το συγκεκριμένο τοπωνύμιο.

όνομα Βάιας (Βάιος). Ο Συμεωνίδης (2010, τόμος Α': 113) αναφέρει ότι το οικωνύμιο *Βάια* (χωριό στη Βοιωτία) προέρχεται από το αντίστοιχο αλβανικό κυριώνυμο. Εδώ θα πρέπει να αναφέρουμε ότι το όνομα Βάιος (Βάιας/Βάγιας) απαντάται κυρίως στην κεντρική Θεσσαλία καθώς και σε αλβανόφωνες περιοχές. Στο χωριό Όχθια απαντάται το πατρωνύμιο *Γ'ιανυνάγια* (= Ο Γιάννης του Βάια). Το τοπωνύμιο αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στου Βάια. Κατατάσσεται στα ανθρωπωνύμια ή κυριώνυμα και συγκεκριμένα σε αυτά που έχουν πάρει την ονομασία τους από το όνομα ενός ανθρώπου (βαπτιστικό).

Valtinόu, Ψά Valtinόu. Το τοπωνύμιο βρίσκεται στην περιφέρεια Οχθίων και σημαίνει την περιοχή όπου λίμναζαν τα νερά, υπήρχε έλος. Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στο Βαλτινό. Σχετίζεται με την αλβανική λέξη *balt/ë* [μπαλτ/ε], η οποία σημαίνει τη λάσπη (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 49). Σύμφωνα με κάποιους (Σταματάκου, 1971, τόμος Α': 750) η λέξη βάλτος προέρχεται από την παλαιοσλαβική λέξη *balto*. Από δω και ο γεωγραφικός όρος Βάλτος (πρώην επαρχία της Ακαρνανίας) αλλά και το ουσιαστικό βάλτος (= έλος). Ο Συμεωνίδης (2010, τόμος Α': 327), ο οποίος καταγράφει το οικωνύμιο *Βαλτινόν* (πρώην Βαλτσινόν) του νομού Τρικάλων το ετυμολογεί από τη σλαβική λέξη **Boltyčьno* (= βαλτώδης τόπος) και την παλαιοβουλγαρική λέξη *blato* (= έλος, τέλμα). Στον Αστακό Ακαρνανίας υπάρχει το οικωνύμιο *Βαλτίον*, υποκοριστικό του βάλτος. Τέλος, θα το κατατάσσαμε στα εδαφώνυμα και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στα νερά που υπάρχουν στο έδαφος.

Varcόu, Ψά Varcόu. Ανήκει στην περιφέρεια Οχθίων και σημαίνει την περιοχή όπου λμινάζουν τα νερά. Χρησιμοποιείται επίσης και για κάθε άλλο κτήμα με αυτό το χαρακτηριστικό. Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στο Βαρκό/Στα Βαρκά. Το τοπωνύμιο απαντάται και σε άλλες περιοχές. Κάποιοι το ετυμολογούν από την ελληνική λέξη (επίθετο) βαρύς και την κατάληξη -ικός, ενώ άλλοι από την ιταλική λέξη *varco*, η οποία σημαίνει τον πόρος, τη δίοδος (Μέρτζου, 1934: 190 & Ντίνας, 1980: 339-340).

Παρόμοια τοπωνύμια υπάρχουν σε πολλές περιοχές, κυρίως της Ηπείρου. Ο Ντίνας (ό.π.) έχει καταγράψει το συγκεκριμένο τοπωνύμιο σε αρκετές περιοχές της Ηπείρου, μεταξύ των οποίων και στα Βλαχόφωνα χωριά Δίστρατο (πρώην Μπριάζα) και Άρματα, από τα οποία πιθανότατα προέρχεται ένα μέρος των

Βλαχόφωνων κατοίκων των χωριών της Ακαρνανίας. Επίσης στο χωριό Καλέτζι Κατσανοχωριών της Ηπείρου υπάρχει το τοπωνύμιο *Βαρκά* (τα), εκεί όπου υπάρχουν νερά στεκούμενα (Στεργιόπουλου, 1933: 102). Ο Σάρρος (1937: 193) έχει καταγράψει το τοπωνύμιο *Βαρκός* (ο) μεταξύ Βίτσης και Σουδενών (νυν Πεδινών) το οποίο ερμηνεύει ως έκταση πεδινή, ελώδη και χλοερή. Ο ίδιος επίσης αναφέρει ότι ο Χατζηδάκις και ο Αναγνωστόπουλος θεωρούν τη λέξη ελληνική κι ότι προέρχεται από το επίθετο βαρύς. Θα το κατατάσσαμε στα εδαφώνυμα και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στα νερά που υπάρχουν στο έδαφος.

Varjáμ, Ψά Varjáμ. Το τοπωνύμιο βρίσκεται στην περιφέρεια Οχθίων και συγκεκριμένα κοντά στον Αχελώο ποταμό. Μάλιστα πριν από αρκετά χρόνια (πριν δημιουργηθούν τα υδροηλεκτρικά φράγματα στον Αχελώο) πλημμύριζε η περιοχή κι έτσι το χώμα ήταν αμιουδερό, βαρύ όπως το λέγανε στην περιοχή. Από δω προφανώς και το όνομα. Προέρχεται από το ελληνικό επίθετο βαρύς, -ιά, -υ. Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στη Βαρεία. Απαντάται και σε άλλες περιοχές. Θα το κατατάσσαμε στα εδαφώνυμα και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στα νερά που υπάρχουν στο έδαφος.

Váringi, Ψά Váringi. Το τοπωνύμιο βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Όχθια και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στα Βαράγγια. Προέρχεται από την ελληνική λέξη φαράγγια < φαράγγι < αρχαιοελληνικό φάραγξ, το οποίο σημαίνει το χάσμα ή το βαθύ ρήγμα μεταξύ ορέων, το βάραθρο, το στενό και κρημνώδες απόσχιμα (Liddell & Scott, τόμος IV, χ.χ.: 516-517). Στη συγκεκριμένη λέξη έχουμε ηχηροποίηση του αρχικού σύμφωνου /f/ και τροπή του σε /v/.³⁸⁹ Το τοπωνύμιο *Βαράγκια* το έχει καταγράψει κι ο Παπατρέχας (1969: 219) στο χωριό Παπαδάτου Ξηρομέρου. Κατατάσσεται στα υδρωνύμια.

Varóu αμ Bécu, La Varóu αμ Bécu. Ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και μας πληροφόρησαν ότι η λέξη varóu σημαίνει ένα είδος φράχτη από ξύλα, ανάμεσα σε μια μικρή χαράδρα από βράχους, η οποία χρησίμευε για να πιάνουν τα ζώα, ιδιαίτερα τα άλογα και τα βόδια, όταν αυτά πρόγκαζαν, δηλαδή αφηνιάζαν. Ήταν δηλαδή κάτι σαν παγίδα ή μάντρα για

³⁸⁹ Για το συγκεκριμένο φωνολογικό φαινόμενο στη Βλάχικη γλώσσα δες Κατσάνη, 1977: 89. Το φωνολογικό φαινόμενο αυτό απαντάται και στην ελληνική γλώσσα από την αρχαιότητα ακόμη, π.χ. το όνομα Βερενίκη προέρχεται από το Φερενίκη (= αυτή που φέρει τη νίκη) κ.λπ.

ζώα. Θεωρούμε ότι η συγκεκριμένη λέξη σχετίζεται με τη Βλάχικη λέξη *abóru* (= αυλή, αλλά και οποιονδήποτε περιφραγμένο χώρο).³⁹⁰

Η λέξη *Bécu* είναι επώνυμο, το οποίο όμως δεν απαντάται στην Παλαιομάνινα παρά μόνο στη Στράτο. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο λοιπόν μας δίνει πληροφορίες για τις μετακινήσεις των Βλαχόφωνων οικογενειών από χωριό σε χωριό ή από περιοχή σε περιοχή κατά τα παλιότερα χρόνια. Στην περιφέρεια της Παλαιομάνινας επίσης απαντάται και το τοπωνύμιο *La Bécu*.³⁹¹

Θα αποδίδαμε το τοπωνύμιο στην ελληνική με τη φράση: Στο μαντρί/Στην Αυλή/Στην Αμποριά/Στην Περίφραξη του Μπέκου. Κατατάσσεται στα τοπωνύμια που αφορούν ανθρώπινες δραστηριότητες και συγκεκριμένα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους σε διάφορες ανθρώπινες κατασκευές (μαντριά), ωστόσο σχετίζεται τόσο με τα τοπωνύμια που φανερώνουν ιδιοκτησία όσο και με αυτά που φανερώνουν οικονομική ή επαγγελματική δραστηριότητα (κτηνοτροφία).

Νιά, Ψά Νιά. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Όχθια και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στο Αυλάκι/Στον Αύλακα. Πράγματι στη συγκεκριμένη περιοχή διερχόταν στα παλιότερα χρόνια ένα χωμάτινο αυλάκι προερχόμενο από τον Αχελώο, το οποίο ήταν και το όριο του χωριού προς τα νότια. Το συγκεκριμένο αυλάκι σήμερα έχει περιοριστεί κατά πολύ και έχει μεταβληθεί σε τάφρο, όπου υπάρχουν συνήθως στάσιμα νερά. Το θηλυκό ουσιαστικό *νιά* σημαίνει το αυλάκι, το ρυάκι. Κατατάσσεται στα υδρωνύμια.

Virítša/Vrítša, Ψά Virítša/Vrítša. Το τοπωνύμιο ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Όχθια και βρίσκεται πολύ κοντά στο χωριό, σχεδόν στα τελευταία σπίτια προς τον νότο. Στο συγκεκριμένο σημείο στα παλιότερα χρόνια περνούσε ένας μικρός αύλακας (ρυάκι), παρακλάδι του μεγαλύτερου αύλακα (*Νιά*).³⁹² Πολλές φορές έχουμε ακούσει να προφέρεται το τοπωνύμιο ως *Ψά Vrítša* (με αποκοπή δηλαδή του /i/) αλλά και συνοδευόμενο από το όνομα του ιδιοκτήτη της,

³⁹⁰ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη λέξη *abóru* και κατ' επέκταση με της λέξη *varóu* δεξ στο τοπωνύμιο *L' Abóru am Mítšu*.

³⁹¹ Για περισσότερες πληροφορίες δεξ σχετικά στο συγκεκριμένο τοπωνύμιο.

³⁹² Δες στο προηγούμενο τοπωνύμιο.

δηλαδή ως *Υά Virítsa/Vrítsa au Cólí Híra* (= Στη Βιρίτσα/Βρίτσα του Κόλι Χήρα).³⁹³

Θεωρούμε ότι η λέξη *virítsa* είναι σύνθετη, αποτελείται από την αλβανική λέξη *vir/ua* [βιρ/ούα] η οποία σημαίνει το μεγάλο ρεύμα νερού (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 731) και την ελληνική υποκοριστική κατάληξη *-itsa*, δηλαδή στη συγκεκριμένη περίπτωση σημαίνει το μικρό ρεύμα νερού, το ρυάκι, το αυλάκι.³⁹⁴ Η λέξη *vir* θεωρούμε ότι σχετίζεται με τη σλαβική λέξη *vir* [βιρ] η οποία σημαίνει τη δίνη (Ομάδα καθηγητών σερβικής γλώσσας, 2001: 44). Επίσης θεωρούμε ότι σχετίζεται με το τοπωνύμιο *Υά Vínóda* στο οποίο κατά πάσα πιθανότητα βρίσκεται ως πρώτο συνθετικό.³⁹⁵ Η λέξη *vir* σχετίζεται ακόμη με το τοπωνύμιο *Βιρός* (ο), που συναντάται μεταξύ άλλων στο χωριό Κουκούλι Ζαγορίου, και το οποίο αναφέρεται στα κοιλάματα της κοίτης ενός χειμάρρου του Άραχθου ποταμού, που διασχίζει το συγκεκριμένο χωριό. Ομώνυμο τοπωνύμιο (*Βιρός*) απαντάται και στο χωριό Χουλιανάδες της Ηπείρου (Μέρτζου, 1934: 184).³⁹⁶ Ο Μέρτζος (1934: 192) επίσης έχει καταγράψει στο χωριό Κωστήτσι Κατσανοχωρίων το τοπωνύμιο *Βιρός* (ο), το οποίο συσχετίζει κι αυτός με την παλαιοσλαβική λέξη *vir, vira* (= πηγή, δίνη, εκροή). Ο Αραβαντινός (1997 [1909]: 71) έχει καταγράψει στην Ήπειρο τη λέξη *ουβίρα* (η) την οποία ερμηνεύει ως κοίλωμα που έχει σχηματιστεί από τον καταρράκτη χειμάρρου, χωρίς ωστόσο να προχωρεί σε ετυμολόγησή της. Θεωρούμε ότι και αυτή η λέξη σχετίζεται με το συγκεκριμένο τοπωνύμιο. Ο Συμεωνίδης (2010, τόμος Α': 360) επίσης αναφέρει το οικωνύμιο *Βίρα* (η), το οποίο σήμερα ονομάζεται Αργυρόν Καρυστίας Ευβοίας. Ο ίδιος επίσης (2010, τόμος Α': 114) αναφέρει το υδρωνύμιο *Βιρόι* ή *Βιρός* (χειμάρρος της Μαλακάσας, παραπόταμος του Ασωπού) καθώς και τα *Βιρόρια* (χειμάρρος κοντά στην Κερατέα) τα οποία ετυμολογεί από την αλβανική λέξη *viró-i*, η οποία σημαίνει την πηγή, το κεφαλάρι νερού.

³⁹³ Το *Cólí* είναι υποκοριστικό του ονόματος Νικόλαος, ενώ το *Χήρας* ήταν το παρωνύμιο του συγκεκριμένου απόμου, αλλά και όλων των συγγενών του, πριν από πολλά χρόνια. Απαντάται ως επώνυμο στην Παλαιομάνινα με το οποίο κατά πάσα πιθανότητα σχετίζεται (δες σχετικά στο παράρτημα με τα επώνυμα).

³⁹⁴ Η κατάληξη αυτή σχετίζεται και με τη σλαβική κατάληξη *-its*.

³⁹⁵ Δες στο συγκεκριμένο τοπωνύμιο.

³⁹⁶ Ο Μέρτζος το συγκεκριμένο τοπωνύμιο το ετυμολογεί από τη σλαβική λέξη *vir* και αναφέρει επίσης το τοπωνύμιο *Virast* (= μέρος γεμάτο από ανάβρες, πηγές, εκροές νερού κ.λπ.).

Το τοπωνύμιο αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στη Β(ι)ρίτσα/Στο Αυλάκι και κατατάσσεται στα υδρωνύμια.

Vivóda, Vá Vivóda. Η συγκεκριμένη περιοχή βρίσκεται στην περιφέρεια Στράτου. Δεν κατέστη δυνατόν να πληροφορηθούμε τη σημασία της, παρά μόνο ότι ίσως να οφείλει την ονομασία της σε κάποια πηγή ή πηγάδι.

Δεύτερο συνθετικό του τοπωνυμίου είναι η σλαβική αλλά και βουλγαρική λέξη вода [βοντά], που σημαίνει το νερό (Ομάδα καθηγητών σερβικής γλώσσας, 2001: 660 και 45 & Masleva, 1999: 152). Το πρώτο συνθετικό του τοπωνυμίου (το vi-) θεωρούμε ότι προέρχεται από την αλβανική λέξη vir/ua [βιρ/ούα] η οποία σημαίνει το μεγάλο ρεύμα νερού (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 731). Σχετίζεται επίσης με σλαβική λέξη бир [βιρ] που σημαίνει τη δίνη (Ομάδα καθηγητών σερβικής γλώσσας, 2001: 44).³⁹⁷ Στο τοπωνύμιο *Vá Vivóda* έχουμε αποκοπή του /r/ στη λέξη vir (πρώτο συνθετικό), καθώς θα ήταν πολύ δύσκολη η προφορά του συμφωνικού συμπλέγματος /rv/. Και τα δύο συνθετικά του τοπωνυμίου λοιπόν έχουν περίπου την ίδια σημασία και έχουν σχέση με το νερό.

Θα πρέπει να καταγράψουμε ακόμη ότι άλλος πληροφορητής μάς ανέφερε το συγκεκριμένο τοπωνύμιο ως *La Vuvóda*, ενώ ένας τρίτος ως *La Voivóda*. Όπως παρατηρούμε και σε αυτές τις εκδοχές υπάρχει ως δεύτερο συνθετικό η σλαβική λέξη вода.³⁹⁸ Στην Ελλάδα επίσης καταγράφονται τα οικωνύμια *Βοϊβόντα* ή *Βοϊβόδα* ή *Βοϊβόνδα* Τρικάλων (νυν Βασιλική, ΦΕΚ μετονομασίας 306/1927) και *Βοϊβοντά* Κορινθίας (νυν Τιτάνη, ΦΕΚ μετονομασίας 206/1927) Ο Συμεωνίδης (2010, τόμος Α': 368) για τα δύο παραπάνω οικωνύμια αναφέρει ότι οφείλουν την ονομασία τους στην έδρα ή τα κτήματα κάποιου βοϊβόδα, στρατιωτικού ή πολιτικού διοικητή μιας επαρχίας. Όποια ετυμολογική εκδοχή να ισχύει για το τοπωνύμιο (*Vá Vivóda/La Vuvóda/La Voivóda*) είναι σίγουρο ότι αυτό είναι σλαβικής προέλευσης.

Επίσης καταγράφονται τα τοπωνύμια *Ζαρνοβόντα* (στ' Τζιζαρνοβόντα) στην Πυρσόγιαννη της επαρχίας Κονίτσης (Στεργιόπουλου, 1934: 241), *Ντραμπάτοβα*, στην Ήπειρο (Αναγνωστόπουλος, 1926: 88), *Βοκβότας* στους

³⁹⁷ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη λέξη vir/ua δεξ στο τοπωνύμιο *Vá Virítsa*.

³⁹⁸ Το τοπωνύμιο *La Voivóda* παραπέμπει στη Βοϊβοντίνα, αυτόνομη επαρχία της Σερβίας, αλλά και στη λέξη βοεβόδας (βοϊβόδας) η οποία σημαίνει τον διοικητή (στρατηγό) του βοϊβοδάτου (διοικητική διαίρεση στις σλαβικές χώρες και στην οθωμανική αυτοκρατορία).

Μελισσουργούς Άρτης (Μέρτζος, 1934: 194), *Βοδενά* (η προηγούμενη ονομασία της Έδεσσας του νομού Πέλλης) κ.λπ. Επειδή όμως η λέξη *voda/voda* δεν απαντάται στο Βλάχικο ιδίωμα της περιοχής, θεωρούμε ότι το συγκεκριμένο τοπωνύμιο αποτελεί γλωσσικό απολίθωμα είτε του Βλάχικου ιδιώματος της Ακαρνανίας είτε ίσως κάποιων προγενέστερων σλαβόφωνων κατοίκων της συγκεκριμένης περιοχής. Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στη Βιβόντα/Στο Νερό/Στην Πηγή. Κατατάσσεται στα υδρωνύμια.

Vlahónrisj, La Vlachónrisj. Ανήκει στην περιφέρεια Αγράμπελου και ονομάστηκε έτσι διότι στην περιοχή υπήρχε μια φυσική βρύση, όπου ζούσαν βλάχοι με τα ζώα τους. Με τον όρο βλάχοι (βήτα μικρό) οι Βλαχόφωνοι της περιοχής εννοούν τους κτηνοτρόφους, οι οποίοι παραχείμαζαν στα μέρη τους, αλλά δεν ήταν Βλάχικης καταγωγής. Οι κτηνοτρόφοι αυτοί ήταν κυρίως Σαρακατσάνοι. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο λοιπόν, αν και κατά πάσα πιθανότητα έχει δοθεί από τους Βλαχόφωνους της περιοχής, δεν οφείλει την ονομασία του στην ύπαρξη των Βλαχόφωνων, αλλά σε κάποιους άλλους κτηνοτρόφους (βλάχους) οι οποίοι, όπως αναφέραμε, παραχείμαζαν μαζί με τους Βλαχόφωνους στη συγκεκριμένη περιοχή. Το τοπωνύμιο αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στη Βλαχόβρυση. Κατατάσσεται στα υδρωνύμια.

Vréta, Xá Vréta. Το τοπωνύμιο βρίσκεται στην περιφέρεια Στράτου και προέρχεται από το όνομα του ιδιοκτήτη της συγκεκριμένης έκτασης. Πράγματι στη Στράτο απαντάται το επώνυμο Βρέττας (δες σχετικά στα επώνυμα του χωριού Στράτος). Αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στου Βρέττα. Κατατάσσεται στα ανθρωπωνύμια και συγκεκριμένα σε αυτά που έχουν πάρει την ονομασία τους από το όνομα ενός ανθρώπου (επώνυμο).

Vudáru, La Vudáru. Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο βρίσκεται στην περιφέρεια του χωριού Αγράμπελο και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στη Βελανιδιά/Στον τόπο με τη Βελανιδιά. Η λέξη *vudáru* απαντάται ευρέως στο Βλάχικο ιδίωμα της περιοχής και σημαίνει το συγκεκριμένο δέντρο που αναφέραμε, το οποίο φύεται ιδιαίτερα στην περιοχή (βελανιδοδάσος). Κατατάσσεται στα δενδρωνύμια, ωστόσο θεωρούμε ότι σχετίζεται και με τα δασωνύμια.

Vunóx, La Vunóx. Ανήκει στην περιφέρεια του χωριού Παλαιομάνινα και μας πληροφόρησαν ότι μάλλον σημαίνει την τοποθεσία όπου υπάρχει ησυχία. Αν

ισχύει η συγκεκριμένη ερμηνεία, τότε το τοπωνύμιο προέρχεται από την ελληνική λέξη βουβός με προσθήκη της κατάληξης /u/ και αποδίδεται στην ελληνική με τη φράση: Στο Βουβό.³⁹⁹ Τέλος, το συγκεκριμένο τοπωνύμιο, σύμφωνα με την ερμηνεία που μας δόθηκε, θα το κατατάσσαμε στα εδαφώνυμα και μάλιστα σε αυτά που οφείλουν την ονομασία τους στη μορφή του εδάφους, μιας και σ' αυτή κατά πάσα πιθανότητα οφειλόταν και η ησυχία που επικρατούσε στην περιοχή.

Ωστόσο υπάρχει η πιθανότητα το συγκεκριμένο τοπωνύμιο να οφείλει την ονομασία του σε κάποια παράδοση ή δοξασία, η οποία δεν διασώθηκε μέχρι τις μέρες μας. Σε αυτή την περίπτωση το τοπωνύμιο θα μπορούσε να καταταχθεί σε αυτά που σχετίζονται με δεισιδαιμονίες, παραδόσεις, δοξασίες κ.λπ.

Zañjélu, Uá Zañjélu. Το τοπωνύμιο βρίσκεται στην περιφέρεια Οχθίων, δίπλα στην περιοχή *Pipiríngu*. Προέρχεται από κύριο όνομα, προφανώς το όνομα Γιάννης, του οποίου το Ζαήjέlu είναι υποκοριστικό. Εδώ έχουμε τροπή του /Γ/ σε /Ζ/, φωνολογικό φαινόμενο που απαντάται στο Βλάχικο ιδίωμα της περιοχής, ιδιαίτερα σε δάνεια της ελληνικής. Θα το αποδίδαμε στην ελληνική με τη φράση: Στου Γιαννέλου. Κατατάσσεται στα ανθρωπωνύμια και συγκεκριμένα σε αυτά που έχουν πάρει την ονομασία τους από το όνομα ενός ανθρώπου (υποκοριστικό).

Zorbélu, Uá Zorbélu. Ανήκει στην περιφέρεια Στράτου. Δεν κατέστη δυνατόν να πληροφορηθούμε τη σημασία του. Ίσως είναι κάποιο επώνυμο (Ζορμπάς;) ή κάποιο παρωνύμιο. Το τελευταίο συνηθίζεται στα Βλαχόφωνα χωριά της περιοχής ιδιαίτερα για νέους ανθρώπους, οι οποίοι έχουν δύσκολο χαρακτήρα. Όμως ούτε το ένα ούτε το άλλο έχουμε καταγράψει μεταξύ των Βλαχόφωνων της περιοχής. Θα αποδίδαμε το συγκεκριμένο τοπωνύμιο στην ελληνική με τη φράση: Στου Ζορμπέλου/Στου Ζορμπά. Κατατάσσεται στα ανθρωπωνύμια και συγκεκριμένα σε αυτά που έχουν πάρει την ονομασία τους από το όνομα ενός ανθρώπου (επώνυμο ή παρωνύμιο).

³⁹⁹ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη συγκεκριμένη κατάληξη δεξ Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 134.

Βλαχόφωνα Οικωνύμια

Αγράμπελο. Το χωριό βρίσκεται στην «καρδιά» του βελανιδοδάσους του Ξηρομέρου κι είναι κατά κάποιον τρόπο απομονωμένο από τα υπόλοιπα Βλαχόφωνα χωριά. Είναι χτισμένο σε υψόμετρο 220 μέτρων, είναι δηλαδή ημιορεινό, και η περιφέρειά του καταλαμβάνει έκταση 9 τετραγωνικών χιλιομέτρων.⁴⁰⁰ Ιδρύθηκε στη δεκαετία 1860 και ανήκε στον τσέλιγκα Νταγιάντα, το όνομα του οποίου έφερε ανεπισήμως.⁴⁰¹ Ωστόσο αναφέρεται από το 1836 στο ΦΕΚ 80/28 Δεκεμβρίου 1836 ως οικισμός με την ονομασία *Αγράμπελον* που ανήκε στον Δήμο Μαραθιάς (Μήτσης, 2009: 15), ο οποίος είχε πρωτεύουσα τη Μαχαιρά.^{402, 403} Η προηγούμενη ονομασία του (μεταξύ των Βλαχόφωνων) ήταν *Μπούσια*. Με αυτή την ονομασία το καταγράφει κι ο Weigand (2001, τόμος Α': 229), αν και λόγω της δυσκολίας της πρόσβασης δεν το επισκέφτηκε.⁴⁰⁴ Στο έγγραφο (δεφτέρι) του 1812 (Ιωάννινα, 25 Οκτωβρίου 1812) του Αλή Πασά με το οποίο γινόταν η διανομή των χειμαδιών στους Βλάχους της περιοχής της Ακαρνανίας καταγράφεται η περιοχή *Γράμπελον*, η οποία είχε παραχωρηθεί στον αρχιτσέλιγκα Νταγιάντα για τη βοσκή των πομινίων του. Από δω προήλθε και η σύγχρονη ονομασία με προσθήκη του προθετικού /α-/.

⁴⁰⁰ Τα στοιχεία αναφορικά με το υψόμετρο και την έκταση του συγκεκριμένου χωριού, όπως και των υπόλοιπων πέντε Βλαχόφωνων χωριών της περιοχής, έχουν αντληθεί από την εγκυκλοπαίδεια Νέα Δομή, εκδόσεις Δομή, Αθήνα, 1996, Εκδοτικός οργανισμός Τεγόπουλου-Μανιατέα.

⁴⁰¹ Για το συγκεκριμένο επώνυμο δεξ στο παράρτημα με τα επώνυμα και συγκεκριμένα στο χωριό Αγράμπελο.

⁴⁰² Ο Μήτσης (υπό δημοσίευση: 527-528) αναφέρει ότι σε εκλογικό κατάλογο του Δήμου Αστακού της δεκαετίας του 1840 (συλλογή Λαδά Κ47) υπάρχουν αρκετές εγγραφές με επώνυμα Βλαχόφωνων (π.χ. Τάκος, Νούσιος, Θώμος, Τσέλιος κ.λπ.) οι απόγονοι των οποίων κατοικούν σήμερα είτε στο Αγράμπελο είτε στα υπόλοιπα Βλαχόφωνα χωριά της περιοχής. Δίπλα μάλιστα από πολλά επώνυμα Βλαχόφωνων υπάρχει η ένδειξη κινητός ποιμίν. Σε έρευνα που πραγματοποιήσαμε στο ΦΕΚ 80 της 28^{ης} Δεκεμβρίου 1836, σε παράρτημα του οποίου υπάρχει ο γενικός πίνακας των δήμων και των οικισμών του Ελληνικού Κράτους, δεν εντοπίσαμε τον συγκεκριμένο οικισμό. Δεν γνωρίζουμε λοιπόν την πηγή στην οποία στηρίζει την πληροφορία αυτή ο Μήτσης. Η ίδια παρατήρηση αφορά και τους Βλαχόφωνους οικισμούς Γαλιτσά (νυν Γουριώτισσα), Καλέντζι (νυν Στρογγυλοβούνι) και Παλιομάνινα (νυν Παλαιομάνινα).

⁴⁰³ Το οικωνύμιο Αγράμπελα απαντάται πολύ πριν τη μόνιμη εγκατάσταση των Βλαχόφωνων στη συγκεκριμένη περιοχή. Ο Μπαρμπάρουσης (2009: 63) μάλιστα δημοσιεύει πίνακα που αφορά τη δημογραφική κατάσταση του καζά Ξηρομέρου από το 1521 έως το 1815 στον οποίο αναγράφεται ότι ο οικισμός Αγράμπελα κατοικούνταν ήδη από το 1521. Συγκεκριμένα το 1521 είχε 36 κ., το 1562 είχε 42 κ., το 1642 είχε 2 κ., το 1650 είχε 7 κ., το 1684 είχε 10 κ., ενώ από 1732 και μετά αναφέρεται ως εγκαταλελειμμένος. Προφανώς στα ερείπια αυτού του οικισμού εγκαταστάθηκαν μόνιμα οι Βλαχόφωνοι κάτοικοί του στα μέσα του 19^{ου} αιώνα.

⁴⁰⁴ Η λέξη Βύσα, όπως έχει αναφερθεί, στο Βλάχικο ιδίωμα της περιοχής είναι υποκοριστικό του ονόματος Λαμπρινή και συνηθίζεται αρκετά μεταξύ των Βλαχόφωνων. Κατά πάσα πιθανότητα η ονομασία αυτή του συγκεκριμένου χωριού σχετίζεται με αυτό το υποκοριστικό.

Από την ίδρυσή του το Αγράμπελο έως το 1919 αποτελούσε οικισμό που ανήκε στην Κοινότητα Προδρόμου (τέως Δημοτικό Διαμέρισμα Δήμου Αστακού), από την οποία αποσπάστηκε με το Β.Δ. της 22^{ας}/5/1919 (ΦΕΚ Α΄, 112, 25/5/1919) και ονομάστηκε Κοινότητα Αγραμπέλων. Με το νόμο «Καποδίστριας», νόμο 2539/1997 (ΦΕΚ Α΄, 244), η Κοινότητα καταργήθηκε και συνενώθηκε με τον Δήμο Αστακού, του οποίου αποτέλεσε Δημοτικό Διαμέρισμα. Σήμερα με βάση τον νόμο «Καλλικράτης», νόμο 3852/2010 (ΦΕΚ Α΄, 87) αποτελεί Τοπική Κοινότητα του νεοσύστατου Δήμου Ξηρομέρου.⁴⁰⁵

Η πληθυσμιακή εξέλιξη του χωριού είναι η εξής: 1879 (188 κ.), 1889 (241 κ.), 1890 (250 κ.),⁴⁰⁶ 1896 (246 κ.), 1907 (311 κ.), 1920 (258 κ.), 1928 (296 κ. 269 κ. + 27 σκηνίτες), 1940 (366 κ.), 1951 (340 κ.), 1961 (400 κ.), 1971 (365 κ.), 1981 (216 κ.), 1991 (320 κ.) και 2001 (87 κ.).⁴⁰⁷ Βασική απασχόληση των λιγοστών πλέον κατοίκων είναι η κτηνοτροφία και η γεωργία.

Γουριώτισσα. Το χωριό είναι πεδινό χτισμένο σε υψόμετρο 100 μέτρων στις παρυφές του βελανιδοδάσους του Ξηρομέρου και η περιφέρειά του καταλαμβάνει έκταση 16 τετραγωνικών χιλιομέτρων. Βρίσκεται κοντά στη Μονή Λιγοβιτσίου και στη λίμνη Οζερό. Απέχει από το Αγρίνιο περίπου 24 χιλιόμετρα. Ιδρύθηκε στη δεκαετία 1860 και ανήκε στον αρχισέλιγκα Κατσαρό, το όνομα του οποίου ανεπίσημα είχε αρχικά (Κατσαρού).⁴⁰⁸ Ωστόσο αναφέρεται από το 1836 στο ΦΕΚ 80/28 Δεκεμβρίου 1836 ως οικισμός με την ονομασία *Γαλιτσά* που ανήκε στον Δήμο Μαραθίας (Μήτσης, 2009: 15), ο οποίος είχε πρωτεύουσα τη Μαχαιρά. Επίσης αναφέρεται στα 1879 με την ονομασία Γαλιτσά ή Γουριώτισσα, η οποία περιλάμβανε 376 κατοίκους και

⁴⁰⁵ Τα στοιχεία για τις διοικητικές μεταβολές του συγκεκριμένου οικισμού, όπως και όλων των υπόλοιπων Βλαχόφωνων χωριών της περιοχής, μέχρι και το νόμο 2539/1997 έχουν αντληθεί από το έγγραφο με αριθμό πρωτοκόλλου 66038/16-11-2009 του Υπουργείου Εσωτερικών, Αποκέντρωσης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης/Γενική Διεύθυνση Τοπικής Αυτοδιοίκησης/ Διεύθυνση Οργάνωσης και Λειτουργίας ΟΤΑ/Τμήμα Οργάνωσης και Λειτουργίας ΟΤΑ. Το έγγραφο αυτό μας χορηγήθηκε κατόπιν σχετικού αιτήματός μας. Τα στοιχεία των Βλαχόφωνων οικισμών της περιοχής που αφορούν τον νόμο 3852/2010 έχουν αντληθεί από το το ΦΕΚ 87/τεύχος Α΄/7-6-2010, το οποίο είναι διαθέσιμο στο διαδίκτυο και στην ιστοσελίδα του υπουργείου Εσωτερικών, Αποκέντρωσης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης http://www.ypes.gr/UserFiles/f0ff9297-f516-40ff-a70e-eca84e2ec9b9/nomos_kallikrati_9_6_2010.pdf.

⁴⁰⁶ Ο Weigand (2001, τόμος Α΄: 229 & 326) το 1890 κατέγραψε 50 οικογένειες και 250 κατοίκους.

⁴⁰⁷ Τα στοιχεία για τα έτη 1879, 1889, 1896 και 1907 έχουν αντληθεί από τον Χουλιαράκη (1974, τόμος Α΄, μέρος ΙΙ), ενώ για τις απογραφές μετά το 1920 έχουν αντληθεί από την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία. Όπως προκύπτει από τα στατιστικά στοιχεία, φαίνεται ολοκάθαρα η δραματική μείωση του πληθυσμού του συγκεκριμένου χωριού, ιδιαίτερα τη δεκαετία του 1990.

⁴⁰⁸ Για το οικωνύμιο *Κατσαρού* δεξ στο τοπωνύμιο *La Máina am ói*.

ανήκε στον δήμο Αστακού (http://el.wikipedia.org/wiki/λήμμα_Γουριώτισσα Αιτωλοακαρνανίας).^{409, 410}

⁴⁰⁹ *Γαλιτσά* ή *Γαλίτσα* (η) ονομαζόταν η λίμνη Οζερός, αλλά και η γύρω περιοχή, όπου οι Βλαχόφωνοι έβρισκαν τα κοπάδια τους (δες στο έγγραφο του Αλή Πασά του 1812 στο παράρτημα 7 στο οποίο καταγράφεται ως *Γαλετζά* καθώς και στο έγγραφο προς τον Όθωνα το 1839 στο παράρτημα 10). Μάλιστα η περιοχή, σύμφωνα με το έγγραφο του Αλή Πασά, είχε δοθεί για νομή στον αρχιτσέλιγκα Σιδέρη. Από αυτό το τοπωνύμιο κατά πάσα πιθανότητα προήλθε και η συγκεκριμένη ονομασία του χωριού Γουριώτισσα, μιας και βρίσκονται σε πολύ κοντινή απόσταση. Το τοπωνύμιο Γαλιτσά ή Γαλίτσα ίσως σχετίζεται με την αλβανική λέξη *gal*, -e [γκαλ, -ε] η οποία σημαίνει μαύρος (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 193) ακολουθούμενη από την υποκοριστική κατάληξη -ίτσα/-ιτσά (για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη συγκεκριμένη κατάληξη δες στο τοπωνύμιο Στράτος). Πράγματι τα νερά της λίμνης Οζερού έχουν έντονο σκούρο χρώμα, ιδιαίτερα κατά τις συννεφιασμένες μέρες. Πιθανότερη ωστόσο θεωρούμε τη σχέση του συγκεκριμένου τοπωνυμίου με την επίσης αλβανική λέξη *galic/ë*, -a [γκαλίτς/ε, -α] η οποία σημαίνει την καλιακούδα (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 194). Πράγματι στις όχθες (καλαμιές) της συγκεκριμένης λίμνης έχουν ακόμη και σήμερα τη φωλιά τους πάρα πολλές καλιακούδες. Το θέαμα μάλιστα κατά τις πρωινές αλλά και τις απογευματινές ώρες, που τα συγκεκριμένα πουλιά φεύγουν από τις φωλιές τους ή έρχονται σ' αυτές αντίστοιχα, είναι ιδιαίτερα εντυπωσιακό. Αυτό το γεγονός θεωρούμε ότι είναι δυνατόν να έδωσε την ονομασία στο συγκεκριμένο τοπωνύμιο. Σχετικό με την αλβανική λέξη *galic/ë* θεωρούμε ότι είναι και το επώνυμο Γκαλίτσιος, το οποίο όμως δεν απαντάται στους Βλαχόφωνους της περιοχής. Θα πρέπει να αναφέρουμε ωστόσο ότι σε Βλαχόφωνο χωριό της περιοχής της Ακαρνανίας έχουμε καταγράψει το παρωνύμιο Γάγια, το οποίο ανήκει σε άνδρα και σήμαινε τον μαύρο, τον μελαχρινό, αυτόν που έμοιαζε με καλιακούδα καθώς και το παρεμφερές παρωνύμιο Σγάγια, που κι αυτό ανήκει σε άνδρα. Θεωρούμε ότι τα συγκεκριμένα παρωνύμια καθώς και η Βλάχικη λέξη *γάγια/γάϊα* (= καλιακούδα, κουρούνα κ.λπ.) σχετίζονται επίσης με την αλβανική λέξη *galic/ë*. Η συγκεκριμένη αλβανική λέξη έχει εισαχθεί και στο ελληνικό βορειοδυτικό ιδίωμα της περιοχής (Ξηρομερίτικο). Για παράδειγμα ο Παπατρέχας (2007: 63) καταγράφει τη λέξη *Κάιας* (ο) την οποία ερμηνεύει ως ο μαύρος, κάτι πολύ μαυρισμένο. Ενώ όμως την ερμηνεύει σωστά την ετυμολογεί λανθασμένα από το όνομα του βιβλικού Κάιν, ο οποίος κατά τη λαϊκή δοξασία, σύμφωνα με τον συγγραφέα, ήταν μαύρος στο σώμα και την ψυχή. Δεν χωράει αμφιβολία ότι η λέξη *Κάιας* σχετίζεται με την αλβανική λέξη *galic/ë* καθώς και τη Βλάχικη λέξη *γάγια/γάϊα*. Στη λέξη *Κάιας* έχουμε τροπή του υπερωικού ηχηρού /g/ στο επίσης υπερωικό άηχο /k/.

⁴¹⁰ Το οικωνύμιο Γουριώτισσα προέρχεται κατά πάσα πιθανότητα την αλβανική λέξη *gur*, -i [γκούρ, -ι] (με τροπή του /g/ σε /γ/) που σημαίνει την πέτρα, το λιθάρι, τον λίθο (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 211), ακολουθούμενη από την ελληνική κατάληξη -ώτισσα, η οποία συνοδεύει εθνικά ή πατριδωνυμικά ονόματα και φανερώνει καταγωγή, π.χ. Θρακιώτισσα, Βολιώτισσα, Ηπειρώτισσα, Ρουμελιώτισσα κ.λπ. (για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη συγκεκριμένη κατάληξη δες Τριανταφυλλίδης, 1978 [1941]: 128). Ίσως το Γουριώτισσα να πρόκειται και για κάποιο προσωνύμιο της Παναγίας. Την άποψη αυτή υποστηρίζει και ο Συμεωνίδης (2010: 444). Πράγματι πολλές φορές σε αγώνυμες τοπωνυμίες παραλείπεται το προσωνύμιο του αγίου ή της αγίας και το τοπωνύμιο προφέρεται μόνο με τον τοπικό (όπως εδώ) ή κτητορικό προσδιορισμό του (Συμεωνίδης, 2010, τόμος Α': 98). Το τοπωνύμιο σχετίζεται επίσης με τη σλαβική λέξη *gora* [γκόρα] η οποία σημαίνει το όρος, το βουνό (Ομάδα καθηγητών σερβικής γλώσσας, 2001: 55). Η ετυμολογία αυτή είναι κατά πάσα πιθανότητα πολύ κοντά στην πραγματικότητα, αν λάβουμε υπόψη το γεγονός ότι το συγκεκριμένο χωριό είναι χτισμένο σε βραχώδες έδαφος, πάνω στην πλαγιά ενός λόφου. Λίγα χιλιόμετρα νοτιοανατολικά από τη Γουριώτισσα, κοντά στην αριστερή όχθη του Αχελώου, στην Αιτωλία, υπάρχει χωριό με την επωνυμία *Γουριά* (η), το οποίο έχει την ίδια ετυμολογική προέλευση (Κώνστα, 1972: 10). Το οικωνύμιο Γουριώτισσα σχετίζεται επίσης με το παρεμφερές οικωνύμιο *Γουριανά* (*Γουρριανά*), ορεινός οικισμός της πρώην επαρχίας Άρτης του ομώνυμου νομού, που υπάγεται στην Τοπική Κοινότητα Γραϊκικού της Δημοτικής Ενότητας Αγνάντων του Δήμου Κεντρικών Τζουμέρκων. Ο Συμεωνίδης (2010, τόμος Α': 444) το οικωνύμιο Γουριανά το ετυμολογεί από την αλβανική λέξη *gur*, -i, η οποία σημαίνει την πέτρα, το λιθάρι (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 211). Σχετικά με το οικωνύμιο *Γουρίτσα* Παρνασσίδος και *Γουρίτσα* Αιτωλοακαρνανίας (vnn Μυρτιά, ΦΕΚ 81/12-3-1928) ο Συμεωνίδης (2010: 444) αναφέρει ότι ο Vasmer τα ετυμολογεί από το σλαβικό *Gorica που προέρχεται από την επίσης σλαβική λέξη *gora*.

Ο οικισμός ως το 1912, οπότε και αναγνωρίστηκε ως Κοινότητα Γουριωτίσσης με βάση το Β.Δ. της 31^{ης}/8/1912 (ΦΕΚ Α΄, 261), αποτελούσε Δημοτικό Διαμέρισμα του Δήμου Αστακού. Με το νόμο «Καποδίστριας», νόμο 2539/1997 (ΦΕΚ Α΄ 244), η Κοινότητα καταργήθηκε και συνενώθηκε με τον Δήμο Στράτου, του οποίου αποτέλεσε Δημοτικό Διαμέρισμα. Σήμερα με βάση τον νόμο «Καλλικράτης», νόμο 3852/2010 (ΦΕΚ τεύχος Α΄ 87), αποτελεί Τοπική Κοινότητα του Δήμου Αγρινίου.

Η πληθυσμιακή εξέλιξη του χωριού είναι η εξής: 1879 (376 κ.),⁴¹¹ 1889 (406 κ.), 1890 (450 κ.),⁴¹² 1896 (388 κ.), 1907 (511 κ.), 1920 (536 κ.), 1928 (630 κ.), 1940 (681 κ.), 1951 (800 κ.), 1961 (965 κ.), 1971 (894 κ.), 1981 (721 κ.), 1991 (756 κ.) και 2001 (676 κ.).⁴¹³

Βασική απασχόληση των κατοίκων είναι η κτηνοτροφία και η γεωργία (καπνοκαλλιέργεια και καρπούζια παλιότερα, καλαμπόκι, τριφύλλι, ελιές, εσπεριδοειδή, ακτινίδια κ.λπ. σήμερα).

Μάνινα Βλυζανών. Ο συγκεκριμένος οικισμός ανήκει στο χωριό Στρογγυλοβούνι.⁴¹⁴ Η λέξη Βλυζανά (Βλιζανά) σύμφωνα με τον Συμεωνίδη (2010, τόμος Α΄: 366) σχετίζεται ίσως με το επίθετο *βλυζανός, -α (νερά, μέρη) και σημαίνει την περιοχή με άφθονα φυσικά νερά. Σύμφωνα με τον ίδιο λοιπόν το οικωνύμιο προέρχεται από το ρήμα βλύζω (= αναβλύζω, αναπηδώ). Επίσης η άλλη ονομασία του οικισμού ως *Βλυζανίτικα Πηγάδια* δηλώνει την ύπαρξη του υγρού στοιχείου. Την ίδια άποψη ως την ετυμολόγηση όμως του οικωνυμίου Βλυζανά Ξηρομέρου έχει διατυπώσει και ο Μπαρμπαρούσης (2009: 29). Μάλιστα ο τελευταίος αναφέρει ότι στο χωριό Βλυζανά Ξηρομέρου υπάρχουν αρκετές πηγές που αναβλύζουν νερό και το χώμα είναι αργιλώδες.

Θα πρέπει να αναφερθεί ακόμη ότι στο ελληνικό βορειοδυτικό ιδίωμα της περιοχής υπάρχει το ρήμα *μπλιτσανάω/ου* το οποίο σημαίνει πατάω μέσα στα

⁴¹¹ Στην απογραφή του 1879 αναγράφεται ως Γαλιτσά ή Γουριώτισσα, στην απογραφή του 1889 αναγράφεται ως Γουριώτισσα (με ένα /σ/) στην απογραφή του 1896 αναγράφεται ως Γουριώτισσα (με δύο /σ/), ενώ στην απογραφή του 1907 αναγράφεται ως Γουριώτισσα (με ένα /σ/). Στις απογραφές από το 1920 και μετά αναγράφεται ως Γουριώτισσα (με δύο /σ/).

⁴¹² Ο Weigand (2001, τόμος Α΄: 229 & 326) το 1890 κατέγραψε 90 οικογένειες και 450 κατοίκους.

⁴¹³ Τα στοιχεία για τα έτη 1879, 1889, 1896 και 1907 έχουν αντληθεί από τον Χουλιαράκη (1974, τόμος Α΄, μέρος ΙΙ), ενώ για τις απογραφές μετά το 1920 έχουν αντληθεί από την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία. Όπως προκύπτει από τα στατιστικά στοιχεία, φαίνεται ολοκάθαρα η δραματική μείωση του πληθυσμού του συγκεκριμένου χωριού, ιδιαίτερα τη δεκαετία του 1990.

⁴¹⁴ Για περισσότερες πληροφορίες δες στο συγκεκριμένο οικωνύμιο. Για τη λέξη Μάνινα δες στο τοπωνύμιο *La Máina am ói*.

νερά/στις λάσπες (ιδιαίτερα για παιδιά). Το συγκεκριμένο ρήμα θεωρούμε ότι ίσως σχετίζεται με την παραπάνω ερμηνεία και το επίθετο *βλυζανός, -α (έχουμε τροπή του ηχηρού εξακολουθητικού χειλικού /β/ στο ηχηρό στιγμιαίο χειλικό /μπ/).

Ο Συμεωνίδης ωστόσο αναφέρει ότι ο Vasmer συγκρίνει φωνητικά το οικωνύμιο Βλυζανά με τα σερβοκροατικά τοπωνύμια Blizanac, Blizanci, Blizance. Ο ίδιος αναφέρει ότι ο Zaimon παράγει το οικωνύμιο αυτό από το σλαβικό *Blizjane ή *Blizane, που προέρχεται από τον παλαιосλαβικό τύπο blizb (= ο κοντινός, ο πλησίον) και για τη σημασία αυτή υποδεικνύει τα βουλγαρικά τοπωνύμια Blizkija Dol (= Κοντινή Ρεματιά) και Bliznata Vodenica (= Κοντινός Νερόμυλος). Θεωρούμε και τις δύο ετυμολογήσεις πιθανές, ωστόσο πιο ισχυρή θεωρούμε τη δεύτερη ετυμολογική προσέγγιση και θα αποδίδαμε το οικωνύμιο στην ελληνική με τη φράση: Η Κοντινή Μάνινα. Σύμφωνα με την πρώτη θα το αποδίδαμε με τη φράση: Στα Νερά/Στα Πηγάδια της Μάνινας.

Υπάρχει ωστόσο το ενδεχόμενο η γενική πληθυντικού Βλυζανών του οικωνυμίου Μάνινα Βλυζανών να μην σχετίζεται με καμία από τις δύο παραπάνω ετυμολογικές ερμηνείες και να έχει δοθεί η συγκεκριμένη ονομασία (Βλυζανών) από το γεγονός ότι η περιοχή ανήκε σε κατοίκους του χωριού Βλυζανά Ξηρομέρου και απλά να σημαίνει: Τη Μάνινα των Βλυζανών/των βλυζανιτών (γενική κτητική). Σε αυτή την περίπτωση δεν έχει νόημα η ετυμολογική ερμηνεία του συγκεκριμένου ονόματος Βλυζανά/Βλυζανών, μιας και αποτελεί μεταφορά ενός τοπωνυμίου από μία άλλη περιοχή και ως εκ τούτου υπάρχει η πιθανότητα να μην σχετίζεται με τα χαρακτηριστικά της συγκεκριμένης περιοχής στην οποία καταγράφεται. Αυτό είναι σύνηθες φαινόμενο στις τοπωνυμίες. Για παράδειγμα υπάρχουν στην Ελλάδα τα οικωνύμια Νέα Σμύρνη, Νέα Φιλαδέλφεια κ.λπ., τα οποία παραπέμπουν ωστόσο στα αντίστοιχα οικωνύμια της Μικράς Ασίας.

Νουσέικα. Ο συγκεκριμένος οικισμός βρισκόταν κοντά στο χωριό Αγράμπελο, αλλά έχει εγκαταλειφθεί. Οι κάτοικοί του μετακινήθηκαν στα γύρω Βλαχόφωνα χωριά, κυρίως στο Αγράμπελο και στην Παλαιομάνινα. Ο Weigand (2001, τόμος Α': 229 & 326) το 1890 το αναφέρει ως *Νούσια* (τον).

Το όνομά του οφείλεται προφανώς στο όνομα του αρχιτσέλιγκα στον οποίο ανήκε, ο οποίος ονομαζόταν Νούσιος. Το επώνυμο αυτό απαντάται σήμερα σε τέσσερα Βλαχόφωνα χωριά της περιοχής (Αγράμπελο, Γουριώτισσα, Παλαιομάνινα και Στράτο). Το συγκεκριμένο επώνυμο είναι υποκοριστικό του ονόματος Ιωάννης. Ο Κατσάνης (1990: 69) αναφέρει το επώνυμο Νυξίμ (Νούσιος) στο Νυμφαίο Φλωρίνης και το ερμηνεύει επίσης ως υποκοριστικό του ονόματος Ιωάννης. Το επώνυμο αυτό απαντάται και στην Ήπειρο. Όσον αφορά τον πληθυσμό του συγκεκριμένου χωριού, η μόνη πληθυσμιακή αναφορά, που εμείς διαθέτουμε, είναι του Weigand (2001, τόμος Α': 229 & 326), ο οποίος αναφέρει χαρακτηριστικά ότι κατά το έτος 1890 υπήρχαν στο χωριό 30 οικογένειες και 150 ψυχές.

Όχθια. Το χωριό είναι πεδινό χτισμένο σε υψόμετρο 40 μέτρων και η περιφέρειά του καταλαμβάνει έκταση 12 τετραγωνικών χιλιομέτρων. Βρίσκεται στο μέσο της Στρατικής πεδιάδας και πολύ κοντά στην κοίτη του ποταμού Αχελώου. Από εδώ προέρχεται και η ονομασία του Όχθια, δηλαδή το χωριό που βρίσκεται στις όχθες του ποταμού. Η ονομασία του στη Βλάχικη γλώσσα είναι Όχτι.⁴¹⁵

Σήμερα εξαιτίας των φραγμάτων που έχει κατασκευάσει η ΔΕΗ (Κρεμαστών, Καστρακίου και Στράτου) η κοίτη του ποταμού έχει συρρικνωθεί δραματικά κι αυτό έχει ως αποτέλεσμα το χωριό να μην βρίσκεται πλέον στις όχθες του, αλλά να απέχει από αυτό μερικά χιλιόμετρα.

Η ύπαρξη πολλών υδάτων στην περιοχή είχε ως αποτέλεσμα την κατασκευή παλιότερα τουλάχιστον τεσσάρων νερόμυλων, αλλά και τη δημιουργία ιδιαίτερα γόνιμων εδαφών.⁴¹⁶

Τα Όχθια απέχουν από το Αγρίνιο περίπου 16 χιλιόμετρα. Το χωριό ιδρύθηκε στη δεκαετία 1860 και ανήκε στον τσέλιγκα Πάγγειο/Πάγκειο, το

⁴¹⁵ Ο Weigand (2001, τόμος Α': 228) που επισκέφτηκε το συγκεκριμένο χωριό 1890 το ονομάζει *Όχθου* (η). Σε απογραφές του 19^{ου} αιώνα αναφέρεται και ως *Όχτια* (Χουλιαράκης, 1974, τόμος Α', μέρος II: 146). Ο Κατσάνης (1990: 94) έχει καταγράψει στο Νυμφαίο Φλωρίνης το τοπωνύμιο *Όχτι al Birca*, όπου τη λέξη *όχτι* την ετυμολογεί από την ελληνική λέξη *όχθος*, το οποίο σημαίνει τη μικρή έξαρση του εδάφους, την τούμπα. Ο Στεργιόπουλος (1933: 116) αναφέρει το τοπωνύμιο *Όχτος* (ο), το οποίο ερμηνεύει ως άκρο αγρών. Επίσης ο ίδιος έχει καταγράψει στο Κωστήτσι της Ηπείρου τα τοπωνύμια *Όχτοι* (οι) και *Όχτια* (τα). Χωριό με την ονομασία *Όχθια* απαντάται και στην Πελοπόννησο, στην επαρχία Γορτυνίας του νομού Αρκαδίας (πρώην Καρακασάνι ή Καραχασάνι) με το οποίο όμως δεν υπάρχει καμία σχέση. Το οικονύμιο Όχθια τέλος είναι υποκοριστικό του όχθους.

⁴¹⁶ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τους υδρόμυλους του συγκεκριμένου χωριού δεξ στο τοπωνύμιο *Ύά Μόρα αμ Μουράιτι/Ύά Μόράρ αμ Μουράιτι*.

όνομα του οποίου είχε αρχικά ανεπισημώς (Hóřă au Pángiu, Χωριό του Πάγγειου, Παγγέικα).⁴¹⁷ Ως το 1912 ανήκει στον Δήμο Στράτου (Στραταίων) με έδρα τη Λεπενού. Το 1912 αναγνωρίστηκε ως αυτόνομη Κοινότητα με το Β.Δ. της 31^{ης}/8/1912 (ΦΕΚ Α΄, 261) και υπήχθη στην επαρχία Βάλτου. Με το Ν.Δ. της 9^{ης}/9/1925, άρθρο 2, η επαρχία Βάλτου (ΦΕΚ Α΄, 284/3-10-1925) υπήχθη στο νομό Άρτης, ενώ με το Ν.Δ. της 29^{ης}/9/1925 (ΦΕΚ Α΄, 310/17-10-1925) τα Όχθια αποσπάστηκαν από την επαρχία Βάλτου και υπήχθησαν στην επαρχία Τριχωνίδος του νομού Αιτωλοακαρνανίας.⁴¹⁸ Με το Ν.Δ. της 15^{ης}/4/1926 (ΦΕΚ Α΄, 129) τα Όχθια αποσπώνται από την επαρχία Τριχωνίδος και υπάγονται εκ νέου στην επαρχία Βάλτου, η οποία υπήχθη εκ νέου στον νομό Αιτωλοακαρνανίας με το παραπάνω Νομοθετικό Διάταγμα. Με τον νόμο «Καποδίστριας», νόμο 2539/1997 (ΦΕΚ Α΄ 244) η Κοινότητα καταργήθηκε και συνενώθηκε με τον Δήμο Στράτου, του οποίου αποτέλεσε Δημοτικό Διαμέρισμα. Σήμερα με βάση τον νόμο «Καλλικράτης», νόμο 3852/2010 (ΦΕΚ Α΄, 87), αποτελεί Τοπική Κοινότητα του Δήμου Αγρινίου.

Η πληθυσμιακή εξέλιξη του χωριού είναι η εξής: 1879 (250 κ.), 1889 (335 κ.), 1890 (350 κ.),⁴¹⁹ 1896 (346 κ.), 1907 (317 κ.), 1920 (284 κ.), 1928 (286 κ.), 1940 (356 κ.), 1951 (387 κ.), 1961 (470 κ.), 1971 (553 κ.), 1981 (617 κ.), 1991 (580 κ.) και 2001 (570 κ.).⁴²⁰

Βασική απασχόληση των κατοίκων είναι η γεωργία (καπνοκαλλιέργεια παλιότερα, καλαμπόκι, τριφύλλι, ελιές, εσπεριδοειδή κ.λπ. σήμερα) καθώς και η κτηνοτροφία (κυρίως παλαιότερα αλλά και σήμερα, καθώς γνωρίζει μικρή ανάκαμψη).

Παλαιομάνινα. Το χωριό βρίσκεται στη δεξιά όχθη του ποταμού Αχελώου στην άκρη του βελανιδοδάσους του Ξηρομέρου (Μάνινα). Είναι πεδινό, χτισμένο σε υψόμετρο 120 μέτρων και η περιφέρειά του καταλαμβάνει έκταση 27 τετραγωνικών χιλιομέτρων. Βρίσκεται δίπλα ή πάνω στα ερείπια μιας αρχαίας

⁴¹⁷ Το όνομα του συγκεκριμένου τσέλιγκα στα παλιότερα χρόνια ήταν Πάγκου (έτσι το καταγράφει ο Weigand, 2001, τόμος Α΄: 228) και Πάγγου στο έγγραφο του Αλή Πασά του 1812 (δες παράρτημα 7). Σε έγγραφο του Αλή Πασά πιθανώς του 1814 ονομάζεται ως Μπάκου (δες παράρτημα 8).

⁴¹⁸ Δηλαδή για χρονικό διάστημα δεκατεσσάρων ημερών, από 3/10/1925 έως 17/10/1925, τα Όχθια υπήχθησαν στο νομό Άρτης.

⁴¹⁹ Ο Weigand (2001, τόμος Α΄: 228 & 326) το 1890 κατέγραψε 70 οικογένειες και 350 κατοίκους.

⁴²⁰ Τα στοιχεία για τα έτη 1879, 1889, 1896 και 1907 έχουν αντληθεί από τον Χουλιαράκη (1974, τόμος Α΄, μέρος ΙΙ), ενώ για τις απογραφές μετά το 1920 έχουν αντληθεί από την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία.

πόλης, της Σαυρίας. Απέχει από το Αγρίνιο γύρω στα 35 χιλιόμετρα κι άλλα τόσα περίπου από το Μεσολόγγι. Ιδρύθηκε στη δεκαετία 1860 και ανήκε στον τσέλιγκα Κουτσουμπίνα, το όνομα του οποίου είχε αρχικά ανεπισήμως (Hóřã au Cutšbína, που σημαίνει το χωριό του Κουτσουμπίνα, τα Κουτσουμπινέικα). Ωστόσο αναφέρεται από το 1836 στο ΦΕΚ 80/28 Δεκεμβρίου 1836 ως οικισμός με την ονομασία *Παλιομάνινα* που ανήκε στον Δήμο Οινιαδών, ο οποίος είχε πρωτεύουσα την Κατοχή (Μήτσης, 2009: 15).⁴²¹

Ο Weigand (2001, τόμος Α΄: 229-230), που το επισκέφτηκε στις αρχές του 1890, το αναφέρει ως *Κουτσουμπίνα* και *Μάνινα*. Οι Βλαχόφωνοι κάτοικοι της περιοχής το αποκαλούν στη γλώσσα τους ως *Μάνινα*, χωρίς δηλαδή το πρώτο συνθετικό και ως *Μάνια*, χωρίς /v/ στην τελευταία συλλαβή, υπάρχει π.χ. η φράση: *Mvǰástã ésti dit Mánina/Mánja* (= Η νύφη είναι από τη Μάνινα/Μάνια).

Κατά τον 19^ο αιώνα έως τις αρχές του 20^{ου} ο οικισμός ανήκε, όπως αναφέρθηκε, στον Δήμο Οινιαδών. Έγινε Κοινότητα (με την επωνυμία Κοινότητα Παλαιομανίνης) το 1912 με το Β.Δ. της 31^{ης}/8/1912 (ΦΕΚ Α΄, 261). Με το νόμο «Καποδίστριας», νόμο 2539/1997 (ΦΕΚ Α΄, 244), η Κοινότητα καταργήθηκε και συνενώθηκε με τον Δήμο Αστακού, του οποίου αποτέλεσε δημοτικό διαμέρισμα. Σήμερα με βάση τον νόμο «Καλλικράτης», νόμο 3852/2010 (ΦΕΚ Α΄, 87) αποτελεί Τοπική Κοινότητα του Δήμου Ξηρομέρου.

Η πληθυσμιακή εξέλιξη του χωριού είναι η εξής: 1861 (249 κ.), 1879 (558 κ.), 1889 (730 κ.), 1890 (750 κ.),⁴²² 1896 (781 κ.), 1907 (855 κ.), 1920 (960 κ.), 1928 (1.028κ.), 1940 (1.140 κ.), 1951 (1.304 κ.), 1961 (1.529 κ.), 1971 (1.340 κ.), 1981 (1.136 κ.), 1991 (983 κ.) και 2001 (888 κ.).⁴²³

Βασική απασχόληση των κατοίκων ήταν και είναι η κτηνοτροφία (φυσικά σε πολύ μικρότερο βαθμό σήμερα απ' ό,τι παλαιότερα) και η γεωργία

⁴²¹ Το οικονύμιο Μάνινα απαντάται πολύ πριν τη μόνιμη εγκατάσταση των Βλαχόφωνων στη συγκεκριμένη περιοχή. Ο Μπαρμπάρουσης (2009: 63) μάλιστα δημοσιεύει πίνακα που αφορά τη δημογραφική κατάσταση του καζά Ξηρομέρου από το 1521 έως το 1815 στον οποίο αναγράφεται ότι ο οικισμός Μάνινα κατοικούνταν ήδη από το 1521. Συγκεκριμένα το 1521 είχε 62 κ., το 1562 είχε 105 κ., το 1642 είχε 2 κ., το 1650 είχε 11 κ., το 1684 είχε 6 κ., ενώ από 1732 και μετά αναφέρεται ως εγκαταλελειμμένος. Προφανώς στα ερείπια αυτού του οικισμού εγκαταστάθηκαν μόνιμα οι Βλαχόφωνοι κάτοικοί του στα μέσα του 19^{ου} αιώνα, όπως έγινε και με τον οικισμό Αγράμπελα.

⁴²² Ο Weigand (2001, τόμος Α΄: 229, 230 & 326) το 1890 κατέγραψε 150 σπίτια και 750 κατοίκους.

⁴²³ Τα στοιχεία για τα έτη 1861, 1879, 1896 και 1907 έχουν αντληθεί από το Ζώγας (2003: 290) για το έτος 1889 από τον Weigand (2001, τόμος Α΄: 230 & 326), ενώ για τα υπόλοιπα έτη από την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία.

(καπνοκαλλιέργεια παλιότερα, καρπούζια και σιτηρά παλιότερα, καλαμπόκι, τριφύλλι και καρπούζια σήμερα).⁴²⁴ Όσον αφορά την ερμηνεία του ονόματος του συγκεκριμένου χωριού δεσ στο τοπωνύμιο *La Máina ay ói*.

Στράτος. Το χωριό Στράτος είναι πεδινό, χτισμένο πάνω σ' έναν λόφο σε υψόμετρο 100 μέτρων, πολύ κοντά (σχεδόν δίπλα) στη δυτική όχθη του Αχελώου ποταμού και πάνω στα ερείπια της αρχαίας πόλης Στράτου.⁴²⁵ Η περιφέρειά του καταλαμβάνει έκταση 29 τετραγωνικών χιλιομέτρων. Απέχει από το Αγρίνιο περίπου 12 χιλιόμετρα. Η θέση του είναι στρατηγικής σημασίας και δεσπόζει σε ολόκληρη την Στρατική πεδιάδα. Βασική απασχόληση των κατοίκων του είναι η γεωργία (καπνοκαλλιέργεια παλιότερα, καλαμπόκι, τριφύλλι, ελιές, εσπεριδοειδή κ.λπ. σήμερα) καθώς και η κτηνοτροφία (κυρίως παλαιότερα αλλά και σήμερα, μιας και γνωρίζει μικρή ανάκαμψη). Η αρχική ονομασία του χωριού ήταν Σωροβίγλι.

Ο οικισμός Σωροβίγλι, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, ιδρύθηκε από τους Βλαχόφωνους κατοίκους του τη δεκαετία 1860.⁴²⁶ Η πληθυσμιακή εξέλιξή του είναι η εξής: 1879 (360 κ.), 1889 (450 κ.), 1890 (450 κ.), 1896 (440 κ.), 1907 (429 κ.), 1920 (710 κ.), 1928 (451 κ.), 1940 (642 κ.), 1951 (676 κ.), 1961 (1.062 κ.), 1971 (1.208 κ.), 1981 (1.139 κ.), 1991 (1.101 κ.) και 2001 (1.107 κ.).⁴²⁷

Με την ονομασία Σωροβίγλι ο οικισμός αναγνωρίστηκε ως κοινότητα βάσει του Β.Δ. της 31^{ης}/8/1912 (ΦΕΚ Α', 261) και υπήχθη στην επαρχία Βάλτου. Με το Ν.Δ. της 9^{ης}/9/1925 (ΦΕΚ Α', 284/3-10-1925), άρθρο 2, η επαρχία Βάλτου υπήχθη στο νομό Άρτης, ενώ με το Ν.Δ. της 29^{ης}/9/1925 (ΦΕΚ Α', 310/17-10-1925) το Σωροβίγλι αποσπάστηκε από την επαρχία Βάλτου και υπήχθη στην

⁴²⁴ Το συγκεκριμένο χωριό, σε αντίθεση με τα άλλα Βλαχόφωνα χωριά της περιοχής, έχει δύο κατοίκους του που ασχολήθηκαν ενεργά με την ιστορία του χωριού τους, τον κ. Στεργίου Δημήτριο και τον κ. Ζώγα Παναγιώτη, οι οποίοι έχουν εκδώσει αρκετά συγγράμματα για το χωριό τους (δες σχετικά στη βιβλιογραφία). Επίσης υπάρχουν και ιστοσελίδες στο διαδίκτυο, οι οποίες αφορούν το συγκεκριμένο χωριό: 1) http://paleomanina.blogspot.com/2008/02/blog-post_8555.html και 2) <http://www.dimitris-stergiou.gr/downloads/tef4>.

⁴²⁵ Αναφερόμαστε στο παλιό χωριό, διότι στη δεκαετία του 1960 μεταφέρθηκε εκτός του αρχαιολογικού χώρου επί της εθνικής οδού Αγρινίου-Ιωαννίνων.

⁴²⁶ Μέχρι τότε ζούσαν στην περιοχή, όχι όμως ως μόνιμοι κάτοικοι αλλά ως παραχειμάζοντες.

⁴²⁷ Τα στοιχεία για τα έτη 1879, 1889, 1896 και 1907 έχουν αντληθεί από τον Χουλιάρη (1974, τόμος Α', μέρος ΙΙ), ενώ για τις απογραφές μετά το 1920 έχουν αντληθεί από την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία. Για το έτος 1890 έχουμε πληροφορίες από τον Weigand (2001, τόμος Α': 228 & 326) ο οποίος επισκέφτηκε εκείνη τη χρονιά την περιοχή και κατέγραψε στο Σωροβίγλι 90 οικογένειες και 450 κατοίκους.

επαρχία Τριχωνίδος του νομού Αιτωλοακαρνανίας.⁴²⁸ Με το Ν.Δ. της 15^{ης}/4/1926 (ΦΕΚ Α΄, 129) το Σωροβίγλι αποσπάται από την επαρχία Τριχωνίδος και υπάγεται εκ νέου στην επαρχία Βάλτου, η οποία υπήχθη εκ νέου στον νομό Αιτωλοακαρνανίας αποσπώμενη από τον νομό Άρτης με το παραπάνω Νομοθετικό Διάταγμα.⁴²⁹ Μετονομάστηκε σε Στράτος (η) με το Ν.Δ. της 14^{ης}/5/1928 (ΦΕΚ Α΄, 81). Με το νόμο «Καποδίστριας», νόμο 2539/1997 (ΦΕΚ Α΄, 244), η κοινότητα Στράτου καταργήθηκε και συνενώθηκε με τον Δήμο Στράτου, του οποίου αποτέλεσε Δημοτικό Διαμέρισμα έως το 2010. Σήμερα με βάση τον νόμο «Καλλικράτης», νόμο 3852/2010 (ΦΕΚ Α΄, 87), η Στράτος αποτελεί Τοπική Κοινότητα της Δημοτικής Ενότητας Στράτου του Δήμου Αγρινίου.

Ο Weigand (2001, τόμος Α΄: 224-228), που επισκέφτηκε το συγκεκριμένο χωριό στις αρχές του 1890, το ονομάζει *Σουροβέλι*.⁴³⁰ Άλλες παραλλαγές του ονόματος του συγκεκριμένου χωριού είναι *Σορβίλι* και *Σουρβίλι* (με κώφωση του /ο/ και αποκοπή του /γ/).⁴³¹

Πρώτη καταγραφή του συγκεκριμένου οικωνυμίου, που έχουμε εντοπίσει, υπάρχει στη Γεωγραφία του Μελέτιου (1807, τόμος Β΄: 293), όπου απαντάται όμως ως *Σεροβίγλι*.⁴³² Ως Σεροβίγλι απαντάται και στη χάρτα του Ρήγα Φεραίου, η οποία τυπώθηκε στη Βιέννη το 1797 (δες στο επάνω μαύρο πλαίσιο του χάρτη της εικόνας 6.).⁴³³

⁴²⁸ Δηλαδή για χρονικό διάστημα δεκατεσσάρων ημερών, από 3/10/1925 έως 17/10/1925, το Σωροβίγλι υπήχθη στον νομό Άρτης.

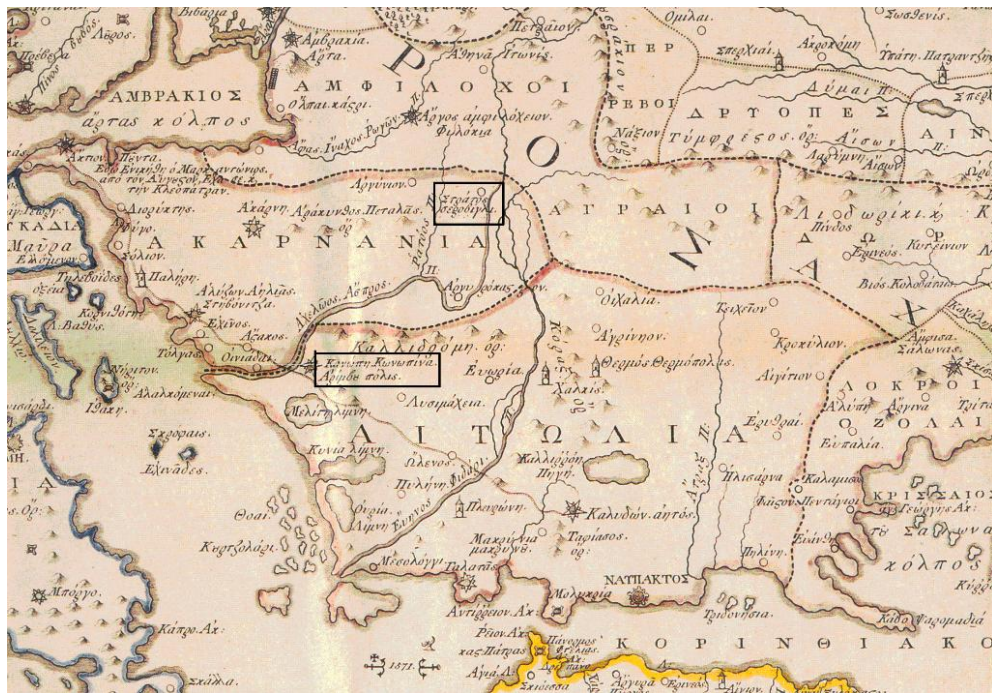
⁴²⁹ Όλες οι παραπάνω διοικητικές μεταβολές εκτός από το Σωροβίγλι αφορούσαν και το Βλαχόφωνο χωριό Όχθια καθώς και τα μη Βλαχόφωνα χωριά της περιοχής *Λεπενού* και *Κριεκούκι* (νυν Καστράκι).

⁴³⁰ Στα χωριά Αγράμπελο και Γουριώτισσα υπάρχει το επώνυμο *Σοροβέλης*, το οποίο ίσως σχετίζεται με το συγκεκριμένο χωριό (δες σχετικά στο παράρτημα με τα επώνυμα).

⁴³¹ Στην επίσημη ονομασία («εξελληνισμό») του οικωνυμίου ως *Σωροβίγλι* έχουμε την ανάπτυξη ενός /ο/ στη δεύτερη συλλαβή και την επανεμφάνιση του /γ/, το οποίο κατά πάσα πιθανότητα αποβλήθηκε, όπως ήδη αναφέραμε, λόγω της δύσκολης προφοράς του συμφωνικού συμπλέγματος /γγ/ της λέξης βίγλα από τους Βλαχόφωνους αλλά και τους ελληνόφωνους της περιοχής, αν το οικωνύμιο προφερόταν ως *Σορβίγλι/*Σουρβίγλι. Το /ο/ της δεύτερης συλλαβής είχε εμφανιστεί ήδη στις αρχές του 19^{ου} αιώνα στους ελληνόφωνους αλλά και στα επίσημα έγγραφα της εποχής. Για παράδειγμα ως Σοροβίγλι καταγράφεται στο έγγραφο του Αλή Πασά του 1812 (δες παράρτημα 7). Κατά πάσα πιθανότητα το /ο/ εμφανίστηκε λόγω της δυσκολίας της προφοράς δύο συμφωνικών συμπλεγμάτων /ρβ/ και /γγ/ στη σειρά, τα οποία μάλιστα αποτελούνται από εξακολουθητικά σύμφωνα, κάτι που κάνει ακόμη δυσκολότερη την προφορά τους.

⁴³² Πρόκειται για τον γεωγράφο Μελέτιο, μητροπολίτη Ναυπάκτου και Άρτης και στη συνέχεια Αθηνών, ο οποίος γεννήθηκε το 1661 στα Γιάννενα και πέθανε στην Κωνσταντινούπολη το 1714.

⁴³³ Ως Σεροβίγλι το αναφέρει και ο Κρέμος (1884: 141).

Εικόνα 6. Η Στράτος/Σεροβίγλι και η Κωνοπίνα/Κωνόπη στη Χάρτα, Βιέννη 1797

Το οικωνύμιο Σωροβίγλι είναι σύνθετο κι αποτελείται από δύο λέξεις. Για το δεύτερο συνθετικό δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία ότι πρόκειται για το μόρφημα *-βίγλι*, το οποίο προέρχεται από τη μεσαιωνική λέξη *βίγλα* (= σκοπιά, φυλάκιο, παρατηρητήριο, θέση που βρίσκεται ψηλά και δεσπόζει στην περιοχή κ.λπ.). Η λέξη *βίγλα* προέρχεται από το λατινικό ουσιαστικό *vigilia*, *-ae*, που σημαίνει αγρυπνία, σκοπιά κ.λπ. (Σταματάκου, 1971, τόμος Γ': 793 & Σιδέρη, 1964: 882). Η ίδια λέξη σχετίζεται επίσης με το αλβανικό ουσιαστικό *vigjil/oj* [*βιγκίλ/όγι*] που κι αυτό σημαίνει επαγρυπνώ, προσέχω συνέχεια (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 729). Πράγματι, όπως ήδη αναφέραμε, η θέση στην οποία είναι χτισμένο το χωριό δεσπόζει στην περιοχή κι έτσι εξηγείται γεωγραφικά το δεύτερο συνθετικό. Κατά πάσα πιθανότητα το δεύτερο συνθετικό προήλθε με τη μεσολάβηση είτε της ελληνικής είτε της αλβανικής είτε της Βλάχικης γλώσσας.

Το πρώτο συνθετικό χρειάζεται ιδιαίτερη ετυμολογική προσέγγιση. Ο Συμεωνίδης (2010, τόμος Β': 1334) το ετυμολογεί από την ελληνική λέξη *σωρός*, την οποία ερμηνεύει ως «λόφος», μιας και το χωριό είναι χτισμένο πάνω σ' ένα λόφο.⁴³⁴ Δεν θεωρούμε όμως εύστοχη τη συγκεκριμένη ετυμολογία στην οποία

⁴³⁴ Το τοπωνύμιο *Σωρός*, σύμφωνα με τον Συμεωνίδη, απαντάται στην Αντίπαρο, στην Πάρο και στην Κρήτη με την έννοια του λόφου.

κατά πάσα πιθανότητα ο Συμεωνίδης οδηγήθηκε από την επίσημη ορθογραφία του οικωνυμίου Σωροβίγλι.

Ο Αλεξάκης σε υπό δημοσίευση κείμενό του, που ασχολείται με τις αλβανικές γλωσσικές και πολιτισμικές επιδράσεις στους Φαρσεριώτες Βλάχους της Ηπείρου, αναφέρει την αλβανική λέξη *soɾr/ë* [σορρ/], η οποία σημαίνει την κουρούνα, την καλιακούδα, την σταχτιά (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 612), την καρακάξα και κατ' επέκταση τον αναιδή άνθρωπο. Από τη συγκεκριμένη λέξη ο Αλεξάκης ετυμολογεί και τα επώνυμα *Σιώρης, Σιώρος, Σώρος* κ.λπ.

Εμείς θεωρούμε ότι το πρώτο συνθετικό του οικωνυμίου Σωροβίγλι προέρχεται από τη σλαβική λέξη *шор* [σορ] η οποία σημαίνει τον δρόμο, το στενό (Ομάδα καθηγητών σερβικής γλώσσας, 2001: 374) και κατ' επέκταση το πέρασμα, τον πόρο.⁴³⁵ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την άποψη αυτή δεξ Βασιλείου, 2011: 332-360 & Βασιλείου, 2012b: 253-270. Εδώ θα πρέπει να αναφερθεί ωστόσο ότι για να ισχύει η συγκεκριμένη ετυμολογική προσέγγιση θα πρέπει να επιβεβαιωθεί από την επιστομονική έρευνα ότι η σλαβική λέξη *шор* υπήρχε στο λεξιλόγιο των σλάβων κατά την παρουσία τους στον συγκεκριμένο γεωγραφικό χώρο (Ακαρνανία) κι ότι δεν αποτελεί μεταγενέστερο δάνειο της σλάβικης γλώσσας.

Στρογγυλοβούνι. Το χωριό βρίσκεται στη δεξιά όχθη του Αχελώου και αποτελεί σήμερα τον νοτιότερο οικισμό του Βλαχόφωνου οικιστικού συγκροτήματος της Ακαρνανίας, αλλά και του ευρύτερου βαλκανικού χώρου. Είναι πεδινό χτισμένο σε υψόμετρο 120 μέτρων και η περιφέρειά του καταλαμβάνει έκταση 18 τετραγωνικών χιλιομέτρων. Απέχει από το Αγρίνιο 42 χιλιόμετρα, από τον Αστακό 22 χιλιόμετρα και από το Μεσολόγγι 38 χιλιόμετρα.⁴³⁶ Το όνομά του το οφείλει στο σχήμα του βουνού πάνω στο οποίο είναι χτισμένο.

⁴³⁵ Ως πόρος καταγράφεται το συγκεκριμένο πέρασμα του Αχελώου στο ύψος της Στράτου και από τον Σπυρίδωνα Τρικούπη στην Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασεως (Τρικούπη, 1978 [1861], τόμος Β': 355). Ο Τρικούπης συγκεκριμένα γράφει: «... αλλά διά τήν διαφωνίαν τών άρχηγών έκάθησαν κατά τόν Μαχαλάν και άφησαν τόν πόρον (εννοεί το πέρασμα της Λεπενούσ/της Στράτου) άνεμπόδιστον».

⁴³⁶ Εξαιτίας αυτών των χιλιομετρικών αποστάσεων, παλιότερα ήταν σχετικά αποκομμένο ακόμη και από τα υπόλοιπα Βλαχόφωνα χωριά, ιδιαίτερα τα βορειότερα.

Ιδρύθηκε στη δεκαετία 1860 και ανήκε στον τσέλιγκα Γάκια Παππά, το όνομα του οποίου είχε αρχικά (Γακέικα).⁴³⁷ Η αρχική του επίσημη ονομασία, ως οικισμός της Κοινότητας Αστακού, ήταν *Καλέτζι*. Με αυτή την ονομασία αναφέρεται από το 1836 στο ΦΕΚ 80/28 Δεκεμβρίου 1836 ως οικισμός που ανήκε στον Δήμο Μαραθίας, ο οποίος είχε πρωτεύουσα τον Μαχαιρά (Μήτσης, 2009: 15). Μετονομάστηκε σε Στρογγυλοβούνι στις 12/3/1928 με το Ν.Δ. της 14^{ης}/5/1928 (ΦΕΚ Α΄, 81). Η Κοινότητα Στρογγυλοβουνίου συστάθηκε με το Δ. της 22^{ας}/2/1930 (ΦΕΚ Α΄, 404/30-10-1930), κατόπιν απόσπασης του οικισμού από την Κοινότητα Αστακού. Με το νόμο «Καποδίστριας», νόμο 2539/1997 (ΦΕΚ Α΄, 244), η Κοινότητα καταργήθηκε και συνενώθηκε με τον Δήμο Αστακού, του οποίου αποτέλεσε Δημοτικό Διαμέρισμα. Σήμερα με βάση τον νόμο «Καλλικράτης», νόμο 3852/2010 (ΦΕΚ Α΄, 87), αποτελεί Τοπική Κοινότητα του Δήμου Ξηρομέρου.

Παραλλαγή της παλαιάς ονομασίας αποτελεί το Μάνινα Βλυζανών,⁴³⁸ η οποία σήμερα αποτελεί ξεχωριστό οικισμό με την ίδια ονομασία ή με την ανεπίσημη ονομασία Βλυζανίτικα Πηγάδια.

Η πρώτη καταγραφή του τοπωνυμίου *Καλέντζι*, σύμφωνα με τον Συμεωνίδη (2010, τόμος Α΄: 595) ανάγεται στο έτος 1048 μ.Χ. και αφορά τη μονή του *Καλέτζη* (Κολετζί) και τα προσωνύμια *Καλέτζης* και *Κολέτζης*. Το τοπωνύμιο απαντάται σύμφωνα με τον ίδιο και ως *Καλέντζι* ή *Καλέτζι*. Η ίδια ονομασία απαντάται σε αρκετούς οικισμούς στην Ελλάδα. Καταρχήν απαντάται ως *Καλέντζι* (Καλέντζιον) στον νομό Ιωαννίνων και συγκεκριμένα στον «Καποδιστριακό» Δήμο Κατσανοχωριών, του οποίου μάλιστα αποτελούσε έδρα. Υπάρχει επίσης χωριό με την ίδια ονομασία στον νομό Αχαΐας, οικισμός στην Κορινθία, βόρεια του βουνού Φωκά καθώς και οικισμός στην Βορειοανατολική Αττική, κοντά στη λίμνη του Μαραθώνα, ο οποίος σήμερα ονομάζεται *Βόθωνα*. Επίσης απαντάται στην επαρχία Ολυμπίας του νομού Ηλείας ως *Καλέντζιον* (νυν Κεραμίδιον), το οποίο μετονομάστηκε στις 20/9/1955 (ΦΕΚ 287/1955). Στη Ζάκυνθο τέλος απαντάται χωριό με ναό και μονή του *Καλέντζη* από το 1516 μ.Χ. (Συμεωνίδης, 2010, τόμος Α΄: 595).

⁴³⁷ Από το υποκοριστικό του ονόματος του ιδιοκτήτη (Γάκιας), το όνομα του οποίου ήταν Γεώργιος. Ο Weigand (2001, τόμος Α΄: 230) το αναφέρει εκ παραδρομής ως Γάκια Πίπα.

⁴³⁸ Για την ερμηνεία και την ετυμολογία της λέξης Μάνινα δεξ στο τοπωνύμιο *La Máina ay ói*.

Όσον αφορά το συγκεκριμένου τοπωνύμιο, υπάρχουν διαφορετικές απόψεις, τόσο ως προς την προέλευσή του (σλαβικό, αλβανικό, Βλάχικο) όσο και ως προς την ετυμολογία του και τη σημασία του. Ο Συμεωνίδης (2010, τόμος Α΄: 595) ετυμολογεί το Καλέντζι από το σλαβικό *Kalєnъcъ, το οποίο είναι τοπική ενικού ενός παλαιοσλαβικού υποκοριστικού kalєnъcъ, που σημαίνει τον μικρό λασπότοπο. Αναφέρει επίσης το βουλγαρικό τοπωνύμιο των Σκοπίων *Kalen* (= πηλώδης, λασπώδης) το οποίο προέρχεται από το επίσης παλαιοσλαβικό kalъ (= πηλός, λάσπη).

Έχει υποστηριχθεί επίσης (http://el.wikipedia.org/wiki/λήμμα_Καλέντζι_Αχαΐας) ότι η ονομασία του χωριού Καλέντζι Αχαΐας οφείλεται σε οικογένεια, που εγκαταστάθηκε στην περιοχή, η οποία έφερε το επώνυμο Καλέντζι. Το επώνυμο αυτό απαντάται και στην Κωνσταντινούπολη, πριν την πτώση της Πόλης στους Οθωμανούς, με καταγωγή από την περιοχή της Ιλλυρίας (περιοχή της δυτικής Βαλκανικής).

Ο Συμεωνίδης (2010, τόμος Α΄: 595) αναφέρει ότι το επώνυμο Kaléndzi επιχωριάζει στους Αρβανίτες, δηλώνει τον γανωματή και προέρχεται από την τουρκική λέξη kalayci, που κι αυτή σημαίνει τον γανωτή (Ομάδα καθηγητών τουρκικής γλώσσας, 2003: 485). Ωστόσο ο ίδιος δείχνει προβληματισμό κατά πόσο μπορεί από τη συγκεκριμένη τουρκική λέξη να παραχθεί αυτό το αρβανίτικο επώνυμο. Όμως ούτε στο Στρογγυλοβούνι ούτε σε άλλο Βλαχόφωνο χωριό της περιοχής της Ακαρνανίας υπάρχει το επώνυμο αυτό.

Άλλοι (<http://www.strogilouni.gr/history.html>) ωστόσο, οι οποίοι μάλιστα κατάγονται από το Στρογγυλοβούνι, έχουν υποστηρίξει ότι το συγκεκριμένο τοπωνύμιο είναι σλαβικής προέλευσης, χωρίς όμως να δίνουν περισσότερες πληροφορίες. Άλλοι (<http://teneia.gr/cms/index.php?option=com>) αναφερόμενοι στον οικισμό Καλέντζι Κορινθίας γράφουν ότι το συγκεκριμένο τοπωνύμιο μνημονεύεται ως *Calenzi* μόνο σε πηγές της εποχής της Β΄ Ενετοκρατίας (αρχείο Nani) και όχι μεταγενέστερα. Σχετικά με την ετυμολόγηση του τοπωνυμίου αναφέρουν ότι αυτό είναι μάλλον σλαβικής ή αλβανικής ή τουρκοαλβανικής προέλευσης. Αναφέρουν μάλιστα ότι είναι πολύ πιθανόν να έχουν εγκατασταθεί πληθυσμοί από το Καλέντζι της Δωδώνης στην Κορινθία κατά την περίοδο των βίαιων εξισλαμισμών στην Ήπειρο περί το 1600. Αναφέρουν επίσης για το συγκεκριμένο τοπωνύμιο και τη γραφή Καλέγγη. Οι

ίδιοι ακόμη ετυμολογούν το συγκεκριμένο τοπωνύμιο από την αλβανική λέξη *kalë-i* (= άλογο) και την τουρκική κατάληξη *-ci* (-τζι), η οποία δηλώνει τον πωλητή ή τον τεχνίτη (π.χ. πεταλωτή) ή αυτόν που ασχολείται με τα άλογα και γενικά τον συγκεκριμένο επαγγελματία.⁴³⁹ Πράγματι στην αλβανική γλώσσα απαντάται η λέξη *kal/ë* [καλ/-ι] η οποία σημαίνει το άλογο, τον ίππο (Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας, 2006: 258). Το ίδιο σημαίνόμενο όμως απαντάται και στη Βλάχικη γλώσσα ως *călu* (Νικολαΐδου, 1999 [1909]: 186). Στο ιδίωμα ωστόσο της Ακαρνανίας η λέξη απαντάται ως *cău*, υπακούοντας στο φωνολογικό νόμο της περιοχής σχετικά με την αποβολή του /l/.⁴⁴⁰

Χωρίς να αποκλείουμε εντελώς τις παραπάνω ετυμολογικές προσεγγίσεις, θεωρούμε ότι ίσως το τοπωνύμιο Καλέντζι σχετίζεται με τη Βλάχικη λέξη *căle*, η οποία σημαίνει δρόμος, οδός κ.λπ., συνοδευόμενη από την υποκοριστική κατάληξη *-ză*, η οποία με τη σειρά της προέρχεται από την αλβανική υποκοριστική κατάληξη *-ze*,⁴⁴¹ και σημαίνει τον στενό δρόμο, το δρομάκι, το μονοπάτι. Η τελευταία ετυμολογική προσέγγιση έρχεται σε συμφωνία και με τη γεωγραφική διάσταση του συγκεκριμένου οικωνυμίου, καθώς απαντάται κυρίως σε ορεινές περιοχές, όπου κατά κανόνα υπάρχουν στενοί δρόμοι.

Η πληθυσμιακή εξέλιξη του συγκεκριμένου χωριού είναι η εξής:⁴⁴² 1879 (163 κ.) οπότε και ονομαζόταν Μάνινα Βλυζανών, 1889 (128 κ.), 1890 (225 κ.),⁴⁴³ 1896 (318κ.), 1907 (265 κ.), 1920 (129 κ.), 1928 (172 κ.), 1940 το Στρογγυλοβούνι είχε 115 κ., ενώ η Μάνινα Βλυζανών είχε 78 κ. (σύνολο 193 κ.), 1951 το Στρογγυλοβούνι είχε 274 κ., ενώ η Μάνινα Βλυζανών είχε 88 κ.

⁴³⁹ Η συγκεκριμένη κατάληξη *-τζής* έχει εισαχθεί και στη νέα ελληνική γλώσσα π.χ. ταξιτζής, καϊκτσή, (ιδιοκτήτης καϊκιού) φαναρτζής, κουλουρτζής, σαλεπιτζής, ψιλικατζής κ.λπ. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη συγκεκριμένη κατάληξη στην ελληνική γλώσσα δες Τριανταφυλλίδης, 1978 [1941]: 131.

⁴⁴⁰ Σε πολλά παράγωγα όμως της λέξης *cău* το /l/ επανεμφανίζεται, προφανώς για λόγους ευφωνίας, π.χ. στο ρήμα (n)*călicu* (= καθαλικεύω, υπεύω κ.λπ.) καθώς και στη μετοχή *kilicata/călicata* (= αυτή που έχει καθαλικευτεί, που έχει συνουσιαστεί). Σε άλλο χωριό επίσης καταγράψαμε το παρωνύμιο *Caľianeu*, το οποίο ανήκε σε άνδρα και όπως μας πληροφόρησαν σήμαινε αυτόν που καλίγωνε τα άλογα. Κι εδώ βλέπουμε να επανεμφανίζεται, προφανώς για φωνολογικούς λόγους (αποφυγή χασμωδίας, τρία φωνήεντα στη σειρά) το /l/.

⁴⁴¹ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη συγκεκριμένη υποκοριστική κατάληξη στην αλβανική δες στο τοπωνύμιο *La Dárdu*, ενώ για τη Βλάχικη γλώσσα δες Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 136.

⁴⁴² Στις απογραφές των ετών 1879 και 1889 ονομάζεται ως Μάνινα Βλυζανών, στην απογραφή του 1896 ονομάζεται Μάνινα Βλυζανών ή Καλέτζη και στην απογραφή του 1907 ονομάζεται Μάνινα Βλυζανών ή Καλέτζι.

⁴⁴³ Ο Weigand (2001, τόμος Α': 230 & 326) το 1890 κατέγραψε 54 οικογένειες και 225 κατοίκους. Προφανώς περιλαμβάνει τους κατοίκους και των δύο οικισμών (Μάνινας Βλυζανών και Καλετζίου/Στρογγυλοβουνίου).

(σύνολο 362 κ.), 1961 το Στρογγυλοβούνι είχε 378 κ., ενώ η Μάνινα Βλυζανών είχε 67 κ. (σύνολο 445 κ.), 1971 το Στρογγυλοβούνι είχε 223 κ., ενώ η Μάνινα Βλυζανών είχε 191 κ. (σύνολο 414 κ.), 1981 το Στρογγυλοβούνι είχε 171 κ., ενώ η Μάνινα Βλυζανών είχε 157 κ. (σύνολο 328 κ.), 1991 το Στρογγυλοβούνι είχε 178 κ., ενώ η Μάνινα Βλυζανών είχε 170 κ. (σύνολο 348 κ.) και 2001 το Στρογγυλοβούνι είχε 174 κ., ενώ η Μάνινα Βλυζανών είχε 128 κ. (σύνολο 302 κ.).⁴⁴⁴

Βασική απασχόληση των κατοίκων είναι η γεωργία (καπνοκαλλιέργεια παλιότερα, καλαμπόκι, τριφύλλι, ελιές, εσπεριδοειδή κ.λπ. σήμερα) καθώς και η κτηνοτροφία. Παλιότερα οι κάτοικοι του συγκεκριμένου χωριού ασχολούνταν και με το μάζεμα του βελανιδιού από το βελανοδοδάσος της Μάνινας. Τέλος, κάτοικοι του συγκεκριμένου χωριού έχουν κατασκευάσει και ιστοσελίδα για το χωριό τους στο διαδίκτυο (<http://www.strogilouni.gr/>).

Μη Βλαχόφωνα οικωνύμια

Στη συνέχεια παραθέτουμε δύο οικωνύμια (ονόματα πόλεων) το Βραχώρι (Αγρίνιο) και το Καρπενήσι, τα ονόματα των οποίων σχετίζονται άμεσα με τους Βλάχους της Ακαρνανίας, αν και δεν κατοικούνται σήμερα από Βλαχόφωνους.⁴⁴⁵ Θεωρούμε ότι η εξέταση των δύο αυτών οικωνυμίων θα ρίξει περισσότερο φως στην ιστορία της συγκεκριμένης γλωσσικής ομάδας στην ευρύτερη περιοχή της Αιτωλοακαρνανίας/Ευρυτανίας.

Βραχώρι. Αποτελεί την παλαιότερη ονομασία του Αγρινίου. Αν και το συγκεκριμένο οικωνύμιο δεν είναι Βλάχικης προέλευσης, ωστόσο σχετίζεται άμεσα με τους Βλάχους, διότι θεωρούμε ότι προέρχεται από τη λέξη *Βλαχοχώρι*, με τροπή του /λ/ σε /ρ/ και αποκοπή της συλλαβής /-χο-/ και σημαίνει το χωριό που κατοικείται από Βλάχους. Η πορεία του συγκεκριμένου τοπωνυμίου είναι η εξής: Βλαχοχώρι>Βλαχώρι>Βραχώρι.

Ο Παπατρέχας (1991: 116-117), μεταξύ των ετυμολογιών του συγκεκριμένου οικωνυμίου που παραθέτει, αναφέρει ότι κατά τον Μένο

⁴⁴⁴ Τα στοιχεία για τα έτη 1879, 1889, 1896 και 1907 έχουν αντληθεί από τον Χουλιαράκη (1974, τόμος Α', μέρος II), ενώ για τις απογραφές μετά το 1920 έχουν αντληθεί από την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία.

⁴⁴⁵ Υπάρχουν βέβαια αρκετές οικογένειες Βλαχόφωνων στο Αγρίνιο, τα μέλη των οποίων έχουν μετακομίσει εκεί από τα γύρω Βλαχόφωνα χωριά.

Φιλίητα η λέξη Βραχώρι προέρχεται από τη λέξη Βλαχοχώρι, η οποία σύμφωνα με τον νόμο της απλολογίας απέβαλε την πρώτη από τις δύο όμοιες μεσαίες συλλαβές και έτρεψε το /λ/ στο επίσης υγρό /ρ/. Αναφέρει μάλιστα ως παράδειγμα τη λέξη Βούλγαρος η οποία κάποιες φορές προφέρεται ως Βούργαρος. Αυτή την ετυμολογική προσέγγιση ο Παπατρέχας τη θεωρεί ως επικρατέστερη.

Ο Μπαμπινιώτης (1998a: 61) επίσης στο λεξικό του αναφέρει ότι ενώ η πόλη του Αγρινίου καταστράφηκε το 314 π.Χ., εμφανίστηκε στην περιοχή μόλις τον 13^ο μ.Χ. αιώνα ένας οικισμός ονόματι Βραχώρι.⁴⁴⁶ Το συγκεκριμένο τοπωνύμιο ο Μπαμπινιώτης το ετυμολογεί από τη λέξη Βλοχοχώρι, που σύμφωνα με τον ίδιο σημαίνει το χωριό του οποίου οι κάτοικοι κατάγονται από τον Βλοχό της Θεσσαλίας. Ωστόσο βορειανατολικά του Αγρινίου (στο όρος Παναιτωλικό, βόρεια του χωριού Καινούργιο του πρώην Δήμου Θεοτιέων και νυν Αγρινίου) υπάρχει οικισμός με το όνομα *Βλοχός*, η ονομασία του οποίου σχετίζεται κατά πάσα πιθανότητα με τους Βλάχους της Αιτωλοακαρνανίας. Μάλιστα *Βλόχοι* είναι μία από τις παραλλαγές του ονόματος Βλάχος/Βλάχοι (Κολτσίδας, 1993: 13). Ο Σταματάκος (1971, τόμος Γ': 3.011) ωστόσο αναφέρει ότι το οικωνύμιο αυτό κατά την Βυζαντινή περίοδο ονομαζόταν *Εύλοχος*, που ίσως να προέρχεται από το αρχαίο επίθετο εύλοχος (= αυτός που βοηθάει στον τοκετό) και αποτελούσε προσωνύμιο της Θεάς Αρτέμιδας (Liddel & Scott, τόμος II, χ.χ.: 372). Το συγκεκριμένο οικωνύμιο λοιπόν χρειάζεται περαιτέρω διερεύνηση. Στην περιοχή, ακόμη, υπάρχει ένα βουνό το οποίο λέγεται *Βλαχοβούνι*.

Απ' όπου όμως και να έχει προέλθει η ονομασία του Βραχωρίου, αυτή σχετίζεται σίγουρα με τους Βλάχους. Οι Βλαχόφωνοι της περιοχής το συγκεκριμένο οικωνύμιο το προφέρουν στη γλώσσα τους ως *Vraóři*, αποκόπτουν δηλαδή το /h/ και ημιφωνοποιούν το τελικό /i/. Το Βραχώρι

⁴⁴⁶ Θεωρούμε τη συγκεκριμένη πληροφορία για τη χρονική περίοδο αυτή πολύ σημαντική, διότι σύμφωνα με την έρευνά μας, κατά τη συγκεκριμένη εποχή έχουμε τις πρώτες ιστορικές καταγραφές Βλαχόφωνων στον χώρο της Αιτωλοακαρνανίας (δες σχετικά στο κεφάλαιο 2.1. του πρώτου μέρους για την ιστορία των Βλάχων στην Ακαρνανία και συγκεκριμένα στις αναφορές που γίνονται στον Ιωάννη Απόκαυκο). Κατ' επέκταση και το οικωνύμιο Βραχώρι είναι πολύ σημαντικό σχετικά με την έρευνα για τους Βλάχους στην Αιτωλοακαρνανία και την ευρύτερη περιοχή, αφού κατά τη γνώμη μας αποδεικνύει τοπωνυμικά το ιστορικό γεγονός της εγκατάστασης Βλαχόφωνων στην περιοχή της Αιτωλοακαρνανίας κατά τη συγκεκριμένη ιστορική περίοδο (αρχές 13^{ου} μ. Χ. αιώνα) ίσως και νωρίτερα.

μετονομάστηκε σε Αγρίνιο το 1835 από τους Βαυαρούς. Τέλος, ο Weigand (2001, τόμος Α': 326) αναφέρει ότι το 1890 ζούσαν στο Βραχώρι 15 Βλαχόφωνες οικογένειες.

Καρπενήσι. Το συγκεκριμένο οικονύμιο θεωρούμε ότι είναι Βλάχικης προέλευσης. Στην άποψη αυτή οδηγούμαστε καταρχήν από το γεγονός ότι στην ευρύτερη περιοχή του Καρπενησίου, αλλά και της Ευρυτανίας γενικότερα διαβιούσαν (είτε ως μόνιμοι είτε για ξεκαλοκαιριό) πάρα πολλοί Βλαχόφωνοι, ιδιαίτερα από τα χωριά της Ακαρνανίας.⁴⁴⁷ Παραθέτουμε μάλιστα για τον σκοπό αυτόν ανέκδοτο έγγραφο του 1839 (δες στο Παράρτημα 10), σύμφωνα με το οποίο οι τσελιγκάδες της Ακαρνανίας (μεταξύ των οποίων και πολλοί Βλαχόφωνοι) διαμαρτύρονται προς τον τότε Βασιλέα Όθωνα για το γεγονός της μη τοποθετήσεώς τους στα θερινά λιβάδια της Διοικήσεως Ευρυτανίας από τον τότε διοικητή. Αναφέρουν μάλιστα ότι μετέβαιναν στην περιοχή κατά τους θερινούς μήνες «*προ αμνημονεύτων ετών*».

Δεύτερος και σημαντικότερος λόγος, λόγω του οποίου ισχυριζόμαστε ότι το οικονύμιο Καρπενήσι είναι Βλάχικης προέλευσης, αποτελεί το γεγονός της καταγραφής από μέρος μας στα χωριά Γουριώτισσα και Παλαιομάνινα του τοπωνυμίου *La Carpinu* (= Στο Γαυρί/Στην Οξιά).⁴⁴⁸ Το τοπωνύμιο αυτό προέρχεται από τη Βλάχικη λέξη *carpinu*, η οποία σημαίνει το δέντρο ζυγιά (αλλιώς γαυρί και οξυά/οξιά). Στην περιοχή του Καρπενησίου υπάρχουν τέτοια δέντρα, εξαιτίας των οποίων θα μπορούσε να δοθεί η συγκεκριμένη ονομασία. Στη λέξη *carpinu* έχει προστεθεί η Βλάχικη κατάληξη *-isu*, η οποία προέρχεται από την ελληνική κατάληξη *-ισιος*, που προσκολλάται σε πολλές λέξεις, οι οποίες, μεταξύ άλλων, φανερώνουν τόπο, προέλευση κ.λπ., π.χ. *καμπίσιος*, *βουνίσιος*, *πελαγίσιος* κ.ά.⁴⁴⁹ Στη συνέχεια το /i/ της συλλαβής /-ri/ τράπηκε σε /e/⁴⁵⁰ και το

⁴⁴⁷ Το γεγονός της ύπαρξης Βλαχόφωνων στην Ευρυτανία κατά τους προηγούμενους αιώνες το επιβεβαιώνουν, όπως είδαμε παραπάνω, και οι κατά καιρούς περιηγητές της περιοχής, όπως για παράδειγμα ο Rouqueville. Επίσης αυτό μπορεί να το διαπιστώσει κανείς κάνοντας μια βόλτα σε πολλά χωριά της περιοχής (*Κρίκελλο*, *Δομνίστα* κ.λπ.) στα οποία η όλη «ατμόσφαιρα» παραπέμπει σε Βλαχόφωνους οικισμούς.

⁴⁴⁸ Για περισσότερες πληροφορίες δες σχετικά στο συγκεκριμένο τοπωνύμιο.

⁴⁴⁹ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη συγκεκριμένη κατάληξη δες Κατσάνης & Ντίνας, 1990: 134.

⁴⁵⁰ Το φωνολογικό φαινόμενο της τροπής του /i/ σε /e/ απαντάται στην ελληνική γλώσσα, αλλά μερικές φορές και στη Βλάχικη. Στην ελληνική, η οποία μας αφορά στη συγκεκριμένη περίπτωση αφού το οικονύμιο Καρπενήσι «πολιτογραφήθηκε» πλέον στην ελληνική γλώσσα, λαμβάνει χώρα το συγκεκριμένο φαινόμενο, όταν το /i/ βρίσκεται κοντά σε έρρινο σύμφωνο, όπως εδώ έχουμε το /n/ αλλά και με το /m/, π.χ. η λέξη Γιάννινα (< Ιωάννινα) τρέπεται σε Γιάννενα, η λέξη γυναίκα τρέπεται

/y/ της κατάληξης τράπηκε σε /i/. Η πορεία του οικωνύμιου είναι η εξής: Carpińis̩ > Carpińis̩̩ > Carpeńis̩̩ και ως ονοματοθέτες του θα πρέπει να θεωρήσουμε τους Βλάχους της Ακαρνανίας. Ο Οικονόμου (1991: 588) επίσης ετυμολογεί το συγκεκριμένο οικωνύμιο (Καρπενήσι) από την αρωμουνική λέξη carpin (carpen) και την αρωμουνική περιεκτική κατάληξη -is.

Η συγκεκριμένη ετυμολογική προσέγγιση, η οποία σημειωτέον είναι η ισχυρότερη από όσες έχουν διατυπωθεί για το συγκεκριμένο οικωνύμιο, έχει υποστηριχθεί και παλιότερα από άλλους ερευνητές (Γεωργακά, 1938: 71). Ο Γεωργακάς (ό.π.) αναφέρει ότι στην Ήπειρο υπάρχει το τοπωνύμιο *Κάρπινους* και το ουσιαστικό καρπενήσι, το οποίο δηλώνει κάποιο βότανο. Στη Ρουμανία επίσης και συγκεκριμένα στην περιοχή της Βλαχίας υπάρχει χωριό με την ονομασία Carpenis, το οποίο βρίσκεται 153 χιλιόμετρα βορειοδυτικά της πρωτεύουσας Βουκουρέστι και περιβάλλεται από σφενδάμια, κοινώς αγριοπλατάνια.⁴⁵¹ Τέλος, αυτό το οικωνύμιο της Ρουμανίας ενισχύει περαιτέρω τη συγκεκριμένη ετυμολογική προσέγγιση που υποστηρίζουμε, δηλαδή ότι το οικωνύμιο Καρπενήσι προέρχεται από τη Βλάχικη λέξη carpińis̩.

σε γενναίκα, η λέξη θημωνιά τρέπεται σε θεμωνιά κ.λπ. (Γεωργακά, 1938: 71). Στη Βλάχικη γλώσσα το συγκεκριμένο φαινόμενο παρουσιάζει μικρότερη έκταση (δες σχετικά Κατσάνη, 1977: 52-53).

⁴⁵¹ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με αυτό το ρουμανικό τοπωνύμιο δες <http://www.maplandia.com/romania/hunedoara/carpenis/register/>. Εντύπωση επίσης προκαλεί το γεγονός ότι και στο συγκεκριμένο ρουμανικό τοπωνύμιο το /i/ της συλλαβής /-ri-/ έχει τραπεί σε /e/, όπως ακριβώς και στην ελληνική εκδοχή (Καρπενήσι).

Παράρτημα 7

Έγγραφο υπ' αριθμόν 614 (αριθμός φακέλου 7) του αρχείου Ι. Χώτζη της
Αμερικάνικης Σχολής Κλασικών Σπουδών Αθήνας

Το έγγραφο αυτό είναι ένα δεφτέρι/τεφτέρι (= έγγραφο οθωμανικής αρχής που αφορά λογαριασμούς φορολογικής φύσεως) και αναφέρεται στη διανομή των χειμερινών λιβαδιών (χειμαδιών) στους κτηνοτρόφους (Βλαχόφωνους και μη) οι οποίοι δραστηριοποιούνταν (έβοσκαν τα ποίμνιά τους) την εποχή της τουρκοκρατίας στην Ακαρνανία. Έχει εκδοθεί στις 25 Οκτωβρίου 1812 στα Γιάννενα και φέρει τη μονογραφή του Αλή Πασά.

Στις 26 Οκτωβρίου (ανήμερα του Αγίου Δημητρίου) άρχιζε επίσημα η χειμερινή περίοδος βόσκησης των ποιμνίων στα χειμαδιά της Ακαρνανίας (ξεχειμώνιασμα). Η περίοδος αυτή διαρκούσε έως του Αγίου Γεωργίου (23 Απριλίου), οπότε και άρχιζε η θερινή περίοδος βόσκησης στα θερινά βοσκοτόπια της Ηπείρου (ξεκαλοκαιριό), η οποία με τη σειρά της τελείωνε του Αγίου Δημητρίου κ.ο.κ. Αυτό αφορούσε τόσο τους Καραγκούνηδες της Ακαρνανίας όσο και τους υπόλοιπους κτηνοτρόφους γενικότερα.

Θεωρούμε ότι το συγκεκριμένο έγγραφο είναι ένα από τα σημαντικότερα κρατικά (οθωμανικά) έγγραφα που αφορούν τη Βλαχόφωνη γλωσσική ομάδα της Ακαρνανίας. Σε αυτό το έγγραφο έχουμε την πρώτη επίσημη (κρατική) αναφορά στους Καραγκούνηδες της περιοχής της Ακαρνανίας, καθώς αναφέρονται τα ονόματα πολλών Καραγκούνηδων αρχιτσελιγκάδων της εποχής. Μεταξύ άλλων λοιπόν βρίσκουμε τον Τάκο (το επώνυμο απαντάται σήμερα στο Αγράμπελο και στα Όχθια), τον Γιάνκο, που πρόκειται κατά πάσα πιθανότητα για τον Γιάγκα, ιδρυτή του χωριού Σωροβίγλι/Στράτος,⁴⁵² τον Μπίτα (το επώνυμο απαντάται σήμερα στην Παλαιομάνινα) ο οποίος μάλλον ήταν σμίχτης (συνέταιρος) του Γιάνκου (Γιάγκα),⁴⁵³ τον Νούσια (ιδρυτή του εγκαταλελειμμένου πλέον χωριού Νούσια/Νουσέικα), τον

⁴⁵² Ο Γιάγκας, όπως προκύπτει από το συγκεκριμένο έγγραφο, δεν είχε εγκατασταθεί ακόμη με τη στάνη του στο Σωροβίγλι, ωστόσο είχε αποχωρήσει από το Σπάρτο, μετά τα επεισόδια με τους ντόπιους και ιδιαίτερα με τον Γιώργο Θώμο. Το Σπάρτο σύμφωνα με το έγγραφο δόθηκε στον Γιάγκο Φουσέκη και στον Μπούτζο Παπά.

⁴⁵³ Στο συγκεκριμένο έγγραφο πολλά ονόματα κτηνοτρόφων ή τσοπάνηδων ακολουθούνται από τα ονόματα των ιδιοκτητών των κοπαδιών (σε γενική πτώση), όπως π.χ. ο Νάσιος του Μουχουρντάρη στον οποίο έχει δοθεί η μισή Μάνινα, όπου ο Νάσιος είναι ο σμίχτης ή ο τσοπάνης του Μουχουρντάρη, ιδιοκτήτη του κοπαδιού. Ο τελευταίος δεν είναι άλλος από τον Άγο Μουχουρντάρη, σφραγιδοφύλακα του Αλή Πασά (Παναγιωτόπουλος & συνεργάτες, 2007, τόμος Β': 309). Από τη συγκεκριμένη πληροφορία επίσης βλέπουμε καθαρά τη στενή σχέση των Καραγκούνηδων τσελιγκάδων με τον Αλή Πασά και τους αξιωματούχους του.

Νταγιάντα, ιδρυτή του χωριού Αγράμπελο (άτυπη ονομασία Νταγιάντα ή Μπούσια), τον Δημήτριο Κουτσομπίνα, ιδρυτή του χωριού Παλαιομάνινα, τον Σιδέρη (το επώνυμο απαντάται σήμερα στα Όχθια και στη Στράτο),⁴⁵⁴ τον Τέγα (το επώνυμο απαντάται σήμερα στη Γουριώτισσα), ο οποίος μάλλον ήταν σμίχτης (συνέταιρος) του Γιάνκου (Γιάγκα), τον Νικόλαο Πάγκειο (Πάγγνου στο πρωτότυπο) ιδρυτή του χωριού Όχθια⁴⁵⁵ και τον Λάμπρο (το επώνυμο Λάμπρου απαντάται σήμερα στα Όχθια), ο οποίος μάλλον ήταν σμίχτης (συνέταιρος) του Γιάνκου (Γιάγκα). Ωστόσο από το συγκεκριμένο έγγραφο αλλά και άλλα σχετικά έγγραφα της εποχής απουσιάζουν τα ονόματα άλλων караγκούνηδων αρχιτελικάδων της περιοχής, όπως π.χ. του Κατσαρού (ιδρυτή του χωριού Κατσαρού/Γουριώτισσα).

Το συγκεκριμένο έγγραφο λοιπόν μας δίνει πολύτιμες πληροφορίες για την ύπαρξη των Καραγκούνηδων στην Ακαρνανία αλλά και για την ίδια την περιοχή στην οποία δραστηριοποιούνταν οι τελευταίοι στις αρχές του 19^{ου} αιώνα. Ακόμη το έγγραφο αυτό είναι πολύ σημαντικό, διότι αναφέρει όλες τις περιοχές εντός των οποίων βρίσκονται τα τοπωνύμια τα οποία εξετάζονται στη μελέτη μας. Από το έγγραφο αυτό επίσης φαίνονται καθαρά οι σχέσεις που είχαν οι Καραγκούνηδες αρχιτελικάδες με τους αξιωματούχους της οθωμανικής εξουσίας στα Γιάννενα και ιδιαίτερα με τον Αλή Πασά. Για τους ανωτέρω λόγους παραθέτουμε το συγκεκριμένο έγγραφο αυτούσιο τόσο στο πρωτότυπο όσο και σε μεταγραφή.⁴⁵⁶ Για ιστορικούς λόγους ακολουθείται η ορθογραφία και η δομή του πρωτοτύπου.

Τέλος, θα πρέπει να αναφέρουμε ότι το έγγραφο αυτό βρίσκεται σήμερα στη Γεννάδειο Βιβλιοθήκη της Αμερικάνικης Σχολής Κλασικών Σπουδών της Αθήνας, συγκεκριμένα στο αρχείο Ι. Χώτζη με αριθμό 614 (αριθμό φακέλου 7) και το δημοσιεύουμε κατόπιν ειδικής άδειας της Γενναδείου Βιβλιοθήκης. Ευχαριστούμε θερμά την κυρία Ναταλία Βογκέικωφ-Βρογαν, διευθύντρια αρχείων Αμερικάνικης Σχολής Κλασικών Σπουδών Αθήνας, για την άδεια που μας δόθηκε, καθώς και την κ. Ελευθερία Δαλέζιου, υπεύθυνη του συγκεκριμένου αρχείου για τη βοήθεια που μας προσέφερε.

⁴⁵⁴ Πρόκειται κατά πάσα πιθανότητα για τον Γιάννη Σιδέρη, ο οποίος αναφέρεται και στο έγγραφο υπ' αριθμόν 1121 (αριθμός φακέλου 12) ως Σηβέρης (δες παράρτημα 8). Ο ίδιος είναι ένα απ' αυτούς που υπογράφουν το έγγραφο το οποίο απευθύνεται προς τον Όθωνα το 1839 (δες παράρτημα 10).

⁴⁵⁵ Το όνομα του συγκεκριμένου αρχιτελικά στο έγγραφο αυτό απαντάται ως Πάγγνου, ενώ σε άλλο έγγραφο (δες παράρτημα 8) απαντάται ως Μπάκου. Ο ίδιος ωστόσο υπογράφει ως Πάγκειος (δες παράρτημα 10). Σήμερα οι απόγονοι του αρχιτελικά έχουν το επώνυμο Πάγκειος ή Πάγγειος.

⁴⁵⁶ Μεταγραφή του συγκεκριμένου εγγράφου υπάρχει και στο Παναγιωτόπουλος & συνεργάτες, 2007, τόμος Β': 309-311.

καταγραφή των περιλαμβανόμενων ειδών -
 1812: Πρωτ. - Αποφ. 25: -

614

επιπέδα οξυέτα, βραχίονες, βλάστηση, βλάστηση	
επιπέδα οξυέτα, βραχίονες, βλάστηση, βλάστηση	
βλάστηση, βλάστηση, βλάστηση, βλάστηση	9361:
βλάστηση, βλάστηση, βλάστηση, βλάστηση	
βλάστηση, βλάστηση, βλάστηση, βλάστηση	4041:
βλάστηση, βλάστηση, βλάστηση, βλάστηση	
βλάστηση, βλάστηση, βλάστηση, βλάστηση	7122:
βλάστηση, βλάστηση, βλάστηση, βλάστηση	
βλάστηση, βλάστηση, βλάστηση, βλάστηση	8573:
βλάστηση, βλάστηση, βλάστηση, βλάστηση	29097:
βλάστηση, βλάστηση, βλάστηση, βλάστηση	5107:
βλάστηση, βλάστηση, βλάστηση, βλάστηση	6093:
βλάστηση, βλάστηση, βλάστηση, βλάστηση	4556:
	<u>44853:</u>
βλάστηση, βλάστηση, βλάστηση, βλάστηση	15009:
βλάστηση, βλάστηση, βλάστηση, βλάστηση	6019:
βλάστηση, βλάστηση, βλάστηση, βλάστηση	
βλάστηση, βλάστηση, βλάστηση, βλάστηση	11280:
βλάστηση, βλάστηση, βλάστηση, βλάστηση	
βλάστηση, βλάστηση, βλάστηση, βλάστηση	4360:
βλάστηση, βλάστηση, βλάστηση, βλάστηση	
βλάστηση, βλάστηση, βλάστηση, βλάστηση	6362:
	<u>87883:</u>
βλάστηση, βλάστηση, βλάστηση, βλάστηση	1979:
βλάστηση, βλάστηση, βλάστηση, βλάστηση	4905:
βλάστηση, βλάστηση, βλάστηση, βλάστηση	

Τά χειμαδιά όπου μοιράζονται τῶν βλαχῶν ὡς κάτωθεν-

1812: Ἰωά(ννινα): ὀκτωμβρίου: 25:-

ὁ γιάνκο φουσέκης καί μπούτζο παπαῶς, τό σπάρτο καί τά κεντρώματα εἶχαν εἰς τήν πατερίτζα καί τήν ἐπήρεν ὁ τόλης μέ προσταγὴν αὐθε- ντικὴν, καί τοῦ προσετέθησαν ἡ δόριζα, το κάστρον καὶ ἀηλιάς	γρ: 9361:
ὁ σωτήρης, τήν ἀμπρακιά καὶ βάλτο καί νοτάρη καί σαραλήτικον καί τό μισόν τό στάνου, ἔξω ἀπὸ το χωριανόν	4041:
ὁ ζηγούρης καί ὁ μάνες τοῦ τάκου, τό στάνου καί ἀλπίτζα	7122:
ὁ γιάνκος, τό μισό λεπενόν, ⁴⁵⁷ παλιόφορνον ⁴⁵⁸ καί τό κομάτι μα- χαλιότικον ⁴⁵⁹	<u>8573:</u> γρ: 29097:
ὁ μπίτας τοῦ γιάνκου, το σοροβίγλι, ⁴⁶⁰ κρουεκούκι, ⁴⁶¹ καί ματζούκι ⁴⁶²	5107:
ὁ στέργιος τοῦ σηληχτάρη, τό μαχαλαῶ	6093:
ὁ νάσιος τοῦ μουχουρντάρη, τήν μισί μάνινα	<u>4556:</u> 44853:
ὁ νάτζιος καί νούσιας καί στέργιος τοῦ τζάτζη, τό δραγαμέστον	15009:
ὁ νταγιάντας, τήν χρυσοβίτζα ⁴⁶³ καὶ γράμπελον ⁴⁶⁴	6019:
ὁ κόστα καραλής, γεωργάκης κόλε καί κόστα μασούρας τόν ἀετόν, κομποτή, ἀχερά, ξεχεινοπωριό καί καντί-	

⁴⁵⁷ Πρόκειται για την περιοχή μεταξύ των χωριῶν Στράτος-Λεπενού-Οχθια.

⁴⁵⁸ Περιοχή βορειοανατολικά της Λεπενούς. Το τοπωνύμιο υφίσταται ακόμη και σήμερα. Μάλιστα κάποιοι κάτοικοι της Λεπενούς μάς πληροφόρησαν ότι το συγκεκριμένο τοπωνύμιο σχετίζεται με το χωριό Φουρνάς των Αγράφων απ' όπου σύμφωνα με την παράδοση ήρθαν με τα ποιμνιά τους κατά τους προηγούμενους αιώνες πολλοί σημερινοί κάτοικοι της Λεπενούς. Στην περιοχή υπήρχε και οικισμός με την ονομασία Παληόφορνο (προφανώς ποιμενικός) που ανήκε στη Λεπενού, του οποίου μάλιστα μέχρι πριν λίγα χρόνια σώζονταν αρκετά ερείπιά του (Βλαχοδήμου, 2010b: 13 & 72 και Βλαχοδήμου, 2010a: 38). Από τον συγκεκριμένο οικισμό προέρχονταν αρκετοί κλεφταρματολοί της περιοχής, όπως ο Βασίλης Πάτσης (το επώνυμο απαντάται ανάμεσα στους Βλαχόφωνους της περιοχής), ο Γεώργιος Τασούλας και ο Βλαχογεωργάκης (Βλαχογεώργος) για τον οποίο ο Βλαχοδήμος γράφει ότι ήταν Βλάχος σκηνίτης (Βλαχοδήμου, 2010b: 13-25 και 71-73).

⁴⁵⁹ Περιοχή δυτικά του σημερινού χωριού Οχθια στην οποία έχουν κτήματα πολλοί κάτοικοι της Μαχαλάς (Φυτειών). Το τοπωνύμιο υφίσταται ακόμη και σήμερα.

⁴⁶⁰ Πρόκειται για την περιφέρεια του σημερινού χωριού Σοροβίγλι/Στράτος.

⁴⁶¹ Πρόκειται για την περιφέρεια του σημερινού χωριού Καστράκι Βάλτου.

⁴⁶² Πρόκειται για την περιφέρεια του σημερινού χωριού Ματσούκι Βάλτου.

⁴⁶³ Πρόκειται για την περιφέρεια του σημερινού χωριού Χρυσοβίτσα Ξηρομέρου.

⁴⁶⁴ Πρόκειται για την περιφέρεια του σημερινού χωριού Αγράμπελο Ξηρομέρου, όπου ο συγκεκριμένος αρχιτσέλιγκας εγκαταστάθηκε στη συνέχεια μόνιμα.

λα και πασᾶ καντίλα και μερδενίκου, νερατζούλα και ρογοβίτζα.....	11280:
ὁ δημήτρης κουτζομπίνας, τήν πογδορά, ⁴⁶⁵ πρεβέντζα, ⁴⁶⁶ ψευ- τούς, ⁴⁶⁷ μαλατέϊκον, ⁴⁶⁸ λιβαδάκη και μορανέλια ⁴⁶⁹7360:
ὁ σιδέρης τήν γαλετζᾶ, ⁴⁷⁰ πρόδρομο, ⁴⁷¹ ρούστα, ⁴⁷² ριγανιότικον ⁴⁷³ και πεστιανά ⁴⁷⁴6362: <hr/> 87883:
ὁ νάση τζιάφας μέ τά γήδια, τό μαχαιρά και σκουρτουῖς.....	.1979:
ὁ πα(πά) χούντζης, την κατοχή, κατζουλάρι και πεταλᾶ	4905:
ὁ τέγας τοῦ γιάνκου, στον βάλτον, ξερολίλαβον, ⁴⁷⁵ τζούκα	

⁴⁶⁵ Πρόκειται για την περιφέρεια του σημερινού χωριού Ποδογορά Βάλτου.

⁴⁶⁶ Πρόκειται για την περιφέρεια του οικισμού Πρεβέντζα κοντά στο χωριό Αμοριανοί Βάλτου.

⁴⁶⁷ Περιοχή κοντά στο Μπαμπαλιό Βάλτου. Στην περιοχή του Μπαμπαλιού καταγράφεται η θέση Παλιοχώρι στην οποία σύμφωνα με την παράδοση υπήρχε χωριό που ονομαζόταν Ψευτούς. Το χωριό αυτό, σύμφωνα με διηγήσεις ηλικιωμένων, το κατέστρεψε ο Αλή Πασάς εξαιτίας του ότι οι κάτοικοι του αρνήθηκαν να καταβάλουν τους φόρους. Μάλιστα στην περιοχή διακρίνονται τα χαλάσματα πενήντα περίπου σπιτιών ανάμεσα σε δέντρα και θάμνους. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το συγκεκριμένο χωριό δεξ Κονταξής, 2005: 163-164.

⁴⁶⁸ Πρόκειται για την περιφέρεια του σημερινού χωριού Μαλατέικο Βάλτου.

⁴⁶⁹ Περιοχή κοντά στη Μαλεσιάδα Αιτωλοακαρνανίας. Το τοπωνύμιο υφίσταται ακόμη και σήμερα.

⁴⁷⁰ Άλλη ονομασία της λίμνης Οζερού και της γύρω περιοχής. Με την ονομασία Γαλιτσά, όπως ήδη έχουμε καταγράψει, αναφερόταν κατά τον 19^ο αιώνα και το σημερινό Βλαχόφωνο χωριό Γουριώτισσα.

⁴⁷¹ Πρόκειται για την περιφέρεια του σημερινού χωριού Πρόδρομος Ξηρομέρου.

⁴⁷² Οικισμός του Ξηρομέρου ο οποίος φέρεται ως εγκαταλελειμμένος ήδη από το 1732 (Μπαρμπάρουσης, 2009: 64). Ο συγκεκριμένος οικισμός βρισκόταν κοντά στα χωριά Μαχαιρά, Πρόδρομος και Σκουρτού και ανήκε στην αρχή στον Δήμο Μαραθίας και κατόπιν στον δήμο Αστακού (προφανώς επανακατοικήθηκε και στη συνέχεια εγκαταλείφθηκε οριστικά).

⁴⁷³ Πρόκειται για περιοχή κοντά στο χωριό Ρίγανη Ξηρομέρου.

⁴⁷⁴ Οικισμός κοντά στο χωριό Μπαμπίνη Ξηρομέρου. Αναφέρεται και ως Πιστιανά. Σήμερα έχει εγκαταλειφθεί.

⁴⁷⁵ Έχει γίνει λάθος και κατά πάσα πιθανότητα εννοεί ξερολίβαδον.

σκορέϊκον, καί κανκάδι2180:	
ὁ νικόλας τοῦ νάση πάγγνου, τήν μισή τήν μάνινα, ⁴⁷⁶ τήν μίλα, ⁴⁷⁷	}	
παλιοκατούνα ⁴⁷⁸ καί τήν μαγούλα χατζήμπεγη, ⁴⁷⁹		
ὁ ἴδιος, τό μοριστιάνο ⁴⁸⁰ καί μάστρο, ⁴⁸¹ καί νά δώση τῶν ἡλιζαμνζήδων ⁴⁸²		
τοῦ μουκατά ⁴⁸³ τό δίκαιόν τους ⁴⁸⁴		
ὁ ἴδιος, τό ἀηλιότικον ⁴⁸⁵8393:	
ὁ λάμπρος γιάνκου, τό κούτζη καί τό μάκρησι και πα(πα)δάτου	.7750:	
	113090:	
ὁ ἀλή μήτρες, την μισή τήν βλύχα2051:	
ὁ ἀλέξης νούτζου, τήν ἄλλην μισή βλύχα4930:	
ὁ γιανάκης ῥαποτίκα, τό μάραθον, κάκαβον και		
κούντρος, πέρα ἀπό το ποτάμι3270:	
	123341:	
ὁ κόστα μασούρας, τό μισόν χειμαδιόν τῆς ζάβιτζας καινούριον	...400:	
	123741:	
ὅλα τα χειμαδιά τῆς βόνιτζας ἐπάνω στόν τζόνγκα γρ: 25000	}	
καί τό Φράγκικον ὁμοίως, μαυροκούτζορον, ἀγι		}
πέτρος, καί Ἀηλίδικον		
	.28500:	
	152241:	

ἤγουν γρόσια ἑκατόν πενήντα δύο χιλιάδες και διακόσια

⁴⁷⁶ Πρόκειται για το γνωστό βελανιδοδάσος της Μάνινας (δες σχετικά στο τοπωνύμιο *La Máina am ói* και στα οικωνύμια *Παλαιομάνινα* και *Μάνινα Βλυζανών*).

⁴⁷⁷ Πρόκειται για την περιφέρεια του εγκαταλελειμμένου οικισμού *Μίλα*, ο οποίος βρισκόταν κοντά στο χωριό Παλαιομάνινα (δες σχετικά στο τοπωνύμιο *La Míla*).

⁴⁷⁸ Το σημερινό χωριό Λεσίφι.

⁴⁷⁹ Πρόκειται κατά πάσα πιθανότητα για την περιφέρεια του σημερινού οικισμού Μαγούλα Μεσολογγίου.

⁴⁸⁰ Κατά πάσα πιθανότητα πρόκειται για την περιοχή Μουρστιάνου (σημερινή Λυσιμαχεία) όπου υπάρχουν και ιαματικά λουτρά.

⁴⁸¹ Πρόκειται για την περιφέρεια του σημερινού χωριού Μάστρο Αιτωλοακαρνανίας.

⁴⁸² Ηλιζαμνζής (*iltizamci*): ο μισθωτής φορολογικών ή άλλων δημόσιων προσόδων βάσει του συστήματος ιλιζάμι, δηλαδή της εκμίσθωσης δημόσιων προσόδων (Παναγιωτόπουλος & συνεργάτες, 2007, τόμος Δ': 213).

⁴⁸³ Μουκατάς/μουκαντάς (*Mukataa*) ετήσια φορολογική πρόσοδος που κάποιος ενοικίαζε από το κράτος σε περιορισμένη τιμή (Παναγιωτόπουλος & συνεργάτες, 2007, τόμος Δ': 237 & Σβορώνος, 1984: 43).

⁴⁸⁴ Προφανώς ο Πάγκειος δεν απέδωσε τον συγκεκριμένο φόρο και ελέγχεται γι' αυτή την παράλειψη του από τον Αλή.

⁴⁸⁵ Πρόκειται για την περιφέρεια του σημερινού χωριού Άγιος Ηλίας Μεσολογγίου.

σαράντα ένα, ἔχουν νά τά μετρήσουν οἱ ἄνωθεν
βλάχοι διά τά χειμαδιά, καί δέν ἔχει νά τούς κατέ-
βη τίποτες:
Εἶναι ξεχωριστά καί τά καραμουρατάτικα ὅποῦ πη-
γαίνουν στόν βάλτον, ὅσα μετρηθούν στήν ζέλοβα

1812: Ἰωάν(νινα)

Ἰκτωβρ(ίου): 25:

παρόμοιον ἡμζαλί⁴⁸⁶ τό κράτησεν
ὁ αὐθέντης μας

⁴⁸⁶ Ἰμζαλί: επικυρωμένο, υπογεγραμμένο τεφτέρι (Παναγιωτόπουλος & συνεργάτες, 2007, τόμος Δ': 213).

Παράρτημα 8

Έγγραφο υπ' αριθμόν 1121 (αριθμός φακέλου 12) του αρχείου Ι. Χώτζη της
Αμερικάνικης Σχολής Κλασικών Σπουδών Αθήνας

Το έγγραφο αυτό αφορά τις οικονομικές απαιτήσεις του Μπαϊράμη (τούρκου αξιωματούχου) από κάποια πρόσωπα τα οποία εκμίσθωναν βοσκοτόπια από την οθωμανική εξουσία των Ιωαννίνων. Αποτελείται από ένα φύλλο (δύο σελίδες). Εμείς μεταγράφουμε μόνο την πρώτη σελίδα και συγκεκριμένα τη δεξιά στήλη, η οποία περιλαμβάνει τα ονόματα μερικών Καραγκούνηδων αρχιτσελιγκάδων. Μεταξύ αυτών βλέπουμε τα ονόματα του Γιάνκου (Γιάγκα), του Μπίτα, του Νταγιάντη (Νταγιάντα) του Δημητρίου Κουτζομπήνη (Κουτσουμπίνα), του Σηβέρη (Σιδέρη) του Νικόλα Μπάκου (Πάγκειου) κ.λπ.⁴⁸⁷ Το συγκεκριμένο έγγραφο έχει εκδοθεί κατά πάσα πιθανότητα στα Γιάννενα, είναι αχρονολόγητο αλλά τοποθετείται στη δεύτερη δεκαετία του 19^{ου} αιώνα και συγκεκριμένα μετά το 1814 (Παναγιωτόπουλος & συνεργάτες, 2007, τόμος Β': 654).

Το έγγραφο αυτό, όπως και το προηγούμενο, βρίσκεται σήμερα στη Γεννάδειο Βιβλιοθήκη της Αμερικάνικης Σχολής Κλασικών Σπουδών της Αθήνας, συγκεκριμένα στο αρχείο Ι. Χώτζη με αριθμό 1121 και αριθμό φακέλου 12. Το δημοσιεύουμε κατόπιν ειδικής άδειας της Γενναδείου Βιβλιοθήκης.

⁴⁸⁷ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τα συγκεκριμένα πρόσωπα δες στο προηγούμενο έγγραφο.

tu dia fashen d'obituan d'osios L. 1121
 xura d'aboiencia pa

- 1. fash B' p'p'p' v'f' d'oi g'erra. 21166
- 1. fash B' v'ia p'otca 12000
- ~~1. fash B' v'ia p'otca~~
- 1. fash B' v'ia p'otca 5126
- 1. fash B' p'ap' p'and' 5800
- 1. fash B' p'ap' p'and' 2020
- 1. fash B' p'ap' p'and' 2114
- 1. fash B' p'ap' p'and' 1256

1308

M	Gruß
1. fash B' p'ap' p'and'	28
1. fash B' p'ap' p'and'	26
1. fash B' p'ap' p'and'	14
1. fash B' p'ap' p'and'	14. 40
1. fash B' p'ap' p'and'	28
1. fash B' p'ap' p'and'	14. 40
1. fash B' p'ap' p'and'	128
1. fash B' p'ap' p'and'	8
1. fash B' p'ap' p'and'	29. 40
1. fash B' p'ap' p'and'	28
1. fash B' p'ap' p'and'	12
1. fash B' p'ap' p'and'	20
1. fash B' p'ap' p'and'	17
1. fash B' p'ap' p'and'	15
1. fash B' p'ap' p'and'	15
1. fash B' p'ap' p'and'	265
1. fash B' p'ap' p'and'	20
1. fash B' p'ap' p'and'	12
1. fash B' p'ap' p'and'	5
1. fash B' p'ap' p'and'	5
1. fash B' p'ap' p'and'	5
1. fash B' p'ap' p'and'	5
1. fash B' p'ap' p'and'	15
1. fash B' p'ap' p'and'	35
1. fash B' p'ap' p'and'	150
1. fash B' p'ap' p'and'	30
1. fash B' p'ap' p'and'	25
1. fash B' p'ap' p'and'	18
1. fash B' p'ap' p'and'	20
1. fash B' p'ap' p'and'	275

Μπουγιουρτιά⁴⁸⁸

	<u>βάνω</u>
1. γιάνκος σεντέσης	28
1. γιάνκος σκουτιέρμπασης ⁴⁸⁹	28
1. ό μπίτας τοῦ γιάνκου	14
1. ό νταγιάντης	14:4
1. ό δημήτρης κουτζομπήνης	28
1. ό σηβέρης ⁴⁹⁰	<u>14:4</u>
	128:8
1. ό νάσης τζάφας	8
1. ό νικόλας τοῦ νάσης μπάκου	25:4
1. ό λάμπρος τοῦ γιάνκου	25.
1. ό ἀλιμήτρος	12
1. ό νίκας γκότης	20
1. ό νάσος	17
1. τό χωργιόν κατοχῆς	15
1. ό σεληχτάρης	<u>15.</u>
	265
1. ό γιαννάκης τοῦ ἴσκου	10
1. ό γιανάκης τοῦ ῥαποτίκα	12.
1. βασίλης γαλάνης	5
1. κουτζομάνης καί μπέηκος ⁴⁹¹	5.
1. ό βαρνακιώτης	5.
1. ό σέλφος	15.
1. ό γιωργάκης κόλε	35.

⁴⁸⁸ Μπουγιουρντί, μπουγιουρουλδή, πογιουρντί, μπουερντί (buyuruldu/buyurtu): έγγραφη διαταγή, διάταγμα (Παναγιωτόπουλος & συνεργάτες, 2007, τόμος Δ': 247).

⁴⁸⁹ Σκουτέρμπασης (κάποιου, π.χ. του πασά): αρχηγός των σκουτέρηδων, εδώ των τσελιγκάδων (Παναγιωτόπουλος & συνεργάτες, 2007, τόμος Δ': 273). Πρόκειται κατά πάσα πιθανότητα για τον Γιάγκα. Προφανώς ο συγκεκριμένος τίτλος είχε δοθεί στον Γιάγκα, διότι ήταν και αρχηγών των τσελιγκάδων του Αλή Πασά. Είδαμε ότι κάποιος Γιάγκας (Γιάγκο Καραγκούνη) είχε τον τίτλο του μπουλούκμπαση.

⁴⁹⁰ Πρόκειται για τον Σιδέρη. Εκ παραδρομής προφανώς έχει γραφτεί ως σηβέρης.

⁴⁹¹ Ίσως πρόκειται για το επώνυμο Μπέκος το οποίο απαντάται στη Στράτο.

1.	ό τουρτούρης	150
1.	άλεξης νούτζου	30
1.	ό τζάτζος	25.
1.	το χωριό νδραγηομέστη ⁴⁹²	28.
1.	ό σιληχτάρ πάλιν	<u>10</u>
1.	ό τουρτούρης	595

⁴⁹² Πρόκειται για το χωριό Δραγαμέστο (νυν Καραϊσκάκης) Αστακού.

Παράρτημα 9

Έγγραφο-επιστολή προς τον Κυβερνήτη Ιωάννη Καποδίστρια

Το έγγραφο αυτό είναι μια επιστολή-αίτηση μερικών ποιμένων και γεωργών της Ακαρνανίας προς τον πρώτο Κυβερνήτη της Ελλάδος, Ιωάννη Καποδίστρια. Το συγκεκριμένο έγγραφο έχει συνταχθεί στη Ναύπακτο στις 27 Σεπτεμβρίου 1829 και το υπογράφει ο Αθανάσιος Δημητρίου Κραβίτης. Αφορά το αίτημα ορισμένων ποιμένων και γεωργών για μόνιμη εγκατάσταση τους σε περιοχές της Ακαρνανίας και συγκεκριμένα στο θέμα (επαρχία) Ξηρομέρου. Θεωρούμε από το περιεχόμενό του, αλλά και από τις τοποθεσίες στις οποίες αναφέρεται, ότι αφορά μεταξύ άλλων και τη Βλάχικη γλωσσική ομάδα της Ακαρνανίας (Καραγκούνηδες) ή τουλάχιστον ένα μέρος της.

Το συγκεκριμένο έγγραφο είναι πολύ σημαντικό, διότι αποτελεί το πρώτο επίσημο αίτημα των Καραγκούνηδων για μόνιμη εγκατάσταση στην περιοχή της Ακαρνανίας, το οποίο ικανοποιήθηκε οριστικά μετά από τριάντα χρόνια περίπου (δεκαετία 1860). Επίσης μας δίνει πληροφορίες για το γεγονός ότι ήδη από την εποχή αυτή οι Βλαχόφωνοι, αλλά και οι άλλοι κτηνοτρόφοι που επισκέπτονταν για αιώνες τα θερινά λιβάδια της Ηπείρου, άρχισαν να αναζητούν μόνιμη εγκατάσταση στο ελεύθερο ελληνικό κράτος. Για τους παραπάνω λόγους δημοσιεύουμε το έγγραφο αυτό ολόκληρο τόσο στο πρωτότυπο όσο και σε μεταγραφή.⁴⁹³

⁴⁹³ Το έγγραφο περιλαμβάνεται στο Μήτσης (υπό δημοσίευση: 18).

ἑλληνικοῦ κράτους, ἐλευθερίαν καί αὐτοί ποθοῦμενοι, προστρέχουσιν εἰς τὴν ἑλληνικὴν διοίκησιν παρακαλοῦντες νὰ ἤθελε τοὺς δεχθῆ καὶ νὰ τοὺς δώσῃ τόπον διορισμένον εἰς τὸν ὁποῖον νὰ μετακομίσωσι τὰς φαμελίας, πρόβατα καὶ λοιπὰ ζῶων, ὅσα μὲ πολλοὺς κόπους καὶ μεγάλους κινδύνους ἠδυνήθησαν νὰ διατηρήσωσι διὰ σπόρον.⁴⁹⁴

Λοιπὸν, ὡς πληρεξούσιον καὶ τοποτηρητὴν τοῦ ἐξοχωτάτου κυβερνήτου ἀναφέροντας εἰς τὴν ἐκλαμπρότητά της θερμῶς παρακαλοῦντας εἰ δυνατόν νὰ ἤθελε τοὺς δοθῆ μία γνωστὴ των θέσις, ἡ ὁποία ὀνομάζεται Μάνενα⁴⁹⁵ καὶ Ποδολοβίτζα ἐπὶ θέματος Ξηρομέρου, ἣν καὶ ἄλλοτε ἐβάσταξεν ὁ ἴδιος ὁ Σκουτέρης⁴⁹⁶ καὶ παρακαλεῖται νὰ ἤθελε μᾶς ἐφοδιάσῃ μὲ τὰς προσηκούσας διαταγὰς τῆς πρὸς τὰς ἐκεῖ πολιτικὰς καὶ πολεμικὰς ἀρχὰς νὰ τοὺς γνωρίσουν Ἑλληνας⁴⁹⁷ καὶ νὰ τοὺς ὑπερασπίζονται κατὰ τὰ ἱερά θεσπίσματα τῆς Κυβερνήσεως· μάλιστα ἂν κρίνῃ εὐλογον νὰ ἤθελε διατάξῃ τοὺς εἰς τὴν εἴσοδόν των καπεταναίους νὰ μὴ τύχῃ καὶ τοὺς ἐμποδίσουν εἰς τὴν Γράντζιαν, διότι τοὺς προξενῆτε μεγάλη δυστυχία· διὰ τοῦτο παρακαλοῦμεν νὰ γίνουν σφοδραὶ καὶ τακτικώταται διαταγαί, ὥστε, καθὼς λάβῃ τό αἴσιον καὶ εὐτυχές τέλος ἢ αἴτησίς μας, θέλουν ἐπακολουθήσῃ καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ μέρη νὰ φέρουν ἀρκετὸν ἀριθμὸν ζῶων μόνον ἀποβλέπουσιν εἰς τὸν ἴδιον σκουτέρην, ὅστις εἶναι εἰς τὴν πρώτην θέσιν, πῶς καὶ τὶ γρηγοράτῃαν θὰ ἀπολαύσῃ; ἐπὶ τοῦτο ἔστηλε ἐμὲ τὸν ἐλάχιστον δοῦλον σας· καθὼς μοι δώσετε τὰς διαταγὰς ἀμέσως νὰ ὑπάγω νὰ κινήσουν τὰ πρόβατα, διότι εἶναι ὁ καιρὸς των καὶ μένω. 1829: σεπτ(ἐμβριος): 27

Ναύπακτος.

πρόθυμος δοῦλος σας

Ἀθανάσιος Δημητρίου Κραψίτης.

⁴⁹⁴ Θεωροῦμε τὴν ἐκφραση υπερβολικὴ καὶ χρησιμοποιεῖται γιὰ νὰ συγκινήσῃ τὸν Καποδίστρια.

⁴⁹⁵ Προφανῶς ἐννοεῖ Μάνινα.

⁴⁹⁶ Σημαίνει τὸν ἀρχιτσέλιγκα.

⁴⁹⁷ Εἶναι γεγονός ὅτι οἱ ντόπιοι κάτοικοι τῆς Ἀκαρνανίας ἀμφισβητοῦσαν τὴν ἐλληνικότητα των Βλάχων καὶ συγκεκριμένα των Καραγκούνηδων.

Παράρτημα 10

Έγγραφο-επιστολή προς τον Βασιλέα της Ελλάδος Όθωνα

Το έγγραφο αυτό είναι μια επιστολή-αίτηση των αρχιτσελιγκάδων της Ακαρνανίας (Καραγκούνηδων και μη) προς τον βασιλέα της Ελλάδος Όθωνα. Το συγκεκριμένο έγγραφο έχει συνταχθεί στην Οιχαλία (Καρπενήσι) του νομού Ευρυτανίας στις 9 Μαΐου 1839. Αφορά την τοποθέτηση στα θερινά λιβάδια της Ευρυτανίας κάποιων αρχιποιμένων που προέρχονται από τους Δήμους Μαραθίας, Στράτου και Εχινού του νομού Αιτωλοακαρνανίας.

Μετά την απελευθέρωση της Ελλάδος από τους Τούρκους και την ίδρυση του Ελληνικού Κράτους (1830) υπήρξε μεγάλο πρόβλημα, όσον αφορά τη μετάβαση των κτηνοτρόφων (κυρίως των Καραγκούνηδων) προς τα θερινά λιβάδια της Ηπείρου για ξεκαλοκαιριό (ύπαρξη συνόρων, δασμών, εχθρότητα των Οθωμανών έναντι των Ελλήνων και ιδιαίτερα των Καραγκούνηδων, οι οποίοι είχαν στενές σχέσεις με τον Αλή κ.λπ.). Για τον λόγο αυτόν οι μετακινούμενοι κτηνοτρόφοι (κυρίως οι Βλάχοφωνοι) στράφηκαν προς τα θερινά λιβάδια της Ευρυτανίας (εντός δηλαδή της ελληνικής επικράτειας), μέρη εξάλλου που υπήρχαν Βλάχικοι πληθυσμοί πριν από πολλούς αιώνες (δες σχετικά στο κεφάλαιο όπου εξετάζεται η ιστορική πορεία της συγκεκριμένης γλωσσικής ομάδας). Όμως και αυτή η κίνηση, όπως προκύπτει από το έγγραφο, δεν έγινε χωρίς προβλήματα.

Θεωρούμε το συγκεκριμένο έγγραφο πολύ σημαντικό για την γλωσσική ομάδα της Ακαρνανίας, τα τοπωνύμια της οποίας εξετάζουμε, τόσο διότι σ' αυτό αναφέρονται πολλά ονόματα Καραγκούνηδων αρχιτσελιγκάδων, δίνοντας ουσιαστικά μια συνέχεια στα προηγούμενα παρεμφερή έγγραφα του Αλή Πασά, όσο και από το γεγονός ότι γίνεται λόγος σε αυτό πως οι Βλάχοι (Καραγκούνηδες) σχετιζόταν με την περιοχή της Ευρυτανίας από πολύ παλιά («*προ αμνημονεύτων ετών*»), όπως χαρακτηριστικά λέει). Το τελευταίο έρχεται σε πλήρη συμφωνία με τις αναφορές του Απόκαυκου για ύπαρξη Βλάχων στην ευρύτερη περιοχή της Ευρυτανίας ήδη από την εποχή του Μεσαίωνα.

Το συγκεκριμένο έγγραφο μας το παραχώρησε ευγενικά από το προσωπικό του αρχείο ο Νικόλαος Θεοδώρου Πάγκειος, κάτοικος Οχθίων και απόγονος του Νικολάου Πάγκειου, τον οποίο και ευχαριστούμε θερμά. Ο αρχιτσέλιγκας Νικόλαος Πάγκειος αναφέρεται τόσο σε αυτό το έγγραφο (είναι μάλιστα ένας από αυτούς που το υπογράφουν) όσο και στα έγγραφα του Αλή Πασά (δες παράρτημα 7 και 8). Παρ'

όλες τις έρευνές μας όμως στα Γενικά Αρχεία του Κράτους, δεν κατέστη δυνατόν να το ταυτοποιήσουμε. Τέλος, το συγκεκριμένο έγγραφο μεταγράφηκε με τη βοήθεια του Αναστασίου Μπέγκου, φιλολόγου-συγγραφέα και του Δημήτρη Δημητρόπουλου, ερευνητή του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών, τους οποίους ευχαριστώ θερμά.

17. 12. 1911. 11/432.
Meydanı. 1

Handwritten scribbles or marks at the top of the page.

Handwritten text: "Mist omu karampan in aita"

Handwritten text in German: "In 3 id von ... den ... in ... die ..."

Handwritten signature or initials.

Handwritten text: "Ägypten ... Macaritas ..."

Main handwritten text in German, starting with "et den ...".

Handwritten mark resembling a 'V' at the bottom of the page.

[θέμα:] Δημότες τινές των δήμων Μαραθίας,⁴⁹⁸

Στράτου και Εχινού⁴⁹⁹ όπως συγχωρεθούν

να βόσκουν και ούτοι εις τα θερινά λειβάδια.

Μεγαλειότατε!

Οι υποφαινόμενοι πιστοί υπήκοοι, τινές μεν συνοικίσθημεν εις το χωρίον Μαχαλά, Παπαδάτου και Χρυσοβίτσης του Δήμου Μαραθίας, τινές δε εις το χωρίον Λεπενού του Δήμου Στράτου και τινές εις το χωρίον Γαλίτσης του Δήμου Αχινού της Διοικήσεως Ακαρνανίας, κατά το παρελθόν έτος δια πληρεξουσίων μας δια αναφοράς μας εθέσαμεν υπ' όψιν της Υ. (Υμετέρας) Μ. (Μεγαλειότητος) Βασιλεύ, καθικετεύοντες την Υ. Μ. ίνα ευδοκήση και διατάξη τον ενταύθα κ. Διοικητήν ώστε να τοποθετήσει και τους υποφαινόμενους εις τα θερινά λειβάδια της Διοικήσεως Ευρυτανίας. Τον σκοπόν μας επετύχαμεν, Μεγαλειότατε, δια της εκδόσεως Υ. Βασιλικού Διατάγματός Σας και δυνάμει τούτου αναφέρθημεν εις τον πρώην μνησθέντα ενταύθα κ. Διοικητήν εγκλείοντες συνάμα και το Υ. Β. (Βασιλικό) Διάταγμα της Υ. Μ. Βασιλεύ για να συμμορφωθεί με το πνεύμα αυτού και τοποθετήσει και τους υποφαινόμενους εις τα θερινά λειβάδια της Διοικήσεως Ευρυτανίας [...] ⁵⁰⁰ εις τα οποία ακολούθως

⁴⁹⁸ Ο συγκεκριμένος Δήμος της Ακαρνανίας ιδρύθηκε το 1836 και διαλύθηκε το 1840. Περιλάμβανε μεταξύ άλλων τα χωριά Σκουρτού, Πρόδρομο, Ρούστα (δεν υφίσταται) Μπαμπίνη κ.λπ., τα οποία μετά τη διάλυση προσαρτήθηκαν στον Δήμο Αστακού (http://enota.gr/Dimos_Astakou/go.asp?mnu=11).

⁴⁹⁹ Ο συγκεκριμένος Δήμος της Ακαρνανίας ιδρύθηκε το 1836 και διαλύθηκε το 1912. Είχε ως έδρα του την Κατούνα. Περιλάμβανε τα χωριά: Κατούνα, Τρύφου, Αλευρά, Βούστρι, Αχυρά, Κομποτή, Αετός, Γαρδί, Κωνωπίνα, Παπαδάτου, Μαχαλά και Μπαμπίνη. Κάποια από τα παραπάνω χωριά εντάχθηκαν στον συγκεκριμένο Δήμο μετά τη διάλυση του Δήμου Μαραθίας το 1841.

⁵⁰⁰ Οι αγκύλες με τα αποσιωπητικά σημαίνουν ότι στο σημείο υπάρχει κείμενο δυσανάγνωστο.

Abordarea aluziei este deosebit de interesantă, deoarece
 este un fenomen care se poate manifesta în diferite
 forme. Uneori este vorba de o simplă eroare de
 judecată, în timp ce în alte cazuri este vorba
 de o manipulare intenționată a informației.
 În primul rând, este important să se înțeleasă
 că abuzul de limbaj este un fenomen care se poate
 manifesta în diferite forme. Uneori este vorba
 de o simplă eroare de judecată, în timp ce în
 alte cazuri este vorba de o manipulare intenționată
 a informației. În primul rând, este important să
 se înțeleasă că abuzul de limbaj este un fenomen
 care se poate manifesta în diferite forme. Uneori
 este vorba de o simplă eroare de judecată, în
 timp ce în alte cazuri este vorba de o manipulare
 intenționată a informației. În primul rând, este
 important să se înțeleasă că abuzul de limbaj
 este un fenomen care se poate manifesta în diferite
 forme. Uneori este vorba de o simplă eroare de
 judecată, în timp ce în alte cazuri este vorba
 de o manipulare intenționată a informației.

ετοποθέτησεν άλλους από άλλον νομόν και απέβαλεν ημάς, ενώ επροτιμώμεθα από αυτούς κατά τον Νόμον και άλλους οίτινες δεν είχαν παντελώς ποίμνια και από [...] αγοράζαμε τα λειβάδια εμπορευόμενοι, Μ. Βασιλεύ, τα δημόσια θερινά λειβάδια και τοιουτοτρόπως, Μεγαλειότατε, υποφέραμεν την μεγίστην δυστυχίαν και την μεγίστην ζημίαν. Το επεικές και φιλόανθρωπον Υ. Β. Διάταγμα της Υ. Μ. Βασιλεύ, θέλει να [...] 35 χιλιάδες ποίμνια, αλλά εν ριπή οφθαλμού είδομεν το οικοδόμημα των ελπίδων μας καταστρεφόμενον και ένεκα τούτου, Μεγαλειότατε, υπεπέσαμεν εις επαισθητήν ζημίαν [...] τα οποία υποφέραμεν εξηγορεύθημεν και ενώπιον του ήδη ενταύθα κ. Διοικητού. Όθεν Μεγαλειότατε, και αύθις ενώπιον των ποδών της Υ. Μ., Βασιλεύ, προσπίπτομεν καθικετεύοντες την Υ. Μ. Βασιλεύ, να ευδοκήσετε και διατάξετε τον ενταύθα ήδη Διοικητήν Ευρυτανίας να τοποθετήσει και τα ποίμνια των υποφαινομένων, δηλ. τις 35 χιλιάδες [...]

nora ve' apu' p'ia' l'ar' x'et'u, j' V' d' d' d' - j' p'ib
 lui' d' r' e' f' e' l' z' v' M' d' r' a' g' i' a' , i' j' p' u' e' d' i' n
 a' i' d' i' l' j' . M' e' j' a' p' i' o' l' a' r' e' . u' a' e' l' i' o' j' u' u' e' l' a' :
 u' i' d' i' d' e' a' u' a' d' i' u' r' i' t' u' , u' e' o' l' a' j' i' e' a' i' a'
 e' a' n' d' i' . l' a' i' d' e' j' u' r' i' , j' l' o' e' q' u' i' d' e' s' t' j' l' o' g'
 u' i' d' i' a' l' o' g' a' . l' j' v' M' d' r' a' g' i' e' . j' p' r' o' s' s' i' o' n'
 d' i' c' e' e' u' i' d' i' a' p' r' i' u' i' n' a' i' d' j' d' e' a' g' u' i' z' i' t' , u'
 e' s' q' u' e' s' i' o' n' . l' u' i' d' i' s' p' p' a' i' t' o' , j' u' r' e' d' i' u' a'
 u' i' d' i' e' z' p' u' i' a' u' i' t' i' o' n' d' i' d' i' h' p' u' e' r' e' z' i' o' n'
 e' i' b' o' r' i' d' i' a' d' i' s' p' r' e' d' i' c' t' i' o' n' e' s' o' i' j' u' r' i' s'
 j' d' i' c' a' s' i' o' n' u' m' u' e' l' a' u' i' s' . j' u' i' s' . M' e' j' a' p' i' o' l' a' r' e'
 d' r' a' g' i' o' n' , p' u' i' s' i' d' i' c' i' o' n' i' b' u' s' x' e' j' i' d' z' o' i' j' u' r' i' s'
 l' a' d' i' j' o' u' a' u' p' u' o' i' s' p' u' e' j' i' 25 . x' e' j' i' d' z' . k' a' o' j' i'
 u' i' u' i' d' i' o' n' u' m' u' e' l' d' r' o' d' i' l' i' o' n' u' m' j' l' o' d' d' i' p' a' n' i' a'
 k' a' o' j' i' . l' a' d' i' s' p' r' e' d' i' c' t' i' o' n' e' u' i' d' i' a' d' r' o' i' e' n' u' m' d' i' -
 j' a' p' i' o' l' a' r' e' d' r' a' g' i' o' n' , p' u' o' i' s' p' e' r' u' i' d' i' a' u' p'
 e' u' i' p' i' e' r' e' u' e' d' d' i' p' a' n' u' , i' d' e' p' p' e' r' u' i' , j' r' o' u' a' d' i' s'
 d' i' u' i' d' i' c' t' i' o' n' e' u' i' d' i' o' n' u' m' l' u' i' d' i' u' o' d' i' a' i' s'
 p' u' i' s' i' d' i' c' i' o' n' i' b' u' s' k' a' o' j' i' . u' a' d' i' l' i' p' u' e' j' i' d' i' e'

[...] προ αμνημονεύτων χρόνων και τα οποία και μετά την άφιξιν της Υ. Μ. Βασιλεύ, εξηκολουθήσεν. Αλλ' ούτος, Μεγαλειότατε, παραβιάζων προφανώς τα ιερά καθήκοντά του, προσβάλλων αναφανδόν τον Νόμον και το φιλόανθρωπον και επεικές Διάταγμα της Υ. Μ., Βασιλεύ, εις το οποίον έπρεπε να δώσει ψυχήν δια της εφαρμογής του, παρημέλησε των ενεργειών του και μετά είκοσι ημέρες μας απήντησε ότι δεν ημπορεί πλέον να τοποθετήσει άλλους, διότι [...] έγιναν πλήρεις οι λειμώνες της Διοικήσεως Ευρυτανίας. Μόλις Μεγαλειότατε Βασιλεύ μας ετοποθέτησε δέκα χιλιάδες ποιμένα, τα δε λοιπά συμποσούμενα σε 25 χιλιάδες βιαζόμενοι πανταχόθεν τα ετοποθετήσαμεν εις το οθωμανικόν κράτος⁵⁰¹ [...] τα οποία υποφέραμεν Μεγαλειότατε Βασιλεύ, (μαστιζόμενοι;) από την σκληρήν μάστιγα των οθωμανών υβριζόμενοι, δεινοπαθούντες, δεν επιθυμούμε να κεντρίσουμε την ευαίσθητον την ψυχήν εκτραγωδούντες ταύτα, καθότι Μεγαλειότατε,

⁵⁰¹ Από το 1831 τα σύνορα ήταν στη γραμμή Βόλου-Άρτας. Από τη συγκεκριμένη πληροφορία προκύπτει επίσης ότι μέχρι την εποχή αυτή (τέλη δεκαετίας του 1830) οι Καραγκούνηδες ανέβαιναν στην Ήπειρο για ξεκαλοκαιριό.

την έννοια του πρώτου Υ. Διατάγματος της Υ. Μ. Βασιλεύ, το οποίον μας εχορηγήθη, άλλως Μεγαλειότατε, θέλει φθάσομεν ζώντες εις το χείλος του τάφου, καθότι αυτού κρέμεται η ύπαρξή μας, δηλ. να ανεβαίνωμεν τρεις μήνας το θέρος εις τα θερινά λειβάδια Ευρυτανίας. Ελπίζομεν όθεν Μεγαλειότατε ότι και αύθις θέλει διαλάμψει το [...] επιεικές και φιλόανθρωπον της Υ. Μ. Βασιλεύ, (χύνοντες;) βάλσαμον εις τας πληγάς διακοσίων πενήκοντα οικογενειών προς ίασιν. Εις την Υ. Μ. Μεγαλειότατε Βασιλεύ, αφήνομεν, τας ελπίδας μας, λάβετε οίκτον και με την συνήθη επιείκειαν και φιλανθρωπίαν, ευδοκήσατε και ενδόσατε εις τα ταπεινά μας ταύτα αίτια.

Της Υ. Μ.

ευπειθέστατοι και πιστοί υπήκοοι, δημότες του Δήμου Μαραθίας, Στράτου και
Αχινού της Διοικήσεως Ακαρνανίας

νηκόλας πάγκεος (Νικόλαος Πάγκειος)
νηκόλαος Κουτζουμπηνάς (Νικόλαος Κουτσουμπίνας)
στέργηο σερδάρης Στέργιος Σερδάρης

Εν Οιχαλία (Καρπενήσι) τη 9 Μαΐου 1839

Για τους αγραμμάτους Ν. Πατούσα, Μήχα Ιάγγα (Γιάγκα), Δημήτριο Νταϊάντα,
Νούσα, Σταίικο και Νούσα Μπίτη (Μπίτα;) Ι. Μανόπολης αυτοί [...] +++++⁵⁰²
γιαννάκη σιδέρι (Γιάννης Σιδέρης)

⁵⁰² Οι αγράμματοι υπέγραφαν με σταυρό.

Παράρτημα 11

Δείγμα διαλεκτικού κειμένου

Θεωρούμε πολύ χρήσιμο να παραθέσουμε ένα μικρό δείγμα διαλεκτικού κειμένου του Βλάχικου ιδιώματος που μελετάμε. Το κείμενο αυτό είναι απόσπασμα συνέντευξης που πάρθηκε από δύο πληροφορητές, τον Ευάγγελο και την Ελένη Γκόντα από τη Γουριώτισσα. Ολόκληρο το ηχητικό υλικό της συγκεκριμένης συνέντευξης, διάρκειας περίπου μίας ώρας, επισυνάπτεται σε ηχητική μορφή (cd). Με αυτόν τον τρόπο θεωρούμε ότι ο αναγνώστης θα έχει την ευκαιρία, μεταξύ των άλλων, να ακούσει αποσπάσματα από φυσικούς ομιλητές του συγκεκριμένου ιδιώματος και να επαληθεύσει έως έναν βαθμό τις παρατηρήσεις που έχουν προηγηθεί σχετικά με το ιδίωμα αυτό. Θεωρούμε τέλος ότι το συγκεκριμένο ηχητικό υλικό είναι ένα πολύ σημαντικό ντοκουμέντο αναφορικά με τη Βλάχικη γλώσσα της Ακαρνανίας, γι' αυτό και το παραθέτουμε αυτούσιο.

<p><i>Ελένη:</i> Γίνι νίηιτᵰ μα κάσᵰ ἀνόστᵰ, Μαριά, e, Αντόνι, γίνι νίηιτᵰ μα κάσᵰ ἀνόστᵰ. Μίνι έσᵰ Lένα.</p> <p><i>Βαγγέλης:</i> Μίνι έσᵰ Vαγιέλι, birbásu αλί Lένι. Hίμᵰ di la Catsaróᵰ. Hórᵰ ἀνόστᵰ έστι búᵰᵰ. Acó avígᵰra di hórᵰ ἀνόστᵰ séntᵰ s' álti xórᵰ ᵰriminésti, zburémᵰ ίδιᵰᵰ límbᵰ.</p>	<p><i>Ελένη:</i> Καλώς ήρθατε στο σπίτι το δικό μας, Μαρία, Αντώνη, καλώς ήρθατε στο σπίτι το δικό μας. Εγώ είμαι η Λένα.</p> <p><i>Βαγγέλης:</i> Εγώ είμαι ο Βεγγέλης, ο άντρας της Λένας. Είμαστε από την Κατσαρού (σ.σ. Γουριώτισσα). Το χωριό το δικό μας είναι καλό. Εκεί γύρω (τριγύρω) από το χωριό το δικό μας είναι (υπάρχουν) και άλλα χωριά ριμένικα (καραγκούνικα), μιλάμε την ίδια γλώσσα.</p>
<p><i>Ελένη:</i> E, tséñᵰ míndi, cántᵰ ᵰᵰ susímᵰ? Trá ti Critšúnᵰ tsi víníši tíni tsi ti adzucási a cártsiza μα κάσᵰ ἀνόστᵰ. S' dapóᵰja ti γίγιᵰtsᵰ dzéli ᵰᵰ susímᵰ, cá dzésimᵰ atséᵰ έστι fitšórᵰ búᵰᵰ, dzésimᵰ s' u ómᵰ. Tséñᵰ míndi?</p>	<p><i>Ελένη:</i> E, κρατάς μυαλό (θυμάσαι), όταν αρραβωνιαστήκαμε; Ήταν τα Χριστούγεννα που ήρθες εσύ που έπαιξες χαρτιά (παιχνιδόχαρτα) στο σπίτι το δικό μας. Κι έπειτα σε είκοσι μέρες αρραβωνιαστήκαμε, γιατί είπαμε αυτός είναι παιδί καλό, είπαμε να το πάρουμε. Κρατάς μυαλό;</p>
<p><i>Βαγγέλης:</i> Tséñᵰ míndi. Lí fétsimᵰ cu</p>	<p><i>Βαγγέλης:</i> Κρατάω μυαλό. Τα φτιάξαμε</p>

pruksiníjám, ní surám̃.

Ελένη: Cu pruksiníjám ní surám̃.

Βαγγέλης: Cu pruksiníjám, cu siníkiésu ní surám̃ s' tritsém̃ múl̃tu gíni. Fétsim̃ ikuγiéhjá búnă, fétsim̃ tre fitšóri.

Ελένη: Irám̃, irám̃, xím̃ vrútsi.

Βαγγέλης: Hím̃ vrútsi, múl̃tu vrútsi.

Ελένη: Di cǎnt̃ ní curunám̃...

Βαγγέλης: Avém̃ pátru dzǎtsi di áhi aó surátsi. Nu avém̃ stinuxurisítsi dip vróră.

Fétsim̃ tre fitšóri búhi, hí vitsém̃ gráme s' ámin trélie, tóra ucriádză éli s' nói ca aúsi stitém̃.

Ελένη: Tséhi míndi, cǎnt̃ tíliám̃ pórtsli ti Critšúñu? Tséhi míndi, Vagiéli, tsi tíliám̃ pórtsli s' aduná birbátsliă tótsi, s' aduná birbátsliă, acătsá pórtsli, hí bugă, tíliă, dapóia hí tíliă, hí spindzură?

Βαγγέλης: Námisa di căsă.

Ελένη: Kára hí spindzură námisa di căsă, nu hí ausă ta s' mucám̃ ti Critšúñu, dzúă ti Critšúñu, cără nói. Auzântă dzúă ti Critšúñu undziă ta s' mucám̃ cără. Tséhi míndi?

με προξενιό, παντρευτήκαμε.

Ελένη: Με προξενιό παντρευτήκαμε.

Βαγγέλης: Με προξενιό, με συνοικέσιο παντρευτήκαμε και περνάμε πολύ καλά. Κάναμε οικογένεια καλή, κάναμε τρία αγόρια (παιδιά).

Ελένη: Ήμασταν, ήμασταν, είμαστε αγαπημένοι.

Βαγγέλης: Είμαστε αγαπημένοι, πολύ αγαπημένοι.

Ελένη: Από όταν στεφανωθήκαμε...

Βαγγέλης: Έχουμε τέσσερις δεκαετίες από χρόνια (σαράντα χρόνια) εδώ παντρεμένοι. Δεν έχουμε στενοχωρηθεί ποτέ. Κάναμε τρία αγόρια καλά, τα μάθαμε γράμματα και τα τρία, τώρα δουλεύουν εκείνα κι εμείς σαν γέροι καθόμαστε.

Ελένη: Κρατάς μυαλό, όταν κόβαμε (σφάζαμε) τα γουρούνια τα Χριστούγεννα; Κρατάς μυαλό, Βαγγέλη, που κόβαμε τα γουρούνια και μαζεύονταν οι άνδρες όλοι και μαζεύονταν οι άνδρες, πίανανε τα γουρούνια, τα βάζανε, τα κόβανε, μετά τα κόβανε, τα κρεμάγανε;

Βαγγέλης: Στη μέση από το σπίτι (του σπιτιού).

Ελένη: Αφού τα κρεμάγανε στη μέση από το σπίτι, δεν μας άφηναν να φάμε τα Χριστούγεννα (την ημέρα των Χριστουγέννων) κρέας εμείς. Την άλλη μέρα (την επόμενη) από τα Χριστού-

Βαγγέλης: Tséħ̄ míndi. Irá múłt̄ b̄úħ̄
atséł̄ ħ̄ń̄, cǎ irá dunéa adunáts̄i, cǎ irá
xóřǎ plínǎ di ómíń̄i. Irá, avǎ́ǎ agári úń̄ di
aúǎntǎ. Nu ésti tóra. Sént̄ tóra úkiri fápti
múłt̄ anápuđi.

[...]

Τραγούδι από την Ελένη Γκόντα
(υπάρχει στο 52' του cd)

Ελένη: Cǎru tsi mi dóri (τρεις) míndia nu
ń̄ óm̄ tútǎ (δεις), c' un' birbát̄ ts' avíám̄
(δεις) /mói/s' áiști [cǎftǎ ta s' fúgǎ] (δεις).

Birbáti, nu tsǎ réu di míńi [s' di dáuli]
(δεις) ma níts̄i/o/, c' u si néḡ pi dzǎnǎ
(δεις) si u s' mi arupidít̄s̄u.

Nu tsǎ réu di míńi s' di dáuli nípóti /mói/
ń̄ipóti, c' u si néḡ pi dzǎnǎ [si u s'
sgilés̄cu cu bóts̄i] (δεις).

Nu tsǎ réu di míńi s' di dáuli ma níts̄i, c' u
si néḡ pi dzǎnǎ (δεις) si u s' mi
arupidít̄s̄u.

Birbáti, cǎnt̄ u s' fúdz̄ /o/ (τρεις) s' ń̄
tréts̄i pi ǎ úš̄ǎ/mói/pi ǎ úš̄ǎ, si s' dáu
'n' armál̄i (δεις) ta s' u bád̄z̄ pi

γεννα ταίριαζε (έπρεπε) να φάμε κρέας.
Κρατάς μυαλό;

Βαγγέλης: Κρατάω μυαλό. Ήταν πολύ
καλά αυτά τα χρόνια, γιατί ήταν ο
κόσμος μαζεμένος (μονιασμένος), γιατί
ήταν το χωριό γεμάτο από ανθρώπους.
Ήταν, είχαν αγάπη ο ένας για τον
άλλον. Δεν είναι τώρα (δεν ήταν όπως
είναι τώρα). Είναι τώρα οι δουλειές (τα
πράγματα) πολύ ανάποδα

[...]

Τραγούδι από την Ελένη Γκόντα
(υπάρχει στο 52' του cd)

Ελένη: Το κεφάλι τι/που με πονάει (τρεις)
το μυαλό δεν το έχω όλο (δεις) [έχασα το
μυαλό μου], γιατί έναν άνδρα που είχα κι
αυτός χαλεύει (γυρεύει/ζητάει) για να
φύγει (δεις).

Άντρα, δεν σου έρχεται κρίμα από μένα
[κι από τις δύο] (δεις) τις πιο μικρές/ωχ/
γιατί θα ανέβω στο ύψωμα (στη ραχούλα)
(δεις) και θε να γκρεμιστώ/θα γκρεμιστώ.

Δεν σου 'ρχεται κρίμα από μένα κι από
τις δύο /μόι/ ανιπιές, γιατί θε ν' ανέβω
στο ύψωμα (στη ραχούλα) (δεις) και θε να
σκουζώ/θα σκούζω με φωνή (δεις).

Δεν σου 'ρχεται κρίμα από μένα κι από
τις δύο πιο μικρές, γιατί θε ν' ανέβω στο
ύψωμα (στη ραχούλα) (δεις) και θε να
γκρεμιστώ/ θα γκρεμιστώ.

Άντρα, όταν θε να φύγεις να μου
περάσεις από την πόρτα, να σου δώσω

<p>gúšĭă/mói/s' u bádzi pi gúšĭă.</p> <p>Birbáti, cántu u s' fúdzĭ (τρις)/o/ s' hí trétsĭ [pi di híntri] (δις) /moi] si s' dáu 'n' armáĭi (δις) ta s' mi adútsĭ a míndi.</p>	<p>μια αλυσίδα (χαϊμαλί/φυλαχτό) για να τη βάλεις στον λαιμό σου (τράχηλο).</p> <p>Άντρα, όταν θε να φύγεις να μου περάσεις από μπροστά (δις) να σου δώσω μία αλυσίδα (φυλαχτό) για να με φέρνεις στο μυαλό (να με θυμάσαι).</p>
--	--

Ευρετήρια

Ευρετήριο τοπωνυμίων και οικωνυμίων

Στο συγκεκριμένο ευρετήριο παρατίθενται τοπωνύμια και οικωνύμια που θεωρούμε ότι σχετίζονται άμεσα με τη συγκεκριμένη εργασία και τους Βλάχους της Ακαρνανίας γενικότερα. Δεν περιλαμβάνονται τα λήμματα (Βλαχόφωνα τοπωνύμια) της περιοχής, τα οποία ούτως ή άλλως καταλογογραφούνται στη μελέτη με απόλυτη αλφαβητική σειρά. Με έντονα στοιχεία παρουσιάζονται οι αριθμοί των σελίδων στις οποίες γίνεται εκτενέστερη αναφορά των συγκεκριμένων λημμάτων του ευρετηρίου. Τέλος, σε κάποια τοπωνύμια και οικωνύμια, τα οποία εμφανίζονται πάρα πολλές φορές μέσα στην εργασία, παρατίθενται στο ευρετήριο μόνο οι σημαντικότερες σελίδες στις οποίες αυτά εντοπίζονται.

A

Αβόρανη Τριχωνίδος, 35
Αγγελόκαστρο Μεσολογγίου, 29, 585
Αγια-Δευτέρα Ξηρομέρου, 586
Άγιος Βασίλειος Ξηρομέρου, 27
Αγράμπελο/Γράμπελον Ξηρομέρου, **684**
Αγρίνιο, 14, 16, 18, 124, **699**
Αετομηλίτσα (πρώην Δέντσικο–Ντένισκο) Ιωαννίνων, 55, 113, 468, 617
Αετός Ξηρομέρου, 27, 721
Αηλιότικον, 709
Αλευρά Ξηρομέρου, 721
Αλογοβορός, 584
Αλμυρός Μαγνησίας, 46, 443, 448, 450, 456, 458, 459
Αμυγδαλέζα, 608
Ανάθεμα, 587, 588
Αποδοτία, 34
Αρχάγγελος Μογλενών, 609
Αρχοντοχώρι Ξηρομέρου, 27
Αυλώνα Αλβανίας, 39
Αχελώος, 11, 126, **540**
Αχυρά Ξηρομέρου, 721

B

Βαγένια, 676
Βαγενίτι, 676
Βαγενίτιον, 676
Βαένι, 676
Βαϊνάκι, 676
Βαλτινόν, 677
Βαλτίον, 677
Βαρδουνοχώρια, 593
Βαρδούσια, 593
Βάρνακας Ξηρομέρου, 27
Βελανιδώνας Ξηρομέρου, 626
Βελαχατουία, **30**, 31, 35
Βίρα, 680
Βιρόι, 680
Βιρόρια, 680
Βιρός, 680
Βλαχία (Μικρά/Μεγάλη), **31**, 32, 48
Βλαχία Ρουμανίας, 31, **732**
Βλαχοχώρια Ευρυτανίας, **34**, 62
Βλοχός Αιτωλ/νίας, 35, 700
Βλυζανά/Βλιζανά Ξηρομέρου, 25, 586, 616, **687**
Βλυχά, 27
Βοδενά, 682

Βοϊβοντά Κορινθίας, 681
Βοϊβόντα Τρικάλων, 681
Βοκβότας Άρτης, 681
Βόνιτσα/Βόνδιτσα, 25, 26, 28
Βορός, 584
Βουλγαρία, 39, 46, 66, 650
Βουροί, 584
Βούστρι Ξηρομέρου, 27, 721
Βραχώρι (νυν Αγρίνιο), 29, 152, 640, **699**
Βρόσιανη, 42

Γ

Γαβρολίμνη/Γαυρολίμνη Ναυπακτίας, 44, 621
Γαλατάς Μεσολογγίου, 44
Γαλετζά, 661, **686**, 707
Γαλίτσα/Γαλιτσά (νυν Γουριώτισσα), **686**
Γαρδί Ξηρομέρου, 721
Γερομπόρος Ξηρομέρου, 623
Γκούρζα/Γούριζα/Γκούρριζα, 619
Γκρόπα αλ Τσιάπου, 617
Γκρόπεζα, 608, 617
Γκρόπες, 617
Γκρούπες, 617
Γουριά Μεσολογγίου, 665, **686**
Γουριανά Άρτης, 686
Γουρίτσα Τριχωνίδος, 686
Γουρίτσα Παρνασίδος, 686
Γουριώτι(σ)σα Ξηρομέρου, **685**
Γραβιά Φωκίδος, 621

Δ

Δάρδας Κορυτσάς, 448
Δέντσικο (νυν Αετομηλίτσα) Ιωαννίνων, 55, 113, 468
Δήμος
-Αγρινίου, 13
-Ανακτορίων, 26, 44
-Αστακού, 13, 45
-Αχινού, 721, 727
-Μαραθίας, 37, 685, 696, 718, 721
-Ξηρομέρου, 13, 16
-Οννιαδών, 13, 45, 691
-Στράτου, 13, 37, 45
Δίστρατο (πρώην Μπριάζα) Ιωαννίνων, 55, 113, 461, 467, 484, 650, 665
Δομνίστα Ευρυτανίας, 35, 701
Δούσκο ή Νεμέρτσκα, 54
Δραγαμέστος (νυν Καραϊσκάκης) Ξηρομέρου, 11, 479, 706, 714

Δραγάρι, 612
Δραγάτα, 612
Δραγατίκι, 612
Δραγατσιά, 612
Δραγατσούρα, 612
Δραγοβέτσι, 612
Δραγόβιστα, 612

E

Επαρχία
-Αλμωπίας, 58, 609
-Βάλτου, 13, 19, 20, 25, 11, 12, 13, 16
-Βονίτσης/Ξηρομέρου, 5, 11, 12, 13
-Δωδώνης, 53, 666, 676
-Καρπενησίου, 34
-Κολώνια/Κολώνια, 53
-Κονίτσης, 55, 461, 467, 607, 612, 649
-Λακεδαιμόνος, 593
-Μεσσήνης, 644
-Νικοπόλεως και Πάργας, 664
-Ολυμπίας, 696
-Πρεμετής, 38, 39, 52, 56
-Πωγωνίου, 54, 55, 56, 112, 458
-Τριφυλίας, 605, 658
-Τριγωνίδος, 13, 19, 630, 660, 690, 693
Ευρυτανία, 19, 30, 32, 33, 34, 37, 48, 123

Z

Ζαγόρι Ιωαννίνων, 51, 554, 625
Ζάρκανη, 38, 52, 448, 475
Ζέλοβα, 53, 710

I

Ιωάννινα, 639, 651, 684, 701

K

Καβακλί, 94
Κάβυζα, 616
Καβυζάκι, 616
Κακό Λαγκάδι, 668
Καλέντζη (Ζακύνθου), 696
Καλέντζι (Στρογγυλοβούνι), 5, **696**
Καλέντζι Αχαΐας, 697
Καλέντζι Ιωαννίνων, 696, 697
Καλέντζι Κορινθίας, 697
Καλέντζιον (Κεραμίδιον) Ηλείας, 696
Καλέτζη/Κολετζί, 696
Καλέτζι, 696
Καλογρέζα, 608
Καλομοίρα Καλαμπάκας, 590
Κανέτα Ιωαννίνων, 599
Κανκάδι, 709
Καραγκουνοκάλυβα, 27
Καραϊσκάκης (πρώην Δραγαμέστο) Ξηρομέρου, 11, 714
Καραμουρατάτες, 52, 53
Καρλέλι, 626, 640
Καρπενήσι, **701**
Κάρπινου Ζαγορίου, 600, 702
Κατούνα Ξηρομέρου, 27, 50, 586, 652, 721

Κατοχή Μεσολογγίου, 691, 707
Κατσαρού Ηλείας, 450
Κατσαρού Μάνης, 450
Κατσαρού (νυν Γουριώτισσα) Ξηρομέρου, 101, 123, 129, 287, 349
Κατσαρώνας Μήλου Κυκλάδων, 450
Κατσαρώνιον Καρυστίας Ευβοίας, 450
Κεραμιδέζα, 608
Κερατέα Αττικής, 608, 680
Κιάφα Σουλίου, 627
Κιάφα-γγράβα, 627
Κιάφα-κρος, 627
Κιάφα-Μπέκα, 627
Κιάφα-σούρι, 627
Κιλελέρ, 47
Κινέτα Αττικής, 599
Κιουτσούκ Βαλαχί, 32
Κιτέζα, 608
Κνέτα Αυλώνος, 599
Κνέτιζα Καπανδριτίου, 599
Κολώνια Αλβανίας, 53, 448, 465, 475
Κομποτή Ξηρομέρου, 707, 721
Κόνιτσα, 112, 650
Κονοπίνα/Κωνοπίνα Ξηρομέρου, 26, 27, 623
Κόντρα Ζέζα, 604
Κόντρα-Γκλιάτα, 604
Κόντρα-Κούκια, 604
Κόντρεζα, 604
Κόντρες, 6034
Κόπρεζα, 608
Κοροπή Αττικής, 608, 627
Κορυστά Αλβανίας, 442, 443, 447, 448
Κοσόβα Αλβανίας, 56
Κόσοβο, 56, 490
Κοστρέτσι, 38, 39
Κότρα-μπάρδα, 604
Κουκίστρα Αμοργού, 602
Κουκούλι Ζαγορίου, 612, 680
Κούλια Ηπείρου, 602
Κούλιον Προυσού Ευρυτανίας, 603
Κουντρί (Ψηλό), 605
Κούτζη, 709
Κουτουλίστια (νυν Κρυονέρια) Ναυπακτίας, 35
Κούτσι Αλβανίας, 607
Κούτσι Ωρωπού, 607
Κούτσιθι, 607
Κουτσιμάδι, 607
Κουτσούφλιανη Κονίτσης, 67, 607
Κριεκούκι/Κρουεκούκι (νυν Καστράκι) Βάλτου, 11, 693
Κρίκελο Ευρυτανίας, 35
Κρόι Μπάφη, 592
Κρυονέρι Βονίτσης, 26, 44
Κυνία (λίμνη), 623
Κυψέλη (πρώην Σφήνα) Βάλτου, 12, 45, 614, 625
Κωστήτσι Κατσανοχωρίων, 617, 650, 680, 689

Λ

Λαγκάδες, 629
 Λάκκα πράρι, 629
 Λάκκα Σούλι, 629
 Λάκκεζα, 608
 Λάσπαι, 630
 Λεπενού/Λιπινού Βάλτου, 12, 28, 42, 43, 44, 124, 464, 478, 589
 Λεπενόν, 706
 Λεσίνι Μεσολογίου, 623, 651, 709
 Λεσινίτσα (νυν Βρυσοχώρι) Ιωαννίνων, 534, 600
 Λιβαδάκη (πρώην Αβόρανη), 35
 Λιγοβιτσίου Μονή, 645, 685
 Λόζα, 590
 Λούζα, 590
 Λούσνια Αλβανίας, 56

Μ

Μαγούλα Χατζή-μπεγη Αιτωλ/νίας, 709
 Μαϊνή/Μαϊνης, 637, 638, 639
 Μάκρησι, 709
 Μακρυνόρος, 36
 Μπιτσικόπουλο Πωγωνίου, 42, 53, 54
 Μαλακάσι Καρδίτσας, 47
 Μαλατέικο Βάλτου, 11, 707
 Μάνα, 638
 Μάνασι, 639
 Μάνδρα Αττικής, 608
 Μάνεζα, 639
 Μάνενα, 717
 Μανεσάτι, 639
 Μάνεσι, 639
 Μάνη Λακωνίας, 443, 450, 456, 490, 635
 Μάνια, 123, 129, 347, 353, 691
 Μάνιανι/Μανιάνι, 639
 Μάνινα Βλυζανών, 12, 13, 16, 69, 687
 Μάνινα, 5, 11, 36, 40, 123, 126
 Μεντζι(ν)τιέ/Μιτζιντέι, 54
 Μαρίστα, 543
 Μάστρου Μεσολογίου, 605
 Ματσούκι/Ματζούκι Βάλτου, 706
 Μαχαλά (νυν Φυτείες) Ξηρομέρου, 27, 44, 405, 654, 656
 Μαχαλιότικον, 706
 Μαχαιρά Ξηρομέρου, 623, 624, 625, 659, 685
 Μελισουργοί Άρτης, 581, 620, 649, 650, 682
 Μεσημέρι Αλβανίας, 644
 Μεσολόγγι, 14, 18, 665, 691, 695
 Μήγινα, 639
 Μογλενά Αλμωπίας, 38, 609
 Μοναστηράκι Βονίτσης, 27
 Μορανέλια, 707
 Μοριστιάνο (νυν Λυσιμαχεία) Αγρινίου, 709
 Μουτσάρα, 648
 Μουτσάλα, 649
 Μουτσάρα, 649
 Μουτσεάλα, 649
 Μουτσιάρα, 649
 Μουτσίλα, , 648, 649

Μπαμπάλι/Μπαμπαλιό Βάλτου, 707
 Μπαμπίνη Ξηρομέρου, 44, 137, 588, 623, 654, 707, 721
 Μπαρδούνια, 593
 Μπαρδουνοχώρια, 593
 Μπούμ(ι)στος, 597
 Μπουρμπουτσάνα, 598
 Μπριάζα/Βριάζα (νυν Δίστρατο) Ιωαννίνων, 55, 113, 461, 467, 484, 650

Ν

Νάξος, 94
 Νεμέρτσκα/Δούσκο, 54
 Νίτσα Αλβανίας, 468, 482
 Νόβουρου'ς, 584
 Νουσέικα, **688**
 Νώ(ό)τια Αλμωπίας, 609
 Νταγκλί Αλβανίας, 448, 475
 Ντάρδιζα, 608
 Ντένισκο (νυν Αετομηλίτσα) Ιωαννίνων, 55, 113, 468, 617
 Ντερσοβά Βονίτσης, **26**, 44
 Ντραμπάτοβα, 681
 Ντράφι, 668

Ξ

Ξερολίβαδον, 707
 Ξηρόμερο, 12, 27, 29, 53, 55, 474

Ο

Οβορός, 584
 Οζερός, 124, 126, 675, 685, **686**
 Οινόη, 608
 Οιγαλία, 37, 718, 727
 Οχθια Βάλτου, **689**
 Οχθια/Καρακασάνι/Καραχασάνι Γορτυνίας, 689
 Οχτια, 689

Π

π.Γ.Δ.Μ., 87, 535
 Πα(πα)δάτου Ξηρομέρου, 652, 676, 678, 709, 721
 Πάδη, 650
 Πάδες, 650
 Πάδη του Λούρου, 650
 Παλαιομάνινα Ξηρομέρου, **690**
 Παληοπωγόνι, 42
 Παλιοκατούνα (νυν Λεσίνι) Μεσολογίου, **651**
 Παλιοκατούνα Κονοπίνας, 26, 652
 Παλι(η)όφορνον, 706
 Παλιοχώρα Μπιτσικόπουλου, 53
 Παλούκοβα (Μεγάλη/Μικρή), 35
 Παναγία Καρδίτσας, 47
 Πάρνηθα, 543, 581, 608, 619, 629
 Πάτρα, 16
 Πεντάλοφο Μεσολογίου, 35, 665
 Περγαντί/Μπεργαντί, 597
 Πίνδος, 6, 29, 31, 35, 36, 37, 39, 40, 53, 62, 541

Πιστιανά/Πεστιανά Ξηρομέρου, 707
Πλατ'αμπουργειά, 585
Πλιάσα Αλβανίας, 450, 458, 482
Πογδορά/Ποδογορά Βάλτου, 11, 707
Ποδολοβίτσα (νυν Πεντάλοφο) Μεσολογγίου, 35
Πολιτοχώρια Ευρυτανίας, 34
Πρέβεζα, 648
Πρεβέντζα Βάλτου, 11, **707**
Πρεμετή Αλβανίας, 38, 39, 52, 56
Προάστειο Καρδίτσας, 47
Πρόδρομος Ξηρομέρου, 12, 486, 617, 668, 671, 675, **707**
Προύνον (Λα), 672
Πυρσόγιαννη Κονίτσης, 612, 681

P

Ρίγανη Ξηρομέρου, 12, 616, 707
Ριγανιό(ώ)τικον, 662, 707
Ρόγγια, 659
Ρόγγος, 659
Ρόγκια, 660
Ρουμπάτες, 659
Ρουμπάτσι/Ρομπάτσι, 658
Ρούστα Ξηρομέρου, 662, 721

Σ

Σαμοθράκη, 94
Σανδοβίτσα/Σαντοβίτσα, 660
Σιτίστα (νυν Γραμμένη Οξυά) Ναυπακτίας, 35
Σκέμπι της Κρανιάς, 664
Σκέμπια, 664
Σκέμπον, 664
Σκέμπω, 664
Σκορέικον, 709
Σκόρτα Βοιωτίας, 483
Σκούμπι, 664
Σκουρτού Ξηρομέρου, 35, 124, 451, 483, 707, 721
Σοβολάκος, 34
Σουβάλαχο, 34
Σπάρτο Αμφιλοχίας, **27**, 28, 448, 622, 706
Σπαρτοβούνι, 36, 50
Σπιθάρι Πειραιώς, 663
Στάβλοι Ευρυτανίας, 35
Σταυροπηγή Ευρυτανίας, 35
Στενήμαχος, 39

Στράτος Βάλτου, **692**
Στρογγυλοβούνι Αιτωλνίας, **695**
Στρώμιανη/Στρωμίνιανη (νυν Καλλονή) Ναυπακτίας, 35
Σύγκρελο Ευρυτανίας, 35
Σωροβίγλι/Σοροβίγλι/Σεροβίγλι Βάλτου, **692**

T

Ταμπούρια, 665
Τεπελένι Αλβανίας, **666**
Τέρνοβα (νυν Δενδροχώρι) Ναυπακτίας, 35
Τζαμαρόλουτσα, 675
Τζένα (βουνό), 609
Τζούκα, 707
Τραγάνα, 667
Τραγάνες, 667
Τραγανόλακκα, 667
Τραπουριά, 668
Τρέπε, 668
Τρύφου Ξηρομέρου, 27, 586
Τσαπουρνιά Βασιλικών Ευβοίας, 672
Τσαπουρνιά Γρεβενών, 672
Τσαπουρνιά Ελασσόνας, 672
Τσαπουρνιά Ζαγορίου, 672
Τζαπουρνίτσα Χαλκιδικής, 672

Φ

Φθιώτιδα, 5, 30, 48, 469
Φίερι Αλβανίας, 56
Φιλιπούπολη, 39
Φούρος, 620
Φράσερη/Φάρσαρη/Φράσαρη, 39, 66
Φωκίδα, 30, 585, 593

X

Χασιά, 625
Χιμάρα, 639, 644
Χρυσοβίτσα/Χρυσοβίτζα Ξηρομέρου, 11, 137, 613, 623, 660, 706
Χαλικερή, 625

Ψ

Ψευτούς, 707

Ευρετήριο σημαντικότερων ονομάτων και όρων

Στο συγκεκριμένο ευρετήριο παρατίθενται ονόματα (ελληνικά και ξένα), καθώς και κάποιοι όροι που σχετίζονται με τη συγκεκριμένη εργασία και τους Βλάχους της Ακαρνανίας γενικότερα. Δεν περιλαμβάνονται τα ονόματα των βιβλιογραφικών παραπομπών, εκτός ελάχιστων περιπτώσεων που αφορούν κάποια ιστορικά πρόσωπα. Επίσης, δεν περιλαμβάνονται γραμματικοί όροι, οι οποίοι βρίσκονται αναλυτικά στον πίνακα περιεχομένων. Με έντονα στοιχεία παρουσιάζονται οι αριθμοί των σελίδων στις οποίες γίνεται εκτενέστερη αναφορά των συγκεκριμένων ονομάτων ή όρων του ευρετηρίου. Τέλος, σε κάποια ονόματα ή όρους, τα οποία εμφανίζονται πάρα πολλές φορές μέσα στην εργασία, παρατίθενται στο ευρετήριο μόνο οι σημαντικότερες σελίδες στις οποίες αυτά εντοπίζονται.

A

Ααρών (αδερφός τσάρου Σαμουήλ), 24
Αβδούλ Μετζίτ, 54
αγιονύμια, **124**
Αδάμης, 46, 55
Αδάμος, 55, **461**
Αλή Πασάς, 21, 25, 27, 35, 36, 39, 52, 54, 55, 474, 605, 639, 645
ανθρωπινύμια ή κυριώνυμα, **124**
Απόκαυκος, 24, **25**
Αραβαντινός, 38
Αρβανιτόβλαχοι, 5, 38, 39, 40, 46, 48
Αυριλιόνης (Κωνσταντίνος), 26

B

Βαλιδέ Σουλτάνα, 33, 125, 626
Βλασία, 26
Βλαχογεωργάκης (Βλαχογεώργος), 706
Βλάχος Κώστας ή Σπανός, 27

Γ

Γιάγκας/Γιάγκος/Γάγγα, 27, 28, 703, 727
Γιάγκο Καραγκούνης, 28, 713
Γκαργκούνου/Γκαργκούνιοι, 52
Γκερκούνιοι, 51
Γκιούργκεν, 52
Γκιούρδδζ, 52
Γκρέκος Σταύρος, 27
Γρίβας Θεόδωρος, 44

Δ

Δαβίδ (αδερφός τσάρου Σαμουήλ), 23, 24
Δακορουμάνοι, 39
δασωνύμια, **126**
δενδρωνύμια, **126**

E

εδαφονύμια, **125**
εθνωνύμια/πατριδωνύμια, **125**

Z

ζωωνύμια, **127**

Θ

Θώμος Γιώργος, 27, 28, 703

I

Ιλιάδα, 42
Ινοκέντιος (πάπας), 24

K

Καλλικράτης (νόμος), 13, 45, 685, 687, 690, 691, 693, 696
Καλογιάννης (Βούλγαρος ηγεμόνας), **24**
Καποδίστριας (νόμος), 13, 45, 685, 687, 690, 691, 693, 696
Καποδίστριας Ιωάννης, 36, 43, 45, 640, 652
Καραγκούνηδες/Γκαρκαγκούνηδες, **5**, 6, 21, 25, 26, 27
Καραγκουνόβλαχοι, 49
Καραϊσκάκης Γεώργιος, **449**, 665
Κατσαντώνης, 28
Κεδρηνός, 24
Κεκαυμένος, 24
Κιουταχής, 34
Κιουτσοúk Βαλάχ/Κιουτσοúk Βαλαχί, 32
Κολοκοτρώνης Θεόδωρος Γ., 19, 48, 469, 544
Κομνηνή Άννα, 24
Κουτσομπίνας/Κουτζουμπηνάς Δημήτριος, 37, 691, 711, 727
Κραψίτης Αθανάσιος, 715
Κρέμος Γεώργιος, 5, 53, 693
Κρυστάλλης Κων/νος, 50, 81
κτηριώνυμα, **125**
Κων/νος Πορφυρογέννητος, 637, 638

Λ

Λαμπρίδης Ιωάννης, 5, 42, 53
Λουκόπουλος, 5, 42, 80

M

Μακρυγιάννης Ιωάννης, 36, 49, **50**, 53
Μελέτιος (επίσκοπος), 640, 693
Μικρόβλαχοι, 32
μικροτοπωνύμια/μακροτοπωνύμια, **123**
Μπουρτζόβλαχοι, 46
Μουσής (αδερφός τσάρου Σαμουήλ), 24

N

ναωνύμια, **124**
Νταγιάντας, 684, 704, 706
Ντελή (κλέφτης), 620

Ο

Οδυσσέας, 113
Οδύσσεια, 113
Οθωνας, 32, 37, 43, 44, 45, 476, 701, **718**
οικωνύμια, **124**
Ομέρ Βρυώνης, **34**
Όμηρος, 42, 113
ορ(ε)ωνύμια, **126**

Π

Πάγκειος/Πάγκεος/Πάγγνου/Μπάκου, 689, **709**, 713
Παλαιά Διαθήκη, 119
Παπάς (Πίπα) Γ., 696
Πολύβιος, 12

Ρ

Ρήγας Φεραίος, 693
Ρουσσά, 30

Σ

Σαμουήλ (Βούλγαρος τσάρος), 24
Σγουρόπουλος, 25, 26
Σιδέρης Γιάννης, **707**, 713, 727
σκουτέρης, **19**
Σκυλίτζης, 23, 24
Σταχτιάρης Αναγνώστης, 27

Τ

Τασούλας Γεώργιος, 706
Τέγας, 707
τοπωνύμια
-απλά/σύνθετα, **124**
-θρησκευτικά, **124**
-ιστορικά, **125**
Τρικούπης Σπυρίδων, 695
Τσόγκας/Τζόνγκας, 709

Υ

υδρωνύμια, **126**

Φ

Φραντζής Γεώργιος, 31
φυτωνύμια, **126**

Χ

Χωνιάτης Νικήτας, 31

Ψ

Ψαλίδας Αθανάσιος, 46, 52

Α

Araemaenu/Araemaeni, 47

Η

Heuzey Léon, **39**, 40, 41, 42

Λ

Leake William Martin, **35**, 50, 53, 76

Ρ

Pouqueville François Charles Hugues Laurent, 30, **34**, 35, 50, 490

Rr

Rriménu/Rriméñi, 47

W

Weigand Gustav, **42**

Ç

Çelebi Evliya, 640

Βιβλιογραφία

I. Βιβλία/περιοδικά/εγκυκλοπαίδειες/λεξικά/γραμματικές/εφημερίδες/πρακτικά συνεδρίων κ.λπ.

Beis, St. (2008) Propositions pour un système de notation graphique de l' Aroumain. Actes du XXXIe Colloque de la Societe Internationale de linguistique fonctionnelle (S.I.L.F.), Lugo, Axac, 103-106.

Beis, St. (2000) Le parler aroumain de Metsovo. Description d' une langue en voie de disparition en Grece. Universite Paris V-Sorbonne.

Capidan, Th. (1932) Aromânii, dialectul aromân, București.

Caragiu-Marioțeanu, M. (1968) Fonomorfologie aromână, București.

Choniate, N. (MDCCLXXXV [1835]) Historia, Bonnae, Impensis Ed. Weberi.

Coteanu, I. (1961) Elemente de dialectologie a limbii române, București.

Heuzey, L.-A. (1860) Le Mont Olympe et l' Acarnanie: Exploration des ces deux regions, avec l' etude de leurs antiquites, de leurs populations anciennes et modernes, de leur geographie et de leur histoire / ouvrage accompagne de planches par L. Heuzey ... Publie sous les auspices du Ministere de l' instruction publique et du Ministere d' etat. Paris, Librairie de Firmin Didot Frères Fils et cie 1860.

Holton, D. Mackridge, P. & Φιλιππάκη-Warburton, E. (2011) Γραμματική της Ελληνικής Γλώσσας, έκδοση δεκάτη τέταρτη, Αθήνα, εκδόσεις Πατάκη.

Kahl, Th. (2009) Για την ταυτότητα των Βλάχων: Εθνοπολιτισμικές προσεγγίσεις μιας βαλκανικής πραγματικότητας, Αθήνα, Βιβλιόραμα.

Leake, W.-M. (1967) Travels in northern Greece, vol. III, Amsterdam, Adolf M. Hakkert-Publisher.

Liddell, H. & Scott, R. (χ.χ.) Μέγα Λεξικόν της Ελληνικής Γλώσσης, τόμοι I-V, Αθήναι, εκδότης Ιωάννης Σιδέρης.

Masleva, N. (1999) Ελληνο-βουλγαρικό & Βουλγαρο-ελληνικό λεξικό, Σόφια, εκδόσεις Colibri.

Nespor, M. (1999) Φωνολογία (προσαρμογή στην ελληνική γλώσσα Αγγελική Ράλλη, Marina Nespor), Αθήνα, εκδόσεις Πατάκη.

Ostrogorsky, G. (1978) Ιστορία του Βυζαντινού Κράτους, τόμος Α', Αθήνα, Ιστορικές εκδόσεις Στέφ. Δ. Βασιλόπουλος.

- Ostrogorsky, G.** (1981) Ιστορία του Βυζαντινού Κράτους, τόμος Γ', Αθήνα, Ιστορικές εκδόσεις Στέφ. Δ. Βασιλόπουλος.
- Patriarcheas, P.** (1939) Περί της ετυμολογίας του τοπωνυμίου Μαΐνη-Μάνη, *Studi Bizantini e Neoellenici*, vol. Quinto (5), Roma, Tipografia del Senato, 525-526.
- Scylitzae, Ioannis** (MCMLXXIII/1973) Synopsis historiarum, Berolini et novi eboraci.
- Tagliavini, C.** (1964) Le origini delle lingue neolatine, Bologna, R. Patron.
- Weigand, G.** (2001) Οι Αρωμόνοι (Βλάχοι): Ο χώρος και οι άνθρωποι, τόμος Α', Θεσσαλονίκη, εκδοτικός οίκος Αδελφών Κυριακίδη.
- Weigand, G.** (2004) Οι Αρωμόνοι (Βλάχοι): Λαογραφία-Γλώσσα, τόμος Β', Θεσσαλονίκη, εκδοτικός οίκος Αδελφών Κυριακίδη.
- Αιτωλοακαρνανική και Ευρυτανική εγκυκλοπαίδεια**, χ.χ., τόμος Δ', εκδόσεις Αιτωλικής Πολιτιστικής Εταιρείας.
- Αλεξάκης, Ε.** (υπό δημοσίευση) Αλβανικές γλωσσικές και πολιτισμικές επιδράσεις στους Φαρσεριώτες Βλάχους της Ηπείρου. Μια πρώτη προσέγγιση.
- Αλεξάκης, Ε.** (2012) Ο κρυμμένος κώδικας: Αλβανοποίηση και αποαλβανοποίηση στη ΒΑ Λακωνία (1400-2000), *Λακωνικά Σπουδαί*, τόμος 20^{ος}.
- Αλεξάκης, Ε.** (2009) Οι Βλάχοι του Μετζιτιέ και η ειρωνεία της ιστορίας: Μια εθνογραφία του μη προβλέψιμου, Αθήνα, εκδόσεις Δωδώνη.
- Αλεξίου, Α.** (χ.χ.) Γενική Ιστορία, Αθήναι.
- Άμαντος, Κ.** (1951) Γλωσσικά περίεργα: Μαΐνη-Μάνη, *Νέα Εστία*, τόμος τεσσαρακοστός ένατος, Ιανουάριος-Ιούνιος 1951, 246-247.
- Αναγνωστοπούλου, Γ.** (1926) Μικρά συμβολή εις την μελέτην των Ηπειρωτικών τοπωνυμίων, *Ηπειρωτικά Χρονικά*, έτος πρώτον, Εν Ιωαννίνους, 86-101.
- Ανδρουλάκης, Γ.** (1991) Η Κουτσοβλάχικη γλώσσα και η συρρίκνωση του λεξιλογίου της, *Μελέτες για την Ελληνική γλώσσα*. Πρακτικά της 11^{ης} ετήσιας συνάντησης του Τομέα Γλωσσολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη, εκδοτικός οίκος Αφών Κυριακίδη, 103-117.
- Ανωνύμου του Έλληνο**ς (1949) Ελληνική Νομαρχία ήτοι Λόγος περί Ελευθερίας: Φιλολογική απομνημείωση, κείμενα, σχόλια, εισαγωγή Γ. Βαλέτα, Αθήνα, εκδόσεις Πηγής.
- Αραβαντινού, Π.** (2000) [1905] Μονογραφία περί Κουτσοβλάχων, [Εν Αθήναις, εκ του τυπογραφείου των Καταστημάτων Σπυρίδωνος Κουσουλίνου] Αθήνα, εκδόσεις Διονυσίου Νότη Καραβία (φωτοαναστατική έκδοση).

Αραβαντινού, Π. (1997) [1909] *Ηπειρωτικόν Γλωσσάριον*, [Εν Αθήναις, εκ του τυπογραφείου Π. Α. Πετράκου] Αθήνα, εκδόσεις Διονυσίου Νότη Καραβία (φωτοαναστατική έκδοση).

Αραβαντινός, Π. (1856) *Χρονογραφία της Ηπείρου των τε ομόρων Ελληνικών και Ιλλυρικών χωρών διατρέχουσα κατά σειράν τα εν αταίς συμβάντα από του Σωτηρίου έτους μέχρι του 1854, τόμος πρώτος*, Εν Αθήναις, εκ του τυπογραφείου Σ. Κ. Βλαστού.

Αρχάκης, Α. & Κονδύλη, Μ. (2004) *Εισαγωγή σε ζητήματα Κοινωνιογλωσσολογίας*, Αθήνα, Νήσος.

Αυτοκράτορος Κωνσταντίνου Ζ΄ Πορφυρογέννητου (χ.χ.) *Πρός τόν ίδιον υίον Ρωμανόν*, (Εισαγωγή-μετάφραση-σχόλια Φωτίου Δημητρακοπούλου), Αθήνα, σειρά Βιβλιοθήκη των Ελλήνων, Ελληνικός Εκδοτικός οργανισμός.

Βαγιακάκος, Δικ. (1962) *Σχεδιάσμα περί των τοπωνυμικών και ανθρωπωνυμικών σπουδών εν Ελλάδι (1833-1962)*, *Αθηνά*, τόμος εξηκοστός έκτος, Αθήνησιν, Τύποις Μηνά Δ. Μυρτίδου, 300-424.

Βακαλόπουλος, Α. (1990) *Νέα Ελληνική Ιστορία (1204-1985)*, δ΄ έκδοση, Θεσσαλονίκη, εκδόσεις ΒΑΝΙΑΣ.

Βασιλείου, Α. (2012b) *Τοπωνυμικό της Βλαχόφωνης (Καραγκούνικης) περιοχής της Ακαρνανίας: Γεωγραφική και Ιστορική επισκόπηση-Ιδίωμα*, εκδόσεις γράμμα, Αθήνα.

Βασιλείου, Α. (2012a) *Το οικωνύμιο Σωροβίγλι: Μικρή συμβολή στην τοπωνυμική και ιστορική έρευνα της ανατολικής Ακαρνανίας, μέρος 2^ο*, *Τα Αιτωλικά*, τεύχος 18^ο, Ιανουάριος-Ιούνιος 2012, Αθήνα, 287-333.

Βασιλείου, Α. (2011) *Το οικωνύμιο Σωροβίγλι: Μικρή συμβολή στην τοπωνυμική και ιστορική έρευνα της ανατολικής Ακαρνανίας, μέρος 1^ο*, *Τα Αιτωλικά*, τεύχος 17^ο, Ιούλιος-Δεκέμβριος 2011, Αθήνα, 332-360.

Βασιλείου, Α. (2008) *Η Βλάχικη γλώσσα: ιστορική-κοινωνιογλωσσολογική προσέγγιση. Η περίπτωση διγλωσσίας των Βλαχόφωνων κατοίκων του χωριού Όχθια Αιτωλοακαρνανίας*, Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία στο Διατμηματικό Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Διδασκαλίας της Ελληνικής ως Ξένης Γλώσσας, Σπουδαστήριο Γλωσσολογίας, Φιλοσοφική Σχολή Πανεπιστημίου Αθηνών.

Βασιλικοπούλου-Ιωαννίδου, Α. (χ.χ.) *Η βυζαντινή ιστοριογραφία (324-1204): Σύντομη επισκόπηση*, Αθήνα, χ.ε.

- Βέη, Ν.** (1927) Βλάχοι, λήμμα στο Εγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν Ελευθερουδάκη, τόμος τρίτος, Αθήναι, Εκδοτικός Οίκος Ελευθερουδάκη, Εγκυκλοπαιδικαί Εκδόσεις Ε.Ε.
- Βενιαμίν εκ Τουδέλης** (1994) Το βιβλίο των ταξιδιών στην Ευρώπη, την Ασία και την Αφρική (1159-1173), εισαγωγή-σχόλια: Κοσμάς Μεγαλομάτης-Αλέξης Σαββίδης, μετάφραση: Φωτεινή Βλαχοπούλου, Αθήνα, Στοχαστής.
- Βλαχοδήμου (Λεπενιώτη), Τ.** (2010b) Κλεφταρματολοί και αγωνιστές της Λεπενούς Βάλτου κατά την Τουρκοκρατία, Αθήνα, Έκδοση Δήμου Στρατού Αιτωλοακαρνανίας.
- Βλαχοδήμου (Λεπενιώτη), Τ.** (2010a) Κατσαντωναίοι, Αθήνα, Έκδοση Δήμου Στρατού Αιτωλοακαρνανίας.
- Γ., Μ.** (1867) Περί Καραγκούνιδων, *Πανδώρα*, τόμος ΙΗ΄, φυλλάδιο 415, 140-142.
- Γεωργακά, Δ.** (1939) Προσθήκη εις τα περί του ονόματος Μάνη κ.λπ., *Αθηνά*, τόμος τεσσαρακοστός ένατος, Αθήνησιν, Τύποις Παρασκευά Λεωνή, 221-227.
- Γεωργακά, Δ.** (1938) Συμβολή εις την τοπωνυμικήν έρευναν: Περί του ετύμου του ονόματος Μάνη-Μαΐνη, «Αθηνά», τόμος τεσσαρακοστός όγδοος, Αθήνησιν, Τύποις Παρασκευά Λεωνή, 32-71.
- Δελημάρη, Ι.** (2000) Πατέρες της εκκλησίας και εκκλησιαστικοί συγγραφείς της Δυτικής Ελλάδος 1, Άπαντα Ιωάννου Αποκαύκου, Ναύπακτος, Αδελφότης Μεταμορφώσεως του Σωτήρος Ναυπάκτου.
- Δημητρόπουλος, Δ.** (2003) Τοπωνύμια και μικροτοπωνύμια στα νησιά του Αιγαίου: Όψεις της αντοχής της σήμανσης στο χρόνο. Στον συλλογικό τόμο: Πληθυσμοί και οικισμοί του ελληνικού χώρου, Αθήνα, Ιστορικά Μελετήματα, Σειρά: Τετράδια Εργασίας, αριθμός 18, 51-89.
- Εγκυκλοπαίδεια Νέα Δομή**, εκδόσεις «Δομή» Αθήνα, 1996, Εκδοτικός Οργανισμός Τεγόπουλου-Μανιατέα.
- Έξαρχος, Γ.** (2001) Οι Ελληνόβλαχοι (Αρμάνοι) τόμος Α΄, Αθήνα, εκδόσεις Καστανιώτη.
- Ζώγας, Π.** (2003) Από την Μητρόπολη αρχαίας Ακαρνανίας μέχρι την Παλαιομάνινα: Μια ιστορική περιήγηση από την πανάρχαια έως τη σύγχρονη εποχή, Αθήνα, Ατραπός.
- Ηλιούδη, Γ.** (1985) Αλλόφωνα του λ στο γλωσσικό ιδίωμα των προσφύγων από το Καβακλί της ανατολικής Ρουμελίας, *Λεξικογραφικόν Δελτίον*, τόμος δέκατος πέμπτος, Αθήνα, Ακαδημίας Αθηνών, 215-231.

- Θεοφανοπούλου-Κοντού, Δ.** (2007) Παρουσίαση του βιβλίου με τίτλο: «Λεξικό: 4.500 μυκηναϊκές, ομηρικές, βυζαντινές και νεοελληνικές ρίζες στο Βλάχικο λόγο, Αθήνα, Παπαδήμα, *Τα Αιτωλικά*, τεύχος 9^ο, Αθήνα, 368-375.
- Θεσπρωτού, Κ. & Ψαλίδα, Α.** (1964) Γεωγραφία Αλβανίας και Ηπείρου: Εξ ανεκδότου χειρογράφου του Κοσμά Θεσπρωτού με τοπογραφικά σχεδιογραφήματα και γεωγραφικούς χάρτες του ίδιου, προλεγόμενα και σημειώσεις: Αθαν. Χ. Χαρίση, Ιωάννινα, Εκδόσεις Εταιρείας Ηπειρωτικών Μελετών.
- Καββαδίας, Γ.** (2005) Τα παιδιά του Προμηθέα: Ελληνικές κοινωνίες και πολιτισμοί, τόμος III, Αθήνα, Καρδαμίτσας.
- Κανελλίδης, Π.** (1887) Μάνη και Μανιάται, Εβδομάς, 4, φύλλο 37, 1-3, φύλλο 38, 3-4 και φύλλο 39, 1.
- Καπώνης, Ν.** (2010) León Heuzey: Ένας Γάλλος περιηγητής στην Ακαρνανία. Αφιέρωμα στα 150 χρόνια από την έκδοση της περιήγησής του στο Ξηρόμερο και το Βάλτο (1860-2010), *Τα Αιτωλικά*, τεύχος 15^ο, Ιούλιος-Δεκέμβριος 2010, Αθήνα, 99-122.
- Καραγιαννόπουλος, Ι.** (1999) Ιστορία Βυζαντινού Κράτους, τόμος Γ', Θεσσαλονίκη, Βάνιας.
- Κασομούλη, Ν.** (1939) Ενθυμήματα στρατιωτικά της Επανάστασης των Ελλήνων 1821-1833. Εισαγωγή και σημειώσεις υπό Γιάννη Βλαχογιάννη, τόμος πρώτος, Αθήναι, Αρχαία της Νεωτέρας Ελληνικής Ιστορίας.
- Κατηφόρη, Δ.** (χ.χ.) Βλάχοι, λήμμα στη Νέα Ελληνική εγκυκλοπαίδεια, Χάρη Πάτση, τόμος 8^{ος}.
- Κατσάνης, Ν.** (1998) Βλάχοι-Κουτσοβλάχικη γλώσσα. Στο: *Ελληνική διαλεκτολογία*, τόμος 5^{ος} (1996-1998), Θεσσαλονίκη, εκδοτικός οίκος Αδελφών Κυριακίδη Α.Ε., 37-81.
- Κατσάνης, Ν.** (1990) Ονομαστικό Νυμφαίου (Νέβεσκας): Ιστορική εισαγωγή-ιδίωμα, ανθρωπνύμια-τοπωνύμια-φυτωνύμια-ζωωνύμια, Θεσσαλονίκη, Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών.
- Κατσάνη, Ν.** (1977) Ελληνικές επιδράσεις στα Κουτσοβλάχικα: Φωνητική-Μορφολογία (διδακτορική διατριβή), Θεσσαλονίκη, χ.ε.
- Κατσάνης, Ν. & Ντίνας, Κ.** (1990) Γραμματική της κοινής Κουτσοβλαχικής, Θεσσαλονίκη, Αρχείο Κουτσοβλαχικών Μελετών.
- Κεδρηνός, Γ.** (1838-39) Σύνοψη Ιστοριών II, I. Bakker CB.

- ΚΕΜΟ** (2001) Γλωσσική ετερότητα στην Ελλάδα, Αθήνα, Αλεξάνδρεια (συλλογικός τόμος).
- Κεραμόπουλλου Α.** [1939] (2000) Τι είναι οι Κουτσόβλαχοι, Θεσσαλονίκη, University studio press (φωτοαναστατική έκδοση).
- Κόλια, Γ.** (1932) Τοπωνυμικόν του δήμου Δωριέων Παρνασσίδος, *Αθηνά*, τόμος τεσσαρακοστός τέταρτος, Αθήνησιν, Τύποις Παρασκευά Λεωνή, 107-152.
- Κολοκοτρώνης, Γ. Θ.** (1881) Ήθη και έθιμα Αρβανιτοβλάχων ποιμένων, *Εστία*, τόμος 11^{ος}, 26/4/1881, τεύχος 278, Αθήνησι, Γραφείον της Εστίας, 276-281.
- Κολόμβας, Ν.** (2011) 2/39 Σύνταγμα Ευζώνων: Σελίδες από την πολεμική ιστορία του, β' έκδοση βελτιωμένη και επαυξημένη, Αθήνα, Αιτωλική Πολιτιστική Εταιρεία.
- Κολτσιδάς, Α.** (1993) Κουτσόβλαχοι-Οι Βλαχόφωνοι Έλληνες. Εθνολογική, λαογραφική και γλωσσολογική μελέτη, Θεσσαλονίκη, εκδοτικός οίκος Αδελφών Κυριακίδη.
- Κονταξής, Κ.** (2005) Της προσφυγιάς η μοίρα: Ιστορική και Λαογραφική μελέτη της Κεπέκκλησιας του Πόντου, της περιοχής της και του Μπαμπαλιού Αιτωλοακαρνανίας, δεύτερη έκδοση βελτιωμένη και επαυξημένη, εκδόσεις «Ιφιτος».
- Κοντός, Π.** (1997) Φωνολογική ανάλυση του Αιτωλικού ιδιώματος: Συμβολή στην ελληνική διαλεκτολογία, Αθήνα, εκδόσεις Ε.Κ.Π.Α.
- Κοντοσόπουλου Ν.** (1998) Γλώσσες και διάλεκτοι της Ευρώπης, τόμος Α', Αθήνα, Γρηγόρη.
- Κουκούδης, Α.** (2000) Οι Μητροπόλεις και η διασπορά των Βλάχων, τόμος Β', Θεσσαλονίκη, εκδόσεις Ζήτρος.
- Κούρος, Κ.** (2005) Το Παλαιοχώρι και το Μπιτσικόπουλο, εφημερίδα *Πηγή Κεφαλόβρυσου*, αριθμός φύλλου 27, Ιούνιος 2005.
- Κρεκούκιας, Δ.** (1967) Χειρόγραφο υπ' αριθμόν 888 του αρχείου του Κέντρου Συντάξεως του Ιστορικού Λεξικού της Ακαδημίας Αθηνών.
- Κρεμμυδάς, Β.** (1976) Εισαγωγή στην ιστορία της νεοελληνικής κοινωνίας (1700-1821), Αθήνα, Εξάντας, Ανατύπωση του τυπογραφείου του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.
- Κρέμου, Γ.** (1884) Ιστορικά Επανορθώματα: Α' Αλή Πασάς, *Παρνασσός*, τόμος Η', τεύχος Β', 29 Φεβρουαρίου 1884, Εν Αθήναις, Εκ του τυπογραφείου Παρνασσού, 139-154.
- Κρυστάλλη, Κ.** (1952) Οι Βλάχοι της Πίνδου, τόμος Γ', Αθήναι, Τυπογραφείον: Η «Νέα Μέλισσα».

- Κώνστα, Κ.** (1972) Η Γουριά στο '21, Αθήνα, εκδόσεις κοινότητας Γουριάς.
- Κωστούλα-Μακράκη, Ν.** (2001) Γλώσσα και κοινωνία: Βασικές έννοιες, εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα.
- Λαζάρου, Α.** (1976) Η Αρωμουνική και αι μετά της Ελληνικής σχέσεις της (Διδακτορική διατριβή) Αθήνα, εκδόσεις Ιστορικής και Λαογραφικής Εταιρείας των Θεσσαλών.
- Λαμπρίδου, Ι.** (1888) Ηπειρωτικά Μελετήματα, τεύχος πέμπτον, Μαλακασιακά, μέρος δεύτερον Μέτσοβον και Σεράκου, Εν Αθήναις, Εκ του τυπογραφείου Βλαστού Βαρβαρρήγου.
- Λαμπρινουδάκης, Κ. Β.** (2010) Το ερευνητικό πρόγραμμα του Πανεπιστημίου Αθηνών στην Παλαιομάνινα Ακαρνανίας, *Τα Αιτωλικά*, τεύχος 15^ο Ιούλιος-Δεκέμβριος 2010, Αθήνα, περιοδική έκδοση της Αιτωλικής Πολιτιστικής Εταιρείας, 57-78.
- Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής**, διαθέσιμο στο διαδίκτυο και στην ιστοσελίδα <http://www.greek-language.gr>.
- Λουκόπουλου, Δ.** (1927) Πώς υφαίνονται και ντύνονται οι Αιτωλοί, Αθήναι, Ιστορική και Λαογραφική Βιβλιοθήκη, Βιβλιοπωλείον Ι. Ν. Σιδέρη.
- Μακρυγιάννης, Γ.** (χ.χ.) Απομνημονεύματα, εισαγωγή-σχόλια Σπ. Ασδραχάς, Αθήνα, εκδόσεις Α. Καραβία.
- Μαλαβάκης, Ν.** (χ.χ.) Λεξικό Ελληνο-βλαχικό, Αθήνα, Πελεκάνος.
- Μελετίου** (1807) Γεωγραφία Παλαιά και Νέα, τόμος Β', Εν Βενετία, Τύποις Πάνου Θεοδοσίου του εξ Ιωαννίνων.
- Μεντής, Χ.** (2011) Μητζηντέη Βρούτε: Ο τόπος μας, Γιάννενα. Διαθέσιμο σε ηλεκτρονική μορφή στην ιστοσελίδα http://users.sch.gr/spmentis/babis_2011.html.
- Μέρτζου, Κ.** (1934) Συμβολή εις την ερμηνείαν των ξένων Ηπειρωτικών τοπωνυμίων, *Ηπειρωτικά Χρονικά*, έτος ένατον, Εν Ιωαννίνους, 182-200.
- Μεταλληνού, Γ.** (1989) Τουρκοκρατία: Οι Έλληνες στην οθωμανική αυτοκρατορία, Αθήνα, σειρά αίπος, εκδόσεις Ακρίτας.
- Μήτσης, Ν.** (2009) Δήμος Ανακτορίου, λησμονημένοι μαχητές του 1821, Αθήνα, έκδοση των Συλλόγων Θυρρίου και Δρυμού Βονίτσης με την αρωγή του Δήμου Ανακτορίου.
- Μήτσης, Ν.** (υπό δημοσίευση) Αστακός Ξηρομέρου: Θυσίες και αγώνες στα 1821.
- Μιτάκη, Δ.** (1989) Εποίκηση Ηπειρωτών στην Αιτωλία, *Ανάτυπο από τα Ναυπακτιακά*, τ. Δ' (1988-89) της Εταιρείας Ναυπακτιακών Μελετών, Αθήνα.

- Μιχαήλ-Δέδε, Μ.** (1997) Οι Έλληνες Αρβανίτες, Αθήνα, Δωδώνη Εκδοτική ΕΠΕ (Ίδρυμα Βορειοηπειρωτικών Ερευνών 11).
- Μπακάκου-Ορφανού, Αικ.** (2005) Η λέξη της Νέας Ελληνικής στο γλωσσικό σύστημα και στο κείμενο, Αθήνα, Περιοδικό “Παρουσία”.
- Μπαμπινιώτη, Γ.** (1998b) Θεωρητική Γλωσσολογία: Εισαγωγή στη Σύγχρονη Γλωσσολογία, δεύτερη έκδοση, Αθήνα, αυτοέκδοση.
- Μπαμπινιώτη, Γ.** (1998a) Λεξικό της ελληνικής γλώσσας, Αθήνα, Κέντρο Λεξικολογίας.
- Μπαρμπαρούσης, Γ.** (2009) Μπαμπίνη Αιτωλοακαρνανίας, Αθήνα, εκδόσεις Ταμβός.
- Μπασέα-Μπεζαντάκου, Χ.** (1985) Παρωνύμια από περιοχή της Έξω Μάνης, *Λεξικογραφικόν Δελτίον*, τόμος δέκατος πέμπτος, Αθήνα, Ακαδημίας Αθηνών, 234-257.
- Μπερερή, Δ.** (1972b) Οι Καραγκούνηδες της Ακαρνανίας (πνευματικός βίος), *Ελληνική Ψυχή*, Λαογραφική Επιθεώρηση, τεύχος 3^ο, 16-28.
- Μπερερή, Δ.** (1972a) Οι Καραγκούνηδες της Ακαρνανίας (υλικός βίος), *Ελληνική Ψυχή*, Λαογραφική Επιθεώρηση, τεύχος 2^ο, 21-27.
- Μπουσμπούκης, Α.** (χ.χ.β) Τα επιφωνήματα στα Βλάχικα και τα Ιταλικά, University Studio Press.
- Μπουσμπούκης, Α.** (χ.χ.α) Το αντωνυμικό σύστημα στο Βλάχικο ιδίωμα του Καλοχωρίου της Λάρισας, University Studio Press.
- Μπουσμπούκης, Α.** (1999) Χρήση των προθέσεων στα Βλάχικα και τα Ιταλικά, Θεσσαλονίκη, Ένωση Βλάχων Επιστημόνων.
- Μπουσμπούκη, Α.** (1991) Το επιφώνημα στο ιδίωμα της Δεσκάτης Γρεβενών, ανάπτυπο από το «Λεξικογραφικόν Δελτίον», τόμος ΙΖ΄.
- Μπουσμπούκη, Α.** (1982) Το ρήμα της Αρωμουνικής: Μορφολογική ανάλυση, διδακτορική διατριβή, Αθήνα.
- Νέα Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια Χάρη Πάτση** (1972), τόμος 15^{ος}, Αθήνα, εκδοτικός οίκος Χ. Πάτση ΕΠΕ.
- Νικολαΐδου, Κ.** (1999) [1909] Ετυμολογικόν λεξικόν της Κουτσοβλαχικής γλώσσας, [Εν Αθήναις, τύποις Π. Δ. Σεκαλλαρίου] Αθήνα, εκδόσεις Πελεκάνος (φωτοτυπική ανατύπωση).
- Ντίνας, Κ.** (2005) Το γλωσσικό ιδίωμα της Κοζάνης, Κοζάνη, εκδόσεις Ινστιτούτου Βιβλίου και Ανάγνωσης Δήμου Κοζάνης.

- Ντίνας, Κ.** (2004) Η Βλαχοφωνία στο νομό Φλώρινας: ένα βήμα πριν την εξαφάνιση; Κοινωνιογλωσσολογική προσέγγιση. Στο: Πρακτικά Συνεδρίου «Φλώρινα 1912-2002: Ιστορία και Πολιτισμός» της Παιδαγωγικής Σχολής Φλώρινας και του Τμήματος Βαλκανικών Σπουδών, 355-381.
- Ντίνας, Κ.** (1995) Κοζανίτικα επώνυμα (1759-1916), Κοζάνη, εκδόσεις Υπουργείο Πολιτισμού-Δήμος Κοζάνης.
- Ντίνας, Κ.** (1987) Η υποθετική έγκλιση στις βαλκανικές γλώσσες και στα ελληνικά, *Μελέτες για την Ελληνική γλώσσα*. Πρακτικά της 8^{ης} ετήσιας συνάντησης του Τομέα Γλωσσολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη, εκδοτικός οίκος Αφών Κυριακίδη, 379-389.
- Ντίνας, Κ.** (1986) Το Κουτσοβλάχικο ιδίωμα της Σαμαρίνας: Φωνολογική ανάλυση (διδασκτορική διατριβή), Θεσσαλονίκη, χ.ε.
- Ντίνα, Κ.** (1980) Το τοπωνυμικό της Σαμαρίνας Γρεβενών, ανάτυπο εκ του Κ' τόμου των «Μακεδονικών», Θεσσαλονίκη, Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών.
- Ντούλας, Χ.** (2011) Οι Καραγκούνηδες της Θεσσαλίας: Συγκριτική, ιστορική, γλωσσολογική και λαογραφική μελέτη, εκδοτικός οίκος Αντ. Σταμούλη, Θεσσαλονίκη.
- Οικονόμου, Α. Κ.** (2008) Η Λάρισα και η θεσσαλική ιστορία, τόμος Γ': Από την Ρωμαϊοκρατία έως την οθωμανική κατάκτηση (1^{ος} αιώνας π.Χ. έως το 1423), Λάρισα, χ.ε., διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.scribd.com/OIKONOMOUKON/d/44982527>, προσπελάστηκε στις 13/6/2012.
- Οικονόμου, Κ.** (1991) Τοπωνυμικό της περιοχής Ζαγορίου, Ιωάννινα (χ.ε.).
- Ομάδα καθηγητών αλβανικής γλώσσας** (2006) Νέο Αλβανο-ελληνικό και Ελληνο-αλβανικό λεξικό, Αθήνα, εκδόσεις Καλοκάθη.
- Ομάδα καθηγητών τουρκικής γλώσσας** (2003) Νέο Τουρκο-ελληνικό & Ελληνο-τουρκικό λεξικό, Αθήνα, εκδόσεις Καλοκάθη.
- Ομάδα καθηγητών σερβικής γλώσσας** (2001) Νέο Σερβο-ελληνικό και Ελληνο-σερβικό λεξικό, Αθήνα, εκδόσεις Καλοκάθη.
- Παλιούρα, Α.** (1990) Παλαιοχριστιανική τέχνη (Διάγραμμα πανεπιστημιακών παραδόσεων), Ιωάννινα, εκδόσεις τυπογραφείου Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.
- Παναγιωτόπουλος, Β. (συνεργασία Δημητρώπουλου, Α. & Μιχαλάρη, Π.)** (2007) Αρχείο Αλή Πασά Συλλογής Ι. Χώτζη, Γενναδείου Βιβλιοθήκης της Αμερικανικής Σχολής Αθηνών, τόμος Δ': Εισαγωγή-Ευρετήρια-Γλωσσάριο, Αθήνα, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών/Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών, αριθμός 95.

- Παναγιωτόπουλος, Β. (συνεργασία Δημητρώπουλου, Δ. & Μιχαηλάρη, Π.)** (2007) Αρχείο Αλή Πασά Συλλογής Ι. Χώτζη, Γενναδείου Βιβλιοθήκης της Αμερικανικής Σχολής Αθηνών, τόμος Β' (1809-1817), Αθήνα, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών/Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών, αριθμός 95.
- Παναγιωτόπουλος, Β. (συνεργασία Δημητρώπουλου, Δ. & Μιχαηλάρη, Π.)** (2007) Αρχείο Αλή Πασά Συλλογής Ι. Χώτζη, Γενναδείου Βιβλιοθήκης της Αμερικανικής Σχολής Αθηνών, τόμος Α', Αθήνα, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών/Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών, αριθμός 95.
- Παπαδόπουλος, Θ.** (1972) Συνοπτικόν διάγραμμα τοπωνυμικής μεθοδολογίας, Λευκωσία, Κέντρον Επιστημονικών Ερευνών, Επετηρίς V (1971-1972).
- Παπαδόπουλου, Α.** (1938) Περί της λέξεως Χάσιος, *Αθηνά*, τόμος τεσσαρακοστός όγδοος, Αθήνησιν, Τύποις Παρασκευά Λεωνή, 3-14.
- Παπαδόπουλου, Α.** (1926) Γραμματική των βορείων ιδιωμάτων της ελληνικής γλώσσης, Αθήναι, Γλωσσική εν Αθήναις Εταιρεία, Τύποις Εταιρείας Π. Δ. Σακελλάριος.
- Παπαδόπουλου, Στ.** (1982) Απελευθερωτικοί αγώνες των Ελλήνων επί Τουρκοκρατίας, τόμος Α' (1453-1669), Θεσσαλονίκη, χ.ε.
- Παπαρρηγοπούλου, Κ.** (2004) [1843] Περί της εποικήσεως σλαβικών τινών φυλών εις την πελοπόννησον, [Εν Αθήναις, χ.ε.] Αθήνα, εκδόσεις Διονυσίου Νότη Καραβία (φωτοαναστατική έκδοση).
- Παπατρέχα, Γ.** (2007) Ιδιωματικό και λαογραφικό γλωσσάριο Ξηρομέρου Ακαρνανίας, Αθήνα, Έκδοση της Ένωσης Αιτωλοακαρνανών Περιστερίου «Η Έξοδος».
- Παπατρέχα, Γ.** (1991) Ιστορία του Αγρινίου και της γύρω περιοχής από την αρχαιότητα ως τη σύγχρονη εποχή, Αγρίνιο, εκδόσεις Δήμου Αγρινίου.
- Παπατρέχα, Γ.** (1982) Ο Βελανιδιώνας του Ξηρομέρου, *Στερεά Ελλάς*, τεύχος 161, Νοέμβριος 1982, 332-333.
- Παπατρέχα, Γ.** (1969) Τοπωνυμικά Ξηρομέρου, ανάτυπο από την Επετηρίδα Εταιρείας Στερεοελλαδικών Μελετών, τόμος Β', Αθήναι.
- Πελεκίδη, Χ.** (1988) Αρχαία Ελληνική Ιστορία: Από την προϊστορική εποχή ως τις παραμονές των περσικών πολέμων, Γιάννινα, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.
- Πετρίδου, Α.** (1871) Περί του ονόματος της Μάνης, *Πανδώρα*, τόμος ΚΒ', φ. 510, 142-143, φ. 511, 153-157, φ. 521, 404-408.

- Πουκεβίλ Φ.** (1995) Ταξίδι στην Ελλάδα: Στερεά-Αττική-Κόρινθος, Αθήνα, Αφοί Τολίδη.
- Προκόβας, Κ.** (2006) Λεξικό της Κουτσοβλαχικής του Λιβαδίου Ολύμπου: Λέξεις, ιστορία, παράδοση και λαϊκός πολιτισμός, Θεσσαλονίκη, έκδοση του Συλλόγου Λιβαδιωτών Θεσσαλονίκης «Ο Γιωργάκης Ολύμπιος».
- Ράλλη, Α.** (2005) Μορφολογία, Αθήνα, εκδόσεις Πατάκη.
- Ρίζος, Α.** (2004) Αρβανίτες και Γκαραγκούνηδες τον 14^ο αιώνα, *Τα Ιστορικά*, τόμος δέκατος πέμπτος, Ιούνιος-Δεκέμβριος, Αθήνα, εκδοτικός οίκος Μέλισσα, 231-239.
- Σαρρή, Ι.** (1928) Τοπωνύμια της Αττικής, *Αθηνά*, τόμος τεσσαρακοστός, Αθήνησιν, Τύποις Εταιρείας Π. Δ. Σακελλάριος, 117-160.
- Σάρρου, Δ.** (1937) Τοπωνυμικόν Βίτσης και Μονοδενδρίου του Ζαγορίου, *Ηπειρωτικά Χρονικά*, έτος δωδέκατον, Εν Ιωαννίνους, 190-204.
- Σβορώνος, Ν.** (1984) Επισκόπηση της Νεοελληνικής Ιστορίας, η' έκδοση, Αθήνα, Θεμέλιο.
- Σελλά-Μάζη, Ε.** (2006) Διγλωσσία και Κοινωνία: Η Κοινωνιογλωσσολογική Πλευρά της Διγλωσσίας: Η ελληνική πραγματικότητα, Αθήνα, Προσκήνιο/Άγγελος Σιδεράτος
- Σιδέρη, Ι.** (1964) Λεξικόν Λατινοελληνικόν, Αθήνα, εκδότης Ιωάννης Σιδέρης.
- Σταματάκου, Ι.** (1971) Λεξικόν της Ελληνικής Γλώσσης, τόμοι 1-3, Αθήνα, εκδοτικός οργανισμός «Ο Φοίνιξ» Ε.Π.Ε.
- Σταυρίδου-Ζαφράκα, Α.** (2000) Μεγάλη και Μικρή Βλαχία, Πρακτικά 5^{ου} Συμποσίου Τρικαλινών Σπουδών, Τρίκαλα, 5-7 Νοεμβρίου 1999, *Τρικαλινά*, Ετήσιο Φιλολογικό, Ιστορικό, Λαογραφικό, Λογοτεχνικό Περιοδικό Σύγγραμμα, Τρίκαλα, 171-179.
- Στεργιόπουλου, Κ.** (1938) Τοπωνυμικόν της επαρχίας Κονίτσης III, *Ηπειρωτικά Χρονικά*, έτος δέκατον τρίτον, Εν Ιωαννίνους, 151-190.
- Στεργιόπουλου, Κ.** (1937) Τοπωνυμικόν της επαρχίας Κονίτσης II, *Ηπειρωτικά Χρονικά*, έτος δωδέκατον, Εν Ιωαννίνους, 205-251.
- Στεργιόπουλου, Κ.** (1934) Τοπωνυμικόν της επαρχίας Κονίτσης I, ανάτυπο εκ των Ηπειρωτικών Χρονικών, Εν Ιωαννίνους.
- Στεργιόπουλου, Κ.** (1933) Συμβολή εις την έρευναν των Ηπειρωτικών τοπωνυμίων, ανάτυπο εκ των Ηπειρωτικών Χρονικών, Εν Ιωαννίνους.
- Στεργιόπουλου, Κ.** (1928) Περί των τοπωνυμίων της Νοτιοδυτικής Ηπείρου, ανάτυπο εκ των Ηπειρωτικών Χρονικών, Εν Ιωαννίνους.

- Στεργίου, Δ.** (2010) Κα Μπέου ντι λα ρέου, εφημερίδα *Παλαιομάνινα*, αρ. φύλλου 4 (Β΄ περίοδος), Ιούλιος-Αύγουστος-Σεπτέμβριος 2010, έκδοση της Εταιρείας Φίλων των Μνημείων της Παλαιομάνινας.
- Στεργίου, Δ.** (2007) Λεξικό: 4.500 Μυκηναϊκές, Ομηρικές, Βυζαντινές και Νεοελληνικές ρίζες στο Βλάχικο λόγο, Αθήνα, εκδόσεις Παπαδήμα.
- Στεργίου, Δ.** (2001) Τα Βλάχικα έθιμα της Παλαιομάνινας με αρχαιοελληνικές ρίζες, Αθήνα, εκδόσεις Παπαδήμα.
- Στεργίου, Δ.** (1996) Παλαιομάνινα: από τα βάθη των αιώνων μέχρι σήμερα, Αθήνα, χ.ε.
- Συμεωνίδης, Χ.** (2010) Ετυμολογικό λεξικό των νεοελληνικών οικωνυμίων, τόμοι Α΄ και Β΄, Λευκωσία-Θεσσαλονίκη, Κέντρο Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου.
- Σωτηρίου, Σ.** (1998) Οι Βλαχόφωνοι του ευρωπαϊκού και Βαλκανικού χώρου, Αθήνα, Πελασγός.
- Τζάρτζανου, Αχ.** (1996) Λατινική γραμματική, Αθήνα, ΟΕΔΒ (έκδοση ΛΣ΄).
- Τριανταφυλλίδης, Μ.** (1978) [1941] Νεοελληνική γραμματική (της δημοτικής), ανατύπωση της έκδοσης του ΟΕΣΒ (1941), Θεσσαλονίκη, ΑΠΘ-Ινστιτούτου Νεοελληνικών Σπουδών-Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη.
- Τρικούπη, Σπ.** (1978) [1861] Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης, έκδοσις δευτέρα, τόμος Β΄, Αθήναι, Εκδοτικός Οργανισμός Χρήστου Γιοβάνη, Εν Λονδίνω, [εκ της εν τη αυλή του ερυθρού λέοντος τυπογραφείας Ταυλόρου και Φραγκίσκου],.
- Τσακαλώτου, Ε.** (1926) Λεξικό Ελληνολατινικό, Αθήνα, Επικαιρότητα.
- Τσαμπάζη, Λ.** (1961) Οι Γκαραγκούνηδες της Ακαρνανίας, *Αιτωλικά Γράμματα*, τεύχος 1, 249-255.
- Τσάτσαρης, Α. κ.ά.** (2006) Η γεωγραφική διάσταση της προφορικής παράδοσης: Το παράδειγμα του διαχρονικού εντοπισμού θέσης των μικροτοπωνυμίων από τις δηλώσεις των αγροτών μέσω του Ο.Σ.Δ.Ε., Εφαρμογή στον νομό Μεσσηνίας, Πρακτικά 4^{ου} Πανελληνίου συνεδρίου HELLASGI, Μάιος 2006, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα http://www.gipsynoise.gr/HellasGI/4oSynedrio/papers/Tsatsaris_et_al.pdf, 1-12, προσπελάστηκε στις 5/4/2012.
- Τσιώλη, Ζ.** (1974) Στοιχεία έρευνας σ' ένα θέμα φυλοτυπολογίας: (Σύγκριση Καραγκούνηδων και Βλάχων), *Άνθρωπος*, τόμος Ι, Γενάρης 1974, τεύχος 1, Όργανο της Ανθρωπολογικής Εταιρείας Ελλάδος.
- Τωμαδάκη, Ν.** (1993) Δούκα-Κριτόβουλου-Σφραντζή-Χαλκοκονδύλη: Περί αλώσεως της Κωνσταντινούπολης (1453), Θεσσαλονίκη, εκδόσεις Π. Πουρνάρα.

Φαλλμεράνερ, Ι. (1984) Περί της καταγωγής των σημερινών Ελλήνων, Αθήνα, εκδόσεις Νεφέλη.

Φαλταίτς, Κ. (χ.χ.) Καραγκούνηδες, λήμμα στη Μεγάλη ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, τόμος 13^{ος}, Αθήναι, εκδοτικός οργανισμός «Ο Φοίνιξ» ΕΠΕ.

Φουρικής, Π. Α. (1930) Συμβολή εις το τοπωνυμικόν της Αττικής: Τοπωνύμια αμφιβόλου ετυμολογικής αρχής ή αβεβαίου θέσεως, *Αθηνά*, τόμος τεσσαρακοστός δεύτερος, Αθήνησιν, Τύποις Εταιρείας Π. Δ. Σακελλάριος, 111-136.

Φουρική, Π. Α. (1928b) Συμβολή εις το τοπωνυμικόν της Αττικής, *Αθηνά*, τόμος τεσσαρακοστός, Αθήνησιν, Τύποις Εταιρείας Π. Δ. Σακελλάριος, 77-178.

Φουρική, Π. Α. (1928a) Παρατηρήσεις εις τα τοπωνύμια των χρονικών του Μορέως, *Αθηνά*, τόμος τεσσαρακοστός, Αθήνησιν, Τύποις Εταιρείας Π. Δ. Σακελλάριος, 26-59.

Χανέλη, Δ. (2010) Το Βλάχικο ιδίωμα της Καλομοίρας Καλαμπάκας: Λεξιλογική και μορφοσυντακτική περιγραφή, διδακτορική διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Φιλοσοφικής Σχολή, Τμήμα Ιταλικής Γλώσσας και Φιλολογίας.

Χοφ, Κ. (2006) [1872] Οι Σλάβοι εν Ελλάδι: Ανασκευή των θεωριών Φαλλμεράνερ [Εν Βενετία, εκ του τυπογραφείου Il Tempo], Αθήνα, εκδόσεις Διονυσίου Νότη Καραβία (φωτοαναστατική έκδοση).

Χουλιάρακης, Μ. Γ. (1974) Γεωγραφική, διοικητική και πληθυσμιακή εξέλιξις της Ελλάδος 1821-1971, τόμος Α', μέρος Β, πραγματικός πληθυσμός των απογραφών 1848-1911, Αθήναι, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών.

Χριστοφιλοπούλου, Αικ. (1997) Βυζαντινή Ιστορία, τόμος Β' (867-1081), Θεσσαλονίκη, Βάνιας.

Χριστοφιλοπούλου, Αικ. (1992) Βυζαντινή Ιστορία, τόμος Α' (324-610), Θεσσαλονίκη, Βάνιας.

Χριστοφορίδης, Κ. (1961) Λεξικόν αλβανο-ελληνικόν, Τίρανα, Κρατικό Πανεπιστήμιο Τυράνων (Τυράνων), Ινστιτούτο Ιστορίας και Φιλολογίας.

Π. Χειρόγραφα

Κώδικας 224 Ιεράς Μονής Αγίας Τριάδος Ολυμπιώτισσης (Κώδικας Ιεράς Μονής Σπαρμού).

III. Διαδικτυακοί τόποι

<http://el.wikipedia.org/wiki>, Καλέτζι Αχαΐας, 16/5/2010, προσπελάστηκε στις 18/10/2001.

<http://www.strogilovouni.gr/history.html>, Στρογγυλοβούνι, προσπελάστηκε στις 13/10/2011.

<http://el.wikipedia.org/wiki>, Γουριώτισσα, προσπελάστηκε στις 20/11/2011.

<http://www.maplandia.com/romania/hunedoara/carpennis/register>, Carpenis, προσπελάστηκε στις 15/10/2011.

http://paleomanina.blogspot.com/2008/02/blog-post_2007.html, Παλαιομάνινα, προσπελάστηκε στις 6/6/2011.

<http://el.wikipedia.org/wiki>, λήμμα Στράτος Αιτωλοακαρνανίας, προσπελάστηκε στις 15/6/2011.

<http://www.konopinaps.gr/axiotheata.php?chu=7>, Παλιοκατούνα, προσπελάστηκε στις 12/1/2012.

http://www.kosmasaitolos-atlas.gr/com_appendix/prosopikotites/theta.html, Θώμος, προσπελάστηκε στις 15/12/2011.

<http://www.imartis.gr/imartis/istoriko.php>, Μητροπολίτη Άρτης, προσπελάστηκε στις 14/1/2012.

<http://el.wikipedia.org/wiki>/Πουκεβίλ, προσπελάστηκε στις 12/11/2011.

<http://www.nafpaktia.gr>, Ναυπακτία, προσπελάστηκε στις 2/3/2007.

http://enota.gr/Dimos_Astakou/go.asp?mnu=11, Δήμος Μαραθίας, προσπελάστηκε στις 12/1/2012.

http://gym-katoun.ait.sch.gr/To_xwrio_mas.htm, Κατούνα, προσπελάστηκε στις 15/1/2012.

<http://el.wikipedia.org/wiki>/λήμμα Γρίβας Θεόδωρος, προσπελάστηκε στις 15/1/2012.

<http://www.konopinaps.gr/axiotheata.php?chu=7>, Άγιοι Ανάργυροι Κονοπίνας, προσπελάστηκε στις 12/1/2012.

<http://www.nured.uowm.gr/florinaserif/>, Γραμματοσειρά florinaserif, προσπελάστηκε στις 12/3/2010.

http://www.gipsynoise.gr/HellasGI/4oSynedrio/papers/Tsatsaris_et_al.pdf,

Τσάτσαρης, Α. κ.ά., προσπελάστηκε στις 15/1/2012.

<http://teneia.gr/cms/index.php?option=com>, Καλέντζι Κορινθίας, προσπελάστηκε στις 12/11/2011.

<http://www.vlahoi.net/latest-articles/16/388.html>, τοπωνύμιο Τζιάνα α Μόρτου, προσπελάστηκε στις 11/12/2011.

<http://www.greek-language.gr>, Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής, προσπελάστηκε στις 15/6/2011.

<http://www.dimitris-stergiou.gr/downloads/tef4>, Παλαιομάνινα, προσπελάστηκε στις 10/9/2011.

http://www.ypes.gr/UserFiles/f0ff9297-f516-40ff-a70e-eca84e2ec9b9/nomos_kallikrati_9_6_2010.pdf, Νόμος Καλλικράτης, προσπελάστηκε στις 20-6-2011.

<http://xeferi.wordpress.com>, γλωσσικό ιδίωμα Νάξου.

<http://el.wikipedia.org/Τεπελένι>, προσπελάστηκε στις 20/3/2012.

http://vlahofonoi.blogspot.gr/2011/05/blog-post_7292.html Τράσιας, Φ., Αρβανιτόβλαχοι/Ρεμένοι, προσπελάστηκε στις 12/6/2012.

<http://yourforum.gr/InvisionBoard/--t358375.html>, προσπελάστηκε στις 10/6/2012.

<http://www.almyros.vlahoi.net/almiros.htm>, προσπελάστηκε στις 10/6/2012.

<http://sarakatsianoι.blogspot.gr>, προσπελάστηκε στις 10/6/2012.

<http://www.karystosbluecoast.gr>, προσπελάστηκε στις 10/6/2012.

<http://ellines-albanoι.blogspot.gr>, προσπελάστηκε στις 13/6/2012.

http://greekurnames.blogspot.gr/2009/01/blog-post_5569.html, προσπελάστηκε στις 10/6/2012.

<http://greeksurname.blogspot.gr/>, προσπελάστηκε στις 20/6/2012.

<http://maniatika.wordpress.com>, προσπελάστηκε στις 15/6/2012.

http://www.pi-schools.gr/download/programs/EuZin/ergasies_03_04/Stereα_Ellada/sterea_65-80.pdf, προσπελάστηκε στις 16/6/2012.

<http://vlaxoi.net/dictionary/onomata.html>, προσπελάστηκε στις 10/6/2012.

http://www.forkeratea.com/2010/12/blog-post_4768.html, προσπελάστηκε στις 20/6/2012.

http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek, προσπελάστηκε στις 10/6/2012.

http://el.wikipedia.org/λήμμα_Καραϊσκάκης, προσπελάστηκε στις 8/5/2012.

<http://www.sightseers.gr/cms/themata/toskides-doski.html>, προσπελάστηκε στις 5/3/2012.

http://www.slang.gr/lemma/show/tsikirikitzis_6507, προσπελάστηκε στις 3/4/2011.

http://el.wikipedia.org/wiki/λήμμα_Καλέντζι_Αχαΐας, προσπελάστηκε στις 5/6/2012.

http://el.wikipedia.org/λήμμα_Ληκ, προσπελάστηκε στις 4/5/2011.